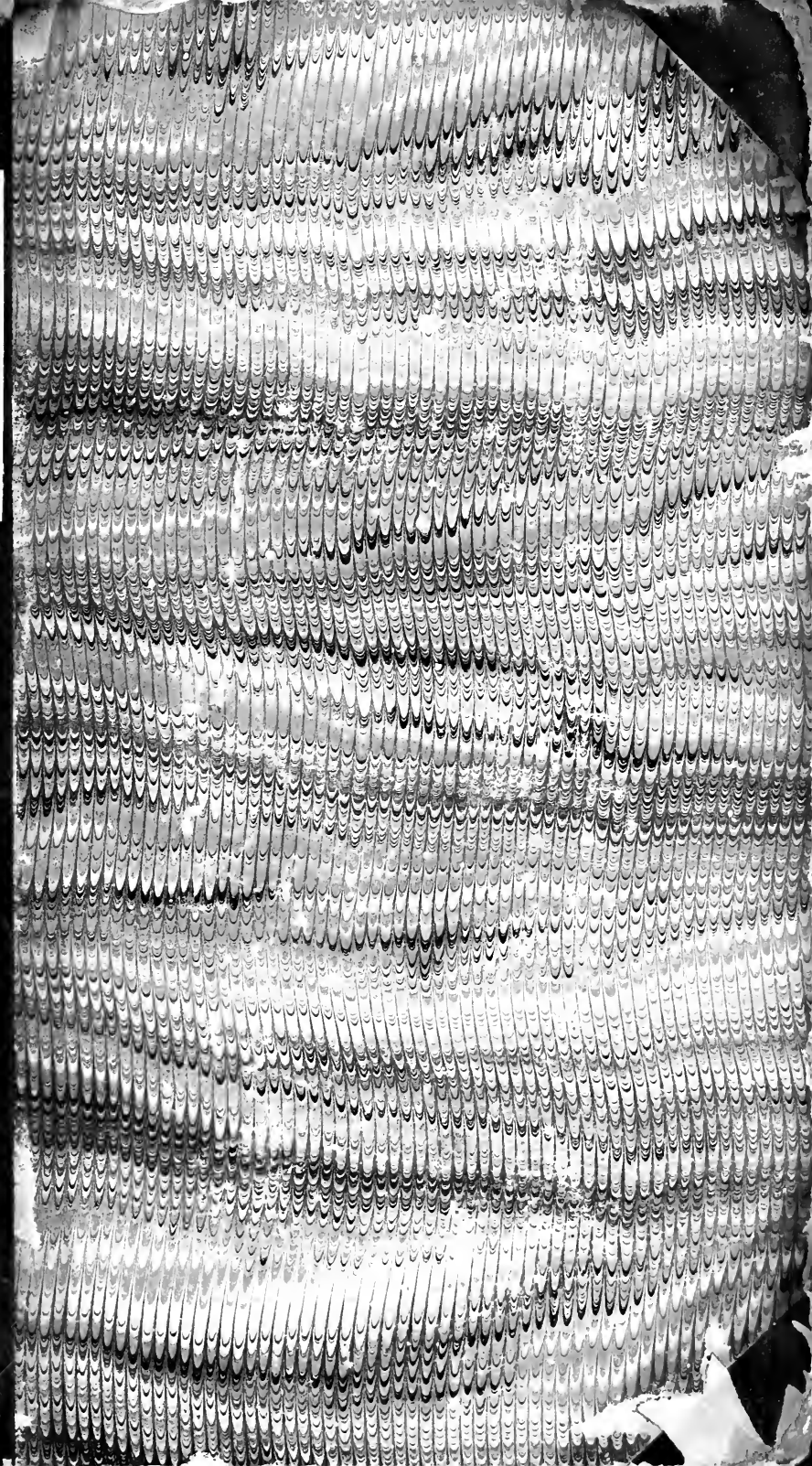

A
A
0
0
0
4
0
4
8
5
7
5

ALHDCV 4382861 179 970 18 24 101 101

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27* 189*3*
67

Accessions No. *50758*. Class No. *2*

PA
6105
V24

**Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles**

Form L 1

PA
6105
V24
V.81

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1976

1976

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XV.

(6) 2011 11/11/11 11/11/11

00

0000

000000

000000

0000

000000

0000

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

75902

VOLUMEN DECIMUM QUINTUM.

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

ABUNDANT TO VIBU
NONAAS VERTUOS

1971 7 11 11 11

50° 58

tum superest in Voss. 2. Port. a m. sec. Gaertn. et Hav. viri docti exponunt, animo ab aliis rebus ad libidinem traducto: quod ferri posse non diffiteor; potius tamen eum Rheno, quidquid Sigon. et Gebh. adven- sentur, præfero, quod in pluribus iis- que optimis codd. inveni *alienatus ad libidinem animo*. *Alienatus animo*, ut 'alienatus sensibus' infra xxv. 39. 'Hostes simul ignis, clamor, cædes, vel- ut alienatos sensibus, nec audire, nec providere quidquam sinunt.' Et 'alienatus mente' apud Plinium xxviii. 8. 'Hyænam magi ex omnibus ani- malibus in maxima admiratione pos- nerunt, utpote cui et ipsi magicas artes dederint, vimque, qua illiciat ad se homines mente alienatos.' Et paullo post 'Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo homi- nem decidere.' Quemadmodum autem *alienatus animo*, ita 'abalienatus jure' xxii. 60. 'Deminuti capite, abalienati jure civium, servi Kartha- giensium facti.' Similiter 'alienare mentem' apud jurisconsultum l. 15. ff. de Injuriis. 'Apud Labeonem quæritur, si quis mentem medica- mento aliove quo alienaverit, an in- juriarum actio locum haberet?' 'A- lienatio mentis' apud Plinium Hist. Nat. xxi. 21. 'Quæ potio datur et in alienatione mentis melancholicis: apud Tac. Ann. vi. 24. 'Vocesque de- ficientis adjecerat, quis primo aliena- tionem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitæ fuit, meditata composi- tasque diras increpatur.' Vide Rhodii Lexicon Scribon. voce 'Mentis alienatio.' *Alienatus animo ad libidi- nem*, ut 'alienatio a me ad cives in- pios' apud Cic. Orat. Phil. ii. 1. 'Tuamque a me alienationem ad cives inpios tibi gloriæ fore putasti.'

Negat hesterno tantum convicio Icilii] Repone *negat ex hest. tant. convi- tio*. Rhen. Ut Rhenanus reposnit, in nullo cod. reperi. Nam *negat ex-*

*terno est in Voss. ntroque, Leid. 1. Harl. 1. Port. Kloekian. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. negat hesterno Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. inde constat, librarios voces 'hesternus' et 'ex- ternus' male in Mss. confundere so- litos fuisse. Vide alia exempla hu- jus erroris ad xl. 14. § 2. Si itaque Rhenanus *negat ex hesterna* ex coniec- tura reposuit, eum non audiendum censeo. Quin et si *negat ex hesterno* in cod. Wormat. reperit, ea lectio ex juncta duplici lectione *externo et hes- terno* nata esse videri debet. Cujus erroris, in libris scriptis frequentissi- me obvii, plura exempla vide ad hu- jus lib. c. 44. § 4. Insuper si Livius hic *negat ex hesterno tantum convicio Icilii* scripsisset, existimari posset mox etiam subjuncturus fuisse 'sed ex certis quoque indicis compertum se habere.' Ita enim Livium plenum- que præpositiones repetere solitum fuisse, vidimus hoc lib. cap. 6. § 8. Nihilominus lectionem, a Rhenano receptam, loco movere non sustinui, quod quam proxime ad eam accedens Flor. S. Marci, optimæ notæ codex, aperto librarii errore præferat *negat ex hesterno*.*

Cujus testem Romanum populum ha- beat] Est in veteri *populum Rom. Rhen. In ordine verborum omnes nostri consentunt Rhenani veteri. Vide ad x. 16. § 6. In ipsis vocibus tamen eorum nonnulli aliquid mu- tant. Cujus testem pop. Romæ habeat est in Leid. 1. quod etiam voluisse vide- tur, qui in Port. a m. sec. *populum Ro. dedit: cujus testem pop. rumor habeat* Voss. 1. Leid. 2. et Kloekian. *cujus testem pop. rumorum habeat* Lipsiens. at *pop. Romanum* verius est.*

Nocte tota cætus in Urbe factos esse ad movendam seditionem] Bis trajectis vocibus *tota nocte cætus in urbe factos esse ad sed. mov.* fragm. Hav. Paullo ante *aptum*, pro *compertum*, Lipsiens. Per compendium scriptum fuisse pu-

to aptum, ex quo parva mutatione aptum dari potuit.

§ 2 *Itaque se, haud inscium ejus dimicationis, cum armatis descendisse*] Forte *cum armatis descendisse*. Klock. *Itaque haud insc. ejus dim. cur armatis descendisse* Gaertn. Cave autem cum Klockio legas *descendisse*. Quod enim a multis factum esse Gronovius memorat ad II. 28. § 6. ut verbum hoc intempestive jactarent, id etiam hic ab Klockio commissum est. Appius enim se ‘cum armatis descendisse’ dicit, nempe in forum, ubi erat magistratum jus dicentium tribunal, quo etiam Virginius filiam deduxit, ut Livius supra cap. præc. narrat, et quo Sp. Oppius irrupit, ut collegæ Appio auxilio esset infra cap. seq. Sollemnis autem est locutio ‘descendere in forum.’ Infra c. 56. ‘Quum Appius stipatus patriciis juvenibus in forum descendisset.’ IV. 14. ‘Dispositis præsiidiis quum in forum descendisset.’ Et passim. Similiter ‘in aciem,’ ‘in campum Martium descendere’ ubique obcurrunt; quarum locutionum rationem inde deducit Val-la Elegant. v. 36. quia in aciem, in forum, in campum venientes de loco tuto in locum discriminis veniunt. Alii vero quia ex locis altioribus sese dimittebant in inferiora. Vide Grævium ad Cic. ad Fam. VIII. 4. et Tenu- l. ad Frontin. II. 1. ex. 11. Horum expositio, certe ratione locutionis, qua hic Livius utitur, verior est. Erat enim forum in valle inter montes Capitolinum et Palatinum. Vide Donat. de Urbe Rom. II. 16. et seqq. et Nardin. Romæ Vet. v. 2.

Non ut quemquam quietum violaret] *Non ut quietum quicquam* Leid. 2. *quicquam* etiam est in Gaertn. Mox *coër- cet* Harl. 1. cujus librarius omisisse videtur, vel non animadvertisse notam *coër'et*. Vide ad XL. 14. § 2.

§ 3 *Proinde quiesce erit melius*] Ita recte primi Moguntini ediderunt, quum ante vulgo legeretur *Proinde*

quies erit melius. Moguntinorum lec- tionem habent omnes nostri, nisi quod alio ordine verborum *Proinde quiesce melius erit sit* in Voss. 1. Leid. 2. Lip- siens. et Hav. *Proinde quiesce erit melius* in Gaertn. *Proinde quiesce erit melius* in Voss. 2. Verum, contractionem hanc Livium etiam in verbo *quiesce* sæpius captasse, patebit ex illis quæ dicentur ad XXXVII. 11. § 5. Tota, quæ hoc loco, locutio eti- am obcurrit XLIV. 36. ‘Non operæ est stanti nunc in acie docere, quibus de caussis hodie quiesce melius sit.’

I, inquit, lictor, submovere turbam] Prima vocula *I*, quam Aldus adjecit, ab antiquioribus edd. exsulabat; eam- dem non agnoscunt etiam Voss. am- bo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Eam interceptam puto a primo seq- ditionis elemento; licet sæpe etiam alibi negligentia librarium excide- rit, ubi tamen errori eadem origo ad- signari nequit. Vide ad I. 26. § 7. Contra *I, inquit, lictor* est in Leid. 1.

Da viam domino adprehendum mancipium] *Ad prædendum manc.* Lip- siens. *ad prædendum manc.* Voss. 1. Leid. ambo, Klockian. Port. Flor. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 29. § 4. et hoc cap. § 6. Mox, *Quum hoc int. pro Q. hæc int.* Hav. *Tò ipsa* autem deficit in Gaertn.

Desertaque prædu injuriæ puella stabat] *In jure puella stabat* Lipsiens. *Vox puella deest* in Gaertn.

§ 4 *Tunc Virginius, ubi nihil usquam auxilii vidit*] *Tunc Virginius* Voss. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15. Deinde *ubi usq. nihil aux. vidit*, transpositis vocibus, Port. *ubi nihil usq. aux. vidit* Voss. 1. et Leid. 2.

Primum ignosce patrio dolori] Pal. 2. *patrio primum ign. dol.* Gebh. Ita et Hav. nisi quod librarius ejus vo- cem *dolori* negligenter omiserit. *Primum ign. dol.* neglecta voce *patrio*, Lipsiens.

Si inclementius in te sum invecus] Vet. lib. *si quid incl.* Sigon. Voculam *quid*, quam vetustiores typis descripti agnoscunt, primus Frobenius a. 1535. expunxerat. Sed constanter superest in omnibus Mss. ita tamen ut *si quod incl.* habeant Voss. 1. et Harl. 1. *si quot incl.* Leid. 1. *si quid clementius* Voss. 2. Eleganter post voculam *si* *quid* abundare solet. Infra XXXVI. 9. ‘Simul orantes, ut, remoto exercitu, per legatos, si quid ei videretur, secum disceptaret.’ Cic. ad Fam. IV. 1. ‘Trebatioque mandavi, ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret.’ Ovid. Epist. Heroid. VI. 151. ‘quod si quid ab alto Justus ades votis, Jupiter, ipse meis:’ ubi vide Nic. Heinsium. Denique voces *in te sum* perperam desiderantur in Leid. 2.

Sinas hic coram virgine nutricem percontari, quid hoc rei sit] *Sinas hoc* Voss. ambo et Leid. 2. Deinde *quid hoc sit*, voce *rei* exclusa, Voss. 1. et Leid. 2. Male. Vide ad III. 4. § 5. Mox verbis seqq. *filso pater ductus sum* Leid. 1. quomodo fere Cic. de Amic. c. 19. ‘Quum cogniti sunt, et aut Deorum aut regum filii inventi, retinent tamen caritatem in pastores, quos patres multos annos esse duxerunt.’ Solent autem verba ‘dicere’ et ‘ducere’ sæpe in scriptis commutari. Vide ad XXXVIII. 43. § 1. Hic tamen nihil mutandum arbitror. Vide Gruter. ad d. loc. Cic. Terent. in Andr. IV. 5. 13. ‘Si id scissem, numquam huc tetulissim pedem: semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror:’ in Heaut. II. 3. 29. ‘Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.’ Denique *dictus sim*, pro *d. sum*, Gaertn.

§ 5 *Data venia, seducit filiam, &c.]* Virginiae virginis, quam pater Virginius Icilio uxorem desponderat, quamque Appius unus ex decemviris vitare tamquam servam satagebat, ob idque a patre peremptæ, historiam enarrat Livius, cujusque indubitam

fidem facit multæ antiquitatis marmorea tabella, cum hujusmodi inscriptione Romæ in Sancta Maria Monticelli exstante.

D. M.

VIRGINIVS

FILIAE. MEAE. CARISS. VIRGINIAE
NIMIAM. OB. PIETATEM. PROPRIIS
MEIS. MANIBVS. INTEREMPTAE
PROH. DOLOR. QVANTVM. FVIT
CARISSIMA

VIX. ANN. XVI. IVVENTVTIS
EIVS. MEN. V. D. III.

Hujus rei, antiquitatis studio commotus, meminisse volui, quamvis historiam per se claram nulla dilucidatione egere cognoscam, nec laboris nostri titulo aut subjectæ materiæ respondere. Mirum sane tabellam, hujusmodi historiam referentem, usque ad tempora nostra servatam, sicque per annos amplius bis mille facti generosi magnitudinem celebrante historia, ac inciso marmore conservante memoriam, faventibus etiam longissimis annorum curriculis. Namque Appium decemvirum magistratum gessisse, quando id contigit, A. U. C. 303. constat, et Christum Salvatorem nostrum A. U. C. 751. Augusti imperii 42. natum consentiunt omnes; unde facta computatione manifestum evadit, ab insigni facinoris anno usque adhuc reperiiri annos 2040. *M. Donatus*. Merito hanc inscriptionem, quam ante Donatum Mazochius et Fabricius produxerunt, Gruterus inter spuria ac subposititia retulit in corpore Inscr. p. 16. num. 8. Rupertus etiam ad Pompon. de Orig. Jur. II. 10. testatur, monumentum hoc sibi natum isto seculo videri, quo Romanae linguæ genium ut unus vel alter possidebat: habuisse enim Virginiæ ævum verba quædam propria et peculiarem scribendi modum, posterioribus temporibus non nisi antiquariis intellectum, qui hic nullus adparet.

Seducit filiam ac nutricem prope Cloa-

cine ad tabernas] Veneris armatæ templum haud procul foro intelligit, quæ 'Cluacina' dicitur a 'cluendo,' id est, pugnando, auctore Plinio xv. 29. Quidam Cloacinam Cloacariorum Deam intellexerunt; sed inepte, meo quidem iudicio. *Glar.* Plinius *Cluacinam* legit xv. 29. 'Quippe ita traditur, myrtea verbera Romanos Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinae habet. Cluere enim antiqui purgare dicebant.' At Lactantius de Falsa Relig. i. 20. *Cloacinam* agnoscit. Verba ejus sunt: 'Cloacinae simulacrum, in cloaca maxima repertum, Tatus consecravit, et, quia, cujus esset effigies, ignorabat, ex loco illi nomen imposuit.' *Sigon.* Deam hanc *Cloacinam*, non *Cluacinam*, dicendam esse, contendunt viri docti ad Augustin. de Civit. Dei iv. 8. Et eam scripturam firmant nummi gentis Mussidiae apud Ursin. aliosque, in quorum aversa parte inscriptum CLOACIN. legitur. Vide Ezech. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. Dissert. l. x. p. 191. Non moramur enim J. Harduinum; qui, quamque ejus vocis literam integræ vocis initialem esse existimans, in notis ad Plin. loc. laud. inscriptionem ita explicabat, 'Cymbam Lubentes Obtulerunt Augusto Casari Imperatori Narbonenses.' Doujatius 'Cloacinam' in cloaca inventam distinguit a 'Venere Cluacina:' illius enim ædiculam in quinta, hujus in octava Urbis regione memorari: Venerem autem 'Cluacinam,' a 'cluendo,' id est purgando dictam, alio nomine 'Armatam' dictam esse. Quis tamen vett. Venerem Cluacinam etiam 'Armatam' adpellatam scripserit, non invenio. Sed origo orta videtur ex depravato Plinii loco laud. in quo alii, quod nunc editur, 'cluere enim antiqui purgare dicebant,' legerunt *pugnare dicebant.* Verum id tanto mi-

nus ferendum in Doujatius, quod 'cluere' recte exponat 'purgare.' Ceterum *prope Cloacinae* alii intelligunt, *prope ædem Cloacinae.* Vide Marlian. lib. Urb. Rom. Topogr. iii. 5. Panvin. in Descript. Urb. Reg. viii. et Fabric. Descript. Urb. c. 10. quomodo 'ad Martis' inlustramus ad x. 23. § 13. Alii *prope Cloacinae* intelligendum putant signum, vel statnam. Vide Fam. Nardin. Rom. Vet. v. 8. Ellipsin non adsecuti sunt plerique librarii, unde *prope Cloacinae tabernas*, vocula *ad* omissa, scriptum est in Voss. ntroque, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. exaratum exstiterat *prope Cloacinas tabernas.*

Quibus nunc Novis est nomen] *Quibus nunc Jovis* Hav. *quibus nunc notum est nomen* Leid. 2. Lipsiens. et Voss. 1. a m. sec. Manus enim primigenia dederat *quibus nunc notus est nomen*; quæ lectio manifesta verioris scripturæ *Novis* vestigia servat. Utramque lectionem servans Gaertn. præfert *quibus nunc Novis notum est nomen.* De *Tabernis Novis* vide Fam. Nardin. loco laud. et Alex. Donat. de Urb. Roma ii. 27.

Atque ibi ab lunio cultro arrepto] Pall. 1. ac 3. falso habent *lamio.* Ceterum Diodorus ait, fuisse κοπίδα, qua trajecta fuerat Virginia. Sed glossarium κοπίδα ait quoque esse cultrum. Κοπίς ἢ μάχαιρα. *Cultrum.* Lubet autem totum Diodori locum huc adscribere ex l. xii. p. 300. Εἰς δ' ἐξ αὐτῶν ἐρασθεῖς ἐνγενοῦς παρθένου πενιχρᾶς, τὸ μὲν πρῶτον χρήμασι διαφθεῖραι τὴν κόρην ἐπεβάλετο. ὡς δ' οὐ προσεῖχεν ἐκείνη τοῦτω, ἐπαπέστειλε συκοφάντας εἰς αὐτήν, προστάξας ἄγειν εἰς δουλείαν. Τοῦ δὲ συκοφάντου φήσαντος ἰδὼν αὐτοῦ εἶναι δούλην, καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα καταστήσαντος δουλαγωγεῖν, προσαγαγὼν κατηγορήσεν ὡς δούλης. τοῦ δὲ διακούσαντος τὴν κατηγορίαν, καὶ τὴν κόρην ἐγχειρίσαντος, ἐπιλαβόμενος ὁ συκοφάντης ἀπή-

γαγεν ὡς ἰδιαν δούλην. Ὁ δὲ πατὴρ τῆς παρθένου παρὰν καὶ δεινοπαθῶν, ὡς οὐδεὶς αὐτῷ προσεῖχε, παραπορευόμενος κατὰ τύχην παρὰ κρεωπόλιον ἄρπασας τὴν παρακειμένην ἐπὶ τῆς σανίδος κοπίδα, ταύτην πατάξας τὴν θυγατέρα ἀπέκτεινεν, ἵνα μὴ τῆς Ἰβρεως λάβῃ πείρας, &c. *Gebh.* *Atque ibi a lanio* Leid. 2. *atque ibi ab lanio* Port. *atque ibi albanio* Voss. 1. et Lipsiens. in contextu, pro quo *ab lanio* emendatur in margine. *Ab anio* scriptum fuerat in Flor. sed litera initialis / postea recte addita est. Deinde *cultro abrepto* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Solent autem librarii voces ‘arripere’ et ‘abripere’ commiscere. Vide ad II. 33. § 7. Hic vero ut *abrepto* darent, caussa fuisse videtur quod ‘ab lanio’ præcesserit. Verum ‘ab lanio arrepto cultro’ dictum est, ut ‘advocare ab armis’ et similia alia, de quibus vide ad I. 57. § 8. vel ‘culter ab lanio’ ponitur pro culter lanii, ut ‘cornu sinistrum ab regiiis,’ pro regiorum, XXXVII. 23. ‘Ab regiiis sinistro corum, quod ab alto objectum erat, Hannibal, dextro Apollonius purpuratorum unus præerat:’ ita enim recte Gronov. scribendum conjecit: ubi plura vide. ‘Arripere cultrum’ autem, ut ‘arripere ignem’ II. 33. ‘Cæde in proxima urbis facta, ignem temere arreptum imminentibus muro ædificiis injecit.’ Quin etiam in eadem hac re Jurisconsultus Pomponius I. 2. § 24. ff. de O. J. ‘Arrepto cultro de taberna lanionis filiam interfecit.’

Hoc te uno, quo possum, ait, modo, filia, in libertatem vindico] Volumen scriptum habet *filiam in lib. vindico*. Nec est absurda lectio; nisi quis malit legere, *filia mi, in lib. vindico*. Rhen. Λεπτολόγος est Rhenanus, contendens legendum, vel *filiam in libertatem*, vel *filia mi*, scorsum sentientibus omnibus libris. *Gebh.* *Hoc te uno, quod possum* fragm. Hav. Vide

ad XXXVI. 33. § 3. *Hoc te uno possum* Port. *Hoc te uno, quo possum* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *filia, lib. vindico* Gaertn. *filiam in lib. vindico* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Ut pateat, Gebhardi quidem, at non omnes libros, a Rhenani cod. seorsum sentire. Præfero tamen vulgatum *filia, in lib. vindico*, et ultimam literam τοῦ *filiam* ex proxima vocula in repetitam esse existimo. Vide ad I. 27. § 11. II. 30. § 13. c. 40. § 4. et § 11. III. 36. § 3. v. 4. § 3. c. 32. § 9. VI. 24. § 11. et alibi sæpe.

Pectus deinde puellæ transfigit; respectansque ad tribunal] Vocem *deinde* fragm. Hav. a m. pr. vocem sequentem *puellæ* Hav. omittunt. Deinde *spectansque* Port. a m. pr. et Lipsiens. *re expectansque* Leid. 2. Qua lectione nihil aliud iterum librarius indicavit, quam se duplicem lectionem invenisse *respectansque*, quæ vera est, et *expectansque* errore scribæ natam. Vid. hoc lib. c. 44. § 4.

§ 6 *Excitus Appius comprehendit Virginium jubet*] *Excercitus Appius* Voss. 1. solito errore. Vide ad X. 33. § 1. Deinde *compr. Virg. jubet* Leid. 1. et Klockian. Vide hoc cap. § 3.

Donec multitudine etiam prosequentium ruente ad portam perrexit] Colon. membranæ, *donec mult. etiam proseq. juvenum tuente ad portam perrexit*. Modius. Pall. tres *proseq. tuente*: quasi tuentibus multis prosequentium evaserit per portam ad exercitum Virginii. Amplius Andreas *donec mult. etiam proseq. juvenum tuente*: quod in membranis Coloniensibus quoque reperit Modius. *Gebh.* *Ruente* a Curione est, nam quicquid ante illam cum Mss. *tuente*: scilicet Virginium a victorum Appii. Lib. XXXIII. c. 7. ‘A paucis procurrentibus laessita pugna est, deinde subsidiis tuentium pulsos ancta.’ Quod Modius ex Col. annotat *proseq. juvenum*, id sane

Romana Andreæ, Veneta, Tarvisina, Becharius, Ascensius, Moguntini, Saveterius expresserunt. Aldus omis- sisse videtur, et ex eo Juntas, Gry- phius, et cæteri. Sed videtur non rejiciendum, quando et 'matrona- rum' et 'virorum' separatim mox Livius meminit. *J. F. Gron.* Non Curio, sed Basileenses a. 1539. de- cennio ante Curionem *ruente* primi dederunt, invitis etiam codd. meis. Vocem vero *juvenum* nullus eorum- dem codicum agnoscit, quam prop- terea recte ab Aldo omissam puto. Non enim mox 'matronæ' et 'viri' memorantur, ut obponantur 'juve- nibus,' qui Virginium prosecuti sunt, sed ut doceat Livius, quid subito hoc casu a sexu muliebri, quid item a sexu virili, et ita per partes ab omni- bus Romanis, qui aderant, factum fuerit. Potius itaque obponuntur 'matronæ' et 'viri.' Præterea *mul- titudinem etiam proseq. tuente ad por- tam pertexit* Lipsiens.

§ 7 *Puellæ infelicem formam, neces- sitatem patris deplorant*] *Infelicem for- tunam* Leid. 2. Hav. et Hearnii Ox- on. C. et N. in margine. Et ita a m. sec. inter versus emendatum præfert Voss. 1. Sed præstat vulgatum. Su- pra enim c. 44. Virginiam 'forma excellentem' dicit. Hic vero for- mam illam 'infelicem' vocat, quo- niam pulchritudo ejus caussa amoris Appiani, et ita mortis Virginie ex- stitit. Alihi sæpe voces 'forma' et 'fortuna' in Mss. commutantur. Vide ad xli. 20. Ceterum *Munitorius*, pro *Numitorius*, transpositis literis, paullo ante Lipsiens. Eodem errore scribas *Municus*, pro *Minucius*, dedisse vidi- mus ad ii. 63. § 2. et *muniendi*, pro *minuendi*, ad vi. 27. § 8.

§ 8 *Ceteraque, quæ in tali re mulie- bris dolor*] Non dubito, quin Livius scripsit, quemadmodum est in lib. vet. *Eamne lib. procr. cond. ea pud. præmia esse, cetera*, (pro 'et cætera;'

subaudi 'clamitant;') *quæ in tali re muliebris dolor*: et quæ sequuntur. *Rhen.* Voculam *quæ*, vel relativum *quæ* (utrum enim sit, discerni nequit, quum pro diphthongo æ plerumque in Mss. simplex litera e scribatur, et hic etiam *quæ*, non *quæ*, reperiatur in plurimis meorum codicum) omittunt etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Lipsiens. Quorum con- sensus efficit, ne pertinaciter Rhena- no adversandum censeam. Cetero- quin tò *quæ* excidisse videri posset propter præcedens *quæ*: quod alibi non raro factum. Vide ad xxix. 6. § 8. Vel, si malis, pronomen *quæ* elisit præcedentem voculam *quæ*, qui error et alibi commissus est. Vide ad xli. 2. § 11. Paulo ante *Eam lib. procr. cond.* particula interrogandi omissa, Voss. 2. Tum *ea pudicitia*, pro *eu pudicitia*, Lipsiens.

Quo est mæstior imbecillo animo, eo miserabilia magis querentibus subjicit] Tò *eo* si arcerent veteres libri, non profecto revocarem: sed quare tan- topere eliminandum sit, quam censeat homo doctus, causam nullus video. *J. F. Gron.* Homo doctus, Grono- vio memoratus, qui voculam *eo* elimi- nandam censebat, est J. Freinshe- mius, qui hanc conjecturam propo- snit in Indice Flori in voce 'Dubium.' Et eadem etiam aberat a Voss. 1. Verum postea, errore scribæ de- prehensio, a m. sec. adscripta est. Reliqui omnes constanter vulgatum servant, nisi quod *eu miserabilia* ha- beat Lipsiens. neque ego satis justam expungendi causam video. *Subjicit*, pro *subjicit*, Flor. Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad ii. 10. § 9. Præterea *quo est mæstior* Gaertn. errore libra- rii. Vide ad ii. 15. § 6. Insuper *in- bello animo* Klockian.

§ 9 *Vox tota tribunicie potestatis ac provocationis ad populum crepta*] *Vota*, pro *vox tota*, Flor. Deinde particu-

lam copulantes nesciunt Leid. 1. et Port. Insuper *procatationis ad pop.* habet Leid. 1. *vocationis ad pop.* fragm. Hav. a m. pr. Tum *erectæ* Leid. 1. quomodo librarii alibi sæpe peccare soliti sunt. Vide ad III. 5. § 7. Denique verbis seqq. *publicarum indignationumque* Lipsiens.

CAP. XLIX. § 2 *Nunc retractantem arripit*] Vir doctus *detrectantem*: ut et pro eo, quod est c. 52. 'Nullo, qui per ætatem ire posset, retractante.' Num ergo et apud Columellam II. 2. 'Nunquam stimulo lacessat juvencum, quod retractantem calcitrosumque eum reddit.' Cic. Tusc. v. 29. 'Quod paullo ante Peripateticos veteremque Academiam hortari videbatur, ut sine retractatione libere dicere audent, sapientes esse semper beatissimos.' Ad Attic. XIII. 25. 'Conficies igitur, et quidem sine ulla dubitatione, aut retractatione.' Num, inquam, et his locis mutandum? *J. F. Gron.* Vir doctus, qui *detrectantem* apud Gronovium legendum putabat, est iterum *J. Freinshemius* in Indic. Flori in voce 'Detrectare;' ejus conjecturam Gronovius ipse a. 1645. in contextum recepit. At, quum postea mutata sententia vulgatum præferendum judicaret, mirum est pristinam lectionem simul revocatam non fuisse, quod nunc demum præstiti. Quamvis enim Hearne Oxon. L. 1. et 2. Freinshemio suffragari profiteatur, omnes tamen mei *retractantem* servant, nisi quod *retrectantem* sit in Harl. 2. et Port. a m. sec. ejus primigenia scriptura etiam *retractantem* fuerat. 'Retractare' autem plerumque quidem pro iterum ac de integro tractare poni solet; quum tamen frequentativum sit τὸν 'retrahere,' causam non video, cur etiam de eo commode dici non possit, qui constanter se retrahit, qui parere recusat. Infra VI. 28. 'Juniores Romani sine retractatione convenere.' XXXVII. 18. 'Ibi rursus leviter per ex-

ursionsiones prælia fieri cœpta, Eumene summæ rei discrimen hand dubie retractante;' ita utroque loco legendum; nam vulgo etiam *detrectatione* et *detrectante* editur. Vide quæ illis locis notantur. Similiter Sall. fragm. Histor. l. 1. in Orat. L. Philippi § 3. 'Vos mussantes et retractantes verbis et vatum carminibus pacem optatis magis, quam defenditis;' ubi videndus Cortius. Cic. Orat. Philipp. XIV. 14. 'Quumque sine ulla retractatione pro patria vitam profuderint;' ubi videndus Ferrar. Potius autem scribendum *retractare*, quam *retrectare*. Ita enim et *detractare*, pro *detrectare*, passim in Mss. Livii melioribus exaratum obcurrit. Vide ad Liv. XXXIV. 15. § 9. quæ scriptura Dukero suspicandi causam dedit ad Flori I. 22. § 2. alicubi *retractare* per errorem scriptum fuisse pro *detractare*. Mox locus adparitoribus adveniendi transpositis vocabulis Leid. 2. In præced. autem *nunc vocare Icilium*, pro *nunc vocari I.* Harl. 1. Reliqui vulgatum servant, nisi quod *vocati* sit in Gaertn.

§ 3 *Scd duces quoque multitudinis erant*] *Ducesque mult.* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad v. 27. § 1. *duces etiam mult.* Gaertn.

Si jure agerent] Scribe, *si jure ageret*: subaudi, Appius. *Rhen.* Sententia videtur esse: si Appius sibi pro jure et potestate magistratus ita agendum putaret, se defensuros Icilium adversus eum, qui non magistratus, sed privatus esset. *Dul.* Si solum Lipsiensem *agerent* præferentem excipias, *ageret* servant omnes, quibus usus sum, scripti. Et ita Aldus ediderat. Verum in erratis priorum lectionem *agerent* perperam revocavit. Paulo ante *L. Val. M. Hor.* ommissa vocula connectente *et*, prisce edd. Eam primus addidit Aldus suffragantibus omnibus meis codd.

Vindicare se a privato Icilium aie-

bant] *Agebant* Voss. 1. Leid. ambo, Klockian. Lipsiens. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. qui error in membranis antiquis frequens est. Vide ad VIII. 33. § 23.

Si vin adferre conaretur, ibi quoque se haud in pares fore] Dele pronomen *se*. Nam præcedit ‘vindicare se a privato.’ *Rhen.* Ablegavit provocabulum *se* Rhenanus, illud repetentibus Pall. Mss. omnibus, atque antiquitus editis. *Gebh. Adferre conarentur* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. Hav. fragm. Hav. a m. pr. Hearnii Oxon. N. et C. omnesque impressi usque ad Frobenium, qui a. 1535. *conaretur* vulgavit; quomodo etiam legi necesse est, si superius *jure ageret* cum Rhenano recipimus. Et ita hic exhibent Voss. 2. Harl. ambo, Port. et fragm. Hav. a m. sec. Tum *illi quoque*, pro *ibi quoque*, Port. Denique pronomen *se*, quod Rhenanus delendum judicavit, ab uno tantum abest fragm. Hav. in reliquis omnibus constanter superest. Neque illam legitimam delendi causam puto, quod modo præcesserit. Vide ad I. 3. § 9.

§ 4 *Hinc atrox rixa oritur]* *Atrox ira oritur* Port. errore scribarum. Paulo post *sequuntur Val. Hor.* transpositis vocabulis Gaertn. Ordinis mutandi causam habuisse librarius videtur, quod bis supra hoc cap. Valerius Horatio præponatur; similiter etiam c. 40. c. 41. c. 50. c. 53. c. 55. IV. 6. et alibi. Sed omnes codd. reliqui ab uno illo dissentiunt. Præterea Livium non semper eo ordine in his usum esse patet ex c. 52. ‘Plures jam, quam Horatius et Valerius, vociferabantur.’

Eos concio audit, decemviro obstrepitur] *Decemviro obstrepit* fragm. Hav. a m. sec. Interpolatori displicuisse videtur mutatio orationis agentis in passivam, quæ tamen Livio familiarissima est. Vide ad IV. 2. § 7. et ad VIII. 34. § 9.

§ 5 *Cum fractis animis Appius vitam metuens in domum]* *Contractis animis* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. qui error sæpe in codd. scriptis occurrit. Vide ad IV. 24. § 7. *Contractis animis* corruptius Lipsiens. Sed ‘fractus’ et ‘tractus’ in Mss. commutari solent. Vide ad XXIII. 35. § 1. Deinde *vita met. App. fugit in domum Flor.* Sed voces *Appius fugit*, quas sensus respuit, partim quod *Appius* præcedat, partim quod *recepit* sequatur, olim pro lemmate margini adscriptæ, ab indocto autem librario in contextum admixtæ fuisse videntur. Id autem sæpe alibi factum esse videbimus ad VII. 40. § 4. Ceterum paulo ante vocula *Jam*, quæ est in omnibus libris, qua scriptis qua impressis, a manu recenti deletur in Flor. Tum *pro imperio* ut I. 51. ‘Quia pro imperio palam interficere non poterat, oblatum falso crimine, insontem oppressit.’

Capite obvoluto recepit] *Recipit* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Port. Flor. et Gaertn.

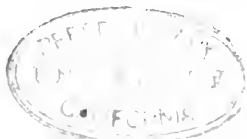
§ 6 *In forum ex altera parte irrupit: videt imperium vi victum]* *In forum ex altera parte rumpit* Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Vide ad Præfat. § 11. *irrupit* Harl. antiq. et Lipsiens. Deinde *vidit imp. vi victum* Gaertn. *videt imp. invictum* Leid. 1. et Lipsiens. Qui error natus est ex similitudine ductum literarum *in* et *ui* in scriptura Longobardica. Vide ad III. 20. § 6. c. 57. § 8. et alibi. Ob eandem causam etiam sæpe *hinc* et *huic* commutantur in Mss. Vide ad XXV. 40. § 2. *ingens ac uigens*. Vide Nic. Heinsium ad Sillii Ital. VI. 35. Ex eodem fonte profluxit, quod infra cap. seq. § 3. *in se* pro *visæ* præferat Hav. *in res*, pro *vires*, Gaertn. V. 46. § 4. *invido*, pro *viuido*, idem codex VI. 22. § 7. Ceterum *videt imp. jam victum* Harl. 2. Sed, utramque lectionem jungens, *videt imp. jam invictum* dedit librarius Hav.

Paullo ante *collegæ isset*, pro *coll. esset*, Harl. 1. quomodo sæpius peccarunt scribæ librarii. Vide ad xxvii. 41. § 3.

Agitatus deinde consiliis] Pro certo habeo, legendum *Agitatis deinde consiliis*, ut est in vet. lib. Nam iv. 25. ait, 'Consilia ad movenda bella ad Fanum Voltumnæ agitata.' Et post etiam, 'Ibi, secreta consilia agitare.' Itemque sæpius 'agitare consilia.' *Sigon.* *Agitatis deinde consiliis* solus Pal. 2. a Sigonio rarissime discedens. Reliqui omnes *Agitatus*. Non diffiteor tamen, alteram hac meliorem esse lectionem. *Gebh.* *Agitatis* apud me tantum superest in Harl. 2. Hav. et Port. ab interpolatione; quibus Hearne Oxon. L. 1. B. et C. succinere testatur. *Agitatum* Lipsiens. Alii omnes, quibus usus sum, *Agitatus* servant. 'Agitare consilia' Livio frequens est, ut Sigonius observat. Ita i. 48. 'Ni scelus intestinum liberaudæ patriæ consilia agitant intervenisset.' vi. 2. 'Nec diu licuit quietis consilia erigendæ ex tam gravi casu reipublicæ secum agitare.' c. 18. 'Et Manlius cum principibus novandarum rerum interdium noctuque consilia agitabat.' xxviii. 10. 'Qui Etruscorum Umbrorumque populi defectionis ab Romanis ad Hasdrubalem sub adventum ejus consilia agitassent.' 'Consulta agitare' perpetuus Livii imitator Silius dixit i. 675. 'Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant.' Doujatius, qui emendationem *Agitatis deinde consiliis* perperam Glareano adscribit, priscam lectionem non omnino respiciendam judicat. Eam enim significare, varietate consiliorum, quæ omni ex parte et in omnem partem ingerebantur, agitatum et fluctuantem Oppium, initio adsensisse iis omnibus, quæ proponerentur, tandem eo descendisse, quod plures auctores suadebant, ut senatum vocari juberet. Et hanc lec-

tionem veriorem esse auctoritas codicum integerrimorum eam tuentium persuadet. *Agitatus consiliis*, ut 'agitatus variis casibus' apud Justin. xviii. 6. 'Cujus' Urbis 'virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est.' Hanc itaque lectionem contextui restitui. Præterea *conciliis* fragm. Hav. a m. sec. Mox sequens *atque* non comparet in Lipsiens.

Multis auctoribus trepidus senatum postremo vocari jussit] Pall. tres et Campani ed. *trepidaverat*. Gebhard. Quid sibi velint tres Pall. Voss. uterque, Helm. Flor. Rott. et Campanus exhibendo *trepidaverat*, ignoro; nisi forte *auctoribus*, *trepida re*, *senatum postremo*. Infra c. 69. 'Plebem obedientem in re tam trepida Patribus præberent.' iv. 17. 'Et senatus, ut in trepidis rebus, dictatore dici Mamercum Æmilium jussit.' xxvi. 8. 'Ut in re tam trepida senatu extemplo vocato.' J. F. Gron. *Trepidaverat*, quod in plerisque suis Gronovius invenerat, mihi quoque in omnibus meis obvium fuit. Eamdemque lectionem in Oxon. quos consuluit, superesse Hearne auctor est. Hinc Gronovius prima nott. ed. scribendum conjecit *multis auct., ut trepida re, senatum*. Sed malim *multis auct., trepida in re, sen.* Sæpius ea formula 'in re trepida,' 'in rebus trepidis' apud Livium occurrit. Supra i. 27. 'Tullus in re trepida duodecim vocit Salios, fanaque Pallori ac Pavori.' iv. 13. 'Ne senectus sua in tam trepidis rebus damno dedecorive reipublicæ esset.' c. 46. 'Subsidia, quæ respicerent in re trepida, præparata erant ab tribuno militum.' c. 56. 'Senatus extemplo (quod in rebus trepidis consilium ultimam erat) dictatorem dici jussit.' xxvi. 5. 'Romani, ut in re trepida, ne ad unam concurrento partem aliquid indefensi relinquerent, ita inter se copias

partiti sunt.' v. 36. 'Quorum anxilium a Clusinis in re trepida sit inploratum.' c. 44. 'Res ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre.' XXXIV. 11. 'Orant, ne se in rebus tam trepidis deserat.' Silius Ital. VII. 1. 'Interea trepidis Fabius spes unica rebus;' ubi ex eodem plura exempla laudavi. Vide tamen, an præstet, *Agitatus deinde cons., postq. ex omni parte ads. multis auct. trepidaverat, sen. post. vocari jussit*; vel, transpositis vocibus, *postquam ex omni parte ads. trepidaverat, multis auct. sen. post. vocari jussit*. Id si placet, 'trepidare' non accipiendum est pro terrore concuti; sed, quemadmodum id verbum sæpe eleganter de ultro citroque discurrentibus sumi solet, de quo vide ad XXVII. 1. § 8. ita hic ad animum translatum de eo dicitur, qui certum, quod sequatur, consilium capere nequit, sed, modo huic, modo alteri adsciens, in partes varias rapitur. Deinde *senatum postremum vocari* Lipsiens. aberratione librarii: unde etiam factum est, ut vocem *vocari* perperam omittant Leid. 2. et Voss. 1.

§ 7 *Spe per senatum finiendæ potestatis ejus*] *Fin. pot. eis* Hav. Paullo ante *Hec res, quod, pro Ea res quod*, Lipsiens. Sed utramque lectionem jungens scriba Gaertn. *Hec ea res* dedit. Præterea *displiccat, pro displicere*, Leid. 2.

§ 8 *Senatus nec plebem irritandam censuit*] *Non plebem irritandam* Voss. 1. et Leid. 2. n^o *plebem irritandam* Port.

Multo magis providendum] Ms. et *multo magis*. Lego *sed multo magis*. Klock. Particulam *et*, quam vetustiores excusi omiserant, primus addidit Aldus. Eandem etiam agnoscunt omnes scripti, quam in *sed* cum Klockio mutare nihil opus existimo. *Et multo post magis provid.*, addita

voce, præfert Hav. Mox verbis proximis *nequit Virginii*, pro *ne quid*, Lipsiens.

CAP. L. § 1 *Quæ tum in monte Vecilio erant*] Quis ille mons sit, haud equidem memini me legere. Oportet, obscurum esse nomen. *Glar.* Video in Gallia nuper in usum Serenissimi Delphini ad has voces scriptum esse, 'Opinor *in monte Algido* legendum,' &c. [Vid. nott. Delph.] Sed in his nihil, nisi immensæ negligentiae cum audacia certamen. Tam enim credo illum caste ac juste opinari de Liviana mutatione, quam vere in Dionysii vulgata exemplaria illud mendum irrepsit. Non irrepsit in Dionysium, sed in Diodorum Siculum XII. p. 300. Non irrepsit in vulgata modo Diodori exemplaria, sed omnia alia, quæ habentur, aut inspecta sunt a viris doctis, quorum iste fuit labor. Emendatiores quos dicat, non intelligo. Soli Laur. Rhodomannus et Ph. Cluverius, alter in notis, in *Vetere Italia*. II. 16. p. 777. alter sic correxit, nisi quod Rhodomannus non citet *Λαγαδιω*, sed *Λαγιδίω*, quod dicit esse mendose pro *Ἀλγιδω*. Sed quum Stephanus clare dicat *ἔθνικον* esse *Ἀλγιδίος*, apparet nihil in ea voce accidisse, nisi mutationes Λ et Α literarum, et scripsisse Diodorum *Ἀλγιδίω*, scilicet *ἔρει*, particulatim dicto *Vecilio*, uno ex collibus Algidiensibus. Nam egregie id *ἔθνικον* Stephani Græcum confirmatur ab accuratissimo Holstenio per inscriptionem ab Manutio productam, ubi sic Latine idem concipitur, non Algidensis. Sic ergo in Algidi montanis varia omnino fuerunt vocabula, quibus certæ partes distingui solebant, ut passim factum. *Jac. Gron.* Respons. ad Cavill. Fabretti p. 19. Codd. nihil mutant, nisi quod *in monte Vecilio* sit in Leid. 2. *in monte Vetulio* in Gaertn. Neque legitimam illam causam Livii verba tentandi

Doujatius censere debebat, quod *mons Vecilius* a nemine memoretur. Ita enim infinita, et in Livio, et in aliis scriptoribus, mutanda superessent. Accedit quod, quamvis ager circa Algidum montanus fuerit, tamen Livius et æquævi scriptores disertim *Algidum montem* non memorent, qui tamen *Algidi* sæpissime mentionem faciunt. Id demum a posterioris avi scriptoribus Hieronymo, Auctore de Viris Illustr. et Entrop. factum esse, observat Claver. Ital. Antiq. II. 16. p. 777. Paulo ante *juniores Patres*, pro *juniores Patrum*, Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 15. § 2.

Ut omni ope a seditione milites contineant] *Ab seditione* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et vetustiores, quos vidi, typis descripti. Lugdunenses operarum errore *omni ope ac sed.* a. 1553. vulgarunt, quod anno sequenti Basileenses et postea alii servarunt usque ad Modium, qui litera erasa a *seditione* edidit, quam *c* potius in *b* mutanda foret, præcæntibus scriptis et prioribus impressis. *Omni ope*, sive *omni opere*, est in Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad VIII. 16. § 4.

§ 2 *Ubi Virginius majorem, quam liquerat in urbe, motum excivit*] Scribendum *quam reliquerat*. Rhen. *Liquerat* primus Aldus dederat, sed invitit et scriptis et editis prioribus. Præterea *excitat* Voss. 2. Male. Supra II. 64. 'Sedato tumultu, quem terror subitus exciverat.' v. 10. 'Haud parvum motum duo judicia excivere.' XXVII. 24. 'Adparnitque, quantam excitatura molem vera fuisset clades, quam vanns rumor tantas procellas excivisset.' Voces autem 'excivere' et 'excitare' alibi sæpe librarii commutarunt. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Insuper prima vox *ubi* deficit in Gaertn. Sed pro ea *ibi* est in Flor. Solent autem hæ voces in scriptis

confundi. Vide ad XXVII. v. § 2.

§ 3 *Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit*] Nemo animadvertit, hic vocem unam deesse, sine qua sensus esse nullus aptus potest. Ea vero est in libris antiquis sic: *strictum etiam telum tenens, respersusque*. Quam eandem affert etiam Dionysius in eadem re explicanda I. XI. p. 720. τὴν μαγειρικὴν διὰ χειρὸς ἔχων, αἵματι πεφυρμένος ἄπας: id est, *Lanii cultrum manu tenens, totus sanguine sædatus*. Sigon. Quorsum hoc, o Sigoni, an putas totidem verbis Halicarnass. vertisse locum Livii? Imo omnes veteres libri, quos vidi, et is, cui ego multum tribuo, qui a Victorio Feltrensi fuit correctus, et impressus a Vendelino MCDLXX. nam ex antiquissimis eum describendum curavit. Sententia autem venusta est et gravis: nam ait Livius, telum strictum, ipsum etiam Virginium, qui erat respersus cruore, convertisse in se oculos militum. Duo enim admirationem injiciebant militibus: primum telum strictum; deinde ipse Virginius, qui erat respersus cruore. Quod si addatur illa dictio *tenens*, non video quomodo locum habere possit altera dictio *ipse*, quæ alioquin vim magnam habet in ea periodo. *Robortell.* Annot. II. 54. Ego, quum in plerisque libris Mss. triennio ante invenirem *strictum etiam telum tenens*, id quod nunc etiam in Muretii libro invenio, et quum Dionysium ipsum, quum de eodem homine eademque re loqueretur, eam non prætermittere animadverterem, ne præterendam mihi quidem putavi. *Robortellus* autem omittendam esse censet, quia duo, inquit, admirationem injiciebant militibus; primum, telum strictum; deinde, ipse Virginius, qui erat respersus cruore. Quod si addatur dictio *tenens*, se non videre ait, quomodo locum habere possit dictio altera *ipse*, quæ alioquin vim mag-

nam habet in periodo. Ad quæ dico, Virginium duobus modis castris admirationem inessisse, et quod strictum telum haberet, et quod ipse sanguine respersus esset. Quod autem ait, se non videre, ut vox *ipse* locum habeat, nescio quos oculos habeat, qui non videat, aliud esse Virginium, strictum telum tenentem, aliud Virginium ipsum, quod multo majus est, respersum cruore. Neque enim Virginius aut cum telo, aut non respersus attulisset admirationem, sed cum strictum teneret gladium, et ipse, nedum gladius, esset respersus sanguine, in se tota castra convertit. Hæc si non vides, aut videre non potes, non est quod in tantis veterum scriptorum tenebris ambules, aut aliis lucem ostendere cogites, quam ipse intueri prope cæcus non possis. *Sigon.* Emend. t. 49. Eleganter de hac re jurisconsultus Pomponius l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. 'Initium fuisse secessionis dicitur Virginius quidam, qui cum animadvertisset, Ap. Claudium contra jus, quod ipse ex vetere jure in duodecim tabulas transtulerat, vindicias filiae suæ a se addixisse, et secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat, dixisse, captumque amore virginis omne fas ac nefas miscuisse: indignatus, quod vetustissima juris observantia in persona filiae suæ defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romæ consul fuit, vindicias secundum libertatem dixisset in persona Vindicis Vitelliorum servi, qui proditionis conjugationem indicio suo detexerat, et castitatem filiae vitæ quoque ejus præferendam putaret, arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit: in hoc scilicet, ut morte virginis contumeliam stupri arceret, ac protinus recens a cæde, madensque adhuc filiae cruore, ad commilitones fugit: qui universi de Alcido, ubi tunc belli gerendi causa legiones eraot, relictis ducibus pristinis, signa in Aventi-

num transtulerunt. Omnisque plebs urbana mox eodem se contulit.' *Modius.* Solus Pal. 2. *strictum etiam telum tenens.* Sed quoniam hic liber est sublestissimæ fidei, et recentissimæ notæ, suppositum quippe est τὸ *tenens* ab eo, qui putavit hiantem orationem tali verbo fulciendam esse. Conjecit enim castra in admirationem telum sive culter, quo filiam transfixerat, et ipse fœdatus sanguine virginis filiae. Certe judicio opus est versaturis in vetustis libris, neque omnia avidè arripienda sunt, quod plerumque in Livio parum memor pudoris, quem tanto scriptori debebat, fecit Sigonius. *Gebh.* Sane animadvertit nemo deesse vocem, sine qua sensus nullus esse possit: neque enim deerat: sed facile animadvertere est, superesse vocem in codice interpoli Sigonii, *strictum etiam telum tenens.* Ipsum enim illud telum strictum et subrectum, quale erat cruore madidum et stillans, non modo tenens telum, admirationi hominibus fuit, omniumque in se ora convertit. Vidit hoc et Robortellus. *J. F. Gronov.* *Tenens*, a Sigonio additum, Hearne in solo tantum Oxon. B. obfendit. Neque mihi in ullo meo obvium fuit, nisi in Hav. et in margine Port. a m. sec. Ejus loco *gerens* similiter in margine a m. sec. præfert fragm. Hav. Sigonius callide verborum Dionys. ordinem invertit, ut inter eum et Livium convenire incautus tanto magis persuaderet. Leguntur enim hac serie: Ἀφικνεῖται περὶ λύχρων ἀπὰς ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλγίδω χάρακα, τοιοῦτος οἶος ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. Præterea *structum etiam telum* habet Leid. 2. sollemni errore. Vide quæ olim notavi ad Sil. Ital. iv. 746. et viros doctos ad Val. Max. ii. 8. ex. 7. *Strictum telum*, ut 'stringere cultrum,' 'ferrum,' 'gladium.' Supra i. 58. 'Stricto gladio ad dormientem

Lucretiam venit.' Infra VII. 5. 'Procul inde omnibus abire jussis, cultrum stringit.' c. 40. 'Vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego.' IX. 5. 'Sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre.' XL. 4. 'Posito in specutu poculo, strictisque gladiis, Mors, inquit, una vindicta est.' c. 9. 'Mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere liceat.'

Respersusque ipse cruore] *Respersusque et ipse cruore* Gaertn. Notat autem Victor. ad Varr. de Re Rust. I. 57. in optimo exemplari Varronis esse 'conspargere' et 'aspargere;' omnibus denique in locis, ubi hoc verbum est apud Varronem Catonemque in compositione, eandem vocalem primam literam habere, quam habet simplex: quomodo 'retractare,' 'attractare,' et 'detractare' multis locis apud Livium in Mss. obcurrit. Vide ad III. 49. § 2. v. 22. § 5. et XXXIV. 15. § 9. Verum quum alii omnes codd. tum etiam optimæ notæ Flor. *respersusque* servant. Pierius quoque auctor est, se apud Virgil. Æn. III. 625. in antiquis codd. quotquot habuit, 'aspersa' et 'adpersa' invenisse; et idem notat, in antiquioribus omnibus, quos præmanibus habuit, Æn. X. 416. *dispersit* legi.

In castris visa, majoris aliquanto, quam erat, speciem] *In castris in se dedit* aberrans cod. Hav. librarius. Vide ad cap. præc. § 6. *in castris in majoris* est in Lipsiens. *species* deinde est in Flor. a m. sec. Præterea voces *quam erat* perperam omisit Port.

§ 4 *Flens diu vocem non emisit*] Hic postremum verbum perperam mutatum est. Debet enim esse *vocem non misit*, quemadmodum antiquum continet exemplar. Porro sæpe 'mitto,' pro emitto, Livius usurpat, simplex pro composito, sicut et 'missa' participium, pro emissa. *Rhen. Rhe-*

nani codici concinunt mei omnes. Ita III. 36. 'Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset.' c. 41. 'Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem misisse.' c. 56. 'Audita vox una vindicæ libertatis, ex eo missa ore, quo vindicæ nuper ab libertate dictæ erant, silentium fecit.' IV. 3. 'Quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur.' VIII. 32. 'Extra ea cave vocem mittas.' c. 33. 'Bene agis, inquit, quum eo nos deduci jussisti, unde et privati vocem mittere possemus.' XXX. 12. 'Si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet.' XXXV. 32. 'Qui vocem liberam mittere adversus regis legatum auderent.' XL. 9. 'Mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere liceat.' Phædrus Fab. IV. 10. 4. 'Repente vocem sancta misit religio:' ubi vide Burmann. Justin. XLII. 4. § 12. 'Multis diebus non adloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur.' Florus IV. 10. § 7. 'Adeo res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit vocem: ubi videndus Dukerus. Ita *vox celo missa*, pro *v. e. emissa*, Gro-nov. legendum censuit v. 51. § 7. ubi locutionem pluribus exemplis inlus-travit.

§ 5 *Supinus deinde tendens manus*] *Extendens* Gaertn. pro quo *intendens* legendum esse conjici posset. Vide Nic. Heinsium ad Valer. Flacc. III. 268. Potius tamen est, ut *extendens* ex glossa interpretis receptum putemus. De locutione 'tendere manus' vide quæ notavi ad Sillii Ital. xv. 640.

Neu se, ut parricidam liberum, acer-sarentur] *Patricidam* Lipsiens. et Voss. 2. Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 14. § 2. Justin. XVIII. 7. 'Adfectati regni accusatus duplicis et in filio et in patria parricidii pœnas dedit.' Dein-

de parr. liberi adversarentur Port. a m. pr. parr. liberorum avers. a m. sec. Sed *liberum* contracte Livio frequens. Vide ad xxii. 22. § 5. *adversarentur* habent Leid. 1. Lipsiens. et Gaertn. eodem errore, quo 'aversus' et 'adversus,' ut et 'avertere' et 'advertere' passim in libris scriptis confunduntur. Vide ad ii. 30. § 6. Gravius aberrarunt scribæ codicum Voss. 1. et Leid. 2. quorum ille præfert *veri seu patricidiam adversarentur*, hic neque ut *patricidæ veri seu patricidiam adversarentur*.

§ 6 *Sibi vitam filia sua cariorem fuisse*] Mallem legi hoc loco *cariorem futuram fuisse*. Sigon. Falsus est Sigonius, qui hic persuadere nobis conatur legendum esse *cariorem futuram fuisse*. Continuo quia ille ex idiotismo ita loqui amavit, intrudendum tale Livio fuit. Vulgatam tuentur Pal. 2. ac deinde edd. binæ antiquissimæ. Ceteri scribunt *filia suæ cariorem fuisse*. Gebh. Ex meis vulgatum servant Flor. Harl. 2. Gaertn. et Hav. At reliqui præferunt *filia suæ cariorem fuisse*; nisi quod voces *adversarentur*. *Sibi vitam filia sua cariorem fuisse*, si *liberæ ac pudicæ vivere* desint in contextu fragm. Hav. in cujus margine a m. sec. adscribuntur, ita tamen ut ab initio *filia suæ* exaratum fuerit, quod postea in *filia* sua mutatum est.

Si liberæ ac pudicæ vivere licitum fuisset] Lectio vetus *ac pudicem vivere*. Forte scribendum *pudicam vivere licitum fuisset*. Et sequitur paullo post, 'quia non ultra pudica victura fuerit.' *Rhen.* Vet. libb. habent *liberæ ac pudicæ* sine diphthongo. *Sigon.* Non aliter Pall. tres et edd. præcæ, quam *liberæ et pudicæ*. Proinde delirat Rhenanus, corrigens ineptissime *pudicam vivere*, absurdissima constructione. Gebh. Rhenanus *pudicam*. Malo, si *liberæ ac pudicæ vivere licitum fuisset*. Quod mutavit Sigonius prætextu scriptorum suorum. Atqui

fuerunt illi omnes, si quidem multi fuerunt, adeo recentis manus, ut diphthongos non haberent. Plautus Casina ii. 8. 53. 'Malo hercle vestro tam versuti vivitis.' Bacchid. iii. 6. 24. 'benevolens vivit tibi.' Catullus x. 33. 'Sed tu insulsa male et molesta vivis.' Terent. Heaut. ii. 4. 11. 'Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus.' Cicero Philipp. xi. 10. 'Agitur autem, liberine vivamus, an mortem obeamus:' ad Fam. xiv. 1. 'Quod si nostris consiliis usi essemus, beatissimi viveremus.' *J. F. Gron.* In nullo meo *liberæ ac pudicæ* inveni, quod Rhenano in suo obvium ansam conjectandi dedit *liberæ ac pudicam*. Id autem licet Gebhardo recte displicuisse existimem, caussam tamen non habuit, cur absurdissimam eam constructionem diceret. Livius enim, qui ubique orationem varietate distinguendi occasionem captavit, pari modo nomen adjectivum et adverbium cum particula connectente junxit ii. 30. 'Itaque confusi et contentim pugnam iniere.' Licet autem Rhenanus *liberæ et pudicæ vivere* conjecerit, ejusque emendationes plerumque Frobeniana a. 1535. exhibere solita fuerit, hic tamen eo relicto dedit *liberæ ac pudicæ vivere*, quod a Sigonio mutatum, recte Gronov. revocavit. Ovid. Am. Eleg. iii. 9. 37. 'Vive pius, moriere pius.' Et ita alibi sæpe adjectiva pro adverbis poni solent. Vide ad xxii. 12. § 7. Quod autem adinet ad genus constructionis 'licitum fuisset vivere liberæ,' eodem modo id dictum est quo illud xxi. 44. 'Illis timidis et ignavis licet esse, qui respectum habent:' et apud Horat. Sat. i. 2. 50. 'Qua res, qua ratio snaderet, quaque modeste Munifico esse licet.' Plura ejus generis plena manu conlegit Nic. Heinsius ad Nason. Epist. Heroid. xiv. 64.

Morte amitti melius ratum quam contumelia, liberos] Deest verbum *vivere*,

inquit Sigonius. Immo superfit et hic in lutulento illo codice id verbum. Non enim sensus est, melius se esse ratum liberos mori, quam contumelia affectos vivere; sed cum imbibisset, minus esse durum per mortem, quam per probrum et dedecus, perdere liberos, dum miseretur filia et vicem ejus dolet, non recte æstimantibus crudeliter in eam se consuluisse videri. Non enim minus quam morte, amittebat filiam per duplicem contumeliam; alteram certam et expositam, cum addiceretur domino pro mancipio, libertateque et civitate excluderetur; alteram dissimulatam quidem, sed satis multis prævisam intellectamque, cum destinaretur Appianæ libidinis victima. Sensus autem ille, quem dedimus, ostendit etiam in distinctione vulgo peccari, et ita faciendum: *quam velut servam ad stuprum rapi videret, morte amitti melius ratum quam contumelia liberos, misericordia.* J. F. Gron. *Vivere*, quod ex veteri cod. post vocem *liberos* addebat Sigonius, superest in Gaertn. Hav. et Oxoniensibus L. 1. et C. apud Hearnium. Sed recte Gronovius illud ex interpolatione natum docuit. Ceterum jam ipse Sigonius tacitus vet. libri sui scripturam damnavit. Scholion enim, quod in prima tantum ed. compareret, omitendo in posterioribus satis indicavit, se sententiam mutasse, et vulgatam lectionem nunc probare. Præterea *morte adimi melius* Hearnii Oxoniensis L. 1. *morte admitti* in contextu habet Lipsiens. pro quo in margine emendatur similiter *morte adimi*. Ovidius Epist. Heroid. xiiii. 95. ‘Infelix, quæ prima virum lægebit ademptum.’ Epist. Heroid. xv. 115. ‘Non aliter, quam si gnati pia mater adempti Portet ad exstructos corpus inane rogos.’ Ex Pont. l. i. ep. 9. vs. 41. ‘Jure igitur lacrimas Celso libamus adempto.’ Horat. Od. ii. 4. 10. ‘ademptus Hector Tradidit fessis leviora

tolli Pergama Graiis.’ Sed nihil mutandum esse codicum vulgatam lectionem tuentium consensus evincit. Vide ad Epit. Liv. lib. cxxvii.

Misericordia se in speciem crudelitatis lapsam] Aliter Pal. 2. et, ut plane existimo, perperam *Misericordia vivere, se in speciem, &c.* At Campanus *mira se in sp. crud. lapsam.* Gebh.

§ 7 *Nec se superstitem filia futurum fuisse, nisi spem ulciscendæ, &c.*] Tò se non modo desideratur in Voss. 1. et Leid. 2. verum etiam in excensis vetustioribus. Primus addidit voculam Aldus, quam servant reliqui codd. quorum etiam auctoritati cedendum puto. Neque vetustæ lectioni patrocinium inde peti potest, quod pronomen modo præcesserit: ‘*Misericordia se in speciem crudelitatis lapsam.*’ Nec se superstitem filia futurum fuisse.’ Nam ita supra etiam cap. præc. ‘Si jure ageret, vindicare se a privato Icilium aiebant: si vim adferre conaretur, ibi quoque se haud in pares fore.’ Et sane vulgatæ Livii lectioni controversiam movendo justam causam non esse, quod eadem vox modo præcesserit, ex illis patet quæ dicta sunt ad l. 3. § 9. Præterea *fuisse* perperam abi a fragm. Hav. a m. pr. Denique *ni spem ulciscendæ mortis* Harl. 2. Verum, quum reliqui constanter præferant *nisi*, ejus voculæ posteriorem syllabam a litera prima seq. vocis interceptam puto.

Illis quoque enim filias sorores conjuges esse] Liber antiq. habet *conjugesque esse*. Rhen. Pall. 1. ac 3. Campanusque *Illis quoque enim filias*. At Pal. 2. *Illis quoque eis filias*. Andreas, omisso τῶ ἐνίμ, *Illis quoque filias*. Gebh. Ro. Andreae, Bec. Mog. Asc. et cætera, *Illis quoque filias*. Gryphius *Illis quoque etiam*. Mss. et Campanus et Juntas *Illis quoque enim filias*: cui memm calculum appono. Vulgatam, *Illis etiam filias*, in primo reperio Curione. J. F. Gron. *Illis*

quoque eis Harl. 2. et Hav. At reliqui omnes *Illis quoque enim filias*. Primæ edd. præferunt *Illis quoque filias*. Aldus deinde reposuit *Illis quoque enim filias*: quod sequentes editores servarunt usque ad Basileenses a. 1539. qui substituerunt *Illis quoque etiam filias*; sed eodem errore operarum, quo etiam particulæ illæ in Mss. commutantur. Vide ad xxxvi. 41. § 3. Et eum tamen errorem servavit Gryphius a. 1548. Sed Curio deinde duarum particularum quoque etiam conjunctione offensus, τὸ quoque expunxit. Quo restituto Gronovius recte ex Mss. cum Aldo revocavit *Illis quoque enim filias*. Deinde copulam, quam Rhenanus addidit, *filias sorores conjugesque esse*, agnoscunt omnes codd. mei. Eorum itaque fide eam servo. Ceteroquin illam omittere Livio haud infrequens est. Vide ad iv. 28. § 5. Verba proxima *nec cum filia sua libidinem Ap. Claudii extinctam esse* omittuntur in Leid. 1. negligentia scribæ, cui ansam dedit τὸ esse repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 8 *Uxorem sibi fato ereptam] Arreptam* Leid. 2. *erectam* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad iii. 5. § 7. *raptam* antiquæ edd. Suet. in Calig. c. 7. 'Ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens.' Justin. ii. 2. 'Neque plus hominum ferrum et arma, quam naturalis factorum conditio raperet.' 'Sibi raptam,' ut apud Ovid. Epist. xiiii. 74. 'Ut rapiat Paridi, quam Paris ante sibi.' Metam. xiii. 772. 'lumenque, quod unum Fronte geris media, rapiet tibi, dixit, Ulixes.' Quum tamen reliqui codd. in vulgatum consentiant, eam lectionem recte ab Aldo adscitam puto. Paulo ante *cavendæ injuriæ similis* Port. alio ordine, sed invitis reliquis qua scriptis, qua editis. *Cavendū similis injuriæ* perperam Gaertn.

Filiam, quia non ultra pudica victura

fuert, miseram, sed honestam mortem obcubuisse] Vet. lib. *miseram, sed honesta morte*. Sigon. Hanc lectionem solum in Campani reperi ed. Alias Pall. 2. ac 3. Andreae quoque ed. *miseram sed honesta morte occub.* ubi Pal. 1. omittit τὸ sed. Gebh. *Filiam, &c. miseram, sed honesta morte occub.* primæ edd. præter Campanianam Gebhardo memoratam, usque ad Aldum. Is vero *miseram, sed honestam mortem occub.* recepit: quæ lectio, licet interim Sigonius ex vet. lib. priorem revocarit, in reliquis recentioribus permansit, usque dum Gronovius alteram *miseram sed honesta morte* iterum restituerit. Ita autem tantum apud me pejoris notæ codd. Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. ut et Oxonienses apud Hearnium præferunt; nisi quod Voss. 2. etiam voculam *sed* neglexerit. At contra *filiam, &c. miseram, sed honestam morte occub.* Leid. 2. et Port. ut *filiam miseram, sed honestam occub.* eodem modo dicatur, quo his ipsis verbis, *quia non ultra pudica victura fuerit*; et superius hoc cap. 'Si liberæ ac pudicæ vivere licitum fuisset:' ubi plura Gronovius exempla ejus locutionis laudavit. Proxime hanc lectionem *filiam, &c. miseram, sed honesta morte, occub.* a m. pr. fuerat in Flor. sed a m. sec. litera deleta factum est *miseram, sed honesta, morte occub.* Verum *miseram, sed honestam mortem occub.* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. quod recepi; sive jungere velis *filiam miseram, sed honestam, sive miseram sed honestam mortem*; quomodo 'inhonorata mors' est apud Silium Ital. iv. 607. 'Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem Et famæ nudam inpatiens, spectabimur, inquit:' ubi olim plura notavi. De locutione 'obcumbere mortem,' vel 'morte,' vide ad xxxi. 18. § 6. Præterea quod non ultra Hav. Vide ad xxxviii. 36. § 4. Insuper *victura pudica fuerit*, transpositis vocibus, prisca excusi; pro quo Fro-

benius a. 1535. dedit *pubica victura*, consentientibus scriptis, quibus usus sum.

§ 9 *Quo vindicaverit filia*] *Quo vindicavit filia* Lipsiens. et Hav. Vide ad XL. 14. § 10. Posset et videri legendum esse *vindicavit*. Vide ad XXXIV. 32. § 8. *quod vindicaverit filia* Flor. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVI. 33. § 3.

§ 10 *Hæc Virginio vociferanti subclamabat multitudo*] *Nec Virginio vociferanti* Hav. quomodo sæpius scribæ peccarunt. Vide ad XXXII. 20. § 7. *Hæc Vir. vociferante* Gaertn. a m. pr. Ut ita 'Vir. vociferante' absolute; 'subclamare' autem sine casu ponatur, ut infra XXVI. 22. 'Quum centuria frequens subclamasset, nihil se mutaresententiæ.' XXI. 18. 'Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret, utrum vellet, subclamatum est.' X. 25. 'Ad hoc quum subclamatum esset, duplici quidem vallo et fossa, et tamen in ingenti metu esse.' Quum tamen et idem ille codex a m. altera et omnes reliqui constanter *vociferanti* præferant, vulgato controversiam non moveo. Nam *Virginio vociferanti* etiam ablativo casu accipi potest. Vide ad VI. 14. § 13. Deinde *subclamabant* Voss. 1. a m. pr. et Leid. 2. quomodo alibi sæpe Livius loqui solitus est. Infra VI. 19. 'Simul multitudo illa non secum certari viderint, et ex advocatis iudices facti erunt, et accusatores de plebe, patricium reum intuebuntur, et regni crimen in medio, nulli magis, quam libertati favebunt suæ: ubi plura vide. An autem ipsi etiam hoc loco idem genus loquendi placuerit, ut dubitem, reliquorum vulgatum servantium auctoritas efficit. Ceteroquin *subclamabant* videtur probare sequens 'defuturos.'

Nec illius dolori, nec suæ libertati] *Nec ullius dolori* Harl. 1. Frequenter librarios voces *illi* et *ulli* in Mss. commutasse, docebo ad XXV. 11. § 3. Mox male *immixtæ turbæ* Voss. 1.

Delph. et Var. Clas.

Leid. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *rogati*, pro *togati*, Lipsiens. et Gaertn. errore librariorum. Vide h. lib. ad c. 26. § 9. Errori causam dedit similitudo litterarum *r* et *t*. Vide ad V. 55. § 3.

Quum eadem illa querendo, docendoque] Prima vox exsulat ab Harl. 2. Port. et Hav. ad quam expungendam librarii permoti fuisse videntur, quod nescirent quid ei responderet; ideoque supervacuum crederent. Sed optime expedit, ejusque usum docuit Gronov. ad § seq. Præterea particula *que* deficit in fragm. Hav.

Indigniora potuerint videri, simul profugatam jam rem nunciando] *Potuerunt videri* Leid. 2. *potuere videri* Port. Deinde *profl. rem jam nunc.* alio ordine edd. vett. usque ad Aldum, qui *jam rem* primus delit. Et ita omnes scripti, licet quidam in aliis vocibus mutant. Nam *profugatam jam rem nunciantes* Voss. 2. *profugatam* etiam Leid. 2. at *nunciandum* Harl. 1. Paulo ante *quando*, pro *quanto*, Gaertn. quem errorem librarii ob minus distinctam verbi præenitis pronunciationem facillime committere potuerunt. Vide ad VII. 16. § 3.

§ 11 *Insecutosque, qui*] Non placet eos, qui cum Virginio venerant, narrare, post suum discessum secutos alios, qui Appium desperatione rerum exsilium sibi conscivisse referrent. Credibile est enim, ita illos properasse, ut serius exeuntes assequi priores non possent. Dein cur ipsi illi, qui secuti dicuntur, non loquuntur, sed istis partes suas tradunt? Scripsit immo Livius *insecutisque*. Et ita Voss. alter. Duo ait genera hominum perpulisse milites, ut ad arma conclamarent, et Roman contenderent: alterum, qui cum Virginio venerant: hi egerunt tum querendo eadem, quæ Virginius, adjiciendoque non posse verbis exprimi satis mœstam rei faciem, et, quamquam tristissima audirent, multo ta-

Livins.

20 G

men tristiora videntibus fuisse: tum nunciando Romæ turbarum plena omnia, nec imperii compotes, qui essent illic, decemviros: alterum, qui, hos insecuti, auxerunt mendacio rem superjacentes, Appium pene manibus hominum discerptum servili fuga se subduxisse, et exsulatum isse. Particulas 'quum querendo,' 'simul nuntiando' posuit, ut 'quum tum, qua querendo qua nuntiando, et querendo et nuntiando.' *J. F. Gron.* Nondum per omnia Gronovii emendatio Doujatio placere potuit: nulla enim ratione fieri potuisse existimat, ut Virginius et primi ejus comites actum de decemviris esse nunciarent, quum illis discedentibus Appius pro tribunali sederet armatis septus, nemine adhuc seditionem aperte movente. Existimat igitur etiam copulam que tollendam, et posteriorem periodi præcedentis partem ad eosdem, qui insecuti erant, referendam esse, distinctione mutata hoc modo, *quanto visa quam audita indigniora potuerint videri: simul profugatam jam rem nunciando Romæ esse insecuti, qui Appium prope interentum in exilium abisse dicerent, perpulerunt, &c.* Vel, si conjunctionem retineri placeat, levi, ut credit, mutatione non incommode ita scribi posse opinatur: *simul profugatam jam rem nunciato Romæ esse, insecutisque qui Appium, &c.* Nunciato autem Livio usitata loquendi figura exponit 'quum nunciatum esset.' Tandem etiam vulgatam defendi, atque omnia, quæ hic narrantur, iis adscribi posse arbitratur, qui primi in castra pervenere. Diversis enim temporibus digressos eo simul pervenire potuisse; forte etiam paucos quosdam ea ipsa de causa insecutos, ut Appii fugam nunciarent, postquam citatis equis postremum agmen præcedentium adsecuti essent, respiraturos ex fatigatione locum aliis dedisse nunciandi per castra, quæ audiissent. Verum non ad-

vertit, si insecuti aliis narrare poterint, quæ post Virginii discessum Romæ acciderunt, eos idem quoque militibus in castris referre potuisse; neque admodum necesse fuisse, ut respirandi ex fatigatione spatium sumerent, et aliis partes suas darent, præsertim in re tanti momenti. Cui autem Doujatius in omnes has partes se verterit, et Gronovii emendationi acquiescere noluerit, ea causa esse videtur, quod non intellexerit locutionem 'profugatam jam rem esse,' quam exponit 'actum de decemviris esse.' At 'profligare' non est conficere, ad exitum perducere, sed rem cæptam promovere, in ea multum proficere, quod patet ex eleganti gradatione apud scriptores obvia 'committere,' 'profligare,' 'conficere bellum,' 'cæpisse,' 'profligare,' 'perficere rem,' et ex eo, quod jungantur 'profligatum et pene sublatum bellum,' et 'profligata ac pene ad exitum deducta quæstio.' Vide Dukerum ad Flori II. 15. § 2. et quos ibi plures laudavit. Primi itaque, qui cum Virginio profecti erant, nunciabant *rem Romæ jam profugatam esse*, id est, auctoritatem decemvirorum in Urbe plurimum labefactatam, in imperio iis abdicando multum promotum esse. Adde omnia nonnihil aucta fuisse ab iis, qui cum Virginio advenerant, quemadmodum etiam aucta fuerunt ab insecutis, Appium in exilium abisse nunciantibus. Gronovii itaque conjecturam unius codicis auctoritate firmatam, quam Clericus jam in contextum recepit, servavi. Ceterum omnes hic codd. vulgatum *insecutosque, qui servant præter unum Klockian. qui præfert insecutos, qui.* Male. Vide ad Epit. Liv. lib. ci.

In exilium abisse dicerent, perpulerunt] *In exilium abisse* Voss. 1. Gaertn. et Hav. Vide ad II. 4. § 3. Deinde *perpulerunt* Leid. 2. et Port.

Ut ad arma conclamaretur] *Clama-*

retur Lipsiens. Sed 'conclamare' in hac re usitatissimum est. Plurima ex Livio exempla, quibus formula 'ad arma' inlustratur, et quorum plerisque verbum 'conclamare' obcurrit, conlegit Brisson. de Formul. iv. p. 343. Unicum tantum exstat ibi exemplum, ubi 'clamare ad arma' vel 'clamitare' dictum esse videri potest, quod desumptum est ex Liv. ix. 24. 'Decurrit inde quanto maxime poterat cum tumultu, ad arma, et, pro vestram fidem cives! clamitans, arx ab hostibus capta est, ite, defendite!' verum ibi unus tantum erat, qui ad arma clamitaret; hic plures sunt, qui id conclamant, simul clamant. Olim scriptum fuerat *clamaretur*, ut præfert Klockian. postea autem imperitus scriba priorem litteram omisit.

§ 12 *Decemviri simul iis, quæ videbant, iisque, quæ acta Romæ audierant*] Pal. 1. *sique hisque acta Romæ.* Pal. 3. vero *simulque hiisque acta.* Gebh. *Simul iis, quæ videbant, iisque sane potest tolerari, et alibi Livio adseremus.* Tamen, quia ex duobus melioris notæ scriptis alter *videbant sique hisque acta*; alter *simulque hiisque acta*, videtur scribendum: *Dec. simul his, quæ vid. simul his, quæ acta Rom. aud.* ut 1. 41. 'Simul, quæ curando vulneri opus sunt, comparat; simul, si destituat spes, alia præsidia molitur.' v. 10. 'Romæ simul delectu, simul tributo conferendo laboratum est.' viii. 28. 'Fœneratoris simul libidinem, simul crudelitatem insignem.' Et frequenter alibi. *J. F. Gron.* Plerique codd. mei præferunt *Dec. simul his, quæ vid. iisque, vel hisque, quæ acta Rom. aud.* de quo loquendi genere videbimus ad Liv. xxxiii. 12. § 2. Sed solus Voss. 2. *Dec. simul his, quæ vid. simulque his, quæ acta Rom. aud.* Unde firmari potest conjectura Gronovii legentis, *Dec. simul his, quæ vid. simul his, quæ acta Rom. aud.* Et ita invenisse in codd. suis videntur librarii Voss. 1. et Leid. 2.

qui dederunt *Dec. simul his, quæ acta Rom. aud.* reliquis *quæ videbant, simul his* omissis, cui negligentia eorum occasionem illud præbuit, quod *τὰ simul his* bis repetita fuerint. Ea autem tam facile transmittere non potuissent, si scriptum fuisset *simul his, quæ vid. hisque, quæ Romæ acta aud.* Livio autem illa repetitio *τοῦ simul* familiarissima est. Supra 1. 9. 'Adeo simul spernebant, simul tantam in medio crescentem molem sibi ac posteris suis metuebant.' ii. 10. 'Simul fragor rupti pontis, simul clamor Romanorum, alacritate perfecti operis sublatus, pavore subito inpetum sustinuit.' c. 65. 'Consul increpando simul temeritatem, simul ignaviam, pudore metum excussisset.' iii. 33. 'Simul ut pro legatione tam longinqua præmio esset honos, simul peritos legum peregrinarum ad condenda nova jura usui fore credebant.' c. 68. 'Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatæ.' ix. 25. 'Ab his simul custodes trucidari cœpti, simul datum signum armatis.' xxi. 33. 'Simul ab hostibus, simul ab iniquitate locorum Pœni obpugnabantur.' xxiii. 30. 'Contenta simul senectute patris, simul post Cannensem cladem Romana societate, ad Pœnos defecit.' xxiv. 12. 'Numidis Hispanisque ad præsidium simul castrorum, simul Capuæ relictis.' c. 21. 'Travecti per Tycham simul ad libertatem, simul ad arma vocantes.' c. 31. 'Quum ipsos simul milites fidos, simul obsides haberent.' xxvii. 3. 'Simul ut cum agro tecta urbis fruenda locarentur, simul metuens, ut suum quoque exercitum, sicut Hannibalis, nimia urbis amœnitate emolliret.' c. 15. 'Canere inde tubæ simul ab arce, simul a portu et ab navibus:' ubi iterum vide Gronov. c. 40. 'Distenderant curas hominum, simul recordantium, quas primus adventus Hannibalis intulisset Italiæ clades, simul, quum illa angeret cura, quos tam propitios tibi atque imperio fore

Deos.' xxviii. 31. 'Simul seditionem civilem in castris Romanis, simul de-fectionem sociorum in majus verbis extollentes.' xxix. 2. 'In medios invecti hostes simul pedestres acies turbarunt, simul equitibus Hispanorum viam inmittendi equos clause-runt.' xxx. 4. 'Simul ut ab eo, quod parabat, converteret hostium animos, simul ne qua eruptio ex urbe fieret.' Pari modo Virgil. Æneid. ii. 220. 'Ille simul manibus tendit divellere nodos, Perfusus sanie vittas atroque veneno, Clamores simul horrendos ad sidera tollit.' Curtius iv. 10. 'Equitesque præmisit, simul speculatum, simul ut ignem, quo barbari crema-verant vicos, exstingerent.'

Alius in aliam partem castrorum ad sedandos motus discurrunt] Alii in ali-am partem Port. a. m. sec. erasa priori lectione. Deinde *discurrit* primæ edd. quas vidi; pro quo Aldus recte *discurrunt* substituit, eam lectionem tuentibus omnibus scriptis meis. Liv. ii. 10. 'Cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium, ut prælium incipiant, circumspectant.' xxii. 7. 'Tamen alius ab alio inpleti rumoribus domos referunt.' xxx. 4. 'Qui, dum in colloquio legati essent, vagi per castra, alius alia, aditus exitusque omnes, situm formamque et univer-sorum castrorum, et partium, specu-larentur.' Sall. in Cat. c. 6. 'Hi postquam in una mœnia convenere, dispari genere, dissimili lingua, alio more viventes, incredibile memoratu est, quam facile coaluerint.' in Jug. c. 12. 'Reguli interea in loca propinqua thesauris alius alio concessere.' quo utroque loco consulendus est Curtius, et Rivinus ad priorem locum, qui et plura ex Curtio hujus locutionis exempla adduxit.

Leniter agentibus responsum non red-ditur] Leviter agentibus Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. qui error ob ductum similitu-dinem frequens est in libris scriptis. Vide ad xxxvi. 31. § 8. *leniter agere*

etiam Livius dixit xxvii. 9. 'Quum abstertere eos a tam detestabili con-silio vellent, castigando increpando-que plus, quam leniter agendo, pro-fecturos rati.' xxxix. 25. 'Acerbius leniusve egerunt.' ubi τῶ *lenius* ob-ponitur *acerbius*, ut etiam mox eodem cap. 'Hæc acerbe postremi: quum priores leniter permulsissent iram.' Eidem obponitur etiam *aspere agere* hoc cap. 'Nihil placet aspere agi; quippe ab ipsis datum locum seditionis esse.' Eadem obpositio est ii. 61. 'Ut ex consueta asperitate ora-tionis aliquid leniret atque submitte-ret.' Similiter 'leniter adloqui et castigare' xxxiiii. 38. 'Per legatos, leniter adloquendo castigandoque temeritatem et pertinaciam, spem co-nabatur facere.'

Imperium si quis inhiberet] Ita re-stitui, quum in textum passim irrep-sisset imperio. At nostrum exstat in Pall. tribus, nisi quod eorum duo ju-beret. Grut. Imperium inhiberet legendum esse ante Gruterum jam vidit Jan. Gualielm. Quæst. Plaut. in Bacchid. c. 2. qui tamen male Sigonio adscribit, quasi is *imperium*, quod in prioribus fuerat edd. mutaverit in *imperio*, quum ita jam Aldus omnes-que fere edd. sequentes exhibuerint usque ad Gruter. Eadem damnata lectio mihi in Hav. Hearnio vero in Oxon. B. obvia fuit. Locutionem 'inhibere imperium' non modo Gu-lielm. loco laud. sed etiam Gronov. illustrarunt hoc lib. ad c. 59. § 1. *Juberet*, pro *inhiberet*, perperam etiam Voss. 2. Mox *responderetur* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad Liv. xxxix. 42. § 6. at *respondere* habet Port.

§ 13 *Ut quisque obcurrerat] Occur-rat* Voss. Olim per compendium scrip-tum fuisse videtur *occurrat*; postea vero nota addita negligentia librarii omissa esse. Vide ad xl. 14. § 10. Ita mox § 15. *quærent*, pro *quærent* sive *quærent*, in duobus erat codd. Ceterum paullo ante *Adtentinum*, pro

Adventinum, habent Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. quomodo etiam passim aliis locis in Mss. variis lapsi sunt scribæ: at pejus errat librarius Hav. qui pro *Adventinum*, dedit *ad-ventum*.

Alia vox nulla violenta audita est] *Violentia* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn.

§ 14 *Quippe ab ipsis datum locum seditionis esse*] Vide num legendum sit *locum seditioni*, in dandi casu, non in gignendi. *Glur*. Glareanus putat legendum esse *seditioni*. Sed a vulgato non apicem discedunt omnes Pall. Mss. et impressi. *Gebh*. Non video cur hic magis relinqui debeat *seditionis*, quam c. 45. 'locum seditionis quærere:' ubi J. F. Gronovius bene correxit *seditioni*. Cic. pro Balbo c. 6. 'Cujus igitur audita virtus dubitationi locum non daret.' Livius xxv. 40. 'Nullum neque locum, neque tempus cunctationi consiliove dedit Mutines.' *Duk*. In vulgatam lectionem conspirant etiam omnes, quibus notor, codd. eamque adversus Glareanum defendit Corte ad Plin. Epist. II. 1. § 6. Sed vide ad III. 46. § 2.

§ 15 *P. Sulpicius*] Hic *Sulpicius* consularis esse traditur. At in consulatu *Ser. Sulpicius* nominatus est. Ergo et hic *Ser.* etiam *Sulpicius* scribendum. *P.* tamen *Sulpicium* consularem legatum nominat etiam *Pedianus* pro Cornelio p. 139. Verum reclamant Græci. *Signon*. In omnibus meis constanter *P. Sulpicius*. Vide hoc lib. ad c. 31. § 8. nisi quod *P. Supplicius* sit in Harl. 2. et Lipsiens. Vide ad III. 10. § 5. Paulo ante, pro *C. Julius*, Harl. 1. præfert *Con. Julius*: Gaertn. autem *Crassus Julius*. Ceterum in priscis edd. tres legati alio ordine memorantur, et *Sp. Tarpeius* in postremum locum, post duos collegas, rejicitur. Ea serie, qua nunc recensentur, primo apud Aldum occurrunt, cui scripti

omnes consentiunt.

Qui quærerent senatus verbis] *Quærere* Voss. 1. scribæ errore. Vide paullo ante ad § 13. Corrupte etiam *quærere senatum verbis* Lipsiens. *quærere senatum urbis* corruptius Gaertn. 'Quærere senatus verbis,' ut 'denunciare senatus verbis' VI. 17. 'Denunciatum senatus verbis, facessent proptere ex Urbe:' ubi vide.

Quid sibi vellent, qui armati Aventinum obsedissent] *Quod armati* Harl. 2. Vide ad XXXVII. 35. § 4. Deinde *insidunt* Harl. 1. Non sequor. 'Obsidere' enim non tantum est obsidione cingere, sed etiam præsidio occupare, insidere: unde 'præsidio obsidere' Livius dixit XLIV. 35. 'Quum loca non iniqua esse dicerent, præsidiiis autem regis obsideri.' Tibull. Eleg. II. 6. 23. 'Prædator cupit immensos obsidere campos:' ubi alia exempla habet Brockhus. et inter illa etiam hoc Liv. XXXI. 28. 'Filiam Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit.' Adde *Cortium* ad Sall. Cat. c. 27. § 2. Frontin. I. 5. ex. 19. 'Quum saltum evadere non posset, faucibus ejus obsessis.' *Absedisset* Port. *obsidisset* Harl. 2.

§ 16 *Id modo a multitudine conclamatum est*] Præpositio deest in Voss. 1. et Leid. 2. quam reliqui constanter servant. Deinde inverso ordine *M. Hor. et L. Val.* Port. Vide ad c. 49. § 3. Paulo ante *qui responderetur*, pro *quid responderetur*, Klockian. Vide ad VI. 37. § 8. Deinde *invidia*, pro *invidiæ*, Gaertn. Supra II. 60. 'Huic tantæ concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se Æqui:' ubi quædam vide.

CAP. LI. § 1 *Trepidatum esse, quia sine capite multitudo fuerit*] *Trep. est, quia sine cap. mult. fuerat* Harl. pr. *fuerat* etiam Gaertn.

Responsumque, quamquam non inuti-

liter] Est. in Pall. tribus *responsum* *quamquam non inutile*, contranite consensu edd. priscarum. *Gebh.* Conjunctionem que nesciunt etiam Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. At facile eam seq. vocis prima syllaba intercipere potuit.

Fortuito tamen magis consensu] *Fortuito* Harl. 1. Perperam. Vide ad II. 28. § 1. *Vox tamen* exsulat a Leid. 2. Mox alio ordine *comm. esse cons.* Gaertn.

§ 2 *Qui summæ rei præessent*] *Summæ reip. præessent* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *summæ reipub. præessent* fragm. Hav. in quo tamen voci *pub.* notæ adjectæ sunt a manu 2. quibus aliquid delendum esse vulgo indicari solet. Neque vocem illam agnoscunt ullæ, quas consului, vetustæ edd. Verius itaque videtur, a reliquis codd. hic discedendum, et solum Flor. ac libros typis descriptos veriorum lectionem subgessisse. Littera enim *p*, quæ τφ *rei* in scriptis adjicitur facile ex prima vocis seq. repeti potuit, quemadmodum etiam alibi factum est. Vide ad XXVII. 40. § 3. Quos enim sibi præficiabant milites, qui ex Algido in Aventinum transierant, eos 'summæ reipublicæ præesse' Virginio contendere non poterat, quum non modo alter in Sabinis exercitus esset, sed et multi, tum patricii, tum plebei, adhuc in urbe Roma degerent, et decemviri nondum honore abissent.

Militarique honore tribunos militum appellari] Ita primus edidit Frobenius a. 1531. Omnes autem, quos vidi, vetustiores typis descripti præferunt *appellare*: quod et ipsum in cunctis codd. quibus usus sum, superest: unum excipio Flor. in quo, si excerptis credendum, nihil hic varietatis præferentibus, *appellari* superest. Ejus itaque fide nihil mutandum puto; quamvis etiam hand temere tam concordem aliorum con-

sensum spernendum esse judicari posset. Non enim eam lectionem jure suspectam redderet forma verbi mutata, 'placere creari et adpellare.' Nam id sæpe Livio placuit. Infra XLII. 24. 'Nec novos statuere fines, sed veteres observari, in animo habere.' Vide Ondendorp. ad Front. II. 5. ex. 46. et quæ notantur ad VIII. 34. § 9. et ad IV. 2. § 7. Præterea *tribunos militares* Gaertn. quomodo mox sequitur: 'Ita decem numero tribunos militares creant.' Sed reliqui vulgatum servant, quos audiendos censeo.

§ 3 *Reservate*, inquit, *ista de me judicla*] *Reservate* Lipsiens. Deinde *de me ista judicla* Port. Paulo ante vocula *is* aberat ab Hav. quemadmodum etiam τδ *Quum* ab Harl. 1. *primos honos deferretur* habet Lipsiens.

§ 4 *Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum*] Buslidianus codex multo melius *nec mihi filia inulta*. Non enim in omnem vitam honores recusat, quos postea suscepit; sed honorem sibi injucundum dicit, quamdiu vindicta de filia injuria nondum potitus fuerit. *Nannius*. Rectius idem liber vetus *Nec mihi filia inulta*. Non enim in omnem vitam honores Virginio recusat, quos postea suscepit; sed honorem sibi injucundum dicit, quamdiu vindictam de filia injuria nondum ceperit. *A. Schottus* Obs. III. 38. Non congruit sequentibus, rejectos omnes a Virginio honores. Campanus edidit *Nec mihi filia inulta*: quam lectionem produxit nuper quoque ex vet. libro *A. Schottus* Obs. I. III. c. 38. *Gebh.* *In vita*, vel unica voce *invita*, plerique codd. mei. Unus Leid. 2. recte exhibet *inulta*: quod sibi etiam Hearne fatetur inventum esse in codd. quos Oxonii consuluit, L. 1. 2. et N. Error ex similitudine literarum *i* et *l* natus est, unde factum, ut in Mss. passim a librariis confundantur. Vide ad II.

23. § 3. Præterea *jocundum* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vulgatum verius esse, post Dausquei. de Orthogr. part. II. in voce 'Jucundus,' docuit Broekhus. ad Prop. Eleg. I. 3. 35. auctoritate Cic. de Finib. II. 4. 'Hanc quoque jucunditatem, si vis, transfer in animum, juvare enim in utroque dicitur, ex eoque *jocundum*.' Adde Vossium in Etymol. Ling. Latinæ in voce 'Jucundus.'

Nec in perturbata republica eos utile est præcesse vobis] *Inperturbata* re prisci excusi. Aldus primus in *pert. rep.* vulgavit, et ita omnes codd.

Qui proximi invidiæ sunt] Pal. 2. *qui proxime*. Sic Plautus in Milit. I. 1. 28. 'indiligenter hic eram.' Vide antiquas nostras. *Gebh. Proxime* etiam Port. et Hav. Alibi sæpe adverbium pro adjectivo poni solet. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 11. quemadmodum contra adjectivum pro adverbio. Vide ad XXI. 12. § 7. Hic tamen codicum *proxime* præferentium auctoritas levior est, quam ut tuto eam sequamur.

§ 5 *Si quis usus mei est, nihilo minor ex privato capietur*] *Si quis mei usus est* Port. qui etiam *nihilo minus* præfert. At *Si quis usus mei, ex privato* fragm. Hav. a m. pr. cujus margini, quæ culpa librarii omnia erant, a m. sec. postea adscripta sunt. Præterea *nihil omnino ex privato* Flor. in quo, unica litera expuncta, postea emendatum est *nihil omnino ex privato*, contra sensum Virginiæ. *Nihil minor rei ex privato* Gaertn.

§ 6 *Neque in Sabinis quievit exercitus*] Pall. 1. ac 3. *quietus exercitus*. *Gebh.* Ita et Voss. 2. Sed *quietus* Leid. 1. *Neque in Sabinis qui exercitus* Harl. 1. Mox *secessio a decemviris* Gaertn. et vetustiores typis excusi. Aldus demum *ab decemviris* dedit, ut habent reliqui codd. mei; nisi quod *secessio ab decemviri facta* præferat Lipsiens. Sed ultima li-

tera *τοῦ decemviris* ibi intercidit ob similitudinem primæ in voce seq. Vide ad IV. 33. § 11.

§ 7 *Sicciæ cædis memoria revocata*] Scribendum est *renovata*. Porro quod hic est *renovata*, paullo post dixit *redintegrata* c. 56. 'Redintegrata,' inquit, 'extemplo est omnibus memoria fœdissimæ potestatis.' *Rhen.* Manavit ab Rhenano hæc lectio *memoria renovata*, solum testem nacta Pal. 2. librum ejus fidei, cujus sæpissime memoravi. Reliqui cum Campano *memoria revocata*. Sed quia video, ante duo ferme secula ita placuisse Andream, edenti *memoria renovata*, amplecti volupe et verum fuit. Livius XXI. 61. 'Nec postquam is rediit, renovavitque memoriam acceptæ cladis.' Curtius VII. 2. 'Ceterum recruduit separatus dolor: quippe veteris periculi memoriam præsentis cura renovabat.' Livius XXIII. 41. 'Ut antiquam cladum Samnio memoriam renovaret.' Elegantissime XXVIII. 35. 'Robur plenius nitidiusque ex morbo velut renovatus flos juventæ faciebat.' Cujus loci venustatem fæde contaminatum ivit Rhenanus. Ita Actius Agamemnonidis: 'Inimicitias Pelopidarum extincta tam obliteratas renovare memoria.' Plinius Epist. VI. 10. 'Ipse mihi locus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit.' Quinctilianus Declam. XI. 'Quoties redierit ille lætus vobis in supplicia mea dies, Ingubres mihi ferte vestes, renovate servuli plancus, parate solatia propinqui.' Justinus XVIII. 4. 'Tunc fratrem dolo aggreditur, fugit se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus cupidæ oblivionis gravem luctus imaginem renovaret, neve ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.' Græci, ut notum, dicunt *ἀναγεῶν*. *Gebh.* Sic ante Rhenanum legebatur, sic Mss. fidi, nec debuit ille supponere *renovata*. Petronius c. 10.

‘ In memoriam revocatus injuriæ.’ Livius XXXIII. 33. ‘ Nec præsens omnium modo effusa lætitia est, sed per multos dies gratis et cogitationibus et sermonibus revocata.’ Adde, si tanti est, quæ ad Senecæ Beneficia II. II. notavimus. *J. F. Gron. Renovata* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et N. cum vetustioribus impressis usque ad Aldum, qui *revocata* restituit, suffragantibus ex memorum codd. numero Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. quam eadem lectionem margini Oxon. N. adscriptam esse, Hearne professus est. Sæpissime hæ voces in Mss. commutari solent. Vide quæ notavi ad Sillii Ital. XIV. 112. Adde viros doctos ad Cic. Orat. Philipp. I. 1. et quæ dicuntur ad I. 55. § 1. ut et ad IV. 9. § 1. ad V. 18. § 12. et ad C. 52. § 9. Ita cod. Sangerm. apud Columell. exhibet IV. 21. *Unde vitis anno sequenti revocari debeat*: ubi recte editur *renovari*. Utraque lectio habet, quo se tueri possit. Gronovio itaque, *revocata* restituenti, adversari nolui. ‘ Revocare in memoriam’ dixit Justin. I. 5. ‘ In memoriam somnii responsique revocatur:’ et VII. 1. ‘ Revocatus in memoriam oraculi, quo jussus erat, ducibus capris imperium quærere:’ quod ‘ reducere in memoriam’ dixit Plinius Ep. III. 10. ‘ Veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem.’ ‘ Renovare memoriam,’ ut ‘ renovare dolorem’ Virgil. Æn. II. 3. ‘ Infandum, regina, jubes renovare dolorem.’

Quam qui nova fama de virgine adeo fæde ad libidinem petita accenderat] Ego Virginia repositi. Juv. ‘ Virginia formæ:’ et Livius paulo post C. 58. ‘ manes Virginia:’ rursus ‘ M. Claudius Virginia:’ assertor. Sabell. Docet legendum codex vetustus, *quam quem nova fama de virg. adeo fæde ad lib. pet. acc.* Rhen. Videtur illud

quem mutandum esse in *quidem*, vel omnino delendum. *Numitorius* vero, quem supra Livius nominat, non is est, qui argenteis et æreis numismatibus *L. NUMITORIVS* dicitur, sed ex ea, ut videtur, familia. *Ursinus*. Pall. 1. ac 3. *quam quæ ... petita accederat*. Pal. 2. quoque *quam quæ nova fama de virg.* Cui accedit Campanus. Andreas autem *quam qui ... petita acciderat*. Vulgatam lectionem architectatus est Rhenanus, non adeo inepte, ut opus fuerit conjectura Fulvii Ursini, vel corrigentis *quam quidem*, ad quod alludit prisca, ut notavi, editio; vel omnimodo expellentis. *Gebh. §q; §c. acciderat* Klockian. *quam quæ, §c. acciderat* Voss. 1. a m. sec. et Leid. 2. *quam quæ ... accenderat* Leid. 1. Voss. 2. et Harl. 1. *quam quem ... acciderat* Voss. 1. a m. pr. *quam quem ... accederat* Hav. *quamquam, §c. accenderat* Gaertn. Etiam Hearne auctor est, se in Oxon. C. *quam quæ*, in cod. vero N. et *quam quæ*, et *quam quem* reperisse: *quam quod ... acciderat* habet ed. Mediol. a. 1480. *quam quidem* legendum esse, etiam conjecit Latinus. Rhenani lectionem veriolem puto, quam servant Harl. 2. Port. et fragm. Hav. Nec multum abit Lipsiens. qui *quam quem, §c. accenderat* præfert. At in Flor. duplicem lectionem librarius notavit hoc modo, *quam quem, §c. acciderat*; ut indicet, vel *acciderat*, vel *accenderat* legendum esse. Quod posterius verum est. ‘ Accidere’ et ‘ accendere’ alibi etiam librarii commutarunt. Vide ad XL. 32. § 2. ‘ Accendere motum animorum,’ ut ‘ accendere discordiam’ II. 29. ‘ Si alia aliorum sit conditio, accendi magis discordiam, quam sedari:’ ubi vendenda quæ notavi. Porro *de virgine*, quod Sabellicus mutavit, substituens *de Virginia*, in omnibus meis scriptis constanter supererat. Idem de illis etiam, quos Oxonii consuluit, Hearne testatur. Horum igitur auctoritate

permotus priscam scripturam contextui reddidi, quam sibi etiam præ alia placere Latinus monnit. Sabellici conjecturam jam Veneti annis 1495. et 1506. mox Ascensius, et post eum recentiores receperunt. ‘Virginem’ tamen et ‘Virginiam’ nonnumquam commutari, dictum est ad hujus lib. c. 45. § 1. Denique adeo *fedo* Lipsiens.

§ 8 *Ne comitiorum militarium prærogativam urbana comitia iisdem tribunis plebis creandis sequerentur*] Nihil mutandum, licet admodum turbent librarii in membranis. *Ne qua miciorum milit. prerogativa urbana iisdem tribunis, &c. corruptissime* Harl. 1. *prærogativa . . . sequerentur* Lipsiens. Gaertn. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. *prærogativa . . . querentur* Voss. 1. *prærogativâ . . . querentur* Leid. 2. *prærogativa . . . sequeretur* Hav. et Port. a m. sec. qui a m. pr. *prærogata . . . sequerentur* præfert. Deinde *urbana comitia id est tribunis plebis creandis* Voss. 2. Denique vox *creandis* deest in Leid. 2. Ex solis Flor. et Klockian. nulla scripturæ varietas notatur, nisi quod *hisdem tribunis* habeant, pro *iisdem tr.* Indoctis autem scribis locum corrumpendi ansam dedit, quod non intelligerent quid Livius *comitiorum militarium prærogativam* vocet. Ei exponendo accommodatus est locus Asconii ad Cic. Act. 1. in Verr. c. 9. ‘Prærogativa, præter justum integrumque beneficium, aut dictum aut factum aliquid significat liberalius ab eo, qui nobis bene facturus est. Et rursus, Prærogativæ sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante jure vocatæ:’ ubi in sequentibus adhuc latius explicat, quænam ‘prærogativa,’ quænam ‘jure vocatæ tribus’ sint, de quibus vide etiam Gronov. Observ. iv. 1. Quum autem centuriarum vel tribunum prærogativarum auctoritatem plerumque jure vocatæ sequerentur, earumque suffragium fere

semper probarent; hinc factum est ut ‘prærogativa’ ponatur pro bono omnie, certo signo atque indicio rei eventuræ. Et ita hoc loco capi potest, ac debet. Icilius impedire volebat, ne plebs comitiis tributis omen futuri tribunatus plebis, datum illis, qui suffragio militari in Aventino tribuni militum creati erant, ratum esse, eosdemque illos tribunos plebis jubere posset; id enim si eveniret, ipse ab hoc honore, cui iminebat, exclusus fuisset. Operam itaque dedit, ut in exercitu, in quo militabat, totidem tribuni militum crearentur. Pari sensu vox ‘prærogativa’ occurrit apud Liv. xxi. 3. ‘In Hasdrubalis locum hand dubia res fuit, quin prærogativam militarem, qua extemplo juvenis Hannibal in prætorium delatus, imperatorque ingenti omnium clamore atque adsensu adpellatus erat, favor etiam plebis sequeretur.’

§ 9 *Peritus rerum popularium, imminensque etiam potestati*] Antiqua lectio *imm. et pot.* Opinor legendum *imm. ei pot.* Nam ipse postea tribunus plebis electus est, et eam potestatem restitui populo summis viribus urgebat. Sic lib. seq. Livius noster c. 25. ‘Interim Romæ principes plebis jam diu nequicquam imminentes spei majoris honoris:’ ita enim legendum docebimus ad fidem vetusti codicis. *Rhen. Imminensque ei potestati* est commentum Rhenani. Pall. tres *imminensque potestati*. Primus omnium Campanus corrupit, edita lectione *imm. etiam pot.* hinc subdit acumini Rhenani prurigo. *Gebh. Imminensque potestati* Leid. 1. Voss. 2. Harl. ambo, Hav. et Hearnii Oxon. B. *imm. et pot.* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. Sed fragm. Hav. a m. pr. *imminensque et potestati*, a m. altera *imminensque potestati* præfert. Rhenani conjecturam veriorē puto. Alii enim voculæ *et* atque *ei* commutari solent. Vide ad xli. 19. § 6. Quin et Rhenano consentire videtur Flor.

ex quo in excerptis nihil notatur. Præterea male *pariter*, pro *peritus*, Leid. 1. *penitus* Harl. 1. Mox autem verba et *ipse prius*, quam *iretur ad urbem*, *pari potestate* desunt apud Hearnium in Oxon. B. sed negligentia ac culpa scribæ, cui fraudi fuit vocum *potestati* et *potestate* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

Eundem numerum ab suis creandum curat] J. Perizonius in marg. Livii *creari* legendum conjicit. Sed codd. dissentiunt; qui nihil mutant, nisi quod *a suis* sit in Gaertn. *creandum erat* a m. pr. in contextu Lipsiens. pro quo tamen *curat* a m. sec. in margine emendatur.

§ 10 *Porta Collina urbem intravere sub signis*] *Per portam Collinam* Leid. 1. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. quæ lectio ex glossa nata videtur. Alterum Livio frequens est. XXVI. 10. 'Fulvius Flaccus, porta Capena cum exercitu Romam ingressus, media Urbe per Carinas Esquilias contendit.' XXVII. 37. 'Ab æde Apollinis boves feminae albæ duæ porta Carmentali in Urbem ductæ.' XXXIII. 26. 'Lupus, Esquilina porta ingressus, frequentissima parte Urbis quum in forum decurrisset.' XLI. 9. 'Lupus etiam, Romæ interdum agitatus, quum Collina porta intrasset, per Esquilinam magno consecrantium tumultu evasit.' Ita 'ingredi via,' de quo vide ad X. 35. § 4. Præterea *intraverunt* Lipsiens. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Mox *viginli* abest ab Hearnii Oxon. B.

§ 11 *M. Oppium, Sex. Manilium creant*] Hæc verba omittentur in Leid. 2. *Sex. Manilium* præfert Hav. solito errore scribarum, qui diversarum gentium nomina 'Manlius' et 'Manilius' passim confuderunt. Vide ad XXXIV. 53. § 2. *Sex. Mantilium* Lipsiens. Præterea vox *creant* non conspicitur in Voss. 2. In sequentibus ordinem mutat librarius Gaertn.

præferens jurg. scæp., quam cons., temperunt.

§ 12 *Et dedecora militiæ objiciebantur*] Tò et exsulat ab Hav. Male. Non enim Siccii cædes et Appiana libido erant dedecora militiæ. Nam Appii libido in Urbe patnerat; Siccius autem non bello contra hostes, sed insidiis decemvirorum, licet in expeditione, interfectus erat. Per *dedecora militiæ* intelliguntur res infeliciter bello gestæ, 'quod exercitus et ab Sabinis ad Eretum et in Alcido ab Æquis fusi erant,' ut Livius supra narrat III. 42. qui cap. seq. 43. 'ad clades ab hostibus acceptas duo nefanda facinora decemviro belli domique adjecisse' refert. Perperam igitur etiam *decora* Voss. 2. Leid. uterque, Port. a m. pr. et fragm. Hav. Priores duæ ejus vocis literæ duplicandæ erant; quod librarii facere neglexerunt, qui contrario errore mox *neglegebunt* pro *negubant* dederunt in Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

Quo anno jam ante abissent] Hic alter est locus, qui convincit, recte nos annum tertium decemvirorum in chronologia nostra sejunxisse ab anno, quo L. Valerius et M. Horatius Coss. fuere. Quamquam fieri potuit, ut hic tertius annus, quo in tyrannide fuere decemviri, non fuerit prorsus duodecim mensium, et Valerius Horatiusque citius iniisse magistratum, quam hactenus consuevere, quippe dies sollempnis incundis magistratibus non fuit idem, ut multis postea locis ostendemus. *Glar.* Vide ad c. 38. hujus lib. § 1. *Quo anno ante ab* vovula *jam* expuncta, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *quo anno jam ante abissent* Voss. 2. et Gaertn. Vide ad II. 4. § 2.

§ 13 *Deposituros imperium se aiebant*] *Depositum imperium* Voss. 1. et Leid. 2. *deposituros se imperium* alio vocabulorum ordine Hav. et Gaertn. Denique *agebant* Leid. 1. et Lipsi-

ens. frequenti scribarum aberratione. Vide ad VIII. 33. § 23.

CAP. LII. § 1 *Per M. Duellium*] Pall. 1. ac 3. *Duilium*. Gebh. Ita et Flor. aliique plures codd. Vide ad II. 58. § 2. Ceterum *Per C. Duilium* Hearne in codd. Oxon. C. et L. 2. *Per M.* vel *C. Duilium* in N. esse auctor est. Vide ad § seq. Mox τὸ *qui exsulat a Leid.* 1. neque fuerat olim in fragm. Hav. sed m. sec. adscriptum est. Ea lectio ferri potest, modo ita distinguas, *Per M. Duilium (tribunus plebis fuerat) certior facta plebs*. Et sane sæpe alibi pronomen hoc ab interpolatoribus additum est; quo ejecto et verbis parentheses notis inclusis viri docti Livium emendandum docuerunt. Ita XXII. 46. ‘Ventus (Vulturum incolæ regionis vocant) adversus Romanis coortus multo pulvere in ipsa ora volvendo prospectum ademit:’ ad quem locum plura alia exempla videri possunt. Si plures codd. accederent, eam lectionem veriore esse non dubitarem. Nunc nihil muto. Hinc *contionibus*, pro *contentionibus*, Port. culpa librarii. Vide ad IV. 6. § 4. Denique *transiit*, pro *transit*, Harl. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. CIII.

§ 2 *Affirmante Duellio*] In exemplari Borbetomagensi legitur *affirmante C. Duellio*. Rhen. Pall. 1. ac 3. *affirmante C. Duilio*: at Pal. 2. *affirmante C. Julio*. Gebh. *Affirmante cum Duilio* Klockian. *affirmante tum Duilio* fragm. Hav. *ut firmante C. Duilio* Harl. 1. *affirmante C. Claudio* Port. *affirmante C. Duilio* Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. *affirmante M. Duilio* Leid. 2. sibi quoque *affirmante C.* vel *M. Duilio* in codice N. obvium fuisse, idem Hearne testatur. Omnino non alius videtur indicari Duilius, quam qui modo memoratus est § præc. et tribunus plebis fuisse, cap. autem 54. tribunatum insignem ante decemvros creatos

gessisse dicitur. Talem autem antea Livio memoratum non invenio, quam qui vigesimo secundo vel primo anno ante tribunatum adeptus legitur I. II. c. 58. et c. 61. Is autem constanter ibidem *Marci* prænomine adpellatur. Præterea quum Duilius, qui, abrogata decemvris potestate, unus tribunorum plebis creatur, in decemvralibus certaminibus plebi non defuisse dicatur c. 54. a Duilio hic memorato diversus fuisse statui nequit. Ei autem non modo Liv. d. l. verum etiam Dionys. Halic. l. XI. p. 727. *Marci* prænomen tribuant. Hinc patet, male ei *Caii* prænomen in membranis nonnullis § præc. et in plerisque hoc loco dari. Quin et hic melius quodcumque prænomen in editis et cod. Flor. omitti puto, quoniam id, quod modo memoratum erat, in eadem periodo iterum repeti non adtineret, et Livius eo casu prænomen suppressum solitus sit. Paullo post *priusquam urbem deserui viderant* est in Hav. et Gaertn. *videat* in Harl. 2. *deserui* in Lipsiens.

Curam in animos Patrum descensuram] Formam hanc loquendi, qua res in animum ‘descendere’ dicitur, pro eo quod est pervadere, inbibit, penitus infigi, post Ciceronem natam esse, suspicatur ad hunc locum Doujatius. Verum ita jam Ciceroni æqualis locutus est Sallust. in Jug. c. 11. ‘Quod verbum in pectus Jugurthæ altius, quam quisquam ratus, descendit.’

Scituos, quod sine restituta potestate redigi in concordiam res nequeant] Codex vet. habet *scituosque*. Malim legere *scituos, quam sine rest. pot.* ant *scituosque, quam sine rest. pot.* Rhen. *Scituos, quod sine rest. pot.* edidit Andreas. Pall. tres *scituosque sine*. Ex quo extricandum censet Rhenanus *scituosque, quam sine*. Sed quoniam sine libris, non probò: amplius Pal. 1. *redigi in concordiam res*. Gebh. *Illud scio quod*, auctorum hujus ævi

non esse, subscribo F. Sanctio. Itaque, quia Mss. non modo Rhenani, sed et nostri, *scituosque sine*; lege *scituosquam sine*, vel *scituosque quam sine*: quod utrumque jam ille proposuit. Lib. iv. c. 31. 'Documentoque fuere, quam plurimum imperium bello inutile esset:' ubi mirum vexari a Rhenano. Cassius ad Ciceronem ad Famil. xv. 19. 'Scis, Cnæus quam sit fatuus: scis, quomodo crudelitatem virtutem putet: scis, quam se semper a nobis derisum putet.' Valde vellem etiam reperiri alicubi additum *sine restituta tribunicia potestate*. Nisi quia Duilius, qui tribunus fuerat, loquitur, ideo nullam aliam facile intelligi cogitavit. Ut quum iv. 48. ad tribunos dicitur, 'præclarum ipsis potestatique fore.' J. F. Gron. *Scituosque sine restituta* etiam omnes codd. mei, nisi quod in fragm. Hav. a m. sec. emendatum sit *scituos, quod sine restituta*: et *scituos, quam sine restituta* prætulisse Flor. videatur. Magnas turbas inter viros doctos dederunt locutiones 'scio quod,' 'dico quod,' 'respondeo quod,' similesque, utrum Latina sint, an vero inter barbaras ferri debeant. Eas prescribendas ex Latii sermone iudicavit F. Sanctius in Minerv. III. 14. § de conjunctione 'Quod.' Iisdem deinde multis verbis patrocinium pararunt Sciopp. in Auctario Mariang. epist. 6. Ger. Joh. Vossius Gramm. I. VII. capp. 20. et 62. et Vorst. de Latin. falso Susp. c. 24. Contra vero, eos, sed imprimis Scioppinum, errare, et locis aut corruptis aut male intellectis pugnare, contendit Gronov. ad Plauti Asin. I. 1. 37. ubi etiam hic *quam*, pro *quod*, legendum esse repetit, et ad Aulul. II. 2. 52. Nuper denique locutionibus illis vindicias paravit Jac. Perizon. in notis ad d. I. Sanctii, cui calculum adjecit Dukerus de Latinit. Juriscons. p. 352. Mihi tamen valde blanditur hoc loco, *scituos, quam sine restituta*;

quod, ut dixi, Flor. servat, nisi excerpta optimi hujus codicis fallant. Alibi etiam librarii *quod* et *quam* confundere soliti fuerunt. Vide ad II. 54. § 9. Deinde *sine tribunicia potestate* legendum opinatur Contier. ad marg. Livii. Sed libri scripti in vulgatum conspirant. Ita cap. præc. in multis codd. legitur 'Peritus rerum popularium imminensque potestati:' ubi voce *potestati* tribuniciam potestatem intelligi inde patet, quod verbis proximis 'tribunorum plebis' mentio facta sit. Pro eo tamen hodie ex Rhenani conjectura *imminensque ei potestati* non male editur. Denique *dirigi in concordiam* Harl. 2. perperam transpositis literis. Vide ad XII. 23. § 17. *Redigi ac redire in concordiam* Gaertn. Vide ad IV. 55. § 5.

§ 3 *Via Nomentana, cui tum Ficulensi nomen fuit, profecti*] Lego *Ficulensi*, ab oppido 'Ficulnea.' Quasi vero eversa 'Ficulnea' mutaverit nomen. *Sigon. Via Momentanea* Leid. 2. *Via Numentana* Voss. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed oppidum 'Nomentum,' unde via huic nomen, prima syllaba apud classicos Latinorum scriptores per *o* longum, apud Græcos per ω Νόμεντον scribi; at posterioris ævi scriptores, *o* mutato in *u*, fecisse *Numentum* et *Numentanus*, auctor est Cluverius Ital. Antiq. II. 9. p. 667. In Lapide apud Gruter. p. ccccxxxix. num. 5. Cn. Munatius M. F. Pal. Aurelius Bassus vocatur CVRATOR. VIAE. NONENTANAE. Præterea, *Ficulensi* se in Oxon. N. et B. reperisse testatur Hearne, quæ mihi scriptura in nullo nostrorum codd. obvia fuit: sed *Fidgensis* est in Leid. 2. *Figulensi* in reliquis omnibus: quod et suos, quos Oxonii consuluit, præferre, idem Hearne professus est. Hinc non parum firmatur suspicio Cluverii, existimantis verum oppidi nomen 'Ficulnea' fuisse, unde dicendum foret *Ficulensis*,

ut antiquæ edd. hic præferunt: librarios vero, quasi derivativum a 'ficu' arbore, 'Ficulnea' formasse. Vide ad 1. 38. § 4. Denique *nomen fuit, tum profecti* Harl. 2. et Hav. Sed voculam *tum* male librarii ex præcedenti repetierunt.

Secuta exercitum plebs] Pal. 1. ac 3. *Sequitur ex. plebs.* At Campanus *Secuta est ex. plebs.* Gebh. *Sequitur ex. plebs* unus apud me Voss. 2. præfert; reliqui constanter *Secuta ex. plebs* tenent. Paulo ante *mod. patr. suor. nihil violandi imitati* Hearnii Oxon. L. 2. *invitis omnibus meis. Patrum eorum,* pro *p. suorum,* habet Gaertn. *imitata,* pro *imitati,* perperam Lipsiens.

Nullus, qui per atatem ire posset, retractante] Ita quidem in margine Harl. 2. At in τῷ κειμένῳ perperam *qui per at. impedire posset:* quomodo et obfert Lipsiens. Utraque lectione juncta *qui per at. ire impedire posset* est in Gaertn. Deinde omnes hic etiam constanter *retractante,* nisi quod errore scribæ sit *retractande* in Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 49. § 2.

§ 4 *Prosequuntur conjuges liberique*] *Persequuntur* Leid. 2. Infinitis locis librarii indocti hæc verba in membranæ vetustis confuderunt. Exempla vide ad Epit. Liv. lib. xcix. 'Prosequi' hic notat sequi. Infra v. 40. 'Magna pars tamen earum in arcem suos prosecutæ sunt, nec prohibente ullo, nec vocante.' xxvii. 15. 'Speculatores, qui prosequerentur agmen, missi postero die retulerunt, Brutios Hannibalem petere:' ubi vide.

Cuinam se relinquerent in ea urbe] *Cui jam se relinq.* Voss. 1. altera lectione in marginem conjecta. At utramque jungit Leid. 2. in quo est *cuinam jam se relinq.* Vide hoc lib. c. 41. § 4. *Cuinam relinq. se,* alio vocabulorum ordine observato, est in Port.

In qua nec pudicitia nec libertas sancta esset] *Esse* Leid. 2. *essent* Lipsi-

ens. ut verbum numero plurali efferatur, quod præcedant duo substantiva, quamvis numeri singularis, et ita *sancta* etiam genere neutro accipiat. Vide ad 1. 31. § 7. Cum reliquis tamen codd. vulgatum præfero. Vide ad xxxvii. 29. § 6.

§ 5 *In foro præter paucos seniorum nemo esset*] *Et in foro* Hav. Deinde, *præter in foro paucissimorum nemo esset* Voss. 2.

Vocatis utique in senatum Patribus desertum adparuisset forum] *Vocatis itaque in sen. P. cum des. app. forum* Neapol. Latinii, et ed. Mediolan. an. 1480. *Itaque,* pro *utique,* habet quoque Leid. 2. quomodo etiam in scripto uno peccabatur hoc lib. e. 1. § 2. *Cum desertum* autem superest quoque in nonnullis vetustioribus editis. *In desertum* perperam præfert Hav.

Plures jam, quam Horatius et Valerius, vociferabantur] *Pluresque jam* Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui conjunctionem omisit. Deinde *ac Valerius* Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ceterum Donjatus monet, videndum esse, num *plures jam quam Hor.* positum sit pro *plures jam magis,* aut *gravius quam Hor.* ceteroquin enim *plures quam Hor. et Val.* sibi frigidius dictum videri: nam quid mirum, si in rebus adeo turbatis, immo deploratis, vociferentur plures quam duo? Immo non duos tresve, sed quam plurimos, sed senatores universos hos clamores edidisse. Huic ejus sententiæ calciniam adjicere nequeo, quod insolentior illa vocis *magis* vel *gravius* ellipsis sit, quam ut commode admitti possit. Præterea si consideremus certamina superiora, quæ Liv. c. 39. et sequentibus descripsit, videbimus solos eo tempore Horatium et Valerium adversus decemviros vociferatos esse, licet multi senatorum, præsertim ex consularibus, forent quibus

acta a decemviris displicerent. Hi tantum sententiæ C. Claudii, qui Appii decemviri patruus eum oratione, precibus quam jurgio simili, ab incepto conabatur dimovere, verbo adsensi sunt. Ulterius vero nunc processum est, et non soli Horatius Valeriusque, quos tamquam 'duces multitudinis' sive plebis cap. 49. descripsit, sed plures jam vociferati sunt senatores.

§ 6 *Quid exspectabitis, Patres conscripti*] *Quid exspectatis* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Deinde vocem *conscripti* nescit Port. pro qua vox *consulti* exstat in nonnullis vetustis editis, manifesto errore eorum, qui compendium *Patres Cons.* ut in aliis excuditur, non adsecti sunt. Vide ad VI. 26. § 4. Mox *terere*, pro *ruere*, est in Lipsiens.

Quod autem istud imperium est] *Quid autem istud imperium est* Gaertn. quomodo sæpe variant scripti. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. *Quod aut istud imperium*, ultima etiam voce omissa, Leid. 2. aut, pro *autem*, etiam alibi scriptum errore librorum occurrit. Vide ad IV. 42. § 6. Verbum substantivum non comparet quoque in Voss. 1. Tum *quod amplexum tenetis* Gaertn. Sane passiva significatione *amplexus* sæpe poni, quin et eodem modo *complexus* in uno Msto. Livii occurrisse, vidimus ad II. 40. § 10. Quam tamen vulgatum defendant reliqui omnes codd. id non videtur loco movendum esse. Insuper *tectisne, ac parietibus* iterum Gaertn. verum hic etiam *invitis* et *refragantibus* aliis omnibus. Interrogationem tamen post voces *dicturi estis* restitui, quæ erat in vetustioribus excensis, et primus Gruterus in postrema ed. ejusque exemplo omnes, præter Doujatium, recentiores omiserunt. At in Voss. 2. tota hæc periodus, *Quod autem istud imperium est, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis?* non conspicitur culpa

librorum, quibus illud frandi fuit, quod modo præcesserit etiam verbum *estis*. Vide plura ad IX. 11. § 11.

§ 7 *In foro conspici, quam togatorum aliorum*] Vet. lib. *togatorum, aliorumque*. Sigonius. Si hæc scriptura *togatorum aliorumque* vera est, 'togati' non possunt alii esse, quam cives honestiores; 'alii' infima plebs, et tunicatus popellus, ut loquitur Horatius Epist. I. 7. 65. Sed rejicit eam Lipsius cum ex auctoritate librorum veterum, in quibus *togatorum aliorum* esse testatur, tum quod altera lectio lictoribus adimit usum togarum, quos tamen togis usos fuisse ostendit e Cicerone in *Pison.* c. 23. quod et e vetustis monumentis intelligi potest. *Duk.* Lipsius *Elect.* I. 23. auctoribus libris scribendum contendit *quam togatorum aliorum*, expuncto τῶ *que*, ejusque sententiæ hanc reddit rationem, quod Sigonii lectione recepta, lictoribus adimere jus togæ, quod ipsis competiisse indicabat Cic. *Orat. in Pison.* c. 23. 'Togulæ ad portam lictoribus præsto fuerunt: quibus illi acceptis sagula rejecerunt, et catervam imperatori suo novam præbuerunt.' Copulam tamen constanter servant non modo codd. scripti, sed et vetustiores impressi. Primus Froben. a. 1531. eam omisit, et deinde reliqui editores usque ad Sigonium. Quare quod Lipsius se in eo 'libros auctores' secutum tradat, de paucis his edd. accipiendum est. Si Lipsii emendatio nihilominus placeat, dici posset, *voculam que* perperam inrepsisse ex sequentis *quid* similitudine. In verbis proxime præced. *lictorum virorum* erat in contextu Lipsiens. pro quo in margine recte *lictorum vestrorum* m. sec. emendatur.

Quid si hostes ad urbem veniant] Penultima voce neglecta, *quid si hostes adveniant* est in Harl. 2.

Ubi parum secessione moveamur] Ms. codex habet *ubi parum secessione mo-*

veatur. Porro Livius *moveatur* impersonaliter dixit. *Rhen.* Manuscripto e codice profert Rhenanus *ubi parum secessione moveatur*, censetque Livium hic impersonaliter *movetur* dixisse. Et sic ante ipsum vulgavit J. Campanus. Pal. 1. *in parum secessione moveamur*. Pal. 2. *ubi parum secessione moveantur*. In codice sincerissimo Pal. 3. stabilitur vulgata lectio. *Gebh.* *Ubi parum secessione moveatur* etiam Neap. Latini. In hac forma generalius quid, quam in altera *moveamur*, agnoscendum est, iudice Servio, sive quicumque Servium interpolavit, ad Virg. Ecl. 1. 12. 'Sane vera lectio est *turbatur*; ut Servius ait, ut sit impersonale, quod ad omnes pertinet generaliter; nam Mantuanorum fuerat communis expulsio. Si enim *turbamur* legeris, videtur ad paucos referri.' Quemadmodum autem sensui Virgillii *turbatur* commodius iudicat Servius, quam *turbamur*, ita Livio magis convenit *moveamur*; non enim ad omnes generaliter pertinet, sed ad patricios in Urbe relictos. Aliam lectionem præfert Hav. codex, exhibens *ubi parum Patres secessione moveantur*: quam interpolatam puto ab homine, qui etiam *moveatur* in cod. suo invenerat, sed in ea lectione commodum sensum non reperiebat. Si vocem *Patres* addere Livio animus fuisset, attamen potius *ubi parum Patres secessione moveamur* dixisset, quam *moveantur*. Vide ad xxxii. 21. § 16. Videri etiam potest illud *Patres* ex proxime præcedenti *parum* natum esse. Certe *ubi Patrum secessione moveamur* aberrantem scribæ Lipsiens. et Port. a m. pr. dederunt. *Ubi parum secessionē moveamur* habet Harl. 1. Sed ultima litera voci *secessionem* perperam adhæsit ex initio sequentis. Vide ad xl. 7. § 8. et mox ad verba seq. atque ad § 8.

Occasus Urbis vultis finire imperium] *Occasus ne urbis* Harl. 2. Sed perperam vocalæ *ne* adhæsit prima

litera proximæ vocis *Urbis*. Vide ad verba proxime præced. Male etiam *Hoc casu ne urbis*, præmissa adspiratione, Harl. 1. Præterea *finiri* deum inveni in Elzevir. a. 1635. quod ex ea constanter receperunt recentiores. Verum omnes, non modo vetustiores excusi, sed et codd. quibus utor, habent *finire*: in quo longe major emphasis est, et vociferantium vehementiæ magis aptum est. Nam ita non simpliciter rogant, num decemviri velint imperium Romanum *finiri*, quod casu etiam vel a quovis alio fieri poterat, sed potius num velint ipsi sua opera, sua tyrannide illud *finire*, et ita causa existere, cur intercidat? Eam itaque lectionem reduxi.

§ 8 *Atqui aut plebs non est habenda*] *Atque aut plebs* fragm. Hav. a m. pr. *Atque ut plebs* Voss. 2. *Atque* etiam est in Gaertn. Voces *atque* et *atqui* a librariis alibi confunduntur. Vide ad v. 4. § 1. vi. 37. § 2. et alibi. *At quia* Leid. 1. prima litera vocalæ seq. aut perperam repetita in fine *τὸν atqui*. Vide ad § 7. hujus cap. Deinde *plebes* Leid. 1. et Gaertn. *plebis* Leid. 2. Vide ad i. 20. § 6.

Quam illi plebeiis] *Quam illis plebei* Leid. 1. *quam illi plebis* Voss. 1. et Leid. 2. *Non citius . . . quam illis plebeis* Gaertn.

§ 9 *Ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium*] Illud *ne* non videtur satis usitata forma prolatum. Itaque Octavius Pantagathus pro ea particula legebat *ea nunc*, vel *an nunc*, vel potius *nunc dulcedine semel capti ferant desiderium?* Ursinus. Pantagathus, referente Fulvio Ursino, τὸ *ne* non satis usitata formula prolatum existimavit. Ideo legit, *ea nunc*, vel *an nunc*, vel potius *nunc dulcedine semel capti ferant desiderium?* Nihil tale in nostris libris, ex quibus Pall. 1. ac 3. *ne nunc dulcedine semel capti finiverant desiderium*. Si huic lectioni locus esse potest, censeo scribendum *fini-*

verint. Camp. edidit *ferent desiderium.* Gebh. Illud *ne*, inquit F. Ursinus, non videtur satis usitata formula prolatum. Itaque Pantagathus legebat *ea nunc*, vel *an nunc*, vel potius *nunc dulcedine*, interrogandi formula. Nihil horum. Plautus Amphitr. 1. 1. 174. 'vix incedo inanis: ne ire posse cum onere existimes.' Nedum possim: tantum abest, ut possim cum onere ire. Donatus ad Terentii And. iv. 2. 23. 'Ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas: 'Ne, pro nedum. Sallustius secundo libro, 'Ne illa tauro paria sint.' Cic. l. ix. ad Famil. 26. 'Me vero nihil istorum, ne juvenem quidem, movit umquam: ne nunc senem.' Sall. Catil. cap. 11. 'Secundæ res sapientium animos fatigant: ne illi corruptis moribus victoriæ temperarent.' Adeo non sperandum fuit, ut illi minime sapientes in victoria se regerent. Vide Rivinum in doctis castigationibus in Sall. ad d. loc. Apuleius Apologia pag. 299. edit. Elmenh. 'Ne ego reprehendar, qui res paucissimis cognitæ conscribo.' Ibid. pag. 317. 'At hoc ego Æmiliano vix credidissem, ne huic frutici credam.' Floridis pag. 356. 'Quo mihi ne in mediocribus quidem civitatibus umquam defuere; ne ut Carthagini desint.' Sensus Livii expressus ex Cicerone de Legibus III. 11. 'Sensit enim deberi non posse huic civitati illam potestatem: quippe quam tantopere populus noster ignotam expetisset, qui posset carere cognita?' J. F. Gron. Adde Scip. Gentilem Append. Notarum ad Apuleii Apolog. n. 38. Duk. Locum laudatum Sallustii exponens A. Schott. Obs. III. 26. ac docens *ne* ibi poni pro *nedum*, locutionis illustrandæ causa inter alia etiam hunc Livii protulit, ut pateat, eum quoque *ne* hic eo sensu accipiendum esse vidisse. Vide etiam Maunt. ad Cic. loc. laud. et Cortinum ad Sall. loc. laud. Male ergo *nec nunc dulcedine*

in Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Præterea *fuertint desituri* Gaertn. idem: *fuertint desiderium* Leid. 1. *fniverant desiderium* Voss. 2. *fnierant desiderium* Port. et a m. sec. fragm. Hav. *fniant desiderium* Harl. 2. Nihil muta. Cic. de Amic. c. 20. 'Sæpe incidunt magnæ res, ut discedendum sit ab amicis: quas qui impedire vult, quod desiderium non facile ferat, is et infirmus est, mollisque natura, et ob eam ipsam causam in amicitia parum justus: ubi vide Langium, ut et viros doctos ad Petron. Satyr. c. 111. In his locutionibus *desiderium* idem est atque absentia, ut Langius ibidem monuit. Et eo sensu est v. 10. 'Quum inculta omnia diutino dominorum desiderio domi invenerint.'

Quum præsertim nec nos temperemus imperiis] In duobus Pall. Mss. primo ac tertio, exclusa vocula *nec*, adparet *cum præ. nos temp. imp.* Gebh. Ita et Voss. 2. At quum *præs. nec nos temp. desiderii imperii* Lipsiens. et Gaertn. Neque aliter præferunt Voss. 1. et Leid. 2. nisi quod in his insuper deficient duæ priores voces quum *præsertim*.

§ 10 Quando ita videatur] Quando ita videatur Lipsiens. qui etiam paullo ante fortuitos, pro futuros, præfert.

§ 11 Id modo simul orant ac monent] Locupletius Pal. 2. *simul agunt, orant ac monent.* Si Sigonius offendisset, doleret, ad sua usque tempora casum hoc loco id verbi existitisse. Meo animo careat perpetuo. Gebh. Recte Gebhardus Pal. 2. lectionem sprexit. Meorum codicum nullus eam vocem agnoscit. Verum ordine mutato *monent ac orant* præfert Gaertn. quod Livianum non esse, patebit ex illis quæ notabo ad x. 36. § 17. Mox perperam *rd caveatur* abest a Leid. 2.

Nec suo sanguine ad supplicia Patrum] Ne suo sanguine Hav. et prisci impressi, quos vidi, usque ad Aldum,

qui nec suo sanguine edidit. Et ita reliqui codd.

CAP. LIV. § 1 *Tunc Valerius Horatiusque missi ad plebem*] In Ms. codice legitur *Tum Val. Hor.* Rhen. *Tum* etiam præferunt primæ edd. usque ad Aldum, a quo repositum *Tunc*: quod ex codd. meis servant Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15. Præterea *Val. et Horatius* Port. *Horatiusque Valeriusque* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad c. 50. § 16. *Valerius Horatius* sine copula Leid. 1. et Harl. 1. Insuper vox *missi* exsulat ab eodem Hav. Deinde paullo post *ad plebem*, &c. *revocandum* Klockian. Vide ad XL. 49. § 1. *Resque componendas* alio ordine vocabulorum Harl. 1.

Decemviris quoque ab ira et inpetu multitudinis præcavere] *Decemviri* Lipsiens. *Tum ab impetu et ira mult.* Voss. 2. *ab ira mult. et impetu* Harl. 1.

§ 2 *Profecti gaudio ingenti plebis accipiuntur in castra*] In codice manu scripto legitur *in castra accip.* non *accip. in castra.* Rhen. Pal. 3. *in castra recipiuntur.* Ast Andreas *accipiuntur in castra* contra ordinem scriptorum codicum. *Gebh.* *In castra accip.* etiam omnes mei. Sed contra *Ing. plebis prof. gaudio* Harl. 1. *Profecto*, pro *Profecti*, est in Lipsiens. At vox *gaudio* deest in Voss. 2. *gaudio ing. plebis* præferunt male Voss. 1. et Leid. 2.

Quippe liberatores haud dubie et motus initio et exitu rei] In volumine veteri legitur *haud dubie et motus initio exitu rei.* Nescio an Livius scripserit, *haud dubie motus, initio exitu rei*, absque copula *et*; nam hanc sæpe solet omittere. Rhen. Lego, transpositis vocibus, *Profecti gaudio ingenti in castra accipiuntur: quippe lib. plebis haud dubie et motus initio et exitu rei.* Klock. Expediissima lectio nequiquam ab Rhenano sollicitata est, defensa edd. priscarum sincer-

Delph. et Var. Clas.

tate, atque iterum asserta membranarum Pall. auctoritate omnium. Quæ enim facies est lectionis Rhenanianæ, *haud dubie motus, initio exitu?* Gebh. Quamvis ex meis etiam Flor. et Port. copulam *et*, quæ a Rhenani Ms. exsulabat, ignorent, puto tamen recte Gebhardum vulgata scripturam adversus eum defendisse. Quæ enim foret forma loquendi 'liberatores motus?' aut quis unquam dixit 'liberare motum?' *Liberatores* nempe plebis a tyrannide decemvirali. Si quid mutandum, legere mallet *quippe liberatores haud dubii.* Vide ad xxxiv. 43. § 5. Verum neque id necessarium est. Vox *dubie* perperam omissa est in Hav. Male etiam *modestus initio et exitus rei* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *motus initio et exitus rei* Lipsiens. *motus initio et exituri* Gaertn.

Ob hæc iis advenientibus gratiæ actæ] Habent Pall. 1. ac 3. *Ob hæc adven. gratiæ.* Gebh. *Ob hoc his audientibus gratiæ* Hav. *Ob hoc his adv. gratiæ* Harl. 2. *Ob hoc adv. gratiæ* Gaertn. *Ob hæc adv. gratiæ*, omisso pronomine *iis*, Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Eorum itaque, ut et Palatinorum Gebhardi fide, voculam expunxi. Accedit auctoritas Gronovii, qui ad xxxix. 49. § 12. eam voculam in Mss. desiderari monuit.

§ 3 *Quum de conditionibus ageretur*] Ita primus edidit Aldus. Vetusiores præferunt *agitaretur.* Livius sæpe hoc modo locutus est. Vide ad xxxi. 46. § 5. Quum tamen omnes nostri lectionem Aldinam tueantur, eam etiam præferendam esse, nullus dubito.

Composito jam ante adventum legatorum consilio, ea postulat] *Compositoque jam ante adv.* Harl. 2. et Lipsiens. *compositoque jam adv.* corruptius Port. In similem codicem incidisse videtur librarius codicis Oxon. L. 2. qui vitio animadverso locum, quem se emendaturum sperabat, ulterius cor-

Livius.

20 H

rupit, scribens, teste Hearnio, *composito jam adventu legatorum*. Male etiam *ante adv. legati* Voss. 2. Denique *eam postulavit* Lipsiens. sed *expostulavit*, pro *ea postulavit*, pro varia lectione margini Harl. 1. adscriptum fuit. Quamvis autem 'expostulare' pro vehementer postulare nonnunquam obcurrat, sequentia tamen exigunt, ut vulgatum præferatur. Lectionem itaque marginalem ortam puto ex perpetua literarum A et X commutatione, de qua vide ad XL. 59. § 8. Evidenter id patet ex scriptura optimi Flor. in quo utraque lectione juncta librarius dedit *expostulavit*. Jam vero 'ea, ut adpareret,' dictum pro talia, ut adpareret. Infra VIII. 13. 'Jam Latio is status erat rerum, ut neque bellum neque pacem pati possent.' VII. 40. 'Ea ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim consul Patribus quoque ferrox esse.' Vide Stewich. de Partic. Ling. Lat. in voce 'Is, ut:.' et Tursell. de Partic. Lat. Orat. c. 82.

§ 4 *Provocationemque repetebant*] *Revocationemque repet.* Voss. 1. *revocationemque petebant* Leid. 2. Mox *aux. fuerant plebis* alio ordine Gaertn.

Concisse milites aut plebem] *Confecisse* ediderunt Mediolanenses a. 1505. 'conficere milites' autem foret colligere, congregare. Vide Gronov. ad Liv. xxix. 35. § 10. Verum non modo hæc lectio in nullo cod. superest, sed etiam, qui a decemviris secesserunt, non collegerunt exercitum. *Concisse* Voss. 2. Leid. 1. Klockian. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eamdem lectionem in vetustissimis, quas vidi, edd. inveni; sed recte jam Veneti a. 1495. *concisse* reposuerunt. Supra I. 8. 'Obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem, natam e terra sibi prolem ementiebantur.' II. 26. 'Cujus fama, haud procul jam ab Aricia visi, tanto tumultu concivit Romanos:.' ubi quædam vide. VIII.

29. 'Ne aut impunitas eorum lasciviæ superbiaque, aut bello pænæ expetitæ metu propinquo atque ira conciderent finitimos populos.' IX. 37. 'Conciveratque indignatione non Etruriæ modo populos, sed Umbriæ finitima.' xxvi. 9. 'Cursus hominum, adfingentium vana auditis, totam urbem conciverat.' Et ita Florent. ac reliquos codd. ex quibus in excerptis nihil notatum video, prætulisse verisimile est.

§ 5 *De decemvirorum modo supplicio atrox postulatum fuit*] Fundatur auctoritas hujus lectionis in fide editorum primorum, Andreæ Campanique, et accessorio teste Pal. 2. Nam Pall. 1. ac 3. perperam, ut puto, exhibent, *De decemv. numero supplicium atrox post.* Gebh. Eamdem, quam Gebhardus in duobus Pall. esse monnit, lectionem præfert etiam Voss. 2. Sed *De decemv. numero supp. atrox post.* habet Leid. 2. Errori causam dedit compendiaria scribendi ratio *nūō* pro *numero*, et *mō* pro *modo*. Unde facile voces ambæ inter se commutari potuere. *De decemv. modo supp. atroci post.* fragm. Hav. *Modo* est *tantummodo*. Supra cap. præc. 'Id modo simul orant ac moment, ut ipsis ab invidia caveatur.' Infra VI. 14. 'Non enim jam orationes modo M. Manlii intuentæ erant:.' ubi quidam male *tantummodo*, pro *modo*, dederunt. IX. 31. 'Conniterentur modo uno animo omnes invadere hostem.' xxvii. 14. 'Pro se quisque miles, qui modo adsequi agmen fugientium elephantorum poterat, pila conjicere.' IX. 8. 'Quum omnes laudibus modo prosequentes virum in sententiam ejus pedibus irent, tentata paullisper intercessio est ab L. Livio et Q. Mælio tribunis plebis:.' ubi ea vocula injuste Fabro suspecta est. Terent. in Heaut. v. 2. 28. 'Modo liceat vivere, est spes.' Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 39. in fine, et ad Jug. c. 50. § 4. et c. 76. § 5.

Vivosque igni conerematuros] *Variosque* Voss. 1. et pro eo *victosque* in margine: *vinctosque* Leid. 2. Præterea *crematuros* priscaë, quas vidi, edd. ante Aldum, qui *concrematuros* primus reposuit, concinentibus omnibus codd. meis. Et recte. Infra v. 42. 'Non omnia concremari tecta, ut, quodcumque superesset urbis, id pignus ad flectendos hostium animos haberent.' vi. 33. 'Ira et rabies Latinorum eo erupit, ut Satricum urbem, quæ receptaculum primum eis adversæ pugnaë fuerat, igni concremarent.' ix. 12. 'Quos circumdatos igni, nequidquam Deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt.' xli. 9. 'Puteolis duas naves fulminis ictu concrematas esse.'

§ 6 *Adeo aqua postulastis, ut ultro nobis deferenda fuerint]* *Postulatis* Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, et Lipsiens. *adeo aqua postulastis, responderunt, ut* Gaertn. addita voce, quæ rectius subintelligi potest. Eodem errore passim librariorum verba 'ait,' 'inquit,' 'dicit,' ac similia interponere soliti fuerunt. Vide ad xxiii. 45. § 6. Deinde τδ *nobis* deficit in priscis excusis. Primus Aldus edidit *vobis deferenda*, quod obtinuit usque ad postremam Gruteri, ubi sine dubio librariorum culpa *nobis deferenda* datum est, quod deinde in plerisque recentioribus servatum est. Et id quidem exponi potest, quasi positum sit pro 'a nobis deferenda.' Vide ad vi. 11. § 4. Verum, præterquam quod ita sensus orationis Livianæ admodum ambiguus evaderet, nescio, an codd. consentiant. Ex multis eorum nihil notatum video; at alii, et præsertim Flor. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum tres posteriores hæc scribens sub oculis habeo, manifeste exhibent *vobis deferenda*, quod tamquam verius recepi: in quo etiam Hearnium, et, qui ipsum ubique sequi solent, Londinenses præeuntes habeo. *Utro* vero hic est

'sponte, non rogantibus vobis deferenda;,' quod monendum non putarem, nisi vidissem, virum clariss. nuper ad Sallust. fragm. Hist. l. iii. p. 966. hunc locum laudare, ut probet, *ultro* pro 'insuper' poni, quum tamen, quod sententiam ejus evertit, ipse, laudato hoc loco, addat *ultro* hic notare 'citra postulata,' sive 'sine vestris postulatis.' Paulo ante *cons. fuerant*, pro *cons. fuerunt*, Gaertn.

Libertati enim ea præsidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alios] In volumine veteri legitur *ad impugnandos alios, non impugnandum*. Rhen. *Ad impugnandum alios* solus Andreas. Reliqui omnes nostri *ad impugnandos alios*. Gebh. Omnes etiam nostri, et cum iis Neapol. Latini *ad impugnandos alios*. Vide ad xl. 49. § 1. Insuper vocula *enim* abest a Lipsiens. *ea* a Voss. 1. et Leid. 2. quæ in aliis constanter visuntur. Pro *licentiæ*, Gaertn. *licenciæ* præfert.

§ 7 *Iræ vestræ magis ignoscendum, quam indulgendum est: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis]* Truncata syllaba Pall. 1. ac 3. in *crudelitatem itis*. Probo tamen alterum, quod vindicant edd. antiquissimæ et supernumerarius Pal. 2. *Gebh. Itis*, pro *ruitis*, unus meorum Voss. 2. Id dictum videri posset, ut 'ire in sudorem' apud Flor. 11. 4. § 2. ubi vide viros doctos, et in primis Dukerum: 'ire in risum' Avian. Fab. xiv. 10. ubi vide Cannegiet: 'ire in famem,' 'in pestilentiam,' Mamert. in Paneg. Maximiani c. 5. 'Ceteros quidem perduelles ire passus es in profundam famem, et ex fame in pestilentiam:,' 'ire in cædes' Pseudo-Eges. de Exc. Urb. Hier. iv. 6. 'Hinc itum in cædes, cum minus parceret alienis:,' 'ire in verba' Claudian. in B. Gild. vs. 201. 'Iret adhuc in verba dolor, nisi Jupiter alto Cœpisset solio.' Quum tamen alii omnes codd. vulgatum uno ore servant, eam etiam scripturam veriore existimo. Et sane

optime exprimit, quanto inpetu præcipites et incauti in crudelitatem ferantur. Ita 'in exitium ruere' Val. VII. 3. ex. 6. 'Gens barbara, aspera, et regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respue- rat, oculis pervidit.' Tacit. Histor. I. 84. 'Hinc confusi pedites equitesque in exitium ruamus: in servitium ruere' idem Tacit. Annal. I. 7. 'At Romæ ruere in servitium consules, Patres, equites.' Tum in *crudelē*, pro in *crudelitatem*, perperam Port. et Leid. 1. Præterea *Iræ vestræ magnæ ignosc. quam indulg. est* Lipsiens. ut *magis* hic subintelligendum sit, de quo vide ad xxxiv. 49. § 10. Verum alii omnes vulgatum recte servant, nisi quod τὸ est non compareat in Harl. 2.

Dominari jam adversarios vultis] Eleganti- sime, non inficior. Sed tamen non licet indignari Pall. omnibus, editionibusque primis, legentibus *dominari jam in adv.* Gebh. Locutionis, quæ elegantissima Gebhardo visa est, nullum apud scriptores Latinos ob- currit exemplum. Neque, si vel max- ime obcurrerent plura, difficulter Gebhardus deprehendisset, a Livio id profectum non esse, si præter duas, quas laudat, etiam reliquas, quascum- que habere poterat, edd. consuluis- set. Ita enim vidisset, omnes illas *dominari jam in adv.* præferre usque ad Gruterianas, in quibus, sine dubio operarum culpa, præpositio deficit. Eam jam Heinsius apud Elzevir. restituit. Eandem retinent etiam omnes codd. nostri.

§ 8 *Numquamne quiescet civitas nos- tra*] *Quiescit* Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *cescit* Leid. 2. Sed *num- quam requiescet* Hav. et Lipsiens. Utraque lectione juncta, *numquamne requiescet* Harl. 2. et Gaertn. Deinde *civitas vestra* Voss. 1. et Lipsiens. so- lito errore. Vide ad xxxiv. 2. § 2. et mox ad § 10. hujus cap.

Scuto vobis magis, quam gladio, opus

est] *Magister, pro magis*, insulse Voss. 2. Ultimam autem dictionem non ha- bet Harl. 2. Denique *scuto magis vo- bis* alia serie vetustiores typis excusi usque ad Aldum, qui vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc obti- nent. Et ei suffragantur etiam Mss. mei. Tò est non adparet in Harl. 2.

§ 9 *Satis superque humilis est*] *Satis super humilis est* Voss. 2. Leid. 1. et Port. Male. Infra hoc lib. c. 67. 'Satis honorum, satis superque vitæ erat:' ubi vide.

Nec inferendo injuriam, nec patiendo etiam si] Incertum, sitne distinguen- dum ante *etiam*, an post. Sed res est modica. *Glar.* In vetustioribus excusis distinguitur post τὸ *etiam* us- que ad Aldum, qui post vocem *pati- endo* interpunxit: id autem deinde recentiores editores servarunt, et me- lius videtur. *Etiam* hic erit, 'insu- per,' 'præterea.' Vide ad xxxix. 35. § 7. Pro *etiam* est *et* in Port. Vide ad xxii. 47. § 9. Vir doctus ad margi- nem editionis Curionis scribendum conjecit *etenim*; cui tamen particu- læ, quæ caussalis est, hic locus esse non posse videtur. Paulo ante *vidit*, pro *vivit*, præfert Harl. 1.

§ 10 *Recuperatis magistratibus legi- busque*] *Receperatis* Leid. 1. *recipera- tis* Klockian. Voss. 1. a m. pr. et Flor. in quo etiam a m. sec. inter versus ad- scriptum *recuperatis*. De verbo 'reci- perare' plura dicentur ad VII. 18. § 1.

Judicia penes vos erunt de capite nos- tro fortunisque] Pall. 1. ac 3. *de capite ipso.* Gebh. Et ita etiam Voss. 2. at *de capite mō fortunisque* Port. *de capite vestro fortunisque* Lipsiens. Vide mo- do ad § 8. Præterea *inducia*, pro *ju- dicia*, Leid. 1. Tum *penes suos* Voss. 1. et Leid. 1.

Nunc libertatem repeti satis est] Pal. 3. *nunc libert. repeti laus est.* Gebh. *Nunc libertati repeti satis est* Leid. 1. Reliqui omnes cum edd. faciunt, ac vulgatum servant. Virgil. Ecl. VII.

33. 'Sinum lactis et hæc te liba, Priape, quotannis Exspectare sat est:' ubi Pierius observat, in uno cod. pari diversitate legi *hæc tibi liba, Priape, Exspectare sat est*. Utrumque casum exprimit Liv. IX. 9. 'Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus non fuit satis consules spondere.'

CAP. LIV. § 2 *Supplicii sui nulla mentio fieret*] *Supplicii sui nulla mentio fieret* Voss. 1. male divisis vocibus, quæ olim continua serie scribebantur. Corruptius *supplicii in nulla mentio fieret* Leid. 1. Mox *annuere*, pro *abnuere*, fragm. Hav. a. m. pr. *abnueret* Flor. pro quo inter versus adscriptum est *annuere*. Vide ad XXXVI. 34. § 6.

§ 3 *Haud ignavo, inquit, fortuna imminet*] Puto esse *σφάλμα* typographicum: quippe omnes libri, qua scripti, qua olim cusi, *haud ignavo*. Sequitur enim statim, 'Video, donec arma adversariis tradantur:' ubi *perperam* reperitur in Pal. 3. *Audeo, donec, &c.* Gebh. Sic quidem *imperæ*: et habet suam *Venerem*. Sed veteres omnes cum scriptis *Haud ignavo*. Supra c. 38. 'Haud ignari, quanta invidiæ immineret tempestas.' Sed ut ipsi Appio dicere hoc datur, formula est obvertentium fortunæ frontem. Sen. Epist. 76. 'Audimus aliquando voces imperitorum, dicentium: nesciebam hoc mihi restare. Sapiens scit omnia sibi restare: quicquid factum est, dicit, sciebam.' Consol. ad Marciam c. 9. 'Non decipies me, fortuna, nec securum aut negligentem opprimes: scio, quid pares.' Petronius c. 97. 'Scio te, inquam, Aseylte, ad occidendum me venisse.' J. F. Gron. *Ignavo* primum inrepsit in Francofurtanam ed. a. 1578. Solent autem vocabula 'ignarus' et 'ignavus' etiam in Mss. confundi. Vide quæ olim notavi ad Siliu x. 86. Ceterum Mss. nostri etiam *Haud ignavo*, nisi quod *Haud ignoro* præferant Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Gaertn. quam eandem lectionem etiam obviam habeo in Cu-

rionis ed. sive ita legi voluerit, sive ea scriptura errantibus librariis adscribenda sit. Posset tamen tolerari, nisi codicum, *ignavo* legentium, non numerus modo, sed etiam auctoritas illud potius probandum convinceret. Paulo ante *suo in eo metiens in odio perperam* habebat Gaertn.

§ 4 *Video, donec arma adversariis tradantur, differrî adversus nos certamen*] Prima vox non comparet in Harl. 1. Sed ejus loco in Pal. 3. *Audeo* legi, ad § præced. monuit Gebhard. Alibi non semel librarii in vocibus iisdem commissendis errare soliti sunt. Vide ad XXI. 4. § 10. Deinde *tradentur* Harl. 1. et postea *ad nos*, pro *adversus nos*, Harl. 2.

Dandus invidiæ est sanguis] Manut. ad Cicer. ad Attic. I. 16. Gronov. ad Senec. Consolat. ad Marciam c. 13. et Controv. III. 20. *Duk*. De locutione 'sanguinem dare,' quam, ut minus Latinam, Scioppinus traduxit, vide ad Liv. VII. 24. 'Hauriendus aut dandus est sanguis.' Ceterum *dandus invidia est sanguis* male Leid. 1. ultima litera *ου* *invidiæ* a prima proximæ vocis *est* intercepta fuit. *Dandus invidiæ est sanguinis* Voss. 1. et Gaertn. ubi literæ, quæ abundant, *perperam* ex seq. vocis *Nihil* initio repetita sunt.

Nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abeam] *Nihil ego quidem moror* Port. *Nihil quidem moror* Harl. 2. *Nihil nego quidem moror* Hav. duabus vocibus coalescentibus, ac prioris ultima litera ab sequentis initiali elisa. Deinde *decemviratū abeam* Leid. 1. in quo codice *m* finalem passim male vel additam vel omissam esse, sæpius supra monitum est. Similiter etiam præfert Flor. at *decemviratum habeam* Lipsiens. insuper male addita aspiratione. Vide ad XXI. 59. § 19. *decemviratum abeam* Gaertn.

§ 5 *Abeam. Factum senatusconsultum, ut decemviri*] Existimandum est, non omnia, quæ sequuntur, uno scena-

tusconsulto comprehensa fuisse, sed pluribus. Quare verba Livii accipi debent, quasi dixisset, 'Factum senatusconsultum, ut decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent. Item factum senatusconsultum, ut Q. Furius pontifex maximus tribunus plebis crearet. Et aliud, ne cui fraudi esset secessio militum plebisque.' Id manifeste inde patere potest, quod Livius his omnibus tandem subjungat 'His senatusconsultis perfectis.' Docuit id recte Gronov. hoc lib. c. 21. § 2. Et ita v. 50. dicit quidem 'senatusconsultum facit,' et deinde subjungit, quid constitutum fuerit circa expiationem fanorum ab hostibus possessorum, de hospitio publice cum Cæritibus jungendo, et de Indis Capitolinis Jovi faciendis: non tamen res adeo diversæ in unum idemque senatusconsultum constipatæ fuisse videntur; sed opus fuisse variis, et quidem minimum tribus senatusconsultis. Ceterum varie peccarunt codd. nonnulli. Nam *ab eadem factum sunt, ut dec.* Voss. 1. in cuius margine deinde *ab eadem*, pro *ab eadem*, emendatum est: *ab eadem factum S. C. ut dec.* Leid. 2. *habeam: factum ut dec.* voce *senatusconsultum*, quam per compendium scriptam librarius non adsequabatur, omitta, Lipsiens. *ab eam: factum Sp. ut dec.* Harl. 1. *ab eam: factum senatusconsultum fuit, ut dec.* Harl. 2. et Hav. Tò *fuit* etiam a m. sec. in marg. additum fuit in Port.

Q. *Furius pontifex maximus tribunus plebis crearet*] Hunc in oratione pro Cornelio vocat Peditanus p. 139. ex Livii et aliorum sententia *M. Papi-rium*. Cujus scripturæ assentior magis, quam Livianæ. Nam de *Q. Furio* nulla nec per hos, nec alios annos est mentio. De *M. antem Papi-rio* magna. Qui autem pontificatum maximum gereret, eum par est alios etiam magistratus, qui magni habebantur, cepisse. Ultimæ autem utrius-

que nominis literæ erratum inesse indicant, cum sint eadem. *Sigon.* Verba Ciceronis apud Asconium sunt, 'Decem tribunos plebis per pontificem, quod magistratus nullus erat, creaverunt.' Pontifices jus cum populo agendi, et comitia habendi habuisse, aliquot locis in libris de comitiis adfirmat Gruchius, et post eum Gutherius in lib. de Vet. Jure Pontificio. In alia omnia eunt Bosius de Pontifice M. Romæ Vet. c. 5. et Grævius in Prolegomenis tom. v. Antiquit. Roman. Quæ ab his disputantur, mihi nondum plane videntur evertere sententiam contrariam. Sed non est hujus loci controversiam illam excutere. Hoc tantum dicam, me non credere, 'comitia habere' posse dici pro 'petere ut comitia habeantur,' quemadmodum hoc accipit Grævius in his verbis Livii xxv. 5. 'Comitia inde pontifici maximo creando sunt habita: ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit.' *Duk.* Omnia hæc verba aberant a primis edd. quæ Aldus deinde addidit. Eadem servant codd. scripti, ita tamen, ut in quibusdam parva tantum varietas occurrat. Prænomen omittitur in Port. pro eo *Quæ* præfert Leid. 1. Deinde, pro *Furius*, Hav. habet *Fabius*. Reliqui omnes vulgatum constanter tuerentur, quod et verum judico. Nondum enim Sigonii rationibus evictum esse credo, Asconii scripturam veriorem esse quam Livianam. Nam *M. Papi-rii* ante hæc tempora nulla mentio occurrit, sed demum *M. Papi-rius Cras-sus* nono anno postea memoratur apud Liv. iv. 12. ubi cum C. Furio Pacilo consulatum gessisse narratur. Unde patet, etiam ex Sigonii sententia, Papi-rium non ante adeptum pontificatum maximum, sed postea demum, alios etiam magistratus, qui magni habebantur, cepisse. Quemadmodum itaque Papi-rius nondum consularis pontificatum maximum ad-

eptus est, et postea demum ad consultatum evectus est, dici etiam posset similiter Q. Furium, nondum consultum, summum id sacerdotium consecutum esse, sed quo minus consul creari potuerit, immatura morte obiisse. Præterea verum non est, pontificem maximum, qui tribunos plebis post abrogatos decemviros comitiis creavit, ab Asconio ex Livii et aliorum sententia adpellari *M. Papi-rium*. Nullam enim Asconius loco a Sigonio laudato Livii mentionem facit. Sed menti ejus forsitan obversatus est locus Asconii pag. præc. ubi Livium numerat inter illos, qui quum primi tribuni plebis crearentur, eos tantum duos creatos esse referunt. Puto igitur neque Livium ex Asconio, neque Asconium ex Livio emendandum esse; sed Livium, qui hujus temporis pontificem maximum Q. Furium vocat, alios scriptores secutum esse, quam Asconium, cui *M. Papi-rius* dicitur.

Ne cui fraudi esset secessio militum plebisque] *Militum tr. plebisque* Voss. 1. Leid. ambo, Flor. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Ita et Aldus in codd. suis invenisse videtur, qui edidit *secessio militum tribunorum, plebisque*. Sed in erratis vulgatam lectionem probavit; quam etiam veriorum puto: non enim secessio a solis tribunis militum, sed etiam omnibus militibus facta erat. Sub *militibus* autem commode etiam duces eorum intelligi possunt.

§ 6 *His senatusconsultis perfectis*] Quidam librarii, memores modo præcessisse ‘factum senatusconsultum,’ nunc recte subjungi non posse existimant numero multitudinis *His senatusconsultis perfectis*. Hinc *senatusconsultu* datum in Voss. 2. *senatusconsulto* in Hav. At quomodo hoc intelligi debeat, supra dictum § præc. *senatusconsultibus* præfert Harl. 2. *His sunt perfectis* Voss. 1. quem supra etiam sunt pro *senatusconsultum* habu-

isse § præc. vidimus. Error inde ortus videtur, quod librarius non intellexerit notam *SC.* qua *senatusconsultum* vel *senatusconsultis* scribebatur. Vide ad xxii. 10. § 1. *His tum perfectis* præfert Lipsiens.

Abdicantque se magistratu ingenti hominum lætitia] Pusillum, sed tamen monendum, restare in Pall. 1. ac 3. *ingenti omnium lætitia*: neque aliter Camp. Gebh. Copulam que nesciunt Harl. antiq. Port. et fragm. Hav. Deinde *ingenti omnium lætitia* etiam habent Voss. 2. et Hearnii Oxon. C. quod præstare videtur, quia mox sequitur iterum ‘quidquid in Urbe hominum supererat.’ Quamquam autem Livium a vocibus quibus paullo ante usus fuerat repetendis non abstinere docuerim i. 3. § 9. quum tamen id potius inter vitia, quam virtutes scriptoris referri soleat, ubicumque codd. permittunt, Livium ejus absolvere placet. Solent autem passim voces ‘homines’ et ‘omnes’ in Mss. commutari. Exempla alia vide i. 26. § 9. c. 32. § 13. ii. 64. § 8. iii. 34. § 6. iv. 11. § 3. c. 13. § 8. c. 43. § 9. v. 3. § 8. vi. 20. § 10. c. 23. § 12. ix. 8. § 11. c. 23. § 10. xxi. 26. § 7. xxiii. 23. § 7. xxiv. 45. § 4. xxvi. 19. § 1. xxvii. 9. § 14. xxx. 17. § 1. xxxiv. 1. § 5. c. 17. § 2. xxxvii. 47. § 6. xxxviii. 15. § 3. et § 9. et c. 60. § 7. xxxix. 24. § 3. et sæpe alibi. Videndus etiam Baluz. ad Capitul. Regum Franc. tom. ii. p. 1076. Davis. ad Cicer. Tuscul. i. 14. et Gronov. ad Liv. v. 38. § 5.

§ 7 *Nunciantur hæc plebi: legatos quidquid in Urbe*] *Nunciantur hæc plebi per legatos: quidquid in urbe* Hav. a m. sec. et quas vidi, vetustæ edd. usque ad Aldum, qui primus vulgatam lectionem restituit. Et ea etiam superest in scriptis reliquis, nisi quod *legatorum quidquid in urbe hominum* præferat Voss. 1. in contextu. Mox superest pro *supererat*, et *persequitur* loco τοῦ *prosequitur*, Lipsiens. Vide

ad Epit. Liv. lib. XCIX.

Congrulantur libertatem] Ita primus edidit Aldus; Aldinæ autem lectioni favent omnes, quos adhibui, libri scripti. Vetustiores typis excusi *gratulantur*. Pari errore *salutare* pro *consalutare*, præferunt interdum codd. manu exarati. Vide ad I. 7. § 1. *cremare* pro *concremare*, vett. edd. Vide hoc lib. ad c. 53. § 5. Contrario autem errore *concedere* pro *cedere*, codd. scripti. Vide ad II. 47. § 3.

§ 8 *Legati pro concione*] *Legati pro concione ovantur* Harl. 1. Sed forte librarius voluit *ovantes*. Verum, quamcumque vocem dare voluerit, vulgatum defendo, reliquorum codicum auctoritate fretus. Videtur autem vocem addidisse, ut suppleret vocem subintellectam ‘aiunt,’ ‘dicunt,’ ‘inquiunt,’ vel similem, quam Livius sæpissime omittere amavit. Vide ad XXIII. 45. § 6. et hoc lib. ad c. 53. § 6.

Quod bonum, faustum, felixque sit vobis, reipublicæ] Adnotat Hearne, in aliis esse *vobis, rei que publicæ*, idque etiam placere Sigonio et Gronovio. Videndum est, ubi illi de hoc loco agant. Duk. *Vobis, reipublicæ* primus edidit Jac. Gronovius, quem Hearne et Clericus secuti sunt. *Vobisque reipublicæ* est in Lipsiens. Verum non modo omnes priores præferunt *rei que publicæ*, sed eandem lectionem servant etiam Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Alibi sæpe Livium copulam suppressisse, non ignoro: eam tamen invitis tot codd. hic omittere non audeo; præsertim quum in omnibus exemplis huius formulæ, quæ Brisson. de Formul. I. p. 66. ex Livio aliisque congestit, omissa non sit, ubi ei locus esse potuit. Vide hoc lib. c. 34. VIII. 25. X. 8. XXII. 30. XXIV. 16. Loco igitur, unde ejecta erat, restitui. Mox *rediere in patriam* Gaertn. *redite in patria* Lipsiens.

Tum liberosque viros, pro liberosque vestros, habet Harl. 1. *liberosque uteros* Gaertn.

Nullus ager in tot usu rerum necessario] *Nullus ager* Harl. 2. fragm. Hav. et prisca edd. usque ad Aldum, qui *nullus* dedit, concinentibus reliquis membranarum. Deinde vox *usu* non comparet in Voss. 1. et Leid. 2. sed ordine inmutato *in tot rerum usu* habent plerique reliqui Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ut ordo, qui vulgo obtinet, tantum Flor. et librorum excusorum auctoritate nitatur. Scriptos igitur plerosque sequi æquius judicavi.

§ 9 *Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis*] *Ubi felici loco* Hav. Vide ad XXVII. 5. § 2. Deinde *inchoatis* Leid. 1.

Tribunos plebis creabitis] Pall. 1. ac 3. *tribunos plebi creabitis*. Gebh. Ita etiam edidit Jac. Gronovius, probantibus recentioribus Hearnio, Clerico, et Londinensibus. Et ita etiam plures ex codd. meis. Nam alterum solum superesse notatur in Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et a m. sec. fragm. Hav. Vide ad II. 42. § 6. Sed, vocem *plebi* in Oxon. C. deesse, Hearne auctor est.

§ 10 *Convellunt inde signa*] Hoc verbum obvium subinde est apud Livium. Sed hoc loco placet mihi lectio vetus, quæ habet *Convertunt inde signa*. Est autem ‘converterte signa’ redeuntium. Sic VIII. 11. ‘Et quum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis retro in Urbem rediretur.’ Porro offendit jam olim quosdam hoc verbum. Unde et in Vormaciensi codice adscriptum est in margine *Convellunt*; quæ lectio deinde in vulgatas istas edd. est recepta. *Rhen. Convertunt* Pall. tres. quod recte monuit quoque ex suo Rhenanus. Nam cum redeundum, signa convertenda

erant; ut VIII. 11. 'Cum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, cum conversis signis retro in Urbem rediretur.' Male Andreas Campanusque *Convellunt*. Gebh. *Convertunt inde signa* ab Rhenano manavit: prius erat *Convellunt*. Et utrumque sane apud Livium esse obvium, novebat vir optimus: sed si pariter recordatus foret qua utrumque potestate esset, credidisset potius illi veteri manui, quæ in Borbetom. ad marginem correxerat *Convellunt* quam quæ in contextu posnerat *Convertunt*. Sciendum igitur, 'converti signa' vel de via in agmine, vel in acie; illud cum ex itinere retrocedunt, hoc cum jam mota et ferri cæpta in aliam partem feruntur. De priore Livius VIII. 11. 'Et cum portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis in Urbem rediretur.' Lib. x. c. 18. Volumnius tantum quod adveniens: 'quæ' literæ 'si falsæ fuerint, nec usus sui sit in Etruria, extemplo conversis signis abiturum.' De posteriore v. 35. in prælio Romanorum cum Gallis: 'Brennus ad subsidiarios signa convertit.' Cæsar Gall. 11. 26. 'Monuit, ut paulatim sese legiones jungerent, et conversa signa in hostes inferrent.' At sicubi stativa egit exercitus, et fixa fuere signa, jamque incipiunt moveri, vel eo unde venerant, nunquam 'converti,' sed 'convelli signa' dicuntur. Livius III. 7. 'Ut totis passim castris fremitu orto, quid in vasto ac deserto agro inter tabem pecorum hominumque desides sine præda tempus tererent, signa repente convellerent.' v. 37. 'Gallis postquam accepere, ultro honorem habitum violatoribus juris humani, elusamque suam legationem esse, confestim convulsis signis citato agmine iter ingrediuntur:' sic invenies acceptum VII. 39. XXII. 3. XXV. 1. et

alibi. Sic et 'signa convelli moverique' Suetonius conjunxit in Claudio c. 13. Valerius Max. I. 6. ex. 11. 'Aquilæ altera vix convelli a primipilo potuit, altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem se ipsa convertit.' Cicero de Divin. 1. 35. 'Itaque signa convelli et se sequi jussit.' Nec aliter Tacitus Annal. 1. 20. 'Interea manipuli, ante cæptam seditionem Nauptum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt.' Jam enim manserant aliquid temporis Naupti, et opere militari itinera et pontes etsi quid aliud reficere cæperant: nuncio accepto de seditione discedunt (hoc est, 'vexilla convellunt') inde injussu ducum, medio itinere contumeliosi in centuriones; et conjungunt se cum legionibus turbidis, quæ in castris essent. At vir doctus [J. Freinshemius] intelligit scissa et derepta hastilibus, quod Tacitus Histor. 11. 85. 'Laceratisque vexillis, quæ Vitellii nomen præferabant:' quodque Hist. 1. 41. 'Vexillarius comitatus Galbam cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit:' et in III. 12. 'Magno tumultu Vitellii imagines invadunt:' ibidemque c. 13. 'Recurrens in principia miles præscriptumque Vespasiani nomen, projectas Vitellii, effigies adspexit.' Ex Frontino possis dicere, 'signa submittere,' etsi auctoritate ducis illic fiat, IV. 1. ex. 43. Sed hoc non faciebant, nisi ad extremam rabiem adacti, aut militiam prorsus exsuerent, aut imperatorem imperatore mutarent: nec ullum sibi receptum ad pœnitentiam relinquerent. Neutrum hi cogitabant milites: nec enim volebant exauctorari omnes, nec alium optabant imperatorem: militiam molliorem et fructuosiore quærebant. Ergo et hoc Livii loco, quando ex tota narratione constat, non venisse hos in montem

Sacrum, tantum ut abirent, sed cōsēdisse, et fixa signa habuisse, saltem dum cogitur et consulitur senatus, dum ultro citroque eunt et redeunt legati, et diserte dicit Livius eos 'castra locavisse,' multo credibilis, imo certum est, legendum esse *Convellunt*, non *Convertunt*. J. F. Gron. Quamvis omnes mei conspirant in scripturam, quam Rhenanus in Vormaciensi invenit, post tanta tamen diligentia expositam et inlustratam utramque locutionem 'convellere' et 'convertere signa' cura magni Gronovii, veterum editionum et illius, qui alteram lectionem in margine istius Vormaciensis adscripsit, auctoritatem satis gravem puto, ut eorum omnium fide *Convellunt inde signa* in contextum recipiam, sive potius a Clerico receptum inde non moveam. Nescio tamen, unde is hauserit, ἢ *Convellunt* præter antiquas edd. etiam habere Libb. Mss. Virorum enim doctorum nemo, ne Gronovius quidem, ullum cod. memoravit eam lectionem præferentem, præter unius Vormaciensis apud Rhenanum marginem. Sed puto virum doctum nimia festinatione notas Gronovii consuluisse.

§ 11 *Ibi extemplo, pontifice maximo comitia habente*] *Ibi templo* Voss. 1. Deinde *pontifice magno* Harl. 2. et Hav. Sed vox *maximo* non conspicitur in vetustis excusis usque ad Aldum, qui primus addidit, astipulantibus reliquis omnibus scriptis. Vide ad 1. 32. § 2.

Creaverunt omnium primum A. Virginium, inde L. Icilium] 'Virginus' hic pater Virginiae fuit, ut 'Icilius' sponsus, auctore Dionysio l. xi. p. 726. Ergo *L. Virginus* nominandus, non *A.* ex iis, quæ supra a Livio c. 44. et Dionysio p. 709. et a Pediano pro Cornelio p. 139. dicta sunt. *Sigon. A. Virginium*, vel *A. Verginium*, omnes codd. quos consului; nisi quod *Aulium Virginium* sit in Leid. 2.

Quamvis autem ex Dionys. non pateat, Virginium tribunum plebis fuisse patrem Virginiae, id tamen non obscure indicat Liv. c. 58. At quum is constanter *L. Virginus* alibi vocetur, ita etiam hic legendum conjicienti Sigonio consentio. Invisit tamen libris in contextum recipere non audeo. Præterea *primum omnium* vetusti excusi usque ad Aldum, qui vocabula trajecit. Aldo autem concinunt omnes Mss.

Avunculum Virginii, auctores secessionis] Livius, corrupta a librariis dictione, *Virginii avunculum* vocat, quum *Virginiae* haud dubie legi oporteat. *Sabell. Avunculum Virginii*, vel *Verginii*, tamen servant omnes libri, quos adhibui, præter Flor. qui habet *avunculum virginii*, et Harl. 1. in quo tota hæc periodus *creaverunt omnium primum... tribunum plebis* deficit; cui errori ansam dedit vocum *tribunum plebis creaverunt*, et *tribunum plebis creatum* repetitio. Vide ad 1. 11. § 11. Librarius etiam Neapol. Latini itidem *avunculum Virginii* præfert. Nihilominus recte Sabellicum *Virginiae* emendasse puto. Vide hoc lib. ad c. 45. § 4. Insuper *actores secessionis* Port. infinitis locis obvio in codd. scriptis errore. Vide ad 1. 26. § 5.

§ 12 *Tum C. Sicinium progeniem ejus, quem pr.*] Scriptura vetus habet *progenies ejus*. Suspicio Livium scripsisse *Tum C. Sicinium, progenie ejus*, hoc est, ex progenie ejus. *Rhen.* Nescio cur placeat magis hoc loco *Rhenano progenie*, quam *progeniem*, quum ita loquatur Cicero in Epist. ad Octavium, 'Populum, quem ipse primo, post progenies ejus a regibus liberavit.' *Sigon. Progenies* etiam Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lipsiens. et Klockian. *progenie* vero, ut *Rhenanus* conjecit, Voss. 2. præfert. Cum Sigonio tamen vulgatum non displicet. Silius VIII. 405. 'Tullius æratas rapiebat in agmina turmas, Regia progenies, et Tullo sanguis ab

alto.' Et hac forma emendant viri docti apud Florum I. 1. 'Ab his Annulius jam bis septima soboles regnabat,' pro *sobole*. Ceterum epistolam ad Octavium non a Cicerone, cujus nomen mentitur, sed a vetere quodam declamatore conscriptam esse, diu viris doctis suboluit. Denique *Et C. Sicinium* Harl. 2. et Hav. *Tunc C. Sicinium* Leid. 2. Lipsiens. et Port. Vide ad II. 12. § 15.

Quem primum . . . proditum memoriae est] Pall. 1. ac 3. *proditum est memoriae*. Gebh. *Primum*, quod reliqui constanter servant, ab uno exsulat Port. Deinde *traditum memoriae est* Harl. 2. et Lipsiens. *proditum memoriae esse* Leid. 1. *proditum memoria* Leid. 2. *proditum memoria esse* Port. *proditum memoria est* Gaertn. et fragm. Hav. *proditum est memoria* Voss. 2. *traditum* ex glossa natum puto. Ita et alibi peccatur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fast. III. 291. Quamvis autem utrumque dicatur 'prodere memoriae,' et 'memoria,' ut videndum erit ad XL. 29. § 2. prius tamen verius existimo, quoniam melioris notae codd. eam scripturam servant.

Tribunatum insignem ante decemviro creatos gesserat] *Vox creatos* praetermissa est a librario Leid. 2. Ceterum *Dulium*, pro *Duilium*, Lipsiens.

§ 13 *M. Titinnius, M. Pomponius*] Prioris hic memoratae gentis nomen in Livio saepe obcurrit, sed plerumque *Titinnius* scribi solet; *Titinnius* autem per duplex *n*, praeterquam hoc loco, tantum infra IV. 16. et XXXI. 21. Haec inconstantia ab Aldo, certe hoc loco et lib. IV. orta est, ante quem constanter *Titinnius* editum inveni. Et recte. Ita enim diserte est in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, et Port. quo eodem tendunt reliqui codd. licet nomen corrupte praefertant. Nam *Totinnius* est in Voss. 1. *Ticinnius* in Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Neapol. Latini. *Siccinnius* in Hav. *Cic-*

nnius in fragm. Hav. a m. pr. Sed recte *Titinnius* a m. sec. Quamvis itaque minus emendati, uno tamen ore testantur, nomen illud tantum simplice litera *n* scribendum. Pari modo non tantum *Tittinius* exaratur apud Diod. Sicul. Bibl. XIV. p. 443. verum etiam *TITINIVS* in nummis antiquis hujus gentis apud Ursin. Patin. aliosque, et passim in lapidibus antiquis. Vide etiam Sigonius ad Liv. IV. 16. § 5. Praeterea *M. Pompinus* habent Leid. 1. et Hav. *M. Pompeius* Gaertn.

C. Apronius, Ap. Julius] *Appii* praenomen non proba, nisi in Sabinis viris, ut in 'Claudiis,' ut in 'Ap. Herdonio Sabino,' qui Capitolium occupavit. 'Julia' gens cum patricia est, tum nunquam *Appio* vel *Publio* praenomine usa est. Itaque legendum puto in hoc tribuno plebis *P. Villius*. Est enim gens 'Villia' plebeia, ubique in vulgatis libris pro 'Julia' habita, eaque usa est praenomine *Publio*. Sigon. Non probat Sigonius *Appii* praenomen, nisi in Sabinis, videlicet 'Claudiis,' 'Appio Herdonio Sabino,' qui Capitolium occupavit. 'Julia' deinde gens cum patricia sit, nunquam *Appio* vel *Publio* praenomine usam contendit; ideo legendum putat in hoc tribuno plebis *P. Villius*. Talia sunt, quae blandiente inventis ingenio protrudimus. Expresse Pal. 1. *Appius Esilius*, ut et Pal. 3. *Appius Esilius*; unde forte faciendum *A. Ofilius*. Campanus tamen, nescio an libris vel ingenio fretus, vulgavit *Appius Villius*. Gebh. *C. Ipronius* Voss. 2. *C. Pronius* Hav. *C. Appeonius* Lipsiens. *C. Apropinius* Gaertn. Deinde omnes nostri praenomen secundi tribuni fuisse *Appius* constanter testantur. *Julius* vero tantum vocatur in Harl. 2. et Hav. *Julius* in Gaertn. *Esilius* in Leid. 1. *Esilius* in Port. *Vilius* in Leid. 2. et fragm. Hav. *Villius* in Flor. Voss. utroque, Harl. 1. et Lipsiens. Hinc patet, verisimile esse, Campanum non in-

genio, sed libris fretum *Villius* edidisse. Conjecturam Sigonii probat etiam Pighius in *Annal. Rom.* ad a. ccciv. p. 156. quam etiam ob rationes quas addidit, verioremi puto. Prænomena 'Appius' et 'Publius' alibi quoque in Mss. commutata fuerunt. Vide Oudend. ad *Frontin.* i. 4. ex. 11. Si quis contendat, haud facile librarios usitatissimum apud Romanos prænomen *Publius* in alterum *Appius*, vix alibi apud Romanos, quam in gente *Claudia* obvium mutasse, at contra sæpius hoc in illud; dicendum puto, τὸ *Appius* ex proximo *Apronius* natum esse, et sequentis tribuni prænomen intercidisse. Sæpiissime vero minus cognitum librariis nomen *Villius* in notissimum *Julius* in Mss. abiit. Vide ad *XL*. 44. § 1. Tandem ultimi tribuni prænomen omittunt *Voss.* 2. *Leid.* 1. *Harl.* 1. *Port.* et *fragm. Hav.* a. m. pr. Deinde pro *Oppius* præferunt *Soppius* *Voss.* 1. *Leid.* 1. et *Harl.* 1. Prænominem et nomine juncto *Coppius* dicitur in *Flor.* quomodo etiam alibi librarii errare soliti sunt. Vide ad *xxxviii.* 35. § 2.

§ 14 *Tribuatu inito*] *Tribunato inito* *Voss.* 1. *Leid.* 2. et *Harl.* uterque. Vide ad i. 15. § 7. Mox *Lucinus Icilius* *Flor.* *Licius Icilius* *Lipsiens.* Tum *secessio a decemviris* *Leid.* 2. et *Gaertn.*

§ 15 *M. Duellius rogationem pertulit*] Aliquoties scribunt *Pall.* *Duillius*. *Gebh.* Ita etiam *Flor.* *Voss.* ambo, *Leid.* 1. *Lipsiens.* *Gaertn.* et *Port.* quomodo plerique eorum codd. cum *fragm. Hav.* supra quoque § 12. scribunt. At recte nunc editum *Duitius* ex Sigonii sententia. Vide ad ii. 58. § 2. Præterea *provocationem*, pro *rogationem*, *Voss.* 1. *per provocationem* *Leid.* 2. quæ vox, quod proxime præcesserit, menti librorum adhuc obhæsit, quum hæc scriberent. Denique *prolulit* *Gaertn.* Vide ad v. 4. § 12.

Ea omnia in pratis Flaminiis concilio plebis acta, quem nunc circum Flaminium] *Et omnia* *Gaertn.* sæpius obvio errore. Vide ad *xlii.* 5. § 7. Sed vox *omnia* non adparet in *Voss.* 1. et *Leid.* 2. Tum *consilio plebis* *Leid.* 2. Verum comitia tributa non 'consilium,' sed 'concilium plebis' vocandum recte docet *Gronov.* ad *Liv.* *xliv.* 2. § 5. Deinde *quæ nunc* *Harl.* 2. *Port.* et *Neapol. Latini.* Reliqui nihil mutant, nisi quod *quæ nunc* habeat *Leid.* 1. *quam nunc* *Gaertn.* *quam ne* *Harl.* 1. Illud *ne* inde natum videtur, quod librarii nunc per compendium scripserint. Vide ad vi. 37. § 6. Vulgatum *quem nunc* præstat, ut relativum potius cum vocabulo sequenti, quam cum præcedenti, conveniat; quod *Livio* familiare est. Vide *Gronov.* ad *Liv.* *xxxii.* 30. § 5. Vitiose denique *arcum Flaminium* *Hav. circum Flaminium* *Voss.* 1.

CAP. LV. § 1 *L. Valerius et M. Horatius*] *Rott.* *Voss.* uterque, *Flor.* *Gud.* ignorant copulativam. *J. F. Gron.* Particula media non tantum abest etiam a nostris omnibus membranis, sed *Hearne* insuper monuit, eandem neque in suis comparere. Vide ad ii. 17. § 1.

Qui exemplo magistratum acceperunt] *Pall.* omnes et *Andrææ* recensio *acceperunt*. Sed placet vulgatum, quod et *Campanus* secutus est. *Gebh.* Præter *Campanum* omnes excusi *acceperunt* retinent usque ad *Aldum*. Et ita etiam est in *Voss.* utroque, *Leid.* 2. *Harl.* 2. *Port.* *Lipsiens.* *Gaertn.* *Hav. fragm. Hav.* in *Oxon.* *B. L.* 2. *N. C.* quos *Hearne* adhibuit, et in *Neapol. Latini.* Sed rectius *Aldus* substituit *acceperunt*, quod etiam tuentur *Flor.* et *Harl.* 1. Neque longe abit *Leid.* 1. *hoc ceperunt* præferens. Vide *Gebhardum* ad i. 7. § 6. et quæ notantur ad *xxxii.* 50. § 6.

Nec sine offensione fuit] *Nec sine ulla offensa fuit* *Leid.* 2. et *Port.*

§ 3 *Quum veluti in controverso jure esset*] *In contr. quum velut jure esset* Port. *relut* etiam, pro *veluti*, Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. vero pro ea voce præfert Voss. 2. altera lectione in margine a m. sec. adjuncta. Deinde *in controverso jure esset* Lipsiens. *in controversia jure esset* Leid. 2. *in controversia jus esset* Gaertn.

Ut quod tribuni plebis jussissent, populus teneret] Adulteratus fæde locus est; sic restituendus, ut, *quod tributim plebes, sive plebs, jussisset, populum teneret*. Codex Borbetomagensis habet *plebis*, pro *plebes*, quæ vox castigatori imposuit. Et est *populum teneret*, pro 'astringeret.' Rhen. Vet. lib. ut, *quod tribunus plebis jussisset*. Placet tamen magis *tributum plebes*, id est, tributis comitiis. Sic enim ait Dionysius l. xi. p. 725. *Καὶ τὸν κλεῖοντα τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθέντας ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις νόμους ἄπασι κείσθαι Ῥωμαίοις ἐξ ἴσου, τὴν αὐτὴν ἔχοντας δύναμιν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις τεθησομένοις* id est, *leges tributis comitiis latus omnibus Romanis esse latus, eandemque vim habere, atque eas, quæ centuriatis comitiis latae sunt*. Sic vii. 16. 'Legem tributum de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit.' Sic alibi vi. 20. 'centuriatim.' Sigon. *Tributum plebe jussisset* Harl. 1. *tribunus plebis jussisset* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. *tribuni plebis jussissent* Leid. 2. *tributum plebis jussisset* Leid. 1. Eadem lectio a m. pr. etiam exstitit in Flor. pro quo deinde *tribuni plebis jussissent* factum est. *Tributum plebes jussisset* Klockian. et Voss. 1. ad cujus posterioris marginem tamen adjectum est pro varia lectione a m. sec. *tribuni plebes jussisset*, quod præfert etiam Lipsiens. in contextu. Sane tribuni plebis non 'jubebant' plebiscita, sed 'rogabant.' Contra plebs vel populus, quidquid comitiis decernebat, dicebatur 'jubere.' Vide hoc

lib. ad c. 30. § 6. Præterea *populus teneret* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et a m. sec. fragm. Hav. et in margine Voss. 1. *populus teneretur* Port. ut mox hoc eodem § 'Tenerentur Patres plebiscitis.' Sed recte *populum teneret* Flor. Lipsiens. Klockian. Voss. 1. in contextu, Leid. 1. Harl. 1. et a m. pr. fragm. Hav. Infra viii. 12. 'Ut plebiscita omnes Quirites tenerent.' ix. 33. 'Etsi tenerit lex Æmilia eos censores, quorum in magistratu lata esset.' c. 34. 'Tenuit Æmilia lex violentos illos censores C. Furium et M. Geganium. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum.' Cic. Orat. Philipp. xi. 5. 'Solvatur legibus; quamquam leges cum non tenent propter eximiam, credo, dignitatem.' Plin. Hist. Nat. xvi. 10. 'Q. Hortensius dictator, quum plebs secisset in Janiculum, legem in Esculeto tulit, ut, quod ea jussisset, omnes Quirites teneret.'

§ 4 *Unicum præsidium libertatis, decemvirali potestate eversam*] *Præsidium libertati* Hav. et Harl. 2. Vide hoc lib. c. 45. § 2. Verum licet alibi Livius ita loqui amaverit, reliquorum tamen in vulgatum conspiratio efficit, ut nihil mutandum censeam. Tum *dec. potestatem eversam* Harl. 2. *dec. potestate eversa* Voss. 1. et Port.

Non restitunt modo, sed etiam in posterum muniunt] *Constituunt* præferunt vetusti, quos vidi, typis exarati: pro quo Mediolanenses a. 1495. et Veneti a. 1498. recte *restituunt* ediderunt. Et ita codd. scripti omnes exhibent. Deinde vocula *etiam* deficit in Hav. quæ abesse posset, si plurimum vel melioris notæ codicum consensus accederet. Vide ad ii. 6. § 1. Insuper *in postremum muniunt* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Alibi hæc vocabula male confunduntur. Vide Corte ad Plin. Ep. iii. 19. § 6. Tandem literis perperam

trajectis *minuunt* Lipsiens. Vide ad Livii vi. 27. § 8.

§ 5 *Sanciendo novam legem*] *Lege ex vet. lib. nova lege.* Sigon. Pal. 2. *sanciendo nova lege.* Gebli. Non male Sigonius et quidam *nova lege.* Cicero de Offic. III. 17. 'Neque more turpe haberi, neque aut lege sanciri, aut jure civili.' Lib. Tuscul. IV. 2. 'Quod ne liceret fieri ad alterius injuriam, lege sanxerunt.' Justin. III. 2. 'Si quidem nihil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret.' J. F. Gron. Nec minus tamen Latini dicunt *sancire legem.* Livius XXXIV. 7. 'Nece liberorum etiam suorum eam legem parentes sanxisse.' Cicero Tuscul. II. 14. 'Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sauxit.' Et ita 'lex sancta,' et 'lex sancitur' apud Livium et alios occurrit. Duk. *Sanciendo nova lege* etiam ex meis Harl. 2. et Hav. ex Hearnii autem Oxon. cod. B. Ita Livium aliosque scriptores locutos esse confiteor. Exemplis a Gronovio laudatis sequentia addi possunt ex Liv. XXX. 19. 'Latium ad populum est, ne C. Servilio fraudi esset, quod patre, qui sella curuli sedisset, vivo, quum id ignoraret, tribunus plebis atque ædilis plebis fuisset, contra atque sanctum legibus erat.' XXXIV. 4. 'Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus nostris, nihil de hac re lege sancienda: ex Cic. pro Flacco c. 28. 'Quum aurum Judæorum nomine quotannis ex Italia et ex omnibus vestris provinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret.' Vide Gebhard. ad Cic. Tusc. Quæst. IV. 2. Conspiratio tamen vet. lib. Sigonii, Pal. 2. Gebhardi, et ex meis Harl. 2. atque Hav. qui plerumque deteriores lectiones amplecti soliti sunt, adversus reliquorum codd. eorumque optimorum, consensum, efficit, ut lectio illa admodum suspecta

sit; et quidem tanto magis, quod etiam altera loquendi formula optimis scriptoribus usitata fuerit. Cic. pro Plancio c. 18. 'Noli enim putare, Laterensis, legibus istis, quas senatus de ambitu sancire voluerit, id esse actum, ut suffragatio, ut ob-servantia, ut gratia tolleretur:' pro Domo c. 30. 'Majores nostri de civitate et libertate ea jura sanxerunt.' Horat. Satyr. I. 3. 67. 'Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!' Vide N. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. VI. 154. Ut autem 'sancire legem,' ita forma passiva 'lex sancitur' apud Cic. de Amic. c. 12. 'Hæc igitur lex in amicitia sanciat, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati.' Hinc 'lex diligentius sancta' apud Livium X. 9. 'Eodem anno M. Valerius consul de provocatione legem tulit, diligentius sanctam.' 'Lex' autem 'ne quis crearet,' est lex statuens, vetans, ne quis crearet: ut in loco Cic. proximo 'Lex ut rogemus' est lex statuens, jubens, ut rogemus. Liv. IV. 24. 'Se legem laturum, ne plus quam annua ac semestris censura esset:' et passim. Vide ad IV. 20. § 7.

Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet] Ant. Perizonius ad marginem notavit, legem hanc non servatam esse, liquere ex IV. 13. Sed vide quæ ad eum locum notantur.

Qui creasset, eum jus fasque esset occidi] In scriptis nihil mutatur; quare receptæ lectioni controversiam non moveo. Non displiceret ceteroquin *qui creasset.* Eadem forma, qua dixit I. 18. 'Uti tu signa nobis certa adclarassis inter eos fines, quos feci:' ubi vide: et hoc lib. c. 64. 'Hi tum uti quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint, ut illi, quos hodie tribunos plebei feceritis:' ubi etiam ante Rhenan. et Sigonium *cooptassent*

legebatur. Et ita viri docti legendum censuerunt apud Plin. lib. xxviii. Hist. Nat. c. 2. 'Quid? non et legum ipsarum in Duodecim Tabulis verba sunt? Qui fruges excantassit. Et alibi, Qui malum carmen incantassit.' Pari modo nempe pro *excantasset* et *incantasset* reposuerunt *excantassit* et *incantassit*. Vide Voss. Gramm. v. 15. Talis est infinitivus futuri 'impe-trassere,' 'expugnassere,' pro impe-traturus esse, expugnaturus esse. Vide Voss. ibid. c. 17. Mox tamen hoc cap. § 14. sequitur, 'Qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratum sine provocatione creasset.' Præterea verbis seqq. *capitali noxæ* prisca excusi usque ad Aldum, qui *capitalis* reposuit. Et ita exhibent libri scripti omnes, quibus usus sum.

§ 6 *Relatis quibusdam ex magno intervalla ceremoniis renovarunt*] *Renovarunt* Harl. 2. *renovare* fragm. Hav. Doujatius ad verbum *renovarunt* vel ex superioribus repetendum censet vocem *legem*, vel legendum arbitratur *relatas quasdam ex m. interv. ceremonias renov.* Sed neutrum necesse puto. Eum male habuisse videtur, quod *renovarunt* sine casu poveretur. Verum non vidit subintelligendum pronomen demonstrativum *id*. 'Tribunis renovarunt *id*, ut viderentur sacrosancti.' Vide ad xxiii. 15. § 4. Vel ipsum illud *ut sacrosancti videntur* loco casus quarti est, quasi dixisset, tribunis renovarunt existimationem sanctitatis. Neque probare possum conatum Ant. Perizon. *caverunt*, pro *renovarunt*, reponentis. Ea enim emendatio, quam ad marginem editionis adscripsit, omnium codicum fidei adversatur, et a vulgato longissime recedit. Præterea recte *renovarunt*: antea enim sacrosancti fuerunt. Vide II. 33.

§ 7 *Quum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt*] *Tum religione* Voss. 2. et Harl. 2. Vide ad vi. 23.

§ 3. Præterea *tum legem etiam* Voss. 1. et Leid. 2. Verum non 'legem inviolatam' facere voluerunt consules, sed ipsos 'tribunos,' partim 'religione,' relatis quibusdam ceremoniis, partim 'lege.'

Ut qui tribunis plebis, ædilibus, iudicibus, decemviris, nocuisset] Vox *decemviris* abest a veteribus libris, nec videtur necessaria. Est enim ridiculum, plebem cavisse decemviris, quos perosa iudicio etiam est persequenda. *Signon*. Abest a Pal. 2. *decemviris*, quod non necessarium esse respondet Sigonius. Sed asserunt illud et Pall. duo meliores, editionesque principes, et illa verba supra c. 53. 'Decemviris quoque ab ira et impetu multitudinis præcavere iubentur.' *Gebh*. Festus in 'Sacrosanctum' tantum tribunos et ædiles plebis memorat. 'Judices' et 'decemviri,' quos addit Livius, quinam sint, non facile dictu esse, scribit Ant. Augustinus de lege Horatia; sed se existimare, esse minores aliquos plebis magistratus, quibus potestas curatiove aliqua publica mandata erat. Charondas Verisimil. 1. 3. 'judices' videtur accipere eos, quibus mandata erat proprie dicta iurisdictio. Sed tribunorum et ædilium plebis, ad quos hoc totum pertinet, nulla erat proprie dicta iurisdictio. Perizonius Dissert. de Prætorio 1. § 7. 'judices' exponit 'ædiles plebis,' quos lites iudicasse dicit, quia Dionysius vi. 1. eos vocat *δικαστὰς*: de 'decemviris' nihil addit, fortassis quod ei itidem, ut Sigonio, hæc vox suspecta fuit. Verum primum quæri potest, an 'ædiles plebis' lites iudicaverint? Potuerunt fortassis de mensura jus dicere, vasa minora frangere, et lites inter eos, quorum opera utebantur ad expediendas res, quas multas magnasve iis commissas fuisse scribit Dionysius, ortas componere, unde etiam *δικαστὰς* appellari potuerunt. Sed eos lites

et causas pecuniarias judicasse vi et jure potestatis suæ, non facile ostendi poterit. Deinde si 'ædiles plebis' et 'judices' iidem sunt, cur lex eosdem bis nominavit, primum 'ædiles,' deinde 'judices?' Probabilior est sententia Augustini. *Duk.* Vocula ut deest in Gaertn. Deinde vox *decemviris* a solo exsulat Hav. sed *ædilibus, judicibus, viribus nocuisset* habet Harl. 2. *ædilibus et judicibus juris nocuisset* Port. Adparet, olim *xviris* scriptum fuisse, notam autem numeralem a librariis ejus vim non adsecutus omissam, et inde, transpositis literis, *juris*, pro *viris*, scriptum esse. Reliqui omnes nihil mutant; unde vocem *decemviris* cum Sigonio delere non audeo: quem in eo etiam aliquid humani passum fuisse Doujatius observat, quod ridiculum dicat, plebem cavisse decemviris, quos perosa judicio est persecuta; quum non 'plebs' hanc legem tributis, sed 'populus' omnis 'centuriatis comitiis' jusserit: quæ censura vera est. Sed neque voci *decemviris*, ut Gebhardus fecit, patrocinium pararem ex eo, quod legati a senatu missi c. 53. jussi sunt 'decemviris ab ira et impetu multitudinis præcavere.' Id enim jam antea fecerunt adversando plebi, postulanti, ut decemviri sibi dederentur, quos vivos igni concremare volebat. Hic vero non de legatis agitur, sed consul Romanus fert legem comitiis centuriatis. Ceterum quinam per 'decemviro,' imo etiam per 'judices' intelligendi sint, me hæcere ingenue fateor. Vix adtentionem meretur sententia Glareani, qui ad § 11. suspicatur, sub nomine 'decemvirum' in hac lege caveri illis, qui libris Sibyllinis præerant. Nam hoc tempore adhuc tantum duumviri erant, quo nomine etiam memorantur lib. v. c. 13. Iis vero demum decemviri substituuntur vi. 42. Periz. in Dissert. de Prætor. § 7. hunc locum laudans omittit, ex

Sigonii sententia, vocem *decemviris*, et per 'judices' intelligit ædiles, quos Dionys. Antiq. l. vi. loco mox laudando *δικαστὰς* adpellatos tradit. Verum vellem, ut vir clariss. addidisset rationem, cur Livius, sive potius auctores legis duplici nomine hos magistratus 'ædiles' et 'judices' vocarint, quum prius notissimum fuerit: aut, si uno illo non contenti fuerint, cur non et reliqua nomina adjecerint, quæ iis tributa fuisse Dion. ibid. observat? Eam enim non adsequor. Doujatius existimat, solos tribunos plebis quatuor illis diversis nominibus hic designari: primo ordinario 'tribunorum;' deinde 'ædilium,' quoniam ædium sacrarum cura aliaque ædilitii officii ad tribunos primario spectabant, quibus ædiles plebis in hac re adjuncti velut ministri eorum, teste Dionys. l. vi. p. 411. tertio 'judicum,' communi omnium magistratum adpellatione, unde etiam Dionys. l. i. land. ædiles plebis *ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς* vocatas scribit: quarto 'decemvirorum' a numero, quo nomine ideo eos hoc loco inprimis adpellandos existimat, quoniam, quum initio quinque tantum fuissent, et ante paucos annos decem creati cæpissent, nunc id ageretur, ut eo numero semper crearentur, et priores sacratæ leges non nisi ad receptum tunc numerum quinarium referrentur. At sententiam hanc veram esse in animum inducere nequeo. Probabile enim non videtur, quum proprii et a tribunis diversi magistratus 'ædilium' nomine Romæ constituti fuerint, tamen in hac lege per 'ædiles' intelligendos esse tribunos. Nam ita prætores collegæ consulum vocantur, iisdemque auspiciis creati dicuntur, quin et iisdem data est juris dicendi provincia, cui olim consules præfuerant; numquam tamen, post institutos prætores, consules dicti sunt 'prætores,' neque præto-

res dicti sunt 'consules.' Quin et, vulgo per *adiles* hic ita proprie dictos *ædiles plebis* intellectos esse, ostendunt verba, quæ inferius § 9. sequuntur, ubi Livius juris interpretum sententiam refert, qui negant, hac lege quemquam sacrosanctum esse; idque probant exemplo *ædiliū*, qui a majoribus magistratibus prehendebantur. Nisi enim per 'ædiles' ita proprie dicti *ædiles plebis* vulgo intellecti fuissent, exemplum illud male hic adlatum foret. Doujatius quidem respondet, Livium *ædiles* ad partes vocantem falsum, et in juris morisque minutis lapsū esse. Verum is error recideret non tam in Livium, quam in juris interpretes, quorum sententiam Livius recensuit, et argumenta proposuit. Omnia enim usque ad § 11. pendunt ex verbis § 9. 'juris interpretes negant.' Neque tantum juris interpretes, Livio *ædiles*, per 'ædiles,' hac lege memoratos, *ædiles plebis* intellexerunt, verum diu ante in eadem opinione etiam fuisse videtur M. Cato, cujus sententiam probavit Festus voce 'Sacrosanctum.' 'Sacrosanctum dicitur, quod jurejurando interpositum est institutum, si quis id violasset, ut morte pœnas penderet. Cujus generis sunt tribuni plebis, *ædilesque* ejusdem ordinis: quod adfirmat M. Cato in ea quam scripsit *ædilis plebis sacrosanctos* esse.' An autem verisimile sit, verum sensum vocis 'ædilibus' latuisse omnibus juris interpretibus tempore Livii atque aliis, et demum Johannem Doujatium, antecessorum Parisiensium et Rectorum professorum primicerium, post tot seculorum decursum existisse qui cum perviderit, omnium judicio relinquo. Præterea non video, quomodo tribunis plebis nomen 'judicum' conveniat, quibus una tantum 'auxilii latio adversus consules' concessa, sive 'auxilii non pœnæ jus datum' est, teste Liv. 11. 33. et 35. cui concinit Dio-

nys. Antiq. l. vi. p. 409. *Ὅτινες*, scilicet tribuni, *ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν δικαίων ἀποστερούμενον οὐδένα.* Neque hoc tempore ullas *judicum* partes sibi tribunos vindicasse constat, ut inde nomen id ferre potuerint. Denique non placet etiam eosdem nomine admodum ambiguo 'decemvros' vocari, quo legumlatores modo sublatis adpellabantur; quin et eodem nomine adpellari ex superstitione Romanorum ominosum fuisset, quum ob scelera a decemvris illis perpetrata, tum quod parvo tantum tempore in republica substiterint. Aliam sententiam proposuit Ant. Augustinus de Legibus in lege 'Horatia,' qui per 'ædiles' intelligit *ædiles plebis*. 'Decemviri' autem et 'judices' qui fuerint, quamvis non facile dixerit, existimat tamen minores aliquot plebis magistratus fuisse, de quibus in 'Æbutia' nonnulla in medium adtulerat. In 'Æbutia' vero nihil ejus reperitur, nisi indicaverit 'Æbutiam de centumvris,' ubi centumvirorum *judicum* et decemvirorum stlitibus *judicandis* mentionem factam video; ut forte per 'judices' indicatos crederit centumvros, per 'decemvros' autem decemvros stlitibus *judicandis*. Verum neque huic sententiæ calculum adjicere possum. Non videntur enim centumviri et decemviri stlitibus *judicandis* jam hoc tempore instituti fuisse. Festus enim auctor est, ex triginta quinque tribubus Romanis ternos electos fuisse in voce 'Centumvralia.' At demum diutissime postea, novis additis, triginta quinque tribus institutæ sunt. Præterea Pomponius Jctus refert, decemvros stlitibus *judicandis* demum creatos esse, ubi jam duo prætores creari solebant, l. 1. § 28. et 29. ff. de Orig. Jur. Unde etiam Pighius in Annual. Rom. eorum institutionem ad

A. U. C. DXX. refert. Præterea eos non indicari hoc loco, videtur etiam ex ordine colligi posse. Decemviri enim centumviris præsidebant, adeoque dignitate præstabant, quos propterea ante iudices sive centumviros memoratos oportuerat, quemadmodum tribuni ante ædiles memorantur. Denique, eos sacrosanctos fuisse, aliunde probari posse, non existimo. Aliis itaque, quibus felicius est ingenium, divinandum relinquo, quinam per 'iudices' et 'decemviros' hoc loco intelligendi sint. Me sensum et verba legis a Livio memoratæ non adsequi, haud pudet; in qua jam suo tempore interpretes hallucinatos fuisse, Livius observat.

Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum irent] Scribendum *venum irent*, ut referatur ad nominativum *Familia*. Rhen. Vide ne quis *ædem* de suo addiderit. Nam l. XLI. c. 28. ait 'supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberæque fuit.' *Sigon*. Existiterat primo in Pal. 3. *familia ad Cereris, Liberi, Liberæque ven. i.* Et mox idem 'ut senatusconsulta in ædem Cereris ad ædiles deferrentur:' ubi simul censeo rectius abesse posse τὸ *ædem* ab sciolo inculcatum. Sic Livius alibi, 'Supplicatio ad Cereris Liberi Liberæque fuit.' VII. 7. 'Ad Monetæ inventa nomina.' *Gebh*. Alibi sæpe vocem *ædem* sciolos inculcasse, ubi Livius eam omittendam iudicarat, videbimus ad x. 23. § 13. quam propterea hic etiam delendam censerem, modo codd. faverent. Nunc vero, quum omnes nostri τὸ *ædem* servant, et Gebhardus solum Pal. 3. memoret, in quo a m. pr. deficiat, loco eam vocem movere non audeo. Præterea *familiæque* Port. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Denique *irent* Voss. 2. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. quod servari posset, si *familia* hic pro servis acciperetur. Ita enim collective poneretur, quemadmodum huius generis plura: verum hic lati-

ori significatione complectitur omnia bona quæ quis possidet; ut constat ex Dionys. l. vi. p. 410. ubi, recensens legem, quo tempore primi tribuni creabantur, hac de re latam, quæ nunc a consulibus renovabatur, τὰ χρῆματα vocat, quod Livius hic *familiam*. Distinctius 'familiam pecuniamque' memorat in hac re Fest. voce 'Sacratæ.' 'Sacratæ leges sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sit cum familia pecuniaque. Sunt, qui esse dicant sacratas, quas plebes iurata in monte Sacro sciverit:' quare recte Rhenanum *irent* emendasse existimo, quomodo præferunt reliqui Mss. mei. *Irent* dedisse nonnulli librarii videntur, quod ad verbum hoc referrent non modo τὸ *familia*, sed etiam, quasi nominativos, voces *Liberi Liberæque*, id est, filii filiæque; non adsecuti, ea Bacchi et Proserpinæ cognomina esse, quæ tamen apud Livium XXXIII. 25. XLI. 24. ap. Cic. in Verr. v. 14. et alibi occurrunt.

§ 8 *Hac lege juris interpretes negant*] *Hac juris lege interpretes* constanter Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Et ita etiam Aldus edi curavit. Inter errata tamen pristinum ordinem vocabulorum reducendum monnit. Ceterum adversus sententiam juris interpretum Festus sentit, qui, M. Catonis sententiam secutus, tribunos et ædiles plebis 'sacrosanctos' fuisse scribit voce 'Sacrosanctum,' loco antea § præc. laudato.

Sed eum, qui Deorum cuiquam nocuerit, id ad sacrum sanciri] Depravata verba sunt, nec magnopere succurrit nobis exemplar scriptum, quod sic habet: *sed eum, qui D. cuiq. noc. id sacrum sanciri*. In hoc tamen juvat, quod præpositionem *ad* postea vides adjectam fuisse. Ergo, meam secutus auctoritatem, non eam modo præ-

positionem expunge, sed et prænomen *id*; sic legens, *sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri*. Unde vero pronomen *id* huc irrepserit, audi. Librarius aliquis extremam syllabam verbi *nocuerit* bis scripsit, hoc modo *nocuerit, it*. Alius, castigare volens, posterius *it* in prænomen *id* mutavit. *Rhen*. Livii hæc, sive juris interpretum, expositio ipsis legibus difficilior est, et, ut suspicor, in codd. nostris corrupta. Quidam pro *eorum*, substituerunt *Deorum*, quia sequebatur *id ad sacrum sanciri*. Sed non placet. Imo hæc ipsa verba obscura sunt, et illud *ad nuper*, *id* vero olim falso adjectum: *Glar*. Antea multo sædius legebatur, *sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri*. Nos autem meliorem, ut remur, hac utraque lectionem reperimus in vetustis libris, quæ est hæc: *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri*: recte. Sic enim Cicero pro Cornelio Balbo c. 14. ‘Sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebsve sanxisset. Sanctiones autem sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione et consecratione legis, aut pænæ, cum caput ejus, qui contra facit, consecratur.’ *Sigon*. Correctio est *Rhenani sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri, cum antea legeretur ubique, sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri*. *Pall*. 1. ac 3. *sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri* satis depravate. *Pal*. 2. vero ex arbitrio librarii impudentissimi, *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri*. Quæ lectio in recentissimæ notæ libro a *Sigonio* reperta ejus et oculos et iudicium fascinavit. Neque enim quicquid eum juvat locus ex *Corneliana* *Ciceronis* laudatus. Neque ego in re obscurissima, deficiente meliorum librorum lumine, facem expediendæ difficultati accendere valeo. *Gebh*. Sic *Rhenanns*: *sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri*; cum pessime

antea, *sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri*. Sententiam deprehendit, quæ quidem est in *Sigoniano*, *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri*. Sed quis non videt, hic malam et audacem manum esse versatam? In *Mss*. melioribus est, *sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri*. Lege mitiore conjectura, *sed ejus, qui eorum cui noc. caput sacrum sanciri*. *Lib*. 11. c. 8. ‘Sacrandoque cum bonis capite ejus, qui regni occupandi consilia inisset.’ x. 38. ‘Qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset, caput Jovi sacratum esset.’ *J. F. Gron*. *Codici Sigoniano* consentiunt *Harl*. 2. *Hav*. et *Hearnii Oxon*. B. Verum *sed ejus caput, qui eorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri* *Port*. et *Gaertn*. *sed cum apud eorum cuiq. noc. id sanciri* *Voss*. 1. *sed eum apud eorum cuiq. noc. id sanciri* *Lipsiens*. in contextu, ad cujus marginem, pro *apud eorum*, a m. sec. quæ decorum adscriptum est. *Sed eum qui apud eorum cuiq. noc. id sanciri* *Leid*. 2. a m. pr. pro ultima voce autem a m. altera in margine emendabatur *sacrum*. *Sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri* *Voss*. 2. *sed eum, qui deorum quem noc. id ad sacrum sanciri* *Leid*. 1. et *fragm*. *Hav*. *sed eum, qui eorum cuique noc. id sacrum sanciri* *Flor*. *sed eum, qui eorum cuiq. noc. id sacrum sanciri* *Klockian*. *sed eum, quid eorum quem noc. id sacrum sanciri* *Harl*. 1. Nihil propius video, quam quod *Gronovio* in mentem venit. Laudant quidem *Sanctius* in *Minerv*. III. 3. in verbo ‘*Noceo*’ et alii qui *Deorum quemquam nocuerit*, eique conveniunt quorumdam codicum, quas recensui, lectiones; *sed*, *Livium* antiquata constructione verbi ‘*noceo*’ cum casu quarto usum esse, non existimo. Vide *Ger. Joh. Voss*. *Gramm*. VII. 21. et *Burm*. ad *Phædri* IV. 18. 4. *Eorum* recte restitutum est pro *deorum*. Vide ad

xxix. 11. § 2. *Qui eorum cui pro 'qui eorum alicui,' 'cuiquam.'* Vide Curtium ad Sall. Jug. c. 8. Doujatius leviori mutatione sic legi posse existimat, *sed cum quis cui noc. id sacrum sanciri:* in quibus verbis errorem sive ipsius Doujati nimia festinatione, sive culpa operarum commissum esse, eumque voluisse existimo *sed cum quis eorum cui nocuerit.* Verum ne ita quidem hanc conjecturam illi, quam magnus Gronovius proposuit, præferendam esse, verba legis, in quibus 'caput Jovi sacrum' expresse memoratur, evincunt. Præterquam quod non res, quum quis eorum cui nocuerit, sacra sancita sit, sed ipse homo vel caput ejus, qui id fecerit. An forte legendum? *sed eum, qui eorum cui nocuerit, ideo sacrum sanciri.*

§ 9 *Itaque ædilem prehendi ducique a majoribus magistratibus]* Prendi Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad II. 29. § 4. Deinde *Itaque prendi ducique ædilem* Harl. 2. *Itaque prehendi ducique ædilem* Hav.

Noceri enim ei, cum hac lege non liceat] Et hic locus depravatus est. Nam pro cum scribendum cui, hoc modo: *noceri enim ei, cui hac lege non liceat,* subaudi 'noceri.' Rhen. Hoc quod in parenthesi ponitur, durum est, et varie item lectum intellectumque. Glar. *Cum hac lege* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Reliqui, ut et antiquissimæ edd. favent Rhenano. In Mediolanensi demum a. 1495. obcurrit *noceri enim ei, cum hac lege non liceat:* quod deinceps reliquæ pleræque usque ad Rhenanum servarunt, nisi quod τδ ei omisum sit in Veneta a. 1498. Ceterum Rhenani emendatione recepta, quæ difficultas Glareano superesse potuerit, non invenio.

Non haberi pro sacrosancto ædilem]
Non haberi pro sacro sanctoque ædilem

Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lipsiens. Klockian. et Port. Paulo ante *argumentum est* vetustiores typis descripti, quos vidi, usque ad Aldum, qui dedit *argumentum esse,* concinentibus omnibus Mss. Et recte: omnia enim referenda ad præcedentia 'juris interpretes negant:' unde et sequentia pendent 'sacrosanctos esse.'

§ 10 *Tribunos veteri jurejurando plebis, quum primum eam potestatem creavit]* *Tribunos veteres jurej. plebis* omnes mei manu exarati, et nonnulli veterum excusorum, pro quo jam recte Tarvisina a. 1482. *tribunos veteri jurej. plebis.* Tm *quum eam primum pot.* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *cum primis eam pot.* Voss. 2.

§ 11 *Hac Horatia lege consulibus quoque et prætoribus, quia iisdem auspiciis, quibus consules, crearentur]* Vide num legendum, *consulibus quoque, ut prætoribus, quia eisdem ausp. consules, quibus prætores, crear. cautum esse.* Alioquin non video quis sensus inde elici queat. Mirum vero, quum Livius tam sollicitus esset de voce 'judicibus,' cur non etiam de 'decemviris' legem exposuerit. Decemvirorum enim hic potestas abrogabatur, et paulo post hi in iudicium protrahuntur: cui ergo in hac lege cavetur? Iis forte, qui libris Sibyllinis præerant. Glar. Nihil magis contra sensum eorum, quorum hic Livius sententiam proposuit, quam Glareani emendatio. Hi enim ex voce 'judicibus,' quæ in lege obcurrit, credidere, eadem lege etiam cautum fuisse consulibus, qui olim 'judices' adpellabantur. Si autem consulibus, insuper interpretando legem extendi posse existimarunt ad prætores postea institutos, quia iisdem auspiciis creabantur, quibus consules. Verum secundum emendationem Glareani dicerent, lege Horatia cautum fuisse prætoribus, et, quemadmodum prætoribus, etiam

consulibus. Verum quomodo prætoribus caveri posset, qui nondum creabantur? ad quos, ut ego locum capio, interpretatione tantum lex extensa fuisset. Per 'decemviros' autem omnino decemviros sacrorum, qui libris Sibyllinis præerant, intelligi non posse, supra dixi ad § 7. Insuper *hac omnino lege Voss. 2. hac Oratii lege Port. hac Oratiana lege fragm. Hav. a m. sec. Oratia a m. pr.* Præterea *consulibusque et prætoribus Hav.* quod cave firmari posse existimes ex illis, quæ dicentur ad x. 30. § 2. Sensus enim hic *quoque* requirit. Idem ergo potius vitium a librario commissum est, ac de quo dicendum ad v. 27. § 1.

§ 12 *Nondum consulem judicem, sed prætorem adpellari mos fuerit]* Errasse Livium, putat Perizonius d. l. *Duk. Fuerit mos Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav.* Ceterum unde hoc Livius hauserit, libenter disceret Doujatius. Concedit quidem, summos Romanorum magistratus, antequam 'consulum' nomen acciperent, et 'prætores' et 'judices' adpellatos fuisse. Sed utrum 'prætorum' prins, quam 'judicum,' titulo cogniti fuerint, dubitat. Vellem causas dubitationis reddidisset, ut, quid ei tribuendum sit videri posset. Nunc nihil subcurrit, quod ei favere queat, nisi forte sit locus Zonaræ, illos, qui ante prætores dicti fuerant, hoc tempore consules dictos esse, narrantis *Annal. vii. 19. Τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ἑπάτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγούς καλουμένους τὸ πρότερον.* Idem fere sentit Jac. Perizon. *Dissert. de Prætor. § 7. et seq.* qui, concedens quidem, consules olim etiam 'judices' vocatos esse, simul tamen contendit, minime videri, sic adpellari cœpisse demum post tempora decemvirorum, sed omnino jam illis temporibus, vel etiam ante; idque hoc argumento firmat, quod 'judicum' vocabulum, quo tempore prætor primum constitutus sit, non trans-

latum fuerit ad eum, in quem tamen res ipsa conferebatur, neque remanserit penes consules, ut quod, re ablata, nullius illis usus esset. Existimat igitur, si consules umquam adpellati sint 'judices,' id factum primis plane temporibus: verum paulatim illud nomen in significandis consulibus abiisse in desuetudinem; et sic eo tempore, quo juris dicendi potestas, consulibus adempta, prætori data est, consules non alia habuisse nomina, quam illa 'consulis' et 'prætoris,' quæ etiam sola Varro memorat. At viri clariss conjecturis tantum tribuere nequeo, ut Livium, qui his temporibus tot seculorum spatio propior vixerit, in re domestica errasse existimem. Summos magistratus Romanorum primo 'prætores,' tum 'judices,' et demum 'consules' dictos fuisse colligo ex Cic. de *Legib. iii. 3.* 'Regio imperio duo sunt; iique præeundo, iudicando, consulendo prætores, iudices, consules adpellantur.' Si enim antea 'judices,' tum 'prætores,' dicti fuissent, ratio nulla dari posset, cur Cic. ordinem hunc invertat. Dintissime post hæc tempora 'judicum' nomen consules adhuc obtinuisse colligo ex *Varr. de Ling. Lat. l. v. p. 62.* 'In commentariis consularibus scriptum sic inveni. Qui exercitum imperatorus erit, accenso dicit hoc: 'Calpurni, voca inlicium omnis Quiritis huc ad me.' Accensus dicit sic: 'Omnes Quirites inlicium visite huc ad iudices.' C. Calpurnius dicit: 'Voca ad conventionem omnis Quiritis huc ad me.' Accensus dicit sic: 'Omnes Quirites ite ad conventionem huc ad iudices.' Deinde consul loquitur ad exercitum: 'Impero, qua convenit ad comitia centuriata.' Ibi tempore, quo commentaria illa consularia, vel certe formulæ in commentariis commemoratæ, scriptæ sunt, consules adhuc dicebantur 'judices.' Ipse vero stilus et forma verborum documento sunt, his tem-

poribus longe recentiores esse. Si vero diu post hæc tempora adhuc 'judices' dicti sunt, cur, quæso, non credemus Livio, adfirmanti eos id nomen nondum hoc tempore habuisse?

Hæ consulares leges fuerunt] *Hæ consulares* Klockian. et fragm. Hav. a. m. pr. *Hæc consulares* Florent. *Hec consulares* Leid. 1. et Port. Vide ad II. 44. § 12.

§ 13 *Institutum etiam ab iisdem consulibus*] *Inst. tamen etiam ab iisdem* Hav.

Ad ædiles plebis deferrentur] Gebhardus hoc cap. ad § 7. docet, in Pal. 3. deesse vocem *plebis*, quæ etiam abesse poterat, quod hoc tempore nulli alii forent ædiles, quam plebis. Reliqui tamen omnes vocem constanter servant. Verum *ad ædilem plebis* est in Gaertn. *ad ædilis plebes* in Leid. 1. unde suspicio est, librarium scribere voluisse *ad ædilis plebei*. Idem etiam Gebhardus ibidem existimat, vocem *ædem* a mala manu interpolatam esse: quam tamen et ipsam omnes libri tinentur. Vide quæ eo loco notavi. Unus quidem Lipsiensis pro eo in contextu præfert *eodem*, in margine vero ejus loco *ædem* emendatur.

Arbitrio consulum supprimebantur, nunciabanturque] In postremo verbo tam crassum mendum est, ut admodum demirer, a nemine hactenus animadversum. Debet autem esse *supprimebantur, vitiabanturque*, hoc est, corrumpebantur, depravabantur. *Rhen. Vitiabanturque* servant etiam omnes nostri: nisi quod unus Klockian. sine copula *vitiabantur* præferat. Infra VIII. 40. 'Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt.' Deinde *antea*, ut Rhenanus notæ præscripsit, pro *ante*, in nulla inveni ed. At ita præferunt Leid. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. quorum auctoritate id etiam recepi.

§ 14 *Tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit, qui plebem*] *Tribunus plebis rogavit*, ommissa voce *plebem*, Voss. 1. et Leid. 2. quomodo librarii dedisse videntur, quod vocis *plebs* quadruplici repetitione offenderentur. Sed male. Vide ad II. 56. § 1. Præterea *plebsque scivit* Voss. 1. a. m. sec. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. At certiores vulgatum recte servant. Vide ad I. 20. § 6. Paulo ante τὸ deinde deest in Gaertn.

Qui plebem sine tribunis reliquissent, ... creassent, tergo ac capite punirentur] Verba pluralivi numeri hic commutanda sunt in singularem hoc modo: *qui plebem sine tribunis reliquisset, ... creasset, tergo ac capite puniretur*. Sic et prior lex sonuit: 'Qui tribunis plebis, a dilibus, iudicibus, decemviris nocuisset.' *Rhen.* Lectionem, quam Rhenanus restituit, probant omnes mei, præter Voss. 1. et Leid. 2. omnes etiam, quos Hearne Oxonii evoluit, præter L. 1. et C. omnes denique vetustiores typis descripti usque ad Aldum, qui primus singulariter dicta in pluralia convertit. Flor. etiam et Klockian. solum medium *creassent*, Lipsiens. *reliquissent* et *creassent* plurali exhibent. Præterea verba *quique magistratum sine provocatione creasset* exsulant a Voss. 2. at *quique magistratus sine provocatione creasset* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *qui magistratum sine provocatione creasset* fragm. Hav.

§ 15 *Ut invitis, ita non adversantibus, patriciis transacta*] Voculam *ita* non agnoscunt Voss. 2. et Hav. Sed eam intercipere potuerunt ultimæ syllabæ vocis proxime præcedentis. Tum *aversantibus* quidam ex prioribus excisis, sed *invitis* omnibus scriptis. Insuper *transacta sunt* Harl. 2. et Hav.

Quia nondum in quemquam unum sæviebatur] *quæ nondum*, id est, quoniam *nondum*, Hav. Has voces sæpe inter se librarii commutarunt. Vide ad

XL. 13. § 7. Præterea sæviebantur Voss. 1. et Leid. uterque.

CAP. LVI. § 1 *Appium reum deligunt*] *Diligunt* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. quam harum vocum commutationem infinitis locis in Mss. obcurrere, dicendum erit ad xxxvii. 51. § 7.

§ 2 *Quum ipsum satellitesque ejus vidissent*] Pal. 1. ac 3. *cum ipsum satellitesque vid.* Campan. *cum ipsum sat. quoque ipsius vid.* Verum quod dixit, 'redintegrata est extemplo omnibus memoria fœdissimæ potestatis,' non abludit verbis Lyncurgi, accusantis Lysiclem. Τολμᾶς τὴν καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ὄραν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλειν ὑπόμνημα γεγονῶς αἰσχρῆς καὶ ὀνείδους τῆ πατρίδι. Gebh. *Cum ipsum satellites ejus vid.* male fragm. Hav. a m. pr. *cum ipsum satellitesque vid.* minus ex meis Voss. 2. quod ex duobus melioribus Pall. Mss. probasse videtur Corte ad Plinii Epist. 1. 2. § 5. Quum tamen omnes reliqui, quos adhibui, codd. etiam qui certissimæ fidei esse solent, in servanda voce *ejus* conspirent, a vulgato recedere nolo, præsertim quum et alibi sæpe hoc pronomen additum obcurrat, ubi omitti poterat, et a nonnullis etiam librariis omissum est. Vide ad II. 51. § 8. Paulo ante *redint. est extemplo omnis memoria*, priscae, quas consului, edd. usque ad Aldinam, in qua primum vidi, quod nunc vulgo exstat. Ei vero concinnant omnes libri mei. *Omnis, pro omnibus*, eodem errore datum erat, quo *principiis*, pro *principibus*. Vide ad XXI. 60. § 7.

§ 3 *Tum Virginius, Oratio, inquit, rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando*] *Tunc Virg.* fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15. *Tum rebus in dubiis inventa est* Lipsiens. Sed illud in culpa librarii natum puto, qui omnia voce *dubiis*, sequentem scribere inceperat, quum, errorem animalvertens, id quod præterierat adjecit, non deleto initio vocis per-

peram scriptæ. Vide hoc cap. § 11. Insuper voculam *neque* operarum errore omiserunt ultimæ Gronovianæ, quod imprudenter etiam ultima Amstelædamensis secuta est. Pro *neque*, quod in reliquis omnibus meis perstat, *nec* habent Harl. 2. et Hav. quomodo scribæ dedisse videntur, quod mox sequatur 'nec istum ad cetera.' Sed vide quæ notantur ad IX. 9. § 14. Male deinde *accusabo* præfert Voss. 1.

A cuius crudelitate vosmet ipsi armis vindicastis] Vetus lectio *vosmet ipsos*. Sigon. Cogor toties facilitatem Sigonii insectari, omne, quicquid in improbissimo suo codice reperit, pro oraculo venditantis. Hic quoque legendum monet *vosmet ipsos*, ut et visitor in Pal. 2. ac Campani ed. Sed reclamant meliores duo, et Andreas. Gebh. *Vosmet ipsos* Harl. 2. Lipsiens. et Hearnii Oxonienses L. 1. N. et C. *nosmet ipsos* Hav. *vosmet ipsis armis* Voss. 1. et Leid. 2. Sed recte *vosmet ipsi* vindicavit Gebhardus, quod reliqui mei tuentur. Vide ad II. 19. § 5. Sall. in Cat. c. 20. 'Mihī in dies magis animus accenditur, quum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsi vindicemus in libertatem:' ubi vide Corte, qui eodem loco insuper monet, nihili esse verbum 'vindico,' qua forma *vindicastis* hic præferunt Voss. 2. et Hav. Deinde *arnati*, pro *armis*, Voss. 2.

Nec istum ad cetera scelera impudentiam in defendendo se adicere patiar] Non aliter edd. priscae et Palat. 2. Interim Pall. 1. ac 3. *impudentia in def. se adicere*. Nihil molior. Facile enim τὸ *m* evanuit. Gebh. *Impudicitiam*, pro *impudentiam*, pessime Voss. 1. et Leid. 2. Omnino in Gebhardi codd. τὸ *m* finale vocis *impudentiam* elisum est a proxima voce *in*. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Ita contra sæpe vocula *in* excidit ob proximæ vocis literam ultimam *m*. Vide ad X. 13.

§ 3. *Tò se aberat* ab Hav. Deinde *addicere* fragm. Hav. a m. pr. et Lipsiens. quod ortum est inde, quoniam olim *adicere*, pro *adjicere*, scribere soliti erant. Vide ad r. 30. § 3. Et ita etiam emendatum est in eodem cod. a m. sec. ac præferunt Flor. Leid. ambo, et Port. Vide ad ii. 10. § 9. *Adjacere* est in Gaertn. *abdicare* corruptius in Harl. 2. Denique *patior* habet Hav. *patiatur* autem Gaertn.

§ 4 *Quæ in pie nefarieque per biennium*] Hic tertius est locus, quo planum fit, recte Valerii Horatiique annum sejunctum a tertio decemvirorum, quo per tyrannidem privati regnarunt. Neque enim Virginii hic primum annum supputat, quo bene gesserat se Appius. Glar. Vide hoc lib. c. 38. § 1. *Impune nefarieque* Lipsiens. Male. Cic. de Offic. ii. 14. ‘Habendum est religioni, nocentem aliquando et nefarium inpiumque defendere.’ Paulo ante pronomen *tibi* deficiebat in Voss. 1. et Port.

Gratiam facio] Sallust. in Jug. c. 104. ‘Boccho, quoniam pœnitet delicti, gratiam facit.’ Utitur Livius hac phrasi viii. 34. ‘Disciplinæ militaris eversæ juventuti gratiam facit.’ Klock. Sallust. in Cat. c. 52. § 8. ‘Mihî atque animo meo nullius umquam delicti gratiam fecissem?’ ubi vide Cortium.

Unius tantum criminis nisi te vindices ab libertate] Admonet nos liber vetustus scripsisse Livium *nisi judicem vindices te ab libertate*, &c. Nec vacat vocabulum *judicem*: nam arguit rem pro tribunali gesta. Rhen. Vet. lib. *nisi judicem vindices te*. Sensus: nisi te a judicio unius criminis liberares; id est, ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse te nisi probes. *Signon*. Restituit hunc locum primus Rhenanns, cui subscribit *Signonius*, tali addita expositione: ‘nisi te a judicio unius cri-

minis liberares; id est, ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse te nisi probes.’ Campanus vero olim, *unius tamen criminis reum in judicem dices* pessime. Pall. tres, *unius tamen criminis ni judicem dices, te ab lib.* Facile autem potnit omitti capitalis syllaba, sicut modo factum in *ruttis* c. 53. § 7. pro quo scribebatur *itis*. Gehh. Rhenano debetur hæc lectio quam, credo, ut sensus apertior esset, hactenus mutatam video in Curione, ut transposuerit duas voces *nisi vindices, judicem te*. Itaque alteram illam ab se quoque nobis fert expensam *Signonius* cum interpretatione: nisi te a judicio unius criminis liberares. Hoc enim spectaverunt illi, judicium de Virginia intelligentes. Vetustiores carebant τῶ *judicem*, excepta Campani, in qua *criminis reum in judicem dices*. Tres quoque Pall. et duo regii *criminis in (vel ni) judicem dices*. Idem ex Cnjacii et Fulvii membranis notaverat Cl. Puteanus, probaveratque, ut ‘judicem dicere’ respondeat τῶ ‘judicem ferre,’ atque hoc sit provocantis, illud provocati. Haud incommode. Lege igitur *unius tantum criminis ni judicem dices, te ab lib. &c.* Lite inter duos orta, qui disceptandæ ejus brevissimam viam optabat, et ad judicem provocabat, is ‘judicem ferre’ alteri dicebatur, sæpe habes apud Livium et Ciceronem. Livius viii. 35. ‘Provoco ad populum, eumque tibi, fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero.’ ix. 1. ‘Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? neminem neque populum neque privatum fugio.’ Ferebat autem ipse nominando virum spectatæ moderationis et nemini suspectum, aut jubendo adversarium nominare, quem sumerent. Prioris exemplum est apud Cic. de Orat. ii. 70. ‘Quum ei M. Flaccus multis probris objectis P. Mucium judicem tulisset.’ Pos-

terioris exemplum hic præbet Virginius. Aiebant 'cape mecum iudicem,' vel 'dic iudicem, ni ita est.' Hinc Virginius in posteriore oratione c. 57. 'Se iterum ac sæpius iudicem illi ferre.' Cur iterum? quia tulerat antea, dicendo 'ni iudicem dices.' Campani reum si Mss. suffulcirent, posset facile juvari, ut scriberetur reus. Sed non est opus. Voss. uterque quoque, Rott. et Helm. nisi iudicem dices. J. F. Gron. Qui addiderunt reum, videntur verba ni iudicem dices non conjunxisse cum præcedentibus 'unius tantum criminis,' sed cum seqq. 'te ab libertate in servitute contra leges vindicias non dedisse:' nam nulla alia causa erat infulciendi reum, quam quod, quum illa, quæ dixi, conjungerent, non videbant quomodo dici posset 'unius tantum criminis in vincula te duci jubeo;' fortassis etiam quod putabant non optime dici 'dic iudicem criminis te hoc non fecisse.' Equidem reum non recipiendum arbitror, sed considerandum, an, distinctione post criminis posita, cetera, quæ in medio sunt usque ad in vincula, conjungi, et unius tantum criminis, (nempe 'nomine,' vel 'causa') in vincula te duci jubeo, dici possit. In quo hæc erit sententia: unius tantum criminis causa, quod scilicet vindicias ab libertate in servitute contra legem dedisti, in vincula te duci jubeo, ni iudicem dices, te ab libertate in servitute contra leges vindicias non dedisse. Nec durius hic est supplementum 'nomine,' vel 'causa,' quam in multis aliis, quæ dudum observaverunt viri doctissimi ad Sallust. Catil. cap. 6. ad Jug. cap. 138. ad Petron. cap. 49. et quos illi laudarunt; nec non Aut. Augustinus Emendat. II. 1. In vulgata distinctione Appio pro crimine inputari videtur, quod vindicias ab libertate in servitute non dederat; quod falsum est. De re ipsa, id est, de potestate eligendi

iudicis adversario facienda, vide Schultingium de Recusat. Judicis, c. 6. § 1. Pro jubeo, hic non magis cum quibusdam apud Hearnium legendum est jubebo, quam c. 57. 'in vincula duci jussurum' pro jubere. Duk. Unius tantum iudicem dices, reliquis omissis, Gaertn. unius tantum criminis ni iudicem dices Harl. 2. unius tantum criminis nisi iudicem dices Flor. Leid. ambo, Harl. 1. Port. Lipsiens. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. quorum Harl. 1. et L. 2. etiam omittunt voculam te. J. Perizonius in marg. codicis sui legendum coniecerat unius tantum criminis ni iudicem proies; adscripto simul hoc Festi loco in voce 'Procum:' 'Est enim procare, poscere, ut cum dicitur in iudice conlocando, si alium procas, nive eum procas, hoc est, poscis.' Vir doctus ad oram ed. Curionis adscripserat sibi reponendum videri, unius tantum criminis, ni probes te iudicem ab libertate. Ita unius criminis elliptice dictum erit, pro unius criminis nomine, et jungeuda erunt unius criminis nomine in vincula te duci jubeo. Dominicus Macer, notante Hearnio, emendandum censuit unius criminis, nisi iudicem dices te a libertate in servitute contra legem vindicias non dedisse, in vincula te duci jubebo: quam eandem lectionem Latinius etiam margini exemplaris, quo usus est, adscripsit. Mihi lectio, quæ Gronovio placuit, et a plerisque codd. servatur, præterquam quod nisi, pro ni, habeant, verior videtur; ita tamen, ut simul admittendam censeam distinctionem Dukeri, quam etiam recepi. Nisi autem, pro ni, non videtur probandum. Vide ad III. 24. § 5. Præterea a libertate Voss. I. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Mox contra legem, pro con. leges, Port. Denique indicias, pro vindicias, Gaertn.

In vincula te duci jubeo] Pall. 1. 3. Campanusque in vincla te duci jubeo,

Sic mox iidem, 'Lator earum in vincla ducatur.' Iterumque, 'Quod si indicta caussa in vincla ducatur.' c. 59. 'Nec in vincla duci quemquam sum passurus.' iv. 13. 'Exsolutus legum vinculis,' ut habent Pall. 1. ac 3. non *vinculis*. c. 26. 'In vincla se duci eos jussuros.' Et mox, 'In vincla etiam duci possent.' vii. 4. 'Qui ad nomina non respondissent, partim in vincla ductis,' ut habent Pall. duo. xxix. 18. 'Tribunos militum in vincla conjectos,' ut habent Pall. duo. *Gebh. In vincla te duci* etiam Voss. uterque, et Leid. 1. Verum et id et alia, quæ Gebhardus tum hoc loco, tum ad ii. 23. § 10. et ad c. 39. § 7. laudavit, librariis tribuenda puto. Illa enim duarum in unam syllabam contractio potius poëtas, quam prosaicæ orationis scriptores decere videtur. Deinde *jubebo* soli tantum ex meis Harl. 1. Klockian. et Lipsiens. Ita vi. 15. 'Quod nisi facis, &c. in vincula te duci jubebo.' Verum, quamvis codd. illos, et præsertim priorem, non vulgaris auctoritatis existimem, hic tamen potius reliquis, receptam lectionem tuentibus, adsentendum censeo. Neque obstat, vel in contrariam sententiam movet, quod artius cohæreant 'ni judicem dices, ubeo,' et propterea tempus futurum potius requiri videatur. Sæpe enim per præsens indicativi modi designatur futurum. Ita in loco Livii modo laudato 'nisi facis, jubebo.' Similiter xxxvi. 28. 'Ni propere fit, quod impero, vinciri vos jam jubeo.' Apud Sall. in Cat. c. 58. 'Sin metu cesserimus, eadem illa adversa fiunt:' ubi videndus Cortius, et ad Plinii Epist. iv. 27. § 5. ut et Perizon. ad Sanctii Minerv. i. 13. Eamdem temporis enallagen etiam Græcis usitatam esse, observat Duker. ad Thucyd. ii. p. 125.

§ 5 *Nec in tribunicio auxilio Appius, nec in judicio populi*] *Tq̄ in priori loco* Voss. 2. posteriori Harl. 1. carent.

Sed priori omnino requiritur: altero id viudicat mos Livii, qui præpositiones sæpissime repetere solitus est. Vide ad vi. 28. § 6. Mox *attamen tribunos adpellavit*, ommissa vocula *et*, Harl. 2. et Hav.

Arreptus u viatore, Proroco, inquit] *Abrepto a viatore* Leid. 2. errore sollemni librariorum, qui verba cum *ad* et *ab* composita, adeoque 'arripere' et 'abripere,' commutare soliti sunt. Vide ad ii. 33. § 7. *Arreptus adjutore male* Voss. 2. nec melius *arreptus a vitiatore* Flor. *ereptus a viatore* Lipsiens.

§ 6 *Audita vox una vindex libertatis*] Ita Aldus edidit, concinentibus codd. meis omnibus. Priores excusi, quos vidi, male omittunt vocem *vindex*.

Vindiciæ nuper ab libertate dictæ erant] *Ad libertatem* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Supra enim habemus § 4. 'ni judicem dices, te ab libertate in servitutem contra leges vindiciæ non dedisse.' *A libertate præferunt* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Mox vocabulum *dictæ* non comparat in Leid. 1. et Port. quod etiam abesse posse videtur. Verum ita potius Livius more suo dixisset *ex eo missa ore, ex quo vindiciæ nuper ab libertate erant*. Quare potius vocem *dictæ* servandam puto.

§ 7 *Deos tandem esse, et non negligere humana fremunt*] *Deos et non negligere* vetustiores, quos consului, typis inpressi usque ad Aldum, qui duas voces perperam omissas primus addidit: ei vero consentiunt codd. scripti, nisi quod *Deos tantum et non præferat* Voss. 1. Infra viii. 6. 'Bene habet. Dii, pinum moveite bellum. Est cæleste numen! es, magne Jupiter! haud frustra te patrem Deum hominumque hac sede sacravimus.' xxix. 18. 'Qua tanta clade edoctus tandem Deos esse superbissimus rex, pecuniam omnem conquisitam in thesauros Proserpinæ referri iussit.' xxx. 37. 'Postero die revocatis le-

gatis et cum multa castigatione perfidiae monitis, ut, tot cladibus edocti, tandem Deos et jusjurandum esse crederent, conditiones pacis dictae. Vide viros doctos quos laudavi ad Sillii Ital. vi. 87. Præterea *neglegere* Flor. Klockian. et Harl. 1. Vide ad II. 11. § 4. *nee glere* corrupte erat in Leid. 1. Voluit forsitan librarius *neglegere*. Eam tamen posteriorem orthographiam nimis antiquatam puto, quam ut Livium deceat, aut ejus ævo convenire possit.

Etsi seras, non leves tamen venire pœnas] *Et seras* Voss. 2. sed prima proximæ vocis syllaba ultimam τὸῦ *etsi* intercept: *si seras* Lipsiens. Deinde *non tamen leves* Harl. 2. Lipsiens. et Port. *non tū leves* Hav. cujus librarius τῆν, pro *tamen*, scribere voluerat. Et ita sæpius alibi peccatur. Vide ad XXII. 17. § 5. Denique *vivere pœnas* Harl. 1. Male. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. IV. 113. et ad Fast. v. 648. ubi similiter Ovid. dixerat ex fide optimorum Mss. 'Et tandem Caco debita pœna venit.'

§ 8 *Provocare, qui provocationem sustulisset*] *Provocare se, qui* Hav. Deinde *qui s. Appius prov. sust.* Lipsiens. Sed illud *s. Appius*, sive *scilicet Appius*, ex glossa marginali in contextum commigrasse, quilibet videt. *Abstulisset*, pro *sustulisset*, habet Harl. 2.

Qui omnia jura populi obrisset] Quatuor priora vocabula exsulant ab Hav. cni errori vocis *populi* repetitio occasionem dedit. Vide ad IX. 11. § 11. *Ultra, pro jura*, mendose Voss. 1. Denique *obstruxisset* Leid. 2. *obstrisset* Klockian. utrumque culpa scribarum: *obruisset* Gaertn. Eodem errore 'obrutus' et 'obtritus' etiam commutabantur in Pal. uno apud Gebhard. ad Liv. I. 11. § 7. *obtrivisset* ed. Ascensiana a. 1510. quod in seqq. annorum 1513. et 1516. in marginem rejectum est. Reliqui codd. et edd. in vulgatum conspirant, et recte.

Simili enim verborum contractione in temporibus a perfecto formati Livius gavisus est. Vide ad VI. 18. § 10.

Rapique in vincula egentem jure libertatis] Pall. 2. ac 3. *agentem*. Gebh. *Agentem jure* etiam Voss. 1. et Hav. *arentem in re* Lipsiens. in contextu: quod utrumque scribis errantibus tribuendum esse, nullus non videt. Insuper *rapi et in vincula* fragm. Hav. a m. pr. *rapi*, et *in vincula duci egentem* a m. sec. *rapique in vincula agi jura* Gaertn. Denique *in vincla* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4.

Qui liberum corpus in servitutum addixisset] *Corpus addixisset* Neapol. Latini, mediis dictionibus deficientibus, quæ in omnibus meis supersunt, et etiam necessariæ videntur. Simpliciter enim 'addictus' dicebatur debitor, qui creditori tradebatur, ut debitum opera solveret. At Appius Virginiam clienti M. Claudio addixerat tamquam servam vernaculam, domi ejus conceptam ac natam. Et requirit insuper ea verba obpositio inter τὰ 'liberum corpus' et 'in servitutum addixisset,' ut et inter 'egentem jure libertatis' et 'in servitutum addixisset.' Ceterum *adduxisset* Lipsiens. et Gaertn. Sed passim 'dicere' ac 'ducere' eorumque composita in Mss. commutantur. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

Fidem populi Romani inplorantis vox audiebatur] *Exaudiebatur* Harl. 1. quod non displicet. Videtur enim prior illa syllaba intercepta esse a voc. præcedenti *vox*. 'Exaudire' autem Livio frequens est. Infra v. 52. 'Aio Locutio templum propter cælestem vocem exauditam in Nova via jussimus fieri.' VIII. 39. 'Unum maxime nomen per consensum clamantium Brutuli Papii exaudiebatur.' XXV. 1. 'Primo secretæ bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad Patres etiam excessit res.' c. 6. 'Clamorem pugnantium crepantum armorum

exaudimus resides ipsi ac segnes.' xxvi. 13. 'Conjuges, liberi, quorum ploratus hinc quoque prope exaudiebantur.' xxx. 30. 'Nos ab Karthagine fremitum castrorum Romanorum exaudimus.' xl. 3. 'Exsecrationesque in agminibus proficiscentium in regem exaudiebantur.' c. 8. 'Jam pridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem.' cap. 31. 'Clamore non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam ut, qui in montibus erant, exaudirent;' et sæpe alibi.

§ 9 *Majorum merita in rempublicam domi militiaeque commemorabat*] *Merita in republica domi militiae* Harl. 2. et Port. *merita in remp. militiaeque* priscae edd. quasi 'merita in rempublicam' obponerentur 'meritis militiae;' quum potius indicetur 'merita in rempublicam' duplicia esse, vel 'domi,' vel 'militiae;'. Appium vero commemorasse merita in quaecumque reipublicae partem, sive domi, sive militiae. Recte igitur Aldus vocem *domi* revocavit, quam etiam servant omnes scripti. Supra hoc lib. c. 42. 'Nihilo militiae, quam domi, melius respublica administrata est.' Nam ita etiam 'republicam gerere' de eo usurpari, qui bellum gerit, Gronov. evicit ad viii. 31. § 2.

Studium, quod æquandarum legum causa, &c. consulatu abisset] *Studium cœquandarum* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, Lipsiens. Port. et vetustiores, quos vidi, typis exarati. *Studium cœquandarum* Port. *studium exequendarum* fragm. Hav. a m. pr. in quo *studium, quo exequandarum* a m. sec. interpolatum est; at *studium, quo cœquandarum* Hav. *studium, quo æquandarum* Leid. 1. proxime lectionem vulgatam, quam primum in Frobeniana a. 1535. ed. inveni, et veriorum esse putis. Alibi sæpe quo et quod ab inductis scribis confundun-

tur. Vide ad xxxvi. 33. § 3. Præterea *abisset* Hav. et Gaertn.

Lator earum in vincula ducatur] *In vincula* Flor. Voss. ambo, et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4. præterea *ducitur* Voss. 1. Port. et fragm. Hav.

§ 10 *Ceterum sua propria bona malaque, &c. tum se experturum*] *Sua bona propria malaque* Hav. Præterea *tunc se experturum* Lipsiens. Vide ad ii. 12. § 15. Pronomen *se* non exstat in Voss. 1. *experturum* autem habet Gaertn. Insuper *tum causæ dicendæ facultas data fuit*, pro *quum caus. dic.* Lipsiens.

Ut iudicium populi Romani experiri] *Judicium Romani populi* Voss. 2. et Port. a m. pr. *iudicium RP.* Leid. 1. et Flor. *iudicium reip.* fragm. Hav. qui error ex inperitia scribæ ortus est, non adsequentis notas, quibus voces *populi Romani* compendii causa notatæ erant. Alibi similiter peccatum est sæpe. Vide ad xxii. 37. § 12. Vocibus *populi Romani* caret Hav. Iisdem etiam caret Lipsiens. sed eorum loco ex proxime seq. periodo adscivit vocem *pertimuisse*. Paulo ante alio verborum ordine *dicta die* priscae edd. usque ad Aldum, qui *die dicta* vulgavit: quomodo omnes præferunt codd. mei.

§ 11 *Indicta causa in vincula ducatur*] *Indictam causam*, sed utrobique deleta iterum litera *m*, Flor. Deinde iterum *in vincula* Voss. ambo, et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4. Paulo antea *ita* deerat in fragm. Hav. a m. pr. Insuper *habebat*, pro *habeat*, manifesta descriptoris aberratione, Harl. 1.

Iterum se tribunos plebis adpellare] Revocat priora Pal. 2. *iterum se sua propria bona, iterum tribunos*. Gebh. *Ceterum sua propria bona iterum se tribunos* Leid. 2. Hav. et Lipsiens. Supra præcesserat hoc capite § 9. 'in vincula ducatur. Ceterum sua propria bona malaque.' Quorum verborum tria priora hic etiam repetun-

tnr. Illis autem exaratis quum librarii pergere vellent, eorum oculi ab hoc loco aberrantes in priorem inciderunt. Errorem vero deprehendentes, postquam jam scripsissent *Ceterum sua propria bona*, ea delere noluerunt, ne codicem lituris deformando emtorem detererent; sed perperam scriptis subjunxerunt, quæ hic sequuntur, *iterum se tribunos*. Alia exempla hujus moris librario- rum vide II. 34. § 9. hoc lib. c. 2. § 9. hoc cap. § 3. VII. 2. § 13. Cete- rum vox *iterum* deest in Gaertn. Tum *tribunos appellare*, omissa voce media, præfert Port. *tribunos pl. ap- pellare* Hav. *tribunos plebis appellare* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. et C. *tribunos plebeios appellare* fragm. Hav. Vide ad xxxiv. 56. § 9. *tribunos plebi ap- pellare* Leid. 2. quod ferri posset, si plures codd. firmarent. Vide ad II. 42. § 6. *tribunos plebei appellare* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Klock- ian. quod Jac. Gronov. jam recepit, et optimorum codicum consensus ve- rum esse evincit. Vide ad II. 33. § 2.

§ 12 *Tollendæ adpellationis causa*] Nonnihil suspectum est *causa*. Valerius Max. VII. 4. ex. 3. 'Ad pactio- nem omittendæ obsidionis compule- runt.' Sæpe inculcatum esse *causa*, nemo ignorat. *Duk. Caussam* est in Lipsiens.

In quam conspirasse decemviros cri- minati sunt] Scribendum *criminati sint*. Rhen. *Criminati sunt* primus edidit Aldus, cum quo faciunt Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. Vetustiores autem excusi ha- bent *criminati sint*, ut Rhenan. male- bat. Et illis consentiunt reliqui codd. Paulo ante vocula *si* deerat in Leid. 1. *se* in Port. sed *τδ in* in Leid. 2. *in qua decem consp. viros* præfert Gaertn.

Ait se provocare] *Tδ ait* suspectum, tamquam ex eo genere, de quibus affatim Observ. II. 14. *J. F. Gron.*

Omnibus modis importunum est *τδ ait*; non tamen ita suspectum, ut aboleri totum debeat. *Lege obligatos se fateantur, &c. at se provocare ad populum*. Infra IX. 1. 'Quod si nihil cum potentiore juris humani relin- quitur inopi; at ego ad Deos vin- dices superbiæ confugiam.' Vide sis paterna ad XXIV. 37. *Jac. Gron.* Illud *J. F. Gronovii* sententiam verisimi- lem reddit, quod passim 'ait,' 'in- quit,' 'dixit,' et similia a male feriat- tis inculcata deprehendantur. Vide ad XXIII. 45. § 6. Potius tamen *Jac. Gronovii* emendationi subscribo, cui etiam quorundam codicum scriptura favet. In Voss. 1. enim pro varia lectione in margine est *ut se provo- care*. Voculæ autem *ut* et *at* sæpe commutantur. Vide ad I. 18. § 9. et *Nic. Heinsium* ad *Nason. Ep. Heroid.* XII. 1. *Verum haud se provocare, pro aut*, præfert fragm. Hav. a. m. pr. Solent etiam *τδ aut* et *at* in Mss. con- fundi. Vide *Broekh.* ad *Propert.* IV. 3. 5. et viros doctos ad *Ovid. Amor. Eleg.* III. 7. 1.

Leges de provocatione, et consulares, et tribunicias] *Et cons. tribunicias* Hav. et a. m. pr. Port. in quo postea emen- datum et *cons. tribuniciasque*.

§ 13 *Si hoc indemnato*] *Vet. lib. si huic indemnato*. *Sigon.* Cogitabam legen- dum *hoc*, nempe 'provocare:' quum inspectis libris intellexi, *Sigoniani* codicis eam esse mendam. Ipsa indemnati indicta persona sat habet ponderis. *Appii* persona in sequenti membro utetur. *J. F. Gron.* *Hoc indemnato* etiam omnes nostri præter Port. qui a. m. sc. huic præfert, et mox omittit voces *et humili*.

Et adpellatio provocatioque adversus injuriam magistratum] Hic habent ju- risperiti, quod distinguant: neque enim temere conjuncta videri pos- sunt. Quidam 'appellationem' inter æquales existimant, at a decemviro ad decemvirum, a consule ad consu- lem, cujus rei multa sunt apud Li-

vium exempla, maxime in hac actione. 'Provocationem' vero a minore ad majorem, ut a consule aut quovis alio fere magistratu ad populum: 'intercessionem' autem inter utrosque, ut tribuni contra tribunum, et tribunorum contra consules aut senatum. *Glar.* Tota hæc periodus male exsulat a Leid. 2. *provocatioque ei adversus* habent Voss. 1. et Klockian. Copula *que* non adparet in Gaertn. ut nec præpositio *adversus* in Voss. 2. Deinde *magistratum injuriam*, trajectis dictionibus, legunt Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Paulo ante *damnatio*, pro *dominatio*, perperam est in Harl. 1. In seqq. *an vero* habet Gaertn. pro *an vere*. Vide ad Livii XL. 9. § 8.

CAP. LVII. § 1 *Contra Virginus, &c. aiebat*] Ita demum editum exhibet postrema Gruteri, quod in uno tantum inveni Gaertn. Omnes priores *Contra ea Virg.* et ita præferunt etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Port. fragm. Hav. et, quos Hearne Oxonii excussit, L. 2. et N. *Contra hæc Virg.* Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii cod. B. Voculam igitur *ea* restitui. Supra II. 62. 'Contra ea in Æquis inter consulem ac militem comitate et beneficiis certatum est: ubi etiam turbant codd. antiqui. IV. 52. 'Superbe ab Samnitibus, qui Capnam habebant Cumasque, legati prohibiti commercio sunt: contra ea benigne ab Siculorum tyrannis adju.' XLI. 24. 'Oportuni propinquitate ipsa Macedoniæ sumus, an infirmissimi omnium, tamquam quos nuper subjecit, Dolopes? Immo contra ea vel viribus nostris, Deum benignitate, vel regionis intervallo tuti: ubi alia vide. Virgil. Æneid. I. 76. 'Æolus hæc contra: tuis, o regina, quod optes, Explorare labor; mihi jussa capessere fas est: ubi male excerpta codicis Ms. apud me *Æolus econtra*. Similiter 'adversus ea'

et 'adversus hæc' IV. 10. 'Adversus ea consul, victis conditiones accipiendas esse, non ferendas respondit.' c. 41. 'Adversus hæc Tempanii oratio incomposita fuisse dicitur.' Præterea *agebat*, pro *aiebat*, Flor. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad VIII. 33. § 23. *Insuper legem expertem* Harl. 1. *legum expertum* Hav. *legum expartem* Lipsiens. quod etiam voluisse videtur librarius Flor. qui tamen male, transpositis literis, dedit *expertam*. Sane quum 'dispartiri,' 'impartiri,' et similia dicta sint, cur non etiam 'expars' scribere permisum foret? Vide ad XXXVIII. 36. § 8.

§ 2 *Bonis, tergo, sanguini civium infestus*] *Bonis terror* Gaertn. Male. *Tergo*, et ideo virgas minitabatur; *sanguini*, et ideo secures.

§ 3 *Jam ab rapinis et cadibus*] *Jam a rapinis* Voss. 2. Lipsiens. et Gaertn. Mox voces *populi Romani* deficiunt in Leid. 2.

A complexu patris abreptam ministro cubiculi sui clienti dono vindiciis dederit] Ablativus *vindiciis* supervacaneus est in ed. Asulanica, quæ nunc sola est ad manum. *Rhen. Vindiciis* exstat etiam in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *vinditiis* in Port. *indiciis* in Leid. 1. Reliqui nostri cum edd. antiquioribus emendationem Rhenani firmant. *Insuper ab complexu patris* Voss. 2. Leid. 1. Harl. uterque, Lipsiens. Port. et Hav. quos secutus sum. Denique *arreptam* Voss. 1. Leid. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod errantium est scribarum. Vide ad II. 31. § 7. *acceptam* Lipsiens. quod sive vitiatum est ex voce *arreptam*, (vide ad v. 47. § 4.) sive ex voce *abreptam*. (Vide ad v. 50. § 7.) Qui autem 'minister cubiculi' vocatur, supra 'minister libidinis' dicitur c. 44. 'Virgini venienti in forum minister decemviri libidinis manum injecit.'

§ 4 *Crudeli decreto nefandisque vin-*

diciis] Ita primus edidit Aldus, continentibus omnibus libris meis. Priores excusi legunt *crudeli iudicio nefandisque indiciiis, vel vindiciis*. Præterea *dextrum, pro dexterum*, Voss. 2. Leid. ambo, fragm. Hav. et Flor.

Tollentes corpus . . . avunculumque] Miror cur hoc loco legatur *arumque* in volumine scripto. *Rhen.* Eadem lectio non modo superest in omnibus codd. quibus usus sum, insuper apud Hearnium in Oxon. N. et C. et in Neapol. Latini, 'sed etiam in prisceis edd. usque ad Sabellicum, qui c. 45. § 4. ubi idem error erat, *avunculus* emendandum monuit, unde lectio illa etiam hoc loco recepta est. Eundem codicis sui errorem Rhenanus supra quoque loco memorato adnotavit, sed ibi scripturam illam probavit. Vide quæ ibi viri docti monuerunt. Præterea *tollentis* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. more antiquo. Mox *iusserit* non adparet in Voss. 1. et Leid. 2. et postea *interpellatus*, pro *interpellato*, male præferunt Voss. 2. Gaertn. et a m. pr. fragm. Hav. *interpellato stupro* est 'inpedito.' IV. 50. 'Ad interpellantes pœnam vecors de tribunali decurrit.' IX. 14. 'Apud infestos ob interpellatam dulcedinem iræ confestim oratio habita est.' XLI. 23. 'Quod vivo Philippo exspectatum, morte ejus interpellatum est, id post mortem Philippi futurum.' Justin. xv. 3. 'Propter salutationis Persicæ interpellatum morem.'

Quod domicilium plebis Romanæ] Cicero in Verrem v. 55. 'Carcer ille, qui est a crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracensis, quæ Lautumiæ vocantur, in ipsius imperio domicilium civium Romanorum fuit.' J. F. Gron. Theophrastus Charact. c. 6. Τὸ δεσμωτήριον πλείω χρόνον οἰκεῖν, ἢ τὴν αὐτοῦ οἰκίαν' ubi vide Casaubonum. Duk. Qui *domicilium* Harl. 2. Paulo ante *illie* Lipsiens. Sed ultima litera adhæsisse videtur ex initiali

vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 5 *Proinde ut ille iterum ac sapius provocet, sic se iterum ac sapius iudicem illi ferre*] Deinde Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Hinc ille *ut iterum*, transpositis vocabulis, Gaertn. *ut ille provocet, sic se*, tribus vocabulis exsulantibus, Hav. Denique *iterum et sapius iudicium* Voss. 1. et Leid. 2. Non recte. Vide Gronov. ad cap. præc. § 4.

Judicem illi ferre, ni vindicias ab libertate in servitatem dederit] Lege procul dubio pro *ni vindicias, vindiciasne*. Sensus est: se ferre illi iudicem, qui videat vindicias ille, decemvir cum esset, contra libertatem dederit, nec ne. Sigon. Sigonius ex conjectura *vindiciasne*. Sed non bene Nihil enim elegantius, non rectius tantum, veterum librorum scriptura, *ni vindicias ab lib. in servit. ded.* Provocat hac sponsione ad iudicem Virginus Appium: ejusmodi sponsionis formula integra hæc est, NI VINDICIAS. AB. LIBERTATE. IN. SERVITUTEM. DEDISSET. Ita supra hoc lib. c. 24. 'Ni ita esset, multi privatum ferebant Volsco iudicem.' Guelielmus, Quæstion. Plaut. in Bacchid. c. 2. Locum istum restitui, corruptum nuper a Sigonio, dum rescriberet, *vindiciasne ab libertate, &c.* plane contra Mss. editosque, ut etiam præter formulam sponsionis. *Grut.* Pall. 1. ac 3. *ne vindicias*, ut et Andreas, et Campanus. Pal. 2. vero *vindiciasne*, ut protulit quoque Sigonius hac mente: 'se ferre illi iudicem, qui videat vindicias ille, decemvir cum esset, contra libertatem dederit, nec ne.' Guelielmus *ni vind. ab lib. in servit. dederit*, probat. *Gelh.* Sic hoc lib. c. 24. VIII. 33. IX. 1. Nota formula, 'Ni hoc ita, uti dico, fecisti, quemvis tibi iudicem fero:' id est, quovis iudice contendere et experiri sum paratus. His dictis pecuniam deponebant, quæ 'sacramentum' appellabatur, atque id 'sponsione provocare' dicebant:

de qua formula insignis est locus Valerii Maximi II. 3. ex. primo. Livius XXXIX. 43. 'sponsionem facere' dicit. Cicero de Offic. III. 17. 'ni vir bonus esset.' Formula iudicem ferendi 'Si alios procas, nive eum procas,' ut dicit Festus in 'Procum.' H. Vales. *Ferre, ne vind. a lib.* Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *ferre, ne vind. ab lib.* Flor. *ferre, ne vind. ad lib.* Leid. 1. *ferre, vind. ire a lib.* Hav. *ferre, ne vind. ire ab lib.* Port. et apud Hearnium Oxon. N. et C. *ferre, ne vind. ne lib.* Harl. 1. *ferre vindiciusne lib.* Harl. 2. *ferre, ne, vel ut vind. in serv. ab lib.* vett. edd. Ascensius deinde *ni*, pro *ne*, in marginem a. 1513. coniecit, quod a. 1530. in contextum recepit, et Froben. a. 1535. imitatus est. *Ab lib. in serv.* transpositis vocibus primus Aldus edidit, consentientibus codd. scriptis. Quæ omnes lectiones, aut pleræque earum inde natæ sunt, quod librarii non adsecuti sint usum particulæ *ni*, quæ passim in formulis sponsionum et ferendi iudicii usurpari solet. Solum hic Klockian. veram lectionem servat. Plura exempla subpeditabunt Brisson. de Formul. v. p. 369. et p. 370. Budæus annotat. ad l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. et Gronov. ad Gellii Noct. Att. v. 4. Ex quibus Budæus insuper auctor est, neque scribas Ciceronis ejusdem particulæ vim intellexisse, et ideo passim ei *in* substituisse. Ceterum tria priora loca, quæ H. Valesius ex Livio hoc loco laudavit, inserviunt exponendæ locutioni 'ferre iudicem,' de qua etiam vide Gronov. ad c. 56. § 4. et Brisson. de Form. v. p. 369. Præterea *dederint* Flor. *redderit* Lipsiens.

Si ad iudicem non eat, pro damnato in vincula duci] Pall. 1. ac 3. *si et iudicem non moveat.* Gebh. *Si et ad iudicem non eat* Harl. 2. *si et ad iudicem moneat* Leid. 1. et fragm. Hav. *si et iudicem moneat* Gaertn. *si iudicem moveat* Lipsiens. in contextu, pro quo

non eat in margine emendatur: *si et ad iudicem moveat* Voss. 2. Deinde *in vincula duci* Flor. Voss. ambo, et Leid. 1. Vide ad cap. præc. § 4.

§ 6 *Sua et plebi jam nimia libertas cideretur*] Corrige *suamet plebi jam nimia.* Rhen. Pall. tres et edd. *sua et plebi.* Gebh. *Sua et plebi* servant constanter Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Port. et Hav. et id etiam superest in margine Voss. 1. et a m. sec. in fragm. Hav. quum in hoc a m. pr. et in contextu illius sit *suamet plebi*, quod etiam Leid. 1. Klockian. et Flor. præferunt. *Sua et plebis* Harl. 2. et Gaertn. *sua plebi* Lipsiens. Deinde *minima*, pro *jum nimia*, Gaertn. Paullo ante *certanti*, pro *quum tanti*, idem Gaertn. qui id etiam præcedentibus *motu animorum* jungit.

Tribunus ei diem prædixit] Legendum censet amplissimus Brissonius *trib. ei diem prodixit*, ut ait Cicero pro Domo c. 17. 'Tam moderata certe iudicia populi a majoribus constituta, ut ne, nisi prodicta die, quis accusaretur.' Tacitus Annal. II. 79. 'Marsusque Vibius nunciavit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, affuturum, ubi prætor, qui de beneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prodixisset.' *Modius. Prodixit* legendum ex Festo Pompeio, Varrone, non *prædixit*. H. Vales. 'Producere' et 'Prædicere diem' aliquot locis perperam leguntur, pro 'Prodicere,' quæ in Livio aliisque emendavit Scaliger ad Festum in 'Prodidisse,' et 'Prodicere diem.' Adde Muretum et Acidaliu ad Tacit. Annal. II. 79. Sigonius tamen de Judic. III. 13. dicit 'diem' accusationis et iudicii 'producere.' *Duk. Produxit* Voss. 1. et Lipsiens. in contextu. Solent autem 'dicere' et 'ducere' infinitis locis in codd. scriptis commutari. Vide ad XXXVIII. 43. § 1. *Prædixit* Voss. 2. Leid. uterque, Harl. ambo, Lipsiens. in margine, Gaertn.

Port. Hav. et fragm. Hav. quæ eadem lectionum diversitas in ple-risque codd. scriptis etiam obcurrit cap. seq. § 6. VI. 20. § 11. et II. 61. § 7. ubi etiam Gebhardus Brissonii conjecturam probavit. Vide etiam ad XXXVIII. 52. § 1. et viros doctos ad laud. loc. Taciti. *Prodixit* soli servant Flor. et Klockian. Eadem vox forte etiam reddenda Cic. ad Q. Fratr. II. 3. ‘A. d. IV. Non. Febr. Milo adfuit: ei Pompeius advocatus venit. Dixit Marcellus a me rogatus: honeste discissimus: producta dies est in IV. Id. Febr.’ ubi nunc etiam *producta* editur. Et postea eadem epistola: ‘Clodius in Quirinalia prodixit diem:’ ubi similiter *produxit* circumfertur. Vide F. Junium ad Cic. ad Q. Fratr. II. 8.

§ 7 *Donumque ob eam Jovi optimo maximo*] Pall. tres et edd. habent *donumque*, non *domumque*, ut vulgatum in omnibus libris cens. *Gebh.* *Domum* errore operarum inrepsit in Paris. a. 1573. et per proximas edd. propagatum est usque ad postremam Gruteri, ubi iterum recte *donumque* revocatum, quod in omnibus quoque meis est scriptis, excepto cod. Haverk. qui eodem peccato *domum* præfert. Vide ad Liv. V. 20. § 8. Præterea *jam*, pro *Jovi*, habet Leid. 2. *optimo maximo Jovi* trajectis vocabulis Gaertn. Port. et fragm. Hav. *Jovi optimo, magno, maximo* Hav. *optimo* habet Flor. Vide hoc lib. ad c. 17. § 5. Mox in *Capitolio tulere* fragm. Hav. a m. pr. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui in *Capitolium* dedit, concinentibus reliquis scriptis, etiam fragm. Hav. a m. sec. Paulo ante alio verborum ordine *grat. ab Lat. et Hern. legati* legit Hav. invitis reliquis. In multis vetustiorum typis exaratorum deerat prænomen *ab*, in aliis ejus loco substitutum erat *τὸ a* usque ad Aldum, qui iterum *ab* reposuit. *A Latinis* præfert etiam Gaertn. Vox *gratulatum* autem deerat in Lipsiens.

Delph. et Var. Clas.

Prout res haud opulente erant] *Prout res haud tum opul.* Harl. 2.

§ 8 *Hisdem auctoribus cognitum est*] Varii codd. *Hisdem* vel *Hiisdem* dederunt: at *Hiis auctoribus* Lipsiens. Tum verbum substantivum deficit in Harl. 2. et Hav. Quod quum alii omnes tueantur, existimo potius, per compendium scriptum fuisse unica litera *ē*, ut sæpe solet; eam autem interceptam esse a proximæ vocis *Æquos* litera prima, quæ in multis codd. simplex *e* est loco diphthongi. Quin et alibi a librariis *τὸ est* omis-sum esse, ubi eadem negligentia eorum causa dari nequit, vidimus ad II. 33. § 5. Mox *vocula vi* non adparet in Voss. 2. Pro ea *in* habet Hav. facili errore ob ductum similitudinem, præsertim in scriptura Longohardica. Vide hoc lib. c. 49. § 6. Præterea *apparere*, pro *apparare*, Lipsiens. Ita nonnumquam lapsi sunt scribæ. Vide ad VI. 2. § 4.

§ 9 *Itaque partiri provincias consules jussi*] Suspiciari possis, *Itaque part. prov. consulibus jussis*, Hor. Sab. Val. *Æq. Volsc. ev.* Non moveo tamen vulgatum. *J. F. Gron.* Omnes codd. vulgatum servant; unde fit ne quid temere mutandum censeam. Vide hoc lib. c. 22. § 3.

Valerio Æqui evenere] *Deest* vox, ut sit *Æqui Volscique evenere*. Eam vocem habent veteres libri, eandem paulo infra Livius repetit c. 60. eandem habet Dionys. I. XI. p. 727. ἐπὶ Αἰκανοῦς καὶ Οὐλοῦσκου. *Signon.* Val. *Æq. Volscique evenere* solus Pal. 2. Sed persuadeor a vetustissimis libris abesse, quandoquidem Pall. I. 3. et Andreas *Valerio Æqui evenere*. Deinde Campanus id odoratus præciderit *Hor. Volsci, Val. Æqui evenere*, parum tamen memor, quæ scribuntur c. 60. ‘Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum Volscorumque sustinuit consilio bellum.’ Centies dixi, nimium credulum existisse Signonium. *Gebh.* Tanto sus-

Livius.

20 K

pectiorem codicem Sigonii reddit, quod non modo Gebhardi Pal. 2. sed etiam alii ejus adseclæ ex meis Harl. 2. et Hav. adstipulentur, et præterea nullus. Nam a reliquis omnibus τὸ *Volsicque* exsulat, ut et ab Oxon. L. 2. N. et C. apud Hearnium. Verum tamen in historia hujus belli non semel 'Æquorum Volscorumque' c. 60. sed ter meminit. Modo etiam præcessit, 'Iisdem auctoribus cognitum est, Æquos Volscosque summa vi bellum adparare.' An itaque credendum, hic codd. illis fidem habendam esse, et in aliis vocem *Volscosque* excidisse ob ultimam syllabam præcedentis, cui hujus ultima similis est? vel an potius sub 'Æquos' nunc etiam 'Volscos' comprehendit Livius?

Quum ad ea bella delectum] *Dilectum* Flor. Leid. uterque, et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

Non juniores modo, sed emeritis etiam stipendiis] *Non minores modo* Gaertn. Vide ad vi. 27. § 10. Deinde *sed emeriti etiam stipendiis* Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et Neapol. Latini: *sed emeriti stipendii* fragm. Hav. *sed emeritis stipendiis* Port. *sed etiam emeritis stipendiis* prisci typis impressi usque ad Aldum, qui ita edidit, ut nunc circumfertur: quod teneat melioris notæ codd. Mox *ad nominanda præsto fuere* male Harl. 1. *ad vol. nomina danda*, trajectis dictionibus, Gaertn.

Eoque non copia modo, sed genere etiam militum] *Eo*, copula neglecta, fragm. Hav. a m. pr. *eaque* Gaertn. Tum *copiam* Voss. 1. et Leid. ambo. Sed ultimam literam ex principio proximæ vocis perperam repetitam puto. Vide alia hujus erroris exempla ad xl. 7. § 8. Deinde *sed genere et mil.* Hav. Vide ad xxii. 47. § 9.

Veteranis admistis] *Admissis* Leid. 2. Solent sæpe hæc verba in Mss. antiquis commutari. Vide N. Heins. ad Claudiani in Rufin. ii. 1. et Broekhus. ad Propertii Eleg. iv. 7.

19. *Admixtis est in Leid.* 1. Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quomodo in omnibus codd. antiquis uno consensu scriptum reperiri, testis est Pierius ad Maronis Æn. i. 488. Exstat etiam eadem scriptura in multis atque optimis Livii codd. Vide ad ii. 33. § 8. iv. 25. § 12. c. 33. § 8. v. 21. § 11. xxii. 43. § 2. et alibi. Eandem scripturam passim etiam teneant marmora literata.

§ 10 *Priusquam Urbem egrederentur*] *In urbem* perperam Voss. 1. et Leid. 2. Illud *in* repetitum est ex præced. vocis litera finali. Vide ad xxxvii. 11. § 4. Vocem *urbem* vero omittit Port. Male. 'Egredi Urbem' inlustrabitur ad xxix. 6. § 4.

Quibus tabulis duodecim est nomen] Prior vox in Port. contextu aberat, tantum in marginem rejecta: non recte. Infra vii. 2. 'Vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum:' ubi plura vide.

Ædiles functos eo ministerio scribant] *Scribunt* Voss. 2. Utrumque genus loquendi scriptoribus Latinis in usu fuit. Quum tamen alterum ceterorum omnium Mss. auctoritate firmetur, et Livius ita alibi semper lectus sit, id etiam præferendum puto. Vid. ad xlii. 66. § 9.

CAP. LVIII. § 1 *Et ante omnes fratris filii superbiam infestus*] *Et ante omnes Patres filii* Gaertn. *et ante omnes fratris filii superbiam* Leid. 1. Lipsiens. et Port. quasi *superbiam* referendum foret ad præcedens 'perosus'; *infestus* autem absolute positum cum sequentibus conjungendum esset, 'infestus Regillum se contulerat:' sed *et ante omnes fratris filii sup. infestos* Voss. 2. quod vix commodum sensum reddit respectu præcedentium et sequentium. Cum reliquis igitur codd. nihil mutandum reor. Infra ix. 38. 'Alter consul Fabius infestus privatim Papirio erat.' xxxv.

12. 'Sed neque Boii, neque Hispani, cum quibus eo anno bellatum erat, tam inimici infestique erant Romanis, quam Ætolorum gens.'

Cum gentilibus clientibusque in foro prensabat singulos] Copulam que non habent Harl. 1. et Gaertn. Deinde *prensabat* Lipsiens. et Gaertn. *prehensabat* Hav. et vetusti excusi usque ad Sigonium, qui *prensabat* edidit, quemadmodum præferunt reliqui scripti. Vide ad IV. 48. § 11. *in foro ipse agebat sing.* mendose Oxon. L. 2. apud Hearnium. Paulo ante *rd jam* deest in Lipsiens. quod reliqui omnes servant. Infra v. 34. 'Hic magno natu ipse jam exonerare prægravante turba regnum cupiens.' Deinde *rediisset* Gaertn. pro *redisset*. Vide ad xxxvi. 35. § 2. et mox hoc cap. ad § 4.

§ 2 *Ne Claudie genti eam inustam maculam vellent]* Ex Pall. ita solus secundus, cui accedit editor princeps Andreas: quo alludens Camp. exhibuit, sed tamen prave, *ne justam maculam*. Reliqui duo *eam ingestam maculam*. Simile tale observavi ex lib. IX. in Antiquis. *Gebh. Eam ingestam maculam* etiam Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Eam lectionem Gronov. in priori ed. Observat. I. 18. probavit: verum postea non modo in secundis curis totum caput expunxit, et reliquis plerisque, quæ eo capite notarat, alio relatis hanc tamen loci Liviani emendationem omisit; sed et vulgatam, quæ nunc obtinet, scripturam defendit notis ad IX. 3. § 12. ubi locutionem 'inurere maculam,' 'ignominiam,' 'notam,' 'dolorem,' 'odium,' et similia multis illustravit. In reliquis, quibus usus sum, codd. constanter *inustam* superest, nisi quod *in justam* sit in Lipsiens.

Virum honoratissimæ imaginis futurum ad posteros] Pall. duo, duæque itidem antiquiores impressiones *virum honor. imag.* At Pal. 2. *ne virum honor. imag.* nullo comparante verbo

quod respondeat. *Gebh. Verum honor. imag.* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *neve virum honor. imag.* Hav. *virum neve honor. imag.* Harl. 2. *neve virum honor. imag.* fragm. Hav. a m. sec. in marg. Quod, si plures et gravioris auctoritatis codd. accederent, non displiceret; et illud *neve* interceptum crederem partim ab ultima præced. partim a prima seq. vocis syllaba. Vide ad xxxix. 6. § 2. Tum vero ex præcedd. verbis repetendum foret *vellent* hoc modo; *neve vellent virum honoratissimæ imaginis jacere*. Mox mutata vocabulorum serie *legum cond. latoremque Rom. juris* Port. quod errantis librarii esse nullus non videt; licet enim perinde sit utrum *legum latorem*, an *conditorem* dicamus, tamen *latorem juris* non æque commode dici potest.

Jacere vinctum inter fures nocturnos ac latrones] In Pal. 2. scriptum initio fuerat *jacere vinctum inter noct. ac latr.* Et memini animadversum esse criticis nostris, 'nocturnum' absolute pro fure dici ab auctoribus. Pertinent huc verba Varronis ex A. Gellii I. 18. 'Varro ait, furem ex eo dictum, quod veteres Romani furvum atrum appellarint, et fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur.' Hinc Mopsum quendam T. Calpurnius vocat 'nocturnum' simpliciter, id est, furem, Ecloga III. 73. 'Ut mala nocturni religavit brachia Mopsi Tityrus, et medio furem suspendit ovili.' Petronius Satyr. c. 15. 'Advocati tamen jam pene nocturni, qui volebant pallium lucrificare, flagitabant, uti apud se utraque deponerentur.' Sed repugnat xxxviii. 59. 'Ut in carcere inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus includatur, et in robore et teuebris exspiret.' *Gebh.* Vocem *fures* in Pal. 2. culpa descriptoris deficere, nullus dubito. Eam enim et reliqui codd. Gebhardi et omnes nostri tuentur. In Voss. 2.

tantum ordo verborum hoc modo mutatur, *vinctum inter fures jac. noct. ac latr.*

§ 3 *Averterent ab ira parumper ad cognitionem cogitationemque animos*] *Cogitationes animos* Voss. 1. *cogitationesque animos* Klockian. *cogitationem animos* Port. a m. pr. *avert. ab ira par. per cogn. cogitationemque animos* Harl. 2. *Mox aspernerentur* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav.

§ 4 *Nec cum eo in gratiam redisse*] *Rediisse Gaertn.* Vide ad hujus cap. § 1. *Paullo ante generis ac nomini Flor. generi ac nomine* Leid. 1. *Mox clementian, pro clementia, Voss. 1. et Leid. uterque. Tum hominum, pro ordinum, Klockian. Male. Intelligitur enim concordia inter patricios et plebeios. Infra iv. 61. 'Tribuni plebis communis ordinum lætitiæ concordiaque soli expertes:'* ubi alia vide.

§ 5 *Sua magis pietate, quam ejus, pro quo agebat, causa*] Pal. 1. *agebatur. Gebh. Magis sua pietate* edd. usque ad Aldum, qui vocabula trajecit, ut nunc leguntur, et in omnibus exstant Mss. Deinde *quam ejus, pro quo agebat* Gaertn. Vide ad viii. 33. § 23. *quam ejus, pro quo causa agebatur* Leid. 2. *quam ejus, pro quo agebat causam* Port. Librariis displicuisse videtur, 'agere' simpliciter poni, pro causam agere. Ita tamen sæpe 'agere in aliquem,' 'contra aliquem,' hoc sensu dicuntur. Quintil. vi. 3. p. 546. 'Quum reus, agente in eum Calvo, candido frontem sudario tergeret.' Ibid. p. 555. 'Quum ageret contra libertum Claudii Cæsaris.'

Sui potius ut miserentur] *Miserentur* Gaertn. quod a 'miserari' declinatum foret. Id enim non tantum pro *miserari* poni solet, sed etiam eodem modo, ut illud, cum casu secundo jungitur. Vide quæ notavi ad Silli Ital. xi. 381. Verius tamen puto, eam lectionem inde ortam esse,

quod, quum *miserentur* scriptum fuisset, librarius additam notam neglexerit: omnes enim reliqui in vulgatum conspirant. Vide ad xl. 14. § 2. Præterea, mutato ordine, ut *sui potius mis.* Port. *potius sui ut mis.* Hav. *Mox neque gentis C. pro nec gen. C.* Gaertn.

Sed necessariorum Virginii et trium tribunorum preces audirent] *Castiga sed necess. Virginie trium trib. preces audirent.* Nam ipse pater erat, L. Icilius sponsus, avunculus P. Numitorius. *Rhen. Vetus lectio, et trium tribunorum;* ita ut altera ratio videatur, cur eorum preces sint audiendæ, et quod necessarii, et quod tribuni essent. *Sigon. Dudum restituit Sigoninus sed necessur. Virginie et trium trib. preces audirent.* Sunt enim dñæ rationes, cur audiendi præ Appio: primo, quod necessarii Virginie; secundo, quod tribuni tres, ut et habet expresse Pal. 2. Reliqui dno unico elemento tantummodo deerant, sicut et Campanus, *necessur. Virginii ac trium trib.* Gebh. *Sed necess. Virginie trium trib.* omnes editi, præter Campan. usque ad Aldum, qui *Virginii et trium trib.* vulgavit. Scripti variant. Plerique *Virginie* præferunt. Pauci tantum *Virginii, Virgini, vel Virgine:* unus Flor. *Virginia.* Particula autem copulans non adparet in eodem Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. Mallem etiam abesse. Quamvis tamen videri posset, in quibus non conspicitur, elisa esse partim ab ultima litera vocis præced. partim a prima seq. Vide ad vi. 14. § 13. *Necess. Virginie et trib.* est in Hav. Sed vocem *trium* absorpsit seq. initium.

Plebis fidem atque auxilium implorarent] *Fidem ac aux. implorant* Lipsiens. et Hav. Non sequor. Td atque non modo reliqui codd. tuentur, sed illa etiam, quæ dicuntur ad x. 36. § 17.

§ 6 *Spe incisa, priusquam producta dies adesset*] *Spe irrita* Gaertn. quod ex alterius expositione, olim margini

adscripta, natum puto. *Spe irrisa* Leid. 2. et a m. sec. Voss. 1. qui *inrisa* præfert a m. pr. Vulgatum probum est. Supra II. 15. 'Tarquiniius, spe omni reditus incisa, exsulatum ad generum Mamilium Octavium Tusculum abiit.' XLIV. 6. 'Experta difficultas spem omnem incidisset.' c. 13. 'Spemque extemplo inciderrunt, capi primo inpetu posse.' Ita 'incidere actus' Silius III. 78. 'Si quis forte Deum tantos incidere actus:' ubi alia vide. *Præcidere* dixit IV. 3. 'Non præciditur spes plebeio quoque, si dignus summo honore erit, apiscendi summi honoris.' Et mox, 'Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit.' Præterea *producta dies* Voss. 1. *predicta dies* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. a m. sec. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed *producta* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. a m. pr. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad cap. præc. § 6. Mox *App. mortem sibi conscivit* Leid. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *App. morte sibi conscivit* Voss. 2.

§ 7 *Subinde arreptus a P. Numitorio Sp. Oppius*] *Areptus* fragm. Hav. a m. pr. *abreptus* a m. sec. Vide ad II. 33. § 7. Deinde *a M. P. Numitorio*. Vide ad II. 64. § 2. Deinde *Ŝ. P. Oppius* Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 70. § 2.

Invidia proximus, quod in urbe fuerat] In volumine scripto est *proximus invidia*. Rhen. In eundem ordinem digeruntur etiam dictiones in omnibus nostris, uno forte Flor. excepto, ex quo nihil notatur in excerptis ejus. Ita tamen, plurimum fidem secutus, edi jussi. Præterea *quorum in urbe fuerat* Voss. 1. et Leid. 2. *qui in urbe fuerat* Hav. contrario errore *quod armati*, pro *qui armati*, librarii dederant hoc lib. c. 50. § 15. Occasionem varietati lectionum dedit ignorantia eorundem, quod non adsequerentur significationem notarum,

quibus *qui et quod* indicare solebant *ταχυγράφοι*. Vide ad XXXVII. 35. § 4. Mox *ab collega* Hav.

§ 8 *Plus tamen facta . . . invidia fecit*] *Plus tū facta* Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. Deinde *invidia fecit* Leid. 1. *injuria fecit* Port. a m. pr.

Septem et viginti enumeratis stipendiis, octies extra ordinem donatus] Hoc quid sit, docet Polybius VI. 37. et ex eo Lipsius de Milit. Rom. V. 17. *Duk. Se partem et viginti* Leid. 2. Adparet librarium codice usum fuisse, in quo scriptum fuerat, vel se scriptum videre existimabat *se ptem*. Præterea *oties* Leid. 2. *quoties* Voss. 1. *toties* Voss. 2. et Port. *totiens* Gaertn. et Harl. 2. in contextu, sed *octies* in marg. *tricies* Lipsiens. Mox *dona quoque ea, pro donaque ea*, Voss. 2. Vide ad X. 27. § 1.

Quin si quam suam noxam reus dicere posset, privati in se iterum sciret] In volumine scripto est *iterum in se sciret*. Rhen. *qm*, pro *quin*, est in Hav. Tum, *si quam noxam dicere posset privati*, neglectis duabus vocibus, Leid. 2. In Voss. 2. etiam deficit *τὸ sciret*. Tandem *iterum in se sciret*. omnes nostri, nisi quod *iterum in senatu* præferat Voss. 2. Ordinem itaque, quem codd. probant, in contextum recepi.

§ 9 *Oppius quoque ductus in vincula est, et ante*] *Opp. quoque in vinc. est conjectus, et ante* Hearnii Oxon. L. 1. Quæ lectio ex glossatoris expositione nata videtur: nullus enim meorum consentit. Alibi tamen ita Livius loqui solet. III. 13. 'In vincula conjici vetant.' c. 57. 'In carcerem est conjectus.' VI. 16. 'Conjecto in carcerem Manlio:' et sæpe. *Opp. quoque deductus in vinc. est* Leid. 2. Sed simplex subicit. III. 13. 'Virginus arripi jubet hominem, et in vincula duci.' c. 57. 'In carcerem duci jussit.' cap. seq. LIX. 'In vincula duci quemquam sum passurus.' VI. 15. 'In vincula te duci jubebo.' c. 16.

‘ In vincula duci jussit.’ xxxviii. 58. ‘ In vincula duci est cœptus.’ c. 60. ‘ Ut prehendi damnatum, et in vincula duci, jubeat.’ Et ita passim. Quin et ‘ ducere’ simpliciter, pro in vincula ducere, Livio in usu fuit, ut iv. 14. ‘ Quum adparitor jussu magistri equitum duceret:’ et multis aliis locis. Vocula est non adparet in Voss. 2. et abesse potest, modo, proxima etiam deleta, legi liceret, *Opp. quoque ductus in vinc. ante judicii diem finem ibi vitæ fecit.* Verum reliqui vulgatum servant. In verbis seqq. τὸ ibi non erat in Port. a m. pr. nec in Lipsicus. ubi ejus loco fuerat in Flor. a m. pr. Vide ad Liv. xxvii. 5. § 2.

Bona Claudii Oppique tribuni publicaverit] Bona Appii Oppique Port. bono Oppii Claudique Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox collegæ ejus eorum Leid. 2.

§ 10 *M. Claudius adsertor Virginie] Virginie assertor Voss. 2. assertor regine Gaertn. assertor virginis Hav. Alibi in hac historia sæpius ita peccatum est. Vide ad c. 45. § 1.*

Dimissus Tybur exsulatum abiit] Tibur et Tiburtes invenio scribi in antiquis libris, et in triumphis Capitolinis. Sigon. Insuper eam orthographiam ex Græcorum monumentis, ubi nomen hoc Τίβυρα vel Τίβουρα scribitur, probari, docent idem Sigonius ad Liv. vii. 9. § 1. et Cluver. in Ital. Antiq. iii. 4. p. 959.

§ 11 *Manesque Virginie mortuæ quam vivæ feliciores] ‘ Manes’ tantum mortuorum, ut vivorum ‘ genii.’ Itaque non dubito, quin verum sit, mortuæ quam vivæ felicioris: quomodo postea apud amplissimum nobilissimumque virum Angerium Busbequium in veteri ejus codice diserte scriptum vidi. Gulielmus, Quæst. Plant. in Bacchid. cap. 2. Vetus codex Busbequii felicioris, notaute Gulielmo. Gebh. Felicioris in uno est Klockian. Reliqui nostri non modo omnes constanter feliciores servant,*

sed idem se quoque in Oxon. L. 1. B. et C. invenisse, auctor est Hearne. Nihilominus tamen præfero Gulielmii emendationem felicioris: quomodo legendum esse, etiam Freinsheim. conjecit ad Flori II. v. § 5.

Per tot domos ad petendas pœnas vagati] Ita primus Aldus edidit, adstipulantibus, quibuscumque utor, codd. nisi quod per tot domos appetendus pœnas mendose habeat in contextu Leid. 2. in quo ad petendas pœnas recte in margine emendatur. Aldo vero vestustiores, tribus vocibus expunctis, præferunt per tot pœnas vagati. Mox in fine capitis quievere, pro quieverunt, Voss. 2.

CAP. LIX. § 1 *Vultusque jam iidem tribunorum erant, qui decemvirorum fuerant] Lectio vetus vultusque jam inde trib. erant, qui dec. fuerant. Rhen. Andrææ ed. vulgusque jam inde trib. erant: nude Rhenanus vultusque jam inde trib. erant. At Pal. 2. vultusque iidem in dies trib. erant. Gebh. Vultusque iidem trib. erant Port. vultusque jam idem trib. erant Gaertn. et fragm. Hav. vultusque jam in diem idem trib. erat Hav. vultusque jam in diem iidem trib. erat Leid. 1. vultusque jam in die trib. erant Lipsiens. vultusque jam inde trib. erant Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. etiam vetusti typis exarati usque ad Aldum, qui idem, pro inde, substituit; Cervicornus deinde a. 1528. iidem. Sæpe voces inde et idem in libris scriptis culpa descriptorum commiscetur. Vide ad i. 19. § 7. Jam inde illustratur i. 2. § 3. Mox pro qui varia lectio in Flor. adscripta erat ni. Tum τὸ fuerant deficit in Harl. 2. et Hav.*

Inhibito salubriter modo nimie potestatis] Una litera deleta melius erit potestati. Verbum ‘ inhibere’ scita illa significatione, qua ‘ inhibere imperium’ non semel Livio dicitur. Quod genus dicendi ridicule doctis viris magis poetarum et historicum, quam oratorum esse videtur. Nul-

lum genus aut sermonis est aut styli, cui, si res permittat, aptari nequeat. Unde Plautus, poëta scilicet, et historicus Livius sumpserunt, nisi ex medio, et quia sic proprie in illa re loquebantur? An orator non est Cicero? Is tamen in Philipp. XIII. 18. 'Ita sibi convenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, et, si posset, etiam Brutum Cassiumque disruciatos necaret, eademque inhiheret supplicia nobis.' Neque enim hoc verbo mendosus ille locus, (etsi videtur fuisse, *necaret, hic eadem exhiberet*; nempe Antonius) nec rarum utique Romanis erat dicendi genus, sed et hoc et illud ex eodem capite manant. Vides autem hic dandi easum, si plenum sit, requiri. Sic et apud Plautum in Sticho v. 4. 18. 'Utrum Fontinali, an Libero imperium te inhihere mavis?' Est ergo perinde ac si diceret 'imposito modo potestati.' Liv. IV. 53. 'Consuli damnum aliamve coercitionem detrectantibus militiam inhiherenti.' Ubi ne non similes essent sibi, codd. Sigoniani, pro *inhiherenti*, habent *ferenti*: et probat ille. Quod quidem Titium magis, quam Sigonium, iudicium decuit. Ego pignus quicum lubet ponere sum paratus, ni hoc germen est indocti correctoris. Eodem lib. cap. 56. 'Quum primores Patrum, nequidquam conquesti, non esse in auctoritate senatus tribunos militum, postremo etiam tribunos plebis appellarent, et consulis quoque ab ea potestate vim super tali re inhiheritam referrent:' in Mss. fuit *et Coss. quoque*, ut testatur se reperisse in suo Rhenanus, idque reddit *consulum*. Sed vera lectio est, *et consulibus quoque ab ea potestate vim super tali re inhiheritam referrent*: itaque plane unus e Pall. alii duo *consules*. Ait justa et legitima vi laudabilique metu coactos ab tribunis consules, ut essent in auctoritate senatus. Exemplum ejus rei habes hoc ipso IV. 26. An aliter dicunt 'inhiheri sup-

plcium,' quam damnum, coercitionem, vim? Videtur ita quoque fuisse XXXVI. 28. 'Nec, Hercule, magnopere nunc curo, quid Ætoli satis ex more Græcorum factum esse censeant: dum ego imperium id habeam in dedito modo decreto suo, ante armis victos:' *membranæ imperium adhibeam*: potius *inhiheram*, id est, exerceam, et eo utar, statuum in eos pro imperio, justo certe, quippe victos et deditos. J. F. Gron. Vide supra ad hujus lib. cap. 50. § 12. et ad XXXVI. 28. § 5. Ceterum *inhiherito* quidem a m. pr. erat in Port. addito tamen signo notatum erat, literas *hib* delendas, atque *inito* legendum esse. *Potestatis* vero in omnibus meis superest. Videtur autem æque dici posse 'modum potestatis,' quam 'm. potestati;' quemadmodum non tantum dicitur 'abrogare imperium alieni,' sed etiam 'imperium alicujus:' de quo vide ad XXVII. 20. § 11.

§ 2 *Et libertatis, inquit, nostræ, et pænarum ex inimicis satis est*] Prima vocula non conspicitur in Lipsiens. Male. Vide ad II. 44. § 3. *Ut libertatis* habet Leid. 1. frequenter obvio errore. Vide ad XXI. 28. § 8. Tum *vestræ* Hav. Lipsiens. Gaertn. et Leid. 2. quorum hic *nostræ* margini adscriptum præfert. Mox tamen § seq. 'Perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura.' Quin etiam Donjatus, si liceret, mallet, *nobis et pænarum ex inimicis satis est. Præterea et penatum ex inimicicis Lipsiens. et pænarum et inimici Flor. a m. sec. quum a m. pr. fuisset et inimicis.*

In vincula duci quemquam sum passurus] *In vincula* Leid. 1. quod et in Pall. 1. et 3. atque in ed. Camp. exstitisse, auctor est Gebhardus ad cap. 56. § 4. ubi vide quæ notantur.

§ 3 *Nam neque vetera peccata repeti*] *Neque v̄ra peccata* Flor. *neque vestra peccata* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. *neque peccata vestra* Leid. 1. *neque nos-*

tra peccata Lipsiens. neque veterata peccata Gaertn.

Quum et nova expiata sint decemvirorum suppliciis] In archetypo Borbetomagensi legitur *et cum nova*. Ego suspicor verbi *placet* ultimam syllabam per incuriam librarii bis scriptam fuisse. Quare et monosyllabum eradendum puto, ut legas et distinguas: *obliterata placet, cum nova oblitterata sint decemvirorum suppliciis, et nihil admissum iri*: et quæ sequuntur. Rhen. Pall. tres Campanusque, *cum et nova*. Andreas vero *cum etiam nova expiata sint*. Gebh. Voss. uterque, Rott. Flor. Helm. *quum et nova*. J. F. Gron. *Quum et nova exp. sint* etiam Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Oxon. quos Hearne excussit, L. 2. N. et C. Ita vero primus edidit Aldus: omnes enim priores, excepto Camp. habent *quum etiam nova*. Soli tantum meorum, Flor. et Gaertn. Rhenani conjecturam probantes præferunt *placet, quum nova exp. sint*. Et hanc lectionem verioremi puto. Si enim τὸ et ex Mss. recipimus, nihil habebit quo referatur præcedens *neque*, id est, *et non*. Cui nunc respondet sequens *et nihil*. Quod, τῶ et recepto, potius huic convenire deberet, ideoque in ea periodo *spondet* invitit libris mutandum foret in *spondeat*.

Nihil admissum iri, quod vim tribuniciam desideret] *Nihil amissum iri* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Vide ad Liv. iv. 12. § 11. *nihil admissum ire* pessime Harl. 1. Tum quo *vim* Hav. De hoc errore vide ad xxxvi. 33. § 3. Deinde *vim trib. defenderet* Gaertn. sine sensu.

Spondet perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura] *Sponde* Lipsiens. Deinde *perpetuo* Flor. pro quo deinde factum est *perpetuâ*. Hinc *consulum ab eorum* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *in lib. nostra* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. τὸ *vestra* aberat ab Hav. Tandem *cura tuenda*, transpositis vo-

cibus, Klockian.

§ 4 *Ea primum moderatio tribuni metum Patribus densit*] *Et ea primum* Lipsiens. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. *Et a primum* Voss. 1. pro quo *Ea primum* in margine emendatur. Tum *metum Patribus dep'ssit*, id est, *depressit*, Hav. Male. Vide ad ii. 2. § 7.

Toti plebis fuissent, ut Patrum salutis libertatisque prior] *Toti plebi fuissent* Lipsiens. et Gaertn. Sed vide ad iii. 38. § 11. Deinde *fuissent quidem* Hav. qui mox cum Harl. 1. non agnoscit voculam *ut*, quam proxime præcedentis vocis duæ postremæ literæ ob ductam similitudinem interceptisse videntur. Vide ad xxxvii. 24. § 13. Præterea *libertatumque* Voss. 2. Mox *plebei magistratui, pro plebeio m.* Lipsiens.

§ 5 *Multique erant, qui melius consultum dicerent*] Hoc recte emendarunt nuper, *mollius* legentes pro *melius*. Sensus autem est, non recte fecisse Patres, qui legum a consulibus latarum in senatus prope ac imperii consularis contumeliam auctores fuissent; hoc est, sua auctoritate confirmassent, quæ interituræ erant turbato reipublicæ statu, nisi mollius consulissent ipsi: ergo illud *mollius* in malam partem sonat. Quamquam illud 'reipublicæ turbato statu' apud me dubitationem habet, quo pacto recte intelligi debeat. *Glar.* Non invenio in his sententiam, quam putat *Glareanus*. Mihi hoc videtur dicere *Livius*: etiamsi Patres de his rebus cum tribunis et consulibus contendere voluissent, tamen ea tunc fuisse tempora, eumque statum reipublicæ, ut non dubium sit quin succubissent, et tempori cedere coacti fuissent. Hoc apertius foret, si scriptum esset *neque tamen erat dubium*. 'Mollius' sic dicit, ut xxx. 7. 'Ne quid per metum ex recenti clade mollius consuleretur.' *Duk.* *Melius*, pro *mollius*, legebatur in quibusdam excensis ve-

tustis; sed omnes exarati *mollius* recte servant. Solent autem voces *mellius* et *mollius* in membranis vestustis confundi. Vide ad VIII. 21. § 6. Recte vero, *mollius* in malam partem accipi, Glareanus monuit. Ita II. 27. 'Patres mollem consulem et ambitiosum rati, plebs fallacem.' c. 28. 'Quum quid ergo se facere vellent (nihil enim sequius *molliusque*, quam Patribus placeat, acturos) percunctarentur.' Ceterum *qui in turbato*, pro *quin, turbato*, Flor.

CAP. LX. § 1 *In provincias diversimodum abire*] *Diversimodum abire* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Lipsiens. Id ferri posset, ut verbum infinitum pro finito ponatur, de quo vide ad I. 50. § 5. Potest tamen etiam existimari, literam excidisse; quod in verbo simpliciter *abire* ejusque compositis frequens est. Vide ad XLV. 2. § 7. Certe in Flor. ab initio scriptum fuerat *abire*, sed ab eadem manu litera *e* addita erat, ut fieret *abiere*. Insuper in *provinciis diversimodum abire* Gaertn. De locutione 'diversimodum abeunt' vide ad I. x. c. 33. § 10.

Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus] Ex volumine Ms. legendum apparet *M. Valerius*, sicut et c. 61. 'Sed consule M. Valerio.' Supra tamen c. 55. lectum fuit 'L. Valerius.' *Rhen.* Codicem Rhenani a mala manu interpolatum esse, evincit pertinax reliquorum Mss. in omittendo cognomine consensus. In nullo enim eorum, quibus usus sum, conspicitur. Nihil etiam ex suis Hearne monuit, ut ab illis etiam exsulasse credibile sit. Quin et Livius aliique Valerio non *Marci*, sed *Lucii*, prænomen ubique tribuunt. Vide hoc lib. c. 39. c. 49. c. 50. c. 55. Dion. Halic. I. XI. p. 688. p. 725. et alibi, et Zonar. Annal. VII. 18. Insuper vocula *jam* deficit in Port.

§ 2 *Haud scio, an, qui tum animi ab decemvirorum*] Prodigiose corruptus Leid. 1. præfert aut *sotio antiqui ani-*

malib; decemvirorum: sed *haud scio antiqui tum animi* habet Voss. 1. *haud scio, quantum animi a dec.* Gaertn. De locutione 'haud scio an' sensu adfirmandi vide ad XXXVII. 54. § 15. Vocula *ab* caret Flor. atque Harl. 1. et mox $\tau\phi$ erant Port.

Magno detrimento certamen staturum fuerit] *Statitutum erat* Gaertn. *statutum fuerit* Voss. 2. aperta scribarum aberratione. Silius Ital. XVII. 81. 'sanguine quippe, Si renuat, blando nimium facilique marito Statura obsequia et thalami flagrantis amores:' ubi vide quæ notavi.

§ 3 *Hostes medium inter bina castra spatium acie instructa complebant*] *Hostis . . . complebat*, et mox *provocantique* Hav. *hostis . . . complebat*, et *provocantique* Harl. 2. *provocantique* etiam Leid. 1. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. licet *hostis . . . complebant* servant. *Provocantique Volscis ad prælium* habent Hearnii Oxon. L. 1. et C. sed *provocationibusque* Voss. 1. et Leid. 2. Præterea *inter bina castra medium spatium*, mutata serie vocabulorum, Gaertn. *Tum acie constructu* idem Gaertn. a m. pr. pro quo recte *instructa* emendatum a m. altera, id enim in hac re proprium est. Mox hoc cap. 'Instructaque acie ultro hostem lacessit.' l. VI. c. 7. 'Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt:' et passim alibi.

Responsum Romanus nemo redderet] Vet. lib. *Romanorum nemo*. Sigon. Quæ hic adnotabo, compendiosius potuissem, nisi avertisset me Sigonii credulitas ad se exagitandum: qui hic ex suo libro pessimæ notæ *Romanorum nemo*: mox quam *virtus et arma contegerent*; iterum non longe hinc, *nequum omnes eductos*, veteri lectione extrusa, nobis supposuit, assentiente quidem Pal. 2. ejus codici simillimo; sed reliquis omnibus renitentibus. Sed rogo cordatum lectorem, cum scribit idem liber *fessi stando*, pro

fatigati, spreta ceterorum auctoritate, huic novitati manus danda erat? ut mox *nee qui exierant*, ac paullo ante *egreditur castris Romanus exercitus*: quæ omnia titilivito non emptitanda sunt, parciturque a me chartæ periturae. Nam Sigonius *Οἰδῖπους τοι νῦν ποτ' ἦν, ἀνίγματα βοῆς*. *Gebh. Romanis* Voss. 1. sed additæ sunt notæ duabus ultimis literis, quibus indicatur eas delendas, atque ita scribendum esse *Romanis*. Sed margini ejusdem cod. adscribitur *Romanorum*, quomodo etiam præferunt Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a. m. sec. Port. Sed melius reliqui, et inter eos meliores notæ codd. receptam scripturam servant. Quam etiam in Oxon. existisse inde verisimile fit, quod Hearne, vet. lib. Sigonii lectionem recensens, adsensum ullius eorum non memoret. *Nemo Romanus* autem ut v. 21. 'Quum tot per dies nemo se ab stationibus Romanus movisset:' quemadmodum ibi plures codd. præferunt. Sic 'nemo miles Romanus' xxxvii. 53. 'Nemo miles Romanus magis assiduus in castris vestris fuit, quam ego fratresque mei:' 'nemo hostis' xxxvi. 40. 'Id quemquam mirari posse, cur victor exercitus, quum hostem in provincia neminem reliquisset, Romam venerit ad celebrandum consulis triumphum:' 'nemo defensor' apud Justin. xxvii. 3. 'Galli Asiam depopulabantur, quum interea nemo defensor inter tot prædones inveniebatur.' Ita *nemo unus* supra illustravimus hoc lib. c. 12. § 4. Sanctius in Minerva lib. iv. de ellipsi nominum in voce 'Homo' existimat *ῥὸ nemo* esse adjectivum, sub quo, si sine substantivo ponatur, subaudiri debet 'homo.' At Perizon. notis ad eum locum proprie substantivum esse docet, et contracte dici pro 'ne homo,' ut *nolo* pro 'ne volo:' conjungi tamen sæpius cum aliis substantivis, ut loco Livii modo laudato 'nemo miles;' quod exponit

'nemo existens miles.' Si vero 'nemo homo' occurrat, per pleonasmum dictum putat. *Reddat*, pro *reddebat*, male Lipsiens.

§ 4 *Tandem fatigati stando, ac ne quidquam exspectando certamen Æquæ Volsicque*] *Pacati* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a. m. pr. aperto ac manifesto errore. *Fessi* Harl. 2. et Hav. Ita etiam præfert Port. a. m. sec. penitus erasa scriptura quæ antea exarata fuerat. Eamdem lectionem, quam in Pal. 2. codicum suorum recentissimo invenerat, recte Gebhardus damnavit; videtur enim ex interpretis glossa marginali recepta in contextum fuisse. *Stando fatigati* Leid. 2. *tandem fatigatis tandem* Flor. Tum *et nequicquam* Leid. 2. *ac nequicquam* Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Denique *Vulsci* sine conjunctione Voss. 2.

Pars in Latinos prædatum abeunt] *Prædatum ire* Gaertn. Quod, si certiores codd. concinerent, non displiceret: ut ita oratio per infinitum verbum conciperetur, de quo vide ad l. i. c. 50. § 5.

§ 5 *Quod ubi consul sensit, reddit inlatum antea terrorem*] Ex volumine Ms. legendum apparet *quod ubi sensit consul, non consul sensit*. Rhen. *Quod ubi consul sensit* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *quod ubi consul sedit* Harl. 1. mendose quidem, attamen eodem ordine verborum. In his licet non agatur salus Livii, omnes tamen mecum facile statuent æquius esse nos sequi tot conspirantium codicum consensum, quam uni in diversa eniti cedere. Ne quid tamen dissimulem, cum Rhenano stare videtur Flor. ex quo nihil in excerptis notatum video: cum eodem etiam stant vetusti typis descripti usque ad Aldum, qui, sine dubio codicum suorum secutus auctoritatem, scripturam a Rhenano damnatam priori subposuit. Præterea *reddidit* Voss. ambo,

Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *Tò reddit* deficiebat in Gaertn. At vulgatum *reddit* servant Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Utrum præferendum sit hæreo; quum trium codd. optimorum consentientium auctoritas hand levior habenda videatur, quam reliquorum conspirantium turba: et illorum librarii *reddit* scripsisse possint, quod syllabam *di* iterare neglexerint. Vide ad Epit. Liv. lib. xcix. horum vero *reddidit*, quod modo præcesserit *sensit*. Neque, ut vulgatum præferatur, persuadet, quoniam mox constanter omnes servant *laccessit*, cui *tò reddit* vel *reddidit* proxime jungitur per voculam *que*. Enallage enim hæc temporum quibuslibet scriptoribus frequens est. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 58. § 6. ad c. 80. § 2. et ad Plinii Epist. v. 5. in princ. Adde quæ supra notavi ad hujus lib. c. 46. § 9. Neque tamen etiam receptam lectionem mutare audeo. Lectoris itaque, quæ verior scriptura sit, existimatio esto.

§ 6 *Ubi illi, conscientia quid abesset virium, detractavere pugnam]* *Abi illi* Hav. *Ab illa* Port. a m. sec. crasa priori scriptura. *Nisi illa* Lipsiens. in contextu, in cujus margine a m. sec. emendatur *Ubi illi*. Tum *conscii*, quod *ab. vir.* Gaertn. *consc.*, quid *abisset virium* ed. Veneta a. 1495. et quædam ejus auctoritatem secutæ. Sed prisecam lectionem Mognuntini restituere. *Esse* et *isse* alibi quidem sæpe commutantur; vide ad Liv. xxvii. 44. § 3. quum tamen hic scripti omnes *tò abisset* constanter exhibeant, eam lectionem præstare nullus dubito. Præterea *detractavere* Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Vide ad xxxiv. 15. § 9.

Pro victis habebant parcentes intra vallum] *Habebantur* (nim. a Romanis, quibus animi creverant) Voss. 1. et Leid. 2. Præcessit *crevit*; ut itaque verbum sequens eadem forma subjungeretur, librarii *habebantur* in *habe-*

bant mutasse videri possunt contra morem Livii, qui ubique, orationem variandi causa, activa passivis, et passiva activis subjungere solet. Vide ad viii. 34. § 9. Quum tamen omnes reliqui scripti vulgatum teneantur, eam scripturam etiam veriorrem, et notam, quibus ultimæ literæ *ur* designantur, perperam in duobus reliquis Mss. a scribis additam esse existimo; qualia plura exempla videnda sunt ad xxxix. 22. § 8. Præterea *inter vallum* Harl. 2. sollemni errore. Vide ad v. 27. § 3.

§ 7 *Nocte cessere]* Rott. Voss. 2. Helm. Flor. et vett. edd. *nocti*. iv. 55. 'Postquam non cessere nec publicæ tempestati.' v. 2. 'Jam ne hiemi quidem aut temporis anni cedere.' J. F. Gron. *Nocti* ex meis codd. præter Voss. 2. a Gronovio laudatum, servant quoque Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod editorum primi mutarunt Basileenses a. 1539. *nocte* substituentes. Verum altero Livius supra usus est iii. 17. 'Nox certamina cepta obpressit: tribuni cessere nocti, timentes consulum arma.' Silius v. 677. 'Sic fatus cessit nocti; finemque dedere Cædibus infusæ, subducto sole, tenebræ.' 'Cedere Fortunæ' iv. 450. 'Stabat, Fortunæ non cedere certus, et acri Mole retorquebat, erudescens cædibus, hastas.' Sallust. in Cat. c. 34. 'Quoniam factioni inimicorum resistere nequivit, fortunæ cedere, Massiliam in exsilium proficisci:' ad quem locum vide Cortium in Exkursu iv. et Burn. ad Quinctil. Declam. vi. 16. et ad Phædr. iii. 9. 4. 'Cedere adpellationi' Liv. iii. 34. § 8. ubi vide. 'Cedere religioni' Cic. ad Fam. i. 1. 'Hortensii, et mea, et Luculli sententia cedit religioni de exercitu.' 'Cedere temporis' ad Fam. iv. 8. 'Si sit aliqua respublica, in ea te esse oportere iudicio hominum neque principem, necessitate cedentem temporis.'

‘Decedere nocti’ Virgil. dixit Ecl. VIII. 88. ‘nec seræ meminit decedere nocti.’ Paulo ante *per totam diem* Gaertn. At reliqui omnes vulgatum tuentur. Et recte. Vide ad XXVII. 13. § 1.

Nuncios passim trepidi ad revocandos prædatores dimittunt] Duæ priores voces deficient in Port. quæ tamen melius in reliquis omnibus supersunt. Male etiam pro *prædatores* Voss. 1. in contextu *procuratores*, in margine autem pro varia lectione *præcurritores* præfert. Mox etiam *et recurritur ex proximis*, addita prima vocula, Hav. *recurritur ex proximis* Voss. 2. et Gaertn. Paulo ante vox *pari* deerat in eodem Gaertn.*

§ 8 *Egreditur castris Romanus*] *Romanus exercitus* voce auctiorem præferre Pal. 2. testis est Gebhardus hoc cap. ad § 3. sed simul eam lectionem damnavit. Et recte. Similis enim interpolatio est, ac l. III. c. 2. § 11. *Romanus miles*, pro *Romanus*, ante Gebhardum et Gronovium datum fuerat, ubi plura vide. Mox *postquam jam multa dies* Port. *post multa jam dies* Harl. 1. Deinde *Æquos Volscosque*, pro *Æquos et Volscos*, Gaertn.

Victores exercitus vallum potius, quam virtus et arma, tegerent] Vet. lib. *contegerent*. Sigon. *Victores exercitum* Flor. An forte voluit *victorem exercitum*? ut est in Neapol. Latinii. Sed, reliquis omnibus receptam lectionem servantibus, eam præferendam puto: duorum enim populorum Æquorum et Volscorum exercitus juncti iisdem castris considerant. Supra hoc cap. ‘Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum Volscorumque sustinuit consilio bellum.’ Præterea *contegerent* Harl. ambo, Hav. et Port. a m. sec. neque multum abluunt Voss. 2. et Lipsiens. præferentes *congerent*, aut Leid. 2. in quo est *cogerent*: *contegerent* etiam in Pal. 2. inventum Gebhardus damnavit supra hoc cap. § 3. vulgatum ser-

vans. Et sane vulgatum superest in Flor. Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Id firmat etiam Leid. 1. priori litera ommissa *egerent* exhibens, in quem codicem videtur etiam incidisse librarius Port. qui, scripturam eam mendosam videns, illius loco a m. pr. dedit *ageretur*; quum forte scriptum invenisset *egeretl*. Priscam igitur scripturam, a Sigonio mutatam, revocavi.

Efflagitatum ab ducibus signum pugnae] *Flagitatum* Lipsiens. Ita ‘flagitator pugnae’ II. 45. ‘Centurio erat M. Flavoleius, inter primores pugnae flagitator.’ Sed vulgatum reliquorum omnium codicum auctoritate defenditur. Et recte. Plerumque enim ‘efflagitare’ est flagitando inpetrare, obtinere. Cic. ad Q. Frat. II. 11. ‘Epistolam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui.’ Orat. Agrar. II. 2. ‘Honos non ad alienæ petitionis occasionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, sed dignitate inpetratus:’ ubi vide Turneb. Insuper a *ducibus* fragm. Hav. et Gaertn. Mox *accipere*, pro *acceperere*, Hav. Vide hoc cap. ad § 1. et 4. Uni tamen et quidem huic codici fidem habere vix audeo.

§ 9 *Deinceps alii servabant ordinem*] Ms. *deincepsque*. Lego *deinceps*. Klock. *Deincepsque*, ut Klockius in suo invenit, servant omnes mei. Eam autem scripturam jam Aldus, et postea recentiores recte receperunt. Pro eo autem legendum censens Klockius *deinceps*, eundem errorem committit, quem jam notavimus hoc lib. ad c. 39. § 4. Ceterum Jac. Gronov. Respons. ad Cavillat. Fabretti observat, in cod. Flor. legi *seriebant*; nude conjicit scribendum esse *sarciebant*. ‘Sarcire’ pro reparare, compensare, Livius utitur IX. 23. ‘Damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda sarcientur.’ Omnes tamen reliqui codd. constanter *servabant*

tuentur. Quare potius scribam Ms. Florent. aberrantem *serrabant*, quam *sarciebant*, dare voluisse arbitror. Ita 'servare ordinem' est XXVI. 51. 'Hinc ordinem laboris quietisque, quoad Karthagine morati sunt, servarunt.'

Quum consul Romanus prius, quam totis viribus *fulla constaret hostium acies*] Cum, pro quum, plerumque in Mss. exaratur. Hinc proclive fuit illud in *tum* mutare: quod factum in Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Port. a m. pr. Vide ad Epit. lib. XLVIII. in fine, et mox ad § 11. Deinde alio ordine *fulla totis viribus* Port. Insuper *staret hostium acies* Gaertn. a m. pr. Ita x. 27. 'Quum instructæ acies starent.' Verum nullus præterea codex ita præfert, et in ipso illo eadem manus mox *constaret* emendavit. *Contrastaret hostium acies* Flor. quemadmodum 'contra consistere' Cæsar Bell. Gall. 11. 17. 'Futurum, ut reliquæ contra consistere non auderent:' et 'contra intueri' supra i. 16. 'Petens precibus, ut contra intueri fas esset:' ubi vide quæ notantur. Quamvis autem id admodum blandiatum, tamen nec vulgatum, quod in reliquis omnibus codd. superest, damnare audeo. Infra vi. 29. 'Postquam nullo loco constabat acies.' VII. 10. 'Ubi consistere inter duas acies.'

§ 10 *Adortus nec omnes dum eductos*] Vet. lib. *ne dum omnes eductos*. Sigon. *Ne dum omnes eductos* etiam Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Quod Gebhardus etiam in Pal. 2. inventum damnavit supra hoc cap. § 3. Omnes etiam reliqui, inter quos optimi commatis Mss. receptum ordinem servant. Male ergo edd. Ascensii τὸ nec expunxerunt; ita tamen, ut, quæ a. 1513. et triennio post prodire, in margine tamen exhibeant.

Nec qui erant] Scilicet educti. Non intellexit librarius Hav. ideoque

dedit *nec qui exierant*. Idem in Pal. 2. obvium recte damnavit Gebhard. hoc cap. § 3.

Prope fluctuantem turbam trepidantium huc atque illuc, circumspectantiumque se] *Propter fluctuantem turbam* Gaertn. quomodo etiam alibi variant codd. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Deinde *huc et illuc* Hav. Mox *circumspectantium se* ommissa conjunctione Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens.

Addito turbatis mentibus clamore atque impetu] Distinguo *addito, turbatis mentibus, cl. atque imp.* Dnk. *Adito* Gaertn. De hoc errore vide ad iv. 57. § 11. Deinde *calore atque imp.* Harl. 2.

§ 11 *Deinde quum animos conlegissent*] *Tum animos* Harl. 1. Vide ad § 9. Paulo post *victis nec cessuri essent* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. *invictis nec cessuri*, omisso etiam verbo *essent*, Gaertn. Adparet, primam litteram τὸν *cessuri* perperam in fine voculæ præcedentis repetitam fuisse. *Victis nunc cessuri essent* Lipsiens. Sed passim *ne et ne* sive *nunc* confunduntur. Vide ad vi. 37. § 6. Deinde *increperent* Lipsiens. *instreperent* Gaertn. Male. Eodem modo 'crepitus' et 'strepitus' commutantur. Vide ad xxxviii. 17. § 4.

CAP. LXI. § 1 *Romanos meminisse jubebat, illo die . . . Romana*] Prima vox non est in Lipsiens. Deinde *meminisse jubet* idem Lipsiens. et Harl. 2. *Tum illa die* Port. Denique vox *Romana* apud Hearnium deficit in Oxon. L. 1.

Sibimet ipsis victuros] Hanc lectionem servant omnes codd. præter Voss. 1. in quo *sibi nec ipsis* manifesta scribæ aberratione. Quare non probo conjecturam magni Gronovii, qui ad 11. 19. § 5. *sibimet ipsos victuros* malebat. Vide quæ pluribus ad eum locum notavi.

§ 2 *Sed consule Valerio, a liberatoribus*] Rhenanus supra ad cap. præc. § 1. *sed consule M. Val.* ex volumine Ms. legebat. Et ita forte dare voluit

librarius optimi Flor. in quo ab initio scriptum erat *sed consulum Val.* Verum recte postea litera *n* in eo erasa est. Non modo enim omnes nostri prænominem carent; sed etiam Valerius hic non *Marci*, sed *Lucii* prænomen habuit, ut ibidem dictum. Præterea *ab liber.* Hav. et Lipsiens. cujus lectionis vestigia supersunt etiam in Leid. 1. et Port. in quibus *ac liber.* scriptum obfendi.

Prioribus præliis per duces, non per milites, stetit] *Prioribus bellis* Hav. Harl. 2. et apud Hearnium Oxoniensis B. Sæpissime hæc vocabula inter se commutantur in codd. scriptis et vetustis edd. Plurima in Livio exempla passim occurrunt. Vide ad 1. 12. § 10. II. 12. § 11. c. 19. § 10. III. 5. § 15. IV. 17. § 8. c. 29. § 3. v. 8. § 8. x. 5. § 13. xxv. 19. § 4. xxvi. 6. § 13. xxix. 31. § 8. ad Epit. Liv. lib. xxiv. et alibi, etiam viros doctos ad Valer. Max. 1. 7. § 1. Et quidem 'prælium' ac 'bellum' apud Latinos, ut μάχη et πόλεμος apud Græcos, differunt, quemadmodum pars ac totum: uno enim bello plura prælia committi possunt: aliquando tamen 'bellum' pro prælio sumitur. Ita apud Flor. III. 5. § 11. 'Mox, quum Eubœa atque Bœotia præsidia regis depulisset, omnes copias uno apud Chæroneam, apud Orchomenon altero bello dissipavit.' Frontin. 1. 11. ex. 2. 'Unde etiam præclara victoria, commisso statim bello, patrata est.' Lucan. IV. 43. 'vidit lapsura ruina Agmina dux, equitemque jubet succedere bello.' Silium Italic. 1. 621. 'hic, Punica bella, Ægates cernas, fusaque per æquora classe, Exactam ponto Libyen testantia rostra.' Valer. Max. 1. III. c. 2. ex. 19. 'Quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentemque belli fortunam divino animi ardore restituit.' Hic tamen vulgatum præfero, tum ob reliquorum codd. id defendentium auctoritatem, tum quod

'bellum' pro prælio vix aut quam rarissime Livii ævo in usu fuisse existimem; quæ eadem rationes impellunt, ut omnibus superius memoratis locis, in quibus has voces commutari in membranis Livii monui, receptam lectionem veriolem esse existimem: (nam ibi quoque integrioribus codd. eam servant:) præsertim quum inferioribus sæculis passim 'bellum,' 'bellum publicum,' 'bellum campestre,' 'bellum campale' pro prælio, 'bellum' etiam pro pugna singulari ac monomachia occurrat. Vide Du Cange Gloss. Med. Latin. ea voce, et Matthæum ad Anon. Bella Campestria, qui subjungitur Anonymi Bello Covord. p. 185. Hinc verisimile fit, librarios *bellum* pro *prælium* dantes, sui sæculi lingua abreptos fuisse, quo Latine scribentes ita loqui soliti erant. Vide etiam Onden-dorp. ad Frontin. 1. 1. ex. 12. Novi equidem Casaub. ad Polyb. p. 148. etiam optimos linguæ Latinæ auctores 'bellum' pro prælio usurpasse, ex duobus Livii ac totidem Jul. Cæsaris. locis adstruere voluisse. Qui tamen exempla ab eo laudata (Livii loca exstant XXI. 8. et XLI. 3. Cæsaris utraque Belli Gallici 1. 41.) diligentius examinat, facile deprehendet, 'bellum' ibi pro prælio capi non posse. Livium nihilominus ita locutum esse probari posse videtur ex 1. VIII. c. 10. 'Inter omnes cives sociosque præcipua laus ejus belli penes consules fuit.' Varro etiam ita loquitur de Ling. Latin. VI. p. 75. 'Rorarii dicti a rorē: qui bellum committebant ante. Ideo quia ante rorat, quam pluit.' Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 9. § 4. Sed, ut dixi, talia exempla quam rarissima occurrunt, et nondum evincunt vera esse, quæ Keuchen. Casauboni scrinia loco laudato expilans ad Front. 1. 1. ex. 8. notat, Livio, Cæsari, et ceteris Romanis vetustioribus nihil frequentius esse, quam harum vocum 'belli' et

‘pugnæ’ invicem positionem. Ceterum *vinceretur*, pro *vincerent*, verbis proximis perperam Gaertn. Vide ad xxxix. 22. § 8.

§ 3 *Domi, quam foris, servitutum magis timuisse*] *Domi quam fortes perperam* Hav. a m. pr. sed nec recte *quam fortis* in eo a m. sec. emendatur: *quam foris magna virt.* Lipsiens. Paulo ante *Turpe esset*, pro *Turpe esse*, Gaertn. *Turpe est* Hav.

§ 4 *Unum Appium civem periculosæ libidinis*] Hæc verba perperam omituntur in Harl. 1. ut enim ‘uni Virginiae’ obponuntur ‘omnium liberi,’ ita ‘uni Appio’ etiam ‘tot millia hostium.’

At si fortuna belli inclinet] *Ac*, pro *at*, male Harl. 2. et Port. Solent hæc voculæ passim a librariis confundi ob similitudinem litterarum *c* et *t* in scriptura Longobardica. Vide ad ii. 45. § 5. hoc lib. ad c. 17. § 3. ad iv. 57. § 5. vi. 15. § 11. c. 19. § 1. vii. 4. § 5. et aliis locis. Vide etiam quæ notavi ad Sillii vi. 190. Præterea vox *belli* abest a Port. Cic. ad Brut. Epist. x. ‘Hujus belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in adversis, bona.’ Verum *fortuna bellum inclinet* Lipsiens. *fortuna belli se inclinet* Leid. 2. De quo posteriori loquendi genere vide ad iv. 55. § 4. Hic tamen vulgatum non moveo. Non modo enim ab altera lectione stant reliqui codd. sed Livius etiam sæpissime ‘inclinare’ absolute sine casu posuit. Supra i. 27. ‘Quo postquam fuga inclinavit.’ ii. 20. ‘Tum demum impulsus Latini, percussaque inclinavit acies.’ Infra iv. 37. ‘Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura esset.’ c. 26. ‘Dubii quoque inclinant ad nomina danda.’ vi. 32. ‘Ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat.’ vii. 19. ‘Inclinavit deinde pars major curæ in Etruscum bellum.’ c. 32. ‘Eo namque omnem belli molem inclinaturam censebant.’ xxiii. 33. ‘Postquam tertia jam pugna, tertia victoria cum Pœnis

erat, ad fortunam inclinavit, legatosque ad Hannibalem misit.’ xxiv. 8. ‘Restat, ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam.’ c. 28. ‘Si enim uno animo omnes vel ad Romanos vel ad Karthaginienses inclinent.’ xxviii. 25. ‘Inclinavit sententia, quod tutius censebant, universos ire:’ ad quem locum vide Gronovium. xxxii. 16. ‘Quum et muri partem eversam operibus hostium cernerent, ad deditionem inclinaverunt.’ xxxvii. 43. ‘Primorum fuga in castra maxime inclinavit:’ et alibi sæpe. Alia verba, quibus Livius similiter absolute usus est, videri possunt ad i. 17. § 6.

Omnium liberis ab tot millibus hostium periculum fore] Duæ priores dictiones exsulant a vetustis plerisque edd. quas demum ab Aldo additas video. Easdem servant etiam omnes scripti, nisi quod minus recte *omnibus liberis* legat Hav. Sunt etiam sensui necessariae. Quemadmodum enim, ut modo dictum est, voces ‘tot millibus hostium’ obponuntur præcedentibus ‘unum Appium,’ ita ‘omnium liberis’ τοῖς ‘nam Virginiam.’ Præterea *a tot millibus* Port. Gaertn. et fragm. Hav. Sed reliqui receptæ lectioni favent, nisi quod *ad tot millibus* habeant Leid. 1. et *ob tot millibus* Harl. 1. in quorum manifestis aberrationibus alterius tamen lectionis vestigia agnoscas. *Ab tot millibus hostibus* Lipsiens. *ab tot militibus hostium* Klockian. et Voss. 2. sed librarios ita sæpe peccasse dicam ad xxiii. 41. § 10.

§ 5 *Nec Mars pater passuri sint iis auspiciis condita Urbi accidere*] *Mars potest male* Harl. 2. *Tum iis ausp. condita urbis* Voss. ambo, Leid. 1. et Harl. 1. *his ausp. condite die urbis* Gaertn. et Lipsiens. utrumque minus recte. Paulo ante etiam perperam *Nolle comminari* Voss. 2. *Nollo minari* Harl. 1. Cic. de Offic. ii. 21. ‘Sin qua necessitas hujus muneris alicui rei-

publicæ obvenerit; malo enim, quam nostræ, ominari.'

Særique montis admonebat] *Advenibat* Harl. 2. *admonebat* Flor. solito errore scribarum, de quo vide ad ix. 38. § 12. *Mox parata esset, pro parata esset, Lipsiens.* Et hæc lectionis varietas infinitis locis in Mss. occurrit. Vide ad v. 6. § 1.

Eo imperium inlibatum referrent; ostenderentque] Gratia sit doctis de restituto hoc loco. Nam in antiquioribus libris ad huc verbi defectu hiat, *co imp. inlibatum: referrentque eandem indolem.* Andreas inverso ordine edidit, *co imp. inlibatum ostenderent, referrentque.* Gebh. Ut Gebhardi antiquiores habent, in uno tantum meorum Voss. 2. inveni. Reliqui editam lectionem servant. Præterea *imp. inlibatum* Leid. 1. et Port. a m. sec. in quo altera m. repositum *inlibatum.* Sed *imp. in libertatem referrent* Harl. 1. Male. *Imperium inlibatum* est nulla clade imminutum. Infra XLII. 30. 'Si liberum inde arbitrium fortunæ esset, neutram partem volebant potentiorē altera oppressa fieri; sed, inlibatis potius viribus utriusque partis, pacem ex eo manere.'

§ 6 *Ostenderentque, eandem indolem militibus Romanis post exactos decemvirose esse, quæ ante creatos fuerit]* *Ostenderentque* Lipsiens. errore librarii, qui, quum scriptum fuisset *ostend'entque*, compendiarie scripturæ signum non animadvertit. Vide ad II. 47. § 6. *Ostenderentque eand. in dolorem* Leid. 1. *ostenderentque in eand. ind.* Harl. 1. *ostenderentque eand. indocilem* Hav. Mox etiam *quæ ante exactos fuerit* Leid. 2. *quæ ante eos creatos fuerit* Harl. 1. Sed edita lectio vera est. Deinde *minutam, pro imminutam,* Gaertn. Sed omnes reliqui receptam lectionem tuerentur.

§ 7 *Advolat inde ad equites]* *Avolat* Leid. 1. et Harl. 1. Quod non displicet. Ita ex iisdem duobus eodd. quos inter optimos numero, emen-

dandum docui l. i. c. 57. § 8. 'Citatis equis avolant Romam:' ubi genus loquendi aliis exemplis illustrare conatus sum. At supra tamen similiter Livius locutus est II. 20. 'Tum ad equites dictator advolat.'

§ 8 *Primo concursu pedes movit hostem]* Est in Pall. 1. ac 3. *primo concursu pedes movebit:* ut ediderat quoque Andreas, quasi esset vaticinium Valerii. Gebh. *Movebit* etiam Neapol. Latini, Leid. 2. Voss. 2. (in quo posteriore tamen additis notis literas *eb* delendas esse librarius indicavit,) et prisca, quas adhibui, *edd. movet* Port. In prima Aldina *movit* inveni, quod ob reliquorum codicum auctoritatem genuinum esse puto. Præterea *primo concursu* Gaertn. Alii etiam 'concurrere' et 'obcurrere' in Mss. commutari solent. Vide ad XXXVI. 34. § 4.

Pulsus vos inmissis equis exigit e campo] *Inmissis equis* est incitatis. Vide postea hoc lib. ad c. 70. § 9. Infra IV. 47. 'Primo statim prælio quum dictator equitatu inmisso antesignanos hostium turbasset.' Mox dicit Livius 'concitant equos, permittuntque in hostem.' Deinde *exigite a campo* Leid. 2. quod eodem modo dictum esse posset, quo 'exstare ab aqua,' 'erumpere a porta,' et similia alia, de quibus vide ad XXII. 2. § 10. Silius Ital. VIII. 482. 'Tunc quos a niveis exegit Luna metallis.' Dissensus tamen reliquorum Mss. qui in servanda lectione vulgata uno ore conspirant, efficit ne quid mutandum esse censeam. Quare neque vetustiores typis excusos hic audiendos puto, qui præpositionem omittunt. Videtur autem a litera finali vocis præced. intercepta esse. Similem ob causam nonnumquam etiam præpositionem *a* elidit, dicemus ad v. 52. § 10. *Tò e* primus Aldus recte in contextum recepit. Infra IV. 15. 'Ex qua urbe reges exactos sciret.' VI. 37. 'Tum populum

Romanum vere exactos ex urbe reges et stabilem libertatem suam existimaturum.' x. 27. 'Cerva, fugiens lupum, e montibus exacta, per campos inter duas acies decurrit.' Mox et non cunct. magis Hav. errore librarii. Primo enim ultimam literam τὸν nunc absorpsisse videtur prima sequentis vocis cunctantur. Ex nun vero deinceps factum esse non contra apertam Livii mentem.

§ 9 Concitant equos, permittuntque in hostem] Præmittuntque hostem Gaertn. Male. Vide hoc lib. ad c. 70. § 9.

Et perruptis ordinibus elati ad novissimam aciem] Prima vocula, quam servant omnes scripti, abest a plerisque vetustioribus impressis. Eam Aldus recte loco, quem in codd. constanter obtinet, restituit. Aldi autem lectionem recentiores fere omnes sequuntur. Deinde præruptis ordinibus Gaertn. quomodo etiam Basileenses a. 1539. vulgarunt. Eorum exemplum postea secuti sunt Curio, Lugdunenses a. 1553. et Basileenses a. 1555. Origo erroris deducenda est ex similitudine compendii, quo voculæ per et præ notari solent, quæ causa est, ut sæpius a librariis inter se commutentur. Vide ad ix. 10. § 7. Ex eadem causa in præced. proxime verbis Gaertn. idem præmittuntque præfert, pro permittuntque. Ejus loco pars ruptis ordinibus editum video a Basileensibus a. 1554. 'Rupti ordines' etiam infra est vi. 13. 'Rupti inde multis locis ordines, motaque omnia, et fluctuanti similis acies erat.' Verum nulli codicum hinc lectioni favent: quare omnino vulgatum servandum. 'Perrumpere ordines,' ut 'perrumpere cuneos,' 'agmen,' 'aciem.' Infra viii. 10. 'Tantaque cæde perrupere cuneos, ut vix quartam partem relinquerent hostium.' c. 30. 'Aliquoties impetu capto perrumpere non poterat hostium agmen.' Frontin. Strateg. ii. 8. ex. 10. 'De tractis frenis concitatisque equis pro-

Delphi. et Var. Clas.

currere, et perrumpere aciem jussit.' Ad quem locum vide Oudendorp. 'Perrumpere ordines' est rumpendo usque ad ultimam aciem pervenire, ut Livius addit. Cur vero pars ruptis Basileenses dederint, mox ad verba seqq. videbimus. Insuper elatis Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Non recte. De voce elati vide ad xxxvii. 16. § 4. Paulo post circumventi, pro circumvecti, Port. Et hoc perperam. Simili errore subvenit, pro subrehit, in uno cod. erat hoc lib. c. 23. § 3. ubi vide quæ notantur.

Præter equitantes, qui absterrent pedatum acies] Sic lege præterequitantesque absterrent. Rhen. Alii equitantes, qui absterrent. Ms. præter equitantesque obsternent. Colon. ed. præterequitantesque, qui absterrent ped. acies. Et consul ipse visque, &c. Lego, et suppleo, pars perequitantes proximam (vel obvium) quemquem sternunt. Fuit enim sine dubio in Ms. aliquo veteri exemplari pars perequitantes obviumque sternunt: postea transpositum hoc modo pars perequitantesque obsternunt. Vel lego, pars trepidantes obvium sternunt: vel, pars trepidantes obvium quemquem sternunt. Klock. Præterequitantes abstinent Voss. 1. præterequitantesque abstinerent Lipsiens. præterequitantesque absterrent Voss. 2. præequitantesque absterrent Flor. et Leid. 2. præterequitantes qui absterrent Harl. 2. et fragm. Hav. præterequitantes Gaertn. præterequitantes qui absterrent Hav. Quæ autem Rhenanus ad hunc locum notavit, indicare videntur, eum etiam hanc distinctionem verborum Livii probasse. Ita τὸ acies numero plurali dictum erit, quia Æquorum et Volscorum exercitus in Algido juncti erant, adversus quos Valerius rem gessit: unde etiam 'victores exercitus' memorantur c. 60. Hæc tamen distinctio omnino ferri nequit. Plerosque enim, quod præcessit, non

Livius.

20 L

tantum referendum ad verbum *avertunt*, sed etiam ad alterum *absterrent*. Contra τὰ *Peditum acies* ad periodum sequentem pertinent, quia a Livio refertur quid pedites Romanorum egerint, postquam equitatus hostes fugam capientes a castris avertisset, atque præterequitando inpedisset ne eo fuga inclinaret. Sed ut verum fatear, in adnotatione Rhenani ad hunc locum aliquid ab operis typographorum contra ejus mentem commissum puto. Verba enim Livii, quæ adnotationi illi præmittuntur, in nulla ed. eodem modo concepta inveni; sed in octodecim, quas ejus notis vetustiores consului, vel vulgatum vidi præter equitantesque *absterrent peditum acies*; vel *præterequitantesque absterrent peditum acies*; vel *præterequitantesque qui absterrent peditum acies*. At Frobeniana a. 1535. quæ prima ejus notas exhibuit, prima etiam recte ita interpungit: *præterequitantesque absterrent. Peditum acies, &c.* quod recentiores omnes servarunt. Hinc suspicor, typographos omisisse verba Liviana, quæ Rhenanus tamquam mendosa capiti adnotationis præfixerat: illa vero, quæ nunc præfiguntur, continere lectionem, quam in membranis suis invenerat; quoniam ita mihi quoque, ut dixi, in nonnullis eorum obvium fuit: his deinde Rhenanum adjecisse, quemadmodum legendum censebat; verum majorem distinctionem, quam post τὸ *absterrent* admittendam censebat, et Frobenius in contextum ex Rhenani præscripto emendatum recepit, perperam omisisse. Quæ suspicio si vera est, vera hujus loci lectio Rhenano accepta referenda est. Klockii emendationes hic nihil moramur, quem ut tot modis Livium tentaret, illud permovisse videtur, quod displiceret τὸ *pars* distributive in præcedentibus semel tantum positum, quasi illud alteri membro etiam addendum foret: quod idem eti-

am causa exstitit, ut editor Basileensis a. 1554. in verbis præced. *raptis ordinibus*, pro *perruptis ordinibus*, vulgarit. At novisse oportuerat, hunc morem Livio esse, ut similia distributiva in membro priori omittet. Vide ad III. 37. § 8. Quin etiam si Livius, ut alibi solet, utramque vocem etiam hoc loco exprimere voluisset, alteram non ubi Klockius, sed potius, ubi editor Basileensis existimavit, addidisset. Sensus enim Livii est, quosdam equitum per mediam aciem perrupisse, quosdam a latere pugnantium ordines circumvectos esse.

§ 10 *Captisque cum ingenti cade, majore præda potitur*] *Captisque castris* Harl. 2. Si quid mutandum est, legere *mallæi captis quibus potitur*: ut librarii ex *qb*; fecerit *q*; levi errore; quem tanto facilius commiserunt, quod pronomen *quibus* non recte, nisi in initio orationis, poni posse sibi persuaderent. Vide ad XXVIII. 12. § 13. Mox *famam perlata*, pro *fama perlata*, Lipsiens. Deinde *nec in urbem modo*, pro *non in urbem modo*, Port.

§ 11 *In urbe latitia*] Revocanda est distinctio minima ante hæc verba, ut est in aliis edd. *Duk*.

§ 12 *Jam Horatius eos excursionibus suffiçiendo*] Non scio quid sit 'excursionibus aliquem sufficere.' Puto distinguendum post *eos*, ut id jungatur cum *adsuefecerat*, et 'excursionibus suffiçiendo' esse, quum viderent se in excursionibus sufficere, et pares esse hosti, eumque sustinere posse: qua significatione obvium est 'sufficere.' *Duk*. Vocula *Jam* deficit in Leid. 2. Deinde *concurSIONibus* male præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Denique *assuefaciendo*, pro *suffiçiendo*, Hav. Sed id per errorem repetitum esse ex verbis seqq. patet. Clericus locum, si sanus est, ita exponit, Horatium suppeditando milites iis, qui excursions in hostile solum facere

vellent, eos exercitasse. De verbo 'sufficere' hoc sensu vide quæ notavi ad Silii r. 36. Donjatius vero 'sufficere' exponit per inficere, imbuere, et metaphoram ductam putat a tinctoribus, qui non statim colores vividos ac mansuros lanæ pannisve incoquunt, sed levioribus antea ad eos præparant. De qua significatione plura erudite, ut omnia, notat J. F. Gronov. in Diatr. Stat. c. 10.

Præliisque levibus experiundo] Lenibus Voss. ambo, et Harl. 1. passim obvio errore. Vide ad xxxvi. 31. § 8. Tum *experiendo* Voss. 2. Hav. fragm. Hav. et a m. sec. Port. in quo tota vox a m. pr. exsulat. Vide ad vi. 3. § 6. Præterea *sibi potius fidem*, pro *fidere*, Lipsiens. Gaertn. et Hav. errore scribarum; qui, quum forte scriptum fuisset *fidē*, dederunt *fidē*, quemadmodum adhuc exstat in Hav. Inde autem postea factum est *fidem*.

In summam totius profecerant spei] In summa Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Male. Livius xxxi. 37. 'Quod si modum in insequendo habuissent, non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret.' xxxiv. 3. 'Id modo quæritur, si majori parti et in summam prodest.' Sen. Controv. Præfat. lib. i. 'Quo plura exempla inspecta sunt, plus in eloquentiam proficitur:' ubi videndus est Gronov. Plinius Hist. Nat. xvi. 36. 'Quum igitur annum permansit inundatio, proficiunt in anepatoriam quoque amplitudinem:' et xxxv. 11. 'Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Æginetæ fictoris.' Tacit. Hist. ii. 16. 'Corsicam prope afflixit D. Pacarii procuratoris temeritas, tanta mole belli, nihil in summam profutura, ipsi exitiosa:' ubi vide Freinshem. 'Proficere ad mortem' infra dixit auctor Epit.

Liv. lib. cii. 'Quum veneno sumto parum profecisset ad mortem:' ubi vide quæ notentur. Ceterum eadem exempla evincunt male *profecerant* esse in Voss. 2. Similitudo ductuum, quibus *per* et *præ* compendiaria nota indicantur, quemadmodum sæpe alibi accidit, errori caussa existit. Vide ad ix. 10. § 7. Similiter 'perfectus' et 'profectus' sæpe commutantur. Vide ad xxxvii. 6. § 7.

§ 13 *Sabini feroces ab re priore anno bene gesta] Quartus hic locus est ad ostendendum, recte nos tertium decemvirorum annum, quo in tyrannide fuere, alium fecisse ab Horatii Valeriique consulum anno. Addetur quintus locus idem probans ix. 34. in oratione Sempronii tribuni plebis contra Appium censorem. Quod ideo toties admonemus, quod quidam, consulum nomenclaturam textentes, hos duos annos in unum confuderunt, qua ratione moti, ipse hercule scire non possum. Glor. Vide ad Iulius lib. c. 38. § 1. *Gesta bene* trajectis vocibus præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Et infra *atque rogitantes instare* Harl. antiq. qui etiam paullo ante scriptum exhibet *ne cessabant Sab.* Sed ultima litera *τῶν* nec intercidit ob primam seq. *cessabant*. Alia exempla vide ad v. 6. § 12.*

Quid latrocinii modo procurantes pauci recurrentesque tererent tempus] Vet. lib. recurrentesque. Sigon. *Recurrentesque tererent tempus* omnes libri vetustiores, excepto Pal. 2. (quem ego et codicem Sigonii diu post inventam typographiam scriptum, certissimis gravissimisque argumentis existimo) repræsentante *recurrentesque*. Gebhard. *Quid latrocinio modo* Leid. 1. et Port. a m. pr. quod ferri posset, si *modo* pro tantummodo accipiamus. At potius vulgatum præfero. Deinde *procurantes tererent tempus* reliquis omissis Oxon. L. 1. quem Hearnius consuluit. *Procurantesque*

tererent tempus Leid. 1. Lipsiens. et Port. a m. sec. in quo penitus erasa est, quæ prius exstiterat, lectio. Præterea *parci*, pro *pauçi*, fragm. Hav. a m. emendatrice. Verum eas voces nonnumquam inter se a scribis in codd. vetustis confundi, constat ex illis quæ notat Nic. Heinsius ad Nason. Amor. l. III. el. 6. vs. 9. Denique *recursantesque* non alii ex meis habent, quam Harl. 2. et Hav. quorum perpetuus cum vet. lib. Sigonii et Pal. 2. Gebhardi consensus hanc lectionem tanto suspectiorem reddit. *Recursantesque* autem dederunt, quia id exigere putabant præcedens *procurantes*.

§ 14 *Quin illi congregarentur acie*] N. Heinsius curis secundis ad Vell. Pat. II. 28. § 2. opinatur, pessime adhuc *illi* circumferri, quum *eo* iterandum fuerit e primis literis proxime subsequentis vocabuli, scribendumque *quin illico congregarentur acie*. Eamdem Heinsii conjecturam diu ante quam curæ secundæ quas Burmanno acceptas referimus editæ forent, etiam Grævius inseruit, sed ipsius auctoris nomine, notis ad Flori II. 11. § 1. Attamen omnes codd. constanter in editam lectionem conspirant.

CAP. LXII. § 1 *Indignitate etiam Romanis accendebantur*] Exhibet Pal. 3. *indignitateque Rom. accend.* Gebh. Omnes mei, scripti et editi, receptæ lectioni adhærent, nisi quod *indignitate essent Rom. acc.* præferat Hav. Paulo ante *satis coll. erat anim.* Gaertn. qui verbis seqq. præfert *quando autem non sunt pares hostibus fore*. At Lipsiens. *quando autem sensitum non sint, pares hostes fore* in contextu, pro quo recte in margine a m. sec. reposita vulgata lectio.

§ 2 *Consilio collegæ, virtute militum victoria parta est*] Pall. 1. ac 3. *consultu collegæ*. Tale quid in suis invenit Andreas, et ne alterutrum omitendo peccaret, edidit *consilio consultu collegæ*. Gebh. Ex duobus melio-

ribus Pall. recepi *consultu collegæ*, quam lectionem eos non temere servasse putabam. Nam et Romæ Andreas dedit *consilio consulto collegæ*, ex libro, ut videtur, qui utramque lectionem expresserat. Et Voss. Rott. Helmstadianusque *fuit: consulto collegæ*. Plautus Trinummio 1. 2. 130. 'inconsultu meo.' Plin. III. 20. 'Sed interdictum id vetere consultu Patrum, Italiæ parci jubentium.' Cicero ad Attic. IV. 2. recitat decretum pontificum, in quo est, 'neque populi jussu, neque plebiscitu.' Sic restitimus XXV. 16. 'Et ab occultis cavendum hominibus consultisque.' Ad sensum facit, quod v. 20. 'Deum immortalium benignitate, suis consiliis, et patientia militum Veios jam fore in potestate populi Romani.' Quo tamen ne veterem lectionem impugnes. Nam et in aliis nostro ἡ ποικιλία τερπνόν. J. F. Gronov. *Consultu collegæ* se quoque Hearne invenisse testatur in Oxon. L. 2. B. et C. *consulto collegæ* in L. 1. et N. Quod ad meos adinet codd. *consilio collegæ*, ut ante Gronovium vulgabatur, tantum superest in Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *consulto collegæ* in Voss. utroque, Leid. 1. Harl. 1. Port. Lipsiens. Klockian. et fragm. Hav. *consilio consulto collegæ*, utraque lectione juncta, in Flor. Priscis scriptoribus multa nomina quartæ declinationis in usu fuisse, quæ hodie rariora sunt, haud diffiteor. Vide ad Liv. IV. 9. § 6. Agnosco etiam inter ea fuisse *consultus*; ideoque non male Cortium, auctoritatem non contemnendorum codicum secutum, edidisse in Sall. Cat. c. 42. 'Ex eo numero complures Q. Metellus Celer prætor ex senati consultu, causa cognita, in vincula conjecerat:' pro, ex senatusconsulto: ubi vide quæ notavit: quin et Livium interdum hujus formæ vocibus usum fuisse; immo in nonnullis ejus codd. etiam *senatus consultus, pro senatus consultum* obcurrere. Vide ad v. 13.

§ 5. Attamen quum locis ibi memoratis integerrimi codd. pro *consultus* et *consultu*, constanter *consulti* et *consulto* servent, vix hoc loco etiam paucioribus contra plures fidem habere audeo. Vulgatum *consilio* a Livio non profectum esse, nullis dubito: non enim nisi in recentissimis obcurrit, et ex alterius expositione marginali receptum videtur, vel ex eo quod præcessit c. 60. 'Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum Volscorumque sustinuit consilio bellum.' Prior itaque sum in alterum *consulto collegæ*. Hac forma enim vocem illam pro *consilio* Livius etiam alibi usurpat. Ipse Gronovius ex omnibus Mss. eam restituit xxv. 16. § 4. et ex Livio aliisque illustravit. Similiter Silius, perpetuus Livii imitator, vi. 455. 'quænam consulta senatus, Quasve viri voces extremum curia mœrens Audierit, placido nobis ipse edidit ore:?' ita enim verisimiliter legendum conjecit Nic. Heinsius, pro *quæ consultata*. Et in frequenti usu olim fuisse ostendit vox *senatusconsultum*, pro quo etiam sæpe *consultum senatus* dixere. Silius i. 240. 'Utque dati rerum freni, nunc arte paterna Conciliare viros, armis consulta senatus Vertere, nunc donis.' Vs. 675. 'Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant.' ii. 12. 'Hos ut depositis portum contingere velis Adlatum Hannibali, consultaque ferre senatus.' Gellius i. 23. 'Senatus fidem atque ingenium pueri deosculatus consultum facit.' Et ita in loco Plinii, quem Gronov. laudavit, in omnibus, quas consului, edd. constanter 'veteri consulto Patrum' exhibetur. Flor. iii. 21. 'Ex consulto senatus adversariis hostibus judicatis:?' ubi videndus Dnkerns. Noli tamen lectionem, judicio Gronovii receptam, et nonnullis codd. firmatam, iterum ex contextu ejicere. Præterea *virt. milit. expertu est* Hav. *virt. mi-*

lit. vict. militum parta est Port. *virt. mil. vict. parata est* Lipsiens. Vide ad Liv. v. 6. § 1.

§ 3 *Id consilii animique habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis*] Nescio quis hunc locum ausus sit interpolare, quum in antiquo libro simpliciter legatur, *quod vos, milites, geritis*. Rhen. Miratur Rhenanus, hunc locum interpolatum, nam scribi in vet. libris, *quod vos, milites, geritis*. Si licet verum fateri, nihil mihi præ vulgata, (cui Pall. 1. et 3. excluso hi τῶν *milites*, Andreasque per singula favent,) illa lectio videtur. Pal. 2. et Campani ed. *quod vos, milites, feceritis*. Gebh. Td *milites* ignoratur a Voss. Rott. Helm. Etiam Gudians *quod vos mihi feceritis*. J. F. Gron. Quamvis omnes mei a vulgata lectione dissentiant, in nullo tamen, nisi in Flor. et Neapol. Latini, existit, quod se in antiquo libro invenisse Rhenanus professus est: *quod vos milites feceritis mihi* habet Hav. *quod vos, milites, vel tetigeritis mihi* Lipsiens. in contextu: *quod vos, milites, vel effeceritis mihi* a m. sec. pro varia lectione in margine: *quod mihi effeceritis* Voss. 1. et Leid. 2. *quod vos tegeteritis* Harl. 1. *quod vos mihi tetigeritis* Leid. 1. *quod vos mihi tetigeritis* Port. in contextu, *quod vos mihi effeceritis* Voss. 2. Harl. 2. fragm. Hav. Gaertn. Klockian. et Port. in margine. Hinc patet, tantum non omnes in eo consentire; vocem *milites* a mala manu additam esse: quæ odiose hic repetitur, quum modo præcesserit 'arbitror, vos, milites, audivisse.' Eam igitur expungendam judicavi.

§ 4 *Spes virtusque crescat*] Locupletius Pall. editionesque priscae *virtusque vestra crescat*. Gebh. Eadem vox etiam superest in omnibus meis scriptis et excusis usque ad Gruterum; quam Gronovius iterum restituit, in priori notarum ed. testatus, se eam, quæ non nisi incommodo aberat, ex scriptis editisque prisca

interjecisse. Ceterum *utriusque*, transpositis literis, pro *virtusque*, Lipsiens. præfert.

Si jam satis animi est] Vocula *jam* omittitur in antiquissimis edd. quas vidi; et demum apud Aldum obvia fuit. Aldo vero consentiunt omnes manu descripti. Deinde *satis est animi* trajectis dictionibus habent Harl. 1. et Port.

Agite eum clamorem, quem in acie sublaturi estis, tollite hic, indicem voluntatis] Scribe *agitedum, clamorem, qualem in acie*. Sic infra c. 68. 'Agitedum, ubi hic curiam circum sederitis.' v. 52. 'Recordamini, agitedum, quoties sacra instaurantur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casu prætermissum est.' *Rhen.* T ϕ *agite* omisso, *eum clamorem, quem in aciem subl. estis, tollite hinc fragm.* Hav. *agite, eum clam., quem in aciem subl. estis, tollite hinc indicem voluntatis* Hav. *agite conclamorem, (vel conclamore m. sec.) qualem, &c.* Port. *agite, eum clam., qualem in aciem sublaturi* Leid. 1. *agite cum clamore, qualem in aciem subl. estis, tollite hunc indicem* Harl. 2. *agite cum clamore* etiam est in Lipsiens. Sed recte vidit Rhenanus, legendum esse *agitedum, clamorem, &c.* Et ita non tantum præferunt Flor. Klockian. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. et Gaertn. sed etiam editi Aldo vestustiores; primus enim Aldus, prisca lectione mutata, excudit *agite, eum clamorem*. Est autem τὸ 'agitedum' et 'agedum' Livio frequens. Ita vi. 35. 'Agitedum, comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis.' vii. 9. 'Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum, ad pugnam.' c. 33. 'Agitedum, ut me videritis, quacumque incessero, in aciem hostium ferro viam facientem, sic pro se quisque obvios sternite.' c. 34. 'Agitedum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest, quibus locis præsidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus.' c.

35. 'Quibus hæc salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.' ix. 16. 'Agedum, licitor, excide radicem hanc.' xliv. 38. 'Recognoscat, agedum, mecum, si videtur, quam multa pro hoste et adversus nos fuerint.' *In aciem* habent etiam, præter codd. modo memoratos, Voss. 2. Gaertn. et ed. Aldina, ex qua id propagatum est per recentiores plerasque usque ad Gronov. a. 1667. *in acie* restituentem, quem nuperi editores, præter Hearnium ad Londinenses, secuti sunt. *In acie*, quum nempe ad pugnam instructi in acie stabitis, antequam prælium inepturi eritis. Præterea *tollite hinc* etiam Voss. 2. Gaertn. et Klockian. Sed vulgatum præstat. *Hic* et *hic*, sive *hinc*, alibi sæpe confunduntur. Vide ad xxvi. 13. § 13. 'Index' etiam et 'judex' ob similitudinem literarum, quæ sæpe tanta est, ut in Mss. discerni nequeant, passim permutantur. Vide ad iv. 26. § 6.

§ 5 *Postquam ingenti alacritate clamor est sublatus]* Reciso vocabulo Pall. 1. ac 3. *ingens clamor est subl.* Gebh. *Postq. ingente alacr. clamor est subl.* Leid. 1. *postq. ingenti clamor est subl.* Port. Sed margini vox *alacr.* a m. sec. adscripta est. *Postq. ingens clamor est subl.* Voss. i. et fragm. Hav. pro quo in marg. emendatur a m. sec. *postq. ingenti alacr. ingens clamor est subl.* Vulgatum mutandi causam non video.

Posteroque die in aciem deducturum adfirmat] Malim *educturum*. Lib. xxvii. c. 2. 'Addidit et aliam fidentis speciem, quod prior in aciem eduxit.' *J. F. Gron.* Supra i. 23. 'Haud adspertatus Tullus, tametsi vana adferebantur, in aciem educit.' hoc lib. c. 60. 'Adortusque nec omnes dum eductos, nec, qui erant, satis explicatis ordinibus.' iv. 17. 'Postero die in aciem eduxit.' viii. 9. 'Romani consules, priusquam edu-

cerent, inmolaverunt.' IX. 12. 'Itaque in aciem copias educunt : ' ita ibi recte, pro *ducunt*, Gronov. restituit. XXVII. 13. 'Vos crastina die in aciem educam, ut victores potius, quam victi, veniam inpetretis, quam petitis.' c. 42. 'Romans, in aciem copiis eductis, postquam neminem signa contra efferre vidit, spolia legi cæsorum hostium jussit.' XXXIX. 30. 'Paullatim omnes copiæ in aciem eductæ sunt.' XLIV. 38. 'In aciem plenum virium, vigentem corpore et animo educas.' c. 39. 'Ego autem, neque mansurum eum, neque in aciem copias educturum fuisse, certum habeo.' Vide etiam ad XL. 25. § 10. 'Educere in aciem,' intellige ex castris. Eodem modo 'educere exercitum,' nempe ex urbe, supra hoc lib. c. 20. 'Quærendum, quonam modo exercitum educturi consules essent.' Similiter 'educere in castra,' nempe ex urbe, obcurrit IV. 5. 'Tu statim consul sacramento juniores adiges, et in castra educes.' 'Emittere hastam in fines hostium,' scilicet ex manu emittere, I. 32. 'Id ubi dixisset, hastam in fines eorum emittebat.' ubi plura vide. 'Ad spem prædæ evocare,' nempe ex urbe, IV. 9. 'Urbem quoque, omnis etiam expertem ante certaminis, multitudine opificum ad spem prædæ evocata, obsidere parat.' Ea vero pari ratione dicuntur, quia 'avocare Romam,' et similia, de quibus vide ad I. 57. § 8. Alibi vero sæpe 'educere' et 'deducere' commutantur. Vide Gronov. ad Liv. XXXII. 11. § 3. XXXIV. 16. § 9. et ad Quinctil. Declam. CCCXLVIII. p. 735. etiam Kenchen. ad Frontin. Strat. IV. 4. ex. 1. Quin et aliis vocabulis sæpe librarii perperam literam *d* præfigere soliti fuerunt. Exempla vide ad XXXVIII. 25. § 8. Doujatius existimat, non idcirco damnandum 'deducere in aciem,' quia 'educere' recte dicitur. 'Educere' enim esse e castris, quod sine

pugna non raro fit; 'deducere' in locum prælii, atque animo præliandi, qua de re hic agitur. Non video, utrum id pronunciarit de tota locutione 'educere in aciem' et 'deducere in aciem,' an tantum de potestate ac significatione solorum 'educere' et 'deducere.' Si prius, non intelligo cur 'deducere in aciem' magis animum præliandi indicaret, quam 'educere in aciem.' Si posterius, 'deducere' simpliciter, etiam ubi de exercitu agitur, alio quam pugnandi sensu accipitur. Ita apud Frontin. I. 6. ex. 3. 'Iphicrates in Thraciam quum propter conditionem locorum longum agmen deduceret:' quod recte de agmine in longitudinem extenuato, sive de agmine longiore quam latiore, accipiendum esse, Oudend. ad eum loc. et Gronov. ad Liv. V. 38. § 1. docuerunt. Fateor tamen, omnes codd. meos in editam lectionem conspirare.

§ 6 *Simul instrui Romanam aciem Sabini videre*] Tq̄ instrui caret Voss. 2. Præterea *videre Sab.* prisca edd. usque ad Aldum, qui accinentibus scriptis *Sab. videre* substituit.

Et ipsi jam avidi certaminis procedunt] Omnes uberiores et *ipsi jam pridem avidi*. Gebh. Rott. Voss. dno, Gud. Flor. et *ipsi jam pridem avidi*. J. F. Gron. Vocula et a solis abest Hav. et Lipsiens. *certaminis* autem a fragm. Hav. a m. pr. Præterea *jam pridem avidi* præferunt non modo omnes, quibus usus sum, codd. et cum illis, quos Hearne Oxonii excussit, L. I. et N. verum etiam omnes antiquiores typis descripti usque ad Frobenium, qui a. 1535. τὸ *pridem* omisit.

Inter fidentes sibimet ambos exercitus] *Ambo exercitus* Flor. Klockian. Voss. uterque, Leid. uterque, et Harl. antiq. quod se quoque in vet. Livii cod. hoc loco invenisse, testatus est Pierius Valerianus ad Maron. Ecl. VI. 18. unde in contextum recipere

non veritus sum. Plura exempla, unde sæpissime Livium aliosque casu quarto 'ambo' et 'duo' formasse constat, videri possunt apud Gronov. ad xxxv. 21. § 5. ubi alia ab eo ommissa addidi.

Veteris perpetuæque alterum gloriæ, alterum nuper nova victoria elatum] Mirum est, neminem sensisse, hic deesse vocem, sine qua vix constare oratio potest: quæ est in vet. lib. *gloriæ avidum, alterum, &c.* Sigon. *Lego veteri perpetuæque alterum gloriæ, alterum nupera victoria.* Vel suppleo *veteris perpetuæque alterum gloriæ memorem, alterum, &c.* Klock. Furcillis præcipitem eieci vocem, quam sic immiserat Sigonius, *gloriæ avidum, alterum.* Etsi enim ipse eam invenerit in vet. lib. at ego testificor, haud etiam videri in Pall. nec in vett. edd. et ne requiri quidem: quis enim neget, egregie dici, 'exercitum veteris perpetuæque gloriæ?' at 'avidus veteris gloriæ' mihi sordet. *Grut.* Numquam tam maccum esse credidi Sigonium, antequam ad hunc locum pervenerim, ut præceps abiret ad corrigendum quæ non statim ipsi forent obvia. Quippe hic injicit *veteris perpetuæque gloriæ avidum, alterum,* sine quo, ait, orationem constare non posse. At, quæso, quid deesse potest, si *veteris perpetuæque gloriæ* referas ad τὸ *fidentes?* An non Latinum est 'fidens gloriæ.' Lib. iv. c. 42. 'Ubi illi patricii spiritus, ubi subnixus et fidens innocentiae animus esset.' VIII. 22. 'Pestilentiae, quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens.' Et est elegantissima oppositio; Romani inibant prælium 'fidentes veteris perpetuæque gloriæ,' Sabini vero 'nuper nova victoria elati.' Dein ineptum est dicere, aliquem esse 'avidum veteris gloriæ,' nedum 'perpetuæ.' Similis locus est apud Curtium VI. 1. 'Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur.' Denique vulgatæ lectioni

patrocinium accommodant omnes libri calamo picti et vetustissima ed. Campanus cum hic hallucinaretur, audaciæ nobis maluit, quam modestiæ, documentum relinquere hac lectione, *veteri perpetuæque alterum gloriæ.* Gebh. E silentio Gronovii adparet, eum hoc supplementum libri Sigoniani in suis non invenisse. Nec necessarium est. Similis est usus genitivi in his c. 38. 'Cesserant in agros, suarumque rerum erant, amissa publica.' XXVII. 18. 'Levium armorum Baleares et Afros.' xxx. 29. Tumulus 'longinquæ aequationis erat.' XXVIII. 5. 'Mons est in ingentem altitudinem cacuminis editi.' Plantus Mercat. IV. 5. 13. 'Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.' Et in iis, quæ Perizonius ad Sanctium IV. 4. in ellipsi vocis 'Ens,' et Burmannus ad Ovid. Metam. III. 53. Metam. XIV. 252. et ad Quinctil. Declam. VIII. 3. adnotant. Ex his multa etiam in ablativo dici possunt. Vide Servium ad Virgil. Æn. I. 75. et vs. 317. et Æn. III. 286. et vs. 688. *Duk.* Ex omnibus meis unus tantum Harl. recentior: vet. lib. Sigonii acci-ens *veteris perpetuæque alterum gloriæ avidum, alterum* exhibet, quod recte Gruterus ac Gebhardus rejecerunt, partim auctoritate aliorum omnium codicum, vocem *avidum* ignorantium, partim quod ipsum loquendi genus 'avidus perpetuæ gloriæ' displiceret, neque commode dici posse videretur. Adde modo præcessisse 'avidi certaminis,' unde ea vox a librariis, qui constructionis rationem non adsequebantur, huc verisimiliter revocata est. Quemadmodum autem recte lectionem Sigonii viri docti rejecerunt, ita nondum eos perdidisse puto, quo verba 'veteris perpetuæque alterum gloriæ' referenda sint, vel unde pendeant. Non 'fidens gloriæ' Latinum esse nego, sed 'fidens veteris gloriæ:' ita enim dicendum foret *fidens veteri gloriæ;*

quomodo dixit hic 'fidentes sibimet.' Et ita c. 18. 'Trepidare tum hostes, nec ulli satis rei, præterquam loco, fidere.' xxxiii. 38. 'Quia parum mœnibus armisque ac iuventuti fidebant.' Et ita in locis, quos Gebhardus laudavit, *innocentiæ et pestilentia* non secundo, sed tertio casu accipi debent. Neque placet Grueteri expositio 'exercitus veteris gloriæ,' pro veteri gloria inclitus; quemadmodum dicitur 'homo prisca fidei,' 'mulier præstantis formæ,' et infinita similia: quam expositionem etiam Donjatius adoptavit. Si quid video, locutio 'alter exercitus sibimet fidebat veteris perpetuæque gloriæ' suppleri debet vocula 'caussa;' ut sit 'sibimet fidebat veteris perpetuæque gloriæ causa.' Eam autem sæpissime omitti tum a Livio tum ab aliis notissimum est. Exempla vide ad xxxi. 12. § 4. Ceterum *allatum*, pro *elatum*, est in Hav. *elevatum* in Lipsiens. Male. *Elatus* est ferox, inflatus. Vide quæ notantur ad xxxvii. 12. § 4. Insuper τὸ *perpetuæque* omititur in Gaertn.

§ 7 *Consilio etiam Sabini vires adjuvare*] *Consilium etiam Sabini* perperam præfert Gaertn. At vocem *etiam* omisit librarius Leid. 2. quemadmodum mox τὸ in Voss. 1. et τὸ *impressionem* Voss. 2. Sed voces *impressionem facerent, tenere: quæ ubi inlatis ex transverso signis* insigni scribæ negligentia non comparent in Harl. antiq. Insuper *æquassent acie*, pro *æq. aciem*, est in Lipsiens. Tum tenuerunt, pro *tenuere*, in Gaertn.

§ 8 *Degravabant prope circumventum cornu*] *Circumventum cornu*, id est, *cornum*, duo optimi meorum Leid. 1. et Harl. antiq. Veteres *cornus*, pro *cornu*, genere masculino dixisse, viri docti observarunt. Vide Salmasium in Exercit. Plin. p. 86. doctiss. interpretes, inprimis Nic. Heinsium ad Nason. Metam. 11. 874. et Broekhus. atque Oudendorp. ad Lucani vii. 217.

Sæpius hoc modo Plinius locutus est. Hist. Nat. xiii. 25. 'Quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas, et cacuminibus rubentes;' et mox 'Sentire enim se capi, durarique cornus modo, et hebetare aciem ferri.' Et alibi. Marcell. Empir. c. 1. 'Cornus cervini exusti cinis, inlitus fronti ex aceto et rosaceo prodest.' Quum tamen virgula, quæ literæ *m* nota esse solet, sæpe in Mss. pro arbitrio librariorum vel addita vel detracta sit, vereor ne illud *cornu* ex eodem fonte proflexerit.

Equites duarum legionum sexcenti fere ex equis desiliunt] Vet. lib. habent vocem unam præterea: *sexcenti fere prope ex equis des*. Sigon. *Sexcenti fere ex equis* sola antiqua editio. Nam Pall. 1. ac 3. *eq. duarum leg. ac fere ex equis des*. Pal. 2. omisso numero, *eq. duarum leg. prope ex equis des*. Campanus, *equites duarum leg. prope cc. fere ex equis des*. Gebh. *Equites duarum leg. a conferte inter fere ex equis des*. Lipsiens. *eq. duarum leg. x fere ex equis des*. Klockian. *eq. duarum leg. in ferre ex equis* Voss. 1. *eq. duarum leg. mille fere ex equis* Leid. 2. *eq. duarum leg. ꝑ̄c fere ex equis* Harl. 1. et Gaertn. *eq. du. leg. ac fere ex equis* Voss. 2. et Leid. 1. *eq. duarum leg. prope ex equis* Harl. 2. Port. Hav. Neapol. Latinii, et fragm. Hav. a m. sec. erasis prioris lectionis vestigiis, ne amplius legi possint. Adparet omnes has varietates scripturæ inde ortas esse, quod librarii imperiti τὸν *sexcenti* notas DC. vel DCC. non intellexerint; in quibus sæpissime peccare soliti fuerunt modo hac, modo alia ratione. Vide ad xxxviii. 37. § 6. Onuino vera est prisca lectio *eq. duarum leg. sexcenti fere ex equis*; ad quam proxime accedunt Hearnii Oxon. B. et C. qui tantum voculam *fere* omittunt. Sed integram eam servat Flor.

Cedentibusque jam suis provolant in primum] Vocula *que* deficit in Harl.

2. et Port. τὸ jam in prioribus excusis, quod primus Aldus, cui omnes mei manu exarati adstipulantur, interseruit. *Cedentibusque suis jam prov. in pri.* Harl. 1. *in prelium, pro in primum,* habent Lipsiens. et Gaertn. Male. De locutione ‘in primum’ vide ad x. 14. § 17.

Simulque et hosti se obponunt] *Simul quoque et hosti* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Ita sæpe scribas variasse in codd. vetustis, constabit ex illis quæ notantur ad v. 27. § 1. Τὸ se abest a Voss. 1. et Leid. 2. Mox trajectis vocibus *ped. animos acc.* Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

§ 9 *Ne ad pedes quidem degresso equiti]* *Digresso* male Port. Hav. Gaertn. Neapol. Latini, et excusi vetustiores usque ad Aldum, qui recte *degresso* restituit. Vide ad xxix. 2. § 14.

CAP. LXIII. § 1 *Locum, ex quo excesserunt, repetunt]* Corrige *ex quo cesserant.* Rhen. Liv. 11. 47. ‘Gravi vulnere ictus ex acie cesserat.’ Curtius x. 7. ‘Cesserat ex concione Aridæus.’ Duk. *Cesserant* etiam omnes mei, præterquam solus Hav. qui male exhibet *cessarant.* Etiam Aldus *cesserant* vulgavit ante Rhenanum, quem nemo audivit, nisi Colonienses an. 1525. Cap. præc. dixerat: ‘Equites duarum legionum sexcenti fere ex equis desiliunt, cedentibusque jam suis provolant in primum.’ Paullo ante *a sua parte,* pro *ab sua parte,* Leid. 2. et Gaertn. qui etiam præfert *amissum.* De commutatione eorum verborum vide hoc lib. ad c. 38. § 11.

Inclinatur etiam Sabinis cornu] *Sabini cornu* Lipsiens. *Sabinum cornu* Gaertn. Optimi alique omnes stant pro vulgato. Et recte. Nam ‘cornu incl. Sab.’ dictum est eadem forma, qua ‘vires augentur hosti,’ similiaque alia, de quibus vide ad vii. 7. § 4.

§ 2 *Inter ordines peditum tectus]* *Tectus* si abesset, nemo desideraret. Nec

solet addere Livius, quum de his, qui se inter ordines recipiunt, loquitur. Duk. An forte, pro *tectus,* legendum *tutus?* Ita fere 11. 65. ‘Ab tergo erant clivi, in quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit.’ *Tectus* autem et *tutus* interdum confundi solent. Vide Burmann. ad Nason. Art. Amat. 1. 276. ‘tutus se recipit,’ pro *tuto.* Vide ad xxii. 12. § 7.

Transvolat inde in partem alteram, suis victoriæ nuncius] In margine Voss. 1. emendatur *in partem alteram sonus, victoriæ nuncius:* quod ineptum esse sequentia docent. *Inde jam partem alteram* Hav.

Quippe fuso suæ partis validiore cornu, impetum facit] *Quippe fuso* Voss. 1. Leid. uterque, Lipsiens. et Port. a m. pr. Sed prima vocis *suæ* litera fini præcedentis perperam adhæsit, quod in litera sibilante frequentius factum. Vide ad xxviii. 25. § 2. *Faciunt* etiam Voss. 2. Sed præcessit ‘transvolat, nuncius.’ Mox τὸ magis non adparet in Gaertn.

§ 3 *Castigati fortium statim virorum opera edebant]* Consentiant Pall. tres, Campanique ed. *operam edebant.* Vereor ut recte. Andreas edidit, *castigatique fortium statim opera edebant;* excluso τῶ virorum. Gebh. Scribe cum tribus Pall. Voss. altero, et Campano *operam edebant.* Sic l.v. c. 4. ‘An, si ad calculos eum respublica vocet, non merito dicat, annua æra habes, annuam operam ede.’ M. Seneca in Ter Forti Controv. 1. 8. ‘Dixit enim, se non negare reipublicæ viri fortis operas, sed ad necessarios usus reservare.’ Seneca de Otio Sapientis c. 32. ‘Res appetere sine nullo virtutum amore et sine cultu ingenii, ac nudas edere operas.’ De Provid. c. 11. ‘Ferrum istud, etiam civili bello purum et innoxium, bonas tandem et nobiles edet operas.’ Sueton. Tib. c. 35. ‘In opera scenæ arenæque edenda.’ Frontinus Strateg. 1. 9. ex. 4. ‘Exactoratos pœnitentia coëgit

satisfacere imperatori, obsequentioresque in reliquum operas edere.' Sic 'edere operas,' et 'editionem operarum' legas apud J. C. Ulpianum, Caium, alios in titulo D. de operis libertinorum et de statu liberis; apud Paullum etiam Julianumque 'reddere operas.' Cicero ad Tironem Famil. xvi. 10. 'Tu Mnsis nostris para, ut operas reddas:' ubi laborat vir doctus, ut nobis persuadeat, legendum *ut ora sua reddas*. At Cicero jubet maturare Tironem, ut præsens quam primum de more studiis ejus inseruiat. Quomodo? vel Tullii ipsius, vel quorum illi libnisset scripta recitando, evolvendo, examinando, bibliothecam curando. Hæ enim erant operæ, quas Tiro edebat Ciceroni. Mela 1. 12. 'Literas et literarum operas, aliasque etiam artes commenti Phœnices.' Paulo aliter Cato in præfatione Justinii, 'et otii reddendam operam putat,' id est, ita exigendum otium, ut etiam, quod per illud feceris, opus appareat. *J. F. Gron.* Ex meis præter Voss. 2. *operam* etiam præferunt Gaertn. et fragm. Hav. Ex libris vero, quos Hearne Oxonii consulit, idem servant L. 1. et N. Sueton. in Vitell. c. 10. 'Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos invenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, et supplicio adfici imperavit.' Præterea *Castigatis*, &c. *edebat* Voss. 1. a m. sec. et Lipsiens. Sed ultima litera τϕ *Castigatis* adhæsit ex similitudine primæ in voce seq. Vide ad iv. 33. § 10. *Castigat* habet Flor. *edebat* etiam Leid. 2. Tum *statim fortium virorum*, vocabulis alio ordine propositis, Port. Vetusti typis descripti, quos vidi, non tantum *virorum*, sed et proxima voce *statim* carebant: insuper, quum more ejus seculi *adebant* excensum fuisset, Veneti a. 1495. errore operarum dederunt *adebant*, pro quo Ascensius a. 1510. *audebant* reposuit;

sed postea id in marginem aبلغavit, prisco *edebant* in contextum recepto. Moguntini deinde addiderunt vocem *statim*; Aldus vocem *virorum*. Utrunque servant codd. scripti.

Tantumque hos pudor, quantum alios laudes excitabant] *Tamque hos pudor* Hav. *tantumque eos pudor* fragm. Hav. *Hinc quam alios laudes* Port. Similiter τϕ *tantum* subjungitur vocula *quam* xxxvii. 51. 'Non tantum gaudii ab recenti metu adtulerunt, quam averterunt famam: ' uni tamen codici auscultare periculosum est. Præterea *laudes alios excitabant*, trajectis vocibus, Voss. 2.

§ 4 *Undique omnes connixi hostem avertunt*] Est in cod. antiq. *undique omnes consii*. Suspicio legendum *connisi*, quod in edd. vulgatis est *connixi*. Rheu. Vox *omnes* deest in Leid. 2. at sæpe ea cum *undique* jungi solet. Cic. pro Sextio c. 56. 'Non sum tam ignarus, judices, causarum non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem auceper, et omnes undique foscuculos carpam.' Flor. iv. 2. § 38. 'Contractis in unum undique omnibus copiis, positisque cominus castris, diversa erant ducum consilia.' Tum *consii* habet etiam Flor. at *conisi* Leid. 1. *connisi* fragm. Hav. Gaertn. et a m. pr. Voss. 1. Vide ad ii. 39. § 11. et ad c. 50. § 8.

Nec deinde Romana vis sustineri potuit] Pall. 1. *vis teneri*; Pal. 3. *vis tenere*. Gebh. *Visus teneri potuit*, unius literæ repetitione neglecta, et inperite in voces distributis literis, quæ olim continua serie scribi solebant, Leid. 1. inde ab aliis postea factum est *vis teneri potuit*, quod præferunt Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Reliqui recte servant *sustineri*. Supra ii. 10. 'Primam periculi procellam, et quod tumultuosissimum pugnae erat, parumper sustinuit.' c. 47. 'Ni consul alter, enim aliquot turmis equitum in eam partem citato equo advectus, rem inclinatam sustinuisset.' Et pau-

lo post eodem cap. 'Sustineri deinde vis nequii.' Infra iv. 18. 'Sustinere inpetum Romanorum.' x. 14. 'Nec sustinere frons prima tam longum certamen increscentemque fiducia sui vim potnisset.' c. 20. 'Prælium jam profligatum integratum est, nec diutius sustineri potuit.' xxxiv. 2. 'Quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus.' Curtius iv. 15. § 12. 'Sed non sustinuit Cadusiorum Scytharumque inpetum: ubi videndus Cellar. ix. 5. § 18. 'Hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat.' Frontin. ii. 8. ex. 14. 'Veritus, ne inpetum Scytharum sui non sustinerent.' iii. 15. ex. 6. 'Superesse ipsis copias, quibus diurnam sustinerent obsidionem.' Florus iv. 2. § 58. 'Quamvis exigua manu ingentis exercitus molem mira virtute sustinuit.' Virgil. Æn. x. 808. 'sic obrutus undique telis Æneas nubem belli, dum detonet, omnem Sustinet.' Vide Jac. Perizon. ad Liv. xxxix. 31. § 10.

Castra hosti ad prædam relinquunt] Tà ad prædam non comparent in Voss. 1. et Leid. 2.

Suas Romanus, populationibus agrorum amissas, recipit] *Recepit* Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et edd. quas vidi, usque ad Aldum, qui *recipit* vulgavit, consentientibus reliquis meis manu scriptis; nisi quod *recipi* sit in Lipsiens.

§ 5 *Maligne senatus in unum diem supplicationes, &c. decrevit*] In margine Voss. 1. pro *maligne*, emendatum est *benigne* contra sensum Livii, qui indicat, vel invidie, vel nimis parce a senatu actum fuisse, quum oportuisset, ut cujuslibet consulis nomine in unum diem supplicatio decerneretur. Infra viii. 12. 'Materiam autem præbebat criminibus ager in Latino Falernoque agro maligne plebei divisus.' xxxix. 9. 'Maligne omnia præbentibus suis, meretriculæ munificentia sustinebatur.' Justin. v.

2. § 14. 'Grata oratio Tissapherni fuit: itaque commeatus maligne præbere, classem regiam non totam mittere.' Eo sensu 'malignus' est apud Silium Ital. iii. 280. 'Sed mensis asper populus, victuque maligno: Nam calida tristes epulæ torrentur harena.' Plinium Ep. ii. 17. 'Hortum morus et ficus frequens vestit; quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris.' Et 'malignitas' apud Liv. ii. 42. 'Accensaque ea cupiditas est malignitate Patrum, qui, devictis eo anno Volscis Æquisque, militem præda fraudavere.' v. 20. 'Ne quam inde aut militum iram ex malignitate prædæ partitæ, aut invidiam apud Patres ex prodiga largitione caperet, literas ad senatum misit.' Vide Ciofan. ad Nason. Trist. El. iv. 10. 126.

Populus injussu iit supplicatum] Sic vii. 12. 'Si quis injussu in hostem pugnasset.' Et x. 4. 'Nec tamén injussu movere se auderent.' *Sigon*. Vide ad vii. 12. § 12. Vox *populus* male abest ab Hav.

Injussu et altero die frequens iit supplicatum] Omnes libri, qua scripti, qua cnsi, et altero die *iit, supplicatumque est*. Gebh. Ita, ut notis præscribitur, primum editum vidi apud Frobenium a. 1531. omnes priores præferunt *frequens iuit, supplicatumque est*, (quod forte ex errore operarum vel librariorum natum est, pro *frequens iuit*) nisi quod Aldus, et nms aut alter eum secuti interim vulgarent *frequens iit, supplicatumque est*. Et Aldina lectio exstat in Flor. utroque Voss. utroque Leid. utroque Harl. Lipsiens. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Neque inde differunt vel Hav. nisi quod *id*, pro *iit*, præferat, vel Gaertn. nisi quod legat *it*, vel Port. nisi quod a m. pr. careat voce *iit*, a m. sec. autem in margine eam transponat hoc modo: *injussu iit et altero die frequens, supplicatumque est*. Margo etiam Leid. 2. habet aliam

lectionem *injussu et altero die frequentiusque supplicatum est*: quod ferri posset, si legeretur *frequentiusque supplicatum iit*. Sed veriolem vulgatum scripturam puto, quam librarii, quod non intelligerent, corruerunt. Passim tamen obvium supinum prius cum verbo 'ire.' Infra xxxii. 22. 'Obtestatus filium, ut consulere Achæos communi saluti pateretur, neu pertinacia sua gentem universam perditum iret.' xxxix. 10. 'Vitricus ergo tuus pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat.' Terent. Andr. i. 1. 107. 'Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?' in Eunucho v. 2. 53. 'Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvulam.' Plant. in Casin. Prolog. 86. 'Ultrò ibit nuptum, non manebit auspices.' Anul. ii. 2. 69. 'Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam, Pauper metnit congregi.' Justin. xxxviii. 5. 'Quia ultum ierit se, ab ipsis ventum obviam.' Ipsum illud 'supplicatum ire' habes x. 23. 'Supplicatum iere frequentes viri feminaeque.' xxii. 10. 'Supplicatumque iere cum conjugibus ac liberis:' apud Caton. in Fragm. ap. Festum voce 'Sub corona:' 'Ut populus suus sua opera potius ob rem bene gestam supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veneat.' Et ita passim aliis verbis motum ad locum notantibus jungi hæc supina solent. Vide Ger. Joh. Vossium Gramm. v. 12. Ceterum vox *die* deficit in Lipsiens.

Vaga popularisque supplicatio studii prope celebratio fuit] *Lege prope celebratio fuit*: nam inepte vulgatum est in novissimis edd. *celebratio*. Gebh. Ita vitio typographorum editum fuit a Grutero a. 1608. quem errorem superstitione servarunt Parisienses a. 1625. at jam ipse Gruterus a. 1628. eum emendavit.

§ 6 *Senatumque in Martium campum evocavere*] Rectius Pall. 1. ac 3. *cam-*

pum Martium. Gebh. Similiter Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Cur tamen id rectius, quam vulgatum, iudicet Gebhardus, nullam causam video. Certe ordo vocabulorum displicere non debnerat. Supra ii. 5. 'Ager Tarquiniorum, qui inter Urbem ac Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit.' iii. 27. 'Armati cum cibariis in dies quinque coctis vallisque duodenis ante solis occasum Martio in campo adessent.' Præterea præpositio *in* deficit in Harl. antiq. quæ excidit ob proximæ vocis literam primam *m*, cui ductibus similis est: alia exempla vide ad viii. 33. § 6. Hinc argumentum peti potest, jam olim eo ordine vocabula scripta fuisse. Ad hoc in verbis præced. *dubio*, pro *biduo*, transpositis syllabis præfert Lipsiens.

De rebus ab se gestis agerent] *A se gestis* Leid. 2. Gaertn. Lipsiens. et Hav. cum edd. ante Aldum, qui *ab se* reposuit, consentientibus reliquis scriptis; nisi quod manifesto errore *ad se* sit in Voss. 1. Mox *terroribus*, pro *terroris*, Leid. 1. Gaertn. et Voss. 2. quod genus peccati in scriptis admodum frequens est. Vide ad xxii. 8. § 7. *terrori* Lipsiens.

§ 7 *Ne criminationi locus esset*] *Pall. duo comminationi*. Gebh. *Comminationi* etiam Voss. 2. nolente cetera Mss. turba, qui constanter *criminationi* exhibent, nisi quod perperam *criminatione* sit in Harl. antiq.

In prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollinis est, (circum jam tum Apollinarem adpellabant) avocavere senatum] *Accusativus circum* non est in codice Ms. *Rhen.* Paulo ante c. 54. sic: 'In pratis Flaminii, quem nunc circum Flaminium appellat.' Sigon. Pall. omnes *advocare*. Idem, et edd. prisca ignorant *rd circum*; scribuntque *jam tum Apollinarem* (Pal. 1. *Apollinare*) appellabant. Gebh. *Circum* hunc fabricavit nobis Aldus. Qui proxime illum præcessere Magontia-

ci, dedere cum omnibus ab Andrea, *ubi nunc ædes Apollinis, jam tum Apollinarem appellabant.* Neque aliter membranæ, nisi quod addunt *τὸ est*, quidam etiam *Apollinare.* Fuisse censeo, *ubi nunc ædes Apollinis est (jam tum Apollinar appellabant) advocare senatum.* *Apollinar*, ut ‘Lupercal,’ ‘Erucinal,’ ‘Bacchaval.’ Sed maluerunt *Apollinar*, ne litera *L* repetita insuavis auribus accideret. Quod spectarunt etiam, qui *Parilia* maluerunt scribere, quam *Palilia*. J. F. Gron. Non Aldus hanc *circum* fabricavit, sed ab indoctis librariis fabricatum probavit. Nam *Appollinis est, circum jam tum Appollinarem appellabant* habet Flor. *Apollinis est, circum tum Apollinarem appellabant* Harl. 2. *Apollinis est, circum Apollinarem appellant* fragm. Hav. a m. sec. quum etiam *jam tum*, pro *circum*, a m. prima scriptum fuisset. *Apollinis est, jam tum Apollinarem appellabant circum* Port. margo. Reliqui omnes, ut Gronovius in suis reperit, legunt *Apollinis est, jam tum Apollinarem appellabant*, nisi quod *jam tamen* habeat Lipsiens. (Vide ad xxii. 17. § 5.) *Apollinare* Hav. Circo fabricando librariis ansam dedisse puto locum Livii, a Sigonio hic laudatum. Indicat autem Livius, consules senatum habuisse in loco, ubi postea demum ædes Apollinis constructa fuit: sed qui tamen jam eo tempore ex nomine Apollinis appellabatur. Et quidem ædes illa sedecim annis post vota, et biennio postquam vota foret, dedicata est. Votæ ædis meminit Liv. iv. 25. ‘Pestilentia eo anno aliarum rerum otium præbuit. Ædes Apollinis pro valetudine populi vota est:’ dedicata autem c. 29. ‘C. Julius consul ædem Apollinis, absente collega, sine sorte dedicavit.’ Eiusdem ædis meminit etiam Asconius, docens eam nam Apollinis ædem Romæ exstitisse, donec Augustus Palatinam exstrueret, ad Cic. Orat. in toga candida: ‘Ne tamen erretis,

quod his temporibus ædes Apollinis in Palatio sit nobilissima, admonendi estis, non hanc a Cicerone significari, ut puto (forte legendum *utpote*), quam post mortem etiam Ciceronis multis annis Imperator Cæsar, quem nunc divum Augustum dicimus, post Actiacam victoriam fecerit; sed illam demonstrari, quæ est extra portam Carmentalem, inter forum Olitorium et circum Flaminium; ea enim sola tum demum Romæ Apollinis ædes.’ Puto igitur recte Gronovium emendasse *jam tum Apollinar appellabant.* Voce *circum* extrita, *jam tum Apollinarem appellabant* edidit Doujatius. Id postea etiam fecit Clericus, qui hanc causam addidit, nihil opus esse, contextum mendosum edere, ne lector hærens cogatur ad notas confugere, quas legere interdum operæ pretium non est. Verum non video, hac lectione recepta, quo vox *Apollinarem* referenda sit: neque magis, ut puto, alii eniquam lucebit; unde lectori adtento, velit, nolit, ad notas recurrendum erit. Et tamen, ne conjecturas in contextum recipiam, eandem lectionem servavi. Ceterum Gronovius etiam *advocare* legendum censet, quomodo est in Voss. 2. Leid. 2. Port. Lipsiens. Klockian. Hav. et Voss. 1. a m. sec. *advocare* habet Harl. 2. Sæpius has voces in Mss. commutari, dictum est ad i. 6. § 1. Codd. tamen melioris notæ vulgatum servant. Præterea *prata plumina* Lipsiens. a m. pr. in contextu, *prata fulmina* a m. sec. in margine.

§ 8 *Ingenti consensu Patrum*] *Assensu Patrum* Harl. 1. Mox *Licilius*, prænomine cum nomine coalescente, Flor. De hoc errore vide ad xxxviii. 35. § 2. Tum alio ordine *ad populum tulit* Leid. 2.

Maxime dissuasum procedentibus, maxime C. Claudio] *Desuasum* Harl. 2. et Hav. Tum *maxime Cor. Claudio* Voss. 2. et fragm. Hav. *maxime Cornelio Claudio* Gaertii. Vide ad v. 52. § 3.

maxime coram Claudio Mediolanenses ediderunt annis 1495. et 1505. ac Venetia. 1498. Sed intelligi C. Claudium Appii decemviri patrum, non obscure patet ex Dionys. Halic. Antiq. l. xi. p. 728.

§ 9 *Gratiamque pro privato merito in tributum* Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 2. Gaertn. Lipsiens. in contextu, Flor. a m. pr. fragm. Hav. a m. pr. et Leid. 2. a m. sec.

Estimationem arbitriumque ejus honoris] Pall. 1. et 3. *extimationem*. At Pal. 2. *examinationem*; in ora tamen exteriore *existimationem*. Gebh. *Examinationem* etiam Harl. 2. Lipsiens. Hav. et in margine Port. *existimationem* Gaertn. *extimationem* Leid. 2. et fragm. Hav. quomodo pro *existimationem* passim in Mss. exstat. Voces autem 'existimatio' et 'æstimatio' inter se confundi, dicetur ad xxxiv. 11. § 5. Paulo ante *numq. ante populum triumphum actum* male Port. *numq. ante de triumpho per pop. actum esse* Gaertn. addita ultima voce, quæ in omnibus aliis deficit.

§ 10 *Ne ita omnia tribuni potestatis suæ implerent*] *Potestati suæ* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. et Lipsiens. Sed prima litera τὸν suæ ultimam vocis præcedentis absorpsit. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Eadem constructione occurrit vii. 7. 'Spei animorumque inplevere.' x. 14. 'Fugæ formidinisque Sannites inplevit.' Ante hæc verba omnia illa *ne reges quidem majestatem summi ordinis inminuisse* exsultabant a Leid. 2. *nee reges quidem præferunt* Harl. 2. Port. et Gaertn. Male. Vide ad i. 10. § 3.

Ita demum liberam civitatem fore] *Liberatam* Voss. 1. et Leid. 2. Ita alibi peccasse librarios, exemplis docetur ad xxxvi. 17. § 13. Insuper *civitatem esse* Leid. 2.

Si sua quisque jura ordo, suam majestatem teneat] *Vox jura* deficit in Leid. 2. *si suo quisque jure ordo suam maj.* Lipsiens. Gaertn. et Hearnii

Oxon. L. 1. *suamque maj.* Port. a m. interpolatrice. Adparet librarios ferre non potuisse, particulam connecentem a Livio omitti; quod tamen ipsi frequentissimum est. Supra ii. 45. 'Nihil præterea aliud, quam suas vires, sua arma horrebant:?' ubi vide quæ notantur.

§ 11 *Multa et a ceteris senioribus Patrum quum essent dicta*] In codice Ms. tantum est *multa et ceteris senioribus*. Rhen. Similiter etiam exaratum inveni in Leid. 1. et Port. a m. pr. Vide ad vi. 11. § 4.

Tum primum sine auctoritate senatus populi jussu triumphatum est] *Vox primum* exsulat a Lipsiens. Tum *sine auctore senatus* Voss. 2. Librarius saltem dedisset *sine auctore senatu*; ita lectio aliquo modo defendi posset. Sed vulgatum præstat ob codicum in id consentientium auctoritatem. Vide ad ii. 56. § 6. Præterea τὸ ἐστ abest ab Hav.

CAP. LXIV. § 1 *Hæc victoria tribunorum plebisque prope in haud salubrem luxuriam vertit*] *Verti* Leid. 1. et Harl. 1. oratione pro infinitivum concepta; de qua vide ad i. 50. § 5. *Hæc victoria tribunos plebemque prope in haud sal. lux. vertit* Harl. 2. Male. Displicuisse librariis puto, 'verto' vel absolute vel passive poni; quod tamen Livio frequens est. Vide ad ii. 62. § 2. Et hinc jam etiam *verti*, pro *vertit*, natum videri potest; quamvis, ut verum fatear, vix ea lectio librariis, ubique eam tollere conatis, adscribi queat. Paulo post alio vocabulorum ordine *quo minus sua cup.* Leid. 2.

§ 2 *Consensum Patrum caussabantur*] *Consensu Patrum* Gaertn. Tum *criminabantur* Harl. 2. Male. *Caussari* est prætextum pro vera causa adducere. Vide ad ii. 32. § 1.

Jura plebis labefactata essent] In codice Ms. est *jura plebis labefacta essent*: nam 'labefacere' et 'labefieri' dicimus, non minus quam 'labefactare.' Rhen. Ms. *labefacta essent*.

Lego labefactassent, vel labefactati essent. Klock. Rhenanus legendum e suo codice monet *labefacta essent*, ut habet Pal. 2. solus: neque ego dissentio, modo locupletior accedat auctor. *Gebh.* Satisfactum sibi esse confessus fuisset Gebhardus, si scivisset, ex omnibus nostris solos Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *labefactata* servare, ceteros omnes *labefacta* præferre. Eandem tamen lectionem Hearnium, si diligenter id egit, in omnibus suis reperisse, inde colligo, quod *labefactata* tantum in edd. Aler. et Sigon. inventum memoret. Passim autem hæc vocabula commutantur. Apud Valer. Max. iv. 3. ext. 3. 'Phryne pulchritudine sua nulla ex parte constantissimam ejus abstinentiam labefecit:' ubi, ut Torrenius monuit, in uno cod. erat *labefactavit*. ix. 12. ext. 10. 'Nimio et subito incursu aquæ labefacta ea et ruente, ceteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit:' ubi iterum in uno *labefactata* ea ipsi obvium fuit: apud Quinctil. Iustit. Orat. viii. 4. 'Hic et Catilina Graccho, et status reipublicæ orbi terrarum, et mediocris labefactatio cædi et incendiis et vastationi, et privatus consulibus comparatur:' ita vulgo editur: sed Burmann. auctor est, Voss. 1. præferre *labefactio*. Apud Cic. de Senect. c. 6. 'Maximas respublicas ab adolescentibus labefactas, a senibus sustentatas et restitutas reperietis.' Ubi Ald. Manutius hanc lectionem quatuordecim codicum auctoritate firmat, quum ante *labefactatas* ederetur. Ex scriptis poetarum, ubi metri legibus adstricti librarii non ita facile vocabula hæc confundere poterant, *labefactus* pluribus inlustravit N. Heinsius ad Siliii xii. 18. Librarii, scribentes *labefactata*, postremam syllabam male repetierunt; quod genus erroris et in aliis similibus dictionibus frequens est. Vide ad x. 37. § 2.

§ 3 *Libertati plebis suas opes post-*

ferrent] *Præferrent* perperam Voss. 2. Gaertn. et Lipsiens. a m. pr. in contextu. Male. Silius Ital. ii. 700. 'Andite, o gentes, neu rumpite fœdera ferro; Neu regnis postferte fidem:' ubi Dausqueius et ego aliis exemplis hoc verbum inlustravimus. Adde Plinium, qui frequentius eo usus est, iii. 4. 'Agrorum cultu, virorum morumque dignatione, amplitudine opum nulli provinciarum postferenda.' iv. 4. 'Peloponnesus, Apia ante adpellata et Pelasgia, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda:' et alibi sæpe.

§ 4 *Forte quadam utili ad tempus]* Vet. lib. *ad id tempus*. Sigon. Solus Pal. 2. *ad id tempus*, succinens Sigoniano. *Gebh.* Justo liberalior est liber Sigonii. Infra xxviii. 42. 'Militari suffragio ad tempus lectus.' Ibidem c. 43. 'Oratione ad tempus parata.' xxxi. 24. 'Ejusdem linguæ homines ad tempus ortæ causæ disjungunt conjunguntque.' xxxii. 19. 'Neque ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æstimantes.' *Duk.* *Ad id tempus* etiam Hav. et Hearnii Oxon. B. *ademptus tempus* Leid. 2. Nihil muto. Supra i. 35. 'Instare, ut quam primum comitia regi creando fierent. Quibus indictis sub tempus pueros venatum ablegavit:' hoc lib. c. 46. 'In eo verti puellæ salutem, si postero die vindex injuriæ ad tempus præsto esset.' Ita 'post tempus' Phædr. Fab. iv. 18. 'Qui fert malis auxilium, post tempus dolet.' Vide Vorstium de Latin. Falso Susp. c. 20. Præterea *Forte quadam* Voss. 1. pro quo in margine emendatum *Sorte quadam*; quod etiam præfert Harl. 2. Contra verbis seqq. *forte eventit* Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et a m. pr. Voss. 1. Utrumque et hic et postea etiam receperat Aldus, sed iterum in erratis mutavit. De hoc librorum errore vide ad t. 4. § 4. Præterea *possissime* Gaertn.

Invidiam iminentem cernenti] Pall.

duo *invidiam eminentem*. Gebh. *Eminentem* etiam Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Male. Supra hoc lib. c. 38. 'Citari jubent in curiam Patres, haud ignari, quanta invidiæ inmineret tempestas.' 'Inminens nox' supra erat hoc lib. cap. 2. 'In noctem inminentem aciem instruitis:' nbi alia vide.

§ 5 *Negaret, ullius se rationem habiturum, pugnarentque collegæ*] *Se ullius rationem*, in alium ordinem digestis vocabulis, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Mox τὸ que deficit in Leid. 1. Lipsiens. et Port. Tum *mitteret, et concederet, pro aut concederet, male* Hav.

Habiturus e lege potius comitia, quam ex voluntate Patrum] *Iidem* duo codd. *collegis, habituris elegit potius comitia, cum ex voluntate Patrum*: admodum mendose. Gebh. *Habituris* scribendum esse, mirum non vidisse Gebhardum; quum non modo id sensus requirat, sed et omnes mei scripti, ac forte ejus Pal. 3. de duobus reliquis enim fateatur, præferant. *Habiturus* operarum errore vulgatum fuerat in Francofurtana ed. a. 1578. idque propagatum est per proximas omnes usque ad Gronovianam a. 1665. ubi iterum recte *habituris* emendatum est. *Elegit, pro e lege, Voss. 2. lege* Hav. qui etiam male caret τὴν quam.

§ 6 *Injecta contentione Duilius consules*] *Ellecta contentione* Gaertn. a m. pr. *illecta* a m. sec. *inlecta contentione* Lipsiens. 'Injectus' et 'illectus' etiam alibi commutantur. Vide quæ notantur ad Sillii vi. 32. *Conjecta contentione* Voss. 2. *dimissa contentione* Hav. in margine. Verum est id, quod vulgo circumfertur. Infra x. 6. 'Tamen ne undique tranquillæ res essent, certamen injectum inter primores civitatis patricios plebeiosque ab tribunis plebis Q. et Cn. Ogulniis.' Vell. Pat. 1. 2. 'Inmixtusque castris hostium de industria, imprudenter, rixam injiciens, interemtus est:' ita

Burmam. ex vestigiis primæ ed. *pro rixam ciens*, legendum conjicit. Ejus generis sunt 'injicere metum,' 'terrorem,' 'trepidationem,' 'pavorem,' pro excitare. Vide ad Liv. II. 36. § 3. 'Injicere mutationem' v. 27. § 10. In verbis seqq. τὸ se exsulat ab fragm. Hav.

Auctores popularis sententiæ haud populares nactus] *Lego auct. haud pop. sent. pop. nactus*. Klock. An non posses etiam *auct. populares sent. haud popularis nactus*?

In concionem cum iis processit] *Comitiis*, pro *cum iis*, in margine præfert Voss. 1. sed *cum iis in concionem processit*, ordine vocabulorum transposito, Port.

§ 7 *Memor libertatis per illos receptæ domi, memor militiæ rerumque gestarum*] Deleo copulam post τὸ rerum. 'Rerum militiæ gestarum:' ut v. 12. 'Resque militiæ ita prospere gererentur.' VII. 5. 'Nullis domi militiæque ad conciliandam gratiam meritis.' Nam et in Nostro hoc loco præcedit *domi*. 'Res gerere' proprium temporibus belli. Jac. Gron. Copula trajecta Neapol. Latini exhibet *memor libertatis per illos receptæ, domi memor militiæque rerum gestarum*: ut sit, 'memor rerum domi militiæque gestarum:' ut II. 8. 'Hæc post exactos reges domi militiæque gesta primo anno.' Vide ad I. 34. § 12. Ea autem lectio, quamvis prima specie placere possit, minus tamen proba videtur, non tantum quod nullus codicum, quibus usus sum, Neapolit. consentiat, sed etiam quod res a consulis domi gestæ a libertate per eos restituta distingui nequeant. Nihil aliud enim domi gessisse memorantur, quam quod plebis libertatem variis legibus firmarint, c. 55. enumeratis. Si quid igitur mutandum, verius puto, ut copulativa *que cum* Jac. Gronovio deleatur. Solet enim alibi sæpe hæc particula alieno loco a librariis interponi. Vide ad XLI.

23. § 6. Exemplum aliud sequitur
§ hoc, et proximo.

Consules iterum faceret] Interim faceret Voss. 1. alibi obvio errore, cuius exempla alia videri possunt ad x. 18. § 1. Mox *nihilque sententiæ*, addita copula, Flor.

§ 8 *Conlaudatis consulibus, quod perseverarent ad ultimum dissimiles] Collaudatisque consulibus* Hav. perperam interjecta copula, de quo modo ad § præc. dictum. Hiuc *qui perseverarent* Hav. et Gaertn. qui error ex compendio scribendi ortus est. Vide ad c. 58. § 7. Denique *consimiles*, insigni librariorum contra mentem scriptoris peccato, Leid. 2. Voss. 1. et Klockian.

Quinque tribunis plebis creatis] Ea lectio non nisi in minoris auctoritatis codd. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. obvia fuit. Nam tribunis plebi Leid. uterque, Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et a. m. pr. Voss. 1. *tribunis plebeis* Voss. 2. Vel prius recipiendum, (vide ad II. 42. § 6.) vel ex vestigiis posterioris lectionis formandum *tribunis plebei*, ut librarius *plebeis* scribens indicare voluerit, duplicem se invenisse lectionem *plebei et plebis*: de quo more dictum est ad hujus lib. c. 44. § 4. Ita mox hoc cap. 'Si tribunos plebei decem rogabo, si qui vos minus hodie decem tribunos plebei feceritis,' &c. Vide ad II. cap. 33. § 2.

Præ studiis aperte petentium novem tribunorum] Petentium numerum trib. Gaertn. et Neapol. Latinii. *petentium noem trib.* Port. a. m. 2. Adparet dare voluisse scribam *petentium nomen trib.* quod est in Voss. utroque, et Leid. 2. Sed nunc verum est vulgatum. Intelliguntur enim novem tribuni plebis, collegæ Duillii, comitia novorum tribunorum habentis: hi enim aperte honorem sibi continuari petebant.

Alii candidati tribus non explerent] Quid sit 'tribus explere,' etiam at-

que etiam secum consideret lector, quum hoc tempore haud minus viginti quinque tribus essent. Utrum 'tribus' pro classe accepit? Cautum enim erat a. CCXCVII. ut bini ex singulis classibus crearentur. An tributa intelligemus comitia, quibus aberant Patres? ut supra libro præced. c. 56. de Voleronis lege patuit. *Glar.* 'Tribus non explere' est non posse legitimum ac necessarium suffragiorum numerum ferre. Hoc dixi, quia Glareanus 'tribus' pro classe accipiendum ait, cum tribuni plebis tributis comitiis fierent. Alibi 'legitima suffragia non conficere' dixit. ['Glareanus non definit, sed dubitat, ut lectorem excitet. Hoc Sigonius in calumniam trahere videtur.'] *Sigon.* Vide Gruchium de Comit. I. 4. pag. 136. et II. 4. pag. 237. *Duk.* Infra XXXVII. 47. 'Fulvius consul unus creatur, quum ceteri centurias non explessent:' ubi vide. Ceterum *alii ac alii cand.* Leid. 2. et Voss. 1. in marg. quum in contextu foret *alii calii cand.* utrumque male. Puto quum librarius vocem *candidati* scribere incepisset, ejus literam secundam ipsi vocabulum præcedens in memoriam revocasse, quod aliud cogitans iterum exaravit: postea non multo doctiorem, ut apertam aberrationem emendaret, substituisse *alii ac alii*: quod, præterquam quod hic sensui non bene conveniat, etiam admitti nequit ob illa quæ notantur ad x. 36. § 17. Mox *consilium* Hav. Male. Intelliguntur enim comitia tributa; quæ *concilium*, non *consilium*, vocanda esse, docet J. F. Gronovius ad Liv. XLIV. 2. § 5.

Nec deinde comitiarum causam habuit] Emenda nec deinde com. causa habuit: subandi 'concilium.' *Rhen. Causam*, recte Rhenano damnatum, servant tamen Harl. 1. Hav. et Neapol. Latinii. *nec deinde com. curam habuit* Oxon. L. 1. et C. apud Hearnium; quam perpetuam fere scriba-

rum aberrationem esse, docet Burmann. ad Nemes. Ecl. 11. 40. Reliqui codd. mei optime cum Rhenano præferunt *comitiorum caussa*. Gronovius etiam priori ed. notarum eam lectionem probavit, testatus, ita libros integros habere.

§ 9 *Satisfactum legi aiebat, quæ, numero nusquam præfinito, tribuni modo ut relinquerentur, sanciret*] Quæ sit illa lex, non satis liquet ex superioribus. Plebiscitum fuit a M. Duillio rogatum supra cap. 55. 'Qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratum sine provocatione creasset, tergo ac capite puniretur.' Sed vix huc congruit. Quidam etiam hoc loco *tribuni* nominativum mutarunt in dativum, postposita distinctione. *Glareanus*. Placet *quæ, numero nusquam præfinito, tribuni modo ut relinquerentur*, quemadmodum laudari video a Klockio in Sylloge Epistolar. Burm. tom. 1. p. 393. *Duk.* Sane illud plebiscitum, c. 55. memoratum, huc non congruit, quia ibi nulla cooptationis a collegis, si decem tribunorum numerus creari non posset, mentio fit; nisi dicendum, ibi Livium tantum partem plebisciti descripsisse. Multo minus huc referri potest, ut Donjatius fecit, lex memorata Diol. Sicul. Bibl. 1. xii. p. 300. Ἐν δὲ ταῖς ὁμολογίαις προσέκειτο, τοῖς ἄρξασι δημάρχους τὸν ἐνιαυτὸν ἀντικαθιστάναι πάλιν δημάρχους τοὺς ἴσους. ἢ τοῦτο μὴ προσάξαντας, ζῶντας κατακαυθῆναι. Si enim *ἴσους* totidem tribunus creare juberentur, qui honore abibant, Duillius contendere non potuisset, numerum nusquam præfinitum fuisse. Forte itaque carmen rogationis a Duillio recitatum pars exstitit legis aut plebisciti, eo tempore lati, quum vel decem tribuni primum creabantur, (de quo supra hoc lib. c. 30.) vel quum quinque tribunorum creatio plebi concessa est, (de quo 11. 33. et 58.) ita ut tum renovata ea lex fuerit, quum numerus augere-

tur, quia hic expresse decem tribunorum mentio fit. Ceterum *satisf. legi habebat* Leid. 2. *satisf. legi agebat* Klockian. Flor. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Alibi sæpe *aiebat* et *agebat* scribæ confuderunt. Vide ad viii. 33. § 23. *Tribunis*, quomodo nunc pro *tribuni* in excusis est, primus recepit Aldus, cum quo faciunt omnes codd. nostri. Hinc *modo relinquerentur*, exsulante particula *ut*, Gaertn. *modo ut relinquerent* Voss. 2. et Hav. Sed sæpe notam, qua literæ *ur* finales per compendium scribuntur, librarii omiserunt. Vide ad x. 10. § 1. et mox ad § seq. hujus cap. Denique *sancisset* Gaertn. et prisci typis descripti, pro quo iterum Aldus *sanciret*, consentientibus omnibus reliquis scriptis: idque præstat.

Et ab iis, quis creati essent, cooptari collegas juberet] Videtur legendum *ut ab iis, qui creati essent, &c.* F. Ursinus. F. Ursinus *ut ab iis* e conjectura. *Gebh.* Voculæ *et* atque *ut* alibi commutari, dicam ad xxi. 28. § 8. Verum hic non modo omnes codd. in vulgatam lectionem conspirant, eaque optimum sensum habet, sed etiam, emendatione Ursini recepta, quemadmodum locus commode intelligi atque explicari possit nondum video. Ceterum *coaptari*, pro *cooptari*, optimi codicum Leid. 1. et Harl. 1. et ita etiam Gaertn. sed aberratione scribarum, qui alibi in verbis his confundendis lapsi sunt. Vide Servium ad Virg. *Æn.* 1. 552. Pierium ad *Æn.* 1. 425. Juretum ad Paull. Vit. Martini iii. 170. Nic. Heinsium ad Claudiani Cons. Olyb. et Prob. v. 241. de Laudib. Stilic. 11. 185. et Bentl. ad Hor. Epist. 1. 1. 62. Ita et mox cap. seq. § 1. v. 10. § 11. c. 12. § 2. et alibi.

§ 10 *Recitabatque rogationis carmen, in quo*] *Recitabaturque* Lipsiens. Vide modo ad § 9. hujus cap. *in quo erat* una voce auctiores Harl. 2. Hav. et

margo Port. At verbum hoc satis commode subintelligi potest.

Si tribunos plebis decem rogabo] De cooptatione verba prisca quidem sunt; quam vero emendate legantur, non equidem definitio. In plerisque codd. legebatur *Si tribunos plebis fecerint, decem rogabo*. Verbum *fecerint* alii sustulerunt: nec causam cur fecerint habeo, nisi quia mox sequitur idem verbum. *Glar. Pal. 2. tribunos plebei*: recte. *Gebh. Tribunos plebis Gaertn. Voss. 2. Leid. 2. et Port. tribunos plebeios Harl. 2. et Hav. tribunos plebi fragm. Hav. a m. pr. tribunos plebei a m. sec. quomodo et optimi codd. præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. quod jam recte Gronovius recepit. Vide ad II. 33. § 2. Per codd. autem Glareano memoratos qui præferunt *si tribunos plebis fecerint, decem rogabo*, intelligendi quidam typis descripti. Et sane eam lectionem offendi in utraque Tarvis. quibusdam Venetis, Ascensianis, Moguntina, et nonnullis aliis edd. Contra vero, si non omnes vetustiores, certe pleræque edd. et nominatim prima Aleriana, teste Hearnio, (Gebhardus tamen ad verba seqq. alteram lectionem ex eo profert) Mediolanenses annorum 1480. 1495. 1505. et Veneta a. 1498. quas ipse consului, exhibent *si tribunos plebis decem rogabo*, omissa voce *fecerint*, quæ in nullo etiam cod. scripto existat, et propterea recte iterum ab Aldo expuncta est, quem hic Glareanus inuit, memorans alios esse, qui verbum *fecerint* sustulerint. At si priores excusos et manu exaratos libros consulens, eos omnes τῶν *fecerint* carere animadvertisset, non dubito quin incertior hæsisset, si ratio reddenda fuisset, cur alii eam vocem, quæ tamen mox obcurrit, invitis omnibus interjiciendam censerint.*

Si qui vos minus hodie decem tribunos plebis fecerint, hi tum utique, quos sibi collegas cooptassent, ut illi legitimi ea-

dem lege tribuni plebei sint] Video legi posse *si quo minus hodie dec. trib. pl. fec. tum ut ii, quos sibi coll. coopt. ut illi leg. eadem lege trib. pl. sint*. Certe exemplar Wormaciense habet *ii tum uti quos*, non *utique*. Quare legendum aut *ii tum quos*, aut *ut ii quos*. Porro *cooptassent* esse scribendum, pro *cooptassent*, facile admittet doctissimus quisque, et mihi pro hoc loco restituto gratiam habebit. Usurpavit autem antiquitas *cooptassent*, pro *cooptarint*. Cujus generis multa verba adnotat Festus, quemadmodum et nos indicavimus in castigationibus nostris in libellum Ciceronis de Senectute, emendantes Ennianum carmen, quo suum opus exorsus est Tullius, quod vulgo mendose legitur, 'O Tite, si quid ego adjuto, curamve levabo: quum ex vetustis codd. scribendum sit, 'O Tite, si quid ego adjuuro, curamve levasso.' *Rhen. Lectio haud dubie inquinatissima, cui B. Rhenanus, vir summus et optime de Livio meritis, medicas admolitur manus. Sed nescio, an in totum persanet. Mihi, consultis hinc inde exemplaribus, legendum videtur, si tribunos plebis fecerint, decem rogabo. Si qui vos minus hodie decem feceritis: pro, si qui vos minus, quam decem tribunos, feceritis; aut, si qui vos minus hodie decem tribunis feceritis. Nannius. Vetus lectio, si quos minus hodie decem tribunis, &c. Deinde veteres libri, hi tum, quos sibi, et pro ut illi legitimi, ita illi legitimi. Porro autem pro *cooptassent*, apparet legendum esse *cooptassint*, antique dictum pro *cooptaverint*. Sigon. In aliis aliter, deterius etiam. Certe ego Atellanæ tricas citius, quam hoc, extricavero. Confirmo tamen (possum falli, ut humanus) scribendum, *Si tribunos plebei rogasso, si minus quinos hodie tribunos plebei faxitis, (vel facitis,) ut hi tum utique, quos sibi collegas cooptassint, legitimi ea lege tribuni plebei sirint, uti illi, quos hodie tribunos ple-**

*bei faxitis (vel facilis). Faxitis et sirint de conjectura feci, quia illa ætate haud fere aliter, maxime legibus scribundis. Sciunt qui antique non ignorant. Sed hoc levius. Sensus autem loci quod attinet, fefellit bonos emendatores, Duillium non eam allegare legem, quam ipse et collegæ, Q. Minutius Angurino, C. Horatio Pulvillo consulibus, de decem tribunis posthac creandis tulerunt; sed supra legem, quæ in monte Sacro per plebis secessionem lata est, repetere. Jam tum enim statim ab initio duo creati tribuni tres sibi adscivere collegas. Clare Livius II. 33. Hinc institutum mansit, ut, si minus quinque (qui tum justus tribunorum esse numerus cœperat) tribunos sibi plebs fecisset, iis, qui creati erant, perinde ut primis tribunis, liceret hactenus collegas cooptare, dum legitimus numerus impleteretur. Eam fuisse Duillii mentem, eo mihi verosimilius fit, quod collegæ novem legis simul a se latæ interpretem Duillium hand tulissent. Deinde quia ipsius Duillii verba contra sunt: 'Satisfactum legi aiebat, quæ, numero nusquam præfinito, tribuni modo ut relinquercntur, sanxisset,' &c. Sed fallor? an nusquam præfinitus numerus his vulgo verbis non est? *Si tribunos pl. decem rogabo, &c.* quasi, quinque tribunos per tribus creati, quinque a creatis sumi, necesse fuisset: quod falsum est. Vel etiam lego: *Sei treibunos plebei rogasso, sei meinus quinos hodie tribunos plebei facitis, uti ei tom [uteique] quos seibi colegas cooptasint, legitimei eu lege tribunei plebei sirint, utei illei, quos hodie tribunei plebei facitis. Facitis pro faxitis.* Vide Festum Scaligeri voce 'Topper.' *Klock.* quem etiam vide in Syllog. Epist. quas Burmann. edidit, tom. I. p. 393. Depravata citra controversiam lectio, cui Rhenanus, optime meritus, ut de Plinio ac Tertulliano, sic et de T. Livio,*

medicam quidem manum adhibet, at non persanat. Sic enim conatur e vestigiis Wormaciensis codicis: *si quo minus hodie dec. trib. pl. fecerint, tum ut ii, quos sibi collegas coopt. ut illi leg. eadem lege trib. plebeii sint. Cooptassint* autem, pro quo editur *cooptassent*, reponi vult, gratiamque hoc nomine sibi habitum iri confidit: ἀρχαϊκῶς, pro *cooptarint*: qualia in Festo Pompeio occurrunt complura, et Cicero initio Catonis Majoris de vetere poëta illud est mutatus, 'O Tite, si quid ego adjnto, curamve levasso,' pro *levavero*. Nos, consultis hinc inde exemplaribus vetustis, locum esse mutilum rati, tentabamus, *si trib. pl. fecerint, decem rogabo. Si qui vos minus hodie decem feceritis, ut ii, quos sibi collegas, &c.* Pro, si qui vos minus hodie decem tribunis feceritis, vel si quomodo vos minus quam decem tribunos feceritis. Arbitrentur doctiores, quamam ratione expediri melius queat nodus. A. Schottus, *Observ. Human. III. 38.* Hæc sunt obscurissima, quibus et emendandis et enucleandis opera et olenm perit. Rhenanus vidit legi posse, sed unde, nescio, *si quo minus hodie decem trib. pl. fecerint, tum ut ii, quos sibi coll. coopt. ut illi leg. eadem lege trib. plebeii sint.* Ante illum vero Andreas: *Si trib. pl. fecerint, decem rogabo. Si qui vos minus hodie dec. trib. pl. fec. utique quos sibi coll. coopt. ut illi.* Paulo post Campanus: *Si qui vos minus hodie x. tribunos plebis fecerint; litum uti quos sibi coll. coopt. credo, ut invenerat in vet. lib.* Denique A. Schottus *Observ. III. 38.* consultis hinc inde exemplaribus vetustis, locum mutilum ratus, tentabat, *Si trib. pl. fecerint, decem rogabo. Si qui vos minus hodie decem feceritis, ut ii, quos sibi collegas.* Pro, si qui vos minus hodie decem tribunos feceritis: vel, si quomodo vos minus, quam decem tribunos, feceritis. Istæ sunt fere doctiorum sententiæ de

hoc loco. Ego despero meliorem fieri posse e Pall. quorum primus ac tertius, *Si qui nos minus hodie decem trib. pl. fecerint: hii tum uti quos sibi coll. coopt.* Pal. 2. *Si quo minus hodie decem trib. pleb. fecerint. Hi tum quos coll. coopt. ita illi legitimi.* Gebh. Carmen hoc rogationis olim de tribunis decem lata tentaverunt varie et vestusti editores, et Rhenanus, Sigonius, Schottus. E quibus hi tres ut singuli aliquid boni attulerunt, ita et in partibus defecerunt. Mss. lectio est, *Si trib. plebei decem rogabo, si qui vos minus hodie decem trib. pl. fecerint, hii tum uti quos sibi coll. coopt.* Sit igitur universum tale: *Si tribunos plebei decem rogabo, si qui vos minus hodie decem trib. feceritis, hi tum uti quos sibi coll. coopt. ut illi leg. eadem lege trib. plebei sint, ut illi quos hodie trib. plebei feceritis.* Principium cur mutet Schottus, caussa nulla est. Recte autem ille *Si qui*, id est, si 'qua ratione,' 'si quo numero.' Male Sigonius *Si quos*, quum illa non modo scriptorum, sed et veterum editio-num lectio sit. Construendum: *Si qui tribunos plebei feceritis minus decem*, id est, τοῖς δέκα. Repetitio τῶν ὑτί, quod abesse posset, elegans et alibi quoque nobis adserenda. Male hoc delet Rhenanus. Recte autem idem et Sigonius *cooptassint*. Sed male alter, offensus repetitione τῶν ὑτί, substituit *ita illi legitimi*. Vide quæ ad xxviii. 9. et xxxvi. I. J. F. Gron. Codicum neorum lectionem addam. *Si qui vos (si quo Hav. si quos Harl. 2. et Port. a m. sec. si quos nos Gaertn. si qui nos Lipsiens. si quinos Voss. amho, sed prior in margine, posterior in contextu) minus hodie decem tribunos plebis (plebeis Port. a m. pr. plebi fragm. Hav. a m. pr. pl. Hav.) fecerint (fecerunt Voss. 1. fecerit fragm. Hav. a m. pr. feceritis a m. sec.) hi (ii Leid. I. et Flor. hii fragm. Hav. et Gaertn. iis Harl. I.) tum (cum Port.) uti* (deest hoc vocabulum

in Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. utique præferunt Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. a m. sec.) *quos sibi* (posterior vox exsulat ab Harl. 2. et Hav.) *collegas cooptassent, ut (ita Harl. 2. et Hav.) illi legitimi eadem lege tribuni plebei (plebi Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. plebis Port.) sint (sunt fragm. Hav. a m. pr.) ut illi, quos hodie tribunos plebei (plebeios Voss. 2. plebeis Leid. I. et Port. plebis Leid. 2. et Gaertn.) feceritis Flor. Voss. uterque, Leid. nterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Omnium virorum doctorum sententias atque emendationes excutere ac refellere, locus et ratio adnotationum non patitur. Breviter dicam, lectionem Gronovii verissimam videri. Unde et in contextum recepi. Ipse olim in prima Observat. ed. i. 18. quædam verba aïter constituēbat, et quidem hoc modo; *si quos minus hodie decem tribunos plebei fecerint*; puta, tribus: quibus in ultima notarum ed. (in repetita enim Observ. ed. totum hoc caput omissum est) substituit, *si qui vos minus hodie decem tribunos feceritis*. Servavi *tribunos plebei feceritis*. Illud *si qui vos* in plerisque est codd. aliorum autem vestigia eo nos manifeste ducunt: superest etiam in priscis edd. usque ad Basileensem a. 1539. ubi errore typhotetarum datum est *si quis vos*. Et tamen id pleræque proximarum servarunt usque ad Basileensem a. 1554. quæ substituit *si quos*. Id deinceps Sigonius male probavit. *Si qui* recte Gronov. exponit, 'si qua ratione;' vel, ut Schottus malebat, 'si quo modo.' Qui enim casus sextus est antiquus. Vide ad xxviii. 43. § 17. *feceritis*, consultis hinc inde exemplaribus, etiam Nannius, ejusque pennis superbiens Schottus, probarunt: in uno etiam neorum a m. emendatrice inveni. Eam autem scripturam probat, quod sequitur, *ut illi, quos hodie tribunos**

plebei feceritis. Non necessarium tamen videtur, ut construas *si qui tribunos plebei feceritis minus decem.* Nam minus decem tribunos Liviana locutione est, pro pauciores quam decem tribunos, pauciores decem tribunis. Infra x. 25. 'Duas se ibi legiones Romanas reliquisse, et minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio venisse.' xxiv. 16. 'Minus duo millia hominum ex tanto exercitu, et ea major pars equitum, cum ipso duce effugerunt.' xxix. 34. 'Inter eos satis constabat, non minus ducentos Karthaginiensium equitum fuisse.' c. 38. 'Paullo minus trecenti vivi capti.' xxx. 12. 'Minus dimidium ejus hominum captum est.' xlii. 57. 'Minus quingentos passus ab castris aberant.' c. 58. 'Minus quingentos passus a vallo instruxerat Perseus suos.' xlii. 33. 'Minus trecentos passus aberat.' Ita et Plautus in Trinummi. ii. 4. 1. 'Minus quindecim dies sunt, cum pro hisce ædibus Minas quadraginta accepisti a Calliele.' Pariter 'plus' et 'amplius' accipiuntur pro 'plures'; eodemque modo construi solent. Vide ad xli. 12. § 8. Recte etiam substitutum est *cooptassint.* Vide hoc lib. c. 55. § 5. In vocibus *ut illi legitimi, τὰ ut illi repetita sunt ex præcedentibus hî tum uti.* De repetitione *τὸν ut* vide ad xxii. 11. § 4. De repetitione pronominis autem ad xxv. 27. § 1. Klockii conjectura inmane quantum a codicum scriptorum lectione discedit; in qua etiam prorsus ἀποσδιόβυσον est τὸν *sirint*, quod antique dictum pro *siverint.* Vide ad i. 32. § 7. Quare putassem, qui epistolam ejus ex autographo descripsit, manum scribentis non adsecutum esse, quum forte loco *τὸν sirint*, dederit *sient*; nisi ipse quoque ad marginem Livii ab eo ita scriptum vidisset. Denique nota Rhenani, omnibus aliorum hic præposita, non exacte convenit iis, quæ ex illa viri docti laudarunt. Ubi enim hic legitur *eadem lege tribuni*

plebei sint, Schottus et Gebhardus adferunt *tribuni plebei sint*: neque adparet, ipsum, τὸν ut repetitum altero loco expungendum esse censuisse; quod Gronovius ei adscribit. Verum viris doctis inposuerunt vitiosæ notarum illarum ἐκδόσεις. In illis enim et *tribuni plebei* exstat, et insuper vulgatur: 'Quare legendum aut *ii tum quos,* aut *ii quos,*' pro, aut *ut ii quos.* Sed et hic et alibi primas earum edd. quæ vivente Rhenano in lucem prodierunt, secutus sum.

§ 11 *Perseverasset, negando XII. tribunos plebei rempublicam habere posse]* XII. in XV. mutatum per placet. Duillius enim quinque novos creaverat; prioris autem anni, connumerato Duillio, x. erant. Notandum autem hoc loco, etiam patricios, atque adeo consulares, factos tribunos plebis. Nam hi duo consules fuere A. U. C. ccc. *Glar.* Lego XIV. *tribunos plebei.* Nam quinque a Duillio creati. Ceteri novem collegæ Duillii enim magistratum sive honorem competebant. *Klock.* quem etiam vide in Syllog. Epist. quas Burmann. edidit, tom. i. p. 393. XV. pro XII. substituerunt primi Mognutini. Et ita etiam omnes mei exhibent. Error inde natus est, quod primi editores inciderint in codicem, in quo numeri quinarum nota V. minus perite depicta, binarii II. figuram referret. Sæpius ita scribæ lapsi sunt in Mss. Vide ad xxxvii. 22. § 4. Præterea *perseveraret* Hav. Deinde *tribunos plebis* Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Hav. et Voss. 1. a m. sec. *plebis tribunos* Port. *plebes tribunos* Gaertn. *plebeios tribunos* fragm. Hav. Reliqui *tribunos plebei*, quod et in Voss. 1. fuerat a m. pr. ut et in omnibus edd. præterquam Gronovianis annorum 1678. et 1679. in quibus editum *plebi*, quod et in suis Mss. esse Hearne auctor est. Vide ad ii. 33. § 2. In fine autem hujus capituli, ubi *Patribus plebique* editur, *Patribus plebique* præferunt Flor. Leid. 1. Harl.

ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 42. § 2.

CAP. LXV. § 1 *Patrum voluntatem fovissent*] *Fovere* Harl. 2. et Hav. *foverent* Gaertn. Mox *duos et patri- cios*, pro *duos etiam*, idem Hav. Vide ad XXII. 47. § 9. Voce autem *patri- cios* caret Harl. 1. Tum *consulesque*, pro *consularesque*, Lipsiens.

Sp. Tarpeium et A. Æternium coop- taverē] *A. Aterium*, ut supra. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *Etrinium.* Gebh. *A. Ternium* Harl. 2. *A. Tremum* Hav. *A. Ærium* Port. *A. Æternum* Harl. 1. *A. Æternium* Flor. et Leid. 1. *Æter- nium*, omisso prænominē, Lipsiens. *A. Eternium* Voss. uterque, Leid. 2. et fragm. Hav. *A. Aterinum* Gaertn. Vide ad III. 31. § 5. Insuper *capta- vere* Hav. et a. m. pr. Port. Vide ad cap. præc. § 9.

§ 2 *Consules creuti Sp. Herminius, T. Virginus*] *Sp. Herminium* consulem Dionysius Antiq. I. XI. p. 729. *Δάρων* 'Ερμίνιον vocat, Diodorus Bibl. I. XII. p. 301. *Δαρῶν* 'Ερμίνιον; Valerius in Prænomini- bus *Lartem Herminium*. Ergo non *Sp.* sed *Lar Herminius* hoc loco restituendum est, ut etiam dixi in prænominibus a me editis multo latius. *Sigon.* Si Livius priori consulum *Lartem* prænomen dedit; error, quo ei *Spurius* substituitur, bene antiquus esse debet, quum non modo in omnibus Mss. meis similiter peccetur, nisi quod *Sulpicius*, pro *Spurius*, sit in Gaertn. verum etiam, ut Pighius in *Annal.* ad a. CCCV. p. 157. observat, jam in *Chron.* Cassiodori et Mariani *Sp. Herminius* eadem aberratione vocetur. Suspicio itaque nasci posset, alios Livium auctores secutum esse, quam Dionys. Diodor. et Valer. quod tamen non nimis urgeo. De hoc prænominē etiam vide ad IV. c. 58. § 7. Mox et *T. Virginus* Voss. 2. et priscae edd. usque ad Aldinam, quæ prima τὸ et omisit: et recte. Reliqui enim codd. eam vocem ignorant. Vide ad II. 17. § 1.

Cælimontanus] *Cælimontanus*, quia 'Cælius,' non 'Cælius,' scribitur. *Sigon.* Lapidēs eruditi utroque modo 'Cælius' et 'Cælius' pro nomine gentili scribunt, sed nummi tantum vel 'Cælius,' vel 'Coilius.' An tamen inde cognomen deducendum sit, dubitatur. Potius videtur, ut nomen acceperit ab nno septem montium urbis Romæ, in quo forte ædes habuit, atque habitavit. Inde autem deducta nomina primis his temporibus frequentia occurrunt. Ita consulis, cui 'Esquilino' cognomen fuit, qui A. U. C. CCLXXV. in locum C. Servilii Structi Abalæ in magistratu mortui factus est, memoratur in *Fastis Capitol.* Cognomen 'Capitolini' in gentibus Quinctiorum, Sestiorum et Manliorum, etiam antequam M. Manlius Gallos Capitolium scandentes deiceret, ex Livio et aliunde notum est. 'Sp. Tarpeius Montanus Capitolinus' consul memoratur in *Fastis Capitol.* A. U. C. CCXCIX. 'P. Mælius Capitolinus' tribunus militum consulari potestate ibid. A. U. C. CCCLIII. 'T. Romilius Rocus Vaticanus' consul ibid. A. U. C. CCXCVIII. Ita 'Aventinensis' Genuciorum cognomen fuit. De orthographia autem nominis hujus montis non convenit. Apud scriptores enim Latinos varie, nunc 'Cælius,' nunc 'Cælius,' editur. Verum apud Dionys. Antiq. lib. II. pag. 104. mons, ut et is, unde mons nomen habet, vocatur *Καλιος*, et *CAELIUS* in tabula ærea apud Gruter. in corpore *Inscr.* p. DII. Pighius etiam in *Annal.* ad a. CCLXXXIV. p. 117. inscriptionem refert, suo tempore in hortulo Jac. Sadoleti Cardinalis exstantem, dedicatam *HERCVLI. IVLIANO. IOVI. CAELIO. GENIO. CAELIMONTIS.* unde Virginiorum cognomen *Cælimontanus*, non *Cælimontanus*, scribendum contendit: quod etiam verisimilius videtur. Eam itaque scripturam, a Sigonio ejectam, iterum recepi. Ceterum *Cælius Montanus* dicitur in

Gaertn.

Nihil magnopere ad Patrum aut plebis caussam inclinati] Primo magno opere Lipsiens. Vide ad xxviii. 18. § 4. Unius tamen illius codicis auctoritatem sequi, periculosum puto. Deinde a *Patrum ad plebis caussam* Voss. 1. a m. sęc. ad *Patrum aut ad plebis* Hav. quod quidem stilum Livii sapit: vide ad vi. 28. § 6. ejus tamen unius auctoritas levior est, quam ut receptam lectionem mutare audeam. Immo quum videam Voss. 1. a m. pr. et Lipsiens. habuisse ad *Patrum ad plebis caussam*, potius puto, librarium cod. Hav. utramque illam lectionem aut et ad junxisse: quod eos sæpissime fecisse, dictum est hoc lib. cap. 44. § 4.

§ 3 *In cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat]* *Captum prodi a collegis* Pall. 1. ac 3. *Gebh.* Particulam connectentem, quæ in edd. prioribus supererat, omisit Gronovius, eumque secuti recentiores editores, quam tamen servant Leid. 2. Harl. ambo, Port. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. Tum præpositio a exsulat a Leid. 2. Præterea verbis prioribus *Tribonius*, pro *Trebonius*, perperam præfert idem Leid. 2. *Trebunius* Flor. agebat autem, pro aiebat, Leid. 1. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad viii. 33. § 23.

§ 4 *Qui plebem Romanam tribunos plebei rogaret]* Ita Clericus edidit; qua autem auctoritate, incertum est. Forte ita legendum censuit; quoniam verbis seqq. similiter editum videret, 'dum decem tribunos plebei faceret.' Sed de eo mox. Jac. Gronovius vulgari curavit *tribunos plebi*, ut præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et, ut Hearne monuit, Oxon. B. L. 1. 2. et N. Reliqui excusi habent *tribunos plebis*: quibus concinunt Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *tribunos pleb.* ambigue est in Leid. 2.

Restitui itaque Gronovii lectionem, quam et plures et optimi tuentur. Vide ad ii. 42. § 6. Tum rogasset male Hav.

Is usque eo rogaret] *Is usque rogaret*, una voce deficiente, Voss. 1. et Leid. 2. Sed omnes hæc quatuor voces desunt in Gaertn. *isque usque eo rogaret* habet Lipsiens.

Dum decem tribunos plebis faceret] Vet. lib. *plebi*. Sigon. *Plebi* etiam Voss. 1. Harl. uterque, Lipsiens. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. L. 1. N. et C. *Plebis*, quod Sigonio displicuit, ab Aldo obtinuerat, et in duobus tantum codd. Leid. 2. et Gaertn. mihi obvium fuit. Aldo antiquiores habent *plebei*, quod Jac. Gronovius revocavit, eumque secutus Clericus. Sed consensit unus tantum meorum Mss. Flor. Reliqui enim Voss. 2. Leid. 1. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ea voce carent. Hinc *plebi* etiam, quod plurimum calamo descriptorum auctoritas defendit, recepi, licet nec *plebei*, ob integerrimum codicem præeuntem, temere rejiciendum existimem.

Unde Aspero etiam inditum est cognomen] Sollemni lapsu Pall. 1. ac 3. *indictum*. Moneo propter quosdam, hinc facile suis conjecturis ad frivolum correctionem grassaturos. *Gebh.* *Indictum* etiam Voss. 2. Sæpius ita librarii peccarunt. Vide ad i. 32. § 14. ii. 13. § 1. vi. 20. § 11. vii. 2. § 6. atque alibi. Et ita passim mutantur 'additus' et 'addictus.' Vide ad vi. 15. § 9. 'editus' et 'edictus.' Vide ad xxi. 62. § 7. *Induitum est* habet Voss. 1. Præterea *Aspero inditum etiam est* Lipsiens. et Hav. Mox *tribunum gessit*, pro *tribunatum*, Harl. 1.

§ 5 *Inde M. Geganius Macrinus et C. Junius consules facti]* Hunc alii *Macerinum* vocant, qui bis antea consul fuit. Sed *C. Julius* alii recte pro *Junius* emendarunt. Junii enim omnes post Bruti mortem plebei fuerunt,

auctore Dionysio l. v. p. 292. nec umquam consules facti, nisi donec licuit ex plebe alterum fieri consulem. *Glar.* Græci et Capitolini scriptores *Macerinum* cognomen addunt *Geganii*, non *Macrinum*. *Sigon.* *M. Geganius M. Agrinus* Voss. 1. *Leid.* 1. *Harl.* 1. et Lipsiens. *M. Geganius Marcus Acrinus* Voss. 2. *M. Geganius*: . . . *ag'in^o* *Port. Cn. Gaganius M. Acrinus* Flor. *Cn. Greganinus Macrinus* *Leid.* 2. *M. Greganinus Agrinus* *Hav.* *M. Greganinus M. Ag'nus* *Gaertn.* *M. Geganius Agrinus* *Harl.* 2. *M. Geganius Magninus* *fragm.* *Hav.* *Geganios* sæpe librariorum lapsu *Geganios* vocari, docetur ad *iv.* 17. § 7. Præterea, *Macerinum* Geganiorum cognomen esse, monet etiam *Piglius* in *Annal.* ad a. *cccvi.* p. 158. idque *iv.* 8. c. 22. et alibi sine illa varietate ipsi, etiam in *Mss.* tribuntur. Vide quoque *Rhenanum* ad *Livii* *iv.* 12. § 6. *Julius*, pro *Junius*, ut antiquiores edd. habebant, primus restituit *Aldus*. Et ita præferunt omnes codd. *Et Concordius Julius* est in *Voss.* 2. Recte autem *C. Julius* editum esse, constat ex *Livii* *iv.* 21. § 6. ubi 'iterum consul' memoratur. Ejus enim prior consulatus in alium, quam hunc, annum conferri non potest.

Conciones tribunorum adversus nobilium juventutem ortas sine insectatione ejus potestatis, &c. sedavere] Quid est 'sedare conciones ortas?' Quando umquam alias dixit 'oriri conciones?' Quis est, qui non videat, aut *coitiones*, aut *contentiones* esse legendum? vel repugnantibus antiquis exemplaribus. *Sigon.* *Pal.* ex correctione (nota priori parti literæ tertiæ vocis *contiones* supposita) indiget, placuisse exscriptori *coitiones*, ut volebat *Sigonius*, negans recte dici 'contiones oriri.' Sed 'contiones ortas' hic intelligo criminationes, in contione contra vim injuriamque nobilium juventutis sese exerentes, in ipso principio oppressas fuisse ab consulibus.

Campanus quoque offendit in hoc loco, objiciens nobis *contentiones*. *Gebh. Contiones tribunorum* *Flor.* *Voss.* ambo, *Leid.* ambo, *Port.* Lipsiens. *Gaertn.* *Hav.* et *fragm.* *Hav.* Ex *Harl.* utroque nihil in excerptis notatum video, quamvis mihi vix persuadeam, eos ambos hic ab aliis omnibus dissentientes *coitiones* exhibere. *Contentiones tribunorum* habet *fragm.* *Hav.* in margine: *contentiones tribunorum* *Latinus* se in *Neapol.* et *Hearne* in *Oxon.* *N.* reperisse profiteatur. *Doujatins* vulgatum tueri conatur, testatus, se quidem absolute non dicturum *conciones ortas*, sed *conciones tribunorum adversus nobilium juventutem ortas* non multo magis damnatum, quam 'tibi a me nulla orta est injuria,' quod dixit *Terentius* in *Adelph.* 1. 1. 35. aut 'facinus ex te ortum,' quod *Plauti* est in *Pœnul.* *iv.* 2. 67. quæ utraque exempla ipsi *Calepinus* subgessit. Sed quisque sponte videt, nullam convenientiam esse inter locutionem 'injuria orta a me,' aut 'facinus ortum ex te,' et 'concio tribunorum orta adversus juventutem.' Possetne, quæso, ferri, 'Oratio,' vel 'concio *Ciceronis* orta adversus *Catilinam*?' Haud puto. Neque melius *Gebhardus* receptæ lectionis patrociniū suscepit, *conciones* exponens criminationes in concione sese exerentes, ne *Sigonio* ad sentiendum foret; quem tamen recte *coitiones tribunorum* emendasse puto. Alibi sæpe librarii *Liviani* τῶ *coitio* vel vocem *concio* vel vocem *contentio* substituerunt. Vide quæ notantur ad *iv.* 13. § 18. et mox hoc cap. ad § 8. Præterea *juventutem hortasse insectatione* *Klockian.* *juventutem ortas sine insectatione* *Flor.* a. m. pr. sed recte *insectatione* deinde emendatum est. Id enim in hac re proprium verbum. Ita paullo ante hoc cap. habuimus 'insectandisque *Patribus* tribunatum gessit.' *xxii.* 34. 'Insectatione principum popularibusque

artibus conciliatum.' II. 27. 'Furente Appio et insectante ambitionem collegæ.' III. 33. 'Ut plebicola repente omnisque auræ popularis captator evaderet, pro truci sævoque insectatore plebis.'

§ 6 *Sedavere plebem decreto*] In prioribus edd. fœde laboravit hic locus a distinctione prava, quam nunc ita digessimus. *Jac. Gron.* Non modo major distinctio post vocem *sedavere* perperam omisa erat in ed. Gronoviana a. 1665. verum etiam in verbis seqq. pleræque edd. ita interpungebant: *delectu sustinendo, rem ab seditionibus continuere*: quod recte *Jac. Gronovius* mutavit, ut nunc editur. Prava, quæ olim obtinuerat, distinctio inter alios etiam *Donjatium* in errorem perduxit, et effecit ut crederet, hunc *Livii* sensum esse: consules continendo plebem metu delectus, ad bellum *Volscorum* et *Æquorum* indicti, rempublicam seditionibus vacuam habuisse: quasi nempe constructio verborum illa foret 'continuerem,' (id est, rempublicam,) 'ab seditionibus, sustinendo plebem delectu decreto ad bellum.' At, recepta nova distinctione, patet *Livium* id velle: quum delectus ad bellum *Volscorum* et *Æquorum* decretus esset, consules, sustinendo rem, plebem ab seditionibus continuisse. 'Sustinendo rem,' id est, morando, differendo delectum decretum: quem si ursissent, plebs militiam detrectans a seditione contineri non potuisset. Eo sensu 'sustinere' *Livio* frequens est. *Infra* v. 45. 'Vix temperavere animis, quin extemplo impetum facerent: compressique a Cædicio centurione, quem sibi ipsi præfecerant, rem in noctem sustinere:' et alibi. *Ovid. Ep. Heroid. I. 114.* 'Extremum fati sustinet ille diem:' ubi vide *Burm.* Ceterum, pro *delectu*, est *dilectum* in *Voss. I.* et *Leid. I.* *delectos* in *Harl. I.* *dilectu* in *Flor.* et *Lipsiens.* Vide ad

xxxvii. 51. § 7. *delecto* in *Gaertn.* Vide ad II. 27. § 10. *Mox a seditionibus* *Voss. 2.* *Gaertn.* et *fragm. Hav.* et inferius alio ordine *tranquilla omnia* idem *Voss. 2.*

§ 7 *Cura pacis concordia quoque intestina causa fuit*] *Concordia quoque intestina causa* *Leid. 2.* sollempni errore. Vide ad v. 27. § 1. *discordia quoque* *Port. a m. sec.* priori lectione penitus erasa. Præterea *plebi a junioribus*, pro *plebi ab junioribus*, *Gaertn.*

§ 8 *In primis parum proderat*] *In primis patrum* *Voss. 1.* *Harl. 2.* et *Hav. in primis primum proderat* *Leid. 2.* Sed nihil mutandum. *In primis* nempe humiliorum, quibus tribuni auxilio erant.

Deinde ne ipsi quidem inviolati erant, utique postremis mensibus, &c.] Ex volumine veteri colligo scriptum fuisse, *in primis parum proderat, dein ne ipsi quidem inviolati erant.* *Rhen.* Hic sensus misere laceratur ab iis qui, ejus ignari, verba inscite dispunxerunt. Facile restituetur in integrum, si ita interpunxeris, ut *utique postremis mensibus cum inviolati erant junctas* sic: *ne inviolati quidem erant utique postremis mensibus*, id est, præsertim postremis mensibus, cui orationi causas subnectit statim duas. *Signon.* In finitibus locis *Livium* *dein* scripsisse, aut certe *codd.* *Livianos* hanc vocem præferre, ubi vulgo *deinde* editur, dictum est ad III. 3. § 6. hic tamen omnes nostri constanter *deinde* servarunt. Præterea interpunctio, quam hic carpit *Signonius*, orta fuisse videtur ab *Aldo*, qui majori distinctione verba *utique postremis mensibus* a prioribus divisit.

Quum et per coitiones potentiorum injuria fieret] *Vocula et* omittitur in *Hav.* Vide ad II. 44. § 3. *Deinde per cunctos* *Gaertn. per contentiones* *Leid. 2.* *Harl. 2.* *Lipsiens.* *Hav. Oxou. L. 1.* apud *Hearnium*, et *Voss. I.* in marg. qui in contextu præfert *contiones*, quod etiam habet *Port. con-*

ciones et coitiones in cod. N. se invenisse testatur idem Hearne. Vide hoc cap. ad § 5.

§ 9 *Jamque plebs ita in tribunatu ponere aliquid spei*] *Jamque ita plebs trajectis vocibus Gaertn.* Tum *poneret* fragm. Hav. et, quas vidi, edd. usque ad Aldum, quasi penderet ex præcedenti vocula *quam*. Sed solita inscitia librarii lectionem infinitivam ferre non potuerunt. Vide ad i. 50. § 5. Ex eodem fonte profluxit, quod quidam codd. mox § seq. *crederent*, pro *credere*, exhibeant. Non posse referri ad τὸ *quam* inde constat, quod his verbis non redditur ratio, quemadmodum proximis factum est, cur tribuni utique ultimis mensibus in violati non essent. Præterea *spei aliquid eadem* edd. pro quo Aldus *aliquid spei* dedit, transpositis vocabulis: quod omnes codd. mei probant. Mox *similes tribunos* media voce omissa Port. a m. pr. *similes Sicilia tribunos* Leid. 1. et Flor. a m. pr. *similes Ilcio tribunos* transpositis syllabis Lipsiens. Vide ad ii. 58. § 2.

Nomine tantum se biennio habuisse] *Nomina tantum se bien. hab.* Grævius e Mss. et vet. edd. ad Cic. ad Attic. v. 15. et Paradox. 4. Sine dubio recte. *Duk.* Locutio capi posset, quasi plebs quereretur sibi eo biennio tantum nomine non re tribunos fuisse, quomodo et Doujatius exposuit. Verum non modo quidquid codicum consulni, sed et omnes veterum edd. legunt *nomina tantum* usque ad Basileenses, qui a. 1539. *nomine* vulgaverunt. Quamvis vero Vascos. subinde, Gryplius, Sigonius, et nonnulli alii *nomina* loco restituerint, altera tamen lectio reliquis editoribus placuit usque ad Hearnium, qui iterum *nomina* dedit. Optime. Sæpe ita Livius locutus est. v. 18. 'Me jam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis.' vii. 29. 'Campani magis nomen ad

præsidium sociorum, quam vires, quum adtulissent.' xxxix. 1. 'Præterquam quod nomina tantum ducum in Hispania Romani haberent, exercitum quoque veterem inde deductum.' xlii. 41. 'Elephantii in acie nomen tantum sine usu fuerunt.' Etiam Mela ii. 3. 'Thoricos et Brauronia, olim urbes, jam tantum nomina.' Et Silius i. 293. 'Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen:' ubi vide quæ olim notavi. Similiter quoque ex antiquis membranis et editis hic legendum monentem vide Academiæ Trajectinæ decus J. G. Grævinm literis ad Nic. Heinsium in Syll. Epistol. quas edidit Burmann. tom. iv. p. 540.

§ 10 *Ut nimis feroces suos credere juvenes esse*] *Et nimis feroces* Voss. 2. sæpius obcurrente errore. Vide ad xxi. 28. § 8. Deinde *crederent* Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad § præc. Denique τὸ *esse* deest in Voss. utroque, fragm. Hav. et Port. a m. pr. exulat etiam ab excusis ante Aldum, qui adjecit. Servant autem reliqui codd. nisi quod *essent* præferant Leid. 1. et Gaertn. *esset* Lipsiens.

Malle, si modus excedendus esset] Terentius Adelphis ii. 1. 20. 'Non innueram; verum in istam partem potius peccato tamen.' J. F. Gronov. *Exercendus esset* perperam Voss. 1. Leid. 2. fragm. Hav. et Gaertn.

§ 11 *Simulando ita se quisque extollit*] *Extollat* Voss. 2. Leid. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. atque ita voluisse videtur scriba Harl. 2. qui exhibet *extollant*. Tum in *difficile est* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 8. § 9.

Metuendos ultro se efficiunt] Prima vox male deficiebat in Voss. 2. et fragm. Hav. in quo tamen posteriore a m. pr. licet alio loco, adscripta erat hoc modo, *ultro se met. eff.* Sed *met. se ultro eff.* habent Voss. 1. et Leid. 2. Mox *injuriam ab nobis*, pro

inj. a nobis, Harl. 1. et Flor.

CAP. LXVI. § 1 T. *Quintius Capitolinus IIII. et A. Furius consules inde facti*] Hoc loco satis diligenter Livius Capitolini consulis annos numeravit, quod libro secundo omissum bis ante ad II. 64. et ad III. 2. testati sumus. Pro A. autem Agrippa repositum est ab aliis, ut sit Agrippa Furius, quod non displicet. Nam in pugna ad Corbionem c. 70. Agrippæ consuli nomen est. *Glar. Quintius* Leid. 1. Vide ad I. 30. § 2. Hinc quarto Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Tum Agrippa probanti Glareano adsentit Pighius in Annual. ad a. CCCVII. p. 159. docens, prænomen Agrippa errore librariorum in vulgatis aliquot exemplaribus mutatum esse in Aulus. Certe Aulus habent omnes excusi ante Aldum, qui ejus loco Agrippa substituit. Eundem errorem in Livii codd. Mss. obtinere Hearne profitetur: quem tamen Pighii verba descripsisse, licet eum non nominet, et male Mss. pro editionibus memorasse, puto. Omnes certe codd. quibus utor, in prænomen Agrippa conspirant. Insuper consulis nomen Furius perperam abest ab Hav. et Lipsiens. Denique eadem edd. non agnoscunt voculam *inde*, quam iterum Aldus interjecit, concinentibus etiam hic codd. manu exaratis, nisi quod pro ea *deinde* habeant Harl. 2. et Hav.

§ 2 *Quum dies alicui nobilium dicta novis semper certaminibus conciones turbaret*] Videat lector verba hoc loco ut intelligenda. *Glar.* Dum nimirum factionibus potentiores eripiebant populo reos. Pal. 3. *conditiones turbaret.* Gebh. Nostri codd. vulgatum recte servant, nisi quod *turbant* sit in Leid. 2. et in margine Voss. 1. *conciones* et *conditiones* alibi confunduntur. Vide ad IV. 12. § 7. Ant. Perizon. margini adscripserat forte legendum *turbarent*; ad quorum primum. Verum, ut constructio constet,

tum etiam legendum foret *die dicta.* Quarum tuentur omnes codd. quorum tamen non displicet, ut referatur ad vocem *certaminibus*. Sed nec vulgatum damno. Paulo ante in verbis præcedd. *Jam vero non ultra*, addita secunda voce, præfert Gaertn.

§ 3 *Ad quarum primum strepitum, velut signo accepto, arma cepere*] *Ad quarum primum strepitum* fragm. Hav. Deinde *arma accipere* Hav. *arma accipere* Harl. 2. et Lipsiens. Et ita Pal. 2. præferre, auctor est Gebhardus ad I. 7. § 6. unde legendum opinatur *occipere*. Sed nihil muto. 'Arma capere' hic est bellum movere. Sall. in Cat. c. 33. 'Deos hominesque testatur, imperator, nos arma neque contra patriam cepisse, neque quo periculum homini faceremus.' Tacit. Ann. II. 52. 'Valida ea gens, et solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque adcolas in bellum traxit.' III. 38. 'Cælaletæ, Odrusæque, et alii, validæ nationes, arma cepere.' Et sæpissime alibi. 'Arma capere,' sed alio sensu, pro arma sibi indnere, inlustravi ad Sil. IV. 98. 'sumere arma,' quemadmodum hic 'capere arma,' Livius dixit II. 43. 'Eo anno non signior discordia domi, et bellum foris atrocioris fuit. Ab Æquis arma sumta:' pro quo 'bellum sumere' Silius dixit I. 272. 'Bellaque sumta viro belli majoris amore:' ubi vide etiam. Alibi quoque 'arma accipere,' pro 'capere,' librarii dederunt. Vide ad XXII. 19. § 7. Et quidem hic tanto facilius, quod ea vox modo præceserat, et adhuc memoriæ librarii inhærebat. Mox Æqui et Volsci Harl. 2. cum priscis edd. Æqui aut Volsci Klockian.

Cupidi prædaram, biennio ante delectum indictum haberi non potuisse] *Præd. cup.* Hav. *cup. prædæ* Leid. 2. Hinc biennio autem idem Leid. 2. solito errore. Vide ad XXVII. 35. § 7. Uttram-

que lectionem exprimere conatus est librarius fragm. Hav. qui *biennio ante autem* dedit. Vide ad III. 44. § 4. *Biennio ac* Lipsiens. Tum vox *delectum* aberat ab fragm. Hav. a m. pr. sed *dilectum* habent Flor. Voss. 1. Leid. ambo, et Port. a m. pr. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Deinde *habere* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et Port. Denique *annuente jam plebe* Leid. 1. Vide ad XXXVI. 34. § 6.

§ 4 *Quidquid irarum simultatumque cum exteris fuit*] *Simultatumque* Pal. primum habere, et tertium ab initio habuisse, testatur Gebhardus ad II. 14. § 9. Eadem lectio superest in Flor. Et hanc scripturam firmare etiam videtur lectio Leid. 1. et Lipsiens. a m. pr. in contextu *simul tacitumque*. Vide ad IX. 38. § 12. Paulo ante *nec pro comm. jam pat. Romana esse* Lipsiens. *esse Romam* transpositis dictionibus Gaertn. Præterea mox *τὰ in ipsos* desunt in Gaertn.

Obcæcatos lupos intestina rabie opprimendi occasionem esse] *Occasionem rati esse* Voss. 2. Male. Pendent enim hæc simul cum superioribus a præcedenti ‘persuaserunt.’

§ 5 *Coniunctis exercitibus Latinum primum agrum*] Scriptum fuerat *cōiunctis* vel *q̄iunctis*. Hinc, nota initiali omissa, factum est *Junctis*, ut præferunt Harl. 2. et Hav. quod mox mutatum in *Cunctis*, quemadmodum exstat in Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. Solent enim passim hæc vocabula confundi. Vide quæ notavi ad Sili II. 641. et quæ viri docti ad Plinii Ep. I. 9. in princ. Mox *Latium primum*, pro *Latinum pr.* Gaertn. Tum *perpopulati*, pro *populati*, Flor. Vide ad XXIII. 36. § 7. Deinde *nemo ibi vindex* alio ordine Harl. 2. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *sibi*, pro *ibi*, præferunt edd. priscae, pro quo Aldus *ibi* reposuit, concinentibus omnibus manu exaratis. Alibi non raro hæc voces commutantur. Vide ad I. 55. § 4.

Ad mœnia ipsa Romæ populabundi regione portæ Esquilinæ accessere] *Regionem portæ* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. Male. Indicat enim, ea parte hostes ad mœnia Romæ accessisse, qua erat porta Esquilina. Infra v. 8. ‘Ea regione, qua M’. Sergius tribunus militum præerat, castra adorti sunt.’ xxv. 25. ‘Portis regione platearum patentibus stationes præsidiaque disposuit.’ Vide Jac. Gronov. ad Liv. xxv. 9. § 10. Dicere etiam potuisset *popul. ab porta Esquilina acc.* quomodo locutus est xxxi. 24. ‘Ab Diplyo accessit.’ Deinde *portæ Equilinæ* Voss. 1. et Leid. 2. *portæ Exquilinæ* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Reliqui vulgatum servant. Vide ad XLV. 15. § 6.

Vastationem agrorum Urbi per contumeliam ostentantes] In volumine veteri est *vast. agr. per cont. Urbi ostent.* Rhen. Erratum hoc typographicum *vast. agr. ubi per cont. ostent.* novissimas edd. omnes obsedit. Legendum ex tribus Pall. editionibusque priscais *vast. agr. per cont. urbi ostent.* Sic in illis perperam vulgatur ad *quartum primum*, pro ad *quarum primum*. Gehh. *Ubi*, pro *Urbi*, editum tantum exstat in prioribus Gruteri, qui errorem in postuma emendavit. Similiter peccatum fuerat in Mediol. a. 1480. pro quo in utraque Tarvis. et Veneta a. 1495. exstat *ibi*. Sed *urbi* receperunt Mediol. a. 1495. et Veneta a. 1498. quomodo etiam legunt omnes nostri, nisi quod vocem transponant, quemadmodum Rhevanus in suo sibi obviui fuisse monet: quem ordinem etiam verborum recepi.

§ 6 *Inulti prædam præ se agentes*] *Multi prædam præ se agentes* dederunt scribæ Harl. 2. et Hav. editi etiam Aldo antiquiores, solito errore duabus prioribus literis vocis *inulti* in literam *m* coalescentibus. Vide quæ notata sunt hoc lib. c. 38. § 3. Præterea *prædam* male deficit in Voss. 1.

et Leid. 2. Denique mox *ire*, pro *iere*, præferunt Hav. et Lipsiens.

CAP. LXVII. § 1 *Etsi mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum*] Ultima voce caret fragm. Hav. a m. pr. *sim* habet Voss. 2. Ita Livium infra, aliosque alibi locutos esse videbimus ab v. 42. § 7. Reliqui tamen in vulgatum conspirantes eam lectionem hoc loco tuentur.

Cum pudore summo in concionem vestram processi] *Accessi* Lipsiens. Male. Supra hoc lib. c. 64. 'Auctores popularis sententiæ hand populares nactus in concionem cum iis processit.' Infra XLIV. 45. 'Perseus, una tantum spe Bisaltarum auxilii tentata, in concionem processit.' Et ita sæpe.

Hoc vos scire, hoc posteris memoriae traditum iri] *Hæc*, pro *Hoc*, utroque loco legit Port. *hic* posteriori Hav. Tum *hoc poteritis*, pro *hoc posteris*, Klockian. *hoc potestis* Lipsiens. a m. pr. in contextu. Mox *iri* exsulat a Leid. 2. et Voss. 2.

Vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum consule] Voces *modo pares* a m. pr. aberant a Port. sed postea margini adscripta sunt. *Modo præstito Quintio* Leid. 1. una tantum littera trajecta et duabus vocibus in unam coalescentibus. Hinc *quarto consule* Voss. 2. Harl. 2. et Port. *Quiritium consule* Gaertn. Paulo post vox *Romæ* non comparet in eodem Port.

§ 2 *Quamquam jam diu ita vivitur*] *Quamdiu vivitur* Port. a m. pr. in quo deinceps emendatum *quamq. diu ita vivit*. Posterior autem hæc lectio extat etiam in Lipsiens.

Si huic potissimum imminere anno scissem] *Huic potissimo inm. anno* Voss. 2. Male. Livius hoc lib. c. 64. 'Forte quadam utili ad tempus, ut comitiis præset, potissimum M. Dnilio evenit.' Et passim. *Inminere agnoscissem* Leid. 2. *imminere a quo scissem* a m. sec. emendatum est in Flor.

§ 3 *Ergo si arma illa viros habuisent*] *Sincera lectio Ergo si viri arma illa hab.* Rhen. Sustentatur hæc lectio omnium codd. Mss. fide. Nihilominus maluit olim Andreas *Si illa arma viros hab.* Gebh. Rhenani lectionem firmat etiam auctoritas omnium meorum codicum, ut et Neap. Latin. *Si viri*, id est, viri fortes, arma illa habuissent. Supra i. 41. 'Tuum est, inquit, Servi, si vir es, regnum.' c. 58. 'Sex. est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibi, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium.' II. 38. 'Bellum vobis indictum est, magno eorum malo, qui indixere, si viri estis.' III. 50. 'Imperium si quis inliberet, et viros, et armatos se esse respondetur.' Mox hoc ipso cap. 'In nos viri, in nos armati estis.' xxv. 18. 'Si vir esset, congregaretur:' quorum exemplorum quædam observavit etiam Grævius ad Flori III. 3. § 9. Ovid. Epist. Her. ix. 106. 'Quod tu non esses jure, vir illa fuit.' Justin. xi. 13. 'Quemadmodum Dario majorem turham hominum esse, sic virorum sibi.' Sallust. in Cat. c. 40. 'At ego, inquit, vobis, si modo viri esse voltis, rationem ostendam, qua tanta ista mala effugiatis:' ubi videndus Curtius. Adde Snakenb. ad Curtii ix. 7. § 17.

Quæ in portis fuere nostris] Voce inter versus adscripta, *quæ prope in portis* præfert Port. Ita II. 53. 'Hostem victorem paullo ante prope in portis ac vallo fuisse.' IX. 22. 'Quum jam prope in portis castrorum esset hostis.' xxvi. 41. 'Adde ultimum terrorem ac pavorem, visum prope in portis victorem Hannibalem.' xxvii. 18. 'Signaque Romana portis prope ipsis inlata.' xxx. 30. 'Sed et vos in portis vestris prope ac mœnibus signa armaque hostium vidistis.' Hic tamen eam vocem addidisse scriba videtur, ne nimio decori foret, hostem tam proxime

accessisse, ut 'in portis fuisse' dici posset. At cogitare debuisset consuli potius propositum fuisse, dedecus augere, quam minuere; ut ejus magnitudine cives ad arma adversus hostes arripienda incitaret. Alibi etiam librarii hac voce addenda vel omittenda variant. Vide ad vi. 27. § 11. Etiam *restris*, pro *nostris*, Hav. ita mox quidam codd. *nos*, pro *vos*, præferunt § 5.

Satis honorum, satis superque vitæ erat] Pall. 1. 3. Campanusque, *satis hon.*, *superque vitæ erat*. At Pal. 2. *satis hon.*, *satisque supererat vitæ*. Vulgatæ adstitit Andreas. Gebh. [Vide Lectt. Var.] Tres codices, Gronovio memoratos, duos manu, unum typis exaratum fuisse, notæ Gebhardi indicant. Iis nullus meorum consentit. Nam *satisque honorum, superque vitæ erat* habet Voss. 2. *satis honorum satisque supererat vitæ* Hav. *satis honorum, satis superque erat vitæ* Harl. 2. et Lipsiens. Reliqui omnes receptam scripturam tuerentur. Neque ullam etiam varietatem ex codd. suis vel Latinis vel Hearne adduxerunt. Videtur itaque *et satis* posteriori loco a scribis omissum esse, quia modo præcesserat. Neque video etiam quemadmodum locus Taciti, a Gronovio laudatus, trium codicum lectionem confirmare poterit, quum magis vulgatæ stabiliendæ facere videatur. Quod enim Tacitus *multum superque*, id Livius hic *satis superque* dixit: et hoc unice verum puto, quo et ipse Gronovius inclinare videtur. Ita II. 42. 'Patres, satis superque gratuiti furoris in multitudine credentes esse, largitiones temeritatisque invitamenta horrebant:' hoc lib. c. 53. 'Satis superque humilis est, qui jure æquo in civitate vivit.' xxv. 32. 'Et spes erat, satis superque ad id virium esse.' Sall. in Jug. c. 75. 'Tanta repente cælo missa vis aquæ dicitur, ut ea modo exercitui satis superque foret.' Cicero Tuscul. I. 45. 'Vita

acta perficiat, ut satis superque vixisse videamur.' ad Att. xvi. 6. 'Cur ego tecum non sum? cur, ocellos Italiæ, villulas meas non video? Sed id satis superque:' et alibi. Ovid. Metam. iv. 429. 'Quidve furor valeat, Penthea cæde satisque Ac super ostendit.' Horat. Epod. xvii. 19. 'Dedi satis superque pœnarum tibi.' Mox *mori me consulcm tertium* præferunt Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Elegantius tamen in reliquis *et me* non comparet. Satis enim patet, Quinctium non de alio, quam de se tertium consule loqui.

§ 4 *Quem tandem ignavissimi hostium contemsere*] Pall. 1. cum 3. *Quid tandem?* Gebh. *Quid tandem* etiam Voss. 2. Quales locutiones illustravit Burmann. ad Nason. Epist. Her. ix. 106. Aliis tamen omnibus pro vulgato stantibus, nihil mutandum existimo. Mox *nos Quirites*, pro *vos Q.* Flor. errore librarii. Vide ad xxxiv. 2. § 2.

Si culpa in nobis est] Pall. 1. cum 3. *Si culpa in nobis, auferte*. Gebh. Verbum *est* etiam deest in Voss. 2. invitis reliquis omnibus. In dictionibus seqq. *et id* non comparebat in vultustis impressis. Primus Aldus addidit, consentientibus codd. meis, nisi quod *ad*, pro *id*, perperam præferat Harl. antiq. obvio errore: de quo vide ad xxi. 10. § 12. Denique *et, si id parum, insuper*, omissio hic iterum *et est*, Hav.

§ 5 *Si in vobis, nemo Deorum*] *Si in vobis* Voss. 1. Harl. 1. et Klockian. *expetites*. In *vobis* Leid. 1. *expetetis*. In *vobis* Lipsiens. a m. pr. in contextu: *expetite*. In *vobis* a m. sec. in margine. *Ex petite*. In *nobis* Port. a m. pr. pro quo a m. sec. emendatum *expetite*. *Si in nobis*: quomodo etiam præfert Voss. 2. Patet librariorum titubasse, quod sensum non adsequerentur, neque viderent ex præcedentibus repetendum esse *Si in vobis culpa est*. Gaertn. hic præfert *expetite*. *Qualis si in vobis*: mox autem

nec hominum ut qui nra puniat peccata.

Vosmet tantum pœniteat] Rott. Voss. uterque, Flor. et vett. edd. *vosmet tantum eorum pœniteat.* J. F. Gron. Tò eorum etiam superest in omnibus meis manu exaratis, ut et Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et C. Veterum autem edd. pleræque, certe a Mediolan. a. 1480. id omisere usque ad Aldum, qui adscivit. Inde tantum non omnes servant usque ad postremam Gruteri, in qua iterum expunctum erat.

Non illi vestram ignaviam contemserere, nec suæ virtuti confisi sunt] Mendose ignoviam præfert Flor. Ex quo errore deinde ulterius locum corrumpendi, atque ignominiam scribendi occasio data esse videtur, quemadmodum præfert Hav. Præterea una voce auctior Gaertn. obfert *contemserere, sed nec suæ.* Sed reliqui omnes auctarium illud non admittunt.

Agro mulctati, sub jugum missi, et se et vos novere] *Mulctati* Flor. a m. pr. Leid. 1. et fragm. Hav. Supra 1. 15. 'Agri parte multatis in centum annos induciæ datæ.' Pariter eo loco præferebat Leid. 1. Vide etiam ad IV. 15. § 4. c. 30. § 3. VI. 38. § 9. et alibi. Certe ita in vetusto Livii codice passim 'multam,' 'multare,' 'multatitium,' et similia absque c littera scripta esse, testatur Pierius ad Virgil. Æn. XI. 839. ubi nescio cur N. Heinsius eumque secutus Emmeness. *mulctam morte, pro multatam m.,* ediderint, exemplo Germ. Valentis: alterum mihi præferendum videtur. Nam 'multare morte' apud Cic. aliosque frequens est. Certiora docebunt viri industriss. commentaria, quæ ex tenebris eruta Burmann. orbi literato promisit. Præterea *et se, et nos novere* fragm. Hav. et Neapol. Latini. Simili errore *vestris, pro nostris,* habuimus hoc cap. § 3. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *Et se et vos novere* Hav. Pari errore *volutus et notus,* quæ ductibus litterarum parum differunt, sæpe con-

funduntur. Vide ad I. 5. § 3.

§ 6 *Discordia ordinum est venenum urbis hujus]* Supra II. 44. 'Fremebant, æternas opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi seditionibus sæviant: id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent.'

Dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magistratum, sustulere illi animos] *Hos, pro nos,* optimæ notæ aliæque membranæ Flor. Voss. ambæ, Leid. ambæ, Harl. 1. fragm. Hav. Klockian. Lipsiens. et Gaertn. Neque aliud offendi in priscis excusis usque ad Frobenium, qui an. 1531. dedit *nos plebeiorum:* id vero tantum apud me exstitit in Harl. 2. Port. et Hav. Alterum itaque *hos,* quod ad proxime præcedens *patriciorum* referendum, restitui. Præterea vocem *illi* ignorant primæ edd. quam deinde recepit Aldus. Et ita etiam legunt omnes mei manu exarati, nisi quod alio ordine *sustulere animos illi* legant Voss. 2. et ed. Mediolan. an. 1505. Id demum Clericus mutavit in *illis.* Inpense ea lectio placeret, quam, quod tamen ipse ne monito quidem lectore fecit, in contextum recipere non dubitarem, modo vel unius codicis consensu firmaretur. At simul, quod a Clerico animadversum non esse miror, totus locus ita foret interpungendus: *Discordia ordinum est venenum urbis hujus: Patrum ac plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis est modus, dum tædet vos patriciorum, hos plebeiorum magistratum, sustulere illis animos.* Ut causa locum corrumpendi librariis fuerit, quod non viderint jungenda esse 'Patrum ac plebis certamina sustulere illis' (nempe ignavissimis hostium) 'animos:' eos itaque, ne nude 'sustulere animos' poneretur, *illis* mutasse in *illi.* 'Certamina' autem 'sustulere illis animos' dictum est, pro effecerunt ut animos tollerent. Similiter locutus est Justin. I.

4. 'Ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret:' et quidem *sustulere animos illis, non illorum*, ut non modo dicto loco Justin. sed et Livius VII. 7. 'Dictator laudibus legati militumque, quorum virtute castra defensa erant, simul audientibus laudes meritas tollit animos, simul ceteros ad æmulandas virtutes acuit.' Vide quæ notantur ad XXVIII. 25. § 2.

§ 7 *Pro Deum fidem*] Recte: ideo miror, exstare in duobus Pall. *Per Deum fidem!* Pejus longe vero in Campani ed. *Propter Dii fidem*. Gebh. *Per Deum fidem* etiam Voss. uterque. *Proh Deum fidem* præter antiquiores edd. etiam codex Hav. Prior lectio ex non intellecta nota ρ , id est *pro*, nata videtur; (vide ad IX. 10. § 7.) altera ex vitiosa seculi ejus orthographia. Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 20. § 10. ρ dem fidemque præfert Gaertn. Mox quid vultis vobis Voss. 2. Vide ad XXXII. 25. § 10.

Tribunos plebis concupistis: concordia causa concessimus] Pal. 1. *Tribunos plebis quid cupistis*. Pal. 2. *Tribunos plebis concupiscitis*. Pal. 3. *Tribunos plebis qua cupitis*. Eleganter admodum. Gebh. Id sane ferri, et commodo sensu accipi posse, non diffiteor; unius tamen codicis auctoritate admitti, periculosum puto. Immo reliqua quæ subjunguntur evincunt vulgatum verius esse. In iis enim omnia eodem processu et eadem compositione orationis proponuntur, ut secundum receptam lectionem hoc loco fit. Et hinc neque audiendum arbitratus sum codicem Voss. 2. qui præfert *quod cupistis*. Nam et hæc scriptura non ineptum sensum habet hoc modo: concordia causa concessimus tribunos plebis quod cupistis; scil. ut concederemus.

Decemvirorum vos pertæsum est: coëginus abire magistratu] *Decemviros vos pertæsum est* Voss. 2. reliquis dissen-

tientibus. *Decemv. vos perosum est* pro varia lectione in margine ostentat Voss. 1. Sed 'pertæsum' et 'perosum' etiam alibi commutantur in libris scriptis. Vide viros doctos ad Valer. Max. III. 3. ex. 1. Vide etiam ad Liv. III. 39. § 4. Insuper *pertæsum est: abire magistratu* edd. antiquæ usque ad Aldum, qui substituit *coëginus abire magistratu*. Neque aliter superest in omnibus meis, nisi quod *coëginus ab urbe magistratu* præferat Gaertn. *coëginus abire magistratum* Flor. Sed ultima litera postremæ vocis perperam repetita est ex initio sequentis. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 8 *Mori atque exsulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sunus*] *Exsulari* Flor. Voss. ambo, Leidl. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. At viri docti observarunt, *exsulare*, pro in exilium mittere, non nisi apud posterioris ævi scriptores reperiri: ex quibus id inlustravit Munker. ad Hygini Fab. XXVI. Et ita usurpavit Dictys Cret. v. 4. 'Decernitur, primum omnium, Antimachum ex omni Phrygia exsulandum, scilicet auctorem tanti mali.' Errori itaque scribarum id hoc loco adscribendum. Præterea *nob. viros atque honoratissimos* antiquitus excusi usque ad Aldum, qui restituit *nob. viros honoratissimosque*, ut hodie circumsfertur. Et hæc etiam lectio in omnibus apud me codd. exstat.

§ 9 *Tribunos plebis creari iterum voluistis*] Ita edidit Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus. Et eadem scriptura obvia fuit mihi in fragm. Hav. et Harl. 1. Hearnio autem in Oxon. N. et C. Reliqui scripti cum prioribus editis legunt *creare iterum vol.* quorum auctoritati cedens eam lectionem revocavi. Id enim require videtur quod subjungitur, *creastis: ceteroquin enim dixisset potius creati sunt*. Præterea *iterum creare* Hav. et vetustiores typis descripti.

Aldus primus edidit *creare iterum*, quem vocabulorum ordinem reliqui manu exarati probant.

Consules facere vestrarum partium, etsi Patribus videbamus iniquum] Pall. *videbatur*. Gebh. *Videbatur* etiam Voss. 2. Leid. 2. Hav. Neapol. Latin. et Hearnii Oxon. C. in cuius codice L. 1. tota ea vox deficiebat. Vulgatum iterum præstare puto, quod mox sequatur 'vidimus:' ad primum autem membrum huius periodi *Consules facere vestrarum partium* ex præcedenti subintelligendum 'voluistis.' Porro *iniquos*, pro *iniquum*, præferunt Leid. 1. et Harl. 1. Tota autem illa vox non comparet in Gaertn.

Patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus] *Plebi iniquum donum fieri* Harl. 1. Forte vox *iniquum* pro varia lectione adpicta erat margini codicis, in quo verbis præcedd. *iniquos*, pro *iniquum*, scriptum erat; quali etiam scriba Harl. 1. usus est: qui nesciens deinde, quo illa vox pertineret, eam huc referendam esse existimavit. Præterea *plebis donum fieri* Latini Neapol. ut nempe plebs donaret cui patriciorum vellet. Sed eodem sensu et vulgatum intelligi potest. Veteribus enim *plebi*, pro *plebei*, in usu fuisse dictum est ad 11. 42. § 6. *Plebi domi fieri* habet Gaertn.

Scita plebis injuncta Patribus: sub titulo] Recte ed. Hearnii *injuncta Pat., sub titulo*. Dnk. *Invicta Patribus* Voss. 2. Ita sæpe inter voces *iunctus*, sive *junctus*, et *uictus* ob ductum adfiniatem turbantur librarii. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. LXVIII. De ipsa locutione vide ad VIII. 32. § 15.

§ 10 *Qui finis erit discordiarum*] *Quis finis erit* Port. *Quis erit finis* Hav. Male. Vide ad 1. 7. § 9. et ad v. 40. § 7.

Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc esse patriam licebit] *Et quando utroque loco præferunt omnes codd. et vetustæ edd. nisi quod Voss. 2. posteriori loco τδ*

quando omiserit. Frobenius demum a. 1531. utrobique restituit *Ecquando*. Vide ad v. 44. § 2. Præterea *eandem comm. hanc esse patr. licebit* voce auctior Gaertn. contra, una omissa *comm. esse patr. licebit* Leid. 2. et Port. At vocibus transpositis *comm. hanc patr. esse licebit* Voss. 2. et editi Aldo priores. *Comm. esse hanc patr. licebit* Hav.

Victi nos æquiore animo quiescimus, quam victores] Pall. et edd. *priscæ quam vos victores*. Gebh. Eandem voculam servant omnes scripti mei et edd. ante Curionem, qui eam primus omisit. Inde expunxerunt plerique editores, præter Sigonium et paucos alios, usque ad Gronov. Præterea *æquiori animo* Hav.

§ 11 *Satisne est, nobis vos metuendos esse*] Pal. 2. *Satis estne*. Gebh. *Satis estne vobis, vos met. esse?* Harl. 2. *Satisne est nobis, nos met. esse?* Gaertn. *Satisne est vobis, vos met. esse?* Leid. 1. Lipsiens. a m. sec. fragm. Hav. et editi ante Aldum, qui eam lectionem primus recepit, quæ nunc vulgo obtinet, et etiam verior est. Non enim consul interrogat plebem, utrum sufficiat sui metum incussisse, sed singulariter incussisse patriciis?

Adversus nos Aventinum capitur] Hæc verba perperam omittebantur in contextu Port. Sed in margine tamen adscripta exstant. *Adversum nos* habet Voss. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVII. Deinde *Aventinus capitur* Leid. 2. Port. in margine, Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Neapol. Latini. Sed male. *Aventinum* casu recto, ut reliqui integerrimi codd. servant, etiam supra dixit 1. 33. 'Aventinum novæ multitudini datum:' et postea eodem cap. 'Quibus, ut jungeretur Palatio Aventinum, ad Murciae sedes datæ.' Donjatinus notat *Aventinum* montem masculino genere plerumque efferri, hic neutro, quasi subintelligatur 'jugum.' Verum ita statendum foret, *Aventinus* nomen adjectivum esse, quod genere masculino adhi-

beretur, subintellecta voce ‘mons;’ neutro vero, subintellecto τῶ ‘jugum.’ At esse substantivum, unde formatur adjectivum *Aventinensis*, discernere potuisset ex Sigonio ad 1. 6. in fine. Id ergo effertur duplici forma, vel *Aventinus*, vel *Aventinum*. Ita non tantum ‘Saguntus,’ sed etiam ‘Saguntum’ dicitur. Vide quæ notavi ad Siliū XVII. 329. Similiter non tantum ‘Ilion,’ sed et ‘Ilios’ in usu fuit. Vide N. Heinsium ad Nason. Epist. Her. 1. 48. ubi inter plura docet, quod huc facit, Ithacæ montem non modo ‘Neriton,’ sed et ‘Neritos’ vocari.

Esquilias quidem ab hoste prope captas, et scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit] Pall. duo legunt, et *candentem in agg. hostem nemo sub*. Sed sibilus non recte truncatus est. At rectius videtur τὸ *Volscum* abesse, quippe nemo ignorare poterat quos hostes intelligeret Quinctius. *Gebh.* Observatio Mureti: Nota insigne exemplum verbi, quod in utrumque non convenit. Certe enim *Esquilias summoverti* non poterant. Apponit quasi locum similem ex XLII. 13. ‘Cum ille vobis bellum, vos ei securam pacem præstaretis.’ Sic ille. Mihi aliter agendum videtur. Duo Pall. et Voss. alter ignorant τὸ *Volscum*. Male hi: sed tamen aliquid superest, *hostem* nimirum: et scribendum, *Æsquilias quidem ab hoste prope captas, et scandentem in agg. Volscum nemo sum*. Eandem rem dicit, sed mutatis verbis, ut invidiam angeat. *Æsquilinus* collis ab illa parte aditur per aggerem Tarquinii Superbi. Idem hostis Volscus, quum scandere conatus est in aggerem, propemodum cepit *Æsquilias*. Itaque quemadmodum, ubi *Æsquilias* memorat, nihil addit de ‘aggere;’ nec ubi ‘aggere,’ ibi de ‘*Æsquilis*’ sic etiam ubi ‘hostem’ appellavit, non adstruxit ‘*Volscum*,’ nec ubi ‘*Volscum*’ nominavit, adjecit ‘hostem.’

J. F. Gron. *Æsquilias* Flor. et Leid. 1. *Esquilias* fragm. Hav. Vide ad XLV. 15. § 6. *Esquilias quidem captas*, tribus mediis vocibus omissis, Leid. 2. Tum etiam conjunctio et deficit in Port. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Postea *cadentem* habet Voss. 1. *candentem* Voss. 2. et Klockian. *prope captas scandentem* Leid. 1. Hinc in *aggere* Port. Lipsiens. et Harl. 2. Tandem *Volscum* præter Voss. 2. reliqui mei agnoscunt. Hæ sunt omnes alicujus momenti lectionum varietates, quæ mihi in codd. meis obcurrerunt: earum tamen vix ulla satis ponderis habere videtur, ut oculos advertere aut detinere possit: nisi quod forte ex Leid. 1. et aliorum vestigiis ejecta copula legendum sit: *Esquilias quidem ab hoste prope captas, scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit*. Tantum autem conjecturis tribuendum non puto, ut invitis omnibus membranis cum Gronovio, (viro tamen sagacissimo et subacti judicii, si quis umquam,) *Esquilias captas*, pro *Esquilias captas*, legere, et vocem *hostem* expungere audeam. Nihil propius itaque video, quam ut Mureto adsentiam, qui existimat duplici orationis membro unum tantum verbum additum esse, quod non utriusque, sed ultimo tantum, convenit. Id genus loquendi quum omnibus aliis scriptoribus, tum etiam Livio familiare est. Vide quæ notantur ad XL. 42. § 12.

CAP. LXVIII. § 1 *Principibus impleveritis*] Ms. *impleveritis principibus*. Lego *principum*. Klock. *Impleveritis principibus* jam Aldus edidit. Et ita omnes scripti mei. Ceterum quum Livius τὸ ‘implere’ non tantum secundo, sed et quarto casu jungere solitus fuerit, ut videbimus ad cap. seq. § 2. nimis pro arbitrio egit Klockius, invitis libris conjiciens *principum* legendum esse. Paulo ante *curiam hic circumscderitis*, aliter ordinatis vocibus, Port.

§ 2 *Iisdem istis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam*] Pal. 2. *ferocissimis animis egrediamini*. Gebh. Palatino secundo Gebhardi consentit Hav. *ferocissimis* autem etiam est in Harl. 2. Lipsiens. et Port. Deinde *egredimini portam* sine præpositione Port. idem. Solet ita sæpe Livius loqui. Infra xxix. 6. 'Abiis egressi quidam urbem Locrenses circumventi:' ubi plura vide. Aliis tamen vulgatum servantibus, unius, ejusque non optimi, codicis auctoritate a recepta scriptura recedendum non existimo. Denique *Esquilium* Voss. 1. Leid. 2. Port. et Gaertn. *Exquillinam* Lipsiens. Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. *Æsquilinam* Flor. Vide ad xlv. 15. § 6.

Aut si ne hoc quidem audetis] *Aut sive hoc* Hav. *aut si non hæc* Port. *aut si non hoc* Voss. 1. in contextu, sed *aut si nec hoc* in margine: quod posterius mihi quoque in Leid. 2. Gaertn. et Lipsiens. obvium fuit. Male. Vide ad i. 10. § 3.

Ex muris visite agros vestros] *Videte* Leid. 2. et Voss. 1. in margine, quum corrupte in contextu exaratum foret *ex murisui fide*; quæ tamen scriptura manifesta vestigia vulgatæ lectionis servat. Et ea etiam vera est. Vide ad i. 31. § 2. *sive*, pro *visite*, est in Gaertn. spatio tamen ac lacuna paucarum litterarum relicta. Mox *ferro ignique vastos* Lipsiens. Vide ad xxiii. 30. § 7.

Fumare incensa passim tecta] Claudian. Eutrop. i. 243. 'incendia fumant. Muris nulla fides: squallent populatibus agri.' Hic Livii locus videtur quoque stabilire emendationem Propertianam Eleg. iv. 3. 63. 'Ne, precor, ascensis tanti sit gloria Bactris.' Pal. codex habet *accensis*. Livius vetus Tragicus apud Nonium Marcellum in 'Æquiter:' 'Nam ut Pergama accensa et præda per participes æquiter partita est.' Gebh. Lectio, quam unus Propertii codex

præfert, non ipsius poetæ manus, sed librarii aberratio censenda est. Passim enim 'ascensus' et 'accensus' confunduntur. Vide quæ notavi ad Silii iii. 671. Broekhus. etiam ibidem vulgatum præferendum docet.

§ 3 *At enim communis res per hæc loco est pejore*] Non aliter Andreas atque Campanus. At Palatini 1. et 3. *At enim comm. res per hoc loco est pejor*. Pal. 2. *præter hæc loco est pejor*. Gebh. *Propter hæc loco est priore* Hav. *per hoc loco est pejore* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Port. *per hoc loco est pejor* Voss. 2. Sed quod vulgo circumfertur, præstat. Terent. in Adelph. iii. 2. 46. 'Pejore res loco non potis est esse, quam in quo nunc sita est.' Cic. de Harusp. Resp. c. 28. 'Ut meliore simus loco, ne optandum quidem est, illo inpunito: deteriore autem statu ut simus, unus est inferior gradus, aut interitus, aut servitus:' ad Brutum Epist. 3. 'Nostræ res meliore loco videbantur.' *Hoc et hæc*, sive, ut recentiores codd. scribunt, *hec*, sæpe in Mss. confunduntur. Ita modo § præc. Vide ad xxi. 52. § 10. Mox *obsedetur* Flor. Vide ad ix. 2. § 3.

Quid tandem privatæ res vestræ quo in statu sunt] Vet. cod. habet *quo statu sunt?* Rhen. Rhenanus *quo statu sunt?* Pall. 1. ac 3. *res nostræ in quo statu sunt?* Gebh. Præpositionem non habent boni libri, ut jam monuit Rhenanus. Sic xxii. 22. 'In secretum abductum, velut ignorantem, monet, quo statu sit res.' xxiii. 24. 'Ut ex iis præsentibus noscere Patres possent, quo statu esset publica.' Cicero in Paradox. 2. 'Consecutus sum, ut eo statu essem, quem neque fortunæ temeritas, neque inimicorum labefactaret invidia.' J. F. Gron. Præpositio etiam apud me exsulat a Flor. Leid. 2. Voss. 1. et Harl. 2. Et ita loquitur xxxi. 29. 'Furor est, si alienigenæ homines, plus lingua, et moribus, et legibus,

quam maris terrarumque spatio discreti, hæc tenuerint, sperare, quidquam eodem statu mansurum.' xxxiv. 22. 'An æquum censeatis, nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem, et eodem statu, quo ceteras urbes Peloponnesi et Græciæ, esse.' Ita et Cic. de Offic. ii. 1. 'Atque utinam respublica stetisset, quo cœperat, statu.' In Orat. de Harusp. Resp. c. 28. loco ad verba præced. laudato. Et sæpe eandem locutionem Livio opæ veterum librorum Gronovius reddidit; quem vide ad xxii. 22. § 10. xxvi. 28. § 1. xxxvii. 53. § 6. Sciendum tamen, præter unum Flor. reliquos optimos et plebrosque codd. meos præferre *in quo statu sunt*. Ita sane habent Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Etiam Hearnii Oxon. B. et N. Quibus apud Gebhardum accedunt duo melioris notæ Palatini. Tot itaque codicum conspiratio me permovit, ut præpositionem, quam Gronov. ejecit, iterum revocarem, ac Livio restituerem, alio tamen loco, quam quo exhibent prisca edd. Nam illam etiam Livius interdum addere solitus est. Infra xxxv. 8. 'Is in senatu quum de rebus ab se gestis disernerisset, quoque in statu provincia esset, questus est cum Patribus conscriptis:' ubi videnda quæ notantur. Præterea τὸ *vestræ* deficit in Lipsiens. et Port. *nostræ* habent Voss. 2. et Hav.

Quid est tandem domi, unde ea explectis] Pal. 2. alio ordine, *Quid est tandem, ea unde domi expl.?* non insuavi traiectione. *Gebh. Tandem, unde domi ea* Voss. 1. et Leid. 2. *tandem, ea unde domi* Lipsiens. et Hav. Præterea *expellatis* emendatum in margine Voss. 1. Librarius non intellexit vim verbi 'explere.' 'Explere damnum' hic videtur eodem modo dici, quo 'explere desi-

derium' i. 9. 'Quod admissurus pro se quisque sit, ut, quum suam vicem functus officio sit, parentum etiam patriæque expleat desiderium.' 'Explere famem' apud Phædr. Fab. iv. 17. 5. 'Fimoque turpi maximam explerent famem.' 'Explere sitim' apud Ovid. Trist. l. iii. el. 11. vs. 57. 'Utque sitim nostro possis explere errore.' 'Explere contumelias' Justin. v. 4. 'Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes precibus.' In his omnibus 'explere' habet significationem contrariam τῶ 'implere,' ac notat 'minuere;' quam egregie illustravit Burmann. ad Nason. Remed. Amor. vs. 129.

§ 4 *Tribuni vobis amissa reddent ac restituent*] Ex Pall. 1. et 3. *restituunt Sunt tribuni. Vobis amissa redd. ac rest.?* Nam illa *Sunt tribuni* est elegans μίσησις, populo quasi illa verba subjiciente. *Gebh. Duo Mss. per fictam responsonem, explectis? Sunt tribuni: vobis amissa reddent ac rest.* Quasi diceret: nempe tantorum damnorum pretium habetis tribunos: rem præclaram! sed an illi detrimenta rei familiaris sarcient, et pensabunt? *J. F. Gron.* Eadem scriptura apud me superest in Voss. 2. fragm. Hav. a m. pr. et apud Hearnium in Oxon. L. 1. *Tribunine vobis amissa reddent* Gaertn. At optimæ notæ codd. vulgatum tuentibus, nihil mutandum puto.

Vocis verborumque quantum voletis, ingerent] *Vocis verborum* sine particula connectente fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam *ingerent, criminum*, omisso τῶ *et*, Leid. 2. Priorem interceptit vocis sequentis initium, posterius vocis præcedentis, quæ per compendium *ingerēt* scripta erat, finis. Utriusque erroris frequentia in Mss. exempla obcurrunt.

Quisquam re fortunaque domum auctior rediit] Vetustus codex habet *re fortuna domum*. Arbitror vero pos-

terius, scilicet *fortuna*, prioris vocis expositionem fuisse. Nam 'res' hic fortunam significat, sive fortunas, id est, divitias. *Rhen.* Arbitratur Rhenanus, τὸ *fortuna* prioris vocis *re* esse interpretamentum. Sed contra Pall. tres ejecerant τὸ *re*, subjicientes oculis, *quisquam fortuna domum*. Gebh. Tò *re* etiam deest apud me in levioris auctoritatis scriptis Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. *quisquam fortuna re domum* habent Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. quod *fortuna vel re* habet a m. sec. *quisquam re fortuna* Voss. 1. Leid. 2. Klockian. et Flor. a m. pr. in quo illud *que* alia manu postea additum est. Copulam etiam omiserunt omnes typis descripti ante Aldum, qui *re fortunaque* primus substituit, invitis omnibus membranis meis, ut et Rhenani ac Gebhardi. Recte itaque copulam Gronovius a. 1665. ejecit; idque se, non modo scriptis, sed omnibus etiam impressis ante Aldum auctoribus, fecisse monet ad iv. 3. § 12. Livio nihil frequentius est, quam passim particulas, quæ orationem connectunt, omittere. Mox § seq. 'Ecquis retulit aliquid ad conjugem et liberos, præter odia, obfensiones, simultates.' Supra 1. 59. 'Juro, vosque, Dii, testes facio, me L. Tarquinium Superbum cum scelerata conjugē et omni liberorum stirpe, ferro, igni, quacumque dehinc vi possim, exsecuturum:' ubi etiam vide. 11. 31. 'Discordiae intestinæ, bellum externum fecere, ut hoc magistratu egeret respublica:' ubi etiam quidam inserunt τὸ *et*. 11. 9. 'Quippe duos, pro uno, dominos acceptos, immoderata, infinita potestate.' iv. 3. 'Serv. Tullium post hunc, captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva, ingenio, virtute, regnum tenuisse.' c. 28. 'Qui visuri domos, parentes, conjuges, liberos estis, ite mecum.' v. 20. 'Deum immortalium benignitate, suis consiliis, patientia militum, Veios jam fore in potestate

populi Romani:' ubi male etiam vet. lib. Sigonii *et patientia*. c. 27. 'Fides Romana, justitia imperatoris in foro et curia celebrantur.' Eodem cap. 'Ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicut Veios, vincam.' xxxv. 44. 'Omnem se Græciam armis, viris, equis, omnem oram maritimam classibus completurum.' xli. 3. 'Nequaquam eadem est tum rei forma apud Romanos; terra, mari trepidatur.' Quibus locis plura notavi, ut et ad xxxv. 34. § 4. xxxvi. 23. § 5. xxxviii. 18. § 12. et c. 53. § 2. Utrum vero *re, fortuna*, an *fortuna, re* legendum sit, lectoris sit existimatio. Pro utroque enim stant non contemnendi codd. Denique *redit* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Vide ad xxxvi. 35. § 2. *rediet* erat a m. sec. in Flor.

§ 5 *Ecquis retulit aliquid ad conjugem et liberos, præter odia*] Pall. duo *Ac quid retulit aliquis ad conj. ac lib.* Pal. 2. *At quid*. Gebh. *Et quis retulit aliquid* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad v. 36. § 5. *Ac quis retulit aliquid* Leid. 1. et fragm. Hav. Et ita etiam Lipsiens. nisi quod insuper omittat τὸ *aliquid*. *Ac quis retulet aliquid* Harl. 1. *At quis retulit aliquid* Harl. 2. Gaertn. et Hav. *Ac quid retulit aliquis* Voss. 2. *Ac quis retulit aliud* Port. *aliud præter odia*, ut xxxviii. 21. 'Nec tela jam alia habebant, præter gladios:' ubi vide. Uni tamen codici fidem habere non audeo. Præterea *ad conjugem ac liberos* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. quibus quum Gebhardus duos integerrimos Pall. consentire testetur, licet nihil intersit, attamen recipiendum duxi.

A quibus semper non vestra virtute innocentiaque] Sensus est obscurus, nisi quis in tribunos hoc cum amara ironia totum contendat. Sed deficit orationis consecutio. Nam, ut sequentia prioribus cohæreant, non satis planum est. *Glar.* Fatcor me

nihil eorum in his verbis videre, quorum ea Glareanus accusat. *A quibus, nempe odiis, &c.* Indicat Quinctius, ideo tribunos odia, offensiones, similitates erga patricios plebeiorum animis injicere, ut ex voluntate eorum, quorum auxilio tuti sint, id est, tribunorum, toti pendeant. *Non semper vestra virtute*, transpositis vocibus, Hav. quod menti Quinctii non convenit; qui plebi persuadere conatur, eam nunquam sua virtute innocentiaque tutam esse.

§ 6 *At, Herentes, quum stipendia, nobis consulibus, non tribunis ducibus*] *At, Hercule* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *Aut, Hercule* Harl. 1. Vide ad v. 4. § 10. Tum *inducibus, pro ducibus*, Leid. 2. Paulo post *non in foribus* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Hav. Gaertn. et Port. a m. pr.

In acie vestrum clamorem hostes] Summis a Demosthene de Chersoneso, p. 79. edit. Francf. Ἐχρήν, τὸναντίον ἢ ὄν, ἅπαντας τοὺς πολιτευομένους ἐν μὲν ταῖς ἐκκλησίαις πρῶτους καὶ φιλανθρώπους ὕμῃς ἐθίξιν εἶναι, ἐν δὲ ταῖς παρασκευαῖς ταῖς τοῦ πολέμου φοβεροὺς καὶ χαλεποὺς ἐπιδεικνύναι. J. F. Gron.

Domum ad Penates redibatis, nunc oneratum] *Rediebatis* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Mirum, tot codd. in hunc errorem conspirare. Hinc *honeratum* Voss. 1. Leid. uterque, et fragm. Hav. *honoratum* Hav. Sæpe ita librarii errare soliti fuerunt. Vide ad xxxvi. 40. § 9.

§ 7 *Sequitur vos necessitas militandi*] Ultima vox exsulat ab Hav. qui ut et Lipsiens. mox præferunt *repellitur*. Hinc *inter mania erit* Port. sollempni aberratione. Vide ad v. 27. § 3.

Et in domos vestras vos persequetur] *Cum domos vestras*, pro *et in domos*, Port. Tum *persequitur* Hav.

§ 8 *Biennio ante senatus delectum haberi*] *Dilectum* Leid. 1. et Port. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *Haberi*

delectum Harl. 2.

Præsenti pace lati, eerventes ex otio illo brevi multiplex] *Deest nec, ut sit sententia, nec cerentes ex otio*; quod in aliis codd. reperitur. *Nannius*. Voculam *nec* primi omiserant Basileenses a. 1539. quorum errorem nunc alterve sequentium editorum adoptarunt. Sed non tantum reliqui excusi, verum etiam manu exarati eam recte agnoscunt. Deinde *brevi*, quod reliqui omnes servant, in uno deficit Lipsiens. Paulo ante *alterc. inter nos*, alio ordine vocabulorum, editi antiqui. Aldus primus vulgavit *inter nos alterc.* Et ita omnes mei, nisi quod *altric.* habeant Leid. 2. et Gaertn.

§ 9 *His ego gratiora dictu alia esse scio*] *g^o*, id est, *ergo, pro ego*, Leid. 1. *His ergo* Gaertn. qui error et alibi in Mss. committitur. Vide ad xxxvii. 53. § 11. *His grat. ego dictu alia* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. *His ego grat. uliu dictu scio* editi ante Aldum, a quo repositum quod nunc vulgo exstat. Mox *moveret, pro moneret*, Gaertn. fragm. Hav. et Hav. Vide ad ix. 38. § 12. *monet* typis descripti usque ad Aldum, qui concinentibus reliquis scriptis *moneret* vulgari curavit. Infra v. 42. ‘Etsi omnia flammis ac ruinis æquata vidissent:’ ubi vide.

Vellem equidem vobis placere] Pal. 2. *Vellem me quidem*. Gebh. Similiter Harl. 2. Lipsiens. et Port. Vide mox ad § 2. Sed male ultima litera vocis *vellem* repetita est in capite sequentis. Vide ad xl. 7. § 8. *Vellet me quidem* Flor. a m. pr. pro quo etiam *Vellem me quidem* manus recentior emendavit. *Velle me quidem* habet Leid. 1. *Vellem me vobis quidem placeat* Hav. Servius ad Virg. Georg. i. 193. ‘Bene autem ait *equidem*; quod multi pro *ego* accipiunt, id est, *ego quidem*.’ Vid. eundem Servium ad Æneid. i. 576.

Malo vos salvos esse, qualicumque ergo me animo futuri estis] *Malo salvos*

vos esse Hav. Tum *qualicumque an. erga me* Voss. 2.

§ 10 *Qui apud multitudinem sua caussa loquitur*] *Lego suas causas; id est, gratas, blandas, acceptas plebi, populares.* Klock. *Apud mult. caussa sua loq.* Hav. *apud mult. suam caussa loq.* Leid. 1. *apud mult. suam caussam loq.* fragm. Hav. Quod non displicuisset Klockio, si in cod. suo invenisset; nam vel invitis Mss. *suas causas emendanda censet.* Male. Nam ‘loqui sua caussa,’ id est, ob privatum commodum atque utilitatem: mox enim obponitur ‘nihil præter publicum commodum videre.’

Assentatores publicos, plebicos istos] *Lego assentatores publicolas et plebicolas istos.* Klock. *Assentatores publicos, publicolas* Hav. et ed. Mediol. a. 1480. Male. Supra hoc lib. c. 33. ‘Adeo-que novum sibi ingenium induerat, ut plebicola repente omnisque antiæ popularis captator evaderet pro truci sævoque insectatore plebis.’ *Assentatores istos publicos plebicos* habet Voss. 2.

Qui vos nec in armis nec in otio esse sinunt] *Nec in armis, neque in otio* Hav. Vide ad ix. 9. § 14. At reliquorum consensus vulgatum verum præstat. *Nec in armis, nec otio* Leid. 2. et Gaertn. Male. Vide ad vi. 28. § 6. Tò esse exsulat ab Hav.

§ 11 *Malæ rei se, quon nullius, turbaram ac seditionum duces esse volunt*] Usitata ellipsis τὸῦ magis, sequente quam, et aliis quibusdam, de qua quum alii agunt, tum Gronovius ad Liv. i. 25. et v. 21. et Perizonius ad Sanctium iv. 7. § 4. *Duk.* Tò se deest in Gaertn. Male. Dictum enim eodem modo, quo apud Cic. de Offic. ii. 20. ‘Illis, a quibus expectat, gratum se videri studet.’ Terent. in Phorm. v. 2. 2. ‘Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.’ Sallust. in Cat. c. 1. ‘Omnes homines, qui sese student præstare ceteris

animalibus:’ nbi vide Cortium. Præterea *mullant* Hav. pro *malant*. Scribas alibi has voces commutasse, dicam ad xxxvii. 51. § 2. Sed vulgatum longe præstat. Librario autem id displicuit, quod crederet non recte deesse *magis*, vel *potius*. Sæpe tamen hæ particulæ per ellipsin reticere solent. Vide ad xxxiv. 49. § 10. Ita Homer. τὸ μάλλον similiter omis- sisse censetur in notissimo illo versu Iliad. A. 117. Βούλομ’ ἐγὼ λαὸν σὸν ξμμεναί, ἢ ἀπολέσθαι nbi videndus Scherpez et Vigerus de Idiotism. c. 7. sect. 8. § 5. Paulo ante *in concordia hoium ordinum* Gaertn. Verum illud *hoium* per errorem scriptum est pro *oium*, id est *omnium*. Et id quidem natum videtur ex varia lectione vocis seq. *ordinum*. Vide ad iv. 61. § 3.

§ 13 *Populatores agrorum nostrorum fusos fugatosque castris exuero*] *Vestrorum agrorum* Hav. *agrorum vestrorum* Lipsiens. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Insuper *fusos fatigatosque* Harl. 1. Tandem *exuero* deest in Hav. *exuere* præferunt Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. quorum duo proximi mox *transtulere* exhibent una cum Harl. 1. ita tamen ut Voss. 1. pro varia lectione in margine ostendet *transferre*. Etiam præpositio *a* non adparet in Port.

CAP. LXIX. § 1 *Raro alias tribuni popularis oratio acceptior plebi*] *Alia* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Voss. 1. a m. sec. et Port. a m. pr. Sed *alias* præstat, cui mox obponitur ‘tunc.’ *Raro alias* junguntur etiam xlv. 20. ‘Ut raro alias quisquam rex aut privatus, tanto favore, tantoque omnium adsensu est auditus.’ Mox *sacratissimi consulis* Voss. 1. *serenissimi consulis* Lipsiens. culpa librarii. Solent et alibi hæ voces commutari. Vide N. Heins. ad Claud. de Laud. Stlic. i. 67. et Burm. ad Nemes. Ecl. i. 56.

§ 2 *Inter tales metus detractationem militiae*] Mihi quoque in mentem venerat *motus*, quod ex uno scripto annotavit Hearnius. Sed nihil mutandum est. *Inter tales metus* est, dum foris hostes, domi tribuni plebis et turbæ civiles metuuntur. Supra c. 16. ‘Multi et varii timores. Inter ceteros eminebat terror civilis.’ *Duk. Inter tales motus* Neapol. Latini. Sed alterum verius est. Supra III. 16. ‘Nemo tribunos aut plebem timebat. Mansuetum id malum, &c. tumque esse peregrino terrore sopitum videbatur.’ Alibi etiam scribæ in his vocibus commutandis turbare soliti sunt. Vide Gruter. et Grævium ad Cic. Orat. Cat. II. 2. Curtium ad Sall. Cat. c. 42. et quæ notantur II. 41. § 3. hoc lib. c. 24. § 3. ad cap. seq. § 11. IV. 40. § 2. XXVIII. 46. § 8. xxx. 28. § 8. et alibi sæpe. Tum *detractationes* fragm. Hav. *detractationem* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. *detractationem* Harl. 1. quomodo sæpissime hoc verbum in membranis Livianis exaratum occurrit. Vide quæ notantur ad xxxiv. 15. § 9.

Bellum et arma spectabat] In vetusto codice est *arma et bellum spect.* Rhen. Debuit ab novis editoribus bene monenti Rhenano dudum gestus esse mos; nam tres Pall. *arma et bellum spect.* Neque aliter Campanus, Gebh. *Arma et bellum spect.* apud me præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Livius modo *bellum et arma*, modo, inverso ordine, *arma et bellum* dicere solitus est. Prius habes I. 27. ‘Pacto transitionis Albanorum ad bellum atque arma incitantur.’ IV. 1. ‘Delectus haberi, bellum armaque vi summa adparari jubent.’ XXI. 2. ‘Hospitiis regularum magis, quam bello aut armis, rem Karthaginiensem auxit.’ Alterum IV. 9. ‘Parum parti utriusque domi armorum bellicæ est

visum.’ IX. 10. ‘Arma cuncti spectant et bellum.’ Quum itaque utrumque apud Livium occurrat, tot codicum auctoritate accedente, Rhenano et Gebhardo morem gessi, atque ex eorum voluntate ordinem verborum mutavi. Voces *et arma* verperam deficiunt in Oxon. C. ut Hearnie nobis auctor est. Mox *et agrestium fugam* Voss. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. *agrestium fuga*, sine copula *et*, Port. Male. Non viderunt librarii *agrestium fuga* pro *agrestibus fugientibus* poni, et quidem casu primo: jungendum autem non præcedentibus, sed seqq.

Spoliatique in agris et vulnerati fœdiora iis, quæ subjiçiebuntur oculis] *Et violati vulnerati* Voss. 1. Videtur altera vox alterius explicandæ causæ primo margini adscripta, deinde ab indocto librario in contextum recepta esse. Vide hoc lib. 44. § 4. *Violare* enim sæpe pro *vulnerare* ponitur; unde ambo hæc vocabula in Mss. etiam permutantur. Vide quæ notavi ad Sili II. 261. Ita Ovid. Epist. Heroid. xv. 79. ‘Molle meum, levibusque cor est violabile telis.’ Et ita ‘invulneratus inviolatusque’ junguntur apud Cic. pro Sextio c. 67. *Spoliataque in agris et vulnerata* verperam Harl. 1. Insuper quæque *subj.* Voss. 1. et Leid. 2. *quamque subjiçiebantur* Lipsiens. *quoque subj.* Gaertn.

Totam urbem ira inplere] Ms. optime *iræ*. Klock. Voce *ira* carent Voss. 1. Leid. 2. et Port. *iræ*, sive *iræ*, habet Hav. Sæpius quidem Livius verbum *implere* ita construere solitus est. Vide ad XXI. 14. § 2. Hic tamen, ob ceterorum codicum in vulgatam scripturam conspirationem, eam etiam præstare censeo; præsertim, quum alibi Livius casum sextum quoque huic verbo junxerit: ut I. 56. ‘Ipsius regis non tam subito pavore percudit pectus, quam auxiliis inplevit crisis.’ hoc lib. c. 68. ‘Carcerem inpleveritis principibus:’ ubi

Klockius sine causa *principum* con-
jicit. v. 21. 'Urbs hostibus impletur.'
c. 39. 'Totam urbem lamentis imple-
verunt.' VII. 16. 'Militemque præ-
da implevit.' XXVI. 25. 'Implevit po-
pulares laudibus meritis Scipionis.'
XXXVI. 29. 'Nicander implevit ex-
pectatione vana multitudinem.' XLI.
5. 'Omnia terrore ac tumultu imple-
verunt.' Denique *implere* Harl. 2.

§ 3 *Ibi vero in Quinctium omnes versi, ut unum vindicem*] *Ubi vero* Harl. antiq. sed *ubi* modo præcessit. Vide ad XXVII. 5. § 2. *ibi tum* Harl. 2. et Hav. quod videtur ex glossa natum. *Vero* enim abundat; *ibi* autem pro *tum* ponitur. Mox cap. seq. 'Ancipiti terrore dissipasset hostem, ni suo proprio eum prælio equites Volscorum et Æquorum exceptum aliquamdiu tenuissent. Ibi vero Sulpicius negare cunctandi tempus esse.' Tum *versi, ut virum vindicem* Lipsiens. *versi, ut unum virum vindicem* Gaertn. *versi, et ut virum unum vindicem* Hav. Male. *unum vindicem* est solum vindicem. Sæpe 'unus' hoc sensu et apud alios et apud Livium oberit. Supra I. 18. 'Quove præsidio unus per tot gentes, dissonas sermone moribusque, pervenisset.' c. 54. 'Quandoquidem, ut omnia unus Gabiis posset, ei Dii dedissent.' II. 12. 'Nec unus in te ego hos animos gessi.' c. 33. 'Nisi fœdus cum Latinis columna ænea insculptum monumento esset, ab Sp. Cassio uno, quia collega abfuerat, ictum.' III. 11. 'Unus inpetus tribunicios popularesque procellas sustinebat.' v. 38. 'Eaque res ut initium pavoris ac fugæ, sic una salus fugientibus fuit.' VII. 35. 'Ergo una est salus erumpere hinc.' XXI. 31. 'Cœlium et ceteros fugit, uni consuli Cn. Servilio, qui tum procul in Gallia provincia aberat, jus fuisse dicendi dictatoris.' c. 35. 'C. Terentius consul unus creatur, ut in manu ejus essent comitia rogando collegæ.' XXXVIII. 53. 'Punici tamen belli per-

petrati unus præcipuam gloriam tulit.' XXXIX. 9. 'Via una corruptelæ Bacchanalia erant.' XL. 54. 'Hujus fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicus unus incorruptus permanserat.'

Dignam tot consulatibus antea actis, dignam vita omni plena honorum] *Dignam tot consularibus* Hav. Tum *consulatus antedatis* Voss. 1. et Leid. 2. Sed reliquis in receptam lectionem conspirantibus eam etiam veriolem puto. *Antea actis* est antea gestis: ita 'acto honore' Liv. VIII. 26. 'Duo singularia hæc ei viro primum contingere; prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus:' ubi vide Sigonium. Vell. Pat. II. 95. 'Censura Planci et Pauli acta inter discordiam, neque ipsis honori, neque reipublicæ usui fuit.' cap. 99. 'Duobus consulatibus totidemque triumphis actis, tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto.' Deinde *dignam vitam omni plena hon.* Harl. 1. *dignam vitam omni plenam hon.* Leid. 1. et Voss. 1. in contextu. *Dignam vitam omni plenam hon.* Leid. 2. Gaertn. et Voss. 1. in margine. *Omnium*, pro *omni*, est etiam ex interpolatione in Florentino; sed *vita omni* est vita tota. Vide ad III. 15. § 8. *Digna vita omni plenam honore* Lipsiens. *dignam vita omni plena honore* Port. *dignam omni vita plena honorum*, alio ordine, præcæ edd. Supra II. 33. 'Eodem anno Agrippa Menenius moritur, vir omni vita pariter Patribus ac plebi carus:' ubi vide. Ordinem mutavit, et *vita omni* primum dedit Aldus. Neque aliter præferunt codd. scripti.

Sapius gestorum, sapius meritorum] Hæc verba aberant a Port. adscripta sunt tamen margini. Desunt etiam in fragm. Hav. in quo hæc eorum loco substituta sunt: *que senatus a consulibus tribunicisque plebis exposcat dilectus*. Vocem *senatus* ante n manus altera deinde mutavit in *senatum*.

Verum his verbis continetur duplex lemma marginale, quorum prius pertinet ad § 5. posterius, sive ultima vox *dilectus*, ad § 6. Sæpe alibi lemmata in contextum demigrasse ex margine, videbinus ad VII. 40. § 4.

§ 4 *Alios consules aut per proditio- nem*] *Decem alios consules* Gaertn. At prima vox *Alios* non comparat in Leid. 2. qui insuper præfert *consules ante per prod.* Præterea *vita*, pro *jura*, Lipsiens. Tum mox pro *domando* vir doctus ad marg. ed. Curionis conjecerat *dominando*. Verum non vidit, rō *domando* hic non cum effectu capiendum, ita enim non asperior, sed mansuetior fieret, verum de comatu *domandi*. A vulgata lectione stant omnes codd. mei, nisi quod *dampnando* sit in Gaertn.

T. *Quinctium orationem memorem majestatis Patrum*, §c. *habuisse*] Vox *memorem* deficiebat in contextu Port. Sed ita sensus non constabit Livio, nisi scribatur *rationem*. Melius tamen, quod manus sec. eam, tamquam a librario male neglectam, margini adscripserit. Eleganter dixit Livius *orationem memorem majestatis*, quod Doujatius inlustrare conatus est Virgiliano Æn. I. 4. ‘*memorem Junonis ob iram:*’ et Horatiano Od. I. 13. 12. ‘*Inpressit memorem deute notam:*’ quæ utraque, licet parum huc facientia, iusuper debet Calepino suo. Melius lectorem rejecisset ad illa quæ Gronov. notat ad XXXIII. 12. § 5. ubi locum apprime huic convenientem laudatum vidisset ex IV. 48. ‘*Si temporum interdum potius, quam majestatis, memor adhibeatur oratio.*’

§ 5 *Orare tribunos, ut uno animo cum consulibus*] Hæc acta sunt in senatu A. U. C. CCCVIII. unde patet tribunos plebis tum senatui interfuisse. Sed et jam ante hoc tempus illis licuisse in senatum venire, ex eo confici potest, quod A. U. C. CCLXIII. de Coriolano, qui in senatu

sententiam dixerat, plebem fame premendam esse, ut pateretur aboleri novum magistratum, scribit Livius II. 35. ‘*in exentem e curia impetus factus esset:*’ neque enim apparet, quomodo plebs resciscere potuerit quæ in senatu dixerat Coriolanus, nisi a tribunis plebis. Idem ostendit alius locus cap. 9. hujus libri A. U. C. CCXCI. ubi in senatu ad tribunos plebis: ‘*Vos, inquit Fabius, ceteri tribuni plebis oramus.*’ Et lib. IV. crebra illius rei mentio est, capp. 1. 2. 3. 6. 26. 36. 43. 44. et 48. Nec tamen valde credibile est, Patres in tennibus illis initiis tribuniciæ potestatis hoc jugum recipere voluisse, et magistratum plebis quasi arbitrum et moderatorem deliberationibus suis adponi passos fuisse. Neque enim vel plebem id postulasse, vel de eo quidquam in legibus, quibus concordia inter eam et Patres restituta est, ex iis, quæ de his rebus Livius ac Dionysius prodiderunt, constat: quos rem tanti in republica momenti silentio præterire voluisse, nequaquam probabile est. Ac ne ullum quidem in his indicium est, unde intelligi possit, tribunos plebis statim ab eo tempore, quo instituti sunt, hoc jure usos fuisse. Puto distinguenda esse tempora, et ita dicendum: tribunis plebis, quum primum creati sunt, et deinceps aliquamdiu, non licuisse in senatum venire jure tribuniciæ potestatis, sed ita demum, si a consulibus vocati fuissent; deinde autem, post sublatos e republica decemviros et restitutam potestatem tribuniciam, eos jure potestatis suæ et in senatum venire, et senatusconsultis intercedere potuisse. Etenim Dionysius Halicarn. VII. 25. scribit, tribunos a consulibus in senatum vocatos fuisse, quum de frumento inter plebem dividendo deliberabatur, quo tempore atrocem illam sententiam dixerat Coriolanus. Et rursus eodem lib. c. 39. idem fac-

tum a consulibus, quum in senatu de iudicio Coriolani agebatur. Ac denique x. 34. A. U. C. CCXCIX. tribunos eodem tempore concilium plebis habuisse, quo senatus in curia consultabat. E quibus omnibus liquet, eos tum nondum jure potestatis in senatum venisse. Et sic etiam accipi potest, quod in eodem lib. x. cap. 2. A. U. C. CCXCIII. legitur, senatum *παρόντων καὶ δημάρχων* habitum fuisse, nec non loca Livii II. 35. et III. 9. Sed quum post sublatos decemviros tribunicia potestas non modo restituta, verum etiam Valeris et Horatii legibus multis rebus aucta fuisset, inter eos hoc quoque institutum fuisse videtur, ut tribuni plebis jure potestatis in senatum venire, et senatusconsultis intercedere possent. Livius quidem III. 55. nihil nominatim de eo prodit, sed ex eo colligi potest, quod C. Claudius apud Dionysium XI. 49. auctoritatem senatus eorum legibus imminutam dicit, quod hac re præcipue factum est, certe multo magis, quam aliis illorum legibus, quas I. d. memorat Livius. Accedit quod post hoc tempus Dionysius XI. 54. 57. seqq. et Livius fere ubique ita de hac re loquuntur, ut ex eorum verbis satis appareat, tribunos plebis jure potestatis suæ, non vocatu consulum, senatui interfuisse; et quod ille XI. 54. hic IV. 6. non multo post pulsos decemviros, eos senatusconsultis intercessisse tradunt, cujus juris ante decemviros nec vola nec vestigium apud illos exstat. Adversatur tamen huic sententiæ, quod Dionysius VII. 49. in oratione de iudicio Coriolani dicentem inducit Ap. Claudium, jam tum tribunos plebis, se multum reclamante, in senatum, *εἰς τὴν βουλὴν*, admissos fuisse. Sed dubia est illius loci scriptura: nam Lappus, qui vertit *in rempublicam*, in suo exemplari videtur legisse, vel legendum conjecisse *εἰς τὴν πόλιν*, quod et Portus probat, et

sententiæ melius convenire facile omnes, qui verba Dionysii accurate considerare volent, videbunt. Nam, quum de tribunis plebis creandis ageretur, non quæsitum fuerat, an in senatum admittendi, sed an omnino in rempublicam recipiendi essent; quod ceteris ad extremum probantibus solus Appius improbarat. *Duk. Et, pro ut, præferunt Voss. 2. et Harl. 2.* quasi vellent, Livium dedisse, *orare eum collegamque, &c. orare tribunos et, pro 'etiam.'* Sed inepte. Vocabula *et* atque *ut* non raro confunduntur. Vide ad XXI. 28. § 8. Præterea vox *cum* male abest a Port. sed intercepta est a prima syllaba vocis seq. Vide ad II. 43. § 3. hoc lib. ad c. 7. § 7. et ad c. 40. § 3. Adde Gron. Observ. II. 6. p. 256. quemadmodum contra *cons.* sive *consul*, excidit obsequentem particulam *cum*. Vide ad II. 59. § 9. Nec multum hinc abit, quod ex *conscribitur* datum sit *cons.* *scribitur*, vel *consul scribitur*. Vide hoc lib. ad c. 18. § 4. Mox *urbe hac manibus* male idem Port. Denique *propulsare* Basileensis a. 1555. et Sigonii edd. Non sequor. Primores Patrum orabant tribunos plebis, ut 'bellum propulsari vellent,' nempe per consules, non impediendo delectu, aut non ferendo auxilio, si quis ad nomen non responderet.

§ 6 *Consensu omnium delectus*] *Dilectus* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Consules quum in concione pronunciant] In vetusto codice est, *Cum consules in concione*. Rhen. Rhenani vetusto codici ex meis consentiunt Lipsiens. et Harl. antiq. *Quum conso in concione* habet Flor. a. m. pr. in quo postea illud *conso* erasum est. In Leid. 1. etiam non comparet vox *consul*. Reliqui omnes Voss. uterque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. servant ordinem in quem ante Rhenanum voces digestæ erant. Ceterum Gebhardus ad II. 14. § 4. auc-

tor est, Pal. 2. et vett. edd. Andreae et Campani habere *in concionem*. Eadem lectio superest in Hav. verum aberratione librarii. Paulo post *omnesque juniores* Hav. et fragm. Hav. a m. sec. At reliqua membra ejus sermonis, quem consules in concione pronunciarunt, proposita sunt § 5. seq. sine particula copulante; quare melius eam reliqui codd. etiam hoc loco omiserunt.

§ 8 *Cohortes sibi quaque centuriones legerunt*] *Sibi quoque centuriones* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. *cohortes quoque sibi* Gaertn. Ita et alibi lapsi sunt scriptores librarii. Vide ad XL. 4. § 5. Insuper Lipsiens. ita distinguit, *affuit. Postero die cohortes*. Verum § 6. edicunt consules 'omnes juniores postero die adessent:' quibus hæc respondent. Quare vulgata interpunctio servanda est. Ipsæ autem cohortes hic sibi centuriones extra ordinem legunt, quod ceteroquin faciebant consules, aut eorum jussu et arbitrio tribuni militum. Vide Lipsium de Milit. Rom. II. 8.

Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus] *Accipimus* Voss. 1. At vulgatum, a quo alii omnes stant libri manu exarati, tuentur loca Liv. hoc lib. c. 39. 'Magis obedienter ventum in curiam, quam obnixè dictas sententias accepimus.' v. 34. 'De transitu in Italiam Gallorum hæc accepimus.' XXXVIII. 47. 'Manlium in hunc maxime modum respondisse accepimus.' Eodem modo ut hic Voss. 1. etiam infra unus et alter codex v. 22. 'Motam certe sede sua parvi molimenti adminiculis sequentis modo accipimus levem ac facilem translatu fuisse:' ubi nunc quoque editur *accipimus*. Nihilominus 'accipio' in eadem re sæpe dixit. Vide ad IV. 41. § 7.

Signa eo ipso die a quæstoribus ex ærario prompta] Nota morem. Dionysius I. X. p. 645. Ἐκέλευσεν ἐκ τῶν

ἱερῶν τὰ σημεῖα καταφέρειν hoc est, *ex templo*. Gelenius *ex ærario* vertit. Idem est. Ærarium enim populi Romani erat in æde Saturni, teste Plutarcho in Poplicola p. 103. Hinc *ἱερὰ σημεῖα* vocantur Dionysio non semel, quæ magna religione observata, magnoque in cultu habita fuisse a militibus Romanis idem docet, ut I. XI. p. 723. et I. VI. p. 375. non minori religione culta fuisse, quam simulacra Deorum immortalium. Sub Imperatoribus etiam Romanis semper ædicula erat in castris, in qua signa posita erant, quæ adorabantur etiam ab Imperatoribus, teste Herodiano in Caracalla IV. 4. § 12. Similiter et Labarum Francorum, quod auriflammum dicebatur, olim in æde D. Dionysii ad Lutetiam servabatur, et cum rex copias movebat, proferre mos erat, nec nisi nobili viro ferendum dabatur; sed puditum est, cum illud auriflammum amisimus, seu anriflammum mavis. Livius IV. 22. Sed et Galli Insubres signa quædam aurea, quæ Immobilia vocabant, habebant in templo Minervæ condita, unde non, nisi ad gravissima bella, promebantur, teste Polyb. I. II. p. 119. c. 32. *H. Vales*. Livius VII. 23. 'Quum omnes extra portam Capenam ad Martis ædem convenire armatos juniores jussisset, signaque eodem quæstores ex ærario deferre.' De *auriflammeo* autem vide Du Cange in Glossar. med. Latin. voc. 'Auriflamma.' Ceterum *eo die*, neglecta voce media, Harl. 2. Male. Vide ad II. 5. § 5. Tum *ab quæstoribus ex ær. prompta* Hav. *quæst. ex ær. prompta* sine præpositione *a* vel *ab*, Harl. 1. Vide ad VI. 11. § 4.

Paucis cohortibus veterum militum voluntate sequentibus] Vir doctus ad oram ed. Curionis conjecerat scribendum *voluntarie* seq. Verum ea vox neque Liviana est, neque etiam hujus ævi. Contra *voluntate* pro 'sponte' Livio frequens est. Infra v. 17.

‘Si qui juventutis suæ voluntate ad id bellum eant:’ ubi plura vide.

§ 9 *Hostem in conspectum dedit*] *In conspectu* Gaertn. Hav. fragm. Hav. et priscae edd. ante Aldum. Utrumque probum atque in usu est. Vide ad ix. 27. § 4. Quum ergo plures ac gravioris auctoritatis libri vulgatum malint, inde discedere religio est.

Castraque ad Corbionem castris sunt conjuncta] *Castra ad Corb.* Harl. 2. Deinde *conjuncta* Hav.

§ 10 *Tertio die quum ira Romanos, illos, quum toties rebellassent*] *Tertio die quia Rom. cum illis totiens rebell. sine sensu* Gaertn. Voces sunt *conjuncta.* *Tertio die quum ira Romanos, illos* desunt in Lipsiens. Præterea *Tertio die* Harl. 2. et excusi usque ad Aldum, cui *Tertio* reponenti reliqui omnes codd. consentiunt. Vide ad viii. 11. § 15.

Conscientia culpæ ac desperatio irri- taret] *Cum scientia* Harl. 1. sollemni errore scribarum. Vide ad iv. 24. § 7. *Mox mora dim. nulla fuit facta* Hav.

CAP. LXX. § 1 *Quod saluberrimum in administratione magnarum rerum est*] Pal. 2. non agnoscit periodi hujus aut vocem primam, aut ultimam: et profecto si absint, resultet eadem sententia, nec paulo nitidior. Interim isthæc ita distinxi, non ut accedant superioribus verbis, sed subsequentibus. Nihil enim salubrius in potestate pari, quam si collegarum alter secundas agit. Hinc Livius iv. 31. ‘Tres delectu habito profecti sunt Veios, documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset.’ *Grut.* Toties Gebhardus, qui etiam Pall. Mss. usus est, eorum secundo fidem abrogavit, idque non sine causa, ut ei uni tuto credi nequeat. Omnes autem mei libri constanter editam lectionem servant, nisi quod solus Voss. 2. mutato ordine verborum, habeat *magn. est rerum.* Grute- rum vero codicis ejus lectionem pro-

basse non miror, quum alibi non semel, etiam ex sola conjectura, nullarum membranarum auctoritate accedente, pronomen relativum cum verbo substantivo expungere solitus sit. Vide ad xxiii. 34. § 15. Verum hujusmodi orationis contextus melius Sallustii ac Taciti brevitati, quam ubertati Livianæ convenit. Ceterum vera est interpunctio, quam dedit; ne contra sensum communem Livius dicat, in administratione magnarum rerum saluberrimum esse, duos in exercitu pari potestate esse. Miror itaque Hearnium eam non recepisse.

Et prælatus ille facilitati submittendis se comiter respondebat] Ante seculum sic quidem edidere. In libris vero nostris omnibus conspicitur *præl. ille facilitate subm. se comitem resp.* Sed tamen vulgata lectio respondet egregie sequentibus, modo legas *submittentis se.* Gebh. Latinius, testatus in nonnullis edd. esse *præ- latus illi*, se in Neapol. *prælatus ille* reperisse monnit, quam lectionem etiam servant omnes scripti et editi quos vidi. Deinde *facilitati* non tantum præferunt libri, qui seculo ante Gebhardum excusi sunt, sed ita jam vidi in Mediolan. an. 1480. et postea in omnibus recentioribus. Neque aliter habent plerique manu exarati: *facilitate* enim tantum super est in Florent. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. idque tum ad præcedentia referendum, *prælatus ille facilitate submittentis se.* Et ita ‘respondere’ absolute sine casu ponetur, ut apud Sen. Epist. 47. ‘Ut quidque non ex voluntate respondit, iram evocat.’ ‘Prælatu facilitate’ autem, ut ‘prælatu suffragiis’ l. iv. c. 16. ‘Prælatu suffragiis Quinctio Mam. Æmilinus, vir summæ dignitatis.’ Utraque lectio probari potest. Et quidem ab altera stant plures, eo altera notæ melioris codd. Incertus itaque hæreo, quam præferam. *Sub-*

mittendis error est operarum in ed. Gruteri, quod tamen jam postrema ejus emendavit. Denique vir doctus ad oram ed. Curionis pronomen se induci malebat, sed sine ratione. Superest enim in omnibus scriptis et editis: neque id delendi ullam causam video. Ut enim 'submittere se,' ita 'submittere imperium' VI. 6.

Communicando consilia laudesque, et æquando inparem sibi] Vocula que abest a fragm. Hav. Tum exæquando Hav. Sed prima syllaba ex vocula præcedente repetita videtur. Deinde æquando sibi in p. transpositis dictionibus Port. parem, pro inparem, est in Gaertn.

§ 2 Sp. Postumio Albo legato datur mediæ acies tendit] S. P. Postumio Leid. 2. quomodo in Mss. sæpe peccatur. Vide ad Liv. II. 43. § 3. hoc lib. c. 31. § 5. c. 58. § 7. et alibi. Deinde legato ciuto datur Lipsiens. et Gaertn. legato dato datur Leid. 2. et Port. a m. pr. sine dubio negligentia scribarum. Tribus enim prioribus literis vocis datur exaratis, quarum secunda et tertia etiam junctæ in voce præcedenti memoriæ ipsorum obversabantur, iis literam finalem ejusdem vocis addiderunt. Similes errores in scriptis passim obvii sunt.

Alterum legatum P. Sulpicium] Ser. Sulpicium, ut supra dixi. Sigon. Vide hoc lib. ad c. 31. § 8. et ad c. 50. § 15. Attamen omnes mei et hic et mox § 4. constanter ei Publii prænomen tribuunt. Præterea Sulpicium, et § 4. ac 5. Sulpicius Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 10. § 5.

§ 3 Pedites ab dextro cornu haud segniter pugnare] A dextro cornu Voss. 2. et Gaertn. a dextero cornu edd. Aldina priores. Tum pugnare est in Voss. 1. Paulo post se sistentes, pro resistentibus, Harl. 1.

§ 4 Per mediam hostium aciem cum equitatu perrupit] Voce hostium carent Voss. 1. et Leid. 2. Tum percurrit Voss. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav.

Eandem scripturam Hearne Oxonii reperit in L. I. utramque autem perrupit et percurrit in N.

Quum eadem reverti posset ad suos] Ab eadem Flor. eodem Voss. 2. Leid. 2. fragm. Hav. Male. Infra IV. 39. 'Interclusi equites nec perrumpere eadem, qua transierant, posse; ibi maxime confertis hostibus, qua viam fecerant: 'eodem' est in eundem locum, quod non una via fieri poterat: at eadem est eadem via qua venerant, nempe per mediam hostium aciem. Id vero requirunt sequentia, 'priusquam hostis turbatos ordines reficeret.' Ita qua est 'qua parte,' 'qua via.' Vide ad X. 14. § 4. Posset reverti, alium ordinem obtinentibus vocabulis, Hav.

Priusquam hostis turbatos ordines reficeret] Hostes reficerent edd. principes usque ad Aldum, qui substituit hostis reficeret, concinentibus omnibus scriptis meis. Vide ad V. 50. § 2.

Terga impugnare hostium satius visum est] Satis visum est Leid. 2. fragm. Hav. et a m. pr. Port. Eadem scripturæ varietas est XXXVII. 4. § 8. ubi vide.

In aversam incursum aciem ancipiti terrore dissipasset hostes] Duæ priores dictiones exsulant a Leid. 2. in aversam habent Voss. ambo, Leid. 1. Port. Gaertn. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et edd. ante Moguntinam; qui error infinitis locis in codd. priscis obvius est. Vide ad II. 31. § 6. 'Incursum in aciem aversam' est eam a tergo adgredi. Infra XXII. 48. 'Aversam adoriuntur Romanam aciem.' XXXIII. 8. 'Præterquam quod cædebantur aversi:' ubi vide Gronov. Frontin. II. 2. § 12. 'Circumducto pedite ab ea parte, ex qua decursus in aversam hostium aciem ferebat, inopinantium terga adortus cecidit:' ubi vide Ondendorp. Similiter 'aversum hostem invadere,' est enim invadere a tergo. IV. 27. 'Locum maxime secretum ab tumul-

tu petit, unde ex necopinato aversum hostem iavadat.' v. 21. 'Pars aversos in muris invadant hostes: ubi male in quibusdam codd. est *aversos*. Tum *incipi terrore* Voss. 2. *ancie terrore* Port. in contextu, pro quo margo præfert *incipiti*. Denique *dissipasset hostem* Harl. 2.

Ni suo proprio eum prælio] *Nisi suo proprio* Port. Vide ad xxiii. 1. § 8. *7 suo proprio* Hav. cujus librarius similiter errat § seq. Vide ad xxxviii. 50. § 1. *ni suo proprio cum prælio* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. De hoc etiam errore vide ad iv. 19. § 2.

§ 5 *Circumventos interclusosque ab suis vociferans*] *Ἀμφίβολον* est. Sed de *suis*, hoc est, Romanis, loquitur Sulpicius, ut sequentia indicant. *Glar.* Si τὰ *ab suis* ad solum proximum *interclusos*, non etiam ad remotius *circumventos*, referendum noscimus, nullum hic *ἀμφίβολον* superest. Et ita recte locum intellexit Doujatius. 'Interclusus' autem 'a suis' dicitur, cui reditus ad suos interceptus est. Liv. xxvii. 42. 'Metum, ne intercluderentur a castris, injeccissent.' xlii. 7. 'Dubitacione omnibus exempta, quid intercluso ab Thessalia patiendum esset.' *A suis* habent Lipsiens. et Gaertn.

Ni equestre prælium connisi omni vi perficerent] *In equestre prælium connisi* Hav. et Lipsiens. Vide ad § præc. *connixi* præter Hav. etiam præferunt Voss. 1. in contextu (qui *connixi* in margine habet), Leid. ambo, Harl. 2. et fragm. Hav. *connisi* Port. Sed præstat *connisi*. Vide ad ii. 50. § 9. Deinde *omni perficerent* Voss. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum est *omne perficerent*. Sed *omnium perficeret* Voss. 2. Voculam *vi* interceperant ultimæ literæ præcedentis vocis. At non modo τὰ *omni vi* exsulant in Gaertn. sed etiam *perstringerent* præfert, pro *perficerent*.

§ 6 *Nec fugare equitem integrum*
Delph. et Var. Clus.

satis esse] Hic ego scio vocem illam *integrum* nihili esse, natamque ex verbo 'integraret,' quod sequitur. Pro ea igitur repono *interdum*. Confirmant hanc emendationem quæ præcedunt. *Modius* in Novant. Lect. epist. 30. *Nec fugare equitem interdum satis esse* habent Pall. duo, editioque Andreæ. Pal. 2. vero, *Nec fugare equitem in tutum satis esse*. Gebh. *Modius Nec fugare equitem interdum satis esse*. *Integrum* e sequente 'integraret' natum putat. Hæc nullam rationem habent. Sulpicius dicit, non impressione fugandum esse equitatum hostium, quod sæpe sine multo sanguine et cæde fit, sed vulnerandos et interficiendos esse viros equosque ob causam, quam addit. 'Integri' mille locis opponuntur 'fessis' et 'sauciis.' *Duk.* *Nec fugare equitem tutum satis esse* Lipsiens. Gaertn. et Port. *Nec fugare equitem interdum satis esse* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, et Klockian. Neque aliter fere Leid. 1. in quo est, *Nec fugare equitem intertutum satis esse*. Vulgatum vero superest in Hav. et fragm. Hav. Quibus nunc etiam accedit Flor. cujus in primis auctoritate permotus ei scripturæ controversiam non moveo. 'Integer' enim Livio sæpe est 'non vulneratus.' viii. 29. 'Ingenti ardore militum aut vulnorum ira, quod haud fere quisquam integer prælio excesserat.' x. 27. 'Hinc victor Martius lupus, integer et intactus, gentis nos Martiæ et conditoris nostri admonuit.' Curtius v. 4. 'Integros quoque, antequam discrimen experirentur, in fugam avertit:' ubi vid. Cellar. Tacit. Ann. i. 68. 'Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deserere:' et xv. 11. 'Peditum si quis integer, longinqua et avia; vulnerati, castra repetivere.' Neque causa, cur vulgatum displiceat, satis justa videtur, quod 'integraret' mox se-

quatur. Vide quæ notavi ad i. 3. § 9.

Confecerent equos virosque] Id est, interficerent, occiderent. Supra i. 25. 'Prius itaque, quam alter, qui nec procul aberat, consequi posset, et alterum Curiatium confecit.' ii. 40. 'Ibi Fortuna populi Romani duos hostium exercitus, haud minus pernicioso, quam pertinaci certamine confecit.' vi. 8. 'Longa cæde conficienda multitudo tanta fesso militi erat.' c. 13. 'Justa cæde conficere hostem.' xxv. 18. 'Ex equo desilnit, ut pedes jacentem conficeret.' xlii. 16. 'Latrones, quum brevi circuitu maceræ decurrere ad conficiendum saucium possent, velut perfecta re, in jugum Parnassi refugerunt.' Frontin. iv. 7. ex. 32. 'Quum in partibus Pompeianis magna equitum Romanorum esset manus, eaque armorum scientia milites conficeret:' ubi videndus est Tenull. Florus iii. 1. 'Pari audacia et venit, et competitorum imperii Masinissæ Massivam inmisso percussore confecit:' ubi videndus Dukerus.

Ne quis reveheretur inde ad prælium] *Reveratur* Leid. 1. et Harl. 1. *revertatur* Voss. uterque, Leid. 2. et fragm. Hav. *reverteretur* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Vulgatum exstitisse videtur in Flor. et Klockian. ex quibus in excerptis nihil notatur, omnibusque exensis; idque satis commodum est. Supra ii. 47. 'Manlius consul revecus in castra, ad omnes portas milite obposito, hostibus viam clauserat.' Præterea τὸ *inde* non comparet in Harl. 2.

Aut integraret pugnam] Pal. 2. *redintegraret*. Gebh. *Interrogaret* Voss. 1. Sed in margine dein emendatum est *iteraret*. Ita quidem sensus, at non verba Livii restituta sunt. Idem tamen habet et Leid. 2. Sed verius puto *integraret*, quo Livius delectatus est. Supra i. 29. 'Conspectus aliorum mutua miseratione integrabat lacrimas.' v. 25. 'Integrant se-

ditionem tribuni plebis.' vi. 24. 'Integrant et illi pugnam, qui simulata cesserant fuga.' ix. 22. 'Orando hortandoque equites prælium integravit.' x. 20. 'Præliumque jam profligatum integratum est.' xxviii. 15. 'Integrata fuga in castra pavidi compelluntur.' Solent autem 'integrare' et 'iterare' commutari. Vide ad Livii ultimo loco laudatum xxviii. 15. § 10. Probnm etiam et Livio non insolitum foret *redintegraret*, quod Pal. 2. apud Gebhardum præfert, sed meliorum codicum judicio standum puto.

Non posse illos resistere sibi, quibus conferta pedum acies cessisset] *Non posse alios resistere* Harl. 2. quomodo sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad xxiii. 7. § 3. Deinde *conserta pedum acies* Harl. 1. Et hæc aberratio librorum alibi quoque in libris scriptis obcurrit. Vide quæ dicuntur ad xxii. 28. § 10.

§ 7 *Inpressione una totum equitatum fudere*] *Inpressione vanu* Harl. 1. Multis locis ita peccatum est in membranis. Vide ad viii. 27. § 2. Deinde *ipso equos spiculis confodere* Harl. 2. Perperam. Supra enim consul suis præceperat 'conficerent equos virosque.'

§ 8 *Ubi jam inclinabatur hostium acies*] *Ubi jam inclinatur* Port. a m. pr. Mox *pertulit*, pro *perculit*, Harl. 2. et Lipsiens. Vide ad xxxv. 27. § 16.

§ 9 *Qua præmissus equitatus turbaverat ordines*] Scribendum est *permisus*, id est, effuso cursu immissus. Et sic præter Mss. Voss. utrumque, ac Rott. Romana Andree. Sed proximæ statim mutarunt præter Aldinam. Supra c. 61. 'Concitant equos permittuntque in hostem.' Restituimus et alibi Livio. *J. F. Gron. Præmissus* Harl. 2. *præmissis* Hav. *præmissus* etiam Voss. 1. a m. sec. quum a m. pr. recte *permisus* haberet: quod posterius etiam super-

est in reliquis omnibus meis, nisi quod pro eo *premissa* a m. sec. interpolatum sit in optimo Flor. Edd. vetustæ varie præferunt. Præter Andreanum et Aldinum Gronovio memoratas *permissus* etiam obviam fuit in Tarvis. utraque, Venetis annorum 1495. et 1506. Ascensiana a. 1510. Coloniensi a. 1525. Frobenianis annorum 1531. et 1535. ac Vascos. Eas secutæ *præmissus* adoptarunt, quod etiam in prioribus nonnullis existeret. Postea Gronovius iterum a. 1665. *permissus* revocavit, et recte, 'effuso cursu inmissus,' exposuit. Infra VIII. 30. 'Detrahit frenos equis, atque ita concitatos calcariibus permisit.' IX. 22. 'In quem insignem inter suos, eientem pugnam, magister equitum Romanus infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ietu exanimem equo præcipitaret.' X. 5. 'Reliquerat intervalla inter ordines peditum, qua satis laxo spatio equi permitti possent.' XXIX. 2. 'Imperat, equites per patentem in hostium acie vias permittere equos jubeat:' ubi vid. Gronov. XL. 40. 'Permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent.' Et ita Nonius Marc. 'Permittere, pro mittere, incitare, vel præcipitare. Sisenna Histor. lib. III. 'Et inde equum incitatum princeps ad hostium permittit aciem.' Idem lib. IV. 'Multi præmissis armis ex summo se permetterent.' Vide etiam Gronov. ad II. 52. Eodem sensu etiam 'admittere equum' Livius dixit II. 19. 'In Postumium Tarkinus Superbus, quamquam jam ætate et viribus erat gravior, equum infestus admisit:' ubi alia hujus locutionis exempla videri possunt. Neque aliter etiam 'inmittere equum.' Vide Gronov. ad Sen. de Ira III. 6. et Grævium Lection. Hesiod. c. 19. 'Permittere' et 'præmittere' alibi in Mss. commisceantur. Vide ad III. 61. § 9. De commutatis voculis per et præ, quod librarii non satis diligenter notarent compendia, quibus

in Mss. indicari solebant, vide ad III. 10. § 7. Præterea *perturbaverat* Harl. 2. quod verbum in hac re etiam usurpavit Frontin. II. 4. ex. 4. 'Quo facto, perturbatis Antiochi copiis, utrimque intrupere Romani:' et ex. 13. 'Eodem modo elephantis ad perturbandam aciem usus est:' et ita 'perturbatio ordinum' obcurrit apud eundem II. 3. ex. 16. 'Manipulis inter se distantibus spatium dedit, per quod elephantis ab hostibus acti facile transmitti sine perturbatione ordinum possent.' Verum et ipsum simplex 'turbare' in eadem re non minus frequens ac probum est. Modo hoc cap. supra, 'Quum eadem reverti posset ad suos, priusquam hostis turbatos ordines reficeret.' Tacit. Annal. XII. 35. 'Sed eo quoque intrupere ferentarius gravisque miles, illi telis adsultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus.' Hirtius in Bello Afric. c. 15. 'Quum animadverteret ordines suorum in proccurrendo turbati.' Quum itaque reliqui eod. *turbaverat* tueantur, id etiam hic servandum puto. Denique *turbaverat ordinem* vetustiores excusi; pro quo Aldus *ordines* dedit. Et id servant constanter scripti omnes. Vide ad II. 46. § 3.

§ 10 *Ætate viribusque ferox, quum omni parte pugne melius rem geri*] *Ætate et viribus ferox* Port. Tum vox *pugne* non est in Leid. 2. Postea *res melius geri* Port. *melius res geri* Voss uterque, Leid. 1. Harl. uterque, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Utrumque rectum est, et apud Livium obcurrit, 'rem gerere,' et 'res gerere.' De priori vide ad XXV. 22. § 1. de posteriori ad hujus lib. c. 61. § 7. Videtur itaque tutius, eod. auctoritati cedere, et τὸ *res* recipere. Paulo ante *pellit* deerat in Voss. 1. et Leid. 2. a *Quintio consule* habet Port. a *consule Quintio* Gaertn.

Accepta signa ab signiferis ipse inferre] Non moveo quidem controversiam huic scripturæ; sed tamen Li-

vius fere aliis verbis in hac re utitur. xxv. 14. 'Quum signifero signum ademisset: et arreptum vexillum trans vallum hostium trajecit.' xxvi. 5. 'Signum adentum signifero in hostes infert.' xxxiv. 46. 'Signa adempta signiferis in hostes jecit.' Frontin. l. ii. c. 8. ex. 1. 'Raptum signum in hostem misit.' Et ibid. ex. 2. de hoc prælio: 'Signum militare ereptum signifero in hostes Hernicos (Volscos debuit scribere, quod non præterit Ondendorpium) et Æquos misit.' Livius hoc lib. c. 48. 'Arrepto ab lanio cultro.' Suetonius in Cæs. c. 32. 'Rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen.' 'Capere' et 'rapere' sæpe permutantur. Vide Drakenborch. ad Sil. xv. 659. et quæ ad Florum ii. 2. § 2. adnotata sunt. 'Arripere' et 'accipere' apud Valerium Max. iii. 3. ex. ext. 1. *Duk. A signiferis* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et edd. ante Aldum, qui ab signiferis vulgavit, ut est in reliquis scriptis.

Quadam jacere etiam in confertos hostes cepit] Et pro etiam præfert Voss. 2. et jam Gaertn. Vide ad xxxix. 10. § 6. *In confertos etiam hostes* Harl. 2. et Hav. *confertissimos hostes* vetustiores excusi: pro quo Aldus *confertos* substituit, adprobantibus Mss.

§ 11 *Cujus ignominie metu concitati milites*] *Motu* Harl. 2. et Lipsiens. facili errore. Vide ad cap. præced. § 2. Mox ex omni parte aberat a Port. Sed altera manu deinde ad marginem adscriptum est.

Nuncius tum a Quintio venit] *Vocula tum* deficit in Voss. 2. pro ea tñ, id est, tamen, præfert fragm. Hav. Vide ad xxii. 17. § 5. *e Quintio* est in Harl. 1. *ab Quintio* in Hav. et Lipsiens. Mox τὸ jam non comparet in Port. neque τὸ et in Voss. 2.

§ 12 *Si jam fudisset hostes, conferret ad se signa, ut simul omnis exercitus*] *Fudissent* Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Hinc *conferrent* Harl. 2. Lip-

siens, et Hav. Deinde in se Klockian. Tum ut omnis simul exercitus transpositis dictionibus Leid. 2. Voss. 1. et Lipsiens.

§ 13 *Momentoque fuis, sine certamine in munitiones inrumpunt*] *Munimentoque* Leid. 2. Vide ad iv. 27. § 4. Tum *erumpunt* Port. Paulo ante ubi paucis, pro *ibi pauc.* Lipsiens. Vide ad xxvii. 5. § 2.

Suis etiam rebus recuperatis, quæ populatione agrorum] *Suis et rebus* Port. *suis et recuperatis*, una voce perperam omissa, Leid. 2. qui idem etiam non agnoscit vocem *agrorum*.

§ 14 *Nec delatum iis ab senatu, accipio*] Ultima vox deficit in Leid. 2. Vide ad iv. 41. § 7. *A senatu* habet Gaertn.

Nec traditur causa spreti aut non sperati honoris] Ms. *aut non spreti honoris.* Lego *aut non delati honoris.* Klock. *Non speratum honorem existimat Livius, quem non postularunt, aut postulare ausi sunt præ verecundia pro parte dimidia rerum gestarum.* Pall. duo hic habent *aut non impetrati honoris*, quia respexerunt ad ista ne etiam, si impetrassent. Gebh. *Spreti aut non spreti honoris* Voss. 1. *spreti aut non impetrati honoris* Voss. 2. *spreti aut non sūpti honoris* Port. a m. pr. *spreti aut non suputi honoris* a m. sec. et Lipsiens. in contextu. *spreti honoris* reliquis omissis Leid. 2. Sed vulgata lectio proba est. 'Spreverant honorem' triumphii, quem petere neglexerant, 'non speraverant,' quem petere ausi non erant.

§ 15 *Quum Valerio atque Horatio consulibus, qui præter Volscos et Æquos*] *Ut Valerio* Leid. 2. Tum *Æquos et Volscos* Hav.

Verecundie fuit] *Verecundia* fuit Gaertn. Quomodo hoc lib. c. 40. 'Clandinum interpellandi verecundia fuit:' et fere infra est xlii. 9. 'Auratis statim omnibus raptim, ne præda hosti essent, in classem congestis:' non *præde* essent: ubi alia vide. Sed tamen aliorum, in vulgatum conspirantium, consensum sequor. Ita

hoc lib. c. 62. 'Verecundiæ erat, equitem suo alienoque Marte pugnare.' Vide ad III. 29. § 2. *Verecundiæ fuerit* Hav. Vide ad XL. 14. § 10.

CAP. LXXI. § 1 *Victoriam honestam ex hostibus partam*] Pall. duo omitunt *τὸ hostibus*. Sed Pal. 2. *Vict. honeste partam*. Gebh. *Honeste ex hostibus partam* etiam Hav. *Vict. honestam partam*, vocibus *ex hostibus* deficientibus, Leid. 1. Harl. 1. Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Sed nihil mutandum docet oppositio, quam continet alterum sermonis membrum. Ut enim obponuntur 'Victoria honesta' et 'turpe iudicium,' ita et 'de hostibus parta' et 'domi de finibus sociorum.' Omnis autem illa peribit, si cum quibusdam codd. vel *honeste pro honestum* reponatur, vel voces *ex hostibus* expungantur.

§ 2 *Multis in vicem cladibus*] *Multis etiam cladibus fessi* Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. *multis et cladibus fessi* Harl. 2. *cladibus belli fessi*, voce inserta, Hav. Infra IV. 9. 'Nec ulla species cladesque belli abest.' VI. 3. 'Oppidum ante noctem redditum Sutrinis inviolatum integrumque ab omni clade belli.' XXII. 4. 'Quod agri est inter Crotonam urbem Trasymenumque lacum, omni clade belli pervasat.' Sed reliqui codd. vocem illam non agnoscunt.

§ 3 *Et populum inire suffragium oportet*] *Ire in suffr.* Harl. 2. Ita Livius loquitur XXXIV. 2. 'Utrum e republica sit, nec ne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis.' Verum et alterum, quod est in reliquis libris, similiter Livio frequens fuit. Ita hoc lib. c. 17. 'Velut quum otium superat, senator sententiam dicit, alii Quiritis suffragium inenit.' c. 25. 'Quum edocuisse populum, quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire.' Tum *oportet*, pro *oporteret*, Lipsiens. Vide ad

XL. 14. § 2.

Consurgit P. Scaptius de plebe, magno natu. Etsi licet, inquit, consules] Inconsequens oratio videatur, si ita legas: neque enim vox subsequitur, quæ illi præcedenti *etsi* reddatur. Intelligendum est autem orationem incipere a voce *Si licet*: vocem autem *Et* esse historici, qui ait, 'P. Scaptius consurgit, et inquit: Si licet, consules,' &c. quare ita dispunge, *magno natu, et, Si licet, inquit, consules*. Sigon. In edd. ante Sigonium fere omnibus nihil commissum erat reprehensione dignum, nisi quod post voces *magno natu* major, quam par erat, distinctio recepta fuerit. Contra earum pleræque post *et* distinguentes aperte testabantur *etsi* hic unam vocem capiendam non esse. Et in Mss. etiam distinctis dictionibus exaratum erat *et si licet*. Quin et Harl. antiq. ac Flor. a m. pr. alio modo peccantes atque exhibentes *et scilicet*, eo ipso indicarunt eorum librarios *τὸ et* a voce sequenti divisisse: *scilicet* autem una voce eodem errore, quo *scilicet*, pro *si licet*, librarius cod. Haverk. infra dedit IV. 3. § 8. Similiter hic etiam erravit scriba Gaertn. præferens *et s. inquit*. Illud autem *s.* pro *scilicet* poni solet. Contrarium hoc mendum est, ac *si licet*, pro *scilicet*, quod habuimus III. 19. § 9. Ita codd. antiqui confuderunt *et jam* atque *etiam* I. 47. § 9. ubi quædam similia vide: 'ne scirem' atque 'nescirem' II. 45. § 12. 'quantum' sive 'quam tamen,' et 'quantum' IV. 49. § 8. 'servi erant' et 'servierant' V. 1. § 5. 'qua triduo' et 'quatruiduo.' Vide ad XL. 22. § 7. Quæ autem ad hunc locum notarat Modius de formula, 'si licet de republica dicere,' expunxi, quod satis videatur ea legi apud Brisson. de Formul. II. p. 167. et non magis ad expositionem hujus loci faciant, quam aliorum omnium, ubi eadem locutio obcurrit. Ceterum *Captius*,

pro *Scaptius*, Voss. 2. Harl. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *Staptius* Gacrtn. Apud Dion. Halic. xi. p. 729. *Κάπτιος* vocatur, pro quo in cod. Vat. *Κάπτιος* esse Hudson. monuit. Sylburg. autem legendum *Σκάπτιος* ex Livio censuit. Infra certe hoc et sequenti capite plerique libri, ante omnes melioris notæ Flor. Leid. 1. Harl. antiq. et Klockian. *Scaptius* præferunt. Nota etiam Romæ fuit gens 'Scaptia,' ex qua duos 'M. Scaptios' memorat Cic. ad Attic. vi. 1. 2. et 3. et *P. Scaptius P. F.* in lapide apud Gruter. p. CL. num. 8. Ibidem insuper nota fuit tribus 'Scaptia,' quæ tamen 'a nomine Scaptiæ urbis, quam Pedani incolebant, appellata' est, teste Festo in ea voce. 'Capsiorum' mentionem alibi fieri non memini.

§ 4 *De republica dicere, errare ego populum in hac causa non patiar*] *Tò dicere* perperam omisit Leid. 1. Pronomen *ego* autem non comparat in Hav. In verbis seqq. *τὸ καύσσαν* omisit Lipsiens.

§ 5 *Ut, quæ vellet, Scaptius diceret*] *Captius* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ut quæ captus vellet, diceret* Leid. 2. Paulo ante *quam regant* Voss. 2. et Hav.

§ 6 *Ibi inquit*] *Ibi inquit* Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Vide quæ notantur ad r. 28. § 4.

Annum se tertium et octogesimum agere] In quibusdam exemplaribus legi *nonagesimum*, satis indicat marginalia annotatiuncula in codice Borbetomagensi. *Rhen.* Quidam *octogesimum* restituerunt. At Corioli oppugnati sunt A. U. C. cclxi. Sp. Cassio iterum et Posthumio Cominio consulibus. Hic autem ab eadem Urbe condita annus est cccix. Intersunt igitur anni xlviii. Quod si non juvenis, sed vicesima jam stipendia merens militavit Scaptius, ut hic ipse fatetur, malim *nonagesimum* legere, quam *octogesimum*. Quam-

quam hæc prope de lana caprina speculatio est, quam lubens omissem, si alios non tam sedulo atque absque causa hæc mutasse vidissem. *Glar.* Nescio cur in mentem venerit Glareano probare *tertium et nonagesimum* potius, quam *tertium et octogesimum*: præsertim vero cum hunc numerum et libri veteres habeant, et diligens annorum summa eum postulet. Nam ab hoc anno, qui est ab Urbe condita cccviii. ad a. cclxi. quo Corioli capti sunt, numerantur anni xlvii. Quibus si addantur anni xx. quos se ante militasse Scaptius ait, erunt anni lxxvii. a quo anno usque ad annum lxxxiii. numerantur anni xvi. quo anno ætatis tyrocinium de more deposuit Scaptius. Ita ut anno ætatis xvi. militare cœperit, post annos xx. ad Coriolos fuerit A. U. C. cclxi. anno vero cccviii. hæc loquatur, annos natus lxxxiii. [*Glareanus nihil prorsus hoc loco asserit, sed scrupulum injicit. Ait autem tantum de lana caprina esse.*] *Sigon.* Adde Dodwellum de Cyclis dissert. x. § 96. *Duk.* *Nonagesimum annum se tertium et octogesimum agere* Leid. 1. et fragm. Hav. duplici lectione in contextum recepta. Id occultare conatus librarius Port. *nonagesimum annum seu tertium et octogesimum agere* scripsit. Reliqui omnes vulgatæ scripturæ cum Sigonio adhærent, nisi quod alio ordine verborum *se tertium et octogesimum annum agere* habeat Hav. Eidem vulgatæ adhæsisse etiam videntur codd. quos Oxonii consulit Hearne. Certe, alteram lectionem memorans, de suis tamen codd. nihil adjecit: *annum se tertium et nonagesimum agere* est in vetustioribus excusis usque ad Aldum, qui *octogesimum* substituit. Ceterum Sigoninus noudum omnem dubitationem intra lectio præferenda sit, ex animo exemit. Licet enim ratio annorum enumerata commode conveniat, tamen scire velim, utrum

de plebe hominibus necesse fuerit, ex quo ætatis militaris erant, quotannis nomina militiæ dare, sine ulla interposita unius vel plurimum annorum a bello quiete; præterea, an nihilominus milites conscripti sint, licet nullus hostis foret, nullumque bellum gereretur; quod puto neminem adfirmaturum. Jam autem ab A. U. C. CCXLV. quo reges ejecti sunt, et Scaptius, si hoc tempore LXXXIII. annorum fuerit, per ætatem quarta vel quinta stipendia facere potuit, usque ad a. CCLXI. quo Scaptius se vigesima stipendia fecisse testatur, et Corioli expugnati sunt, plures intercesserunt anni, quo nullum a Romanis bellum gestum esse ex Livio et Dionys. colligi potest. Ita a. CCXLVI. refert Dionys. l. v. p. 293. Ἐφ' ὧν οὐδὲν ἄλλο ἄξιον ἐπράχθη λόγου τιμήσεις δὲ ἐγίνοντο τῶν βίων. anno CCXLVIII. ibid. p. 304. Ἄνευ πολέμου τὴν ἀρχὴν διετέλεσαν. Nullius etiam belli meminit a. CCLIII. ibid. p. 316. et seqq. Anno etiam CCLVII. a bello quies fuit: ib. l. vi. p. 341. Ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτε πολεμικὸν οὔτε πολιτικὸν ἱστορίας ἄξιον ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς ἐπραξαν. αἵτε γὰρ πρὸς Λατίνους ἀνοχαλ πολλὴν ἀποτοῖς ἀπὸ τῶν ἕξωθεν πολέμων παρέχον εἰρήνην. et p. 342. Τοῦτοις μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις εἰρήνης, ὡσπερ ἔφη, βαθείας ἐξεγένετο ἀπολαῦσαι. Apud Livium etiam plures obcurrunt anni, quibus nulla itidem belli mentio fit: ut II. 16. Expresse additur c. 19. 'Consules Ser. Sulpicius, M'. Tullius. Nihil dignum memoria actum.' c. 21. 'Triennio deinde nec certa pax, nec bellum fuit.' Jam vero si ab A. U. C. CCXLV. usque ad A. U. C. CCLXI. anni intercesserint, quibus nullum bellum fuit, ideoque nulli milites conscripti sunt, Scaptius, qui a. CCLXI. vigesima stipendia fecit, hoc tempore annos LXXXIII. natus esse non potest, nisi forte ante militarem ætatem atque annum vitæ XVI. militare inceperet. Sed forsitan di-

cendum est, bellum quidem re gestum non fuisse, metum tamen, ne populi vicini, hand bona fide pacati, necopinati bellum inferrent, effecisse ut Romani, nisi inparati opprimi velent, milites conscribere debuerint. Quod etiam ex eo confirmari posse videtur, quod omni illo tempore templum Jani, qui pacis bellique index erat, patnerit: id enim a tempore Numæ usque ad T. Manlium consullem, post Punicum primum perfectum bellum, numquam clausum fuisse, Livius testatur I. 19.

In eo agro, de quo agitur] Sic et paullo post 'agrum, de quo ambigitur:' quum oratio hujusmodi plerumque subjunctivum habeat: ut hic, 'quum ad Coriolos sit bellatum; usurpaverint,' et alia. Vide ad c. 2. *Duk.*

Non juvenem, sed vicesima jam stipendia merentem] Sic inter meos primus Frobenius. Andreas et cæteri Juntam usque, qui proxime Aldum secutus est, *non juvenem, vicesima jam stipendia merentem.* Ita ut particula, quam infulserunt isti, subaudiatur. Magis hoc intelligitur in pronunciatum, et si auribus percipiatur, quam dum legimus. Sed sic sæpe solere Livium, notavimus ad xxviii. 39. et xxxvi. 19. et xxxix. 8. Vide etiam notas ad M. et L. Senecas. *J. F. Gron.* Tò *sed* inter meos ante Frobenium jam receperunt Colonienses a. 1525. Cervicornus a. 1528. et Ascensius a. 1530. quem Frobenius proxime secutus est. At ea vocula non modo carent vetustiores excusi, verum et omnes, quos consului, vel quorum excerptis utor, scripti, quod de suis etiam testatur Hearne. Recte itaque eam expunxit iterum Gronovius. Vide plura ad I. 25. § 3. *Jam vigesima stipendia merentem*, transpositis duabus prioribus vocibus, Harl. 2. *vicensima* habet Flor. a m. pr. Sed altera literam *n* expunxit. Vide ad v. 54. § 5.

Quum ad Coriolos sit bellatum] Vet. lib. *debellatum*, quod placet, quia tum Corioli in potestatem populi Romani venerunt. *Sigon.* Illud *debellatum* unus tantum Sigoniani perpetuus suffragator Hav. præfert. Reliqui mei nihil mutant. Neque Hearne etiam, postquam codicis Sigonii lectionem recensuisset, ullius suorum consensus memorat: quare etiam hic Mss. plerosque sequor. Solent autem librarii alibi has voces commutare. Vide ad Epit. Liv. l. xxxvii.

Eo se rem vetustate oblitteratam, ceterum suæ memoriæ infixam adferre] *Eo rem se vetustate* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. quibus obsecutus sum. Eodem enim ducunt reliquorum codicum vestigia. Nam *Eorum se vetustate oblitteratum, &c. infixam adferre* est in Port. *Eorum se vetustate oblitteratum, &c. infixam adferre* in Voss. 2. *Eorum se vetustate oblitteratam, &c. infixam adferre* Lipsiens. *Eorum se vetustatem oblitteratam, &c. infixam adferre* Gaertn. *Eorum se vetustate oblitteratam, &c. infixam adferre* Harl. 2. Cujus tamen margini adscripta est lectio, quæ vulgo circumfertur, nisi quod deficiat *τὸ se*. Ejus autem lectioni marginali consentit illa quæ est in Hav. *Eorum rem se vetustate oblitteratam, &c. infixam adferre* est in Leid. 2. *oblitteratam* etiam habet Voss. 1. cujus præterea in ora adpictum *Eorum se*, pro *Eo rem se*. *Oblitteratam* ex compendio scribendi, non observato a negligenti scriba, originem ducere videtur. Primo scriptum erat *oblitteratam*. Hinc, neglecta nota, *oblitteratam*, ut Lipsiens. habere vidimus, et ita *oblitteratam*: nisi forsitan malis *oblitteratam* glossatoris interpretationem esse, quæ ex margine contextum invasit, genuina lectione ejecta. *Oblitteratam* probum est, eoque sensu Livio sæpe usurpatur. Supra hoc lib. c. 59. 'Nam neque vetera peccata repeti jam oblitterata placet, quum et nova expiata sint decemvirorum sup-

pliciis.' XXI. 29. 'Multitudo timebat quidem hostem, nondum oblitterata memoria superioris belli.' XXVI. 41. 'Adversæ pugnae in Hispania nullius in animo, quam meo, minus oblitterari possunt.' XXVII. 8. 'Tribuni rem, inertia flaminum oblitterata, ipsis, non sacerdotio, damno fuisse quum æquum censuissent.' XXIX. 15. 'Sub hanc vocem non memoria magis Patribus renovata rei, prope jam oblitteratæ, quam ira irritata est.' XXXIX. 20. 'Non tamen oblitterare famam rei male gestæ potuit.' XLI. 24. 'Quid Perseus novus rex, omnis injuriæ insons, suo beneficio paternas simultates oblitterans, meruit?' XLIII. 2. 'Ita præteritis silentio oblitteratis, in futurum consultum ab senatu Hispanis.'

§ 7 *Captisque Coriolis jure belli publicum populi Romani factum]* Conjunctio connectens que non comparat in Port. Tum *publicum populo Romano* Voss. 1. *publicum po. Ro.* per compendium Leid. 2. *publicum P. R.* fragm. Hav. qualis diversitas etiam obcurrit cap. seq. § 6. Similiter olim editum est XXVI. 47. 'Opifices ad duo millia hominum erant: eos publicos fore populo Romano edixit: ubi Sigonius *populi Romani* legendum monuit. Vide quæ ibi notantur, ut et ad XXIII. 17. § 2.

Mirari se, quonam modo] Omnes veteres editi cum Ms. *quonam more*. Lego *quonam ore*. Klock. Illud *modo* in una tantum exstat Mediol. ed. a. 1505. cujus margini Klockius notas adscripsit. Solent autem *modo* et *more* commutari. Vide ad XXVII. 4. § 13. Verum ea lectio nullius meorum codicum consensu firmatur. Si Mss. accederent, non displiceret Klockii conjectura *quonam ore*, id est, 'quonam impudentia,' 'audacia.' Infra XXVI. 32. 'Quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse.' Ovid. Ep. Heroid. xvii. 102. 'Nec tibi plus cordis, sed magis oris inest.' Terent. in Phorm. v. 7. 24. 'Quo ore redibo

ad eam, quam contemserim.' Vide Manut. ad Cic. ad Fam. ix. 8. Et ita prima litera τὸν more nata foret ex ultima præcedentis vocis. Vide ad xxxvii. 29. § 8. Codd. tamen omnes in vulgatum more conspirant. Id itaque mutare non audeo.

Numquam usurpaverint incoluni Coriolana re, eum se a populo Romano] *Usurpaverunt* fragm. Hav. *usurpaverit* Hav. Deinde *cum*, pro *eum*, Harl. 2. Tum *ab populo Romano* Hav. qui mox etiam *indicem*, pro *indicem*, præfert, sollemni librariorum errore. Vide ad v. 26. § 6.

§ 8 *Non potuisse se tamen inducere in animum]* *Non potius sese* Hav. vocibus olim continua serie scriptis, postea inperite divisis, et duabus literis transpositis. Tò se exsulat a Leid. 1. Sed pronomen interceptum videtur ab ultima syllaba præcedentis vocis *potuisse*. Alia exempla hujus erroris vide ad xxxiv. 11. § 7. Tum *tantum*, pro *tamen*, fragm. Hav. a m. pr. quod recte a m. sec. emendatum est. Alibi ita sæpe peccatur. Vide hoc lib. c. 46. § 1. *tum* habet Lipsiens. Vide ad xxii. 17. § 5. Deinde *ducere in animum* Gaertn. De locutione 'inducere in animum' vide ad i. 17. § 4. Denique *non potuisse tamen inducere se in animum* Leid. 2.

Quin, quem agrum miles pro virili parte manu cepisset, eum senex, &c. vindicaret] In codice Borbetomagensi legitur *pro parte viri*. Rhen. *Quamquam agrum* Gaertn. aberratione librarii. Tum *pro virili parte* primus dedit Cuius. Priores præferunt *pro parte virili*. Et hoc ordine exstat in omnibus Mss. nisi quod in Flor. etiam, ut in Borbetom. Rhenani sit *pro parte viri*. Quanvis autem parum aut nihil intersit, præstat tamen vel ideo codd. manu exaratos sequi: præsertim quum nec alibi ea serie hæc vocabula proferre Livius refugerit. Infra vi. 11. 'Illius gloriæ pars virilis apud milites sit, qui simul vice-

rint.' x. 8. 'Ut adjuvent vos homines plebei divinis quoque rebus procurandis, sicut in ceteris humanis pro parte virili adjuvant.' Vocula *pro* non bene abest a Leid. 1. *Insuper tum senex*, pro *cum senex*, Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. et Port. Placet tamen vulgatum. 'Quem agrum miles cepisset, eum senex vindicaret' eodem modo dictum, ut paullo ante hoc ipso cap. 'Cujus agri jus nunquam usurpaverint incoluni Coriolana re, eum se a populo Romano intercepturos sperent.' iv. 48. 'Quam rogationem a collegis promulgatam senatus censeat dissolvendæ reipublicæ esse, ei se intercessuros ostendunt:' ubi male Gruterus tentabat 'Quoniam rogationem.' xxi. 18. 'Vos enim quod C. Lutatius consul primo nobiscum fædus icit, quia neque auctoritate Patrum, neque populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri.' Denique *indicaret* Lipsiens. Interdum hæc vocabula commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. lxxiii.

Magnopere se suadere populo] *Magno opere se suadere* Leid. 2. Port. Si gravius auctoritatis codd. accederent, Livianum videri posset. Vide ad xxviii. 18. § 4.

CAP. LXXII. § 1 *Quum Scaptium non silentio modo]* *Quum Captium* fragm. Hav. a m. pr. *quum P. Captium* Voss. 2. *quum Sp. Captium* Port. *quum P. Scaptium* Lipsiens. et Hav. Vide ad cap. præc. § 3.

Patrum primores arcessunt] *Priores* fragm. Hav. a m. pr. sæpius obvio lapsu, quem manus altera recte emendavit. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Deinde, *arcessunt*, non *accersunt*, Pall. Mstos præferre, testis est Gebhard. ad ii. 19. § 10. Neque aliter nostri, et Neapolit. Latini; nisi quod *arcessunt* male habeant Hav. et fragm. Hav. *arcessunt* Flor. Vide quæ ad dict. locum notantur.

§ 2 *Cum his circumire tribunos, orare, Ne pessimum facinus pejore exemplo*

admitterent; *judices in suam rem litem vertendo*] *Legō judicis in suam rem litem vertentis*: ita ut id pendeat ab *exemplo*, et cum ea voce jungatur. Alioquin enim tollenda erit distinctio. Probatur autem emendatio his verbis quæ mox sequuntur: ‘cum præsertim, &c. *judici*,’ &c. *T. Faber*. Distinguendum, ut jam olim factum a Moguntinis, post *judices*. Sed neque sic integer est locus. Nec enim tribunos rei controversæ disceptatores sumpserant socii. Tantum illi in gratiam plebis Scaptio potestatem dicendi dederant. At Patres non ad alios, nisi ipsos *judices*, hanc habuerunt orationem. Quod ex sequentibus clarissime patet, et vel maxime ex ea ipsa, si directam ex obliqua fecerimus. Dixerunt enim: ‘Ne, quæso, ne pessimum facinus pejore exemplo admittite, dum estis *judices*, litem in rem vestram vertendo.’ Certus itaque sum scripsisse Livium *cum his circumire tribus, orare, &c.* Supra c. 17. ‘Patres circumire plebem, admonere, ut viderent in quod discrimen rempublicam adducerent.’ Populus Romanus captus erat a sociis *judex*, de quo inter eos ambigebatur agro, eumque ut tali modo orarent Patres atque circumirent, infra suam dignitatem non esse, in hoc negotio existimabant. Apud eundem tamen ‘plus’ valuit ‘*cupiditas*,’ quam rei æquitas, Patrumque preces; adeoque ‘*vocatæ tribus judicaverunt, agrum publicum populi Romani esse.*’ *J. Perizon*. Non dubito quin vera sit emendatio Perizonii *tribus*. Suetonius in Ang. c. 56. ‘*Tribus cum candidatis snis circumibat, supplicabatque more solemnii.*’ Livius cap. 17. ‘*Patres circumire plebem.*’ Et quomodo circumibant tribunos, quos credibile est in subselliis snis sedisse? Contraria ratione peccatum fuerat in Floro iv. 2. § 16. Post *judices* etiam Budæus ad l. ult. D. de *Ædil. Edict.* distinctionem ponit; quod non om-

nino necessarium est. Nam verba hæc, retenta distinctione quæ hic est, recte exponi possunt, qui, quum *judices* sunt, litem in rem suam vertant. *Duk.* Insigni in his verbis negligentia Hearne paraphrasin, sive obliquæ in directam orationem conversionem, quam Perizonius dedit, pro viri *κριτικωτάτου* emendatione venditat. Fuit etiam vir clariss. cui Perizonii emendatio minus satisfacit. Is autem priora verba ita distinguebat, *cum his circumire, tribunos orare.* Ad verbum autem *circumire* intelligebat populum quemcumque, congregatum illic in concilio. Addi autem *tribunos orare* putat, quod tribuni præessent isti populi concilio, quos propterea certa oratione adgrediuntur consules. Durum quidem videtur, vocem *subaudire*, quæ non proxime præcessit: attamen nulli codicum *tribunos in tribus* mutanti adstipulantur. Denique Doujatius quoque vulgatum adversus T. Fabrum defendit, licet receptam etiam distinctionem servet, *judices*, quod tamen ad præcedens *admitterent* referendum dicit, exponens, ipsi *judices* cum sint. Ceterum in media voce *admitterent* desinens Harl. 1. reliqua parte hujus cap. carebat.

Etiansi fas sit, curam emolumentis sui judicis esse] *Judicem esse* Lipsiens. *judicis esse* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii codd. quos Oxonii inspexit, L. 2. et N. Ita et est in Romana princ. et Aldi ed. posterior tamen inter errata *judicis* revocavit. Non multum abeunt Voss. 2. qui legit *judices*, et Harl. 2. in quo est *judicū*. Nullus sane meorum codd. in vulgatum *judicis* consentit. An itaque forte ex vestigiis codd. legendum *judicibus*? ut *judicis*, pro *judicibus*, scriptum sit passim obvio errore, de quo vide ad xxi. 60. § 7.

§ 3 *Quam quæ æstimari possent*] *Æstimari* Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *existimare* Lipsiens. Vide ad xxxiv. 2. § 5.

Hoc legatos referre domum? hoc vulgari? hoc socios audire? hoc hostes] Se quater hæc, pro hoc, in Oxon. C. invenisse, auctor est Hearne: sed priori loco tantum hæc præfert Lipsiens. Ex omnibus autem his Port. nihil habet, nisi sola duo vocabula hæc hostes. Pro hostes autem perperam testes est in Voss. 1. Ceterum, cur omnes editores hæc per interrogationem excudi curarint, rationem non intelligo: quare mutavi. Mox quo cum audire dolore hos Lipsiens. Voss. 1. et Leid. 2. inserto verbo, quod explicandi causa antea margini adscriptum fuisse videtur, sed Livius commodius subaudiri posse judicarat. Corruptior Hav. qui exhibet, quo cum dolore hos? quo cum gaudio illos patiemini? et Harl. 1. in quo superest, quo cum dolore hos? quo cum gaudio illos fatiemini?

§ 4 *Scaptione hoc concionali seni assignaturos putarent finitimos populos]* Quidam codd. concionari habebant, quod alii in concionali mutarunt: neutrum mihi bene intellectum. Concionanti etiam quidam habent libri, quod utique intelligitur: utrum germana sit lectio, non definio. Glar. Buslidianum exemplar habet Scaptio non concionali sene assignaturos. Locus simul corruptus et mutilus. Mihi videtur legendum cum istorum aut simili supplemento verborum, Scaptione (hoc est, an Scaptio) concionali sene iudice agrum sibi assignaturos putarent, apud finitimos populos clarum hac fore imagine Scaptium nomen. Sed facilius potest divinari in mutilis sententia, quam, quod deest, reponi. Nannius. Senem concionalem ad contumeliam dixit: quomodo autem 'concionalis' ignominiam adferre possit, nemo tradit: puto coëmptionali legendum. Cæterum senes, ut inquit Cicero, in secundo de Legibus, qui filios suscipere non poterant, coëmptiones faciebant, ne privata sacra interirent. Ex quo Curius ad Cic. ad Famil. vii. 29. 'se-

nes coëmptionales' scripsit. Habet autem ignominiam quamdam, adeo decrepita ætate esse, ut suscipere liberos non posset. Sigon. Audio Cic. 'concionalis clarorem' ad Q. Fr. ii. 5. Video 'concionarium populum' ad Q. Fr. ii. 3. 'et concionalis plebeculam' ad Attic. i. 13. Sed num legendum hic cocioni seni? vel coëmptionali seni? vel conditionali seni? (de quo vide Brissonii Lexic. in voc. 'Conditio') vel cognitionali seni? Klock. quem etiam vide in Syllog. Epist. quas edidit Burm. tom. i. p. 393. In scripto codice lego Scaptio non: unde Scaptio num tentabam: vel sic integrandum, quia lacerus est locus, censui: Scaptione (pro, an Scaptio) concionali sene iudice agrum sibi assignaturos putarent, apud finitimos populos clarum hac fore imagine Scaptium nomen. Verum facilius est, (quis iverit inficias?) in mutilis mancisque, quid desit divinare, quam quod deest reponere. A. Schottus, Human. Observ. iii. 38. Consentiant vulgatis nuper libris edd. præcæ. At Mss. Pall. 1. ac 3. Captium in hoc contionatum esse assignaturos putarent finitimos populos. Pal. 2. Sp. Scaptio hoc concionali seni ne assignaturo. Sigonius, quum non intelligeret, quid esset 'contionalis senex,' ruit ad correctionem inconsiderato impetu coëmptionali seni. At 'contionalis senex' est ἀγορᾶς περίτρομα et plebis tuba. A. Schottus, Observ. iii. 38. tentabat sic lacernum locum integrandum: Scaptione (pro, an Scaptio) concionali sene iudice agrum sibi assignaturos putarent, apud finitimos populos clarum hac fore imagine Scaptium nomen. Verum sequentia verba aliter concipiunt Mss. Gebh. Scribo, Scaptione hic concionali seni assignaturos finitimos populos? clarum hac fore imagine Scaptium nomen? populum Romanum quadruplatoris et interceptoris litis alienæ personam laturum? Rationem dedimus in commentario de Sestertiis iv. 9.

J. F. Gron. *Putarent* rursus pro glossa habet Gronovius Obs. II. 14. Verum, quum ipse testetur, neque hoc, neque alia quædam, quæ hic mutat, nullius libi scripti auctoritate niti, retineri potest scriptura vulgata: nec obstat quo minus locus ita accipiatur: *an putarent, finitimos populos hoc tam turpe iudicium Scaptio potius tributuros, quam populo Romano?* quæ nota significatio vocis ‘adsignare’ est. XXVIII. 42. ‘Patere, nos omnia consilio tuo adsignare.’ et XXXV. 31. ‘Petiit, ne minus amentiam civitati adsignarent.’ Nec quidquam in eo est, quod sensum impediât, quod dicit vir celeberrimus. Si ostendisset etiam alios in eadem sententia dixisse ‘adsignare aliquem alieni,’ qua id hoc loco interpretatur, facilius ei adsentiri possem. Nam obvia illa ‘donare’ et ‘condonare aliquem alieni,’ non sufficientur ad novam significationem huic generi loquendi adsignandam. *Duk.* Locus in scriptis varie legitur, ita tamen ut parum ab edita lectione recedatur. *Scaptio non hoc concionali seni assign.* &c. Voss. 1. et Leid. 2. *Scaptio in hoc concionali seni assign.* Gaertn. *Captium in hoc concionatum esse assign.* Voss. 2. *Scaptioni hoc concionali seni adsign.* Leid. 1. et Flor. *Sp. . . . hoc concionali seni assign.* Port. in quo tamen *hec*, pro *hoc*, manus altera mutavit. *Sp. Scaptio hoc concionali seni ne assign.* Hav. *Captio hoc concionali seni assign.* fragm. Hav. in quo tamen a m. sec. emendatum *Scaptione. P. Scaptio hoc concionali seni ne assign.* Harl. 2. *P. Scaptione hoc concionali seni assign.* Hearnii Oxon. L. 1. *P. Scaptio hoc concionali seni assign.* ejusdem codex B. et ex meis Lipsiens. Excusi omnes in eadem lectionem conspirant, nisi quod in una vel altera *conconari*, pro *concionali*, legatur; sed ut videtur, operarum peccato. Patet itaque neque scriptos, neque editos libros virorum doctorum conjecturis, quæ variæ ad hæc verba exstant, fa-

vere. Nannii conjectura, quam vel sic Schottus ei sublegit, nimis a vulgato recedit, quam ut quisquam alius eam probet. Unam enim vocem *hoc* eicit, quæ in codd. tantum non omnibus superest. Interserit deinde hic tres dictiones *judice agrum sibi*; ibi unam *apud*, quum tamen in codd. nulla lacunæ vestigia illis locis deprehendantur. Quæ sub Sigonii nomine ad hunc locum circumferuntur, ejus eruditione et cognitione illa antiquitatum Romanarum, qua inter æquales excelluit, plane indigna sunt. De senibus, ad coëmptionem faciendam adhibitis, non hanc ob causam, ut putat Sigonius, ne privata sacra interirent, sed contra potius sacrorum privatorum interimendorum causa, quo Livium hic respexisse opinatur, ideoque *coëmptionali*, pro *concionali*, restituit, vide longe certiora apud J. F. Gronovium de Pec. Vet. IV. 7. De senibus autem coëmptionalibus aliis, quibuscum senes illos priores male confundit, consulendus Gronov. *ibid.* c. 8. Sed observari velim, scholion illud inter reliqua Sigonii non exstare, nisi in ed. quæ diu post ejus mortem prodiit a. 1592. Hinc suspicio subit, Sigonium olim tumultuaria opera ad marginem codicis adscripsisse, ut multa alia ex aliorum scriptis excerpta, ita etiam hanc observationem; et quidem eo animo, ut, si tempus suppeteret, et Livium denno editurus esset, omnia illa diligentius examinaret: id autem exemplar quum in manum hominis imperitioris, vel librarii lucri cupidi incidisset, quæcumque adnotata erant, nullo delectu habito, aliquo famæ Sigonianæ apud incautos damno in lucem protrusa esse. Certe si unquam Sigonius hæc codici suo adscripsit, non ipse eorum auctor exstitit. Paullus Manut. enim hunc locum laudans ad Cic. ad Famil. VII. 29. ita eum profert, quasi *coëmptionali* vulgo editum foret. At Manutii

commentarius diu ante hanc postremam Sigonii ἐκδοσιν Livianam lucem vidit. Manutii vel Sigonii auctoritate abreptus Marcellius interpret. legg. XII. Tabul. c. 14. itidem cōm-tionali hic legendum arbitratus est, ut et postea Guthier. de Jure Pontif. II. 6. Klockio priscarum vocum studiosissimo, qui hic variis conjecturis indulisit, et inter alia etiam *concioni seni* substituendum opinatus est, suas delicias non invidemus, dummodo his glandibus vesci inviti non cogamur. Vulgatam lectionem *concionali seni*, quam etiam omnes, paucis tantum exceptis, codd. servant, recte vindicavit magnus Gronov. de Pec. Vet. IV. 9. docens, fuisse Romæ genus hominum otiosum, qui, omissis rebus aliis, id fere solum curabant, ut concionibus interessent, ibique turbas darent: eos merito 'concionales,' et, quoniam id emeritis, aut quibus ætas senior agendi molientique segnitiam seriosuerat, proclivius esset, 'concionales senes' dictos esse. Ipse deinde legit *Scaptione hic concionali seni adsignaturos finitimos populos*? τὸ hic substituens pro *hoc*; et deinde ejiciens vocem *putarent*, qua insubidi corruptores orationi infinitiva intempestivum sufflamen substrinxissent. Eandem conjecturam etiam defendit Observ. II. 14. p. 321. Livii autem ita emendati hunc sensum putat: an Romani, a disceptantibus Aricinis et Ardeatibus iudices capti, finitimos illos populos, id est, aliquantam finitimorum populorum possessionem, adsignaturi essent Scaptio, id est, Scaptio suadente in illius gratiam cuiuscunque adsignaturi essent? Si codd. hanc emendationem firmarent, eam probare haud dubitarem. Nunc vero, quum *hoc* in plerisque et optimis, *putarent* autem in omnibus constanter supersit codd. inde discedere nequeo. Sensum autem hunc constituo; 'an putarent, populos finitimos' (id est, socios et

hostes,) 'hoc' (nempe quod iudices capti in rem suam litem verterent,) 'adsignaturos' (ac pessimi istius facinoris culpam adscripturos,) 'Scaptio.' Hoc sensu 'adsignare' apud Cic. non semel obvium est. Ita ad Attic. VI. 1. 'Sed enim οἰκονομία si perturbator est, tibi adsignato: te enim sequor σχεδιάζοντα.' X. 4. 'Quoquo modo vero se res habeat, nihil adsignabis nec patrno, nec patri.'

Clarum hoc fore imagine Scaptii? populum Romanum, &c.] Illud *clarum hoc fore*, pro 'certum est,' positum videtur. Quidam ita legunt: *clarum hac fore imagine Scaptium nomen: populum Romanum quadruplatoris et interceptoris litis aliene personam latuum.* Verum altera lectio etiam intelligitur. *Glar.* Verba aliter concipiunt Pall. Mss. duo: *clarum hac forte imagine Captium esse.* Pal. 2. *clarum hoc fore imagini Scaptii, esse P. R. quadruplatoris.* Gebh. Gronovius de Pecun. Vet. IV. 9. legebat, *clarum hac fore imagine Scaptium? populum Romanum, &c.* ejecta voce *nomen*, quam neque in codd. quos ipse consuluit, neque in Pall. exstare testatur, neque etiam convenire putat menti Livii, qui populum Romanum, et solam Scaptii personam obponit, non nomen vel gentem Scaptii. Verba autem 'clarum hac fore imagine Scaptium' per decentissimam translationem indicare existimat, hac actione nobilem et celebrem Scaptium fore. Sane etiam in nullo meo libro, aut scripto, aut excuso vetusto, τὸ *nomen* comparet: unde miror, cur in notis ad verba præcedentia vocem illam ferre potnerit. Frobenius deum a. 1535. edidit *clarum hac fore imagine Scaptii nomen: pop. Rom.* quum antea legeretur, ut Glareani adnotationi præscribitur. Verum ea etiam lectio nullius meorum Mss. auctoritate firmatur. *Clarum hoc fore imagine Scaptium, pop. Rom.* habet Harl. 2. *clarum hoc fore imagini Scap-*

tii, esse pop. Rom. Hav. clarum hoc fore imagines Scaptium, esse pop. Rom. Voss. 1. sed imagine a m. sec. quomodo et præferunt Lipsiens. et Klockian. clarum hoc forte imagine Captium esse, pop. Rom. Voss. 2. sed imagines a m. sec. clarum hoc fore imagine Scaptium, esse pop. Rom. Leid. 1. Port. et a m. sec. fragm. Hav. in quo Captium erat a m. pr. clarum hoc fore imaginis Scaptium, esse pop. Rom. Leid. 2. clarum hoc fore imagine partium esse pop. Rom. Gaertn. Patet nullius codicis lectionem probari posse. Forte quam proxime ad eorum scripturam refingendum est, clarum hac fore imagine Scaptium, esse pop. Rom. quadruplatoris et interceptoris litis alienæ personam laturum: hoc sensu: non existimandum esse, pessimi istius facinoris culpam vicinos populos Scaptio adscripturos, qui potius inde quamcumque famam consecuturus esset, quod sua opera populus Romanus quadruplatoris et interceptoris litis alienæ personam laturus esset. Eo tamen quam maxime inclinât animus, ut Gronovii conjecturam in Pecun. Vet. propositam, mutata tantum distinctione, veram putem: clarum hac fore imagine Scaptium: pop. Rom. quadruplatoris et interceptoris litis alienæ personam laturum: ut dicant consules, tantum abesse, ut populi vicini agrum suum a Scaptio interversum credituri forent; ut contra is apud eos hac actione ex ignobilitate, qua adhuc latuerat, emersurus sit, et in solum populum Romanum agri interversi culpam omnes collaturi sint. Eam igitur scripturam recepi: et quidem tanto libentius, quod eandem superesse in Flor. fidenter faciant ejus excerpta, quæ demum, postquam hæc scripseram, consecutus sum.

§ 5 *Quem enim hoc privatae rei iudicem fecisse, ut sibi controversiosam adjudicaret rem] Vox controversiosa, haud usquam apud auctores frequens,*

dubitantem tenet lectorem. Glur. Vet. lib. controversam. Sigon. Tò enim deest in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. pronomen hoc autem in fragm. Hav. a m. pr. Deinde controversam adjudicaret rem, vet. lib. Sigonii consentientes, Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. controversam vel controversiosam ejusdem codex N. controversiam adjudicaret rem Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. controversam adjudicaret rei Gaertn. Reliqui vulgatum servant, nisi quod perperam in voces divisas controversios amat judicaret rem habeat Leid. 1. Ipsa quidem vox controversiosus apud alios nondum observata est. Propterea tamen damnare non audeo: nam multa ἀπαξ λεγόμενα passim obcurrunt. Plura vocabula ejusdem formæ memorat Torrenius ad Valer. Max. III. 4. ex. 2. ubi etiam videndus est Pighius, et Corte ad Sall. Jug. c. 66. § 2. Quin et Gronovius vocem controversiosus ex Mss. Senecæ vindicavit ad ejus epist. 85. illamque hoc ipso Livii loco illustravit. Eiusdem insuper formæ 'dubiosus' Livio redere Gronovius conatus est XLV. 36.

Scaptium ipsum id quidem, etsi præmortui] Scaptium ipsum id siquidem etsi Voss. 1. Leid. 2. Captium quidem ipsum etsi Voss. 2.

§ 6 *Hæc consules, hæc Patres vociferantur] Vociferabantur excusi vetusti usque ad Aldum, qui primus vulgavit vociferantur. Neque aliter codic. mei. Deinde populi cupiditas, pro plus cupiditas, Lipsiens. et Gaertn.*

Judicaverunt agrum publicum populi Romani esse] Publicum P. R. esse fragm. Hav. publicum po. Ro. esse Leid. 2. publicum populo Romano esse Voss. 1. a m. sec. Vide ad cap. præc. § 7.

§ 7 *Nec abnuitur ita fuisse, si ad iudices alios itum foret] Nec abforet reliquis omissis Leid. 2. Sed ad iudices alios foret itum legit Voss. 2.*

Nunc haud sane quidquam bonæ causæ levatur dedecus judicii] Qui hic emendarunt *causæ bono*, recte fecerunt, etiamsi quidam *causa bona* legunt, quidam *bona causa elevatur*. Glar. Omnino legendum, ut et Glareano placuit, et nostræ membranæ retinent, *nunc haud sane quicquam bono causæ levatur dedecus judicii*. Modius. Pall. duo, et Andræ Campanique edd. *quicquam bonæ causæ levatur* Pal. 2. *bono causæ levatur*, ut placuit et Modio. *Gebh.* Andreas et alii usque ad Ascensium *causæ bonæ levatur*. Hujus ex margine adoptaverunt *causa bona* primi Moguntini. Juntas et Frobenius *causæ bono*. Gryphius primum *causa bene elevatur*. At Modianus, Voss. Helm. Pal. unus, Chiflet. Busl. Rott. *bono causæ levatur*. Et id revocavimus. Vide ad Senecæ Philosophica. *J. F. Gronov.* Lectionis *causæ bono levatur dedecus*, quæ est in quibusdam excisis, ante Juntam auctor exstitit Aldus: post quem *causa bona levat dedecus* dederunt Cervicorn. et Ascens. a. 1530. *bona causa elevatur dedecus* substituit Froben. a. 1535. quod servant Vascosan. et duplex Gryphii *ἐκδοσις* a. 1548. et 1554. ut et reliquæ recentiores edd. *haud sane quicquam bonæ causæ levatur dedecus judicii* est in Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Neapol. Latini: *haud sane quicquam bono omne levatur dedecus judicii* in Lipsiens. *haud sane quicquam omne levatur dedecus judicii* in Harl. 2. Port. et Hav. *haud sane quicquam bono causæ levatur dedecus judicii* in Voss. 1. et Leid. utroque, ut et in Hearnii Oxon. B. et N. quod recte Gronovius probavit. Similiter etiam erat in Flor.

a m. pr. in quo deinde emendatum a m. interpolatrice *bona causa elevatur*. Sed *bono causæ*, pro 'bonitate causæ,' 'bona causa:' qualium locutionum multa exempla vide ad xxvii. 2. § 9. Cic. in Bruto c. 34. 'Fuit accusator vehemens et molestus, ut facile cerneret, naturale quoddam stirpis bonum degeneravisse vitio depravatæ voluntatis.' Tuscul. v. 23. 'Quid est autem in homine, sagaci ac bona mente melius? ejus bono fructum est igitur.' Ovid. Metam. x. 562. 'nec dicere posses, Laude pedum, formæne bono præstantior esset.' *Levatur* est 'minuitur,' 'aufertur.' Infra iv. 7. 'Si Ardeates sua tempora exspectare velint, arbitrumque senatui levandæ injuriæ suæ permittant.' c. 17. 'Legatos Romanos, causam novi consilii quærentes, jussu Tolumnii interfecerunt. Levant quidam regis facinus.' cap. 43. 'Ob Sempronianæ cladis levatam ignominiam, ut ovans Urbem intraret, concessum est.' Justin. xii. 10. 'Optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.' 'Elevare' eodem sensu apud Nostrum etiam sæpissime occurrit. Sed sequimur optimos duces codd. manu exaratos.

Quietum ab urbanis motibus et ab externis mansit] Td *mansit* in membranis nullum est. Modius. Modius narrat nobis, in suis ultimum *mansit* recisum esse. *Gebh.* *Ab Romanis motibus* Leid. 2. *Ultimum mansit* in omnibus meis constanter superest; pro quo librarius *fuit* substituit in Latini Neapol. codice.

LIBER IV.

CAP. I. § 1 *Hos seculi M. Genutius et P. Curiatius consules*] Pro *Genutius* apud Dionysium *Minucius* uno in loco Antiq. xi. p. 730. altero autem p. 732. et sæpius seqq. *Genutius*, ut hic apud Livium. Fortassis quod *Genutii* plebeii erant; quamquam et plebeii et patricii esse poterant. Pro *P. Curiatius* apud eundem *C. Quintius* p. 730. legitur. *Glar.* Livius paullo post c. 7. *C. Curiatium* vocat. Dionysius xi. p. 730. Γάζιον Κόβριον. Diodorus xii. p. 303. Ἀγρίππαν Κόβριον. Ergo *C. Curtius*, non *P. Curiatius*, legendum. Accedit etiam Varro, qui lacum Curtium ab hoc consule Curtio dictum esse ait. Verba ejus sunt libro quarto de Lingua Latina p. 36. ‘Cornelius et Luceius scribunt, eum locum esse fulguratum, et ex senatusconsulto septim esse, idque factum esse a Curtio consule, cui *M. Gennicius* fuit collega, Curtium lacum appellatum.’ Sigon. Pal. 2. exhibet *Martius Janitius*. Gebh. *Hos sequuntur* Leid. 2. Deinde *M. Cencius* Voss. 1. Lipsiens. et Lov. 5. *M. Genutius* Leid. 1. *M. Janitius* Port. et fragm. Hav. *M. Janicius* Hav. *Genucius* veriore ejus nominis orthographiam esse, supra dictum est ad 11. 52. § 3. et 111. 33. § 3. Insuper *P. Curatius* Flor. Voss. ambo, Harl. ambo, Leid. 2. Port. Lov. 2. et 3. Gaertn. Lipsiens. et fragm. Hav. *P. Curiatius* Lov. 1. 4. 5. et Hav. Et ita Ascens. a. 1513. quum priores excusi habuissent *P. Curatius*. Alibi sæpe *Curatius* et *Curiatius* confunduntur. Vide ad 1. 24. § 1. Sigonio subscribit Pighius in Annal. ad an. cccviii. p. 160. qui insuper lectio-

Delph. et Var. Clas.

nem hanc firmari monuit ex Zonar. Annal. vii. 19. *P. Curtius* etiam est in Leid. 1. Præterea vox *consules* deficit in Lov. 1. Tandem aliter distinguunt ac legunt verba sequentia Port. et Lov. 2. præferentes *Consules fiunt: annus, &c.* Lov. 5. autem *consules fuerunt: annus, &c.* Sed vulgatum omnino præstat. Mox *foris domique* alio ordine Lov. 4.

Nam anni principio] Vetus lectio *anni nam principio*. Lego, *anni namque principio*. Rhen. Rhenanus sine caussa, *anni namque principio*, contra omnes libros qua cusos, qua exaratos. Gebh. Rhenani emendationem expresserunt Basileenses a. 1555. et Sigonius, qui Livium eodem anno in lucem emisit. Quod recte iterum mutarunt Parisini a. 1573. revocata priori scriptura. Nullus enim meorum codicum a recepta lectione recedit. In verbis seqq. *propositionem legis promulgavit* præfert Flor. quam lectionem ex glossa marginali natam puto.

§ 2 *Confundique jura gentium reban-* tur] Paullo post c. 2. ‘Colluvionem gentium’ ait. ‘Gentem’ autem genus ac gentilitatem intelligit, quam se solos habere patricii ipsi gloriabantur, ut scribit v. 8. Quid autem sit ‘gens’ ac ‘familia,’ quoniam non idem sunt, verum magno inter se intervallo disjuncta sunt, contra atque summi hujus memoriæ viri, qui utroque nomine promiscue utuntur, sentire videntur, paucis ostendam. Illud igitur interest, quod ‘gens’ ad ‘nomen,’ ‘familia’ ad ‘cognomen’ refertur. Itaque illa tamquam totum continere videtur, hæc quodam-

Livius.

20 P

modo partem. Exempli causa: Cornelii omnes unius gentis esse dicuntur, quia uno nomine continentur omnes; at vero partes gentis hujus sunt plures, quæ ex cognominum varietate distinctæ sunt, eaque familiæ dicuntur: ut Cornelii Dolabellæ, Cornelii Cethegi, Cornelii Scipiones, Cornelii Lentuli: itemque in cæteris. At vero Cornelii omnes unius existunt gentis. Itaque recte Festus lib. VII. 'Gentem' definit, 'quæ ex multis familiis conficiatur.' Quod autem dixi de 'gente' et 'familia,' idem judicandum est de 'genere' et 'stirpe,' quorum item alterum ad 'nomen,' alterum ad 'cognomen' pertinet. Id autem ita esse ex scriptorum verbis apparet. Suetonius in Galba c. 3. 'Imagines,' inquit, 'et elogia universi generis exequi longum est, familiæ breviter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur.' Hoc loco Suetonius 'genus' appellat 'omnes Sulpicios,' familiam vero, 'Sulpicios Galbas.' Livius XXXVIII. 58. 'Scipio Nasica orationem habuit plenam decoribus, non communiter Cornelie gentis, sed propriæ familiæ suæ.' Et VII. 32. sic loquitur Valerius Corvus: 'Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Poplicolarum vetustum familiæ cognomen memoria excessit:' et I. 3. 'Julia gens Julum auctorem nominis sui nuncupat:' et XL. 44. 'Inde cognomen familiæ inditum, ut annales appellarentur.' Rursus apud Suetonium sic loquitur Julius Cæsar in Cæs. c. 6. 'An Anco Marcio sunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater; a Venere Julii, cujus gentis familia est nostra:' et in Augusto c. 2. 'Gens Octavia a Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta, mox a Ser. Tullio iuter patricias traducta. Primus ex hac magistratum cepit C. Rufus: is quæstorius Cnæum et Caium pro-

creavit, a quibus duplex Octavio- rum familia defluxit conditione diversa.' Et Cicero in Bruto cap. 16. 'Funebres orationes ipsæ familiæ, quasi ornamenta, servabant ad usum, si quis ejusdem gentis occidisset.' Et Livius IX. 29. 'Dnodecim familiæ Potitiorum fuerunt, cum gens Potitia tota interiit.' Quæ adhuc protuli exempla, ea satis valere arbitror ad explicandam vim 'gentis,' 'generis,' et 'familiæ.' Nunc de 'stirpe' dicam. Loquitur Cicero pro Rabirio Postum. c. 1. sic: 'Qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere, qui sunt ejus stirpis, cupidissime persequuntur.' Et de Legibus II. 1. 'Hic orti stirpe antiquissima sumus.' Et in Lælio c. 19. 'Qui aliquamdiu propter ignorantiam stirpis et generis in famulatu fuerunt.' Et Suetonius in Calligula c. 35. 'Cn. Pompeio antiquissimæ stirpis Magni cognomen ademit.' Quæ si ita sunt, jam apparet, qui sit sensus loci illius apud Ciceronem de Oratore I. 39. 'Quid? qua de re inter Marcellos et Claudios patricos centumviri judicaverunt? cum Marcelli ab liberti filio stirpe, Claudii patricii ejusdem hominis hæreditatem gente ad se redisse dicerent, nonne in ea causa fuit de toto stirpis et gentilitatis jure dicendum?' Sensus enim est; Claudios patricos gente pugnasse, quia ille Claudiorum liberti filius fuit, Marcellos stirpe, quia Marcellorum Claudiorum. Itaque illi generis, hi familiæ jure contendebant. Hinc 'gentilitia sacra' dicta, quæ erant communia toti genti ac generi. Et Suetonius Cæsarem c. 1. 'gentilitiis hæreditatibus multatum' scribit; id est, bonis, quæ gentis Julię ante fuerant. Atque hæc quidem hactenus. Jam vero an alius sit 'gentis' ipsius usus, infra alio loco dicemus. *Sigon.* Livius V. 14. 'Indignum Diis visum, honores vulgari, discriminaque gentium confundi.' In-

tellige autem, confundi jura gentium patriciarum et plebeiarum. De jure vero singulis competente videndus est Sigonius de Antiq. Jur. Civ. Rom. 1. 7. Ceterum *jura generum* Lov. 5. reliquis omnibus dissentientibus.

Mentio primo sensim inlata a tribunis] *Lege a tribuno*, cum ex vet. lib. auctoritate, tum quia statim infertur, 'ut rogationem novam tribuni promulgarent.' *Tribunum autem intelligit C. Canuleium. Sigon.* Non aliter, quam *a tribunis*, Pall. duo meliores editionesque antiquissimæ. Solus autem Pal. 2. *illata a tribuno*: quam lectionem acriter defendit Sigonius. Sed pace loquar doctissimi viri, librum illius fuisse recentissimæ manus. Deinde non exprimet mihi hic illam rogationem sive mentionem fuisse Canuleii solius; immo credendum a pluribus illatum de consule ex plebe faciendo. Pariter errare mihi videtur, suscipiens et illam lectionem defendendam, quæ etiam in Pal. 2. spectatur: *ut rogationem novam tribuni promulgarent*, quam reliquorum codd. meliorum atque edd. auctoritas destruit. Quod vero hic dixit 'sensim inferre mentionem,' eleganter elocutus est III. 43. 'Mentiones ad vulgus militum sermonibus occultis serere.' Et mox ipse iterum 'sermonibus tentare.' Diodorus XVII. p. 605. 'Ὁ δ' Ἀλέξανδρος, ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Μακεδόνων τοὺς ἀλλοτρίους κατ' αὐτοῦ προειμένους φωνὰς, καὶ τοὺς ἡγανακτηκίους ἐπὶ τῷ τοῦ Παρμενίωνος θανάτῳ, πρὸς δὲ τοῦτοις τοὺς ἐν ταῖς ἀποσταλείσαις εἰς Μακεδονίαν ἐπιστολαῖς ἀλλότριόν τι γεγραφένον τοῖς οἰκείοις περὶ τῶν τῷ βασιλεῖ συμφερόντων, εἰς ἐν κατέλεξε σύστημα, καὶ προσηγόρευσεν ἀτάκτων τάγμα' ὅπως μὴ διὰ τὰς τούτων ἀκαίρους φωνὰς καὶ παρῆσias τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν Μακεδόνων συνδιαφθείρηται. Liv. XXXI. 15. 'Tum primum mentio illata de tribu.' Gebh. Omnes mei etiam vulgatum a *tribunis* tuentur, nisi quod præpositio *u* omittatur in Lipsiens. et Lov. 1. ab

tribunis sit in Voss. 1. et Leid. 2. ab *tribuno* in solo Hav. qui passim Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. 2. succinere solet. *trib.* vel *tr.* olim per compendium scriptum fuerat: hinc dubii hæserunt librarii, et in partes etiam abierunt, utrum *tribuno*, an *tribunis* plene scribendum foret. Ita supra erratum vidimus in Mss. II. 61. § 9. Locutione autem 'inferre mentionem' utitur etiam Liv. hoc lib. c. 8. 'Mentio inlata ab senatu est, rem operosam ac minime consularem suo proprio magistratu egere.' cap. 44. 'Mentio in senatu de agris dividendis inlata est.' XXXVIII. 34. 'Mentione inlata, externos auxiliares dimissos, et Lacedæmoniis adscriptos urbe excessisse.' Ita 'inferre sermonem' dixit Liv. XXXIX. 11. 'Consul paullo post, velut forte intervenisset, sermonem de Æbuntio fratris ejus filio infert:' et Cic. de Orat. 1. 8. 'Solebat Cotta narrare, Crassum sermonem quemdam de studio dicendi intulisse.'

Ut rogationem novam tribuni promulgarent] Quamquam sensus optimus est, si legatur *novem*, tamen placet magis *novam*, quæ vox est in vet. libris, hoc sensu. Mentio illata primo sensim a C. Canuleio, ut alterum ex plebe consulem liceret fieri, eo deinde processit, ut tribuni reliqui novam deinde rogationem promulgarent, ut promiscue consules, seu de plebe, seu de patribus, possent pro populi arbitrio creari. *Novem* autem si legamus, omnes accipiamus tribunos præter C. Furnium, quem excipit Dionysius Antiq. I. XI. p. 730. *Sigon.* *Rogationem novam* etiam Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Lipsiens. Klockian. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. L. 2. N. et C. Sex tamen alii, et inter eos non contemnendi codd. ex meis Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Gaertn. cum duobus optimis Pall. ut Gebhardus ad verba præcedentia

monuit, stant pro recepta lectione: quam etiam firmat locus Dionys. a Sigonio laudatus, quo auctore Οἱ τότε δημαρχοῦντες, ἐκτὸς ἐνδὸς Γαῖου Φουρνίου, πάντες οἱ λοιποί, adeoque novem tribuni legem de promiscuis, seu ex plebe, seu ex Patribus, consulibus creandis promulgarunt. *Novem tribuni* vel invito Sigonio recte legi, Ant. Perizonius ad oram codicis notarat liquere ex c. 6. 'Quum Canuleius, victoria de Patribus et plebis favore ingens esset, accensi alii tribuni ad certamen pro rogatione sua summa vi pugnant:' ubi tamen, nisi Livium inter et Dionysium dissensum statuere velimus, per 'alios tribunos' non notantur reliqui novem ejus collegii præter Canuleium; sed potius præter Canuleium octo reliqui, a quibus lex promulgata erat. Præterea *provulgarent* Harl. 2. Vide mox ad § 6. et ad III. 9. § 5. Paullo ante *consulem fieri liceret*, alio ordine, Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 2. et Lipsiens. *alterum consulem fieri liceret* est in Lov. 4. omissis insuper duobus vocabulis. *Alterum ex plebe consulum liceret fieri* in Hav.

Seu de plebe, seu de Patribus vellet, consules faciendi] Voces *seu de plebe* culpa librarii exsulant a Lov. 3. Insuper τὸ *vellet* non adparet in Leid. 2. ejus loco *vellent* habet Hav. quomodo *populus*, utpote nomen collectivum, sæpe cum verbo plurali apud Livium construitur. Vide ad x. 13. § 11. Soli tamen hi codd. non tantum auctoritatis habere videntur, ut vulgatum vel hujus vel illius fide mutare velim.

§ 3 *Id vero si fieret, non vulgari modo*] *Id vero fieret, ut non vulgari* sine sensu Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Insuper *vulgari* Leid. 1. quæ orthographia passim in optimis codd. obcurrit. Vide quæ ea de re notantur ad xxxix. 53. § 2.

§ 4 *Lati ergo audiere Patres*] *Læte* Flor. Tum *audire Patres* Lov. 5.

Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. quasi oratio per infinitivum concepta esset: de quo vide ad i. 50. § 5. Aliis tamen omnibus libris in editam lectionem conspirantibus, eam etiam veriore esse puto. Mox *adjudicati* Lov. 4. et fragm. Hav. de quo librorum frequenti errore vide ad xl. 55. § 5.

Descisse, et Veientes depopulatos extrema agri Romani] Lov. 3. Leid. 1. Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. *descisse, et venientes*, ut referatur ad Ardeates. Sed lectionem hanc culpa librorum natam esse, nemo non sponte videt. Alibi similiter peccatum est. Vide hoc lib. ad c. 52. § 7. Deinde *agri Romani extrema* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Lov. 1. 2. et 4.

Et Volscos Æquosque ob communitam Verruginem fremere] Ubi Romani Volscis Æquisque Verruginem ademerint, ac postea muniverint, nusquam Livius dixit, ne nominavit quidem uspiam. Veientibus autem ante triginta annos, consulibus L. Furio et C. Manlio, datæ erant induciæ in annos xl. supra II. 54. quas non servarunt. *Glur. Vertuginem* Lov. 2. *Vertuginem* Lov. 3. et Voss. 2. *Veruginem* Lov. 1. 4. et Port. quomodo iidem et nonnulli alii codd. variis locis apud Livium præferunt. Sed plerique, et inter eos optimi, Mss. in vulgatum conspirant.

§ 5 *Conticescerent actiones tribunicie*] Supra II. 29. 'Agedum, inquit, dictatorem, a quo provocatio non est, creemus. Jam hic, quo nunc omnia ardent, conticescet furor.' c. 55. 'Conticescente deinde tumultu, quum in senatum vocari jussissent, queruntur injurias suas:' quorum locorum priori, ut et hic, Flor. et Leid. 1. *conticescere*, posteriori iidem alique codd. eandem orthographiam præferunt. xxv. 10. 'Postquam conticescebat paulatim tumultus, tum Hannibal Tarentinos sine armis convocare jubet:' ubi Flor. cod. *conticescibut*.

Eadem forma *lucisco*, pro *lucesco*, in optimis Mss. semper scriptum fuisse, ex Bembo et Victorio observat Voss. Gramm. v. 43. Vide hoc lib. cap. 28. § 1. Similiter *conticescere* quoque editur apud Plaut. in Bacch. iv. 6. 28. 'Sed conticescam: nam audio aperiri fores.' contra *conticescere* vulgatur in Rudent. v. 2. 69. 'Sed conticescam: eccum exit, et ducit senem.'

Delectus haberi] *Dilectus* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Port. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *delectum* Harl. 2. Vid. § seq. Mox *τὸ bellum* exsulat a Lov. 4. Male. *Bellum armaque*, ut iii. 69. 'Bellum et arma spectabat:' ubi alia habes exempla.

Si quo intentius possit, quam T. Quintio consule alparatum sit] Pal. 3. *si quo intensius possit, quam cito Quintio*. Gebh. *Sed quo intentius* Lovel. 2. Gaertn. et Port. *si quo intensius* Voss. 2. et Lov. 3. Nihil muto. Donjatius tamen vix dubium videri monet quin scribendum sit *si qua*, idque exponit, 'si qua ratione.' At conjectura opus non est. Denique *consuli* Voss. 2.

§ 6 *In senatu vociferatus, nequidquam territando*] *Vociferatur* Gaertn. *vociferans* Lov. 4. Port. et priscae edd. usque ad Aldum, qui *vociferatus* primus vulgavit: cum quo stant reliqui codd. Insuper *nequidquam* Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. *nequaquam* Flor. Vide ad xxvii. 26. § 2. Deinde *retractando* Lipsiens. Lov. 1. 4. Leid. 2. et Voss. 1. in marg. In verbis praecedd. *Tum nunc Canuleius* Klockian. in seqq. ab *cura novarum legum* Hav.

Delectum habituros, antequam ea, quae promulgata ab se] *Dilectum* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Klockian. et fragm. Hav. *delectus* Port. Vide hoc cap. § praec. Hinc *provulgata* Harl. 2. et Lov. 5. Vide hoc cap. § 2. *Tum a se collegisque* Gaertn. et Hav. *ab se collegis*, sine copula, Lov. 5. et Harl. 2. Denique *plebs*, pro *plebes*, Voss. 2. Leid. 2.

Harl. 2. Lov. quinque, Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et a m. sec. Voss. 1. Vide ad i. 20. § 6.

Confestim ad concionem advocavit] *Et confestim* Pall. omnes atque edd. priscae. Gebh. *Et confestim* etiam tantum non omnes mei et vetustiores excusi usque ad Frobenium, qui an. 1531. *voculam et* omisit. Huic negligentiae forsitan ansam dederunt ultimae literae vocis praecedentis. In Mss. ita saepe librarii peccarunt. Vide ad xxxv. 41. § 7. *τὸ et* igitur iterum recepi. Verum ita in praecedd. ad vocem *vociferatus* intelligendum *τὸ est*. *Vociferatus est, et advocavit*. Nisi forte ibi *vociferatur* cum uno Gaertn. legendum sit. Praeterea *concionem advocavit* Hav. *ad concionem vocavit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Neutrum probum est. Infra xxvi. 48. 'Scipio, conlaudato Laelio, ad concionem advocavit, pronuncia vitque:' ubi vide Gronov. et ad ii. 55. § 10.

CAP. II. § 1 *Tribunus populum in consules incitabat*] *Excitabat* Leid. 2. et Lov. 1. sed frustra. Paulo ante *Eodem tempore consules*, omisso *τῶ et*, Lov. 2. Vide ad ii. 44. § 3.

Negabant consules, jam ultra ferri posse] *Negabant jam consules* Hav. *Tum ultro* Harl. 2. et Lov. 4. alibi etiam non raro obvio errore. Vide ad xxx. 16. § 3. Deinde *fieri posse* perperam Hav. Vide ad v. 54. § 6.

Ventum jam ad finem esse; domi plus belli concitari, quam foris] *Ad fines esse* Port. a m. pr. *ad finem est* Leid. 2. Hinc *plus belli incitari* Harl. 2. et Lov. 3. Nihil muto. 'Concitare bellum,' ut 'concitare tumultum;' de quo vide ad xxxviii. 33. § 7. *Domi plus belli, quam foris, concitari* alio ordine Gaertn.

§ 2 *Cujus rei praemium sit in civitate*] *Cujuscumque rei* Harl. 2. Lov. 4. Hav. Port. in margine, et Hearnii Oxon. B. et C.

Eam maximis semper auctibus cres-

cere] *Semper maximis* alio ordine Port. reliquis invitis. *Maximis* autem manu antiqua interpolatum est in Flor. quum ab initio *maximis* scriptum fuisset. Vide ad III. 17. § 5. et mox hoc lib. ad c. 3. § 1. *Maxime* habet Lov. 5. Deinde *actibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Klockian. et Hav. Frustra. Infra XXIX. 27. 'Eaque vos omnia bene juvetis: bonis auctibus auxitis:' ubi plura vide. 'Auctus' et 'actus' in membranis frequenter inter se turbantur. Vide ad XXI. 61. § 4.

Sic pace bonos, sic bello fieri] *Pace beatos* Lov. 4. quæ lectio nata videtur ex marginali expositione hominis, qui existimabat, 'bonus' hic pro felix, beatus poni; quum potius ponatur pro peritus, præstans. Ex Livio aliisque plura hujus locutionis exempla laudavit Curtius ad Sall. Jng. c. 13. § 1. Adde mox cap. seq. 'Vir fortis ac strenuus, pace belloque bonus.' VII. 9. 'Utra gens bello sit melior.' Ita 'versu bonus Apollo' apud Nemes. Ecl. 1. 5. ubi videndus est Titi, et viri docti ad Val. Flacc. 1. 438.

§ 3 *Id et singulis universisque semper honori fuisse*] Video in Vossianis membranis τὸ *honori* desiderari. Unde timide suspicor, *seditionum esse, et singulis universisque semper fuisse*. J. F. Gron. *Honori* tantum in Voss. I. defuit. Quod moneo, ne quis, Hearnio fidem habens, in Mss. Vossianis deesse credat. Eidem ex meis duo accedunt, Lov. 1. et Leid. 2. qui posterior plerumque codici illi Voss. consentit. *Honoris fuisse* habet Gaertn. Sed litera sibilans voci priori adcrevit ex similitudine initialis vocis seq. Vide hoc lib. ad c. 33. § 10. 'Honori esse,' ut 'esse invidiæ,' 'crimini,' 'usui;' de quibus vide ad III. 29. § 2. Præterea *et id singulis universisque* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Lipsiens. et Harl. 2. *id et singulis et universisque* Hav. *Et singulis universisque*

dictum est, ut 'et Antiochum Ætolosque' XXXIV. 37. § 5. ubi alia exempla vide. Heumannus, duce Gronovio, legebat *seditionum et esse, et singulis universisque semper fuisse*, existimans, ex priori et factum fuisse *id*. Sed reliqui codd. servant vulgatum; nisi quod *Maxime Romæ præmium seditionum esse* habeat Lipsiens. a m. pr. in contextu: *seditionem esse* Lov. 2. et Gaertn.

§ 4 *Et quemadmodum plebs gloriari posset, auctiorem*] In Ms. volumine legitur, *ut quemadmodum plebs gloriari posset*. Legi posset etiam, *tum quemadmodum plebs gloriari posset*. Rhen. Quidam libri habent *ut*, pro *et*. Sed esset plane ἀναντιπόδοτον, id est, oratio altero defecta membro, et supplendum 'ita etiam senatui annitendum.' Sed non placet. Notandum tamen genus sermonis, *plebs posset gloriari auctiorem amplioemque*; et num desideretur *se*. Porro statim post, *donec* pro 'quamdiu' manifeste usurpatum. *Glar.* Vetus lectio *se auctiorem*. Sigon. Verba *Reminiscerentur, quam majestatem, &c. amplioemque esse*, tamquam alieno loco posita, hic tollo, et repono infra ante illa § 9. 'Certum habere,' &c. *Klock.* Solus Pal. 2. *se auctiorem amplioemque esse*: nam reliqui duo cum Campani ed. *posset, auctorem amplioemque esse*. In Andreae recensione provocabulum *se* solummodo deest. *Gebh.* Hi at oratio: aliquid excidit. *Vigenerius* legerat *et*, non *ut*. *T. Faber.* *Ut quemadmodum plebs gloriari posset, auctiorem amplioemque esse* legebatur in primis edd. Andreae et Campani, secutisque eas *Becharii, Veneta, Moguntina, Ascensii*: *Aldus, Juntas, et Frobenius* dederunt *et quemadmodum*. Itaque Rhenano monendum fuit, in Ms. esse *ut*, quod tamen ille commutat in *tum*. Sed et *Glareanus* rejicit τὸ *ut*, quia foret ἀναντιπόδοτον, et supplendum *ita etiam senatui annitendum*: quod tamen non placere: videndum

etiam num desideretur *se*. Vix hoc pronunciarat: ecce Sigonius. Vetus lectio *se auctiorem*. Atqui fideles libri non habent illud *se*, et, si salvum volumus Livium, detrahendum vulgaris, haud addendum est. Tolle τὸ *esse*, et sincerum erit: *quam liberis tradituri essent, ut (quemadmodum plebs gloriari posset) auctiorem amplioreque*. Nimirum eam majestatem liberis traderent, vel tradituri essent. *Ut*, id est, quibus modis et rationibus. Plebs suam majestatem vimque in republica tribunis et sacratibus et Valeriis Horatiisque legibus intenderat: idque jure poterat gloriari. Jubent igitur consules senatum adniti, ut Patribus patriciisque jus æque sit gloriari, amplissimi ordinis majestatem ab se factam traditamque liberis augustiorem. Infra c. 19. ‘memorque generis, quod, amplissimum acceptum, majus auctiusque reliquit posteris.’ vi. 37. ‘In plebem ventura omnia, quibus patrii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem, magna ipsis fruenda, majora liberis relinquenda.’ Particulas illas duas similiter conjungit XXI. 13. in oratione Alorci: ‘Si eam, quemadmodum ut victor fert Hannibal, sic vos ut victi audiat.’ J. F. Gron. Gronovius jubet detrahi *esse*. Si hoc contra consensum Mstorum, quibus usus est, detrahi potest, etiam licet, addita una litera et mutata distinctione, conjicere, *ut, quemadmodum plebs, gloriari possent, auctiorem amplioreque esse*. Duk. *Et*, pro *ut*, non nisi in Harl. 2. et Port. inveni: *se* tantum in Lov. 5. Hav. et a. m. sec. inter versus in Port. ‘Tum auctorem in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lov. 3. Gaertn. Port. a. m. sec. et in contextu Voss. 1. pro quo *auctiorem* in margine correctum est. Deinde copula *que* deficit in fragm. Hav. a. m. pr. Denique τὸ *esse* superest in omnibus meis. Monet etiam Hearne, codd. suos vulgatum retinere præter B. qui Sigonio

adstipulatur. Donjatio perspicua videbatur sententia, si conjunctio *et* loco particulæ *ut* substitueretur. Quod si verum, eam deserere non debuisset. Mox enim, pro *ut*, legit *utrum*, subdens non inconcinnam interrogationem esse; utrum senatores relicturi essent liberis majestatem ordinis sui a se ampliatam, quemadmodum plebei gloriari possent plebis auctoritatem a se ampliore posteris tradi. Fatetur quidem, non esse ad manum codicem quo hæc lectio fulciatur; sed respondet, nec magnam mutationem introduci, nec aliorum emendationes, quæ quidem tolerabilem sensum exhibeant, scriptis voluminibus vitæ. Verum ut hæc mutatio commodum sensum habeat, non modo τῷ *ut* substituenda est vox *utrum*, sed etiam, ut Gronovio quoque visum est, τὸ *esse* expungendum est. Conjecturam Gronovii, primis edd. et Mss. propiorem, Clericus admisit, inducens verbum *esse*, quod, ut nimis audax, improbandum puto. Ipse Gronovius in priori ed. notarum conjecerat, *ut, quemadmodum plebs, gloriari possent, auctiorem amplioreque esse*: quod deinde sibi quoque placere Jac. Perizonius in margine cod. sui notavit: quod si adridet, *ut accipiam pro ‘utinam;’* quo sensu usus est Ovid. Epist. Heroid. XIII. 161. ‘Perque, quod ut videam canis albere capillis, Quod tecum possis ipse referre, caput.’ Cæterius ad marginem cod. sui conjecit, *an, quemadmodum plebs gloriari posset, auctiorem amplioreque esse?* scilicet tradituros. Vide tamen num illis Gronovii ac Doujatii vestigiis insistendo legi possit *utrum, quemadmodum plebs, gloriari possent, auctiorem amplioreque esse*. Lectionem nihilominus, quæ ante Clericum obtinebat, reduxi. Ceterum vir doctus ad oram ed. Curionis adscripsit, forte legendum *quodammodo*, pro *quemadmodum*. Sed ita sensus omnis perit.

Finem ergo nec fieri, nec futurum] Lege *fatutam* ex triga Pall. et Campani ed. Gebh. *Futam* ex o. Mss. et Campani atque Aldina editis scriptissimus. IX. 26. 'Sine fine ulla quæstionis suæ jus esse.' XXII. 57. 'Quænam futura finis tantis cladibus foret.' J. F. Gron. *Futam* etiam omnes mei, solis tantum Lov. 2. et forte Flor. ac Klockian. in quorum excerptis nihil monitum video, exceptis. Se etiam *futam* in suis invenisse testatur Hearnius. Idem sibi quoque in vet. cod. obvium fuisse proficitur Pierius ad Maron. *Æneid.* v. 327. Sæpe quidem *finis* genere digniori occurrit apud Livium. Vide ad I. 44. § 2. Idem tamen ea voce etiam genere sequiori usus est, ut constat non modo ex locis a Gronovio laudatis, sed etiam ex XXXVII. 26. 'Turpe existimabat, Eumenis classem adjuvare consulem ad trahendas in Asiam legiones: se Colophonis obsessæ auxilio, incertam finem habituro, adligari.' Et ita etiam alii. Cic. ad Famil. x. 32. 'Quorum quis ullam finem aut modum futurum putavit?' ubi videndus Victor. ad Attic. IX. 10. 'Si Cnæus Italia cedit, in urbem redeundum puto: quæ enim finis peregrinationis?' ubi videndus Malasp. Lucret. I. 108. 'nam si certam finem esse putarent *Ærnnarum* homines, aliqua ratione valerent Relligionibus atque minis obsistere vatum:' ubi consulendus est Lambin. Horat. Epod. XVII. 36. 'Quæ finis, aut quod me manet stipendium?' Ovidius Amor. Eleg. II. 12. 13. 'Me duce ad hanc voti finem, me milite veni:' ubi alia exempla collegit N. Heinsius, qui ut et Burmann. iterum consulendi sunt ad Nason. Art. Am. I. 282. Gellius Noct. Attic. I. 3. 'Minime dicitur, quatenus quaque fini dari amicitia venia debeat.' Et postea eod. cap. 'Hac, inquit, fini ames, tamquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tam-

quam fortasse post amaturus.' Plura exempla habet Nonius Marc. hac voc. et Palmer. in Spicil. p. m. 772. Et ita monumentum seculi Augustei Cenotaphium a Pisanis Caio Cæsari erectum: POST. CONSVLATVM. QVEM VLTTRA. FINIS. EXTREMAS. POPVLI ROMANI. BELLVM. GERENS. FELICITER. PEREGERAT. Vide Noris. ad Cenotaph. Pisan. Diss. IV. 3. p. 467. Paulo post *donec quam tam felices seditiones* Hav. Videtur duplex olim in aliquo cod. lectio existisse, *quam felices*, et *tam felices*, quam utramque librarius ille simul junxit. Vide ad III. 44. § 4.

§ 5 *Colluvione gentium perturbationem auspiorum]* Antiquus codex habet *colluvionem gentium*. Rhen. Similiter præferunt etiam omnes codd. quibus utor. Et ita ante Rhenanum jam ediderunt Rom. 1472. Parm. 1480. Mediol. 1505. eosque secuti plerique reliqui usque ad Froben. qui a. 1531. iterum *colluvione* dedit, unde Rhenano monendi occasio data est, antiquum cod. *colluvionem* habere.

Ne quid sinceri, ne quid incontaminati sit] Idem Pall. et Campani ed. habent *neque incontaminati*. Gebh. Eadem lectio etiam, excepto solo Flor. perstat in omnibus meis. In Lov. 4. tamen a m. sec. *ne quid incontaminati* emendatum est; quod etiam elegantius iudico. Infra XXXIV. 3. in fine: 'Ne ullus modus sumtibus, ne luxuriæ sit:' ubi plura vide. Ceterum in Flor. a m. pr. scriptum est *ne quid incontaminatis*, ommissa vocula *sit*. Ut autem ultimis prima conveniant, pro *sinceri* manu antiqua emendatum est *sinceris*. At quisque videt, ultimam literam *rov* *incontaminatis* initialem esse verbi *sit*, cujus reliquæ interceptæ sunt a proxima voce *ut*. Mox *nec quisquam se* Lov. 4.

§ 6 *Quam enim aliam vim connubia promiscua habere]* *Connubia promiscua habere* Voss. 2. *connubii promis-*

cum habere Lov. 2. 3. 4. 5. et Gaertn. *alia vim connubium promiscuum habere* Hav. *connubium promiscuum habere* etiam Port. *connubia habere promiscua* fragm. Hav. *connubii promiscua habere* Leid. 1. et Lipsiens. a m. pr. in contextu: *connubia promiscua habuere* Flor. a m. sec.

Nisi ut ferarum prope ritu vulgentur concubitus plebis Patrumque] Pal. 3. *vulgentur*, cum nota expungendæ liquidæ: ut sit, *nisi ut ferarum prope ritu vagentur*. Nam inde ‘*vulgivaga Venus.*’ Supra III. 47. ‘*Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere.*’ *Gebh. Vulgentur* servant omnes nostri: idque verius est. Contra per errorem librarii Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. dederunt *prope ritum vulgentur concubitu. Prope ritum* etiam est in Lipsiens. Præterea *ni*, pro *nisi*, est in Harl. 2. Vide ad XXI. 1. § 8. *Ubi ut ferarum* exhibet Gaertn.

Ut, qui natus sit, ignoret, cujus sanguinis, quorum sacrorum sit] Bene procedunt hæc elegant nexu, quem resolvit nonnihil Pal. 3. *ignoret, cujus sanguis, quorum sacrorum sit.* Tibull. Eleg. 1. 6. ‘*Te semper, gnatamque tuam te propter amabo; Quidquid agit, sanguis est tamen ille tuus.*’ *Gebh. Cujus sanguis* manifesta librarii menda est. Ex promiscuo connubio natus sciebat ‘*cujus sanguis,*’ id est, cujus filius esset: at ex sententia consulum ignorabat ‘*cujus sanguinis,*’ id est, cujus generis, patricii an plebei foret. In omnibus nostris vulgatum constanter superest. Verba sequentiâ *dimidius Patrum sit* deficient in Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. negligentia librariorum, cui ansam dedit repetita vox *dimidius*. Alia exempla vide ad IX. 11. § 11.

Ne secum quidem ipse concors] Monstrum residet in Pal. 2. *nec cetus quidem*. Pellant, sive configant alii. *Gebh. Ne cetus quidem* etiam Hav. *nec secum quidem* Harl. 2. et Gaertn.

Monstrum illud auctore librario natum est: at quo casu, nescio. Non omnium enim, quæ indoctum hoc hominum genus peccavit, ratio reddi potest.

§ 7 *Ad consulatum vulgi turbatores adcingi*] *Attingi* Lipsiens. librarium solito errore. Vide ad VI. 35. § 2. Tum *vulgi turbationes* Lov. 4. Præterea in verbis præced. *Patrum id videri*, pro *Parum i. v.* Flor. Lov. 4. et Lipsiens. In verbis seqq. *τδ et* deest in eodem Lipsiens.

Nunc rogari, ut seu ex Patribus] *Nunc rogati* Lov. 2. *nunc rogare* Leid. 2. quomodo librarius dedisse videtur, ut ita conveniret præcedenti ‘*tentasse.*’ Reliquis tamen Mss. dissentientibus ac vulgatum firmantibus, nihil mutari placet. Ubique enim Livius, qui passim omni modo orationem variare, atque ita animis lectorum gratiorem reddere conatur, sermoni passiva forma alium activa, et vicissim subjungit. Supra I. 4. ‘*Sacerdos vincita in custodiam datur; pueros in profluentem aquam mitti jubet.*’ c. 30. ‘*Quum bellum utrimque summa ope pararent, vertique in eo res videretur:*’ ubi vide Jac. Gronovium. c. 44. ‘*Certis circa terminis inaugurato consecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt:*’ ubi vide. II. 2. ‘*Rerum deinde divinarum habita cura, et regem sacrificulum creant.*’ c. 54. ‘*Adeoque neminem noxæ prænitebat, ut etiam insontes fecisse videri vellent, palamque ferretur, malo domandam tribuniciam potestatem.*’ III. 49. ‘*Eos concio audit, decemviro obstrepitur.*’ c. 51. ‘*Placere decem creati, qui summæ rei præessent, militarique honore tribunos militum appellare.*’ c. 64. ‘*Conspiratione inter tribunos facta, ut iidem tribuni reficerentur, et, quo sua minus cupiditas emineret, consulibus quoque continuarent magistratum.*’ IV. 3. ‘*Quid*

tandem est, cur cælum ac terras misceant? cur in me inpetus modo pene in senatu sit factus? negent se manibus temperaturos?' VIII. 8. 'Inmemores sacramenti licentia sola se, ubi velint, exauctorent, infrequentia deserantur signa: ubi plura vide. Ceterum τὸ ut deficit in Flor.

§ 8 *Ne id Jupiter optimus maximus sineret*] *Sinat* Harl. 2. et Hav. quomodo etiam erat in Pal. 2. quod ansam Gebhardo dedit concijiendi *sirit*. Vide quæ notavit ad Liv. 1. 32. § 7. Deinde *Jupiter optimus maximus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. et Lipsiens. Adeo etiam in formulis usitatissimis librarii errarunt. Supra II. 17. 'Jupiter optimus maximus, Juno Regina et Minerva, alii Dii Deæque obsidentur: eodem cap. 'In Capitolium currere, liberare ac pacare angustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit?' c. 19. 'Exsulum et servorum dux, profanatis omnibus, in cella Jovis optimi maximi habitaret: ubi in quibusdam codd. idem est error: eodem cap. 'Jupiter optimus maximus, exsulum atque servorum septus armis, nulla humana ope dignus erat: et sæpissime infra. Paulo ante vox igitur non comparebat in Lov. 4. et 5.

Imperium eo recidere; et se millic moriturum potius, quam ut] *Cecidere* Port. Deinde *milies* Gaertn. *miliens* Flor. et Leid. 1. Olim antiquos *mile* et *milia* scripsisse, et ita in melioribus quibusque membranarum exaratum reperiri, testatur optimus Broekhus. et quos laudat ad Prop. El. 1. 5. 10. Ad hanc scripturam adluit lectio mendosa cod. Haverk. in quo legitur *milites*. Vide ad I. 33. § 5. Utrum vero hæc et similia adverbia ultima syllaba per *ens*, an per *es* scribenda sint, vide ad XLIV. 45. § 9. Vocula *ut* deficit in ed. Rom. a. 1472.

§ 9 *Certum habere, majores quoque, si divinassent*] *Lego admitti patiantur. Reminiscerentur, quam majestatem se-*

natus ipsi a patribus accepissent, quam liberis tradituri essent, quemadmodum plebes gloriari posset, se auctiorem amplioemque patricio ordine esse. Certum habere, &c. Klock. Transpositionem Klockii nulli codd. probant. Ceterum vox quoque exsulat a Lov. 4. *dimicassent, pro divinassent, præfert* Gaertn.

Sed asperioem alia ex aliis iniquiora postulando, quum prima inpetrasset] Omnia hæc verba negligentia scribæ ommissa sunt in Leid. 2. Similem ob causam vox sequens *futuram* aberat a Voss. 2. *iniqua postulando* est in Lov. 4.

§ 10 *Primo quamlibet dimicationem subituros fuisse potius*] *Prius quamlibet* Leid. 2. sed eam lectionem ferri non posse, evincit vox *potius*, quam omnes constanter agnoscunt. Vir doctus ad marginem editionis Curionis conjiciebat, legendum esse *imo*, pro *primo*. Male. *Primo* est in principio certaminum inter Patres ac plebem. Mox *sibi poni*, pro *sibi inponi*, Lipsiens. Sed prima litera τὸ ἵponi, id est *inponi*, intercepta est ab ultima vocis præced. Vide ad xxxv. 8. § 9.

Quia tum concessum sit de tribunis, iterum concessum esse] *Quia cum concessum* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Lov. quinque, et Port. *quia quum concessum* Gaertn. *quare cum concessum* Hav. *Cum et tum* passim confundi, dicendum erit ad Epit. Liv. lib. XLVIII. in fine. Ceterum ultimis verbis *iterum concessum esse* respici ad decemviros creatos, perperam Clericus lectori persuadere conatur, quum diu antea Gronovius ad verba seqq. certiora docerit; respici nempe ad tribunos plebis restitutos, postquam decemviris magistratus abrogatus esset. *Item concessum*, deficiente τῶ esse, Gaertn. Sed alibi *item* et *iterum* a scribis commutantur. Vide ad Liv. Epit. lib. XIV. *Item* scribendum esse Gro-

nov. conjicit ad verba seqq.

§ 11 *Sinere non fieri posse in eadem civitate tribunos plebis et Patres esse*] Certissimum erratum est in ed. Asulanica. Scribendum *Finem non fieri posse*: ut paullo ante, 'Finem ergo non fieri, nec futuram.' *Rhen.* Alii, pro *Sinere*, *Finem* emendarunt; ut paullo superius, 'Finem ergo non fieri, nec futuram, donec,' &c. Alii simul malunt legere, ad hunc sensum: Simul in eadem civitate fieri non posse, ut sint tribuni ac Patres. Ego suspicor aliquid deesse: nam nulla harum lectionum mihi satisfacit. *Glar.* Quamquam *Rhenanus* ita legerit in vetustis libris, *Finem non fieri posse in eadem*, &c. miror tamen hanc lectionem ei probari potuisse. Quid est enim hoc loco, *Finem non fieri posse?* &c. Locus est igitur adhuc depravatus. Quos ego libros veteres legi, ii ita habent, *Finem fieri non posse*. Quamobrem partim ex vulgata, partim ex antiqua lectione legendum puto, *Finem ergo non fieri. Non posse in eadem*, &c. Nam sunt etiam quidam libri, qui habent *Sinere non posse*. Ex quo conjicio legendum *Finem ergo*: præsertim vero quum supra dixerit *Livius*, 'Finem ergo nec fieri, nec futurum unquam.' *Sigon.* Edit. *Colon.* iterum concedendum de consulibus esse. Deinde *Sinere non fieri posse in eadem* *Tarvis.* et *Mogunt.* *Sine re non fieri posse* *Colon.* præfert ad marginem. In Ms. τδ *Finem*, sive alia vox fuit, erasum est, et ejus loco lacuna relicta. Lego iterum concedendum de consulibus esse. *Non fieri posse in eadem civitate tribunos plebei et Patres.* *Klock.* Et sic *Finem non fieri posse* ante *Rhenanum* emendavit optime *Campanus*, testes atque adstipulatores nactus jam *Pall.* duos meliores; nam *Pal.* 2. tenui discrimine *Finem fieri non posse*; cum legeretur ante in *Andreae* ed. *Sinere non fieri posse*. *Sigonius*, sollicitante ambitione *Italica*, ne qua in re cedere videretur *Rhenano*, nulla necessitate legen-

dum prætendit, *Finem, ergo non fieri. Non posse in eadem*, &c. Nullo modo recte. Nam dicit consul, nullam finem sperandam esse discordiarum. Nam duplici factione scissam esse civitatem in Patres ac tribunos: alterutros esse eliminandos atque tollendos. *Gebh.* Totum hunc locum sic lego, sic distinguo: *Finem non fieri; nec posse in eadem civitate*, &c. quod sequentia probant: lege modo. *T. Faber.* *Lege, Finem non fieri: non posse in eadem.* *H. Vales.* *Finem non fieri posse* *Mss.* et *Campanus* et *Venetii Zanensis* et *Juntas.* *Andreas* et *Bechar.* *Asc. Mog.* *Sinere non fieri.* *Pejus.* Superest tamen aliquid incommodi, quod sustulerat *Sigonius*, ni particulam interjecisset *ergo*, non necessariam. *Lege quia tum concessum sit de tribunis, iterum concessum esse.* Nempe post decemviros depressos. *Finem non fieri. Non posse in eadem civitate tribunos plebis et Patres esse.* Nisi malis, *Item concessum esse finem non fieri.* *J. F. Gron.* *Sinere*, quod est in multis edd. principum, in nullo mihi Ms. obvium fuit, et ex *Finē* natum videtur, *f* litera in *f* mutata. Contra *Finem non fieri posse* servant plerique codd. Pauci tantum in quibusdam inde differunt. *Finem fieri non posse: in eadem* habent *Lov. 5. Port.* et *Hav.* *Finem non fieri: in eadem civitate* *Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1.* *Finem non posse fieri: in eadem civitate* *Lov. 4.* *Finem non fieri posse*, præter edd. *Gronovio* memoratas, superest etiam in *Mediolan.* an. 1480. et *Aldina.* *Donjatus* non defuturos existimat qui ex veteribus libris non improbant, *Sinere* (sive pati) *non posse* (intellige se consules) *in eadem civitate tribunos plebis et Patres esse.* Inter quos me non esse profiteor, tum quod *Mss.* potius, quam quarundam edd. fidem sequi malim; tum quod ita vel invitis etiam edd. ejicienda sit vox *fieri*. At secundum *Gronovium* aliosque, quorum conjecturam probro, tantum in-

serenda est vocula *non*, quæ facillime excidere potuit, quod eadem modo præcesserit. Klockii conjectura plurimum a codd. scriptura recedit, id-eoque rejicienda. Mox alio ordine aut illum magistratum esse tollendum Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 4. et Lipsiens. in eadem civitate tribunos plebis et Patres esse tollendum: potiusque sero, reliquis omissis, Lov. 1. Sed perperam. Mox etiam audaciæ culpa librarii non exstat in Lov. 2.

§ 12 *Illine ut inipne primo discordias serentes*] Tolle ut ex vet. lib. fide. *Signon*. Mala fides libri Sigoni-ani tollit τὸ ut; quod eleganter additum meliores defendunt. Terentius Phorm. II. 1. 74. 'Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?' Horatius Epod. XVII. 56. 'Inultus ut tu riseris Cotytia.' *J. F. Gron.* Recte Gronovius vulgatum adversus Sigonium tuetur, cujus veteris libri scriptura adeo etiam adseclis perpetuis, qui ubique ei consentire consueverunt, displicuit, ut hic eum deserendum judicaverint. Omnes enim mei τὸ ut servant, nisi quod eo careat solus Port. abest tamen etiam ab edd. Tarvis. utraque, Veneticis 1495. et 1506. et tribus Ascensianis prioribus, post quas iterum voculam illam receperunt Moguntini. Ita v. 24. 'Victamne ut quisquam victrici patriæ præferret.' IX. 11. 'Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes; ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam?' Terent. Andr. 1. 5. 28. 'Eine ego ut advorser? hec mihi, incertum est, quid agam.' Horat. Satyr. II. 5. 16. 'ne tamen illi Tu comes exterior, si postulet, ire recuses. Utne tegam spurco Damæ latus? haud ita Trojæ me gessi:' ubi vide Lambin. Præterea *discordias ferentes* Lipsiens. Male. Supra III. 40. 'Nunc demum, quum hostes prope ad portas sint, civiles discordias serant.' VIII. 27. 'Si qua ars serendis discordiis adhi-

beatur.' Alibi 'serere' et 'ferre' commutantur. Vide ad III. 17. § 10.

Et cum hostes tantum non accessierint, exercitus conscribi adversus hostes non patiantur? sed] In antiquo codice est *accessierint*, quod idem est cum *accessierint*. Rhen. Lege ut legitur in Mss. libris: *et cum hostium tantum accesserit, ex. consc. adv. hostes non modo non patiantur, sed audeat Canuleius*: et tolle interrogationis notam affixam voci *patiantur*. *Signon*. Diversimode et hic locus conceptus est in libris nostris, quorum Pall. 1. ac 3. *et cum hostes accessierint, ex. consc. adv. hostes tamen non patiantur?* Pal. 2. *et cum hostes tantum accessierint, ex. cons. adv. hostes non modo patiantur?* Campanus subscribit vulgatæ lectioni: in qua si reponas *accessierint*, displicere mihi non potest. Prave vero Andreas; *et cum hostes tantum accessierint, ex. consc. adv. hostes non patiantur?* Gebh. Nihil probius idem liber, *cum hostium tantum accesserit*: quod non debuit amplecti Sigonius, memor hanc particulam, (quæ Græcis *μωωωωωωωωωω*, et significat, 'parum abest quin,' 'propemodum,') passim a librariis esse vexatam. Sic apud Cornelium Nepotem in Datame c. 1. 'Ea, quæ prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantum non omnes superabat, acciderunt:' sane quidam veteres *quo tam omnes*: sed haud quam audiendi. Satis magnum illud quoque est, propemodum omnes superavisse. Valerius Maximus IX. 3. ex. 3. 'Annulos aureos sibimet ipsi et phaleras equis detractas abjecerunt, doloris impatientiam tantum non luctu profecto testati:' et hic labes ab non intellecta particula illa. Lege, *doloris impatientiam tantum non luctu profecto testati*. Pars enim luctus erat deponere annulos. Idem IX. 14. ext. 2. 'Hybrean Mylasenum, copiosæ et concitatæ facundiæ oratoreni,

Cymæorum servo, strigmenta gymnasi colligenti, tam similem ferunt, ut tamquam germanum fratrem totius Asiæ oculi adsignarent.' Pighius recidit *ferunt* et *tanquam*, facitque *tam similem, ut germanum fratrem totius Asiæ oculi adsignarent.* Colerus e Dan. *tam similem, ut tantum non germanum.* Sed non percurant morbum. Totum illud *tam similem ferunt, ut,* demendum est, eique nil nisi *tantum non* sufficiens. Sic plane Fanovictoriensis codex; juvat et alter chartaceus, in quo, quæ dixi omitenda, desunt. Scripsit Valerius, *Hybrean Mylasenum, &c. Cymæorum servo, strigmata gymnasi colligenti, tantum non germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarunt.* Eadem particula mendii occasio apud Suetonium Claudio c. 38. et in Rhetoribus c. 6. *J. F. Gron.* Codici Sigoniano Oxon. suum B. consentire, Hearne auctor est. Mei, qui eidem succinere solent, hic ab eo non nihil in diversa abeunt: *et cum hostium tantum accesserit, ex. consc. adv. hostes non modo pat. est in Hav. et cum hostium tantum accesserit, ex. consc. adv. hostes tantum non pat. in Harl. 2. et Port.* Reliqui propius accedunt ad vulgatum. Lov. 5. a m. pr. per omnia vulgatum servat; sed *et cum hostium tantum accesserit* a m. sec. in eo interpolatum est. *Et cum hostes causatum non accesserint, ex. consc. adv. hostes non pat. habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. et cum hostes accesserint, ex. consc. adv. hostes tantum non pat. Voss. 2. et cum hostes tantum non accesserint, ex. consc. adv. hostes tantum non pat. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Neque aliud exstat in Lov. 2. et 4. ut et Lipsiens. nisi quod illi accesserint præferant, pro accesserint; hic accesserint.* Eandem lectionem etiam exprimere voluisse videtur scriba Harl. 1. sed τὸν tantum non repetitio oculis ejus inposuit, et effecit, ut, mediis omnibus omissis, tantum dederit

et cum hostes tantum non patiantur. Editi a lectione, quæ nunc exstat, non differunt, nisi quod vetustissimi præferant *accesserint, accesserint, vel accesserint, pro accesserint.* Vide Gebhardum ad 11. 19. § 16. et ad 19. 9. § 12. Optime Gronovius illud *tantum non* vindicavit. Eodem Noster alibi sæpe usus est. Infra v. 7. 'Quum agger promotus ad urbem, vineæque tantum non jam injunctæ mœnibus essent.' xxv. 15. 'Duos consules ad Beneventum esse, diei iter a Capua; tantum non ad portas et muros bellum esse.' ubi etiam ob non intellectas particulas in scriptis et excusis turbatur. xxxiv. 40. 'Nunciis aliis prope super alios adferentibus, tantum non jam captam Lacedæmonem esse.' ubi videndus Gelenius. xxxvii. 29. 'Quod ubi Eudamus, qui cogeat agmen, vidit, non posse exæquare ordinem Romanos, et tantum non jam circumiri a dextero cornu, concitat naves.' Utuntur iisdem et alii. Valer. Max. 1. 8. ex. 10. 'Hoc quidem hominis, et casu; illud tantum non ore ipsius Apollinis editum.' ubi videndi viri docti 1v. 6. ext. 3. 'Quum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuum uxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis.' ubi iterum turbant codd. Et ita is scriptor sæpe. Plin. Hist. Nat. xxi. 6. 'Excogitavit aliquas adspectu hispidas, tactu truces, ut tantum non vocem ipsius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire videamur.' xxxv. 18. 'Ut prætoriam quoque ornamenta decerni a senatu viderimus libertis, tantumque non cum laureatis fascibus remitti.' Plinius alter in Panegyri. c. 23. 'Gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes.' Florus 112. 21. § 1. 'Vestales amplexus aras tantum non eodem igne sepelitur.' ubi videndus Dukerus. Eandem vocu-

las Livio reddere conatus est Gronov. ad xxiv. 8. § 8. et ab alio Senecæ redditas probavit ad Natur. Quæst. 1. 16. Ceterum non diffitendum est notam Sigonii ad hæc verba in recentissima ed. a. 1592. omissam esse, sive lectio vet. lib. jam ipsi Sigonio displicerit, sive illi, qui huic editioni præfuit. Quum tamen Gronovius eam servandam judicaverit, neque ego expungere volui. Edidi autem quemadmodum verba concepta inveni in prima omnium ed. In recentiori enim a. 1572. ex cod. suo legebat *ex. conscr. adv. hostes non modo patiantur*: pro quo operæ in ed. Modii dederunt *ex. conscr. adv. hostes non patiantur*? quod servatum est in Gronoviana a. 1679.

§ 13 *Delectum haberi prohibitorium*] *Dilectum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Paulo ante pronomen *se* deerat in Lov. 3.

Quid esse aliud, quam minari, se proditurum patriam? oppugnari atque capi passurum] Venustior antiqua lectio *se proditurum patriam? patriam opp.* Sigon. Primo habent Pall. duo meliores *quid hoc esse aliud*. Deinde locupletius Pal. 2. *se patriam proditurum? patriam opp. ac capi pass.?* Quam si in suo invenisset Sigonius, quantis incessisset lætitiis! Ego parum fidam libro sublestissimæ scripturæ, dissentientibus melioribus. *Gebh.* Fortasse *quid id esse aliud, quam minari?* Duk. Simile quid, ac Gebhardo in Pal. 2. etiam Sigonio in codice suo obvium fuit, enmque id cupide probasse, docet descriptum ejus Scholion; ut Gebhardus hic verus harspex fuerit, et Sigoniani ingenii indolem perspectam habuerit. Quod vero Sigonium ita in suo invenisse, et probasse ignoraverit, inde factum est, quod scholia ejus tantum consuluerit ex ed. vel Modii, vel Gruteri, vel simili, in quibus operarum culpa tñ

patriam posteriori loco erat omissum, ut etiam factum in ed. Gronoviana a. 1679. Porro *patriam proditurum, patriam oppugnari* etiam Harl. 2. *proditurum patriam, patriam oppugnari* Hav. Quamvis autem vox *patriam* posteriori loco ab errante librario omissa esse videri possit, quod modo præcesserit; qualia scribarum peccata plura vide ad xxxiii. 27. § 4. quum tamen integerrimi codd. in ea omitenda conspirent, eaque neglecta sensus haud minus elegans sit, Gebhardum secutus eam insuper habui. Præterea voces *se proditurum patriam? oppugnari* negligentia descriptoris exsulant a Leid. 1. Similitudo ultimarum literarum in vocibus *minari* et *oppugnari* eum in hunc errorem pertraxit. Tum *oppugnari ac capi* est in Hav. *capi passum* in Voss. 1. et Leid. 2. Denique *quid hoc esse aliud* in Voss. 2. quomodo sæpe obcurrit ‘quid hoc rei est?’ ‘quid id rei est?’ de quo dixi ad iii. 4. § 5. Ita vi. 7. ‘Hostis est quid aliud, quam perpetua materia virtutis gloriæque vestræ?’ Vulgatum tamen, cui favet reliquorum meorum consensus, non damno. Ita enim ipse Livius sæpe alibi locutus est. Mox hoc lib. c. 4. ‘Quid est aliud, quam exsilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati?’ vi. 40. ‘Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos ita fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus?’ et inferius eodem cap. ‘Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi, quos non vultis, imponam?’

Non plebi Romanæ, sed Volscis, et Æquis, et Veientibus] *Non plebis Romanæ* perperam Flor. Lov. 1. Lipsiens. Leid. uterque, et Voss. 1. a m. pr. Deinde *venientibus* Flor. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 52. § 7.

§ 14 *Se speraturos Capitolium atque arcem scandere posse*] *Se separatos* aberrans librarius cod. Hav. *arcem se*

scandere Leid. 2. et Lov. 1. unde conjectura nasci posset, legendum esse *arcem ascendere posse*. Passim enim id verbum a librariis corruptum est. Vide ad II. 28. § 6. Sed nihil muto. Liv. III. 68. 'Jam intra mœnia crit, et arcem et Capitolium scandet.' Horat. Od. III. 30. 8. 'Crescam laude recens, dum Capitolium Scandet cum tacita virgine pontifex.'

Cum jure majestate ademta, animos etiam eripuerint] Rott. Florent. Voss. duo, et editi, *cum jure ac majestate*. Forte etiam distinguendum: *scandere posse? Si patribus tribuni cum jure ac majestate ademta animos etiam eripuerint, consules paratos*. J. F. Gron. Particula *ac* non modo superest in omnibus nostris, nisi quod ejus loco *quod atque* substituat Hav. et in omnibus, quos Hearne consuluit, Oxon. verum etiam in editis usque ad postremam Gruteri, ubi, nescio ntrum voluntate editoris, an vero lapsu operarum, perperam ommissa fuit. Præterea *adepta* Flor. Sæpius ita peccarunt librarii; quod, quum forte *adæpta* scriptum esset, ad additam notam non attenderint. Vide ad II. 56. § 16. Mox vocem *scelus* non agnoscit Klockian.

CAP. III. § 1 *Quum maxime hæc in senatu agerentur*] *Maxime* Flor. qui ita sæpius exaratum præfert. Vide ad cap. præc. § 2. *hæc agerentur in senatu* Harl. 2. et Hav. Paulo post verba *et adversus consules* deficiunt in Leid. 2. sola autem vocula *et* in Lov. 5. et ed. Rom. a. 1472. ac Parm. 1480.

§ 2 *Quantopere vos, Quirites, contemnerent Patres*] Ut sæpe ad Ciceronem monui, legendum et hic ex Pal. 3. *quanto opere*. Sic Gellius I. XIII. cap. 26. 'Legebatur Panætii philosophi liber de officiis secundus, ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est:' et XVI. 13. 'Prænestinos autem refert maximo

opere ab Tiberio imperatore petisse orasseque, ut ex colonia in municipii statum redigerentur.' Hinc corrigendus Novius Atellana, quæ inscribitur Parcus, apud eundem auctorem XVII. 2. e Mss. Pall. 'Quod magno opere quæsiverunt, id fruisi non queunt.' Livius VI. 5. 'Haud magno opere plebem moverant, et infrequentem in foro:' ut habent duo Pall. codd. meliores. Lib. VII. c. 14. 'Tullius magno opere a dictatore petere:' ut habet Ms. Pal. 3. Ibidem Pal. 3. 'Illi quoque tamen videndum magno opere esse.' IX. 45. Pall. duo: 'Quod quanto opere optandum foret, Hernicos docuisse:' XXVI. 50. 'Quando tanto opere peterent.' Ita correxi XXXVI. 59. *Gebh. Quanto opere etiam Flor. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Plura infra dicentur ad Liv. XXVIII. 18. § 4.*

Qui una secum urbe intra eadem mœnia viveretis] Pal. 2. *quod una septi urbe*. In similem incidit codicem Campan. *quia una septi in urbe*. *Gebh. Quia una secum urbe int. ead. mæn. vicitis* Lipsiens. et Lov. 4. *quia una secum urbe int. ead. m. vixeritis* Lov. 5. et Port. a m. pr. in quo posteriori *septi*, pro *secum*, emendatur manu altera: *quia una septum urbe* Flor. *qui una septi urbe int. ead. m. vixeritis* Hav. et Harl. 2. *qui una septi urbe fragm. Hav. quod tamen a m. sec. quia*, pro *qui*, præfert. *quia*, pro *qui*, est etiam in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. Gaertn. Klockian. et ed. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Sed nihil mutandum. 'Indignos, qui viveretis,' ut sæpe alibi. Supra I. 17. 'Patres deinde, si dignum, qui secundus ab Romulo numeretur, crearit, auctores fient.' Terent. in Eun. v. 2. 26. 'si ego digna hac contumelia Sum maxime; at tu indignus, qui faceres, tamen.' In Heautont. IV. 4. 19. 'Dignam me putas, quam inludas.'

Sæpe equidem et ante videor animadvertisse] *Sæpe quidem* Lov. 2. et Gaertn. Sed litera initialis τὸν equidem intercepta est ab ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6. Deinde τὸ ante non comparet in Voss. 2. et hoc modo trajicitur *et videor ante animadvertisse* in Harl. 2. et Hav.

§ 3 *Quid aliud quam admonemus, cives nos eorum esse]* *Quid aliud admonemus, quam cives* Leid. 2. et Lov: 1. a m. sec. nam a m. pr. τὸν admonemus omissum est. Videntur autem librarii ita voces transposuisse, quod non adsequerentur elegantiam, in scriptis Livianis tamen sæpissime obviam, ut ‘quid aliud quam,’ ‘nihil aliud quam’ ponantur, pro quid aliud agimus quam, nihil aliud agimus quam. De priori vide ad Liv. XXXIV. 2. § 12. ubi partim ex Mss. partim ex conjectura scribendum monebo, *Quid enim nunc aliud per vias et compita, quam rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandum ceusent:* de posteriori ad XXXI. 24. § 3. ubi Gronovius scribendum monuit, *Nec quidquam aliud, quam ad deforme spectaculum semirutæ ac fumantis sociæ urbis quum venisset.* Præterea *cives vos eorum esse* Lipsiens. ac Lov. 2. et 3. *nos cives eorum esse* alio ordine Hav. Denique anonymus ad marginem ed. Curionis malebat *concives nos eorum esse.* Sed diu est, quod viri docti Voss. Vorst. Sciopp. aliique docuerint, *concivis* barbaram atque ultimæ Latinitatis vocem esse, eoque sensu scriptores, qui optimo seculo linguæ Latinæ et diu postea vixerunt, vocabulo *civis* usos esse. Silius VI. 670. ‘Cernit et extremos defuncti civis honores.’

§ 4 *Altera connubium petimus, quod finitimis externisque dari solet]* *Ipsos ad conn. petimus* Lov. 2. *Alter ipsos ad conn. petimus* Gaertn. *connubium* autem et hic et alibi sæpe in Flor. et Leid. 1. exaratum conspicitur. Utramque scribendi rationem præcis

in usu fuisse, et in Mss. obcurrere, observat Dausquei. de Orthogr. parte sec. ea voce. Ratio tamen et origo vocis stat pro vulgata scriptura. Deinde *finitimis hæis externisque* Lov. 1. *finitimis extraneisque* Lov. 3. *finitimis exterisque* Lov. 4. quarum varietatum compendium scribendi causa fuit: *externis finitimisque* Hav. *exenis finitimisque* Harl. 2. Verum *finitumis*, pro *finitimis*, scriptum præfert Leid. 1. non tantum hoc loco, sed etiam sæpe alibi. Ita I. 21. § 2. II. 53. § 3. ubi quædam vide. IV. 17. § 6. et alibi. Ea autem scriptura ex Cæii Cæsaris Cenotaphio Pisano firmari potest, ubi *legitume* scriptum obcurrit. AD. DECVRIONES. REFERANT. EORVM. PVBLICA. AVCTORITATE. ADHIBITA. LEGITVME. ID. CAVEATVR. Ita *maritumus*. Vide ad VI. 31. § 5. Similiter ‘optumus maxumus’ scripserunt æque atque ‘optimus maximus.’ Vide ad III. 17. § 5. ‘decumus’ æque ac ‘decimus.’ Vide ad II. 59. § 11. ‘iutumus’ æque atque ‘intimus.’ Vide ad I. 1. § 2. Denique *dare solent* Harl. 2. et Lipsiens. Sed præstat quod editur.

§ 5 *Ut, quibus velit, populus Romanus honores mandet]* *Tà populus Romanus* desunt in Lov. 1. a m. pr. *ut, quibus velit Romanis*, præfert editio Mediolan. an. 1480. Paulo ante *nihil novi fecimus*, pro *m. n. ferimus*, Lov. 1. 2. 4. a m. pr. et Lipsiens. Vide ad VII. 3. § 6. Præterea *si id*, pro *sed id*, ed. Rom. 1472. et Parm. 1480.

§ 6 *Quid tandem est, cur cælum ac terras misceant]* Pal. 1. ut erat quod in Pal. 3. *cur cælum ac terras misceantur*. Et sæpe in forma passiva activa significatione ab auctoribus frequentantur. *Gebh. Cælum et terras* Lov. 5. Harl. 1. et Hav. *cælum ac terras misceantur* etiam Voss. 2. et Lov. 3. quod tamen, ut Gebhardus facere videtur, non ipsi Livio, sed ejus librariis, adscribendum arbitror; qui non modo notam, qua duæ ulti-

mæ literæ terminationis hujus passivæ indicari solent, sæpissime omiserunt, sed etiam pro lubitu addiderunt, ubi locus ei non erat. Vide ad xxxix. 22. § 8. Ceteroquin posset suspicio oriri, librarium dare voluisse *cur calum ac terra, vel terræ misceantur*. Verum potius videtur Livius, locutioni activæ subjiciendam passivam, et huic iterum activam, orationem variasse, de quo ante dictum ad cap. præc. § 7. Quin immo forsân id librariis displicuit, et locum corruptendi prætextus existit. Præterea *Quid tamen est Lipsiens*. Vide ad xxii. 2. § 11. *Cur tandem est, cur calum Klockian*. Mox *sit in senatu factus Gaern*.

Negent se manibus temperaturos, violaturosque denuncient] *Negentes manibus*, duabus literis transpositis, ac duabus vocibus perperam junctis, Leid. 1. pro quo deinde *negantes manibus* præferunt Voss, 2. (cujus margini alterum *negent se manibus* pro varia lectione adpictum est) Lov. 3. et 5. a m. pr. qui *negant manibus* habet a m. sec. *negant se manibus* Gaern. ‘Temperare manibus’ est a vi abstinere. Supra ii. 23. ‘Nec temperatum manibus foret, uti prope consules P. Servilius et Ap. Claudius ad comprimendam seditionem intervenissent.’

§ 7 *Si populo Romano tiberum suffragium datur]* Abest a Pall. binis τδ *liberum*. Ita mox § 10. iidem omnes *populi jussu Patribus regnasse*, ejecto τϕ *auctoribus*. Gebh. Vocem *liberum* omnes nostri recte servant, uno excepto Lov. 3. in quo, ut et in Pall. duobus Gebhardi, scribarum culpa omissa est.

Et non præciditur spes plebeio quoque] *Et nunc* Lov. 2. et Gaern. *et si nunc* Harl. 2. Deinde *præcingitur* Voss. 1. *præfigitur* Leid. 2. in margine. ‘Præcidere spem’ Livius infra quoque hoc cap. utitur: ‘Civis Romanus si sit ex plebe, præcisâ

consulatus spes erit.’ xxiv. 31. ‘Ne spem reditus præciderent sibi.’ xxix. 15. ‘Ita præcisâ spe senatum adeundi deprecandique.’ et xlii. 50. ‘Postquam legati ab Roma regressi præciderant spem pacis.’ Etiam Cic. in Verr. i. 7. ‘Id sum adsecutus, ut una hora, qua cæpi dicere, reo audaci, profuso, perditio spem judicii corruptendi præciderem.’ Ita ‘præcidere reditum’ Cic. in Pison. c. 22. ‘De reditu Gabinii omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit; ego tamen, os ut videam hominis, exspecto:’ ‘præcidere ultionem’ Petron. in Satyr. c. 82. ‘Despoliatus ergo, immo præcisâ ultione, retro ad deversorium tendo.’ Præterea *plebeio cuique* pleræque edd. principes, et operarum errore *plebeio quique* Tarvis. prima, usque ad Mediol. 1495. et Venetam 1498. in quibus *plebeio quoque*, quod jam editum exstat Romæ 1472. et Parm. 1480. iterum repositum. Id autem etiam servant omnes scripti.

Adipiscendi summi honoris] Legitur in omnibus fere libris *apiscendi*; et c. 6. ‘Ut patricios desperatio primo, irritata plebe, apiscendi honoris, deinde indignatio, si cum his gerendus esset honos, deterreret.’ Inveni ecce sunt, qui, ut per omnia antiquum obtineant, utroque loco, capital, credo, admissuri, si Livio suam vocem reliquissent, *adipiscendi* reposuerunt, cum *apiscendi* verbo Lucretius, Catullus, ipse denique, cum in libris de LL. tum in Epistolis, Cicero utantur. *Modius*, Novant. Lect. epist. 30. *Modius* hic et libro eodem c. 6. in illis verbis, ‘ut patricios desperatio primo, irritata plebe, apiscendi honoris, deinde indignatio, si cum his gerendus esset honos, deterreret,’ legit *apiscendi*. Verum nihil tale in omnibus nostris libris. Gebh. Et hic et c. 6. licet obsequaris Fr. Modio, et sine religione scribas *apiscendi*. Invenimus et nos tandem in mem-

branis, sed non nisi optimis et antiquissimis. *J. F. Gron.* *Apiscendi* ex meis hoc loco retinetur Leid. 1. et Harl. 1. ex illis vero, quos Hearne Oxonii evoluit, L. 1. 2. et N. proxime accedunt Flor. in quo est *apiscendi*, et Klockian. obferens transpositis literis *aspiscendi*. Festus in voce 'Aptus:' 'Aptus' cum propria significatione intelligatur; poni tamen solet pro adeptus; sicut 'apisci' pro adipisci.' Plautus in Epid. v. 2. 3. 'Sine, me hominem apisci.' Terent. in Heaut. iv. 3. 15. 'Deorum vitam apti sumus.' Ita enim Faërnus, pro *adepti*, ex optimo Bembi codice restituit. Tacit. Annal. III. 31. 'Ac forte parva res, magnum ad certamen progressa, præbuit juveni materiam apiscendi favoris.' XIII. 21. 'Baia- rum suarum piscinas excolebat, cum meis consiliis adoptio, et proconsulare jus, et designatio consularis, et cetera apiscendo imperio præpararentur:' ita Ryckius ex cod. suo, pro *adipiscendo*, edidit, eoque Tacitum delectari docuit. Nuper etiam Corte id Plinio restituit Ep. iv. 8. 'Illud vero ut apisci arduum, sic etiam sperare nimium est.' Quem ad eum locum vide; ut et Giphani Collectan. ad Lucret. in voce 'Apisci:' et Voss. in Etymol. Ling. Lat. voce 'Apio.' Mox *stare urbs hic non poterit* Gaertn. *stare hæc urbs* Lov. 4.

Plebeiusne consul fiat] Scribe *plebeius ne consul fiat*. Est enim quasi lex. *J. F. Gron.* Ut Gronovius emendavit, in plerisque superest codd. Ad vero Flor. legit *plebeius nec consul fiat*: ubi ultima litera τὸν nec repetita est ex principio vocis sequentis. Vide ad XL. 7. § 8. Alii, ut Voss. 1. et Leid. 2. habent *plebeius non consul fiat*, quo ipso tamen ejus emendatio adstruitur. Verosimile enim est, olim voculam *ne* in margine per τὸν non expositam, ipsamque expositionem, primigenia lectione rejecta, deinde

receptam esse. Si vero *plebeiusne* scriptum exstitisset, illud *ne per non reddi* non potuisset. Libri excusi variant, ita tamen ut antiquissimi, quos vidi, duobus vocibus *plebeius ne dederint*, et Lugdunenses demum 1553. substituerint *plebeiusne*. Quamvis autem anno sequenti Gryphius, et biennio post Basileenses ac Sigonius iterum priscam lectionem redderint, eam tamen Parisiensibus a. 1573. veram esse persuadere non potuerunt. Parisienses autem lapsos deinde secuti sunt omnes recentiores editores usque ad Jac. Gronovium, qui patris emendationem contextui reddidit. Et tamen postea iterum Hearne, Clericus, alique *plebeiusne* servare maluerunt. Paulo ante *de imp. factum est*, pro *de imp. actum est*, Flor. solito lapsu scribarum. Vide ad VI. 28. § 2. Vulgatum verum est. Sollemnis enim formula est *actum est*, in summa desperatione. Supra II. 48. 'Actumque de exercitu foret, ni K. Fabius in tempore subsidio venisset.' c. 55. 'Dicere, actum esse de libertate sua:' et alibi sæpe. Vide Brisson. de Formul. VIII. p. m. 740.

Tamquam servum aut libertinum aliquis consulem futurum dicat] *Ac libertinum* Harl. 2. qui error frequens est in Mss. Vide ad XXI. 53. § 3. *aut libertum* Lov. 4. Voces *aut libertinum* deficiunt in Voss. 2. Denique *consulem dicat futurum* alio ordine Leid. 2.

§ 8 *Ecquid sentitis, in quanto contentu vivatis*] *Et quid sentitis* Flor. Voss. ambo, Leid. uterque, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide ad v. 36. § 5. In fragm. Hav. *Ecquid* a m. sec. exstat, priori lectione erasa. *Ecquid* autem hic simplex est interrogatio. Vide ad XXVII. 10. § 2. Deinde *in quanto contentu petatis* Klockian.

Lucis vobis hujus partem, si liceat, adimant] *Nobis* habet Port. *lucis hæ-*

ius vobis partem Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. *lucis vobis huiusmodi partem* Hearnii Oxon. L. 1. et C. et Lov. 4. Sed τὸ *huius* non est in Lipsiens. Deinde *scilicet adimunt* Hav. Vide ad III. 71. § 3. Mox quod *spiratis* scribæ negligentia non comparet in Voss. 1. Primitus etiam omissum erat in Lov. 1. sed ab eadem m. scriptum est in margine: *quid speratis* est in Gaertn. qui et mox *quid vocem mittitis, quid formas.* Passim *quid et quod* commutantur. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. Similiter etiam ‘spirare’ et ‘sperare.’ Vide ad v. 23. § 2. Tum alio ordine *formas habetis hominum* Lov. 4. *formam hominum habetis* editi priores Aldo, qui *formas* dedit, adstipulantibus omnibus scriptis.

§ 9 *Quin etiam, si Diis placet, nefas aiunt esse*] *Tum etiam* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Qui etiam* Lipsiens. et Gaertn. Præterea *si Dis placet*, Flor. Leid. 1. et Lov. 1. quod deinde pronum fuit librariis mutare in *si displicet*, ut factum est in Lipsiens. Lov. 4. a m. pr. et Voss. 1. In quo deinde posteriore nasntior aliquis vocem *si* erasit. Vide ad XXXVII. 53. § 5.

Si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur] Ant. Perizon. inter versus ad primam vocem adscripserat τὸ *etsi*, sive ita legendum iudicaverit, sive potius vocem *si* eo sensu hic poni existimaverit. Non culpo. Potes tamen etiam *si* hoc loco capere ‘si quidem,’ ‘quoniam;’ ut VII. 13. ‘Quamquam de gloria vix dicere ansim, si nos et hostes, haud secus quam feminas, abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt;’ ubi vide quæ notantur. Deinde *ad commentarios pontificum* Harl. 1. quod librarii erratum est.

Admittimur; ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt] Notanda est lectio, quæ in codd. Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. occurrit. Eorum prior præfert *pontificum omnes peregrini etiam sciunt admittimur, nec*

ea quidem scimus, quod omnes peregrini etiam sciunt: secundus pontificum omnes peregrini etiam sciunt admittimur, nec ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt: tertius autem, pontificum omnes peregrini etiam sciunt admittimur, nec eadem quidem scimus, quod omnes peregrini etiam sciunt. Jam vero ex vitiosa tot vocum repetitione, cui sola librarii negligentia causam dedit, constare puto tres illos codices, si non plane ex eodem, attamen ex talibus exemplaribus descriptos esse, quæ ex eodem mendoso libro propagata sunt. Non enim verosimile est, quemque eorum sponte in singularem hunc errorem incidisse, sed potius alium ita præeuntem secutos esse. Mox trajectis dictionibus in *regum locum successisse* Harl. 2. et fragm. Hav. *in locum regium* habet Lov. 4. qui deinde omisit vocem *ante*. Præterea *in regibus ante fuerat* est in Gaertn.

§ 10 *En umquam creditis fando auditum esse*] *En numquam* Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. Lov. 1. 3. Lipsiens. et Gaertn. Sed ultima litera τὸν *En* perperam capiti vocis seq. præposita est. Male. Usum particularium *en umquam* inlustravit Gronov. ad Livii xxx. 21. § 8. Vide etiam quæ notabo ad xxiv. 14. § 3. *Item umquam* obfert Lov. 4. Insuper *credis, pro creditis, male* Voss. 2.

Sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro adcitum] *Sed ne quidem civem Romanum* Lov. 5. et Port. Nihil muto. Præterquam enim quod duo, et ii ne optimi quidem, codd. reliquorum consensui præferri nequeant, observandum etiam est Livium et optimos scriptores ita plerumque particulis *ne quidem* usos fuisse, ut inter eas unam aut plures voces interponeret. Id quum observasset Tursellin. de Partic. Latin. Orat. c. 99. addit quemdam tamen Gulielm. Insulanum Menap. p. 3. Observ. reperisse, bis illud a Cicerone semel a Livio

neglectum esse. Negare non audeo forte alibi voculas illas nulla dictione media junctas obcurrere, certe ita in optimis Grævii et Gronovii edd. exceditur ad Attic. II. 16. 'Ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est:' ubi tamen alii *ne illud quidem* præferunt. Vide ibid. Manut. Id tamen dicam, tribus illis, quæ ex Gulielm. Insulano Tursell. laudavit, locis aliter hodie in optimis excusis vulgatum reperiri. Prior locus est Cic. de Natur. Deor. I. 24. 'Nam de vita beata nihil repugno, quam tu ne in Deo quidem esse censes, nisi plane otio langueat.' Alter in Philipp. V. 9. 'Sed ne de utilitate quidem sua cogitaverunt.' Locus tandem Livii XXXVIII. 25. 'Ut ne fugam quidem facilem aut tutam haberent.' Vide etiam hoc lib. C. 26. § 11. Porro præpositio *ex* abest in Harl. 2. et Hav. at sex voces *quidem Romanum*, *ex Sabino agro aditum* exsulant a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Eadem, prima tantum excepta, omissæ etiam sunt a librario Lipsiens.

Populi jussu, Patribus auctoribus] Gebhardus ad § 7. hujus cap. monuit vocem *auctoribus* in omnibus Pall. deficere; quam neque in uno meorum reperi, nisi tantum in Lipsiens. et Lov. 4. a m. sec.

§ 11 *L. deinde Tarquinium non modo Romanæ]* Vetus liber dumtaxat ob transpositionem adverbii *modo* a vulgatis edd. evariat: *L. deinde Tarquinium non Romanæ modo, sed ne Italicæ quidem gentis*. Animadvertendum autem sic Livium loqui solitum, unica tantum adhibita negatione, ut in libro primo primæ Decadis cap. 40. 'Regnare Romæ advenam,' inquit, 'non modo vicinæ, sed ne Italicæ quidem stirpis.' Quem locum quidam, addita negatione, castigare sunt ausi: docent hoc vulgatæ edd. Aliquando duabus utitur negationibus; qui sermo frequentior est apud auctores, ut C. 21. 'Tantum metum,'

inquit, 'vastitatis in urbe agrisque fecit, ut non modo prædandi causa quisquam ex agro Romano non exiret, bellive inferendi memoria Patribus aut plebi esset; sed ultro Fidenates, qui se primo aut oppido, aut montibus, aut muris tenerant, populabundi descenderent in agrum Romanum.' *Rhen. Pall. tres non Romanæ modo*. Neque secus Campan. Supra I. 40. 'Regnare Romæ advenam, non modo vicinæ, sed ne Italicæ quidem stirpis.' *Gebh. Recte Rhenanus monuit non modo hic poni pro 'non modo non:'* alia ex Livio exempla vide ad XXV. 26. § 11. Duabus negationibus modo usus est Livius hoc cap. 'Numam Pompilium, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum.' Ceterum *non Romanæ modo* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. a m. pr. *non Romanæ modo* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. et 1. a m. sec. insuper Lipsiens. Gaertn. Klockian. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. Quod quum in suis etiam codd. exstare viri docti monuerint, recipiendum putavi. Licet enim sæpissime *τὰ non modo* nullo medio adscito jungi soleant, interdum tamen etiam vox interponitur. Apud Cic. Tusc. V. 33. 'Tertias, quod essent plane inanes, neque necessitatem modo, sed ne naturam quidem adtingerent, funditus ejiciendas putavit:' et apud Justin. XI. 8. 'Tum repente tantus nervos ejus occupavit rigor, ut interclusa voce non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi inveniretur.'

Sed nec Italicæ quidem gentis] Scribe *ne Italicæ quidem*, non *nec*. J. F. Gron. Recte. Neque tantum ita omnes scripti mei, uno excepto Lov. 5. in quo *ne* non comparet; sed et priscae edd. usque ad Gruterum, qui *perperam nec Italicæ quidem* vulgavit. Vide ad I. 10. § 3. *Tò quidem* deficit in Lov. 3.

Demarati Corinthii filius] *Damarati*

ut supra. *Sigon. Demarti* Lov. 3. *Demarati* Flor. Leid. 2. Lov. 4. Harl. 2. et Hav. *Demarathi* Leid. 1. Lov. 1. et 5. et fragm. Hav. At *Damarati* Voss. ambo, Lov. 2. et Port. *Damarathi* Harl. 1. Contra Pal. 1. *Demarati*, Pal. 2. *Demarathi* præferre Gebhard. notavit ad 1. 34. § 2. ubi plura vide. Mox *incolam ab Quintiis Tarquiniis* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed illud *Quintiis* ex ultimis syllabis vocis *Tarquiniis* natum puto. *Incolam a Tarquiniis* vetustiores excusi usque ad Aldum, qui *ab* substituunt, omnibus meis consentientibus, uno Gaertn. excepto, qui fere semper a τῶ ab substituunt.

§ 12 *Captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva*] *Patre nullo*, id est, ignobili, ignoto, et ab historicis præterito. Horat. Satyr. 1. 6. 9. 'Ante potestatem Tullii atque ignobile regnum Multos sæpe viros, nullis majoribus ortos, Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos.' Seneca Epist. 108. 'Duos Romanorum reges esse, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur. Anci pater nullus; Numæ nepos dicitur.' Melchizedekum in divinis literis similiter dici ἀπάτωρ, nullo patre, observant theologi, quia et illius pater quis fuerit, in veteri codice nusquam declaratur. Jac. Periz. Animadv. Histor. c. 3. p. 157. *Captiva Cornicula natum* Voss. 1. Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. Harl. 2. et Port. in quibus ultimam syllabam vocis *Corniculana* prima sequentis absorpsit. *Cornicula nã natum* Leid. 1. et Harl. 1. *Cornicularia natum* Lov. 3. Leid. 2. et fragm. Hav. litera *n* in *ri* dissoluta. Vide ad Livii III. 30. § 3. Deinde *Cornicularia nō notū patre illo* Lov. 5. a m. pr. *Cornicularia natum non nota patre illo* a m. sec. Verum illa *nō notū* ex glossa marginali in contextum perperam admissa censenda sunt; iis autem indicari per 'patrem nullum' intelligendum esse

patrem non notum. *Patre illo* etiam Leid. 1. Insuper *serva matre* Gaertn. Ceterum ipse Livius 1. 39. negat Tullium revera ex serva natum fuisse. Inde tamen non efficiendum est. eum hoc loco a se dissentire. Supra enim sententiam, quam veriolem credebat, protulit; hic autem Canuleius alteram, sibi magis faventem, arripit, ut nullum, ne vilissimum quidem ac servile, genus a Romanis fastiditum ostendat, atque ita patriciis extorqueat, plebeiis aditum ad summos honores negandum non esse. Eadem ratione Canuleius Ser. Tullii regis patrem 'nullum' vocat, quem supra eodem loco 'Ser. Tullium principem in urbe Corniculo' vocarat. Similiter hic Numma Pompilius 'populi jussu, Patribus auctoribus Romæ regnasse,' adeoque universi populi patriciorum et plebis consensu regnum in eum conlatum esse dicitur, quem Livius a solo senatu regem electum refert 1. 17. et c. 18. Ita denique, non Livius, sed Ap. Claudius, tribunos plebis 'privatos esse, sine imperio, sine magistratu' dicit 11. 56. § 13. quos ipse Livius passim inter magistratus retulit, ut ad eum locum notavi.

Ingenio et virtute regnum tenuisse] Est in veteri libro *ingenio, virtute*, absque copula. *Rhen. Ingenio et virtute* quidem Andreas. Flor. tamen, Rott. Helm. uterque Voss. *ingenio, virtute, regnum tenuisse*. Sic 111. 68. 'Nunquam vestrum quisquam re, fortuna, domum auctior rediit:' non modo scripti, sed omnes etiam impressi ante Aldum. Hoc lib. cap. sequenti: 'in æternum urbe condita, in immensum crescente:' sic illi, quos modo nominavi. At jam Andreas *et in immensum*. Etiam c. 8. reficies tunc, *publicorum jus privatorumque locorum, vectigalia populi Romani*. Nam τὸ et, quod interponitur, unius Sigoniani est. Sic v. 48. 'Capitolinus exercitus stationibus, vigiliis fessus,' Flor. Rott. Helm. Voss.

non *vigiliisque*. J. F. Gron. *Ingenio et virtute ex omnibus meis soli tantum* Lov. 5. et Port. *ingenio virtuteque* Lov. 2. 4. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. Reliqui copulam, a Rhenano et Gronovio expunctam, non agnoscunt. Cum iis autem faciunt etiam codd. quos Hearne Oxonii evolvit, B. L. 1. N. et C. Gebhardus etiam ex Mss. delendam esse monuit ad 1. 40. § 3. Passim autem Livius abjectis copulis loqui amavit. Hoc lib. c. xv. 'In qua nuper decemviros bonis, exsilio, capite multatos ob superbiam regiam.' 1. 9. 'Multi mortales convenere studio etiam videndæ novæ urbis; maxime proximi quique, Cæninenses, Crustumini, Antemnates.' x. 35. 'Legatis, tribunis, præfectis sociorum imperat, quod apud quemque factu opus est.' xxiii. 4. 'Hinc senatores plebem adulari, salutare, benigne invitare, adparatis accipere epulis, eas caussas suscipere, ei semper parti adesse, secundum eam litem iudices dare, quæ magis popularis esset.' et c. 12. 'Magnam vim frumenti, pecuniæ, absumi:' ubi olim etiam *pecuniæque* male edebatur. Vide Gronovium ad III. 9. § 4. Infra ad VI. 3. § 3. c. 41. § 2. et ad IX. 1. § 10. Vide etiam quæ notantur ad III. 68. § 4.

§ 13 *In quo eniteret virtus*] *In quo enim terret virtus* Leid. 1. et Harl. antiq. quod errantibus librariis tribuo: ut et quod voces *in quo eniteret* desint in Hav. Mox transpositis vocibus *crevit Rom. imp.* Lov. 4. *crevit imp. Rom.* Lov. 2.

Pænitate nunc vos plebcii consulis] Alio ordine, *Pænitate vos nunc* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. et vetusti impressi usque ad Aldum. *Pænitate nunc nos* Lipsiens. et Gaertn. qui ita dedisse videntur, quod mox addatur *majores nostri*, non *vestri*: quæ etiam ratio est, cur alii codd. qui hic *vos* servarunt, mox *vestri* admiserint. At male. Non enim Canuleius qui lo-

quitur, aut plebs, sed patricii consulem plebeum fastidiebant.

Quum majores nostri advenas reges non fastidierint] *Majores vestri* Lov. 4. Port. et fragm. Hav. a m. sec. id est, majores patriciorum. At non omnes reges a solis patriciis regnum acceperunt. Tullum Hostilium populus regem jussit, 1. 22. Ancum Marcium regem populus in comitiis creavit, c. 32. Tarquinium Priscum ingenti consensu populus Romanus regnare jussit, c. 35. Ser. Tullius, quum ante injussu populi, voluntate Patrum regnasset, (vide c. 42.) postea ad populum tulit, vellent juberentne se regnare? tantoque consensu, quanto laud quisquam alius ante, rex est declaratus, c. 46. Postremus regum Tarquinii Superbus, neque populi jussu, neque anteoribus Patribus, regnavit, c. 49. Præfero igitur, quod alii servant Mss. *majores nostri*. Deinde *non si fastidierunt* Hav. Forte voluit librarius *non sic fastidierunt*. Malo tamen editam lectionem; sequitur enim mox *fuertit*.

§ 14 *Non in civitatem modo accepimus*] Pal. 1. *in civitate*. Gebh. *In civitate* etiam Port. et fragm. Hav. Non placet. Supra II. 5. 'Qui ita liberati essent, in civitatem accepti viderentur.' VI. 4. 'Eo anno in civitatem accepti, qui Veientium transfugerant ad Romanos.' VIII. 13. 'Augere rem Romanam victos in civitatem accipiendo.' c. 14. 'Aricini Nomentanique et Pedani eodem jure, quo Lanuvini, in civitatem accepti.' Ita 'recipere,' 'suscipere in civitatem' illustrantur ad loc. land. II. 5. § 10. Similiter 'accipere in amicitiam' ad VII. 30. § 4. 'accipere in deditionem' ad XXXIII. 20. § 5. Et sequitur mox 'sed etiam in patriciorum numerum.' *In civitatem non accepimus* Hav. Solet sæpe *modo* vel *tantum* in his 'non modo' vel 'non tantum, sed etiam' recitari. Vide hoc lib. c. 13. § 13. At uni, et

præsertim isti, codici fidem habere nequeo. Paulo ante *Claudium gentem certe* transpositis vocabulis, prisca edd. ante Aldum, qui ordinem nunc receptum dedit, consentientibus omnibus meis Mss. *Claudiam certe regem post dies exactos* perperam præfert Klockian.

§ 15 *Ex peregrinone patricius, deinde consul fiat*] Pal. 2. *deinde et consul fiat*. Campanus edidit, *ex peregrino non modo patricius, sed et consul fiat*. Gebh. *Ex peregrino nec patricius* Voss. 2. et Lov. 3. *ex peregrino patricius* Port. *ex peregrino non modo patricius, deinde consul fiat* fragm. Hav. sed a m. sec. quum olim pro *ex peregrino non modo* aliud scriptum exstiterit, quod hodie deletum amplius legi non potest. Pighius, qui in *Annal. Rom.* ad a. CCLVIII. p. 88. hunc locum ad partes vocavit, laudat *consul fiet*, duobus meorum codicum Gaertn. et Lov. 2. hanc lectionem probantibus. Tò *fiet* deest in Lov. 4.

Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit] Pighius loco, quem dixi, laudat *civi Rom. si sit ex plebe*, dissentientibus omnibus meis. Et optime etiam vulgatum servari potest, intellecto ad postrema verba τῷ ἐι. *Præcisa ei consulatus spes erit*: quomodo locum intelligentium docuerunt Gronovius ad xl. 26. § 8. et Cortius ad Sall. Cat. c. 11. § 2. Sæpe ita pronomen demonstrativum subintelligi solet. Vide ad xxiii. 15. § 4. ubi Gronovius simillimum locum laudavit ex Plauto in *Trinumm.* ii. 4. 21. 'Pater cum peregre veniet, in porta est locus:' ubi etiam Douza *Patri* invitis Mss. substituebat. Vide etiam ad ii. 3. § 6. ad v. 1. § 8. et alibi. Præterea *præcissa consulatus spes* Leid. 2. quasi vellet *præcissa*. Sed male. Vide hoc cap. ad § 7.

§ 16 *Utrum tandem non credimus fieri posse*] Pall. duo *Verum tandem*. Gebh. *Verum tandem* etiam Voss. 2.

Lov. 3. et Hav. Solitos interdum fuisse libentarios ita errare, vidimus ad ii. 17. § 3. Paulo post *Servio similitis*, media voce exsulante, Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. *Servio Tullo similis* Harl. 2. Hav. et Lov. 5.

§ 17 *An, ne si sit quidem, ad gubernacula reipublicæ accedere eum patiemur*] Male. Pal. 2. *ad gubernanda*. Gebh. Ita hæc verba primus interpunxit Sigonius, et post eum omnes, quos vidi, recentiores. Verum sic nullum sensum idoneum efficiunt. Distinctionem itaque hoc modo emendavi: *An ne, si sit, quidem ad gubernacula*. Insuper *ne, etsi sit quidem* Voss. 2. *ne et sit quidem* Lov. 3. *ne sit quidem* Port. a m. pr. Lov. 4. et Gaertn. Tò *quidem* deficit in Lipsiens. Mox *accidere* Hav. et Port. a m. pr. De quo errore vide ad xxi. 10. § 12. Præterea *patimur* Voss. 1. Leid. alter, Lov. 1. et Lipsiens. Tota autem ea vox deficit in Lov. 2. Codicis Pal. secundi lectio hoc casu natam puto. Primo pro *gubernacula* scriptum erat *gubernacula*, ut *vinculum* pro *vinculum*, de quo vide Gebhard. ad Liv. iii. 56. § 4. mox literæ *c* et *l* in *d* coaluerunt, et factum est *gubernada*. Vide ad x. 24. § 2. inde tandem *gubernāda* vel *gubernanda*. Vel etiam ex litera *c* et priori ductu τῶ u facta est litera *n*, ex altero ductu et *l* facta est *d*; et sic ex *gubernacula* formatum *gubernanda*. Omnes nostri in eo vulgatum servant.

Potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex Patribus erant] Pal. 3. expresse (nam Pal. 2. a m. sec.) *Andræ Campanique* edd. *teterrimis*. Gebh. *Potius quam decemviris* Lov. 4. et Hav. Alibi idem error in Mss. occurrit. Vide ad v. 22. § 3. Deinde *teterrimis mortalium* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Gaertn. Harl. 1. Port. fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. et vetustissimæ edd. Nam demum in Paris. 1573. *deterrimis* inveni, cui recentiores om-

nes et nonnulli codd. consentiunt. Sæpius hæ voces in Mss. confunduntur. Vide Lambin. ad Cic. in Verr. II. 16. Nic. Heinsium ad Claudiani in Rufin. II. 385. et Burmann. ad Quinctil. Declamat. II. 5. Ita apud Cic. ad Famil. IV. 12. olim edebatur: 'Ita vir clarissimus ab homine teterrimo acerbissima morte est adfectus: ut ex Manut. ad eum locum patet; ubi hodie melius *teterrimo* excusum exstat. Hic tamen *teterrimis mortalium* recepi, id est, crudelissimis, nocentissimis, omnibus flagitiis ac sceleribus quam maxime pollutis. Cic. Tuscul. I. 40. 'Arridens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus.' Orat. in Vatin. c. 3. 'Sic ego te, quamquam sis omni diritate atque inmanitate teterrimus, tamen dico esse odio civitati, non tam tuo, quam reipublicæ nomine.' in Verr. IV. 55. 'At videte, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanus fuerit, quam quisquam superiorum.' Vide Broekhus. ad Propertii Eleg. II. 13. 70. Præterea, *qui tamen omnes* Leid. 2. et Port. Vide ad XXII. 17. § 5. *qui cum omnes* Lov. 2. Denique mox *quasi optimis*, pro *quam opt.* Klockian. Vir doctus ad marginem ed. Curionis, in qua vox *similes* infra culpa operarum omissa erat, legendum conjecit *potiusque ex decemviris*. Sed quomodo 'ex optimis regum novis hominibus,' (tum enim ibi quoque subintelligi deberet τὸ 'ex') qui diu ante demortui erant, consules haberi possent?

CAP. IV. § 1 *Multa enim nondum sunt facta in novo populo*] *Vox facta* deficit in Lov. 1. et Leid. 2. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit *multa enim, quæ nondum sunt facta*, sed mendose ac sine necessitate. Tum *in eo populo* Klockian. Paulo ante *factum fieri*, addita ultima voce, Lov. 2. et Gaertn.

Ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet] *Ne si quidem utilia* Lov. 5.

et Port. *ne utilia quidem si* Lov. 2. *cave*, pro *ea ne*, est in Gaertn. Deinde τὸ *sint* non comparet in Voss. 2. Pro eo præferunt Voss. 1. Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lov. 1. 2. 3. 5. Lipsiens. et Gaertn. In Flor. a m. pr. legebatur *siint*, unde postea factum est *sunt*: pro quo Salvinus in ora libri conjiciebat *sient*. Verum id stilo Livii non convenit.

§ 2 *Ab Numa Pompilio creati*] Rott. Voss. duo, Flor. *creati sunt*. J. F. Gron. *Creati sunt* etiam omnes mei, iique, quos Hearne Oxonii versavit. Neque aliter omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, in qua prima τὸ *sunt* omissum est, quod recte Gronovius loco restituit. Præterea a Numa Pompilio Gaertn. In verbis seqq. *census in civ., descr. cent.* sine particula *et* Lov. 2. Tum a Servio Tullio Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Gaertn.

§ 3 *Consules numquam fuerant*] *Fuerunt* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 3. 5. Harl. ambo, Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Verum his præcessit et semel sequitur *erant*, sequitur etiam *fuerant*; quare editam lectionem præferendam existimo.

Dictatoris nec imperium nec nomen fuerat] *Nec nom. nec imp.* transpositis vocabulis Harl. 2. Hav. Lov. 2. et Lipsiens. Tum *fuerit* Lov. 5.

Tribuni plebis, ædiles, quæstores] *Tribuni plebi* meorum optimi Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 42. § 6. Præterea *ædiles et quæstores* Lov. 4. Male. Solet sæpe Livius copulas omittere. Vide ad cap. præc. § 12.

Et creavimus, et e republica sustulimus] *Et creavimus, et creatos post e rep. sustulimus* Hearne invenit in Oxon. L. 1. quod mihi etiam obvium fuit in Lov. 4. Contra duæ priores voces desunt in Hav. τὸ *et* secundo loco non visitur in Leid. altero et Lov. 1. *e republica* non agnoscit ed. Rom. 1472. et Parm. 1480. Paulo

ante *inter decem*, pro *intra dec.* Lov. 3. Vide mox ad § 6.

§ 4 *Quis enim dubitat*] Exemplar vetus non habet *enim*, sed tantum *Quis dubitat.* Rhen. Vocula *enim* abest etiam ab omnibus meis, et, nisi fallor, ab Hearneii Oxon. quod, lectionem veterum edd. *quis enim dubitat* recensens, nullius codicum suorum consensum memore.

Quin in æternum urbe condita, et in immensum crescente] Exemplar vetus habet *in æt. urbe condita, in immens. crescente* absque copula *et.* Rhen. Habent omnes Pall. *urbe condita, in imm. crescente.* Gebh. Eadem copula etiam abest ab omnibus meis Mss. illisque quos Hearne Oxonii evoluit. Gronovius etiam ad cap. præc. § 12. eam a Flor. Rott. Helm. et utroque Voss. exsulare monuit, eorumque auctoritate etiam omisit. At insuper Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. præferunt *quin extremum urbe in imm.* deficiente etiam voce *crescente*: etiam Lipsiens. *quin externum* exhibet. Sed τὸ in absorptum erat ab ultimis literis vocis proximæ. Vide ad Livii xxxvii. 31. § 4. *Æternum* autem et *extremum* etiam alibi in membranis vetustis confunduntur. Vide viros doctos ad Sillii iv. 400. Sed nihil muto. ‘In æternum condita’ ut xxviii. 28. ‘Ne istuc Jupiter optinus maximus sirit, urbem, auspicio Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic et mortali corpori æqualem esse.’ xxxiv. 6. ‘Ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor.’ Plinius in Panegy. c. 35. ‘Quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti, mille pœnarum indagine inclusos.’ Quinctil. Declam. vi. 6. ‘Supremum tamen et (nefas) in æternum me jam catenatis manibus amplexus:’ ubi vide Burmann. Ita ‘in perpetuum’ Liv.

v. 2. ‘Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem.’ ‘In reliquum’ Sall. in Jug. c. 44. ‘Plusque in reliquum sibi timoris, quam potentiaæ addidit:’ quod recte Corte ‘in reliquum tempus’ exponit, aliisque exemplis, etiam ex Livio petitis, illustrat: ‘in præteritum’ Plinius in Paneg. c. 40. ‘In præteritum subvenire ne Dii quidem possunt:’ et c. 53. ‘Licet nobis et in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari.’

Jura gentium hominumque instituantur] Copulam nesciunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. quorum posterior etiam habet *instruantur*, errore alibi quoque in Mss. obvio. Vide Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. i. 1. p. 17. et infra notata ad v. 43. § 3.

§ 5 *Ne connubium Patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt*] Habet Pal. 2. *retulerunt.* Legendum deinde *paucis.* Gebh. *Ne conn. Pat. cum plebe esse* Voss. 1. Deinde *retulerunt* Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Sed prima syllaba perperam repetita esse videtur ex ultima vocis præced. Pro *non decemviri* vir doctus ad marginem ed. Curionis *num decemviri* scribendum existimavit. Male: *non* enim hic ponitur pro ‘nonne,’ quod addita interrogationis nota ipsum docere potuerat. Ita apud Flor. iii. 21. ‘Isti tot in pace, non plures sunt?’ ubi pari modo Freinshem. *num plures* scribendum, Gronov. τὸ non tollendum existimavit; sed recte Salmasius, Grævius, et Dukerns vulgatum vindicant. Ita mox hoc capite: ‘Sinceram servare privatis consiliis non poteratis?’ v. 53. ‘Non in casis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius inter sacra penatesque vestros, quam exsulatum publice ire?’ et sæpe. Denique *pauci* primus edidit Modius, eumque reliqui secuti sunt usque ad Gronovium, qui iterum *paucis* reduxit, quod etiam

constanter superest in meis. Alterum itaque operarum errore natum videtur.

Pessimo exemplo cum summa injuria plebis] Onissus est ablativus *publico* in vulgatis edd. *pessimo exemplo publico cum summa injuria plebis*. Rhen. Tò *publico* abest a libris omnibus quos vidi. Neque Beatus, qui primus, aut in primis, illud in contextum recepit, addit, de conjecturane ita scribendum putet, an veteris libri alicujus ea sit lectio. *Modius*. Lego *pessimo publico, cum summa injuria plebis*. Supra lib. II. in princ. 'Quin Brutus idem pessimo publico id facturus fuerit.' *Klock*. Intrusit, libris Mss. omnibus atque etiam editionum antiquissima in vitis, Beatus τò *publico*, quod tamen agnoscit Campani ed. *Gebh*. Addit Rhenanus ex Borbetomagensi, haud contemnendo in plurimis libro, vocem *publico*, quæ promiscuis in libris non reperitur: habet tamen et Campani ed. Itaque ex adjectione potius esse τò *exemplo*, quam τò *publico*, suspicer, etsi nihil vulgarius illo *pessimo exemplo*. Quis ignorat? Valde blanditur, *non decemviri tulerunt paucis his annis pessimo publico cum summa injuria plebis*? Nempe malum publicum erat, et duorum ordinum ejusdem civitatis utrinque honestos viros non posse inter se connubiis adfinitatibusque sociari, et non licere Patribus, tam ex virtute quam genere generos legere. Sed præcipua injuria plebis erat, quæ, tamquam indigna, contactu patriciorum arcēbatur. Sic inferius hoc lib. c. 44. 'Ut in parcendo uni malum publicum fiat.' II. 1. 'Quin Brutus idem, qui tantum gloriæ Superbo exacto rege meruit, pessimo publico id facturus fuerit, si libertatis immaturæ cupidine priorum regum alicui regnum extorsisset.' *J. F. Gron*. Vocem *publico* non agnoscunt nostri, præter Flor. et

Harl. 1. neque etiam Hearnii Oxon. nisi unus B. Si Klockii et Gronovii conjectura *pessimo publico* vel unius probati codicis auctoritate firmaretur, eam præferre non dubitarem, contra quam Doujatio visum est, qui utramvis harum lectionum *pessimo exemplo* vel *pessimo exemplo publico* malebat, quam quæ Gronovio blanditur. Sed suum cuique esto judicium. Satis tamen mirari non possum supinam interpretis Delphinici negligentiam, qui porro subjungit, 'Ita quidem locutus est Tacitus, sed semel opinor, et solus.' Vellem indicasset, quo loco Tacitus τòis *pessimum publicum* usus esset. Novi eum alibi *publicum bonum, egregium publicum* dixisse. Verum si quis ad omnes illas similesque locutiones observationem ejus extendendam dicat, Tacitus neque 'semel,' neque 'solus' ita locutus erit. At manus aberravit, et, ut verosimile fit, Tacitus memoratus est, ubi Livius memorari debuerat. Id si verum, quomodo Gronovio vitio vertere poterit, quod Livium ex Livio emendare conatus sit, atque in animum induxerit, eum, qui semel minus obvia, immo si velis rarissima locutione usus est, eadem etiam alibi uti potuisse, licet forte nullus alius scriptor eandem adhibuerit? Sed insuper ne verum quidem est, 'solum' ita Livium locutum esse. Supra enim ad II. 1. § 3. præeunte Colero docni, ipsum illud genus loquendi etiam apud Varron. obvium esse. Vide quæ ibi dicta sunt. Ceterum τò *cum* deest in Lov. 4.

An esse ulla major aut insignior contumelia potest] *Lege aut insignitior contumelia*. Nam 'insignitus' dicimus ab 'insigniendi' verbo. *Rhen*. Rhenanus, nescio an e conjectura, *insignitior*: nam nullum e nostris ad stipulatorem invenit. Sed Plautus Casin. v. 4. 31. 'Mihī quidem ædēpol insignite facta est magna injuria.'

Rudente III. 2. 29. 'Quibus advorsum jus legesque insignite injuria hic Facta est, fitque in Veneris fano.' Vide notas ad VII. 6. *Gebh.* Gratulator codici Rhenani Borbetomagensi, cui consentientes meorum præstantissimi atque optimæ notæ Flor. et Leid. 1. veram lectionem *insignitior* recte servarunt. Eamdem etiam probavit Gronovius ad Livii VII. 6. § 6. Soliti autem sunt librarii, voci *insignitior*, tamquam minus obviæ, passim notiozem *insignior* subjicere. Vide ad VII. 6. § 6. c. 15. § 10. VIII. 13. § 1. et Pichenam ad Tacit. Annal. III. 70. Tò *insignitior* itaque, quod Frobenius a Rhenano monitus a. 1535. recepit, sed Gryphus a. 1548. iterum ejecit, revocandum censui.

§ 6 *Quid est aliud, quam exsilium intra eadem mænia*] *Quod est aliud Gaertn.* Vide ad XXXVIII. 10. § 1. *Quid est, quam exs.* Hav. *Quid aliud est, quam exs.* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *inter eadem mænia* solito lapsu Port. a m. pr. Vide ad v. 27. § 3. *intra mænia*, non comparente voce media, Hav. *intra mænia eadem* Lov. 2.

Ne propinquitatibus immisceamur? cavent, ne societur sanguis] Nescio quid sibi velit *caveant*, quod est scriptum in exemplari Borbetomagensi. Quid si hoc modo legas et distinguas? *Ne affinitatibus, ne prop. immisceamur, cavent; an ne societur sanguis;* ut respiciat id quod sequitur: 'Id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem.' *Rhen.* Pall. 1. ac 3. et Andreae ed. *immisceamus caveant*: unde Rhenanus divinabat *immisceamur cavent, an ne societur.* Sed Campanus stat a partibus vulgatæ lectionis. *Gebh. Ne prop. immisceantur* Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Klockian. et Gaertn. quomodo etiam Ascensius a. 1510. edidit. *ne prop. misceamur* Hav. *misceantur*, omissis duabus præcedentibus vocibus, Lipsiens. Deinde *caveant* Mss. plerique nostri, cum edd. Rom. a. 1472. et

Parm. a. 1480. Verum insuper edd. landatæ ita distinguunt ac scribunt: *Quid est aliud, quam exs. intra eadem mænia, quam relegationem pati, ne affinitatibus, ne prop. immisceamur? Caveant, ne, &c.* Nihilominus illud *caveant* ab inperitis librariis ortum videtur, qui ita scripserunt, ut id præcedenti *immisceamur*, ac sequenti *societur* conveniret. Lipsiens. Lov. 2. et edd. Mediol. 1495. ac Veneta 1498. dederunt *cavetur*, idque servarunt pleræque usque ad Aldum. Eam autem lectionem inde profuixisse opinor, quod in Mediol. 1480. lapsu typographico editum sit *cavet*, quem editor Venetus non inspectis prioribus libris emendare conatus est: nisi potius per errorem *cavēt*, id est *cavetur*, datum sit pro *cavēt*, id est, *cavent*: unus Lov. 5. habet *cavctis*. Lov. 4. *cavent*. Insuper *sanguinis*, pro *sanguis*, Harl. 2. et Lov. 2. Interpunctio autem, quam etiam Rhenanus mutandam censuit, et quæ tamen diu adhuc postea servata est, probari nequit. Media enim interrogationis nota indicat, verba *Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur*, referenda esse ad præcedentia *exsilium, relegationem pati*; disjungenda autem a seqq. *cavent, &c.* quibus tamen cohærere debent. Eamdem jam exstitisse in antiquioribus edd. ex modo dictis constat. Verum quum postea mutata esset, ab Aldo deinde in erratis revocata est. Quæ nunc obtinet, præterquam quod in multis Aldo antiquioribus recepta fuerit, deinde a Sigonio restituta est.

§ 7 *Quid hoc si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique, &c.*] Quocumque modo hoc distinguamus, et sive interrogative sive enunciative legamus, videtur aliquid abesse ac desiderari, cum tamen sensus non sit admodum obscurus. *Glar.* Hunc locum, atque adeo hanc sententiam vituperat Glareanus, quæ ornatissima atque apertissima est, si ita intelli-

gatur: Si connubia plebis contaminant vestram nobilitatem, nonne poteratis privatis potius consiliis eam sinceram servare, aut nullam plebeiam ducendo, aut nullam e Patribus enubere sinendo, quam lege cavere, ne connubia inter plebem et Patres essent, quam legem decemviri tulerunt? [*Glareanus non vituperat, sed ait implicatam esse.*] *Sigon.* Si *Glareanus* non vituperat, non tamen etiam, ut vult ejus vindex, sententiam implicatam ait; sed contra licet ‘sensus non sit admodum obscurus, attamen videri aliquid abesse ac desiderari;’ quod verum non esse, recte *Sigonius* ostendit. Pro *polluit*, male *polluunt* *Port.* *polluerit* *Hav.* Vide ad *xl.* 14. § 10. *Tum nobil. justam vestram* *Flor.*

Vestram, quam plerique oriundi ex Albanis et Sabinis, non genere . . . habetis] *Vestram, plerique oriundi ex Albanis et Sabinis, quos non genere, &c. habetis* *Hav. ex Albanis ex Sabinis* *Port.* Vide ad *xxvi.* 45. § 1. *Tà Albanis et desunt in Lov.* 2. Deinde *quos non genere etiam* *Harl.* 2. *Port.* a m. sec. inter versus. *Tum genere ac sanguine* *Lov.* 3. et 4. *Mox a regibus lecti* *Voss.* 2. *Leid.* ambo, *Lov.* 2. 3. 4. *Lipsiens.* *Gaertn.* *Port.* et *fragm.* *Hav.*

Aut post reges exactos jussu populi] Post reges exactos in hac re intervenisse jussum populi, ostendit *Dionysius Halic.* v. 40. de *Ap. Claudio* agens: *ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἰς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε.* Et sic accipio, quum quosdam a Patribus in patricios cooptatos legimus; ut apud *Livium* x. 8. ‘*Sabinum advenam, principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acceperunt:*’ et *Suetonium in Tib.* c. 1. ‘*Atta Claudio gentis principe post reges exactos sexto fere anno a Patribus in patricios cooptata:*’ ubi si quis legere velit *cooptato*, non valde repugnem. Sub regibus non necessarium fuisse suf-

fragium populi possit videri hic significare *Livius*. Sed contrarium constat e *Dionysio* ii. 47. de *Sabinis* in civitatem receptis: *Ἐξ ὧν ἑκατὸν ἀνδρας, οὓς αἱ φράτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις βουλευταῖς προσέγραψαν.* Et *iv.* 3. de *Ser. Tullio*: *καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἤξισαν εἰς τοὺς πατρικίους, ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιον τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τοῦτου Νομῖαν Πομπήλιον.* *Duk.* *Post exactos reges* *Lov.* ordine verborum mutato.

Neque vestras filias sororesque etiam ei nubere sinendo e Patribus] Non aliter in scripto codice legitur, nisi quod illic tantum est *et nubere*, non *etiam ei nubere*, quas voces doctus aliquis admiscuit. Lege *enubere sinendo e Patribus*. *Rhen.* Gratia sit *Beato Rhenano*, principi hujus loci afflicti instauratori; nam *Pall.* hic corrupti repræsentant partim *sororesque etiam nubere*, ut *Pall.* 1. ac 3. *Andreasque*; partim *sororesque nubere*, ut *Pal.* 2. *Campanus* pessime *ei nubere*. Est autem ‘*enubere*’ nubendo in aliam familiam gentemque transire. *Lib.* x. c. 23. ‘*Virginiam, Auli filiam, patriciam plebeio nuptam Volumnio consuli, matronæ, quod e Patribus enupsisset, sacris arcuerant.*’ Legendum e *Pall.* tribus. *Infra* *xxvi.* 34. ‘*Extra filias, quæ enupsissent.*’ *xxxix.* 19. ‘*Gentis enuptio.*’ ‘*Innubere*’ respondens huic est. *Supra* *i.* 34. ‘*Ea cum innupsisset, spernentibus Etruscis Lucumonem, exsule advena ortum, ferre indignitatem non potuit.*’ *Ovid. Metam.* vii. 856. ‘*Ne thalamis Anram patiare innubere nostris.*’ *Gebh. Nec vestras filias* *Voss.* 2. *Harl.* 2. *Lov.* 2. 3. 5. *Gaertn.* et *Hav.* Vide ad *ix.* 9. § 14. *ne vestras filias* *Lov.* 4. et *Lipsiens.* Deinde recte *Rhenanum sororesque enubere sinendo* emendasse puto, licet etiam nullus meorum codd. ei faveat, nisi unus *Port.* idque a m. pr. *sororesque et nubere sinendo* habent *Flor.* *Voss.* 1. *Leid.* 1.

Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. Lipsiens. et fragm. Hav. *sororesque nubere* Leid. 2. Harl. 2. Lov. 2. 4. 5. Port. a m. sec. et Hav. *sorores etiam nubere sinendo* Lov. 3. et Voss. 2. *sororesque etiam nubere sinendo* edd. Rom. 1472. Parm. 1480. Mediol. 1495. et Veneta 1498. *sororesque etiam ei nubere sinendo* reliquæ, quas vidi, usque ad Frobenium, qui a. 1531. *sororesque etiam, enubere sinendo* vulgavit; at quadrennio post emendationem Rhenani recepit. De verbo 'enubere' vide Sigonium ad xxvi. 34. § 3. et quædam apud Gronov. ad xxxix. 19. § 19. Denique *ex Patribus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Hav. et Port. a m. sec. Præpositio deest a m. pr. in Flor.

§ 8 *Patriciorum libido est*] Rott. Voss. duo, Flor. Helm. *patriciorum ista libido est*. J. F. Gron. *Ista libido etiam* codd. mei, et quos Hearne Oxonii contulit. Adde omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, in qua demum vox *ista* ommissa est: eam vero recentiores usque ad Gronovium non recte secuti sunt. *Lubido* Flor. Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 7. § 1. Sed apud Livium alibi semper *libido* scribitur: unde etiam hic retinui. Præterea *rd est* non comparet in Lov. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Mox *facere cogisset quemquam* trajectis vocibus idem cod. *coget*, pro *coëgisset*, Lov. 2. *cogisset* Gaertn.

§ 9 *Verum enim vero lege id prohiberi*] In alium ordinem digestis vocabulis *id lege prohiberi* Hav. et mox, *contum. est plebi* Port. et Lov. 5. Vox *plebi* deficit in edd. Rom. 1472. ac Parm. 1450.

Cur enim non confertis, ne sit connubium dicitibus ac pauperibus] Ant. Perizonius ad oram codicis legendum conjecit *cur enim non censetis*, offensus, ut videtur, rariore et vix alibi obvio usu vocis 'conferre,' quæ hic ponitur pro simul, eodem tempore ferre. Rogat enim Canuleius, cur non, quo tempore legem tulerunt, ne

connubium Patribus cum plebe esset, non 'contulerint,' id est, non simul tulerint, ne sit connubium divitibus ac pauperibus? Quamvis autem alibi hac significatione eam vocem non observaverim, id tamen singulare Livio non invideo, neque eo indignum puto. Vocula *sit* exsulat a Voss. 1. ejus loco *fit* est in Gaertn. Vide ad v. 3. § 8. *Tum dicitibus et pauperibus* Lov. 4.

§ 10 *Ut, in quam cuique feminae convenisset domum, nuberet*] *Ut, in quam cuique feminae* Hav. *ut, in quamcumque feminae* fragm. Hav. a m. pr. *ut, in qua cuique feminae* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Locutio enim ita supplenda est, *ut, in quam cuique feminae nubere convenisset domum, in eam nuberet*. Jam vero non dicitur 'nubere in domo,' certe non hoc sensu, sed 'in domum.' Et ita emendandum censuit Gronov. apud Quinctil. Declam. cccxxxviii. 'Hæc enim quamvis maritum habere desiisset, atque esset ea domo, in quam virgo nupserrat, pulsa; non sine auxilio tamen videri poterat.' Similiter et Cicero locutus est in Orat. pro Cælio c. 14. 'Cui quum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit?' Præterea *innuberet* olim in cod. suo scriptum fuisse, sed postea primam ejus vocis syllabam erasam esse, Klockius testatur. De verbo 'innubere' vide ad i. 34. § 4. Sed reliqui nihil mutant. Ceterum paullo ante *Quod priv. cons. credo usibus ubique semper fuit* Lov. 2. Sed voces *credo usibus* ab indocto librario ex margine in contextum receptæ videntur, quibus imperitior aliquis indicare voluerat se credere, pro *ubique*, legendum esse *usibus*. Pro *fuit* autem Lipsiens. præfert *fuert*. Vide ad xl. 14. § 10.

Ex qua pactus est vir domo] *Ex qua factus est* perperam præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. quomodo sæpe aberrat-

runt manus librariorum. Vide ad III. 19. § 12. et quæ olim contuli ad Sillii Italic. XVII. 79.

Duasque ex una civitate facitis] *Civitates* Flor. Utrumque probum est, ipsiusque Livii auctoritate defendi potest. Supra II. 24. 'Adeo duas ex una civitate discordia fecerat.' c. 44. 'Duas civitates ex una factas.' Vide ad III. 9. § 4.

§ 11 *Ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat*] *Nec eodem itinere* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. Ter vero *nec*, pro *ne*, præferunt Harl. 2. et Hav. Male. Elegantior enim illa τὸν *ne* repetitio. Panllo ante hoc cap. 'Ne adfinitibus, ne propinquitatibus inmiscemur, cavent, ne societur sanguis.' xxxiv. 3. 'Ne ullus modus sumtibus, ne luxuriæ sit;' ubi olim similiter peccabatur. Plura ad eum locum notabuntur. Voces *itinere eat? ne idem* negligentia scribæ aberrant ab Harl. 1. τὸν *ineat* ab Hav.

Quid enim in re est aliud] *Quid enim in te est aliud* Gaertn. *Quid enim interest aliud* Lipsiens. *Quid enim jure est aliud* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Cic. ad Attic. II. 19. 'Nec, quid faciam, scio: neque tantum est in re, quantus est sermo.' Livius X. 8. 'Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur;' ubi vide Gronov. *in re aliud est* Lov. 4.

Quid juris tandem mutatur] Pall. 1. ac 3. *imitatur*. Lege, ut edidit Campanus, *imitatur*. Gebh. Si ullius codicis auctoritate hæc conjectura stabiliretur, non displiceret. Vide ad VII. 22. § 6. Nunc tamen probare nequeo, quoniam omnes nostri stant pro vulgata, nisi quod itidem *imitatur* sit in Voss. 2. et Lov. 3. Sane si ad ductus literarum diligentius attendimus, *imitatur* vicinius est τῷ *mutatur*, quam alteri *immutatur*: qui vero in Mss. non hospes est, perspectum ha-

bet, quam facile literæ *imi* et *mu* inter se commutari queant. *Imitari* tamen, *mutari*, et *immutari* in Mss. Valer. Max. confundi, viri docti observarunt ad VI. 3. ex. 1. Vide etiam ad V. 30. § 3. Hæc scripseram, quum codicis Flor. excerpta nactus video eum diserte *immutatur* præferre. Ei igitur lectioni ulterius adversari nolo.

§ 12 *Nec, quod nos ex connubio vestro petamus, quidquam est, præterquam*] Colon. membranæ *nec nos ex conn. vestro petimus quidquam, præter*. Modius. Non aliter Pall. omnes atque edd. quam *nec, quod nos ex conn. vestro petamus, quidquam est, præterq.* Modius e membranæ Colon. *nec nos ex conn. vestro petimus quidquam, præter*. Gebh. Omnes etiam codd. mei vulgatæ lectioni adhærent, præterquam quod vocula *quod* desit in Lov. 2. ejus loco *que* præferat Lov. 3. et quod Hav. habeat *ne, quod nos ex conn. nostro*. Mox sequitur, 'Nec, vos quod contendatis, quidquam est.' Unde patet receptam lectionem servandam esse. Similis est periphrasis 'nihil est, quod,' qua Livius sæpius usus est. Supra II. 55. 'Nihil est, quod expectetis tribunos.' xxiv. 15. 'Postremo pronnciat Gracchus, esse nihil, quod de libertate sperarent, nisi eo die fusi fugatique hostes essent.' xxxviii. 43. 'Nihil est, quod se ab Ætolis separent. Eadem Ambraciensium et Ætolorum causa est.' Vide Vechneri Hellenol. II. 10.

Præterquam ut hominum, ut civium numero simus] *Præterq. in hom. ac civ.* Hav. Male. Infra VI. 20. 'Orasse singulos universosque, ut Capitolium atque arcem intuentes, ut ad Deos immortales versi de se judicarent.' xxxi. 7. 'Ut linguam, ut nomen secutos crederes.' xxv. 6. 'Petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur.' xxxiv. 3. 'Ut auro et purpura fulgeamus, inquit; ut carpentis festis profestisque diebus per urbem vectemur.' Et ita ex conjectura legendum

opinatus sum II. 38. *Ut veteres populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum, ut omnia, inquit, obliviscamini alia.* Plura duplicatarum similium particularum exempla vide ad v. 35. § 4. *ut numero civium trajectis vocibus* Lov. 4.

Nisi in contumeliam ignominiamque nostram] Nisi quod in cont. Harl. 2. et Port. ubi, pro nisi, est in Lipsiens. Deinde *vestram* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Id autem hoc sensu ferri posset, ut indicaret Canuleis, ideo contentionem patriciis contumeliæ ignominiaque futuram, quoniam tandem ipsis cedendum erit plebi. Sed vulgatum præfero. *Ignominiamque uterque certare* Gaertn. Mox *quod contempnatis, pro contendatis*, Gaertn. Vide ad Livii VI. 6. § 5. Deinde *nequicquam est* Lov. 2. et Gaertn.

CAP. V. § 1 *Utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta est]* Prima vox prætermittitur in Hav. quasi sufficeret, quod ea præcessisset, et hic satis commode intelligi posset. Sed reliquos, qui constanter servant, sequi tutius est. Deinde *nota libertas* Voss. 2. Sed *æqua libertas* est 'æqualis.' Infra hoc cap. 'Si, quod æquæ libertatis est, in vicem annuis magistratibus parere atque imperitare licet.' Vide ad Sillii III. 192. Denique *parata est* Harl. 2. et Lipsiens. sæpe obvio in Mss. errore. Vide ad v. 6. § 1. et mox hoc cap. § 5.

§ 2 *Oportet licere populo Romano, si velit, jubere legem]* Pop. Rom. Voss. 2. et Lov. 3. Verum ita mutanda erit interpunctio, ut 'populum Romanum jubere legem' propius jungantur. Sed alterum malo. Lectio hæc inde profluxisse videtur, quod olim per compendium scriptum sit *po. Ro.* Vide ad XXXIX. 47. § 11.

Vos delectum pro parna decernetis] Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. ut sæpe alibi, iterum *dilectum* præferunt. Vide ad

XXXVII. 51. § 7. Præterea *decernitis* Voss. 2. Port. fragm. Hav. Lov. 3. 4. 5. et Gaertn. Mox *cæperit* Flor. pro *cæpero*. Verum ita, τφ ego expuncto, legendum foret *et simul tribunus vocare tribus in suffragium cæperit*. At omnes alii vulgatum tuentur.

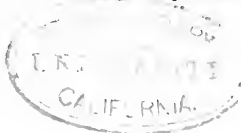
Sacramento juniores adiges, et in castra educes] Ad castra reduces Harl. 2. ad castra educes Hav. Sed vulgatum præstat. 'Educere in castra,' nempe ex urbe. Vide ad III. 62. § 5.

§ 3 *Quid si non quantum istæ minæ]* Pal. 3. *quid est, si non quantum*. Gebh. *Quod si non* Lov. 2. Deinde *tñ*, id est *tantum*, Lov. 5. Vide ad XXIV. 35. § 4. *numquam tum*, pro non quantum, quædam ex vet. edd. *numquam quantum* edit. Mediol. 1505. Sed male. Mox *consensum plebis* Lov. 4.

Bis jam experti essetis] Bis jam experti estis Leid. 2. et Hav. Sed librarii literas duas, licet alio ordine positas, vocis *essetis* geminare perpetram neglexerunt.

Scilicet, quia nobis consultum volebatis] Qui scilicet Klockian. *si licet* Voss. 1. et Port. De quo errore jam dictum ad III. 19. § 9. Tum *vobis* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. Lov. 3. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Tandem *videbatis* Leid. 2. et Lov. 1. Mox *quia quæ pars*, pro *quod quæ pars*, Lov. 4. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Deinde *non vires experientur* § seq. transpositis vocabulis Lov. 4.

§ 5 *Itaque ad bella ista, seu falsa, seu vera sunt]* Lege ex vet. lib. *Ita ad bella ista*. Sigon. Sigonii lectio *Ita ad bella ista* non fruitur nostris libris assentientibus. Gebh. Si cum Sigonio recipimus *Ita ad bella ista, τδ Ita* hic capi debet pro 'ea conditione.' Ut III. 45. 'Ceterum ita in ea firmum libertatis fore præsidium, si nec causis, nec personis variet.' Infra cap. seq. 'Patres, ut de connubio ferretur, consensere: ita maximo rati contentionem de plebeis consu-

libus trihunos aut totam deposituros, aut post bellum diluturos esse.' xxxvi. 4. 'De frumento utrisque responsum, ita usurum eo populum Romanum, si pretium acciperent.' xlii. 30. 'Pauci ex iis iustitia imperii Romani capti; plures ita, si præcipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati.' c. 41. 'Cujus conditionis iniquitatem ita non sum recusaturus, si vos quoque accipitis.' Plerisque his locis voculam *ita* hoc sensu excipiebat particula *si*, ut etiam hoc loco. At eam excipit τὸ *ut* in § 2. Institut. Quibus alienare licet: 'Dispositum est, ita licere, tutori vel curatori debitorum pupillarem solvere, ut prius judicialis sententia, sine omni damno celebrata, hoc permittat.' Qui locus si ita interpunctus fuisset, Hottomanno Observ. x. 7. errandi ansa data non foret. Voculæ autem *ita* et *itaque* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad xxi. 53. § 7. Verum omnes etiam mei hic editam lectionem servant, quam propterea veram puto, quum commodum etiam sensum efficiat. Præterea, ordine verborum mutato, *seu vera, seu falsa sunt* præferunt Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Lov. 2. et 3. Præterea *sint*, pro *sunt*, Gaertn.

Parata vobis plebes est] Ita Gronovius edidit; cui ex meis consentiunt Flor. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et Voss. 1. a m. sec. Neque aliter sibi in Pal. 3. obvium fuisse, Gebhardus monuit ad II. 55. § 2. Vetustiores excusi cum reliquis scriptis præferunt *plebs*. Ceterum *parata*, pro *parata*, librarii errore est in Hav. Vide hoc cap. § 1. *vobis parata* Lov. 4. *parata nobis* 5.

Si, connubiis redditis, unam hanc civitatem facitis] *Si connubia redditis, unam hanc* Harl. 2. et Hav. Verum, si Livius hæc disjungere voluisset, diciturus fuisset *si connubia redditis, si unam hanc civitatem facitis*, quomodo in seqq. τὸ *si* etiam repetit.

Si jungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt] *Si jungi, si miscerique* Harl. 2. *si jungi immiscerique* Lov. 5. et Port. cap. præc. 'Ne adfinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur, cavent, ne societur sanguis.' Et potuit facile prima syllaba vocis *immisceri* excidere ob ultimam literam vocis præced. et primam τὸ *misceri*. Vide ad xxxix. 6. § 2. Reliquorum tamen codicum in editam lectionem conspiratio permovet, ne quid innovandum putem. Similiter *immiscere*, pro *miscere*, male datum erat I. 9. § 4. et II. 33. § 8. Ita confunduntur inter se 'mutare' et 'immutare' c. 4. § 11. 'minuere' et 'imminuere' VII. 8. § 4. et similia alibi.

Si spes, si aditus ad honores viris strenuis et fortibus datur] *Si sessi aditus ad honores*, secunda ac tertia voce coalescente et una litera omissa, Leid. I. in qualem scripturam incidisse videntur librarii Lov. 4. 5. ac Port. et apud Hearnium Oxon. L. 1. et C. Sed quum eam lectionem aperte mendosam viderent, pro ea dederunt *si sensim ad honores*. Tum *fortibus et strenuis* Lov. 4. Mox *rep. esse*, pro *reip. esse*, Flor. a m. pr. Sed litera *n* superscripta est, ac factum *rempublicam esse*. At vulgatum probum est.

§ 6 *Si hæc impedit aliquis*] Legendum *Sin hæc impedit aliquis*. Sigon. Sigonii lectio *Sin hæc impedit* non fruitur nostris libris adsentientibus. *Gebh.* Sigonianum *Sin*, sive ex conjectura natum, sive ex vet. lib. prolatum, ferri posset, si aliorum codicum consensus accederet: passim enim *si* et *sin* in Mss. commutantur. Vide Broekhus. ad Propert. Eleg. IV. 4. 55. et Cortium ad Sall. Cat. c. 52. § 16. Vide etiam ad I. 50. § 6. ad VI. 39. § 12. et aliis locis. Quum tamen hic etiam Mss. constanter τὸ *Si* defendant, et, ut Cortius d. I. docet, non semper, quando *si* præcedit,

sin excipiat, a vulgato non discedo. Ceterum *Si hæc impedit* Harl. 1. *Si hoc impedit* Lov. 4. et Harl. 2. Utrumque admittit Hav. præferens *Si hoc impedit*. Sed frustra. *Hæc* utramque nempe legem, et de connubio Patrum et plebis, et ut populo potestas sit, seu de plebe, seu de Patribus vellet, consules faciendi.

Ferte sermonibus et multiplicata fama bella] *Ferre sermonibus et multiplicare fama bella* fragm. Hav. a. m. pr. *ferre* etiam Hav. *forte sermonibus multiplicata famam belli* Lov. 1. et Neapol. Latini. *multiplicata fama bella* Gaertn. Vulgatum non muto. *Ferre sermonibus*, ut 'ferre fama' I. 42. 'Servium conditorem omnis in civitate discriminis ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunæque aliquid interlucet, posterius fama ferrent.' xxxiii. 31. 'Vulgoque Patres ita fama ferebant, quod tum primum duo plebei consules facti essent, id Diis cordi non fuisse.' Tacit. Annal. xvi. 2. 'Nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes diversa fama tulere.' 'ferre rumoribus' Annal. xv. 46. 'Jam Spartacum et vetera mala rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque.'

Nemo arma capturus, nemo dimicaturus] *Nemo est arma capturus* Lov. 4. et Gaertn. *nemo arma accepturus* Lov. 2. Præterea verba *nemo dimicaturus* culpa scribæ non comparent in Leid. 2.

Cum quibus nec in re publica honorum, nec in privata connubii societas est] *Honor* habent omnes, quos evolvi, vetustiores impressi. Aldus demum *honorum* recte reposuit. Et ita præferunt omnes codd. præter Lov. 4. in quo itidem erat *honor*, et Gaertn. in quo vox illa non conspicitur. Scriptum fuerat *honoꝛ*, id est *honorum*, et notam literæ *r* additam neglexerat scriba codicis, ex quo primæ edd. prolierunt. Nescio vero quid in mentem venerit viro docto, qui ad

marginem ed. Curionis emendabat *in privato*; quum vel cæco adpareat ex præcedenti revocandum esse *in re privata*. Distinguuntur autem 'res publica' et 'res privata,' ut apud Cic. de Amic. c. 4. 'Recordatione nostræ amicitiae sic fruor, ut beate vixisse videar, quia cum Scipione vixerim; quocum mihi conjuncta cura de re publica et de privata fuit:' et c. 27. 'In hac' (amicitia Scipionis) 'mihi de re publica consensus, in hac rerum privatarum consilium, in eadem requies plena oblectationis fuit.' Verbum *est* omittitur in Hav.

CAP. VI. § 1 *Et res a perpetuis orationibus in altercationem vertisset*] Pal. 3. habuerat *alterationem*. 'Altercatio' in Glossar. redditur ἀψιμαχία et ἀντίρρησις, quantum recorder. Idem 'altercari' reddit *φιλονεικεῖν*. Gnomasticum vero *διαδικάζεσθαι*. Supra iii. 68. 'Sedemus desides domi, mulierum ritu inter nos altercantes.' iv. 45. 'Patria majestas istam altercationem dirimet.' c. 53. 'Res diu ducta per altercationem.' viii. 33. 'Non tam perpetuæ orationes, quam altercatio, exaudiebantur.' xxxii. 22. 'Et jam non singuli tantum, sed populi universi, inter se altercabantur.' xxxv. 17. 'Æqua iniqua miscentes e disceptatione altercationem fecerunt.' *Gebh. Altercationem* Leid. 2. Lipsiens. Lov. 5. et Gaertn. Quæ scriptura vitiosæ orthographiæ ac barbariei illorum temporum, quibus hi codd. exarati sunt, tribui debet. Eodem modo in quibusdam Mss. peccatur hoc lib. c. 45. § 8. c. 53. § 5. v. 49. § 1. viii. 33. § 10. xxii. 45. § 1. et passim. Pari modo in multis vetustorum diplomatum apographis scriptum obcurrit; ut in illo quod edidit Ger. Dumber in *Descript. Daventr.* iii. 4. p. 243. Vide du Cange in *Glossar. Med. Latin. voc.* 'Altricari.' Deinde *et res apertis orationibus in altercationem* Lov. 4. a. m. pr. Sed errore librarii. Ubique

enim 'perpetuæ orationes' et 'altercationes' obponi solent. Ita non modo Livius VIII. 33. loco, quem Gebhardus laudavit, sed et Cicero ad Attic. I. 16. 'Clodium præsentem fregi in senatu, cum oratione perpetua, plenissima gravitatis, tum altercatione ejusmodi, ex qua licet pauca degustes.' Similiter obponuntur etiam 'continuæ orationes' et 'altercationes' apud Tacit. Histor. IV. 7. 'Paullatinque per altercationem ad continuas et infestas orationes protracti sunt:' et Quinctil. Instit. Orat. VI. 4. 'Altercationis præcepta poterant videri nunc inchoanda, quum omnia, quæ ad continuam orationem pertinent, peregissem.' Præterea *res vertissent* Flor. Voss. I. a m. pr. Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. Port. a m. pr. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. N. et C. ac Neapol. Latini: quomodo etiam vir doctus in ora edit, Mediol. 1480. emendandum conjecit. At infra est hoc lib. c. 53. 'Res diu ducta per altercationem.' xxv. 1. 'Deinde ad Patres etiam et ad publicam querimoniam excessit res.' Utrumque tamen ferri potest. Vide ad II. 47. § 5. Lector itaque videat, utrum probare malit. *Res venisset* Voss. 1. et Port. a m. sec. *res venissent* Leid. 2. et Lov. 1. Sed male. *Vertisset* ponitur pro 'versa esset.' Vide ad II. 62. § 2. 'Vertit' et 'venit' etiam alibi confundi solent. Vide ad V. 49. § 5. similiter 'prævertit' et 'prævenit.' Vide ad IX. 17. § 9. Paulo ante *Quum in concionem consules processissent* vetustæ, quas vidi, add. sine vocula *et*, quam inseruit Aldus. Ei vero omnes consentiunt codd.

§ 2 *Ut fortasse vere, sic parum utiliter in præsens certamen respondit* *Ut fortasse verum* Gaertn. Quæ locutio, in qua *verum* adjectivum respondet adverbio *utiliter*, eodem modo formata videri potest, quo illa II. 30. 'Esfusi et contemti pugnam iniere.' At reliquis dissentientibus a vulgato

non recedo. *Et fortasse vere* Voss. 2. Vide ad XXI. 28. § 8. et mox ad § 10. *Tum parum inutiliter* Lov. 4. a m. pr. Sed syllaba initialis in nata est ex ultima litera præced. vocis *parum*. Vide ad V. 23. § 5. Ceterum quum Livius supra non *consulem*, sed *consules*, in concionem processisse dixerit; hinc etiam nunc non *respondit*, sed *responderunt*, dicere debuisse videtur. Hanc difficultatem quorundam codd. librarii observant, eique variis rationibus obcurrere conati sunt. Certe *responderēt*, sive *responderunt*, datum est in Lov. 2. *respondit erant* in Gaertn. quasi librarius duplicem lectionem, *respondit* et *responderant*, in cod. suo deprehendisset; quarum posteriorem non a Livii, sed a librarii manu natam putarem. At in Voss. 2. et Lov. 3. superius duo vocabula inseruntur hoc modo, *et consul interroganti tribuno*. Quum tamen vulgata scriptura reliquorum omnium codicum consensu nitatur, potius videndum est an *respondit* accipi possit, pro alter eorum *respondit*: quare Gronovius observat infra ad XXXIV. 3. § 9. *τὸ inquit*, sic absolute positum, perpetuam proponendæ conversationis formulam esse, licet, quæ præcedunt, et quæ sequuntur, ad plures dirigantur: ut sit, aliquis ex isto numero inquit.

Quod nemo plebeius auspicia haberet] Hoc ait, quod lege Romuli regis sacra solis patriciis erant commissa, auctore Dionysio lib. II. p. 83. Ἐνομοθετεῖ τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἱεράσθαι τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν, καὶ τὰ κοινὰ πράττειν, τοὺς δὲ δημοτικούς τούτων μὲν ἀπολεῖσθαι τῶν πραγμάτων. Et Livius VI. 41. 'Penes quos sunt auspicia more majorum? nempe penes patres: nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum, quos populus creat patricios magistratus, non aliter, quam auspicato, creet; sed nos quoque ipsi

sine suffragio populi auspiciato inter regem prodamus, et privatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent.' *Sigon.* Liv. x. 8. 'Semper ista audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos gentem habere, vos solos justum imperium et auspiciam domi militiæque.'

Ne incerta prole auspicia turbarentur] Perturbarentur codex, quem Hearn Oxonii consuluit, B. Sed nullus ei concinit. De verbo 'turbare' hoc sensu vide Gronov. Observ. 1. 15. Paulo ante *ideo decemviros, pro ideoque dec.* fragm. Hav.

§ 3 *Plebes ad id maxime indignatione exarsit]* Colon. membranæ *Plebes ad id maxime indignatione moveri.* Modius. Novant iterum Colonienses membranæ, indice Modio, *Plebes ad id maxime indignatione moveri*: quam lectionem omnes nostri abnuunt. *Gebh.* Abnuunt etiam omnes nostri; quare unum, adversantibus omnibus, non audiendum censeo. 'Exarsit indignatione,' ut 'exarserant animis' III. 30. § 2. ubi vide. Præterea *Plebes ad id* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. et Lipsiens. *plebes ad hoc* Harl. 2. *plebes ad hæc* Hav. Vide ad 1. 20. § 6. et mox hoc §.

Auspiciari tanquam invisi Diis immortalibus negarentur posse] *Tanquam in ins. imm.* Voss. 1. *tanquam ins. mortalibus* Lipsiens. *tanquam invidiis imm.* Leid. 1. et Lov. 2. 3. 4. et 5. Deinde *negaretur* Lov. 5. *negantur* Lov. 4. *negarent* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad x. 10. § 1.

Nec ante finis contentionum fuit] *Negante finis* Flor. perpetua literarum c et g commutatione. Vide ad vi. 25. § 6. *nec ante contentionum finis fuit* fragm. Hav. *nec ante finis contentionem fuit* Hav. *nec ante finis contentionis fuit* Hearnii Oxon. B. et L. 1.

Quum et tribunum acerrimum auctorem plebs nacta esset] *Td et non* comparet in Lipsiens. Vide ad II. 44. § 3. Tum *plebis* habent Lov. 3. et

Gaertn. quod etiam Gebhardus ad II. 55. § 2. se in duobus Pall. invenisse testatus est, ideoque emendat *plebes*, quomodo disertim præferunt fragm. Hav. omnesque edd. usque ad Paris. 1529. in qua prima *plebs* mihi obvium fuit. Eam deinde lectionem Frobenius a. 1531. Frobenium vero reliqui recentiores secuti sunt: cui consentiunt ceteri scripti. Vide hoc § *tribunum acerr. plebs nacta esset auct.* exhibet Lov. 4. *nacta est* Lov. 2. et Lipsiens.

Quam victi tandem Patres, ut de connubio ferretur, consensere] Verbum *consensere* in contextum relatum post *consensere* satis indicat veterem fortassis lectionem fuisse *Patres, ut de connubio ferretur, concessere.* Rhen. Colon. membranæ *ut de connubio ferretur, consensere*, pro *concessere*. Modius. Colonienses membranæ *consensere*, non *concessere*, ut vulgo: cui lectioni annuunt omnes nostri. *Gebh.* In Flor. a m. pr. scriptum fuit *consenserere*, pro quo manu altera factum est *concessere*. Sed reliqui omnes uno ore *consensere* confirmant; de quo verbo vide Gronov. hoc lib. ad c. 35. § 5. *Concessere* autem, quod Rheuanus in contextum cod. sui post *consensere* relatum esse docet, eo ex marginali glossa inrepsisse existimo. Similes enim expositiones simul cum ipsis vocibus, quas interpretantur, librorum stupore in contextu junctas fuisse, dictum est ad III. 44. § 4. Solent ceteroquin vocabula *consensit* et *concessit* in membranis vetustis commutari. Vide ad IX. 7. § 7. Præterea vocula *ut* exsulat a Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Lov. 1. ac 4. a m. pr.

§ 4 *Contentionem de plebeiis consiliibus]* *Contentionem* Leid. ambo, Harl. 1. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo alibi peccare librarii soliti sunt. Vide exempla ad II. 56. § 14. III. 33. § 9. c. 34. § 1. c. 52. § 1. mox hoc cap. § 11. c. 25. § 1. c. 32. § 1. v. 51. § 1. vi. 5. § 1. c. 36. § 4. et alibi;

sæpissime. *De contentione de plebeis* Lov. 4. Tum *de plebis consulibus* fragm. Hav. *de plebis consulati* Hav. Mox *bellum daturus*, pro *b. dilaturus*, Lov. 3. *post bellum delaturus* Lov. 5. et Gaertn.

Contentamque interim connubio plebem] *Contentam interim*, sine τῆ que, Voss. 2. *contēptamque interim* Leid. 1. frequenter in scriptis obvio errore. Vide ad xxv. 38. § 20. *contentatam interim* Lov. 3. Mox *dilectui* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7. et mox ad § seq. *delectu* Lov. 2. Vide ad xxiv. 19. § 6.

§ 5 *Quum Canuleius victoria de Patribus et plebis favore ingens esset*] Quam interpolatus sit Pal. 2. maxime hic licet animadvertere: *Cum Canuleius victoriam habuisset, et plebis favor ingens esset*. Ergo cum nihil Sigonius proferat, quod non hoc codice quoque contineatur, cæteris ferme diversum præferentibus, quis sana mente præditus assentationem suam ad singula Sigoniana inlectat, manusve det auctoritate subactis? *Gebh.* Hic etiam per omnia coddici Pal. 2. Gebhardi consentiunt ex meis Harl. 2. et Hav. nisi quod servant voces *de Patribus*. Sed recte Gebhardus monuit lectionem illam fæde interpolatam esse. Ceterum *victoriam* est in Flor. Tum *favor*, pro *favore*, in Lipsiens.

Pro rogatione sua summa vi pugnans] *Vox sua* deficit in Gaertn. Tum *summa vi ipugnans* habent Port. Gaertn. et Lipsiens. Sed litera *i* ex proximæ vocis ultima repetita est. Vide ad v. 37. § 7. Paulo ante *alii tribuni ad certamen accensi* mutato ordine Lov. 5.

Delectum impediunt] Quemadmodum sæpe alibi, ita hic iterum *dilectum* præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide ad § præc. In verbis præcedd. *crescentes in die fama belli* Lipsiens. quasi Livius

vellet famam belli causam fuisse cur tribuni creverint, id est, potentiores facti sint ad obtinendum quod velent. Sed reliqui recte vulgatum tinentur, nisi quod vox *belli* male ommissa sit in Flor.

§ 6 *Nihil agi posset, consilia principum domi habebant*] *Nil agi posset* Hav. Vide mox ad § 8. Præterea magnus Gronovius ad Liv. XLIV. 2. § 5. docet *concilium* poni pro congressu secreto, coitione, seu cætu conspirantium clanculum, ideoque eam vocem hic restituendam, et *consilia principum* legendum censet: quo eodem sensu etiam emendabat II. 54. ‘His accensi vocibus Patres concilia inde, non publica, sed in privato seductaque a plurimum conscientia, habere:’ ubi etiam *consilia* vulgo editur. Similiter editur hoc lib. c. 48. ‘Nec tribuni militum nunc in senatu, nunc in conciliis privatis principum cogendis viam consilii inveniebant:’ ubi tamen plerique scripti *in consiliis*. Si ea emendatio hic admittenda est, videtur et mox § seq. similiter mutandum: ‘Soli ex consularibus Valerius atque Horatius non intererant conciliis:’ ut et inferius § 8. ‘Per hæc concilia,’ principum nempe, quæ consules domi habebant, ‘eo deducta res est, ut tribunos militum consulari potestate promiscue ex patribus et plebe creari sinerent.’ Etiam VI. 35. ‘Conterriti Patres quum trepidassent, publicis privatisque conciliis nullo alio remedio invento, collegas adversus tribunicias rogationes comparaverunt.’ Verum et hoc et illis locis *consilia* et *consiliis* servant omnes manu exarati codd. Et ita forte etiam restituendum est v. 7. ‘Concilio prius inter se habito senatum adennt:’ quemadmodum multi codd. habent; ubi tamen *consilio* nunc legitur.

Adparebat aut hostibus aut civibus] Lege ex vet. lib. *apparebat autem aut*. Sigon. Ejeci τὸ autem, contra omnes libros et calamo pictos et impressos

Sigionio inferctum. *Gebh.* Particulam autem ab Sigonio insertam, quia nusquam inventa nobis in vet. scriptis editisve, nec ad rem faciebat, eiecimus. Juxta enim constat oratio atque l. III. c. 17. 'Vim ultimam apparebat futuram.' XXI. 9. 'Apparebat non admissos protinus Carthaginem ituros.' XXVII. 4. 'Apparebat, quo nihil iniquius est, ex eventu famam habiturum.' XXXV. 32. 'Apparebat, quid ea oratio in concilio motura esset.' *J. F. Gron.* Adparebat autem *hostibus* Lipsiens. Sed solent librarii τὰ aut et autem confundere. Vide ad IV. 42. § 6. Utramque autem lectionem exhibet vet. lib. Sigonii, quæ in nullo meorum codicum superest. Vide Gronov. etiam ad XXXVI. 30. § 5. Passim autem librarius τὸ autem inserere solitos fuisse, ut orationem Livianam, quam non recte colærere existimabant, diligentius connecterent, videbimus ad XXI. 40. § 11. ut, pro aut, est in Lov. 3. Vide hoc lib. ad c. 12. § 8. Mox τὸ esse non conspicitur in Lov. 3.

§ 7 *Valerius atque Horatius non intererant consiliis*] Vide supra hoc cap. ad § præced.

C. Claudii sententia consules armabat in tribunos] Et *C. Claudii* Port. Lov. 5. et fragm. Hav. et *senatusconsultum Claudii* Lov. 4. cui cod. a m. altera deinceps additum est *Claudii* prænomen C. Deinde *armabat consules* idem Lov. 4. *consulem armabat* fragm. Hav. a m. pr. Præpositio denique in exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. Sed ejus loco *inter* est in Gaertn. Vide ad XXXVIII. 57. § 6.

Quinctiorum, Cincinnatique et Capitolini, sententiæ] Ultima vox *sententiæ* abest ab antiquioribus edd. sive creditum sit, ex voce *sententia*, quæ modo præcessit, satis commode hic *sententiæ* repeti posse, (quomodo III. 38. obcurrit 'snarumque rerum erant, amissa publica:' ubi ex præcedenti rerum repetendum *amissa publica re,*)

sive librarii hunc verborum sensum esse existimaverint, omnes Cincinnatos omnesque Capitolinos Quinctiorum, sive ex gente Quinctia, a cæde abhorruisse. Sed notandum consules, quid agendum foret, non cum universo senatu, sed tantum cum ejus principibus domi consultasse; per 'principes' autem 'senatus' fere tantum intelligi, qui summis magistratibus, consulatn, similibusque, perfuncti erant. Tales autem in gentis Quinctiæ familiis Cincinnatorum et Capitolinorum hoc tempore non plures erant, sed in illa unus tantum L. Quinctius Cincinnatus, in hac unus itidem T. Quinctius Capitolinus adhuc memorati sunt: unde constat ultimam sententiam probari non posse. Sed nec priorem laudo. Omnes enim codd. mei constanter vocem *sententiæ* agnoscunt, quam propterea recte Aldus addidit. Insuper *Quiritorum*, pro *Quintiorum*, Gaertn. Vide ad II. 57. § 1. Tum *Cincinnati et Capitolini*, sine vocula *que*, Lov. 4. Male. Vide ad x. 30. § 2.

Quos, fœdere icto cum plebe, sacrosantos accepissent] *Sacros accep.* Voss. 2. *sacros cons. accep.* Lov. 3. *sacros cōs accep.* Klockian.

§ 8 *Per hæc consilia eo deducta res est*] Vocula *eo* Hav. voce *res* Harl. 1. et denique verbo *est* Lov. 5. carcent: *deducta est res* præferunt, trajectis dictionibus, Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. Port. Klockian. Harl. 2. et Hav. *deducto eo res est* Lov. 4. Soli Flor. et fragm. Hav. editam lectionem servant. Liv. XXXVII. 49. 'Et eo, vetera et oblitterata repetendo, rem adduxerunt.' Præterea *nil mutaretur*, quomodo etiam variat idem codex § 6. Denique τὸ *tribuni* culpa librarii deest in Lov. 2.

§ 9 *Extemplo, quicumque aliquid seditiose dixerat, aut fecerat, quam maxime tribunicii*] Vet. libri, pro *quam maxime*, habent *hunc quam maxime*. Ex quo

intelligi potest, legendum esse *hinc quam maxime*; id est, inter eos qui seditiose dixerant, aut fecerant, quam maxime tribunicii prensabant. *Signon. Lego hunc quam maxime tribunicii et prensare hominem, &c. Klock. Pall. omnes, qua scripti, qua cusi, fecerat, hunc quam maxime tribunicii et prensare. Quod perperam Signonius mutat in hinc. Gebh. Seditiose edixerat Hav. a m. pr. initio vocis adhærente litera finali præcedentis seditiose. Vide ad xxxvii. 29. § 8. Præterea hunc quam maxime, excepto solo Flor. præferunt etiam omnes scripti mei, deinde Hearnii Oxon. N. et C. ac denique edd. quas vidi, omnes usque ad Frobenianam a. 1531. quæ prima τὸ hunc omisit. Quid Gebhardo, qui se eandem lectionem in suis libris invenisse profitetur, et tamen Signonii *hinc*, pro *hunc*, emendantis conjecturam damnat, placuerit, ex ejus annotatione colligi nequit. Certe lectionem, in scriptis et editis vetustis obviam, jure probare, aut hunc Livii sensum constituere nequit, homines tribunicios quam maxime prensasse hunc, quicumque aliquid seditiose dixerat, aut fecerat, quemadmodum fere Klockius locum accepit; quum potius voluerit, ipsos illos, qui aliquid seditiose vel dixerant, vel fecerant, sed quam maxime tribunicios, se honoris consularis candidatos professos esse, atque *homines*, id est, reliquos cives, quibus jus suffragii erat, prensasse. Eo sensu *maxime* est i. 11. 'Romam inde frequenter migratum est, a parentibus maxime ac propinquis raptarum.' Nihil itaque propius esse video quam ut vel cum cod. Flor. eoque, qui editioni Frobenianæ præfuit, τὸ hunc deleamus, vel cum Signonio *hunc* mutemus in *hinc*. Paulo ante *inducuntur* pro *indicuntur*, Flor. Lov. 3. Lipsiens. et Harl. 2.*

Et prensare homines et concursare] Tò et priori loco deest in Lov. 4. pro quo etiam habet Lov. 5. *pensare* Voss.

1. et Gaertn. errore librariorum. *Comprensare* Hearnii Oxon. L. 2. *inpensare* Lov. 5. quorum neutrum probandum patet. *Prehensare* Leid. 1. Hav. et priores excusi. Vide hoc lib. c. 48. § 11.

§ 10 *Ut patricios desperatio primo, irritata plebe, adipiscendi honoris]* *Ut patricios primo in tanta plebe* Lipsiens. in contextu, altera lectione margini adscripta. *Et patricios* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad § 2. Tum *prima* fragm. Hav. a m. pr. Deinde *irrita* Lov. 4. Vide ad xxxii. 3. § 2. Præterea *apiscendi*, pro *adipiscendi*, legendum esse, Modius et Gronovius monuerunt hoc lib. ad c. 3. § 7. Verum quemadmodum id verbum supra restituendum esse, viris doctis ita consentibus facile adsensus sum, quoniam eam lectionem firmabant optimi mei et quidam Hearnii Mss. Oxonienses; ita hoc loco in diversa abiissem, quod nulli neque mei neque Hearnii codd. stent ab illa scriptura, nisi nactus essem excerpta Flor. cod. qui præfert *adpiscendi*; quomodo librarium pro *apiscendi* dedisse, vero non absimile est. Nondum tamen in contextum recipiendum duxi.

Deinde indignatio, si cum his gerendus esset honos, deterreret] Turbato ordine *deinde si cum his indig. ger. esset* Hav. Tum *gerundus* Voss. 2. *gerendis* Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 5. et a m. pr. Lov. 4. Denique *deterret* Lov. 1. et Hav. Scriptum forte fuerat *deterret*: notam vero, ut sæpe alibi factum est, male neglexit librarium. Vide ad xl. 14. § 2.

Ne cessisse possessione reipublicæ viderentur] *Cessisse possessiones reip.* Voss. 1. et Leid. 1. Male. Vide ad xxiv. 6. § 8. Insuper in verbis superioribus a prioribus præferunt Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. qua ratione librarii non raro alibi lapsi sunt. Vide infra ac librum xxxvii. c. 43. § 10. Præterea *petire*, pro *petiere*, Flor. a m. pr. *petere* a m. sec.

§ 11 *Alios animos in contentione libertatis dignitatisque*] *In contione* Flor. Voss. nterque, Leid. nterque, Port. fragm. Hav. Lov. 1. 2. 3. 4. Lipsiens. et Gaertn. *in contionem* Lov. 5. Vide hoc cap. § 4. Præterea *libertatisque dignitatisque* Leid. 2. et Lov. 1. Paulo ante *Eorum comitiorum eventus* alio ordine Lov. 4. qui et proximam vocem *docuit* culpa librarii non exhibet.

Alios secundum deposita certamina incorrupto iudicio esse] Col. Ms. *in incorrupto iudicio esse*. Modius. Codicis Colon. scriba τδ *in* ex seq. vocis prima syllaba perperam iteravit. Idem error et supra commissus erat I. 45. § 6. II. 52. § 6. III. 15. § 7. mox cap. seq. § 11. c. 44. § 9. VI. 2. § 11. c. 33. § 6. et alibi. Ita præpositio *a* male iteratur ex ultima litera vocis præced. Vide ad II. 59. § 6. Contra alibi sæpissime τδ *in* omisum est, quod vox proxima ab eadem syllaba inciperet. Vide ad VIII. 33. § 6. Nostri omnes hic nihil mutant, nisi quod *s*; tandem, pro *secundum*, præferat Lov. 5. a m. pr. *post tandem* a m. sec. Verum *secundum* hic ponitur pro 'post:' ultima itaque lectio ex glossa nata videtur. De illa significatione vide ad XXIV. 10. § 11. Paulo post vox *omnis* exsulat ab Port. et paullo inferius transpositis vocibus eo, quod *ratio plebeiorum habita esset* præfert Hav. *eoque ratio* Lov. 3.

§ 12 *Hanc modestiam, æquitatemque et altitudinem animi*] *Æquitatemque exaltitudinem animi* Lov. 5. Sed *volutæ* ex atque et etiam alibi sæpe confunduntur. Vide ad XXVI. 45. § 1. Ex hac vitiosa scriptura deinde factum est *ex altitudine animi*, quod præfert Port. Præterea atque *altitudinem animi* habet Hav. *Hanc modestiam, æquitatem, et altitudinem animi* Leid. 2. Harl. 2. et Lov. 1. ac 3. Sed vide ad II. 31. § 1. *Hanc modestiam æquitatemque et habitudinem animi* Neapol. Latinii. Et hoc male atque

ex lapsu librarii. 'Altitudo animi' est ejus magnitudo, magnanimitas: quo sensu 'altitudo humanitatis' obcurrit apud Valer. Max. v. 1. ext. 3. 'Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captivos castra sua petentibus, quotutinus venirent, Lyconem Molossum obviam misit.' Alibi tamen alio sensu sumitur, et 'altitudo animi' tribuitur ei, qui simulandi artifex perite animi sensa occultat; ut apud Cic. de Offic. I. 25. 'In liberis vero populis, et in juris æquabilitate exercenda etiam est facilitas et altitudo animi, quæ dicitur; ne, si irascamur, aut intempestive accedentibus, aut impudenter rogantibus in morositatem inutilem et odiosam incidamus:' ubi videndus Muretus. Utro sensu accipi debeat apud Tacitum Annal. III. 44. vix constituas: 'Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutato, sed ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi; an compererat modica esse et vulgatis leviora.' Quum tamen de Tiberio illa dicantur, isque animi motus quam maxime abdere solitus sit, posteriori sensu Tacitum accipiendum puto. *Altitudinem*, pro *altitudinem*, habet Flor.

Ubi nunc in uno inveneris, quæ tunc populi universi fuit] *Quatum*, sive *quantum*, Gaertn. *quæ tum populi universi fuit* Flor. Voss. nterque, Leid. nterque, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. Port. fragm. Hav. et vetustiores, quos vidi, excusi, usque ad Gruterum, qui primus a. 1608. *tunc* vulgavit, et post eum plerique recentiores; quum tamen id vix in Lov. 2. Harl. 2. et Hav. apud me supersit. Videtur autem Gruterus, nisi error sit operarum, ita maluisse, quia præcedit *nunc*. Sed recte Stewich. de Partic. Linguae Lat. in voce 'Tum,' et Tursell. de Partic. c. 189. observarunt, sæpe apud Cic. et alios *tum* conferri cum *nunc*. Priscam igitur lectionem re-

vocandam duxi, quam etiam Hearne restituit. Voculas *tum* et *tunc* passim in Mss. confundi, vidimus ad II. 12. § 15.

CAP. VII. § 1 Anno trecentesimo decimo] Ex Dionysio satis aperte vincitur, hunc annum expletum fuisse; quippe qui libro undecimo p. 736. dicat, anno tertio octogesimæ quartæ Olympiados hos tribunos creatos, qui fit ab urbe condita annus trecentesimus undecimus. Sed pro nno duntaxat anno cum nemine depugnabimus. *Glar.* Clericus ad hunc locum notat, primos hos tribunos militum consulari potestate designatos esse anno trecentesimo decimo, sed magistratum gessisse anno sequenti; quod aperte verbis Livii adversatur, qui ‘anno trecentesimo decimo, quam urbs Roma condita erat, primum tribunos militum pro consulibus,’ non ‘designatos esse,’ sed ‘magistratum iniisse’ tradit. Landat quidem, ut sententiam probet, H. Dodwell. Dissert. x. de Cyclis et Chronol. Dionysianam, sed virum eruditissimum non intellexit, ac male descripsit. Nam Diss. x. de Cycl. § LXXXVI. pag. 623. expresse ait, ‘Loquitur enim de ‘initio,’ ut jam ostendi, non de ‘gesto’ magistratu.’ Et in Chronol. Dionys. p. 34. ad annum ante natum Christum ccccxi. ‘‘Initium’ dicit hoc anno magistratum, qui ‘gestus’ fuerit anno ‘sequenti:’ et pag. 94. in notis ad eundem annum: ‘Decembris veteris x. Decembris Juliani xi. ‘inibant’ tribuni Plebis. Decembris autem veteris xiii. qui Juliani Decembris dies erat xiv. ‘inibant’ tribuni ‘in annum sequentem’ consulari potestate militares.’ Ex sententia itaque Dodwelli non modo ‘designati sunt,’ sed et honorem ‘inierunt’ A. U. C. cccx. Sed ‘initium’ a ‘gesto magistratu’ distinguit, quod honorem quidem ceperint cccx. sed exeunte, nimirum medio fere mense Decembri, adeoque

longe maximam partem gerere debuerint anno sequenti cccxi. Ceterum Sigonius in Chronol. Liviana tribunos militares consulari potestate confert in a. ccccx. at in Fastis, ubi chronologiam marmorum Capitolinorum sequitur, in annum præcedentem cccix.

Quam urbs Roma condita erat] Postquam urbs edit. Rom. 1472. et Parm. 1480. aliæque, pro quo jam eodem anno Venetiis substitutum est *quam urbs*. Id autem recte recentiores servarunt. Non aliter enim est in omnibus, quos vidi, scriptis codd. Et solet etiam sæpissime Livius ita loqui. Mox hoc ipso cap. ‘Tertio mense quam inierunt.’ cap. 47. ‘Die octavo, quam creatus erat.’ Vide ad xxviii. 16. § 14. Deinde *urbs Romana* Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. fragm. Hav. a m. pr. et edd. antiquiores. Aldus demum dedit *urbs Roma*, cui consentiunt idem fragm. Hav. a m. sec. et reliqui omnes codd. Similis varietas scripturæ in membranis antiquis frequenter obvia est. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

A. Sempronius Atratinus, L. Atilius, T. Cæcilius] ‘Cæcilia’ gens plebeia fuit: itaque Cæcilius tribunus militaris patricius esse nequit. Dionysius lib. xi. p. 736. hunc Τέρον Κλύσιον Σικελόν vocat. Cognomen *Siculi* facit, ut mendose esse Κλύσιον, pro Κλοίλιον, putem. T. autem *Clælium Siculum* paulo post commemorat etiam Livius triumvirum coloniæ deducendæ c. 11. In quibusdam manuscriptis libris est *T. Celius*. Sigon. Pal. 2. *Atilius*. Gebh. Primi tribuni consularis cognomen scribitur *Atratinus* in Gaertn. *A. Tractinus* in Flor. *Atractinus* in Harl. 2. *Atracinius* in Lov. 4. *Atracius* in Lov. 5. *Attracius* in Port. *Adtracinus* in fragm. Hav. Sed Semproniorum cognomen *Atratinus* fuit. Et ita Dionys. lib. xi. pag. 736. Ἀτρατίνοσ dicitur. Vide etiam hoc lib. ad c. 37. § 1. c. 44. § 1. c. 47.

§ 8. VI. 28. § 4. aliisque locis. Secundus *L. Attilius* vocatur in Lov. 2. *L. Actilius* in Port. et Lov. 5. *L. Attilius* in Harl. utroque. *Lattileus* in Hav. Sed. Δεύκιος Ἀτίλιος adpellatur apud Dionys. loco laud. et apud Diod. Sicul. Bibl. XII. p. 304. Denique ultimi nomen est *T. Caelius* in Leid. 1. *T. Celius* in Voss. 2. Port. Lov. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. *Tercilius* in Hav. Sigonio vero *T. Clælius* emendanti consentit Pighius in Annal. ad a. CCCIX. p. 162. Neque aliter hodie editur apud Diodor. Sicul. auctore Rhodom. quum antea legeretur Τῆτος Κόλντιος. Prope accedit scriptura eorum codd. qui *Cælius* vel *Celius* præferunt. Hudson etiam auctor est, in Dionysii cod. Vatic. Τῆτον Κλύλιον, pro Κλύσιον, legi.

Pacem etiam foris præbuit] *Pacem et foris præbuit* Lov. 4. et Hav. solito errore scribarum. Vide ad XXII. 47. § 9. Reliqui codd. stant a vulgata scriptura.

§ 2 *Adjectum Æquorum Volscorumque bello et Ardeatium defectioni Veicens bellum*] *Volscorumque bellum* male Voss. 1. in margine, et Lov. 4. Tum *Ardeatum* Flor. qui tamen cum reliquis scriptis *Ardeatium* recte præfert hoc lib. c. 1. et c. 10. § 6. Vide ad v. 15. § 2. Mox *veniens bellum* Harl. 1. et Hav. Ita non raro librarii peccarunt. Vide hoc lib. ad cap. 52. § 7.

Quia duo consules obire tot simul bella nequirent] *Q; duo consules* Leid. 2. et Lipsiens. *qui duo consules* Lov. 2. *qui duos consules* Gaertn. *quod duo consules* Lov. 1. Harl. 2. et Hav. Sæpe hæ voculæ commutantur in Mss. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Hic tamen librarii ideo τῶ quia videntur quod substituisse, quoniam prius illud cum subjunctivo non recte construi putarent. Sed vide ad II. c. 8. § 5. Præterea *obedire*, pro *obire*, Lov. 1. 2. Lipsiens. in contextu, Voss. 1. et Leid. 2. cujus posterioris margo ei

substituit *expedire*. Sed vulgatum præstat. ‘Obire ad omnia bella’ dixit X. 25. ‘Periculosum esse, sive juncti unum premant, sive id diversi gerant bellum, ne ad omnia simul obire unus non posset.’ Deinde *tot bella simul* Leid. 2. alio verborum ordine. Mox etiam in aliam seriem conjunctis vocibus *tribunos militum tres dicant creatos, sine promulgatæ legis mentione de creandis consulibus*.

§ 3 *Non tamen pro firmato jam stetit magistratus ejus jus*] Miror quid scribant Pall. optimi duo *pro fortunato*. Item Andreas *pro formato*. Gebh. *Pro fortunato* etiam Voss. 2. et Lov. 3. *pro formato* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. a. m. pr. Klockian. Harl. 1. fragm. Hav. et edd. Romana 1472. ac Parm. 1480. Sæpe τὰ ‘firmare’ et ‘formare’ inter se in membranibus vetustis commutantur. Vide Vorstium ad Justin. III. 2. viros doctos, et in primis Burmann. ad Vell. Pat. II. 110. et c. 123. Benteium ad Hor. Od. III. 24. 55. Torrenium ad Valer. Max. II. 3. ex. 1. et Oudendorp. ad Frontini II. 5. ex. 33. Ex *formato* deinde factum *fortunato*: qua ratione apud Vell. loco priori ‘fortunatum Augusti animum’ editum est, quum in vet. exemplari *formatum* esset. Vide Burer. ad eum locum. Eodem modo ‘forma’ et ‘fortuna’ in Mss. commiscetur. Vide ad XLI. 20. § 1. Hinc patet varias lectiones, quæ hoc loco in Mss. notantur, pro librorum aberrationibus habendas esse: quo etiam referendum, quod *iis*, pro *ejus*, sit in margine Leid. 2. *ejus* in Hav. ut et quod *jus* desit in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. interceptum ab ultimis literis vocis præced. *ejus*; sed illius loco *vis* legatur in Flor. et Hav. quomodo alibi sæpe peccatum ob literarum in scriptura Longobardica similitudinem. Vide ad III. 38. § 13.

Tertio mense, quam inierunt, augurum decreto, perinde ac vitio creati, ho-

nore abiere] *Tertio nēse* Harl. 1. *tertio se* Leid. 2. utraque lectio superest in Lov. 1. illa a m. pr. hæc a m. altera. *In mense tertio* Gaertn. Deinde *in-icrant* Port. Tum *augurium decreto* Voss. 2. et Hav. Postea *ac perinde vitio* Lov. 3. *proinde ac vitio* Leid. 2. et Lipsiens. sed *auspicio*, pro *ac vitio*, adscriptum exstat in margine prioris; *perinde* in margine posterioris. Denique *honore abire* Hav. et fragm. Hav. a m. pr. quæ iterum omnia errantium scribarum sphalmata sunt.

Quod C. *Curatius*, qui comitiis eorum præfuerat] C. *Curtius*, ut ante dictum. *Sigon.* *Curatius* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. *Curatius* Flor. Leid. 2. Lov. 4. 5. Gaertn. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Vide hoc lib. ad c. 1. § 1. *centum* etiam loco prænominis *Caius* est in Flor. Deinde *quia cum comitiis* male Leid. 2. in margine.

Parum recte tabernaculum cepisset] Quid sit 'vitio tabernaculum capere' enim, qui comitia habet, declarat Plutarchus in Marcello p. 300. ubi tabernaculo vitio capto a Ti. Sempronio Nasicam et Marcium consules abdicasse scribit. *Sigon.* Melius forte *rite tabernaculum*. Sic Val. Max. 1. 1. ex. 3. 'vitio tabernaculum capum comitiis consul.' Vide Servium in Æn. 11. 178. ubi *tabernaculum* pro auguraculo dici innuit. Valerius Max. et historiam et verba ea sumpsit a Cicerone de Nat. Deorum 11. 4. *H. Vales.* 'Parum recte capere' est 'vitio capere,' ut Livius aliique alibi loquuntur. Vide Brisson. de Formul. lib. 1. p. 120. *parum rite* malebat Valesius. Solent passim hæc voces a librariis confundi. Vide ad xxvii. 25. § 8. Hic tamen in vulgatum omnes omnino codd. consentiunt. Id itaque illis invitis mutari non placet, præsertim quum et Cic. in hac re similiter loquatur de Divin. 11. 35. 'Quid enim scire Etrusci ha-

ruspices aut de tabernaculo recte capto, aut de pomærii jure potuerunt.' Ceterum male *gubernaculum* loco τὸῦ *tabernaculum* pro varia lectione præfert Voss. 1.

§ 4 *Legati ab Ardeatibus Romam venerunt*] Lege ex vet. lib. *ab Ardea*. *Sigon.* Etiam membranæ, quibus usi nos, *ab Ardea*. Modius. Legendum ut monuit Sigonius, exstatque in Pall. omnibus, *ab Ardea*. Sic mox cap. 9. 'Legati ab Ardea veniunt.' *Gebh.* *Legati ab Ardeatibus* dictum esse posset, ut 'legatus ab M. Livio,' 'legati ab Latinis et Hernicis,' et similia, (de quibus vide ad xxviii. 9. § 1.) modo codd. illam lectionem probarent, qui hic stant ab ea scriptura, quam Sigonius, Modius, et Gebhardus in suis Mss. invenerunt. Certe ita mei omnes et, ut videtur, illi, quos Hearne Oxonii evolvit. Memorata enim Sigonii lectione, alios *ab Ardeatibus* exhibere addit, sed codicum suorum non meminit. *Ab Ardea* etiam ex edd. præferunt Rom. 1472. et Parm. 1480. 'Legati ab Ardea' dictum est, ut xxxii. 1. 'Legati ab Ardea questi in senatu erant, sibi in monte Albano Latinis carnem datam non esse:' 'legati ab Tusculo' 111. 38. 'Depopulatumque inde excursionibus Tusculanum agrum legati ab Tusculo, præsidium orantes, nunciant.' 1v. 45. 'Ad insequentis anni tribunos militum, &c. legati ab Tusculo venerunt:' 'legati ab Nepete ac Sutrio' vi. 9. 'Inter sermonem ejus legati ab Nepete ac Sutrio, auxilium adversus Etruscos petentes, veniunt:' 'legati ab Antio' vii. 27. 'Quum ex Latio nunciatum esset, legatos ab Antio circumire populos Latinorum ad concitandum bellum:' 'legati a Pæsto' xxii. 36. 'Legati a Pæsto pateras aureas Romani adtulere:' 'legati ab Orico' xxiv. 40. 'Legati ab Orico ad M. Valerium prætorem venerunt.' In quibusdam horum exemplorum constructio quidem constitui potest *legati venerunt ab*

Ardea, ab Tusculo, ab Orico, legati adtulerunt a Pæsto. Verum quum ea in reliquis non procedat, potius est, ut dicamus, *legati ab Ardea, ab Tusculo, ab Antio, a Pæsto* poni pro 'legati Ardeates, Tusculani, Antiates, Pæstani,' nota periphrasi, qua Livius alibi utitur. Ita 'Herdonius ab Aricia,' pro Aricinus, lib. i. c. 50. 'Turnus Herdonius ab Aricia ferociter in absentem Tarquinius erat invecus.' 'Principes a Cora atque Pomestia' lib. ii. c. 22. 'Armorum inimicos obsides dant trecentos principum a Cora atque Pomestia liberos.' 'coloni a Velitris' vi. 17. 'Latinis et Hernicis, simul colonis Circeisibus et a Velitris, purgantibus se Volsci crimine belli, captivosque repetentibus, ut suis legibus in eos animadverterent, tristia responsa reddita:' 'prædones a Chalcide' xxxi. 22. 'Prædonum a Chalcide naves, quæ non mare solum infestum, sed etiam omnes maritimos agros Atheniensibus fecerant, non modo Sunium superare, sed nec extra fretum Euripi committere aperto mari se audebant.' Vide quæ olim notavi ad Sillii Ital. v. 271. Pari modo eadem præpositio etiam inservit circumscribendo genitivo. Infra xxvii. 5. 'Honores omnibus ad exsolvendam fidem a consule habiti.' Ita recte Gronov. ex Mss. legendum monuit; ubi plura vide.

In fœdere atque amicitia mansuros, restituto agro, adpareret] Pal. 3. *in fide atque amicitia.* Gebh. *In fidere atque amicitia* Lipsiens. ex quo librorum errore nata esse videtur illa, quam Gebhardus in Pal. 3. invenit lectio. Sed reliqui omnes vulgatum *in fœdere* constanter servant; et recte. Sequitur enim mox hoc cap. 'His consulibus cum Ardeatibus fœdus renovatum est.' 'Fœdus et amicitia' passim junguntur. xxiiii. 14. 'In fœdus amicitiamque novam transeant.' c. 33. 'Fœdusque cum eo atque amicitiam junxit.' Præterea mansuros,

quod restituto agro perperam Voss. 2. male etiam paullo ante si demerentur ea Harl. 2. si dementur ea Gaertn.

§ 5 *Judicium populi rescindi ab senatu non posse]* *Ab senatu rescindi* Harl. 2. Hav. Lov. 2. 4. et Lipsiens. Præterea a senatu hic et in principio §. Gaertn.

Præterquam quod nullo nec exemplo nec jure fieret] Tò quod abest a Leid. 2. et Lov. 1. sed excidit ob præced. vocis ultimam syllabam quam. Vide ad xxxvii. 54. § 4. Præterea nullo hæc ex. nec jure Flor. ullo nec ex. nec jure Hav. Una sane negatio sufficisset, ac commode legi posset, ut Hav. præfert, vel etiam nullo vel ex. vel jure. Sed in editam lectionem conspirant reliqui, quibus usus sum, codd. eaque, si non elegantior, certe æque commoda est. Supra iii. 11. 'Ut nemo, non lingua, non manu, promptior in civitate haberetur:' ubi alia vide, et ad c. 26. ejusdem libri § 5. Ita ii. 45. 'Nolle successum non Patribus nec consulibus.' vi. 16. 'Nullius nec oculi nec aures indignitatem ferebant.' c. 24. 'Nihil neque apud duces, neque apud milites remittitur a summo certamine animi.' Mox vocabulum etiam exsulat ab Leid. 2. et Lov. 1.

§ 6 *Si Ardentis sua tempora expectare velint]* Pal. 3. cum Pal. 1. referunt *Si Ardeates sua sponte tempora expectare velint:* quod non probo. Gebh. Eadem lectio exstat etiam in Voss. 2. et Lov. 3. Sed recte eam Gebhardus inprobavit. *Sua tempora* est sibi faventia, commoda. Cic. pro Quinct. c. 5. 'Ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum:' ubi videndi viri docti. Vide etiam Klockium ad ii. 30. § 4. Gronovium ad xxxv. 12. § 8. et quæ notantur ad xxiiii. 41. § 11. Mox *levandæ injuriæ permittant,* omisso pronomine *sua,* Harl. 2. et Lov. 4.

Ut postmodum gaudeant] Prima vocula non adparet in Lov. 2. et Lipsiens. Deinde *postremo gaudent* idem Lov. 2. præfert; quod veræ scripturæ glossema esse videtur. Utramque lectionem *postremo postmodum gaudeant* servat Gaertn. Sed ita passim glossas marginales librarius hujus codicis in contextum recepit. Vide hoc lib. ad c. 55. § 5. Idem interdum etiam in aliis factum esse, monni ad III. 44. § 4. At *postmodo* habent Voss. 1. Leid. 1. Lov. 4. Harl. ambo, et Hav. Passim ita optimi codd. Gronoviani in bello Punico secundo præferunt. Vide ad xxv. 38. § 12. Neque dubito quin alii in prioribus Livii libris eandem scripturam invenissent, si codd. diligentius excutere operæ duxissent. Ego id hoc loco recepi, postquam a pluribus membranarum firmatum vidi.

Se iræ moderatos] Ms. Col. *se iram moderatos*. Modins. Modins e membranarum Colon. *se iram moderatos*. Et ita ante duo fere secula edidit Andreas. Gebh. Similiter etiam editum Romæ 1472. et Parmæ 1480. Cujus loco Mediolani eodem anno *iræ* substitutum est. Utraque constructio, ‘moderari iræ,’ et ‘moderari iram’ apud Livium obcurrit. De priori vide quæ notantur ad l. xxxviii. c. 57. § 1. Alteram habes hoc lib. c. 10. ‘Concordiæ pacisque domesticæ curam, jura infimis summisque moderando, ita tenuit.’ XLII. 62. ‘Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere; moderari animos in secundis.’ Utramque etiam apud Cic. obvium esse, docet Vossius Art. Grammat. VII. 34. Quum tamen omnes mei, et, ut videtur, Gebhardi Palatini, atque Hearnii Oxonienses, in vulgatum conspirent, iis potius, quam uni Modii Coloniensi paucisque exensis, fidem habere malo.

Patribus æque curæ fuisse, ne qua injuria in eos oriretur] *Æque curæ Patribus fuissc* Hav. Præterea *oreretur*

Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. in contextu, et Harl. 1. Atque ita vir doctus ad marginem edit. Mediol. 1480. emendaverat. Plura vide ad xxiii. 16. § 7.

§ 7 *Ita legati, quum se rem integram relatueros dixissent, comiter dimissi*] *Ita legatum* Leid. 2. Deinde *quum seræ integram relatueros dixissent cūter*, exsulante ultima voce *dimissi*, Leid. 1. Num sub his monstris, ut et quod *dimisit*, pro *dimissi*, in Lipsiens. legatur, aliud quid latere alii contendunt, equidem ignoro: mihi tamen non nisi aberrantium librariorum peccata esse videntur.

Quum sine curuli magistratu republica esset, coiere] *Sine civili magistratu* Voss. 1. Lov. 4. a m. pr. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *et coiere* Lov. 5. Verum illud *et* natum esse puto ex literis finalibus vocis præced. Vide ad xxxix. 18. § 8. *coire* Voss. 1. Lipsiens. et edit. Rom. 1472. Vide ad xlv. 2. § 7. *cohere* Hav. *conjecere* fragm. Hav. a m. pr. Sed tota illa vox deest in Leid. 2. deest etiam in Lov. 1. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *coire*. Flor. et Leid. 1. habent *coierere*. Verum et hæc omnia non alio loco habenda sunt, quam proxime præcedentia. Mox *aut tribuni*, pro *an tribuni*, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Solent autem hæc voculæ in membranarum vetustis confundi a libraribus. Vide ad v. 3. § 7. *consulesne ante tribuni militum* est in Flor. Et hæc etiam voculæ commutabantur III. 69. § 4.

Contentio, &c. in interregno rem dies complures tenuit] ‘Tenere’ Livio sæpissime est durare. II. 3. ‘Per aliquot dies ea consultatio tenuit.’ III. 19. ‘Hæ tenere contentiones usque ad comitia consulis subrogandi.’ xxiii. 44. ‘Imber continens per noctem totam usque ad horam tertiam diei insequentis tenuit.’ xxxiii. 22. ‘Hæ inter consules tribunosque altercationes biduum tenuerunt.’

XXXVI. 43. ‘Aquilones per aliquot dies tenerant:’ et quam plurimis aliis locis. Hinc primum suspicabar, rem non esse a Livio. Deinde quia illa in interregno jungi possunt cum sequentibus rem tenuit, non esse locum dandum suspicioni existimavi. Duk. Præpositionem in non agnoscit Hav. Ea vero elisa est a prima syllaba vocis seq. quod alibi sæpe evenit. Vide ad VIII. 33. § 6. In interregnum dies complures tenuit Flor. unde interregem dies complures tenuit Gaertn. dies cum plures Lov. 1. et 2. dies quam plures Lov. 5. Vide hoc lib. ad c. 31. § 2. et Cortium ad Plinii Epist. IV. 13. § 4. Ceterum omnia hæc verba crearentur, in interregno rem dies complures tenuit. Interrex ac senatus consultum comitia, tribuni plebis et plebs tribunorum militum desunt in Voss. 1. et Leid. 2. per errorem librariorum, quibus peccandi causam præbuit repetitio τῶν τριβῦνων τριβῦνων τριβῦνων τριβῦνων τριβῦνων. Vide ad l. IX. c. 11. § 11. et mox hoc cap. § 11. Parum absuit quin similiter errasset librarius Lov. 1. Jam enim scripserat consulesne aut tribuni militum ut habeantur, tendunt. Vicerunt patres et plebs, quum animadverso errore, quæ omisit postea addidit, ne deletis quidem, quæ perperam exarata erant: quod librorum descriptoribus sollemne fuisse, ne lituris codd. deformarent, vidimus ad v. 29. § 2.

§ 8 Tribuni plebis et plebs, tribunorum militum ut habeantur, tendunt] Tribuni plebis inde plebs Lov. 1. 2. et Lipsiens. utraque lectione juncta tribuni plebis et inde plebs est in Gaertn. tribuni plebis inde et plebs in Hav. Vide modo ad § 6. Deinde contendunt Lov. 4. Harl. 2. Hav. et Oxon. B. et C. quod ex glossa atque expositione marginali in contextum inrepsisse videtur. Passim enim ‘tendere’ pro contendere apud Livium usurpatum occurrit. Ita mox cap. seq. ‘Ne in parvis quoque rebus incommode ad-

versarentur, haud sane tetendere.’ Vide quæ notantur ad XXXII. 32. § 7.

Vicerunt Patres, quia et plebs patriciis, seu hunc seu illum] Vicere fragm. Hav. Tum vocula et deficit in editis vetustis. Primus addidit Aldus, cum quo faciunt omnes codd. scripti. Vide ad II. 44. § 3. Deinde sive hunc sive illum Lov. 5.

§ 9 Quibus non haberetur ratio sui] Ita primus edidit Ascensius 1513. 1516. et 1530. quem Parisini 1529. Frobenius 1535. et inde recentiores omnes secuti sunt. Antea male edebatur haberetur ratio sua, quod tamen superest in plerisque, quibus utor, scriptis: sui enim tantum exstat in Lov. 1. 2. Lipsiens. et Gaertn. Mox reperirentur, pro præterirentur, Lov. 1. ut digni Lov. 3.

Tribuni quoque plebis certamen sine effectu] Semper membranæ plebei. Modius. Vox plebis non comparat in Harl. 1. plebi habent Flor. Leid. 1. Harl. 2. et Port. quomodo pro plebei sæpissime in membranæ vetustis occurrit. Vide ad II. 42. § 6. Mox relinquere Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. At passim notam, qua literæ m vel n indicari solent, perperam in scriptis vel addi, vel demi, pro arbitrio librariorum, jam aliquoties supra notavimus. Reliqueretur Flor.

§ 10 Interrex consules creat L. Papium Mugilanum, L. Sempronium Atratinum] Ex Capit. lap. L. Papium Mugillanum. Menda est fœda apud Dionys. XI. p. 736. Ἰπτατοι Μεμβύκιος Πατρίκιος Μογιλλάνος, pro Ἰπτατοι μὲν Λεβύκιος Πατρίκιος. Sigon. Interrea, loco τοῦ interrex, pro varia lectione præfert Voss. 1. quæ scriptura originem debet perpetuæ literarum A et X inter se commutationi; de qua vide ad XL. 59. § 8. Tum Mugiltanum Lov. 1. Mugilonium Lov. 2. Mugilarium Lipsiens. Mugillanum, ut Sigonius scribendum monuit, super-

est in fragm. Hav. Eam scripturam alibi semper viri docti secuti sunt in Livio, præterquam hoc loco, et c. 30. ubi nunc, ut similiter vulgaretur, curavi. Denique *Atractinum* Harl. 2. *Attratinum* Port. *Ad tracinum* Hav. *Atracinum* Flor. Voss. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et Lov. 3. *Atracini* Lov. 2. *Atracinium* Lov. 4. Paulo ante T. *Ancius Barbatus*, pro T. *Quinctius B.* Lov. 5. Mox *fædus renunciatum*, pro *renovatum*, Lov. 5. a m. pr.

Idque monumenti est, consules eos illo anno fuisse] Pall. 1. ac 3. *atque monumenti est.* Andreas vero *idque monumento est.* Amplius Pal. 3. *consules eos illo modo fuisse.* Gebh. *Atque monumenti est* Voss. 2. et Lov. 3. *id quod monumenti est* Leid. 2. sed ita legendum foret *id quod monumento est.* Ex editis antiquis *idque monumento est* præferunt etiam Rom. 1472. et Parm. 1480. De locutione 'id quod' vide ad xxiii. 5. § 9. de altera 'esse monumento' vide ad v. 54. § 5. Malim tamen vulgatum servare, ut ita librarius Leid. cod. notas, quibus voculæ *que* et *quod* indicari solebant, perperam confuderit. Vide alia exempla ad ii. 41. § 8. *id monumenti itaque ponitur pro id monumentum.* Vide ad vii. 26. § 12. Et quidem *idque monumentum est* habet Lov. 4. De locutione 'esse monumentum' dicam ad xxiv. 8. § 20. Insuper *idque momenti est* fragm. Hav. a m. pr. sollemni scribarum aberratione, de qua agitur ad v. 52. § 1. Præterea *consules eo illo anno fuisse* idem fragm. Hav. a m. pr. Mox *quq;* id est *quinque*, pro *qui neque*, perperam Hav.

§ 11 *Credo, quod tribuni militum initio anni fuerunt*] Vocula *quod* deficit in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Tum *in initio* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Reliquorum codicum in editam lectionem conspiratio persuadet ut eam veriore esse credam. Supra ii.

47. 'Neque inmemor ejus, quod initio magistratus inbiberat.' c. 52. 'C. Nautio et P. Valerio consulibus initio statim anni ab L. Cædicio et T. Statio tribunis die dicta.' iii. 36. 'Initio igitur magistratus primum honoris diem denunciatione ingentis terroris iosignem fecere.' Sall. in Cat. c. 2. 'Igitur initio reges diversi, pars ingenium, pars corpus exercebant:' ubi videndus Cortins. Ita *principio*, pro *in principio*, ii. 30. § 14. 'Romani contra, quia principio pugnae quieti steterant, vigentes corporibus facile adepti fessos:' ubi alia videri possunt. Vocula igitur *in male* ex initio dictionis sequentis repetita erat. Vide ad cap. præc. § 11. Præterea *fuerint* Lov. 5.

Eo, perinde ac si totum annum in imperio fuerint] Omnia hæc verba exsulant a Voss. 2. et Lov. 3. cui occasionem dedit repetitio vocum *fuerunt, fuerint.* Vide modo ad § 7. *Eos, pro eo, male habent* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *Eo* enim est 'ideo.' Vide ad v. 16. § 3. Tum *in* non comparet in Leid. 2. et Gaertn. quod varias ob causas excidere potuisse, vidimus ad iii. 41. § 6. Deinde *per totum annum* edit. Parm. 1480. *invis scriptis.* Vide ad x. 21. § 6. Tum *fuerunt* Klockian. Sed requiritur subjunctivus, ut est in reliquis scriptis. In verbis seq. τὸ *his* omititur a scriba cod. Port.

Prætermissa nomina consulum horum] *Lego prætermissa nomina eorum.* Klock. Codd. mei nihil mutant, nisi quod *militum*, pro *consulum*, sit in Lov. 3. Neque causam aliam vulgatum mutandi prætexere potuisset Klockius, nisi quod præcedat *his consulibus.* Sed vide ad i. 3. § 9.

§ 12 *Et in linteis libris ad Monetæ inventis*] Moguntinus codex habebat *inventata*, ut referret 'consulum nomina:' quidam nuper mutarunt in *inventos*, ut referat 'consules.' Glar. Vet. lib. *inventa*, ut referatur ad

'nomina consulum,' quæ prætermis-
sa dixit. *Sigon. Pall. Mss. et An-
dreas in libris linteis ad Monetæ in-
vente. Infra c. 13. 'In libros linteos
utroque anno relatam.'* c. 20. 'Quod
magistratum libri, quos linteos in
æde repositos Monetæ Macer Licini-
us citat identidem auctores.' Per-
tendunt Glareanus Sigoniusque in-
venta. *Campan. olim admonetæ inven-
ta tum. Et foris. Pal. 2. Tum et foris.
Gebh. Dodwellus in Appendice
Prælect. Camden. § 7. scribit, pri-
mos censors censura sibi demandata
suffectum hujus anni consulatum sup-
plevisse, ipso Livio id hoc loco obser-
vante. Non adsequor quomodo hoc
ei in mentem venire potuerit: nam
in Livio, neque hoc, neque sequenti
capite, quidquam est unde hoc col-
ligi possit. Livius hic nomina horum
consulum in libris linteis inventa, et
c. 8. anno sequenti primos censors
creatos fuisse dicit. An ex eo conse-
quitur, libros linteos ad curam cen-
sorum pertinuisse, eosque nomina ho-
rum suffectorum consulum, in priscis
annalibus et libris magistratum
prætermis-
sa, in libris linteis supple-
visse? *Duk. In libris linteis* trajectis
vocibus etiam Lov. 5. Gaertn. Voss.
2. Port. et fragm. Hav. *in tentis libris*
inepte Hav. *Tum id Monetæ* Lov. 5.
id monēde Hav. *id monēte* fragm. Hav.
a m. sec. *id monere* Lov. 1. *admonet*
Harl. 2. *admonere* Lipsiens. Denique
invente. Et foris Voss. ambo, Leid.
ambo, Lov. 1. 3. Gaertn. Lipsiens.
Harl. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm.
1480. Utrum *inventæ* an *inventa* ha-
beat codex, quo usus est, dubium
esse monuit Klockius. *Inventi. Et
foris* Port. a m. pr. qui *inventos* præ-
fert a m. sec. quomodo Froben. 1531.
edidit, et recentiores servarunt usque
ad Sigonium. *Inventum. Et foris* Lov.
2. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. *inven-
tis. Et foris* Neapol. Latinii, Lov. 4.
a m. sec. et pleræque edd. ante dic-
tam Froben. *Inventi est. Tū et foris**

Hav. Sed unice verum est, quod viri
docti probarunt, *et in linteis libris ad
Monetæ inventa. De linteis libris,
monente Clerico, consulendus est
Dodwell. in Append. Prælect. Aca-
dem. p. 654. et seqq.*

*Quum tot terrores a finitimis ostenta-
ti essent] Ostenti essent* Voss. 1. Lov.
1. et Leid. 2. De similibus erroribus
passim in membranibus obviis dicam ad
x. 37. § 2.

CAP. VIII. § 1 *Tribunis subjectos con-
sules quoque habuit] Voculam quoque ig-
norant* Leid. 2. et Hav. Antea etiam
Hic annos Gaertn. *Hunc annus* Lip-
siens. *Hic annus* Port. a m. pr. et Lov.
2. 4. ac 5. quasi referretur ad sequens
habuit. Sed recte Hunc annum manu
emendatrice in Port. illo repositum
est, ut reliqui codd. omnesque typis
exarati præferunt.

*M. Geganio Macerino iterum, T.
Quinctio Capitolino quintum consuli-
bus] Voss. uterque, Rott. et Helm.
consule. Sed utrumque est a ma-
la manu. Suffecerat Livio, Sequi-
tur annus haud dubiis consulibus M.
Geganio Macerino iterum, T. Quinctio
Capitolino quintum. Idem hic annus,
J. F. Gron. Greganio Leid. 2. et Hav.
Vide hoc lib. c. 17. § 7. Deinde vox
iterum abest ab Hav. In prioribus
quidem libris iterum vel sæpius gesti
consulatus notas omitti, dictum est
ad 11. 16. § 7. eas tamen hoc et seqq.
libris diligentius a Livio adjectas
esse, ex ipsa historia cuius patet:
quare a plerisque reliquis codd. ite-
rum præferentibus non recedo, quum
et Quinctius Macerini collega 'quin-
tum' consul dicatur. Unus Gaertn.
item, pro iterum, habet. Vide ad Epit.
Liv. lib. xiv. Præterea quinto Voss.
2. et Lov. 3. ac 5. Tum consule Leid.
1. et Lov. 3. 4. 5. Harl. uterque,
Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon.
B. L. 2. et C. Neque aliter vetustio-
res excusi usque ad Curionem, qui
Coss. pro consule dedit: consul' per
compendium est in Leid. 2. *consules**

in Port. Sed vocem a mala manu adjectam esse Gronovio consentio. Omnes tamen codd. eam servant.

§ 2 *Senatus equitumque centuriæ, decoris dedecorisque discrimen*] *Centuriis* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. Lipsiens. Klockian. Harl. 1. et vetustiores edd. usque ad Ascensianam 1513. *centuriarum* Lov. 2. in marg. Lov. 4. 5. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. in quo primigenia scriptura tam diligenter erasa est, ut, quænam fuerit, dignosci nequit. Sed vulgatam lectionem, a librariis non intellectam, et ideo varie corruptam, quam ex meis soli Voss. 2. et Lov. 3. servasse videntur, præfero. Ejus autem hic sensus est, sub potestate censuræ fuisse senatum, et centurias equitum. Vox sequens *decoris* deest in Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. at proxima *dedecoris* in Lov. 5. *dedecoris* a m. pr. in Port. et in fragm. Hav. in quibus tantum a m. sec. margini adscripta est. Mox *sub dictione* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *sub conditione* Voss. 1. Leid. 2. Klockian. Hav. Lipsiens. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. *Sub conditione* Lov. 1.

Publicorum jus privatorumque locorum, vectigalia populi Romani] *Lego* ex vet. lib. *et vectigalia*. Sigon. Copula, illata a Sigonio, abest a melioribus libris nostris. *Gebh.* Vocem *jus* omiserunt librarii Hav. et Flor. Sed copulam *et* quam primus addidit Sigonius, et Hearne codices suos habere monuit, nesciunt Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Lips. Gaertn. Klockian. et Port. Eam etiam ejiciendam, quod *τδ* et unius Sigoniani sit, monuit Gronov. ad hujus lib. c. 3. § 12. Quibus omnibus quum meliorum librorum Gebhardi auctoritas concinat, particulam etiam ex contextu expungendam arbitratus sum. Livium autem passim copulas negligere solitum fuisse, ad dictum locum docui. Vocem *locorum*

insuper ignorat Lipsiens. Denique pro *populi Romani* fragm. Hav. habet *pariter*.

3 *Ortum autem initium rei est*] Ita quidem editi omnes; sed dissentiunt scripti, qui, inverso vocabulorum ordine, constanter offerunt *initium est rei*, nisi quod *initium est regi lapsu* librarii præferat solus Harl. 1. *est initium rei* Lipsiens. *initium fuit rei* Flor.

Quod in populo per multos annos incenso] Ms. inducto *τῶ per*, habent in *populo multos annos incenso*. Modius. Vocem *per* omnes nostri uno ore tulerunt: at *τδ* in deficit in Harl. 2. Pro quod vero Hav. legit *q*; id est *que*. De quo errore vide ad II. 41. § 8. De voce 'incensus' vide ad I. 44. § 1. Ea etiam usus est Ulpian. in Fragm. tit. XI. § 11. 'Maxima capitis deminutio est, per quam et civitas et libertas amittitur; veluti quum incensus aliquis venierit.' Mox *poterat* in eodem cod. est *potuerat*.

Neque consulibus, &c. operæ erat id negotium agere] Alii libri *opera* habebant, quod magis intelligitur. Sed neque hic enim quoquam depugnabimus. *Glar.* Ita Latinissimi loquuntur. Itaque male Glareanus censet, magis perspicuum fore, si legatur *opera*. Pejus vero Campanus, dum edidit, *operæ pretium erat id negotium agere*. Lib. v. 15. 'Causatus de privati portenti procuratione, si operæ illi esset, consulere velle.' XXI. 17. 'Neque ego exsequi possum, nec vobis operæ est audire singula, quæ passisumus.' *Gebh.* *Neque in consulibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Harl. 2. et Hav. *nec consulibus* Voss. 2. et Lov. 3. quod posterius probari posset, si plurimum codicum consensu firmaretur. Vide ad IX. 9. § 14. Nunc, adversantibus reliquis, vulgato adhærendum censeo. Ceterum *operæ* constanter præferunt, quos vidi, vel quorum excerpta nactus sum, codd. uno excep-

to Lov. 4. in quo est *opera*. Neque illud *opera*, quod alios libros habere Glareanus auctor est, alibi obcurrit, quam in quibusdam edd. et quidem in Tarvis. sec. Veneta 1495. et 1506. triplici Ascensiana annorum 1510. 1513. et 1516. et denique Paris. 1529. quales proinde, non vero scriptos, indicasse videtur. Sed recte Gebhardus *operæ erat* et elegantia et perspicuitate alteri *opera erat* non cedere, et ita Livium alibi locutum esse, exemplis docuit. Adde illis quæ laudavit, loca Livii ex 1. 24. 'Multisque id verbis, quæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit.' XXI. 9. 'Dicerent, nec tuto eos aditus inter tot tam effrenatarum gentium arma; nec Hannibali, tanto discrimine rerum, operæ esse, legationes audire.' et XLIV. 36. 'Non operæ sit stanti nunc in acie docere, quibus de caussis hodie quiesse melius sit:' ubi vide Gronov. et Rhenan. ad v. 15. § 6. Pariter etiam alii loqui soliti sunt. Plautus in Mil. Glor. 11. 2. 95. 'trecentæ possunt caussæ colligi: Non domi est, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat, Prandet, potat, occupata est, operæ non est, non potest.' Etiam Gellius Noct. VII. 17. 'At ille oscitans et alucinanti similis, Nunc, inquit, mihi operæ non est; quum otium erit, revises ad me.' Genus autem loquendi exposuit Perizon. ad Sanctii Minerv. IV. cap. de ellipsis. nominum, in voce 'Res.' *Operæ erant* perperam est in Lov. 2.

§ 4 *Mentio inlata ab senatu est*] Pighius in Annal. ad a. cccx. p. 163. locum mutilum esse, itaque integritati restituendum esse credebat, *Mentio illata ab consulibus in senatu est*. Ejus conjecturæ adstruendæ inservire potest, quod mox additur, Patres 'rem,' id est, mentionem lujus rei inlata, 'lætos accepisse;' non ergo ipsos 'intulisse:' ut et quod Dionys. Halic. refert l. XI. p. 737. consules ipsos senatum docuisse, ob continuas con-

Delph. et Var. Clas.

sulum expeditiones fuisse neglectum maxime omnium necessarium institutum, censum nempe fortunarum. Nostri tamen nihil mutant, nisi quod *mentio illa operarum* errore sit in ed. Parm. 1480. *a senatu* in codd. Lov. 4. et Gaertn. quare Pighii sententiæ calculum adjicere periculosum videtur. An forte legendum est *Mentio inlata in senatu est?* Sed nihil definitio.

Custodiæque et tabularum cura, cui arbitrium formulæ censendi subjiceretur] *Custodiæque* Hav. Deinde *arbitrium et formulæ censendi* Hearnii Oxon. N. *arbitrium formulæ censendi* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *arbitrium formulæ censendæ* Port. *arbitrium censendi formulæ* fragm. Hav. a m. pr. quod ab interpolatione *arbitrium censendæ formulæ* præfert. Denique *subicerentur* Gaertn. et Hav. cum quibusdam edd. ut Venetis 1495. et 1506. et tribus Ascensii: quod ferri posset, nisi alii omnes adversarentur.

§ 5 *Et Patres, quamquam rem parvam*] Prima vox exsulat ab antiquioribus impressis. Verum quum forte scriptum fuisset *subiceret*. *Et Patres*, ultimæ literæ præcedentis vocis *rd* *Et* interceperunt. Vide ad XXXVII. 59. § 2. Et sane illud *Et* superest in omnibus scriptis meis; in editis vero Aldus pristino loco reddidit.

Læti accipere] Gebhardus ad 1. 12. § 1. ex duobus Pall. legit *læti accipere*. Nostri omnes vulgatum pertinaciter servant.

Id quod evenit, futurum credo etiam rati] *Id quod venit* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad IX. 12. § 1. Uni et alteri codici hic non puto tantam fidem habendam esse, ut eorum auctoritate recepta lectio mutetur. Præterea *futurum etiam credo rati* editi antiquiores usque ad Aldum, qui, consentientibus Mss. meis, *credo etiam* dedit.

Ut mox ope eorum, qui præessent] *Scribendum ut mox opes eorum, qui*

Livius.

20 S

præssent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent. Rhen. *Opes servant etiam omnes mei; et recte. Opes enim hic notant splendorem, amplitudinem, potentiam.* Livius II. 41. 'Solicitudo inerat, largitione consulem periculosas libertati opes struere.' XXIII. 32. 'Qui tum auctoritate atque opibus longe primus erat:' et alibi sæpe. Similiter Florus IV. 2. § 10. 'Forte tunc Crassus genere, divitiis, dignitate florebat; vellet tamen auctiores opes:' ubi vide Duker. Hoc sensu 'opes populi' sunt ejus vires, potentia. Vide ad II. 21. § 5. Præterea antiquiores excensi trajiciunt vocabula, et aliter interpungunt. In quibusdam enim invenio *rati, mox ut ope*; in aliis *rati mox, ut ope*. Distinctio vero et ordo verborum, qui nunc obtinet, Aldo debetur, cui codd. mei consentiunt. Tandem *mos*, pro *mox*, habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. culpa scribarum, qui has voculas etiam alibi commutarunt. Vide quæ notavi ad Siliii XIII. 405. Similiter alibi peccatur in scriptis. Vide ad II. 53. § 6. Quin et passim literæ *x* et *s* invicem confunduntur; cuius erroris quædam exempla vide ad XXVI. 19. § 4.

Ipsi honori jus majestatemque adjicerent] Gebhardus ad III. 33. § 10. *ad-dicerent*, quod se in Mss. reperisse testatur, probare videtur; quam tamen veram lectionem esse, nunquam mihi persuadebit. Pro *adjicerent* more seculi scriptum erat *adicerent*, quomodo plerique codd. præferunt, quibus utor, et quidem ante alios Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quorum plerique, ut et alii, § præc. *subiceretur*, vel *subicerentur*, pro *sub-jiceretur*, ostentant. Vide ad II. 10. § 9. Ex *adicerent* autem formare *ad-dicerent* imperitioribus facile ac sollemne fuit. Vide A. Angustin. Emend. II. 3. et quæ notantur ad Livii I. 30. § 3. ad III. 33. § 10. loco laud. hoc

lib. ad c. 60. § 2. ad VI. 6. § 9. et alibi: *adjiceret* habet Voss. 1. *illi honori*, pro *ipsi honori*, Voss. 2. et Lov. 3.

§ 6 *Et tribuni (id quod tunc erat) magis necessariam, quam speciosi ministerii procurationem intuentes*] Expressit lectionem hanc solus Campanus, quam ego legitimam, aut legitimæ proximam existimo. Nam Andreas deterius meo animo, *Et tribuni: id quod tunc erat magis necessarium: quam, &c.* Secundus Palatinorum Mss. codicum, *Et tribuni id quod magis erat necessarium, quam speciosum.* Ceteri unico tantum elemento mendosi mutant. *Gebh.* Lectio, quæ nunc vulgo circumfertur, demum mihi obvia fuit in edit. Mediol. 1505. et Aldi, qui inter errata ita legendum monet, quum in ipso contextu una cum vestigiis, quos vidi, excensis vulgasset *et tribuni id, quod tunc erat magis necessarium, quam, &c.* Eidem contextus lectioni consentiunt ex scriptis Flor. Voss. uterque, Leid. utriusque, Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Unus Lov. 2. habet *et tribuni id quod tunc erat magis necessarium, quam speciosum, ministerii procurationem intuentes.* Neque inde differt Hav. nisi quod insuper omittat voculam *tunc*. Sed omnino præferenda est edita scriptura; qua indicat Livius, ministerii procurationem, sive ipsam censuram, magis necessariam quam speciosam non modo tribunis plebis visam fuisse, sed etiam re vera eo tempore existisse. Patet itaque librarios ferre non potuisse *magis necessariam, quam speciosi ministerii procurationem*, pro *magis necessari, quam speciosi m. p.* Sed ea forma *majora rerum initia*, pro *majorum rerum in.* supra est I. I. *violati hospitii fœdus*, pro *violatum h. f. c.* 9. *domesticam curam* infra hoc lib. c. 10. pro *domesticæ c.* quomodo Jac. Gronovius ibi legendum censet. Videnda dissertat. de voce *Μέγας*, ad locum priorem laudata. Ceterum

suspiciosi, pro *speciosi*, male est in Lov. 1. et Leid. 2. Denique *ministerii justū procurationem intuentes* Harl. 2. in margine.

Ne parvis quoque rebus incommode adversarentur] Ms. *ne in parvis quoque rebus*. Modius. Pall. omnes *ne in parvis quoque rebus*: quæ lectio reponatur. *Gebh.* Præpositionem *in*, quam Modius et Gebhardus restituendam docuerunt, et Gronovius jam in prima ed. in contextum recepit, servant omnes non modo codd. mei, sed et antiquiores typis descripti usque ad Frobenium, qui eam primus a. 1535. perperam omisit. Præterea *parvis quoque rebus* Hav. errore, quem et alibi viri docti observarunt in Mss. obcurrere, literis transpositis. Vide ad xxix. 37. § 16. Tandem vocabula *incommode adversarentur*, haud sane tetendere. Quam a primoribus culpa librarii exsulant a Voss. 2. *retendere* autem, pro *tetendere*, habet Lipsiens.

§ 7 *Quam a primoribus civitatis sprete honor esset*] *Quam ab primoribus civitatis spreteus honos esset* Hav. *sumptus honor esset* contra mentem Livii dedit scriba cod. Harl. 2.

Quorum de consulatu dubitabatur] *Dubitar* Harl. antiq. *dubitatur* Lov. 4. et vetustiores typis exarati usque ad Aldum, qui *dubitabatur* reposuit. Quamvis autem Aldo concinant reliqui codd. scripti, videtur tamen prisca lectio præferenda esse. Non enim, quo tempore censores creabantur, dubitabatur, vel dubitari potuit, utrum anno proximo consules fuissent, an minus; sed Livius indicat, de consulatu Papirii et Sempronii suo tempore nunc, quum hæc scribit, dubitari, quia, ut cap. præc. dixit, eorum nomina neque in annualibus prisca, neque in libris magistratuum inveniuntur. Illud *dubitabatur* jam Doujatium etiam sollicitum habuit, qui *demebatur* reponendum censebat: quam conjecturam nulli, cre-

do, verosimilem reddet. Quum enim censuram in quinquennium integrum acceperint, atque omni eo tempore gesserint, illud tempus aut etiam minima ejus particula non fuit *denta* de consulatu Papirii et Sempronii, qui honore consulatus anno elapso perfuncti erant. In primis vero animadversione digna est ratio, qua conjecturam tueri conatur. 'Cum enim mense Decembri iniissent, auctore Dionysio, annum solidum non impleverant.' Ex quibus verbis patet, eum confudisse Papirium et Sempronium, anni proximi consules, qui honore deposito censores creati sunt, cum hujus anni consulibus M. Gegonio Macerino et T. Quinctio Capitolino; de quibus, non autem de Papirio Sempronioque, Dionys. l. xi. p. 737. testatur, eos consulatum iniisse τῆ διχομήνιδι τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. Id autem post abrogatos decemviros ordinarium tempus ineundo consulatui per aliquot tempus mansit, atque hoc anno etiam fuit. Vide Dodwell. notas ad Chronolog. Dionys. ad annum ante natum Christum ccccxlvi. p. 92. Id tamen verum est, anni proximi consules Papirium et Sempronium non per integrum annum dignitatem gessisse. Idibus enim Decembris magistratum acceperunt tribuni consulares, qui post septuagesimum tertium diem, teste ibid. Dionys. p. 736. vel post mensem tertium, quam inierunt, teste Livio cap. 7. honore iterum abiere: his autem in reliquam partem subfecti Papirius et Sempronius Idibus Decembris proximis, tempore ordinario, consulatum successoribus tradiderunt. Vide Dodwell. ibid. ad a. ccccxli. p. 94.

Censores ab re adpellati sunt] *Censoresque* Lov. 5. reliquis omnibus adversantibus. Tum voces *ab re* non adparent in Leid. 2. quas male librarius neglexit. Similiter loquitur Liv. l. 17. 'Id ab re, quod nunc quo-

que tenet nomen, interregnum appellatum.'

CAP. IX. § I *Pro veterrima societate, renovatoque fœdere recenti, auxilium prope eversæ urbi inplorantes*] *Pro vetustissima societate* Harl. 2. invita reliquorum codd. turba. Tum *revocatoque fœdere* Voss. 1. Lov. 2. et Lipsiens. solita librariorum aberratione. Vide supra ad 111. 51. § 7. *renovato fœdere* sine particula connectente Hav. et fragm. Hav. Deinde *prope eius urbi* Leid. 2. quæ lectio nata videtur ex compendio scribendi *eüsæ* vel *eüse*, ex quo parva mutatione fit *ejus*: at *eversæ urbis* edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Non bene.

§ 2 *Quorum causa atque initium traditur ex certamine factionum ortum*] *Quorum eam atque initium* Lov. 3. Scriptum fuerat *cã* per compendium, idque errandi ansam dedit ob similitudinem literarum *c* et *e*. Vide ad xxxviii. 58. § 11. *quorum causæ atque initium* Flor. Tum *traditur et certamine* Port. Vide ad xxvi. 45. § 1. Præterea *factione*, pro *factionum*, nullo sensu Hav. *sociorum* Flor. Insuper *ortum fuisse* Lov. 5.

Quæ fuere eruntque pluribus populis magis exitio] Duæ priores voces deficiunt in Lov. 5. a m. pr. pro quibus deinde a m. sec. adscriptum *quæ fuerunt*, quemadmodum etiam præferunt Gaertn. Flor. Port. et Hav. Ea forma tamen ideo abstinuisse Livius videri potest, ut addens *erunt* evitaret ingratum *ὁμοιότελετον*, licet id non admodum religiose alibi observaverit. Vide ad xxvi. 46. § 6. Præterea *potentibus populis* edidit Sigonius. Verum neque hujus mutationis ipse in Scholiis rationem reddidit, neque illa lectio mihi alibi, vel in scriptis, vel in editis vetustioribus, occurrit, ut contra mentem ac voluntatem ejus inrepsisse verosimile sit. Si tamen codicum fide dignorum auctoritate niteretur, lectio ea

posset inlustrari simili loco Livii II. 41. 'Æternas opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi seditionibus sæviant: id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent.'

§ 3 *Quam fames, morbive, quæque alia in Deum iras, &c. vertunt*] Reperit Pal. 2. *quam quæ alia*. Lib. xxvii. c. 46. 'In illis locis hunc coëgisse exercitum, quibus ille majorem partem militum fame ac frigore, quæ miserrima mortis genera sunt, amisisset.' Gebh. *Quam quæ alia* Sigonius quoque se in vet. lib. invenisse prima Scholiorum ed. professus est, quod in postea secutis omissum video. Ea vero scriptura in nullo eorum codicum superest, licet non per omnia cum edita lectione consentiant. Nam *quam fames, morbi, quæque alia* est in Port. a m. sec. *quam fames, morbi, neque alia* in Leid. 2. *quam fames, morbive, quamquam alia* Harl. 2. Sed optimi servant vulgatum, quod propterea verius puto. Præterea *vel in ultima publicorum* Harl. 1. pro *velut ultima p.* Præterea *in Deos* Flor. a m. pr. pro quo recte emendatum in *Deum*. Denique *vertant* Lov. 4. *vertit* Hav. Male. *Vertunt* est, homines vulgo vertere solent. Vide ad xxxiv. 56. § 11. Panllo ante *bella hesterna*, pro *b. externa*, Gaertn. solito scribarum errore. Vide ad xl. 14. § 2.

§ 4 *Virginem plebeii*] Similes seditionum causas vide apud Aristotelem πολιτ. v. 4. J. F. Gron.

Aller virgini genere par, tutoribus fretus] *Aller virgini parere p tutoribus*, neglecta ultima voce *fretus*, Hav. Tò *genere* non adparet in Lov. 4. et Gaertn.

§ 5 *Adjuvabant cum optimatum studia*] *Primum studia* Leid. 2. quod ex glossa marginali receptum videtur. Vide ad Epit. Liv. lib. lviii. *optimatum* Lov. 1. 4. Harl. 1. Port. et Hav. Sed alterum, pro quo stant

reliqui, et inter eos primæ auctoritatis codd. loco non movendum iudico. Vide ad Epitom. Liv. lib. LXXIX. *optumatum* habet Voss. 1. a m. pr. Vide mox ad § 8.

Per quæ domum quoque puellæ certamen partium penetravit] Pall. omnes *per quæ in domum*. Plautus Cistellaria 1. 1. 94. 'Inde in amicitiam insinuavit cum matre et mecum simul, Blanditiis, muneribus, donis.' Gebh. Vitium recentium, nescio unde ortum: nam et scripti et editi veteres omnes *per quæ in domum*. Lib. 11. c. 53. 'Tumultus et e castris in urbem penetrat.' x. 1. 'In eam speluncam penetratum cum signis est.' J. F. Gron. Præpositionem *in*, quam præter Lov. 4. agnoscunt omnes codd. mei, ut et illi, quos Hearne Oxonii evolvit, primus omisit Curio. Licet autem postea Gryphius 1554. et Basileenses atque Sigonius anno sequenti, eam pristino loco restituerint, Parisienses tamen 1573. ejusque exemplo omnes recentiores usque ad Gronov. errantes sequi maluerunt. Passim cum præpositione hoc verbum construere Livius amavit. Supra 11. 12. 'Primo sua sponte penetrare in hostium castra constituit.' 1v. 34. 'Jam enim et ipse in deserta hostium castra penetraverat.' c. 39. 'Lætus ab tumultu suos devocat, et in castra Romana penetrat.' x. 41. 'Penetrare in interiora urbis, quia pauci admodum erant, non audent.' Ita Modius in cod. Fuld. et Gronov. in Voss. 1. invenerunt, quod quorundam ex meis trinque Oxoniensium Hearnii auctoritate firmatum in contextum recepi. Vulgo ibi quoque τὸ in omisum erat. xxxviii. 7. 'Nec tamen penetrare in urbem poterant.' Similiter Virgil. in Culic. vs. 41. 'Igneus æthereas jam sol penetrarat in arces.' Alios tamen, etiam optimos scriptores, præpositionem omittere solitos fuisse, docent viri docti, quos laudat Oudendorp.

ad Frontini Strateg. 111. 9. ex. 5. Silius etiam, alioqui perpetuus Livii imitator, utraque constructione usus est: altera 1. 64. 'Jamque aut nocturno penetrat Capitolia visu, Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.' et 111. 650. 'Maxime Belide, patriis qui mœnibus arces Servitium dextra, Libycas penetravimus oras:' altera eodem lib. 111. vs. 708. 'Sido-nios angebis avos; nullique relinques Altius Ausoniæ penetrare in viscera gentis.' Sed prius, quamvis interdum apud scriptores prosaicos reperiat, frequentius tamen apud poëtas occurrit. Hic tamen *domo*, pro *in domum*, præferunt excerpta Flor. Ceterum *per qua*, pro *per quæ*, est in Flor. eodem, et in Harl. 1. *per quæ* in Leid. 1. Deinde *certamen partium*, transpositis literis, pro *partium*, in Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 60. § 3. *certam penetravit partium* Lov. 5. Sed solis tantum vocibus trajectis *certamen penetravit partium* Port. Hav. et fragm. Hav.

Tutores, in ea quoque re partium memores, ad suum tendere]. Quoque *in ea re* Gaertn. *in ea re*, voce media omisa, Hav. invitis atque adversantibus reliquis. Vir doctus ad marginem edit. Curionis notavit sibi post τὸ suum vocem deesse videri. Gronovius etiam in prima notarum ed. scribebat *ad suam*, nempe partem aut factionem, quam conjecturam recte postea in repetitis enris omisit. Nam *ad suum* est ad plebeium, qui erat sui corporis, sui ordinis. Infra hoc lib. c. 24. 'Adeo se suis etiam sordere, nec a plebe minus, quam a Patribus contemni.' Postea eodem cap. 'Adparebatque, irritatis animis, plebem ad suos studia inclinaturam.' c. 35. 'Sed ne in tribunis quidem militum ereandis (quæ communia essent comitia Patrum ac plebis) aut sui aut suorum meminisset.' v. 29. 'Sceleris plebem arguere, quæ jam in suos versa non intelligeret, se in-

tercessionem sustulisse.' Et sæpe. Ita *sui*, qui snorum partium sunt, ut obponantur *hostibus*, hoc cap. in fine: 'Et alia parte consul muro Ardeæ brachium injunxerat, qua ex oppido sui commeare possent:' III. 5. 'Et snorum animos turbavit, et ferocios hostes fecit.'

§ 6 *Quum res peragi intra parietes nequisset, ventum in jus est*] *Inter parietes* Flor. Lov. 2. et Hav. Male. Cic. pro Quinctio c. 11. 'Si quid in controversiam veniret, aut intra parietes, aut summo jure experiretur.' Passim *inter* et *intra* in scriptis commutantur. Vide ad v. 27. § 3. Perperam etiam idem codex *ventum ad jus est*: Lov. 4. *in jus ventum est*.

Postulatu audito matris] *Postulato audito* Harl. 2. Gaertn. a. m. pr. Lipsiens. et Hav. quod apud Livium, Cicer. aliosque frequens est. Alterum contra rarissime obcurrit, neque alibi, quam hoc loco, notavi. 'Postulatum' enim casu quarto, adeoque incertum, utrum a recto 'postulatus,' an a 'postulatum' declinatum sit, habes III. 47. 'Priusquam aut ille postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus.' XXIII. 22. 'Eam sententiam haud æquioribus animis, quam ipsorum quondam postulatum Latinorum, Patres audierunt.' Propterea tamen non displicet, sed contra alteri præferendum puto, partim auctoritate et consensu reliquorum codicum, partim ne duo eodem modo desinentia vocabula jungantur. Ob quam eandem rationem Cic. in Verr. v. 66. 'perangusto fretu,' et in Verr. II. 78. 'manifesto peccatu' dixisse, observat Gellius Noct. XIII. 20. Ad Cic. autem priorem locum etiam Lambin. observat, Lucretium I. 720. dixisse, 'Angustoque fretu rapidum mare dividit undis.' Quin et multa alia obcurunt vocabula, quæ olim ad legem et secundæ et quartæ declinationis nominum formata sunt. Vide Bur-

mann. ad Nason. Metam. IV. 506. Cortium ad Sall. Jug. c. 2. § 4. et Torren. ad Valer. Max. I. 1. ex. 1. ubi ex Livio etiam similia quædam notavit. Talia quoque habenda sunt *senatusconsultus*, pro *senatusconsultum*, (vide ad Livii v. 13. § 5.) *plebiscitus*, pro *plebiscitum*. (vide ad XXV. 7. § 5.) Plura vide ad XXIV. 19. § 6. et quædam ad VI. 20. § 11. Mox *arbitrium dantium nuptiarum male Flor.*

§ 7 *Sed vis potentior fuit*] *Sed jus potentius fuit* Hav. *sed ius potentior fuit* Leid. 2. et ed. Mediol. 1480. ut pateat, variam lectionem ortam esse ex librorum operarumve aberratione, qui voces *ius* et *uis* ob ductum adfinitatem confuderunt, et postea demum, ut posteriora prioribus convenirent, *potentius τῶ potentior* substitutum esse. Alibi sæpe in his vocibus perperam commutandis peccatum est. Vide ad III. 38. § 13.

De injuria decreti palam in foro concionati] *Concionanti* primo datum est in Leid. 1. et Voss. 1. a. m. pr. quod, aperte mendosum, deinde mutatum est in *concionantes*, quemadmodum præferunt Lov. 2. 4. Lipsiens. et Harl. 2. quo eodem errore *inopinantes*, pro *inopinati*, et similia alia passim in Mss. obcurrunt. Vide ad XXI. 52. § 10. *concionalis* est in Hav. Mox *mane facto*, pro *manu facta*, Lov. 4. et 5. Tum *ex domo patris* incogitantur admodum librarii dederunt in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Verum præterquam quod jam ter antea in hac re 'matris' mentio facta sit, si pater virginis viveret, unde 'tutores' habuisset? Voces *ex domo matris rapiunt: adversus quos infestior coorta optimatum acies sequitur accensum injuria juvenem* perperam omittuntur culpa librarii in Harl. 1.

§ 8 *Adversus quos eo infestior coorta optimatum acies*] In volumine scripto tantum legitur *adversus quos infestior*. Rhen. Non aliter etiam legitur in

omnibus meis ac veterimms editis. Aldus demum voculam *eo* interposuit, quam recte Rhenanus expunxit. Deinde *exorta* Lov. 4. Male. Supra 11. 35. 'Sed adeo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus.' 111. 41. 'Ferociores iterum coorti Valerius Horatiusque vociferari.' vi. 18. 'Quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset.' *Infestior* tamen non comparet in Hav. Tum *obtumatum*, vel *optumatum acies* Flor. et Voss. 1. a m. pr. non hoc loco tantum, sed et mox hoc § ubi eadem scriptura etiam superest in Leid. 1. aliisque. *Optimatum* Leid. 2. Lov. 1. 4. (qui et mox ita præferunt) et Hav. in quo et vox *acies* aberratione scribæ deficit. Vide modo ante ad § 5. Mox *fuit prælium atrox* Lipsiens. Pari modo etiam alibi librarii hæc verba commutaverunt. Vide ad XL. 15. § 2.

Nihil Romanæ plebi similis] *Nihil Romanæ plebi simile* Lov. 5. in *hec Romanæ plebi similis* fragm. Hav. Librarii mentem Livii non perceperunt. Ideo enim Romanæ plebi illam Ardeatium dissimilem dicit, quod ab optimatibus secedens patriæ bellum intulerit; quum de priori plebis Romanæ in montem Sacrum secessionem locutus Livius dicat 11. 32. 'Ibi, sine ullo dnce, vallo fossaque communis castris, quieti, rem nullam, nisi necessariam ad victum, sumendo, per aliquot dies, neque lacessiti neque lacessentes, sese tenere:.' de altera autem 111. 54. 'Sed, qua hic modestia fuistis, ubi nullius ager in tot rerum usu necessario tantæ multitudini est violatus, eam modestiam ferte in urbem.' *Nihil similis* est 'non similis.' Vide ad xxxvii. 54. § 22. Præterea *Roma ve plebis* Hav. *Romanæ plebis* Flor. et Leid. 2. Tradunt quidem grammatici, *rd similis* casum secundum requirere, si ad mores; casum tertium, si ad formam referatur: verum hanc regulam infinitis locis optimi scriptores

neglexerunt. Quin et eam Livius hic observasse censeri potest, licet recepta scriptura servetur. *Plebs* enim casum secundum non modo *plebis* et *plebei*, sed etiam *plebi*, formasse, dictum est ad 11. 42. § 6. Vulgatum igitur, in quod alii codd. et, uno Flor. excepto, etiam integerrimi, conspirant, præfero, et literam initialem *roû similis* in fine præcedentis vocis *plebi* perperam repetitam esse existimo. Vide ad vi. 13. § 3.

Colle quodam capto, in agros optumatum cum ferro ignique excursiones facit] Pal. 2. in *agros optimatum ferro ignique excursiones facit*. Gebh. Præpositio *cum* similiter exsulat etiam a Lov. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. quam tamen ab ultimis literis vocis proximæ *elisam reor*, quum Livius in similibus locutionibus eam addere amaverit. Vide ad XLIII. 23. § 1. Præterea *colle quodam in agros capto* habet fragm. Hav. a m. pr. in *agro* Voss. 2. et Port. a m. pr. *optumatum* et *optimatum* nonnulli codd. ut modo hoc § dictum. Insuper *igneque* Lov. 2. Male. Vide ad 1. 41. § 3. Infra hoc lib. c. 33. 'Si igni non telis pugnandum est.' v. 14. 'Cui ferro aut igni noceri posset.' vi. 33. 'Satricum urbem igni concremarent.' Tum *excursione facit* Lipsiens. in contextu. Sed litera finalis sibilans intercepta est a seq. vocis initiali obductum similitudinem. Vide hoc lib. ad c. 33. § 11. Denique *faciunt* Port. a m. pr. *plebs faciunt*, ut *plebs amitterent*, de quo vide ad 11. 5. § 2. ita mox quidam codd. *parant*, pro *parat*. Reliquis tamen codd. cum edita lectione stantibus, ei quoque adhæreo. Paulo ante *ex urbe perfecta*, pro *ex u. profecta*, Lipsiens. Vide ad xxxvii. 6. § 7.

§ 9 *Urbem quoque, omnis etiam expertem ante certaminis*] Doujatius, præfatus urbem, in qua prælium atrox inter nobilitatem et plebem commissum, et unde plebs armis pulsa esse narratur, 'omnis exper-

tem ante certaminis' dici non posse, scribendum una litera mutata concijit *expertes*, et per 'expertes' intelligit cives locupletes, qui neutrarum partium fuerant. Verum locupletes illi ordinem ab optimatibus ac plebe diversum constituisse non videntur, sed ad alterutrum eorum pertinuisse; quemadmodum Romæ cives in patricios et plebeios divisi fuerunt, postea etiam in optimates et populares, teste Livio ix. 46. 'Ex eo tempore in duas partes discessit civitas: aliud integer populus et cultor honorum; aliud forensis factio tenebat.' Codd. scripti et editi nihil variant, nisi quod *omnes*, pro *omnis*, sit in Hav. et quod *omnis* deficiat in Lov. 5. *etiam* in Lov. 4. ante in Leid. 2. Posset itaque vulgatum servari, et *expertem* exponi 'expertam:' quo sensu eam vocem olim in usu fuisse, ex glossis docuerunt Taubmann. ad Plauti Captiv. III. 1. 26. et Casaub. ad Persii Satyr. VI. 38. Id tamen obstat, alibi apud Livium vel ejus ætatis scriptores eo sensu non occurrere. Confugiendum itaque ad medicinam, quæ quidem duplex mihi in mentem venit. Primo autem tentabam *omnis etiam experte ante certaminis*: verosimile enim est, multitudinem *opificum*, qui per homines utriusque ordinis panem lucrari debebant, certaminibus ordinum se non immiscuisse, usque dum spe prædæ a plebeiis inlecta ad eos defecerit. Quum autem librarii prohibiti, præsertim ultimis vocum syllabis virgulam, literæ *m* indicem ac notam, addere vel omittere soliti fuerint, ut jam sæpe dictum, mutatio hæc fere pro nulla haberi potest. Minus tamen satisfacit, quod voces *experte ante* iisdem literis finiantur. Magis itaque placet *omnis etiam expertam ante certaminis*. Urbs experta ante fuerat *omnis certaminis*, in qua post utriusque factionis varias turbas tandem atrox prælium commissum erat. Alibi autem 'expertus' apud Livium cum casu secundo construi,

videbimus ad xl. 8. § 4.

Multitudine opificum ad spem prædæ evocata] Et hunc locum Aldinus codex mutavit in *advocata*: mihi *evocata* magis arridet. Glar. Glareanus *evocata*, ut habet et Andreae ed. Ceterum Pall. tres *advocata*; et amplius Pal. 2. *multitudine opificum ad spem prædæ advocata parant*. Campanus vulgavit *ad spem prædæ revocata*. Gebh. Aldum *advocata* edentem nullus recentiorum secutus est. Sed eum ita in scriptis, quibus usus est, invenisse, illud indicio est, quod non modo eandem lectionem in Pall. Gebhardus, sed ego quoque invenerim in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sane ambæ lectiones ferri possunt, *ad spem prædæ advocata* repetita præpositione, cum qua verbum componitur; quod Livio familiare esse, vidimus ad præfat. § 11. vel *ad spem prædæ evocata*, sc. ex urbe, quomodo 'educere in aciem,' nempe ex castris, de quo vide ad III. 62. § 5. 'evocare ad colloquium,' nempe ex castris, ex urbe. Vide ad cap. seq. § 1. Et quidem hæc lectio elegantior videtur, quam altera, pro qua tamen stat codicum insignis multitudo. Sed quis præstare poterit, semper scriptori id, quod nunc elegantius habetur, placuisse? Dubius itaque hæreo, cni scripturæ accedam: vulgatum certe loco movere ausus non sum. Nunc tamen *evocata* præfero, postquam ex Ms. Florentini excerptis didicerim, in eo codice a principio scriptum fuisse *revocata*, sed literam initialem a manu antiqua expunctam esse. Præterea vox *opificum* negligentia librarii aberat a Lov. 3. et Voss. 2. Tum *parant*, quod etiam Gebhardus in Pal. 2. invenit, habent et Port. Lov. 5. atque Hav. Sed vide ad finem § præc.

§ 10 *Velut contacta civitate rabie duorum juvenum*] *Concitata civitate rabie* Neapol. Latini, quod olim

margini pro expositione adscriptum postea male in contextum inrepsit. Vulgatæ lectionis metaphoram elegantem exposui ad II. 5. § 2. Apul. Metam. I. IX. p. 217. edit. Elmenh. 'Venenatis morsibus contacta nonnulla jumenta efferari jam simili rabie.' Ceterum verbis proxime præcedentibus *cladisque*, pro *cladesque*, est in Gaertn. Vide ad XXI. 57. § 14. Deinde omnia illa, *abest; velut contacta civitate, &c. armorum bellicque omiserunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. qui error provenit ex repetitione τὸν belli adest et *bellicque est*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 11 *Optimates Romanos ad auxilium urbis obsessæ, &c. excitavere*] *Optimates* Flor. et Leid. 1. Vide ad § 5. Præterea ultima Gruteri ed. omisit præpositionem, ut per adpositionem dicatur *Romanos auxilium*. Verum voculam illam agnoscunt omnes, quibus utor, codd. quare recte eam Gronovius revocavit, rem testatus in priori notarum ed.

Plebs ad expugnandam secum Ardeam Volscos excitavere] Gebhardus monet ad Liv. II. 24. § 2. Ms. Pal. *plebs* habere: per quem videtur indicasse Pal. 2. Similis enim lectio est in Hav. qui plerumque ipsi consentire solet. Reliqui vero constanter *plebs* servant. Deinde *ad expugnandum secum Ardeam* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. et Harl. 2. quod ibidem etiam Gebhardus ex Ms. Pal. laudat. Vide ad XL. 49. § 1. *expugnandum secum Ardeam*, omissa præpositione *ad*, Lov. 2. unde suspicio nasci posset, scriptum fuisse *expugnatum secum Ardeam*. Facile enim scribæ *expugnatum* et *expugandum* confundere poterunt, ac sæpe etiam confuderunt. Vide ad VI. 37. § 4. Aliorum tamen vulgatum servantium fides apud me potior est. Denique *excitavere* primus edidit Jac. Gronovius, sine dubio lapsu operarum; quem, quod inter errata adnotatum non invenit, fideliter Clericus exprimi curavit.

Omnes tamen et scripti et editi ceteri conspirant in lectionem vetustiorum *excivere*. Infra XXVIII. 24. 'Juventute Celtiberorum excita, agrum Suesetanum Sedetanumque sociorum populi Romani hostiliter depopulati sunt.' XLV. 4. 'Qui paullo ante Dardanos Illyriosque obpugnasset, Bastarnarum excivisset auxilia.' Quibus locis videnda plura exempla.

§ 12 *Priores Volsci, duce Æquo Clulio, Ardeam venerunt, et manibus hostium vallum objecerunt*] *Clulio*, ut ante sæpe dixi de *Chulius*. Sigon. Sigonius et hic censet legendum *Clulio*. Pall. omnes *Civilio*: amplius Pal. 2. *duce suo Civilio*. Gebh. *Duce suo Æquo*, addita voce, Lov. 5. Sed eam recte nulli alii agnoscunt. *Æquo Civilio* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Æquo Civilio* Voss. 1. Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et prisca edd. usque ad Frobenianam 1535. quæ *Clulio* dedit. *Æquo Emilio* Voss. 2. At cap. seq. § 7. omnes libri, qua scripti, qua excusi dicta Frobeniana ed. antiquiores, *Civilio Volscorum duce*. Quum autem Volsci duces ex gente Æquorum sumpsisse dicantur, ac supra dux Æquorum *Gracchus Clulius, gentis suæ longe princeps* memoretur III. 25. ubi in omnibus Mss. Sigonii, Gebhardi, et tantum non meis etiam *Clulius*, in vetustis edd. *Chulius* vocatur, pro quo Frobenius demum *Clulius* edidit, Sigonius iterum *Clulius* restituit, eundem hic indicari, et proinde idem nomen revocandum verius videtur, quod etiam hoc loco et cap. seq. in contextum recepi. Alibi etiam *Clælius*, pro *Chulius*, restituendum Sigonius docuit. Vide ad I. 22. § 4. Tum, addita præpositione, *in Ardeam* præfert Voss. 2. Præterea ex duobus melioribus Pall. *venire* et *obicere* legendum esse supra censuit Gebhardus ad I. 12. § 1. quod in solis meorum Voss. 2. Lov. 3. et 5. a m. pr. inveni: at *venere* et *obicere* habent

Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et a m. sec. Lov. 5. Port. ac fragm. Hav. a m. pr. sed *venerē* et *objecere* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Et in similem codicem videtur incidisse scriba cod. Hav. Quum enim iisdem literis terminatum *excirere* præcedat, ea causa fuisse existimanda est, cur sequentia *Priores Volsci duce Æquo Clælio Ardeam venerē* omiserit, quod adeo facile committere non potuisset, si in exemplari, unde sua hausit, *venerunt* invenisset. Denique vocem *hostium* nescit Leid. 2. *mænibus ostium et vallum objecere* habet Lipsiens.

§ 13 *Quod ubi Romam est nunciatum*] *Romæ* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Infra xxv. 22. ‘Hæc clades, super aliam alia, Romam quum essent nunciatae:’ ubi plura vide. *Nunciatum est* habet Hav. Mox *M. Geginius* Hav. idem, *M. Greganius* Leid. 2. *M. Genanius* Gaertn. Vide ad cap. præc. § 1.

Tria millia passuum ab hoste locum castris cepit] Pall. dno, primus ac tertius, *tribus millibus*. Gebh. In quibusdam codd. numerus notis scriptus fuit hoc modo *III. M. passuum*, quomodo in fragm. Hav. aliisque superesse video. In iis autem explicandis varie errarunt imperiti librarii. Quidam enim ex numeri ternarii nota literas *in* formarunt, ac dederunt *in mille passuum*, quomodo præfert Port. quidam *inde mille passuum*, ut est in Lov. 5. Contrarius hic error est illi, quo ex pronomine plurali *ii* factum est *II.* vel *duo*. Vide ad xxxvi. 43. § 11. Alii iterum scripserunt *tribus millibus passuum*, quod exhibet, præter Pall. a Gebhardo hoc loco et a Gronov. ad Livii xxv. 9. § 16. memoratos, etiam Lov. 3. Ita Livius loquitur xxiv. 33. ‘Romanus exercitus ad Olympium mille et quingentis passibus ab urbe castra posuit:’ atque alibi. Plures tamen,

iique optimi, codd. vulgatum tuentur; quod etiam servo. Supra 1. 23. ‘Castra ab urbe hand plus quinque millia passuum locant.’ xxiv. 14. ‘Ut Hannonem tria millia ferme ab urbe ad Calorem fluvium castra posuisse audivit.’ c. 20. ‘castra ab urbe ferme passus mille locat.’ Alia exempla, ubi librarii in explicandis notis numerorum peccarunt, vide ad xxv. 9. § 16. Præterea voces *ab hoste* desunt in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. qui iidem codd. cum Lov. 2. 4. Lipsiens. et Harl. inverso ordine exhibent *cepit castris*.

Præcipitque jam die curare corpora milites jubet] ‘Præcipitem diem’ vocat extremum diei. Sic Curtius vi. 5. ‘præcipitem senectutem’ dixit. *Rhen.* *Præcipiti die* est jamjam occasum minanti. Lib. x. c. 42. ‘Jam enim præceps in occasum sol erat.’ xxv. 34. ‘Ni præcipiti jam ad vespem die nox intervenisset.’ *Gebh.* Cicer. Fragm. Arat. ex edit. Grotii p. 10. ‘Jam prope præcipiti ante licebit visere nocti.’ Curtius iv. 16. ‘Tantoque cursu corpora exhausta, et præceps in noctem diei tempus caussatus est.’ Tacit. Histor. iii. 86. ‘Præcipiti in occasum die, ob pavorem magistratum senatorumque vocari senatus non potuit.’ Vide Freinshem. in Indic. Flori voce ‘Præcipitantibus fatis:’ ubi tamen ex Salustio laudatum exemplum illud est, quod melius Gebhardus profert hoc loco ex Livii xxv. 34. Eodem sensu ‘sol præcipitans’ est apud Cicer. de Orat. iii. 55. ‘His autem de rebus sol me ille admonuit, ut brevior essem, qui ipse jam præcipitans me quoque hæc præcipitem pene evolvere cœgit.’ Præterea *curare milites corpora jubet* Hav. *curare corpora jubet milites* Harl. 2.

Captumque opus adeo adproperatum est] Pall. 1. ac 2. quod raro solent, conveniunt, leguntque *apparatum*. Gebh. *Apparatum* etiam Voss. 2. Lov. 2. 3. et Port. quæ lectio ex compen-

diaria scribendi ratione *ap̄paratum* nata est, elisa media litera *p*. Brevius adhuc *paratum est* habet Hav. *properatum est* Harl. 2. *ac properatum est* Lov. 4. Reliqui codd. quorum fides apud me potior est, nihil mutant. Livius xxvii. 25. 'Ita addita Virtuti ædes, adproperato opere: ' et ita is alibi. Præterea mox *firmiores e*, pro *firmiore se*, perperam in voces divisit literis, Lipsiens. *firmiores se munimento*, Lov. 1. in fine repetita vocis seq. litera initiali. Vide ad xxviii. 25. § 2. *monumento* Flor. et Lipsiens. Vide ad cap. seq. § 6. Tum a Romanis Gaertn. et contra ab se Lov. 3. § 14 *Et alia parte consul*] Vet. lib. *ex alia parte*. Sigon. Forsitan legendum *ex alia parte*. J. F. Gron. Primam voculam omittunt Lov. 3. et Voss. 2. quam interceperunt ultimæ literæ vocis *viderēt*. Vide ad xxxvii. 59. § 1. Sed Sigonii vet. lib. consentientes Leid. 2. et Hav. *ex alia parte* præferunt. Infra vii. 3. 'Fixus fuit dextero lateri ædis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervæ templum est.' xxviii. 19. 'Et ex altera parte Lælius instat.' Hic tamen propter alios codd. inter quos sunt integerrimi, in vulgatum conspirantes, nihil muto. Liv. xxiv. 3. 'Arx Crotonis una parte imminet mari, altera, vergente in agrum, muro cincta est.' c. 30. 'Appio quoque accito, ut altera parte adgrederetur.' c. 33. 'Non diffidebant, vastam disjectamque spatium urbem parte aliqua se invasuros.' Passim *et et* ex commutantur liberiorum negligentia. Vide ad xxvi. 45. § 1. *Ut altera parte* Gaertn. De commutatis *ut atque et* vide ad Liv. xxi. 28. § 8. de *alia et altera* ad Epit. Liv. lib. 1.

Muro Ardeæ brachium injunxerat] Vet. lib. *immiserat*. Sigon. Vet. lib. inquit Sigonius, *brachium immiserat*. Nescio, Sigoni, quam veteribus et probis exemplaribus usus sis: illud scio, membranas tam Fuldenses, quam Colonieuses disertim habere *injunxe-*

rat. Et sic ait Livius x. 7. 'Nam quum agger promotus ad urbem, vineæque tantum non jam injunctæ mœnibus essent.' Modius. Pal. 2. *immiserat*, quod et ex suo prodidit Sigonius, maximo opere damnatum Modio. Nam præter Fuldenses Colonieensesque membranas Pall. duo meliores editionesque veterissimæ *τὸ injunxerat* defendunt. Lib. v. cap. 7. 'Nam cum agger promotus ad urbem, vineæque tantum non jam injunctæ mœnibus essent: ' ubi tamen duo Mss. Pall. *invinctæ*. x. 34. 'Opere ac vineis demum injunctis muro cepit.' Sic adolescens emendaram Ovidium Amor. ii. 1. 27. ex libro castigatissimo membranaceo, 'Carminibus cessere fores: injunctaque posti, Quamvis robur erat, carmine victa sera est.' Juvenil. Curar. iii. 25. *Gebh. Injunxerat* recte probatum Modio contra Sigonium, qui de suo *immiserat*. Lib. v. c. 7. 'Vineæque tantum non injunctæ mœnibus essent.' Lib. x. c. 34. 'Opere ac vineis demum injunctis muro.' Lib. xxvii. cap. 41. 'Grumentum mœnibus prope injunctum videbatur Pœnorum vallum.' Sic ex optimis restituimus. Lib. xxxvii. c. 26. 'Utrumque vineas et aggerem muro injunxit.' Lib. xliii. cap. 19. 'Ubi primum agger injunctus muro est.' J. F. Gron. *Immiserat* etiam Port. a. m. pr. et Hav. suffragantes Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. 2. quæ varietas lectionis nata videtur ex adfinitate ductum utriusque vocis *immisi* et *injunxi*. Sed *junxerat* Leid. 2. præfert, in quo primam syllabam intercepit ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Recte igitur viri docti defenderunt vulgatum *injunxerant*, pro quo stant reliqui codd. Exemplis, quæ adtulerunt, addendum illud Livii xliiv. 5. 'In eos transversa incumbentes tigni ad tricenos longi pedes, ut pons esset, injungebantur: ' ubi tamen alia verbi constructio est. De voce *brachium* vide ad xxii. 52. § 1.

Qua ex oppido sui commicare possent] *Quod ex oppido* Lov. 1. Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. et Lipsiens. *quæ ex oppido* Flor. *que ex oppido* Leid. 1. *ut ex oppido* Harl. 2. *quo ex oppido* Port. Hav. et Lov. 2. 4. et 5.

CAP. X. § 1 *Ad eam diem non commeatu preparato]* *Ad eandem diem* Lov. 5. Gaertn. et Port. Sæpe librarii pronominam *is* et *idem* confuderunt. Vide ad x. 10. § 6. Ultimam autem illam syllabam in voce *eandem* addere hic tanto facilius fuit, quod eam repetierint scribæ ex similitudine vocis sequentis *diem*. Tum *properato* Lov. 5. Mox *ex pop. agr. rapta*, pro *ex pop. agr. rapto*, verba et constructionem Livianam non intelligens, librarius Hav. dedit.

Postquam septus vallo repente inops omnium rerum erat] Pall. 1. et 3. *postquam septus vallo repente inopem omnium rerum videt*, appositis tamen proxime verbis vulgatæ lectionis. Ex quo apparet dubitasse exscriptorem, utra legitima esset lectio: et quia videbat posteriorem, margini appositam, captui magis obviam esse, subjunxit. Verbum autem *videt* referendum est ad τὸ *militem*: postquam repente inopem militem omnium rerum septus vallo videt. *Gebh.* Pall. duo meliores et Voss. alter *repente inopen omnium rerum videt*: militem scilicet, de quo præcesserat. *J. F. Gron.* *Repente in os onium rerum erat* corrupte Flor. Omnes reliqui servant priscam lectionem *repente inops omnium rerum erat*, præter Voss. 2. a Gronovio memoratum, et Lov. 3. quorum tamen posterior etiam, id quod de Pall. refert Gebhardus, alteri scripturæ illam priscam subjunxit. Si vero cum viris doctis *repente inopem omnium rerum videt* probandum, *inopem* non ad præcedens *militem* referam, sed, subintellecto τῶ *se*, ad imperatorem Volscum. Imperator Volscus, qui militem ex populatione agrorum rapto frumento aluisset, vallo septus repente videt omnium rerum inopem

scilicet se esse: erepta enim erat facultas deinde ex agro rapiendi, unde militem suum aleret. Alibi sæpe id prænomen subintellectum est. Infra xxvii. 19. 'Quem quum percunctaretur Scipio, quis, et cujus, et cur id ætatis in castris fuisset? Numidam esse, ait; Massivam populares vocare.' xxx. 22. 'Quum seniores, qui fœderibus interfuerant, alia alii interrogarent, nec meminisse per ætatem dicerent legati.' xl. 42. 'Ex regno ejus omnes naves esse, quæ superi maris oram depopulatæ essent. De his rebus legatos misisse, nec conveniendi regis potestatem factam.' Vide ad i. 23. § 5. Recte vero Gebhardus monet, duorum Pall. lectionem inde natam, quod ex duplici scriptura, quarum altera in contextu, altera in margine erat, librarii eam, quam veriorem crederent, eligere non potuerint, ideoque, ne errarent, utramque dare maluerint. Vide ad iii. 44. § 4.

Ad colloquium consule evocato] *Ad consilium* Leid. 2. Deinde *adrocato* Lov. 4. et Hav. *evocato* Lipsiens. et priscæ edd. usque ad Aldum, qui *evocato* primus substituit, quod in ceteris codd. meis superest. Et recte. *Evocato*, nempe ex castris. Liv. xxiii. 43. 'Hanno, quum ad murum successisset, Herennium Bassum et Herium Petrium ad colloquium evocatos, permissuque Marcelli egressos, per interpretem adloquitur.' xxiv. 1. 'Bruttiorum cohortem adire muros, atque evocare principes Locrensiem ad colloquium jussit.' Similiter 'evocare ad spem prædæ' cap. præc. § 9. ubi alia vide: 'evocare Romam' viii. 3. 'Decem principes Latinorum Romam evocaverunt: 'excite Romam,' de quo vide ad iii. 4. § 5.

Abducturum se inde Volscos ait] *Abducturum* fragm. Hav. a m. pr. *adducturum* Lov. 4. Lipsiens. Port. et Voss. 1. a m. pr. sollempni et passim obvio in Mss. librorum lapsu. Vide ad xxvii. 29. § 1. Tum *se* non est in

Lov. 3. Deinde *Vulscus* ait Flor.

§ 2 *Ut venerint ad obpugnandos socios*] *Ut venerunt* Leid. 2. et Lov. 1. *ut venirent* Lov. 5. et Hav. Mox *habituos*, perperam addita adspiratione, Klockian. et Hav. Vide ad xxii. 59. § 19.

§ 3 *Tam abeuntibus, quam manentibus se hostem infensum*] *Tamen abeuntibus* Lov. 3. Vide ad xxii. 59. § 13. *tam abuentibus* Flor. Deinde *infessum* Lov. 1. 4. Lipsiens. et Voss. 1. pro quo in margine posterioris emendatur *infestum*: *infestum* etiam Harl. 2. Sed nihil muto, melioribus codd. adversantibus. Supra ii. 20. 'Tarquinius retro in agmen snorum infenso cessit hosti.' Alibi sæpe hæc vocabula commutari, monni ad ii. 46. § 7. Paulo ante ordine verborum immutato *jubet poni* Lov. 5. *Tum faientes se victos esse* Voss. 2. et Hav.

Victoriam potius ex Volscis Romam relaturum] *Allaturum* Hav. quem unicum testem audiendum non existimo. Frontin. ii. 2. ex. 4. 'Eorundem partem, pedites proturbantem, insectus clarissimam victoriam retulit.' c. 7. ex. 10. 'Ita, confirmatis suis, victoriam retulit.' c. 8. ex. 1. 'Romani ita ardentem pugnaverunt, ut et signum et victoriam retulerint.' Valer. Max. ii. 7. ex. 7. 'Gloriosam victoriam et speciosa spolia referentem abripi a lictore, et in modum hostiæ mactari jussisti.' iii. 2. ext. 4. 'Direptam hostibus victoriam tantum non post fata sua in sinum patriæ cruento tropæi titulo retulit:' et ita 'referre triumphum' Ovid. Trist. Eleg. iv. 2. 71. 'Is quoque jam serum referet veteremque triumphum.' et Valer. Max. iii. 6. ex. 4. 'Primus navalem triumphum ex Pœnis retulit.' Similiter quoque 'referre spolia.' Vide ad Epit. Liv. lib. iv. Hæc exempla contra Sciopp. in Infam. Famiani p. 133. evincere possunt, non minus Latine dici 'referre,' quam 'reportare victoriam.'

§ 4 *Volsci exiguam spem in armis,*

alia undique abscissa, quum tentassent] Hic 'abscissam' dicit, quod supra est 'incisa' iii. 58. 'Itaque spe incisa, priusquam prædicta dies adesset, Appius sibi mortem conscivit.' *Rhenanus*. Vox deest, quæ est in Mss. *Volsci exiguam spem in armis ponentes*, id est, Volsci exigua spe in armis posita, cum alia tentassent, id est, an per colloquium res componere possent, nec quicquam profecissent. Hoc est enim *undique abscissa*. Sigonius, (ante quem legebatur *Volsci exiguam spem in armis, alia undique abscissa, cum tentassent*), deest, inquit, vox, quæ est in Mss. *Volsci exiguam spem in armis ponentes*, id est, Volsci, exigua spe in armis posita, cum alia tentassent, id est, an per colloquium res componere possent, &c. ubi iterum profiteor, non videri per omnia satis bonæ notæ fuisse exemplaria Livii scripta, quibus usus Sigonius: optimæ sane membranæ Colonienses illud *ponentes* ignorant, et habent expressim, *Volsci, exigua spe in armis, alia undique abscissa cum tentassent*. Neque mihi dubium est, quin ita scripserit Livius. *Modius*. Gaudeo me suffragatorem dudum nactum Modium, diffidentem admodum sinceritati codicis Sigoniani, e quo et hæc lectio *Volsci, exiguam spem in armis ponentes* injecta ac propagata. Sed hic bonitati Sigonii veniam tribuo, quandoquidem ducem habuit Campanum, in quo primitus hæc lectio in vulgus manavit. Pall. tres Andreaeque ed. ejurant *τὸ ponentes*. Ergo legendum *Volsci, exigua spe in armis, alia undique abscissa cum tentassent*; ut visum quoque doctissimo Modio. Infra xxiv. 30. 'Unum spe undique abscissa consilium esse rati.' xxxv. 32. 'Quamquam prope abscissa res erat:' ubi tamen Pall. *abscissa*. Sic c. 27. legerim, 'Itaque hostes, nulla in prælio justo spe, noctu adorti castra consulis,' ejecto *τῶ relicta*, contra Mss. omnes codd. *Gtbl.* Vocem *ponentes* ex codice suo,

aliis Mss. et vett. ed. præter Campani ignoratam, interserit Sigonius, et ita dein explicat: Volsci exigua spe in armis posita, cum alia tentassent (hoc est, an per colloquium rem componere possent) nec quicquam profecissent. De colloquio somnium. Sed non stetit hac fini error. Nam cum et Modius eam in Col. non reperisset, oggessit nobis ex eodem, *exigua spe*: invenitque, cui mirifice placeret. Quid ergo *tentassent*? cui verbo nihil potest adjungi præter *spem*: nam 'tentare abscissa alia' prorsus est ineptum. Livius ait omnem undique *spem* fuisse Volscis abscissam, nisi quod exigua in armis et pernumperendo desperatis animis superesset, eam quoque fefellisse, ut tentarunt exsequi. Cæsus itaque sine modo, et, quin ne fugæ quidem restaret copia, ad preces conversos. Lege igitur, *Volsci exiguam spem* (quam habebant) *in armis, alia (spe) undique abscissa, quam tentassent*. Frequens Livio utrumque dicendi genus. Lib. xxiv. c. 30. 'Unum, spe undique abscissa, consilium esse rati.' xxvi. 3. 'Inde alia spes ab eo tentata est, si adesse in iudicio Q. Fulvius frater posset.' xxviii. 38. 'Tentata est triumphis spes.' xxxvii. 32. 'Tentata interim spe auxilii ab Antiocho.' Polyb. ii. 34. Οἱ δὲ ἀποτυχόντες καὶ κρίναντες ἐξελέγξαι τὰς τελευταίας ἐλπίδας. xiv. 9. Ἐπὶ τε τὸν Ἀννίβαν πέμπειν ἤξιον, καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν ποιησαμένων, ἐξελέγχει καὶ ταύτην τὴν ἐλπίδα. J. F. Gron. Vet. lib. Sigonii, quemadmodum alibi passim, ita etiam hoc loco consentiunt ex meis Harl. 2. et Hav. ex Hearnii autem Oxon. unus B. cuius ejusdem L. 1. firmat scripturam, quam Modius in membranarum Colon. invenit. At cæcus est, qui non videat vulgatam scripturam, *Volsci exiguam spem in armis, alia undique abscissa, quam tentassent*, quam magnus Livii sospitator ipsi vindicavit, verissimam esse. Vide eundem virum eximium in priori

ed. Observ. ii. 12. 'Tentare spem' etiam ex Gronovii emendatione Livius dixit XLIV. 45. 'Persens una tantum spe Bisaltarum auxilii tentata, ad quos nequidquam miserat legatos, in concionem processit: 'abscindere spem,' et 'abscissa spes' obcurrit xxxv. 45. 'Nec, nisi abscissa omni spe, auxilium Antiochi imploratos fuisse.' XLV. 25. 'Ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali fœdere secum Romanis non inligerent, ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus abscinderent auxilii sui, si cui opus esset: ' quibus locis, ut et alio a viris doctis laudato, xxiv. 30. partim plures codd. partim primæ edd. *spe abscisa* et *spem absciderent* præferunt: et ita *alia undique abscisa* hic etiam legunt Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Voss. 2. et Port. cum vetustis edd. usque ad Gryphianam 1548. *alia undique abscisā* Leid. 1. *alia undique asscisam* fragm. Hav. a m. pr. *aliam undique abscisam* Gaertn. Vide ad Livii xxxi. 34. § 4. Præterea cum tentare Klockian. *dum tentassent* Lov. 5.

Ad preces a certamine versi] *Ab certamine* Lov. 3. 5. Port. Hav. fragm. Hav. et Voss. 2. a m. pr. Et idem placuisse videtur librario Leid. 1. qui tamen lapsus *ad certamine* exaravit.

Traditisque armis sub jugum missi] *Missi* Voss. 1. unde conjici posset legendum esse *missi sunt*, et hic periodum finiendam esse. Verius tamen est, ea usque ad vocem 'dimituntur' continuata, nihil mutandum esse.

Ignominie cladisque pleni dimittuntur] *Ignominiose* fragm. Hav. reliquis omnibus invitis.

§ 5 *Vix nunciis cladis relictis*] Vet. lib. *cladis*. Sigon. Novat hic iterum Pal. 2. et distinctione et forma constructionis, *inermes oppressi dederunt pœnas. Vix nuncius cladis relictus*. Semper autem de magna clade sic loqui amant scriptores, 'ne nuncium relictum esse.' Lib. vi. c. 28. 'Tunc

cum effecerint, ne quis hostis, qui moenia Romana intrasset, nuncium secundæ adversæque fortunæ domum perferret.' Diodorus l. xi. p. 254. Παρὰ δὲ τοῖς Καρχηδονίοις μὴ μόνον ἀπολέσθαι τὸν στρατηγὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετασχόντας τοῦ πολέμου κατακοπήναι, καὶ, τὸ δὴ λεγόμενον, μηδὲ ἄγγελον εἰς τὴν Καρχηδόνα διασωθῆναι. Liv. x. 26. 'Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non superesset, quidam auctores sunt.' Justin. i. 8. 'In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuncius quidem tantæ cladis superfuit.' Et eleganter Diodor. paullo post p. 255. 'Ὀλίγοι δὲ τινες ἐν μικρῷ σκάφει διασωθέντες εἰς Καρχηδόνα διεσάφησαν τοῖς πολίταις σύντομον ποιησάμενοι τὴν ἀπόφασιν, ὅτι πάντες οἱ διαβάντες εἰς τὴν Σικελίαν ἀπολώλασιν. Lib. xiii. 'Ἀπὸ γὰρ τῆς τηλικαύτης παρασκευῆς οὔτε ναὺς οὔτ' ἀνὴρ οὐδεὶς ἐπανήλθεν, ὥς τε μηδὲ τὸν ἀγγελοῦντα αὐτοῖς τὴν συμφορὰν περιλειφθῆναι. Gehl. Cladis, quod Sigonius ex vet. lib. recepit in contextum, sed reliqui posteriores omnes spreverunt, superest in uno tantum meorum Hav. Verum, quod inerme Volsci a Tusculanis obpressi sunt, proprie 'cædes' magis, quam 'clades,' dici potest. Reliquis igitur codd. cædis servantibus subscribo. Alibi sæpe librarii has voces inter se confundere consueverunt. Exempla videri possunt ad xxxv. 37. § 1. c. 39. § 7. et ap. N. Heinsium ad Claudian. in Rufin. ii. 187. Præterea vix nuncius cladis relictus idem Hav. ne nunciis quidem cædis relictus Lipsiens. vix nuncius cædis relictus Leid. 1. Lov. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Gaertn. quod non videtur spernendum. Sollemne enim scriptoribus, ut, exercitum ad internecionem deletum indicaturi, dicant potius 'neminem,' vel 'ne nuncium quidem,' quam 'ne nuncios quidem relictos esse.' Livius x. 26. 'Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non superesset, quidam

auctores sunt.' Justin. xxiv. 8. 'Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia virium etiam adversus Deos contendebat, vel ad memoriam tantæ cladis superesset.' Florus iii. 11. 'Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuncium cladis retulerunt:.' ubi vide Freinshem. et in indic. Flori voce 'Nuncius.'

§ 6 *Romanus consul Ardeæ turbatas seditione res, &c. composuit*] Consul non est in cod. Ms. Paulo ante vero § 1. dixit 'Romanus' simpliciter, ubi subauditur 'consul.' Et mox sequitur 'Consul triumphans in Urbem redit.' Non gaudet autem ejusdem repetitione verbi Livius. *Rhen. Consul* non est in vet. lib. *Sigon.* Tò *consul*, a male feriatis inculcatum, spretum quidem Pall. tribus, exsulansque ed. Campani. Sic paullo ante hoc cap. 'Si solvendæ obsidionis causa venerit Romanus;' absolute, i. e. Romanus consul. Sic mox hoc cap. *consul* omittit Pal. 2. *Æquavit, quod haud facile est, Quinctius togatus armati gloriam collegæ.* Gebhard. Tò *consul* spretum Mss. nostris Rhenanique et Sigonii, exsulatque ed. Campani. Recte. Lib. xxiv. c. 17. 'Postero die Romanus in aciem descendit.' Quis? consul Marcellus. xxvii. 42. 'Postero die Pænus quievit, Romanus in aciem copiis eductis,' &c. Etiam consul Claudius Nero. xxxii. 39. 'Inde ubi de conditionibus amicitiae cœptum agi est, Romanus duas postulare res.' Loquitur de Flamini Quinctii proconsulis congressu cum Nabide. Et hoc lib. paullo ante hoc cap. 'Si solvendæ obsidionis causa venisset Romanus, abducturum se inde Volscos ait.' *J. F. Gron.* Mirum est, omnes tantum non viros doctos, qui Livium ediderunt, in id consentire, vocem *consul* non a manu Livii, sed ab interpolatore profectam

esse, et tamen nullum eam ex contextu ejecisse, præter unum Sigonium, cui tamen nemo recentiorum editorum dicto audiens fuit. Quum itaque meorum codicum Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. τὸ *consul* excluserint, exemplo Sigonii vocabulum illud ἰπποβολιμαίων iterum expunxi. Alibi sæpe ‘Romanus’ ponitur pro populo Romano. Vide ad III. 2. § 11. Interdum etiam, ut hoc loco, ‘Romanus’ notat consulem Romanum, summum exercitus Romani ducem, quocumque magistratu, sive consulari, sive prætura, fungatur. Infra XXIv. 27. ‘Nunc apud mercenarios milites, nunc apud transfugas, prodi Romano Syracusas criminabantur.’ Ita enim recte, pro *Romanis*, emendavit Gronovius; et intelligitur Marcellus consul, cujus proxime mentio præcesserat. xxvi. 17. ‘Quam rem quam læto animo Romanus accepisset, diem posterum Hasdrubal colloquio petivit, ut Romani leges conscriberent de tradendis arcibus urbium:’ ubi per *Romanum* intelligendus est C. Claudius Nero, qui, post annum præturæ exactum, pro prætore in Hispaniam missus est. xxvii. 17. ‘Ita prorsus respondet facturum Romanus, nec pro transfugis habiturum:’ id est, P. Scipio cum imperio proconsulari in Hispaniam missus. c. 41. ‘Id modo Romanum quærere adparebat, ne abire hostem pateretur:’ id est, C. Claudius Nero consul. c. 42. ‘Romanus, in aciem copiis educitis, postquam neminem signa contra efferre vidit, spolia legi cæсорum hostium, et suorum corpora conlata in unum sepeliri iussit.’ Alia plura exempla videri possunt apud Cortium ad Sall. Jug. c. 81. Similiter *Veiens*, pro Tolumnius rex Veientium, infra est hoc lib. c. 18. ‘Veiens multitudine abundans, qui inter dimicationem castra Romana adgrede-

rentur, post montes circummisit.’ Præterea *turbatus Ardeæ seditione* res alio ordine Lov. 4. *turbata seditione res composuit* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima litera vocis *turbatas* intercepta est a prima proximæ. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Mox *Ardeatum* ed. Parm. 1480. Vide hoc lib. c. 7. § 2.

Tanto beneficio populi Romani] Tanto pop. Rom. benef. trajectis vocabulis Lov. 3. et Voss. 2. Paulo ante *inj. indicii*, pro *inj. iudicii*, Lov. 3. Vide ad vii. 39. § 5.

Delendum publicæ avaritiæ monumentum] Monumentum Lov. 3. et Voss. 2. qui error alibi etiam culpa librario- rum in Mss. occurrit. Vide ad i. 33. § 7. c. 36. § 5. c. 55. § 1. ii. 10. § 2. c. 25. § 3. c. 59. § 2. hoc lib. c. 9. § 13. c. 17. § 12. c. 27. § 4. v. 13. § 9. c. 44. § 6. vi. 2. § 9. c. 20. § 12. c. 29. § 5. vii. 3. § 7. et alibi sæpe.

§ 7 *In Urbem rediit, Cluilio Volscorum duce ante currum ducto] In urbem redit* Voss. ambo, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. neque aliter edd. quas vidi, veterrimæ usque ad Frobenianam 1531. quæ prima *rediit* ostentavit, ab aliis deinde constanter servatum. Vide ad xxxvi. 35. § 2. Præterea *Romam*, pro *in urbem*, Lov. 5. at vocibus trajectis *in urbem tr. redit* Gaertn. Mox *Civilio* omnes scripti editique usque ad Vascos. qui *Cluilio* vulgavit. Sed *Clælio* restitui, atque in contextum recepi. Vide ad cap. præc. § 12. Deinde omnes iterum manu exarati alio vocum ordine *duce Volscorum* exhibent, in quo ipsis obsecutus sum. Paulo post *prædatisque spoliis* Voss. 1. et Lipsiens. perperam litera *l* in *d* migrante, quod in Mss. non infrequens est. Vide ad i. 4. § 6. Verbum ‘præferre’ in hac re usitatum est. Vide ad xxxix. 42. § 4. Denique *misit*, pro *miserat*, Lov. 4.

§ 8 *Æquavit, &c. Quinctius consul*

rogatus armati gloriam collegæ] Vocem *consul* deesse in Pal. 2. testis est Gebhard. ad § 6. hujus cap. sed omnes nostri uno ore eam tuentur. Deinde *rogatus* Hav. et Voss. 1. in contextu; margini tamen postea *togatus* recte adscriptum est. Vide ad III. 50. § 10.

Qua concordia pacisque] Vet. lib. *qui*, nam ad *Quintium* refertur. *Sigon.* Præfero hanc lectionem *qua concordia*, fultam auctoritate Pall. primi tertiique atque ed. antiquissimæ. Refertur itaque ad præcedens *gloriam*. Male Pal. 2. et Campani ed. *qui*, quod tenerrime amplexus *Sigonius.* *Gebh.* *Qua concordia* Voss. 1. *Lov.* 1. a m. pr. et Lipsiens. *qua concordia* Flor. Voss. 2. Leid. 1. *Lov.* 2. 3. 4. 5. *Klockian.* *Gaertn.* et fragm. *Hav.* a m. pr. *qua concordiam* *Lov.* 1. a m. sec. *qui concordia* *Leid.* 2. *qui concordia* *Harl.* 2. *Port.* *Hav.* fragm. *Hav.* a m. sec. et *Hearnii Oxoniensis B.* *quia concordia* *Gronovius* a. 1665. vulgavit, idque recentiores servarunt. Et ita fuit in *Harl.* 1. si excerptis ejus cod. fidem habere possim. Licet enim commissus sit cum excuso *quia* præferente, nihil tamen varietatis ex eo notatur; nihil etiam *Hearnius*, qui et ipse *quia* edidit, de reliquis codd. subjecit. Illud *quia* non incommodum est. Et solet id sæpe in scriptis modo degenerare in *qui*; vide ad XXXVI. 33. § 5. modo in *qua*; vide ad XL. 29. § 8. Vellem tamen apertius codices favere. Nihilominus ex contextu ejicere ausus non sum.

Concordia pacisque domesticam curam] *Lego domesticæ.* *Livius* ipse dictat XXII. 10. 'Non urbana multitudo tantum, sed agrestium etiam, quos in aliqua sua fortuna publicæ quoque contingebat cura.' *Jac. Gron.* *Pacisque domestica curam* Voss. 1. a m. sec. *pacis qua domestica* *Leid.* 2. *pacisque domestica* *Lov.* 1. τῆς *curam* ab utroque exsulante. Quæ eadem vox

Delph. et Var. Clas.

exsulat etiam a Voss. 2. Ego nihil, invitis scriptis, mutandum puto. *Pacis domesticam curam*, pro *pacis domestica*, ea forma dictum est, qua 'magis necessariam, quam speciosi ministerii procuracionem' hoc lib. c. 8. § 6. ubi alia videri possunt.

Ut eum et Patres severum consulem et plebs satis comem crediderint] Pal. 3. *satis communem.* *Gebh.* *Ut et eum et Patres* *Leid.* 2. et *Lov.* 1. *Tum comem* *Gaertn.* *comunem* Voss. 2. et *Lov.* 3. *communem*, pro *comem*, *Gronovius* quoque priori edit. Observat. II. 12. ex Mss. probavit, et variis exemplis docuit, 'communis', ut Græce *κοινὸς*, significare civilem, popularem, et commodum inter cives hominem patientemque æquitatis; adeoque errasse *G. Færnum*, qui ad *Terentii* *Heaut.* v. 1. 39. monuit, vocabulum 'communis' non inveniri hac significatione, nisi apud *Sueton.* in vita *Claudii* c. 11. et id quidem mendose. Sane alibi sæpe 'communis' hoc sensu obcurrit. Apud *Cicer.* de *Senect.* c. 17. 'Socrates in eo libro loquitur cum *Critobulo*, *Cyrum* minorem, regem *Persarum*, præstantem ingenio atque imperii gloria, quum *Lysander Lacedæmonius*, vir summæ virtutis, venisset ad eum *Sardis*, eique dona a sociis adtulisset, et ceteris in rebus communem erga *Lysandrum* atque humanum fuisse:' ita *Grævius* ex Mss. restituit, quum vulgo *comem* legeretur; et pluribus vocem illustravit. De *Amicit.* c. 18. 'Simplicem præterea et communem et consentientem, qui rebus iisdem moveatur, eligi par est: quæ omnia pertinent ad fidelitatem.' Pro *Muren.* c. 31. 'Quemquamne existimas *Catone*, proavo tuo, communiorem, commodiorem, moderatiorem fuisse ad omnem rationem humanitatis.' Et ita forte restituendum apud *Columell.* I. 7. 'Communiter agat cum colonis, facilemque se præbeat, et avarius opus exigat, quam pensio-

Livius.

20 T

nes:’ in Ms. enim Sangerman. *cūter* est, ubi vulgo editur *comiter agat*, quod ex interpretis glossa esse videtur. Vide etiam eundem Grævium ad Cic. Orat. pro Balbo c. 16. Hic vero nihil mutandum puto, tum quia reliqui codd. scripti, et inter eos præcipuæ auctoritatis, in vulgatum consentiunt, tum quoniam Livium alibi ea voce hoc sensu usum fuisse non constat; qui tamen ‘comis’ ita adhibuit VIII. 34. ‘Nunc patres comes et senes faciles de alieno imperio spreto, tamquam rei parvæ, disciplinæ militaris eversæ juventuti gratiam facere.’ *Communem* igitur, quod in quibusdam codd. occurrit, pro aberratione librariorum habendum, de quo vide ad xxv. 12. § 9. Et ita ipse etiam vir summus J. F. Gronovius censuisse videtur, qui non modo in iterata Observ. ed. hanc conjecturam induxit, sed etiam in notis Livianis nullam ejusdem mentionem fecit. Præterea *crediderit* Hav. et Harl. 2. invitis reliquis scriptis, qui in receptam lectionem conspirant, nisi quod manifesto librariorum lapsu *crediderunt* sit in Leid. 2. Harl. 1. et Gaertn. Vide modo ad § seq. Tanto minus autem de integritate vulgatæ lectionis dubitandum hoc loco, quod, licet non præcessisset vox *Patres*, per se ipsum tamen probum foret *plebs crediderint*. Vide ad II. 5. § 2.

§ 9 *Auctoritate plura, quam certamine, tenuit*] *Tenuerit* Hav. Lov. 4. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Vide de hoc errore ad XL. 14. § 10. Præterea in verbis proxime præcedentibus omittitur vocula *Et* in Lov. 2. At mox in seqq. *terrore gesti*, pro *tenore ges.* habet Leid. 2. Adfines maxime ductus literarum *n* et *rr* in scriptura Longobardica fecerunt, ut voces *tenor* et *terror* hic confundantur. Quo modo *irritus* etiam corrumpitur in *initus* hoc lib. c. 56. § 12. *cuniculus* in *curriculus* v. 19. § 10. et similia alia passim. ‘Tenor’ in hac

re Livio alibi usurpatum. Vide ad hunc lib. c. 37. § 9.

Verendum pene ipsum magis, quam honorem faciebant] Dicit, amplissimum honorem consulatus non tantum majestatis obtinuisse in animis hominum, quam ipsius Quinctii personam. Solis autem in Pall. 1. ac 3. id integrum remansit. Quippe Pal. 2. *quam honorabilem faciebat*. Camp. *quam honores faciebant*. Gebh. *Ipsum magis pene alio ordine* Lov. 4. Tum *quam honores* Lov. 5. *quam horrendum* Port. et Hav. *quam honorandum* Lov. 2. et Hearnii Oxoniensis N. *quam honorandum* Gaertn. *quam honorabilem* Lipsiens. in margine, Lov. 4. a m. sec. et veterrimi typis excusi usque ad Aldum, qui recte *quam honorem* edidit. Cum eo autem stant omnes reliqui codd. Idem Aldus primus vulgavit *faciebant*, quum priores præferrent *faciebat*. In eo etiam Aldo consentiunt omnes codd. nisi quod *faciebant* desit in Lov. 5. *Quinque consulatus . . . vitæque omnis . . . faciebant*, non *faciebat*, ut modo § præc. *Patres et plebs crediderint*, non *crediderit*; licet id posterius in nonnullis codd. occurrat. Vide ad III. 30. § 1. *Tribunorum militarium nulla mentio*] Vox secunda exsulat ab Harl. altero, quam reliqui, qua scripti, qua excusi, tinentur.

CAP. XI. § 1 *Consules creant M. Fabium Vibulanum, Postunium Æbutium Cornicinem*] *Postunum Æbutium* hoc loco quidam habent libri, quemadmodum ante docui etiam scribendum esse ad II. 18. § 1. Idem docet *Valerius* in prænominibus. *Sigon. Jubulanum* Voss. 1. Lov. 1. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *Jubulanum* Lov. 5. et Hav. *Vibulanum* Port. *Vibullanum* Leid. 2. Vide ad Livii III. 22. § 1. Tum *Postunium* perperam servant Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et alii. Sigonio consentit Pighius in Annal. ad a. cccxi. p. 170. Hinc

Cornicem Lov. 4. a m. pr. et Harl. 1. *Cornenem* Harl. 2. At cognomen illud deficit in Gaertn.

§ 2 *Fabius et Aebutius consules quo majori gloria rerum, &c. se succedere*] Tres priores voces non adparent in Harl. 2. et Port. Sed copula deest in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *majori gloria rerum* perperam Leid. 2. et Gaertn. Idem peccatum olim commissum erat xxiv. 5. 'Vix quidem ulli bono moderatoque regi facilis erat favor apud Syracensanos, succedenti tantæ caritati Hieronis:' ubi olim edebatur *tanta caritate*. Vide quæ ad eum locum notavit magnus Gronov. Mox *foris domique* alio ordine Gaertn. Insuper *subrectum*, pro *subventum*, Klockian. Sed passim 'velo' et 'venio' eorumque composita in codd. scriptis confunduntur. Vide ad iii. 23. § 3.

§ 3 *Ut delerent prorsus ex animis hominum*] *Cum delerent* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed in posteriori τὸ ut inter versus adscriptum est. Forte ea vocula displicuit, quod eadem mox repetatur. Verum quo jure colligi poterit ex illis quæ notantur ad i. 17. § 11. Deinde *ex animis omnium* Hav. Vide ad iii. 54. § 6.

Reducta ad paucos esset] *Apud paucos* Hav. errante librario. Præterea non melius *colonie præsidii causa* scriba Harl. 1. Ceterum Sigonius in priore ed. scholiorum notavit, videri a Livio intelligi coloniam militarem, siquidem Vell. 1. 14. colonias alias militares, alias jussu senatus deductas scribit: quod omne recte secunda recensione omisit. Non enim omnes coloniarum, quæ deductæ sunt, ut locis hostium excursioni opportunis præsidio essent, militares fuerunt: sed potius id inter ordinarias rationes referri debet, cur Romani colonias, et quidem jam antiquis temporibus, deduxerint, antequam adhuc militares deduci mos invaluisset, ut nempe excursus hostium arcerentur. Dion.

Halic. Antiq. vii. p. 439. Αἱ δὲ ἀποστολαὶ τῶν κληρούχων ἀντ' ἀναγκαίου ἐγένοντο, κοινῇ δόξαν ὑμῖν ἅπασιν διὰ φυλακῆς ἔχειν χωρία εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια. Sicul. Flacc. de Condit. Agr. p. 2. 'Coloniæ autem inde dictæ sunt, quod populi Romani in ea municipia miserint colonos, vel ad ipsos priores municipiorum populos coercendos, vel ad hostium incursus repellendos.' Ita Minturnæ et Sinuessa numerantur inter colonias, quæ non fuerunt militares, apud Vell. Pat. 11. 14. Et tamen, quam ob rationem deductæ sint, referens Livius, ita inquit x. 21. 'Tum de præsidio regionis populatæ ab Sanmitibus agitari cæptum. Itaque placuit, ut duæ coloniarum circa Vescinum et Falernum agrum deducerentur: una ad ostium Liris fluvii, quæ Minturnæ adpellata; altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca urbs fuisse; Sinuessa deinceps ab colonis Romanis adpellata.' Vide Goesii Antiquit. Agrar. c. 5. Sane quum Vell. loc. laudato colonias 'jussu senatus' deductas distinguat a militaribus, atque hoc ipso loco Livius dicat, 'senatusconsultum' factum esse, ut, quoniam civitas Ardeatium intestino tumultu reducta ad paucos esset, coloni eo præsidii causa adversus Volscos scriberentur, satis patet coloniam hanc militarem non fuisse, et recte Sigonium priorem annotationem omisisse. Paulo ante *Ardeatum* ed. Rom. 1472. in vitis scriptis. Vide hoc lib. ad c. 7. § 2.

§ 4 *Palam relatum in tabulas, ut plebem tribunosque fulleret iudicii rescindendi*] Prima vox exsulat a Gaertn. secunda vero a contextu Port. cujus margini tamen adscripta est. Deinde *ne fulleret* male Lovel. 2. 4. 5. *ut ne fulleret* Gaertn. Vide ad x. 27. § 2. Tum *rescindendi* Leid. 1. *rescedendi* Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1.

Multo majore parte Rutulorum colonorum] Perperam vocem *parte* neg-

lexit librarius Leid. 2.

Nec ager ullus divideretur, nisi is, qui interceptus iudicio infami erat] Pal. 1. *nec ager illuc divideretur*. Pal. 2. *nec ager ullius*. Gebh. *Nec ager nullus* Leid. 1. Tum is exsulat a Lipsiens. quæ vox forte intercepta est a præcedentis syllaba ultima. Deinde *iudicio erat infami* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 2. 4. et Lipsiens.

Nec ulli prius Romano ibi] *Nec ulli esset prius Hav. nec ulli erat prius* Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. in quo deinde manus interpolatrix dedit *nec ulli etiam prius*: quod superest in Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *nec ulli Romano*, relicta lacuna post *τδ ulli*, habet Lov. 3. Mox *gleba ulli agri* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *gleba ullius agri* Lov. 5.

§ 5 *Sic ager ad Ardeates rediit*] *Reddit* Voss. 1. *redit* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Lipsiens. et Harl. 2. Vide ad xxxvi. 35. § 2. Præterea *ager non ad Ardeates* male Lov. 3.

Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati] *Creati sunt*, addito verbo substantivo, Hav. et Harl. 2. quod tamen ab aliis omnibus abest, et sæpe alibi intelligi solet. Deinde *adducendam* Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1.

Agrippa Menenius, T. Clælius Siculus, M. Æbucius Elva] *Menius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Meneius* Port. et Lov. 5. *Meneius* Hav. Deinde *Cluius* Flor. *Civilius* omnes reliqui codd. mei cum priscis excensis usque ad Froben. qui a. 1531. *T. Clælius* edidit. Ad veram lectionem deprehendendam præluxisse videtur vox *Siculus*. Ita enim constanter omnes manu exarati, quum multæ edd. eadem Frobeniana antiquiores, corrupte etiam *Siculus* præferant. *Siculus* autem gentis Clæliæ cognomen fuit. Ei vero prænomen *Caius* tribuunt Lov. 4. Lipsiens. et Gaertn. Denique *Belva* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Port. *Helva* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. et Harl. 1. *Helva* Gaertn. Sed vulga-

tum probum est. Vide hoc lib. cap. 21. § 10.

§ 6 *Qui præter minime populare ministerium*] Vetus lectio *per minime populare*. Recte. Hæc enim causa est, cur plebem offenderint, quia minime populare munus susceperint. *Sigon.* Pal. 2. *qui per minime*: quod majorem in modum arridet Sigonio. Neque ego dissentio. Cæteri Pall. *qui propter minime*. Vulgata lectio sane optima est, quæ et probata fuit priscis editoribus. Gebh. Sigonii codici succinunt Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. 2. et B. legentes *qui per minime*. Contra scripturam, quam Gebhard. in duobus Pall. offendit, *qui propter minime* servant Voss. 2. Lov. 3. 5. et Oxon. N. sed *qui præter minime* exstat in Flor. Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. utroque, Port. fragm. Hav. et in contextu Voss. 1. qui in margine ut et Lov. 1. in contextu præferunt *qui P^o R^o minime*. Et ita *qui Poplo Roño minime* Leid. 2. *qui præter p̄. ro. minime postulare ministerium* Lipsiens. Ego omnino vel *qui per*, vel *qui propter minime* præferendum iudicarem. *Per* autem et *Propter* alibi non raro in Mss. mutari solent. Vide ad Epit. Liv. lib. lxxxiv. Deinde *postulante*, pro *populare*, Lov. 1. Leid. 2. et in margine Voss. 1.

Ne primoribus quidem Patrum satis accepti] *Prioribus* fragm. Hav. a m. pr. qui error in libris scriptis admodum frequens est. Vide ad Livii xxxvii. 43. § 10. *Tδ quidem* autem, quod in aliis omnibus constanter superest, in uno non comparet Harl. 2. Paulo ante *ostendissent*, pro *offendissent*, Lipsiens. quomodo etiam alibi scribæ errarunt. Vide hoc lib. c. 43. § 2.

Quod nihil gratiæ cujusquam dederant] *Cuiquam* Port. Harl. 2. et Hav. quorum librarii non videntur sensum Livii adsecuti esse, sed credidisse *gratiæ* hic casu secundo poni, quum casu tertio accipi debeat. 'Dare gra-

tiæ alicujus' est gratificari propter aliquem, ob gratiam, qua quis valet, concedere. Justin. xxxi. 7. 'Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiæ dari, de jure patriæ decidi posse.' Præterea transpositis vocibus *gratiæ dederant* cuiquam Hav. *gratiæ eujusdem dederant* Lipsiens.

§ 7 *Ad populum jam die dicta ab tribunis*] *A tribunis* Voss. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. uterque, Lipsiens. et Gaertn. *die dicta tribunis* sine præpositione Leid. 2.

Colonis adscripti remanendo in colonia] Sincera lectio hæc, attamen in vitis libris scriptis et priscis editis. Nam Pall. 1. et 3. *colonia scripti*. Pal. 2. cum Campano *colonis adscriptis remanentibus*. Gebh. Voss. 1. *ascuti*, et in margine *ascitis*. Voss. 2. cum duobus Pall. *colonia scripti*. Rott. *coloni asscripti*. J. F. Gron. *Colonis ascitis* Lov. 1. *colonia scripti* Lov. 3. *a colonia scripti* Gaertn. *colonis adscriptis* Harl. 2. et Hav. *colonis adscripti* Port. *colonis a scitis* Leid. 2. *coloni adscripti* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. et C. et omnes priscæ edd. quas vidi, usque ad Paris. 1573. in qua prima *colonis adscripti*: utrumque *colonis adscripti* et *coloni adscripti* commodum est. Cic. ad Fam. xiiii. 36. 'Erat enim adscriptus in id municipium ante civitatem socii et Latinis datam.' Orat. Philipp. ii. c. 40. 'Negavi in eam coloniam, quæ esset auspicate deducta, dum esset incolumis, coloniam novam jure deduci; colonos novos adscribi posse rescripsi.' Liv. vi. 31. 'Eodem anno Setiam, ipsis querentibus penuriam hominum, novi coloni adscripti.' xxxi. 49. 'Hi colonos Venusiam adscriperunt.' xxxiii. 24. 'Cosanis eo die postulantibus, ut sibi colonorum numerus augetetur, mille adscribi jussi.' Præfero itaque *coloni adscripti*, quod in tot libris, iisque optimis, superest, quum alterum tantum in uno obvium fuerit. Præ-

terea *remanentibus* Harl. 2. Port. et Hav. in *colonia remanendo* transpositis dictionibus Lov. 4.

Quam testem integritatis justitiæque habebant, vitavere] *Contestem*, pro *quam testem*, Flor. *quam in testem* Gaertn. Tum *integritatis justitiæ*, sine conjunctione connectente, Leid. 2. Lov. 1. et Port. Deinde *vitare* Hav. *mutavert* Gaertn.

CAP. XII. § 1 *Pax domi forisque fuit et hoc et insequenti anno*] *Et hoc insequenti anno* Voss. 2. Lov. 4. et Lipsiens. *et hoc insequente anno* Voss. 1. Leid. 1. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. qui a m. sec. *et in hoc et in sequente anno* præfert, quomodo etiam est in Lov. 5. a m. sec. *et in hoc et in sequenti anno* Harl. 2. *et hoc et sequente anno* Leid. 2. Lov. 1. et a m. pr. Lov. 5. *et hoc et sequenti anno* Lov. 2. et 3. *et hoc et insequente anno* Flor. et Harl. 1. quod recepi, quia in terminationem illam *insequente*, pro *insequenti*, plerique et optimi codd. conspirant.

C. *Furio Pacilio*] 'Pacilum' esse cognomen 'Furiorum,' qui Capitolinos consules legerit, facile inveniret. Quare *Pacilo* legendum. *Sigon*. *Sigionum* recte *Pacilo* emendasse credo. Nulli tamen codicum huic emendationi favent. *Pacilio* enim Leid. uterque, Voss. uterque, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Petilio* Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Port. C. *Furio P.* Flor. Vide etiam hoc lib. ad c. 22. § 7.

M. *Papirio Crasso*] Diodorus Siculus Bibl. lib. xii. p. 305. hunc consulem *Μάριον Παπίριον* vocat. Fuisse autem 'Papirii' familiare prænomen 'Manii,' Dionys. ostendit, qui primum regem sacrificulum Manium Papirium nominat lib. v. pag. 278. *Sigon*. Pighius in *Annual*. ad a. cccxi. pag. 170. ei prænomen *Marci* etiam apud Cassiodorum et Marianum Scotum dari, et utrumque *Manius* et *Marcus* apud Papirios reperiri testatus, posterius illud hujus anni consu-

li tribuit. Quum tamen prænomen illud *Manius* librariis indoctis minus notum fuerit, quam alterum *Marcus*, iique passim *Marcus*, pro *Manius*, scribere soliti sint, vel *M.* per compendium pro *M'*. notaverint, (vide ad xxvii. 25. § 2.) potius *Maniū* prænomen huic Papirio fuisse, Diodori Siculi auctoritate permotus, mihi persuadeo. *Petilio*, pro *Papirio*, perpetram est in Harl. 2.

§ 2 *Ludi ab decemviris, per secessionem plebis a Patribus, ex senatusconsulto voti, eo anno facti sunt*] Ita in recentioribus excusis interpungitur, unde sequi debet, ludos ab decemviris eo anno factos esse; quum tamen hoc anno nulli fuerint decemviri. Distinguitur igitur, *Ludi, ab decemviris per secessionem, &c.* ut indicetur, hoc anno factos esse ludos, qui, quo tempore plebs a Patribus secesserat, ex senatusconsulto a decemviris voti erant. Intelligendi autem sunt decemviri legum ferendarum causa creati. In historia quidem decemvirorum Livius antea nullam ludorum votorum mentionem fecit, verum solitus est nunquam in tanta rerum, quas describendas suscepit, copia aliquid suo loco præterire, quod postea per occasionem tamquam antea memoratum verbo memorat. Vide ad xxxiiii. 44. § 2. Præterea ad *decemviris* Flor. a. m. pr. a *decemviris* a. m. sec. ab *iis decemviris* Lov. 3. Tum ex *senatusconsulto* Voss. 2. Vide ad v. 13. § 5. Uni tamen codici aures præbere periculosum puto. Denique *noti, pro voti*, Hav. sollemni librarium lapsus. Vide quæ dicta sunt ad i. 5. § 3. et dicentur ad v. 13. § 7.

§ 3 *Causa seditionum nequidquam a Petilio quaesita: qui, tribunus plebis iterum ea ipsa denunciando factus*] Dubium, 'iterumne tribunus,' quod videtur, an 'iterum denunciando.' Nam quid denunciarit, ne uno quidem verbo antea commemoravit, vel de ipso tribuno, vel de denunciaione:

ut taceam, quod *neque* non geminatum subjungit, cum a superioribus nentiquam hæreat, men quidem iudicatu. *Glar. Pætilio*, ut ante, lege. Cum autem de priore ejus tribunatu ne verbum quidem ante fecerit, hoc loco, ut alibi sæpe, tribunum etiam ante fuisse, tacite intelligendum est. *Ea vero ipsa*, intelligit legem agrariam et delectus impedimentum. *Sigon. Nequaquam Flor. nequidquam* fragm. Hav. *nequidquam* Leid. 1. Vide mox ad § 9. et ad xl. 47. § 9. Præterea *Petirio* Flor. *Petilio* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. Port. et Hav. *Pætilio* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 5. Lipsiens. et fragm. Hav. *Pætilio* veram hujus nominis orthographiam esse, Sigonius etiam monuit ad iii. 35. § 10. ad quem locum, in recensenda emendatione Sigonii Donjatium per negligentiam lapsus fuisse, monui; qui hic quoque non majori cura versatus est, principi juventutis Francicæ persuadere conatus, Sigonium legere velle *Petilio*. Verum antecessorum Parisiensium primicerius non sollet minima curare. Ceterum Pighius in *Annal.* ad a. cccxii. p. 171. cum vocat *C. Petillium*, et hoc anno iterum tribunum fuisse dicit, quam eandem dignitatem anno elapso etiam ab eo gestam credit pag. 170. Id mox Gruterus a. 1628. in contextum Livii recipit, et, quum reliqui omnes priores, præter Sigonium, qui a *Pætilio* edidit, a *Petilio* vulgassent, edicavit a *Petillio*, quod omnes recentiores, excepto Donjatio, qui priscam lectionem reduxit, servant. Id mihi præter rationem factum videtur. 'Pæteliiorum' et 'Petilliorum' diversa Romæ gentes fuerunt, sed ambæ plebeïæ: ex illa in marmoribus Capitolinis consul memoratur c. PÆTELIVS C. F. Q. N. LIBO. VISOLVS. A. U. C. CCCXIII. ex hac Q. PETILLIVS. C. F. Q. N. SPVRINVS. a. DLXXVII. 'Pæteliiorum' vero frequens circa hæc tempora mentio in historia oberrat;

sed 'Petilliorum' demum diu postea: quare ex mente Sigonii a *Pætilio* contextui reddidi. Denique per 'ea ipsa' cum eodem Sigonio non intelligo legem agrariam et delectus impedimentum; sed potius legem agrariam et comitia tribunorum consularium, in quibus plebeiorum ratio haberi poterat. Id indicant verba Livii seqq. Denique *factus* omittitur in Lov. 2.

Referrent consules ad senatum, pervincere potuit] *Referrent, consules ac senatum pervincere potuit* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Sed ita librarius scripsisse videtur, quod verbum 'pervincere' non recte sine casu poni existimaret, quod tamen Livio frequens est. Vide ad XLII. 45. § 4. Solent autem voculæ *ac* et *ad* sæpius in Mss. confundi. Vide ad XXI. 32. § 2.

§ 4 *Obtinisset, ut consulerent Patres*] *Obtinisset* male Leid. 2. Tum *consulerent Patres* fragm. Hav. de quo errore vide ad x. 10. § 1. *consulerentur Patres* Voss. 1. ut forte librarius *consultarentur* dare voluisse videatur. 'Consultare' enim interdum pro *consulere* poni solet. Vide ad Epit. Liv. lib. LIV. Sed reliqui stant pro vulgato; a quo discedendi legitimam causam non video. Mox *ante tribunorum*, pro *an tribunorum*, Flor.

§ 5 *Ludibrioque erant mince tribuni*] *Ludibrio erant*, omisso τῶν *que*, Harl. 2. et prisei typis impressi usque ad Aldum, qui primus *ludibrioque* dedit, probantibus eam lectionem reliquis Mss. Præterea *nunc*, pro *mince*, Voss. 2. et Leid. 2. Mox *dilectum*, loco τῶν *delectum*, Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Neque belli adparatu opus esse] *Apparato* Voss. 1. a. m. pr. Vide ad 1. 15. § 7. *apparatus* Lipsiens.

§ 6 *Proculo Geganio Mucrino*] Non hic solum, sed et alibi, liber scriptus habet *Mucerinus*. Rhen. Prænomen abest a Pall. tribus et Campan. *Gebh.*

Deficit etiam prænomen in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. utroque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. ut et illis, quos Hearne Oxonii consuluit. Sed servant recte non modo Diodor. Sicul. lib. XII. p. 305. verum etiam ex Mss. Livii optimus Flor. cum omnibus excusis. Præterea *Macerino* habent quoque omnes mei manu exarati et vetustiores excusi usque ad Moguntinos, qui *Macrino* dederunt. Eorum lectionem deinde Frobenius a. 1531. recepit. Sed vide ad III. 65. § 5. *L. Meneio Lanato*] *Et L. Meneio* Voss. 2. Vide ad II. 17. § 1. *L. Menio* Leid. 2. et Lov. 1. Vox *Meneio* in Hearnii Oxon. L. 1. non comparat. Denique *Lanato* errore scribæ præfert Hav.

Regno prope per largitionis dulcedinem in cervicem accepto] *In cervicem* Hav. Vulgo *Servius* aliique grammatici notarunt, 'cervix' in numero singulari collum significare, in plurali 'cervices' superbiam. Vide *Servium* ad Virgil. *Æneid.* II. 707. Quæ differentia si perpetuo a scriptoribus observata foret, Hav. codicis lectio recipienda esset: nam in *cervicibus accipere*, hic est in collum accipere, locutione deducta ab animalibus, quorum collo jugum imponi solet; qua metaphora etiam usus est Florus IV. 12. § 2. 'Necdum adjectæ frenis servitutis tumidæ gentium inflatæque cervices ab imposito nuper jugo resiliabant.' Verum contra monet *Quinctil.* Instit. Orat. VIII. 3. Hortensium videri primum dixisse *cervicem*, veteres autem potius plurali usos esse. Quamvis itaque Hortensius primus *cervix* pro collo usurparit, non tamen τὸ *cervicibus* numero plurali eodem sensu apud omnes ex usu abiit. Vide *Burmann.* ad d. loc. *Quinctil.* Et eo sensu illa vox accipi debet in locutione 'esse in cervicibus' pro prope adesse. Infra XXXII. 33. 'Etsi bellum ingens in cervici-

bns erat, nullius usquam terrarum rei cura Romanos, ne longinqua quidem, effugiebat.' XLIV. 39. 'Quanto enim facilius abire fuit, quum procul abessemus, quam nunc, quum in cervicibus sumus?' apud Justin. XXIX. 3. § 7. 'Sed nec Romani, tametsi Pœni et Hannibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur;' et apud Pseudo-Egesipp. de Excid. Urb. Hier. IV. 7. 'Quia bellum in cervicibus, multi jam ex fratribus capti, multi necati, aliis dolor ex mortuis, gemitus ex revinctis.' Eodem etiam sensu apud Cic. aliosque sæpissime occurrit 'repellere,' vel 'depellere a cervicibus.' Quum itaque omnes alii codd. in vulgatum conspirent, inde etiam recedendum non arbitror. Ceterum *per dulcedinem largitionis* alio ordine Lov. 4.

[*Unum abfuit bellum externum*] Ms. Coloniense *Unum affuit bellum externum*: et mox, *resisti potuisset*. Nempe scribendum *Unum afuit bellum externum*: in qua voce millies apud hunc, apud alios scriptores peccatum: ad posterius autem facit, quod ait eodem hoc libro Livius cap. 43. 'Quæ si in unum convenient, vix Deorum opibus, quin obruatur Romana res, resisti posse.' Modius. Andreas edidit *Unum fuit bellum externum*. Ceterum legendum cum Modio ex Mss. Pall. editioneque adeo Campani, *Unum afuit bellum externum, quo si aggravata res essent, vix ope Deorum omnium resisti potuisset*. Infra cap. 43. ex oratione L. Papirii Mugillani: 'Quæ si in unum convenient, vix Deorum opibus, quin obruatur Romana res, resisti posse.' Sic adolescens restituit Ovidium Metam. x. 90. 'Umbra loco venit, non Chaonis afuit arbor:' et Ciceronem Tuscul. v. 3. 'Constantem hominem et gravem, qui gloriatur a gloria se afuisse.' Vide Crepundiorum II. 5. Gebh. *Abfuit* est in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5.

Lov. 1. a m. sec. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *affuit* in Voss. 1. Lov. 5. et 1. a m. pr. ut et fragm. Hav. a m. pr. pro quo *abfuit* emendatur a m. sec. *afuit* in Leid. 1. ac Flor. et ita in utroque Harl. fuisse inde conjicio, quod in excerpta eorum codicum nihil notatum videam, licet collati sint cum ed. quæ etiam *afuit* habuit: nam ita uterque Gronovius, eosque secutus Clericus ediderunt, quod servavi. Supra I. 51. 'Dilatam rem esse, quod auctor concilii afuerit.' c. 58. 'Unde consilium afuerit, culpam abesse.' II. 33. 'Nisi fœdus cum Latinis, columna ænea insculptum, monumento esset, ab Sp. Cassio uno, quia collega afuerat, ictum.' IV. 30. 'Quidam Ostiam relegati, quod, cur per eos dies a Fidenis afuissent, parum constabat.' c. 58. 'Tantum afuit, ut ex incommodo alieno sua occasio peteretur.' v. 4. 'Res repententes legatos nostros, hand procul afuit, quin violarent.' VI. 31. 'Tantum afuit, ut civilia certamina terror externus cohiberet.' VII. 7. 'Multum ab spe adeundi valli res Hernicis afuit.' Quibus aliisque locis ex auctoritate codd. integerrimorum ita edidi. Vide etiam ad III. 13. § 3. Alibi etiam in Livio viri docti ita restituerunt. Vide ad XXVI. 41. § II.

[*Quo si aggravata res essent*] *Quod si aggravata res essent* Leid. 1. *quo si res aggravata essent* Voss. 2. *quo si gravata res essent* Harl. 2. Infra VI. 27. 'Adgravantibus summam etiam invidiæ ejus tribunis plebis.' XLIV. 7. 'Adeo sine ulla ope hostis, quæ adgravaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum erat.'

[*Vix ope Deorum omnium resisti potuisset*] Sic libuit reponere, quod ita offenderim in ed. Veneta 1506. longe omnino vividius, quam ut nuper cusi *res sisti*; quod præcessisset 'si aggravata res essent.' Neque enim voces similes facile iterant boni auc-

tores tantulo intervallo. *Grut.* Propagata est hæc lectio a Modio et Grutero, cum antea haberetur *omnium res sisti potuisset.* Et habent illi quidem adsentientes fere codd. et veteres edd. nihilominus certum est mihi, libros omnes esse corruptos ex ignorantia purissimæ loquendi formulæ, Livio peramatae. Scribe *vix ope Deorum omnium sisti potuisset.* Et *res et re*, quibus aggravati sunt libri, importuna sunt. L. II. c. 29. 'Totam plebem ære alieno demersam esse, nec sisti posse, nisi omnibus consulatur:' id est, nec rem salvam esse posse. Iterum c. 44. 'qualicumque urbis statu, manente disciplina militari, sisti potuisse.' Catonis phrasi 'rem servari quivisse.' Lib. III. c. 9. 'Si quem similem ejus priore anno inter morbum bellumque irati Dii tribunum dedissent, non potuisse sisti.' Actum fuisse, pereundum fuisse. Eodem lib. c. 16. 'Vixque concordia sisti videbatur posse: tantum superantibus aliis atque emergentibus malis, nemo tribunus aut plebem timebat.' Iterumque c. 20. 'Non ita civitatem ægram esse, ut consuetis remediis sisti posset.' Quod imitatus Tacitus Ann. III. 52. 'Sperti sumtuariam legem, vetitaque utensilium pretia angeri in dies, nec mediocribus remediis sisti posse.' Non *resisti*, quod dederunt, qui istud non caperent. Trogo Pompeio vel Justino eadem labes oblata, XI. 1. 'Qui omnes populi si pariter deficiant, sisti nullo modo posse.' Ita enim Mss. servarunt: sed in editis ubique legitur *resisti*. Livius rursus XXIX. 10. 'Se exercitumque suum gravi morbo adflicti, nec sisti potuisse, nisi eadem vis mali aut gravior etiam in hostes ingruisset.' Hoc omnes scripti editique ante Rhenanum, qui supposuit *subsisti*, haud congruenter aliis meritis suis. Lib. XLV. c. 19. 'Si vero ad externum bellum domestica seditio adjiciatur, sisti non

posse.' Utitur et Plautus Trinummio III. 2. 92. 'Stasime, restas solus: quid ego nunc agam? Nisi uti sarcinam constringam, et clipeum ad dorsum accommodem, Fulmenta jubeam suppingi soccis. Non sisti potest:' hoc est ἐρῆει τὰ καλὰ, funditus perimus, res vergit ad interitum, neque potest ultra sustineri, actum est de nobis. At boni interpretes de Lesbónico intelligunt, quasi dicat illum non posse retineri, retrahi a fuga. Formula est de summa re animi despondentium. Curtius IV. 16. 'Ni mature subveniretur, non posse sisti:' sic enim Flor. et optimi Mss. Quod qui parum intelligerent, addiderunt *fugam*, vel *fuga*. Ex eodem genere est illud Ciceronis in Verr. III. 96. 'Qui quotidie templum tenet, qui republicam sistere negat posse, ni ad equestrem ordinem judicia referantur:' id est, sisti, salvam et incolumem esse. Nam 'sistere,' interdum est sisti, ut apud Plantum Curcul. II. 3. 8. 'Quin cadat, quin capite sistat.' Propert. Eleg. IV. 10. 36. 'Plano sistit uterque gradu.' Tacitus Ann. IV. 20. 'Vis tu quidem intra istum locum sistere.' Male supposuerunt *subsistere*. P. Manucius retinet veterem scripturam, sed annotat, 'stare malim, quam *sistere*, ex consuetudine Latini sermonis.' Non ego. *J. F. Gron.* *Resisti*, præter Gruterum, etiam probarunt Madius et Gebhardus; quorum annotationes superius hoc § videri possunt. Neque aliter inveni in omnibus meis scriptis et editis usque ad Frobenium, qui a. 1531. substituit *res sisti*: quod cum Grutero damno, non tamen ob hanc causam ab eo additam, quod non facile voces similes iterarint boni auctores tantulo intervallo. Id enim Livium sæpissime fecisse, patet ex illis quæ notavi ad I. 3. § 9. et quidem fecisse in eadem hac voce *res*, ex illis constat, quæ dicta sunt ad II. 18. § 2. Sed ideo potius damno,

quod ea lectio nullius codicis testimonio firmetur. Contra egregie probavit magnus Gronovius elegantiam et usum locutionis ‘sisti non potest,’ de qua etiam videndus Pichena ad Tacit. Annal. III. 52. An tamen ea hic nunc Livius usus fuerit, illud efficit, ut dubitem, quod omnes codd. stent pro altero *resisti*. Certe omnibus illis invitis *sisti* in contextum recipi non oportuerat, pro quo *resisti* substitui, donec Gronovii conjectura vel unius codicis consensu probetur: *resisti* nempe tot hostibus externis et domesticis. Klockäns in exemplari suo inter versus adscripserat *vix ope Deorum sisti potuissent*; quasi ita legendum censeret, et ad τὸ *potuissent* vox præcedens *res* revocanda foret. Sed ita elegantior foret conjectura Gronovii, et minus a codd. lectione discederet.

§ 7 *Cæpere a fame mala, seu adversus annus frugibus fuit*] *Ab fame* Hav. qui idem etiam trajectis vocibus præfert *annus adversus frugibus*. At *adversus annis frugibus* Voss. 1. altera lectione tamen margini adscripta.

Dulcedine concionum et urbis deserto agrorum cultu] *Concionum* Leid. 1. *condicionum* Lov. 5. a m. pr. fragm. Hav. et a m. pr. Port. qui error alibi etiam in Mss. obcurrit. Vide ad I. 28. § 2. III. 66. § 2. IV. 55. § 3. V. 10. § 6. c. 32. § 5. VI. 5. § 1. c. 40. § 10. et pluribus aliis locis. Sed *dulcedine conditionum urbis*, insuper ommissa copula, Lov. 4. Deinde *deserit agrorum cultu* Voss. 1. *deserit agrorum cultum* Leid. 2. corruptius *desit agrorum cultū*, pro *des'it*, Lov. 1. *deserto agrorum cultū* Leid. 1. *desertorum agrorum cultu* Port. quæ omnia ex aberratione librariorum proflexerunt.

Et Patres plebem desiderem, et tribuni plebis] Prima vocula aberat a Port. Tum *desidere* Lov. 2. Præterea *tribuni populi* Hav. Mox *neglegentiam* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 11. § 4.

§ 8 *Postremo perpulere plebem, haud adversante senatu*] *Lege perpulere plebei*: nam id et sensus postulat, et veteres libri habent. *Signon. Populere* Lipsiens. in contextu: *pepulere* Lov. 2. et Hav. Male. Vide ad I. III. c. 30. § 4. Præterea *plebei* Hav. *plebei*, ut Signonius voluit, Harl. anbo, et Hearnii Oxon. B. L. 1. et 2. Sed *plebem*, quod editi ante Signonium exhibuerunt, superest in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. quam lectionem, tot et inter illos optimorum codd. præsidio firmatam, non temere rejiciendam arbitror. *Perpulere plebem*, nempe tribuni plebis modo memorati. Denique *ut adversante senatu* Leid. 1. Sed in cod. illo plerumque *aut*, pro *haud*, scribi solet; et ita hic exhibet Lipsiens. inde vero detrita prima littera factum est *ut*. Sæpius autem *aut* et *ut* commutantur in membranis. Vide ad II. 48. § 6. hoc lib. ad c. 6. § 6. ad VI. 16. § 3. ad c. 40. § 7. et alibi. Cur autem *haud adversante senatu*, patet ex illis, quæ Livius de censoribus primum institutis inquit hoc lib. c. 8. ‘Patres, quamquam rem parvam, tamen, quo plures patricii magistratus in republica essent, læti acceperunt.’ Sed *haud adversante senatu* est in Gaertn. sollemni lapsu scribarum. Vide ad III. 50. § 5.

Ad curationem ministerii sui] *Creationem* Hav. *Curationem ministerii* vocat, quod supra *procuracionem* dixerat hoc lib. c. 8. ‘Magis necessariam, quam speciosam ministerii procuracionem intuentes.’ Ceterum pronomen *sui* exsulat a Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Lipsiens. et Gaertn.

Quamquam postremo annonæ quoque levitate haud immeritam gratiam et gloriam tulit] *Scribe haud immeritam et gratiam*. Rhen. *Quemquam* Leid. 1. *quam*, pro *quamquam*, Leid. 2. et Voss. 1. altera syllaba ab altera absorpta. Vide hoc lib. c. 15. § 5. et c. 24. § 8.

Contra *quamquam* male, pro *quam*, datum vidimus II. 54. § 9. Præterea *annonæ quicquam levatæ* fragm. Hav. *annonæ levatæ* Gaertn. Tum illud et, priori loco ab Rhenano insertum, non compareret in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Soli tantum Flor. et Harl. 1. voculam illam servant. Vide ad II. 44. § 3. Denique vocibus transpositis *gloriam et gratiam tulit* Voss. 2. et Hav. *gloriam et gloriam tulit* Lov. 3.

§ 9 *Qui quum, multis circa finitimos populos*] Expungunt hic *cum*, et statim mox substituunt *ut* Pall. 1. ac 3. *ut nullum momentum annonæ fecisset*. Gebh. Etiam Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. τὸ *cum* hoc loco expunxerunt; verum non ii modo, sed et alii, mox ut receperunt, ut ibi videbimus. Deinde *multos circa finitimos populos legationibus* Lov. 4. *multis circum finitimos populos legationibus* Lov. 5. et Port. quorum librarii forte inbuti fuerunt opinione illorum grammaticorum, qui existimaverunt, *circum* esse loci, *circa* autem temporis, ideoque *circa* hic admitti non posse. Sed diu est, quod viri docti hanc sententiam rejecerint. Apud Livium, qui vix alibi τῶ *circum* usus est, frequentissime *circa* de loco obcurrit, partim cum casu (de quo vide ad xxxvi. 14. § 10.) vel sine eo (de quo vide ad ix. 2. § 7.). Totam vocem *circa* neglexit librarius Hav. *Circa* et *circum* sæpe commutantur. Vide quæ olim notavi ad Sillii II. 546. Similiter ad v. 39. § 5. et alibi.

Legationibus terra marique nequidquam missis] Unus Pal. *amissis*. Nam 'amittere' est amandare, ablegare. Gebh. Nostri omnes constanter *missis*: quare unum Pal. Gebhardi, *amissis* legentem, non audiendum censeo. Et sane quis idoneus auctor 'amittere legatos,' pro 'mittere,' unquam

dixit? Idem tamen repetiit Gebhardus ad Livii VII. 36. § 10. Contra 'mittere' proprium adeo in hac re verbum est, ut id simpliciter sæpe notet mittere legatos, nuncios. Vide ad VIII. 23. § 1. Insuper *nequidquam* iterum Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 9.

Nisi quod ex Etruria haud ita multum frumenti advectum est] *Nisi ut* fragm. Hav. a m. pr. Tum *extruria* Flor. et Harl. 1. et *Extruria* Leid. 1. Deinde *haud multum frumenti* Lipsiens. male. In his enim passim τὸ *ita*, tamquam augendi particula, interponi solet. Cic. in Verr. II. 20. 'Unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus; haud ita multum tecum fuit.' Similiter 'haud ita multo post' I. 33. 'Additi eodem haud ita multo post novi cives;' ubi etiam τὸ *ita* in uno codice omittebatur. Vide quæ eo loco notavi. Insuper *adventum* est Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed passim 'veho' et 'venio,' eorumque composita confundi solent. Vide ad III. 23. § 3. *adductum est* Lipsiens. cum edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Vide ad xxvii. 38. § 12. *advectum sit* Hav.

Et nullum momentum annonæ fecisset] Dele particulam et ex veteribus libris. Sigou. Illud et primum vidi in ed. Frobeniana 1531. Omnes priores habent ejus loco particulam *ut*, quam etiam servant Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. Sed vel et legendum, ut est in Flor. pro quo sæpe errore scribarum in vetustis membranarum *ut* exaratum obcurrit. Vide ad xxi. 28. § 8. Tum vero *ita* cohærebit; 'quum et nullum momentum annonæ fecisset, et aperiret inopiam.' Vide ad II. 44. § 3. Vel particula illa *et*, ut Sigonius voluit, delenda est; quæ etiam non existat in Leid. 1. et Harl. utroque. Præterea *monumentum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. solito errore scribarum. Vide ad v. 52. § 1. *munimentum* Lov.

2. et Gaertn. qui etiam lapsus librariorum in codd. scriptis frequens est. Vide hoc lib. ad c. 27. § 4. 'Nullum momentum facere,' ut contra 'magnum momentum facere' infra XXVIII. 13. 'Neque in iis tamen tantum virium ponendum, ut mutando fidem, quæ cladis causa fuisset patri patruoque, magnum momentum facerent:' et 'momentum habere' l. XLII. c. 46. 'Magis et literæ et verba legatorum benigne sunt audita, quam momentum ad mutandos animos habuerunt.'

§ 10 *Revolutus ad dispensationem inopia, confiteri cogendo frumentum*] O asinum, qui hic *confiteri* infulsit, quum sit legendum *profiteri*. Rhen. Ita solus Andreas. Ceterum asinum illum proclamat Rhenanus, cui primitus infulsa est lectio *confiteri*: omnes nostros libros Mss. eo convicio pulsat. Verius tamen est *profiteri*. Gebh. *Confiteri* ex scriptis meis habent Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. et 5. Port. et Hav. Reliqui faciunt cum Rheno. Ex editis vero id primum invenio apud Aldum. Sed recte viri docti *profiteri* probarunt. Tum rogando, pro cogendo, Gaertn. Præterea vox *inopia* aberat a Voss. 2. et Lov. 3.

Vendere, quod usui menstuo superesset] Ita primum editum occurrit Venetiis 1495. eandemque scripturam tantum in Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. inveni: et forte etiam in Flor. unde nihil notatum video, superest. Vetusiores excusi cum reliquis manu exaratis præferunt usu *menstuo*. Et hoc modo postea etiam Aldus vulgavit, cui pauci sequentium auscultarunt. At tamen sic optimis etiam scriptoribus formari solet casus tertius quartæ declinationis; idque etiam a Livio factum esse videbimus ad XXIV. 19. § 6. Plurimum itaque et optt. codicum ac principum edd. lectionem recepi.

Fraudandoque parte diurni cibi ser-

vitia, criminando inde] Plautus vocat 'demensum diurnum.' Claudianus de Bello Gildonico vs. 70. 'Pascimur arbitrio Mauri, nec debita reddi, Sed sua concedi jactat, gaudetque diurnos, Ut famulæ, præbere cibos, vitamque famemque Librat barbarico fastu, vulgique superbit Fletibus, et tantæ suspendit fata ruinæ.' Similis locus apud Juv. Sat. XIV. 126. 'Servorum ventres modio castigat iniquo.' Male ergo Pal. 2. *diurni cibi*. Pejus Campanus *fraudando partem diurni cibi: servitia criminando*. Gebh. *Fraudandoque partem diurni cibi, servitia criminando* Voss. 1. et Leid. 2. *fraudandoque partem diurni cibi, servitia criminando* Lov. 1. 2. Port. et fragm. Hav. quomodo etiam Aldus edidit, qui tamen inter errata priorem lectionem revocavit: *fraudandoque partem diurni cibi, sævitia criminando* Leid. 1. Lov. 4. ac 5. et Gaertn. *diurni* etiam Harl. 2. et Flor. Sed recte Gebhardus vulgatum defendit. 'Fraudando servitia cibo,' ut 'fraudare se victu' II. 10. 'In magna inopia pro domesticis copiis unusquisque ei aliquid, fraudans se ipse victu suo, contulit:' nbi vide. 'Cibum' autem 'diurnum' vocat, quia servis in dies panis ad pondus dabatur, unde vitam alerent. Vide Barth. ad Claudiani Bell, Gildon. vs. 71. Aus. Popmam de Instrum. Fundi c. 20. et Pignor. de Servis p. 310. et seqq. 'Diurnus' et 'diurnus' etiam alibi commutantur. Vide ad v. 28. § 10.

Objiciendo iræ populi frumentarios] *Commentarios* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. lapsu scribarum, qui forte non intellexerunt vocem, eique aliam magis notam substituerunt. Sed 'frumentarius' est mercator, qui lucri causa frumentum cõmit, ut majori pretio postea divendat. Infra hoc lib. c. 15. 'Sp. Mælium, cui tribunatus plebis magis optandus, quam sperandus fuerit, frumentarium divitem,

bilibris farris sperasse libertatem se civium suorum emisse.' xxxviii. 35. 'Et duodecim clipea aurata ab ædilibus curulibus P. Claudio et Ser. Sulpicio Galba sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.'

Acerba inquisitione aperiret] *Inquisitione* Leid. 1. Vide Corte ad Plinii Epist. i. 8. § 17. Perperam deinde *aperuit* Leid. 2. et Lov. 1. quod etiam exstat in margine Voss. 1.

§ 11 *Spe amissa potius, quam ut cruciarentur trahendo animam]* *Spe emissa* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. solito errore. Vide Burmann. ad Phædri Fab. i. 13. 10. ubi, inter verba cognata 'amittere,' 'emittere,' et 'omitere' distinguens, illa proprie 'amitti' docet, quæ invitis elabuntur: *admissa* erat in fragm. Hav. a m. pr. quæ etiam verba a librariis confundi olim docui ad Sillii iv. 698. Adde ad iii. 59. § 3. ad v. 7. § 13. et aliis locis. Tum vocula *ut* deficit in Leid. 2. et Lov. 1.

Capitibus obvolutis se in Tiberim præcipitaverunt] Adprime huc facit locus Horat. Satyr. ii. 3. 37. 'Nam male re gesta cum vellem capite aperto Me mittere in flumen:' ubi vide Lambin.

CAP. XIII. § 1 *Tum Sp. Melius ex equestri ordine]* *Malius* scribe ex fragmentis Capitolinis, Græcorum libris, et quibusdam etiam Mss. Latinis. *Signon*. Vide etiam Signonium ad Epitom. hujus lib. et ad ix. 8. § 13. *Cum Sp. Mellius* habet fragm. Hav. Vide etiam ad vi. 17. § 2.

Ut illis temporibus, prædives] *Prædives* Leid. 2. Sed pro altero stant reliqui codd. eoque Livius alibi usus est. XLV. 32. 'Prædives alii, alii, quos fortuna non æquarent, his sumtibus pares.' c. 40. 'Persens contra prædives bellare cum Romanis incepit.' Similiter auctor Epit. Liv. lib. lxi. 'Nec quidquam ex iis opibus ornamentisque, quæ prædives Corinthus habuit, in domum ejus

pervenit.' Ovidius Metam. ix. 91. 'totumque tulit prædivate cornu Autunnum, et mensas, felicia poma, secundas.' Eadem forma 'præaltus' et Livius et auctor Epit. usurparunt. Vide ad Epit. Liv. lib. vii. Altera lectio nata erat ex non intellecto compendio scribendi. Vide ad ix. 10. § 7.

§ 2 *Per hospitum clientiumque ministeria]* Pall. duo *per hostium*. Gebh. *Per hostium* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Lipsiens. fragm. Hav. a m. pr. et Neapol. Latini: *hostium* Gaertn. quod referendum est inter errores librariorum, qui alibi sæpe voces *hostes* et *hospites* in Mss. commutarunt. Vide ad ii. 41. § 6. Ulterius corrupt libarius Harl. 1. scribens *postium*, pro *postium*, sive *per hostium*. Detracta enim vel addita adspiratione *hostium* et *ostium* non raro commutari, dicam ad Livii xxxvii. 13. § 8. Præterea *clientumque* Lov. 5. et Hav. cum edd. Rom. 1472. Parm. 1480. et paucis aliis, improbantibus reliquis et scriptis et editis, qui constanter receptæ lectioni adhærent. Vide ad xxiii. 3. § 3.

Quæ, credo, ipsa res ad levandam publica cura annonam impedimento fuerat] *Quia*, pro *quæ*, est in Voss. 2. ac Lov. 2. 3. 4. et 5. a m. pr. Insuper *res alienandam publica cura annonam* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Lipsiens. *res ad levandam publicæ curæ annonam* Leid. 1. *res ad levandam publicam curam annonæ* Lov. 2. 5. Harl. 2. et Gaertn. Deinde. *implimento fuerat* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Lipsiens. Quæ singula errantibus librariis tuto adscribi possunt. 'Ad levandam annonam' ut xxvi. 40. 'Ut esset non incolarum modo alimentis frugifera insula, sed urbis Romæ atque Italiæ annonam levaret.'

§ 3 *Plebemque hoc munere delinitam]* *Delinitam* Voss. 1. Leid. 1. Gaertn. et Lov. 3. Non aliter etiam hoc loco Hærne edidit. Quid de ea lectione

sentiam, dicam ad xxxix. 11. § 2. Interim vulgatam scripturam servavi. Tò hoc deficit in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Sed tuentur id omnes scripti.

Quocumque incederet, conspectus] Fœda insidet menda in voce *conspectus*, si quibusdam veteribus libris credimus, in quibus est *consulis pectus gerens*. Error ex compendiosa scriptura natus est, *cons. pectus*: quas voces cum quidam conjunxissent, tertiam *gerens* alius, ut supervacaneam prætermisit. Est autem ‘consulis pectus gerens,’ consularem spiritum habens, aut ad consulatum aspirans, qui ipsi a plebe despondetur. Ut III. 11. ‘Velut omnes dictaturas consulatusque gerens in voce ac viribus suis.’ Et alibi III. 46. ‘Tribunatum spirans.’ Ego tamen *conspectus* etiam probo. *Sigon.* Pall. omnes *incederet*: probo. *Plantus* in *Milite* II. 1. 14. ‘Is deridiculu’st, quaqua incedit, omnibus.’ *Amplius Pal.* 2. *consulis pectus gerens*: qua in lectione nimium deliciatur *Sigonius*. Mihi prima specie alicujus momenti visa revocavit ad mentem locum *Propertii Eleg.* IV. 12. [aliis II.] 39. ‘Et *Persen* proavo stimulantem pectus *Achille*.’ At excessa vanitatem librarii aperuit; quomodo enim ‘pectus consulis gessit,’ qui altiora et non concessa tendebat? ‘Tum quia statim sequitur, multitudinem secum traxisse, ‘haud dubium consulatum ei favore ac spe despondentem:’ ut habent *Pall.* *Mss.* *Conspectus* vero hic est *περιβλεπτος*: quod non venit in mentem *Sigonio*. *Lib.* VI. 15. ‘Jam nihilo mea turba, quam ullius, conspectior erit.’ XXI. 4. ‘Arma atque equi conspiciabantur.’ XXVII. 33. ‘Quo minus conspectus, eo solutior erat.’ *Gebh.* *Sigonianus consulis pectus gerens*. Quod turpissimum mangonium domino suo probavit. Mihi tanto vilior est. *Conspectus* est ingrens et venditans se oculis hominum.

Cornelius Nepos in *vita Attici* c. 13. ‘*Supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset.*’ Ita scripsisse illum ex præcedentibus apparet: nam omnes antitheses ita sunt conceptæ, ut quid fuerit, affirmet, quod non fuerit, neget. *Ele-gans, non magnificus; splendidus, non sumtuosus; adfectans munditiam, non adfluentiam; sic etiam supellex ei modica, non multa, hoc est, modo, non copia æstimanda; instrumentum modice, non abundanter sufficiens: ut in neutram partem notari posset, neque sordium, quia aderat modus, neque luxus, quia aberat superfluum.* Huic sensui verba mihi satis esse videntur exprimendo: neque aut τὸ multa ad defectum referendum, aut alia negatio adjicienda. *Multus* interdum nimius est: nam qui habet multa, habet et supervacua, quia natura paucis contenta est. *Petronius* de potentia pecuniæ c. 137. ‘*Multa loquor: quidvis nummis presentibus opta.*’ Hoc est, nimis multis verbis utor. Et ‘*homo multus*’ pro satageo, ardelione. *Plant.* *Mænach.* II. 2. 41. ‘*Heu hercle hominem multum et odiosum mihi.*’ *Afranius* apud *Nonium* voce ‘*Facessere.*’ ‘*Multa atque molesta es: potin’ ut hinc facessas?*’ *Conspectum* vero tam *Irum* reddit egestas, quam opes *Cræsum*. *Ovidius Trist.* II. 113. de domo sua. ‘*Et neque divitiis, neque paupertate notanda, Unde sit in neutrum conspiciendus eques.*’ *Augustus* apud *Sueton.* in *Clandio* c. 4. ‘*Ne quid faciat, quod conspici et derideri possit:*’ ubi frustra *Torrentius despui*. *Livius* XXXIV. 4. ‘*Sic æquato omnium cultu, quid unaquæque vestrum veretur, ne in se conspiciatur?*’ Adde ad *Tacitum Annal.* XII. 49. *J. F. Gron.* *Quocumque cederet Gaertn.* *quocumque incederet Hav.* *quocumque incideret Flor.* et *fragm. Hav.* a m. pr. Et ita præferunt primæ *Gruteri* edd. adversus

quas Gebhardus alterum *incederet* recte vindicavit. Et ipse etiam Gruterus ita in postrema ed. vulgari curavit. Alibi hæc vocabula frequenter permiscetur. Vide ad IX. 24. § 10. Deinde *consulis pectus gerens elatusque* libris interpolatis Sigonii et Pal. 2. Gebhardi, ut solent, concinentes præferunt Harl. 2. et Hav. quod recte et Gebhardus et Gronovius rejiciendum monuerunt. *Consul petitus elatusque* Lipsiens. *consul' pectus elatusque* Lov. 2. *consulis spectus elatūque* Gaertn. *consul pectus elatum* Lov. 4. a m. pr. *cons' pectusque elatum* Lov. 5. a m. pr. *conspetusque elatus* a m. sec. *cois. pectus elatusque* Klockian. Sed viris doctis credo, qui non tantum vet. lib. Sigonii lectionem rejiciendam, sed etiam vulgatam probam esse docuerunt, multisque vim vocis *conspetus* illustrarunt. Sæpe eo sensu apud Livium occurrit. Supra II. 5. 'Damnati proceres summique supplicium, conspectus eo, quod pœnæ capiendæ ministerium patri de liberis consulatus inposuit.' Infra, v. 23. 'Maxime conspectus ipse est, currum equis albis juncto urbem invehens.' VI. 4. 'Opus vel in hæc magnificentia urbis conspiciendum.' VII. 7. 'Extra ordinem quoque in acie locati, quo conspectior virtus esset.' XXII. 40. 'Plebem consulem sua plebs prosecuta, turba, quam dignitate, conspectior.' XXXVII. 57. 'M. Cato ante alios testes conspiciebatur: cujus auctoritatem perpetuo tenore vitæ partam toga candida elevabat.' XXXIX. 6. 'Vix tamen illa, quæ tum conspiciebantur, semina erant futuræ luxuriæ.' XLV. 7. 'Nec ipsius tantum, patris, avi que fama conspectum eum efficiebat.' Eodem sensu etiam locus dicitur *conspetus* XXII. 24. 'Deinde castra ipsa propius hostem movit duo ferme a Geronio milia, in tumultum hosti conspectum:' ubi veram lectionem contra Lipsium J. F. Gronovius adseruit, qui etiam

videndus est ad Livii XXVII. 31. § 6. ut et Sigonius ad Livii XXI. 4. § 8.

Elatusque supra modum hominis privati] Claudianus in Rufinum II. 315. 'contingat in uno Privati fugisse modum crimenque tyranni:' id est, mediocritatem privati. Idem de Laudibus Stilic. III. 39. 'Solutus hic invidiæ fines virtute reliquit, Humanumque modum.' Seneca Thyeste vs. 254. 'Nil quod deloris capiat adsueta modum.' vs. 266. 'solito amplius Supraque fines moris humani tumet.' Livius IV. 58. 'Parum cogitarunt, nulla virtute superari humanarum virium modum.' *Gell.* Spartianus in Hadriano c. 9. 'Omnia denique ad privati hominis modum fecit.' Præterea *secum trahens*, pro *sec. trahere*, Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. Quod ut admitti possit, supra etiam legendum foret *plebem hoc munere*, pro *plebemque*, &c. Quum tamen ibi omnes codd. in vulgatum conspirent, hic etiam nihil mutandum puto.

Haud dubium consulatum favore ac spe despondentem] Vet. lib. *consulatum ei favore*. Sigon. *Consulatum ei favore* non modo Pall. Mss. teste Gebhardo ad verba præc. sed etiam Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et prisæ, quas vidi, edd. usque ad Frobenianam 1535. quæ prima pronomen omisit. Sane pronomen illud omitti potest, et solet. Supra hoc lib. c. 3. 'Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit:' infra cap. seq. 'Postremo quum adparitor jussu magistri equitum duceret, ereptus a circumstantibus:' ubi vide Rhenan. In primis autem omitti solet ante relativum, de quo vide ad XXIII. 15. § 4. Præterea *consulatum ei favore ac se despondentem* Lov. 1.

§ 4 *Ut est humanus animus insatiabilis*] *Animus humanus*, trajectis vocabulis, prisæ, quibus usus sum, edd. usque ad Frobenianam 1535. in qua

dictiones in eum digestæ sunt ordinem quem nunc obtinent. Ei autem concinunt omnes codd. Mox *sponderet*, pro *spondet*, Lov. 2. Vide ad xxxix. 52. § 6. Tum *tenderet*, pro *tendere*, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Sed iterum librarii orationem infinitam ferre non potuerunt, ut sæpe alias errasse dictum est ad 1. 50. § 5. Cur autem infinitivum *tendere* potius mutarint in *tenderet*, quam in aliam formam, caussa esse potuit, quod mox sequatur vocula *et*. Alia exempla vide ad xxix. 22. § 5.

Quoniam consulatus quoque eripiendus invitis Patribus esset] Pal. 3. eripiendum. Forte consulatum quoque eripiendum invitis Patribus esset: ut Lucretius 1. 112. 'Æternas quoniam pœnas in morte timendum est.' Infra c. 35. habet Pal. 3. *Experiendum rem denique in uno aut altero esse*. Sic habetur in Pal. 2. xxvi. 44. *Quodque plurimum ad incendendam militum animos intererat*: in Pal. 3. *ad accendendum*. Gebh. De genere loquendi, quod Gebhardus hic restitutum Livio volebat, vide ad vi. 35. § 2. Hic tamen nihil mutandum puto. Omnes enim mei manu exarati vulgatæ lectioni constanter subscribunt, nisi quod vocula *quoque* desit in Lov. 4. Si voluisset Gebhardus, eodem jure, quo 'eripiendum esset consulatum,' etiam probare potuisset ipsam codicis lectionem 'consulatus eripiendum esset,' vocem *consulatus* accipiens casu quarto plurali.

Id unum dignum tanto adparatu consiliorum et certaminum, quod ingens exsudandum esset, præmium fore] Si sic legamus, oportebit quod *ingens* referre ad *præmium*. Secus est, si quis *certamine* legat. Rhen. Alii *certamine* legunt, alii *certaminum*. Sed id non probatur; sequitur enim *quod ingens exsudandum esset*, quamquam hoc ad *præmium* etiam referri potest. Glar. Pall. omnes *certaminum*. Blitei fuerunt qui mu-

tarunt. Non enim sequens provocabulum quod eo revocandum, sed ad subnexa *ingens exsudandum* erat. Lib. v. c. 5. 'Relinquendane hæc censestis, ut ad ætatem rursus novus de integro his instituendis exsudet labor?' Male ibi Pall. duo *exudet labor*. Forte *exundet labor*. Gebh. *Atque certaminum* Neapol. Latini: et *certaminum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et, una atque altera excepta, omnes edd. principes usque ad Frobenianam 1531. quæ *certamine* prima exhibuit: quomodo etiam in Voss. 2. et Lipsiens. fuisse, codicum eorum excerpta fidem faciunt. Doujatius *certaminum* sibi non placere testatur, quod ita sequentia *quod ingens exsudandum esset*, referenda essent ad *præmium*, et nemo dixerit 'præmium exsudare.' Verum cur non simili ratione 'exsudare præmium,' pro multo sudore acquirere, parare, dici posset, quo secundum ipsum Doujat. dicendum foret 'exsudare certamen,' pro multo sudore ac labore certamen sustinere? Certe 'exsudare laborem' dici, videbimus ad v. 5. § 6. 'laborare letum' dixit Silius Ital. xvi. 411. 'Et nobis et equis letum commune laboras:' pro labore certaminis letum arcessis. Ipse Doujatius *et certaminis* non male alios legere testatur. Verum ea lectio in nullis mihi membranis obvia fuit; neque est, qui se eam in scriptis invenisse adfirmet. Solæ tantum Ascensianæ edd. 1513. et 1516. ac Parisina 1529. ita præferunt. Quare eam probare nolim. Sed vel legendum puto *certaminum* cum plerisque codd. vel, si nimis poëticum videatur 'exsudare præmium,' servandum videtur, quod est in uno et altero scripto, *certamine*. Neque longe hinc abeunt Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. qui *certamini* exhibent; modo ita revera exhibeant. Hearne enim referendo inter codd. qui hanc lectionem

præferunt, etiam cod. Neapol. Latini, qui tamen *certaminum* habuisse in ejus bibliotheca dicitur, legitimam suspicionem iniecit, manum ejus in codicem Oxon. lectione describenda similiter aberrasse, ibique pari modo *certaminum* exaratum esse. Ceterum *exudandum*, pro *exudandum*, Lov. 3. *exudandum* Lov. 4.

§ 5 *Quæ res eum, necdum compositis maturisve satis consiliis, obpressit*] Dura locutio est 'Componere consilia.' Itaque sequamur auctoritatem veterum librorum, qui habent *necdum compositis rebus maturisve satis consiliis*. Sigon. Pal. 2. ab mangone librario locupletior *necdum compositis rebus, maturisve satis consiliis*. Quæ Sigonius tanti putat, ut vulgatam lectionem, stabilitam fide codicum meliorum Mss. edd. quoque priscaurum auctoritate confirmatam, duram pronunciet. *Gebh.* Dura locutio Sigonio 'Componere consilia:' itaque suffragatur vet. libris, qui habeant *compositis rebus*. Sed meliores tuerentur vulgatum. Qui concexit id locutionis III. 53. 'Quærentibus legatis, quæ postulata plebis essent, composito jam ante adventum legatorum consilio, ea postulavit.' Et cur non diceretur, quod alioqui 'formare?' Trognus de Zopyro I. 10. 'Formatoque in futura consilio, transfugæ titulo Babyloniam proficiscitur.' *J. F. Gron.* Lectionem vet. lib. Sigonii et Pal. 2. Gebhardi interpolatam esse, illud tanto magis firmat, quod ex nostris soli Harl. 2. et Hav. ipsis consentiant: reliqui omnes vocem insertam *rebus* ignorent. Sine causa etiam 'componere consilia' locutio ipsi durior visa est. Similiter enim 'componere dolum' dixit Sall. in Jug. c. 111. 'Ita, composito dolo, digrediuntur:' ubi videndus est Corte. Insuper *quod eum* deest in Lov. 4. quod transponens Gaertn. *necdum eum compositis* præfert. Voces *consiliis obpressit* perperam exsulant a Lov. 3.

Delph. et Var. Clas.

§ 6 *Minime opportunus vir novanti res*] *Novandi res* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. *novandis rebus* fragm. Hav. a m. pr. et Neapolit. Latini: *novandæ rei* Lov. 4. 5. et Hearnii Oxon. C. Nihil muto. *Novanti res* nempe Mælio, regno inhianti. Paulo ante *sextus* Voss. 2. et Lov. 3. *sexto* Hav. et Lov. 5.

Collega additur ei Agrippa Menenius, cui Lanuto erat cognomen] *Collega ei additur* transpositis vocabulis Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. et Harl. 2. Tum *Melenius* Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. *Menenus* Harl. 2. sed corruptissime *jam aninius enenius* Flor. Hinc *Lanata* Harl. 1. et Leid. 2. Deinde *quod cognomen* aberat a Port. Mox *Numicius*, pro *Minucius*, transpositis literis, Lov. 5. Vide ad II. 63. § 1. et mox ad § 8.

§ 7 *Seu refectus, seu, quoad res posceret, in incertum creutus*] *Seu quod res posceret* Flor. a m. pr. *seu id quod res posceret* Lov. 2. *seu, quod ad res posceret* Voss. 1. et Leid. 1. *seu id res posceret* fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. altera emendatum erat *seu, quod id res posceret*. Neque aliter est in Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. Lov. 3. 4. 5. a m. pr. vet. cod. Latini, Hearnii Oxon. L. 2. et edd. vetustis usque ad Aldinam, in qua prima *quoad* comparuit. Et ita reliqui codd. Denique præpositio *in* deficit in Leid. 2. quam absorpsit prima syllaba seq. vocis *incertum*. Vide ad VIII. 33. § 6. Mox *in libris tinteis*, pro *in libros linteos*, Lov. 4.

§ 8 *Minucius eandem reipublicæ curationem agens, quam Melius privatim agendam susceperat*] Vet. lib. *quam Sp. Malius*. Cæterum A. Florebellus, Episcopus Lavellinus, vir doctrinæ atque ingenii laude præstantissimus, legit *eandem publice curationem agens*; ut *publice* sit adverbium, cui respondeat *privatim*. Erat autem curatione frumentaria. Sigon. Pall. 2. *Spurius Melius*, dissentientibus ce-

Livius.

20 U

teris. Neque ego hic probo A. Floreblli, Episcopi Lavellini, correctionem eandem publice curationem agens, ut sit antithesis adversans τῷ privatim. Sed bellior est oppositio reipublicæ privatarumque rerum. Nam non semper, qui publice agit, reipublicæ bono agit. Quippe et hic Melio publice diributum frumentum, sed non reipublicæ bono; potius privatim, hoc est, privatorum commodorum respectu. Supra II. 30. opponit rempublicam rebus privatis. 'Sed factione,' inquit, 'respectuque rerum privatarum, quæ semper officere, deficientque publicis consiliis.' Gebh. Scribendum, quod et aliis fuisse in mentem audio, eandem publice curationem agens, id est, publica auctoritate, publico nomine et mandato. Ut hoc lib. c. 48. 'Quod venisset, assignatumve publice esset.' v. 28. 'Hospitium cum eo senatus-consulto est factum, donaque publice data.' Eodemque c. 50. 'Cum Ceretibus publice hospitium fieret.' Et c. 55. 'Tegula publice præbita est.' XXI. 60. 'Et alii redimendos de publico, alii nullam publice impensam faciendam;' sic scribendum, non *publicam*, ut vulgo: nam liber optimus *publica*. Terent. Eunucho II. 2. 59. 'Nam ibi custos publice est nunc.' Nisi malis *ejusdem rei publicæ*. J. F. Gron. Omnes etiam codd. mei *reip.* vel *reipublicæ*, nisi quod Lov. 5. et fragm. Hav. a m. sec. o-mittant vocem *publicæ*. Doujatius vulgatum ferri posse putat, atque ita explicari, ut ea pars reipublicæ, sive munus illud publicum curandum Minucio esset mandatum, quod privato consilio sibi ipse Mælius curandum suscepisset. Sed nihilominus præfero cum Gronovio Floreblli apud Sigoniam conjecturam *eandem publice curationem agens*; idque cum iisdem expono, auctoritate publica, sumtibus et impensis publicis. Supra I. 26. 'Velut sub jugum misit juve-

nem. Id hodie quoque publice semper refectum manet.' II. 41. 'Invenio apud quosdam, dirintas publice ædes.' III. 26. 'Navis Quinctio publice parata fuit.' Infra hoc lib. c. 17. 'Legatorum, qui Fidenis cæsi erant, statuæ publice in Rostris positæ sunt.' Et ita forte ex codicum vestigiis legendum hoc lib. c. 35. 'Spectaculum comitate etiam hospitium, in quam publice consenserant, advenis gratius fuit.' VI. 39. 'In aciem adversus optimates maximo privatim periculo, nullo publice emolumento stare;' ubi eodem modo, ut hic, *privatim et publice* opponuntur, et olim ante Gronov. *nullo publico emolumento* edebatur. Sueton. in Cæsare c. 17. 'Q. Curio constituta erant publice præmia.' Justin. XII. 2. § 15. 'Corpus ejus Thurii publice redemptum sepulturæ tradiderunt.' Auctor Epit. Liv. I. LXXVII. 'Inpositus publice in navim delatus est in Africam;' ita ibi quoque legendum esse, suo loco dicam. Front. Strat. IV. 3. ex. 4. 'In summa paupertate decessit, ne ea quidem relicta pecunia, quæ sufficeret in dotem filiarum, quas ob inopiam publice dotavit senatus;' ubi vide Tennul. Vide etiam Cortium ad Sall. Cat. c. 11. § 6. cap. 40. § 1. et ad Jug. c. 8. § 2. Præterea Gronovius aliam etiam conjecturam proposuit, nempe legendum esse *ejusdem rei publicæ curationem*. Et ita quidem editur in duabus edd. 1665. et 1679. Pro quo tamen præstare videtur *ejusdem rei publice curationem*; nisi forte in conjectura Gronovii reddenda operæ typographorum erraverint, atque ipse ita legendum censuerit. Et hanc conjecturam haud displicituram spero illis, quibus nimis audax videbitur integram vocem *rei* invitis scriptis et editis ex contextu expelli, quæ nihilominus mihi a mala manu invecata videtur. Ceterum Hearne monuit, in Mss. et edd. vett. esse *eandem reipublicæ curatio-*

nem, in aliis *curam*. Eo sensu 'cura' usurpari, pro munere publico, ejusque administratione, sponte confiteor. Ita apud Sneton. in Tiber. c. 8. 'Interque hæc duplicem curam administravit, annonæ, quæ artior incidere, et repurgandorum tota Italia ergastulorum.' Hic tamen eam vocem in nullo vel scripto vel excuso libro notavi; sed *procuracionem* præferunt Lov. 2. et 4. Quomodo fere supra locutus est hoc lib. c. 8. 'Tribuni, magis necessariam, quam speciosi ministerii procuracionem intuentes, haud sane tetendere.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 1. Sed neque duorum illorum codicum auctoritate vulgatum mutari par est. Reliqui enim omnes *curacionem* servant. Et sane 'curatio' quoque hoc sensu in Livio non infrequens est. II. 27. 'Populus dedicationem ædis dat M. Lætorio primpili centurioni: quod facile adpareret, non tam ad honorem ejus, cui curatio altior fastigio data esset, factum, quam ad consulum ignominiam:' hoc lib. c. 12. 'Felicior in eo magistratu ad custodiam libertatis futurus, quam ad curacionem ministerii sui.' Insuper *Sp. Mælius*, quod ex suo profert Sigonius, servant etiam Hav. et fragm. Hav. Sed superiores puto reliquos codd. prænomen omittentes. Id enim quam modo in princ. cap. positum sit, ex more Liviano hic repeti nihil erat necesse. Denique *privatus*, pro *privatim*, fragm. Hav. aberratione manifesta scribæ, quemadmodum etiam *Numicius*, pro *Minucius*, Lov. 5. Vide hoc cap. ad § 6.

In utraque domo *genus idem hominum versaretur*] *Genus idem nominum* Lipsiens. de quo libriorum lapsu vide ad xxiv. 18. § 8. *genus idem omnium* Hav. solito errore. Vide ad III. 54. § 6. Deinde *genus id hominum* Gaertn. Vide ad Livii x. 10. § 6. Tum *vexaretur* Leid. 2. Voss. 1. Lov. 1. et Lipsiens. quæ ipsa quoque verba passim stupore librorum in libris

scriptis confunduntur. Vide ad II. 34. § 5. Paulo post *rem comperatam*, pro *rem compertam*, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Hav. Vide ad xxxix. 29. § 5. *compertam rem* Gaertn.

Ad *senatum refert*] Codd. vel edd. quas consului, omnes ita constanter legunt; nisi quod una, Cuionis nomen exhibens, item ed. Hearnii, eamque secuta postrema ed. Londinensis præferant *ad senatum defert*. Utrum præfecti annonæ hoc tempore ad senatum referre, vel non referre potuerint, non constare arbitror; quare invitis etiam libris vetustis nihil mutare audeo. Ceterum 'referre' et 'deferre' sæpe in libris Mss. confunduntur. Vide ad xxi. 6. § 5. *Defert* tamen requirere videtur id, quod mox sequitur § 9. 'Serius se pene, quam tutum fuerit, ea deferre:' ut et § 10. 'Quod exspectassent, donec a præfecto annonæ tanta res ad senatum deferretur:' etiam cap. seq. 'Causam dicendam esse proponeret, crimenque a Minucio delatum ad senatum diluendum.'

§ 9 *Eumque conciones domi habere*] Non placent hæc domesticæ conciones. Livius quoties eo applicat verbum, modificat. Lib. vi. c. 14. 'Domi concionantis in modum sermones pleni criminum in Patres.' Non dicit *Domi conciones plenæ*. Lib. xxi. c. 53. 'Hæc assidens ægro collegæ, hæc in prætorio prope concionabundus agere.' Nimirum hic quoque legendum *coitiones*, quod verbum utiliter alibi Rhenanus, alibi Sigonius, Livio restituere. Cætus clandestinos intelligit. Mox, 'Quod eas largitiones cætusque plebis in privata domo passi essent fieri.' II. 13. 'Ne, si dimissus exercitus foret, rursus occulti cætus conjurationesque fierent.' Iterum c. 35. 'Absterrendo singulos a coitionibus conciliisque.' IV. 25. 'Cætus indicere in domos tribunorum plebis, ibi secreta consilia agitare.' J. F. Gron. Dou-

jatius existimat, vocem *conciones* hic pro coitionibus aut cœtibus accipi posse; non enim semper concionem pro oratione sumi, sed sæpe numero pro conventu aut multitudine convocata; et huic significationi favere originem vocis, quæ deducitur a 'conciendo:' licet autem proprie dicatur de multitudine publice congregata; trahi tamen etiam posse ad eam, quæ privatim coit, præsertim si quis rem criminandi animo amplificet. Hæc Donjatius; qui non animadvertit, Minucium, si illicitos conventus, quos Mælius domi habebat, *conciones* vocaverit, non rem criminandi animo amplificasse, sed contra atrocitatem criminis plurimum minuisse adhibendo vocem, quam proprie de multitudine publice congregata, adeoque de ea, quæ licito more convenit, usurpatam fuisse ipse profitetur. Mili itaque verior Gronovii sententia videtur, qui observat, Livium, quoties de multitudine hominum privatim coeuntium vocem hanc adhibeat, eam modificare. Locis quæ laudavit, adde illud ex II. 28. 'Quum ad nomen nemo responderet, circumfusa multitudo in concionis modum negare, ultra decipi plebem posse;' et III. 47. 'Hæc prope concionabundus circumibat homines.' Adsentior itaque eidem Gronovio existimanti, pro *conciones*, hoc loco *coitiones* legendum esse, quoniam mox 'cœtus plebis' vocet, quibus illiciti ac clandestini hominum conventus indicantur, ut III. 48. 'Certis quoque indicis compertum se habere, nocte tota cœtus in urbe factos esse ad movendam seditionem.' Et sane multis passim locis indocti librarii pro *coitiones* substituerunt *conciones*, pro voce minus sibi nota longe notiore. Vide Rhenan. ad Liv. II. 35. § 4. Gelen. ad IX. 26. § 12. et Sigonium ad III. 35. § 8. et c. 65. § 5. Adde Gronovium in Syllog. Epist. quas Burmann. edidit tom. III. p. 249. Eandem vo-

cem supra etiam auctori nostro restituendam esse conjeci II. 28. § 3. 'Profecto si essent in republica magistratus, nullum futurum fuisse Romæ, nisi publicum concilium. Nunc in mille crias coitionesque dispersam et dissipatam esse rempublicam:' ubi etiam vulgo *curias concionesque* editur. Videnda quæ ad eum locum notavi: Paullo ante in *domo Mælio*, pro in *domum Mælio*, Lov. 2. 4. et Lipsiens.

Tempus agendæ rei nondum stare] Supra I. 47. 'Postremo, ut jam agendæ rei tempus visum est, stipatus agmine armatorum in forum irrupit.' 'Stat tempus,' quum rei agendæ tempus convenit. Ita 'stat sententia,' quæ placet. Infra XLIV. 3. 'Interim consuli sententia stetit, eo saltu ducere.' Silius Italic. VII. 223. 'Stat pensata diu belli sententia, vincam Servare invitos.'

Partita ducibus multitudinis ministeria esse] *Multitudinem* Port. a m. sec. 7 *multitudinis* Hav. utramque hanc lectionem adoptans Harl. 2. præfert *partita ducibus in multitudinem ministeria esse*, sine commodo sensu. Tò esse exsulat a Lov. 4.

Serius se pene, quam tutum fuerit] *Serius sæpe ne quam tutum* male dispescentes voces, olim perpetua serie scriptas, Leid. 1. et Lipsiens. *Serius ne sæpe quam tutum* Gaertn. *Serius ne quam sæpe tutum* Lov. 2. insuper verbis trajectis. *Serius sæpe ut quam tutum* Lov. 4.

Ne cujus incerti vanique auctor esset, ea deferre] *Ne alicujus incerti* Lov. 1. *ne cujus incertati* Harl. 1. Hinc *actor esset* Lov. 5. et Port. solito errore. Vide ad I. 26. § 5. Tum *deferre ea* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *ea differre* Lov. 4. a m. pr. *id ferre* Harl. 2. et Lov. 2. Sed vox *ea* deficit in Voss. 2. At *ea deferre* verum videtur. Vide modo ad § 8.

§ 10 *Primores Patrum et prioris anni consules increparent*] *Vocula et exsulat*

ab Harl. 2. et a Port. a m. pr. pro qua ac præfert Voss. 2. Insuper *priores anni consules* Lipsiens. *priores anni consules* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. et Hav. Male. Passim 'priore anno' Livio est anno proxime præcedenti. Supra III. 9. 'Si quem similem ejus priore anno inter morbum bellumque irati Dii tribunum dedissent.' c. 10. 'Cavisse Deos priore anno, ut tuto libertas defendi posset.' Infra hoc lib. c. 17. 'Is magistrum equitum ex collegio prioris anni, quo simul tribuni militum consulari potestate fuerant, L. Quinctium Cincinnatum dixit.' c. 56. 'Castigantes ignaviam, quod, abditi intra muros, populabundos in agris vagari Romanos priore anno passi essent.' c. 57. 'Priore anno per indignissimos ex plebeis candidatos omnium etiam dignorum tædium fecerat.' Et sæpissime alibi. Denique *increpare* Harl. 2. Port. et Hav.

Cætusque plebis in privata domo passi essent: fieri] *Cætus eosque plebis* Lov. 5. *cætusque ejus plebis* Port. a m. pr. Deinde vox *privata* perperam omititur in Voss. 2. in quo etiam mox deficit τὸ et. Quæ conjunctio exsultat quoque ab Lov. 3. Præterea *consulesque exspectassent*, pro *consules*, quod *exspectassent*, idem Lov. 3. et 5.

Consulem non auctorem solum desideraret, sed etiam vindicem] Vigenerius legerat *indicem*. T. Faber. Alibi quidem 'index' et 'vindex' in Mss. commutantur. Vide ad Epitom. Liv. lib. LXIII. Hic tamen Vigenerium *indicem* legentem, gravissime lapsum esse, nullus non videt. Quod enim per vocem *indicem* intelligit, jam Livius per præcedentem vocem 'auctor' indicarat, quæ nuncium hic significat. Infra v. 1. 'A quo tale quid dictum referretur, pro seditionis eum principe, non vani sermonis auctorem habebat: ubi plura vide. 'Vindex' autem est ultor; id enim pri-

mores Patrum dicunt oportuisse, ut consules non tantum hujus momenti rem senatui indicassent, sed etiam pœnam ejus exegissent. Ita 'vindicare' pro 'punire' mox usurpatur: 'Nequaquam tantum virium in magistratu ad eam rem pro atrocitate vindicandam, quantum animi haberent.' Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 10. § 6. Ita iudices ac magistratus vocantur 'vindices' scelerum. Ovid. Metam. 1. 92. 'nec supplex turba timebat Judicis ora sui; sed erat sine vindice tnta.' Cic. Orat. Catil. II. 12. 'Sentiet in hac Urbe esse consules vigilantes, esse egregios magistratus, esse fortem senatum, esse arma, esse carcerem, quem vindicem nefariorum ac manifestorum scelerum majores nostri esse voluerunt.' De Invent. II. 34. 'Deprecatio est, in qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur. Hoc genus vix in judicio probari potest, ideo quod, concesso peccato, difficile est ab eo, qui peccatorum vindex esse debet, ut ignoscat, impetrare.' Vide Nic. Heinsium ad Nason. Pastor. VI. 648. Ceterum τὸ solum deest in Lov. 2. et Lipsiens. Vide mox ad § seq. Sed loco τὸν solum Gaertn. præfert *simul*, quæ lectio aperte falsa est. Paulo ante *deferretur* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. *deferretur* est in Lipsiens. *deferretur* in Gaertn.

§ 11 *Tum T. Quinctius, consules in merito increpari]* *Tum Quintius*, omisso prænomine ejus, Flor. Insuper *tunc Quintius* cdd. principes. Aldus demum *tum T. Quintius*, ut hodie editur, vulgavit; cum quo etiam faciunt reliqui codd. mei. Passim *tum* et *tunc* commutantur. Vide ad II. 12. § 15. Deinde *consul*, pro *consules*, Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et Latini V. C. errore ex compendio scribendi orto. Vide ad X. 10. § 2.

Constricti legibus de provocacione ad dissolvendum imperium latis] Quid si

natis? Lib. XXI. c. 19. 'Natumeum ad corrupendam disciplinam militarem arguere.' *J. F. Gron.* Proprie leges de provocatione non latæ sunt ad dissolvendum imperium, sed ad coercendam patriciorum potentiam ac tyrannidem. Non displicet igitur Gronovii conjectura ad dissolvendum imperium *natis*, quæ dissolvendo imperio aptæ, adcommoedæ sunt. Ita sæpissime Livius locutus est. v. 38. 'Nata in vanos tumultus gens.' c. 51. 'Ad incrementum urbis natum unice locum.' xxiv. 4. 'Et jam pervenerat ad loca nata insidiis.' c. 28. 'Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiatori, &c. re ipsa natus tendis insidiis.' xxxvi. 17. 'Levissima genera hominum et servituti nata.' xxxix. 1. 'Is hostis velut natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam erat.' Ovidius Epist. Heroid. xx. 119. 'Serventur vultus ad nostra incendia nati.' Vide Gronov. ad Livii ix. 33. § 3. sed inprimis Observ. iv. 17. p. 277. Burmann. ad Nason. Amor. Eleg. i. 9. 41. et Fastor. vi. 433. Duker. ad Flori i. 13. § 4. et quæ olim notavi ad Siliii Ital. iii. 335. Præterea *constructis de prov. legibus* Gaertn. *constructis legibus de prov.* Lov. 2. Voss. 1. et Lipsiens. *cum constructis legibus de prov.* Leid. 2. et Lov. 1.

Nequaquam tantum virium] *Tantum virum* Voss. 2. et Lov. 4. a m. pr. lapsu librariorum, qui alibi pari modo peccarunt. Vide ad ii. 1. § 10.

Ad eam rem pro atrocitate vindicandam] *Ad eandem rem* Lov. 2. solito errore. Vide ad x. 10. § 6. *Mox quantum animi*, pro *quantum animi*, Lov. 1. Vide hoc lib. ad c. 49. § 8. *quantum animum* Lov. 4.

Opus esse, non fortè solum viro, sed etiana libero] Ms. Coloniensis non habet *sed solum*. Modius. Infra xxviii. 11. 'A Bruttis jacularibusque Numidis turbati sunt, ita ut non præda,

sed armati quoque in periculo fuerint:' ita enim Gronov. recte legendum docuit ex auctoritate codicum, quum antea ederetur, *non præda tantum*: ubi plura vide. Si itaque codd. addicerent, facile lectio illa ferri posset. At nunc uni codici Modii ita præferenti fidem habere nequeo, quod omnes libri Mss. quibus utor, in vulgatum conspirent, nisi quod quidam invertant vocabulorum ordinem. Nam *non solum fortè* est in Harl. 2. et Hav. Deinde non modo *viro* deficit in Leid. 2. sed insuper vox *etiam*: quæ posterior etiam abesse posset. Sæpissime enim Livius eam in similibus locutionibus neglexit. Vide ad ii. 6. § 1. Quum tamen et reliqui illam defendant, hic servandam, nihilque mutandum arbitrator.

Exsolutoque legum vinculis. Itaque se dictatorem] *Legum vinculis* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. Neque aüter Gebhardus se in Pall. 1. et 3. reperisse professus est. Vide ad iii. 56. § 4. ubi similes contractiones, poetis fere proprias, in scriptis aliorum exemplaribus errori descriptorum tribuendas esse judicavi. Præterea *ita*, pro *itaque*, Port. Vide ad xxi. 53. § 7. Ceterum ex his verbis patet, Quinctium sive ipsum Livium credidisse, hoc tempore a dictatore ad populum provocationem datam non esse. Hinc Ant. Perizon. margini adscripsit, 'Quid ergo factum de legibus iii. 55. latis?' quibus nempe constituebatur, 'Ne quis magistratum ullum sine provocatione crearet: qui creasset, eum jus fasque esset occidi.' Doujatis ad d. loc. verba accipit de magistratibus novis, antea numquam creatis: adeoque dictatoribus, qui jam sæpius antea dicti erant, jus pristinum hac lege ademptum non esse: quæ ratio probabilis non videtur. Ita enim et decemvros sine provocatione creare extra pœnam legis fuisset. Verius itaque videtur, ut dicamus legem de

magistratibus sine provocatione non creandis primo quidem etiam dictatores comprehendisse; sed patricios, ex quorum adhuc solo corpore eo tempore dictatores creabantur, mox legem tacito consensu abrogasse, patriciosque dictatores jus sine provocatione judicandi sibi iterum vindicasse. Certe, a dictatoribus provocationem datam non fuisse, dictatoresque ad populum provocantibus non cessasse, aperte evincit Liv. VIII. 33. et seqq. Contrarium quidem nonnulli probare conantur ex Festo voce 'Optima lex:': 'Postquam provocatio ab eo magistratu' (dictatore) 'ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, ut optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratum.' Verum aut Festus intelligendus est de tempore mox post legem Duiliam latam; quamvis tamen post eam jussam hoc demum anno primus creetur dictator: aut Festo, omni adversante antiquitate, fides non est habenda.

§ 12 *Et, quid sibi vellent, rogitare]* *Quid si vellent* Hav. *quid illi vellent* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *quid ibi illi vellent* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. utraque quasi lectione recepta. Male. Infra XXXII. 25. 'Missus a Philocle, qui quæreret quid sibi vellet:': ubi plura vide. Mox *cogitare*, pro *rogitare*, Hav. et fragm. Hav. *rogare* Lov. 2. Vide ad v. 40. § 3.

§ 13 *Dein, quum undique plus in illo senili animo non consilii modo, sed etiam virtutis esse]* *Deinde* Leid. 2. Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad III. 3. § 6. Insuper vocula *plus* perperam omittitur in Lov. 3. Eandem trajicientes *quum plus undique* habent Lov. 5. et Gaertn. Hinc vocem *illo* omittit Lov. 5. Præterea *non consilia modo, sed etiam virtutis* Voss. 1. Leid. ambo, et Lov. 1. sine sensu. *Non consilium modo, sed etiam virtutes* Lov. 2. et Lipsiens. *non consilio modo, sed etiam*

virtute Lov. 4.

Laudibusque haud inmeritis onerarent] Si laudes haud immeritæ, quomodo igitur onerant? At occident mihi correctores illud Euripidis Orest. vs. 1161. Βάρος τι κἄν τῷ δ' ἐστίν, ἀνεῖσθαι λίαν. et ex Livii XXXI. 15. 'Aut referendis suis in civitatem beneficiis erubescere, aut significationibus acclamationibusque multitudinis, assentatione immodica pudorem onerantis.' Quid amplius? Scriptum reperi in Pall. tribus *laudibusque haud immeritis honorarent*. Gebh. *Honerarent* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. et fragm. Hav. a m. sec. *honorarent* Voss. 2. Harl. 2. Lov. 2. 3. 4. Lipsiens. Gaertn. et Hav. quæ inservere possent adstruendis illis quæ Acidalius notavit ad Vell. Patere. II. 124. § 3. Potius tamen referenda arbitror inter librariorum aberrationes, qui passim 'onerare,' et 'honorare' vel 'honerare' invicem commutare soliti fuerunt. Vide ad v. 39. § 13. x. 14. § 12. c. 17. § 4. xxiv. 13. § 4. xxxix. 32. § 1. xxxvi. 40. § 9. et alibi sæpe. Verbo 'onerare' magnitudo ac cumulus rei indicatur, et 'Quinctium haud immeritis laudibus onerare' est Quinctium ex merito maximis laudibus extollere, laudes, quas promeritus erat, magno cumulo in eum conferre. Locutio Livio est familiarissima. Infra xxiv. 13. 'Hannibal conlaudatos eos, oneratosque ingentibus promissis domum ad cepta maturanda redire jubet:': ubi videndus est Gebhard. xxxiv. 61. 'Partim donis, partim spe præmiorum oneratum, quibus etiam ipse rex adnuerat, Karthaginem cum mandatis mittit.' Alia exempla vide apud Curtium ad Sall. Jug. c. 12. et in notis meis ad Sillii Ital. III. 15. 'Laudibus haud immeritis' ut infra c. 57. 'Quum haud immeritam laudem gratiamque apud omnes tulisset:': 'Haud immeritus' per meosin pro 'meritissimus,' ut 'haud quaquam spernendus,' pro

‘maximi faciendus,’ xxx. 45. § 5. ‘Meritæ’ autem ‘laudes’ inlustrantur ad xxvi. 50. § 13. Erravit autem scriba Flor. quem *laudibus haud emeritis dedisse*, excerpta ejus testantur.

§ 14 *Præcatus tandem Deos immortales Cincinnatus*] *Præcatur* Hav. *precantes* Gaertn. Præterea *Quintius*, pro *Cincinnatus*, se in Oxoniensi C. reperisse, auctor est Hearne. Et ita præferunt Lov. 2. 4. et Gaertn.

Damno dedecorive reipublicæ esset, dictator a consule dicitur] *Decorive reipublicæ esset* Harl. 1. *dedecori vere p. esset* Leid. 1. *dedecorique reipublicæ esset* edd. principes. Aldus postea *dedecorive* dedit, cum quo faciunt reliqui codd. Deinde *ab consule* Hav. Voces *a consule* exsulant a Voss. 2. In verbis etiam præcedd. vox *sua* deficit in Lov. 5.

Ipsæ deinde C. Servilium Halam magistrum equitum dicit] Legendum ut habet Campani ed. *Ahalam*. Gebh. *Ipsæ deinde consul Servilium* Voss. 2. Lov. 3. 4. a m. pr. Port. a m. pr. et Lov. 5. ac fragm. Hav. a m. pr. in quibus duobus posterioribus a m. sec. vox *consul* deletur. *Ipsæ deinde C. L. Servilium* Leid. 1. *Tum Halam* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. cum edd. si *Sigonianas* excipiamus, omnibus usque ad ultimam Gruteri, in qua *Ahalam* receptum est, verosimiliter ex Pighio, qui hoc *Servilio* cognomen fuisse docuit in *Annal.* ad a. cccxiv. p. 172. quemadmodum etiam *Sigonius* supra ad *Epitom.* hujus lib. ubi alia vide. Hinc *magistratum equitum* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. ac 5. *magistrum militum* Lov. 4. Denique *dixit* præferunt Harl. 2. Hav. Lov. 2. et Lipsiens.

CAP. XIV. § 1 *Conversa que in eum plebs novitate ac miraculo esset*] *Vocula que non est* in Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *ad miraculo* Leid. 1. *a miraculo* Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

Mæliani atque ipse dux eorum in se

intentam vim tantæ imperii cernerent] *Et ipse dux principes excusi*, pro quo Aldus dein *atque ipse dux* dedit; cujus lectionem probant omnes scripti. Tum *in se tantam vim tantæ imperii* Voss. 2. pessime. Et præcedens *vocula in* et sequens *tantæ* librarium in errorem pellexit. *In se in tantam vim tantæ imperii* dedit librarium Lov. 3. *in se tantam vim imperii* Lov. 5. Denique *Mæliani atque ipse dux, &c. cerneret* Lov. 5. et Harl. 2. Si plures codd. ac fide digniores accederent, id *Livianum* censeretur posset. Vide ad xxxvii. 5. § 3. Nunc, aliis omnibus in vulgato tuendo uno ore conspirantibus, nihil mutuo. Vide ad iii. 30. § 1.

§ 2 *Qui tumultus, quod bellum repens ad dictatoriam majestatem*] Erratum in novissimis exemplaribus est. Legendum enim *aut dictatoriam*. Gebh. Ita erratum est in edd. Gruteri, quod Gronovius jam correxit. Præterea *equi tumultus* Hav. ut legendum videri posset *equi tumultus, ecquod bellum*. Sed reliquis codd. vulgatum servantibus consentio. Denique *quod bellum repetis* Voss. 2. Alibi notam librariorum vocem hanc minus sibi notam ferre non potuerunt, eamque ob causam, licet alio modo, corruperunt. Vide ad viii. 29. § 1.

§ 3 *Missus ab dictatore Servilius*] *A dictatore* Voss. uterque, Lov. 2. 4. Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Præterea *Servilius Hala* voce auctior Lov. 4. Sed reliqui eam repudiant: neque etiam necessariam puto. Mox *ad Mævium*, pro *ad Mælium*, et *vocate*, inquit, pro *vocat te*, altero *t* male eliso, Leid. 1.

Quum pavidus ille, quid vellet, quæret] *Tò ille non comparet* in Leid. 2. et Lov. 1. Mox etiam *copula que* exsulat a Lov. 4. et *dictio esse* ab Harl. 2. et Port. *proposuit* autem, pro *proponeret*, exhibet Gaertn.

Crimenque, a Minucio delatum ad senatum, diluendum] Verba sunt *Agæetii* de Orthogr. et Propriet. p. 2267.

edit. Putsch. 'deluit, purgat: diluit, temperat:' et Bedæ de Orthogr. p. 2333. 'deluit, purgavit, per de: diluit, temperat, per di.' Et ita Festus: 'Deluit, solvit: a Græco διαλύειν.' Si discrimen illud verum foret, hoc loco legendum esset *deluendum*, quomodo unus codex exhibet apud Plin. Epist. II. 11. 'Commune crimen ab utroque defendi, et si dilui non posset, in utroque punire:' ubi, testibus viris doctis, cod. Oxon. præfert *delui*. Similiter apud Curtium III. 6. § 11. 'Crimen parricidii, quod mihi obiectum est, tua salus dilnet:' et VII. 1. § 31. 'Nunc vero, si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus, consuetudo dilnet crimen:' ubi cod. Pith. utroque loco habet *deluet*. Et ita etiam dare voluisse videntur librarii apud Sueton. in Vespas. c. 23. 'Ut invidiam aliqua cavillatione dilueret, referretque ad sales:' ubi codd. Torrent. et Casaub. *deflueret* legunt, unde, si quid ibi mutandum, quod tamen non puto, una litera expuncta, faciendum *delueret*. Ita etiam apud Valer. Max. IX. 2. ex. 1. 'Ne memoria tam præclaræ rei dilueretur:' ubi cod. Bitur. 1. *deleretur*: unde, addita una litera, pronum esset formare *delueretur*. Verum passim differentia illa negligitur, et semper fere *diluere*, etiam sensu purgandi, in Mss. et optimis edd. obvium est. Ut XLV. 10. 'Nequaquam tamen tam grata oratio eorum fuit, qui, quæ Popillius objecerat, diluere utrumque conati sunt:' apud Cic. Orat. pro Sex. Roscio c. 15. 'Ego, res tam leves qua ratione infirmem ac diluam, repetere non possum.' in Verr. IV. 20. 'Dilue sane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas adspicere possum.' in Verr. V. 30. 'Ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possum, vivum atque incolumem reservavi.' Ovid. Amor. El. II. 2. 37. 'Tu contra obiciens, quæ tuto diluat illa, In ve-

rum falso crimine deme fidem.' In Remed. Amor. vs. 695. 'Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis, Ut melior causa caussa sit illa tua.' Vide etiam loca quæ Corte ad Plinium loc. laud. produxit. Ceterum *crimen quod a Minucio Lov. 2.* sollempni scribarum aberratione. Vide ad II. 41. § 8. Deinde voces *ad senatum* deficient in Harl. 1.

§ 4 *Tunc Malius recipere se in cateravam suorum*] *Tum Malius* Voss. 2. Lipsiens. et Lov. 3. ac 4. Vide ad II. 12. § 15. et mox ad § 7. Deinde *se recipere* Gaertn.

Postremo quum adparitor jussu magistri equitum eum duceret] Accusativus *eum* non est in scripto volumine: subauditur. *Rhen.* Exturbandum provocabulum *eum* et Rhenanus recte indicavit, mandantque Pall. omnes. *Gebh.* Illud *eum* primum adparuit in ed. Mogunt. Reliquæ illa vustiores, ut et postea Aldina eamque secutæ una et altera voculam hanc ignorant. Neque etiam est in ullo meorum codd. nisi quod Hav. *postremo cum apparitor jussu magistri equitum duceret* præferat. Hearne etiam, *eum duceret* ex ed. Sigonii proferens, ac de codd. Oxon. nihil addens, videtur indicare, in illis similiter pronomen defuisse. Recte itaque Gronovius, Rhenano et Gebhardo obsecutus, pronomen expunxit. Ita Tibull. Eleg. II. 3. vers. penult. 'Ducite; ad imperium dominæ sulcabitur agros: Non ego me vinclis verberibusque nego.' Senec. de Ira II. 33. 'Rogante patre, ut salutem sibi filii concederet, quasi de supplicio ejus admonitus, duci protinus jussit.' Qui τὸ *eum* addiderunt, existimasse potuerunt, a proximæ vocis ultima syllaba elisum esse. Sed sæpe pronomen hoc, ubi commode subintelligi potest, omissum fuisse, patet ex illis, quæ notantur ad cap. præc. § 3. Paulo ante *primo circumspectans* Gaertn. An librarius ita maluit,

quod mox non *postremum*, sed *postremo* sequatur? Verum, τῷ *primum* sæpe *postremo* subiungi, docuit Tursell. de Partic. Ling. Lat. c. 137.

Implorare: et *opprimi se consensu Patrum dicere*] Recte ita primus Aldus edidit, concinentibus omnibus meis scriptis. Priores excensi ut et Lov. 2. ac Gaertn. habent *imploraret* et *diceret*: quasi hæc etiam verba penderent a proxima vocula *quum*, contra mentem Livii. Et quidem tanto facilius *implorare* mutarunt in *imploraret*, quod mox sequatur vocula *et*. Vide ad xxix. 22. § 5. Sane *imploraret* exhibet etiam Lov. 4. quamvis in eo *dicere* scriptum exstet. Similiter etiam Flor. in quo tamen litera *t* inter versus ad vocem *dicere* adscripta est.

§ 5 *Quod plebi benigne fecisset*] Pal. 2. *si quid plebi benigne fecisset*: elegantiam admodum formula. *Gebh.* Si lectio Pal. 2. placet, mutanda est interpunctio hoc modo: *et opprimi se consensu Patrum dicere: si quid plebi benigne fecisset, orare, ut opem.* Elegantiam hujus formulæ illustravit Corte ad Sall. Jug. c. 24. § 10. Similiter Ovidius *Metam.* vii. 852. ‘per nostri fœdera lecti, Perque Deos supplex oro, superosque meosque; Per si quid merui de te bene.’ *Virgil.* *Æn.* iv. 317. ‘Si bene quid de te merni, fuit aut tibi quidquam Dulce meum; miserere domus labentis, et istam, Oro, si quis adhuc precibus locus, exne mentem.’ Et ita accipi potest, quod obcurrit iii. 48. ‘Quæso, inquit, Appi, primum ignosce patrio dolori, si quid inclementius in te sum invecius:’ pro, quod sum invecius. Fatendum tamen, quum codex Pal. 2. vel ipsi Gebhardo minimæ auctoritatis sit, nullusque alius eî concinat, in eo uno non satis præsidii videri ad lectionem receptam mutandam. *Et plebi*, pro *quod plebi*, habent Voss. 2. et Lov. 3. *sed quicquid plebi* Hav. *quod plebei* Port.

Deinde *bene fecisset* Lov. 4. qui audiendus non est. Cic. ad Fam. xiii. 67. ‘Plurimis in ista provincia benigne fecisti.’ de Offic. i. 14. ‘Videndum est enim primum, ne obsit benignitas, et iis ipsis, quibus benigne videbitur fieri, et ceteris.’

Orare, ut opem sibi ultimo in discrimine ferrent] *Oravit opem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Lipsiens. *orabat opem* Harl. 2. *orabat ut opem* Hav. Deinde *si ultimo in discrimine ferentur* idem Hav. *ultimo in discretionem* Voss. 1. sed pro eo in margine *discrimine* emendatur. Mox *neque ante oculos*, pro *neve a. o.* Harl. 1. *ne ut ante oculos* Lov. 3.

§ 6 *Stipatus caterva patriciorum juvenum*] *Stipatus a caterva* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. *Male.* *Supra* i. 47. ‘Postremo, ut jam agendæ rei tempus visum est, stipatus agmine armatorum, in fornem irrupit.’ *Stipatusque caterva* vetustiores impressi usque ad Aldum, qui particulam connectentem expunxit. Eadem etiam abest ab omnibus codd. quibus usus sum. Ceterum trajectis vocibus *stipatus a caterva patriciorum juvenum, respersusque cruore obruncati* Lov. 5.

§ 7 *Tum dictator, Macte virtute, inquit*] *Tunc dictator* Leid. 2. Vide modo hoc cap. § 4. Præterea inepte *Matre virtute* est a m. pr. in fragm. Hav. De formula ‘macte virtute’ vide ad ii. 12. § 14. Mox *Servilii prænomen* omititur in Lov. 3.

CAP. xv. § 1 *Tumultuantem deinde multitudinem, &c. ad concionem vocari jussit*] *Primum* vocem ignorant Lipsiens. et Lov. 4. a m. pr. Sed *Tumultus autem deinde* est in Leid. 2. et Lov. 1. Ut ‘tumultus’ dicatur ‘jubere,’ quemadmodum ‘arma’ sen bellum ‘vocare:’ de quo vide quæ dixi ad Siliî *Italic.* x. 112. Sed quum alii codd. stent pro recepta scriptura, eam etiam veriolem esse nullus dubito.

Etiansi regni crimine insons fuerit] Pall. tres regni discrimine: non probe. *Gebh.* Regni discrimine etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et C. quomodo etiam supra peccatum vidimus ad II. 7. § 5. Mox τὰ a magistro equitum non comparent in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Se ad causam cognoscendam consedis]* Sed ad causam Lipsiens. et fragm. Hav. Utramque lectionem jungentes sed se ad causam præferunt Leid. 2. et Lov. 1. Præterea ad causam præcognoscendam Lov. 2. ul causam percognoscendam Lipsiens. indocis librariis aberrantibus. Tum consendis edd. principes usque ad Aldum, qui consedis vulgavit, adsentientibus omnibus meis scriptis. Recte. Proprium enim hoc judicium est. Vide ad III. 46. § 9. Mox τὸ fuisse non adparet in Lov. 4.

Vim parantem, ne iudicio se committeret, vi coercitum esse] Ne iudicio se conjungeret Hearnii Oxon. L. 2. manifesta librarii aberratione: ne in iudicio se committeret Hav. Verum addita præpositione 'committre' non 'in acie,' sed 'in aciem,' dixit XXIII. II. 'Quia se in aciem nunquam commiserit.' Et id forte voluisse videtur librarius Gaertn. qui dedit ne iudicium se committeret; ubi præpositio in excidere potuit ob similitudinem priorum literarum vocis seq. vel etiam ob solam literam initialem, si per compendium præpositio scripta fuerit 7. Vide ad Ept. Liv. lib. LXXXV. At neglecta præpositione Livius alibi non raro locutus est. Infra x. 42. 'Samnitium exercitum, nusquam se prælio committentem, postremo expulit finibus.'

§ 3 *Natus inter jura legesque, ex qua urbe reges exactos sciret]* Intra jura Harl. 2. et Hav. quod peccatum infinitis locis in libris scriptis oberit. Vide ad v. 27. § 3. Livius x. 16. 'Gallos inter ferrum et arma natos.'

Tum inter jura leges, onisso τῶ que, Lov. 4. Deinde ex sua urbe reges Lov. 4. ex urbe sua reges Lov. 2. et Gaertn. Voces ex qua urbe reges omittuntur in Flor. Sed ordine vocabulorum aliter inmutato exactos sciret reges habent Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Paulo ante neque cum eo, pro nec cum eo, Lov. 4.

Sororis filios regis et liberos consulis] Hic locus haud dubie corruptus est. Nam Aquilius intelligit, qui erant ex sorore Collatini nati, qui cognatus erat Tarquinii regis, non ipse rex. Fortassis autem 'regem' pro cognato regis dixit. *Glar.* Vox regis inducenda est, quia abest a quibusdam vet. libris, et quia historiae veritatem pervertit. Non enim Collatinus, de quo intelligit, rex fuit. Intelligit enim Vitellios Aquiliosque, natos ex duabus sororibus Collatini consulis, et Junios liberos Bruti consulis: ita ut consulis bis accipiendum sit. Cur enim Collatinum 'regem' appellet, quem sequenti versu 'consulem' nominat? *Sigon.* Si nullos alios, quam Aquilios Vitelliosque et Junii filios intelligit, magnas tenebras nobis offundit vocabulum regis. Quas evitans Pal. 2. omisit τὸ regis: quod et ex suis fecit *Sigonius.* *Gebh.* Vocem regis ex meis non habent Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. item, ut Hearne auctor est, Oxoniensis B. Quam si inducimus, nondum locus plane erit expeditus. Incommoda enim sunt verba subseqq. a patre securi esse percussos; quæ recte de filiis Bruti dici possunt, non autem de filiis sororis Collatini: siquidem hi quidem 'securi,' sed non 'a patre, percussi' sunt. Ob hanc igitur causam, et quod codd. integerrimi stent pro vulgato, nihil muto, et cum Donjatio verba hæc sororis filios regis et liberos consulis de solis Bruti liberis intelligo; qui quidem non ex sorore regis nati erant, sed sororis istius nepotes fuerunt. Nam

pater eorum L. Junius Brutus 'Tarquinia sorore regis natus' est, secundum Livium 1. 56. Liberi itaque Bruti non 'filii,' sed 'nepotes sororis regis' fuerunt, sive ipse Livius, eorum, quæ ante scripserat, oblitus hic erraverit, sive dedita opera, rei augendæ causa, 'filios' vocarit, qui 'nepotes' erant: non enim credo eidem Doujatio scribenti, filiorum adpellatione sæpe nepotes ceterosque liberos intelligi; quod ne uno quidem exemplo probavit. Alii id firmare conati sunt ex l. 220. π. de Verb. Sign. Sed videnda sunt quæ ei respondit Dukerus ad Flori III. 8. § 1. Hoc sensu tamen 'Superbus Demarati Corinthii filius' vocari videtur apud Pompon. l. 2. § 2. π. de Orig. Jur. Verum et hic scripturæ vulgatæ a nonnullis apud Rupert. ad Pompon. Encheir. 1. 3. ex Ms. controversia movetur. Videndus est etiam Bynkershoek. in Prætermis. ad h. leg. qui ingeniosa conjectura *FILLIUS*, id est *filii filius*, adeoque nepos, refingit. Ceterum Sigonius, scribens intelligi Vitellios Aquillosque, natos ex duabus sororibus Collatini consulis, in eo secutus est Plut. in Poplic. p. 98. ut dixi ad Epitom. lib. II.

Propter pactionem indicatam recipiendorum in urbem regum] *Judicatam* Voss. 1. de quo errore dicam ad Epit. Liv. lib. LXIII. *indictam* Leid. 2. Sed *indicatam* eodem sensu capiendum, quo 'indicium' et 'index': de quibus vide ad VII. 39. § 5. Denique *recip. in urbe regum* Leid. 2. Lov. 1. 3. et Hav. At dixit Livius II. 3. 'De accipiendis clam nocte in urbem regibus colloquuntur.' Mox *a patriæ securi* Hav. *a patre e securi* Harl. 1.

§ 4 *Collatinum Tarquinium consulem*] Cognomen nomini præpositum displicuit librario codicis Lov. 4. qui propterea dedit *Tarquinium Collatinum*. Sed vide ad XXX. 1. § 9. Mox etiam trajectis dictionibus *se abdicare* Lov. 5.

Post aliquot annos propter consilia inita de regno supplicium sumtum] *Post aliquos annos* Hav. Alibi similiter variant codd. scripti. Vide ad VI. 37. § 8. *p aliquot annos* Lov. 2. Tum *consilia* exsulat a Gaertn. culpa et negligentia scribæ. Deinde *sumtum supp.* est in Harl. 2. et Hav.

Decemviro bonis, exsilio, capite multatos] *Dec. omnes exsilio* Voss. 2. et Lov. 3. Supra III. 67. 'Decemvirorum vos pertæsum est: coëgimus abire magistratu. Manente in eodem privatos ira vestra, mori atque exsulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sumus.' Non sequor. Supra III. 58. 'Bona Claudii Oppiique tribuni publicavere, collegæ eorum exsilio causa solam verterrunt: bona publicata sunt.' Hinc *auxilio capiente*, pro *exsilio, capite*, Flor. Sed 'auxilium' et 'exsiliium' etiam alibi commutantur. Vide ad XXXVI. 7. § 15. Deinde *multatos* Leid. 1. Lov. 3. 4. et fragm. Hav. quod rectum est. Vide ad III. 67. § 5.

In ea Sp. Mælius spem regni conceperit] *Conceperat* Hav. et fragm. Hav. *concipit* Voss. 2. et Lov. 3. *concepit* Port. et Lov. 1. 4. 5. solito errore, ob neglectam adpictam notam, *concep'it*, vel *concepit*. Vide ad XL. 14. § 10. et ad c. 15. § 7.

§ 5 *Ad dominationem pandere viam; sed tamen Claudios, Cassios*] Verba sunt Nonii voce 'Pandere.' 'Pandere Varro existimat ea causa dici, quod qui ope indigerent, et ad asylum Cereris confugissent, panis daretur. Pandere ergo quasi panem dare, et quod numquam fanum talibus clauderetur. De vita populi Romani lib. I. Hanc Deam Ælius putat esse Cererem; sed quod, in Asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando pandere, quod est aperire.' Ad hanc vocabuli proprietatem Livium adludere voluisse miro acumine Doujatius conjicit. Ita vero conjiciendi occasionem

ipsi dedisse videtur, tum quod hunc Livii et illum Nonii locum simul junctum in Calepino suo invenerit; tum quod in historia Sp. Mælii, qui frumenti in Etruria coëmti largitiones facere instituit, Livius verbo *pandere* usus sit. At si cogitasset, Livium non dixisse, 'nullum frumentum' vel 'panem datum Mælio,' sed 'nullam nobilitatem, nullos honores, nulla merita eniquam pandere viam,' ab hac conjectura abstinnisset: et quidem tanto magis, si fidem habuisset Vossio, cui visum est in Etymol. Ling. Lat. in voce 'Pando,' Varro nem, etymologiam illam proponentem, suo more lusisse. Ceterum *si non*, pro *sed tamen*, male præferunt Leid. 2. Lov. 1. et in margine Voss. 1. *sed tum* Lov. 2. utroque juncto *si non tum* Lipsiens. Præterea τὸ *Cassios* omittunt Lipsiens. Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Cassiosque* præferunt Lov. 2. 4. et Gaertn. Paulo ante *quam*, pro *quamquam*, est in Gaertn. eodem, omisa per librarii inertiam syllabæ duplicatione. Vide hoc lib. ad c. 12. § 8.

Sustulisse animos, quod nefas fuerit] Scribe *quo nefas fuerit*. Adverbium est loci. *Rhen.* Vocem *suis* nescit Hav. Tum *quo*, pro *quod*, firmant omnes nostri, nisi quod τὸ *quod* sit in Lov. 4. et a m. sec. in fragm. Hav. et *quos* habeat Harl. 1. *Quo* et *quod* passim in codd. scriptis confunduntur. Vide ad xxxvi. 33. § 3.

§ 6 *Frumentarium divitem, bilibre farris sperasse libertatem se civium suorum emisse*] In volumine veteri legitur *bilibris farris*. Diu locum expendenti venit in mentem, optime legi posse *vilibus farris libris*. Nam arbitror scriptum primo fuisse *vilibus farris libris*. Et *v* litera mutata in *b*, more librariorum, factum est *bilib*. Alius deinde adjecit *ris*, inducta dictione *farris*. Est autem non incommoda sententia, Sp. Mælium, cui tribunatus plebis magis optandus, quam sperandus fuerit, fru-

mentarium divitem, vilibus libris farris sperasse libertatem se civium suorum emisse. *Rhen.* In omnibus antiquis libris legitur *bilibre farris*. Quam lectionem immutavit Rhenanus. Est autem optima sententia, si binas libras pro vili pretio ponat, quippe quum sic etiam locutus sit in vi. 17. 'Selibris ne farris gratiam servatori relaturum?' 'Bilibrem' autem et 'trilibrem' dici docet Priscianus de Mensuris p. 1356. ['In aliis legitur *bilibra farris*. Nam 'bilibris' est adjectivum, ut apud Martialem Epigr. III. 45. et Epigr. XI. 50. 'mullumve bilibrem.' Sed considerandum erat, qua ratione hic dicatur *bilibre farris*. Quod si legeretur in ablativo *bilibri farris*, melius fortassis intelligeretur: nec male *bilibra farris*. Sed *bilibre farris* non ita clare.'] *Sigon.* Veteres frumentum non solum metiri, sed et appendere solebant: quod nunc quoque in panificio observamus. Hinc illud Livii hoc loco *bilibri farris*. Iterum vi. 17. 'Selibrisne farris gratiam servatori relaturum?' et illud Horatianum Sat. 1. 5. 'cui satis una Farris libra foret, tenui sic tamque pusillo.' In lege XII. tabularum apud Gell. XX. 1. 'Si volet, suo vitito: ni vivit, qui eum vincum habeat, libram farris in diem dato.' 'Farris' autem nomine etiam farina intelligitur. Itaque apud jurisconsultum l. 7. § 1. ff. ad legem Juliam Repe-tund. legendum censeo *Frumentumre publice dandum præbendum, appendendum*: non, ut vulgo, *apprehendum*, aut, ut quidam emendat, *approbandum*. Turneb. Advers. II. 13. Scriptus Rhenani habuit *bilibris*, ex quo facit ille *vilibus libris*. Sigonius tuetur alterum; ut 'bilibrem' et 'trilibrem' adjective dicimus. Malit ergo Glareanus *bilibri*, aut *bilibra*. Scio 'bilibres offas' Plinii XVIII. 11. sed salva sit optimi libri ed. *bilibris*: quod utique est a 'bilibra' substantivo sic formato, ut 'selibra,' ut 'bi-

mensis, bilanx.' Nec opus singulari, quia in multos intelligendum datas singulas bilibras. Sic vi. 17. 'Selibrisne farris gratiam servatori patriæ relata?' quia multi contulerant Manlio singulas selibras. Dixerat v. 47. 'Cui universi selibras farris et quartarios vini ad ædes ejus, quæ in arce erant, contulerunt.' Lex duodecim tabb. apud Gell. xx. 1. 'Libras farris in dies dato.' Frustra criminatur G. Fornerius Select. 1. 6. infinitum esse, atque eo auget nexorum demensum, scribendo *libra S.* quod sit *selibram*. Finitum utique est 'libras in dies,' et significat quot diebus unam libram. Plautus Anular. 1. 2. 29. 'nostræ qui est magister curiæ, Dividere argenti dixit nummos in viros.' Cato de Re Rustica c. 58. 'Loram bibunt menses tres: mense quarto heminas in dies: mense quinto, sexto, septimo, octavo in dies sextarios, &c. Hoc amplius Saturnalibus et Compitalibus in singulos homines congios.' Sic mox Livius cap. seq. 'Frumentum Mælianum assibus in modios æstimatum.' J. F. Gron. In adnotatione ad hunc locum describenda manus Rhenani aberravit: nam, pro *inducta dictione farris*, scribendum, ut sensus constet, *inducta dictione libris*: vox enim *farris* in omnibus exstat Mss. at contra *libris* in nullo excuso invenit, quam propterea librarios induxisse accusat. Id ideo moneo, quoniam error hic in alium errorem Gronovium conjecerit, ex vitiosa illa scriptura existimantem, Rhenanum repositum voluisse *vilibus libris sperasse*, quem ex adposita nota patet scribendum putasse *vilibus farris libris sperasse*. Sed recte idem vir magnus hanc ejus conjecturam improbat; quam etiam nullus vel scriptorum vel excusorum codd. firmat. Nam *vilibre libris farris* est in Flor. *bilibere farris* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *bilibre farris* Voss. 2. Leid. 1. Lov. quinque, Harl. ambo,

Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et N. *bilibri farris* Hav. In fragm. autem Hav. quamvis primigenia scriptura erasa sit, vestigia tamen, quæ supersunt, indicant a m. pr. *bilibris farris* exaratum fuisse, quod et Rhenanus in suo invenit, et optime Gronovius probavit. Et hæc etiam lectio firmatur a scriptura Flor. cod. modo memorata. Librarius enim *vilibre libris* exhibens indicare voluit, se duplicem lectionem *vilibre* sive *bilibre*, et *bilibris* in exemplari suo invenisse. Recte autem Gronovius docuit 'bilibris' esse a recto 'bilibra,' et 'bilibris farris' dici, quia duæ libræ sive singulæ bilibræ datæ erant in multos. Ita Plin. xiv. 16. 'Nardi et malobathri selibris in musti congios duos additis.' xviii. 3. 'M. Marcus ædilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donavit:' id est, quemque modium uno asse. Et eo sensu Gronov. verba Livii emendanda docuit, quæ supra oberant iii. 24. 'Ni ita esset, multi privatim ferebant Volscio judices:' id est, quisque unum, adeoque multi multos, alius alium. Alibi etiam hujus locutionis in Livio exempla supersunt. Infra vii. 37. 'Iisdem militibus legiones libras farris et sextarios vini contulerunt:' id est, quisque unam libram atque unum sextarium. xxii. 36. 'Millibus peditem et centenis equitibus in singulas' legiones 'adjectis:' id est, mille peditem et centum equitibus in quaque legionem. xxvi. 47. 'Pateræ aureæ fuerunt ducentæ septuaginta sex, libras ferme omnes pondo:' ubi indicat unamquamque fere pateram auream habuisse pondus libræ. xxix. 15. 'Stipendium præterea iis coloniis in millia æris asses singulos imperari:' id est, in singula millia imperari singulos asses. Vide ibidem Gronov. xxxvii. 45. 'Pro inpensis deinde in bellum factis quindecim millia

talentum Euboicorum dabitur: quingenta praesentia; duo millia et quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint; millia deinde talentum per duodecim annos. Id est, mille talenta quolibet anno, idque spatio duodecim annorum. Eam locutionem, praeter Forner. recte a Gronovio castigatum, non intellexit etiam Rævard. ad Leg. XII. Tab. c. 8. qui loco Gellii a Gronov. laudato legebat *libram farris endodie dato*. Ceterum *frumentarium neque divitem*, media voce perperam adscita, est in Lov. 5. Tum autem *sperasse* exsulat a Lov. 1. In principio autem hujus §, Mælii praenomen Sp. sive *Spurium* deerat in Gaertn. Denique *contribunatus*, pro cui *tribunatus*, habet Lov. 3.

Victorem finitimorum omnium populum in servitulem perlicii posse] *Victorem finit. omnium populorum* Hav. Male. Ita 'princeps terrarum populus, victor gentium populus' illustravi ad Livii Praefat. § 3. 'liberator populus' xxxv. 17. 'Et alias civitates, simul duas jugum exnisse vidissent, ad liberatorem populum defecturas.' Vide Jensii Lect. Lucian. 1. 8. Pariter 'potio indigena' apud Flor. 11. 18. 'Quum se prius epulis, quasi inferiis, implevissent carnis semicrudæ et celia: sic vocant indigenam ex frumento potionem:' ubi vide Duker. 'exercitus tyro' apud Frontin. 1. 3. ex. 2. 'Quum veteranum exercitum haberet, hostium autem tyronem esse sciret:' ubi vide Oudend. ut autem hic est 'victor populus,' ita 'victor exercitus' dixit idem Frontin. 11. 2. ex. 11. 'Sparsos milites per Numidiam persecutus, eorum exercitum fudit, in illam diem terra marique victorem:' ubi vide Tennul. Insuper *pellici* Portug. *pellici* Voss. 2. Harl. ambo, et Neapol. Latini: *pellis* Lov. 2. 4. et Lipsiens. Paulo ante *tantum, pro ratum*, Lov. 4. a m. pr. et Lipsiens.

§ 7 *Quem senatorem concoquere civitas vix posset*] Verbum *concoquere* semper in libris manu exaratis corruptum est. Nam et hic et supra pro illo referunt Mss. *cum quo vivere*. Pal. 2. *quem senatorem ferre civitas*: ad marginem autem *conquore*. Andreas *quem sen. compati civitas*. Campan. *quem sen. ferre, cum quo vivere civitas*. Gebh. Td *concoquere* in contextu fragm. Hav. a m. pr. aberat, sed postea ab emendatrice margini adscriptum erat *quem sen. ferre civitas*; quomodo praefertur etiam Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Neque multum inde abeunt Lov. 2. et Gaertn. qui *quem senatorem ferre vè* (id est *ferre vere*) *civitas vix posset* praefertur, et Lov. 4. in quo *quem sen. civitas vix ferre posset* ordine verborum mutato obcurrit. Sed *quem sen. cum quo vivere civitas* habent Lov. 3. et Voss. 2. quæ lectio ex glossa interpretis nata videtur. Reliqui nostri servant *concoquere*, vel *conquore*, litera c mutata in qu. Vide ad 1x. 2. § 15. Unus tamen Leid. 1. inperite divisa voce *ququoq. vere* praefert. Ceterum ex hoc loco probare conatus est Zamosc. de Senatu 1. 6. jam illo tempore plebeios senatores lectos esse; quod tamen ex eo necessario sequi non videtur. Sensus enim esse potest, humiliorem vulgo Mælium haberi, quam ut senatum explendi gratia in ordinem patriciorum referri, et ita in senatum allegi queat. Deminutus enim patriciorum numerus expleri solebat primoribus equestris gradus lectis, teste Liv. 11. 1. Indicare igitur potest Livius, Mælium non fuisse ex primoribus equestris gradus. Vide ad v. 12. § 11. Mox *legem, pro regem*, Lovel. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXIX.

Ab Diis orti, recepti ad Deos] *Ab Diis orti* Gaertn. *ab Diis sorti* Flor. et Harl. 1. principio *rovi orti* ultima vocis praecedentis litera adherente. Vide ad xxxvii. 29. § 8. Tum *recepti*

ad eos Flor. contrario errore ultima litera præpositionis *ad* absorbente primam vocabuli seq. Vide ad l. II. c. 41. § 6. In verbis seqq. pronomen *id* deficit in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 8 *Sanguine ejus expiatum, nisi tecta parietesque*] *Tò ejus exsulat* ad Lov. 3. et Voss. 2. ubi *tecta*, pro *nisi tecta*, præfert Hav.

Intra quæ tantum amentia conceptum esset] *Amentia tantum* Lovel. 1. 2. Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 2. *Tum esset* deficit in Voss. 2. at *conceptum esset* in Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *dissipantur*, pro *dissiparentur*, Harl. 2. et Lipsiens.

Bonaque contacta pretiis regni mercandi] Libro secundo hujus Decadis c. 5. 'Ut contacta regia præda spem in perpetuum cum his pacis amitteret.' *Rhen.* *Contacta* sunt polluta, *μεμιασμένα*. Hinc 'contagium' pollutio *ἐκ παρατριβῆς*. Supra II. 5. 'Diripienda plebi sunt data, ut contacta regia præda spem in perpetuum cum his pacis amitteret.' VI. 28. 'Etenim si diem contactum religione, insignem nomine ejus loci, timeant Romani.' VII. 6. 'Quæ ut primum contacta sint ab eo, a quo nec jus nec fas fuerit.' X. 28. 'Contacturum funebribus diris signa.' XXI. 47. 'Contactosque eo scelere velut injecta rabie ad arma ituros.' XXI. 8. 'Illa pecunia omnibus, contactis ea violatione templi, furorem objecit.' Ibid. c. 18. 'Milites contactos sacrilegio furor agitat.' XXXI. 8. 'Multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate.' XXXVIII. 55. 'Ut omnia contacta societate peculatus viderentur.' *Gebh.* Nescio an legendum *contracta*: id est, quæ contracta ab eo fuerant, ut pretio sibi regnum pararet. *T. Faber.* *T. Faber infelici conjectura contracta.* Livius IV. 9. 'Velut contacta civitate rabie duorum juvenum.' Et sæpe alibi. Servius ad Virgil. *ÆN.* III. 233. 'Pollutum sacrificium contactum dicitur.'

Duk. *Contacta* Hav. *contracta*, ut *Faber* conjecit, Voss. 2. fragm. Hav. et *Hearnii Oxon.* L. 1. et *N.* quod etiam commodius *Hearne* judicat. *Mihi secus videtur*, qui tum *codd.* auctoritate nisus, tum exemplis a *Gebhardo* laudatis evictus, *Livium* ita sæpissime loqui solere, vulgatum probo. Vide etiam ad II. 5. § 2. Non raro autem 'contactus' et 'contractus' in *Miss.* commutantur. Vide ad VI. 28. § 6. Vulgatum adversus *Fabrum* etiam in margine *Livii* defendit *Perizonius*, adscripto loco ex c. 9. hujus lib. 'Velut contacta civitate rabie duorum juvenum.' Præterea non male *Doujatius* adversus *Fabrum* observat, 'bona contracta pretiis regni,' pro bona parata, acquisita ad pretia regni, sive ut pretia regni essent, ut eo regnum emeret, haud facile aliquem dicturum. Ceterum *bona quoque* Lov. 4. Vide ad v. 27. § 1.

Jubere itaque, quæstores vendere ea bona, atque in publicum redigere] *Publicatio* bonorum tantum exercita antiquitus fuit, ait vir doctus, in crimine perduellionis et hostilitatis ac fortasse parricidii: ita enim et *Ciceronis* damnati a *Clodio*, et *M. Lepidi* a senatu publica facta, quia secutus *Antonii* sectam. Primum publicationem ad omnia crimina (publica intelligo) traxit *Cæsar*: qui, ut *Suetonius* ait in *Cæsar.* c. 42. 'Pœnas facinorum auxit: et cum locupletes eo facilis scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exsulabant, parricidas, ut *Cicero* scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit.' Tenuit ea lex sub *Angusto*: qui tamen, cum multis divitibus vel dimidia pars nimix essent opes, et in ipso exsilio causa luxus, sanxit, ut iis omnibus, quibus aqua et igni interdictum, (id est, jurisconsultorum verbo, deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummum. *Dio* I. LVI. p. 587. Intenditque iterum sævitiam

eam Tiberius lata lege, quæ interdictis aqua et igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio l. LVII. p. 618. Quam legem interpretans Cains l. 8. π. Qui testam. fac. poss. 'Si cui aqua et igni interdictum sit,' inquit, 'ejus nec illud testamentum valeat, quod ante fecerit, nec id, quod postea. Bona quoque, quæ tunc habuit, cum damnaretur, publicabuntur.' *Modius. Lubere itaque quæstores* Harl. 1. errore scribæ librarii. Vide quæ olim notavi ad Sillii Ital. iv. 747. *jubere ita quæstores* Leid. 1. Sed ultima syllaba vocis *itaque* absorpta est a prima seq. *quæstores*. Vide ad XLI. 2. § 3. *jubere igitur quæstores* Gaertn.

CAP. XVI. § 1 *Ut monumento area esset oppressa nefariæ spei*] *Monumenta area esset fragm.* Hav. a ni. pr. unde conjici possent, forte voluisse scriptorem ejus codicis *monumentum area esset*. Sed vulgatum, ob aliorum codicum, qui in *monumento* conspirant, auctoritatem præfero. Vide ad v. 54. § 5. Præterea *archa*, pro *area*, Leid. 2. et Hav. *ut monumento ea re esset oppressa nefariæ spei* Gaertn.

Dirui extemplo jussit] Pal. 2. *pro-rui*. Gebh. Omnes nostri recte *dirui* tuentur, nisi quod ejus loco sit *dum* in Gaertn. Snpra II. 41. 'Invenio apud quosdam, a quæstoribus diem dictam perduellionis, damnatumque populi judicio, dirutas publice ædes: ea est area ante Telluris ædem.' VIII. 19. 'Ædes fuere in Palatio ejus, quæ Vacciprata, diruto ædificio publicatoque solo, adpellata.'

Id Æquimælium adpellatum est] Vet. lib. *Æquimælium*. Sigon. *Id equi Melium* Hav. *id equum Melium* Leid. 2. Quum ipsius Mælii nomen per diphthongum scribatur, ut dictum est ad Epit. hujus libri, area domus ejus, ex ipsius nomine adpellata, etiam eadem orthographia scribi debet.

Delph. et Var. Clas.

Livius.

Dicitur enim 'Æquimælium, quod æquata Mælii domus publice, quod regnum occupare voluit is,' teste Varr. de Ling. Lat. iv. 37. De Æquimælio vide Donat. de Urb. Rom. II. 27. et Nardin. in Roma Vetere III. 15. ac v. 5. Ceterum *adpellatum esse Flor.* verum τὸ est omittitur in Harl. 1.

§ 2 *L. Minucius bove aurato extra portam Trigeminam est donatus*, &c.] Eadem tradit Plinius XVIII. 3. 'Minucius Augurinus, qui Sp. Mælium coarguerat, farris pretium in trinis nundinis ad assem redegit undecimus plebei tribunus: qua de causa statua ei extra portam Tergeminam a populo stipe collata statuta est.' *Sigon. Bovem auratum* non sine suspicionem cernunt loci lego: primum, quia Plinius duobus locis XVIII. 3. et XXXIV. 5. non *bove*, sed *statua* donatum eum scribit extra portam Trigeminam, stipe collata: deinde, quia non persuadeor, rudi illa ætate statuas fuisse auratas; quas multis annis post Romæ non legimus. Imo Livius XL. 34. Valerius II. 5. ex. 1. Anniannus XIV. 6. notant, statuam auratam nec in Urbe, nec in ulla Italiæ parte visam, priusquam a M'. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis. Id fuit A. U. C. DLXII. Adde vetustum meum codicem, qui præfert *Minucius bñ auro*. Correctionem tamen nunc non erno, nisi si *bove et agro*. Lipsius, Elect. I. 8. *Bñ aurato* Ms. Ego hic 'bovem auratum' capio bovem auratis cornibus: ut VII. 37. Decius ob virtutum bove auratis cornibus donatus est. Vel lege *bove aratore*, vel *aratorio*. Vide Cujac. Observ. IV. 20. Klock. Lipsius, Elect. I. 8. factum istud (bove aurato donatum esse) refellit. Ipse conjicit *bove et agro*. Quid, si *bove et auro*, vel *bove tauro*. Grut. Lipsianns codex *bñ auro*, unde conjicit dominus *bove et agro* Elect. I. 8. Voss. I. sane *aurato*, sed in mar-

20 X

gine antiqua manu, *arvo*. Forsitan igitur *bove et arvo*. J. F. Gron. Præter codd. Leid. 2. qui idem est ac codex Lipsii, Lov. 1. ei consentientem, Lipsiensem, qui præfert *bene aurato*, Flor. in quo est *bove aturato*, et Voss. 1. cujus scripturam Gronovius in medium protulit, reliqui omnes manu exarati in vulgatum conspirant, quod tamen mihi quoque omnino vitiosum et a librariis corruptum esse videtur. Quum Plinius XVIII. 3. statuæ meminerit, quæ Minucio extra portam Trigeminam, a populo stipe collata, statuta est, hic vero bos auratus vocetur, hinc Clericus simulacrum bovis deauratum fuisse conjicit; conjecturam tamen doctiorum iudicio submittit. Contra Harduin. ad loc. illum Plinii statuam a bove distinguit, dicens præter statuam a Plinio memoratam, cujus memoriam servare credidit nummum gentis Minuciæ apud Patin. p. 179. in quo expressa columna, cui inposita viri statuæ est, adjecto annonæ symbolo, spicis duabus, &c. etiam secundum Livium Minucium donatum fuisse anrato bove. Contra Nardinus in Rom. Vet. VII. 9. locum corruptum etiam credit, et ex Plinii XXXIV. 5. qui populum unciariam stipem contulisse narrat, *binis æris*, pro *bove aurato*, scribendum suspicatur; et ex Livio ita emendato vicissim Plinio lucem accendere conatur, existimans unciariam illam stipem non semel a volente populo conlatam, sed binis illud vicibus factum videri. Verum nemini facile hanc emendationem recipiendam esse probabit. Jac. Gronovius, quum olim discipulis Livium exponeret, bovem auratum nugatorium esse monuit, idque magis patere, quod eo donatus dicatur extra portam Trigeminam. Ipse itaque conjicit, legendum esse *bove ac prato*; et eo modo memorari docet 'prata Quinetia' III. 26. 'prata Flaminia' III. 54. et 63. ac 'Vacciprata'

VIII. 19. Et hæc emendatio quam proxime ad vulgatam scripturam accedit, quam etiam veram esse suscipabor, donec magis commoda proferatur.

Assibus in modios æstimatum plebi divisit] Febriunt hic libri nostri, e quibus Pall. 1. ac 3. *extimatum plebi dimisit*; Pal. 2. *extimatum plebi divisisset*. Gebh. Perperam tantum distinctis vocibus *modiosa ē stimatum plebi divisit* Leid. 1. Sed in *modios extimatum plebi divisit* Voss. 1. Lov. 1. 2. 4. Lipsiens. et fragm. Hav. in *modios extimatum plebi divisisset* Hav. in *modios æstimatum plebi dimisit* Port. a m. pr. in *modios extimatum plebi dimisit* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. passim in male confundendis vocibus 'æstimare' et 'extimare' sive 'existimare' turbarunt codd. scripti. Vide ad Livii XXXIV. 2. § 5. Idem etiam error in vocibus 'dividere' et 'dimittere' commissus est. Vide ad XXXVII. 45. § 19.

§ 3 *Transisse a Patribus ad plebem*] *Transiisse*, Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. CIII. Tum voces *a Patribus*, quæ in reliquis scriptis et edd. omnibus supersunt, ab uno Leid. 2. exsulant: quemadmodum mox præpositio *ex* ab Hav. cujus loco *et* est in Gaertn. Paulo ante *Nunc Minucium*, pro *Hunc M.* idem Gaertn. quomodo etiam alibi peccarunt librarii. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Her. XIII. 85. et quæ notavi ad Sillii VI. 580. Error autem in scriptis frequentissimus est, ut confundantur litteræ *l.* et *H.* Vide ad Liv. XXXII. 20. § 7.

§ 4 *Ceterum vix credibile est*] Ita primus Aldus edidit; et consentiunt codd. mei. Priores excusi ignorant vocem *est*. Ceterum quod Livio vix verisimile videbatur, attamen verum fuisse existimat Pighius in Annal. ad a. CCCXIV. p. 173. tum auctoritate Plinii XVIII. 3. tum quoniam Ti. Minucius Augurinus a. CDXLVIII. ple-

beii consulis locum obtinet, unde hoc tempore Minucium præfectum annonæ ad plebem transiisse, et ita tribunum plebis factum esse colligit.

Idque potissimum exemplum a patricio homine introductum] Pal. 1. ac 3. *idque pessimum exemplum ab patricio.* Gebh. *Pessimum exemplum* etiam Voss. 2. et Lov. 3. *ab patricio* autem Hav. Sed *exemplo a patr. hom. intr.* Voss. 1. *exemplo a patr. hom. introducūt* Leid. 2. et Lov. 1.

Nec deinde id plebem concessum semel obtinuisse] Quidam codd. habent *plebi*: ut sit, 'semel concessum plebi.' Alii habent *plebem*: ut sit, 'obtinuisse plebem semel concessum.' *Glar.* *Plebi concessum* non modo præter Flor. et forte etiam Lipsiens. omnes scripti mei, ut et Hearnii Oxon. B. N. L. 2. et Neapol. Latini, sed et, quas vidi, cdd. usque ad Frobenianam, quæ a. 1531. *plebem concessum* recepit. Insuper, trajectis perperam vocibus, *obtinuisse semel* Leid. 2. et Lov. 1. Mox autem voces *aut certe tentasse* omittuntur in Lov. 4. quibus etiam vix locus esse posset, si cum plerisque scriptis et vetustioribus excusis *plebi* legendum foret. Quum autem reliqui omnes vocabula illa servent, ibi etiam potius *plebem* legendum esse existimo. Et ita 'obtinere' hic accipiendum non est pro consequi, sed pro perseverare in tenendo, obstinate tenere; ut Gronov. docet ad III. 36. § 9.

Ante omnia refellit falsum imaginis titulum] Imagini domesticæ L. Minucii falso tribuni plebis nomen affixum fuisse significat ab iis, qui laudem familiæ ex eo magistratu tituloque quærebant. Sic VIII. 40. 'Vitiatam memoriam falsis imaginum titulis reor, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt.' Sic III. 58. 'Ap. Claudium decemvirum, virum honoratissimæ imaginis futurum ad posteros, legum latorem, condito-

remque Romani juris.' *Sigon.* Livius XXI. 31. 'Res inde gestas gloriamque insignem ducis, et argentes titulum imaginis posteros, ut dictator prodicatorum diceretur, facile obtinuisse.' *Imaginis falsum titulum*, transpositis vocibus, est in Lov. 4.

Paucis ante annis lege cautum, ne tribunis collegam cooptare liceret] Quod dicitur de cautione, ne tribunis collegam cooptare liceret, nusquam in Livio lectum ante. Rogationis interpretationem vide A. U. C. CCCVI. consulibus L. Valerio ac M. Horatio ad finem III. 64. ni quis Treboniam legem id posse contendat, qua de, anno deinde proximo CCCVII. III. 65. *Glar.* Patet ex his, Glareanum existimasse, legis, qua cavebatur, ne tribunis collegam cooptare liceret, vel numquam antea Livium mentionem fecisse, vel id factum esse III. 65. Verum quum Parisienses anno 1573. perperam lapsis operis librariis, in nota Glareani edidissent *ne quis Treboniam legem*, pro *ni quis T. l.* et reliqui recentiores editores eos secuti essent, unde sensus verborum Glareani alius ac contrarius efficiebatur, eorum errore ablatum Jctus et antecessorum Parisiensium primicerius J. Doujatius minus recte existimavit, contendere Glareanum, cautionem hanc Treboniæ legi, A. U. C. CCCVII. latæ, assignari non posse: adversus quem deinde probare conatus est, legem Treboniam latam esse abrogandæ alterius legis causa, quæ tribunos, si qui numero deessent, a collegis cooptari juberet, adeoque per legem Treboniam cooptandi potestatem ipsis adentam fuisse: quod integer et a librariis non corruptus Glareanus numquam negavit.

§ 5 Q. *Cacilius, Q. Junius, Sext. Titinius*] *Titinius* scribe ex Græcis et Mss. Latinis libris, itemque nummis argenteis. *Sigon.* *Que* vel *Quæ*, pro prænomine Q. utroque loco præ-

ferunt Voss. 2. ac Lov. 3. et 5. posteriori tantum Leid. 1. Deinde *Cecilius* Lov. 2. *Cicilius* Harl. 2. et Lipsiens. *Citilius* Voss. 1. *Celius Catilius* Flor. *Titilius* Leid. 2. Denique *Titinius*, ut Sigonius voluit, est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 3. 5. fragm. Hav. et priscis edd. *Ticinius*, mendose quidem, attamen unica tantum litera *n*, habent Harl. 2. Port. Hav. et Neapol. Latini: corruptius *Citinius* Lipsiens. *Cōcīnus* Gaertn. *Titinnius* primus Aldus vulgavit. Sed alterum *n* expunxi. Vide ad III. 54. § 13.

Neque tulerant de honoribus Minucii legem] *Non tulerant* Lov. 4. Deinde *Minuci* Leid. 1. pro quo facili lapsu ob literarum similitudinem ac ductuum adfinitatem datum est *inimici* in Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. Mox *vocula et non comparet* in Voss. 2. et pro *nunc Servilium*, Leid. 2. habet *nec Servilium*. Alio ordine *nunc Servilium*, *nunc Minucium* est in Lov. 5. Denique *non destiterunt*, pro *non destiterant*, Lov. 2.

§ 6 *Pervicerunt igitur, ut tribunorum*] *Pervicerant* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 4. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *Pervincerant* Lov. 3. *Pertulerant* Lov. 5.

Haud dubii, quin sex lectis] Antiqua lectio, *haud dubii, quin sex locis*. Rhen. Vet. lib. *haud dubia spe, quin*. Sigon. Pall. 1. ac 3. *haud dubia, quin sex locis*. Pal. 2. cum Camp. *haud dubia spe, quin sex locis*. Andreas *haud dubie, quin sex locis*. Gebh. In antiquis hoc *sex lectis* non invenio, præterquam in Aldina, Juntæ, et Frobeniana. Ceteræ omnes, etiam Curionis et Gryphii, *locis*, quæ Borbet. etiam Voss. Rott. et meliorum Pall. scriptura est. Infra c. 57. 'Primo-ribus Patrum splendore gratiaque ad petendum præparatis, omnia loca obtinuerunt.' L. v. c. 10. 'Comitiis tribunorum plebis numerus expleri nequivit. Pugnatum inde, in vacua

loca ut patricii cooptarentur.' VI. 37. 'Qui octona loca tribunis militum creandis occupare soliti sint.' IX. 30. 'Quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia.' X. 15. 'Ut patricii recuperarent duo consularia loca.' J. F. Gron. *Haud dubiæ, quin* Harl. 1. *aut dubia, quin* Leid. 1. *haud dubia, quin* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Port. et fragm. Hav. a m. sec. in quo *haud dubie, quin* est a m. pr. *haud dubia spe quidem sex* Hav. *haud dubia quidem spe sex* Harl. 2. Præterea *locis* etiam omnes mei, nisi quod *lectis* sit in uno fragm. Hav. a m. sec. *quin bis seni* in Lov. 2. *quin sex bis seni locis* in Gaertn. *quin in sex locis* in Leid. 2. Sed *quod in*, quod a reliquis omnibus abest, repetitum videtur ex proximæ vocis ultimis literis. Tandem *quin senex locis* præfert Voss. 1. a m. pr. pro quo in margine emendatur *quin senos locis*, quod habent etiam Lipsiens. unde suspicio nata est, legendum esse *quin senis locis*. Livio enim admodum frequens est, numero distributivo uti pro cardinali. Ita VI. 37. in nota Gronovii; cui addo similem, ex quo etiam *locis*, pro *lectis*, hoc loco firmatur, ex v. 2. 'Non fuisse, ne in octo quidem tribunis militum, locum ulli plebeio. Antea trina loca cum contentione summa patricios explere solitos, nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire.' Alibi etiam apud Nostrum distributivus pro cardinali occurrit. v. 33. 'Ii in utrumque mare vergentes incolere urbibus duodenis terras.' IX. 30. 'Ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur.' X. 18. 'Literas ad collegam arcessendum ex Samnio missas in trinis annalibus invenio.' XXXIII. 49. 'Inter hæc trina castra hostium Scipiones frumentum, cujus inopia erat, advexerunt:' ubi vide quæ notantur. XXXIV. 11. 'Quia millia

militum satis esse; nec hostes, si tanta manus venisset, mansuros.' XLII. 7. 'Pax deinde data petentibus Corsis, et exacta ceræ ducena millia pondo.' Similiter distributivo pro cardinali titur, licet distributive locutus addat insuper 'in singulos,' vel 'in capita:' ut XXXIX. 38. 'Quum eas legiones quatuor descripsissent, quod plus quam quina millia peditum trecenti equites in singulis legionibus esset, dimitterent:' ubi plura exempla videri possunt. Et eo modo distributivis etiam alii passim utuntur. Virgil. Æneid. l. i. vs. 381. 'Bis denis Phrygium conscendi navibus æquor.' Æneid. x. 213. 'Tot lecti proceres ter denis navibus ibant.' Æneid. xi. 326. 'Bis denas Italo texamus robore naves.' Silius Italic. III. 398. 'Ter denos decies emensus belliger annos.' Si autem hoc loco *senis locis* placet, existimandum est errorem (ut pro eo *sex locis* in reliquis codd. legatur,) ortum inde esse, quoniam numerus per notam scriptus fuerit, quam librarii male exposuerunt: quomodo sæpissime alibi peccarunt. Vide ad VII. 3. § 3. ubi *duobus* quidam codd. præferunt pro *secundum*: præsertim vero distributivum mutarunt in cardinalem. Vide ad XXXII. 17. § 2. Verum quum tamen reliqui codd. voculam *sex* constanter servant, potius librarium Voss. 1. aberrasse puto, et *senex*, pro *sex*, scripsisse, idque deinde ab æque inperito pejus in *senos* interpolatum esse. Nihil itaque muto. Mox alio ordine *creari jam licebat* Lov. 5.

Et *plebei aliqui, profitendo se ultores fore*] Harl. 2. qui supra τδ *quin* omiserat vel ejus loco vocem aliam exhibuerat, hic, pro *et*, præfert *quod*. Sed 'haud dubia spe, quod crearentur' non est Livianum. Præterea *plebei* Flor. Leid. 1. et Port. *plebi* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Hav. fragm. Hav. et Lipsiens. a m. pr. *plebis* Lov. 2. et 4. *plebes* Gaertn. Denique *ali-*

quid, pro aliqui, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Hav. et fragm. Hav. *aliquod* Lov. 5. An forte legendum est *plebei aliquot*? ut est in Lov. 2. et 4. Certe *aliquos* et *aliquot* librarii alibi commutarunt. Vide ad VI. 37. § 8. Mox transpositis vocibus *ultores cædis fore Malianæ* Lov. 4.

§ 7 *Agitata multis eo anno et variis motibus*] *Agitata multis et variis eo anno motibus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *agitata eo anno multis et variis motibus* Hav. Mox *judicaturæ*, pro *dictaturæ*, Flor.

§ 8 *Prelatus suffragiis Quinctio M. Æmilium vir summæ dignitatis. L. Julium tertium creant*] Ita quidam codd. habent: at alii *M. mutarunt in Mamercus*. Ego autem *Mamercus* cognomen puto, ut de eo patet, qui ad finem hujus libri c. 61. A. U. C. ccccl. et libro sequenti ab initio c. 1. quem existimo hujus fuisse prolem. Et vide hoc dicendi genus in horum trium tribunorum nomenclatura: tum an non potius *tertium creat* legendum. *Glar. Mamerci* prænomen tribus literis notatur in lapidibus Capitolinis *MAM. ÆMILIVS. Sigon.* Errore librarii *Prelatus suff. Quinctus Mamercus Æm.* Voss. 2. Neque longe discedunt fragm. Hav. et Lov. 2. *Quintius* præferentes. Ambigue *Prelatus suff. Q. Mamercus Æm.* habent Gaertn. ac Lov. 3. et 5. In quales codd. si *Glareanus* incidisset, inde ipsi opinio *Mamercus* cognomen esse, firmata fuisset, idque non suo loco positum credidisset. Interim *M. Æmilium* est in antiquioribus edd. pro quo *Mamercus Æmilium* jam a. 1495. Mediolani editum vidi. Et sane *Mamercus* est in omnibus scriptis meis, nisi quod *Mauricus* habeat Hav. *Mamercus* Leid. 1. *Mamercus* autem Romanorum prænomen fuisse, hodie inter omnes constat. Quem autem *Æmilium Glareanus* ex l. hujus fin. et sequentis initio hoc eodem cognomine laudat, non *Mamercus*, sed

Mamercinus cognominatus est, ut ad iv. 61. § 1. et ad v. 1. § 2. Sigonius observavit. Male etiam Glareano τὸ *creant*, quod in omnibus scriptis et editis superest, displicuit; pro quo malebat *creat*, quod est in Lov. 2. Causa esse videtur, quod ‘plebs creavit’ præcesserit; cui non recte *creant* subjungi posse forte iudicavit. Verum admodum hospes esse debet in Livio, qui non videt Livianum illud in primis esse. Livius enim non modo collectivis singularibus verba pluralia addidit, (vide ad xxxv. 26. § 9.) verum etiam, ut grata varietate orationem distingueret, eidem colectivo singulari prioris membri verbum singulare, posterioris plurale junxit. Supra t. 26. ‘Non tulit populus nec patris lacrimas, nec ipsius parem in omni periculo animum: absolveruntque admiratione magis virtutis, quam jure causæ.’ III. 27. ‘Sic juvenus discurrit ad vallum petendum. Summere, unde cnique proximum fuit.’ c. 29. ‘Plebes vicit, ut quintum eosdem tribunos crearent.’ Infra vi. 24. ‘Hostis dolo, non metu, pedem retulit: lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra: et, quod multitudo suppeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerant.’ VIII. 19. ‘Ingressenti fines senatus Fundanorum obeurrit, negant se pro Vitruvio sectamque ejus secutis precatum venisse.’ xxv. 34. ‘Cumensque is hostium, qui in confertos circa ducem inpetum fecerat, ut exanimem labentem ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nuntiantes discurrunt, imperatorem Romanum cecidisse.’ xxxvi. 21. ‘Exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.’ XLV. 35. ‘Totus Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter ad-

futurus comitiis ferendæ legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba stimulaverat, ut frequentes ad suffragium adessent.’ Et infinitis aliis locis. Ex continua Livii lectione id etiam obhæsit ei, qui Epitomas Livianas composuit lib. xxvi. ‘Quum per triduum in aciem utrimque exercitus omnis descendisset, certamen tempestas diremit. Nam quum in castra redissent, statim serenitas erat.’

CAP. XVII. § 1 *Ad Lartem Tolunium Veientium regem ac Veientes defecere*] Primo *Laërtem* Hav. Deinde *Columnium* Lov. 2. et 5. *Columnium* Lov. 3. *Columium* Leid. 2. et Lov. 1. *Tolumium* Voss. 2. et Harl. 2. *Colūp-nium* Port. et fragm. Hav. a. m. pr. in quo *Tolūpnium* legitur a m. sec. *Columinium* Gaertn. Vide ad Epitom. hujus libri, et ad cap. seq. § 1. et ad c. 32. § 4. Hinc *Veientium* Hav. *venientium* Lipsiens. Vide hoc lib. c. 52. § 7. Tum *ad Veientes* Leid. 2. Sed passim voculæ *ad* et *ac* a librariis confunduntur. Vide ad XXI. 32. § 2. Verum et *ad Veientes* Lov. 4. Quod Livianum esse videri posset, si plures ac gravioris auctoritatis codd. concinerent. Vide ad vi. 28. § 6. Denique *defecere* Leid. 1. a. m. pr. *de federe* Lov. 3.

§ 2 *Majus additum defectioni scelus*] Pal. 2. *Majusque addunt def. scelus, et C. Fulcinium*. Gebh. Similiter legitur in Hav. Sed *Majusque additum def. scelus* in Lov. 5. *Majus additum defectionis cælius* in Leid. 1. *Majus additum defectionis scelus* in Leid. 2. *Magis additum def. scelus* in Gaertn. Vide ad xxvi. 41. § 16. Tum et *C. Fulcinium* in Port. Lov. 5. et fragm. Hav. *C. Fulvium* in Harl. 2. *C. Fulcium* in Lov. 4. *Cum Fulcilium* in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *C. Fulcilium* in Lov. 2. et Klockiau. *Cu. Fulcilium* in Lipsiens. *C. Fulginium* in Flor. sollemni confusione literarum *C.* et *G.* Vide ad vi. 25. § 6.

C. Julium Tullum, Sp. Nautium, L.

Roscium] Horum legatorum meminit etiam Cicero Philipp. ix. 2. *Tulli Clinii, Sp. Ancii*. Neque Mss. libri a vulgatis dissident. Veteres libri Liviani habent *Clælium Tullum, Sp. Ancium*. Itaque satis mirari non possum, cur antiqua lectio immutata sit, et *C. Julium Tullum, Sp. Nautium* factum sit. 'Tullus' autem in Clælio prænomen est, ut in 'Tullo Hostilio' et 'Tullo Attio.' 'Ancia' vero gens Romæ fuit, ex qua 'Ancius Briso' tribunus plebis, de quo Cicero in Bruto c. 25. ab 'Anco' prænomine deducta. *Signon. C. Julium Julum* legitimus in correctioribus Livii exemplaribus, qui mendose in exemplaribus vulgatis *Clælius Tullius* dicitur. Qui item in Philip. Cic. ix. 2. inter eosdem legatos, ut opinor, pari munda vocatur *Tullius Clivius*. Opinor autem legationis istius principem fuisse hunc C. Julium consularem, qui et decemvir a. cccxi. fuerat. *Pighius, Annal. ad a. cccxv. p. 174.* Interpolata sunt hæc nomina. Nam libri Pall. *Clælium Tullum, Spurium Antium*. In postremo variant iidem. Primus enim ac tertius *L. Conscium*: secundus autem *Roscium*. Andreas *L. Roseium*. Amplius Campan. *Clælium Tullium, Servilium, L. Roscium*. Gebh. Sane et Sigonianum hoc probant Mss. Voss. Rott. alique. Sed tamen Plinius xxxiv. 6. hos legatos ita nominat: 'Inter antiquissimas' (nempe statuas) 'sunt et Tulli Clælii, Lucii Roscii, Spurii Nantii, C. Falcinii in rostris, a Fidenatibus in legatione interfectorum.' *J. F. Gron.* Quod Pighius in correctioribus Livii exemplaribus se legisse professus est, in nullo inveni; neque etiam ab eo vel in uno lectum esse credo. *Dioclium Trillum* habet Voss. 1. *Diocillium Trillum* Leid. 2. *Diocilium Trillum* Lov. 1. *Oclium Tullum* Lipsiens. *Clodium Tullum* Hav. *Clælium Tullium* Voss. 2. Port. et Gaertn. *C. Celium Tullum* Lov. 2. *Claudium Tullium* Neapol.

Latini. Reliqui codd. mei *Clælium Tullum* servant. Neque multum hinc abeunt vetustiores typis descripti, qui *Chlælium*, vel *Clælium*, vel operarum errore *Cælium Tullum*, aut *Tullium* omnes præferunt usque ad Frobenium, qui a. 1531. *C. Julium Tullum* edidit. Et eam scripturam, licet interim Sigonius *Clælium Tullum* revocandum docuerit, et contextui restituerit, recentiores omnes servarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. Sigonio recte obsecutus est. Et eo ducunt vestigia lectionum, quæ apud Cic. et Plinium a viris doctis in codd. manu exaratis repertæ sunt. Ciceronis enim codd. *Tullio Clivio*, vel *Tullo Cluvio*, id est *Tullo Cluilio*, præferunt. 'Cluilius' autem et 'Clælius' ejusdem gentis nomen, tantum diversa orthographia scriptum esse, jam sæpius dictum est. Apud Plinium vero, ubi *Tulli Calii* edebatur, Harduinus *Tulli Clælii* in contextum recepit, et ita Ms. Reg. 2. habere notavit. Incertum etiam esse puto, utrum hic, sive C. Julius Inlus, sive Clælius Tullus, legationis ad Fidenates missæ princeps fuerit; quamvis enim et apud Cic. et apud Plin. priori loco nominetur, alius tamen ordo apud Livium observatur: eum autem primum fuisse, non nisi ex ordine quo recensentur, verosimile reddi potest. Pighii conjecturam sibi etiam displicere, Jac. Perizonius ad marginem Livii testatus est. Deinde *Sp. Nautium* primum iterum obvium fuit in Frobeniana ed. 1531. et præter Sigonianas, in reliquis recentioribus usque ad Gronovium: quæ lectio primum recepta fuisse videtur ex Plin. ubi ita hodie adhuc vocatur, et Harduinus ad ejus exemplum Ciceronis lectionem, in quo *C. Antius* editur, refingendam censet; contra Ferrarius ad Cic. auctor est, se in Lang. Ms. invenisse *Sp. Actio*, apud Plin. autem legi *Sp. Matium*. At *Sp. Antium* præferunt hic Flor. Voss. ambo,

Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. Gaertn. Port. et fragm. Hav. quomodo potius, quam *Sp. Ancium*, scribendum puto, et etiam in contextum recepi. An enim gens 'Ancia' Romæ exstiterit, quæ, ut Sigonius censet, ab 'Anco' prænomine adpellata fuisset, merito dubito; neque alibi ejus mentionem reperi, nisi in lapide apud Gruter. p. DCCLIV. num. 12. ubi memoratur ANCIA. BONTAEI. F. Sed lapidis ejus auctoritatem illud minuit, quod eadem inscriptio referatur etiam p. DCCLX. num. 2. ubi vocatur ATTVA. BOVTIA. BOV. F. Contra 'Antia' gens Romæ satis nota est. Super-sunt apud Ursin. Patin. et alios nummi antiqui cum inscriptione C. ANTIUS. C. F. et C. ANTIUS. RESTIO. et C. ANTIUS. C. F. RESTIO. 'M. Antius Briso tribunus plebis,' in eo magistratu L. Cassii, qui legem tabellariani tulit, collega, memoratur apud Cicer. in Bruto c. 25. Ita enim hodie vulgo circumfertur; non, ut Sigonius laudat, *Ancius*. 'Antius Restio,' qui legem sumtuarum 'Antiam' dictam, post mortem Sullæ et post legem sumtuarum Æmiliam, tulit, memoratur Macro-b. Saturn. 11. 13. Vide etiam Gellium Noct. 11. 24. et Corrad. ad Cic. ad Attic. iv. 16. 'Antius,' qui tribunos plebis adpellavit, ne in jussu populi judicaret, memoratur Cic. ad Att. iv. 16. 'Antii Restionis' a posterioribus triumviris proscripti historiam referunt App. Bell. Civ. l. iv. p. 612. et Macro-b. Saturn. 1. 11. In lapidibus etiam literatis apud Gruter. et alios plures 'Antii' passim occurrunt, ut et in Fastis consularibus atque historicis post tempora Augusti, quos omnes enumerare nihil adinet. Neque aliter hic legit Pighius, qui ex hoc loco effinxit *Sp. Antium*, quem annis 297. 298. 306. et 310. tamquam tribunum plebis produxit. Vide ejus Annal. tom. 1. p. 133. 'Antiam' autem gentem alii Lanuvio Romam migrasse volunt, alii Antio, et ab ea

urbe nomen habuisse. Vide Spanhem. de Præst. et Us. Numism. Diss. x. p. 13. et Philipp. a Turr. in Monum. vet. Antii cap. 1. Illud unum scrupulum injicere posset, quod 'Antiorum,' præterquam hoc loco, circa hæc tempora in historia Romana mentio non reperitur, quum 'Nautii' frequenter occurrant. Verum similiter 'Fulciniorum' et 'Rosciorum' non iterum meminerunt scriptores Romani, nisi diu postquam jam 'Antiorum' mentio facta fuerit. Denique Roscii prænomen *Lucias* abest ab Harl. 2. *L. Roscium* habet Voss. 2. *L. Rescium* fragm. Hav. a m. pr. *L. Rosium* Lipsiens. *L. Conscium* Lov. 3. Mox tamen novi consilii, pro *causam novi cons.* Gaertn. qui error ex non intellecto compendio ortus videtur. Scriptum fuerat *cām*, id est *causam*, unde factum est *tām*, id est *tamen*, perpetua confusione literarum *c* et *t*, de qua vide ad VI. 35. § 2. Præterea *Tolumni* Leid. 1. *Columni* Lov. 2. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *Columnii* a m. sec. *Collumni* Voss. 1. et Lov. 1. *Collumnii* Lov. 5. *Columinii* Gaertn. *Collinini* Leid. 2. *Tolumnii* Harl. 2. *Tollumpni* Lipsiens. *Tulunnii* Lov. 3. Vide ad § præc.

§ 3 *Ab Fidenatibus exceptam, causam mortis legatis fuisse*] Haberi possent pro assutamento interpretis voces hæc quatuor *causam mortis legatis fuisse*. Grut. Licet ita haberi possent, non tamen debent. Constanter enim supersunt in omnibus scriptis et excusis: quibus invitis tot voces expungere, solummodo quod iis deletis sensus commodus supersit, calidius est, quam ut umquam probari possit. Similis audaciæ Gruteri in Livio alia plura exempla vide ad XXIII. 34. § 15. Licet autem omnes codd. quatuor has voces servant, in aliis tamen aliter leguntur. Nam *causam mortis legatorum fuisse* præferunt Leid. 2. Voss. 1. in margine, Lov. 1. 4. Port. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. L. 1.

et C. *causam legatorum mortis fuisse* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Reliqui stant pro vulgato, a quo deficiendi *causam nullam* video. Liv. 1. c. 13. 'Nos *causa belli, nos vulnerum ac cædum viris ac parentibus sumus.*' c. 33. 'Eaque *causa direndæ urbis ejus Romanis fuit.*' Cic. pro Cælio c. 8. 'Ostendam hanc *Palatinam Medeam, migrationemque huic adolescenti causam sive malorum omnium, sive potius sermonum fuisse.*' Præterea *vocula ab exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. pro ea et a exhibet Harl. 2. a vero Flor. Voss. ambo, Lov. 2. 3. 4. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et omnes excusi usque ad Gronov. qui a. 1665. ab edidit; quod habent reliqui mei Leid. 1. Harl. 1. et Hav. Idem se etiam in Pall. reperisse Gebhardus mox monebit ad § 7.*

§ 4 *Fidenatum, . . . ruptura jus gentium]* *Fidenatum* Lov. 4. et Harl. 2. Vide ad 1. 27. § 5. et ad v. 15. § 11. Deinde *rupturum jus gentium* Lov. 4. a m. pr. *rupturam jus gentium* Flor. *rupta jus gentium* Gaertn.

Non aversum ab intentione lusus animi: nec deinde in horrorem versus facinus] Vet. lib. *ac deinde in errorem versus facinus.* Cujus lectionis hic est sensus: Ambiguam regis vocem, a Fidenatibus exceptam, mortem attulisse legatis: post autem *causam facinoris in errorem esse conjectam.* Qui sensus optimus esse sit, idem admonet, reliqua omnia a 'Rem incredibilem' ad 'lusus animi,' parenthesi esse includenda. *Sigon.* Argumentum jam evidentissimum dicam, corruptissimum esse Pal. secundum, quo omnia Sigoniana nituntur, quippe sic hunc locum concipit: *non audet, ab intentione eludi animum aiunt: ac deinde in errorem versus facinus propius est fides.* Cujus lectionis hanc esse sensum disputat Sigonius: ambiguam regis vocem, a Fidenatibus exceptam, mortem attulisse legatis: post autem *causam facinoris in errorem*

esse conjectam. Sed centies atque amplius dixi, vaniores hos ambos Pall. 2. ac dein Sigonianum codd. nuce *cassa doctioribus repertum iri.* Ego potius vulgatæ lectioni adhæresco, confirmatæ ab omnibus reliquis Pall. Dicit autem Livius, rem incredibilem videri, vocem regis, in præsero tesserarum jactu ambigam exceptam, *causam mortis legatis exstitisse; primo, quod, consulentibus legatis de cæde ruptura jus gentium, animus regis ab intentione lusus non averteretur; deinde, quod non exhorruisset ad tantum facinus, quo jus gentium violaretur.* Gebhard. In libris nonnullis est, *ac deinde in errorem versus facinus:* quod placet Sigonio. Sed meliores pro altero stant, et hoc minus convenire consilio Livii videtur. Nihil enim præter factum ex aliorum sententia narrat, cum rationem ex sententia auctoris, cur verisimile non sit, ita factum, dare deberet. Jam ante naraverat esse qui scribant, non jussu Lartii interfectos legatos, sed exceptam vocem ejus, sane pertinentem ad ludum, male interpretatos Fidenates qui adstarent, et, venisse expostulatum secum Roma legatos, commemorarent, quasi jussi essent quod fecerunt, postea eos occidisse. Id incredibile sibi videri addit ob duas causas, sumptas ex momentis temporum, quod præcessit, quodque secutum est cædem. Aderant Fidenates novi socii, quibuscum tam secure quam cum suis, agere minime ipsum decebat, quos admittere promptius, nec expectare commodum suum, utique nulla gravi re strictus, jubere debebat: hi consulebant de magna re atque atroci, quid responderent legatis, et numquid in eos gravius statnerent. Cum tales rogarent de tanto negotio, quis credat nihil hominem commotum in alveo ac tesseris animum habuisse, illos sine responso prætermisisse, cum collu-

soribus jocatum esse, quod male intellectum in legatorum capita expe- teret? Quid, postquam satiatus ludo ad seria rediit, audivitque quam crudelis interpretatio joci sui fuisset? quis credat, ne tum quidem ipsum pignisse sui, ne tum quidem horruisse facinus, quo jus gentium violatum, et sibi hominis nefarii et execrabilis infamiam impositam videret, nec id vel hosti excusatum voluisse? *J. F. Gron.* Nostros etiam omnes codd. alios magis, alios minus corruptos hic esse, expertus sum. Quod ad primam partem præscriptorum huic adnotationi verborum adinet, *non aversum ab intent. animum elusum aiunt* Harl. 2. *non adversum ab int. elusum animum* Lov. 2. et Gaertn. *non adversum ab int. elusum animum aiunt* Hav. *non ad verbum ab int. elusus aiunt* Leid. 2. et Lipsiens. et ita est pro varia lectione in Voss. 1. qui in contextu *animum*, loco *τοῦ* aiunt, præfert: *non ad verbum ab int. lusus aiunt* Lov. 1. *non adversum ab int. lusus animum* fragm. Hav. pro quo *aversum* deinde emendavit manus altera: *non aversum ab int. elusus animum*, ultima litera vocis *intentione* non recte repetita in principio sequentis, Flor. Leid. 1. Lov. 4. et Port. *non adversum ab int. elusus animum* Lov. 5. *non aversum ab int. lusus animum* Voss. 2. solito scribarum peccato, qui passim voces 'lusus' et 'luxus' confuderunt. Vide ad 1. 5. § 2. et ad v. 6. § 3. Soli Lov. 3. Harl. 1. et Klockian. cum editis vulgatum servant: et recte. In altera parte *ac deinde in errorem versum facinus* legunt Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et N. *ac deinde errore aversum facinus* Harl. 2. *nec deinde in errorem versus facinus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *nec deinde in errorem versus facinus* Flor. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Harl. 1. Lipsiens. Klock. Port. et Neapol. Latini, etiam fragm. Hav. a m. pr. (in quo *ac deinde* repositum est a m. sec.) et Lov. 3. a m.

pr. ubi deinde manus interpolatrix dedit *in horrorem*. In quibus omnibus codd. librarii, errore alibi non raro obcurrente, voces 'horror' et 'error' inter se commutarunt. Vide ad xxxix. 8. § 4. Soli ex nostris Voss. 2. et Gaertn. istius erroris, qui etiam in una vel altera vetustissimarum edd. committitur, liberi sunt. Et recte hic etiam Gebhardus et Gronovius vulgatum adversus Sigonium defenderunt.

§ 5 *Propius est fidem*] Pall. 1. ac 3. *fide*. Camp. *fidei*. Malo vulgatum. Sic 1. 25. 'Quo prope metum res fuerat.' *Gebh.* *Fide* etiam Voss. 2. et Lov. 3. quod pro *fidei* positum esse accipi posset: nam ita *pernicie* casu tertio, pro *perniciei*, infra est v. 13. 'Cujus insanabili pernicie quando nec caussa nec finis inveniebatur, libri Sibyllini ex senatusconsulto aditi sunt.' Vide ad vi. 24. § 8. et ix. 37. § 4. Sed recte Gebhardus monuit, nihil mutandum esse. Supra 11. 41. 'Invenio apud quosdam, idque propius fidem est, a quæstoribus K. Fabio et L. Valerio diem dictam perduellionis:' ubi, Livium τῶ *propius* casum quartum addere solitum esse, multis exemplis evici. Præterea *propius fidem* est Lov. 2. *proprius est fidem* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Qui error alibi etiam committi solet in scriptis. Vide ad 1. 27. § 5. 11. 41. § 11. cap. 64. § 5. 111. 15. § 4. infra ad iv. 27. § 3. c. 37. § 1. v. 15. § 4. c. 26. § 7. et aliis locis. Vide etiam Pierium ad Maron. Georg. 111. 58. Mox *Fidenatium populorum* mendose Flor.

Nec respicere spem ullam ab Romanis posset] Præfero *ne respicere*, ut habent Pall. omnes. *Gebh.* Præter Leid. 2. in quo est *re respicere* aberrante librarii manu, etiam omnes nostri habent *ne respicere*. Neque aliter præferunt editi usque ad Gruter. cuius edd. operarum culpa legunt *nec respicere*: quod Dan. Heinsius ite-

rum recte mutavit. Præterea *spem nullam male Hav. rem ullam Lov. 4. alibi etiam obvio errore. Vide ad v. 12. § 4. Perperam etiam mox tantis sceleris, prima litera τού sceleris repetita in fine vocis præcedentis; quod in litera sibilante frequens esse, videbimus ad xxviii. 25. § 2. Denique notuisse, pro voluisse, Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad xxxix. 15. § 11.*

§ 6 *Legatorum, qui Fidenis cæsi erant]* Nota morem statuas publice in rostris ponendi legatis, qui in legatione obiissent, ut et Cicero testatur Philipp. ix. 1. et Plinius xxxiv. 6. *H. Vales. Vide Emund. Figrellium de Statuis c. 13. Ceterum cesserant, pro cæsi erant, Voss. 1. De similibus librorum erroribus vide ad xxiii. 29. § 16. Mox statuas publicæ in Rostris positæ sunt excusi priores usque ad Frobenium, qui a. 1535. publice subposuit. Et recte publice positæ est auctoritate et impensis publicis. Vide hoc lib. cap. 13. § 8. Præterea positæ erant, pro pos. sunt, Hav.*

Cum Veientibus Fidenatibusque, præterquam finitimis populis] *Cum Veient. ubique præt. cum fin. populis Hearnii Oxon. L. 1. Tum populis præt. fin. alio ordine Lov. 5. finitumis autem præfert Leid. 1. De qua orthographia vide ad iv. 3. § 4.*

Ab caussa etiam tam nefanda bellum exorsis atrox dimicatio instabat] *Ob caussam etiam tam nefandam Lov. 5. quod ex interpretatione veræ lectionis marginali ortum videtur. Vide ad xxvi. 1. § 3. ob caussam et tam nefandum bellum exorsis Lov. 4. tam nefandum bellum exorsis etiam Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 2. et Lipsiens. Male. Ab caussa etiam tam nefaria Harl. 2. et Hav. quod et ipsum ab interpretatione ac glossa natum puto. Vide ad vi. 17. § 8. Denique vox atrox deest in Leid. 2. Supra iii. 1. 'Atror certamen aderat, ni Fabius consilio neutri parti acerbo rem expedisset:' ubi tamen de ccer-*

tamine inter patricos et plebem adhibetur.

§ 7 *Ad curam summæ rerum, quieta plebe tribunisque ejus]* *Ad summæ curam rerum, ordine alio, Port. ad summæ rerum curam Lov. 3. Tum quieta plebe, tribunisque ejus nihil contr. fuit Hav. et fragm. Hav. tribunisque quoque ejus Harl. 2. Vide ad v. 27. § 1. Vox ejus non comparet in Leid. 2. et Lov. 1.*

M. Geganius Macerinus tertium] *Gebanius Lipsiens. Greganius Leid. 2. qui error jam antea aliquoties notatus est. Vide ad i. 30. § 2. ii. 34. § 1. iii. 65. § 5. hoc lib. c. 8. § 1. c. 9. § 13. c. 22. § 7. c. 27. § 10. vi. 31. § 1. et alibi. Tum tertius Voss. 2. Lov. 3. et Hav. a m. pr. qui error ex compendio scribendi tert. vel III. ortus est.*

A bello, credo, quod deinde gessit, adpellatus] In archetypo Vormaciensi legitur *a bello credo, quod deinde gessit, appellatum.* Subauditur 'eum esse.' *Rhen. Rhenanus et Wormatiensi appellatum, subintelligens 'eum esse.'* Sed hæ *λεπτολογία* sunt. Scribe potius *ab bello, et supra ab Fidenatibus*, atque infra *ab consulibus* e Ms. Pal. *Gebh.* Quamvis *Gebhardus λεπτολογία* loco habeat, monendum tamen duxi, ex nostris *Flor. Voss. 1. Leid. utrumque, Lov. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Rhenani Vormaciensi consentientes appellatum præferre. Utrumque ferri posse puto. Vulgato adstruendo inserviunt loca varia apud Livium, ut i. 46. 'Forte ita incidere, ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur, fortuna, credo, populi Romani, quo diuturnius Servii regnum esset.' c. 59. 'His atrocioribusque, credo, aliis, quæ præsens rerum indignitas haud quaquam relatu scriptoribus facilia subjicit, memoratis, incensam multitudinem perpulit.' cap. 54. 'Huic nuncio, quia, credo, dubiæ fidei videbatur, nihil voce responsum est.' iv. 8. 'Id quod*

evenit, futuram, credo, etiam rati, ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent.' Et ita alibi. At pro altera lectione stant codd. optimæ fidei atque integerrimi. Etiam ita Livius interdum loquitur. II. 8. 'Bruto statim Horatium subgerunt. Credo, quia nulla gesta res insignem fecerit consulatum, memoria intercidisse.' Unicuique igitur liberum sit, eam scripturam probare, quam veriozem existimabit. Contra *ab bello* in uno tantum Hav. apud me est. Ceterum sententiæ Livii, credentis Sergium in hoc magistratu *Fidenatis* cognomen adeptum esse, illud obstat, Pighius monuit in Ann. ad a. CCCXVI. pag. 174. quod *Fidenatis* cognomen apud alios ejusdem gentis, non tamen stirpis, hujus L. Sergii reperiatur. Quum enim hic memoratus fuerit L. SERGIUS. C. F. C. N. FIDENAS, quemadmodum eum in tertio tribunatu militari a. CCCXXV. describunt fasti Capitolini, attamen in iisdem fastis a. CCCLI. obcurrit M'. SERGIUS. L. F. L. N. FIDENAS. II. TR. MIL. qui eundem honorem biennio antea gesserat. Hic si ex prioris stirpe descendisset, ejus nepos esse debuisset, ut patrum et avorum utriusque addita prænomena docent. Id vero ex eo minus verosimile fit, quod hac ratione inter avi tertium et nepotis primum tribunatum militare tantum quatuordecim anni interfuissent.

§ 8 *Hic enim primus cis Anienem cum rege Vcientium secundo prælio conflixit*] *Hinc enim* Lov. 1. Deinde *primum*, pro *primus*, Voss. 2. Male. Vide ad Epit. Liv. lib. 1. Tam *circa Anienem* Lov. 5. *citra Anienem* Lov. 2. 4. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *circa cis Anienem* Port. priori voci additis notis, quæ delendam esse indicant: at τὸ *cis* in quibusdam edd. vetustis deficit. Ex his itaque colligo, scribas librarios voculam minus obviam non intellexisse, ideoque eam omisisse,

vel ejus loco aliam, quæ expositionis causa margini adscripta erat, in contextum recepisse. Denique *secundo bello conflixit* Hav. Quod nec ipsum probandum. Vide ad III. 61. § 2.

Nec incruentam victoriam retulit] *Is cruentam victoriam* Voss. 2. et Lov. 3. Minus recte. Infra XLII. 66. 'Nec incruentam victoriam fuisse: supra quatuor millia et trecentos de exercitu consulis cecidisse.' Paulo post, *Major idque ex civibus*, pro *Major itaque ex civ.* Hav. Deinde *quam lætitia ex fuis* Lov. 4. quod genninum Livii videri posset, quia is præpositionem eandem, et quidem in simili orationis compositione, repetere solet. Vide hoc lib. ad c. 58. § 4. Verum, reliquis codd. in alia omnia euntibus, vulgatum præfero.

Et senatus, ut in trepidis rebus, dictatorem dici Man. Æmilium jussit] Pal. 2. *ut trepidis rebus*, omisso in. Gebh. Omnes nostri præpositionem in constanter servant; ut vicissim τὸ *ut* neglexerunt Leid. 2. et Lov. 1. Cujus loco *et* scriptum fuerat in Voss. I. a m. pr. Sed postea notis adjectis eam voculam delendam esse alius indicavit. Verum τὸ *ut* est necessarium. Re vera non erant trepidæ res, reportata ex hostibus victoria. Ob dolorem tamen interfectorum quorundam civium idem remedium adhibitum, ad quod in rebus trepidis decurrebant Romani, ut dictatorem dici juberent. Vide ad III. 49. § 6. Præterea *eo senatus* Harl. 2. Alii omnes vulgatum defendunt.

§ 9 *Ex collegio prioris anni*] Locutio haud satis probatur Doujatio, qui propterea *collegis* legendum conjicit. Si tamen locutioni ac stilo Liviano magis adsuetus fuisset, a loco sanissimo corrumperendo manus continuisset. Pariter enim aliquoties uno lib. x. Livium locutum meminisset: ut c. 22. 'Censura duobusque consulatibus simul gestis expertum se, nil concordii collegio firmiter ad repub-

licam tuendam esse.' c. 24. 'Nimirum adversarium se, non socium imperii legisse, sensim exprobrat; et invidisse Decium concordibus collegiis tribus.' c. 26. 'Ceterum si sibi adiutorem belli sociumque imperii darent, quonam modo se oblivisci P. Decii consulis per tot collegia experti posse?' et ita etiam de tribunis consularibus v. 18. 'Omnesque deinceps ex collegio ejusdem anni refici adparebat:' et iv. 49. 'Neminem ex collegio tribunorum militum sæpius, quam Postumium, in disceptationem trahebat.' Constanter etiam receptam lectionem omnes codd. scripti ab intempestiva conjectura vindicant.

L. Quintium Cincinnatum . . . dixit] Quidam, ut dixi, Mss. libri semper *Quinctium* habent una cum tabulis Capit. et Diodoro. *Sigon.* Inter eos codd. qui semper *Quinctium* scribunt, ex meis est Leid. 1. quam scripturam passim in Livio recepi. Vide ad i. 30. § 2. Præterea *dicit* est in Leid. 2.

§ 10 *Ad delectum ab consulibus habitum*] *Dilectum* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Lipsiens. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Præterea *ab consulibus* Gronovius demum edidit a. 1665. eademque scriptura superest in Leid. 2. Hav. et Harl. 2. Gebhardus etiam supra hoc cap. § 7. ita emendandum monuit ex Pal. Ms. id est, ut conjicio, ex Pal. 2. In his non versatur salus literarum, notandum tamen *a consulibus* non modo inpressos Gronoviana illa edit. antiquiores præferre, sed idem etiam superesse in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Lov. quinque, Gaertn. Klockian. Port. et fragm. Hav. Tota præpositio exsulat ab Harl. 1. et Lipsiens. quam scripturam probat Longolius ad Plin. Epist. x. 43.

Centuriones veteres, belli periti, adjecti] Inclinat animus reponere *adlecti*. Grut. Præfert Gruterus *adlecti*. Me vox ista non offendit, vel propter

ea quæ ad xxxv. 28. § 9. de verbo 'conjicere' notabimus. Expectabam potius ut *periti* deleteret, ac 'veteres belli centuriones' dictos putaret, ut apud Tacitum Hist. iv. 20. 'vetus militiæ.' Annal. i. 20. 'vetus operis ac laboris.' Quod tamen nemini obtrudimus. *J. F. Gron.* Gruterus *adjecti* in *adlecti* mutavit. Voces 'adjectus' et 'adlectus,' item 'conjectus' et 'conlectus,' passim a librariis confundi, non diffiteor. Vide ad xxxvi. 12. § 4. Quum tamen hic codd. scripti omnes in vulgatum *adjecti* conspirent, eaque lectio optimum sensum reddat, recte Gronovium ei consensum negasse puto. Perperam enim Doujatius scribere sustinuit, Gronovium *adlecti* præferre: ut hinc iterum pateat, quanta diligentia atque animi intentione Livium ejusque priores interpretes eolverit is, qui Livium principi juventutis Francicæ illustrare suscepit. Similiter 'vetus belli' locutionem esse, quibusdam scriptoribus usitam, probavi olim ad Sili i. 26. Verum neque hic Gronovii *periti* ejicientis sententiam probare queo, tum quod codd. eam vocem uno ore tueantur, tum etiam quod alibi Livium ea constructione delectatum vel usum fuisse ostendi nequeat. Quin contra ut hic 'centuriones veteres belli periti,' ita etiam 'veterani et periti belli' dixit xxxvii. 20. 'Veterani omnes et periti belli erant, et ipse dux Philopœmenis, summi tum omnium Græcorum imperatoris, discipulus.' Ceterum *expletur*, pro *expletus*, habent Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 2. 4. et in margine Voss. 1.

Legatos Quinctium Capitolinum et M. Fabium Vibulanum sequi se dictator jussit] *Jubulanum* Lov. 5. Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. *Jubilatum* Hav. Vide ad iii. 35. § 11. Præterea *Quintum*, pro *Quinctium*, Leid. 1. et Harl. 1. Sed videntur eorum codicum scribæ existimasse, non decere,

ut Quintiū prænomen omitteretur, quum Fabii alterius legati addatur. Interdum tamen id Livium facere solitum fuisse, videbimus hujus lib. c. 49.

§ 1. Præterea Quintio Capitolino non *Quinti*, sed *Titi*, prænomen fuit. Denique alio ordine *Q. Cupitol. et M. Fab. Vibul. legatos sequi se dict. jussit* Leid. 2. et Lov. 1. *sequi se dict. dixit jussit* Gaertn. et Port. Sed voci *dixit* subjectasunt stigmata, quibus innuunt librarii, vocem delendam esse. *Sequi se dictatorem jussit* Flor. a. m. pr.

§ 11 *Quum potestas major, tum vir quoque potestati par, hostes ex agro*] Quidam continue hoc legunt, quasi *hostes* sit accusandi casus, ac ab dictatore intelligemus submotos hostes trans Anienem; quod sub Sergio factum non erat. Verum ii quomodo sequentia ordinant verba: ‘collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt, referentes castra?’ Nempe ut aut *colles* sit nominandi casus, et *referentes* accusandi, quod durum sane videtur; aut in *ceperunt* intelligamus nominativum *hostes*. Ego, salvo aliorum judicio, malim distinguere ante *hostes* ad hunc sensum: Cum esset jam in armis potestas, tum vir quoque potestati par; *hostes*, qui id non ignorabant, submovere ex agro Romano trans Anienem, collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt, referentes castra. *Glar.* Recepta majori distinctione post vocem *par*, ut *Glareanus* volebat, sequens *hostes* casu recto, et ‘*hostes submovere*’ per ellipsin accipi debet, pro ‘*submovere se*,’ vel ‘*submovere castra*.’ Eo sensu simplex ‘*movere*’ sæpius usurpari, videbimus ad x. 4. § 9. At, præterquam quod, τὰ ‘*Quum potestas major, tum vir quoque potestati par*’ ita abscise poni, displiceat, neque etiam illa commode conjungi posse censeam præcedentibus ‘*sequi se dictator jussit, quum potestas major, tum vir quoque potestati par*,’ quia potius his verbis ratio redditur,

cur *hostes* ex agro Romano trans Anienem cesserint; insuper verbum ‘*submovere*’ eo modo absolute positum nondum observavi. Contra vero ‘*submovere*’ et apud Livium et apud alios est ‘*repellere*,’ ‘*efficere*, ut quis recedere cogatur.’ II. 59. ‘*Tum expressa vis ad pugnandum, ut victor jam a vallo submoveretur hostis*.’ XLV. 10. ‘*Postquam debellatum in Macedonia, et statione submotos hostium lembos audivit*.’ Florus I. 10. ‘*Postquam hostes undique instantes solus submovere non poterat*.’ IV. 2. § 59. ‘*Ædificiorum proximorum atque navalium incendio infestorum hostium tela submovit*.’ Justin. II. 3. ‘*Darium regem Persarum turpi ab Scythia submoverunt fuga*.’ VII. 3. ‘*Darius rex Persarum turpi ab Scythia fuga submotus*.’ Vulgatam itaque distinctionem servavi. Quod autem adinet ad difficultatem, quam ex verborum sequentium constructione sibi movet *Glareanus*, de ea mox videbimus. Ceterum *Ut potestas major, tum vir* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Gaertn. *Tum potestas major, tum vir* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. a. m. pr. et edd. vetustæ usque ad Aldum, qui substituit *Cum potestas*: cum quo faciunt Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad VI. 23. § 3.

Collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt, referentes castra] Non est dubium quin ita intelligendus hic locus sit. Dictator trans Anienem submovit hostes; qui, cum castra referrent, colles inter Fidenas atque Anienem ceperunt. *Sigon.* Perizonius ad I. XXVIII. c. 12. *colles qui inter Fidenas*. Non persuadet. Vide ad III. 38. *Dulker.* Sensum Livii Sigonius recte adsecutus est: qui ut melius ex verbis colligatur, medicinam iis adtulit Jac. Perizon. qui ad XXVIII. 12. § 13. scribendum conjicit, *colles, qui inter Fidenas atque Anienem, ceperunt*, et multis exemplis docet, verborum hanc conlocationem, ut pro-

nomen relativum non semper in initio orationis ponatur, Livio familiarissimam esse. Vide quæ etiam eo loco notavi, ut et ad III. 38. § 2. Hac conjectura, quam verisimilem puto, recepta, evanescit omnis difficultas, quam ex horum verborum structura ad proxime præcedentia movere Gla-reanus conatus erat. Eandem difficultatem etiam animalveritisse videntur librarii Lov. 4. et 5. ideoque verba præcedentia hoc modo dedisse, adoptata voce, *Tum potestas major, tum vir quoque potestati par erat*: quæ tamen lectio satisfacere nequit. Interim *intra Fidenas* vetustiores, quibus usus sum, typis descripti. Voces has confundi solere libroriorum culpa, vide ad v. 27. § 3. Aldus *inter Fidenas* primus reposuit, cum quostant omnes Mss. Et id verius est. Deinde *et Anienem cepere* præferunt Lov. 4. Harl. 2. et Lipsiens. At verba *submovere, collesque inter Fidenas atque Anienem* deficiunt in Lov. 1. et Harl. 1. negligentia scribarum, cui tamen occasionem præbuit vocis *Anienem*, quæ præcesserat quoque, repetitio. Vide ad ix. 11. § 11. Eadem vocabula non modo, sed etiam sequens *ceperunt*, omittuntur in Voss. 1. et Leid. 2. Verum *deserunt, pro ceperunt*, est in Lov. 2. et Lipsiens. *cepere* in Harl. 2.

Nec ante in campos digressi sunt] Degressi. Loquitur enim de descensu ex collibus in campos; ut et ante dixi, et post dicam. Nam sæpius hoc mendum est apud Livium. *Sigon.* Sigonius *degressi*. Non refragor. Cap. 33. habet Pal. 3. *Cum eo degressos modo de montibus.* Lib. v. c. 46. 'Eadem degressus nuncius Veios contendit,' ut legit Sigonius ex illo loco Quadrigarii, 'Cominius qua ascenderrat, descendit, atque verba Gallis dedit.' Lib. vii. c. 14. 'Deinde ubi degressos repente viderunt.' Non dubito, ibi sic recte legere Sigonium. Sed Pall. omnes Mss. atque editi di-

gressos. Lib. eodem c. 24. 'Alia in campum degressis supererat moles:' ut recte habent Pall. Mss. duo, 1. ac 3. Ibidem c. 34. 'Nunc viam patefacere, ut degressos in vallem adoriantur.' xxiii. 27. 'Degressus colle pergit ire acie instructa ad castra.' Ita ibidem Pal. 1. primus et Andreae ed. Lib. xxix. c. 11. 'Equitibus ad pedes degressis.' Sic legendum xxxii. 15. e Pall. *Degressus in campos Thessaliae.* Gebh. *In campos digressi* servant Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed cum Sigonio tamen *degressi*, quod, a reliquis editoribus neglectum, Gronovius recte recepit, probandum puto. Voces 'degressus' et 'digressus,' significatione magis, quam ductum dissimilitudine, diversas, passim librarii in scriptis commutarunt. Id infra etiam factum puto hoc lib. c. 39. 'Tempanius metu insidiarum suos ad lncem tenuit. Digressus deinde ipse cum paucis speculatum, quum ab sauciis hostibus sciscitando comperisset, castra Volscorum deserta esse, lætus ab tumulto suos devocat.' Ita præferunt et scripti plerique, et editi omnes; pro quo *Degressus* legendum puto. Nam Tempanius, a reliquo exercitu interclusus, se receperat cum equitibus in tumulto. Unde præcesserat, 'tumulo quodam occupato in orbem se tatabantur,' et 'Tumulus tamen circumsessus ultra mediam noctem est;' et hic etiam dicitur 'ab tumulto suos devocat.' Inde itaque speculatum profectus quid hostes agerent, qui tumultum in planicie circumsederant, proprie non tam 'digreditur,' quam 'degredditur.' Alia plura hujus corruptelæ exempla videri possunt apud Rhenanum ad hunc lib. c. 33. § 12. et ad Taciti Histor. III. 67. Sigonium ad Livii v. 46. § 10. vii. 14. § 10. c. 24. § 1. c. 34. § 11. xxi. 38. § 5. xxiii. 27. § 4. xxix. 2. § 14. xl. 22.

§ 7. XLIV. 5. § 12. et quæ notantur ad III. 62. § 9. VIII. 35. § 8. XXI. 32. § 12. c. 59. § 1. XXII. 12. § 7. XXXII. 15. § 5. ad XLI. 14. § 2. et ad XLIV. 35. § 23. Adde Cortium ad Sall. Jug. c. 49. § 4. et Duker. ad Flori III. 16. § 6. et quos ibi notavit. Pari modo 'demittere' ac 'dimittere' et alia similiter composita verba confuendi solent. Vide ad VII. 23. § 6.

Quam legiones auxilio Faliscorum venerunt] Hæ legiones non veniebant auxilio Faliscis, sed Veientibus et Fidenatibus, atque ex ipsis Faliscis constabant. Lego proinde *auxilia Falisc.* id est, legiones, quæ erant auxiliariæ Faliscorum copiæ. Hinc c. 18. 'Trium populorum exercitus ita stetit instructus, ut dextrum cornu Veientes, sinistrum Falisci tenerent, medii Fidenates essent.' Nisi tamen ita construendus locus, quam legiones Faliscorum venerunt auxilio, et distinctio post legiones tollenda sit. G. Cuperus. Nescio utrum prior Cuperi conjectura admitti possit. Ut enim 'auxilia Romanorum' sunt copiæ alienigenæ, quibus Romani utuntur; 'auxilia Romana,' quæ Romani mittunt aliis; (vide Gronov. ad Livii I. 26. § 4.) ita etiam *auxilia Faliscorum* forent copiæ aliarum gentium, quæ Faliscis auxilium ferebant, non vero auxilia, quæ Falisci aliis mittunt; ea enim eadem ratione *auxilia Falisca* dicenda erant. Contra autem verum censendum est, quod Cuperus subiungit, verba hoc ordine accipienda esse, quam legiones Falisc. venerunt auxilio. Ceterum devenerunt, pro venerunt, Lov. 4.

§ 12 Ad confluentes consedit in utriusque ripis amnis] Ad confluentem Lov. 5. Ita Justin. XXXII. 111. 'Ex his manus quædam in conflente Danubii et Savi consedit.' Indifferenter Plinius nunc *confluentem*, nunc *confluentes* vocat: ita Hist. Nat. VI. 26. 'In conflente Euphratis fossa perducti et Tigris:' et c. 28. 'Infra con-

fluentem Euphratis et Tigris.' At c. 27. 'Est etiamnum oppidum Mesopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes.' Quum vero omnes reliqui codd. vel *ad confluentes*, vel *ad confluentis* præferant, nihil mutandum iudico. Præterea male *conscondit* Port. et fragm. Hav. a m. pr. Similiter confunduntur 'desedit' et 'descendit' XXXII. 9. § 3. Tum in utrisque ripis amnis Lov. 3. 4. a m. pr. et 5. ac Gaertn. Paulo ante castra Faliscorum, pro cast. Etruscorum, Lov. 4.

Qua sequi munimento poterat] Vide quid sibi velit *munimento sequi*. Nam ego sane non intelligo; nisi sit, in faciendo munimentum. Glar. *Munimento* ipse Livius mox exponit verbis seqq. *vallo interposito*. Indicat igitur Livius, dictatorem Romanum consedis in ripis Tiberis et Anienis, qua parte indoles ac situs riparum permetteret ut munimento sive vallo interposito tectas eas adire posset. 'Qua sequi poterat' nempe ripas utriusque amnis, id est, eas petere, in eas pervenire poterat. Vide Gronovium ad Sen. Epist. LXXVI. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 3. et 66. et quæ notavi ad Silii Ital. II. 86. Male vir doctus in ora ed. Curionis conjecerat *qua sequi munimenta poterat*. Præterea *quo sequi* Lov. 2. 4. et Lipsiens. Tum *monumentum* perperam habet Hav. Vide hoc lib. ad c. 10. § 6. Denique in verbis seqq. *nullo interposito*, pro *vallo interposito*, Flor. librarii aberratione.

CAP. XVIII. § 1 Inter hostes fuere variæ sententiæ] Vox *fuere* minime desideraretur, si liberet abire loco. Grut. At in omnibus superest codd. neque justa ei expungendæ causa adparet. Sæpius jam dictum est, ac sæpius dicendum erit, non omnia, quæ salvo sensu abesse possunt, deleri debere. Vide ad XXIII. 34. § 15. *Inter hostem* habet Lov. 4. et Lipsiens. Tum *variæ fuerunt sententiæ* Lov. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr.

varia fuere sententiæ Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 2. 3. 5. Harl. uterque, Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et edd. priores: quod recepi. Nam Curio demum anno 1549. ordinem vocabulorum innotavit. Non aliter etiam est in Lipsiens. nisi quod sollemni errore legat *vanæ fuere sententiæ*.

Procul ab domo militiam ægre patiens] Prima vox ahest a Leid. 2. *prope ab domo* habet Harl. 2. *procul a domo* Lov. 1. *u domo* etiam servant Voss. ambo, Leid. 2. Hav. Lov. 3. 4. 5. et Gaertn.

Vientî Fidenatique plus spei in trahendo bello esse] Copula que ahest a Port. Deinde mox Columnius Lov. 2. 5. et fragm. Hav. a m. pr. *Tollupnius* Port. *Tolumnius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Tolunnus* Lov. 3. Vide ad Epitom. hujus lib. et ad cap. præc. § 1.

§ 2 *Ne longinquam militiam non paterentur Falisci*] Vet. lib. non habent non. Sigon. Sigonius ejecit non, quod habent Pall. 1. ac 3. et Andreas Campanusque non paterentur. Gebh. Negationem alteram exturbavit Sigonius: nos, volentibus Mss. et vett. edd. ipsaque sententia, restituimus. Lib. x. c. 45. 'Secundum vota militum, qui vim frigoris jam in Samnio non patiebantur.' xxxv. 25. 'Sed metuens, ne dilationem res non pateretur.' Petronius in Satyr. c. 111. 'Desiderium extincti non posse feminam pati.' Senec. ad Helv. c. 14. 'Quod desiderium ipsum per se pati non potes.' Noster lib. præcedenti c. 52. 'Novam inexpertamque eam potestatem eripuerit patribus nostris, ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium.' Ergo 'ne non paterentur,' id est, ne gravarentur, ne recusarent, et ab signis discederent. Hic erat metus ad compellendum Tolumnium potens: non, ne aliquid duri et molesti Faliscis eveniret, quam facit mentem lectio Sigonii. J. F. Gron.

Delph. et Var. Clas.

Voculam non ex meis delent Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. ex Hearnii autem Oxon. eamdem ignorant B. L. 1. et C. Sed recte Gronovius illam servandam docuit, cui Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. consentiunt. Supra dixerat Faliscum 'procul ab domo militiam ægre pati;' ne itaque Falisci longinquam hanc militiam 'non paterentur,' id est, diutius pati recusarent, se subducerent oneri militiæ longinquæ. Infra v. 6. 'Ut, tamquam navale bellum tempestatibus captandis et observando tempore anni gerant, non æstus, non frigora pati possint.' Ceterum *longquam militiam*, Harl. 1. quasi voluisset *longam militiam*, eodem sensu; ut enim 'longinquus' pro longus, ita et 'longus' pro longinquus ponitur. Vide quæ notavi ad Sillii Ital. vi. 628.

Postero die se pugnaturum edicit] Tò se non comparet in Hav. Vide ad 1. 23. § 5. Reliquis tamen eam voculam servantibus, non expungendam etiam judico. Præterea *edicit*, pro *edicit*, vett. edd. usque ad Aldum, qui vulgatæ lectionis auctor existit. Cum eo autem stant omnes codd. scripti.

§ 3 *Quod detrectasset pugnam hostis*] *Quia detrectasset* Lov. 4. sæpino obvio errore. Vide ad xxxviii. 36. § 4. *Tum dettractasset* Voss. ambo, Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xxxiv. 15. § 9. *detrectasset hostes* Hav. reliquis numerum singularem servantibus, quorum etiam lectionem probandam puto. Vide ad v. 52. § 2.

Posteroque die jam militibus] Conjunctionem que, ab antiquioribus excusis exsulantem, primus admisit Aldus. Eamdem vero servant omnes scripti, præter Lov. 5. et Port. qui similiter eadem carent. Mox *pugnæ fuit*, pro *pug. fiat*, Lov. 5.

§ 4 *Qui inter dimicationem castra Romana adgrederentur*] In *dimicatione*

Livius.

20 Y

se in Oxon. L. I. invenisse, Hearne professus est: quomodo etiam præfert Lov. 4. Omnes reliqui nostri, et scripti, et excusi, in vulgatum conspirant: quod etiam verum judico, alterum autem ex glossa marginali natum esse: nam *inter dimicationem* est in dimicatione, interea dum dimicatur. Ita 'inter prælium' infra est c. 19. 'Inter prælium et ad castra Romana pugnatum est adversus partem copiarum.' Et 'inter certamen commissum' VI. 24. 'Quod multitudo suppeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerant, quæ inter commissum jam certamen, ubi vallo adpropinquasset hostis, erumperent.' Pari modo 'inter fluctuantem aciem' emendandum censet Gronov. *ibid.* 'Optimum visum est, inter fluctuantem aciem tradi equos, et pedestri pugna invadere hostem:' ubi hodie editur in *fluctuantem aciem*. Plura ad eum locum exempla videri possunt. Mox *Tum populorum ita stetit instructus* Lov. 4. et, mutato ordine, *Fidenalet mediæ essent* Gaertn.

§ 5 *Sinistro contra Veientem Capitotinus Quinctius intulit signa*] *Contra Veientes* Voss. 2. *invitis reliquis, manu et typis exaratis.* 'Veiens,' ut 'Romanus' supra III. 2. § 11. *Veientes* autem librarius dedisse videtur, quod pluralem exigi putaret ob præcedens 'Faliscos;' quasi non ubique Livius simili modo orationis gratam varietatem captare solitus esset. Infra x. 27. 'Dies indicta pugna: Samniti Gallisque delegata pugna:' ita Gronov. malebat, pro vulgato *Samnitibus Gallisque*. Plura ibidem notabuntur.

Ante mediam aciem cum equitatu magister equitum processit] *Transpositis vocibus mag. equit. cum equit.* Gaertn. Deinde *mag. equit. fuit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Male. Præcessit paullo ante hoc ipso cap. 'Utrunque acies inter bina castra in medium campi procedunt.' I. 23. 'Postquam in-

structi utrimque stabant, cum paucis procerum in medium duces procedunt:' nbi plura vide.

§ 6 *Parumper silentium et quies fuit*] *Parumper par sil.* Lov. 5. qui etiam verbum *fuit* ignorat. Mox *ne Etr. pro nec Etr.* Lipsiens. Tum *inituris, a dictatore, pro inituris, et dictatore,* Lov. 5.

Ut ex auguribus, simul aves rite admixtæ essent] Ridebit fortassis aliquis, quid hic hæsitem: at ego quid *ex auguribus* sit nescio. Nisi *ex pro ab positum* existimemus: quidam enim ita emendarunt: quod si exemplariorum vetustorum fide fecerunt, eo melius res habet. Ceterum ordo erit: ut *ex composito* tolleretur signum, simul *ab auguribus* aves rite admixtæ essent: ut *simul* intelligamus dictum, pro 'statim ut,' quemadmodum huic auctori perquam familiare est; ac item Horatio Od. iv. 7. 9. 'ver proterit ætas Interitura, simul Pomifer antumnus fruges effuderit.' *Glar.* Contaminatus locus curiositate correctorum. Pall. omnes *ut ex aug. simul aves rite adm. essent.* Gebh. *Glareanus admixtæ essent.* Hoc merito rejicit Lipsius Ant. Lect. I. 7. *Duk.* *Glareanus* tamquam auctorem lectionis istius *admixtæ essent* traducit Lipsius Antiq. Lect. I. 7. Sed male. Nihil aliud peccavit, quam quod veriore lectionem, ab aliis jam receptam, non admiserit. Nam *ex auribus*, mendosius quidem, sed ita tamen, ut jam in eo τὸ *ex* legatur, præfert Flor. *ex auguribus, et admixtæ essent* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lov. I. 2. 3. 4. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 2. N. C. Neapol. Latini, et prisca edd. usque ad Frobenium, qui a. 1531. *ab auguribus et admixtæ essent* recte primus vulgavit. Eam autem lectionem partim firmat Flor. præferens *admixtæ essent*; neque longe aberrat Lov. 5. in quo quidem *ex auguribus*, sed insuper *admixtæ essent* inveni. Ceterum in disciplina augurali apud Romanos

aves dicuntur 'admittere,' quæ permittunt, quæ sinunt, ut aliquid fiat. Supra 1. 36. 'Angurii certe sacerdotioque augurum tantus honos accessit, ut nihil belli domique postea, nisi auspiciato, gereretur: concilia populi, exercitus vocati, summa rerum, ubi aves non admisissent, dirimerentur: eodem sensu 'aves' dicuntur 'admittere exaugurationem' 1. 55. 'Quum omnium sacellorum exaugurationes admitterent aves, in Termini fano non addixere.' Tales aves vocatae sunt 'admissivæ.' Festus ea voce: 'Admissivæ aves dicebantur ab auguribus, quæ consulentem juberent.' Ei obponuntur 'aves remores,' quæ morari jubent. Festus ea voce: 'Remores item in auspicio aves dicuntur, quæ acturum aliquid remorari compellunt.' Vocantur etiam 'arculae' ab arcendo. Fest. ea voce: 'Arcula dicebatur avis, quæ in auspiciis vetabat aliquid fieri.' Denique vocantur etiam 'Inebræ.' Festus iterum ea voce: 'Inebræ aves, quæ in anguriis aliquid fieri prohibent. Et prorsus omnia inebra adpellantur, quæ tardant, vel morantur agentem.' Vide Scalig. ad Festum in voce 'Enubro.' Quemadmodum autem in hac re usitatum est verbum 'admittere,' ita etiam 'addicere;' de quo vide ad xxvii. 16. § 15. In vulgata scriptura, quæ olim obtinuit, nullus sensus est. *Admisissent* eodem modo abiit in *admissæ essent*, quo 'reliqua erant,' in 'reliquerant;' de quo similibusque aliis vide ad xxiii. 29. § 16. De voce *simul*, pro 'statim ut,' vide ad verba seqq. Narratio autem Livii has ob causas nemini sano suspecta esse potest, quod Æmilium diem horamque prælii auguribus prædicere non potuerit, neque adeo acutis oculis fuerit, ut ad quatuor aut quinque millia passuum positus signum ex Capitolio elatum videre potuerit: ob quas rationes fidem vel iudicium Livii Donjatius ille in dubium vocabat. Nam quum tantopere dictatori

ejusque militibus animi aucti essent, ut se castra urbemque obpugnatos fremerent, ni copia prælii postero die fieret, potuit dictator, prælium committendi consilio ex castris progressurus, jussisse, ut eo die augures de cælo servarent. Fidem etiam non excedit, si, arcem ac Capitolium in conspectu habens, licet inde quatuor vel quinque milliaria remotus foret, dicatur videre potuisse signum, vel fumo excitato vel alia notabili ratione inde datum.

§ 7 *Quod ubi conspexit*] In archetypo Vormaciensi est *Quod simul ubi conspexit*. Rhen. Pall. omnes *Quod simul ubi*. Visum id quoque Rhenano. *Gebh. Quod simul ubi* etiam Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. uterque, Lipsiens. a m. sec. (in quo olim transpositis vocibus scriptum fuerat *Quod simul conspexit ubi*) Gaertn. Port. Hav. Hearnii Oxon. et priscae edd. usque ad Aldum, qui primus τὸ *simul* expunxit. Alterutram vocem a mala manu esse videbat. Sed posteriorem potius, quam priorem, servasse videtur, quod modo præcessisset 'Simul aves rite admisissent.' Contra Jac. Gronovium (qui *Quod simul ubi conspexit*, præterquam in Pall. Rhenani, et Voss. utroque, etiam in Rott. exhiberi monet ad vi. 1. § 6) non dubitabat, Livium scripsisse *Quod simul conspexit*, quomodo in Ms. Helm. habetur. Et id verius videtur. Licet enim τὸ *simul*, pro 'ubi,' Livio perquam familiare sit, ut Glareanus ad § præc. monet, grammatico tamen, non satis in Livii scriptis versato, id dignum visum fuit, quod in margine codicis per vocem *ubi* exponeret. Quam aliam variam lectionem esse existimans, neque dijudicans utra lectio præferenda foret, ambas voces simul recepit; ex quibus deinde veriorum et a Livio profectam Aldus delevit. Ut ita iudicem, me permovit quum codicis Helm. a Gronovio laudati auctoritas; tum quod, si cum Aldo Livium *Quod*

ubi conspexit scripsisse credamus, (quam etiam lectionem servat Lov. 4.) ratio dari non possit, cur postea in omnibus fere Mss. et edd. prioribus datum sit *Quod simul ubi conspexit*: verosimile enim non est, vocem notissimam *ubi* per minus notam hoc sensu *simul* in ora cod. expositam esse; tum denique quod alibi non raro τῶ *simul* alias voces ejusdem potestatis ac significationis jungere soliti fuerint indocti librarii. Vide ad locum laudatum VI. 1. § 6.

Primos equites clamore sublato in hostem emisit] Pall. 1. ac 3. *in hostes misit*. Gehl. *Primores equites Ascensii* ed. 1510. quam lectionem idem Ascensius in seqq. in marginem rejecit, priori scriptura in contextum revocata. *Primo equites* Lov. 5. a m. sec. et Hav. Male. Infra xxxiv. 14. 'Equites primos ab utroque cornu in pugnam educit:' ubi plura vide. Deinde *in hostes emisit* Lov. 3. *in hostem mittit* Voss. 2. Forte prius scriptum fuerat *in hostē emittit*, ut exstat in Leid. 1. et tum primam litteram τὸ *emittit* intercepta ultima præcedentis, ut infinitis locis factum in libris scriptis. Vide ad II. 44. § 6. 'Emittere in hostem,' nempe ex reliqua acie, in quam ordinati erant. Infra xxviii. 14. 'Equitatum omnem extemplo in equites emittit:' ubi plura vide. Mox *vi conflixit* Gaertn. *vi confixit* Lipsiens.

§ 8 *Legiones Etruscæ sustinere impetum Romanorum*] *Sustinere* Lov. 2. Lipsiens. et prisæ edd. Primi Mediolanenses 1505. eosque secutus Ascensius 1513. *sustinere* reposuerunt; quod non modo recentiores omnes servarunt, sed etiam superest in omnibus scriptis. Deinde *impetum Romanorum* edd. Rom. 1472. et Parm. 1480.

Equitumque longe fortissimus ipse rex] *Conjunctio que* non adparet in Lov. 5. et Port. quam reliqui omnes retinent. Mox *effusis sequentibus* Lov. 5. Deinde *trahcbant certamen* Gaertn. prioris tamen vocis penultimæ litteræ subjecta nota, qua indicatur ali-

quid delendum esse. In verbis præcedd. *consistebat*, *pro resistebat*, est in Lov. 4. a m. pr.

CAP. XIX. § 1 *Erat tum inter equites tribunus militum A. Cornelius Cossus*] *Tunc* fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15. *tam* Lov. 5. Vide ad VII. 8. § 4. *tamen* Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. Præterea in *equites* Lov. 3. Vide ad XXXVIII. 52. § 6. *intus equites* Lipsiens. *inter eques* Harl. 1. Sed vox *equites* abest ab Harl. 2. Unde videri posset scribendum esse *Erat tum inter tribunos militum A. Corn. Coss.* Quod, si codd. probarent, non displiceret. Et sane potuit per compendium scriptum fuisse *trib.* vel *tr.* Nunc nihil muto. Videtur Livius indicare, A. Cornelium Cossum nondum id ætatis fuisse, ut in senatum adlectus fuerit, sed adhuc in ordine equestri substitisse. Quum enim tribunus militum fuerit, eum inter equites militasse, intelligi nequit. Mox *animo et viribus* Lov. 4.

Memorque generis, quod, amplissimum acceptum, majus auctiusque reliquit posteris] Optime Ms. *magis auctius reliquit posteris*. Vide Scalig. in *Culicem* p. 12. et Brisson. in *Pareg. Lexici* p. 687. § 87. *Klock.* *Memor generis, sine copula que, Gaertn.* Tum corrupte quod, *accep. amp. majus atrociusque* Leid. 2. et Lov. 1. Supra hoc lib. c. 2. 'Reminiscereatur, quam majestatem senatus ipsi a patribus accepissent, quam liberis tradituri essent; ut (quemadmodum plebs gloriari posset) auctiorem amplioreque.' *Magis auctius*, quod Klockio placuit, videri potest dictum esse, ut illud IX. 7. 'Tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quam periculi, nuncius fuit:' ubi alia vide. Quum tamen meorum nullus ejus codici consentiat, eam lectionem a librarii potius quam a Livii manu profectam arbitror. Sæpe enim scribæ *majus* et *magis* confuderunt. Vide ad XXI. 41. § 19.

§ 2 *Quum ad impetum Tolumnii, qua-*

cumque se intendisset] *Columnii* Gaertn. *Columni* Leid. 2. *Columnii* Lov. 2. et Hav. *Columnii* Lipsiens. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *Tolumnii* Lov. 3. *Tolumnii* Lov. 5. Vide ad Epit. Liv. hoc lib. Tum *se intendissent* Hav.

Trepidantes Romanus videret turmas] *Videret Romanus turmas* alio ordine Leid. 2. et Lov. 1. *videt Romanus turmas* Voss. 1. *Romanus videt turmas* Flor. Leid. 1. Lov. 5. et Harl. 1. Scriptum fuerat *vid'et*, id est *videret*. Sed librariorum culpa nota deinde neglecta est. Alia exempla vide ad XL. 14. § 2.

Insignemque cum regio habitu] *Insignemque cum regio habitu* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. 5. et Port. Si certiores codd. accederent, non displiceret. Ita enim alibi etiam quum Livius, tum reliqui scriptores, loqui soliti sunt. Supra III. 47. 'Virginis sordidatus filiam cum obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti advocatione in forum deducit:' ita Gronov. ex Mss. vestigiis ibi legendum censuit, et plura hujus locutionis exempla adtulit. Auctor ad Herenn. IV. 52. 'Venit iste cum sago, gladio subcinctus, tenens jaculum.' Florus IV. 2. § 45. 'Mane cum pullo (nefas) apud principia conspectus.' Silius Ital. I. 94. 'Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.' Sæpe librarii in confundendis *cum* et *eum* in Mss. peccarunt. Vide Rhenanum ad Livii XXI. 30. § 4. Sigonium ad XLV. 37. § 4. et quæ notantur ad III. 70. § 4. et hoc lib. ad c. 56. § 4. v. 4. § 7. c. 17. § 10. c. 23. § 10. c. 25. § 12. c. 32. § 8. c. 34. § 9. ad VI. 1. § 7. c. 17. § 4. c. 20. § 5. c. 22. § 8. ad XXVII. 41. § 9. XXXV. 41. § 7. XXXVI. 2. § 11. et XXXIX. 19. § 2. Errori vero originem dedit similitudo doctuum literarum *c* et *e*, præsertim in scriptura Longobardica. Vide ad XXXIX. 35. § 8. Si lectio placet, non jungendum est '*insignem cum regio habitu*,' sed '*volitantem cum regio habitu*.' Quum

tamen codd. quorum auctoritatem præfero, in vulgatum consentiant, id etiam præferendum puto.

Volitantem totu acie cognovisset] Scribe *cognosset*. Sic enim Flor. Et hoc satis erat: sed subscribunt et Rott. Helm. Mureti codd. Voss. *cognoscet*. J. F. Gron. Forte Gud. vel alius codex, non Voss. fuit, in quo Gronovius *cognoscet* invenit. Certe in excerptis istorum codicum, quibus utor, eam scripturam adnotatam non modo non video, sed etiam ex eorum priori producitur *cognosceret*, in quo consentientes habet Leid. 1. et Lov. 1. neque aliter vir doctus ad marginem ed. Mediol. 1480. emendavit: ex Vossianorum autem posteriori in excerptis ejus adfertur *cognovisset*, quod servant etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Recte tamen idem Gronovius ex reliquis *cognosset* probavit, quod idem præferunt etiam Leid. 1. Harl. ambo, et Hearnii Oxon. L. 1. et N. Vide ad XXII. 3. § 2. *Præterea volitantem* Leid. 2. et Lov. 1. a m. pr. *voluntatem* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 3 *Hicine est, inquit, ruptor fœderis humani, violatorque gentium juris*] *Hicine* Flor. et Leid. 1. Vide ad VI. 17. § 3. Tum τὸ ἐστ non comparet in Port. a m. pr. Denique transpositis vocibus *violatorque juris gentium* Hav. cui inmerito vulgatus vocabulorum ordo displicuit. Ceterum *Tolumnius* vocatur '*ruptor fœderis humani, violatorque gentium juris*,' quod jussu ejus legati a Romanis ad Fidenates missi interfecti sunt. Similiter milites, qui legatos a senatu in castra missos violarant, eosdemque, nisi Germanicus impeditisset, interfecissent, '*omnis humani juris violatores*' vocantur apud Tacit. Annal. I. 40. De quibus mox etiam addit c. 42. '*Hostium quoque jus, et sacra legationis, et fas gentium rupistis*.' Vide ad v. 4. § 14.

Jun ego hunc maclatam victimam,

§c.] Vocem *hanc* non agnoscunt Leid. 2. Lov. 5. et Lipsiens. *maetam*, pro *maetatam*, neglecta literarum *ta* duplicatione, præferunt Lov. 4. a m. pr. et fragm. Hav. Vide ad x. 37. § 2. Mox alio ordine *in terris Dii esse volunt* Hav. Tandem *legat. animabus*, pro *legat. manibus*, fragm. Hav. a m. pr. Monachi Christiani mangonium esse facile patet. Supra i. 25. 'Dnos fratrum manibus dedi.'

§ 4 *Confestim et ipsa hasta innixus, se in pedes excipit*] Scribe *confestim et ipse, h. inn.*, se in pedes *exceptit*. Rhen. Pall. 1. ac 3. et Campan. *exceptit*. Gebh. *Ipsa*, pro *ipsa*, quod Frobenius 1535. in contextum monente Rhenano recepit, in omnibus meis scriptis superest. Neque aliter præferunt antiquissimi, quos vidi, excusi: *ipsa* demum obvium fuit in Tarvis. 1. *exceptit* vero primus Jac. Gronovius a. 1678. admisit. Id vero superest in omnibus et Hearnii Oxon. et meis Mss. solo excepto Hav. qui, ut et Gebhardus de Pal. 2. non obscure innuit, *excipit* servarunt: quod eorum scribæ maluisse videntur, quia mox sequitur *resupinat*. Sed ei iterum subdidit *adfixit*. Vide ad III. 46. § 9. *recepit* est in Klockian. Præterea *hasta innixus* Lov. 4. ut hoc lib. c. 28. 'Uni viro Messio fortuna hostium innititur.' Sed alteram lectionem defendunt reliqui omnes codd. Et ita Livius etiam locutus est vi. 1. 'Quo primo adminiculo erecta erat, eodem innisa M. Furio principe stetit:' VIII. 7. 'Cuspide parmaque in nisum: quem locum ad verba seqq. plenius laudabo. Et ita Tacit. Anal. xv. 60. 'Salutem suam incolu mitate Pisonis inniti.' Insuper pronomen *se* non adparet in Lov. 4.

§ 5 *Repetitumque sapius cuspide ad terram adfixit*] Ms. Col. *ad terram afflixit*: quæ varietas in his verbis frequens et solens admodum est in libris veteribus. Modius. Modius *afflixit*. Camp. *in terram afflixit*. Gebh. 'Affligere' et 'affligere' passim in Mss.

inter se commutari, patebit ex illis quæ olim notavi ad Siliu i. 674. et ix. 631. Lambinus autem, multis agens de verbo 'adfigere' ad Horatii Satyr. II. 2. 79. hunc quoque locum ad partes vocavit, eumque ita produxit, quasi ipse quoque *ad terram afflixit* in editis reperisset: quum tamen non modo omnes codd. mei, sed et, quas cumque vidi, edd. constanter *affixit* præferant, nisi quod *afixit* sit in Lov. 2. et Lipsiens. Neque etiam Lambinus existimari potest, *afflixit* fide Modii, qui lectionis ejus auctorem cod. Colon. profert, laudasse; quum notæ Modii in Livium illis Lambini in Horatium posteriores sint. Quum itaque nemo præter Modium ex codd. suis hoc loco *adfixit* protulerit, ideoque omnium codd. scriptis meis et excusis consentientes, *adfixit* exhibuisse verisimile sit, vulgatum loco non movendum censeo. Accedit receptam lectionem defendi simillimo loco Livii VIII. 7. 'Excussit equitem: quem, cuspide parmaque in nisum, adtollemem se ab gravi casu, Manlius ab jugulo, ita ut per costas ferarum emeret, terræ adfixit.' Una tantum differentia est, quod hic dixerit 'ad terram adfigere,' altero loco ex lib. VIII. 'terræ adfigere.' Sed similiter 'adfigere' cum præpositione conjungit Cic. Orat. pro Rosc. Amer. c. 20. 'Literam illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis, ita graviter ad caput adfigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis:' et de Invent. 1. 26. 'Continetia cum ipso negotio sunt ea, quæ semper adfixa esse videntur ad rem, neque ab ea possunt separari.' Livium autem solitum esse in regimine præpositionem *ad*, ex qua compositum est verbum, repetere, vidimus ad Præfat. § 11. et II. 36. § 7. Mox *tum detracta exsangui spolia*, ordine vocum mutato, Leid. II. et Lov. I. Paulo ante vero *Exsurgentem*, pro *Adsurgentem*,

Gaertn. Male. Supra III. 24. 'Ex quo semel fuerit æger, &c. ne adsurrexisset quidem ex morbo.'

Caputque abscissum victor spiculo gerens, terrore cæsi regis hostes fundit] Pall. 1. ac 3. Andr. et Campan. *abscissum*. Pal. 2. post *fudit*. Justinus xxiv. 5. 'Ptolemæus multis vulncribus sancius capitur: caput ejus amputatum et lancea fixum tota acie ad terrorem hostium circumfertur.' Interdum et ad contumeliam. Claudian. in Rufin. II. 431. 'laceros juvat ire per artus, Pressaque calcato vestigia sanguine tingi. Nec minus assiduis certant elidere saxis Prodigiale caput, quod jam de cuspide summa Nutabat, digna rediens ad mœnia pompa.' Euripides in Bacchis vs. 1137. κρῦτα δ' ἄθλιον, Ὅπερ λαβοῦσα πυχῶναι μήτηρ χερσῶν, Πήξασ' ἐπ' ἄκρον θύρσον, ὡς ὄρεστέρου φέρει λέοντος διὰ Κιθαριῶνος μέσου. Gebh. *Absissum* Lipsiens. sed *abscissum* obferunt etiam Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. 5. Port. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et ex impressis edd. Rom. 1472. Parm. 1480. Mediolan. 1480. ac 1505. et Tarvis. prior. Et ita hic legendum conjecit Arutzen. ad Aur. Vict. Epit. c. 23. Vide plura ad xxxi. 34. § 4. Præterea copulam que non agnoscit fragm. Hav. a m. pr. Tum *fudit* etiam Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Lipsiens. Hav. et, quos Hearne Oxonii vidit, B. L. 2. et C. quomodo librarii illorum codicum dedisse videntur ob eandem causam, ob quam paullo ante etiam § 4. *exceptit*, pro *excipit*, dedisse dictum est.

Itaque equitum quoque fusa acie] Pall. omnes *Ita equitum*. Gebh. Illud *Itaque* primum invecum est a Curione. Omnes autem non tantum editi priores, sed etiam codd. quibus usus sum, constanter servarunt *Ita equitum*: quod Gronovius recte revocavit, licet tamen receptæ prisæ lectionis in notis non meminerit.

Post Curionem τὸ *Ita* etiam servarunt Gryphiana 1554. et variæ Sigonii edd.

Quæ una fecerat anceps certamen] *Anceps fecerat cert.* Hav. *quæ una fuerat anceps cert.* Leid. 2. Alibi *fui* et *feci* confuderunt indocti librarii. Vide ad xxxi. 45. § 2.

§ 6 *Dictator fugatis legionibus instat]* In archetypo Vormaciensi est *Dictator legionibus fugatis*. Rhen. Non aliter etiam est in omnibus scriptis meis. Res eodem redit. At eam ob causam præeuntium codicum vestigiis insistendum putavi, eorumque exemplo vocabula in contextu Liviano composui. Mox *Fidenates plurima* Lov. 2. *Fidenatum plurima* Leid. 1. *Fidenatum plurimi* Hav. et fragm. Hav. Male. Vide ad I. 27. § 5. *ppl'm*, id est *populum*, pro *plurimi*, Lipsiens.

Transvectus, ex agro Veientano ingentem detulit prædam ad urbem] *Transvectus* Klockian. Deinde *ex agro Veientano* Lov. 2. et Lipsiens. Male. Vide Cluverii Ital. Antiq. II. 3. p. 534. et Cellarii Geogr. Antiq. II. 9. p. 462. Alibi similiter errarunt librarii. *Veientano* Voss. 2. et Lov. 1. ac 3. Deinde τὰ *ad urbem* desunt in Lov. 2. in *urbem* quædam edd. invitis scriptis.

§ 7 *Inter prælium et ad castra Romana pugnatum est]* *Inter præl. et castra Rom.* Harl. 2. Qui error forte inde originem habuit, quod indoctus librarius non viderit *Inter prælium* hic positum esse pro in prælio, sive interea dum prælium committitur: de quo dictum est modo ad cap. præc. § 4. et plura dicam ad VI. 29. § 10. Vocula et deficit in Lov. 4. Sed voce addita *et ad ea castra* habet Gaertn. Mox *a Tolunnio*, pro *ab Tol.* Voss. 2. *ab Tolunnino* Leid. 2. *ab Tolunnio* Lov. 1. *ab Tolunnio* Lov. 3. *ab Tolunio* Lov. 5. *ab Tollumpnio* Lipsiens. *ab Columnio* Lov. 2. *a Columnio* Gaertn. *ab Columpnio* fragm. Hav. a m. pr. *ab Collumpnio* Port.

Vide ad Epitom. hujus lib.

§ 8 *Fabius Vibulanus corona primum vallum defendit*] Prænomini literam reperi Fabio adscriptam, sed calamo recentiore. *Rhen.* Nullus eorum codicum, quibus usus sum, prænomini literam *M* (eam enim indicari constat ex c. 17.) adscriptam ostendat: nude neque codicis Borbetomagensis, quem *Rhenanus* consuluit, interpolatori fidem habeo. Ceterum *Fabius Jubilanus* habent *Leid.* 2. et *Hav. Fabius Jubilanus* *Lov.* 5. *Lipsiens.* *Harl.* 2. et *Gaertn.* Vide ad III. 35. § 11. Tum alio ordine *Corona Fabius Vibulanus* *Lov.* 4. Præterea voces *defendit: intentos deinde hostes in vallum* exsulant ab *Lov.* 5. *Gaertn.* et *Hav.* Ansam autem omissioni dedit vox *vallum*, quæ modo præcessit. Vide ad IX. 11. § 11. *defendi* habet *Lipsiens.*

Intentos deinde hostes in vallum, egressus dextra principali, cum triariis repente invadit] Habet exemplar Borbetomagense *principia*. Verum extremæ duæ literæ in erasæ scripturæ locum suppositæ videntur. Supra scriptum est *alias, principali*. Si libet legere *principia*, intellige dictum appositivè: ‘intentos hostes in vallum dextra principia cum triariis repente invadit.’ Significat autem, validiorem hostium partem aggressum: nam ii ‘principiorum’ nomine intelliguntur, ut exponit apud Terentium in *Eunuch.* IV. 7. 11. *Donatus*, quo loco *Thraso* dicit ‘Hic ego ero post principia.’ *Livius* noster lib. octavo hujus decadis c. 8. docens quo ordine solitus fuerit componi Romanus exercitus, ‘Robustior inde ætas,’ inquit, ‘totidem manipulorum, quibus principibus est nomen.’ Quod si mavis vulgatam lectionem sequi, notum est, auctore *Festo*, ‘Principalem castrorum portam nominatam, quod in eo loco sit, in quo principes ordines tendunt.’ Sed an duæ fuerint, dextra et sinistra, nescio. Quare non

displicet ut legamus *principia*. *Rhen. Regressus* male *Klockian.* Vulgatum autem *dextra principali* servant omnes scripti, nisi quod, teste *Latinio*, codex *Neapol.* præferat *dextra primipili*, nullo commodo sensu. Ceterum pudet me *Rhenani*, profitentis se nescire, an duæ fuerint portæ principales dextra et sinistra; de quo ei, qui *Livium* edidit, et ut digne edere posset, sæpius evolvere ac perlegere debuit, minime dubitandum erat, quum id aperte aliquoties *Livius* ipse testetur. Ita XXXIV. 46. ‘Duæ legiones duabus principalibus portis signa efferre jussæ:’ et XL. 27. ‘Ad dextram principalem hastatos legionis primæ instruxit; principes ex eadem legione in subsidiis posuit. *M. Servilius* et *L. Sulpicius* tribuni militum his præpositi. Tertia legio adversus principalem sinistram portam instructa est.’ Ex quorum priori loco duas portas principales fuisse, ex posteriori autem alteram portam principalem dexteram, alteram sinistram dictam esse constat: recte igitur hic legi *egressus dextra principali*. Miror *Rhenanum* hanc emendationem a prioribus editoribus, et in primis a *Gebhardo*, qui nihil omittit, ut eum carpere possit, tamen tacitam tulisse.

Fuga non minus trepida, quam in acie, fuit] *Fugaque non minus trepida* *Voss.* 2. *Lov.* 3. *Gaertn.* *Hav.* et *fragm. Hav.* Sed copula a melioribus ac fide dignioribus codd. exsulat. *Paullo* ante *cædes fuit minor* *Lov.* 2. et *Lipsiens.* Melius tamen verbum, quod mox sequitur, ibi subauditur.

CAP. XX. § 1 *Omni bus locis re bene gesta, &c. in urbem rediit*] *Omni busque locis unus* habet *Hav.* Deinde *redit* quædam ex vetustioribus excusis. *Aldus* deinde τὸ rediit, quod tamen jam antea etiam in edd. *Rom.* 1472. et *Parm.* 1480. inveni, sed postea immutatum fuerat, iterum in contextum receptum. Cum *Aldo* autem fa-

ciunt omnes scripti mei. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

§ 2 *Maximum triumphi spectaculum fuit*] *Maxime* Lipsiens. Deinde *spolia optima*, pro *sp. opima*, Lipsiens. et Gaertn. quomodo iidem aliique codd. infra hoc cap. variisque locis passim apud Livium errarunt. Vide ad xxxviii. 8. § 9. Insuper *æquantés cum Romulo* Lov. 2. 3. et Gaertn. Utraque locutio, 'æquare alicui' et 'æquare cum aliquo,' passim obcurrit. Quare verius videri posset *æquantés cum Romulo*, quia τὸ εὖν modo præcessit. Potius tamen est, ut vulgatum præferatur, quia pro eo stant optimi et integerrimi codd. Solent autem passim voces *cum* et *cum* in Mss. commutari. Vide quæ notata sunt ad cap. præc. § 2.

§ 3 *Romuli spolia, quæ Opima prima appellata sola ea tempestate erant*] In exemplari Borbetomagensi est *quæ prima Opima appellata*. Rhen. Vox *prima* redundat. Neque enim tum *prima* appellari poterant, cum adhuc secunda non essent relata. Abest certe ab antiquis libris. ['*Primus* respicit antecedentia, non sequentia: ut, Maria primogenitum Christum peperit, nullum postea. Sigonius hic non satis circumspectus.'] *Sigon.* Abest a Pall. tribus vox *prima*, quod et Sigonius animadvertit. *Gebh.* Vocem *prima* abundare censet Sigonius. Non ego. Vide *Observ.* 1. 7. *J. F. Gron.* In vet. cod. *prima* non haberi, et satis esse dixisse *sola*, observat etiam Pierius ad Maron. *Æneid.* vi. 860. Eadem vox etiam non exstat in Lov. 3. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et, quem Hearne Oxonii excussit, codice B. Insuper non tantum illa, sed et præcedens *quæ* deest in Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. et Leid. 1. Reliqui eo ordine exhibent, quo in suo Rheuanus invenit. Gronovius loco, quem ipse indicavit, mentem Livii, quam Sigonius non intellexit, necessario vocem *prima* requi-

rere existimat. Sensum enim hunc esse: *Spolia, quæ primum hoc nomen tulerunt, ut Opima dicerentur, etiam tum sola sic, nempe Opima, adpellata, nondum aliis spoliis ejusmodi subsecutis.* Locutionem deinde pluribus aliorum scriptorum exemplis, quæ ibi latius videri possunt, instruat, tum etiam illo ipsius Livii ex xxix. 21. 'Prætor legatique, Locros profecti, primam, sicuti mandatum erat, religionis curam habuere:' addens, ita Mss. omnes habere, quod male mutavit Sigonius. Alia vide ad eum locum.

Cum sollemni dedicatione dono fixit] *Lego tholo fixit.* Kloeck. Conjectura illa ex eo adstrui potest, quod poetæ donaria tholo suspensa in templis fuisse testentur. Virgil. *Æneid.* ix. 406. 'Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi, Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi:' ubi vide Emmen. Valer. Flacc. 1. 56. 'pecoris Nephelæi vellera Graio Redde tholo, ac tantis temet dignare periclis.' De tholo vide Cerdam et Pontan. ad d. l. Virg. Neapol. ad Ovid. *Fastor.* vi. 282. Barth. ad Stat. *Silv.* 1. 4. 99. et Baldi *Lexic.* Vitruv. in voc. 'Tholus.' 'Fixus tholo' autem, ut 'fixus lateri' vii. 3. 'Fixus fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi.' An tamen ea voce hic Livius uti voluerit, vehementer dubito. Certe omnes codd. *dono* servant, nisi quod a solius Lov. 5. contextu absit, sed errore librarii, quem recentior emendavit, margini adscribendo *fixit dono* transpositis vocibus, quemadmodum etiam præfert Hav. 'Dono figere' autem dictum est, ut 'dono dare,' 'dono mittere,' et similia passim obvia. Vide mox ad § seq.

Averteratque in se a curru dictatoris civium ora] *Adverteratque* Flor. Lov. 5. Port. fragm. Hav. a. m. pr. et quædam ex edd. principibus. Verum antiquissimæ, quas vidi, ut Rom. 1472.

Parm. 1480. deinde etiam Mediol. 1495. et Venet. ejusdem anni, aliæque deinceps *averterant* exhibent: quam lectionem reliqui codd. firmant. Vide plura ad VI. 23. § 8. Præterea Gebhardus ad II. 27. § 9. probare videtur Pal. 2. lectionem *averterantque in se a curru dict. civium ora*, id est, aversa erant: quod, credo, haud facile cuiquam persuadebit. Nam 'ora civium averterant in se' non notare potest, ora civium in Cossum, spolia opima regis interfecti gerentem, versa fuisse, quod tamen sensus Livii requirit. Nullus etiam codicum meorum, nisi unus tantum Lov. 4. illi Msto consentit. *Ab curru*, pro *a curru*, est in Hav.

Et celebritatis ejus diei fructum prope solus tulerat] Male Pal. 2. *celebritati ejus diei*. Gebh. Eadem vitiosa scriptura est etiam in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 4. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Corruptius *celebrati ejus diei* Lov. 5. et Port. *celebritate ejus diei* in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *celebritate hujus diei* in Harl. 1. Deinde *solus Cossus tulerat*, ex liberalitate librarii, Lipsiens.

§ 4 *Coronam auream libram pondo*] *Libra pondo* omisso signo, quo vulgo litera m notari solet, Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et Klockian. Eam lectionem corruptam esse, quum vel indocti librarii animadverterent, loco male adfecto se integritatem restitutos existimarunt, τὸ *libru* mutando in *libræ*, quomodo præferunt Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et, teste Hearnio, codd. Oxon. B. et C. quod etiam receperunt omnes Livii editores usque ad J. F. Gronovium, qui a. 1665. reposuit *libram pondo*. In notis vero mutationis nullam rationem dedit, neque etiam ejus mentionem fecit. At vide ad III. 29. § 3. Callidior Lov. 2. librarius per compendium scripsit *lib̄*.

In Capitolio Jovi donum posuit] *Dono*

posuit Lov. 5. et Harl. 2. quomodo § 3. locutus est: 'Spolia in æde Jovis Feretrii cum sollempni dedicatione dono fixit:' et VII. 37. 'Centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant.' Quum tamen reliqui codd. in vulgatum conspirant, nisi quod, trajectis vocibus, *posuit donum* habeant Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. id etiam verius esse non dubito. Supra II. 22. 'Coronam auream Jovi donum in Capitolium mittunt.' III. 57. 'Donumque ob eam Jovi optimo maximo coronam auream in Capitolium tulere parvi ponderis.' XLIII. 6. 'Coronam auream quinquaginta pondo, quam in Capitolio ponerent, donum Jovi optimo maximo adtulisse.' Silius Italic. XVI. 164. 'Hinc juveni dona insignem velamine picto Dat chlamydem, stratumque ostro (quem ceperat ipse Dejecto victor Magone, animique probrat) Cornipedem.' Ceterum *Jovis donum posuit* perperam est in Lov. 2.

§ 5 *Omnes ante me auctores secutus*, &c.] Multa de spoliis opimis docte disputavit Perizon. in Animadv. Histor. c. 7. In quo capite quum plura unde verba Liviana egregie illustrantur, occurrant, quæ haud facile in compendium contrahi possunt, et tamen, ut hic integra adponantur, ratio adnotationum non permittit, totum id caput in Appendicem variarum dissertationum ad calcem Livii rejiciendum existimavi. Vide autem quæ ad hunc locum notavit p. 252. Ceterum *omnes ante auctores secutus*, omisso pronomine *me*, est in Harl. antiq.

§ 6 *Præterquam quod ea rite opima spolia habentur, quæ dux duci detraxerit*] Habet exemplar Borbetomagensis *dux duci detraxit*, non *detraxerit*. Rhen. *Dux duci detraxit* legendum ex Pall. tribus ac Campani recensione. Vulgo *detraxerit*. Confirmant opinionem Livii Claudianus in

IV. Consulatum Honorii Augusti 632. 'Confessusque parens Odothæi regis opima Retulit, exuviasque tibi.' Florus II. 17. 'Lucullus Turdulos atque Vaccæos: de quibus Scipio ille posterior, singulari certamine cum a rege fuisset provocatus, opima retulerat,' &c. Livius lib. XXXIII. c. 47. 'Cur non ferro decerneret, daretque opima spolia victus, aut victor cape-ret?' *Gebh.* *Detraxit* etiam omnes mei: et ita quoque in Hearnii Oxon. fuisse videtur. Ex editis enim *detra-xerit* memorans, nullius tamen codicum suorum meminit, in quo eadem superfuit lectio. Recte igitur Gronovius *detraxit* recepit, quum priores Rhenano meliora monenti aus-cultare neglexissent. Alibi sæpe ita erratum est. Vide ad XL. 14. § 10. Insuper *postquam*, pro *præterquam*, male Voss. 2. et Lov. 3. Ceterum primum hoc Livii argumentum, quod omnibus ante se auctoribus obponit, scribentibus Cossum hoc anno spolia opima retulisse, examinat Jac. Perizonius laud. cap. 7. Animadv. Histor. p. 252. et seqq.

Titulus ipse, spoliis inscriptus, illos meque arguit, consulem ea Cossum cepisse] Est vir doctus, qui ob temporis rationes putans Cossum non consulem spolia opima tulisse, eique honorem hunc extra ordinem datum esse, ut, licet non suis auspiciis rem gessisset, tamen spolia illa consecra-ret, insuper conjicit, titulum ita conceptum fuisse: A. CORNELIUS. COS. Ultimas autem literas COS. Angustum ejusque testimonio Livium pro compendio vocis *consul* accepisse, quum per ea intelligendum esset A. Cornelii cognomen *Cossus*. At huic sententiæ adversantur verba finalia hujus cap. 'se A. Cornelium Cossum consulem scripserit:' quæ indicant, titulo et cognomen et dignitatem comprehensum, et forte inscriptionem ita conceptam fuisse: A. CORNELIUS. COSSVS. CONSVL. Ad ea non

videtur adtendisse.

§ 7 *Hoc ego quum Augustum Casarem*] *Hæc ego* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 5. et Port. ex vetustis etiam edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *Hoc ergo* fragm. Hav. a m. pr. Alibi sæpe *ego* et *ergo* librariorum culpa commutantur in scriptis vetustis. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Etiam τὸ *quum* abest a Leid. 1.

Ædem Feretrii Jovis, quam vetustate dilapsam refecit] Pall. *delapsam*. *Gebh.* Refecit autem Augustus Cæsar monente Attico, quemadmodum Klockius ad marginem Livii docuit ex Cornel. Nep. in Att. c. 20. 'Ex quo accidit, cum ædes Jovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret.' Insuper *delapsam*, pro *dilapsam*, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Livius XXXIII. 45. 'Abisse illam vim vigoremque; dilapsa esse robora corporum animorumque.' XXXV. 26. 'Hujus fama motus (fuerat enim nobile in classe regia quondam navigium) deduci ab Ægio putrem jam admodum et vetustate dilabentem jussit.' Alibi sæpe ita peccatur. Vide Cortium ad Sall. Cat. cap. 57. § 1.

Refecit, se ipsum in thorace linteo scriptum legisse audissem] Hoc in loco post verbum *refecit* multi codd. habent *dicentem*, quod placet. Nec video causam quare quidam summo-verint. *Glar.* Videtur excidisse *dicentem*, aut scribendum *refecit ipsum*. J. F. Gron. Quum in hanc lectionem consentiant omnes veteres libri, persuadeor esse aposiopesis satis opportunam, nec Livio indecoram. Sic enim et I. 16. 'Romana pubes, etsi satis credebat Patribus, qui proximi steterant, sublimem raptum procella.' Ubi pari sane modo subaudiendum 'nunciantibus,' 'affirmantibus,' aut

simile quid. Lib. v. c. 39. 'Noctemque veriti consedere, exploratoribus missis circa mœnia, quænam hostibus in perdita re consilia essent.' Omnino hic etiam reticetur 'sciscitatum,' 'quæsitum,' &c. aut simile quid. Quæ quidem omnia mirifice probant sententiam patris ad iv. 45. in his verbis: 'Legati ab Tusculo venerunt, Lavicanos arma cepisse:' ejectis τοῖς *Nunciabant legati.* Jac. Gron. Dodwellus in Append. Prælect. Camden. § 4. dicit, apud veteres multum usum linteorum in sacris fuisse, et vix aliam rationem aptiorem excogitari posse, cur lorica hæc linteæ fuerit: nam Romanos nusquam legi linteis thoracibus usus fuisse. Sed hic thorax fuerat, opinor, Tolumnii regis Veientium, ei inter cetera spolia a Cosso detractus. Livius, quod panlo ante dixerat 'titulus spoliis inscriptus,' id nunc dicit 'in thorace linteo scriptum.' Ita etiam hoc accepisse videtur Lipsius de Milit. Rom. Dial. III. 6. Si Romani tum non habuerunt loricas linteas, tamen alii Itali iis in bellis usi sunt. Vid. Lipsium l. d. *Duk.* Illud dicentem, quod multos codd. habere Glareanus testatur, in nullo Ms. reperi. Neque etiam in edd. nullis exstat, nisi in Ascensianis 1513. et 1516. quas Glareanus intellexisse verosimile est, quod alibi semper codicum adpellatione vetustiores excusos intelligat. Recte igitur viri docti docuerunt, τὸ dicentem non librarium culpa omissum esse, sed Livium ipsum suppressisse, quod lectorem facile intellecturum censeret. Tale illud est III. 55. 'Non restituunt modo, sed etiam in posterum muniunt, sanciendo novam legem, ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet:' pro, legem vetantem, ne quis. Neque differunt illa xxxvi. 6. 'Præmissis inde literis, ut Demetriadem convenirent principes Ætolorum, cum quibus de summa rerum deliberaret.' XLIII. 8.

'Literas se ad L. Hortensium prætorem daturos esse, quæ Chalcidenses querantur acta, ea senatui non placere.' Similis aposiopesis etiam est in illis xxxviii. 1. 'Remissique nuncii ab eo ad principes Argitheam, si popularium animos satis perspectos haberent, impetrato ab Ætolis auxilio in Athamaniam se venturum cum delectis Ætolorum:' ubi plura exempla videri possunt. Vide etiam quædam ad xli. 14. § 6. Jac. Perizon. *Animadv. Histor. c. 7. p. 271.* (quem tamen eo etiam referentem locum Livii ex i. 23. § 7. ad eum locum refellit Dukerus) Burmann. ad Valer. Flacc. i. 278. v. 468. ad Petron. c. 33. et Cortium ad Sall. Cat. c. 47. § 1. De thorace linteo vide quæ notantur ad Sillii Italici ix. 587. Dodwell. in Append. Prælect. Camden. p. 654. et, quos hic laudavit Clericus, Torrent. et Casaubon. ad Sueton. Galb. c. 19. Ceterum reficit est in Lipsiens.

Cossum spoliiorum suorum Cæsaremque ipsius templi auctorem subtrahere testem] Probo magis antiquam lectionem *Cosso spol. suor. Cæsarem ipsius templi.* Nam, quæ dixit, omnia Cæsaris testimonio nituntur. *Signon.* Legendum ex tribus Pall. *Cosso spol. suor. Cæsarem ipsius templi.* Quod occupavit indicare Sigonius. *Gebh. Cossum spol. suor. Cæsarem ipsius, &c.* Flor. Leid. ambo, Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Harl. ambo, et fragm. Hav. *Cosso spol. suor. Cæsarem ipsius, &c.* reliqui mei. Sed præscam lectionem Mss. suos servare, Hearne auctor est. Verius puto, quod Sigonius probavit; quem, lectionem illam in contextum recipientem, nullus secutus est ante J. F. Gronovium, unde iterum eam firmare Gebhardus necesse habuit. 'Subtrahere Cosso,' ut 'subripere titulis' Ovid. *Epist. Heroid. x. 130.* 'Non ego sum titulis subripienda tuis.' Et ita ipsum 'subtrahere' construitur VIII. 29. 'L.

Furium, cui major moles rerum inposita erat, morbo gravi implicatum, fortuna bello subtraxit.' XLV. 5. 'Metuens, ne, tamquam a se subtracto pœnæ reo, iram Samothracum in se converteret.' cap. 39. 'Persens rex captus, Philippus et Alexander filii regis, tanta nomina, subtrahentur civitatis oculis.'

§ 8 *Qui si ea in re sit error*] Quid de hoc loco sentiam, eo usque premam donec alii suum iudicium interponant. Vellem tamen legi, *qui ea in re sit error, quod veteres annales*. Nam τὸ *si* ex sequenti *sit* natum reor, et *tam* delendum; vel pro *quodque*, *quam*, aut *quamque* scribendum. *Klock*. *Lege quis ea in re sit error*. Vel τὸ *si* intellige pro *an* positum. *J. F. Gron*. Pessimi exempli est, quod ad hunc locum Clericus commisit. Non monito enim lectore in contextum recipit conjecturam Gronovii *quis ea in re*, quam nullus meorum codicum probavit, nisi soli tantum Lov. 5. a m. pr. et Voss. 2. a m. sec. in quo a m. pr. exaratum fuerat *qui se ea in re*. Reliqui omnes, quos vidi, vel quorum excerptis utor, Mss. servant vulgatum *qui si ea in re*: sed *quod si ea in re* præferunt ex codd. quos Hearne Oxonii consulit, L. 1. et C. Clerici autem audacia tanto pejoris exempli est, quoniam ipse Gronovius fatetur, nulla emendatione opus esse, modo τὸ *si* intelligatur pro *an* positum; et postea Jac. Perizonius ita accipiendum esse multis ex Livio productis exemplis docuit in *Animadv. Histor. sæpius* laudato c. 7. p. 279. Iis addenda sunt sequentia ex II. 25. 'Si qua nocturna transitio proditiõe fieri possit, tentant castra.' v. 42. 'Ostentari quædam incendia terroris caussa, si compelli ad deditiõnem caritate sedium suarum obsessi possent.' x. 16. 'Exponunt, omnia expertos esse, si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent.' XXVII. 14. 'Elephantos in pri-

mam aciem induci jussit, si quem injicere ea res tumultum ac pavorem posset.' XXX. 16. 'His conditionibus, inquit, si placeat pax, triduum ad consultandum dabitur:' ita enim ibi legendum, recte vidit δ πάνυ. XXXI. 45. 'Tentarent oppidanorum animos, si voluntate tradere urbem, quam vim experiri, mallent.' XLII. 62. 'Summam pecuniæ augens, si pretio pacem emere posset.' c. 67. 'Ad Gonnium castra movet, si potiri oppido posset.' XLIV. 13. 'Situm urbis contemplant, si qua parte tentare aut opere aut vi possent.' Tot itaque ac pluribus, quæ et ex Livio et ex aliis scriptoribus adferri possent, exemplis innisus vulgatam scripturam *qui si ea in re* Livio reddidi.

Tam veteres annales] Non intelligo, quam vim hic habeat *tam*. Nam ut ἐπιτακικῶς quodammodo dicatur 'tam veteres,' ut 'tam iners,' 'tam angusta domus,' frigidum videtur. Sententia postulat *tam veteres annales, quam magistratum libri*. Sed quia Livius pro *quam* dicit *quodque*, putem pro *tam* legendum esse *tum*. Fortassis rarius hoc sensu invenitur *tum* sequente copula: sed ita etiam Livius XXVIII. 15. 'Hand quaquam par pugna erat. Tum quod turba Balearium tironumque Hispanorum Romano militi objecta erat, et procedente jam die vires etiam deficere Hasdrubalis exercitum cæperant:' ubi post *et* repeti potest *quod* ex præcedentibus. *Duk. Jam veteres* 'valde veteres,' 'vetustissimi,' exponendum esse docuit Jac. Perizonius sæpius laudato *Animadv. Histor. c. 7. p. 281*. Ita fere I. 3. 'Quis enim rem tam veterem pro certo adfirmet?' XXXIII. 45. 'Eam rem esse ratî, quæ maturata dilatave non tam magni momenti ad summam rem populi Romani esset:' id est, non admodum magni. Plura exempla ad eum locum videri possunt. Mox quoque *magistratum*, pro *quodque mag. Lov. 1. a m. pr. que magistra-*

tuum libri Lov. 3. quod me magistratum libri Harl. 1.

Quos linteos in ære repositos *Monetæ Macer Licinius citat*] *Σφάλμα* est iterum typographicum, in novissimis tamen edd. retentum. Lege in *æde*, ut habent Pall. omnes. Amplius Pal. 2. C. *Macer Licinius*. Gebh. Illud *ære* tantum in quibusdam Gruteri edd. exstat, pro quo jam recte in ultima ejus in *æde* repositum est. Et id etiam omnes mei servavit, nisi, quod pro eo in *codem* præferant Harl. 2. et Lov. 1. ambæ a m. pr. pro quo manus altera in priori emendavit in *ædem*, in posteriori in *æde*. Deinde *depositos* Gaertn. Præterea *Moneta eam* Flor. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Voss. 1. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. Sed librarius scribere voluisse videtur *Monetæ am*, ut indicaret se duplicem lectionem *Monetæ* et *Monetam* invenisse: de quo vide ad III. 44. § 4. Alius id non intelligens literas inperite divisit, et *Moneta eam* dedit, nude sequens iterum fecit *Monetam eam*, quod in Voss. 2. Lov. 3. Lipsiens. et Gaertn. superest. Sed *Monetæ G. Macer Licinius* habent Lov. 2. 4. Port. et Hav. Quod si meliorem codicum testimonio firmaretur, constaret de Licinii Macri prænomine, quem *Caii* prænomen habuisse, sed tantum ex conjectura, viri docti evincere conati sunt. Vide Vossium de *Histor. Latin.* I. 10. in *æde repositos Moneta* Lov. 5.

Septimo post demum anno cum T. Quinctio Pæno] Legendum *decimo post demum anno cum T. Quinctio Pæno II.* Nam cum hoc Quinctio septimo post anno non A. Cornelius Cossus, sed Cn. Julius Mento: decimo vero abhinc anno T. Quinctius Pænnus iterum cum A. Cornelio Cosso consul fuit, et tum etiam pestilentia, ac triennio post altera equestris pugna, qua idem tribunus militum consulari potestate ac magister equitum sub M. Æmilio Mamercio adversus Veientes ac Fide-

nates depugnavit. Sed ex hoc loco ac item quarto post anno satis liquet, non parum curæ fuisse Romanis historicis, ut consulum nomina recte ordinarent, quæ causa nobis fuit chronologiæ nostræ edendæ, quamvis hæc ætate quidam leviter curant. *Glar. Nono* legendum, habita diligenti annorum omnium ratione. Error ex notis manavit IX. et VII. Præterea 'Quinctiorum' cognomen est *Pennus*, non *Pænus*, si antiquis et librorum et lapidum monumentis credimus. *Sigon.* Perizonius *Animadv. Hist. c. 7. Decimo* post Glareanum. Ex more Livii scilicet, qui in exprimendo numero annorum sæpe utriusque extremi rationem habet: quod etiam Dodwellus de *Cyclis Dissert. x. sect. 26.* observat. *Duk. Septimo post demum anno*, ut ante Sigonium passim edebatur, aperte falsum est. Eam tamen scripturam servant omnes mei constanter, nisi quod *septimum post demum anno* sit in Leid. 2. *septimo post decimum anno* in Harl. 2. *nono post demum anno*, ut Sigonius malebat, se Oxonii in codd. L. 1. et 2. reperisse Hearne testatur. Et sane nono ab hac pugna anno Cossus cum T. Quinctio consul fuit, si annus hic, quo pugna accidit, et Tolumnius interfectus est, reliquis non adnumeretur. At anno decimo post consulatum obtinuit, ut Glareanus voluit, si initium numerandi ab hoc anno fiat. Et quidem Glareani conjecturam conjecturæ Sigonii præferendam existimavit Perizon. in *Animadv. Histor. c. 7.* sæpius memorato pag. 281. idque his duabus inprimis de causis; tum quia inter 'septimo' et 'decimo' major est convenientia quam inter 'septimo' et 'nono'; tum quia veteres, sed maxime Livius, in numerando utriusque extremi rationem habent. Mihi tamen Sigonii conjectura præferenda videtur. Si enim, quemadmodum is voluit, numerus notis perscriptus fuerit, major erit similitudo

inter IX. et VII. quam inter X. et VII. Præterea non semper verum est, Livium utriusque anni extremi rationem habuisse. Certe id non fecit III. 30. ubi narrat quosdam velle 'tricesimo sexto anno a primis tribunis plebis' decem creatos esse. Ex veriori enim sententia Sp. Cassio et Postumo Cominio consulibus, id est, A. U. C. CCLXI. primi tribuni plebis creati sunt: at loco duorum quidam decem constitutos volunt, Q. Minucio et C. Horatio Pulvillo consulibus, sive A. U. C. CCCXVII. Si autem hic Livius utriusque extremi rationem habuisset, non *tricesimo sexto*, sed *tricesimo septimo anno a primis tribunis plebis* decem creatos esse, dicendum fuisset. Aliter quidem numerat Sigonius in Scholiis in Chronol. Liv. ad an. CCXCV. primorum tribunorum plebis creationem referens in annum præcedentem, quo A. Virginius et T. Veturius consules erant; omittens etiam duos annos, quos in Livii scriptis desiderari viri docti monnerunt. Vide ad II. 35. § 7. et c. 37. § 1. Iis autem exemptis et primorum tribunorum plebis creatione in annum priorem conlata, ut annos triginta sex efficiat, utrumque extremum numeravit. Sed, eum in primorum tribunorum plebis anno designando errasse, ex ipso Livio patet, qui quidem eam historiam narrat in rebus, quæ A. Virginio, T. Veturio consulibus gesta sunt II. 33. Verum, quum mox addat 'Per secessionem plebis Sp. Cassius et Postumus Cominius consulatum inierunt,' et tribunorum plebis creatione secessio plebis sublata sit, satis indicat eos demum creatos esse, quum Sp. Cassius et Postumus Cominius jam consulatum inuissent, se vero id in gestis anni prioris retulisse, ne novorum consulum interjectione historiam abrumpere. In eundem annum id refert etiam Dionys. Halic. lib. VI. consulatum Postumi Cominii et Sp. Cassii memorans

p. 378. at plebem tribunos sibi creasse p. 410. Jam vero si cum Livio et Dionysio primorum tribunorum plebis creatio conferatur in consulatum Sp. Cassii et Postumi Cominii, et, ut Sigonius voluit, duorum annorum consules omittantur, quamvis utrumque extremum numerem non triginta sex, sed triginta quinque anni exhibent; at, addito biennio, et altero tantum extremo numerato, reperiuntur præcise anni triginta sex. Alia exempla adduci possent, ubi Livius similiter utriusque extremi rationem non habuit; sed ea nos longius abducerent. Quum ergo, interdum ejus rationem a Livio habitam non esse hinc pateat, non necessario sequitur, quæ erat Perizonii sententia, eum ejusdem hinc rationem habuisse. Denique Sigonii conjecturam probant, et illa Glareani veritorem esse evincunt antea memorati duo codd. Oxonienses. Insuper *anno C. Quincio Lov. 2. anno cum C. Quintio Lov. 5. anno T. Quintio Lipsiens.* Denique *Pæno* vel *Peno* omnes codd. mei. Sed vide Sigonium etiam ad Liv. VI. 42. § 4. Idem cognomen *Pænus* habuit etiam gens Junia. In eo autem similiter passim librarii lapsi sunt. Vide ad XXI. 11. § 13. In verbis proxime seqq. vox *Cossum* deficit in Lov. 4.

Existimatio communis omnibus est]
Hæc Livii verba, item hæc, 'Ea libera conjectura est:' denique illa, 'sed (ut ego arbitror) vana versare in omnes opiniones licet,' a me cum annexis rationibus non plane intelliguntur. *Clar.* His verbis Livius indicat, cuique licere, suam 'existimationem,' id est, sententiam, opinionem, iudicium de eo interponere, iudicium ejus rei a se in medio relinquendæ penes omnes esse, quemadmodum docuit Jac. Perizonius toties laudato c. 7. Animadvers. Histor. p. 280. ubi etiam locutionem variis exemplis illustravit. Sæpius 'existi-

matio' et 'existimare' sensu iudicandi et arbitrandi apud Livium obcurrunt. Vide ad IV. 41. § 2. et ad XXXIV. 2. § 5. Alio autem ordine omnibus est communis præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 9 *Nam etiam illud accedit*] Vet. lib. *nam et illud*. Sigon. Solus Pal. 2. *nam et illud*. Sed hoc tanti non est. *Gebh. Nam et illud etiam* Lov. 2. 4. Lipsiens. et Hearnii Oxon. B. et C. Sed conjunctio *etiam* plane exsulat ab Harl. 2. et Hav. quam et plures et meliores codd. servant.

Ne tam clara pugna in eum annum transferri posset] Argumentum hoc Livii pluribus excussit Jac. Perizonius in *Animadv. Histor. c. 7. p. 287*. Ceterum *ne tam præclara pugna transferri in eum annum posset* est in Lov. 4. at *possit*, pro *posset*, præfert Lov. 2. posse Flor. Mox *in bello*, pro *in bello*, perperam scribitur in Lov. 2. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Vide Gronov. ad VI. 6. § 14.

Circa A. Cornelium consulem fuit] Nec pejus fecit. J. F. Gron. *Fecit et fuit sæpe commutari*, patebit ex illis quæ dicentur ad XXXI. 45. § 2. Quam tamen vulgatum *fuit* in omnibus codd. supersit, et vel ipse Gronovius haud multum interesse statuere videatur, id etiam immutandum non censeo. Ceterum *Marcum Cornelium* Leid. 1. Lov. 4. 5. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. *M. Cornelium* Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Harl. uterque, Hav. et prisca edd. usque ad Frobenianam a. 1531. quæ recte *A. Cornelium* reposuit. In uno Gaertn. deerat prænomen. Mox *sugerant*, pro *suggerant*, Lipsiens. quod pessime in *sugerant* corrumpitur in Lov. 2.

§ 10 *Tertius ab consulatu Cossi annus*] Sensum horum verborum, ut et sequentium illorum, 'ea libera conjectura est,' quæ se non intelligere ad § 8. Glareanus professus est, recte constituit Jac. Perizon. sæpius

laudato c. 7. *Animadv. Hist. p. 291. Tertius a consulatu* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Ambigue *Tertius a consulatu* Voss. 1. Incertum enim est utrum *ab cons. pro ac consulatu*, ejus scriba dare volnerit; an tantum *a consulatu*, litera *c* in vocula *ac* perperam repetita ex prima sequentis. Voces omnes *Tertius ab consulatu*, &c. *potestate habet* deficiunt in Lipsiens. Mox *quo imperio* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. omissa media vocula *in*, quæ a sequentis *imperio* vel *inperio* prima syllaba intercepta est. Vide ad VIII. 33. § 6.

§ 11 *Sed (ut ego arbitror) vana versare in omnes opiniones licet*] Hæc etiam verba, in quibus se hædere Glareanus ad § 8. testatus est, exposuit, atque illustravit idem Perizon. eodem c. 7. *Animadv. Histor. p. 292. et 293. Vana*, id est, falsa. Vide ad I. 51. § 6. *Vanu* seu falsa vocat opinionem illam, *Cossum spolia opima de Tolumnio Veientium rege retulisse hoc anno*, quum tribunus militum esset. *Varius* habet Port. *varia* Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed passim ita aberrarunt manus librariorum. Alia exempla vide ad XXII. 7. § 4.

Recentibus spoliis in sacra sede positis] *In sacra æde* Lov. 4. Solent sæpius voces *sedes* et *ædes* commutari. Vide ad V. 42. § 1. Quum tamen reliqui stent pro vulgata scriptura, licet et altera commodum sensum præbeat, nihil mutandum arbitror. Per 'sedem sacram' autem intellige sedem ipsorum spoliolorum, quæ erat sacra, quod ædes Jovis Feretrii foret. Eodem modo mari 'sedes' tribuit Virgil. *Æneid. t. 84.*

Jovem prope ipsum, cui vota erant, Romulumque intuens, haud spernendos falsi tituli testes] Ad locum illum lib. XXX. cap. ult. ubi Polybius 'non

contemnendus' dicitur. Itaque hæc μελώσις mirifice ἀξήρικη. T. Faber. Plura vide ad d. locum xxx. 45. § 5. Cui nota erat perperam Lov. 4. Vide ad Liv. v. 13. § 7. Deinde Romulumque ipsum intuens idem Lov. 4.

Sese A. Cornelium Cossuum consulem scripserit] *Se A. Cornelium* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quos potius, quam editos *sese A. Cornelium* ostentantes, secutus sum. Contra vocem *Cossuum*, quam servant ex vet. edd. quas vidi, Rom. 1472. Parm. 1480. omiserunt deinde Mediol. ejusdem anni, et reliquæ usque ad Aldum, qui iterum restituit, servandam censui, quod omnes manu exarati pertinaciter eandem tneantur. Denique *scripsit* Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. *conscriptit* Hav. Quum forte per compendium *scripsit* datum esset, addita nota vel evanuit, vel negligentia librarii omissa est, ut alibi sæpe factum. Vide ad xl. c. 14. § 10. At Perizonius in Animadv. Histor. c. 7. p. 294. scribendum conjicit *inscripserit*, et primam syllabam a præcedentis vocis litera ultima *m* interceptam putat. De similibus scribarum erroribus vide ad x. 13. § 3. Quum tamen omnes codd. uno ore legant *scripserit*, potestate dissentienti, quam vir clarissimus dedit, utor, et vulgatum præfero: alibi enim *scribere*, pro *inscribere*, poni solet. Ita Florus II. 2. § 14. 'Licet nihil scripserit sanguine:' quod Jordan. ita efferre Salmas. ibidem observavit 'Licet nihil inscripserit sanguine.' Ita lapis scriptus notis vindicant viri docti Tibull. Eleg. I. 3. 54. 'Fac lapis his scriptus stet super ossa notis:' ubi ceteroquin edebatur lapis *inscriptus*. Sueton. in Cæsare c. 85. 'Solidam columnam prope viginti pedum lapidis Numidici in foro statuit, scripsitque PARENTI PATRIÆ.'

Delph. et Var. Clas.

CAP. XXI. § 1 *In agrum Veientem ac Faliscum ducti*] *Veientem in agrum ac Faliscum ducti* fragm. Hav. Vide ad II. 19. § 8. Sed minus codicis auctoritas non satis gravis est. Præterea in agrum *Veientem ac Faliscum ductus* Lov. 4. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male: indicat enim Livius, alterum consulem exercitum duxisse in agrum *Veientem*, alterum in *Faliscum*, eosque divisim copiis rem gessisse. Vide ad IX. 3. § 6. Præterea in initio capitis *Inde M. Cornelio Maluginense* voce auctior Gaertn. Verum, quum nullus præterea τὸ *Inde* agnoscat, verius videtur illud natum esse ex prioris consulis prænomine. Sæpe enim *iñ*, id est *inde*, et prænomen *M.* confunduntur. Quum autem illud *iñ* vel *inde*, tamquam varia lectio, olim margini adscriptum fuisset, ab alio deinde simul cum prænomine in contextum receptum est. Simile in eadem particula exemplum est hoc lib. c. 52. § 4. Insuper *Maluginensi*, pro *Maluginense*, est in Port. Hav. et Lov. 4. Vide ad VI. 22. § 1.

§ 2 *Hostis in agris nusquam inventus*] *Nusquam inventus est* Voss. 1. Leid. 2. Port. et Lov. 1. ac 5.

Urbes tamen non obpugnatae] *Tū*, id est *tum*, pro *tū*, id est *tamen*, præfert Hav. Vide de hoc errore passim in Ms. obvio ad XXII. 17. § 5. et mox ad § seq. *urbes tamen non obpugnare* Port. et Lov. 5. Mox *qua*, pro *quæ*, Flor. Vide ad XL. 29. § 8.

§ 3 *Nec motæ tamen, ab Sp. Malio tribuno plebis*] *Nec mota tamen* Voss. uterque, Leid. uterque, et Lov. 1. ac 3. *nec mota vel mote tamen* Harl. 2. *nec motæ inde ab Sp. Malio* Port. *nec mota tūa Sp. Malio* Lipsiens. et Hav. Vide modo ad § præced. *u Sp. Malio* etiam Lov. 2. 4. et Gaertn.

Et Minucio diem dixerat, et rogationem] *Prius et non adparet* in Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad II. 44. § 5.

De publicandis bonis Serrilii Ahalæ]

Livius.

20 Z

Hulæ cum priscis edd. Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *Hahulæ* Voss. 1. Sed *Ahalæ* recte reliqui omnes. Vide ad Epit. hujus lib. et hoc lib. ad c. 13. § 14.

§ 4 *A Minucio circumventum Mælium arguens*] Pal. 2. *circumventum p̄lium Mælium*. Facile est conjectu *circumventum Spurium Mælium*. Gebh. Nostri nihil mutant. Illud *p̄lium* in Pal. 2. potius errore librarii ex voce proxima natum puto: errore autem animadverso scribam alteram vocem adjecisse; eam tamen, quam perperam scripserat, non induxisse, ne lituris codicem deformaret.

Cædem civis indemnati objiciens] *Cædem ejus indemnati* Leid. 2. et Lov. 5. *cædem ejus indemnati* Harl. 1. et Hav.

§ 5 *Maxime quod crebris motibus terræ ruere in agris nunciabantur tecta*] *Maximeque crebris* Lov. 3. Harl. 2. et Hav. cum edd. Mognuntina prioribus, errore inde orto, quod scribæ compendia *qz*, id est *que*, et *q*, id est *quod*, confuderint. Vide ad II. 41. § 8. Deinde *motibus terræ eruere in agris* Flor. *motibus terræ eruere in agris* Port. Hav. et fragm. Hav. *motibus terræ erruere in agris* Lov. 5. *montibus terræ irruere in agris* Harl. 1. *motibus tremere magis* Leid. 2. Unde suspicio nasci posset, legendum esse *motibus terræ tremere in agris*. ‘Tremere’ enim et ‘tremor’ de terræ motu usitata vocabula sunt. Flor. I. 19. ‘Tremente inter prælium campo, Tellurem Deam, promissa æde, placavit.’ II. 6. § 14. ‘Commissam aciem secutus ingens terræ tremor.’ Sed nihil mutandum. Non tantum enim terræ motu tecta sive ædes in agris ‘tremebant,’ sed plane ‘ruebant,’ id est, concidebant, sive ‘prosternebantur,’ quo verbo in ea res usus est Livius XXI. 5. ‘Motus terræ multarum urbium Italiæ magnas partes prostravit.’ Scriptum fuerat *t’re*, pro *terræ*; et in voce *ruere* coaluerant

duæ priores literæ ru in literam *m*. Quemadmodum III. 5. § 9. *emptione* in uno cod. erat, pro *eruptione*; et v. 47. § 2. ex *saxom* emendandum est *saxorū*, sive *saxorum*. Ita contra, ex litera *m* effectis literis *ru*, voces ‘*erutus*’ et ‘*emtus*’ confundi vidimus ad I. 12. § 4. Ita ex *t’re ruere*, sive *t’re mere*, junctis vocibus, factum est *tremere*: et in *agris*, una tantum litera canina extrita, in *magis* mutatum, vocibus iterum continuatis, et pro in scripta litera *m*, quod et alibi sæpe fieri dicam ad XXXVI. 6. § 4. Paullo ante *magna vis morbi*, pro *magis vis morbi*, Lov. 4.

Obsecratio itaque a populo, dumviris præeuntibus, est facta] Unanimi consensu Pall. tres *divini juris præeuntibus*. Facile degeneratum cognatis literis est. Perperam quoque c. 25. *divini viri*, pro *dumviri*, in Mes. Gebh. Contra *dumviris* nnanimi consensu omnes mei servant, solo excepto Lov. 3. qui etiam *divini juris* præfert. At ab *populo* est in Hav. quæ voces exsulant a Lipsiens. Tum *præeuntibus* in Leid. 2. et Lov. 1. non adparet. Denique *τὸ est*, quod in omnibus scriptis superest, omiserunt principes edd. Aldina antiquiores. Ea prima recte recepit.

§ 6 *C. Julio iterum et L. Virginio consulibus*] *Claudio Julio* priscae edd. Alibi sæpe ita peccatur. Vide ad v. 26. § 2. Hinc item Gaertn. Male. Passim voces *item* et *iterum* commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XIV. Fuit autem hoc anno revera iterum consul. De priori ejus consulatu vide ad III. 65. § 5. Tum *L. Verginio* Flor. *L. Verginio* Voss. ambo, Leid. 1. et Lov. 1. ac 3. Vide ad II. 17. § 1. et mox § 9. Denique *consule* Hav. Vide ad x. 10. § 2. Ordine mutato *L. Virginio et C. Julio iterum consulibus* est in Lov. 4. Paullo ante *Pestilentiori mole annus*, pro *Pestilentior inde annus*, Klockian.

Tantum metum vastitatis in urbe

agrisque fecit] Istud metum expungi debet. *T. Faber*. Fabri conjecturam etiam Donjatius probavit. Pestilentiam enim non tantum ‘metum vastitatis,’ at revera etiam ‘vastitatem’ fecisse. Sed vocem, quam expungit, servant omnes scripti, nisi quod aberratione librarii *vastatis*, pro *vastitatis*, præferat Harl. 1.

Ut non modo prædandi causa quisquam ex agro Romano non exiret] *Ex agro Romano exiret*, τῆ non omisso, Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. Port. Hav. et fragm. Hav. Quasi *non modo* pro ‘non modo non’ positum esset. Sæpius ita Livium locutum esse, evincunt abunde exempla laudata ad xxv. 26. § 11. Verum, quod notari velim, in omnibus illis alia negandi particula obcurrit in periodo, quæ subjicitur, hoc modo: ‘non modo, &c. ne quidem,’ vel ‘sed ne quidem:’ quod tamen hoc loco non fit. Fateor equidem, apud optimos scriptores *non modo* pro ‘non modo non’ interdum usurpari, licet negatio nulla subsequatur. Ita apud Varr. de Ling. Lat. l. viii. p. 102. ‘Nunc jam primum dicam pro universa analogia, cur non modo videatur esse reprehendenda, sed etiam cur in usu quodammodo sequenda.’ Cic. post Redit. ad Quirit. c. 4. ‘Marius vero non modo a senatu, sed etiam oppresso senatu, est restitutus:’ ubi vide Grævium. Et ita is sæpius. Simile tamen exemplum in Livio nondum notavi. Quare quum etiam optimi codd. voculam *non* hic servant, eam etiam expungere non sustinui. Præterea *exieret* Lipsiens. ut forte *exierit* scriba dare voluisse censi possit: sed hic etiam in vulgatum conspirant reliqui omnes.

§ 7 *Aut oppido, aut montibus, aut muris*] Videntur designati muri castellorum quorundam, aut vicorum munitorum. *Duk*. *Muribus* est in Lipsiens. errore librarii.

Populabundi descenderent in agrum

Romanum] *Descenderant* Lov. 2. 4. 5. Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. in quem errorem librarios, ad nexum orationis non attendentes, præcipitasse videtur vox præcedens ‘tennerant.’ Præterea trajectis vocibus *in agrum Romanum descenderant* Lov. 4.

§ 8 *Nam Falisci perpelli ad instaurandum bellum*] *Etiam Falisci perpelli* fragm. Hav. a m. pr. Tum *propelli* Lov. 5. Vide ad ii. 61. § 5. *pē pplli* Lipsiens. Mox *transire*, pro *transiere*, Gaertn. et Hav. aberrante scriba. Ita *subire*, pro *subiere*, perperam datum erat i. 28. § 5. Mox copulans particula *atque* deficit in Gaertn.

§ 9 *Trepidatum itaque non in agris magis, quam in urbe est*] *Trepidatumque non in agris* Leid. 1. a m. pr. et Hav. Tò *magis* etiam aberat olim a Voss. 1. sed postea margini adnotatum est. *Esse*, pro *est*, habet Lov. 5.

A Virginio senatus in æde Quirini consulitur] *Ab Virginio*, vel *ab Verginio* Port. Hav. et priscae edd. ante Aldum: a *Verginio* Voss. ambo, Leid. 1. et Lov. 1. 2. 3. ac 5. Vide hoc cap. § 6. Tum *in æde Quirini senatus consulitur* fragm. Hav.

Dictatorem dici Q. Servilium placet] Ita plerique habent libri. Aldinus codex mutavit in *A. Servilium*, quod non placet, etiamsi alii secuti sint. Nam etiam *Quinti* hujus multa in posterioribus mentio. *Glar*. Hic in secunda dictatura, quam cepit a. cccxxv. et apud Livium hoc lib. cap. 46. et in Capitolinis tabulis, *Q. Servilius* dicitur. *Sigon*. Sententiæ Glareani et Sigonii subscribit etiam Pighius in *Annal.* ad a. cccxviii. p. 177. In omnibus tamen scriptis constanter *A. Servilium* invenio. Unde ab ea lectione abire nondum sustinui. Eidem servandæ obtendi posset, Livium hoc lib. c. 46. ubi ‘*Q. Servilii Prisci* dictatoris’ meminit, non addere, eum illo tempore iterum dictatorem dictum fuisse, et propterea ibi

memoratum ab hoc dictatore Servilio diversum esse posse; licet in Fastis Capitol. II. DICT. dicatur. Tum enim statuenndum esset, alios annales Livium, alios Fastor. Capitol. antorem secutos esse. Sed contra codicum lectionem erroris convincere videtur, quod *Auli* prænomen vel nomen, vel rarissime in gente Servilia usurpatum reperiatur. Nam infra etiam XXI. 25. § 3. et 4. C. *Servilius*, pro A. *Servilius* legendum esse, Sigonius monuit. Eisdem codd. etiam illud falsi arguit, quod infra 'Q. Servilius Priscus' dicatur 'summis honoribus egregie usus' esse hoc lib. c. 26. quum tamen ejus summo honore fungentis nulla antea mentio facta sit, nisi forte hoc loco, si pro A. *Servilium* legamus Q. *Servilium*.

Cuique Prisco alii, alii Structo fuisse cognomen tradunt] Vet. lib. non habent *que*. Sigon. Pall. 1. ac 3. *alii Starneto*. Gebh. *Cuique Prisco* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea τὸ *alii* semel abest a Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. abest etiam a Lov. 4. sed tantum a m. pr. nam altera manu emendatur *alii Prisco*, *alii Structo*. Videri posset alterum *alii* ab altero interceptum esse, librariorumque solita negligentia vocem illam repetere omisisse. Similia exempla vide ad XXXIII. 27. § 4. Quum tamen tot sint codd. et inter ens etiam omnes optimæ notæ, a quibus ea vox exsulet; contra vero plerique codd. τὸ *que*, a Sigonio expunctum, servant, vide num legendum sit *cui quidam Prisco, alii Structo fuisse cognomen tradunt*. Si certum foret τὸ *que* a mala manu insertum esse, etiam legi posset *cui Prisco, alii Structo fuisse cognomen tradunt*. Sæpe enim Livius hanc similemve vocem, quæ vulgo bis poni solet, altero, et quidem plerumque priori, loco omisit. Supra

III. 36. 'Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subijci:' ubi etiam olim vulgo edebatur, *virgis cædi alii, alii securi subijci*. Vide plura quæ ad eum locum notantur. Denique *Starneto*, pro *Structo*, Voss. 2. et Lov. 3. *Structo* Lov. 5. *instructo* Port. scribarum deerratione.

§ 10 *Is sibi magistrum equitum Posthumium Ebutium Elvam dicit*] *Postumum Ebutium*, ut ante. Sigon. Pal. 1. *Elithum*. Pal. 2. Andr. et Camp. *Elvium*. Pal. 3. *Elutrum*. Hæc quidem monstra sunt. Gebh. *Is ibi* Lov. 3. Sed primam literam τὸ *sibi* interceptit ultima vocis præcedentis; quod in litera sibilante frequens est. Vide ad Livii xxx. 3. § 8. Quamvis tamen etiam aliis locis, ubi similis ratio erroris dari nequit, *ibi* et *sibi* in Mss. permutentur. Vide ad I. 55. § 5. Deinde vox *equitum* non adparet in Voss. 2. Lov. 3. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *Postumium* vel *Posthumium* præferunt Flor. Leid. ambo, Lovel. quinque, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed, *Postumum Ebutium* scribendum esse, jam dictum est ad Livii IV. 11. § 1. In cognomine etiam mire codd. dissentiunt. *Helvium* habent Voss. 1. et Lov. 1. *Elutium* Voss. 2. et Lov. 3. *Helinum* Harl. 2. *Helium* Lipsiens. *Helinum* Leid. 2. et Gaertn. *Helium* Lov. 5. et Port. *Elium* Lov. 4. *Elvium* Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *Elvii* a m. sec. *Belvium* Klockian. *Helvium* Flor. Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Hearnii Oxon. B. et L. 2. ac prisca edd. usque ad Frobenium, qui a. 1535. *Helvam* reposuit; pro quo demum ultima ed. Gruteri *Elvam* recepit. Et ita id nomen scribendum esse, Sigonius monet ad Livii XLIV. 17. § 5. Car. Patinus etiam in Numm. Famil. p. 5. docet, ex fastis Capitolinis constare, male apud Livium pro *Ebutio* scribi *Ebutium*, et *Helvam* pro *Elva*. Verum supple-

menta fast. Capitol. pro ipsis fastis consuluit. Ea enim pars fastorum, ubi nomen illud obcurerat, hodie intercidit. Paulo ante in verbis præcedd. *monitus*, pro *moratus*, habet Lov. 4.

CAP. XXII. § 1 *Quibuscumque vires subpetebant ad arma ferenda, præsto fuere*] *Quibusque vires* Lov. 5. Alibi etiam pari modo scribæ peccarunt. Vide ad I. 32. § 6. *Tum suppetebant vires alio ordine* Lov. 4. *vires suppetere* Harl. 2. *vires suspetabant* Lipsiens. *vires suppetabant* Gaertn. *vires supererant* Hav. quod ex marginali glossa natum esse, nullus dubito. 'Suppetere' pro 'esse,' 'superesse,' Livio frequens est; ut contra 'non suppetere,' pro 'desse.' Supra II. 56. 'Rudis in militari homine lingua non suppetebat animo.' IV. 48. 'Ut pro se quisque jam nec consilium sibi suppetere diceret.' V. 26. 'Copiæque aliæ ex ante convecto largius obsessis suppetere.' IX. 3. 'Ne Samnitibus quidem consilium in tam lætis suppetebat rebus.' XL. 56. 'Si vita longior suppetisset.' Præterea *postero fuere* Klockian. Paulo ante *prima luce* vocabulis transpositis Lov. 2. et 4. Deinde *τὰ extra portam Collinam* desunt in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *jubet* autem in Gaertn.

Signa ex ærario prompta] Intellige aquilas, præcipua legionum signa; quæ, ex metallo pretioso factæ, exactoratis legionibus in ærario custodiebantur; unde delecto habito iterum promi solebant. Vide ad III. 69. § 8. *Miror Doujatii* in antiquitate et ritibus Romanorum peritiam, qui ad verba hæc Livii adnotavit: 'Erat igitur ærarium pro armentario, in quo signa et arma servabantur.' Et idoneus hic homo sibi visus est, qui Livium principi juventutis Franciæ ederet!

§ 2 *In loca altiora concesserc. Eo dictator agmine infesto subiit*] *In loca amitiora* ed. Parm. 1480. Sed recte

vulgatum servant omnes alii, et scripti et editi, nisi quod ordine vocabulorum mutato in *altiora loca* habeat Harl. 2. Mox etiam transpositis dictionibus *infesto agmine* est in Hav. Præterea *subdit* præfert Leid. 2. *subiit* Harl. 2. et Hav. Vide ad XXXVI. 20. § 3.

Nec procul Nomento signis conlatis fudit Etruscas legiones] *Nec pro in munimento* Hav. *nec procul munimento* Port. *nec procul monimento* Harl. 2. *nec procul momento* Leid. ambo, Lov. quinque, (sed eorum prior tantum a m. pr.) Lipsiens. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Satis patet, urbis minus notæ nomen librariis fraudi fuisse, in quo etiam simili modo lapsi sunt I. 38. § 4. hoc lib. c. 30. § 14. c. 32. § 3. et alibi. *Tum fudit et Etruscas legiones* Hav. et fragm. Hav. Verum τὸ *et* insititium est, perperam ex prioribus literis vocis sequentis repetitum. Nihil enim hic efficit, nec locum habere potest. *Mox in urbem, Fidenasque vallo circumdedit*, ordine inmutato, Lov. 2.

§ 3 *Copiæ quoque abunde ex ante convecto subiciebat*] *Abunde exacte convecto* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 5. et fragm. Hav. *abunde ex actæ convecto* Lov. 3. *abunde exacte convecto* Leid. 2. *abunde ex Anie convecto* Flor. *abunde ex Aniene convecte* Gaertn. *abunde ex Aniene convectæ* Lov. 2. *abunde ex Aniene convecto* Hav. *abunde Aniene ex ante convecto* Port. duplici lectione in contextum recepta. *Ex ante convecto* Livio alibi etiam usurpatur. Lib. v. c. 13. 'Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.' cap. 26. 'Quum frumentum copiæque aliæ ex ante convecto largius obsessis, quam obsidentibus, subpetere.' Ita 'ex ante præparato' XXXVI. 20. 'Ut arcis præsidium etiam (quia pauci erant) ex ante præparato sustentari posset.' 'Ex præparato,' τῶ 'ante' omisso, dixit XXII. 42. 'In prohibendis prædatoribus, tumultuario prælio ac pro-

cursum magis militum, quam ex præparato aut jussu imperatorum, orto, handquaquam par Pœnis dimicatio fuit.' Tum *sufficiebant* Gaertn. Paulo ante *qui frumentum*, pro *quia frum.* Flor. Tum vocula *non* omittitur in Klockian. At omnia verba *quia frumentum*, &c. *sufficiebat* desunt in Lipsiens.

§ 4 *Itaque expugnandi pariter cogendique*] Habet exemplar Borbetomiagense *Itaque expugnandi*. Rhenan. *Itaque expugnandi* edd. quas vidi, usque ad Frobenianam 1535. Ea vero prima dedit *Ita*, consentientibus etiam omnibus codd. scriptis. Alibi sæpissime hæ voces confunduntur culpa scribarum. Vide ad XXI. 53. § 7.

Propter propinquitatem notis, ab aversa parte urbis maxime neglecta, quia suapte natura tutissima erat] Solet hoc fieri vulgo, ut munitissima quæque securitatem pariant maxime. Diodorus lib. II. p. 67. de Semiramide : Παραγενομένη δ' εἰς τὴν Βακτριανὴν καὶ κατασκευασμένη τὰ περὶ τὴν πολιορκίαν, ἑώρα κατὰ μὲν τὰ πεδία καὶ τοὺς εὐφρόδους τῶν τόπων προσβολὰς γινομένας, πρὸς δὲ τὴν ἀκρόπολιν οὐδένα προσιόντα διὰ τὴν ὀχυρότητα· καὶ τοὺς ἔνδον ἀπολειπόντας τὰς ἐνταυθοῖ φυλακὰς καὶ παρεπιβοηθούσας τοῖς ἐπὶ τῶν κάτω τευχῶν κινδυνεύουσι. Innumera possunt exempla coacervari. *Gebh.* Varie in his verbis, quæ sanissima sunt, turbantur librarii: *propter propinquitatem noctis* præferunt inepte Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Tum præpositio *ab* non adparet in Leid. 2. Hinc *aversa parte urbis* legunt fere codd. quibus usus sum. Vulgatum tamen, quod typis inpressi et Flor. ac forte Klock. servant, probum est. 'Aversa pars urbis' est quam maxime ab hoste remota. Infra VIII. 26. 'Nolani per aversam partem urbis via Nolam ferente effugiunt.' 'Aversa urbis' vocat v. 29. 'Liberam per aversa urbis fugam dederat.' ubi pari modo in

plerisque codd. peccatur. Ita 'porta aversa' IV. 46. 'Per aversam portam turpi fuga deseruntur:' ubi alia exempla vide. 'Aversa pars castrorum' XXXIV. 47. 'Alius tumultus ex aversa parte castrorum est exortus:' ubi vide J. Fr. Gronovium. Sæpe autem 'aversus' et 'adversus' commutantur. Vide ad II. 31. § 6. Præterea *neglectis*, pro *neglecta*, Harl. 2. et Port. a m. sec. quasi referendum sit ad præcedens *locis*. Utraque lectione juncta *neglectatis*, id est, *neglecta, tis*, sive *neglecta, neglectis*, Hav. de quo librorum more late vide ad III. 44. § 4. Deinde *quia natura tutissima erat* Lov. 2. et 4. *natura tutissima erat* Lov. 3. et Lipsiens. nam *tutissima erat* Lov. 5. *quæ natura tutissima erat* Gaertn. *quæ natura tutissima erant* Port. pro quo deinde in margine emendabatur *quæ suapte natura tutissima erant*. Et hæc etiam lectio exstat in contextu Hav. *quia suapte natura tutissima erant* Harl. 2. *quia suapte natura transmissa tutissima erat* Voss. 1. *quia apte natura tutissima erat* Voss. 2.

Aggre in arcem cuniculum institit] De eadem re Flor. I. 12. 'Denique non scalis nec irruptione, sed cuniculo et subterraneis dolis peractum urbis excidium.' Quid sit 'cuniculus,' pueris notum: videlicet ὑπόνομος. Paterculus II. 27. 'Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marins adolescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine e terra emersisset, a dispositis in id ipsum interemtus est.' Diodorus vocat μεταλλείαν. Lib. XVI. p. 549. Ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τῶν κριῶν σαλεύων τὰ τεῖχη, καὶ διὰ τῆς μεταλλείας ὑπορύττων ἐπὶ πολὺν μέρος τοῦ τεύχους κατέβαλεν. Lib. XVIII. p. 665. Διὰ τῶν μεταλλευόντων ὑπορύξας τὰ τεῖχη. Claudianus in Consulatu Honorii IV. 331. 'ruat emersura juventus Effossi per operta soli.' Vide eum-

dem de Rapt. Proserp. II. 163. Livius v. 21. 'Cuniculus, delectis militibus eo tempore plenus, in æde Junonis, quæ in Veientana arce erat, armatos repente edidit.' XXIII. 17. 'Transversis cuniculis hostium cuniculos excipere.' Gebh.

§ 5 *Qui alii aliis succederent ad pugnam*] Td alii deest in Hav. quod a sequenti voce ob similitudinem interceptum esse, credi debet. Vide ad XXXIII. 27. § 4. *Alii aliis succederent simili modo dictum, ut XXVIII. 19. 'Et meminerant, et admonebant alii alios, supplicium ex se, non victoriam, peti: ' ubi ante Sigonium etiam ommissa erat vox alii, quam is ex conjectura addidit: ad quem locum plura exempla vide. Paulo ante durissimis locis, pro diversissimis l. Lov. 5.*

Continenti die ac nocte prælio] Vocem prælio omittit librarius Voss. 2. qui forte loci sensum non perdidit. Indicat autem continuum prælium fuisse die ac nocte, prælium die ac nocte continuatum fuisse. Eo sensu *continens* Livio frequens est. Vide ad v. 34. § 6.

Ab sensu operis hostes avertebat] Pall. 1. ac 3. *avertebat*. Gebh. *Avertebat* etiam Lov. 3. *Tum ascensu operis* Voss. 1. a sensu Leid. 2. et Lov. 1.

§ 6 *Perfosso a castris monte, erecta in arcem viù est*] *Ab castris* Hav. Voces vero *a castris* deficiunt in Leid. 1. quas reliqui omnes fideliter servant. Exsulat etiam verbum *est* a Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. quasi *rà erecta in arcem viù, quemadmodum præcedentia et sequentia, per ablativum elata accipi deberent. Vulgatum tamen, in quam scripturam ceteri codd. conspirant, verius videtur. Mox intentis Etruscis, sine τῶ que, Leid. 2. et ab certo periculo* Hav.

Clamor supra caput hostilis captam urbem ostendit] Pall. 1. ac 3. *supra caput hostis*. Pal. 2. *hostium*. Gebh. *Super caput* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et

fragm. Hav. Et ita fere loquitur Livius XXII. 4. 'Id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit: ab tergo et super caput decepere insidiæ.' Sæpe in his vocibus perperam commutandis librarii in Mss. turbant. Vide ad XXIII. 36. § 6. Utraque lectio ferri potest. Ita quod 'caumen supra hostem' Livius vocat VII. 34. 'super se tumulum' adpellavit inferius eodem cap. Caussam itaque mutandi nondum video, præsertim quum vulgatum etiam multi codd. tueantur, et inter eos optimus Flor. Præterea *hostis* Voss. 2. Lov. 2. Harl. 2. et Port. *hostium* Lov. 4. 5. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C.

§ 7 *Eo anno C. Furius Pacilius et M. Geganius Macerinus censores*] *Pacilius*, ut dixi. *Sigon*. *Eo sane anno, una voce antiores, Lov. 5. et Port.* sed ea hic inopportuna est, et recte ab aliis codd. repudiatur. Deinde *T. Furius* Lov. 2. *Titus Furius* Gaertn. *M. Furius* Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Porro ejusdem Hearnii codd. L. 2. N. ac C. servant a Sigonio rejectum *Pacilius*, quod mihi in nullo meo obvium fuit. Nam pro eo *Acilius* est in Harl. 2. *Actilius* in Port. *P. Altius* in Leid. 2. et Lov. 1. *P. Acilius* in Lov. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *P. Attilius* in Lov. 4. 5. et Hav. *P. Acilius* in Voss. utroque, Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. Neque aliter erat in vetustis edd. usque ad Frobenium, qui a. 1531. *Pacilium* substituit. Sed *Pacilium* legendum esse recte Sigonius monuit, qui etiam videndus est ad h. lib. cap. 12. § 1. Hinc conjunctio *et* non adparet in Lov. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad II. 17. § 1. Denique *Geganius* Leid. 2. Vide ad h. lib. c. 17. § 7.

Censores villam publicum in campo Martio probaverunt: ibique primum census populi est actus] Sub Servio Tullio, sexto Romanorum rege, etiam census populi est actus in campo Martio, ut I. 41. ait hic auctor. Vide

etiam quid sibi illud *probaverunt* velit. *Glār.* Quærit Glareanus quid sit *probaverunt* et *primum*, cum census in campo Martio a Ser. Tullio rege primum sit actus, non ab his censoribus. Respondeo *probaverunt* ex veteri Romano more dictum esse, quo modo adhuc in antiquis lapidibus Romæ visitur. [‘Non dubitat Glareanus, ex veteri Romano more dictum esse *probaverunt*: sed explicatum voluit, quod Sigonius non facit.’] In lapide apud Gruter. p. CLX. num. 3.

L. FABRICIVS. C. F. CVR. VIAR

FACIVNDVM. COERAVIT

Q. LEPI. M. F. M. LOLLIVS. M. F. COS. PROBAVERVNT.

Item apud eund. p. CLXXXVII. n. 4.

P. LENTVLVS. CN. F. SCIPIO

T. QVINTIVS. CRISPINVS. VALERIANVS. COS

EX. S. C. FACIVNDVM. CVRAVERE

IIDEMQVE COMPROBAVERE.

Si autem census actus est alias in campo Martio, at non in villa publica, quæ hoc primum anno probata est. Qua de re sic Varro de Re Rust. III. 2. ‘Villa publica ad rempublicam administrandam est utilis, ubi cohortes ad delectum consuli adductæ consistant, ubi arma ostendant, id est, ubi censores censu admittant populum.’ *Sigon.* Vide Cujac. Observ. XXIII. 33. *Klock.* ‘Probare’ proprie dicuntur censores, quum opus, quod mancipibus construendum locarunt, examinant, atque inquirunt an confectum sit secundum formulam præscriptam; quemadmodum contra ‘adprobare’ dicuntur mancipes ac redemptores, quum opus, quod extruendum conduxerunt, secundum leges sibi dictas absolutum esse demonstrant. Livius XLV. 15. Censoribus ‘petentibus, ut ex instituto ad sarta tecta exigenda, et ad opera, quæ locassent, probanda, anni et bimensis tempus prorogaretur.’ Vide Gronovium ad Plauti Amphitr. in Prolog. vs. 13. et viros doctos, sed imprimis

Burmam. ad Phædri Fab. IV. 24. 2. et quos ibi laudavit. Adde Brisson. de Verb. Signif. voce ‘Probare.’ Ceterum ultima verba ita exhibet Gaertn. *itaque ibi primo census populi est factus.* Sed *factus* postea mutatum est in *actus*.

CAP. XXIII. § 1 *Apud Marcum Licinium invenio*] Lege *Macrum Licinium.* Gebh. *Marcum Licinium*, literis errore operarum transpositis, Gruterus a. 1608. edidit, eademque lectio per aliquot proximas edd. propagata est. Similiter lapsi sunt scribæ Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. ut et Voss. 1. a m. sec. in quo a m. pr. scriptum fuerat *Mamercum Licinium.* Sed *Macrum Licinium* recte Gronovius a. 1665. revocavit. Quomodo etiam emendandum hic esse monuit Freinshem. ad Tacit. Annal. I. 71. Certe Licinio non *Marco*, sed *Caio*, prænomen fuisse, vulgo existimatur. Vide ad c. 20. hujus lib. § 8. Contra cognomen ejus *Macer* fuit, quo sæpius adpellatur quum apud alios scriptores, tum etiam apud Livium. Id autem hic nomini gentis præponitur, ut c. 8. loc. laud. ‘Quos linteos in æde repositos Moneta Macer Licinius citat identidem auctores.’ Ita ‘Pætus Ælius’ Gronovius Livio restituit xxx. 1. § 9. ubi moris Liviani ignari librarii *Pætus* verterunt in prænomen *Publius*, ut hoc loco *Macrum* in *Marcum*. Sed plura ibi vide. Ceterum paullo ante in sequenti duabus vocibus prisce impressi usque ad Moguntin. qui recte in sequenti reposuerunt. Vide ad VI. 22. § 1. Præterea *Verginium* item Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XIV.

§ 2 *M. Manlium et Q. Sulpicium consules*] Ita Frobenius a. 1535. vulgavit. Omnes priores habent *M. Manlium*: quæ etiam scriptura in plerisque codd. meis superest. Alibi sæpe hæc diversarum gentium nomina confunduntur. Vide ad XXXIV. 53. § 2. Præterea *Quintium Sulpicium*

Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Port. et fragm. Hav.

Ceterum in tam discrepanti editione] Discrepante editione Flor. Voss. uterque, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *editione discrepante* Port. *discrepante edictione* Leid. 2. solito errore. Vide ad XXI. 62. § 7. *discrepante* itaque recepi fere omnium codicum consensu. Vide ad VI. 14. § 13.

Et Tubero et Macer] Alternum eorum memoria lapsum esse, necesse est. Vide Perizon. *Animadvers. Hist. c. 9. p. 370. Duk. Prius et non adparet in* Lipsiens. Vide ad II. 44. § 3.

Neuter, tribunos militum eo anno fuisse, traditum a scriptoribus antiquis dissimulat] Vox militum aberat ab Harl. 1. *Tum fuisset, pro fuisse, habet* Leid. 1. Sed litera finalis *t* adhæsit ex principio seq. vocabuli. Vide ad XL. 7. § 8. Deinde *neuter dissimulant* Harl. 2. *trad. a script. diss. ant.* Lovel. 4.

§ 3 *Licinio libros haud dubie sequi linteos placet] Codex C. quem* Hearne Oxonii consuluit, omisit vocem *libros*. Eam omnes mei teneant, nisi quod a m. pr. desit in Lov. 4. Ceteroquin, quum mox *libros linteos* præcessit, *linteos* hic sufficere potuisset. Sed *libros* sequor. Præterea *haud dubio* Gaertn. a m. pr. Vide ad III. 24. § 3. *aut dubie* Flor. Vide ad XXVIII. 2. § 11.

Et Tubero incertus veri est: sed inter cetera] Tubero incertus veri est: sit inter cetera. Muretus. *Sit inter cetera* sibi quoque legendum videri, Gronovius monet hoc cap. § 6. *Tò et insuper* a Mureto ejectum omnes codd. servant; nisi quod ejus loco *sed Tubero incertus veri est* præferant Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Quod, si cum viris doctis *sit inter cetera*, pro *sed inter cetera*, legi placeret, non displiceret. Alibi autem *vocula et ac sed* in Mss.

confundi consueverunt. Vide ad XXI. 26. § 6. *Mox incomperata, pro incomperata,* Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Eodem errore passim commiscetur 'partus' et 'paratus,' (vide ad v. 6. § 1.) 'comperta' et 'comparata.' (vide ad XXXIX. 29. § 5.) *Comperta* erat in Flor. a m. pr.

Hoc quoque in incerto positum] Hic quoque Gaertn. Deinde *in merito positum* Lov. 3. *in incertum positum est* Lov. 4. a m. pr. in quo postea *in incerto* emendatum est. Præpositionem *in* omisit Harl. 2. sed eam elisit syllaba incipiens vocis seq. Vide ad VIII. 33. § 6. *Hoc quoque in cetero positum* perperam Hav. *In incerto* ut v. 28. 'Eodem anno in Æquis varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit, et apud ipsos exercitus, et Romæ, vicissent, victine essent.' 'Ponere in incerto' autem, ut 'ponere in discrimine,' Liv. in Præfat. 'Sed hæc et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt, haud in magno equidem ponam discrimine: 'ponere in gloria' XXVI. 37. 'Ut ad mœnia urbis Romanæ nullo prohibente se pervenisse in gloria ponebant, ita pigebat irriti concepti.' Quod 'in gloriam ponere' dixit Pseudo-Sallust. Declam. in Cicer. c. 2. 'Civitatis incommodum in gloriam suam ponit: 'in dubio ponere' Valer. Max. IX. 6. ext. 2. 'Quo evenit, ut, alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, majore, an pejor vir haberi deberet, poneret.'

§ 4 *Exterritis metu similis excidii] Ita* Clericus edidit, quum priores omnes *excidii* præferant, neque aliter exhibeant omnes scripti; quos sequi tutius est. Vide ad v. 15. § 9. Paullo ante *Trepid. est in Etr.* trajectis vocibus Lov. 2. Præterea *solis exterritis, pro solum ext.* Gaertn.

Sed etiam Faliscis memoria initi primo cum iis belli] Vocula sed exsulat a Lov. 4. quæ abesse posset, quum alibi sæpe omittatur. Vide ad I. 25.

§ 3. Non tamen eam hic expungendam puto, quod in aliis omnibus constanter supersit. Præterea *inīti primī cum his belli* præfert Port. *primo cum iis bello* Lov. 5.

§ 5 *Legatis circa viginti duos populos missis*] *Lege circa XII. populos*, ut habent edd. primariæ, et Pal. 2. Nam Pall. 1. ac 3. *circa decem populos*. Gebh. *Lege circa duodecim populos*, ex Livio alibi, et mox. T. Faber. Omnes antiquiores edd. præferunt *circa XII. populos*: pro quo Parisini 1573. errore operarum vulgarunt *circa XXII. populos*: quod fideliter proximi plerique editores servarunt usque ad Gronovium, qui 1665. *circa duodecim populos* restituit. Neque aliter est in omnibus meis et in Hearnii Oxon. codd. Ita duodecim Etruriæ populi memorantur v. 1. 'Quod suffragio duodecim populorum' (sc. Etruriæ) 'alius sacerdos ei prælatus esset:' et c. 33. 'Ii' (nempe Tusci) 'in utrumque mare vergentes incolere urbibus duodenis terras, prius cis Apenninum ad infernum mare; postea trans Apenninum totidem, quot capita originis erant, coloniis missis.' De Etruriæ in duodecim populos divisione pluribus vide Cluverium Ital. Antiq. II. 1. p. 434. Dempster. in Etrur. Reg. III. 8. et Fontanin. Antiq. Hortæ l. I. c. 1. p. 15. Quum autem ex duodecim populis illis duo, Veientes et Falisci, legatos circa reliquos misisse dicantur, qui ergo tantum decem fuerunt, videri posset præferenda esse lectio, quam in duobus Pall. Gebhardus, et ego in Lov. 3. invenimus *circa decem populos*. At reliquorum codd. auctoritas, ut et omnium vetustiorum edd. illis concinentium consensus efficit ut *duodecim* præferendum iudicem, et eodem modo accipiam quo 'Pindarus novemque Lyrici' dixit Petron. in Satyr. c. 2. ubi vide Burmann. Paulo ante *Ergo quum duæ*, pro *Igitur q. d.* Lov. 4. Vide ad XXI. 40. § 6.

Ut ad Voltumæ sanum indiceretur omni Etruriæ concilium] Quidam 'Voltumnæ' interpretantur 'Vulturnam,' pro 'Vulturrenam,' nunc 'Volaterram,' ubi et Deæ nomen olim fuerit, quod ego lectori iudicandum relinquo. Id non abhorret a vero locum in media alicubi Hetruria fuisse, aptum duodecim urbibus, e quibus ad concilia mittebantur legati. *Glar. Vultumnæ sanum* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *Volturnæ sanum* Lov. 2. 5. Harl. 2. et Port. *Vulturnæ* Gaertn. *Voltulæ sanum* Hav. Eædem similesque variæ codicum lectiones reperiuntur hoc lib. c. 25. § 7. c. 61. § 2. v. 17. § 6. et VI. 2. § 2. ubi videnda quæ notantur. Hearne *Vertunæ sanum*, ut vocatur Gyrardo in Syntagm. Deor. p. 52. edit. ult. dicendum esse existimat. Ceterum de hoc loco, ubi sæpe universæ Etruriæ conventus celebrabatur, vide Cluver. Ital. Antiq. II. 3. p. 563. et Dempster. Etrur. Reg. IV. 75. Præterea *inducerent* ed. Rom. 1472. *indicerent* Parm. 1480. Vide de similibus erroribus ad XXXVIII. 40. § 1. Denique *omnis Etruriæ concilium* Harl. 2. quod in *omnes Etruriæ concilium* perperam mutatur in Hav. *consilium* male est in Lov. 5. et Gaertn. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5.

Velut magno inde tumultu inminente] *Deinde*, pro *inde*, Gaertn. et Hav. Quomodo alibi sæpe peccatur. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Vox *inde* abest ab Harl. 2. quam recte reliqui servant: *inde* enim est ex indicto omni Etruriæ concilio.

§ 6 A. *Postumius Tubertus magister equitum est dictus*] *Aurelius Postumius* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et excusi usque ad Frobenium, qui A. *Postumius* a. 1531. substituit. Idem etiam primus *Tubertus* eodem tempore edidit, quum priores cum Flor. Lov. 1. 3. 4. Voss. utroque, Leid. 2. et Harl.

2. *Tubero* dedissent; *Tuber* haberent Leid. 1. Lov. 2. 5. Lipsiens. Gaertn. Harl. 1. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 26. § 11. et Glareanum ad c. 29. § 5. Alibi sæpe voces *Aulus* et *Aurelius* commutantur inter se in scriptis antiquis. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXIV. Præterea τδ est abest ab Harl. 2.

Bellumque tanto majore quam proximo conatu adparatum est] Etsi nihil variant libri veteres, scribe *tanto majore, quam proximæ, conatu*. Mox c. 26. 'Majore tamen conatu, quam alias umquam.' xxxv. 21. 'Tiberis infestiore, quam priore impetu, illatus urbi.' Scribe *quam prius*. Paulo ante, 'Sed inter cætera, vetustate incomperta, hoc quoque in incerto positum.' Non inepte scribas *sit inter cætera*. Ut videatur hoc, non interposito suo judicio, ambiguum relinquere. J. F. Gron. *Quam proximum* fragm. Hav. a m. sec. Reliqui *proximo* servant. Pro quo bene Gronovius *proxime*, id est, 'nuperrime,' reposuit. Hoc sensu sæpius Cicero alii que ea voce usi sunt. Ad Attic. viii. 3. 'Hæc te scire volui, scripsisque sedatiore animo, quam proxime scripseram.' xi. 10. 'Plura ad te scribam, si mihi ad eas literas, quas proxime ad te dedi, rescripseris.' Vide tamen an *proximo* hic adverbialiter pro 'proxime' accipi possit. Ita certe occurrit apud eundem Cic. ad Att. iv. 17. 'Ab Quinto fratre et a Cæsare accepi a. d. ix. Kalend. Novemb. literas, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla præda, inperata tamen pecunia, datas a litoribus Britannia proximo a. d. vi. Kalend. Octob.' ubi videndus Manutius. Mox *quam a duobus populis* Leid. 2. Port. fragm. Hav. Lov. 1. 4. 5. Lipsiens. et Gaertn. *Quam de duobus populis* edd. Rom. 1472. et Parm. 1480.

CAP. XXIV. § 1 *Ea res aliquanto expectatione*] Vocabulorum ordine inverso *Aliquanto ea res* Lov. 5.

§ 2 *Itaque quum renunciatum a mercatoribus esset*] Pal. 3. *ab mercat. foret*. Gebh. *Ab mercat.* apud me tantum Hav. *esset* vero in omnibus constanter superest, præterquam in Lov. 3. in quo etiam *foret* scriptum inveni. In verbis seqq. *negat a Veient.* pro *negata Veient.* Lipsiens. *negata a Veient.* Lov. 2. Verum Veientes non negant, sed petierunt auxilium.

Cum quibus spem integram communicati non sint] Utrum hæc loquutio Livianis temporibus, vel facilitati potius, conveniat, judicium singulorum esto. Interim levem corruptellam concipere possumus pro *communicari non sirint*, ut nos credimus a Livio fuisse scriptum. Jac. Gron. *Communicati non sint*, pro 'non communicaverint.' Plura hujus generis observarunt alii. Vide Grævium ad Cicer. ad Att. ii. 17. et Perizon. ad Sanctii Minervam i. 15. § 4. ubi refellit conjecturam *non sirint*. Duk. De τῶ *sirint* vide ad i. 32. § 7. Illud in vulgata lectione Gronovio displicuit, quod *communicati non sint* forma passiva usurpetur significatione activa, pro 'non communicaverint.' Id vero cur Livianis temporibus, vel potius ejus facilitati, non convenire judicandum sit, nondum caussam video. Livianis temporibus convenire posse, prohat syllabus verborum similiter apud Varron. Horat. Virgil. Cicer. Ovid. usurpatorum, collectus a Voss. Gramm. v. 5. Neque facilitati Livianæ adversari, constat exemplo verbi 'fluctuari,' quo sensu activo utitur xxiii. 33. 'Utrius populi mallet victoriam esse, incertis adhuc viribus, fluctuatus animo fuerat:' quod exemplum ibidem Vossius laudavit. xxxvi. 10. 'Ut incerti fluctarentur animi magnæ partis Larissæorum inter metum præsentem hostium, et verecundiam absentium sociorum.' Et, quæso, cur minus facilitati Livianæ convenit, verbis passivis significatione activa uti, quam

verbis activis significatione passiva, sive neutra? Vide ad i. 17. § 6. Certe *communicati non sint* pro primigenia atque incorrupta Livii scriptura habuerunt Freinshem. ad Flori ii. 17. § 11. et Morhof. in Dissertat. Academ. p. 610. Omnes etiam codd. qua manu, qua typis descripti, in vulgatum conspirant, nisi quod aperta librarii aberratione *communicanti non sint* præferat Leid. 1. *sirint*, quod inter antiquata est, a Livio fere non adhibetur, nisi ubi formularum antiquarum ipsa verba servat. Ceterum *rem integram* Lov. 5. solito errore scribarum. Vide ad v. 12. § 4. Paulo ante trajectis vocibus *consilio suo* Lov. 4.

§ 3 *Tum dictator, ne nequidquam creatus esset*] *Tunc dictator* fragm. Hav. Vide ad ii. 12. § 15. *cum dictator* Lov. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Hinc vel vocula *ne*, vel vocis *nequidquam* prima syllaba aberrat a Flor. Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Sed alterum ab altero interceptum est inertia scribarum. Simili culpa *nequam* est in Lov. 5. *ne nequam* in Leid. 1. *Tum esset creatus* habet Gaertn. Mox *adepta*, pro *adempta*, Lov. 1. Vide ad ii. 15. § 6.

Aliquid operis edere, quod monumentum esset dictaturæ, cupiens] *Aliquid opus* Lipsiens. *Tum monumentum dictaturæ esset*, in alium ordinem trajectis vocibus, Hav. Præterea *concupiscens* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Non tam magnitudine honoris, quam diuturnitate obfensus] *Quam diuturnitatis* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Port. Klockian. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed vulgatum præstare nemo non videt.

§ 4 *Rempublicam foris gerendam*] *Generandam* aperto librarii lapsu Flor. *agendam* Harl. 2. Novi ‘*agere rempublicam*,’ pro *regere*, adminis-

trare, alibi inveniri. Unius tamen codicis, ejusque non optimæ notæ, fides merito levior est, quam ut reliquorum vulgatum servantium consensui præferatur, præsertim quum ‘*gerere rempublicam*’ Livio usitatum sit. Supra iii. 19. ‘*Tum hercule illo die, quo ego consul sum creatus, male gesta respublica est.*’ Et ita ‘*republicam gerere*,’ pro bellum reipublicæ causa gerere, administrare. Vide Gronov. ad Liv. viii. 31. § 2. Paulo ante *concione evocata* Lovel. 2. et Lipsiens. Sed error ex non intellecto compendio *evocata*, vel *evocata* ortus est. Similem errorem vidimus ad i. 3. § 3. Vide etiam vii. 14. § 8. In seqq. *præstando*, pro *præstanda*, Gaertn. Deinde *τὸ immortales* negligitur in Lov. 5.

Se, quod intra muros agendum esset, libertati populi Romani consulturum] Pronomen *se* abest a Leid. 1. quod eliserunt ultimæ literæ præcedentis vocis *suscepisse*. Vide ad xxxiv. 11. § 7. Præterea *quod intra muros agendum esset populi Romani, consul*. Hav. Sed, vocem *libertati* negligentia librarii excidisse, mihi certum est, et seqq. etiam indicant.

Maximam autem ejus custodiam esse] *τὸ autem deficit* in Leid. 2. vocula *ejus* in Lov. 4. Mox *tempori modus imponeretur* legunt Voss. 2. Lov. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. culpa librariorum; unde etiam *facium* est ut *quibus nūs* (id est, *numerus*) imponi legatur in Gaertn. *quibus viris imponi* in Lipsiens. Vide ad ii. 44. § 5.

§ 5 *Alios magistratus annuos esse, quinquennalem censuram gravem esse: iisdem per tot annos*] Distingue et corrige: *Alios mag. annuos esse: quinquennalem censuram: grave esse iisdem per tot annos*. Cicero Famil. xvi. 21. ‘*Deinde illud etiam mihi succurrebat, grave esse, me de iudicio patris iudicare.*’ Utinam tam facile esset emendare quod sequitur § 7.

J. F. Gron. *Grave esse* fuit etiam in Port. et præterea, nisi excerpta mea fallunt, in utroque Voss. Reliqui codd. vulgatum servant, nisi quod *cenuram esse gravem* præferat Hav. Cic. ad Famil. II. 6. 'Grave est enim homini pudenti petere aliquid magnum.' Orat. pro Balbo c. 9. 'Etenim in populum Romanum grave est, non posse uti sociis: ' et alibi sæpe. Præterea *Annus alios magist. esse*, ordine inverso, est in Harl. 2. Mox *obnoxius vivere* Flor.

Se legem laturum, ne plus quam annua ac semestris censura esset] *Se lege laturum* Voss. 2. et Lov. 3. quorum librariis displicuisse videtur genus loquendi 'lex, ne esset,' pro lex constituens, jubens, ne esset. Sed eadem locutio etiam supra obvia fuit III. 55. 'In posterum muniunt, sanciendo novam legem, ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet: ' ubi nonnulli codd. eodem, quo hoc loco unus, errore præferebant *sanciendo nova lege*. Vide quæ ibidem notavi. Mox vocula *quam* deficit in Hav. Eam autem in simili locutione sæpius a Livio supprimi, videbimus ad XLI. 12. § 8. Tum *annua atque semestris* idem codex a m. pr. vocula *ac* inter versus adscripta. *Semestris* Leid. 1. Lov. 1. et Klockian. quod ex orthographia eo seculo, quo codd. scripti sunt, usitata adhæsit. Vide Dausquei. Orthogr. parte sec. hac voce. Similiter etiam in iisdem et aliis codd. scribebatur v. 4. § 7. atque alibi.

§ 6 *Legem postero die pertulit*] Ex his verbis conficit Gruchius de Comit. I. 4. p. 81. tum nondum quidquam de legibus per trinundinum promulgandis constitutum fuisse; quod præterierunt alii, qui de legibus scripserunt. Duk.

Pertulit. Et ut reipsa, inquit, sciat, Quirites] Vocula *et* exsulat a primis edd. vel a vocula seq. vel a vocis præced. ultimis literis intercepta. Recte addidit Aldus, cum quo stant

omnes codd. nostri, nisi quod *etiam*, pro *et*, sit in Harl. I. solito lapsu operarum. Vide ad XXII. 47. § 9. Præterea mutanda est distinctio hoc modo, *pertulit, et, ut reipsa, inquit, sciat*. Mox pronomen *mihi* non adparet in Leid. 2. Sed, eo trajecto, insuper *quam diurna mihi non placeant* præfert Lov. 3. Alibi voces 'diurnus' et 'diurnus' commutantur. Vide ad v. 28. § 10.

§ 7 *Deposito suo magistratu, modo aliorum magistratui inposito, sine alteri*] Voces *duæ sine alteri*, non sunt in veteribus multis libris, nec videntur necessariæ. Neque enim, quis ille sit magistratus, apparet. Siquidem deposuit dictaturam, censuræ modum imposuit: nisi magisterium equitum intelligere velimus: at in suo, id est, in dictatura, includitur. Sigon. Placet legere *modo al. magist. sine altercatione inposito*. Klock. Onisit dno verba Campanus *sine alteri*; credo quod non assequeretur: desideranturque in Pal. 2. et Sigonii libro. Non ejicienda continuo, quandoquidem vetustiores vindices nacti sint Pall. primum ac tertium Mss. editionemque Andreae. Gebh. Quid est *sine alteri*? Delet libro suo auctore Sigonius, nec habet Campanus. Plures tamen servant. An ex margine irrepsit, corruptum ex *sine aietm*. VI. quo significabat ejus auctor, modum aliorum magistratui, id est, censuræ, impositum *sine anni et mensium sex*. Lib. IX. c. 33. 'Qui quinquennalem ante censuram et longinquitate potestatem dominantem intra sex mensium et anni coëgisset spatium.' An fuit *sine anni*, ut iudicet Livius, extremo anni hæc acta? Deleatur potius tamquam interpretatio τῶν *modo aliorum*. J. F. Gron. Voces *sine alteri* non modo plures servant codd. sed etiam integriores. Superstunt enim in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. I. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Contra desunt in Leid. 2. Lov. 1. Harl.

2. Port. et Hav. Et tamen viris doctis voces illas, in quibus nullus sensus videtur, delentibus non adversor. Ant. Perizonius non modo Gronovio adsentiens τὰ *fine alteri*, sed et vocem *magistratu* expungendam putabat, nullam aliam, ut existimo, ob causam, quam quod modo *magistratu* præcesserit, atque inde facile hic repeti potuerit. Pertinaciter tamen dissentientibus codd. vetustis id tentari displicet, in primis quum Livio sollemne fuerit, easdem voces parvo verborum ambitu iterum iterumque repetere. Vide ad I. 3. § 9. In Lipsiens. quidem desunt voces *magistratu modo aliorum*, unde legendum videri posset *deposito suo magistratu, inposito fine alteri*. Potius tamen est, ut existimemus repetitionem vocum *magistratu, magistratu* causam fuisse cur scriba tres illas voces omiserit. Neque etiam Klockii conjecturam probare possum. Non enim Liv. legem ‘consensu ingenti omnium,’ sed ‘populi, perlatam’ scribit. Verosimile autem non est censores se huic legi non opposuisse, quam eos a gre adeo tulisse Livius scribit, ut Mamercurum tribu moverint, octuplicatoque censu ærarium reliquerint, licet tamen contentiones censorum non memorentur. Ceterum *magistratu fine inposito alteri* confuso ordine vocum est in Lov. 4.

Congratulatione ac favore ingenti populi domum est reductus] Malim, quemadmodum habet archetypum volumen, *cum gratulatione ac favore ingenti populi est reductus*. Rhen. Pall. I. 3. Camp. ed. *cum gratulatione* : quod cum Rhenano probo. Gebh. Ex omnibus meis *congratulatione* tantum supererat in Lov. 2. Lipsiens. Hav. et forte Flor. ex quo nihil in excerptis notatur. Reliqui recte præferunt *cum gratulatione*, quod etiam Gronovius 1665. in contextum recepit. Ita III. 70. ‘Victor Agrippa cum mutua gratulatione ad victorem collegam castraque hostium venit.’ x. 44. ‘Et

consules, cum gratulatione mutua legionum suaque, castra conjungere.’ Ut autem hic ‘deducere cum gratulatione,’ ita ‘prensare cum indignitate III. 12. ‘Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos :’ ubi plura vide. Solet autem sæpe in Mss. τὸ *cum*, in *con*, *com*, vel *col* mutatum, proximæ voci jungi. Ita *congratulatione* in quibusdam codd. infra erat, pro *cum gratulatione*, loco laud. x. 44. § 2. *conferret*, pro *cum ferret*, II. 40. § 5. *collaudationem*, pro *cum laudationem*, II. 61. § 9. *confractis*, pro *cum fractis*, III. 49. § 5. *competissent*, pro *cum petissent*, IV. 30. § 1. *confeciales*, pro *cum feciales*, VII. 6. § 7. *commentionem*, pro *cum mentionem*, c. 9. § 5. *confulta*, pro *cum fulta*, cap. 12. § 8. *comploratum*, pro *cum ploratum*, XXIII. 42. § 4. *conjunxisent*, pro *cum juncti essent*, XXV. 35. § 1. *compari*, pro *cum pari*, XXX. 2. § 4. *contentatis*, pro *cum tentatis*, XXXVII. 9. § 11. *convocatis*, pro *cum vocatis*, XL. 7. § 2. Pari errore *acrescentem*, pro *ad crescentem*, datum fuisse, vidimus ad II. 45. § 12. Etiam alibi peccasse librariorum, duas voces, quæ divisim scribendæ erant, in unam conjungendo, dictum est ad I. 47. § 9. Contrario errore *cum dixit*, pro *condixit*, exstat I. 32. § 10. *cum fuso*, pro *confuso*, I. 33. § 8. *cum loquentibus*, pro *conloquentibus*, III. 36. § 2. *cum scientia*, pro *conscientia*, c. 69. § 10. *cum junxisset*, pro *conjunxisset*, IV. 32. § 6. *cum clamaverant*, pro *conclamaverant*, c. 40. § 3. *cum curreritis*, pro *concurreritis*, VI. 7. § 6. *cum sedisset*, pro *consedisset*, c. 38. § 5. *cum senuisset*, pro *consenuisset*, c. 39. § 6. *cum lapsa*, pro *collapsa*, XXI. 18. § 7. *cum lege*, pro *collegæ*, XXVI. 3. § 8. Et ita Columella emendandus est ex auctoritate optimi codicis Sangerman. de Re Rust. II. 8. ‘Judæam et Arabiam pretiosis odoribus inlustrem haberi, sed nec nostram civitatem prædictis egere stirpibus : quippe compluribus locis urbis jam casiam

frondentem conspicimus:’ antea edebatur quippe cum pluribus. Deinde populo domum est reductus Leid. 1. Lov. 5. Lipsiens. et Harl. 1. a populo domum est reductus se in Oxon. L. 1. et 2. reperisse, auctor est Hearne: et ita præfert Lov. 2.

Tribu moverunt, octuplicatoque censu ærarium fecerunt] Observant hic Godelevæns et alii, recte igitur Festo censores dictos, quod tanti rem suam quisque aestimare solitus sit, quantum (vel quanti) illi censuerint: cum sæpius censum multiplicarent: illa tamen æquitate admissa, ut relevaretur is, qui in tabulis publicis delato modo ex certis causis frui non possit, verbis Ulpiani l. 4. de Censibus. Honesta oratio: sed quæ ad id, quod maxime hoc in loco explicandum est, nihil pertinet. Delatus sive relatus ille modus est ultro profitentis; multiplicatus vero census est mulctæ sive coërcitionis; nec fiebat nisi notæ causa. Marcellus Donatus ad Livii xxiv. 18. id est, inquit, pro sui capitis octo plus ærario solveret, quam capite censi pendere tenebantur. Pro suo capite octuplum, quod capite censi; vel octies tantum, quantum capite censi, dicere voluit. Sed et sic errat. Non enim dicit Livius octuplicatam capitationem, aut octuplicato ære capite censum; sed ‘octuplicato censu ærarium.’ Cujus censu? ipsius utique Mamerci. Ergo ‘octuplicato censu ærarius,’ qui, ubi pro censu pendere deberet assem unum, damnas erat pendere octo. Eodem modo ‘decuplicato censu ærarius,’ qui, ubi in millia ex censu conferebant alii cives non notati unum, animadversionis censoriæ causa pendebat decem. Gron. de Pecun. Vet. iv. 1. p. 262. Adde Dodwellum in Appendice Prælect. pag. 710. et seqq. ubi πολλά μὲν ἔσθλα, πολλά δὲ λυγρά. Recte disputat adversus eos, qui tradiderunt, ‘ærarium facere’ esse omnia

jura civitatis Romanæ, omnes honores, dignitates, ac jus suffragii ferendi adimere, et hoc unum relinquere, ut ærarius pro capite suo æra tributi nomine pendat: quæ est sententia Manutii de Civit. Rom. p. 28. tom. 1. Thes. Græv. de Legibus c. 19. et de Comit. cap. 2. et Sigonii de Ant. Jur. Civ. Rom. 1. 17. et 11. 16. Sed minus bene discrimen statuit inter ‘jubere mutare tributum,’ et ‘tribu movere,’ contra diserta verba Claudii censoris apud Livium xlv. 15. ‘Neque enim, si tribu movere possit’ (censor,) ‘quod nihil sit aliud, quam mutare jubere tributum, ideo omnibus quinque et triginta tribubus emovere posse.’ Nec rectius pro eodem habet ‘tribu movere’ et ‘in Cæritum tabulas referre,’ aut eos, qui tribu moti erant, ab honoribus exclusos fuisse dicit. Nam idem ille Man. Æmilium, quem hic tribu motum et ærarium factum esse narrat Livius, paucis post annis dictator dictus est, cap. 31. et Q. Cæcilius Metellus A. U. C. 1033. a censoribus tribu motus et ærarius factus, anno sequente tribunus plebis fuit. Livius xxiv. 18. et 43. Sed non est hujus loci pluribus de his disputare. Duk. Quid sit ‘tribu movere’ et ‘ærarium facere’ vide ad xxiv. 18. § 6. Ceterum *tribus moverunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Lipsiens. et Gaertn. *tribu movere* Hav. et fragm. Hav. Tum *octuplicatoque* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. pr. qui a m. sec. *octuplicato* præfert. Deinde *fecē*, id est, *fecere*, Lov. 5. Paulo ante *passi in Mam.* Lov. 2. Lipsiens. et Gaertn. *passum Mam.* Lov. 5.

§ 8 *Quam rem ipsum ingenti animo tulisse ferunt*] Tò ipsum deficit in Harl. 2. et Hav. in quorum posteriori etiam mox non adparet vox *intucentem*.

Primores Patrum, quamquam] Repetendum verbum *ferunt*; nisi quis

aliquid deesse existimet. Nam et illud *quippe* nihil post se habet, ut sæpe alias. *Glar.*

Quamquam deminutum censuræ jus voluissent] Florebellus, de quo dixi, episcopus, eodem ingenio usus, legit *noluissent*, hoc sensu. Mamercus dictator, qui censuram ex quinquennio annuam et semestrem fecerat, ærarius factus a proximis censoribus, ingenti animo tulit eam rem; causam potius ignominie respiciens, quam ipsam ignominiam. Patres, quamquam Mamercum inimici erant, quod noluissent censuræ jus ab eo imminutum; quia, facta annua et semestri censura, sæpius se quisque censoribus subjectum fore videbat, quam censuram gesturum; tamen exemplo acerbitatis censoriæ offensi sunt, id est, quod Mamercus ea de causa ærarius a censoribus factus sit. *Sigon.* Campanus edidit *noluissent*. Perperam meo animo. Quippe si rationes hic Livio allatas consideres, omnino Patres voluisse deminutum censuræ jus statnes, primo exemplo acerbitatis offensos, deinde continuatione. Semper enim subjectos se ejus potestati fore videbant, rarissime autem illius magistratus participes. *Gebh.* Scribe cum Voss. utroque, Rott. Campano, Aldo, *noluissent*. Sentit enim non placuisse quidem Patribus, censuræ jus a Mamercum contractum esse, eoque paullulum supplicii meritum illos credidisse, sed tamen acerbitate tanta censorum offensos, quod exemplum quisque vereretur. *J. F. Gron.* *Voluissent* servant Lov. 3. 4. a m. altera, 5. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Sed recte Florebellus apud Sigoninum et Gronovium *noluissent* legendum monuerunt. Et ita reliqui codd. mei præferunt. Idem de Oxon. suis profitetur Hearne, nisi quod in codice C. vulgatum *voluissent* restet. *Noluissent* etiam præfert ed. Mediol. 1505. Alibi sæpe hæc vocabula commutantur. Vide ad xxxix. 15. § 11.

Id tamen sive Florebellus, sive Sigonius peccavit, quod verba, 'quippe quum se quisque, &c. quam censuram gesturum,' ita exponat, quasi illis ratio reddatur, ob quam Patres censuræ jus deminutum noluerint; quum potius expriment canssam, cur exemplo acerbitatis censoriæ offensi fuerint, ut recte Gronovius accipit. Doujatius vulgatum *voluissent* forte verum conjicit, et verba hæc ita intelligenda existimat, ut Livius dicat, primores senatorum, cum etiam antea voluissent censorum potestatem coerceri, tanto magis id probasse, ubi hoc severitatis exemplum non sine magna offensione viderunt. Post inventas fruges glandibus vesci, nemini invidio, modo non in eandem legem adstringar. Censoribus primum institutis sperabant Patres, ut magistratus istius, cujus exigua fuerunt initia, jus deinde augetur, Supra hoc lib. c. 8. 'Patres, quamquam rem parvam, tamen, quo plures patricii magistratus in republica essent, læti acceperere: id, quod evenit, futurum etiam credo rati, ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent.' Verisimile igitur non est, eos nunc censuræ jus deminutum voluisse. Ceterum *quam*, pro *quamquam*, præfert Voss. 2. altera syllaba ab altera intercepta, quomodo et supra hoc lib. peccatum esse notavi c. 12. § 8. Tum vox *deminutum* negligitur in Harl. 1. culpa librarii; pro quo *deminutum* ostentant Leid. 2. Lov. 2. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 1. § 7. Deinde *censura ejus*, male in suas voces contributis literis olim continua serie scriptis, Flor. et Lipsiens. pro quo datum est *censuram ejus* in Lov. 2. 4. 5.

Exemplo acerbitatis censoriæ offensus] *Offensi* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Verum librarii non viderunt, id quod recte Glareanus monuit, ad verba 'primores Patrum'

ex præcedenti repetendum esse 'ferunt;' adeoque hic non *offensi*, sed *offensos*, legendum esse.

Se quisque diutius ac sæpius *subjector censoribus fore cerneret*] Vocem *censoribus*, quæ in omnibus codd. superest, operarum sine dubio culpa exsultat ab edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Deinde *cernerent* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Passim τὸ *quisque* cum verbo plurali constructur. Vide ad II. 22. § 7. Hic tamen vulgatum servandum, ut et mox verbis seqq. ubi *gestarunt*, pro *gesturum*, habet Leid. 1. *gestarent* Voss. 2. Lov. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *gestaret* Harl. 2. et Lov. 2. *gestarum* Lov. 4. a m. sec. priori lectione penitus erasa.

§ 9 *Ut vis a censoribus nullius auctoritate, præterquam Mamerci, deterri quiverit*] *Vix*, pro *vis*, Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Voss. 1. in margine; quæ diversitas etiam alibi in Mss. obvia est. Vide viros doctos ad Quinctil. Declam. VII. 6. p. 158. Præterea *quiverit* Leid. 2. Harl. 2. Port. a m. sec. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. *q̄rit* Hav. *quirit* Lov. 4. a m. pr.

CAP. XXV. § 1 *Tribuni plebis assiduis concionibus prohibendo consularia comitia*] *Tribuni plebi* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide mox hoc cap. § 9. et § 11. ac supra ad II. 42. § 6. Mox *contentionibus* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. N. Vide hoc lib. ad c. 6. § 4. Vox autem *consularia* abest a Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. in quorum tamen primo et ultimo fuit *acomitia*. Sed *prohibendo a comitiis* est in Lov. 2. et Lipsiens.

Quum res prope ad interregnum perducta esset] Pal. 2. *deducta*. Gebh. *Deducta* etiam Hav. *producta* Gaertn. Reliquis tamen nihil mutantibus, vul-

Delph. et Var. Clas.

gatum perducta præferendum puto. Mox evincere, pro evicere, Lipsiens.

§ 2 *Victoriæ præmium, quod petebatur, ut plebeius crearetur, nullum fuit*] Antiqua lectio *victoriæ præm. . . nullus fuit*. Expone *nullus fuit*, scilicet 'creatus.' Appositive 'victoriæ præmium nullus fuit.' *Rhen.* Recte hæc sunt emendata ab Rhenano: neque aliter offendi in Pall. 1. et 3. atque Andreae ed. Vulgata antea est ex Inbidine magistrorum interpolata lectio *nullum fuit*. Gebh. *Nullus fuit*, ut viri docti in suis codd. invenerunt, itidem habent Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 3. 4. 5. Harl. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. *nulli fuit* est in Port. ut vulgatum non nisi in suspectæ fidei codd. superferit. Inter hos etiam superest in fragm. Hav. sed tantum a m. sec. priori lectione ita abolita, ut, quid antea scriptum fuerit, nunc intelligi nequeat. Si et *nullus* displiceret, substitui posset *nullius*: cui lectioni videtur favere Lov. 1. in quo est *nullus*. Ceterum septem priora vocabula *victoriæ, &c. crearetur* desunt in Hav. cujus librario frandi fuit quod *crearentur* modo præcesserat. Vide ad IX. 11. § 11.

M. Fabius Vibulanus, M. Foflius, L. Sergius Fidenas] Capitolini lapides *M. Foslius* habent. Quorum auctoritas summa mihi semper visa est. *Sigon.* *M. Foflius* pertinaciter obtinet in omnibus scriptis et editis ante Sigoninum. Sed Sigonii lectionem probat Pighius in *Annual*, ad a. cccxx. p. 178. Vide eundem Sigonium ad IX. 20. § 1. Quod autem ea emendatio firmetur lapidum Capitolinorum auctoritate, rectum est. Non tamen respiciendi sunt ad hunc annum ubi interiere, sed potius ad annos cccxxxiiii. cccxxxv et cccxxxix. Præterea vox *patricii* non est in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Jubulanus* vel *Jubilanus*, pro *Vibulanus*, legunt Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn.

Livius.

21 A

et Hav. Vide ad III. 25. § 11.

§ 3 *Ædes Apollini pro valetudine populi vota est*] Ms. Fuldensis *Ædis*. Modius. *Ædis* etiam Flor. Leid. 1. Lipsiens. et Klockian. Ita sæpe varii codd. Liviani casum rectum singularum hujus vocis efferunt. Supra I. 33. 'Salinæ circa factæ, egregieque rebus bello gestis ædis Jovis Feretrii amplificata.' II. 21. 'His consulibus ædis Saturno dedicata.' Infra in Epit. lib. seq. 'Ædis Ajo Loquutio facta.' VI. 5. 'Eo anno ædis Martis, Gallico bello vota, dedicata est.' VII. 20. 'Ædis Apollinis dedicata est.' XXVII. 11. 'Tacta de cælo erant Capuæ murus Fortunæque ædis.' c. 37. 'Tacta de cælo ædis in Aventino Junonis Reginae.' XXXII. 9. 'De cælo tacta erant via publica Veis, forum et ædis Jovis Lanuvii.' XXXIX. 22. 'Quod ædis Opis in Capitolio de cælo tacta erat.' XLII. 3. 'Eodem anno ædis Junonis Lacinia detecta.' Quibus locis vide quæ notantur. Et ita etiam alii passim. Varro de Ling. Lat. lib. IV. p. 38. 'Id antiquius, quam ædis, quæ in Capitolio facta.' lib. V. p. 56. 'Sic etiam ædis sacra a magistratu, pontifice præeunte, dicendo dedicatur.' p. 48. 'Vinalia Rustica dicuntur ante diem duodecimum Kalendas Septembres, quod tum Veneri dedicata ædis, et horti ejus tutelæ adsignantur.' l. I. de Vita Pop. Rom. apud Nonium Marc. voce 'Secundum.' 'In Velis, ubi nunc est ædis Penatium.' et in voce 'Ædis.' 'Hæc ædis, quæ nunc est, multis annis post facta sit.' Cic. Parad. IV. circa finem: 'Ædis Nympharum manu tua deflagavit.' Fest. voc. 'Ædis.' 'Ædis, domicilium in edito positum, simplex, atque unius aditus. Sive ideo ædis dicitur, quod in ea ævum degatur, quod Græce αἶψα vocatur.' Voce 'Senacula.' 'Ubi nunc est ædis Concordiæ, inter Capitolium et forum.' Fatendum tamen, multis etiam locis Livii omnes, quos consului vel ipse,

vel amicorum opera, codd. in terminationem *ædes* consentire; ut II. 21. in fine, III. 63. XXXII. 9. et alibi. Verum similiter apud Varronem aliosque modo *Ædes*, modo *Ædis* editur, ut utraque terminatio in usu fuisse videatur: quomodo etiam *apis* et *apes* in usu fuisse docet Burm. ad Quinctil. Declam. XIII. 16. *vulpis* et *vulpes* ad Phædri Fab. I. 7. 1. *mercis* et *merces* ad Quinctil. Declam. VI. 17. Similiter *cadis*, pro *cedes*, erat in Ms. V. 45. § 3. *sedis*, pro *sedes*, ibid. c. 52. § 13. *cladis*, pro *clades*, XXI. 57. § 14. Ceterum *validudo* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. hic et alibi scribunt. Vide de hac orthographia ad III. 6. § 9. Paulo ante τὸ *rerum* deest in Gaertn. Sed *otium* fuit, pro *otium præbuit*, est in Lov. 4.

Multa dumviri ex libris placandæ Deum iræ, avertendæque Dirini iri in Pall. esse, supra monuit Gebhardus ad c. 21. § 5. quomodo etiam est in Lov. 3. Deinde τὸ *que* deest in Gaertn. præpositio *a* in Flor. Ordine mutato *avert. pestis a populo* causa habet Lov. 2.

§ 4 *Magna tamen clades in urbe agrisque*] Scopæ dissolutæ, ni sic referingas: *Magna tamen clade in urbe agrisque, promiscua hominum pecorumque pernicie, accepta; famem cultoribus...* Sed et de postremis his merito dubites. Cur enim his potius, quam toti urbi? nam et si horum sterilis proventus, necessario sequitur et omnium, qui ab illis emunt, inopia. Videtur potius id voluisse, quod ait II. 34. 'Caritas primum annonæ ex incultis per secessionem plebis agris, fames deinde, qualis clausis solet.' Et, quod omnino simile est, hoc ipso lib. c. 52. 'Defuncta civitate plurimorum morbis, per paucis funeribus, pestilentem cultu annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, ut plerumque fit, excepit.' Forte scribendum *famem incultu agrorum timentes*. J. F. Gron. Oratio

nem satis constare, ac sibi coherere, contra Gronovium, hic scopas dissolutas agnoscentem, ideoque *magna tamen clade, &c. accepta* refigentem ex conjectura, monet Doujatius: cuius etiam sententia verior videtur. Vide ad XXI. 36. § 4. *promiscua* autem *pernicie*, quomodo pro *promiscue* scribendum putat Gronovius, haud displicet. Sed optime vidit illa *fumem cultoribus agrorum timentes* minus sana esse, et pro *cultoribus* scribendum conjicit *incultu*; quamvis hic etiam pro vulgato stent omnes manu exarati codd. nisi quod *cultores* sit in Lov. 5. Potuit prima syllaba *τὸν incultu* excidisse ob ultimam literam vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Quod superfluit autem *cultu*, quum sensum aptum non efficeret, deinde in *cultoribus* versum esse. Vox autem *incultus*, licet minus obvia, Nostro tamen in usu fuit. Ocurrat enim XLII. 12. ‘At, Hercule, suos honores partim desertos per incultum ac negligentiam, partim hostiliter sublato esse.’ Eodem usus est Sallust. in Jug. c. 2. ‘Ingenium incultu atque secordia torpescere sinunt:’ ubi vide Cor-tium, qui ex eodem scriptore alium etiam locum laudat. Eandem vocem viri dotti reddere conati sunt Plauto in Asinar. v. 2. 24. ‘Fundum alienum arat, incultu alienum describit:’ ubi tamen codd. scripti *incultum* servare dicuntur. Doujatius fatetur, se Gronovii conjecturam amplecti, dum melius quid obcurrat. At ipse mox, aliam emendationem subjiciens, voce inserta legit, *famem deficientibus cultoribus agrorum timentes*. Vocem tamen excidisse nec vola nec vestigium in Mss. superest. Ceterum, pro *magna tamen*, Lov. 5. Harl. 2. et Lipsiens. præferunt *magna tum*, sollemni lapsu. Vide hoc cap. ad § 14. et ad xxii. 17. § 5. Præterea *hominum pecorumque acceptu pernicie*, trajectis dictionibus, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

In Etruriam, Pontinumque agrum,

et Cumas] *Pontinumque* Voss. ambo, Leid. 2. fragm. Hav. et Lov. 1. ac 4. a m. sec. qui a m. pr. *Pontianumque* præfert: et ita erat in Lov. 2. *Pompinium* in Lov. 5. *Pötinumque* in Hav. *Pompiniumque* in Port. *Promptinumque* in Harl. 2. *Pomptinumque* in Flor. Lov. 3. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. quomodo tantum non ubique in optimis ac recentioribus Livii edd. excusum est, et hic etiam recepi. Eam enim veriore existimo lectionem. Vide ad II. 34. § 4. Tum vox *Cumas* deficit in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Mox *postremo et in Siciliam quoque*, interposita vocula *et*, Hav. At sufficit sola particula *quoque*.

§ 5 *L. Pinarius Mamercinus, L. Furius Medullinus, Sp. Postumius Albus*] Hic *L. Furius Medullinus* usque ad A. U. C. ccclxiv. ut minimum novies nominatur. Sed in prænominibus errorem puto: hic enim *Sextus* legendum, non *Lucius*. Fuit autem *Sextus* iterum tribunus militum consulari potestate A. U. C. cccxxxv. cum *L. Quinctio Cincinnato, L. Manlio, et A. Sempronio*, ut omnes habent codd. At ubi primum sit factus, nusquam habetur. Ergo hic *Sextus* legendum, nam *Lucius* sua habet loca. Quidam etiam codd. aliquot locis *P. Furius* habuerunt: sed errant. *Glur*. Contra *Sigonius* hoc lib. c. 44. § 1. pro *Sextus*, legendum existimat *Lucius*, cuius etiam sententia illa, quam *Gla-reanus* hic proponit, verisimilior est. Præterea *Mamercus*, pro *Mamercinus*, scripti omnes quos excussi, et edd. usque ad eam quam curavit *Jac. Gronovius*, qui primus *Mamercinus* vulgavit. Neque aliter *L. Pinarius* cognominatur apud *Pighium* in *Annal.* ad a. cccxxi. p. 179. Ita *L. Pinarius*, qui cum *P. Furio* consul fuisse dicitur II. 56. *Λεύκιος Πινάριος Μαμερτίνος* vocatur apud *Diodor.* *Siccul.* *Biblioth.* xi. p. 276. ubi legendum *Μαμερκίνιον*; ut etiam *Pighius* in *Annal.* ad a. cclxxxi. p. 114. indi-

cat. Passim *Mamercus*, pro *Mamercinus*, exstat in vetustis scriptis et editis. Vide ad VIII. 12. § 4. Paulo ante *nulla mentio est habita* alio ordine habet Hav.

§ 6 *Eo anno vis morbi levata*] *Levata est* Hav. Sed *fuit* satis commode ex sequenti hic repeti potest: omnesque alii eam vocem non agnoscunt. Deinde *qui ante provisum erat* Leid. 1. Sed ultima litera *τὸν* qui intercepta est a prima proximæ vocis, quum et alibi *qui* et *quia* commutentur in Mss. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *quia provisum erat ante* Lipsiens.

§ 7 *In Etruria ad fanum Voltumnæ*] *Vulturne* habet Leid. 2. *Vulturne* Gaertn. et Hav. *Voltumnæ* Lov. 2. 4. 5. atque Port. *Voltunnæ* Lov. 3. *Voltumæ* Lov. 1. Vide hoc lib. c. 23. § 5. Paulo ante *Consilia ad monenda bella* Flor. Alibi verba ‘*monere*’ et ‘*movere*’ sæpe confunduntur. Vide ad IX. 38. § 12. utraque lectione conjuncta *Consilia admovenda bella admonenda* habet Gaertn.

§ 8 *Ibi prolata in annum res*] *Ubi prolata* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad XXVII. 5. § 2. Mox *ne quod ante consilium* Leid. 2. Lov. 5. Port. et Lipsiens. Male. Indicatur enim conventus sive comitia Etruscorum, quæ non *consili*, sed *concilii*, nomine appellatur. Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. *ne quid ante concilium* Hav. errore librarii ex non intellecto compendio scribendi. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. Denique paullo post *nequiquam* Flor. et Leid. 1. Vide mox ad § seq.

Eandem, qua Fidenæ deletæ sint] *Qua Fidenæ delecti sint* Leid. 2. *quam Fidenæ delectæ sint* Hav. et ed. Mediolan. 1480. *qua Fidenæ delectæ sint* Harl. uterque, Lov. 5. et multæ ex antiquis edd. usque ad Mogunt. quæ *deletæ* recte substituit. Alibi pari modo lapsi sunt librarii. Vide ad III. 22. § 8.

§ 9 *Jam diu nequidquam imminente*

spe majoris honoris] Scribe *jamdium nequiquam imminentes spei*. Sic priore libro c. 51. dixit de L. Icilio: ‘*Imminensque ei potestati*.’ ita namque nos castigavimus. *Rhen.* Dndum ante Rhenanum Andreas vidit hanc esse lectionem legitimam, quam editioni suæ intulit; neque aliter Pall. Campanus ingenio novandi parato *nequiquam imminente spe*. Gebb. *Imminentes spei* etiam omnes mei manu exarati, nisi quod *imminente spe* sit in Lov. 4. a m. sec. et *imminentes spe* habeat Leid. 2. quod pro *spei* accipi potest positum esse. Ita enim antiquos sæpe extulisse, alibi dictum est. Vide ad XXI. 40. § 7. In priscarum edd. lectione *imminente spe*, ultimam literam *τὸν imminentes* elisit prima vocis sequentis *spei*. Vel, qui ejus lectionis auctor exstitit, videtur incidisse in codicem, qui similiter *imminentes spe* habebat; non intelligens autem *spe* pro *spei* accipiendum esse, sponte *imminente* rescripsit, ut cum proximo *spe* conveniret. ‘*Imminere spei*,’ ut ‘*imminere defectioni*’ VIII. 22. ‘*Fama autem erat, defectioni Campanorum imminentes admoturos castra*.’ ubi simili errore quidam Mss. *defectione Campanorum imminente*. Sueton. in Augusto c. 24. ‘*Quem tamen, quod imminere emtionis publicanos videbat, liberto suo addixit*.’ Præterea *nequiquam* Flor. et Leid. 1. in quibus ubique fere ita exaratur. Vide hoc cap. § 7. et ad XL. 47. § 9. *quidquam* perperam Lipsiens.

Dum foris otium esset, catus indicere in domos tribunorum plebei] *Dum foris otium est*; ant, *cum foris otium esset*. J. F. Gron. Vide ad I. 41. § 4. Hic tamen uno ore omnes codd. scripti et editi *dum esset*. Insuper *catus inducere* Hav. qui error et alibi in Mss. commissus est. Exemplum habuimus etiam I. 30. § 4. Et ita passim ‘*dicere*’ et ‘*ducere*’ eorumque composita commutantur. Vide ad XXXIX. 15. § 11. *Catus incidere*, literis trans-

positis, Voss. 2. *celôs*, id est *ceteros*, habet Gaertn. a m. pr. Tota vox *catus* deest in Lov. 5. relicta tamen lacuna. Denique *tribunorum plebis* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et ita erat in Voss. 1. a m. interpolatrice, quum antea scriptum fuisset *tribunorum plebi*, quæ lectio superest in Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad princ. hujus cap. *plebi* etiam est in Flor. Sed litera finalis *τὸϋ plebis* adhæsit initio vocis proxima. Scribitur enim *in domos tribunorum plebi: sibi secreta*.

§ 10 *Ibi secreta consilia agitare*] *Sacrata consilia* Hav. sine dubio errantis librarii culpa. Alibi ita similiter peccatum esse, constat ex Bentl. ad Horat. Epod. xvi. 63. et Burmann. ad Nason. Metam. vii. 75. *Secreta consilia* ita circumscribit Livius ii. 54. 'His accensi vocibus Patres consilia inde non publica, sed in privato, seductaque a plurimum conscientia, habere.' Mox *ab plebe*, pro *a plebe*, idem Hav.

Consulari potestate creentur] *Creantur* Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 2. Paullo ante vocula *ut deficit* in Lov. 5.

§ 11 *Ne cui patricio plebeii magistratus paterent*] *Nec suo patricio* Harl. 1. Deinde *plebis magistratus* Lov. 1. Leid. 2. Voss. 1. a m. sec. qui *plebi magistratus* a m. pr. exhibet. In verbis præced. *caverint*, pro *caverint*, obfert Lov. 5. *creaverint* Lipsiens. *caverunt* Gaertn.

Aut patricios habendos fuisse tribunos plebis] Vet. lib. *alioquin patr. hab. f. trib. plebi*. Quod placet. Sigon. Nimis est Suffenus cum suo codice Sigonius, omnia eidem tribuens. Hic quoque contendit verum esse, *aut alioquin patr. hab. f. trib. plebi*, quod exstat in Pal. solum 2. Gebh. Non *aut alioquin*, ut Gebhardus credidit, Sigonius legendum censuit: sed loco *τὸϋ aut* ex vet. lib. substituebat *alio-*

quin, quemadmodum ex scholio ejus præmisso intelligitur, et in contextum ed. suæ recepit. Ei tamen lectioni ex meis non nisi unus favet Hav. plerumque deteriori parti adhærens. Reliqui uno animo *aut* retinent; nisi quod *haud* sit in Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. quomodo alibi sæpe erratum est. Vide ad xxviii. 2. § 11. *Aut*, ut fere infra xlii. 42. 'Nihil certe insanabile commisi: aut frustra clementiæ vestræ fama vulgata per gentes est, si talibus de causis arma capitis.' *Alioquin* vero ex glossa natum puto. Præterea *tribunos plebis* servant Lov. 2. 3. 5. Port. fragm. Hav. et Voss. ambo: *tribunos pl.* ambigue Hav. *tribunos plebi* Sigonii vet. lib. consentientes Flor. Leid. uterque, Lov. 1. 4. et Harl. uterque: *tribunos plebei* Jac. Gronovius vulgavit, quod in nullo vel edito vel scripto obvium fuit. Vide hoc cap. ad § 1.

Adeo se suis etiam sordere, nec a plebe minus, quam a Patribus, contemni] [Vid. Lectt. Varr.] Alibi ita præpositiones commutasse Livium, videbimus ad vi. 28. § 3. *Ad plebem* autem est 'apud plebem.' Vide ad vii. 7. § 4. Eam tamen lectionem in nullo meo Ms. reperi, quare uni Rottend. vix fidem habere audeo. Quin potius videtur ultima litera voci *plebem* adhæsisse ex prima sequentis, *ad plebe* autem scriptum esse pro *ab plebe*. Et sane *non ab plebe minus, quam ab Patribus* etiam nunc habet Hav. Vel quum prius *ad plebe*, pro *ab plebe*, culpa librarii scriptum esset, nasentior id emendaturus *ad plebem* scripsit. Deinde *a P. consensu contemni* una voce auctior Leid. 1. a *P. consensu contemtu* Lov. 1. Præterea *se sui etiam sordere* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *se suis insordere* Port. et Voss. 2. a m. pr. qui *se suos insordere* legit a m. sec. *se suis et sordere* Lov. 3. *se suis sordere* Lipsiens.

§ 12 *Obseptum plebi sit ad honorem iter*] Primo *obseratum* præferunt Oxon. L. 2. et C. apud Hearnium. Quam lectionem ex glossemate natam, et malis avibus ex margine in contextum inlataam puto. De locutione ‘obsepire iter’ vide ad xxxix. 1. § 5. Deinde *obseptum plebis id ad honorem iter* Leid. 1. et Lipsiens. a m. pr. literis, quæ olim continua serie exarabantur, inperite in vocabula distributis. *Obseptum plebi id ad honorem iter* Voss. 2. et Lov. 3. quam simul cum vulgata lectionem jungens *obseptum plebi sit id ad honorem iter* habet fragm. Hav. de qua librariorum consuetudine vide ad iii. 44. § 4. *Obseptum plebeis sit ad honorem iter* Hav. *obsessum sit plebeis ad honorem iter* Port. *obseptum plebis ad honorem iter* Lov. 5. *obseptum plebis sit ad honorem iter* Lipsiens. in margine a m. sec. *obseptum plebei sit ad honorem iter* Gaertn. Receptam scripturam satis vindicat locus alius Livii ix. 34. ‘Hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit.’ Paulo ante *Aliquando purgare*, pro *Alii purgare*, Lov. 4.

Mistis precibus minisque] *Mixtis precibus* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et prisca edd. usque ad Moguntinos, qui *mistis* dederunt. Sed alterum præstat. Vide ad iii. 57. § 9. Deinde *memoria eam suorum* Gaertn. *memorem jam suorum* Lov. 4.

Parto auxilio imperium quoque aseituram] *Par auxilio imperium* Leid. 2. et Lov. 1. Tum vox quoque exulata ab Harl. 2. qui etiam præfert *adscituram*. Sed librarius dare voluisse videtur *adscituram*, ut habent Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *adscripturam* Klockian. Paulo ante *inlura suffragia esse perperam* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 3. et Klockian.

§ 13 *Ne cui album vestimentum addere petitionis causa liceat*] Exem-

plar scriptum habet *ne cui album investimentum addere pet. lic. causa*. Sicut autem a ‘vestiendi’ ‘vestimentum’ deducitur, ita ab ‘investiendi’ ‘investimentum,’ quod supra aliam vestem induitur. Hinc candidatorum nomenclatura a candida veste, quod hic vocat Latinissime *album investimentum*. ‘Investiendi’ verbo juriconsulti utuntur, qui et ‘investituram’ usurpant. *Rhen.* Sordes et quisquiliæ sermonis ‘addere vestimentum.’ Libri vet. *album investimentum*. Scribendum divisim *investimentum*. Vetuit autem lex album addi in vestem, id est, cretam, gypsum, et similia, quibus togas suas ornare peturi solent. Ex quo et nomen manavit ‘Candidati.’ Res nota. Bonus Rhenanus ‘investimentum’ interpretatur ab ‘investiendi,’ quo verbo juriconsultos usus ait. Acumen hominis! *Lipsius*, Antiq. Lect. iv. 15. Emendo *ne cui album in vestimentum addere*, auctoribus libris et sententia ipsa. Quoniam non alba vestis interdicta, (absurdum id,) sed additio albi in vestem, id est, cretæ. *Lipsius*, Elect. 1. 13. Membranæ *ne cui album investimentum*; quo pacto etiam viri docti pridem legendum hic viderunt. *Modius*. *Investimentum* aiunt esse in Mss. approbatque Gifanus Observat. in Ling. Latin. voce ‘Investimentum,’ Hotomanni etiam confirmatus auctoritate, qui consulatur Observat. ix. 13. Et vero admittit hanc quoque scripturam Lipsius Elector. 1. 13. sed dispescit *in vestimentum*; neque improbaverim; gnarus membranaceis alioquin usitatissimum, præpositionem adglutinare suo nomini. *Gruter*. Nequam sunt fabri isti codd. qui nobis hanc lectionem plumbeam cuderunt, *ne cui album investimentum* adulterinæ notæ est, quidquid statuat Rhenanus, confirmetque Modius. Producant mihi idoneum auc-

tores, a quo tale aliquid ratum dici possit. Pall. 1. ac 3. *ne cui album vestimentum albo add. pet. lic. caussa.* Pal. 2. *ne cui album vestimentum add. pet. liceat caussa.* Si tamen verum fateri velim, reperi in Andreae recensione *ne cui album in vestimentum addere.* Sed tunc aliud erit *ἄδιαπέτως investimentum*, aliud *in vestimentum addere.* Gebh. Quicquid dicant Gifanius et Hotomannus, nugæ istud *investimentum*, et dispescenda vox, ut Lipsius voluit, et olim edidit Andreas. 'Album addere in vestimentum' est togam creta candidiorem reddere, ut solebant petitores: unde 'cretata ambitio.' *Album* sic Ovidio Met. III. 221. 'Et nigram medio frontem distinctus ab albo.' Festus: 'Insignes appellantur hoves, qui in femine et in pede album habent.' Altera phrasid frequens Plinio: lib. XXIII. c. 1. 'Qua de caussa in saccos vinarios additur polenta.' c. 7. 'Additur in malagnata ad discutiendas collectiones.' c. 9. 'Additur in malagnata nervorum et podagras.' Lex 9. ad L. Corneliæ de falsis: 'Lege Cornelia cavetur, et qui in aurum vitii quid addiderit, quique argenteos nummos adulterinos flaverit, falsi crimine teneri:' ita lego, non *ut qui*. Vide ad Senecæ Thyesten vs. 994. Perperam Scaliger ad Festum *clacum in vestimentum addere.* J. F. Gron. Locus Scaligeri est ad Festum voce 'Patagium,' Hotomanni Observ. IX. 13. et Gifanii in Observ. Ling. Lat. voc. 'Investimentum.' *Investimentum* citat etiam Sigonius de Judic. II. 30. in cuius interpretatione se torquet Gruclius de Comit. I. I. c. 3. p. 57. *In vestimentum* probat verbo Casaubonus ad Theophrasti Charact. c. 10. in fine: 'Livius dixit cretam, sive album in vestimentum addere.' Illud bene observat Sigonius, hanc primam fuisse legem, quæ ad ambitum pertineret, sed non observatam. *Duk.* Omnia hæc verba desunt in Lov. 3.

Sed *album vestimentum addere* habent Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et, ut Hearne testatur, Oxon. B. L. 2. et C. *vestimentum album addere* Port. utraque lectione juncta *album vestimentum album addere* præferunt Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *album vestimentum albo addere* Voss. 2. *album investimentum addere* Leid. 1. *album in vestimentum addere* Flor. Harl. 1. Klockian. et Voss. 1. a m. pr. Adsentior viris doctis, qui *investimentum* una voce rejiciunt. Jurisconsulti enim qui 'investire' et 'investitura' usi sunt, ut Rhenannus monet, non alii existimandi sunt, quam barbararum legum fendalium auctores, quorum auctoritate nemo sanæ mentis, vocabula, in membranis priscis obvia, Livio vel æqualibus scriptoribus digna esse, probare potest. Cum iisdem vero viris doctis scribendum puto, ut est in quibusdam Mss. *album in vestimentum addere.* Præpositio enim *in*, quæ in quibusdam codd. deest, intercepta est a præced. vocis litera finali *m*, ut alibi sæpe fit. Vide ad x. 13. § 3. errore ex compendio scribendi orto. *Album*, ut xl. 51. 'Theatrum et proscenium ad Apollinis, ædem Jovis in Capitolio, columnasque circa poliendas albo locavit.' Curtius III. 3. § 17. 'Cultus regis inter omnia luxuria notabatur: purpureæ tunicæ medium albo intextum erat.' Virgil. Ecl. II. 40. 'Præterea duo nec tuta mihi valle reperti Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo:' et Georg. III. 55. 'Nec mihi displiceat maculis insignis et albo.' Plinius XXXVII. 11. 'Lycophthalmus quatuor est colorum ex rutilo sanguinea: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis:' et postea eodem cap. 'Cissites in candido perlucet ederae foliis, quæ totam tenent.' Eodem adhuc cap. 'Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrent e

medio fulminis radii.' Iterum 'Polytrix in viridi capillatur, sed defluvia comarum facere dicitur.' Vide Grævium ad Flori IV. 2. § 45. et Burmann. ad Nason. Metam. XI. 48. 'Addere in vestimentum,' pro 'addere vestimento,' ut Sall. in Cat. c. 51. § 21. 'Quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur.' Constructionem inlustrant etiam quæ notavit Burmann. ad Quinctil. Instit. VIII. 3. p. 706. Deinde *petitionis liceat causa* Hav. *petitioni liceret causa* fragm. Hav. a m. sec. *petitionis liceret causa* Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 4. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. quem ordinem vocum, tot codicum testimonio firmatum, non insuper habendum putavi. Et id voluerunt etiam librarii Lov. 2. 5. et Gaertn. qui tamen *cum*, pro *caussa*, dederunt. Vide hoc lib. ad c. 44. § 10.

Parva nunc res, et vix serio agenda videri possit] Vocula *et* non adparet in Hav. At una voce auctius *et quæ vix serio præfert* Port. a m. sec. Insuper *posset*, pro *possit*, Hav. In seqq. *ac plebem* omittit Leid. I.

§ 14 *Vicere tamen tribuni, ut legem perferrent*] *Vincere* Voss. 1. a m. pr. *Vicerunt* Hav. Deinde *tum*, pro *tamen*, Lov. 5. et Port. Vide hoc cap. ad § 4. Denique τὸ *ut* deficit in Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr.

Plebem ad suos studia inclinaturam] *Ad vos studia* Leid. 1. *ad nos studia* Lipsiens. a m. pr. *ad hos studia* Voss. 2. et Lov. 3. *ad suorum studia* Harl. 2. *ad suo studia* Gaertn. *plebem sua studia inclinaturam* Lov. 5. Sed recte *ad suos*, id est, ad plebeios, ad principes plebis. Vide hoc lib. c. 9. § 5. Sequentia corruptissime exstant in Voss. 2. hoc modo: *quæ nec liberata esset, unde confectum est, ut consularia*: a quo haud multum abit Lov. 3. qui præfert *quæ nunc libera essent, unde*

confectum, ut consularia. Sed sic, pro *senatusconsultum*, habent Lov. 2. et Lipsiens. *senatumconsultum sic factum* Gaertn. Ex voce *senatusconsultum* ob compendia scribendi varia monstra vocabulorum a librariis facta esse videbimus ad XXII. 10. § 1. *nec*, pro *ne*, etiam Lipsiens. et Gaertn. *nunc*, pro *ne*, Lov. 5. Vide ad VI. 37. § 6. Sed tota vocula omittitur in Lov. 4. Denique *comitia consularia* vocibus transpositis Lov. 4.

CAP. XXVI. § 1 *Quem ab Æquis et Volscis Latini atque Hernici nunciarent*] *Nunciarent* Port. et ed. Parm. 1480. *nunciabant* fragm. Hav. *nunciaverunt* Gaertn. *nunciaverant* Lipsiens.

§ 2 *T. Quinctius, Lucii filius, Cincinnatus (eidem et Penno cognomen)*] *T. Quintius, qui Lucii filius* Lov. 3. Deinde vox *Cincinnatus*, quam agnoscunt omnes codd. in uno Oxon. C. non adparet apud Hearnium. *Lucii filius Cincinnati* habet Lov. 3. Deinde plerique codd. et typis exarati antiquiores *Pæno*, *Pæno*, vel *Peno*. Primus Sigonius *Penno* edidit; quam lectionem, a reliquis proximis spreteam, demum Gruterus et postea omnes recentiores in contextum receperunt; Pighius etiam probavit in Annal. ad a. CCCXXII. p. 180. Vide hoc lib. c. 20. § 8. et ad VI. 42. § 4.

Et Cn. Julius Mento] Diodor. I. XII. p. 319. Γάϊον Ἰούλιον vocat. Itemque in quibusdam vet. lib. *C. Julius*; quod probo. Nam *Cnæi* prænomen numquam alias in Julia gente reperi, *Caii* vero sæpissime. *Sigon.* Pal. 3. *Gn. Tullius*. Sigonius scribendum censet *Caius*, qui videatur. *Gebhard.* *Etiam*, pro *et*, Lov. 3. Vide ad Livii XXII. 47. § 9. Prænomen *Cn.* servant Hav. et Lov. 4. *C. neus* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Gneus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Sed *Caii* prænomen ei tribuendum esse censet etiam Pighius in Annal. ad a. CCCXXII. p. 180. Deinde

Tullius, Gebhardi Pal. 3. consentientes, Voss. 2. et Lov. 3. Sed passim ita peccarunt librarii. Vide ad I. 30. § 2. Deinde *Mto*, pro *Mento*, Lipsiens. et Port. *merito* Leid. 2. *monito*, id est *momento*, fragm. Hav. Nomen proprium, librariis minus notum, eos, ut sæpe alibi factum, in varios errores conjecit. Mox *belli terror est dilatus*, mutato ordine dictionum, Harl. 2. et Lov. 4.

§ 3 *Lege sacrata, quæ maxima apud eos vis*] Teste Festo, 'Sacratæ leges sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sit cum familia pecuniaque. Sunt qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata in monte Sacro sciverit.' Prior autem sententia verior est. Et hinc etiam aliæ leges, quam quæ plebs jurata in monte Sacro sciverat, 'sacratæ' apud Romanos vocatæ sunt: omnes nempe, quibus addita erat similis sanctio, atque illa erat, quam ibi Festus memoravit. Hoc sensu 'lex sacrata militaris' memoratur VII. 41. 'Lex quoque sacrata militaris lata est, ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleteretur.' Hinc etiam aliarum gentium 'leges sacratæ' memorantur, ut hoc loco Æquorum et Volsecorum; Etruscorum IX. 39. 'Ad Vadinis lacum Etrusci, lege sacrata coacto exercitu, quum vir virum legisset, quantis nunquam alias ante simul copiis simul animis dimicarent.' Samnitium X. 38. 'Deorum etiam adhibuerant opes, ritu quodam sacramenti vetusto velut initiatis militibus, delectu per omne Sannium habito nova lege; ut, qui juniorum non convenisset ad imperatorum edictum, quique injussu abisset, caput Jovi sacratum esset:' et mox: 'Dein jurare cogebatur diro quodam carmine, in execrationem capitis familiæque et stipis composito, nisi isset in prælium, quo imperatores duxissent; et si aut ipse ex acie fu-

gisset, aut si, quem fugientem vidisset, non extemplo occidisset:' apud Florum I. 16. § 7. 'Pro hac urbe, his regionibus populus Romanus Samnitas invasit, gentem, si opulentiam quæras, aureis et argenteis armis, discolori veste, usque ad ambitum armatam; si fallaciam, saltibus fere et montium frande grassantem; si rabiem ac furorem, sacratis legibus humanisque hostiis in exitium Urbis agitatum.' Ligurum apud Liv. XXXVI. 38. 'Sub idem fere tempus Ligures, lege sacrata coacto exercitu, nocte inproviso castra Q. Minucii proconsulis adgressi sunt.' Vide viros doctos ad locum laud. Flori, et Perizonium in Animadv. Histor. c. 10. p. 418.

Quæ maxima apud eos vis cogendæ militiæ erat, delectu habito] *Militia* pro *militibus* novitatis in Strada accusavit Sciopp. in Infam. Famiani p. 5. Similiter, quum Hieronymus vel vulgatus interpretis verba Lucæ in Enang. II. 13. *πλῆθος στρατιῶν οὐρανίου* reddidisset *multitudo militiæ cælestis*, Beza se 'militiam' pro exercitu nunquam legisse dixit. Verum Hieronymi interpretationem Pricæus ad eum locum tneri conabatur, dicendo *militiæ cælestis* notissima metonymia poni pro 'militum cælestium,' quemadmodum nimirum 'matrimonium' ponitur pro uxore. Vide auctores quos laudat Dukerus ad Flori I. 1. § 10. 'servitium' pro servis: vide ad Livii III. 15. § 9. 'principium' pro principe: vide quæ notavi ad Sili Ital. XV. 748. At insuper Borrichius ipsum usum hunc vocis 'militia' contra Scioppium adstrinxit in Cogitat. p. 286. loco Justini ex XXXII. 2. § 2. Similiter etiam Vortius de Latinit. Merito Susp. c. 2. p. 23. Stradam adversus Scioppium defendit multorum inferioris ætatis scriptorum auctoritate, sed in primis etiam Valerii Max. I. 6. ex. 11. His addi potest locus Ovidii Epist. He-

roid. VIII. 45. 'Tantalides omnes, ipsumque regebat Achillem: Hic pars militiæ, dux erat ille ducum.' Neque tantum poetæ optimo ævo linguæ Latiniæ ita locuti sunt, sed et ipse Cic. de Legib. III. 3. 'Militiæ ab eo, qui imperabit, provocatio ne esto:' et paullo post, 'Militiæ quibus jussi erunt, imperanto; eorumque tribuni sunt.' His locis forte etiam hic Livii addendus est; siquidem *cogendæ militiæ* exponere placeat 'cogendorum militum,' 'cogendi milites.' Certe id suadere videtur locus Livii modo memoratus ex XXXVI. 38. 'Sub idem fere tempus Ligures, lege sacrata coacto exercitu, nocte improviso castra Q. Minucii proconsulis adgressi sunt:' ubi eodem sensu 'cogere exercitum,' quo hoc loco 'cogere militiam' dixisse videtur, pro 'congregare,' 'colligere.' Cic. pro Cæcin. c. 11. 'Pulsam prohibitumque esse vi, coactis hominibus et armatis.' c. 12. 'Quum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coëgerit, armarit, instruxerit.' Sallust. in Jug. c. 54. 'Ibique coegebat exercitum numero hominum ampliorem:' ubi videndus est Curtius. Pari modo passim obcurrit 'cogere senatum,' 'concilium.' Vide ad xxx. 4. § 1. 'cogere numerum colonorum' XXXII. 2. § 7. Et ita etiam locum exponebat Schelius ad Hygin. de Castram. Rom. p. 1035. ubi etiam 'militia' pro militibus illustravit. Video tamen 'cogere militiam' etiam recte accipi posse pro 'cogere ad militiam.' Ita mox hoc cap. 'Siquidem cogi aliquid pro potestate ab tribuno consules, et (quo quid ulterius privato timendum foret?) in vincula etiam duci possent.' Ceterum *quæ maxime apud eos vis* fragm. Hav. *quæ maxime apud eos jus* Hav. *Vis* et *Jus* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Livii III. 38. § 13. Vox *vis* deficiebat in Lov. 3. Præterea *dilectu habito* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. et

Klockian. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Tandem ordine mutato *validi ex. utr. prof.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *utrimque ex. validi prof.* Harl. 2. Lov. 2. et Lipsiens.

§ 4 *Ibique, seorsum Æqui, seorsum Volsci, castra communicere*] *Ibi Æqui, seorsum Volsci* Leid. 2. et Lov. 1. quod probari, et dictum esse existimari posset, quomodo est III. 37. 'Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subijci:' ubi vide quæ notantur. Vel suspicio oriri posset, aut scribendum esse, aut librarium ejus codicis incidisse in librum, qui alio ordine exhibuit *ibi Æq. seorsum, seors. Vols.* sed postea culpa librarii alteram vocem *seorsum* omissam esse. Vide ad XXXIII. 27. § 4. Servo tamen vulgatum, quia in eam lectionem conspirant reliqui codd. nisi quod verba *seorsum Æqui* exsulent ab Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. et Lov. 4. a m. pr. in quo alio ordine *seorsum Volsci, seorsum Æqui* a m. sec. emendatur: et quod similiter desit *seorsum Volsci* in Port. a m. pr. cui errori occasionem iterum tribuit vocis *seorsum* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. *Seorsum Æqui Volsci* habet Lov. 5. Deinde *convenerere* Leid. 2. in contextu, quæ vox menti scribæ adhuc observabatur ex periodo proxima. *Communire* Hav. *communiere* Voss. 2. Port. fragm. Hav. et Lov. 3. ac 5. *comminuere*, transpositis perperam literis, Gaertn. Vide ad VI. 27. § 8. Ita idem cod. et Lov. 5. mox verbis seqq. legunt *minuendi* pro *munienti*. Præterea *numquam*, pro *umquam*, Lov. 1.

Exercendique militem cura] *Exercendique milites cura* codicem C. quem Oxonii excussit, præferre, auctor est Hearne. Sed, nullis tum ipsius Hearnii aliis, tum meis codd. eam lectionem firmantibus, vulgatum servo. Vide ad VII. 35. § 2. *Militum* librarii errore habet Gaertn.

§ 5 *Senatui dictatorem dici placuit*]

Placet Hav. Deinde dici dictatorem placuit principes excusi usque ad Aldum, qui ordinem nunc receptum inposuit. Cum eo autem stant omnes codd. nisi quod dictatori dicere placuit habeat Lov. 2. Tum in sequentibus victi saepe populi ordine mutato Lov. 4.

Majore tamen conatu, quam alius unquam, rebellarent] Vet. lib. *rebellarant*. Sigon. Sigonius e suo *rebellarant*. Pal. 2. *rebellarunt*. Gebh. *Rebellarant* Harl. 2. Lov. 4. Port. et Hearnii Oxon. B. *rebellarunt* Hav. Sed utraque lectio a librariis interpolata fuisse videtur, qui crediderunt *rd quia* commode cum subjunctivo jungi non posse. Verum male. Vide ad Livii 11. 8. § 5.

Et aliquantum Romanæ juventutis morbo absumentum erat] Vox aliquantum deficit in Lov. 5. Sed aliquanto habent Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *aliquantum juventutis* Harl. 2. *aliquantum Romæ juventutis* Leid. 1. Denique *assumentum erat* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *adsumtum erat* Flor. Vide ad 11. 42. § 4.

§ 6 *Pravitas consulum discordiaque inter ipsos*] Longe secus et melius veteres libri, *ante omnia privata consulum discordia, quæ inter ipsos erat*. Sigon. Quatuor dictiones a fine, *que inter ipsos erat*, glossam sapiunt, loco suo indignam. *Grut.* Faveo gloriæ C. Sigonii, ut quisquam popularium ejus et amplius: doctissimum virum, et de antiquitate literisque optime meritum fuisse non modo fateor, sed ultro prædico. Sed siquidem Livium salvum volo, (ut velle sane quam præ me fero,) quin sæpe scholia ejus castigem defugere non possum: hæc invidia mihi sustinenda est ingratiis. Vel hic quam lectionem longe secus et melius olim vulgata *ante omnia pravitas consulum discordiaque inter ipsos*, habere pronunciat, qui possim non longe deteriorem existimare?

Quis credet, ab Livio profectum *consulum discordia, quæ inter ipsos erat*? Mihi quidem hic sermo Neronianas posse refrigerare thermas videtur, et fabrorum prandia betas juxta factas non esse. Hoc naris emunctæ Gruterum non fugit: ideoque has voces *quæ inter ipsos erat*, timere aliquid minime Livianum censet. Tenendum ulterius, et totum illud quod mutavit Sigonius, restituendum est. Hoc ipso libro c. 49. de M. Postumio Regillensi, 'pravæ mentis homini, quod tamen victoria magis, quam bellum, ostendit.' Quare autem *pravæ*? Nimirum cum feliciter rem gessisset, 'ab hostibus,' inquit Livius, 'in cives certamen vertit.' Ergo invidia, malignitas, amor litium, et pertinacia in certando maxime est 'pravitas.' Julius Scaliger, 'Pravus,' inquit, est vox militaris, inventa ab exprobratione lenitatis, quam in milite detestabatur: interposita Æolica litera *πρῆος pravus*: Exercit. ccc. Placetque Bernanno, cum prisca ætas omnia in fortitudine sita esse putaverit, eamque solam duxerit virtutem. Sed frustra origo vocis quæritur, si ratio non habeatur primæ et propriæ significationis. 'Pravus' proprie signat vitium corporis, quodque in eo est perversum, male distortum. Horatius ad Pisonem vs. 36. 'pravo vivere naso Spectandum.' Sat. 1. 3. 47. 'illum Balbutit Scarrum pravis fultum male talis.' Epist. 1. 1. 104. 'prave sectum stomacheris ob unguem.' Hinc Cicero de Orat. 11. 62. 'Tertium' (genus, quod risum movet,) 'oris depravatio, non digna nobis.' Eodemque c. 22. et tertio libro, 'pravitas oris.' De Fin. v. 12. 'Si peccatur distortionem et depravationem quadam.' De Divinat. 11. 46. 'Quin muti, cum ita nati essent, ut quædam contra naturam depravata haberent, restituerentur et corrigerentur.' Varro de L. L. 1. viii. p. 103. 'Qui pueris in geniculis

alligent serperastra, ut eorum depravata corrigant crura.' Cæs. Gall. iv. 2. 'Quæ siunt apud nos nata' (jumenta) 'prava atque deformia.' Seneca de Ira i. 1. 'Fœda visu et horrenda facies depravantium se.' De Constant. Sap. c. 4. 'Puerorum, quibus metus incutit umbra et personarum deformitas et depravata facies.' Epist. 24. 'Libidines adferunt pedum, manuum, articularum omnium depravationes.' Epist. 101. 'Depraves licet, dum monstroso et distorto temporis aliquid accedat.' Tacitus Histor. iv. 81. 'Elapsos in pravum artus.' Plinius xi. 37. 'Uni animalium homini depravantur oculi, unde cognomen Strabonum et Pætorum.' Quod vitii notans Cicero in Roscio Catuli deliciis de Nat. Deor. i. 28. 'Hic pulchrior Deo; at erat, sicut hodie est, perversissimis oculis.' Hinc et Lucretius iv. 1153. 'pravas fœdasque videmus Esse in deliciis.' Ab corpore scilicet. Habemus genuinam primamque vim vocabuli, qua est adversum recto, bene apto, ac locato, intra lineam suam ac filum manenti. Unde igitur *prarus* ? *Ψεύσομαι ἢ ἔτυμον ἐρέω*; *Prarus* a *παραβάς*. *Æoles*, ut et *Attici*, multis in vocabulis hoc sibi juris sumebant, ut mutarent τὸ Α in τὸ Ο: ut *πόλην* pro *πάλην*, *βότις* pro *βάτις*, *πίς* et *πίρ* pro *παίς* dicebant, sic et *παραβός* pro *παραβάς*. Una litera extrita quemadmodum *βαλανείον* gignit *balneum*, *γάλανος* pro *βάλανος* *glañs*, *γάλως* *glos*, sic *παραβός* *pravos* et *prarus*. Sic quod transgreditur lineas filumque corporis, extortumque est, (Galli vocant *disloqué*, ut Itali *slocuta*, Polluci *ἐκχωρήσαι ἄρθρον*) id 'pravum' et 'depravatum.' A vitio corporis ad vitium animi transtulerunt, adeo frequentato usu, ut propriam pœne significationem exstinxerit. Apparet tamen origo cum translatione in illo Horatii Sat. ii. 2. 55. 'frustra vitium vitaveris illud, Si te alio pra-

vum detorseris.' Et Columellæ iii. 10. 'Prave detorta et inveterata rusticorum opinio.' Et Ciceronis de Offic. iii. 29. 'Si in deformitate corporis habet aliquid offensionis, quanta illa depravatio et fœditas turpificati animi debet videri?' Etiam 'pravum' 'recto' sic passim videas componi. Nunc illud addendum, rei, de qua Livius agit, idem vocabulum a veteribus dicatumque esse. Sic ix. 18. 'Collegæ nunc temeritas, nunc pravitas impedimento aut damno fuit.' x. 19. 'Plures abeunti Volunio obsistere atque obtestari, ne pravo cum collega certamine rempublicam prodant.' Tacit. Annal. iii. 48. 'Incusato M. Lollio, quem auctorem C. Cæsari pravitatis et discordiarum arguebat.' Eodem libro c. 16. M. Piso sero dolens ob æmulationem et odia cum Germanico exercita, 'eo impensius precor, ne meæ pravitatis pœnas innoxius luat.' Sic educatorum Britannici, qui eum ad æmulandum Neronem incitare credebantur, apud eundem xii. 41. appellatur 'pravitas tam infensa docentium.' Denique idem alibi 'æmulatione prava.' Tam fœdum vitium ac male decens hominem, divinum animal, et fine suo ab insectatione generis sui longissime remotum, putabant invidiam et malignitatem, ut inter tot corruptelas labesque animi eam præcipue 'pravitatis' et 'pravæ mentis' elogio invidiam et malignam et τὸ φιλόνηκον infamarent. Sic et 'obliquam invidiam' dixit Virgilius *Æneid.* xi. 337. et Horatius Epist. i. 14. 37. 'obliquo oculo mea commoda quisquam Limat.' Quare maneat *privata* illa *discordia* Sigonio; Livio resituatur *pravitas consulum discordiaque inter ipsos*. J. F. Gron. Vet. lib. Sigonii per omnia hic consentiunt Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et Harl. 2. *privata consulum discordiaque, quæ inter ipsos erat* habet Hav. *privata consulum discordia, quæ inter ipsos, sine τῶν erat,*

Lov. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Originem erroris pulchre ostendunt codd. optimæ notæ Leid. 1. et Harl. 1. qui duarum tantum literarum ordine trajecto habent *privatas cons. discordiaque inter ipsos*; unde pronum fuit librariis eam lectionem formare, quæ in deterioris notæ codd. superfluit tum apud Sigonium, tum in nonnullis meis. Recte igitur J. F. Gronovius priscam scripturam revocavit, eamque multis erudite illustravit, quem etiam vide ad Senecam Epist. 122. Aut. Perizonius hic ad oram libri sui adscripserat locum ex Livii ix. 30. 'Negaverunt, eam lectionem se, quæ sine recti pravique discrimine ad gratiam et libidinem facta esset, observaturos:' ubi 'pravum' translata a vitio corporis significatione usurpatur; ita tamen, ut 'rectum' 'pravo' opponendo origo cum translatione manifeste adpareat. Adde locum Livii i. 27. 'Quoniam recta consilia haud bene evenerant, pravis reconciliare popularium animos cepit:' et Cicer. de Finib. ii. 18. 'Sed ego ex te quæro, nonne intelligas, plus rectam naturam, quam rationem pravam valere?' Voce *pravitās* eodem sensu, quo hic Livius, etiam usus est Q. Cicero de Petit. Consul. c. 10. 'Qui sine causa non amant, eos aut beneficio, aut spe, aut significando tua erga illos studia futura, delentito, dans operam, ut de illa animi pravitate deducas.' Quos autem 'de animi pravitate' deducendos dicit, paullo antea 'obtrectatores atque adversarios' vocaverat. Mox *contamina*, pro *certamina*, Lipsiens. a m. pr. Deinde *in conciliis*, pro *inconsiliis*, Lov. 2. librariorum errore. Intelligitur enim consilium militare ipsorum imperatorum. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5.

Male pugnatum ab his consulibus in Algido auctores sunt] *Ab his consules* Leid. 1. errore inde orto, quod, literis initialibus notata vox *cons.* quo-

modo plene efferenda foret, non attenderit librarius. Vide ad x. 10. § 2. Præterea *ductores sint* Hav. Qui error ex similitudine literarum *a* et *d* in scriptura Longobardica natus est. Alia exempla vide ad XXVIII. 28. § 11.

Eamque causam dictatoris creandi fuisse] *Dictatores creandi* aberrans dedit scriba Lipsiens. Idem etiam exstat in Voss. 1. in quo deinde ab alio emendatum est *dictatorem creandi*: et ita præfert Lov. 1. Sed alterum, quod in reliquis libris manet, et in omnibus typis exaratis superest, verius puto. Tres ultimæ voces male deficient in Leid. 2.

§ 7 *Donec quum alia aliis terribiora adferrentur*] *Donec cum aliis alia terrib.* Lov. 5. et Port. *donec alia cum aliis terrib.* Lipsiens. Lov. 2. et Harl. 2. In verbis etiam præcedd. *Istud satis constat*, pro *Illud s. c.* Lov. 5. Deinde *adv. volunt. Pat.* trajectis vocibus, Lov. 4.

Nec in auctoritate senatus consules essent] *Ne in auct. sen.* Port. a m. sec. quomodo etiam inter versus adscriptum exstat in Leid. 1. *nec in auct. Patrum et sen.* Hav.

Q. *Servilius Priscus summis honoribus egregie usus*] *Quintius Serv. Prisc.* Lov. 5. Port. et fragm. Hav. Deinde *Priscus summus Patrum summis* Harl. 2. Videtur autem indicari Servilius Priscus, qui dictator memoratur c. 21. ubi tamen male *A. Servilius Priscus* vocatur. Vide quæ ibi notantur. Ejus patrem avum et proavum consules fuisse, existimat Donjatius ad hunc locum; quod verum esse vix permittit temporum ratio, neque facile etiam antecessorum Parisiensem primicerius eniquam persuaderebit.

§ 8 *Vos, inquit, tribuni plebis, quoniam ad extrema ventum est, senatus appellat*] *Senatus vos appellat* Hav. ut emphasis sit in repetitione pronomini *vos*, quam illustravi ad Siliii Italici ii. 25. Sed omnes alii codd. stant

cum vulgata lectione. Præterea *qn*, id est, *quando*, pro *quoniam*, Lov. 4. Eo sensu Livio frequens esse *quando*, idque sæpe cum *quoniam* commutari, videbimus ad XL. 9. § 1. Unius tamen istius fide incerta vulgatum non mutò.

Consules pro potestate vestra cogatis] *Vestra consules pot.* Lov. 2. et Lipsiens. *consules vestra pot.* Lov. 4. *consules pot. vestra* Voss. 2. Lov. 3. 5. et Gaertn. Sed vocula *pro* scripta fuerat per compendium unica litera, quam deinde principium vocis seq. elisit. Mox hoc cap. 'Siquidem cogi aliquid pro potestate ab tribuno consules possent.' Et ita sæpe. Voces præcedentes *dictatorem dicere* desunt in Lov. 4.

§ 9 *Proque collegio pronunciant*] Dodwellus in App. Prælect. p. 681. exponit 'nemine intercedente.' Hoc verum videtur. Sic c. 44. de collegio Pontificum: 'Ampliatam, deinde absolutam pro collegii sententia.' Et Gellius XI. 3. 'Pontifices pro collegio decrevisse.' Tamen etiam dicitur de sententiis maximæ partis, quamquam uno alterove dissentiente, aut intercedente. Livius c. 53. 'Novem tribuni sustulerunt certamen, pronuntiaveruntque ex collegii sententia.' Duk.

Placere, consules senatui dicto audientes esse] Pal. 1. *senatus edicto*. Gebh. Similiter Voss. 2. et Lov. 3. At *senatus dicto aud.* Lov. 2. 4. Lipsiens. et Oxon. N. et C. apud Hearnium. Sed utrumque male. Infra XXI. 20. 'Iis ædilis plebis datus; quem, si aut in Sicilia prætori dicto audiens non esset Scipio, aut jam in Africam trajecisset, comprehendere tribuni juberent:' ubi vide Gronov.

In vincula se duci eos jussurum] *In vincula* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, et Lov. 1. 3. 4. Vide mox ad § seq. et Gebhardum ad III. 56. § 4. Tum *duci se eos* Lov. 5. Sed vox *eos* exsulat ab Harl. 2. Lov. 2. et Lip-

siens. Paulo ante *adr. cons. ampl. ordinis ultraque* Hav. *adv. sensum* Lipsiens. Præterea *tendant*, pro *tendant*, Lov. 5.

§ 10 *Datumque sub jugum tribunicie potestati consulatum*] *Sub jugum trib. potestatis* Port. et Lov. 3. ac 5. reliquis invitis. Paulo ante a *tribunis, quam ab senatu* Lov. 2. 5. a *tribunis, quam a senatu* Lipsiens. Gaertn. et prisce edd. donec Aldus ab utroque loco reponeret, quemadmodum in reliquis scriptis inveni. Præterea *proditum Patribus*, pro *prod. a Patribus*, Flor.

Siquidem cogi aliquid pro potestate ab tribuno consules] Vet. lib. *cogi aliquando*: quod placet. Sigon. *Cogi aliquid* est antiqua lectio omnium meliorum codicum, adeoque primaria-rum edd. Tamen Sigonius et Pal. 2. *siquidem cogi aliquando*: quod tamen illi placet; mihi minime. Gebh. Quicquid est paullo exquisitius, attentatur a Sigoniano. Igitur et hic oportuit fieri *aliquando*. Sed istud meliorum. Sic Terentius Phorm. II. 7. 'Hoc qui cogam, re ipsa reperi.' Plinius XXV. 2. 'Durat tamen tradita persuasio, veneficiis et herbis id cogi.' Aliter Plinius in Paneg. c. 6. 'Ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur.' Gellius XII. 5. 'Stoicus homo cogi aliquid potest.' J. F. Gron. *Cogi al'n* Lov. 2. et Gaertn. *cogi aliqn* Port. a m. sec. et Hav. *cogi aliquando* fragm. Hav. a m. sec. *cogi ad aliquid* Lov. 4. Sed recte *cogi aliquid* vindicarunt Gebhardus et Gronovius: quam lectionem verioreme esse, præstat etiam meliorum codicum meorum in eam consensus. Virgil. Æn. III. 56. 'Auri sacra fames, quid non mortalia cogis Pectora?' Cicero de Legib. II. 6. 'Quos imitatus Plato, videlicet hoc quoque legis putavit esse, persuadere aliquid, non omnia vi ac minis cogere.' Vell. Pat. II. 81. 'Contemplatus frequentiam suam a disciplina

desciscit, et, quod cogere se putat posse, rogare non sustinet.' Plinius Histor. Natur. II. 47. 'Piratæ primum cõgèere mortis periculo in mortem ruere, et hiberna experiri maria: nunc idem hoc avaritia cogit.' Quinctii. Instit. Orat. XI. 1. 'Quod tamen ita emendavit, ut necessitatem id faciendi ostenderet, invidiamque omnem in eum gereret, qui hoc se cõgisset:' in Declam. 305. 'Tamquam parum esset exigere pœnas, supplicia infamasti, id denique cõgisti, quod defendere non potuissent, nisi coacti.' Et eo sensu intelligi queunt verba quæ supra hoc cap. occurrunt: 'Lege sacrata, quæ maxima apud eos vis cõgèndæ militiæ erat, delectu habito utrimque validi exercitus profecti in Algidum convenere:' quamvis etiam alio modo eadem accipi possint, et a viris doctis accepta fuerint. Vide quæ ad eum locum notantur. Ceterum voces *pro pot. ab trib. cons.*, et *quo quid* perperam deficiunt in Leid. 2. in quem errorem librarius incidit ob vocem *aliquid*, quæ præcesserat. Vide ad IX. 11. § 11. Deinde a tribuno habent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Gaerin. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. *pro potestate tribunorum* Lov. 4. a m. pr. Tum *privato* deficit in Lov. 2. et Lipsiens. quæ vox tamen hic emphasi non caret, et inservit angendæ indignitati. Ea patiendæ erant 'consulibus,' ultra quæ nihil 'privatus' timere poterat. Tandem in *vincla etiam* Flor. Leid. uterque, Lov. 1. 3. 4. et Harl. uterque. Vide modo ad § præc.

§ 11 *Nam ne id quidem inter collegas convenerat*] *Jam ne id quidem* Lov. 4. Solent hæ particulæ *nam* et *jam* in Mss. confundi. Vide ad IX. 17. § 5. *ne quidem id* Hav. Vide ad IV. 3. § 10. Præterea *invenerat* Lov. 3.

Is A. Postunium Tubertum, socerum suum, &c. dixit] Pronomen *is* non adparet in Lov. 4. et 5. Neque id omitti displiceret, si codicum majoris

auctoritatis fide ea lectio firmaretur. Vide Gron. ad I. 1. § 11. Nunc potius illud *is* interceptum videtur ab ultimis literis vocis præced. *evenit*. Certe, pro *evenit. is*, datum est *eventis* in Leid. 1. *eventus* in Lov. 2. *enētis* in Lipsiens. Deinde *A. Postunium Tubertum* Port. et Lov. 5. *A. Postunium Tibertum* Hav. Sed *Tubertus* vocandus est, quod cognomen obcurrit hoc lib. c. 23. ubi etiam in eodem, sed alio modo, errarunt librarii. Vide etiam viros doctos ad Nason. Fast. VI. 723. Gellium quoque in eo errasse, *Torquatium*, pro *Tubertum*, adpellantem Noct. Att. XVII. 21. auctor est Pighius in Annal. ad a. CCCXXII. p. 180. erroremque inde profluxisse existimat, quod, quæ historia de T. Manlio Torquato filium, quoniam contra edictum extra ordinem in hostem pugnasset, capitali supplicio puniente refertur, etiam de A. Postunio Tuberto referatur. Erroris ea origo vera esse potest. At errorem non ipsi Gellio, sed librariis ejus, adscribendum esse, dudum viri docti evicerunt, qui *Olus Postunius Tubertus* invenerunt in Mss. eorumque auctoritate contextui reddiderunt. Præterea *severissimi imperii, dictatorem*, omisso τῶ *virum*, Lov. 5. quod etiam ferri posset, si meliores codd. addicerent. Nam vocem illam sæpe per ellipsin intelligi docet Sanctius in Minerv. I. IV. cap. de Ellipsi Nominum, in voce 'Vir vel homo.' Nunc autem unum audiendum non existimo. Tum vox *dictatorem* deficit in Lov. 2. et Lipsiens. quæ commode ex prioribus hic intelligi posset, si plures codd. consentirent. *Dictatorem dicit* habet Hav. reliquis scriptis omnibusque editis dissentientibus.

§ 12 *Simul edicitur et justitium*] *Simul indicitur justitium* Leid. 2. quomodo sæpissime Livius locutus est. Supra III. 3. 'Quum ex auctoritate Patrum justitio indicto profectus ad tutandos fines esset.' Infra VI. 2.

‘Justitioque indicto delectum juniorum habuit:’ ubi idem Leid. 2. contra edicto. c. 7. ‘Justitio indicto delectoque habito, Furins ac Valerius ad Satricum profecti.’ VII. 6. ‘Delectusque et justitium indictum.’ c. 28. ‘Quum, justitio indicto, delectus sine vacationibus habitus esset.’ IX. 7. ‘Justitiumque in foro sua sponte ceptum prius, quam indictum.’ X. 4. ‘Justitium indictum, custodiae in portis, vigiliae vicatim exactae.’ c. 21. ‘Justitium indici, delectum omnis generis hominum haberi jussit.’ Sed etiam apud Livium occurrit ‘edicere justitium.’ Ita III. 27. ‘Justitium edicit, claudi tabernas tota urbe jubet.’ VII. 6. ‘Delectusque et justitium edictum.’ c. 9. ‘Quum tumultus Gallici causa justitium edixisset.’ Similiter apud Cicer. de Harusp. Resp. c. 26. ‘In concione ausus est dicere, justitium edici oportere.’ Utrumque igitur dicitur. Et quidem ‘justitium indicitur,’ id est, imperatur; sed ‘edicitur,’ id est, imperatur per edictum, proposito edicto. Ita ‘edicti’ in indicendo justitio meminit Tacit. Annal. II. 82. ‘Ut, ante edictum magistratum, ante senatusconsultum, sumto justitio desererentur fora.’ Similiter in usu fuit ‘edicere’ et ‘indicere delectum,’ (vide ad III. 10. § 9.) ‘edicere’ et ‘indicere comitia.’ Vide ad XXXI. 49. § 12. Quum tamen in vulgatum edicitur reliqui, uno illo excepto, codd. conspirent, id etiam servandum judico.

Neque aliud tota urbe agi, quam bellum adpurari] Valde suspectum mihi τὸ agi, quod in talibus adhibere non solet Livius. Et deest in uno Voss. I. inter versus post a m. sec. interpositum. II. 63. ‘Et hostes quidem nihil aliud quam perfusis vano timore Romanis citato agmine abeunt.’ IX. 17. ‘Quem mulierum ac spadonum agmen trahentem, &c. nihil aliud quam bene ausus vana contemnere incruentus devicit.’ XXXIV. 46. ‘Per

biduum nihil aliud quam steterunt parati ad pugnam.’ J. F. Gron. Livius et alii infinitis locis ἐλλειπτικῶς dicunt ‘nihil aliud quam,’ ‘quid aliud quam.’ Nec tamen adsentire Gronovio, suspectum habenti agi, nisi suspicionem illius confirmaret liber scriptus. Dixi ad Florum III. 23. § 3. Duker. Certum est Livium saepe ita, ut Gronovius emendandum censuit, locutum esse. Vide quae notantur ad Livii XXVI. 2. § 16. et ad XXXI. 24. § 3. Interim nostri reliqui omnes vulgatum sine nullo dissensu servant, nisi quod *cogi*, pro *agi*, sit in Harl. 2. et vocula *quam* non adpareat in Hav. Vide igitur an non periculosum dimis sit, unius istius libri auctoritate receptam lectionem mutare; et adde quae notantur ad XLI. 23. § 12. Mox sine sensu *cognito vacantium militiae munere delectus est* in fragm. Hav. a m. pr. in quo eodem manu altera τὸ *delectus* deletum est. *Cognito* etiam male praefertur Lov. 3. 5. Gaertn. et Voss. 2. Insuper *vocantium* perperam Hav. Vide ad v. 8. § 2.

Ita dubii quoque inclinant ad nomina danda] Itaque dubii edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Ita saepius peccarunt librarii. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde *inclinabant* Harl. 2. Tum transpositis vocabulis *Latinis Herculicisque milites impertiri* Leid. 2. *Herculicis Latinisque imp. mil.* Harl. 2. *imperari*, pro *imperati*, habent Lov. 2. et Lipsiens.

Utrunque obnixè obeditum dictatori est] Legendum *utrimque enixe*. Rhen. Pall. omnes *obnixè*. Gebh. In Curione et Gryphio primis hoc *enixe* reperio. Mss. et quicquid adest mihi ante illos edd. *obnixè*. Terentii est in prima Andria I. 1. 134. ‘Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia facturum.’ Senec. Epist. xciv. ‘Interdum enim obnixè petimus id quod recusaremus, si quis offerret.’ J. F. Gron. Non Curio et Gryphius

primi fuerunt, qui *enixe* ediderunt, sed ita jam Frobenius 1535. et postea alii usque ad Gryphium et Curionem vulgarunt, ex Rhenani, ut adparet, emendatione. Gronovio, quo minus animadverterit *enixe* ex emendatione Rhenani profluxisse, fraudi fuit negligentia typographorum, qui primo Lugduvi 1553. in emendatione Rhenani *obnixæ*, pro *enixe*, subposuerunt. Sed quum ita nihil ejus emendatio a vulgata scriptura, notis præscripta, differret, postea Feyerabendtii Francofurti 1578. in verbis Livii, quæ Rhenani adnotationi præmittuntur, *et est omiserunt*, quos recentiores secuti sunt: quasi Rhenanus voluisset, *verbum est*, vulgo omissum, addendum esse; quum contra illud ubique exstet, atque id unice egerit Rhenanus, ut doceat, pro *obnixæ*, legendum esse *enixe*. Neque forsitan male. Certe *obnixæ* apud me tantum legitur in Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. et Hav. apud Hearnium autem eadem lectio solum profertur ex L. 2. et N. Reliqui *enixe* habent, nisi quod in Leid. 1. sit *onixe*. Et sæpius illo *enixe* Livius hoc sensu usus est: ut iv. 55. ‘Obstare tunc *enixe* tribuni:’ ubi etiam quidam codd. *obnixæ*. vi. 40. ‘Nos, ex quo adsciti sumus in civitatem et Patres, *enixe* operam dedisse, ut per nos,’ &c. xxiii. 7. ‘Ab universis id non obedienter modo, sed *enixe*, favore etiam vulgi factum est.’ xxvi. 47. ‘Si ad ministeria belli *enixe* operam navassent.’ xxix. 1. ‘Eoque *enixius* ad bellum adjuverunt.’ xxxi. 11. ‘*Enixe* id populum Romanum merito ejus præstaturum.’ xxxvii. 16. ‘Imperata *enixe* fecerunt.’ Verbum *est* deficit in Lipsiens.

CAP. XXVII. § 1 *Acta, relictoque Cn. Julio consule ad præsidium urbis] C. Julio*, ut dixi. Sigon. *Relicto que C. Julio* Pal. 2. Campanique ed. At Pall. 1. 3. et Andreas *Cn. Julio*, ut supra. *Gebh.* Vox *acta* deficit in

Delph. et Var. Clas.

Lipsiens. *Celeritate ingenti perfecta* habet Harl. 2. Dein *relicto con Julio consule* Voss. 1. *relicto cons. Julio consule* Lov. 1. *relicto Julio consule* Leid. 2. *relicto que Cn. Julio consule* Leid. 1. Lov. 3. Harl. uterque, Flor. Klockian. Gaertn. et Voss. 2. *relicto que Gneo Julio consule* Lov. 2. et Lipsiens. *relicto que C. Julio consule* tantum in minoris auctoritatis codd. Lov. 4. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. superest; quam tamen, Sigonio adsensus, veram lectionem puto. Vide Sigonium ad cap. præc. § 2. Præterea *apud præs. urbis* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Supra III. 18. ‘P. Valerius, relicto ad portarum præsidia collega, instruebat aciem:’ ubi plura vide.

Ad subita belli ministeria] Suspectum esse potest *ministeria*, eo quod Livius alibi in hoc genere loquendi illud omittit. Vide ad vi. 22. et xxv. 15. et Tacit. Histor. v. 13. et in Agric. c. xxxvii. apud Vinetum ad Flori i. 1. § 15. Sic ‘subita rerum’ Livius ix. 43. ‘Ut ad subita rerum duo justi scriberentur exercitus.’ Sed quia hic nulla varietas scripturæ adnotatur, et oratio elliptica ‘subita belli,’ ‘subita rerum,’ substantivo aliquo explenda est, non tutum est aliquid tentare. *Duk. Ad subita belli misteria* Lov. 5. et Flor. Ut hic ‘subita ministeria belli,’ ita ‘incerti belli eventus’ est vii. 23.

Ne qua res, qua eguissent in castris, moraretur] Neque *res, qua eguissent* Gaertn. *ne qua res eguisset in castris* Hav. *ne qua res, qua eguisset in castris* Harl. 2. Tum *morarentur* fragm. Hav.

§ 2 *Profectusque ab Urbe, diviso cum Quinctio consule exercitu]* *Profecto que* Lov. 3. Deinde *diviso tum Q. consule exercitu* Lipsiens. *diviso cum consule Q. exercitu* Gaertn.

§ 3 *Sicut bina castra hostium parvo inter se spatio distantia viderant]* *Et ut bina castra* Lov. 2. 4. 5. *Sicuti bina castra* Harl. 2. Tum *castra hostium*

Livius.

21 B

parca Hav. *castra hostium parvo hostium* Lov. 1. Deinde *parvo inter se dist. spatio* Lov. 4. Denique *videant Lipsiens. viderunt* Lov. 4. Sed vox illa deficit in Klockian.

Ipsi quoque mille ferme passus ab hoste] *Ipsa quoque* Lov. 2. et Lipsiens. *ipsa quoque* Lov. 5. Tum *mille ferme passuum* Hav. quod adprime Livianum est. Infra xxxiv. 13. 'Castra hiberna mille passuum ab Emporiis posnit:' ubi vide quæ notantur. Reliquis tamen omnibus alterum tuentibus, uni huic testi fidem habere non audeo.

Lanuvio propiorem locum castris ceperunt] Vox *Lanuvio* deficit in Lov. 5. Ejus loco *Lavinio* præfert Lipsiens. *Lavinio* Voss. 2. Lov. 3. 4. a m. pr. Havl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 2. et N. Similiter se Jasitheus sive Fabrett. in Apologem. p. 116. invenisse testatur in tribus Vatic. in quarto a m. sec. ut et in Urbinatè a m. sec. qui a m. pr. habuerat *Lavinio*. Frequenter 'Lavinium,' quod hic minime admitti potest, et 'Lanvinum' in Mss. commutari, patere potest ex Sigonio ad viii. 13. § 5. Ipse vero Fabrett. ex corrupta codd. illorum scriptura *Lavico* reponendum existimat. Rationem subdit hanc, quod, uti inter Lavicum et Tusculum probabilibus rationibus Algidum constituit, ita Algidum inter Tusculum et Lavinium vel Lanvinium collocare nemini adhuc usque in mentem venit, nec venire potnit; quum ad orientalem Tusculi partem Algidus quaerendus sit, non autem versus Lanvinium et meridiem, multoque minus ad Africum, ad quem situm est Lavinium, in quod Mss. consentiunt; a cuius parte nulli insuper montes intercedunt. Meorum codicum integerrimi in vulgatum *Lanuvio* consentiunt. Præterea *propiorem*, pro *propriorem*, Voss. ambo, Leid. 2. et Lov. 1. *propiore* Lov. 3. Deinde *locum in*

cast. cep. idem Lov. 3.

§ 4 *Quatuor exercitus totidem munita*] *Monimenta* Voss. 2. et Leid. 1. Vide ad iv. 10. § 6. *momenta* Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. et fragm. Hav. quomodo et alibi peccatum est a scribis librariis. Exempla videri possunt ad 1. 47. § 6. iii. 70. § 13. iv. 12. § 9. et alibi.

Excursionibus ad prælia, sed vel ad explicandas utrimque acies] *Lego excurs. sed vel ad expl. utrimque prælio acies.* Klock. Codd. mei nihil mutant, nisi quod legant *incursionibus* Lov. 2. et fragm. Hav. et *sed nec ad expl.* Lov. 4.

§ 5 *Nec, ex quo castris castra conlata sunt, cessatum a levibus præliis est*] *Nec ex equo* fragm. Hav. insulso lapsu; nisi forte librarius ita indicare voluerit, duplicem se lectionem in Ms. invenisse *ex quo et e quo*. Vide ad iii. 44. § 4. Tum *castra sunt collata* Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. *castris concallata sint* Gaertn. Denique *cess. levibus præliis est* Port. et Lov. 4. ac 5. *cess. ab lev. præliis est* Hav.

Tentato paulatim eventu certaminum suos præcipere] *Tentado*, sive *tentando* Lov. 4. et 5. de quo errore vide ad vi. 37. § 4. Deinde *percipere* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. Passim hæc verba commutantur. Vide ad vii. 26. § 8. Hic autem vulgatum verum est. Vide ad xxxviii. 20. § 1.

§ 6 *Hostes nulla in prælio justo relicta spe, noctu castra adorti consulis*] Gebhardus hoc lib. ad c. 10. § 4. se contra Mss. omnes codices, ejecto τῶ *relicta*, legere profitetur *nulla in prælio justo spe*. Ut ita verba hæc accipiantur per defectum participii verbi substantivi, quasi voluisset, *nulla in prælio justo spe existente*. Est certe hæc ellipsis sæpius in Livio obvia. Vide quæ notantur hoc lib. c. 47. § 7. et xxii. 31. § 5. Invitis tamen codd. vocem totam expungere, multis nimis audax videbitur, atque ancipitis exempli esse, præsertim quum ea com-

mode ferri possit. Ut enim hic 'spes relicta,' ita 'locus relictus' xxxvii. 23. 'Extremo agmini loci nihil ad terram relictum erat:' et 'nihil virium relictum' ii. 57. 'Dum tribuni consulesque ad se quisque omnia trahunt, nihil relictum esse virium in medio.' Si tamen *relicta* displiceat omnino, minima unius literæ ejjectione *relicta*, id est, *reliqua*, legi posset. 'Spes reliqua' autem, quemadmodum xl. 12. 'Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquæ habeam.' Terent. in Prologo Andriæ vs. 24. 'Favete, adeste æquo animo, et rem cognoscite, Ut pernoscatis, et quid spei sit reliquum.' In Eunuch. ii. 2. 9. 'Itan' parasti te, ut spes nulla reliqua in te esset tibi?' Tacit. Ann. xiiii. 17. 'Sibi, amisso fratris auxilio, reliquas spes in republica sitas.' Ceterum *nulla hostes in prælio justo relicta spe* Lov. 4. Deinde *nocte primæ* edd. usque ad Aldum, qui *noctu* substituit. Et ita præferunt omnes codd. scripti, si unum Hav. primis excusis faventem excipiamus.

Rem in casum ancipitis eventus committunt] Quid est 'rem committere in casum?' quis ita loquitur? Pal. præfert *præcipitio*; deinde Campani ed. *incassum*: unde fors enucleandum, *rem incassum ancipitio eventus committunt*. Frustra dubiæ eventus aleæ rem objecerunt. Diodorus l. xvii. p. 567. *Διὰ τὸ προπετῶς καὶ ἀβούλως εἰς ὁμολογουμένην ἀπώλειαν ἐαυτὴν δεδακέναι*. Eleganter lib. eodem p. 577. Charidemus, *Μὴ προπετῶς ἀποκυβεῦσαι περὶ τῆς βασιλείας*. *Gebh. Incassum* unus Lipsiens. et *præcipitio* unus Lov. 3. Jam vero *incassum* quidem pro 'frustra' apud Livium obcurrere fateor, et exempla in promptu sunt. Lib. ii. c. 49. 'Incassum missæ preces.' x. 29. 'Velut alienata mente vana incassum jactare tela:' atque alibi. Verum 'ancipitium,' eadem forma qua 'præcipitium,' non modo

apud Livium, sed ne apud ullum quidem alium scriptorem invenio. Præterea omnes, quibus usus sum, codd. editæ lectioni adhærent, nisi quod *in casu ancipitis eventus* habeat Voss. 1. *in causam ancipitis eventus* Klockian. Vide ad xxxvii. 17. § 7. et quod omnia hæc verba *rem in casum ancipitis eventus committunt*. *Clamor subito ortus, non consulis* desint in Leid. 2. ob repetitionem vocis *consulis*, quæ modo præcesserat. Vide ad ix. 11. § 11. Unde non sine causa vereor, ne frustra receptæ scripturæ Gebhardus controversiam moverit. Et sane cur, quæso, tantopere locutio 'committere rem in casum' ipsi displicere potuit? quum tamen variæ locutiones ejusdem formæ apud Livium obcurrant. Ita τῶ *committente* junxit Livius adverbium motus, quod idem est, ac si junxisset præpositionem *in* cum casu quarto, ii. 45. 'Ne rem committerent eo, ubi duæ simul acies timendæ essent.' Et ita plane 'committere se in aciem' iii. 2. 'Quod in aciem, qua pugnandi arte Romanus excellat, commissa res sit.' vii. 26. 'Quia res trahi segnitia Græcorum, non committentium se in aciem, videbatur.' xxiiii. 11. 'Dictatorem, quia se in aciem nunquam commiserit, unicum haberi imperatorem:' 'committere in aleam casus' xl. 21. 'Memorem ergo se præcepti ejus, duos simul filios non commissurum in aleam ejus, qui proponeretur, casus.' Et ita 'committere se in fidem,' pro fidei, est xxx. 14. 'Postea in Africa te ipsum, spesque omnes tuas in fidem meam commisisse:' 'committere se in potestatem' xxxvi. 13. 'Respondit, vel Romanis vel Thesalis se crediturum fuisse: in Philippi se potestatem commissurum non esse.' Maneat ergo salva lectio, quæ vulgo circumfertur.

Sed dictatorem quoque ex somno excivit] Si tantus hic imperator, neque ipse tantis instantibus periculis somnum capere debuit ex illo Homeri

Ὁὐ χρῆ παννύχιον, neque pati exercitum. Quare eximere ei cogitavit hanc socordiam Pal. 2. exhibens, *ex. deinde omnem, sed dict. quoque excivit.* Gebh. Illud *ex somno*, quod Gerhardus in Pal. 2. deficere notavit, in omnibus meis superest. In uno Lov. 1. verba ita transponuntur una etiam voce adscita, *sed modo dict. ex somno quoque excivit.* Neque contra verba Homeri, licet oraculi instar observanda forent, peccavit dictator: non enim, eo monente, Ὁὐ χρῆ εἶδειν, sed Ὁὐ χρῆ παννύχιον εἶδειν βουληφόρον ἄνδρα. Et sane, quum nescierit dictator, hostem clam noctu castra sua invasurum, nihil etiam commisit, quod reficiendis corporibus necessaria quietem sibi et militibus suis indulserit. Præterea male *excivit* Flor. 'Ex somno excire' etiam est viii. 37. 'Romæ nocturnus terror ita ex somno trepidam repente civitatem excivit.' Vide Gronov. ad vii. 36. § 2.

§ 7 *Ubi præsentī ope res non egebant*] Pall. omnes *Ubi præsentī ope res egebant.* Gebh. Illud *non* operarum errore in primis invenitur edd. Gruteri, quod jam ipse in ultima sponte omisit. *Res ope egebant* alio ordine habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *præsentī ope*, sive *opere*, Lov. 5. sollemni scribarum errore. Vide ad viii. 16. § 4. *præsentē ope* Lipsiens. et edd. vett. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Omnia autem hæc verba *Ubi præsentī ope res egebant* desunt in Lov. 4.

Consul nec animo deficit, nec consilio] Exemplar scriptum habet *consul nec animo deficit.* Rhen. Pall. omnes *consul nec animo defecit.* Gebh. *Defecit* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Fateor, parum interesse, vel nihil, utram lectionem sequamur. Verum vel eam ipsam ob causam tutius puto codices scriptos, quam typis excusos, sequi. *Defecit* igitur in contextum recepi.

Pars militum portarum stationes firmant, pars corona vallum cingunt] Exemplar scriptum *firmat.* Rhen. *Firmat* etiam Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Verum iidem illi aliique, et scripti et editi, sequens *cingunt* non mutant. Neque Rhenanus ibi se aliter in Wormatiensi suo invenisse monuit: *firmant* igitur servandum; præsertim quum Livius ita passim 'pars' cum verbo plurali jungat. Vide ad v. 38. § 5. Ceterum *portare stationes* Lov. 3. et Lipsiens. *portas et stationes* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. quæ posterior ex priori vitiosa lectione nata videtur, reliquis libris in vulgatam scripturam consentientibus.

§ 8 *Quo minus tumultus est, eo plus animadvertitur*] Tò est abest 2. Leid. 2. Deinde *animo advertitur* Port. An voluit librarius *animus advertitur*? Nam ita *animus advertere*, pro *animadvertere*, sæpe Livius usus est. Vide ad xxiv. 48. § 4. Verum ita potius dicendum videretur *animi advertuntur.* De pluribus enim 'advertere animos' dicere Livium, exemplum ibidem laudatum ex iv. 45. docet, quamvis ita et 'animus advertere' dici posse non negem. Sed et posset probari codicis scripti lectio *animo advertitur.* Æque enim 'animus advertere,' quam 'animus advertere,' in usu esse, observat Curtius ad Sall. Jug. c. 69. § 1. Attamen *animadvertitur* præfero, tum quod 'animus advertere' nondum apud Livium observarim, tum quod in alteram lectionem non modo plurimi, sed etiam inter eos optimi, codd. consentiant.

Missum extemplo ad castra subsidium] Pall. Mss. tres *misso ext. ad cast. subsidio.* Gebh. Hic quoque dissoluta hiat oratio, sed minus animadvertendo errore, cujus Mss. nos admonent, referentes, *misso ext. ad cast. subsidio.* J. F. Gron. In diversa abeunt codd. A Gronovio repudiata lectio super-

est in Flor. Voss. 1. Leid. ambobus, Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. Eadem etiam Oxoniensem N. servare, Hearne auctor est. Reliqui nostri emendationem Gronovii probant, quæ etiam vera esse videtur, licet ab alia parte stent optimæ notæ codd. quos hic manes suos passos puto. Mox *legatus* deficit in Lov. 4.

Parvo circuitu locum maxime secretum ab tumultu petiit] *Parvo circuitu* Leid. 1. Lov. 2. et Flor. Vide ad III. 6. § 9. At vox *parvo* deficit in Harl. 1. Tum *secr. a tumultu* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. *secretum ob tumultum* Lov. 4. et 5. Deinde *petiit* Lov. 1. An voluit *petiit*? Sed potius errorem librarii existimo, qui male duas literas repetiit.

Unde ex necopinato aversum hostem invadat] Transpositis voculis *unde nec ex opinato* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, sed Lov. 4. a m. sec. Harl. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav. *unde ex opinato* Lipsiens. *unde ex inopinato* Hav. et apud Hearnium Oxonienses L. 1. et C. Male. 'Necopinatus' enim ex illis vocibus fuit, quibus Livius passim uti delectatus est. Supra I. 57. 'Id cuique spectatissimum sit, quod necopinato viri adventu obcurrerit oculis.' II. 14. 'Aricinos res necopinata perculebat.' III. 3. 'Necopinata etiam res plus trepidationis fecit.' IV. 43. 'Necopinata moles discordiarum inter plebem ac Patres exorta est.' V. 8. 'Cum exercitibus necopinato ad Veios accessere.' VII. 6. 'Legionibus necopinato pavore fuis, consul circumventus ab insciis.' c. 17. 'Castra quoque necopinato adgressus cepit.' VIII. 11. 'Romanosque, nihil tum minus quam prælium exspectantes, necopinato adventu percussurum.' XXIV. 27. 'Necopinantibus omnibus unus ex ultima turba Epicudem nominavit.' XXV. 37. 'Ad hæc tot tam necopinata primo omnium incerti stupentesque referunt

pedem.' XXVI. 51. 'Necopinato adventu ac prope furto unius diei urbem unam Hispaniæ interceptam.' XXVII. 33. 'Consules, nimia cupiditate conferendi cum hoste manum, in necopinatam fraudem lapsos esse.' XXXIII. 7. 'Ubi primus terror ab necopinato visu consedit.' XXXIX. 49. 'Vix sibimet ipsi præ necopinato gaudio credentes.' XL. 48. 'Non sustinere inpetum necopinatum hostes.' XLIV. 35. 'Si nocte improviso valida manu adgressus necopinantes esset: quorum etiam nonnullis locis in Mss. turbatur. Vide etiam quæ notavi ad Sillii Ital. IX. 98. et Zinzering. in Promuls. Critic. c. 23. etiam Sigonium ad XXV. 37. § 13. Præterea *aversum* exsulat ex Hearnii codice Oxoniensi B. *aversus* est in Flor. *adversum* in Voss. utroque, Leid. 1. Lov. quinque, (sed in Lov. 4. a m. pr.) Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et edd. principibus usque ad Frobenianam 1531. quæ recte *aversum* recepit, consentientibus Leid. 2. et Harl. 1. 'adversus' enim est obpositus, sed 'aversum hostem invadere' est a tergo eum adgredi. v. 38. 'Ut, ubi Galli cum acie legionum recta fronte concurrissent, subsidia in aversos transversosque inpetum darent.' Ita 'incurrere aciem aversam' est in tergum ejus incurrere III. 70. 'In aversam incurando aciem ancipiti terrore dissipasset hostes: in aversam concionem decurrere' dixit XXIV. 39. 'Alii superne in aversam concionem clamore sublato decurrunt, alii ad exitus theatri conferti obsistunt.' Passim autem 'aversus' et 'adversus' in Mss. confunduntur. Vide ad II. 31. § 6. Denique *invadit* Voss. 2. Lov. 5. Hav. et fragm. Hav. Sed requiritur modus potentialis *invadat*, pro invadere possit.

§ 9 Q. *Sulpicium legatum præfecit castris*] Exemplar scriptum habet Q. *Sulp. legatum præfecit*. Rhen. *Præfi-*

cit etiam omnes mei, exceptis Lov. 2. 5. Gaertn. et Port. qui cum priscis excusis præferunt *præfecit*. Ex editis etiam *præficit* est in Mediol. 1505. Præterea Q. *Supplicium legatum* Leid. ambo, Lov. 1. et Harl. 2. Vide ad III. 10. § 5. et *Supplicium legatum* Lov. 4. et 5.

Inter nocturnos tumultus moderatu difficilem] *Moderato* in duobus Mss. Pall. esse, monuit Gebhardus ad I. 30. § 5. et ita etiam præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a. m. pr. Vide quæ ad eum locum notantur. Deinde *difficiles* Leid. 2. Lov. 1. et Voss. 1. qui in margine ostentat *difficile est*. Et posterior hæc lectio etiam est in contextu Voss. 2. ac Lov. 3. *difficile* in Lov. 5. *difficiles* autem etiam manu docta emendatum erat in margine ed. Mediolan. 1480. Paulo post *præcepit ordine atque egit*, pro *præcipit or. atq. agit*, priscae edd. Aldus primus fuit, qui ita vulgari curavit, ut nunc vulgo circumfertur. Ejus autem lectionem firmant omnes scripti mei, exceptis Flor. ex quo notatum invenio *præcepit et agit*, ac Klockian. qui *præcepit atque egit* habuisse videtur.

§ 10 *Et neutique vulgatæ laudis*] Exemplar scriptum habet *neutiquam vulgatæ laudis*. Rhen. Pall. tres, ut et Andreæ ed. *neutique*. Campanus vero *neququam vulgatæ laudis*. Gebh. *Neutique* Harl. 2. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. Port. Leid. 1. et Hav. *neutique* Lov. 2. et fragm. Hav. Infra VII. 12. 'Quum Romanus miles ruendo in arma ac dimicationem aliquantum Gallicam ferociam vinceret, dictatori neutiquam placebat.' Tum *vulgatæ laudis* Flor. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Paulo ante *eximii consilii*, pro *eximium cons.* Harl. 2. et Lov. 5. a. m. sec.

Unde majore agmine profectus exploratum fuerat] *Majori agmine* Harl. 1. *profectus expl. fuerat* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Lov. 1. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. a. m. pr.

Klockian. Hav. et edd. Rom. 1472. Parm. 1480. et Mediol. 1505. Librarios sensum Livii non adsecutos in hunc errorem incidisse adparet.

M. Geganium cum cohortibus delectis misit] *Inde M. Geganium* Lov. 5. Sed inde sive *in* natum est ex litera *M.* qua prænomen Geganii notatum fuerat. Vide hoc lib. ad c. 52. § 4. *M. Geganium* Leid. 2. Vide hoc lib. c. 17. § 7. Tum *dilectis* fragm. Hav. Flor. et Lipsiens. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Denique *imisit* Voss. 1. a. m. pr. Ejusdem lectionis vestigia supersunt in Leid. 1. et Klockian. qui præferunt *cum coh. dilectissimi sit*. Unde forte legendum *ad obpugnanda castra hostium immisit*. Infra XL. 48. 'Eos quum per aliquot dies, armaturam levem immittendo in stationes, lacesisset parvis præliis.' Vide ad XLIV. 41. § 6. *Vulgatum defendit locus XXVI. 13.* 'Hoc quod recentissimum est, ad oppugnandam Romam hinc enim miserimus?'

§ 11 *Intentos homines in eventum periculi alieni*] *Intentos hostes* Lov. 2. et Gaertn. quæ voces sæpe commutari solent. Vide ad XXIII. 37. § 11. Hic vero *vulgatum* servandum. Vox enim *hostes* mox hac periodo sequitur. Deinde *in eventu* Hav. aberrante librarii manu. Supra II. 11. 'Intentus in occasionem multos simul et effusos improvise adoriundi.' c. 53. 'Pars Romanos toto impetu intentos in castra adoriuntur.' III. 5. 'Intentos in castra Romana Æquos legatque caput ferociter ostentantes ab tergo adortus:' et alibi sæpissime. Vide etiam ad VI. 23. § 12.

Incautos neglectis vigiliis stationibusque est adortus] *In tantis*, pro *incautos*, Lov. 5. Tum *neglectos* Flor. *neglectis* Leid. 1. literis transpositis; nisi librarius dare volnerit *neglectis*, ut olim scribi solebat. Vide tamen ad II. 11. § 4. Præterea copula *que* deest in Hav. *τὸ est* in Leid. 2. Mox in verbis seqq. *hostes* non adparet in

Lov. 4.

§ 12 *Inde fumo, ut convenerat, datum signum*] Nescio an *flamma*. Est enim nocturnum signum; fumus diurnum. *T. Faber*. Doujatius vulgatum defendere conatur dicendo, posse et sereno caelo fumum noctu pro signo esse; at *Ant. Perizonius* statuendo, cum signum dabatur, jam lucem ortam fuisse. Circumferuntur hodie ineditæ *Jar. Gronovii* in *Livium* adnotationes, ab auditoribus ejus, quibus hunc scriptorem exponerebat, ex ore præeuntis excerptæ; iis autem monuit, licet lucis exortus postea demum memoretur, non tamen ita narrari, ut non jam, quum caperentur castra, crepusculum exstiterit, atque adeo fumus conspici potuerit. Addit insuper, statui etiam posse, *Livium* scripsisse *inde e summo*, id est, ex loco altissimo castrorum, quem dictator monuerat se oculis servaturum, perinde ut c. 31. capti oppidi dicitur signum 'ex muro' tolli. Similiter inter dictatorem Romanum et augures convenerat, ut 'ex arce' signum tolleretur c. 18. 'Dictatore arcem Romanam respectante, ut ab auguribus, simul aves rite admisissent, ex composito tolleretur signum.' Codd. scripti in editam lectionem' conspirant, nisi quod in contextu *Voss. 1.* sit *finctio*, pro quo in margine *fumo* emendatur. Verisimile itaque videtur, signum datum fuisse primo diluculo, quum jam lucesceret, et fumus eniuis notari posset.

Datum signum ubi inspectum ab dictatore est, exclamat capta hostium castra] *Pall.* tres *ab dictatore, exclamat*. *Gebh.* Tò ubi deficit in *Leid. 2.* et *Lov. 1.* Deinde *a dictatore* habent *Voss. 1.* *Leid. 2.* *Lov. 1.* *4.* *Gaertn.* *Port.* *fragm.* *Hav.* *Voss. 2.* a m. pr. et priscae edd. ante *Aldum ab dictatore* substituentem, cum quo stant reliqui codd. Deinde *rd est*, quod in tribus *Pall.* desiderari *Gebhardus*

testatur, abest etiam a *Lov. 3.* *4.* *5.* *Port.* et *fragm.* *Hav.* at prima syllaba vocis *exclamat* a *Leid. 2.* et *Gaertn.* unde haud obscure colligi posse arbitror, utrumque servandum, et tantum alterum ab altero per negligentiam scribarum ob literarum similitudinem intercidisse. Alibi etiam *clamare*, pro *exclamare*, datum est. Vide hoc lib. ad c. 33. § 9. Denique *hostium capta castra* *Voss. 1.* *Leid. 2.* et *Lov. 1.*

CAP. XXVIII. § 1. *Et jam lucescebat*] *Etiam lucescebat* *Lov. 1.* quomodo sæpe lapsi sunt librarii. Vide ad xxxix. 10. § 6. Tum *lucescebat* *Voss. 1.* Quomodo optimos codd. semper scriptum habere, ex *Bembo* et ex *Victorio* ad *Cic. ad Attic. iv. 16.* docet *Voss. Gramm. v. 43.* Vide etiam *Dausquei.* *Orthogr. parte II.* hac voce. Non alia ratione *conticisco* in optimis membranis scriptum exhibebatur supra. Vide ad *iv. 1.* § 5.

Omniaque sub oculis erant] *Præ oculis* *Harl. 2.* forte ex glossatoris expositione: *sub oculis* sunt, quæ sunt in conspectu, quæ sunt ante oculos. *Vell. Patere. II. 21.* 'Cujus, commissi patrique sub ipsis mœnibus oculisque urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quam fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest:' ubi vide *Burmann.* et, quem etiam laudat, *Acidal. ad Vell. II. 79. § 4.* *Quinctil. Declam. XVI. 9.* 'Ponite sub oculis adligatos, quorum alterum amicus redemerit, alterum mater:' ubi vide iterum *Burmann.* Similiter *sub ore* *Florus II. 15.* 'Traditam a volentibus classeni sub ipso ore urbis incendit:' ubi vide *Dukerum.*

Et consul eruptionem e castris in trepidos jam hostes] *Quia consul* *Lov. 2.* *Lipsiens.* *Harl. 2.* et *Hav.* utraque lectione juncta *quia et consul* *Gaertn.* Deinde præpositio *e* deficit in edd. antt. quam primi addiderunt *Mediol. 1495.* et servant omnes scripti. Tum *jam* exulat ab *Port.* et *Lov. 5.*

§ 2 *Dictator autem, parte altera subsidia et secundam aciem adortus*] *Dictator tamen, parte altera* Hav. *Dictator autem, jam parte altera* fragm. Hav. a m. pr.

Circumagenti se ad dissonos clamores ac subitos tumultus hosti undique objecerat victorem peditem equitemque] Antiqua lectio *agentes ad dissonos clamores ac subitos circum tumultus*. Adscripsit aliquis in margine, legendum alias *circumagentes*. Posset igitur etiam legi, *satagenti ad dissonos clamores ac subitos circum tumultus hosti*: aut, *cogenti se ad dissonos clamores ac subitos circum tumultus hosti*. Nam sequitur, 'jam orbem volventes suos.' *Rhen.* Unica voce *se* minus, patrocinatur huic lectioni] *Campani* edit. Nam *Andreas* præstat *circumagentes ad dissonos, &c.* *Pall.* codices in vitio profecto cubant, quorum *Pall.* 1. et 3. *circumagentes addit sonos clamores ac subitos tumultus*; *Pal.* 2. *circumagentem ad dissonos clamores ac subitos*. Antiquam lectionem ait esse *Rhenanus agentes ad dissonos clamores ac subitos circum tumultus*. Conjicit deinde, *satagenti ad dissonos clamores ac subitos circum tumultus hosti*: vel *cogenti se ad dissonos, &c.* Mihi vulgata sufficit lectio, adprobatores nacta *Campanum. Gebh.* Scriptor *Borbetom.* omissum ab initio τὸ *circum*, ne tamen abesset, postea interjecit, inde *agentes, &c. subitos circumtumultus*. Itaque frustra laborat *Rheuanus* cum *satagenti* et *cogenti se*, et inepta voce *circumtumultus*. *Lib.* xxvi. c. 8. 'Abscedi a Capua, terre-rique et circumagi ad nutus comminationesque Hannibalis.' xxii. 5. 'Turbatos ordines, vertente se quoque ad dissonos clamores, instruit.' *J. F. Gron.* Originem erroris, qui est in *Rhenani* cod. *Borbetom.* recte indicavit *Gronovius*. Eandem lectionem servat etiam *Flor.* Quod vero *Rhenanum* una voce *circumtumultus* scripsisse putet, in eo iterum viro

summo inposuit mira socordia, qua a recentioribus, partim *Feyerab.* partim *Modio*, *Rhenani* adnotationes recusæ sunt; quum passim in prioribus duabus vocibus *circum tumultus* editum exstet, quemadmodum nunc iterum restitui. Quamvis tamen, si *circumtumultus* revera scribendum existimasset, ea vox non magis inepta dici posset, quam 'antemalorum,' quæ a nonnullis adscribitur *Virgil. Æneid.* i. 193. 'neque enim ignari sumus antemalorum:' quo loco videnti sunt viri docti. Ceterum *circumagentes addit sonos clamores*, duobus *Pall.* *Gebhardi* adsentientes, habent *Voss.* 2. et *Lov.* 3. *circumagentes a dissonos clamores* *Voss.* 1. a m. pr. ultima litera τὸν ad elisa ob primam vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. Id emendaturus inductio magis corrupit, inter versus adscribendo *ac dissonos*, quod ipsum tamen præferunt etiam *Leid.* 2. *Lov.* 1. et *Lipsiens.* *Circumagentem ad dissonos clam.* *Hav.* *Harl.* 2. et *Port.* a m. sec. ut respiciat proxime præcedens 'secundam aciem.' *Circumagentes ad dissonos clam.* *Leid.* 1. *Lov.* 2. 4. 5. *Harl.* 1. *Lipsiens.* *Gaertn.* fragm. *Hav.* *Port.* a m. pr. *Oxon.* *Hearnii*, et principes excusi; ut *circumagentes* respiciat 'subsidia et secundam aciem.' Et posset hæc scriptura commode admitti, præsertim tot eam firmantibus codd. reliquisque non obscura ejusdem lectionis vestigia servantibus. Ita *circumagens* hic positum foret pro 'circumagens se,' vel 'circumactus;' qualia multa in *Livio* passim occurrunt. Vide ad i. 17. § 6. Ipsum tamen 'circumagere' ita *Livio* usurpatum, nondum meminisse qui vel 'circumagere se' dixit xxxviii. 7. 'Quacumque se classis circumegerat, per litorum anfractus brevioribus semitis oberrabant:' vel passive 'circumagi' xliv. 35. 'Ut, altero ab tergo se ostendente bello, circumactus ad interiori partem

regni tuendam, nudare aliqua parte transitus Enipei cogeretur.' Hinc nondum rejicere audeo vulgatum *circumagenti se*, quod primum apud Moguntinos inveni. T ϕ *circumagenti ad dissonos clamores*, quod Gebhardo in Campani ed. obvium fuit, idem obstat, quod alteri lectioni *circumagentes ad dissonos clamores*. Tum *subjecerat* Lov. 4. Præterea *victorem peditem equitatumque* Lov. 5. *victorem equitem peditemque* Voss. 2. quasi vero non conveniret, ut equites post pedites nominarentur. Sed vide ad xxxiv. 26. § 2.

§ 3 *Circumventi igitur jam in medio]* T δ *igitur spernunt ab se* Pall. Mss. *Gebh.* Vocula *igitur* non comparat etiam in Voss. 1. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Ni Vectius Messius] Utrumque nomen vitium continere suspicor, scribendumque *Vettius Metius*. Est autem *Metius* pronomen, ut in 'Fufetio' et 'Curtio' et aliis. *Vettius* autem, non *Vectius*, scribendum, ut *Attius*, non *Actius*. Cujus scripturæ extat Mutinæ in monumento marmoreo pervetusto insigne testimonium ejusmodi: apud Gruter. p. CDLXXXVI. num. 7.

P. VETTIO
P. FIL. CAM. SABINO
EQ. P. IIIIVIR
AED. POT
ET. MAG. MVN. RAVEN
CORNELIA. MAXIMINA
MARITO. INCOMPARABILI
ET. SIBI. VIVA. POSVIT.

Item apud Appianum lib. i. p. 375. *Oùέριος Κάτωv*. *Sigon.* Appellant sic *Vectius Messius* cum omnes præsci codd. Sigonius rectius putat vocari *Vettium Metium*. Solidioribus agendum foret rationibus. *Gebh.* *Vettius* Lipsiens. *Metius Messius* Gaertn. et Lov. 2. *Vetius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Et ita in loco Appiani, quem Sigonius laudat, non *Oùέριος* sed *Oùέριος* hodie editum exstat. Pari

modo qui apud Sueton. ex emendatione virorum doctorum, lapidum et nummorum testimonio firmata, *L. Vettius Judex* vocatur, in non nullis codd. atque edd. vetustis *Vetius*, vel *Vectius* vocatur. Vide ibid. Torrent. Vide etiam Lipsium et Ryckium ad Taciti Ann. xv. 3. Et ita quem *Vectium Priscum* vocat Plinius Epist. vi. 12. in aliis Mss. et excusis *Betius*, id est *Vetius*, et *Bettius*, id est *Vettius*, vocatur. Vide ibid. Catan. et Cortium. *Vettius* tamen, ut Sigonius conjecit, habent Flor. Leid. 1. et Klockian. At primum hoc nomen non est in Hearnii Oxon. C. Deinde *Metius*, itidem quemadmodum Sigonius voluit, Leid. 2. et idem codex Oxon. C. apud Hearnium. Infra vero hoc cap. *Messio* codex Leid. 2. præfert, at mox in principio c. 29. *Messum*. *Mecius* vero hic, infra autem *Mecio* et *Mecium* ostentat Lov. 5. Si prænomen esse statuamus, id *Mettus* scribendum videretur; ut *Attus* etiam potius, quam *Attius*, prænominis vicem obtinet. Vid. sup. ad i. 23. § 4. Sed prænominum nominumque apud Etruscos, Latinos, aliosque Italiæ populos ratio hodie vix constat, aut certe longe alia est, quam apud Romanos, ut Gronovius docet ad Livii i. 49. § 9. Quare aliquid certi statuere periculosum est. Ceterum admodum festinanter Hearne consuluit Freinshem. ex cujus notis ad Florum i. 13. § 21. monet eum hoc loco vocem *Messius* delere. Eam enim non hoc loco expunctam voluit, sed hoc cap. § 7. ut ibi notatur. Perperam denique quædam vetustæ edd. *Rex Volscis*, vel *Rex Volscus*, pro *ex Volscis*; quod Aldus mutavit, consentientibus codd. omnibus meis, nisi quod *ex Volscis* desit in Gaertn.

Jam orbem volentes suos increpans] Pal. 2. *Jan in orbem volv.* *Gebh.* *In orbem volv.* etiam Port. a m. sec. Sed τ δ *in* natum est ex ultima litera

vocis præced. Vide ad xxxvii. 11. § 4. Corruptius *in urbem voto*. habet Hav. Solent autem librarii eas voces commutare. Vide ad v. 19. § 11.

§ 4 *Hic præbituri, inquit, vos telis hostium estis indefensi multi*] Ex hoc verborum complexu cum aut nullus, aut durior quidam sensus ac pene rusticus est elicere, curæ fuit pleræque exemplaria conferre, quæ cum uno exemplo omnia legerentur, tibi integrum, vellesne, ubi *præbituri* est, *perituri*, et ubi *multi*, *inulti*. Sabell. Annotat. p. 187. Repone *estis indefensi, inulti?* Rhen. Sabellici conjecturam *perituri* in contextum receperant Mogunt. et quidam postea secuti, quam iterum expulit Rhenanus, veteri lectione reducta. Eam vero servant omnes libri, nisi quod *præbitur* sit in Harl. 1. ultima litera intercepta a prima vocis seq. et *præbituræ* in Hav. *inulti* autem, pro *multi*, jam recte adoptavit Tarvis. ed. 1485. quod et ipsum in omnibus meis constanter legitur, solo Lipsiensi excepto, in quo est *ml'ti*, id est *multi*. Vide ad iii. 38. § 3. Ceterum *Hinc*, pro *Hic*, est in Lov. 1. Vide ad verba seqq. Tum alio ordine *vos, inquit* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Deinde addita conjunctione *inultique* Lov. 2.

Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intulistis] *Habebis* errore librarii præfert Leid. 1. *habebitis* Voss. 1. Lov. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. quod posterius ex prioris lectionis interpolatione natum videtur. Deinde *ultra* Lov. 1. scribarum aberratione. Vide ad xxx. 16. § 3. Tum *bellum contulistis* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Lipsiens. Paulo post *hinc stantibus*, pro *hic stantibus*, Leid. 1. et ed. Parm. 1480. Vide ad xxvi. 13. § 13. et modo ad verba præcedd.

§ 5 *Hac, qua me progressum videritis*] Emenda *prægressum*. Rhen. *Progressum* superest in Voss. 2. Lov. 2.

3. 4. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. *progressurum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 4. At sufficit *videritis* tempore futuro dici. *Progressum* vero recte, ut Rhenanus voluit, Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad ix. 10. § 7. Denique pronomem *me* aberat in utroque Harl. Lov. 2. 3. Gaertn. et in contextu Lipsiens.

Qui visuri domos, parentes, conjuges, liberos estis, ite mecum] Pall. tres Mss. et Camp. ed. *liberosque estis*. Gebh. *Liberosque estis* ex meis tantum ostentant Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Supra iii. 50. 'Illis quoque enim filias, sorores, conjugesque esse:' ubi τὸ *que*, quod a vetustioribus editis aberat, sed in scriptis superest, recte Rhenanus interposuit. Quum tamen particulam conjungentem ceteri codd. et inter eos optimæ fidei, omittant, eos sequi præstat, præsertim quod Livius passim ἀσυνδέτως loqui soleat. Infra v. 11. 'Qui, amissis liberis, fratribus, propinquis, adfinibus, lingubres domos habeant.' xxii. 60. 'Orantes, ut sibi liberos, fratres, cognatos redderent.' xxxiv. 11. 'Majores nostri nullam, ne privatam quidem rem, agere feminas sine auctore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum:' c. 3. 'Ut captivi ab Hannibale redimantur parentes, viri, liberi, fratres earum.' Similis formæ plures alias locutiones vide ad iii. 68. § 4. Pronomen *qui* omittit Lov. 3. sed omnia hæc *ite mecum*. *Non murus, &c. superiores estis* desunt in Hav. cui negligentiam ansam dedit repetitio τὸν *estis*; unde factum, ut omnia media librarius transiluerit. Vide ad ix. 11. § 11.

Non murus, nec vallum, sed armatis obstant] *Non muris, nec vallum* Flor. a m. pr. in quo, litera erasa, deinde factum *Non muri, nec vallum*. *Non murus, neque vallum* Voss. 2. *Non murus, ne vallum* Lov. 3. *Non*

murus, non vallum Port. Quod, si alii codd. idem firmarent, plurimum placeret; quum passim ita Livius loqui soleat. Vide ad XL. 15. § 5. Insuper *armatis armati obstant* alio ordine Harl. 1. *Tum obstantes* Lov. 2. *obstantis* Lipsiens. in contextu.

Necessitate, quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis] *Tò estis* exterminant Pall. 1. ac 3. *Gebh.* Exterminant etiam Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Lipsiens. quod tamen commode abesse nequit. Ita enim omnis hæc oratio necessario referri deberet ad præcedens ‘armati;’ quod, ut quisque videt, menti Livii aperte adversaretur. Præterea, una litera addita, *superiores* male Lov. 1.

§ 6 *Hæc locutum exsequentemque dicta*] *Exsequentesque dicta* Leid. 1. et Lov. 5. Male. Vectius Messius exsequeretur, quæ locutus erat; id est, ea perficiebat. Supra II. 28. ‘Si, quod imperio consulari exsequendum esset, invidiam ejus consules ad senatum rejicerent.’ xxx. 4. ‘Ita tollit inducias, ut libera fide incepta exsequeretur.’ Mox *solum dant impr. pro secuti dant imp.* Lov. 5.

Dictator, pedem jam referentibus suis] *Tò jam exsulat ab Hav. suis a Gaertn.* Mox *prelium est versum*, alio ordine, Leid. 2. et Lov. 1. *Tò est deficit* in Lov. 5.

§ 7 *Uni viro Messio fortuna hostium innititur*] *Lego Uni Vectio Messio.* T. Faber. *Tò Messio* delet Freinslem. ad Florum I. 13. § 21. f. At sic et Lucianus in Scythia p. 344. ‘Ὁς γοῦν ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Τόξαρις, ἐξ ἐνδὸς ἀνδρὸς τοῦ Σόλωνος ἅπαντα ἔγνω ἐν ἀκαρεί, καὶ πᾶσιν ἦν γινώριμος. Vide ad II. 43. J. F. Gron. Cicero de Orat. III. 34. ‘Thebanum Epaminondam, haud scio an summum virum unum omnis Græciæ.’ Jac. Gron. *Uni vero Messio* edidit Clericus; sed, ut videtur, librorum errore. Si enim ita emendandum judicasset, temeritatis absolvi non posset, quod conjectu-

ram in contextum receperit; et magis, quod lectorem ejus non monuerit. Et tamen ita præferunt Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. Hav. et Port. a m. pr. in quo m. altera emendatum erat *Uni Vectio fortuna*, *τῷ vero* etiam margini adscripto. *Vero* etiam est in contextu Lov. 2. sed *viro* in marg. *Uni Vectio* habet Harl. 2. Alii omnes, et inter eos etiam primæ auctoritatis codd. uno consensu vulgatum tuentur. Supra II. 10. ‘Pons sublicius iter pene hostibus dedit, ni unus vir fuisset Horatius Cocles.’ Et ita fere Florus II. 18. § 17. ‘Unus enim vir Numaninus non fuit, qui in catenis duceretur,’ ubi perperam etiam Gruterum verba *unus enim vir*, quæ, teste Dukero, in omnibus libris supersunt, delere observat Grævius. Insuper transpositis vocibus *fortuna innititur hostium* Hav. Mox *cædis*, pro *caedes*, Lipsiens. Hac forma ‘ædis,’ ‘cladis,’ et similia alia passim occurrunt. Vide ad IV. 25. § 3. Hic tamen id erranti librario tribuendum puto.

Jam ne duces quidem Romani incruenti pugnant] Ita legendum esse Jac. Gronovius monuit ad II. 16. § 9. eademque lectionem contextui recte inseruit. Non aliter enim præferunt omnes, quibus usus sum, codd. exarati et prisca excusi usque ad Parisinos, qui a. 1573. *Jam nec duces quidem Rom.* substituerunt, recentioribus eorum errorem imprudenter sequentibus. Vide ad I. 10. § 3.

§ 8 *Ibi Postunius, ictus saxo, perfracto capite acie excessit*] *Scribe Unus Postunius.* Sic de Publio Sextio hoc ipso lib. c. 50. ‘Saxo ictus,’ inquit, ‘turba excedit.’ *Rhen.* Scripserat Livius, *ictu saxi praefracto capite.* T. Faber. *Ictu saxi*, ut Faber conjicit, inveni in Lov. 2. Lipsiens. et Port. Non tamen probò; sed potius existimo, eam lectionem ortam ex interpolatione nascentioris, qui incidit in codicem, in quo scriptum

erat *ictu saxo*, ultima litera τοῦ *ictus* elisa a prima seq. vocis *saxi*, quod præcipue in litera *s* frequens esse videbimus ad xxxvii. 29. § 5. Eum vero ex *ictu saxo* fecisse *ictu saxi*. Ne vero hæc gratis dicta videantur, *ictu saxo* legi profiteor in optimis codd. Flor. Leid. 1. et Harl. 1. a m. sec. in quo corruptius a m. pr. *icto saxo* scriptum fuerat. Sed nec præfracto capite placere potest. Nam 'præfringi' dicuntur extremæ partes, quæ rumpendo a reliquo corpore dividuntur. Vide plura ad xxvii. 33. § 2. Sed *Unus Postumius*, quod Rhenano placuit, et a Frobenio a. 1535. in contextum receptum per reliquas omnes edd. propagatum est, omnino verum habendum. Licet plures ducum vulnerati forent, unus tantum Postumius acie excessit; reliqui, neglectis vulneribus, tamen ex prælio non cesserunt. Mox *excessit acie* Harl. 2. et Hav.

Non brachium abscissum consulem ex tam ancipiti prælio submovit] Pall. duo *amovit*. Gebh. *Brachium abscisum* Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 3. Gaertn. Port. fragm. Hav. a m. pr. et vetustiores excusi, quibus usus sum. Atque ita voluisse videtur librarius Lipsiens. licet per errorem dederit *brachium assisum*. Id itaque in contextum recepi. Vide ad xxxi. 34. § 4. Deinde *amovit* Voss. 2. ceteris omnibus vulgato adhærentibus.

CAP. XXIX. § 1 *Messium inpetus per stratos cæde hostes cum globo fortissimorum juvenum extulit*] *Messum* Leid. 2. *Mecium* Lov. 5. Vide ad cap. præc. § 3. Vox *inpetus* male omititur in Harl. 2. Tum *per stratos cæde hostes* Leid. 1. et Port. a m. sec. in quo primigenia scriptura tanta diligentia erasa est, ut amplius legi nequeat. *Fractos cæde hostes* Lov. 5. Has voces etiam alibi commutarunt librarii. Vide ad Siliū xii. 153. *per stratos hostes* Voss. 2. Denique *cum fortiss. juv. globo* Port. et Lov. 5.

quorum posterior mox *non capta*, pro *nondum c.* præfert.

§ 2 *Consul effusus usque ad vallum persecutus ipsa castra*] Pal. 2. *Consul effusus usque persecutus ad ipsa castra*. Gebh. *Prosecutus* Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. xcix. *persequitur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hearnii Oxon. N. Denique *persecutus, tentoria, castra*, fragm. Hav. et Harl. 2.

Non segnior obpugnatio est, quam pugna fuerat] *Quam præda fuerat* Leid. 2. *quam pugna fuerat* Harl. 2. *quam pugna fuit. Et consulem* Lov. 4. a m. pr. Sed *fuerat*, servato τῶ *Et*, emendatur a m. altera. Verum in eodem vocula *quoque* in verbis seqq. omittitur.

§ 3 *Repetendoque signo primam impressionem factam*] *Repetendaque signa* Lov. 5. *repetendoque signa* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Ita etiam Aldus edidit. Sed postea inter errata *signo* reponendum monuit. Et recte. Præcesserat enim, 'Consulem signum quoque intra vallum injecisse ferunt.' Verum ergo hic servant soli Flor. Klockian. et Harl. antiq. cum codd. editis. Deinde *prima impressio est facta* fragm. Hav. a m. sec. scriptum fuerat *primā impressiōe factā*. Sed, virgulis suprascriptis neglectis, inde illud enatum est, quod ex cod. illo laudavi: *prima impressione facta* præferunt Lov. 1. 2. 4. 5. Lipsiens. et Gaertn. Sed vulgatum verum est, quod pendet ex præcedenti *ferunt*.

Et dictator prorupto vallo] Quid est 'vallum proruptum?' Nugæ. Legendum ex Pall. 1. ac 3. *proruto vallo*. Alludit Campanus *pro tuto vallo*. Lib. ix. c. 37. 'Proruto vallo erupit acies: quamvis ibi libri vel *prompto*, vel *prorupto* perperam. Gebh. In primo hoc *perrupto* Curione invenio. Frobenius et Gryph. *prorupto*. Sed Mss. et veteres edd. omnes *proruto*. Sic ix. 14. 'Succedunt hostium mu-

nimentis, et simul undique adorti, quum pars fossas explerent, pars velerent vallum, atque in fossas proruerent.' Rursusque eodem lib. cap. 37. 'Proruto vallo erupit acies.' Apud Tacitum Annal. 1. 68. 'Prorunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant.' Censeo aut legendum *obruunt fossas*, aut istud hoc sensu accipiendum. Nam 'proruere' ἀντὶ τοῦ 'erumpere,' ut in sua emendatione Turnebus accipit, quæro quis veterum dixerit? *J. F. Gron. Prorupto vallo* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. N. L. 2. et pleræque edd. a prima Frobenii usque ad ultimam Gruteri, quæ cum Heinsii Elzevir. recepit *perrupto*, quum antea Lugdunenses 1553. Gryphius 1554. Basileenses 1555. Sigonius, atque paucæ aliæ eandem lectionem jam frustra ostentassent. Optime Gebhardus et Gronovius *proruto vallo* restituerunt. Codicum autem, quos laudarunt, fidem ex meis firmant Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. Harl. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Præter edd. autem Frobenio priores ita etiam ediderunt Basileenses 1554. sed neminem invenerunt, qui auscultare bene mutantibus dignaretur. Utitur autem ea voce Livius ix. 37. 'Dolabræ calonibus dividuntur ad vallum proruendum fossasque implendas.' xxxii. 24. 'Ariete admoto, quantum inter turres muri erat prorutum, quum ingenti fragore ac strepitu nudasset urbem.' xlii. 63. 'Ipse ab ea parte, qua duæ turres, quodque inter eas muri prorutum fuerat, duo millia militum delectorum admovit.' Similiter in quibusdam codd. erat peccatum ix. 37. § 9. Eandem vocem Livio restituit Gronovius ad xxxvi. 24. § 6. et xli. 8. § 6. Tacito ad Annal. 1. 68. et Ann. xv. 40. Vide etiam Snakenburg. ad Curtii iv. 3. § 7. et ad e. 13. § 26. Adde quæ notavi ad Sillii i. 373.

Jam in castra prælium intulerat] *Bellum intulerat* edd. vetustæ ante Aldum, qui *prælium* substituit. Et ita etiam præferunt omnes codd. mei. Vide ad iii. 61. § 2.

§ 4 *Tum abjici arma passim ac dedi hostes capti]* Exemplar scriptum habet *Tum abjici passim arma*. Rhen. *Tum abjici*, vel *abici passim arma* etiam omnes mei. Quare eos potius, quam edd. præscas, duces secutus sum. Præterea *et dedi hostes capti* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *ac dedi hostes capti*, literis male transpositis, Flor. *Tum castrisque et hic captis* Lipsiens. Denique *omnes præter sen. ven. sunt hostes*, in alium ordinem digestis vocabulis, Lov. 4.

Partem sub hasta dictator vendidit] *Reliquam partem dict. sub hasta vend.* Lov. 5. Voces eodem ordine exhibet, additum tamen *rd reliquam* omittit Gaertn. Paulo ante in eundem errorem conspirantes Lov. 2. 3. Lipsiens. Voss. 2. Leid. 2. et Gaertn. *præda*, pro *prædæ*, præferunt.

Præpositoque consule castris, ipse triumphans invecus urbem] *Propositoque* Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide ad ix. 10. § 7. *Tum ipse* exsulat in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tandem *invecus in urbem* Lov. 4. Harl. 2. et Hav. Id adprime Livianum esse, patebit ex illis quæ notata sunt ad Præfat. § 11. Adde ad xxxv. 8. § 9. Quum tamen reliqui codd. quorum potior apud me fides est, vulgatum tueantur, id etiam præferendum iudico; et quidem tanto magis, quod nec alterum genus loquendi Livius refugerit. Supra ii. 31. 'Dictator triumphans Urbem invehitur:' ubi etiam unus horum duorum *in urbem*. Vide quæ ibi notantur. v. 23. 'Maxime conspectus ipse est, curru equis albis juncto urbem invecus.' xxxviii. 7. 'Cum sexaginta lembis Corinthium sinum invecus:' et alibi sæpe. Ovid. Trist. Eleg. v. 3. 19. 'Ipse quoque

ætherias meritis invectus es arces.'

§ 5 *Egregiæ dictaturæ tristem memoriam*] Val. Max. de Discip. Milit. II. 7. ex. 6. et de Posthumio et de Torquato hæc memorat. Ceterum *Posthumium Tiburtum*, non *Tubertum* vocat, et quidam Livii codd. *Tuberonem*. Glar. Vide Gebhardum infra hoc §. De cognomine autem Postumii 'Tubertus' vide hoc lib. ad c. 23. § 6. et ad c. 26. § 11.

Qui filium A. Postumio] Omissa est præpositio *ab A. Postumio*, quæ restituitur ex omnibus Pall. *Gebh.* Præpositionem primi omiserant Parisienses 1573. quam deinde Gronovius recte iterum recepit. Eandem enim agnoscunt etiam omnes mei scripti. At contra prænomen *A.* abest in Harl. utroque et fragm. Hav. Eodem omisso, sed alia iterum voce addita, *qui filium ab Postumio* legitur in Leid. 2. et Lov. 1. sed *qui filium ab Aulo Postumio* in Gaertn. *qui filium a Postumio* in Lov. 5. Pnto tamen editam lectionem veriore esse.

Quod occasione bene pugnandi captus] Legitima est hæc lectio, conspecta in Pal. 2. solo, editionibusque primariis. Pal. 1. vero *qui pro occasione*. Pal. 3. *qui per occasionem*. Male utroque. Lib. VIII. c. 30. 'Occasione bene gerendæ rei inductus.' *Gebh.* Omnes mei in vulgato conspirant, nisi quod *qui pro occasione* habeat Lov. 3. *qui occasione* Voss. 2. Solent autem voculæ *qui* et *quod* passim in Mss. confundi. Vide ad XXXVII. 35. § 4.

Injussu discesserit præsidio] *Lege discesserit*. Lib. v. c. 6. 'Fustuarium meretur, qui signa reliquit, aut præsidio decedit.' XXIV. 27. 'Præsidio decedere apud Romanos capital esse.' XXXII. 32. 'Arcem reginm tenebat præsidium; neque, ut decederent inde, &c. perpelli potuere.' Vulgo, *discederent*. Mss. fere *descenderent*. J. F. Gron. *Discesserit* superest in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Lipsiens. Klockian. Port.

Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Contra Hearne auctor est, *decesserit* sibi in codd. Oxon. obvium fuisse, quemadmodum Gronovius scribendum conjecit. Sane ea lectio verior est. Veteres enim 'decidere re aliqua,' vel 'de re' dixerunt: sed 'discedere ab re,' ut Gronovius recte docuit ad Livii XXVII. 10. § 1. Prior locutio obcurrit III. 33. 'Decessitque jure suo, ut dentum de vi magistratus populi libertati adjiceret:' ubi vide quæ notantur. x. 12. 'Sannitem decedere agro sociorum, ac deducere exercitum finibus Lucanis juberent.' XXVIII. 28. 'Si vos decedens confecta provincia relinquerem:' ubi etiam nonnulli scripti et editi male *discedens*. XXXIX. 53. 'Cogebatur decedere Thraciæ, præsidiaque deducere.' Altera usus est XXXIX. 29. 'P. Scipionem, quod de provincia decessisset injussu senatus, revocari.' XXXVI. 14. 'Cui decedenti de præsidio quum obvius forte fuisset Philippus rex:' ubi etiam codd. præpositionem *de* omittunt. XXXVIII. 42. 'Manlium Fulviumque decedere de provinciis, et exercitus inde deducere, ac redire Romam placuit:' et Cic. de Senect. c. 20. 'Vetatque Pythagoras, injussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio et statione vitæ decedere.' 'Decedere ex statione,' pro 'de statione,' obcurrit XLIV. 33. 'Itaque ex matutina statione ad meridiem decedi, et in postmeridianam succedere alios jussit.' Tertia supra III. 17. 'Postquam arma poni, et discedere homines ab stationibus nunciatum est.' 'Decedere' autem et 'discedere' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad II. 31. § 11.

Victorem securi percussum tradunt. Nec libet credere] Atqui narrat hanc rem et Valerius II. 7. ex. 6. tam luculentis verbis, ut dubitare amentis sit. Diodorus Siculus I. XI. p. 319. 'Ὁ δὲ Ποστούμιος, δόξας καλῶς διαφεκῆναι τὰ κατὰ τὸν πόλεμον, κατήγαγε τὸν εἰωθῶτα

θρίαμβον. Ἴδιον δέ τι καὶ παντελῶς ἕπιστον φασὶ πράξει τὸν Ποστούμιον· κατὰ γὰρ τὴν μάχην τὸν υἱὸν αὐτοῦ διὰ τὴν προθυμίαν προεκπηδήσαι τοῦ πατρὸς δεδομένης τάξεως· τὸν δὲ πατέρα, τηροῦντα τὸ πάτριον ἔθος, τὸν υἱὸν, ὡς λελοιπότεα τὴν τάξιν, ἀποκτείναι. Gellius XVII. 21. 'Qua tempestate Aulus Postumius Tubertus dictator Romæ fuit, qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnaverit, securi necavit.' Gebh. Vide Pighium in Annal. ad a. cccxxi. p. 181.

§ 6 *Nec libet credere; et licet in variis opinionibus: et argumentum est*] Hæc verba a me non plane intelliguntur: nam alterum *et* nuper adjectum est: quidam pro *etiam* exponunt. Glar. Glareanus nescit se explicare ex his verbis, quæ tamen planissimum sensum continent. Dicit enim Livius, diversas circumferri scriptorum opiniones de hoc Posthumii facto. Neque enim desunt qui prodant, ab eo filium victorem securi percussum fuisse, propterea quod injussus præsidio excesserit: sunt item alii qui hoc negent; quorum opinionem, tanquam probabiliorem, sequitur Livius. Primum autem ostendit, sibi licere, absque reprehensione ab ea sententia discedere, quæ tunc fortasse plurium sermone circumferrebat, atque eam amplecti, cui ratio magis faveret: ait igitur, in variis opinionibus esse unicuique liberum suas conjecturas sequi, quod totidem ferme verbis dixerat superius de Cosso loquens c. 20. 'Tertius ab consulatu Cossi annus tribunum eum militum consulari potestate habet: eodem anno magistrum equitum, quo in imperio alteram insignem edidit pugnam equestrem: ea libera conjectura est. Sed (ut ego opinor) varia versare in omnes opiniones licet.' Nec multo post, atque alibi sæpe, cum res vetustissimas populi Romani et a memoria suorum temporum longe dissitas exsequitur. Deinde rationem affert,

quamobrem illorum opinionem falsam putet: namque ait, eo præcipue argumento eorundem sententiam posse confutari, quod imperia Manliana, non Posthumiana, appellata sint, et reliqua. Hinc satis jam intelligimus, quam facile superetur salebra illa, in quam Glareanus impegit. R. Titius, Locor. Controvers. VIII. 5. Distinguenda et legenda hæc verba aliter videntur: *Nec libet credere, nec licet in variis opinionibus*: id est, cum variæ hæc super re sint opiniones, nec libet credere, neque etiam licet; ne quis scilicet injuste traducatur, quod sibi, ut diligenti historico, cavendum esse Livius haud obscure indicat: hinc addit, quo minus credat, 'argumento esse,' &c. G. Cuperus. Vulgata scriptura hoc sensu accipi potest: nec libet credere, et licet non credere. Duk. Prins et ab erat a Leid. 2. et Lov. 1. sequens autem vox *licet* non adparet in Voss. 2. cujus loco *liceret* ostendat Lov. 2. Deinde *et licet in var. opin. argum. est, τῶ et* posteriori loco omisso, et interpunctione mutata, principes edd. *Et (licet in var. opin.) argum. est* Moguntini deinde vulgarunt. Sed mox Aldus adscivit quod nunc vulgo circumfertur. Eam etiam lectionem, quam verioremi puto, firmant reliqui codd. nisi quod vox *opinionibus* exsulet a Lov. 5. Viri docti partim se verba Livii non intelligere professi sunt, partim ea emendanda censuerunt, quod non adverterent, τὸ nec dissolvendum esse in et non, hoc modo, *et libet non credere, et licet*, scilicet 'non credere.' Ita xxxii. 10. 'Cui non adparere, ab eo, qui prior arma intulisset, injuriam ortam; nec Philippum ab ullis bello lacessitum, ipsum priorem vim omnibus fecisse?' ubi plura vide. Et ita locum accipiendum esse viderunt jam Jac. Perizonius in margine codicis, quo utebatur, et Clericus. Doujatius (qui monet se hæc interpretaturum non fuisse, nisi Glareanus

testaretur, a se non plane intelligi) ita reddit, 'Livius noluit credere, quamvis ob varias opiniones liceret.' Sed præstitisset ingenue cum Glareano ignorantium fateri, quam tam turpiter se dare. Non enim, quæ subdit Livius, argumento sunt licere credere; sed contra licere non credere.

Quod imperia Manliana, non Postumiana, adpellata sint] Contra scribit Gellius 1. 13. 'Cum primis autem respiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, cujus ea res præceptumque esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisque sit, qualia fuerunt Postumiana imperia et Manliana.' Sed cur ipse Livius eum 'severissimi imperii virum' cap. 26. supra nominat, nullo severitatis exemplo commemorato? Lib. VIII. c. 34. 'Manliana imperia et posthabita filii caritas publicæ utilitati jactabantur.' Gebh. Particula quod deficit in Lipsiens. appellata sunt autem est in Lov. 2.

Adpellata sunt: quoniam qui prior auctor] Codex Borbetomagensis habet appellata sint: quem qui prior. Lego quom qui, pro quum qui, prior auctor. Rhen. Illud quoniam primum vidi in ed. Mediol. 1495. cui ex codd. meis favent minimæ auctoritatis Lov. 5. a m. sec. priori lectione erasa, Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. in quo etiam prior scriptura plane erasa erat. Antiquiores impressi præferunt quem qui prior. Et ita habent etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. Lipsiens. Klockian. et Gaertn. pro quo verisimiliter quum, qui prior restituendum Rhenanus conjecit; id autem in quem abiisse, quia pro quum scriptum erat quom. Sane ea vocalæ istius orthographia infinitis locis in cod. Gaertn. aliisque obtinet. Passim autem quum et quoniam in Mss. commutari, docet J. Scaliger ad Catulli Ep. II. 5. Vide etiam hoc lib. ad c. 36. § 4. Unum fragm.

Hav. hic legit quod, qui prior. Sed et ea lectio ex interpretatione alterius nata videtur. Solent autem sæpe vocalæ quod et quom sive quum in Mss. commutari. Vide ad xxxix. 12. § 7. Mox vocala tam deficit in Leid. 2. et Lov. 1. vox titulum in Hav. Tum fuerat, pro fuerit, legunt Gaertn. Lov. 2. et Lipsiens. fuit Lov. 5.

Imperioso quoque Mallio cognomen inditum] Est in cod. Borbetomagensi Manlio cognomen inditum. Rhen. Hujus argumenti ea vis. Quum T. Manlius, qui postea filium ea causa securi percussit, 'Imperiosi' cognomen illa ex re acceperit, Postumius autem, Manlio tanto antiquior, nullum cognomen, quod tam tristis et sævi exempli esset nota, tulerit; non verosimile est, hunc eadem plusquam paterna severitate vel crudelitate imperium suum contaminasse, quum haud dubie, qui prior auctor tam sævi et tristis exempli fuerit, occupaturus etiam fuisset tam insignem titulum crudelitatis, nec sine nota abiturus, quæ posterioris utique memoriæ et nomini ex eo est inusta. At vero falsum est ex ipsius Livii historia T. Manlium ea ex re 'Imperiosi' accepisse cognomen. Immo nusquam, quum de illo, (rerum narrandarum serie ad eum et hoc ipsum severitatis in filio exemplum perductus,) jam loquitur VIII. 7. isto cognomine eum notat, vel ab ullo unquam propterea notatum scribit; quamvis 'Manliana imperia,' itidem ut hoc loco, in proverbium isto ex facto abiisse tradat. Patrem vero hujus T. Manlii, L. Manlium, cognomen illud, sed ex alia causa, sævitæ nempe in dilecto acerbissime in cives exercito, accepisse memorat VII. 4. Cum quo et reliqui scriptores conveniunt, omnes jam Lucium illum cognominantes 'Imperiosum.' Habuit ergo Titus cognomen hoc non ex se, aut ista filii sui cæde, sed jam a patre, patrisque facto et moribus. Si-

gonius quidem et Onufrius in Fastis patri Lucio primo impositum, in filio hoc Tito dein confirmatum suspicantur. Quod nihil prorsus est, certe non sensit is, de cuius sententia nunc quaeritur, T. Livius, quippe qui de ista confirmatione, immo et de isto Titi cognomine, ne γὰρ quidem. Et quid opus erat confirmatione, vel nova ac repetita istius cognominis impositione, quod jam ante inter cetera ejus nomina numerabatur, et a patre suo non modo ipse, sed et frater ejus 'Cn. Manlius L. F. Capitolinus Imperiosus,' bis istis temporibus consul, de quo nihil tale, nullumve tam acerbi imperii exemplum refertur, acceperat? Si, quia ipse aliud sibi proprie et novum pepererat in juvenia cognomen 'Torquati,' in senectute hoc 'Imperiosi' cognomen denuo illi, et quidem tam celebri ex causa servatae disciplinae fuisse inditum, transmissum etiam hoc potissimum fuisset ad posterum, ut ipse et frater ejus idem illud a patre suo, quamvis ei invidiosum vel invidiosa ex causa datum, acceperant. At vero post hunc T. Manlium prorsus oblitteratum fuit Manlia in gente, inque ea maxime deinde obtinuit et invaluit alterum 'Torquati' cognomen, quod hic ipse Titus in juventute sua sibi comparaverat; certo pene indicio, hoc non prius, sed serius, altero fuisse. Porro Fasti Capitolini consulares et triumphales (quorum auctori, quia diligentissime in iis omnia consularium et triumphalium virorum nomina collegit, fides maxime est habenda,) satis declarant 'Imperiosi' cognomen ei non in senectute fuisse denno inditum, ut nota esset tam tristis exempli, quod tunc publice in filium statuit, sed a patre hereditarium accepisse. Ideo enim prius 'Imperiosum,' et dein demum 'Torquatum' cognominant, ut ita constaret, illud in eo viro fuisse antiquius,

Delph. et Var. Clas.

et a patre ejus, non ab ipso, sicut alterum, quod tamen jam juvenis adhuc suo ipsius merito habuit, exortum. *J. Periz. Animadv. Histor. c. 8. p. 350.* Eundem errorem Livii, quem *J. Perizonius* hoc loco refellit, jam antea ab aliis observatum fuisse, monuit *Dukerus ad Flori. 1. 14. § 2.* novis tamen argumentis ipse eum primus falsi convicit. Ceterum *Manlio*, ut *Rhenanus* scribendum monuit, in longe maxima parte meorum codd. exstat; nam *Mullio* tantum est in *Voss. 2. et Lov. 3. Manilio* in *Lov. 4. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Vide ad xxxiv. 53. § 2.* Tota ea vox deficit in *Leid. 2.* qui tantum praefert *Imperiosoque cognomen inditum.* At una voce addita *Imperioso quoque Manlio cognomen fuit inditum* est in *Port. a m. pr. cognomen indictum* habet *Lov. 4. et 5. Vide ad iii. 65. § 4.*

§ 7 *C. Julius consul ædem Apollinis]* *Pal. 1. ut et Campani ed. Gn. Tullius. Pal. 2. Gn. Julius. Pal. 3. Gn. Tullius.* *Gebh. Consulis Julii prænomen exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. Sed Gn. Julius exhibent Voss. ambo. Gneus Julius fragm. Hav. Cn. Julius Flor. et Harl. ambo. Cneus Julius Hav. Cn. C. Julius, utraque lectione juncta, Leid. 1. Lov. 2. et Lipsiens. ex quo Cū C. Julius factum est in Gaertn. Cn. T. Tullius in Lov. 3. Tum Julius in Lov. 5. M. tum Julius in Lov. 4. et Port. Sed, Julio hujus anni consuli prænomen Cuii fuisse, monuit Sigonius hoc lib. cap. 26. § 6. Et ita fere edd. quarum antiquiores, quas vidi, G. Julius, aliæ C. Julius praeferunt. Deinde CM. pro Consul, Lov. 3.*

Ægre id passus Quinctius] *Pall. 1. ac 3. ea passus. Pal. 2. eam rem passus. Gebh. Eam rem in uno tantum est Hav. sed ea passus Lov. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. ad passus Leid. 1. a passus Harl. 2.*

Quum, dimisso exercitu, in urbem re-

Livius.

21 C

disset] Gebhardus ad III. 6. § 7. ex omnibus Pall. legendum censuit *urbem redisset*, omissa præpositione. Consentiant ex nostris Flor. Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Reliqui, et inter eos plerique integerrimi codd. editam lectionem probant, quam etiam verioremi puto. Vide quæ ad d. loc. notavi. Similiter erratum est II. 44. 'Signa deserta, imperatorem in acie relictum, injussu in castra reditum : ' ubi unus etiam codex *injussu castra reditum* præfert : etiam IX. 32. 'Nocte ab utroque in castra reditum : ' et hic iterum male unus codex τὸ in omittit. Mox *neququam* Flor. et Leid. 1. Vide ad XL. 47. § 9. Tum *in senatum conquestus* fragm. Hav. *in senatu est questus* Hav. et Flor. *in senatum conquestus* est Lov. 4.

§ 8 *Nihil tum ad rem Romanam pertinere visum*] *Nil tñ ad rem* Hav. *nil tum* Lov. 2. *tñ*, id est *tamen*, pro *tum*, etiam Lov. 4. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. Paulo ante *Insigne magnis*, pro *Insigni m.* Flor.

Karthaginienses, tanti hostes futuri, tum primum] Nota, Carthaginienses quando primum in Siciliam transierint. Vide Diodorum Siculum et Xenophontem. Sed tamen prius in Siciliam venerunt regnante Gelone. Testis Herodotus. *H. Vales.*

Per seditiones Siculorum ad partis alterius auxilium in Siciliam exercitum trajecere] *Seditiones singulorum* Flor. Lipsiens. Klockian. Leid. 1. Harl. 1. et Voss. 1. in contextu, quorum posterior tamen *Siculorum* pro varia lectione margini adscriptum servat. Vox autem *alterius* deficit in Hav. Tum *in Sicilia* Leid. 1. et Harl. 1. Denique *exercitus traj.* Leid. 2.

CAP. XXX. § 1 *Agitatum in urbe ab tribunis plebis*] *A tribunis plebis* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et prisca edd. Deinde *plebis est*, addita

ultima voce, Lov. 4.

Consules fiunt L. Papirius Crassus] Addendum est *iterum*. Antea enim consul fuit Crassus A. U. C. CCCXIX. *Glar.* In Diodoro XII. p. 322. rectius leguntur *C. Papirius et L. Julius*. Nam *C. Papirium* avum autumo esse Sp. [voluit dicere *L.*] Crassi, qui tribunus militum reperitur a. CCCLXXXIV. in Capitolinis, atque alium a *L. Papirio*, quem consulem habuimus a. CCCXVII. Non enim alioquin tredecim inveniemus *Papirios*, quot eos supputat Cicero in ep. ad Pætum (ad Famil. IX. 21.) qui sella curuli sederunt inter primum *L. Muggillanum* et *L. Crassum*, qui dictator et prætor fuit. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXXIII. p. 181. *Cons. fuit Lov. 3.* Sed *fuit et fuit* facile confundi potuere. Omnes deinde codd. in *Papirii Crassi* editum prænomen *Lucius* consentiunt : ejus autem cognomen *Crassus* omittit Lov. 5. Præterea et *L. Julius* Lov. 3. et Harl. 2. Vide ad II. 17. § 1. Ceterum is non *L. Julius* apud Diodorum, ut *Pighius* monuit, sed mendose *Λεύκιος 'Ιούβιος* vocatur. Quare ibi etiam error in prioris prænomine commissus esse potuit.

Fædus ab senatu cum petissent, et pro fædere deditio ostentaretur] *A senatu Gaertn. fædus cum ab senatu*, transpositis vocibus, Harl. 2. Deinde *petiissent* Voss. 2. *fædus ab senatu concupissent* Harl. 1. *fædus ab senatu cõpetissent* Lov. 1. eodem errore, quo *congratulatione* datum, pro *cum gratulatione*, IV. 24. § 7. ubi vide. Denique *deditio ostenderetur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Vide ad XXVIII. 3. § 11.

Inducias annorum octo impetraverunt] Hic *Æqui* impetrant *inducias octo annorum*, quum sexto deinde anno c. 35. rursus trium annorum impetrent. Quare videndum num *sex annorum*, pro *octo ann.* legendum. *Glar.* In numerum annorum editum conspirant codd. Deinde *impetrarunt* Harl.

2. Lov. 4. Hav. et fragm. Hav. *impetrare* Gaertn.

§ 2 *Pertinaci certamine inter pacis bellicue auctores*] *Pertinaciæ certamine* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Lipsiens. et Gaertn. Deinde *actores* Lov. 5. et Port. a m. pr. frequenti errore. Vide ad I. 26. § 5. et ad XL. 11. § 2. Paullo ante in *Algido cædem* Lipsiens. pro in *A. cladem*. Vide hoc lib. ad c. 10. § 5.

§ 3 *Legem de mulctarum æstimatione pergratam populo, quum ab tribunis parari*] Vide *Zasium* in Catal. Leg. Antiq. et Brisson. Select. Antiq. I. 3. *Klock*. De ea etiam ante id tempus leges latæ fuerant. Excusserunt hoc argumentum A. Augustinus in lege *Tarpeia Æternia*, *Manutins de Legibus* c. 17. et *Brisson. Antiq. ex Jure Civ.* I. 3. *Duk. Multarum Flor.* Leid. 1. Lov. 3. 4. et Gaertn. De hac orthographia dictum est ad III. 67. § 5. *Tum extimatione* Voss. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *existimatione* Lipsiens. Vide ad XXXIV. 2. § 5. Deinde male *per gratiam* Voss. 2. Leid. uterque, Harl. 2. Gaertn. et Port. Denique *a tribunis* Leid. 2. Lov. 1. 2. Lipsiens. et Gaertn. Ceterum jam ante hæc tempora legem de mulctarum æstimatione tulerunt consules Romani Sp. *Tarpeius* et A. *Aterius*, de qua vide *Gellium* XI. 1. aliosque; eaque diu apud Romanos observata est, teste *Dion. Hal.* I. X. p. 674. Sed vide A. Augustin. de *Legib.* in lege '*Tarpeia Æternia* de multis.'

Proditione exceperunt, ipsi præoccupaverunt ferre. Consules] *Ant. Perizonius* ad marginem *Livii* accepissent scribendum conjicit. Sed in vulgatum conspirant, quidquid adhibui codicum. 'Excipere' autem eodem fere modo, ut infra ponitur XL. 7. 'Ad has excipiendas voces speculator ex convivis *Persei* missus quum incantior observaretur: ubi etiam recentiores ediderant *accipiendas*.

Vide quæ ad eum locum notantur. Præterea *occupaverunt ferre* Lipsiens. Ita II. 48. 'Occuparent Patres ipsi snum munus facere.' Vide *Gronov.* ad *Senecæ Thyest.* vs. 270. Reliquis tamen scriptis nihil mutantibus, vulgatum præfero. 'Præoccupare' autem apud *Livium* frequens est. Infra hoc lib. c. 48. 'Gratiam omnem ad plebem præoccupasse.' VIII. 13. 'Illorum animos seu pœna, seu beneficio præoccupari oportet.' XXI. 20. 'Præoccupatos jam ab *Hannibale* Gallorum animos esse.' XL. 12. 'Omnia, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater præoccupavit.' XLII. 5. 'Majestate *Macedonum* regum præoccupati.' c. 14. 'Præoccupatis non auribus magis, quam animis, ab *Enmene* rege.' XLIV. 3. 'Ad loca opportuna præoccupanda.' Denique *præoccupaverunt. Fuere consules* Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Port. a m. sec. priori lectione penitus erasa.

§ 4 *Hostius Lucretius Tricipitinus*] *Hostius* huic prænomen est. Quare *Hostus* scribendum, quemadmodum etiam ante ad I. 12. diximus. *Sigon. Pall.* 1. ac 3. *Hostilius Lucretius. Pall.* 2. cum *Camp. Hostilius Tricipitinus.* *Gebh. Hostis* est in Lipsiens. *Hostius* servant *Flor. Voss.* 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 4. 5. *Port. Gaertn.* et fragm. Hav. *Hostilius* est in Lov. 3. Harl. 2. Voss. 2. et Hav. Sed *Hostus* legendum etiam *Pighius* monuit in *Annal.* ad a. CCCXXIV. p. 182. eam scripturam firmans ex fragmentis marmorum *Capitolinorum*, in quibus filius ejus anno CCCXXXVI. vocatur P. LVCRETIVS. HOSTI. F. Vide quæ olim notavi ad *Silii Ital.* I. 437. Vox *Tricipitinus* deerat in Voss. 2. et Lov. 3.

Secuti eos consules A. Cornelius Cosus, T. Quinctius Pennus iterum. Veientes in agrum] Nihil mutant codd. nisi quod secundo consuli prænomena *Titi* et *Caii* simul tribuantur in Voss. 2. ita tamen, ut eorum prius inducta

linea expunctum sit; et quod ejus cognomen in codd. partim *Penus*, partim *Pænus*, partim etiam *Pæuus* scribatur. Sed utrumque mendosum. Vide hoc lib. c. 20. § 8. et c. 26. § 2. Vox *iterum* etiam deest in Lov. 4. Posset autem in mentem venire, rotundius hæc et uno ambitu ita legenda esse: *Scutis eos consulibus A. Cornelio Cosso, T. Quinctio Penno iterum, Veientes in agrum Romanum excursionses fecerunt.* Sed vide quæ notantur ad II. 19. § 1.

§ 5 *In agrum Romanum excursionses fecerunt*] *Excursionem fecerunt* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. et L. 2. Sed alii Mss. inter quos optimæ notæ tantum non omnes, stant pro vulgato, nisi quod Leid. 1. præferat *excursione fecerunt*, ultima litera ob ductuum similitudinem a proximæ vocis initiali intercepta. Vide hoc lib. ad c. 33. § 11. Et in similes forte codd. incidunt, qui errorem commissum emendaturi *excursionem* dederunt, existimantes virgulam, qua superscripta τὸ m indicari solet, omisam esse. Præterea *fecere* Gaertn.

Quosdam ex Fidenatium juventute] *Fidenatum juventute* Hav. et fragm. Hav. Vide ad I. 27. § 5.

Cognitioque ejus rei L. Sergio, et Q. Servilio, et Mam. Æmilio permissa] *Cognitio ejus rei sine conjunctione prisci excusi*, Aldo priores. Is enim primus *cognitioque* reposuit. Neque aliter exstat in scriptis, nisi quod *cognitioneque* habeat Leid. 2. Præterea prius *et* deficit in Harl. 2. et Hav. Denique *Marco Æmilio* Harl. 1. *Mauico Æmilio* Hav. *Mamerco Civilio* Lov. 5.

§ 6 *Quod, cur per eos dies a Fidenis abfuisent*] *Eo quod* Hav. et apud Hearnium Oxon. B. Tum vox *dies* abest ab Gaertn. Hinc *ab Fidenis* Hav. Denique *afuisent* Leid. 1. quod recepi, quum alibi etiam ita Livius

extulerit. Vide ad III. 12. § 6. *afuisent* perperam est in Lov. 5. *adfuisent* in Flor.

Agerque iis bello interentorum adsignatus] *Agerque hostilis bello inter.* Lov. 5. *agerque hostium bello inter.* Port. et Lov. 4. *agerque his bello intercepto fragm.* Hav. a m. pr.

§ 7 *Siccitate eo anno plurimum laboratum est: nec cælestes modo defuerunt aquæ*] Vet. lib. *Et siccitate.* Sigon. *Et siccitate etiam* Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et, teste Hearnio, Oxon. B. et N. Sed insiticia hac particula carent reliqui, neque ea Livio opus est. Mox etiam *laboratum, et nec cælestes* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *defuerant* inter lineas adscriptum est in Lov. 4. *defecerunt* præferunt vett. edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Sed scripti et excusi reliqui, quos vidi, vulgatum tuentur. Solent autem ‘defui’ et ‘defeci’ ob literarum similitudinem commutari. Vide ad Epit. Liv. I. XLIV. Similiter ‘fui’ et ‘feci.’ Vide ad XXXI. 45. § 1.

Sed terra quoque ingenito humore egens] *Ingenuo*, Ovid. Lucret. T. Faber. *Sed quoque terra* Voss. 1. Lejd. 2. et Lov. 1. Deinde *ingenio humore* Port. a m. pr. proxime ad Fabri *ingenno*. ‘Ingenuus’ pro natus, nullo artificio conciliatus, vel adscitus poni, viri docti sæpius docuerunt. Vide Passerat. ad Propert. Eleg. I. 2. 13. et 4. 13. etiam Lambin. ad Lucret. I. 231. ubi ‘ingenups’ et ‘ingenitus’ in membranis antiquis commutari docet. Eo tamen sensu ‘ingenuus’ apud scriptores prosaicos, vel certe apud Livium, nondum observavi; qui contra aliquoties ‘ingenitus’ pro innatus dixit. Infra VIII. 7. ‘Me quidem quum ingenta caritas liberum, tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet.’ XII. 18. ‘Ne in metu quidem feritatis ingenitæ obliiti sæviunt in prædam.’ Plinius Hist. Nat. I. XXVII. c. ult. ‘Quæ contem-

platio aufert nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas.' Quinctil. Proëm. l. 1. 'Sunt et alia ingenita quædam adjuncta, vox, latus patiens doloris, valetudo, constantia, decor.' Censor. de Die Nat. c. 4. 'Infantibus ex se editis ingenitum lactis humore Natura ministrante præbuisse.' Mox *sufficit*, pro *sufficit*, Leid. 2. et Lov. 1. ac 3. Tum annos, pro *annus*, Lov. 4.

§ 8 *Defectus alibi aquarum, circa torridos fontes rivosque*] Interpolatitia lectio. Pall. duo 1. ac 3. *circa horridos fontes*, id est, squalentes. Pal. 2. *aridos* habet: pejus. *Gebh.* *Circa aridos frondes* Gaertn. *circa aridos fontes* Lov. 2. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. *circa horridos fontes* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Leid. 2. qui posterior in margine *circa orticos fontes* ostentat: *circa thorcidos fontes* Lov. 1. Lectionem duplicem exhibent Leid. 1. et Voss. 1. præferentes *circat horridos*, in quorum posteriori nota ultimæ literæ vocis *circat* subjecta indicabat lectionem *horridos* præ altera *torridos* magis placuisse. Mihi tamen vulgatum *torridos* præferendum videtur. Vide N. Heinsium ad Silli 1. 177. Neque audiendum puto virum doctum, qui ad marginem edit. Curionis scribendum conjecit *circa torrentes, fontes, rivosque*. Perperam etiam *rivosque aquarum*, repetita voce, quæ modo præcessit, est in Lipsiens. Vox *alibi* deest in Lov. 2.

Stragem siti pecorum morientium dedit] Pall. 1. ac 3. *siti equorum mor. dedit*. Pal. 2. *stragem siti equorum pecorum mor. dedit*. *Gebh.* *Siti equorum mor.* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *siti equorumque mor.* Gaertn. *siti equorum pecorum mor.* Hav. utraque lectione juncta; de quo more scribarum vide ad III. 44. § 4. *pecorum* verius est. Cur enim in tanta anni siccitate solorum equo-

rum siti morientium mentio feret? Et docet præterea τὸ 'alia' mox subjunctum, *equorum ferri non posse*. Et ita passim in descriptione pestilentiae ea 'fæda homini, fæda pecori' existere dicitur. Supra III. 6. 'Grave tempus et forte annus pestilens erat Urbi agrisque, nec hominibus magis, quam pecori.' c. 32. 'Duo simul mala ingentia exorta, fames pestilentiaque, fæda homini, fæda pecori:' hoc lib. c. 25. 'Magna tamen clades in Urbe agrisque promiscue hominum pecorumque pernicie accepta:' et alibi similiter. Olim forte *pequorum*, pro *pecorum*, scriptum fuerat, ex quo non intellecto abjecta prima litera ab indoctioribus deinde factum est *equorum*. Ita conjiciendi ansam mihi præbuit scriptura, quam in Leid. 1. inveni, *stragem sit ipse quorum morientum dedit*. Extrita enim una litera sibilante et aliter divisus vocibus exhibit id quod dixi. Insuper *morientum* Flor. Vide ad II. 5. § 9.

Scabie alia assumta] Ant. Perizonius in ora libri sui *scabie alibi assumta* legendum conjicit. Videtur autem ad id impulsus fuisse, quod præcedat 'defectus alibi aquarum stragem dedit.' Haud multum abit primigenia Port. lectio *scabie alibi alia assumta*. Sed vox *alibi* deinde inducta est, et vulgatum etiam servant omnes reliqui Mss. nisi quod *assumta* sit in Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Lov. 1. ac 5. *asumta* in Lipsiens. *sumpta* in Lov. 4.

Vulgarique contactu in homines morbi] Ita primus edidit Gruterus, sine dubio operarum errore: et tamen patientius, quam par erat, ineptam hanc et nullum commodum sensum reddentem scripturam verioris alterius locum obtinere passi sunt viri docti, qui postea Livio manus admovent, omnes, præter Hearnium, et, qui ipsum per omnia sequi solet, nuperum editorem Londinensem, *vulga-*

tique substituentes, quemadmodum antea passim excusum exstitit, et præferunt tantum non omnes codd. Certe ita est in Flor. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. utroque, Port. Lipsiens. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Ex solis tantum Voss. ambobus nihil notatum video. Verum eos *vulgarique* errore scribarum præferre credo, quum ita etiam in Lov. 3. invenerim. Nihilominus prisam scripturam revocavi; quam sibi quoque placere, Ant. Perizonius in margine codicis sui notarat. Præterea *vulgati* Lov. 1. *vulgatique* Flor. et Leid. 1. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Tum *attactu* prisici excusi: quod non ita proprium esse, et pro eo in codd. antiquis *contactu* legi, monuit Pierius ad Maron. Georg. III. 566. Et hanc lectionem postea Aldus recepit, quæ etiam in omnibus apud me codd. superest: nisi quod *conatu* errore librarii sit in Leid. 1. 'Contactus' hic est quod 'contagium' vocatur III. 6. 'Ministeriaque invicem ac contagio ipsa vulgabant morbos.' Ita 'contactus,' sed translate, usurpavit etiam Tacit. Annal. I. 44. 'Si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos.' Histor. II. 60. 'Simul ceteræ legiones contactu et adversus Germanicos milites invidia bellum meditabantur.' Possis tamen *contactu* etiam propria significatione intelligere, id est, contingendo: ut xxv. 26. 'Postea curatio ipsa et contactus ægrorum vulgabatur morbos.' Deinde *quam homines*, pro *in homines*, Flor. Mox in verbis seqq. *agrestes ingrue-rant*, pro *in agrestes ing.* Lov. 4.

§ 9 *Nec corpora modo adfecta tabo*] Male meo iudicio sic legitur. *Nec corpora modo adfecta tabe* rectius est in Mss. Pall. tribus. Campan. edidit *Nec corpora modo affectabo*. Gebh. Tres scripti Hearnii *tabe*. Et sic Sigonius hunc locum laudans de Antiq.

Jur. Civ. I. 8. Livius et alii de morbo 'tabem' dicunt. III. 7. 'Inter tabem pecorum hominumque:' ibid. c. 24. 'Ne adsurrexisse quidem ex morbo, multorumque tabe mensium mortuum.' xxv. 26. Sall. Cat. c. 36. Tacitus Ann. XII. 50. et Hist. v. 3. *Duk. Tabæ* etiam Voss. 2. Lov. 4. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. C. quod, pro altera lectione stantibus optimis codicum meorum, probare non sustineo, licet Gebhardo placere potnerit. Quæ enim 'tabis' et 'tabi' vulgo statuitur differentia, ut priori voce species morbi, corpus languore ac macie minuens et sensim consumens, indicetur, altera vero saniem ac sanguinem putridum notet, ea perpetua non est. *Tabo* enim pro *tabe* usus est Ovid. ex emendatione Heinsii Metam. xv. 626. 'Dira lues quondam Latias vitiaverat auras, Pallidæque exsanguis squalebant corpora tabo:' ubi etiam se apud Virgil. Georg. IV. 252. invenisse in cod. antiquo testatur, 'tristi languiebunt corpora tabo.' Sil. Italic. II. 463. 'Est furtim lento misere durantia tabo viscera, et exurit siccatas sanguine venas Per longum celata fames.' Contra *tabes* pro *tabo* usurpatur, quum cadavera 'tabe,' id est putredine, 'absumi' dicuntur XLII. 21. 'Cadavera, intacta a canibus ac vulturibus, tabes absumebat.' Vide Burmann. ad Quinctil. Declam. VI. 3. Si tamen integriores codd. *tabe* præferrent, ab ea lectione non abhorrerem, quod *τὸ tabo* vix alibi, quam apud poëtas, hoc sensu occurrat, et Noster simili modo voce *tabes* uti soleat, ut xxv. 26. 'Mortuique ægros, ægri validos, cum metu, tum tabe ac pestifero odore corporum, conficerent:' alibi autem ita non usurpet vocem 'tabo.' 'Affectabo,' ut Campan. edidisse Gebhardus auctor est, etiam præfert Lov. 2. syllabæ *ta* repetitione neglecta.

Novos ritus sacrificando, vaticinando

inferentibus in domos] Vet. lib. *novos ritus sacrificandi vaticinando*. Hac de re sic Livius xxxix. 16. 'Quoties hoc patrum majorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos vatesque foro, circo, Urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent comburereque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent?' *Sigon. Pall.* omnes, qua scripti, qua ensi, *sacrificandi*: optime. *Gebh. Sacrificando* demum inveni apud Frobenium 1535. Omnes priores habent *sacrificandi*; neque aliter est in Flor. Voss. 1. a. m. sec. Voss. 2. Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. utroque, Port. Lipsiens. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium in Oxon. B. et C. Si *sacrificando, vaticinando* malis, id exponendum erit per ellipsin particulæ connectentis, quod Livio familiare est. Ego vero librorum scriptorum et veterimorum excusorum lectionem probo, eamque in contextum etiam admisi. Vates novos ritus sacrificandi inferebant in domos promittendo ac prædicendo, finem morbi fore, si Diis alienigenis vicinorum populorum et alio, quam patrio, more sacrificarent. Eamdem rem etiam pluribus Livius exsecutus est xxv. 1. ubi similiter 'sacrificulorum ac vatium' ut hoc loco 'sacrificandi ac vaticinandi,' meminit. Locum contulisse juvabit. Longior enim est, quam ut totus adscribi possit. Et ita 'sacrificulus ac vates' fuit, qui animos Etruscorum primus superstitione Bacchanalium imbuat, teste Livio xxxix. 8. Præterea *novos in ritus*, adscita præpositione, Lipsiens.

Inferentibus in domos, quibus quaestui sunt capti superstitione animi] Etiam atque etiam considerandum hoc dicendi genus, nam ego syntaxim ac compositionem non assequor. Quidam libri etiam *in domo* habebant. *Glar.* Nescio quid causæ fuerit, cur Glarcanus syntaxin et compositio-

nem horum verborum, quæ intellectu facillima videntur, adsequi nequiverit. An forte non intellexit, hic per ellipsin omitti pronomen *illis*, ut sit *inf. in domos illis, quibus quaestui sunt*? Id tamen Livio aliisque frequens quam maxime. Vide ad xxiii. 15. § 4. *In domo*, quod quosdam libros habere Glareanus monet, inveni primum in ed. Veneta 1506. sed sine dubio operarum culpa; quod inde colligo, quoniam ed. Veneta 1495. quam hæc religiose sequi solet, *in domos* præferat. Et tamen negligentia operarum commissum erroris tribus edd. suis servavit Ascensius annis 1510. 1513. et 1516. Moguntini demum emendarunt. Denique quibus *quaestui sunt* male Voss. 2. Gaertn. et Lov. 2. ac 3.

§ 10 *Cernentes in omnibus vicis . . . piacula*] *Tenentes in omnibus* fragm. Hav. *cernentes nominibus* literis transpositis Voss. 1. in quo tamen *in omnibus* emendatum est in margine. Tum vox *piacula* deficit in Leid. 2. quemadmodum in sequentibus vox *pacis* in Lov. 2. Paulo ante *ad prim. civitatum*, pro *ad prim. civitatis*, perperam Gaertn.

§ 11 *Datum inde negotium ædilibus*] *Datum negot. inde æd.* Hav. Deinde verbis seqq. *ne quo alio*, pro *neu quo al.* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad 11. 15. § 2. *neu quo aliorum* Lov. 2. et Lipsiens. Tum *patritio*, pro *patrio*, Lipsiens.

Ne qui, nisi Romani Diis] Vide quæ scripsit Bynkershoekius in dissertatione 'de cultu religionis peregrinæ apud veteres Romanos.' *Duk.*

§ 12 *In sequentem annum C. Serrilio Hala, L. Papyrio Mugilano consulibus dilatae sunt*] Legendum *L. Papyrio Mugilano iterum*: quippe qui fuit A. U. C. cccxi. consul. *Glar.* *Pall.* tres *in insequentem annum per Gaium Servitium Halam, L. Papyrium Mugilano dilatae sunt*. Pro *Hala*, lege ex ed. *Camp. Ahala*, ut supra semper. *Gebh.* Tres *Pall. Rott. et Helm. in insequen-*

tem annum per *Gaium Servilium Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules*. Alius Ms. circa *Gaium Servilium Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules*. Scribendum in insequentem annum, *C. Servilium Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules*: ut Flor. et Voss. I. nisi quod *Gaium*. Nam annum, consules dixit eleganti epexegeſi, quam appositionem vocant. Infra quoque c. 43. Mss. et vett. edd. pars major insequentis anni. J. F. Gron. Hunc locum egregie Gronovius integritati restituit. In insequentem annum ex meis, præter Flor. et Voss. I. jam a Gronovio laudatos, præferunt Leid. I. Lov. 3. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Neque aliter, quas vidi, edd. vett. nisi quod Mediolanensis 1480. omittat præpositionem in. Gruterus deinde in sequentem substituit. Quæ lectio usque ad Gronovium obtinuit. Et ita unus vetustiorum Ascensius 1516. vulgarat. Supra III. 14. 'Refecti quoque in insequentem annum.' v. 18. 'Omen concordia, Quirites, rei maxime in hoc tempus utili, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in insequentem annum video.' c. 36. 'Tribuni militum consulari potestate in insequentem annum crearentur.' VI. I. 'Comitia in insequentem annum tribunos habere, non placuit.' c. 27. 'Creatis tribunis militaribus in insequentem annum.' XXVII. 33. 'Tum dictator et ludos fecit, et in insequens Instrum vovit.' XXXI. 37. 'Quod si modum in insequendo habuissent, non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret.' XXXIX. 45. 'In insequentem annum creaverunt consules M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem.' Quibus omnibus locis in quibusdam Mss. et priscis edd. partim præpositio in, partim prima syllaba vocis insequens omittitur culpa librariorum, qui easdem literas repetere supervacuum judicarunt. Vide etiam ad II. 59. § 6. Hoc eo-

dem errore perstare in cepto, vel perstare incepto, pro perstare in incepto, datum esse, Gronovius docuit ad VIII. 33. § 6. ubi plura vide. Rhegium sequerentur, pro se sequerentur, perpetram vulgatum esse, Sigonius notavit ad XXIX. 21. § 7. Sed et alibi sequens, pro insequens, male scripserunt amanuenses, ubi tamen eadem erroris ratio reddi non posse videtur: ut III. 10. 'Anno deinde insequenti lex Terentilla, ab toto relata collegio, novos adgressa consules est:' ita enim, non sequenti, multorum ac meliorum codicum fide, invito licet Sigonio, legendum dixi. Verum quum per compendium *dei insequenti* scribi solcat, hujus etiam loci corruptelam ex eodem fonte promanasse adparet. At revera similis hallucinationis causa dari non potest XXXII. 24. 'Territi hostes, relicto, quem conferti tuebantur, loco, in arcem omnes metum, inermi quoque insequente turba, confugerunt:' ubi etiam plerique codd. sequente præferunt. Neque etiam dari potest in loco quem hic restituit Gronovius, ex IV. 43. § 8. Præterea circa G. vel C. *Servilium Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules* Harl. 2. et Hav. per C. vel *Gaium Servilium Ahalam*, vel *Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. per *Agaium Servilium Ahalam*, &c. Lov. 5. et *Gaium Servilium Ahalam* Klockian. Sed, quemadmodum Gronovius emendavit, annum, C. vel *Gaium*, *Servilium Ahalam*, *L. Papirium Mugilanum consules* Leid. ambo, Lov. I. Lipsiens. et apud Hearnium Oxon. L. I. 2. B. et C. cujus posterioris, tamquam priori lectioni adhærentis, etiam meminit; ut vel ipse erraverit, vel membranæ illæ duplicem lectionem præferre debuerint. Unus tantum Harl. antiq. lectionem, quæ ante Gronovium exstitit, servat. *Ahalam*, ut recte Gebhardus monnit, non vero *Ahalam*, vel *Alam*, scribendum patebit ex illis quæ notantur ad Epitom.

hujus lib. et ad c. 13. § 14. Deinde *Mugillanum* edidi, pro *Mugilanum*, ob illa, quæ notata sunt hoc lib. c. 7. § 10. Præterea iterati consulatus notam, quam Papirio Mugillano addendam censebat Glareanus, constanter omittunt non modo codd. scripti et typis excusi omnes, verum etiam Diodor. Sicul. Biblioth. xii. p. 325. Cassiodorus, et alii veteres, quorum Fasti consulares ad nos pervenerunt. Vel itaque dicendum Livium credidisse, aut secutum fuisse priores annalium conditores, qui existimarunt hunc L. Papirium Mugillanum diversum fuisse ab illo, qui iv. 7. cum L. Sempronio Atratino consul memoratur; præsertim quum inter hunc et illum annum effluerint septemdecim anni; adeoque nihil magnopere obstat, quo minus hujus anni consul alterius filius esse possit: vel si unus idemque censeri debeat, Livius tamen excusari poterit illis, quæ notata sunt ad ii. 16. § 7. Denique *delatæ sunt* Leid. 1. Harl. 2. Hav. Lov. 1. 4. 5. et Lipsiens.

§ 13 *Tunc quoque, ne confestim bellum indiceretur, nere exercitus mitterentur* Tum quoque Hav. Vide ad ii. 12. § 15. Præterea particula *ne* non adparet in Lipsiens. Verum literæ ultimæ vocis præced. effecerunt, ut per socordiam a librario omitteretur. Eius loco *nec* est in Lov. 1. Sed ibi ultima litera adhæsit ex principio vocis seq. Vide ad xl. 7. § 8. Tum *bellum ediceretur* Voss. 2. et Lov. 3. quomodo est i. 27. 'Ad bellum palam atque ex edicto gerendum alios concitat populos.' Verum quum ibi *ex indicto* scribendum esse viri docti conjiçiant, hic vero reliqui omnes codd. vulgata scripturam tuentur, eam etiam servandam potius arbitror. Deinde *ex. mitteretur* Harl. 2.

§ 14 *Cum Veientibus nuper acie dimicatum ad Nomentum et Fidenas* Nuper ait, cum hic decimus sit annus ab ea pugna. Post eam autem pugnam iuduciarum earum nulla antea

ab auctore mentio facta est. *Glav.* Bellum cum Veientibus ad Nomentum gestum memorat auctor hoc lib. c. 22. quo anno consules erant C. Julius iterum et L. Virginius, ut idem Liv. c. 21. tradit. Ab eo autem anno si numeramus, non modo secundum aliorum, sed et secundum Fastos ab ipso Glareano digestos, hic annus non decimus, sed octavus erit. De tali autem temporis spatio *nuper* usurpári, mirandum non est, quum de longiori etiam passim adhibeatur. Ita bis uno cap. Senec. de Benefic. iv. 30. 'Cinnam nuper quæ res ad consulatum recepit ex hostium castris?' &c. 'Quid nuper Fabium Persicum, cujus osculum etiam impuri vitabant, sacerdotem non in uno collegio fecit?' Libros hos Seneca scripsit post mortem Claudii, imperante Nerone, si Lipsio fides habenda. Et tamen 'nuper' Fabium Persicum in non uno collegio sacerdotem factum dicit, qui jam tempore Tiberii a. DCCLXXXVII. consulatum gessit; Cinnam vero 'nuper' ad consulatum receptum esse, qui sub Augusto a. DCCLVIII. hanc dignitatem obtinuit. Uterius processit Cicero de Nat. Deor. ii. 50. 'Quid ea, quæ nuper, id est, paucis ante seculis, medicorum ingeniiis reperta sunt?' Neque in scriptis historicorum, et in primis etiam Livii, versatum morari potest, quod hoc loco induciarum Veientibus post pugnam ad Nomentum concessarum mentio fiat, quarum tamen Livius c. 22. ubi historiam hujus belli narravit, non meminit. Passim enim simili modo subinde res nonnullæ suis locis omittuntur, quæ deinde postea data occasione quasi aliud agendo referuntur. Vide Jac. Perizon. in Animadv. Histor. c. 4. p. 160. et seqq. Præterea *ad Numercium* Lov. 4. *ad Numentum* Voss. 2. et Lov. 5. *ad Numentum* Port. *ad Momentum* Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 22. § 2. Deinde voces *et Fidenas* non agnoscere Oxon.

L. 1. auctor est Hearne, quæ tamen in meis omnibus constanter supersunt. Paulo post *induciæ tantum*, pro *induciæque inde*, Hav. a m. sec. qui idem codex paucis interjectis *rebellarunt præfert pro rebellaverant*.

Missi tamen feciales: . . . jurati repeterent res] *Missi tunc feciales* Lipsiens. *Missi tum feciales* Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. Vide ad xxii. 17. § 5. Vox autem *patrum* abest ab Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. quod culpa librarium accidisse puto. Supra i. 32. 'Hoc tum modo ab Latinis repetitæ res ac bellum indictum: moremque eum posterius acceperunt.' Deinde *repetent jurati* alio ordine Lov. 4. Paulo post *verba audita sint* Lov. 3. et Port. a m. pr. pro quo sunt a m. altera inter versus adscribitur.

§ 15 *Utrum populi jussu indiceretur bellum, an satis esset senatusconsultum*] Placet ut legatur *senatusconsulto*, ut est in antiquis quibusdam libris. *Sigon.* Verba non sunt expressa in Pall. 1. ac 3. Pal. 2. autem *senatusconsulto*. Gebh. Nihil pejus hoc *an satis esset senatusconsultum* quam *Sigonianum senatusconsulto*. Utrum comitia habenda essent, an sufficeret senatus auctoritas. vi. 18. 'Ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit.' xxi. 17. 'Sempronius missus in Siciliam, ita in Africam transmissurus, si ad arcendum Italia Pœnum consul alter satis esset.' xxvi. 28. 'Classem satis esse ad arcendum Italia regem.' *J. F. Gron.* Antiquis quibusdam libris *Sigonii*, et Pal. 2. *Gebhardi* ex meis consentiunt *Harl.* 2. et *Haverk.* ex *Oxon.* vero, quos *Hearne* consuluit, solus *B.* Reliqui libri, quos vidi, vel *senatusconsultum*, vel per compendium, ut in Pall. 1. et 3. fuisse *Gebhardus* indicat, *S. C.* vel *senatusconsult'* exhibent. Tota vox omittitur in Lov. 2. Ejus loco sic præfert Lov. 5. quæ lectio inde nata est, quod librarius non adsequeretur compendium quo vox illa scribi solet. Vide ad xxii. 10. § 1. Recte vero

Gronovius vulgatum *senatusconsultum* nihilo deterius esse monnit, quam alterum illud *senatusconsulto*: et *satis* esset exponit 'sufficeret.' Supra i. 8. 'Centum creat senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia soli centum erant, qui creari Patres possent.' ii. 44. 'Et plures, si pluribus opus sit, tribunos ad auxilium consulum paratos fore, et unum vel adversus omnes satis esse.' c. 49. 'Non ad præsidium modo tutandum *Fabii* satis erant.' xxxvii. 26. 'Tradita *Antiocho* Asia terra marique, in *Hellespontum*, ubi satis esset *Eumenis* classis, ab sua parte belli discedere.' *Nepos* in *Epamin.* c. 4. 'Abstinentiæ erit hoc satis testimonium: id est, testimonium hoc abstinentiæ sufficiet. Causa, cur *senatusconsulto* exstet in codd. scriptis, illa esse potest, quod per notas scriptum fuerit *S. C.* et librarii, quo casu id efferendum esset, in partes abierint. Vide ad xxxviii. 60. § 1. Insuper *utrum populi Roj jussu ind. bell.* Hav.

Pervicere tribuni, denunciando inpedituros se delectum] *Perviceret tribuni* Leid. 1. prima litera vocis seq. perperam repetita in fine dictionis præced. Vide ad xl. 7. § 8. Tum *dilectum* habent Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. *Klockian.* et *fragm.* Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

Ut Quinctius consul de bello ad populum ferret] Hoc quomodo verum esse potest, cum *Servilius* cum *Papyrio* esset consul? Nec recitat prioris anni gesta, (ut quidam excusare nituntur) cum statim subjungat, 'In eo quoque plebs superior fuit, quod tenuit, ne consules in proximum annum crearentur.' *Glar.* *Quintius* habet mendum: non enim hoc anno consul erat, sed priore. In vet. certe libris multis abest. Quare non dubito quin legendum sit *ut consules de bello ad pop. ferrent*. *Sigon.* *Sigonius*, nescio quo *Phæbi* flamine contactus, reponendum suadet *ut consules de bello ad pop. ferrent*, expulso nomine *Quin-*

tius. Sed hoc asserunt Pall. Mss. et priscae edd. *Gebh.* In vulgatis Livii exemplaribus sic legitur: *uti Quinctius consul de bello ad pop. ferret*. Videndum an recte. Non enim tunc Quinctius ullus consul erat, sed anno superiore T. Quinctius. Suspicio igitur ex glossulis hoc nomen incuria librariorum fluxisse in historiae contextum. *Pighius* in *Annal.* ad an. cccxxvi. pag. 185. Mss. et veteres editi magno consensu, *ut Quintius consul de bello ad pop. ferret*. Audiendus tamen *Signonius*, quia non hoc, sed priore anno, consul fuit. In *Voss.* quum similiter sit, *ut Quintius*, ad marginem notatur *ni*, pro *ut*. Et sic haud dubie legendum *ni consules de bello ad pop. ferrent*. *J. F. Gron.* *Ut consul de bello ad pop. ferret*, quemadmodum in multis libris esse *Signonius* testatur, habent ex meis *Harl.* 2. et *Hav.* *ut Quintius*, vel *Quinctius, consul de bello ad pop. ferret* *Voss.* ambo, *Leid.* ambo, *Lov.* 1. 3. 4. 5. *Harl.* 1. *Port.* *Gaertn.* et *fragm. Hav.* quam et priorem lectionem in codd. *Oxon.* etiam superesse *Hearne* testatur. *Ut C. consul de bello ad pop. ferret* *Lov.* 2. *ut qui consul de bello ad pop. ferret* solum *Lipsiens.* Mihi quoque verius videtur, quod viris doctis in mentem venit, *ut consules de bello ad pop. ferrent*. *Donjatius* se ambigere profiteatur. Licet enim irae adversus *Veientes* in *Servilium* et *Papirium* consules dilatae dicantur, id de bello gerendo intelligi posse: nec inde sequi, consilia quoque belli in horum consulum annum dilata fuisse: potuisse itaque *Quinctium* extremo consulatu suo ad populum ferre de bello indicendo. Ex his verbis patet, eum ad praecedentia *Livii* numquam diligenter animo advertisse. *Dixerat Livius*, 'Irae adversus *Veientes* in insequentem annum, &c. dilatae sunt. Tunc quoque ne confestim bellum indiceretur, &c. religio obstitit:' id est, religio obstitit, ne tunc confestim, id

est, ne mox quidem in initio anni sequentis, quum jam novi consules magistratum inissent, bellum indiceretur. *Quin* et verba seqq. huic expositioni adversari jam *Glareanus* monuit. Ceterum illud *ni*, pro *ut*, quod *Gronovius* in unius cod. margine invenit, ac probavit, in nullo alio mihi obvium fuit. Non audeo itaque ei mutanti adsentiri, praesertim quum *Livius* verbo 'pervincere,' pro obtinere, passim vel *ut*, vel *ne* subjungere solitus sit. Vide ad *XLII.* 45. § 4.

§ 16 *In eo quoque plebs superior fuit*] *Superior fuerit* *Leid.* 1. et *Lipsiens.* Credidit librarius scriptum fuisse *fu'it*, quomodo adhuc visitur in *Gaertn.* Vide alia exempla hujus erroris ad *XL.* 14. § 10.

CAP. XXXI. § 1 *Tribuni militum consulari potestate quatuor creati sunt, T. Quinctius Pennus ex consulatu, C. Furius, M. Postumius*] In quibusdam libris aliena manu notatum est super *ex consulatu, ter consul*: sed temere. Jam enim non nisi bis consul fuerat. Intelligendum autem anno, postquam consul, factum esse tribunalium militum consulari potestate, habetque rationem ejus anni, quo *Quintius* petivit, non quo gessit. *Signon.* *Pal.* 1. ac 3. creati *Q. Pennus q. consulatus: centurio Furius.* *Andreas vero T. Quintius Pennus ex consulatu. Claudius Furius, Martius Postumius.* *Gebh. Gronovius* *Observ.* iv. 20. *ex consulatu*, itidem ut *Signonius*, interpretatur, ubi intervallum unius anni intercessit. *Alb. Rubenius* in *Epistola* 1. ad *Wendelinum* communem usum phraseos *ex consulatu* sequutus, (quae, quod nemo ignorat, de eo usurpatur, qui superiore anno consul fuit,) suspicatur, ante tribunalium militum consulari potestate hujus anni in *Livio* desiderari par unum consulum, quorum alter fuerit *T. Quintius Pennus*. Confirmat suspicionem hanc duobus argumentis; primo, quod in fine praec-

dentis capitis libri scripti et vetustæ edd. habent, 'ut Quintius consul de bello ad populum ferret;' secundo, quod Livius cap. 20. scribit, Cossum 'tertio a consulatu anno' tribunum militum consulari potestate fuisse. Utraque sententia difficultatibus suis premitur. Rubenio ideo adsentiri non possum, quod scribæ librarii multo probabilius argui possunt erroris in his verbis, 'ut Quintius consul de bello ad populum ferret,' describendis, quam fasti, qui cum Livio consentiunt in omittendo pari consulum. In Capitolinis quidem, quos hic tempus vitiauit, nihil est præsidii. Sed in Idatianis post Ahalam et Mugilanum, quos priore anno consules fuisse dicit Livius, diserte scriptum est, post hos tribus continuis annis fuisse IV. tribunos militum consulari potestate; post hos autem consules Atratinum et Vibulanum. Cassiodorus quoque, qui tribunorum militum consulari potestate nomina nunquam exprimit, Ahalæ et Mugilano statim subjicit C. Sempronium Atratinum et Q. Fabium Vibulanum. Similiter Auctor Fastorum Siculorum, qui et ipse tribunos militum consulari potestate omittit, post Axillam, id est Ahalam, (vel potius Alam, quod contractum est ex Axilla, quo modo hoc nomen etiam in tabulis Capitolinis scribitur) et Mugilanum, consules habet Atratinum et Vibulanum, quos post tres annos, quibus tribuni militum consulari potestate reipublicæ præfuerunt, c. 37. memorat Livius. Et Diodorus Siculus, quamquam Atratinum et Vibulanum præterit, tamen post consulatum Ahalæ et Mugilani tribunos militum consulari potestate factos esse hos, quos etiam Livius hic nominat, scribit lib. XI. p. 326. Solus auctor fastorum Norisianorum, quos deinde etiam Eccardus publicavit, inter Ahalam (quem Structum vocat, ut et Diodorus, ut videatur duo

cognomina habuisse) ac Mugilanum, et Atratinum ac Vibulanum, par consulum inserit, 'Cossum et Fusum;' ita enim legendum puto pro eo, quod ibi scribitur, *Fiso*. Hujus si contra omnes alios valeret auctoritas, tamen ea non confirmari posset conjectura Rubenii, qui alterum ex consilibus, quorum nomina apud Livium interdixisse sibi persuadet, Quintium fuisse putat. Nec juvat eum, quod Livius c. 20. dicit, Cossum 'tertio a consulatu anno' tribunum militum consulari potestate fuisse: nam Livius utriusque anni, et quo consulatum, et quo tribunatum militarem consulari potestate gessit Cossus, rationem habuit; de quo more Livii ibi dictum est. In Sigonii et Gronovii expositione hoc incommodi est, quod nullo testimonio scriptorum veterum ostenderunt, 'ex consulatu,' 'ex prætura,' et alia hujus generis aliter sumi, quam de anno, qui consulatum, præturam, vel alios magistratus proxime sequitur. Deinde, si jam hoc ostendissent, quæri potest, cur solus Quintius ex consulatu tribunus militum consulari potestate creatus esse dicatur, non etiam Cossus, qui ei in secundo consulatu collega fuerat, ut Livius c. 30. et Fasti produnt. Mihi verba *ex consulatu* non sine vitio videntur esse. *Duk. Tribuni militum quatuor consulari potestate* Lov. 1. Harl. 2. ac Lipsiens. Tum verbum *sunt*, quod ab excusis antiquioribus abest, et primus addidit Aldus, in pluribus ac melioribus codd. Flor. Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. 2. Harl. utroque, Lipsiensis, ac Klockian. superest. Deinde *T. Quintius Pænus*, vel *Penus, ex consulatu* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 1. Port. et Klockian. *Q. Pænus*, vel *Q. Penus, ex consulatu* Lov. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. a. m. pr. *Q. Penus e consulatu* Voss. 2. *Q. Pænus et consulatu* Leid. 1. *Quintus Penius ex consulatu* Gaertn. *Quintius Penus ex consulatu* Hav. Q.

Pænus Q. consulatus Lov. 3. *Quintius Penus ex consularibus* Harl. 2. *Q. Penus exconsul* fragm. Hav. a m. sec. Se etiam *exconsul* in Oxon. N. et C. reperisse testis est Hearnius. Sed hujus anni tribunus consularis recte *Τῆρος Κοβῆριος* etiam apud Diodor. Sic. lib. XII. p. 326. vocatur. Quinctiorum autem cognomen non 'Pænus,' vel 'Penus,' sed 'Pennus' erat. Vide hoc lib. ad c. 26. § 2. Lectio deinde codicum, qui *ex consularibus* et *exconsul* præferunt, inde nata videtur, quoniam librarii ita exponendum crediderint, quod per epitomen *ex cons.* scriptum invenerant, quod alii *ex consulatu* reddiderunt. Vide ad Liv. VI. 39. § 2. Id ipsum autem *ex consulatu* quomodo admitti possit, non video. Apud Livium enim aliasque scriptores optimos *ex consulatu* non modo notat post consulatum, sed etiam proximo post consulatum anno. Vide viros doctos ad Val. Max. III. 7. ex. 6. et ad Vell. Pat. II. 37. Hic autem inter consulatum et tribunatum consularem Quinctii annus intercedit. Non audeo vero voces *ex consulatu*, quæ, vel aliæ ejus loco, in omnibus Mss. supersunt, expungere. Videant itaque acutiores. Donjatio dubium non est, quin *ex consulatu* idem sonet ac post consulatum; eamque loquendi formam aliquando intervallum recipere arbitratur inter ea, quæ ante, quæque post gesta sunt; nec absolute requirere, ut posterius cum priori continnetur. Sed vellem, vel unum addidisset exemplum, ubi locutionem ita usurpatam invenisset. Non enim sufficit dixisse, ita accipienda esse 'ex' eo die, ex rupibus nactus planiciem,' quæ ipsi Calepinus subgessit; sed, 'ex consulatu,' 'ex prætura,' ac similia ita usurpari, demonstrandum erat. Neque ipse sibi satisfacisse videtur, utpote qui agnoscat, plurimum hic ambagium esse, quæ fortasse tolli possent, si conjicere

liceret, Servilium Ahalam et Papi-rium Mugillanum consules quidem designatos fuisse, aliqua tamen ex causa non gessisse consulatum; contra Quinctium Pennum ante hunc annum ter fuisse consulem, ut Diodorus scripsit. Verum non animadvertit, Quinctio Penno, quem cum A. Sempronio ante Servilium Ahalam et Papi-rium Mugillanum consulatum gessisse tradidit Diod. Sic. XII. p. 325. et in fastis aliorum omittitur, non tribui prænomen *Titi*, quod hujus anni tribunus militaris habuit, sed *Lucii*. Quamvis itaque Servilius Ahala et Papi-rius Mugillanus consulatum non gessissent, et consules, qui apud Diod. Sic. proxime præcedunt, Quintius Pennus et A. Sempronius reciperentur, quibus quatuor hic memorati tribuni consulari potestate successissent, tamen verum non erit, Quinctium Pennum ante hunc annum ter consulem fuisse, vel *ex consulatu* tribunum consularem factum esse. Præterea L. Quinctium et A. Sempronium consules, a Diod. Sic. interpositos, *ὑποβολιμαίους* esse, non continentibus rationibus evicit Dodwell. in notis ad Chronol. Græco-Rom. quæ subjungitur Dion. Hal. p. 96. Deinde *centurio Furius*, pro *C. Furius*, perperam præferunt Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. fragm. Hav. et Lov. 4. a m. pr. *centerio Furius* Lipsiens. Ad hæc *Martius Postumius* edd. vett. pro quo Moguntini *M. Postumius* subposuerunt, consentientibus omnibus scriptis. Denique *et A. Cornelius* iterum vett. edd. Sed Aldus copulam sustulit, quam nullus scriptorum eodd. agnoscit.

§ 2 *Ex iis Cossus præfuit urbi: tres, delectu habito] Et is Cossus præfuit* Lov. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. et atque *ex alibi* passim commutantur. Vide ad XXVI. 45. § 1. Tum *delectu habito* Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. a m. pr. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset] Malim scribere, *documentoque fuere, complurium imp. bello in. esse.* Nam arbitror veterem olim scripturam *quamplurium* habuisse pro *complurium*: quod deinde versum est in *quamplurimum*, notius equidem vocabulum. Jam ad infinitivum *esse* prima litera verbi sepe. accessit, et factum *esset*. Rhen. Ms. *bellum.* Lego *in bellum inutile esset.* Klock. Egregia sententia. Sic III. 70. 'In exercitu Romano cum duo consules essent potestate pari, quod saluberrimum in administratione magnarum rerum est, summa imperii, concedente Agrippa, penes collegam erat.' Probus vita Dionis c. 6. 'Non tulit hoc animo æquo Dion, et versum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo hæc sententia est: 'Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis.'" Sed non incontaminata relicta est a correctoribus: quippe scribi volnere, *complurium imperium bello inutile esse, incisus orationis nervis.* Illud enim *quam cum inutile esset* ordinandum est. 'Quam inutile esset imperium plurium bello,' documentum dederunt tribuni. Quid clarius? *Gebh. Quamplurimum* præferunt Flor. Voss. 1. a. m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Lipsiens. *quamplurim* Gaertn. pro quo Rhenanus *complurium imperium bello inutile esse* scribendum coniecit. Illud autem *esse, pro esset,* etiam præfert unus Lov. 2. Negari nequit, multis locis 'quamplures,' 'quamplurimi,' et 'complures' in libris scriptis ab indoctis librariis commutari. Vide ad IV. 7. § 7. ad Livii XXXIX. 22. § 3. ad Epitom. Livian. lib. XII. lib. XL. lib. XLII. lib. XLIII. lib. XLVII. lib. XLIX. ubi etiam J. F. Gronov. videndus est, et ad lib. LXVII. Vide insuper Gronov. ad Gellii I. 7. et Cortium ad Sall. Cat. c. 17. c. 19. et ad Jug. c. 8. Hic tamen puto recte Gebhardum vulga-

tum tueri, ac docere, non jungendum esse *quam plurium*, sed *quam inutile esset*, id est quantopere inutile esset: quomodo etiam locum accepit Gronov. ad III. 52. § 2. Et pro hac scriptura stant etiam reliqui codd. mei, et Neapol. Latini. Ita II. 32. 'Comparando hinc, quam intestina corporis seditio similis esset iræ plebis in Patres, flexisse mentes hominum.' c. 54. 'Præcipuus pavor tribunos invaserat, quam nihil auxilii sacratæ leges haberent, morte collegæ monitos.' v. 4. 'Ego, quam hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecta re a Veis exercitum voluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram.' c. 9. 'Næ ego libenter experirer, quam non plus in his juris, quam in vobis animi, esset.' VII. 20. 'Quam non suarum virium ea dimicatio esset, cercebat.' Neque etiam Klockii conjecturam probo; quamvis 'utiliter in præsens certamen' etiam dixerit Livius hoc lib. c. 6. et præpositio *in* intercepta esse videri posset a præcedentis vocis litera finali; quod sæpe factum esse, videbimus ad X. 13. § 3. Quum enim nulli alii codd. ibi aliquid mutant, potius est, ut dicamus, librarium Klockian. codicis *bellum dedisse*, ut conveniret sequenti *inutile.* Vide hoc lib. ad c. 44. § 5.

Tendendo ad sua quisque consilia] *Tuendo sua quisque cons.* habent Lipsiens. et Oxon. L. 1. et C. apud Hearnium. Sed reliqui codd. nihil mutant; nisi quod *Tendendo ad sua* præferant Gaertn. et Lov. 2. ac 5. *Terendo* autem Leid. 2. et Lov. 1. Solent autem 'tendere' et 'tenere' passim in Mss. commutari. Vide ad XXIV. 28. § 1. quemadmodum etiam 'tenere' et 'terere.' Vide ad III. 7. § 3. et ad VI. 8. § 10.

Aperuerunt ad occasionem locum hosti] *Ad occisionem* Voss. 2. Sed vulgatum, quod reliqui omnes codd. tuentur, probum est: 'occasio' hic

ponitur pro occasione rem bene gerendi. Frontin. II. 5. ex. 22. 'Quum inter Fabium dictatorem et Minucium magistrum equitum divisus esset exercitus, et Fabius occasionibus immineret.' Præterea vox *hosti* abest a contextu Lipsiens. quæ a m. sec. margini adscripta est. Paulo ante trajectis vocibus *quum alii aliud videretur* vetustæ edd. ante Aldum, qui *aliud alii* vulgavit, consentientibus omnibus scriptis meis.

§ 3 *Plus itaque ignominia, quam cladis, est acceptum*] *Plus ita ignominia* Hav. Qui error in scriptis admodum frequens est. Vide ad XXI. 53. § 7. Insuper *acceptum est* Lov. 4. Paulo ante vox *receptui* non est in Lov. 5. quam sensus requirit. 'Receptui canere' dixit Livius XLIV. 35. Tum *caveri, pro cani, Lov. 2. Deinde atque terga dantes Lov. 5.*

§ 4 *Mæsta civitas, vinci insueta: odisse tribunos*] Ita primus edidit Dan. Heinsius apud Elzevir. enmque secuti sunt omnes recentiores. Antea edebatur *Mæsta civitas fuit*. Eandemque lectionem præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Hearne, qui Heinsii lectionem expressit, nihil aliud ad hunc locum notavit, quam Sigonium edidisse *Mæsta civitas fuit, vinci insueta: odisse tribunos*; ita tacitus innuens, alteram lectionem in codd. Oxoniensibus, quorum non meminit, exstitisse. An tamen hic diligenter partes suas egerit, vehementer dubito ob codicum meorum dissensum. Si qui eorum suffragarentur, lectioni huic controversiam non moverem; utpote qui noverim, passim scribas lectiones per infinitivum conceptas inmutasse, et sæpe vocibus interpositis interpolasse. Vide quæ notantur ad I. 50. § 2. Hic tamen quum pertinaciter dissentiant omnes membranæ, neque alibi se earum ope in edendo Livio adjutum

fuisse D. Heinsius testetur, alteram lectionem revocavi. Illud autem ferri nequit, quod mox *odere tribunos, pro odisse tr.* præferant edd. Rom. 1472. et Parm. 1480.

Quum ibi quoque religio obstaret, ne posset, nisi ab consule, dici dictator] Vet. lib. *ne non posset*. Sigon. Quod glaucoma obstitit oculis Sigonii, ut non hic putaret adjiciendum? Deleatur immo. 'Religio obstat, ne possit dici dictator nisi ab consule,' id est, vetat religio, dictatorem dici ab alio, quam a consule. At 'religio obstat, ne quid non fiat,' est religio cogit fieri. Foret itaque illud, cogit dici dictatorem præterquam a consule. Neque enim ubique licet Latinis duplicare negationem, ut Græcis. Lib. v. c. 36. 'Jus postulare barbari videbantur, sed, ne id, quod placebat, decernerent in tantæ nobilitatis viris, ambitio obstabat.' Cur non et hic ponit *ne non decernerent*? J. F. Gron. Similiter etiam supra cap. proximo: 'Tunc quoque, ne confestim bellum indiceretur, neve exercitus mitterentur, religio obstitit.' Nepos in Miltiad. c. 3. 'Ad hoc consilium quum plerique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit.' Val. Max. v. 6. ex. 6. 'Vita eorum, ne vinceretur, obstitit; mors fecit, ut vinceret.' Fatendum tamen *ne non posset*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, etiam in omnibus meis codd. superfuisse nisi quod *ne non posset* sit in Lov. 3. Neque aliter ab Hearnio in Oxoniensibus repertum fuisse videtur, qui, *ne non posset* edens, monet, ed. Rom. principem recte *ne posset* præferre, nihil addens de scriptura codicum, quos consuluit, ut eos in editam lectionem conspirasse verosimile sit, quam jam ante Sigonium etiam Aldus recepit. Ceterum ordine alio *quum ibi religio quoque obstaret* Leid. 2. et Lov. 1. et a consule Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Lipsiens. Gaertn.

fragm. Hav. et editi ante Aldum: cum quo, *ab consule reponente*, faciunt reliqui scripti.

§ 5 *A. Cornelius dictatorem Mam. Æmiliū dixit*] Pal. 2. et Camp. *Aulus Cornelius Cossus dict.* Gebh. *A. Cornelius Cossus* etiam Lov. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Deinde *M.* vel *Marcum Æmiliū* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. quique, Gaertn. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Sed supra hoc lib. sæpissime *Mamerci* prænomen ei tributum fuit. Vide c. 16. c. 17. c. 23. c. 24. et alibi. Sæpe ita peccatur a librariis, qui prænominī minus noto *Mamercus* notissimum *Marcus* substituerunt. Vide ad cap. seq. § 3. c. 41. § 10. aliisque locis.

Vera virtute eguit, nihil censoria animadversio effecit] Legendum, ut in Mss. *ut nihil censoria anim. effecerit.* Sigon. Pall. 1. 3. et Camp. *nihil censoria anim. effecit.* Andreas, *quod nihil censoria anim. effecit.* Vulgata lectio jam ab Sigonio unicum testem non admodum probum Pal. 2. habet. Gebh. Turpe mendum arbitror. *Legō effecit*, id est, obstitit, impedivit: lege modo. *T. Faber.* Sic *nihil censoria anim. effecit* scripti sani, sic vett. edd. plane et expedite. Sigonius scabre nimis *ut nihil censoria anim. effecerit.* Videlicet, τδ ‘simul’ valere idem quod ‘simulatque,’ non recordabatur. Nam eadem res eum errare compulit libro sequente c. 25. ‘Simul extrahi rem ex eo anno viderunt:’ ubi inculcat ex interpolato sno codice *simul ut.* Est tamen alia macula hic in omnibus libris, quam huc usque transilivimus. Scripserat enim Livius, *nihil censoria anim. effecit*: id est, obstitit, impedimento fuit. Verbum frequens auctori. 1. 53. ‘Ni degeneratum in aliis huic quoque decori offecisset.’ Hinc ‘ofectus oculique venena maligni’ impedimenta fascinorum dixit Gratius vs. 406. Vide ad 1. in Præfat. § 3. *J. F. Gron.* *Virtute vera eguit* fragm.

Hav. Deinde Mss. Sigonii et Pal. 2. Gebhardi, legentibus *ut nihil censoria anim. effecerit*, unus tantum meorum Hav. consentit. Ejus loco et *nihil censoria anim. effecit* præfert Lov. 4. a m. sec. edd. autem Aldo antiquiores *quod nil*, vel *nihil, effecit.* Sed recte Gronovius codd. qui *ut nihil effecerit* exhibent, erroris convicit, et Sigonium ad corruptam codicum suorum lectionem probandam permotum suspicatur, quod non animadverterit ‘simul’ hoc loco poni pro ‘simul atque,’ quo sensu tamen apud Livium et alios frequenter obcurrit. Vide ad vi. 1. § 6. Vel etiam id factum fuisse censi potest, quod crediderit, præcedens ‘adeo’ requirere, ut ei subjungatur τδ ‘ut,’ neque viderit id inservire proponendo cuidam quasi epiphonemati, de quo vide ad 11. 43. § 10. Adde Freinshem. ad Flori 11. 17. § 16. Insuper *censoris anim.* Harl. 1. Tum *efficit*, pro *effecit*, Leid. 1. Pro quo Faber et Gronov. emendandem iudicant *offecit*, id est, obstitit, impedivit. Supra 11. 2. ‘Id sacerdotium pontifici subjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati obficeret.’ Eodem cap. ‘Id obficere, id obstare libertati.’ c. 30. ‘Factione respectuque rerum privatarum, quæ semper obfecere obficientque publicis consiliis.’ Vide Curtium ad Sall. Cat. c. 28. § 4. c. 51. § 2. et c. 58. § 2. Quum tamen codd. nulli huic conjecturæ faveant, videtur potius vulgatum defendi, et *nihil effecit*, quo minus peteretur accipi possit pro ‘non effecit, ne peteretur.’ Vide ad xxxvii. 54. § 22.

Quo minus regimen rerum ex notata indigne domo peteretur] Andræ editio *peterent.* Pal. 3. Ms. *poteretur.* Gebh. Teste Hearnio ed. Romana princeps præfert *quo minus regimina rerum peterentur*: at reliqui usque ad Aldum excusi legunt *quo minus regimina rerum peterent*: quod se etiam in modo memorata ed. Rom. inve-

nisse Gebhardus auctor est. Illam certe, quæ a. 1472. excusa est, ita habere profiteor. Sed recte *regimen peteretur* Aldus restituit, consentientibus scriptis meis; nisi quod *regnum rerum peteretur* præferat Gaertn. et *regimen rerum pateretur* Hav. quomodo etiam alibi interdum lapsi sunt scribæ librarii. Vide ad II. 35. § 1. 'Regimen peteretur' est 'rector peteretur.' Vide viros doctos ad Valer. Max. I. 1. ex. 9. Ita Silius Ital. xv. 748. 'mihi Belus avorum principium,' id est, princeps avorum. Vide quæ ad eum locum notavi. Præterea *exucta*, pro *ex notata*, Hav.

§ 6 *Quum tamen nullam publici consilii societatem movissent*] *Quum tātū nullam* Leid. 2. *quum tm nullam* Lov. 1. Sed solent scribæ voces *tantum* et *amen* inter se commutare. Vide ad III. 46. § 1. *quum tum nullam* Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5.

Voluntarios undique ad spem prædæ adsciverunt] Repone *adsciverant*, ex vet. lib. Sigon. Pal. 2. *adsciverant*, ut Sigonii cod. Andreas *acciverunt*. Vulgata lectio defenditur a melioribus libris Mss. Pall. ac Camp. ed. Gebh. *Adsciverat* Hav. *adsciverant* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. quod sibi quoque in Oxon. B. et ed. Romava principi obvium fuisse Hearne monuit, at vetustiores, quas vidi, edd. etiam Rom. 1472. *acciverant* præferunt, *acciverunt* Leid. 2. et Lov. 1. *adsciverunt* primus recepit Aldus, eandemque lectionem servant codd. integriores. Alibi voces 'adscitus' et 'accitus' a librariis commutari, videbimus ad XLV. 25. § 12. Ceterum *consiliarios* habet Voss. 1. pro quo tamen *voluntarios* in margine emendatur. *Societ. mov. voluntariam, undique* præfert fragm. Hav. a m. pr.

§ 7 *Uni Fidenatium populo rebellare placuit*] *Fidenatum* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad I. 27. § 5. Similiter *Laurentum*, pro *Laurentium*, perperam in Delph. et Var. Clas.

quibusdam scriptis legebatur I. 14. § 1. Præterea *placuit rebellare* Port. et Lov. 5.

Et, tamquam nisi ab scelere bellum ordiri nefas esset] Vet. lib. plerique *et qui tamquam*. Suspicio igitur legendum *itaque tamquam*, ut ex *it* et *qui* fiat *itaque*. Sigon. *Et tamquam* Pall. duo, totidemque priscae edd. Pal. 2. *qui tamquam*. Sigonius *itaque tamquam*. Male meretur de tanto scriptore, qui omnia minima maxima ad arbitrium suum fingit, aptatque. Gebh. Cum vet. libb. plerisque Sigonii faciens ex meis unus Hav. *et qui tamquam* præfert: cujus lectionis auctor duplicem lectionem *et tamquam*, ac *qui tamquam* jungere voluisse videtur. Certe *qui tamquam*, quod in Pal. 2. Gebhardus reperit, similiter superest in Harl. 2. et apud Hearnium in Oxon. B. Insuper *ubi*, pro *nisi*, habet Hav. a *scelere* Voss. 2. Tum alio ordine *ordiri bellum* Hav. a *ab scelere bellorum ordiri* legit Lov. 5.

Sicut legatorum antea, ita tum novorum colonorum] *Ante* Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. ambo, et Lipsiens. pro quo *arma* legit Hav. Tum vox *ita* deest in fragm. Hav. a m. pr. *tū* autem, id est, *tamen*, pro *tum*, scripsit librarius Hav. sollempni errore, de quo vide ad XXII. 17. § 5. *ait: at tamen*, pro *ita tum*, est in Lipsiens. *actum* in Lov. 2. 4. a m. pr. et Lov. 5.

Vicentibus sese conjungunt] *Se conjungunt* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *se conjungit* Leid. 2. et Lov. 1. quorum librarii ita maluisse videntur, quia verbum respicit præcedens *populus Fidenatium*. Verum Livius τὸ *populus*, utpote collectivum, sæpe cum verbo plurali construxit. Vide ad x. 13. § 11.

§ 8 *Itaque, trajecto Tiberi, Vicentes Fidenas transtulerunt bellum*] Vox *trajecto* abest ab Leid. 2. et Lov. 1. *transito Tiberi* habent Lov. 5. et Port. quomodo Livius loquitur XXIII. 28. 'Ad Iberum contrahunt copias, et,

Livius.

21 D

transito amne, urbem, a propinquo flumine Iberam adpellatam, obpugnare parant.' Quum tamen reliqui codd. in vulgatum conspirent, id præferendum esse non dubito; alteram vero lectionem ex glossa atque interpretatione natam esse: quam ob causam contra *trajicere* abiit in *transire* ad xxx. 28. § 1. Præterea *bellum transtulerunt* alio ordine Hav.

§ 9 *Romæ terror ingens erat: accito exercitu ab Veïis, hostibus positis ad Fidenas*] Ex volumine Borbetomagensi hic mihi potius verborum ordo placeret: *hostibus positis ad Fidenas: accito exercitu a Veïis*. Rhen. Ex his verbis alia luxata sunt, alia temere inculcata. Germana lectio in veteribus libris reperitur, *Accito exercitu ab Veïis, eoque ipso ab re male gesta percusso*. Neque vero verba illa, *hostibus positis ad Fidenas*, necessaria sunt, cum præsertim dixerit, 'trajecto Tiberi Veientes Fidenas transtulerunt bellum.' Sigon. Verba illa, *hostibus positis ad Fidenas*, non tantum non sunt hic necessaria, ut Sigonius censet, sed sunt meræ quisquiliæ: membranæ certe omnes constanter ea rejiciunt. Recte: neque enim satis Latine dici posse arbitror *hostis positus est ad Fidenas*. Modius. Etiam omnes codd. mei et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. ignorant voces *hostibus positis ad Fidenas*, quas etiam ab Oxoniensibus suis abesse Hearne testatur. Recte itaque easdem Gruterus expunxit, quod quidem etiam Sigonius fecerat, sed invitis proximis editoribus, qui inficetum hoc glossema indocti librarii iterum in contextum receperunt. Præterea *Romæ terror erat ingens* præfert Harl. 1. Tum a *Veïis* Voss. 2. Lov. 3. 5. Gaertn. fragm. Hav. et vetustiores typis excusi usque ad Aldum. Ambigue librarii Leid. 1. et Lipsiens. *abeis*, pro *ab Veïis*, dederunt, ita tamen ut ipsos quoque a *Veïis* dare voluisse verisimile sit. Passim enim B

et V commutantur. Vide ad v. 24. § 5. *ab eis* autem, pro *a Veïis*, etiam infra per errorem præferunt Mss. v. 48. § 5.

Eoque ipso ob rem male gestam percussa castra locantur ante portam Collinam] Emenda *eoque ipso ab re male gesta*. Solet autem sæpe in hunc modum loqui Livius, et a præpositionem vel *ab* sic usurpare. Nam hoc ipso lib. paullo post c. 41. 'Mæstæ civitati,' inquit, 'ab re male gesta, et iratæ ducibus, M. Postumius reus objectus.' Sic et 'ab secundis rebus' usurpat: ut lib. v. hujus decadis c. 44. 'Nunc,' inquit, 'ab secundis rebus magis etiam solito incauti.' Lib. v. rursus c. 28. 'Ibi eum, incomposito agmine negligentis ab re bene gesta euntem, adorti Æqui terrore injecto in proximos compulere tumulos.' Rhen. Quidam adjectere *eoque ipso*. Verum non video, qua de causa hoc fecerint. Quidam *ab re male gesta* legunt, quod placet. Glar. Gaudeo hanc lectionem *eoque ipso ab re male gesta percusso* in Campani ed. comparere: nam mihi probatam, dissidentibus Mss. admittere, parum verecundi ingenii esse videbatur. Libri, inquam, hic omnes discrepant, deteriorem superingerentes lectionem *eoque ipso ob rem male gestam percussa castra*. Loca, quæ occupavit Rhennus, quid nocet hic advocare? Paullo post c. 41. 'Mæstæ civitati ab re male gesta, et iratæ ducibus.' v. 44. 'Nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti.' c. 32. 'Cum Etrusci pleni animorum ab pristini diei meliore occasione, quam pugna, in aciem processissent.' Contra tamen Pall. omnes *ac pristini diei*. c. 40. legendum ex Pall. omnibus, 'cum equites procul visi non sine terrore ab dubiis:' vulgo *ac dubiis*. Lib. xxviii. c. 5. 'Sustulerant enim animos Ætoli, cum ab Romana societate, tum post Attali adventum.' Gebh. *Eoque*, pro *eoque ipso*, in solis

tantum Ascensii edd. 1513. et 1516. ac Parisina 1529. obvium fuit; reliquæ, ut et omnes mei, atque Hearnii Oxonienses codd. eoque ipso præferunt, nisi quod quoque ipso Gaertn. eoque ipse Hav. et eo ipso Lipsiens. præferant. Recte itaque ea lectio, quæ a quibusdam male inmutata erat, ab aliis revocata est; cuius rei causam, quam se ignorare Glareanus fatetur, sponte deprehendisset, si vel codd. scriptos, vel vetustissimas edd. consulere operæ duxisset. Præterea in cod. Leid. 1. in quo sæpe litera *m* finalis, linea suprascripta notari solita, perperam pro arbitrio librarii vel addi, vel omitti solet, hoc loco scriptum legitur *ab rē male gestā*: quod primis principiis grammatices adversatum ab aliis postea mutatum est in *ob rem male gestam*, quemadmodum servant Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. Hav. et Hearnii Oxonienses C. B. L. 1. et 2. Sed recte Rhenanus ejus loco restituit *ab re male gesta*, quod superest in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 1. et Oxoniensi N. apud Hearnium. Est autem dictum 'ab re male gesta,' quemadmodum 'ab ira' et similia, de quibus vide ad xxiv. 30. § 1. Potuit etiam esse, ut 'ob rem male gestam' natum sit ex alterius lectionis interpretatione. Vide ad xxvi. 1. § 3. Præterea recte Sigonius ad verba præced. *perculso*, quod servant Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. una cum Hearnii Oxoniensibus B. L. 1. et 2. Proxime accedunt Port. et Oxoniensis N. *percusso* præferentes: *perculsa* habent Flor. Leid. 1. Lov. quinque, Voss. 2. Harl. 1. et Oxoniensis C. *perculsam* Gaertn. *percussa* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi sæpe 'perculusus' et 'perensus' confundi videbimus ad xxxiv. 15. § 2. Denique *ad portam Collinam* habet Hav. Male. Infra vi. 25. 'Castris ante portam positis, ingressus urbem.' Sed ita interdum scribæ peccarunt.

Vide ad xxxvii. 29. § 2. *Vox portum* autem exsulat ab Harl. 1.

Tabernæque clausæ, fiuntque omnia castris, quam urbi, similiora] Pall. membranæ omnes, *tabernæ clausæ fuerunt: omnia castris*. Gebb. Similiter legunt Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *fiunt omnia castris*, sine τῶ que, Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. et Harl. 2. *fiuntque omnia in castris* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. qui tres simul cum Hav. panllo ante *depositi*, pro *dispositi*, præferunt.

CAP. XXXII. § 1 *Tum trepidam civitatem*] Volumen Borbetomagense *Cum trepidam civitatem*. Et potest stare, si quis sententiam continuat. Subinde vero sic Livius loquitur, ut lib. proxime sequenti c. 16. 'Jamque Romani, desperata ope humana, fata et Deos spectabant, quum legati ab Delphis venerunt, sortem oraculi adferentes.' *Rhen.* Rhenanus indicat, eam lectionem probari posse, si hæc verba cum ultimis proximi capituli continuantur: *quam urbi, similiora, quum trepidam civitatem dictator, &c.* Et sane *Cum trepidam civitatem* habent etiam Flor. Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. pr. et Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem, nude has voces passim confundi solere constat.

Ad concionem advocatam increpuit] *Ad contentionem* Leid. 1. De quo errore, sæpius a librariis commisso, vide ad iv. 6. § 4. *Tum vocavit* Lov. 2. quem, solum hanc scripturam exhibentem, audiendum non ceuseo. Vide ad xxvi. 48. § 13. Præterea *increpavit* Lov. 2. et primæ edd. pro quo deinde Aldus substituit *increpuit*. Et recte. Non modo enim ita præferunt omnes, quibus usus sum, codd. manu exarati; verum etiam, hac forma veteres in significatione objurgandi eo verbo usos esse, docuit Vossius Gramm. v. 20. Quin et ita apud ipsum Livium occurrit xxiv. 17. 'Adeo graviter est ab consule

increpitus, ut per eum stetisse diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades:’ ubi vide. Similiter, licet ‘discrepavit’ nsitatus sit quam ‘discrepuit,’ illud posterius tamen Ciceroni reddendum de Orat. III. 30. ‘Nihil sane ad rem pertinet, si qua in re discrepauerit ab Antonii divisione nostra partitio:’ ita enim non tantum exhibet cod. Traject. sed insuper Non. Marcell. in cap. De contrariis generibus verborum, probaturus veteres *discrepuit*, pro *discrepavit*, dixisse, laudando eundem Ciceronis loco, non aliter suo tempore ibi scriptum fuisse, satis indicat.

§ 2 *Quod animos ex tam levibus fortunæ momentis suspensos gererent*] Legendum ex Pall. tribus ac Camp. ed. *levibus momentis fortunæ*. Lib. II. c. 7. ‘Tam levi momento mea apud vos fama pendet.’ *Gebh. Tam levibus momentis fortunæ* etiam Lov. 2. 3. 5. Harl. ambo, Gaertn. Lipsiens. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. Reliqui codd. ordinem receptum tuerentur. Deinde *gereret* Leid. 2. Quod forte præcedens ‘civitas’ requirere sibi persuasit indoctus librarius. Verum quum per vocabulum ‘civitas’ hic indicentur cives, potuit etiam Livius ei tamquam colectivo verbum plurale addere. Ita XXVI. 18. ‘Mæsta itaque civitas in campum descendit, atque in magistratus versi circumspiciunt ora principum.’ XLIII. 7. ‘Exposuit civitatis primum suæ benefacta, et vetera, et ea, quæ Persei bello præstitissent.’ Præterea quos ex *tam levibus* Lipsiens. Voces *animos ex tam levibus* desunt in Lov. 2.

Veientem hostem septies victum] Idem pro *septies* reposuerunt *sexies*, quod continuo sequatur, ‘septimam infelicem defectionem.’ At non difficile fuerit ex Livio ostendere, novies cum Veientibus hæcenus conflictatum: at pugnas post amissum Cremeræ præsidium pro una supputare

videtur. Appius autem libro quinto c. 4. ait, *Veientes ‘septies rebellasse.’ Glar.* Quid si legatur *toties?* ut in plerisque antiquis libris legitur, præsertim cum sæpius, quam sexies, victi Veientes sint. *Signon. Ms. sexiens.* Sigonius legit *toties* ex quibusdam vet. libris. Lego *sexcenties*, proverbiali forma, ut v. 4. ‘Agros nostros millies depopulati sunt.’ *Klock. Solus Pal. 2. hostem totiens victum:* quod avidissime apprehendens Sigonius nihil eo certius esse pronunciat. Sed eandem lectionem reperi in Campani ed. Andreas edidit *hostem septies victum*. Sed stare posse existimo vulgatam lectionem, *inducias ruptas; septimam infelicem defectionem*, ut mox loquitur ipse Livius. *Gebh. Toties, vel totiens victum* Voss. 1. in margine, Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Oxonienses B. L. 1. et C. apud Hearnium: *sexies* autem, quod reliqui codd. exhibent, primus recepit Aldus, quum priores, præter Campan. Gebhardo memoratum, præferant *septies*, quæ scriptura in nullo mihi cod. obvia fuit. Mox voces *quam oppugnatas* non adparent in Gaertn.

§ 3 *Eisdem et Romanos et hostes esse, qui per tot secula fuerint*] Pal. 2. *Eisdem et Rom. esse, et hostes.* *Gebh.* In eundem ordinem voces digeruntur etiam in Hav. *Eisdem et Romanos hostes esse*, una voce omisa, non recte præfert Flor. Deinde *qui per tot secula fuerunt* perperam Hav. et Harl. 2.

Se quoque eundem dictatorem Mam. Æmilium esse] *Set quoque eundem* Lipsiens. Tum vox *eundem* deficit in edd. Rom. 1472. et in Parm. 1480. vox autem *dictatorem* in Leid. 2. Deinde *M. Æmilium esse* habent Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad cap. præc. § 5.

Qui antea Veientium Fidenatumque]

Qui ante Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Klockian. Port. Hav. fragm. Hav. Hearuii Oxoniensis B. omnesque edd. usque ad Gronovianam 1678. quæ prima antea recepit. Sed quum prius in plerisque codd. supersit, et lectionis mutatae nulla ratio reddatur, alterum revocavi. Mox ad Numentum Lov. 5. et Port. ad Momentum Harl. 1. et Hav. Vide ad cap. 22. § 2. Deinde fuderat, pro fuderit, Lov. 5.

§ 4 *Magistrum equitum A. Cornelium eundem in acie fore] Magistratum equitum Hav. M. equitum Gaertn. Deinde A. Cornelium Cossum Lov. 5. Lipsiens. Port. Hav. et apud Hearnium Oxoniensis B. Tum eum in acie fore Lov. 2.*

Qui priore bello tribunus militum, &c.] Muretus Var. Lect. xv. 14. putat, quum Livius supra hoc lib. c. 20. multis argumentis docuerit, errare eos qui tradunt A. Cornelium Cossum tribunum militum secunda opima spolia Jovis Feretrii templo intulisse, hic vero Mam. Æmilium dicentem faciat magistrum equitum A. Cornelium eundem in acie fore, qui priore bello tribunus militum spolia opima in Jovis Feretrii templo suspenderit, eum parum considerate locutum, et inter se pugnancia in historiam retulisse. At enim defendit Jac. Perizonius in Animadv. Histor. c. 7. p. 289. ac docet, ex tota narratione liquere, Livium quidem, ut Augusto gratificaretur, retulisse illa, quæ de hac re Augustum dicentem audiverat, ejusque sententiam nonnullis argumentis adstruere conatum fuisse; non obscure tamen subindicasse, se potius in alia omnia abire, atque in ea opinione esse, spolia opima a Cosso relata fuisse ante consulatum, quum tribunus militum foret; idque etiam ex hoc loco patere, ubi oratione in historiæ suæ ornamentum a se composita, (in qua verisimilitudinem religiosissime sequi ac servare

debut,) inducit dictatorem de suo antea tribuno militum, nunc magistro equitum narrantem, eum in tribunatu militari, Larte Tolumnio Veientium rege occiso, spolia opima in Jovis Feretrii templo dedicasse. Idem etiam ex eo colligi posse, quod c. 30. cum serie rerum ad ipsum Cossi consulatum deducitur, nullam Tolumnii, nullam omnino opimorum spoliatorum tunc temporis a Cosso relatorum mentionem faciat, sed quatuor annorum spatium uno capite concludat, et sicut proxime superiore anno ' nihil dictu dignum actum ' esse, sic illo Cossi nihil, nisi siccitatem, sterilitatem, ac morbos, memoret: tantum etiam tunc ' Veientes in agrum Romanum excursiones fecisse, ' sed de qua injuria sequente demum anno res repetitæ sint, et tertio anno, quo Cossus fuit magister equitum, bellum cum iis gestum, initiis parum felicibus, sed exitu felicissimo. Si caput hoc Animadvers. Histor. Perizonii legisset, aut ejus lecti meminisset J. Clericus, ea, quæ ad hunc locum Livii notavit, tuto omisisset, vel simul addere debuisset rationem, cur Perizonii defensionem Livianam probare nollet. Alio ordine qui tribunus militum priore bello Lov. 3. Vocula qui non adparet in Lipsiens.

Larte Tolumnio rege Veientium in conspectu duorum exercituum occiso] Larce Lov. 2. et fragm. Hav. Larcio Voss. 2. Latore Klockian. Lartet Colunnio Flor. Sed ultima litera τού Lartet quasi varians lectio adscripta fuisse videtur, ut indicaret librarius, se vocem sequentem Collumnio etiam per literam T initialem scriptam reperisse. Tum Columino Voss. 2. Columinio Gaertn. Colūpnio fragm. Hav. a m. sec. Columnio Lov. 2. Tolumpnio Lipsiens. Tolunnio Lov. 3. Tolumnio Leid. 2. et Lov. 5. Tolunnia Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 17. § 1. Tandem rege Veictum Leid. 2. Priscian. Gramm. v. 615. ' Lar, quando sig-

nificat κατοικίδιον θεόν, laris facit genitivum : sin autem imperatorem Veientorum, Lartis, quem mactavit. Cossus. Et testis est Ovidius in Epigrammatis, sic dicens, 'Larte ferox cæso Cossus opima tulit.' Livius in iv. ab urbe condita : 'Larte Tolumnio rege Veientorum.' Sed vox *Veientorum* nihili est. A nomine enim urbis Veiorum formatur vel Veiens, vel interdum Veientanus, non autem Veientus.

Spolia opima Jovis Feretrii templo intulerit] Pal. 2. *in templo tulerit*. Gebli. *spolia optima* Voss. 1. a m. pr. Gaertn. et Lov. 1. Vide mox hoc c. ad § 11. Vox *opima* deficit in Lipsiens. Deinde vox *Feretrii* deest in fragm. Hav. a m. pr. *Feretrii Jovis* habet a m. sec. Denique *in templo intulerit* fragm. Hav. *templo tulerit* Hav. *templo optulerit* Lov. 4.

§ 5 *Proinde memores, secum triumphos*] *Proin memores* Pall. 1. ac 3. Gebli. Libri meliores, *Proin memores*. Ita sæpe eorundem auctoritate *dein*, pro *deinde*, restituumus. J. F. Gron. Libri nostri omnes τὸ *Proinde* servant. At, se *Proin* in Oxon. B. et L. 1. ac 2. vidisse, auctor est Hearne. *Dein*, pro *deinde*, sæpe in Livio auctoritate meliorum codicum revocari, vidimus ad III. 3. § 6.

Secum spolia, secum victoriam esse] *Spolia secum* Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem codd. etiam τὸ *esse* ignorant. At *secum* priori loco deest in Lov. 1. in quo etiam τὸ *esse* non adparet.

Septimam infelicem defectionem. Arma caperent: simul] Ita perperam distinctus circumferebatur hic locus, quem nunc ex æquo adjuvare non destiti. Jac. Gron. Distinctio, quam merito Jac. Gronovius culpat, in una tantum patris ejus postrema ed. obvia mihi fuit. Pannlo ante *fidutias ruptas*, pro *inducias rup.* perperam Klockian.

§ 6 *Simul castra castris junxissent*] *Castris junxissent* Voss. 1. in

cujus margine emendatum est *castris cum junxissent*, quæ eadem scriptura etiam superest in Leid. 2. Lov. 1. 3. et fragm. Hav. eodem errore scribarum; ac notavimus IV. 24. § 7. Ut autem scribæ ita hic errarent, ea causa fuisse videtur, quoniam non adverterint, *simul* pro 'simulac' poni, quod ipsum multis aliis locis ipsi fraudi exstitit. Vide VI. 1. § 6.

Nec sceleratissimis hostibus diuturnum ex ignominia exercitus Romanum gaudium fore] Alio ordine nec *diuturnum ex ign. ex. Rom. sceler. host. gaud. fore* Lov. 4. *diuturnum gaud.* Lipsiens. a m. pr. et edd. principes, pro quo Aldus *diuturnum* primus recepit. Et ita præferunt omnes codd. mei. Alibi sæpe hæc voces in scriptis confunduntur. Vide quæ notantur ad Livii XXVIII. 24. § 6.

§ 7 *Et populum Romanum intellecturum, quanto melius de republica meriti sint*] Pal. 2. *promeriti*. Gebli. Vocula et non est in Lov. 5. Tum *intellecturum fore* Lov. 4. Deinde *promeriti sint* etiam Hav. *meriti sunt* Leid. 2. Mox qui se *dictatorem tertio dixerunt* Hav.

Quam eos, qui ob ereptum] Dele istud *eos*: sin minus, solæcismus fuerit, *melius meriti sunt, quam eos*. Itaque lege *quam qui ob*. T. Faber. *Eos* constanter superest in omnibus scriptis. Faveo tamen Fabro eam vocem delendam censenti. Librariis ellipsis pronominis demonstrativi displicuit; ideoque, nullo respectu ad præcedentia habito, id Livio reddere conati, turpem solæcismum commiserunt. De ellipsi hac vide ad XXIII. 15. § 4.

Qui ob ereptum censuræ regnum labe secundæ dictaturæ suæ inposuerint] Latinissime: quia tamen Pal. 2. *qui se obreptum*, ac Pal. 3. *labe*; putant amici quidam leg. *qui se ob erep. cens. regn. labe secunda dictatura inusserint*. Gebli. *Qui obreptum censuræ regnum* Hav. Et ita est in Lov. 5. nisi quod ejus librarius vocem *qui* omiserit: qui

ob *rectum* Lipsiens. in contextu. qui ob *erectum* Lov. 2. et fragm. Hav. Vide ad Livii III. 5. § 7. qui ob *eruptum* Gaertn. Vide ad cap. seq. § 6. Deinde *labem sic dictaturæ suæ imposuerunt* Hav. qui et paullo ante *dixerunt* habuerat. At *imposuerunt* hic legunt etiam Voss. 2. Gaertn. Lov. 3. 4. 5. Port. et fragm. Hav. licet antea recte *dixerint* dedissent. Omnes has lectiones, etiam quas Gebhard. ex Mss. Pall. protulit, libroriorum errore natas puto; ideoque amicis ejus qui *se ob erept. cens. regn. labe secunda dictatura inusserint* legentibus, adsentiri nequeo. Certe illud *se* non nisi in uno, eoque interpolato passim et pessimæ fidei, codice invenit: *tabe* vero inde natum puto, quoniam nota literæ *m*, quæ literæ præcedenti inponi solet, adpingi neglecta sit; quod infinitis locis evenire solet. Præterea, 'inurere alicui maculam,' 'notam,' 'ignominiam,' similiaque recte dici, constat ex illis quæ Gronov. notat ad IX. 3. § 12. at 'inurere aliquem nota,' 'macula,' 'ignominia' alibi nondum notavi. Verum licet ea locutio in usu foret, putarem nimis emphaticam esse, quam ut Mam. Æmilius fateatur, labem dictaturæ suæ secundæ 'innotam' esse, quo multo levius est, eam 'inpositam' esse. Ita 'inponere contumeliam' dixit Sall. in Cat. c. 48. 'Ipsam Crassum ego postea prædicantem andivi, tantam illam contumeliam sibi ab Cicerone inpositam:' ubi locutionem illam aliis exemplis illustravit Corte. Vide etiam Wassium ad eundem locum. Cic. pro Quinct. c. 31. 'Obsecrans per Deos immortales, ut aut secum jure contenderent, aut injuriam sine ignominia sibi inponerent.' Ipsum autem 'inponere labem' obvium est apud Curtium VII. 7. 'Quæ subinde nuntiata sunt regi, continuæ felicitati rerum ejus inposuerant labem.'

§ 8 *Mille et quingentos passus citra*

Fidenas castra locat] *Mille et centum passus* Lov. 5. *M. et LV. passus* Lov. 3. *mille et quingenta passus* Leid. 1. Harl. 2. Port. et Hav. vel *Vgentos* in *Vginta*, vel *IO.* in *L.* abiit. Vide ad XXXVII. 50. § 11. *M. et A. Cossus citra Fidenas* Flor. et Lipsiens. Origo erroris illa est, quod librarii non intellexerint notam numeri quingenarii, et pro *M. et IO.*, vel *M. et D.*, dederint *M. et A.* vel *M. et a.*, quomodo est in Lov. 1. eodem nempe errore quo ac pro *IOC.*, vel *DC* datum erat III. 62. § 8. Corruptus *X.* et *A passus* est in Klockian. Sed numeri millenarii nota ∞ sæpius in *X* corrumpi solet. Vide ad XXXIII. 14. § 5. Alii deinde per literas singulares *M.* et *A.* prænomina *Marcus* et *Aulus* indicari existimantes *passus* in *Cossus* mutandum arbitrati sunt. Pessime ita exhibet ed. Rom. 1472. 'profecti Mamercus et Æmilius mille passus citra Fidenas castra locant, dextra montibus, læva Tiberi amne septi.' Et ita etiam est in ed. Parm. 1480. nisi quod habeat *Corneilius*, pro *Æmilius*. Deinde circa *Fidenas* Hav. et Lov. 4. in contextu, errore etiam alibi obvio. Vide ad XXI. 48. § 6. Tota vox *citra* exsulat ab Harl. 1. quemadmodum verbum *locat* ab Hav.

Læva Tiberi amne septus] *Amne septus est* Voss. 2. et fragm. Hav. Sed verbum non est necesse. *Tyberiane septus* Lipsiens. Scriptum fuerat *Tyberī āne*; omissa autem nota literæ *m*, voces duæ male coalnere.

§ 9 *T. Quinctium Pennum legatum occupare montes jubet*] *Tum Quinctium* Voss. 2. et Lov. 3. Prænomen Quinctii deerat a *m. pr.* in fragm. Hav. Deinde *Pænum* Voss. 1. Lov. 2. Harl. ambo, Lipsiens. Hav. et Gaertn. *Pænum* Leid. 1. *Penum* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. et fragm. Hav. *Panium* Leid. 2. et Lov. 1. Vide hoc lib. ad c. 26. § 2. Postea *montes occupare*, transpositis vocabulis, Hav. In verbis seqq. a *tergo*, pro *ab tergo*, est in

Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 4. Gaertn. et edd. vetustis.

§ 10 *Etrusci pleni animorum, ac pristini diei meliore occasione, quam pugna] Lege vel repugnantibus omnibus testimoniiis veteribus ab pristini: ut sit dictum pleni animorum ab pristini diei occasione meliore.* Quomodo dictum est etiam 'exercitum perculsum ab male re gesta,' et 'mœstam civitatem ab male re gesta,' et ejusmodi alia multa. *Signon.* 'Pristinus dies' non est is qui proxime præcessit hunc diem: nam plures dies inter hunc et eum, quo Etruscis oblata erat occasio bene pugnandi, intercesserunt; ut ex iis quæ hoc et superiore capite narrat Livius, liquet. Eodem modo 'pristinum diem' dicit IX. 23. in oratione Fabii ad milites: 'Non frustrabor ego vos castra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis:' nam et ibi aliquot dies inter pugnam anticipem et eam diem, quo hæc dicta sunt, interjecti fuerant, quibus Fabius suos intra vallum continuerat, ut dicit Livius. Suetonius tamen aliter videtur dicere 'pristinam noctem' in Aug. c. 94. 'M. Cicero somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat: 'pristina nox' enim ibi vix aliter accipi potest, quam de ea quæ præcesserat diem, quo Cicero somnium suum familiaribus narrabat. Sed mihi suspectum est, et putem pro *pristinæ noctis* potius legendum esse *proximæ noctis*: ut apud eundem in Cæsare c. 7. 'Confusum eum somnio proximæ noctis.' Sall. Jug. c. 113. 'Nocte ea, quæ proxima fuit ante diem colloquio decretum.' *Duk.* *Ac pristini diei* in tribus Pall. constanter superesse, iisque invitis ab *pristini diei* verum esse, monet Gebhardus ad lib. hujus c. 31. § 9. *ac pristini diei* servant etiam ex meis Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Lipsiens. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav.

In Harl. 1. tantum et Klockian. *ab pristini diei* erat; quod sibi quoque in Oxon. B. L. 1. et 2. obvium fuisse, Hearne monuit. Ita v. 47. 'Inde intentiores utrimque custodiæ esse, et apud Gallos, quia vulgatum erat, inter Veios Romamque nuncios commeari, et apud Romanos ab nocturni periculi memoria:' ubi vide iterum Rhenan. Adde quæ notantur hoc libro ad c. præc. § 9. Præterea *actione*, pro *occasione*, Lipsiens. in contextu; quod recte in margine emendatur. Ceterum C. Bonifacius in Epist. ad Eliam Pntsch. scripta x. Febr. a. 1603. cujus excerptum mecum communicavit P. D. Longolius, testatur, se in codice suo reperisse *Veientes pleni animorum et meliore occasione, quam pugna pristini diei freti.*

Evasisse in jugum propinquum arci Fidenarum] *Evasisse jugum* Lipsiens. quod sensu contrario notaret ex jugo digressum esse. Sed præpositio *in*, quæ forte per compendium in scripta fuit, intercepta est a prima litera vocis seq. *jugum*. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXV. De locutione 'evadere in jugum,' 'in muros,' vide hoc lib. ad c. XXXIV. § 1. Deinde *arci Fidenartum* scriba Flor. dubium relinquens, utrum *Fidenarum*, an *Fidenatium*, vel, ut interdum corrupte scribi solet, *Fidenatum* legere voluerit. Sed *arci Fidenatium* dederunt Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Alterum tamen *arci Fidenarum* malo. Paulo ante *in aciem præcessissent*, pro *in ac. processissent*, Lipsiens. Perperam. Ita alibi peccari, videbimus ad XLIV. 5. § 6.

Aciem instructam pleno gradu in hostem inducit] Pall. 1. ac 3. *plano gradu*. Gebh. *Plano gradu* etiam Voss. 2. et Lov. 3. Voces illas passim a librariis commutari in Mss. olim ostendi ad Siliî Ital. III. 532. Hic vero *pleno gradu* verum est. Infra IX. 45. 'Prima luce Romani signis prolatis in acie consistunt, et, ubi nemo qb-

vius ibat, pleno gradu ad castra hostium tendunt.' xxxiv. 15. 'Signa præ se ferri, plenoque gradu ad castra hostium obpugnanda succedere jubet:' et c. 16. 'Secundam legionem, ceteris omnibus effusis ad sequendos hostes, pleno gradu sub signis compositam instructamque subire ad portam castrorum jussit.' Sall. in Jug. c. 98. (aliis 103.) 'Dein cunctos pleno gradu in collem subducit:' ubi vide Wassum ac Cortium. Cic. ad Famil. xii. 16. 'Nam illum paratum, ut video, et ingressum pleno gradu cohortari non intermitterem:' ubi Manutium etiam eadem Livii exempla observasse video. Quintil. Declam. iii. 2. 'Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu, tam paratus mori pro pudicitia, quam occidere:' ubi videndus Burmann. Quibus adde Broekhus. ad Propert. El. iv. 10. vs. 36. Quid autem sit *pleno gradu* exponens Doujatius, inquit, 'id est, nec cursu effuso, nec lento passu, sed militari gradu, et paullo grandiore:' ubi minus recte 'gradum militarem,' et 'gradum plenum' confundit, quos tamen distinguit Vegetius de Re Milit. i. 9. loco jam a viris doctis passim laudato: 'Militari ego gradu viginti millia passuum horis quinque duntaxat æstivis confienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis viginti quatuor millia peragenda sunt. Quidquid addideris, jam cursus est, cujus spatium non potest definiri.'

§ 11 *Ne injussu pugnam incipiat*] Probo. Alii tamen codices *injussus* dum habent, perperam esse existimo. Lib. vii. c. 12. 'Se injussu dictatoris aut dimicaturos, aut agmine Romam ituros.' Gebh. *Injussus* ex meis præferunt Lov. 3. et Voss. 2. quod recte Gebhardo displicuit. Plura vide ad vii. 12. § 12.

Se, quum opus sit, equestri auxilio signum daturum] Legendum *equestri vexillo*. Nil verius arbitror. Nam

tunc temporis et multo citerius, vexilla equitum erant res nota. *T. Faber. Vexilla* equitum fuisse Lipsius de Milit. Rom. iv. Dial. 5. docuit ex Livii viii. 39. 'Vexilla se suorum parmasque cernere equitum.' Adde hoc lib. c. 38. 'Sequimini pro vexillo ensipidem meam. Ostendite Romanis Volscisque, neque equitibus vobis ullos equites, neque peditibus esse pedites pares.' Nihilominus, pessime Fabrum *equestri vexillo* conjecisse, contra omnium codicum in vulgatam scripturam consentientium auctoritatem, existimo. Quid enim? an omnes equites totius exercitus, adeoque, ut tempora hæc ferebant, duarum legionum, quibus præerat magister equitum, sub uno erant vexillo? quum tamen unicuique legioni sua esset aquila. Certe in Livii laudato loco ex lib. viii. *vexilla*, non *vexillum, equitum*, memorantur. 'Equestre auxilium' autem est auxilium, quod equites ferebant. Ita 'equestris terror' est, quem equites inferunt, xxvii. 42. 'Jam primos occupaverat equestris terror.' 'Fremitus equestris' ex emendatione Gronovii xl. 31. 'Ubi primum fremitum equestrem audivit, avertit equos, et castra repetit:' ad quem locum plura vide. Fabri conjectura merito etiam Doujatio displicuit. Insuper *sed quum opus sit, pro se quum opus sit*, Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Præterea distinctione mutata ita interpretandum monuit Coetierius in margine exemplaris sui: *se, quum opus sit equestri auxilio, signum daturum*.

Tum ut memor regiae pugnae, memor opini doni] *Tum et memor* Hav. et Lov. 5. a m. pr. errore operarum, qui has voculas sæpissime confuderunt. Vide ad xxi. 28. § 8. *Tamen ut memor* Lipsiens. Vide ad xxi. 17. § 5. Sed vocula *ut* abest a fragm. Hav. quam interceptisse videtur proxime præcedens vocula *tū*, id est *tum*. Vocabulis transpositis *ut tum memor*

Lov. 4. tum, ut memores regiæ pugnae perperam præfert Harl. 1. Deinde *optimi doni* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. a m. pr. quomodo etiam alibi librarii peccarunt. Vide hoc cap. ad § 4. et ad lib. xxxviii. 8. § 9. Mox *Romuli ac*, pro *Romulique ac*, Hav. Sed nec ipsum illud probandum esse, evincunt, quæ de more Liviano dicta sunt ad II. 31. § 1.

§ 12 *Prædonem Veientem, ruptores induciarum*] *Prædonem ingentem Veientem* Oxon. N. apud Hearnium. Et ita præfert Voss. 1. a m. pr. sed omnino vox *ingentem* nata est ex sequenti *Veientem*. Hinc recte in Voss. 1. deleta est; pro qua primo margini adscriptum fuit *imparem*, quæ et ipsa dictio eodem jure postea inducta est. Ceterum *imp. Fid. prædonem, Veientes rupt. induc.* præferunt Voss. 2. et Lov. 3. quorum librariis displicuisse videtur, quod *rois prædonem Veientem* numero singulari subjiciatur numero plurali *ruptores*. At non animadvertunt *ruptores induciarum*, et quæ sequuntur, ad *Fidenatem* et *Veientem* simul pertinere. *Induciarum ruptores* trajectis vocibus Leid. 2. et Lov. 1. Paulo ante etiam *ingenti inpetu* alio ordine Gaertn. Deinde *const'ngunt*, pro *confligunt*, Lov. 5.

Factis simul dictisque odium explet] Particula *simul* abest ab Harl. 2. et Hav. Male. Vide ad xxxiii. 12. § 2. Præterea *explet* Gaertn. Sed male. In verbis proxime præcedd. *appellans*, pro *compellans*, Lov. 4. aliis omnibus invitis. Auctor ad Herenn. I. 14. 'Mimus quidam nominatim Accium poetam compellavit in scena.' Quod II. 13. ita exprimit: 'P. Mucius eum, qui L. Accium poetam nominaverat, condemnavit.'

CAP. xxxiii. § 1 *Concusserat primo statim concursu hostem, quum repente patefactis Fidenarum portis*] *Excusserrat* Klockian. *Concusserat primo statim egressum hostem Fid. patef. portis* multipliciter corruptus Hav. *Fidena-*

tis portis Lov. 1.

Nova erupit acies] Volumen Borbetomagense *nova erumpit acies*. Rhen. Pall. Mss. tres *erumpit*. Gebh. *Erumpit* etiam Gronov. 1665. in contextum recepit. Et ita præferunt omnes nostri, nisi quod *erupit* sit in fragm. Hav. a m. sec. *irrupit* in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Hearnium, notando ex Oxoniensibus codd. B. et C. *erupit* habere, tacitus innuit reliquos *erumpit*, quomodo ipse quoque ediderat, legere.

Inaudita ante id tempus inusitataque] Vossianæ membranæ *invisitataque*. Ut et v. 17. 'Gentem invisitatam, novos accolas.' J. F. Gron. *Invisitataque* præterquam in Voss. 1. a Gronovio laudato, invenit etiam in Leid. 1. Lov. 1. Lipsiens. et Klockian. Ita se etiam in Ms. suo invenisse Lipsius testatur Epist. Quæst. II. epist. ult. Eamdem vocem aliquoties alibi adhuc Livio Gronov. reddidisse, et tamen adhuc loca quædam superesse, ubi similiter restituenda videatur, dicam ad v. 35. § 4. *Inustaque*, pro *invisitataque* vel *invisitataque*, perperam Hav.

§ 2 *Ignibus armata ingens multitudo facibusque ardentibus*] Diu est, quod suspicatus sum, legendum *anguibus armata*. Quid enim 'ignes' aliud quam 'faces?' aut si aliud quid, cur non adjecit differentias? Nimirum quum infra sequatur 'velut fanatico instincta cursu,' apparet præcessisse habitum furialem. At enim Furia crines omnes habent serpentinae, sed et anguibus arman- tur manus: de qua re et nos non paucæ ad Livii VII. 17. bello videlicet Faliscorum. *Grut. Anguibus*, pro *ignibus*, in Livio legendum esse, existimat etiam Rupertus ad Flori I. 12. § 7. Ita conjiciendi, certe Rupertus, causa exstitit, quod Florus, d. l. historiam hanc narrans, ita tradat: 'Fidenæ, quia pares non erant ferro, ad terrorem movendum faci-

bus armatæ, et discoloribus, serpentum in modum, vittis, furiali more processerant.' Faciam tamen cum Dukero, qui ad eundem loc. Flori pronunciat, conjecturam Gruteri et Rupertii in Livio non admittendam videri. Sane non modo omnes codd. stant pro recepta lectione, verum etiam Frontinus, strategema hoc Fidenatum recensens, 'faces' tantum, non 'anguis' etiam, memorat II. 4. ex. 19. 'Idem Veientes et Fidenates facibus arceps fecerunt:' ad quem locum recte Oudendorp. probat sententiam Salmas. ad Flori loc. laud. existimantis, Florum Fidenatum et Faliscorum factum confudisse. Quod vero Gruterus 'ignibus' non recte 'faces ardentes' subjici posse existimet, quoniam nihil differant, mihi aliud videtur. Primo enim in genere Livius multitudinem Fidenatum 'ignibus armatam' fuisse narrat, addit deinde qualis ignis fuerit, 'faces' nempe 'ardentes;' Fidenates ignem gestasse in facibus ardentibus. Ita Ovid. Am. El. I. 6. 57. 'Aut ego jam ferroque ignique paratior, ista Quam face sustineo, tecta superba petam:' ad quem locum videndus est Burmann. Neque etiam ex eo, quod subjungitur 'FANATICO instincta cursu,' eadem conjectura probari, vel inde adparere potest præcessisse habitum furialem. 'Fanaticus' enim est numine deorum adflatus. Vide Dukerum ad Flori III. 19. § 4. Hinc 'fanaticum carmen' xxxviii. 18. 'Galli Matris Magnæ a Pessimunte obcurrere eum insignibus suis, vaticinantes fanatico carmine.' Et licet maxime voces 'fanatico instincta cursu' habitum furialem indicarent, non tamen inde adpareret, omnibus Furiarum insignibus, adeoque anguibus etiam, armatam Fidenatum multitudinem fuisse. Ita in loco Taciti, a Ruperto laudato, Anal. XIV. 30. 'Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, inter-

cursantibus feminis: in modum Furiarum veste ferali crinibus dejectis faces præferebant:' ubi, licet expresse 'Furiarum' meminerit, attamen nulla 'anguium' mentio obcurrit. Locum itaque sanum nulla conjectura tentari præstat. Ceterum *facibus*, *profacibus*, præferunt Lov. 3. et Port. a m. sec. invitis non modo reliquis codd. sed et aliis historicis, qui Fidenatibus 'faces' tribuunt. Conjectio *que deficit* in Lov. 4.

Velut phanatico instincta cursu] *Legge fanatico* ex Pall. I. ac 3. editionibusque antiquissimis. *Gebh.* Vide Dausquei. Orthogr. parte II. in voce 'Fanum.' Ita lapis apud Gruter. p. cccxiii. num. 1.

Q. CAECILIO. APOLLINARI
FANATICO. DE. AEDE
BELLONAE. PVLVIN
CVIVS. MONITO. IASTA
IN. AEDE
BELLONA. IN. LVCO
DICATA. EST.

Vide etiam fragmentum marmoris apud Gruter. p. dcliv. num. 6. Ceterum *fanatio instructa cursu* Hav. Sed alibi 'instinctus' et 'instructus' confundi solent. Vide ad Livii IX. 40. § 7. *Fanatico instincta cursu* Voss. I. pro quo in margine emendatum est recte *instincta*. Præterea *veluti fanatico* Voss. I. qui mox etiam *hostem ruit* præfert, pro *in hostem ruit*.

Romanos parumper exterruit] *Pur. Rom. ext.* Lov. 4. *Rom. parum ext.* Leid. 2. reliquis dissentientibus, qui vulgatum defendunt. Et alibi sæpe Livius ea voce usus est: ut II. 10. 'Cum his primam periculi procellam, et quod tumultuosissimum pugnae erat, parumper sustinuit.' v. 38. 'Parumper subsidiarios tutatus est locus:' ubi in uno cod. idem error committitur. XLV. 12. 'Obstupefactus tam violento imperio, parumper quum hæsitasset, Faciam, inquit, quod censeat senatus.'

§ 3 *Tum dictator, magistro equitum*

equitibusque, tum ex montibus Quintio adcito] Magistro equitum equitibusque signo dato, tum ex montibus Port. Sed verba *signo dato* primo ad marginem adscripta ac desumpta fuisse videntur ex cap. præced. ‘Magistro equitum præcipit, ne injussu pugnam incipiat; se, quum opus sit, equestri auxilio signum daturum.’ Ex margine autem postea superstitiosa librarii diligentia in contextum inreperunt. *Equitibusque, etiam ex montibus Lov. 2. et Hav.* Utramque lectionem jungens *equitibusque, tum etiam ex montibus* præfert Harl. 2. Denique vox *Quinctio* deest in Lov. 2. 4. a m. pr. Gaertn. et fragm. Hav. ejus loco et habet Lov. 5. Mox *plerumque ciens*, pro *prælium ciens*, est in Leid. 2. *præliumque ciens* in Lov. 1.

Quod incendio similis quam prælio territum cesserat flammis adcurrit] *Similius* dictum videtur, pro *verisimilius*. Sigon. Hæret intricata sententia. Vir doctissimus Sigonius *similius* pro *verisimilius* positum censet. Ego putarim aliunde inculcatam eam vocem, et sic leg. *quod incendio quam prælio territum*: id est, quod potius incendio, quam prælio, territum. Phrasis est perfrequens antiquis, quam unus Tacitus sexcenties usus reperitur, Plautus, et alii. *Lipsius*, Antiq. Lection. iv. 15. Forte *similius* natum ab interprete. *Grut.* Sigonius, ne nihil hic diceret, ait *similius* positum pro *verisimilius*. Pal. 2. *quod incendio melius, quam prælio*. Interpolatio. *Lipsius* τὸ *similius* aliunde inculcatum putat, legitque *quod incendio quam prælio territum*; id est, potius incendio, quam prælio territum. *Gebh.* *Similius* Sigonio dictum videtur pro ‘*verisimilius*.’ *Lipsius* et *Gruterus* delent. Ms. Pal. *melius*. Cogitabam *incendio verius, quam prælio*. Sic II. 26. ‘*Tumultus fuit verius, quam bellum*.’ III. 47. ‘*Tanta vis amentiae verius, quam amoris, mentem turbaverat*.’ Sed videtur defendi posse vulgata,

hoc sensu: quod cum magis instar incendii esset, quam prælii, et ignibus potius, quam signis et armis fulgeret, cesserat non nihil territum flammis. *J. F. Gron.* *Lipsii* emendatio illustrari posset ex illis quæ notantur ad xxxiv. 49. § 10. Sed *Scip. Gentilis* in *Apologian Apul.* p. 60. eam rejicit, agnoscens quidem usitam illam figuram honis auctoribus, et jurisconsultis, ut *potius* vel *magis* per ellipsin subintelligatur, quemadmodum A. Augustinus Emend. iv. 8. et alii (vid. *Brisson.* de verb. quæ ad jus pertinent, signific. in voce ‘*Quam*’) docuerunt, sed tamen nescio quomodo non satis convenire *Livii* verbis putans: ideoque *Sigonii* expositionem sibi magis placere testatur, et similiter *Apul.* locutum existimat in *Apolog.* p. 278. ed. *Elmenh.* ‘*Quis umquam fando audivit tam similem suspicionem, tam aptam conjecturam, tam proximum argumentum?*’ in omnibus enim his verbis subaudiendum esse ‘*veritati*.’ *Gronovii* conjecturam *verius* probandam censerem, si codicum fide niteretur. Alibi enim passim ita *Livius* loqui solet. Vide ad xxi. 16. § 4. et ad xxii. 23. § 3. *Donjatius*, si conjectura locus sit, non minus sibi adrisurum profiteretur *incendio facilius, quam prælio territum*, quod *facilius* paullo minus distat a *similius*. Ei tamen locus dari posse non videtur. Cum *Gronovio* itaque vulgatam lectionem, in quam præter codicem pessimæ notæ Pal. 2. conspirant reliqui omnes, servandam judico. Cornu erat *similius* incendio, quam prælio; eaque causa erat, cur *territum* cesserat flammis. Pro *adcurrit* est *acuit* in Leid. 1. *accurrunt* in *Gaertn.* *occurrit* in *Klockian.* quæ lectio defendi posset ex illis quæ notantur ad xxxvi. 24. § 4. Verum quum alii omnes vulgatam scripturam servent, eam loco movere non audeo. Solent autem ‘*accurrere*’ et ‘*occurrere*’ in Mss. commutari. Vide

ad XXIII. 21. § 3.

§ 4 *Funone victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti*] Ms. Fuldensis *velut examen apium*: ut alibi *civitatium, principium, pro civitatum, principum*, et similia. *Modius. Examen apium* Flor. *examen apium* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Klockian. Gaertn. ac Port. quomodo etiam in Pall. 1. ac 3. fuisse memoravit Gebhard. ad II. 14. § 9. Et ita sæpius in integerrimis codd. scriptum occurrit, ubi nunc vulgo *apum* legitur. Ita apud Columell. lib. IX. de apibus agentem, passim nunc *apum*, nunc *apium* editur: at cod. optimus Sangerman. si non ubique, certe plerisque locis, ubi antea *apum* exstabat, *apium* exhibet. Ita I. VIII. in fin. 'Redibimus autem sequenti exordio ad curam silvestrium pecorum cultumque apium.' IX. 5. 'Sive igitur, ut dixi, præterfluens unda, vel putealis, canalibus inmissa fuerit, virgis ac lapidibus adgeretur apium causa.' c. 8. 'Qua cum festucis illitis contigeris apium terga fontem libantium.' Et eodem cap. 'Ut spatium diei habeat, quo exploret commeatu apium.' c. 11. 'Nonnumquam necandus est, cum vetus alveare numero apium destituitur.' c. 13. 'Præcipit apium corpora, quæ, cum ejusmodi pestis incessit, sub favis catervatim enectæ reperiuntur, in solem proferre.' Similiter in Quinctil. Declam. XIII. qui c. 3. *apium* etiam usus est, c. 10. in Leid. 1. et Voss. 2. legitur, *Nisi fallor, esset æstinatio et apium*: ut ibi Burmann. notavit, quum vulgo nunc edatur *apum*. Ita etiam apud Silium Italicum, ex certissima virorum doctorum conjectura, VIII. 637. 'Nec densæ trepidis apium se involvere nubes Cessarunt aquilis:' ubi olim etiam plura notavi. Pari modo *parentium* pro *parentum*, libri scripti præferunt. Vide ad I. 9. § 15. *ætatum*, pro *ætatum*, ad I. 43. § 5. *hospitium*, pro *hospitum*, ad II. 14. § 9.

principium, pro *principum*, ad II. 27. § 12. *simultatum*, pro *simultatum*, ad IX. 38. § 12. *clientium*, pro *clientum*, ad XXIII. 3. § 2. *civitatium*, pro *civitatium*, ad XXXIII. 20. § 11. et ad XLI. 22. § 7. *supplicium*, pro *supplicum*, ad XXXV. 34. § 7. Horum omnium exemplo et codicum optimorum fide, *apium* etiam in contextum recepissem, nisi illud me retinuisset, quod alibi semper aliam formam Livio placuisse viderem. Ita XXI. 46. 'Nam et lupus intraverat castra, laniatisque obviis, ipse intactus evaserat; et examen apum in arbore, prætorio imminente consederat.' XXIV. 10. 'Quin Romæ quoque in ipsa Urbe, secundum apum examen in foro visum, adfirmantes quidam legiones se armatas in Janiculo videre, concitaverunt civitatem ad arma.' XXVII. 23. 'Casini examen apum ingens in foro consedissee:' quibus omnibus locis codd. mei in vulgatum *apum* consentiunt; neque alii suorum dissensum memorarunt. Unus est locus XXXVIII. 46. ubi Sigonius ex vet. lib. emendat *Velut apium examina ad crepitum primum missilium avolare*: sed recte Gruterum ibi veterum lectionem *avium examina* vindicasse docebimus. Præterea *fumone, inquit, victi*, transpositis dictionibus, Voss. 1. et Leid. 2. quorum posterior etiam cum Lov. 1. non agnoscit vocem *velut*; ut nec postea solus Leid. 2. *τὸ exacti*. Male etiam nostro, pro *vestro*, præferunt Lov. 1. Lipsiens. et Hav. *vestri* Voss. 2. et Lov. 3. Ceterum apes fumo fugari, dicam ad XXXVIII. 46. § 5.

Inermi cedetis hosti? Non ferro extinguetis ignes] Solus sic Pal. 2. Reliqui omnes *extinguitis*. Gebh. *Extinguitis* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Lipsiens. Klockian. Gaertn. Port. fragm. Hav. et vetustæ, quas vidi, edd. usque ad Vascosan. qui a. 1542. *extinguitis* recepit, quod reliqui recentiores similiter admiserunt. At

lectio illa in nullo meorum, præterquam in solo Hav. superest. An ita datum dicemus, quod præcedat 'cedetis,' et mox sequatur 'inferetis?' Sed, varia tempora, et quidem præsens ac futurum, passim conjungi, docuit Corte ad Plinii Epist. II. 9. § 6. Præterea supra *ceditis*, pro *cedetis*, habet Port. *inferetis* infra, pro *inferetis*, Lov. 2. et fragm. Hav. *inferetis* Lov. 5. Sed et has lectiones ex eodem fonte proflixisse existimo, ex quo *exstinguetis*. Mox vocula *has* exsulat ab fragm. Hav. Tum *per se quisque*, loco τοῦ pro se q. Lipsiens. quod foret, sponte. Infra XXXIX. 12. 'Non eandem, dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti, veniam aut gratiam fore?' ubi alia exempla vide. Quum tamen vulgatum aliorum omnium librorum auctoritate confirmetur, eam etiam scripturam veriore esse nullus dubito: præsertim quum etiam locutio 'pro se quisque' infinitis locis apud Livium obcurrat. Plura ejus exempla notavi, quum 'quisque' numero plurali jungi docui. Vide ad II. 22. § 7. et ad VII. 19. § 2. Adde hoc lib. c. 48. 'Ut pro se quisque jam nec consilium sibi suppetere diceret.' XLV. 6. 'Pro se quisque transire ad Romanos.' c. 36. 'In Galbam pro se quisque probra ingerere:' aliisque locis pluribus.

Si igni, non telis, pugnandum est, ereptas ultro inferetis] Pal. 1. omittit τὸ est. Pal. 3. vero habet *pugnandus*. Fuit, reor, principio *pugnandu'* st. Vult autem faces, ereptas Fidenatibus, iisdem impingi: 'Faces partim emissæ excipiuntur, partim vi eripiuntur.' Gebh. τὸ est omittitur etiam in Voss. 2. Lov. 3. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. At *non telis est pugnandum* alio ordine legit Gaertn. qui etiam præfert *ereptis ultro inferetis*, id est, in eos inferetis, quibus eripuistis. Quomodo dixerit c. 32. 'Spolia opima Jovis Feretrii templo intulerit.' x. 12.

'Nec solum modo vastum hosti relictum, sed castellis etiam vicisque inlatus ignis.' VI. 12. 'Ubi illi vana injecerint missilia, et effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii:' ubi vide quæ notantur. Vulgatum tamen non mutandum. Nam pro recepta lectione stant omnes reliqui codd. nisi quod *eruptas* sit in Lipsiens. Vide mox ad § seq. et quod in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. scriptum inveniam *erectas*. Id tamen errori scribarum tribuo, de quo dixi ad III. 5. § 7. Præterea *signi, non telis* Flor. pro *si igni, non tel.* Sed literam initialem s manus 2. postea erasit: quod ferri posset, si verba *igni, non telis, pugnandum est* parenthesis eos notis circumscriberentur. Nihilominus vulgatum præfero. *Signis* etiam est in contextu Lipsiens. pro quo *si igne* dedit manus altera in margine. Male. Vide hoc lib. ad c. 9. § 8.

§ 5 *Et suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placere non potuistis*] Ἡ χάρις ἀλλάξει τὴν φύσιν οὐ δύνανται. Ausonius: 'Flectere naturam gratia nulla potest.' Gebh. *In suis flammis delete* Hav. qui etiam præfert *nostris beneficiis*, quum tamen vulgatum firmetur ex addito verbo *potuistis*. Referenda ergo est hæc lectio ad sollemnem librariorum aberrationem, de qua dicam ad XXXIV. 2. § 2.

Legatorum hoc vos vestrorum colonorumque sanguis] Vox prima abest ab Hav. secunda ab Hearnii Oxon. B. apud quem Oxon. N. præfert *Leg. hæc vos vestr.* Deinde *sanguinis* Lov. 3.

Vastatique fines movent] *Fines non venit* Klockian. et Voss. 1. sed *movent* ei in margine posterioris codicis substitutum est. Pro illo *movent* est in Flor. Lov. 5. et Gaertn. obvio lapsu. Aldus etiam in contextu ita ediderat. Sed inter errata deinceps eam lectionem retulit, pro qua revocandum iterum *monet* voluit. Vide ad

IX. 38. § 12.

§ 6 *Ad dictatoris imperium mota cuncta acies*] *Cuncta acies* est tota acies, omnes milites, non tantum pedites, qui cum dictatore pugnam inierant, sed etiam magister equitum cum equitibus suis, et Quinctius legatus, quem ex montibus, qui ab tergo hostibus erant, dictator adciuit. Ita vocem 'cunctus' a Nostro usurpari, videbimus ad XLIV. 1. § 5. Et ea canssa exstitit, cur *tota acies* datum sit in Gaertn. et Harl. 2. quum ita forte pro expositione in margine scriptum invenissent librarii. Sane in Harl. 2. qui, ut dictum est, *tota acies* exhibet, *cuncta* in marginem vicissim rejicitur. Eodem modo etiam 'omnis' pro totus ponitur. Vide ad v. 42. § 1. Et hinc etiam scribæ, ubi *omnis* eo sensu in Mss. invenerunt, interdum ei vocem *totus* subseruerunt. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 13. § 2. Ne vero librarii id hoc loco facerent, deterreri debuissent ingrato sono *mota tota acies*, nisi forte eorum stupor in similibus elegantiam captaverit.

Faces partim emissæ excipiuntur, partim vi eripiuntur: utraque acies armatur igni] *Partim face semissæ* Leid. 2. et Lov. 1. *faces partim amissæ* Flor. et Lov. 4. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 12. § 11. *fasces partim ivisse* Lov. 5. *faces partim missæ* Harl. 2. et Hav. Ita 'mittere tela' est x. 29. 'Postquam nec clamor hostium, nec inpetus, nec tela missa eandem vim habere visa.' Vide ad xxxviii. 29. § 6. Attamen quum reliquæ membranæ *emissæ* tueantur, id etiam præferendum puto. Tum *vi erumpuntur* Gaertn. Ita sæpe peccant librarii. Vide ad Epit. Liv. lib. vii. Similiter 'ereptio' et 'eruptio' commutantur vi. 8. § 10. 'ereptus' et 'eruptus' hoc lib. c. 32. § 7. et hoc cap. § præc. Voces *partim vi eripiuntur* desunt in Lov. 5. Hinc vox *igni* deficit in Hav. pro quo *igne* præferunt Lov. 2.

Lipsiens. et Port. Sed male. Vide ad 1. 41. § 3. et hoc lib. ad c. 9. § 8.

§ 7 *Magister equitum et ipse novat pugnam equestrem*] *Novare* sæpe idem notat, ac 'renovare.' Vide Nic. Heins. ad Nason. Epist. Heroid. iv. 90. Eo tamen sensu hic capi posse non videtur. Nunc enim magister equitum, cum equitibus a dictatore adciuitus, demum pugnare incipit, ideoque 'pugnam equestrem novare,' id est renovare, dici nequit. Id etiam videtur observasse Jac. Perizonius, qui propterea ad marginem Livii adscripsit locum Flori 1. 11. § 3. 'Cosus equitum magister exnere frenos imperavit, (et hoc novum) quo acrius incurrerent:' quasi vellet, Livium dicendo *novat* indicare, Cosum consuetam formam pugnae equestris mutasse, eamque novo et antea inaudito exemplo incepisse. Idem strategema Frontinus quidem Tarquinio adscripsit 11. 8. ex. 9. 'Tarquinius adversus Sabinos cunctantes equites, detractis frenis, concitatisque equis, procurrere et perumpere aciem iussit:' adeoque id novum et eo tempore inauditum dici non posset: verum potest nihilominus secundum Livium; qui simile quid de nullo antea narravit, ne de Tarquinio quidem 1. 37. ubi tamen bellum ab eo adversus Sabinos gestum, et præcipuam equitum eo bello gloriam, memoravit. Neque etiam Dionys. Halic. in gestis Tarquinii lib. 111. simile ejus consilium retulit. Ita passim 'novare' pro mutare. Infra XLIV. 8. 'Ignarum, belli quæ indies fortuna novaret:' et alibi. *Ipsæ novam pugnam equestrem* habent edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. quasi foret *imperat novam*, id est, insolitam, antea non usitatam, *pugnam equestrem*; nempe 'ut frenos detrahant equis.'

Frenis ut detrahant equis imperat] *Td ut abest a fragm.* Hav. Quamvis autem ea vocula sæpe post verba imperandi omittatur, ut videbimus ad

x. 41. § 8. hoc loco tamen satis defenditur reliquorum codicum fide. Præterea *ubet*, pro *imperat*, Hearnii Oxon. C.

Et ipse princeps calcaribus subditis erectus] Vocula et deficit in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *ipse præceps* Oxon. N. apud Hearnium. Alibi sæpe hæ voces commutantur in membranis vetustis. Vide ad XXI. 18. § 3.

Effreno equo in medios ignes effertur] Vet. lib. *effreni equo*. Sigon. Plinius, sive Aurel. Vict. de Viris Illustribus c. 16. scribit, frena apud Romanos equitibus detrahi solita, ne qua spes revocandorum equorum periculi vitandi causa relinqueretur. *Ursinus*. Pall. 1. ac 3. et Andreas *erectus equo in med. ig. infertur*, præterito τῶν *effreno*, Pal. 2. vero et Campan. *erectus effreni equo*. Gebh. Vox *effreno* non adparet in Voss. 2. Lipsiens. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. pro eo *effreni* in Oxon. B. L. 2. et C. inveniri, auctor est Hearne. Sed ordine mutato *equo effreni* præferunt Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *equo effreno* Lov. 2. et Gaertn. Illud *effreni* a recto 'effrenis' formatum est, quemadmodum obcurrunt 'infrenis' et 'infrenns.' Et eo utitur etiam Plinius Hist. Nat. VIII. 44. 'Gignitur autem mula ex equa et asina, sed effrenis et tarditatis indomitæ.' Sed altera tamen forma frequentior est, pro qua etiam stant eodd. integrioribus. Mox *fecerunt equitem*, pro *ferunt eq.* Harl. 1.

§ 8 *Pulvis elatus mistusque fumo lucem ex oculis virorum equorumque auferit*] Iterum iidem dno Pall. omittunt τὸ *fumo*: non recte. Nam alternter conspectum oculorum auferit. De fumo Justinus XXIV. 1. 'Quoniam conspectum illis metus et incendiorum fumus abstulerat.' De pulvere Papinius Theb. VI. 411. 'Et jam rapti oculis, jam cæco pulvere mixti Una in nube latent, vultusque um-

brante tumultu Vix inter sese clamore et nomine noscunt.' Eo magis uterque mistus. Gebh. Recte Gebhardus relinquit Pall. suos, τὸ *fumo* expellentes, quam vocem etiam omnes nostri, qua scripti, qua editi, tumentur, Lov. 5. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. exceptis, qui illud itidem ignorant. Quin et una voce auctiores sunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et apud Hearnium Oxon. N. qui *Pulvis autem elatus* præferunt. Quam tamen eadem vox ab optimis membranibus exsulet, genuina etiam non videtur. Solent autem librarii his similibusque particulis orationem Livianam, quam dissolutiorem putabant, connectere ac fulcire. Vide ad XXI. 40. § 11. Scripsi deinde *mixtusque* auctoritate Leid. utriusque, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utriusque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et veterum edd. pro quo primi Moguntini *mistusque* dederant. Vide ad III. 57. § 9. Denique *ex oculis eorum equorumque* Voss. 1. et Oxon. N. apud Hearnium. Sed recte margini prioris adscriptum est *virorum*, pro *eorum*.

Ruinæ igitur similem stragem eques, quacumque pervaserat, dedit] Placet magis *pervaserat*, quod est in antiquis libris. Sigon. Vocem *similem* perperam omisit librarius Voss. 2. 'Strages ruinæ' infra quidem obcurrit, XLII. 63. 'Pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim ex ipsa ruinæ strage congestis saxis, extruebant.' Sed longe alio sensu ibi accipitur pro loco strato lapidibus ac saxis, quæ arietum impulsu ex muro erant decussa. Tali ruinæ cædem sive stragem, quam equites hoc prælio ciderunt, comparat Livius. Pari modo Curtius III. 11. 'Cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum vero similis ruinæ strages erat. Circa currum Darii jacebant nobilissimi duces, ante oculos regis egregia morte defuncti, &c. circa eos cumulata erat

peditum equitumque obscurior turba.' *Pervasis*, quod Sigonius probat, ex meis tantum obfert Harl. 2. Sed idem quoque se in Oxon. B. L. 2. et C. invenisse, Hearne auctor est. Propterea tamen vulgatum non mutandum. Indoctis librariis tempora plusquam perfectum et perfectum juncta forte displicuerunt. At ita III. 3. 'Forte ab Alcido Quinctius consul redierat Romam: id remedium timori fuit.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 29. § 3. Deinde *cedit*, pro *dedit*, aberrans scripsit librarius Gaertn.

§ 9 *Clamor deinde accidit novus*] *Accedit* Pal. 2. *Gebh.* *Accedit* etiam Harl. 2. Hav. Port. a m. sec. et Oxon. B. apud Hearnium, sapius obvio scribarum errore. Vide ad XXI. 10. § 12.

Exclamat, Quinctium legatum et suos ab tergo hostem adortos] *Exclamabat* Hav. *clamat* Lipsiens. Male. Infra hoc lib. c. 38. 'Magna voce exclamasset, ut equites ex equis desilerent.' Præterea *legatum et socios* Hav. Harl. 2. Lov. 5. et Port. quomodo etiam alibi peccare soliti sunt scribæ. Vide quæ notantur ad XXXVII. 20. § 9. Tum a tergo Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. Denique *hostem abortos* Voss. 2. Vide ad XL. 55. § 5. Paulo ante *qui utramque*, omissa media particula *quum*, Lov. 3. Sed illam interceptit similitudo præcedentis pronomini *qui*. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. LVIII.

Redintegrato clamore infert acrius signa] *Vox clamore deficit* in fragm. Hav. Hinc *inferre* habet Hav. Ultima vero *vox signa* exsulat a Leid. 1.

§ 10 *Quum duæ acies, duo diversa prælia*] *Tum duæ acies* Harl. 2. Vide ad Liv. Epit. lib. XLVIII. circa fin. Præterea *prælia diversa* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Mox a tergo Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 4. Gaertn. Hav. et vetustæ edd. pro quo Aldus *ab tergo* recepit. *Et a tergo, et a fronte*

Delph. et Var. Clas.

insuper alio ordine præfert Lov. 4.

Neque in castra retro, neque in montes] *Ne in castra retro, nec in montes* Gaertn. Mox *inde se novus* Flor. Vide ad XXXIX. 33. § 5. Tum *iter quoque fugæ esset*, addita secunda voce, præferunt Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. esse autem, pro *esset*, Leid. 1. et Harl. 1.

Et equitem passim liberi frenis dispulissent equi] *Melior vetus lectio liberis frenis*: subauditur 'existentibus.' *Rhen.* Loquitur non de hostium, sed Romanorum vincendum equitatu, qui fugientibus ubique occurrebat. Scribe igitur *distulissent*. Sic III. 5. 'Furium legatum longius extulit cursus.' VI. 42. 'Quod passim eos simul pavor terrorque distulerant.' XXXV. 11. 'Velut quos impotentis regendi equi invitos efferrent.' Vell. II. 79. 'Majorem partem clas- sis adorta vis Africi laceravit ac distulit.' *J. F. Gron. Liberis frenis* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. a m. pr. 5. Lipsiens. Klockian. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. Quam etiam lectionem Aldus in contextu expressit. Pro quo rectius in *erratis liberi frenis* revocavit. Verius enim videtur ultimam literam in voce *liberis* adhæsisse ob similitudinem primæ in voce seq. Talia exempla sunt II. 35. § 2. III. 2. § 10. hoc lib. c. 2. § 3. v. 5. § 5. c. 43. § 3. c. 49. § 2. VI. 34. § 6. et alibi. Vide mox hoc cap. § seq. ubi contrarium habemus exemplum. Similiter etiam *f* præfigitur voci culpa librariorum, quod præcedens finiatur τω s. Vide ad v. 22. § 1. Vel etiam indocti librarii dedita opera ita dederunt, ut voces *liberi* et *frenis* casu convenirent, quemadmodum infinitis aliis locis errare soliti fuerunt. Vide hoc lib. ad c. 44. § 5. Nolle eam lectionem Rhenano placuisse; quæ ut aliquo modo tolerari possit, non tantum 'existentibus,' sed et 'equis,' subintelligi debet, *equis existentibus liberis frenis, sive a frenis.*

Livius.

21 E

Deinde *dispulisset* Lipsiens. Sed *dispulissent* recte Gronovium mutasse puto in *distulissent*, licet omnes codd. adversentur. Sensus enim est, quum equi equites Romanos in diversas partes tulissent, adeo ut fere omnes exitus ac viæ ab eorum turmis obsiderentur. Simili pene sensu eo verbo usus est Horat. Epod. v. 99. 'Post insepulta membra different lupi Et Esquilinæ alites.' Tacit. Hist. v. 23. 'Nec classis aut commeatus aderant; castraque, in plano sita, vi fluminis differebantur.' Vide Burmann. ad locum laud. Vell. Paterc. et, quem locum in notis ineditis laudabat Jac. Gronovius, G. J. Vossium in Etymol. voce 'Fero.' Equus autem dicitur 'differre' equitem, quemadmodum etiam 'efferre,' ut docent exempla a Gronov. laudata. Vide etiam ad xxxvii. 16. § 4. Facile autem literæ *P.* et *T.* in membranis commutantur. Vide ad xxvii. 15. § 11. Doujatium, qui Gronovianum *distulissent* et Latinum esse, et hinc loco convenire posse fatetur, attamen neque sensum loci intellexisse, neque satis adtente perlegisse quæ Gronovius notavit, inde patet, quod ita sensum loci fore credat, huc illuc dispersos fuisse hostes ab equitatu Romano. Monuit enim vir maximus, Livium loqui non de hostium, sed de Romanorum vincientium equitatu. Indicat igitur Livius, ex eo, quod equites Romani infrenatis equis in hostem invecti sint, evenisse, ut juncti manere non poterint, sed passim dispersi, dissipati, quo quemque extulerint equi, qui frenis liberi minus regi poterant, omnibus partibus occurrerint fugientibus hostibus. Neque melius antecessorum Parisiensium primicerius rem acu tetigit, subjungens non male etiam convenire vulgatum *dispulissent*, id est, loco pulsos in fugam dedissent. Ita enim verbum 'dispulissent' exponens iterum per 'equitem' intelligit equitatum hostilem, de quo vox

illa capi nequit. Præcedentibus Livius docuerat, omnem exercitum Romanum in tres quasi partes divisum fuisse. Maximam partem peditum sibi servasse dictatorem; alios tradidisse Quinctio legato, ut montes, qui ab tergo hostibus erant, occuparet; equites commisisse A. Cornelio magistro equitum. Jam autem narrat, quemadmodum quæque pars, postquam Quinctio et Cornelio hostem adgrediendi signum dedisset dictator, rem gesserit. Et quidem verbis proxime præeedd. de peditibus refert, eos, qui cum dictatore erant, Etruscos a fronte, qui cum Quinctio a tergo ursisse, atque ita inpediisse, ne vel castra, vel montes fuga petere possent: his autem verbis nunc addit, equos frenis liberos, quibus equites Romani insidebant, passim eosdem equites distulisse; atque inde factum esse, ut maxima pars Veientium effuso cursu Tiberim peterent, Fidenates ad urbem suam tetenderint. Distincte itaque equitum hostilium Livius non meminit. Ceterum *pars interim effusi, pro pars Tyberim effusi, male Flor. legit.*

§ 11 *Infert pavidos fuga in mediam cædem: obruncantur in ripis]* Nescio quomodo placet magis prisca quorundam librorum lectio, *Residui pavidæ fuga in mediam cædem obruncantur in ripis:* et recte. Nam inquit, Veientium maxima pars Tiberim effusi petunt; Fidenatum qui supersunt, ad urbem Fidenas tendunt; reliqui, cum pavidæ in mediam cædem fugerent, obruncantur in ripis. *Sigon.* Miram fabricatur lectionem ex suis libris Sigonius, ignotam omnibus nostris: *Residui pavidæ fuga in mediam cædem obruncantur:* quasi diceret, 'Veientium maxima pars Tiberim effusi petunt; Fidenatum qui supersunt, ad urbem Fidenas tendunt; reliqui, cum pavidæ in mediam cædem fugerent, obruncantur in ripis.' Dignum commentum auctore, quem

an temerarium dicam, an inopem iudicii, nescio: temerarium, quod vulgatam lectionem contra omnes libros melioris fidei pervertat; iudicii ac prudentiæ inopem, quod contraria scriptoris ipsius menti insuat. Dicit enim Livius, ita circumventos interclusosque, ut, dum fugere intenderent, in ipsam eadem incurrerent. *Gebh. Residui pavidi* libris Sigonii consentientes ex meis habent Lov. 2. 4. a m. pr. 5. Harl. 2. et Gaertn. apud Hearnium antem ex Oxon. B. et C. *Inferri pavidos in mediam eadem* Leid. 2. et Lov. 1. *Intenti pavidos in mediam aciem* Lipsiens. Sed meliores *Inferri pavidos fuga in mediam eadem* tenentur, quam etiam veriorum lectionem existimo. Silius v. 630. 'Donec pulsa vagos cursus ad litora vertit Mentis inops, stagnisque inlata est Daunia pubes:' ubi vide Nic. Heinsium. Utrumque enim dicitur 'inferre in aliquem' et 'inferre alicui.' Supra III. 5. 'Dum se, temere magis, quam satis caute, in mediam dimicationem infert, vulnere accepto, ægre ab circumstantibus ereptus et suorum animos turbavit, et ferociores hostes fecit.' VI. 12. 'Ubi illi vana iniecerint missilia, et effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii:' ad quæ loca de utraque locutione dixi. Ut autem hic 'fuga' dicitur 'inferre,' id est, ipsi fugientes se intulisse; ita 'pavor' dicitur 'perferre,' id est, ipsi pavidi se pertulisse, VII. 15. 'Eorum, quos pavor pertulerat in silvas, atrox cædes post sedatum prælium fuit.' Ita 'metus' dicitur 'claudere portas' apud Justin. XXVIII. 2. 'Prius illis portas adversus Karthaginenses aperiendas, quas clausit metus Punici belli.' Deinde *obtruncatur* Voss. 2. et Lov. 3. *obtruncat* Leid. 2. Paulo ante *qui supersint*, pro *qui supersunt*, Voss. 2. et Lov. 3. Ceterum hæc verba de Fidenatibus accipienda putat Donjatius, ego de Veientibus accipere malim, quorum maximam

partem Tiberim petiisse modo dixit; et seqq. demum *alterum agmen fertur per castra ad Fidenates* refero.

In aquam compulsos gurgites ferunt: etiam peritos nandi] *In aqua* Lipsiens. Deinde *peritos compulsos* exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. Tum *gurgites ferunt* Harl. 2. præfert. Sed litera initialis proximæ vocis ob similitudinem ductum causa exstitit, ut ultima præcedentis exciderit. Vide ad III. 3. § 6. c. 17. § 2. c. 51. § 6. hoc lib. c. 30. § 5. ad c. 59. § 2. ad v. 18. § 3. ad c. 21. § 13. ad VI. 4. § 3. Contrarium exemplum modo habuimus hoc cap. § 10.

Pauci ex multis tranant] Hæc verba, quæ in optimo Flor. et antiquioribus edd. deerrant, primus addidit Aldus. Eadem etiam constanter exhibent reliqui scripti, nisi quod *e multis* habeat Lov. 5. Tum *transant* Lov. 2. et Lipsiens. *trahant* Leid. 1. et Harl. 1. *narant* fragm. Hav. a m. pr. Mox *per castra fertur* trajectis vocibus legunt Harl. 2. et Hav.

Eodem et Romanos sequentes in pectus rapit] Repone *eodem et Rom. seq. imperan.* *Eodem*, id est, per eandem viam, videlicet per castra. Adverbium est loci, quo sæpe Livius utitur. Sic inferius paullo c. 39. 'Interclusi equites nec percurrere eadem, qua transierant, posse.' Rursum v. 46. 'Ibi que omnibus solemniter peractis eadem revertens similiter constanti vultu graduque.' Et illic mox eodem cap. 'Eadem digressus nuncios Veios contendit.' *Rhen.* *Eodem* etiam Flor. Lov. 3. Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. Klockian. et fragm. Hav. In Voss. I. tamen et fragm. Hav. ne quid dissimulem, *eodem* inter versus adscriptum est. Utrumque ferri potest. *Eodem*, id est, in eundem locum, nempe in urbem. Supra I. 33. 'Aventinum novæ multitudini datum: additi eodem haud ita multo post Tellenis, Ficænaque captis novi cives:' ubi vide

quæ notantur. *Eadem*, id est, eadem via, nempe per castra. Supra 11. 70. 'Per mediam hostium aciem cum equitatu perrupit: unde quum eadem reverti posset ad suos, priusquam hostis turbatos ordines reficeret, terga inpugnare hostium satius visum est.' Et solent illa *eodem* et *eadem* commutari. Vide ad v. 46. § 3. et viros doctos ad Nason. Trist. 11. 285. ubi etiam Butmann. τὸ *eodem* pluribus inlustravit. Hic *eadem* præferendum existimo, quod in eam scripturam optimi codd. uno ore conspirent.

§ 12 *Quinctium maxime, et cum eo digressos modo de montibus*] Castiga *degressos* a 'degrediendi' verbo, quod crebro reperias apud Livium. *Rhen.* Scribe cum Ms. Fuld. et *cum eo digressos modo de mont.* Quod idem peccatum passim per Livium millies peccatum est vulgo. *Modius.* Recte *degressos* Rhenanus et *Modius.* Et ita præferunt Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Klockian. et Harl. 2. *degressum* Harl. 1. *digressum* Port. quorum duorum codicum librarii ita dederunt, quod mox sequatur 'recentissimum militem.' *Digressas* Lov. 3. De voce 'degressus' vide hoc lib. ad c. 17. § 2. Voces autem *cum eo* non adparent in Leid. 2.

Quia ultimo prælio advenerat] *Primum* vocem a m. pr. omittunt Lov. 4. et 5. Sed *qui ultimo prælio* dederunt Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Et ita pro var. lect. in Oxon. N. fuisse, Hearne auctor est. Solent alibi sæpe duo hæc vocabula commutari. Vide ad Livii xxxvi. 33. § 5. *Quia prælio ultimo*, transpositis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Tum pervenerat* Harl. 1. *venerat* Gaertn. *advenerant* Lov. 5. Harl. 2. et edd. principes, quas vidi, usque ad Aldum, qui *advenerat* substituit, faventibus reliquis omnibus scriptis. Et id verius iudico. Non tam enim ratio red- ditur cur *Quinctius* maxime et cum

eo montibus *degressi* fugientibus *Fidenatibus* institerint, quam cur *recentissimus* ad laborem miles dicatur; quare ei potius numero convenire verbum oportet.

CAP. XXXIV. § 1 *Mixti hostibus portam intravere, in muros evadunt*] Pall. 1. ac 3. *in muros invadunt.* Andreas, *muros invadunt.* Pro præcedente mox verbo *intravere*, repræsentat Pal. 3. *indecavere.* Gebh. Vox *portam* non exstat in fragm. Hav. quam tamen reliqui omnes agnovere. *Portam incurere* habet Lov. 2. Deinde *muros invadunt* idem fragm. Hav. et edd. vett. *in muros invadunt* Leid. 1. Port. Gaertn. Lov. 2. 3. 4. 5. et Lipsiens. De locutione illa dictum est ad 11. 47. § 6. Primus Aldus recepit *in muros evadunt*; quod in aliis omnibus meis superest, et verum puto. 'Evadere in muros' est nitendo in muros ascendere. Supra 11. 50. 'Vincebatque auxilio loci paucitas, ni iugo circummissis Veiens in verticem collis evasisset:' hoc lib. c. 32. 'Dum speculatores referrent, Quinctium evasisse in jugum.' VII. 34. 'Cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu.' X. 17. 'Qua cuique proximum fuit, scalis raptim admotis in mœnia evasere.' xxv. 23. 'Ubi sine strepitu ac tumultu primi evaserunt in murum.' Curtius IX. 4. § 30. 'Cunctantibusque ceteris, evadit in murum.' X. 5. § 10. 'Vigor ejus et vultus educantis in prælium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, obturbat oculis.' Et hanc lectionem veritorem esse, evincunt verba seqq. quibus capti oppidi signum ex muro suis sustulisse dicuntur. Non enim invadendo, sed evadendo in muros oppidum ceperant. Et deinde, si adhuc invadebant in muros, quomodo jam signum capti oppidi ex muro tollere potuere? Ceterum *ex muris tollunt* excusi, quos vidi, vetustiores; pro quo Frobenius 1535. *ex muro* substi-

tnit. Id autem recentiores servarunt, et codd. omnes verius esse evincunt.

§ 2 *Conspexit, jam enim et ipse in deserta hostium castra penetraverat*] *Inspexit, jam enim ipse et in deserta* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Tum in dextra host. castra* Voss. 2.

Spe injecta majoris in urbe prædæ, ad portam ducit] *Spe injectam* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. Sed ultima litera τὸν *injectam* adhæsit ex initio vocis seq. Vide ad XL 7. § 8. Præterea *ad portam ducit* Gaertn. Eas voces passim commutari, patere potest ex Pierio ad Maron. Æneid. I. 427. et Burm. ad Nason. Ep. Heroid. XIv. 107. Vide etiam Observ. Miscell. tom. I. p. 165.

§ 3 *Nec minor cædes in urbe, quam in prælio, fuit*] *Recisis non necessariis, quæ et Pall. 1. 3. et vetustissima ed. fastidiunt, lege, Nec minor cædes in urbe; donec, abjectis armis, &c.* Gebh. Quatuor supremas voces non norant duo meliores Pall. non Andreas, Tarv. Ven. Bechar. Asc. Mog. Savet. Halec. Habet Aldus, et exstant in Voss. et Rott. Non carent tamen suspicione, quum nihil addant sensui, nec minus intelligatur, si solum legas *nec minor cædes in urbe, donec abjectis armis*. Continua enim utriusque narratio est. *J. F. Gron. In urbe, quam prælio fuit*, omissa altero loco præpositione *in*, Harl. 1. Verum, si verba illa ultima genuina sunt, τὸ *in* deleri nolim. Causam vide hoc lib. c. 58. § 4. Ceterum τὰ *quam in prælio fuit* præter Voss. 2. Gronovio memoratum, ex meis tantum omiserunt Lov. 2. 3. Lipsiens. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. a. m. sec. quorum auctoritas an aliorum omnium consensui præferri debeat, admodum dubito.

Urbs castraque diripiuntur] Hæc verba in Oxon. B. deesse, auctor est Hearne. In omnibus meis constanter supersunt, præterquam in Lov. 5.

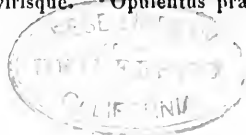
qui pariter omisit. *Urbs castra diripiuntur* est in Flor.

§ 4 *Ab equite ad centurionem sorte ductis*] *Ad dictatorem præfert* Hav. *ab equite ac centurione* Lov. 5. Τὸ *sorte deficit* in Lipsiens.

Et, quorum eximiu virtus fuerat, binis] *His quorum* Harl. 2. in marg. Sed τὸ *et* omittitur in Lov. 2. et Hav. Deinde *bonis*, pro *binis*, Voss. 1. in marg. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. Neapol. Latinii, et fragm. Hav. manifesta tamen scribarum aberratione. Vide ad VI. 36. § 11.

Aliis sub corona venundatis] *Sub coronam* Flor. Lov. 2. 3. 4. Lipsiens. et fragm. Hav. Supra II. 17. 'Sub corona venierunt coloni alii.' IX. 42. 'Ad septem millia sub corona venire.' XLIII. 4. 'Sub corona ceteros venisse.' Vide Brisson. de Formul. VI. p. 494. 'Sub hasta venire' est hoc lib. c. 53. 'Venditum sub hasta consul in ærarium redigere quæstores jussit.' XXIII. 38. 'Captivis in vincula condi jussis, comitibusque eorum sub hasta venditis.' Deinde *venditis* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et prisæc edd. usque ad Aldum, qui primus *venundatis* recte, reliquis optimis codd. consentientibus, vulgavit. Alterum ex hujus interpretatione natum puto.

Opulentumque præda triumphans dictator Romam reduxit] *Opulentamque prædam* Hearnii Oxon. L. 1. Sed nihil muto. Supra I. 30. 'Sabinis bellum indicit, genti ea tempestate secundum Etruscos opulentissimæ viris armisque.' VII. 24. 'Victorem exercitum, opulentumque Gallicis spoliis Romam reduxit.' IX. 31. 'Caput hoc erat Pentrorum Samnitum longe ditissimum atque opulentissimum armis virisque.' XXIII. 30. 'Bruttiorum exercitus Crotonem, Græcam urbem, circumscedit, opulentam quondam armis virisque.' 'Opulentus prædæ'

dixit xxxv. 1. ‘Pugnatum haud prope Ilipa urbe est: eo victorem opulentum prædæ exercitum P. Cornelius reduxit.’ Insuper transpositis vocibus *dictator triumphans* Harl. 2. et Hav. Mox *domum reduxit* Lov. 5. *Romam rediit* Harl. 2. *Romam duxit* Lov. 3. Vide ad vi. 26. § 8. et c. 33. § 12.

§ 5 *Ipsæ deinde abdicat die sextodecimo*] Pal. 2. et Camp. ed. *ipse deinde se abdicat*. Gebh. *Ipsæ deinde se abdicat* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. At satis commode vocula *se* ex præcedenti huc revocari potest, et inde potius ab aliquo desumpta ac margini adscripta, quam a Livii manu profecta fuisse videtur. Præterea *abdicat et die sext.* Lov. 4. *abdicat die XVIII.* Gaertn. Sed in alium numerum conspirant omnes reliqui codd. *Abdicat sext. die* Lov. 2. et Lipsiens.

Quod in bello trepidisque rebus acceperat] *Trepidisque acc. rebus* Port. *trepidisque rebus acceperant* Gaertn. quasi de dictatore Mam. Æmilio et A. Cornelio magistro equitum simul intelligendum sit. Alii tamen codd. omnes stant pro edita lectione.

§ 6 *Classibus quoque ad Fidenas pugnatum cum Veientibus, quidam annales retulere*] Repone *Classi quoque ad Fid. pugn. cum V. quidam in ann. ret.* Scriptum autem est *Classi*, pro *Classe*. Rhen. Vet. libri alii *Classi*, alii *Classe* habent. *Classi* autem pro *Classe* usus etiam Virg. viii. 11. ‘Advectum Æneam classi.’ Prisc. l. vii. p. 768. *Sigon*. Rhenanum prævertit edere Campanus *Classi quoque*. Pal. autem 2. *Classe*. Gebh. ‘*Classes*’ in numero plurativo, ut vocant, pro equitibus seu equestribus copiis usurpabant. Sic Virg. Æn. ii. 30. ‘*Classibus* hic locus.’ Et ii. 602. ‘scio me Danais e classibus unum.’ Et vii. 716. ‘*Horitiæ classes*.’ Quæ res si Livio, dum ea transcribebat quæ de expugnatione et direptione Fidenarum a pris-

cis prodita scriptoribus fuerant, in mentem venisset, næ ille desiisset mirari tantopere *classibus* ad Fidenas pugnatum. T. Faber. Palam est, de navali conflictu historicum loqui. Adcoque miror, Fabrum Ep. ad Ægid. Menag. Epp. vol. 1. num. 47. obstinate credere, Livium de equestribus copiis veteres illos id referentes annales intelligere debuisse; eique non jam Patavinitatem, ut olim Asinius Pollio, sed ignorantiam in hoc verbo Latinæ proprietatis objectare. Causa autem istius Fabri sententiæ procul dubio fuit, quod non considerabat, antiquitus subductas fuisse naves, et in littore tentoriis intermixtas; id quod tamen abunde probavit R. Fabrett. ex variis testimoniis in explicatione veteris tabellæ Anaglyphæ, &c. pag. 325. Quin et hanc T. Fabri animadversionem, quasi Livio indignam, notavit Phil. a Turre pag. 64. Monument. veteris Antii, *Hearne. Classe*, pro *Classibus*, est in Lov. 4. *Classi* in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. utroque, Port. Klockian. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Eandem lectionem etiam dare voluisse videntur librarii Leid. 1. Lov. 2. et Lipsiens. qui tamen manu aberrante scripserunt *Classim*. *Classi* etiam hic legebat Gronov. ad Livii xxx. 9. § 7. *Classi* autem accipiendum esse pro *Classe*, recte Sigoninus monnit. Vide ad xxiii. 41. § 8. Ceterum Morhof. Dissertat. de Patavin. Liviana c. 13. Fabri hanc censuram Livianam ernditam iudicat, eumque immerito ob eam ab ephemeridum Gallicarum scriptoribus notatum fuisse, quibus etiam peculiari libello respondit, suamque censuram defendit. Doujatius quoque Fabri in hac re sententiam in dubium non vocabat, quum sciret, ‘*procinctas classes*’ pro instructa acie, sive exercitu armato, diei apud Gell. i. 11. et x. 25. et, auctore Festo, ‘*classem*’ prins dictam hominum, quam navium, multi-

tudinem; neque fieri posse negabat, ut in prisca historiae auctoribus interpretandis hallucinatus aliquando Livius fuerit. Contra eadem illa viris doctis nostri temporis plerisque displicuit. Inter eos primus est Raph. Fabrett. ad tabell. Iliad. pag. 323. qui palam esse judicat, Livium de navali conflictu loqui, et in priori Virgilio loco, a Fabro laudato, vocem *Classibus* proprio sensu accipit, de navibus Græcorum in terram subductis, et in litore tentorii intermixtis; ad equites autem referri non posse addit, quod equites nulli in Græcorum exercitu aderant. Alter est Philipp. a Turre in Monum. Veter. Antii c. 4. p. 64. qui notat, Carolum Datum in Præfat. libri inscripti 'Prose Fiorentine' in eadem sententia finisse, et opinari, ejusmodi lapsus hinc fluxisse, quod Livius, peregrinus homo quum esset, vim et sensum Romanæ locutionis perfecte callere non potuerit. Addit autem viros doctos non animadvertisse ad integram narrationem prælii, in quo quum fuisset certatum tam pedestribus quam equestribus copiis, scriptores illos, qui retulerant, pugnatum 'quoque classibus,' non potuisse eo vocabulo denno 'equites' significare, sed revera de navali prælio intellexisse. Præterea Just. Fontaninus de Antiquit. Hortæ l. 1. c. 1. p. 8. tertium Virgilio testimonium a Fabro laudatum etiam recte de navibus intelligi posse docet, siquidem Tiberim eo loco, ubi Hortam a septentrione adluit, naves sustinuisse gravissimi auctores prodant, ex quibus Dionys. lib. III. pag. 183. scribit, Tiberim navigari posse ἄχρι μὲν τῶν πηγῶν ποταμηγοῖς σκάφεισιν εὐμεγέθεσιν, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην καὶ θαλατταῖς ὀγκάσι μεγάλας. Adde vero medium Virgilio locum recte etiam de classe proprie dicta intelligi posse, ut Achæmenides dicendo se 'unum esse ex classibus Danais' indicet, se unum esse eorum, qui classibus du-

cum Græcorum Trojam navigaverit. Puto igitur recte Livium, quum in antiquioribus annalibus legeret *Classibus* vel *Classi quoque ad Fidenas pugnatum cum Veientibus* esse, ea verba non de equitibus intellexisse, sed de prælio navali, recte etiam eorum fidem ex eo convellere, quod annis ad id non satis latus fuerit, licet alvens ejus tantæ profunditatis sit, ut ad fontes usque naves fluviales ferat, quemadmodum modo dicentem Dionys. audivimus.

Quidam in annales retulere] Pall. omnes *quidam annales ret.* Gebh. Ante Curionem et Gryphium in omnibus reperio meis, *quidam ann. ret.* Neque aliter scripti. Lib. XXII. c. 31. 'Omnium prope annales Fabium dictatorem adversus Hannibalem res gessisse tradunt.' XXIII. 47. 'Huic pugnae equestri rem mirabilem adjiciunt quidam annales.' Plinius XXXIV. 6. 'Non omittendum, quod annotavere annales.' J. F. Gron. Non Curio vel Gryphius primi in *annales retulere* ediderunt, sed Frobenius 1535. præsentem Rhenannum secutus, quem ita emendatum voluisse docent, quæ ad verba præcedd. notavit. Utraque locutio proba est. 'Quidam annales retulere,' ut XXI. 25. 'Pro C. Servilio et T. Annio Q. Acilium et C. Herennium habent quidam annales.' Plinius VIII. 51. 'Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum.' VII. 16. 'Nævii Pollionis amplitudinem annales non tradunt.' VIII. 57. 'Eumque, qui venderat, fame interiisse, emtorem vixisse, annales tradunt.' XIX. 5. 'Scires, non ibi genitum M'. Curium imperatorem, quem, Samnitium legatis aurum repudiaturis adferentibus, rapum torrentem in foco inventum annales nostri prodidere.' Contra 'quidam in annales retulere,' ut apud Plinium XXXIII. 1. 'Annulos quoque depositos a nobilitate, in annales relatum.' Utraque etiam lectio codicum aucto-

ritate nititur. *Quidam annales* habent Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Klockian. Port. Hav. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. *quidam in amales* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. Harl. uterque, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. sec. quam eandem lectionem sibi quoque in Oxon. B. et N. obviam fuisse, Hearne monuit. Meorum itaque optimi posteriori firmant, at ratio loquendi apud Livium prius. Hinc lectoris arbitrio optionem verioris scripturæ committo.

Rem aq̄e difficilem atque incredibilem] *Atque mirabilem* Hearnii Oxon. N. *atque xl' credibilem* Lov. 5.

Nec nunc lato satis ad hoc amne] *Nec nunc loco satis* Harl. 2. Tum *adhuc*, pro *ad hoc*, Neapol. Latinii.

Et tum aliquanto, ut a veteribus accepimus, arctiore] *Arctiore* esse in Pal. 2. *artiore* in Pall. 1. et 3. monnit Gebhardus ad II. 50. § 7. *Artiore* etiam præferunt Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 2. et Gaertn. Vide quæ ad loc. laud. notantur. *Arctiore* Lov. 2. et Lipsiens. Præterea *et tunc aliquanto* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad II. 12. § 15. Vocola *tum* aherat a Port. et Lipsiens. ea transposita *et aliquanto tum* est in Lov. 2.

§ 7 *Nisi in trajectu fluminis*] Ita hic scribendum monuit R. Keuchenius ad Frontini Strateg. I. 4. ex. 9. quum vulgo perperam editum dicat *in tractu*. Verum ante oculos habeo plures quam quinquaginta Livii edd. et tamen in earum nulla eam lectionem, quam 'vulgo' circumferri Keuchenius adfirmat, invenio. Omnes etiam eodd. quibus utor, constanter *in trajectu* exhibent, nisi quod in Port. a m. pr. legatur *in trajecto*: de qua lectione vide ad I. 15. § 7.

Concursum in majus (ut fit) celebrantes] *Occursum* Lov. 4. *concursum* Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Sed ultima litera *ροδ* *concursum* excidit ob similitudinem proximæ voc. *in*. Vide ad

xxxvii. 29. § 5. Præterea *celebrans* Leid. 1. In verbis seqq. *appetivere titulum*, trajectis vocabulis, fragm. Hav. *Vox titulum deficit* in Lov. 2. et in contextu Lipsiens.

CAP. XXXV. § 1 *A. Sempronium Atratinum, L. Quinctium Cincinnatum*] Utrique addendum *iterum*. Nam Cincinnatus antea fuit tribunus militum consulari potestate A. U. C. cccxvii. Sempronius autem A. U. C. cccxi. inter primos tribunos militum consulari potestate. Cincinnatus item A. U. C. cccxxxv. tertium dicitur tribunus militum consulari potestate. Ergo haud dubie hoc loco *iterum*. Ceterum *L. Furius* non in omnibus exemplaribus habetur. *Glar.* Pall. 1. ac 3. *Sempronium alias tribunum*. Pal. 2. *Sempronium tribunum*. Gebh. Licet Sempronius et Quinctius antea tribunatum militum consulari potestate gessissent, necesse tamen non fore, ut utrique adderetur *iterum*, patere potest ex iis quæ supra notata sunt II. 16. § 17. Nunc vero fatendum quidem, Quinctium jam antea eam dignitatem gessisse: at simul etiam dicendum, Sempronium, qui hoc anno dignitatem tribuni militum consulari potestate gessit, diversum esse ab illo, qui inter primos tribunos militum consulari potestate memoratus est hoc lib. c. 7. Infra enim hoc lib. c. 47. expresse A. Sempronius Atratinus 'tertium' tribunus militum consulari potestate memoratur. Qui quum etiam c. 44. eodem honore functus dicatur, nunc illum non *iterum*, sed primum gessit. Glareanus quidem, ne hæc difficultas sententiæ suæ obstare possit, laud. cap. 44. *L. Sempronius*, pro *A. Sempronius*, legendum contendit, sed eum a vero aberrare Sigonius ibidem docuit. Eadem sententia, quæ Sigonio, placuit etiam Pighio, ut ex Annal. ejus constabit, si consulantur quæ notavit ad annos cccix. cccxxviii. cccxxxiii. et cccxxxvii. Præterea Sempronii

prænomen deficit in Flor. Tum *Atracinum*, pro *Atratinum*, præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. à Lipsiens. *Tiburtium* Port. et Harl. 2. *Tiburium* Hav. *Aulum Tribunalum* Gaertn. *A. Tribunalum* Lov. 2. et 5. *L. Tribunalum* Lov. 4. *alius tribunalum* Lov. 3. Deinde *L. Q. Cincinnatum*, vel *Cincinatam*, Leid. 1. Lov. 2. et Lipsiens. *Lutium Q. Cincinatam* Gaertn. Hinc et *L. Furium*, copula adjecta, Voss. 2. Sed tertii tribuni nomen *L. Furium Medullinum* non agnoscunt edd. quas vidi, principes usque ad Aldum, qui primus revocavit, consentientibus omnibus codd. Eum vero hoc anno iterum illum honorem nactum esse existimat Pighius in Annal. ad a. cccxxviii. p. 187. ideoque iterum gesti ejus magistratus notam addidit. Sed dissentit Sigonius hoc lib. ad c. 44. § 1. Pro *Horatium* denique *Hor-tensium* male est in Lov. 4.

§ 2 *Veientibus annorum viginti induciæ datæ*] *Annorum XV. induciæ datæ* Neapol. Latini, invitis reliquis omnibus scriptis et editis. Mox *triennium*, pro *trienni*, perperam Harl. 2. Port. et Lov. 4. ac 5. *triginta* autem Lipsiens. Præterea *plurimum annorum* Lov. 1. 2. 3. *plurimorum annorum* Leid. 1. pro quo tamen eadem manu *plurium* emendabatur. Vide hoc lib. c. 38. § 4.

Et ab seditionibus urbanis otium fuit] Prima vocula aberat in Lov. 5. et Port. a m. pr. Tum a *seditionibus* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et excusi principes usque ad Aldum, qui ab *seditionibus* reposuit, reliquis scriptis concinentibus.

§ 3 *Neque bello foris, neque domi seditione insignem*] *Neque bello foris, neque belli sed. domi ins.* Voss. 1. a m. sec. (*domum* autem, pro *domi*, habuerat a m. pr.) Leid. 2. et Lov. 1. *nec bello foris, nec sed. foris ins.* Lov. 4. *bellum*, pro *bello*, habet Lipsiens.

Ludi bello voti celebrem, et tribunorum militum adparatu, et finitimorum

concurso, fecere] *Ludi bello voti celebres* perperam Leid. 2. Lov. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *et trib. et mil.* Lov. 5. et Hav. Deinde *apparatus et fin. concursus facere* Voss. 2. et Lovel. 3. *apparatum et fin. concursum fecere* fragm. Hav. a m. pr.

§ 4 *Tribuni consulari potestate erant C. Crassus*] *Ap. Claudius Crassus* legendum, ut ad finem hujus anni patet, ubi Urbis præfectus relinquitur, ac decemviri filius dicitur. Errant autem, qui *C. Papyrius Crassus* emendarunt. Sed de hoc Appio paulo post c. 48. § 5. plura dicemus. *Glur.* Lege *Ap. Claudius Crassus*, pro *Cl. Crassus*. Neque enim Livius prætermittere solet prænomen in iis nominandis, quorum tunc primum mentionem faciat: deinde vero alio loco id ipsum afferre, ut infra, cum ait c. 36. ‘*Ap. Claudium filium decemviri præfectum Urbi relinquunt.*’ *Sigon.* Omisso prænomine *Cl.* vel *Claudius Crassus* legunt Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. quomodo et primus Aldus edidit, quum antiquiores typis excusi *C. Crassus* præferrent, licet Hearnius dicat, Mss. et edd. veteres *Cl. Crassus*, omisso prænomine *Ap.* habere. *C. Claudius Crassus* est in Leid. 2. *Ap. Claudius Crassus* reponendum esse consentit etiam Pighius in Annal. ad a. cccxxxix. p. 188. Præterea *tribuni potestate consulari* Lov. 2.

Sp. Nautilus Rutilius] Lege *Rutilus* ex tabulis Capitolinis. *Sigon.* Pall. 1. 3. et ed. Andreae Campanique *Sp. Nevius Rutilius*. Pal. 2. *Nevius Rutilius*. Gebh. *Sp. Nevius Rutilius* Lov. 5. *Sp. Nevius Rutilius* Lov. 2. Lipsiens. Klockian. et Gaertn. *Sp. Nevius Rutilius* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Harl. ambo. *Sp. Nevius Rutilius* Voss. 2. Leid. 1. Port. Hav. Lov. 3. 4. fragm. Hav. Oxon. Hearnii, et priscae edd. usque ad Ascensium,

qui 1513. *Nævius* per diphthongum dedit, quod obtinuit, usque dum Frobenius 1531. *Sp. Nautius Rutilius* substitueret. Et sane, *Nautium* hujus anni tribunalum consulari potestate vocandum esse, censuit Pighius in *Annal.* ad a. cccxxix. p. 188. non autem *Nævium*: *Nævios* enim plebeios esse, atque Livium hoc cap. scribere, eodem hoc anno conquestos in publicis concionibus tribunos plebis fuisse, necdum plebeiorum aliquem ad summos honores promotum fuisse. Præterea recte *Rutilius*, pro *Rutilius*, Sigonius. Vide hoc lib. ad c. 52. § 4. Idem *Rutili* cognomen habuit etiam gens Virginia, in quo similiter peccatum erat III. 7. § 6. ubi plura vide. Similis error etiam commissus in eodem cognomine gentis Marcixæ. Vide ad VII. 17. § 6.

T. Sergius Fidenas] Legendum est *L. Sergius*. Nam in priore tribunatu et in tertio, quem cepit a. cccxxxvii. *L.* appellatur a Livio, itemque ab iis qui Capitolinos tribunatus descriperunt. Accedit quod Diodorus etiam in hujus anni magistratibus exponendis lib. XII. p. 328. Δεύκιον Σέρτιον nominat, corrupte tamen pro Σέρτυον. *Sigon.* Cum Sigonio facit Pighius in *Annal.* ad a. cccxxix. p. 188. Neque aliter Oxon. L. 1. 2. et C. præferre, testatur Hearne. At *Titus* vel *T. Sergius Fidenas* omnes mei, excepto Leid. 2. in quo tribuni hujus nomen omittitur, et Lov. 3. qui *T. Sergius*, *T. Fidenas* ostentat.

Sex. Julius Tullus] Ex Capitolinis lapidibus, itemque ex Dionysio et Diodoro intelligi aperte potest, Juliorum cognomen esse *Julum*, non *Tullum*. *Sigon.* *Sextus* illius *Tullus* Voss. 1. et Lov. 1. *Sextus Julius Tullius* Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. uterque, Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. *Sex. Julius Tullius* Lipsiens. *Sextilius Tullius* Lov. 5. *Servilius Tullus* Voss. 2. *Servilius Tullius* Lov. 4. *Servillius Tullius* Port.

vocibus *Sex. Julius* in unam coalescentibus. *Scxtus Exulius Tullus* Hav. Hujus etiam tribuni nomen deficiebat in Leid. 2. Sed veram lectionem recte Sigonius revocavit. ‘*Julius*’ et ‘*Tullius*,’ quemadmodum et ‘*Julus*’ ac ‘*Tullus*,’ passim commutantur in libris scriptis. Vide ad I. 30. § 2. Præterea et *Sex. Julius*, addita conjunctione, prisci libri typis descripti, quam primus omisit Aldus; ejus autem lectioni consentiunt scripti. Vide ad II. 17. § 1.

Spectaculum comitate etiam hospitum, ad quod publico consensu venerant, advenis gratius fuit] Hic exemplar vetus multis lituris est notatum, et *hospitium* quidem habet, sed supra scripsit aliquis *alias hospitum*. Ego tamen sciens quo pacto ‘*hospitii*’ vocabulo Livius alibi utatur, (ut quum lib. proxime sequenti c. 13. dicit, ‘*notos ignotosque passim advenas in hospitium ductos ferunt*.’ et v. 50. ‘*Cum Cæretibus publice hospitium fieret*.’) ausim jurare sic hic legendum: *Spect. com. etiam hospitii, in quam consilio publico consenserant, adv. gratius fuit.* Intellige humanitatem advenis jussu magistratum exhibitam. *Rhen.* Impressa lectio bene habet, nec audiendus Rhenanus. Ms. habet *spect. com. etiam hospitium, ad quam publico cons. ven., adv. gratius affuit.* *Hospitium* pro *hospitum ἀρχαῖκῶς*. *Klock.* Solus hic editorum Rhenanus vigil. Elicit autem ex codice hic, ut queritur, lituris deformato, *hospitii in quam consilio publico consenserant.* Et in sensu quidem hand fallitur conjecturæ, sed intrudere τὸ *consilio* incivile est. Pudentius igitur, *Spect. com. etiam hospitii, in quam publice consenserant, adv. gratius fuit.* Sic in contrarium in re tristi IX. 7. ‘*Extemploque sine ulla publica auctoritate consensum in omnem formam luctus est.*’ XXVI. 36. ‘*In hæc tanto animo consensum est, ut gratiæ ultro consulibus agerentur.*’ Justinus XIII. 4. ‘*Tum equites, in*

concordiam revocati, in Aridæum regem consentiunt.' XL. 1. 'Omnes in Tigranem regem Armeniæ consentire.' Asconius in Verrinam de Præt. Urb. c. 24. 'Ad summum Græcorum otium.' 'Dixit hæc secundum illam sententiam de Græcis habitam, quos otiosos et leves esse consensum est.' A. Gellius v. 26. in definitione syllogismi; 'Consensus quibusdam et concessis.' J. F. Gron. *Communitate* habent edd. principes, pro quo recte *Ascensus comitate* restituit, ad stipulantibus omnibus Mss. Alibi sæpe ita peccatum est. Vide ad xxv. 12. § 9. Tum *hospitium*, vel *hospicium*, Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Hinc *ad quam* Flor. Voss. ambo, Lov. 3. et Harl. 1. *at quam* Leid. 1. *et quod* Lov. 2. *quam* Leid. 2. et Lov. 1. *ad quam vel quod* fragm. Hav. a m. pr. *spectaculi com. hospitium etiam, quod publico cons. venerat, adv. gratius fuit* Hav. *spectac. com. etiam hospitium, ad quam consenserant consilio, consensu publico venerant, adv. gratius affuit* Flor. *gratius affuit* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Harl. 1. Gronovii conjecturæ applaudit C. Arnoldus notis ad Caton. Diras p. 3. Contra quemadmodum Gronovius incivile judicaverat, vocem *consilio* a Rhenano intrudi, ita non minus incivile Doujatio videbatur, vocabulum *consensu* a Gronovio deleri. In conjecturam deinde a Rhenano propositam propendens addit, se non diffiteri, sine publica auctoritate, consensu populi, factum aliquid in ejusmodi rebus fuisse; non tamen inde sequi, nihil umquam in eo genere fieri posse publico consilio. His denique subjungit, vulgatam scripturam, etsi illa sensu tolerabili non careat, si tamen verba 'ad quod publico consensu venerant,' accipienda sint de advenis, durio rem constructionem habere. Posterius illud, quod de durio constructione adfirmavit,

verum puto. Eo igitur posito, nihil propius ad codicum lectionem accedere arbitror, quam ut Gronovii conjectura probetur; nisi adhuc minori mutatione legendum sit *comitate etiam hospitium, in quam publice consenserant. Hospitium* itaque, quod in plerisque Mss. superest, adscribo librariis, genitivum pluralem vocis *hospes* perperam eo modo etiam alibi formare solitis. Vide ad n. 14. § 9. Omnis reliqua mutatio in eo consistit, quod, pro *ad quam*, ut habent integerrimi codd. manu exarati, vel *quam*, ut est in aliis, reponatur *in quam*. Facile autem vocula *in* excidere potuit ob ultimam literam *m* vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Hujus loco deinde librarii, verba mendosa esse videntes, perperam *ad* scripserunt. Insuper quod *consenserant* restituatur, pro *consensu venerant*. Ea autem lectio orta esse censerit potest ex duarum lectionum *consenserant* et *venerant* conjunctione. Et denique quod *publice*, pro *publico*, emendetur. Illud autem *publice* quo sensu accipiendum sit, dictum est ad h. lib. c. 13. § 8. De locutione autem 'consentire in aliquid' vide quædam apud Gronov. ad Liv. ix. 7. § 7.

§ 5 *Post ludos conciones seditiosæ tribunorum plebi fuerunt*] *Post ludos seditiones tribunorum plebis fuerunt* edd. principes usque ad Aldum, qui *conciones seditiosæ* recepit, quod uno ore firmant eodd. scripti; nisi quod *conciones seditio* sit in Leid. 2. Lov. 1. 3. et Hav. Vide ad c. 43. § 6. *plebi* deinde, pro *plebis*, dedit Jac. Gronovius a. 1678. At *plebis* servant Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Verum reliqui vel *tribunorum pl.* per compendium, vel *plebi* exhibent. Denique *fuere* Harl. 2. Hav. et Lov. 4.

Admiratione eorum, quos odisset, stupens] *Quos odissent* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Hav.

et excusi usque ad Gronov. qui 1665. *odisset* substituit. Vocem *multitudo* more collectivorum cum verbo plurali iungi, dicendum erit ad vi. 19. § 7. Hic tamen quum certiores codd. Gronovio adplaudant, eam etiam lectionem verioremi puto. Præterea *in suspenso*, pro *stupens*, Lov. 4. et 5. *suspensi* Klockian. Sed nihil muto. ‘Stupens admiratione’ ut ii. 49. ‘Sollicitudine excitata, favore et admiratione stupens.’ Et quidem ipsum illud ‘stupere’ interdum fere idem quod ‘admirari’ notat; nisi quod vehementiorem quemdam admirationis adfectum exprimat. Justin. xi. 13. ‘Macedones multitudinem hominum mirabantur; Persæ a tam paucis victa suorum tot millia stupebant.’ Hinc elegans est illa gradatio apud Cic. de Orat. iii. 26. ‘adspiciat, admiretur, stupescat.’

In æterno se ipsa teneret servitio] Præpositio *in* exsulat a vetustioribus excusis. Eam addidit deinceps Aldus, concinentibus omnibus scriptis. Silius Italic. i. 640. ‘nostroque in Marte tenete Fatiferæ juvenem dextræ.’ Valer. Flacc. ii. 405. ‘aspera si te Plias in adversæ tenuisset litore Thraces.’ Deinde *externo servitio* Lov. 2. et Gaertn. frequenti errore librarium, de quo vide ad iii. 32. § 5. Insuper *se ipsam teneret* idem Gaertn. Sed male. Vide ad ii. 19. § 5. Alio ordine *in æterno serv. se ipsa ten.* habet Lov. 5.

§ 6 *Ad spem consulatus in partem revocandam aspirare]* Donjatius vel *in partem* exponit ‘ex parte,’ id est, ad resumendam spem participandi consulatus; vel emendat *in partes*, id est, ad partes atque ordinem plebeinum. Sed simpliciter ‘revocare spem consulatus in partem,’ scilicet plebis, est efficere, ut plebs sperare possit, se consulatum consecuturam, homines sui ordinis consulatum adepturos. Neque ulla hic emendatione opus, neque etiam aliqua participandi

consulatus significatio ex adhibita locutione ullis tormentis exprimi potest. Forte Donjatius animum intendit ad locutionem ‘vocare,’ vel ‘revocare aliquem in partem,’ qua usus est Cic. Orat. pro Cæcina c. 4. ‘Hæredem P. Cæsennium fecit; uxori grande pondus argenti, matricque partem bonorum majorem legavit. Itaque in partem mulieres vocatæ sunt:’ ubi vide Passerat. et Tacit. Annal. i. 11. ‘Se, in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subjectum fortunæ regendi euncta onus.’ Sed quisque differentiam utriusque sponte sentit.

Quæ communia essent comitia Patrum ac plebis, aut sui aut suorum meminisset] Prima vocula perperam abest ab omnibus excusis usque ad Ald. qui addidit. Eandem agnoscunt omnes manu exarati; *quæ communiter essent comitia* habet Hav. *quæ communia esse comitia* Gaertn. *quæ comitia essent communia* Lov. 2. Tum *Patrum et plebis* Lov. 4. Deinde *ac sui ac suorum* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ac sui et suorum* Lov. 4. et Harl. 2. *sui ac suorum* Hearnii Oxon. L. 1. et C. *aut sui ac suorum* vetustiores excusi ante Aldum, qui primus restituit id quod nunc exstat. Et ita præferunt reliqui codd. Tandem *meminissent* Harl. 2. et Hav. Paulo ante *sed ne tribunis*, pro *sed ne in tribunis*, fragm. Hav. a m. pr. *sed ne in tribunis militum* Klockian.

§ 7 *Unde emolumentum atque honos speretur]* Ultinam vocem non conspici in Oxon. L. 2. auctor est Hearne. *Speraretur* præfert Lov. 2.

Si magna conatis magna præmia proponantur] Optime se habet hæc lectio. Nihilominus Pall. i. ac 3. *nisi magna conatis magna præmia proponuntur*. Gebb. *Nisi* etiam præfert Voss. 2. a m. pr. Postea enim adjectis notis indicavit librarius, duas

priores ejus voculæ literas expungendas esse. *Nisi* autem similiter exhibet Lov. 3. Præterea *si magnis conatibus magna fragm.* Hav. Et ita præferunt vetustæ, quas vidi, edd. etiam Rom. a. 1472. At Hearne se in Romana princ. *si magna conatibus* reperisse testatur, unde suspicio oriri posset, legendum esse *magna conantibus*. Sed *magna conatis* Aldus subposuit, concinentibus reliquis scriptis; præterquam quod idem Hearne in Oxon. N. duplicem lectionem *magna conatis* et *magnis conatibus* legi auctor sit. Vide ad § seq. Deinde præponantur exhibent Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. *proponuntur* Hav.

§ 8 *Ut quidem aliquis tribunus plebis ruat cæcus in certamina*] Sic omnes, quas videre licuit, edd. habent *ut quidem*. Verum si ita legatur, commodus mihi quidem non videtur sensus. Scribendum itaque censeo *ut quid*, vel potius *ut quid enim*. Significat autem ‘*ut quid*,’ quem in finem? Est Græcismus. Græci enim dicunt *ἵνα τί*; quod non tantum LXX. interpretibus et Novi Fæderis scriptoribus frequens est, sed etiam aliis antiquis. Tria ex Aristophane comico exscripsi loca in Exercitationibus ad N. T. (ad Lucæ Euang. c. 13. comm. 7.) in quibus *ἵνα τί* ita occurrit. Glossæ veteres, *ἵνα τί*; *ut quid?* Habet etiam Tullius ad Att. vii. 7. ‘*Depugna, inquit, potius, quam servias, ut quid? si victus eris, proscribare; si viceris, tamen servias.*’ *L. Bossius*. Spec. Animadv. ad Script. Latin. p. 6. Bossium vetustas edd. non consuluisse adparet, siquidem omnes usque ad Aldinam præferant *Ut quid enim aliquis*. Quidam etiam Mss. ei favent. Nam *Ut quid aliquis* est in Lov. 1. 2. et Leid. 2. *Ut quid enim aliquis* in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. utramque vero lectionem *Ut quidem aliquis* et *Ut quid enim aliquis* Oxon. N. præferre, testatur Hearne. Vide ad iii. 44. § 4. Attamen sen-

tentiæ Bossii subscribere nequeo. Non modo enim pro altera lectione stant codd. integriores, sed ipse contextus Livianus etiam docet, eam verriorem esse. Pendent enim hæc verba ex illis quæ in fine § subjunguntur, et omnia hoc ordine componenda sunt: ‘*Neque sperandum quidem, neque postulandum esse, ut aliquis tribunus plebis ruat cæcus in certamina,*’ &c. Si autem substituitur *Ut quid enim aliquis* secundum Bossium, et nexus et sensus orationis Livianæ plane peribit. *Ut qui deinde aliquis* est in Lov. 3. Sed *qui deinde*, sive *qui deini*, omnino natum est ex *quidem*, una voce male in duas divisa, et litera *m* in literas in dissoluta. Contrario errore *eo dein* pro *eodem* legendum conjecterunt viri docti i. 5. § 6. Præterea *r̄s. r.* pro *tribunus*, Lov. 1. *t̄s. r.* Lov. 3. et Klockian. Deinde vox *plebis* deficit in Lov. 4. Tum *ruat certus* Lov. 3. *ruat cæcus* Lipsiens. *ruat cæsus* Lov. 4. Male. Nihil muto. Infra ix. 5. ‘*Belluarum modo cæcos in foveam missos.*’

Patres, adversus quos tenderet] *Adversus quos crederet* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *adversus quos teneret* Leid. 2. Alibi similiter peccarunt scribæ librarii. Vide ad xxiv. 28. § 1. Nihil hic mutandum. ‘*Tendere*’ est ‘*contendere.*’ Supra iii. 15. ‘*Quantum juniores Patrum plebi se magis insinabant, eo acrius contra tribuni tendebant, ut plebi suspectos eos criminando facerent.*’ Infra v. 9. ‘*Nefas est tendere adversus auctoritatem senatus.*’ c. 24. ‘*Adversus quæ quum optimates ita tenderent.*’ Plura videri possunt ad xxxii. 32. § 7. Mox verbis seqq. *aut plebem*, pro *apud plebem*, Flor. An voluit librarius *ad plebem*? Vide ad vii. 7. § 4. Tum *dimitavit* Lov. 5.

Neque sperandum, neque postulandum esse] *Neque sperandum fore* Leid. 2. et Lov. 1. Sed illud *fore* animis librariorum ex verbis præcedd. adhæ-

serat. Paulo ante *nihil se hon.* Hav. pro *nihilo se hon.*

§ 9 *Magnos animos magnis honoribus fieri*] Quidam mihi suggessit legendum *magnis honoribus ferri*, id est, moveri, atque excitari. Non laudo neque edit. *Andrææ, magnos animos nisi magnis honoribus.* Gebh. Eamdem lectionem præferunt Neapol. Latini, et vetustiores excusi usque ad Aldum, qui primus voculam *nisi* expunxit. Eam etiam ignorant omnes nostri; neque necessaria est, nisi quis forte legere mallet *non nisi magnis hon.* Sed vulgatum præfero.

Neminem se plebeium contenturum, ubi contemni desissent] Ridicule, opinor. Dein omnia confusa. Lego *neminem plebeium contentum iri, ubi se contemnere desissent.* Vide omnino superiora. Plane enim mentem nostram firmant. *T. Faber.* 'Contemnere' hic videtur esse animum demittere, abjecte et humiliter de se sentire: ut apud Plautum modeste de se sentire, in *Trinumum*. II. 2. 42. 'Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industriæ.' *Duk.* In editam lectionem conspirant omnes codd. Eamdem etiam defendunt Doujatius et Clericus. Quorum ille sententiam elegantiore futuram putat, si dicunt tribuni plebis, fore, ut plebeiorum nemo se ipse contemnat, et contemtim in rebus agendis se gerat, ubi viderit, plebeios in universum contemni desisse, iisque licere ad summa adspirare. Sic enim fore, ut se quisque magni faciat, quo ab aliis magni fiat. Itaque se ipsum contemnere, qui animum suum virtutibus ornare, seque honoribus dignum præstare negligit: id autem illis facile contingere, qui ad fortunam statumque suum præsentem quidquam se adjicere posse desperant. Clericus autem vulgatum hoc sensu interpretatur: neminem plebeium tam abjecte de se ipso sensurum, ut non auderet summos honores petere, si modo se

contemtum non iri a plebe sciret. Et similiter etiam *Jac. Gronovius* in annotationibus ineditis, qui insuper putabat, locutionem petitam esse ex versu *Lucilii* apud *Cic.* ad *Att.* VI. 3. 'Granius enim Non contemnere se, et reges odisse superbos.' Ego etiam invitis codd. nihil innovandum censeo. Præterea *desiisset* *Lov.* I. Vide ad IX. 46. § 3.

Experiendam rem denique in uno aut altero esse] *Experiendum rem se in Pal.* 3. invenisse, *Gebhardus* monuit hoc lib. c. 13. § 4. Nostri nulli eam lectionem firmant. At contra *Expiendam rem* Hav. præfert, *Experiendam rem* *Leid.* 1. Tum *denique* non adparet in *Leid.* 2. et *Flor.* Præterea in uno aut altero sese *Lov.* 3. 4. 5. *Lipsiens.* *Leid.* 1. et *Voss.* 2. Quomodo sæpe literæ in hac voce perperam transponuntur. Vide ad *XL.* 26. § 5. *In uno aut in altero esse* vetustiores excusi. Et sæpe solitum fuisse *Livium* præpositiones repetere, videbimus ad VI. 28. § 7. Hic tamen vulgatum, quod primus *Aldus* recepit, verius esse puto, quia in id conspirant omnes manu exarati.

Sitne aliquis plebeius ferendo magno honori] *Sine aliquis plebeius* *Lov.* 2. *sine animus plebeius* *Gaertn.* *sitne aliqui plebeius* *Harl.* 1. *Flor.* et *Lov.* 1. a m. pr. *fitne aliqui plebeius* *Lipsiens.*

An portento simile miraculoque sit, fortem ac strenuum aliquem existere ortum ex plebe] *Deest* accusativus *virum.* *Fortem ac strenuum virum aliquem existere.* *Rhen.* *Pall.* 1. ac 3. *port. sim. miraculoque, si fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe crederetur.* *Pal.* 2. in *port. simile miraculoque fit: fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe credatur.* Nihil sani profecto constitui potest; multo minus ex ed. *Andrææ: an port. simile: miraculoque si fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe crederent.* Vel ex *Campani, sitne aliquis plebeius*

ferendo magno honori port. simile? miraculoque sit, fortem ac strenuum virum exist. ortum ex plebe. Gebh. Multum etiam mei codd. hic variant. *Port. sim. miraculoque, si fortem ac strenuum virum aliquem exist. ortum ex plebe crederetur* Voss. 2. a qua lectione non differt illa quæ in Lov. 3. obcurrit, nisi quod ibi vox *virum* omissatur. *Ni port. simile miraculoque sit, fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe credetur* Lov. 2. et 4. *ni port. simile miraculoque sit, fortem ac strenuum aliquem existit ex plebe credat* Lov. 5. *ni port. simile miraculoque, fortem ac strenuum aliquid exist. ortum ex plebe credatur* Harl. 2. *port. simile miraculoque sit, fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe credetur* Port. *in port. simile miraculoque sit, fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe credetur* fragm. Hav. a m. pr. in quo *ni portento*, pro *in portento*, scriptum, et *credetur* deletum a m. sec. exstat. *In port. similiter simile miraculoque, fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe credatur* Hav. *in portendo simile miraculo, quia sit, fortem ac strenuum aliquem exist. ortum ex plebe crearentur* Lipsiens. Vetustæ edd. eandem lectionem præferunt, quam ex Rom. principe laudavit Gebhardus: pro ea deinde Aldus illam substituit, quæ notæ Rhenani præscripta exstat. Eadem autem per reliquas omnes propagata est, nisi quod Frobenius 1535. ejusque exemplo recentiores omnes ex emendatione Rhenani vocem *virum* interposuerint, quam etiam servant Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. sed expellunt contra Leid. 1. et Harl. 1. Quod ad Oxonienses adinet, Hearne monuit, ad finem horum verborum adjectum esse *credetur* in C. *credatur* in B. *credetur* in N. *credetur* in L. 2. quod etiam de Neapol. testatur Latinius. At recte Gronov. ad Liv.

vi. 37. § 6. recensitis variis lectionibus codd. Pall. et edd. primarum, existimat vocem illam a corruptioribus esse, nemini ambiguum esse posse.

§ 10 *Expugnatum esse, ut tribuni militum consulari potestate et ex plebe crearentur*] *Tò esse* deficit in Port. sed vocula *et* in Harl. 1. Lov. 4. et Hav. Eas tamen ceteri rectius servant. Mox *Perisse*, pro *Petisse*, Voss. 2. et Lov. 3. *Potissime* Lov. 4. et 5.

Primis annis sugillatos, repulsos, risui Patribus fuisse] Male Pal. 1. ac Andr. *suggillatos*. Et male sic scribitur in Onomastico, *Suggillo* ὑπωπιάζω. Item in Glossario Philoxeni, *Suggillatus* ὑπωπιασθεῖς. Lege, ut puero animadvertere est, *Suggillatus* ὑπωπιασθεῖς. Iterum *Suggillat* πλήσσει, δρώπια ποιεῖ. Pal. 3. *sigillatos*. Gebh. *Primis armis* Hav. frequenti scribarum lapsu. Vide ad vi. 38. § 1. Præterea *sigillatos* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *suggillatos* Leid. 2. De recta ratione scribendi hanc vocem varias sententias collegerunt Dausqueii de Orthogr. part. II. in voce ‘Suggillo,’ et Vossius in Etymol. Ling. Lat. voce ‘Suggillare,’ et quos ibidem laudarunt. Vulgo hic *sugillatos* editur, at *suggillatione* XLIII. 14. Denique *risui Patribus fore* male Hav.

Desisse postremo præbere ad contumeliam os] *Dedisse* Voss. a m. pr. et Lov. 4. ac 5. *desisse* Port. *desisse* Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Sed vulgatum firmat tum consensus reliquorum codicum, tum mos Livii, qui sæpissime hanc vocem ita contracte efferre amavit. Vide ad ix. 46. § 3. Mox *postremo dicm præbere ad cont. hos* Lov. 4. et 5. *hos*, pro *os*, etiam Voss. 2. Lov. 2. Gaertn. et Port. a m. sec. *oms*, id est *omnes*, Lov. 1. Sed vox *os* deficit in Flor. præter quoque, pro *præbere*, habet Lipsiens. Terent. in Adelph. II. 2. 6. ‘adolescenti morem gestum oportuit. SA. Qui potui me-

lius, qui hodie usque os præbui?’

§ 11 *Cur non lex quoque abrogatur, qua id licet*] Possumus etiam legere *cur non lex quoque obrogetur, qua id*. Klock. *Abrogaretur Lov. 2. abrogaret* Lipsiens. Tum *quia id liceat* Voss. 1. et Leid. 2. quod etiam multi ex antiquioribus editis offerunt. Sed passim hic error a librariis committitur. Vide ad XL. 29. § 8. Ut autem ita legi posset quemadmodum Klockius censuit, aliis exemplis probandum foret, in usu fuisse locutionem ‘obrogare legem,’ vel ‘obrogatur lex;’ addi etiam debuisset ratio, *cur obrogetur τῶ abrogetur* substituendum foret. Sed forte manus Klockii aberravit, et, quum hæc adscripserit margini editionis, quæ præfert *abrogetur, quia id*, tantum indicare voluit, etiam legi posse *qua id*.

Minorem quippe ruborem fore in juris iniquitate] *Minorem ruborem* Harl. 2. *minoremque ruborem* Hav. quomodo etiam legit Lov. 4. a m. sec. quum in eo a m. pr. *minoremque puberem* scriptum fuisset. *Minorem quippe puberem* Lov. 2. et 5. Deinde *fore inj. si propinq.* Lov. 3. *fore inj. si pro iniq.* Voss. 2. *fore inj. iniquitate* Harl. 1. *fore in juris iniq.* Lov. 1. Gaertn. et Hav. *fore in juris indign.* Lov. 1. *fore in juris dignitatem* Leid. 2. *minoremque per urbem fore in viris iniquitate* Lipsiens. In verbis adeo perspicuis ac claris scribas tam varie ac tam turpiter errasse mirum est.

Quam si per indignitatem ipsorum prætereantur] Ms. Fuld. *quam si per indignationem ipsorum prætereantur*. Quæ varietas, in his eisdem vocibus sæpe mihi animadversa, semel hic notata sit. *Modius*. Varietas hæc alibi sæpe in Mss. obvia est. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. LVIII. Omnes tamen codd. quibus usus sum, hoc loco vulgatum tuentur, nisi quod *dignitatem*, pro *indignitatem*, sit in Lipsiens. Contra vocula si omittitur in Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *eorum*

præferunt Hav. fragm. Hav. a m. sec. et primæ edd. ante Aldum, qui *ipsorum* reposuit, adstipulantibus reliquis manu exaratis. Denique *prætereant* Lov. 1. Vide ad x. 10. § 1. Huic loco convenit alius hoc lib. c. 7. ‘Principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio sui, quam quibus ut indigni præterirentur.’

CAP. XXXVI. § 1 *Alium alia de commodis plebis laturum se in magistratu*] *De plebis commodis* inverso ordine Gaertn. Tum *laturum se in agrum* Lipsiens.

§ 2 *Coloniarumque deducendarum ostentatæ spes*] *Ducendum* Lov. 2. et Lipsiens. Tum *ostentata spes* Voss. 2. Lov. 3. Hav. Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxoniensis B. Similiter etiam pro varia lectione inter versus adscriptum est in Port. invitis reliquis scriptis, qui in vulgatum consentiunt, nisi quod *ostentatio spes* perpetam præferant Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *ostentato spes* Lipsiens. Supra II. 44. ‘Hæ spes Etruscos armaverant, multis in vicem casibus victos victoresque:’ ita ibi Rhenanus legendum censuit, ac multi codd. eandem lectionem retinuerunt. Optimi tamen Mss. auctoritate *Ea spes Etr. armaverat* recepi. VI. 28. ‘Fortunæ loci delegaverant spes suas.’ Silius Italic. XIII. 286. ‘dubio qui frangere rerum Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici.’ Et ita sæpe alii.

Et vectigali possessoribus agrorum inposito in stipendium militum erogandi] *Etiam vectigali* Lov. 2. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Deinde *possessoribus agrorum* Lov. 5. Tum *in stipendium militum* idem Lov. 5. et Hav. *in stipendium militis* Gaertn. Denique *cogendi æris* Lov. 2. in margine.

§ 3 *Captatum deinde tempus ab tribus militum*] Magnus Gronovius ad Liv. xxxv. 19. § 2. dubitare incipiebat, an non hoc loco legendum foret *Captum deinde tempus*. Alibi ita Li-

vinum et alios scriptores locutos esse, certum est. Vide ad III. 9. § 7. Neque diffiteor etiam, voces *captus* et *captatus* sæpe in Mss. commutari. Vide ad XXVI. 12. § 15. Hic tamen nihil mutandum existimo. Si enim unum Lov. 2. Gronovio faventem excipias, in editam lectionem conspirant omnes, quos consului, codd. neque ullam varietatem ex suis viri docti protulerunt. Deinde 'captare tempus' æque Latine dici, ac 'capere tempus,' et hoc non ubique illi substituendum esse, recte censuit Dukernus ad Flori III. 5. § 5. Denique quemadmodum hic 'captatum tempus,' ita 'captandis tempestatibus et observando tempore' Livius dixit v. 6. 'Uť tamquam navale bellum, tempestatibus captandis et observando tempore anni, gerant, non æstus, non frigora pati possint.' Præterea a *tribunis militum* Voss. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et ita Flor. a m. sec. in quo tamen a m. pr. fuerat *ad tribunis*. Mox *quod per discessum*, pro *quo per disc.* Voss. 1. Leid. nterque, et Lov. 1. solito errore scribarum. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Præterea *ex urbe*, pro *ab urbe*, Lov. 4.

Revocati ad diem certum essent] *Ad diem tertium essent* Hearnii Oxon. L. 1. *ad diem certum essent* vetustiores excusi ante Aldum; is enim *certam* edidit, consentientibus omnibus meis scriptis. Et recte. In hac enim locutione Livius genere sequiori uti amavit. Supra I. 50. 'In diem certam ut ad lucum Ferentinæ conveniant, indicit.' c. 52. 'Indictumque junioribus Latinorum, ut ex fœdere die certa ad lucum Ferentinæ armati frequentes adessent.' v. 19. 'Indieto delectu in diem certam, ipse interim Veios intercurrit:' ubi in paucis tantum inveni *diem certum*. XXVII. 23. 'In unum annum vovebant, dieque incerta faciebant.' c. 38. 'Edixere, in diem certam, quo quisque jure vacationem haberet, ad senatum defer-

Delph. et Var. Clas.

ret.' XXVIII. 11. 'Qui cives Cremonenses atque Placentini essent, ante certam diem in colonias reverterentur.' XXXVI. 35. 'Inducis que in diem certam datis, qua legatio renunciari ab Roma posset.' XXXIX. 17. 'Si quis quem ad se deduxisset, nomenve absentis detulisset, qui nominatus profugisset, diem certam se finituros.' Pari modo Livius potius dixit 'dies constituta,' 'statuta,' 'stata,' 'præstituta,' 'dicta,' 'edicta,' 'predicta,' 'prædicta,' 'finita,' quam genere digniori. Vide ad XXVII. 16. § 16.

Senatusconsultum feret, absentibus tribunis plebis] Meorum integerrimi Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *absentibus tribunis plebi*: quod secutus sum. Vide ad II. 42. § 6. et mox hoc cap. § 5.

§ 4 *Quoniam Volscos in Hernicorum agros prædatum exisse*] *Quem Volscos* Lov. 2. *quum*, sive *cum Volscos* Lov. 5. et Port. Vide hoc lib. ad c. 29. § 6. *quoniam Volscos*, id est *quando Volscos*, Leid. 1. et Lov. 1. Vide ad IX. 8. § 5. Denique *exisse* Gaertn. cui adversus aliorum consensum fidem habere nequeo. Vide ad XXVII. 19. § 10.

§ 5 *Filium decemviri præfectum urbis relinquunt*] *Præfectum in urbe* Leid. 2. Deinde *reliquerunt* antiquiores typis descripti, cujus loco Aldus *relinquunt* substituit, eandem lectionem firmantibus codd. scriptis.

Etiã inde ab incunulis imbutum] In exemplari veteri est *et jam inde ab incun.* Rhen. *Etiã* est in Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Sed verum est *et jam inde ab incun.* quomodo etiam ante Rhenanum Frobenius 1531. edidit. Alibi librariorum perperam junctis vocibus *etiam*, pro *et jam* dare solitos fuisse, vidimus ad I. 47. § 9. Locutionem vero 'jam inde ab' illustravi ad I. 2. § 3. Vide etiam ad VI. 40. § 4.

Imbutum odio tribunorum plebisque: tribunis plebis nec cum absentibus iis]

Livius,

21 F

Odio tribunorum plebis: nec cum absentibus iis, reliquis omissis, vetustæ edd. Cui errori causam dedit vocis plebis repetitio. Vide ad ix. 11. § 11. Verum quum omnes scripti voces omisas servent, recte etiam Aldus iis in contextu locum dedit. Ceterum tribunis plebi Leid. 1. et Harl. 1. Vide modo hoc cap. ad § 3. tribuni plebi Lov. 1. 2. et Lipsiens. Tò iis deficit in eorum posteriori.

Nec cum Appio, transacta re, quod contenderent, fuit] Quod contenderet Voss. 2. Deinde fuerunt, pro fuit, Leid. 2. et Lov. 1. Ceterum Doujatis hunc Appium, decemviri filium, qui a tribunis consulari potestate præfectus Urbis relictus est, diversum fuisse putat ab Ap. Claudio Crasso, quem hoc anno tribunatum militarem consulari potestate gessisse, Livius c. 35. narravit. Si enim unus idemque præfectus Urbis ac tribunus militum fuisset, una cum reliquis collegis auctor senatusconsulti fuisset: eo autem posito, si exostulandi adversus Appium locus non erat, quod res jam transacta esset, similiter exostulandi locum adversus collegas ejus futurum non fuisse putat, licet adessent. Verum an id Livius unquam negavit? Una ratio, cur tribunis plebi nihil foret, quod contenderent adversus Appium, illa erat, quod res transacta esset; sed præter eam adhuc altera erat, cur neque adversus collegas ejus contendere possent, quod reipublicæ causa abessent. Absentiæ igitur ratio tribunis plebis erga reliquos tribunos militum obstabat, posterior et erga illos et erga Appium. Immo contra, Ap. Claudium Crassum, cap. præc. memoratum, decemviri filium, adeoque eundem atque Ap. Claudium præfectum Urbis fuisse, non obscure inde colligi potest, quod vi. 40. Ap. Claudius Crassus decemviri nepos memoretur, qui sine dubio filius fuit illius qui hoc anno tribunus militum fuit. Hoc au-

tem argumentum ut refellatur, probandum foret, decemvirum duos habuisse filios, *Appii* prænomine adpellatos, quorum alter, *Crassus* cognominatus, pater exstitit Ap. Claudii Crassi lib. vi. memorati, et hoc anno tribunus militum fuit, alter hoc eodem anno præfectus Urbis exstitit. Interdum quidem in gente *Claudia* duos fratres eodem prænomine adpellatos fuisse, ultro confiteor. Ita Ap. Claudius Crassus, etiam *Cæcus* dictus, et Ap. Claudius *Caudex* fratres fuerunt, quemadmodum, præter Ciceronem variis locis, testatur etiam Gell. Noct. Attic. xvii. 21. 'Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme et nonagesimo, consulibus Ap. Claudio, cui cognomentum *Caudex* fuit, Ap. illius *Cæci* fratre, et M. Fulvio Flacco bellum adversus *Pænos* primum cœptum est.' Verum ejusdem rei exemplum etiam exstitisse in Ap. Claudii decemviri filiis, nondum evictum est. Insuper ex quo tempore tribunus militum consulari potestate creandus invaluit, ordinarius factus est, ut præfectura Urbis ac cura rerum urbanarum, quæ olim viro illustri dabatur, uni pluribusve eorundem tribunorum militum committeretur, si bellum incideret, cujus gerendi munus reliqui collegæ suscipiebant. Vide Dissertat. meam de præfectis Urbis, quam olim adolescens præside P. Burmanno, unico studiorum meorum moderatore, et præceptore optimo, in inclita Trajectina Academia publico examini subjeci, c. 2. At eo tempore alii, quam uni horum tribunorum militum, eum magistratum datum esse, nondum reperi.

CAP. XXXVII. § 1 *Creati consules*] In exemplari veteri est *Creati consules sunt*. Rhen. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 5. et Port. quorum fide id in contextum Livii recepi.

A. Sempronius Atratinus, et Q. Fa-

bis *Vibulanus*] Quidam emendarunt *C. Sempronius*. 'Auli' autem et 'Lucii Semproniorum' mentio est A. U. C. cccxi. Ceterum pro *Q. Fabio Vibulano* Valerius Max. III. 2. ex. 8. *Q. Catulum* habet, sed errore codicum, ut puto. *Glur*. Aldus est, qui primus *C. Sempronius* emendavit, quum antea passim ederetur *A. Sempronius*. Aldo autem consentiunt omnes codd. nisi quod *G. Sempronius* sit in Lipsiens. et fragm. Hav. Vide etiam hoc cap. ad § 6. c. 40. § 6. c. 41. § 2. c. 42. § 3. et 8. sc. *Sempronius* Voss. 2. et Lov. 3. sed prior litera nota est vocis sunt, quæ præcedd. verbis in optimis codd. ut dictum est, additur: c autem est compendium prænominis *Caius*. *Caii* vero prænomen hujus anni consulem habuisse patet ex illis quæ notat Sigonius ad h. lib. c. 44. § 1. Vide etiam Pighium in Annal. ad a. cccxxx. p. 189. Quin et hoc lib. c. 44. § 6. et 7. ubi idem memoratur, jam non codd. tantum, sed et typis descripti in prænomen ejus *Caius* sive *Gaius*, ut alii scribunt, consentiunt. Præterea primus Aldus addidit ejusdem consulis cognomen *Atratinus*, quod omnes etiam codd. servant, ita tamen ut *Atracinus* dicatur in Voss. 2. Lov. 3. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *Atracinus* in Lov. 4. *Atrocinus* in Lov. 5. *Atractinus* in Harl. 2. Vide ad iv. 7. § 1. Insuper idem Aldus copulam inter utriusque consulis nomen ejecit, quam etiam ex codd. meis soli agnoscunt Hav. et Lov. 4. ac 5. Qui tamen secundi consulis prænomen *Q.* omitunt, quod etiam non adparet in Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Port. Denique *Jubulanus* est in Lov. 4. 5. et Hav. *Jubulanus* in Lov. 2. Harl. 2. et Gaertn. *Vibulanus* in Leid. 2. Vide ad III. 35. § 11.

Pergrina res, sed memoria digna, traditur eo anno facta] Pall. tres memoria digna. Pædagoguli inepti mutarunt. *Gebh.* Memoria digna etiam

Voss. 2. Lov. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. Sæpe optimi scriptores τῶ dignus casum patrum junxerunt. Vide Burmann. ad Phædr. Fab. iv. 20. 3. et ad Quinctil. Instit. Orat. 1. 5. p. 52. et quos ibi laudavit. Quibus adde Vossium Grammat. VII. 11. Quin et hic euphoniæ causa ea lectio verior videri possit. Quo minus tamen recipere audeam, illud obstat, quod omnes optimi mei scripti vulgatum tueantur, et Livium alibi ita locutum fuisse nondum observaverim. Hæc scripseram, quum viderim memoria digna etiam esse in cod. integerrimo Flor. quare jam subdubito.

Capuamque ab duce eorum Capy, vel (quod propius vero est) a campestri agro adpellatam] In exemplari vetere est *ab duce eorum Capye*. Rhen. *Ab duce eorum Capi* Hav. et fragm. Hav. *ab duce eorum Capuo* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. et Port. *a duce eorum Capuo* Gaertn. *ab duce eorum Capio* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Lipsiens. Flor. Klockian. et Harl. 1. *a duce eorum Capio* Voss. 2. et Lov. 3. Veram scripturam deprehendit Rhenanus. Vide ad 1. 3. § 8. Insuper *Capuaque ab duce, &c. appellata est* Hav. Tum quod propius vero est Leid. 2. et Lov. 1. Vide hoc lib. ad c. 17. § 5. quod propius est vero Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. Denique *ab campestro agro* Hav. Paulo ante etiam *a Samnitibus captam*, pro *ab Samnitibus cap.* Gaertn. et Lov. 3.

§ 2 *Cepere autem, prius bello fatigatis Etruscis*] *Capere* Voss. 1. *Capue* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *bellis fatig. Etr.* Port. a m. pr.

In societatem urbis agrorumque accepti] *Urbis agrorum*, neglecto τῶ que, Lov. 2. 3. Lipsiens. fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn. Deinde *acceptis* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *accepti sunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Festo die gravatos somno epulisque

incolas veteres] *Opinor legendum graves somno epulisque.* Nam in volumine scripto *gravi somno* legitur. *Rhen.* Vet. lib. *Graves somno epulisque.* Sigon. Utraque locutio 'gravis somno' et 'gravatus somno' tum Livio, tum aliis scriptoribus frequens est. 'Gravatus' occurrit i. 7. 'Ibi quum enim cibo somnoque gravatum sopor obpressit.' xxv. 24. 'Magna pars tamen ignara tanti mali erat, et gravatis omnibus vino somnoque, et in vastæ magnitudinis urbe partium sensu non satis pertinente in omnia.' Plinius *Hist. Natur.* x. 49. 'Mulcerique earum carmine, quos gravatos somno iacerent.' xxxiii. 12. 'Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius.' Val. Flacc. ii. 568. 'tacitusque dolos, dirumque volutat Corde nefas, clausum ut thalamis somnoque gravatum Inmolet.' 'Gravis' ut infra, ex emendatione Lipsii, xxv. 24. 'Quia magna pars in turribus epulati aut sopiti vino erant, aut somno graves potabant.' xxix. 34. 'Varieque dux fatigabatur, alios vino et somno graves arma capere, et frenare equos cogendo, aliis obsistendo.' xxxi. 41. 'Et erat forte meridianum tempus, quo plerique graves cibo sopiti jacebant.' Ovid. *Epist. Heroid.* xiv. 33. 'Jamque cibo vinoque graves somnoque jacebant.' *Metam.* iii. 608. 'Ille mero somnoque gravis tinnere videtur, Vixque sequi.' In hac autem locutione 'gravis' aut 'gravatus' est onustus, repletus. Vide Burmann. ad Val. Flacc. vi. 382. Pariter Græcis *βεβαρηκώς* usurpatur. Aristid. *Sacr. Sermon.* quarto tom. i. p. 583. *Οἱ δ' ἦκον ὄνῳ βεβαρηκότες οἱ ναῦται, περὶ πρῶτον ὕπνου σχεδόν:* *At venire vino gravati nautæ circa primam fere vigiliam.* Qui locus desumptus est ex Homeri *Odyss.* Γ. vs. 139. *Οἱ δ' ἦλθον ὄνῳ βεβαρηότες νῆες Ἀχαιῶν.* *Illi vero venerunt vino gravati filii Achaorum.* Divus Lucas in *Enangel.* c. ix. vs. 32. *Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν*

αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ. *Petrus ejusque comites gravati somno erant.* Cum præpositione junxit *Ælian. Var.* xiiii. 1. *Ἄρκτος ἦκε, σφριγγόντων αὐτῆ τῶν μαζῶν, καὶ βαρυνομένων ὑπὸ τοῦ γάλακτος.* *Ursa venit turgentibus illi uberibus, et lacte gravatis.* Quum itaque utrumque 'graves somno' et 'gravatos somno' recte dici possit, codicum auctoritate standum judico. Ex eorum numero nullus *gravatos* cognoscit. Nam *gravi somno* præferunt *Lov.* 2. 3. 4. 5. *Lipsiens.* *Gaertn. Port.* a m. pr. et *Leid.* 1. *gravis somno* *Voss.* 1. *Leid.* 2. *Lov.* 1. *Klockian.* et *Harl.* 1. *graves* vel *graveis somno* *Voss.* 2. *Harl.* 2. *Hav.* et *fragm. Hav.* Neque aliter *Hearne* in *Oxonien-sibus* invenisse videtur, qui *graves* edens edit. *Rom.* principem *gravatos* habere observavit, et tamen codicum suorum non meminit, aut ab editis diversam lectionem ex iis profert. De uno tantum dubito *Flor.* ex quo nihil notatum video in excerptis, licet collatus sit cum ed. quæ *gravatos* præfert. Præterea *gravatos vino* excusi, quos vidi, vetustiores, cujus loco *Aldus gravatos somno* substituit. Omnes etiam codd. *somno* agnoscunt. Supra quidem laudato loco *Ovid.* 'cibo vinoque graves' dixit. At hic voce 'epulis' satis commode 'cibo vinoque' intelligi potest. Quin et si per vocem 'epulis' solus cibus intelligendus esset, dictum foret, quemadmodum apud *Liv.* loco supra etiam laudato ex lib. i. 'cibo somnoque gravatum.' Insuper vox *die* aberat a *Leid.* 1. quam rectius reliqui omnes servant. Potius enim *Livius* alique optimi 'dies festus,' quam simpliciter 'festum' dicere soliti fuere, licet tamen nec alterum sine exemplo sit.

§ 3 *His rebus actis, consules ii*] Quibus 'rebus actis?' utrum præcise, quas proxime narravit de Capua ab Sannitibus occupata, ut inter designationem consulum et initium ab iis magistratum hæc intervenirent? an

quas et antea ex totius anni negotiis retulit? Utrumque mihi frigidum schema videtur, et trigam illam verborum immisam ab illis, qui Livium melius connectere orationem suam docere voluerunt. *J. F. Gron.* Verba illa in omnibus codd. constanter supersunt, quæ, quoquo referas, frigida esse et nullo dispendio deleri posse, Gronovio adsentitur Donjatius. Vide etiam an delenda sit vox *ii*, quam non agnoscit Port. Adde-rem id verisimile videri, quia mox sequitur *id*, nisi alibi etiam sæpe voculam hanc repetitam observassem. Ita inprimis I. 44. 'Id conditum lustrum adpellatum, quia is censendo finis factus est. Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur. Adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum qui ferre arma possent, eum numerum fuisse.'

Idibus Decembris magistratum occipere] Scribe *Idib. Decembribus*. Rhen. Eandem lectionem etiam servant memorum optimi. Contra *Idibus Decembris* Lov. 2. 3. Port. Hav. et fragm. Hav. Id ex eodem errore natum est, quo *omnis pro omnibus, perduellis pro perduclibus*, et similia alia multa in Mss. obcurrunt, de quibus vide ad XXI. 60. § 7. *Idibus Decembri* Gaertn. Tanto magis autem optimorum codicum scripturam, a Rhenano recte probatam, secutus sum, quod ita passim Livius loqui solet, ejusque exemplo auctor Epitomes Liv. Ita 'Kalendas Januarias' xxxvii. 57. et xxxix. 5. 'Idibus Januariis' in Epit. lib. lxxx. 'Kalendis Februariis' xxxvii. 58. 'Kalendæ Interkalares' xliii. 13. 'Idibus Martiis' xxi. 63. et xlv. 19. 'Idus Martias' xxx. 39. 'Kalendas Maias' xxv. 4. 'Idus Maias' iii. 36. 'Idus Maiæ' ibid. et c. 38. 'Kalendas Junias' xxiii. 32. 'Idibus Quinctilibus' ii. 42. et ix. 46. 'Kalendis Sextilibus' iii. 6. 'Nonas' et 'Idus Sextiles' xli. 16. 'Idibus Septembribus' vii. 3. 'Kalendis

Octobribus' v. 9. 'Idus Decembres' v. 9. 'Idibus Decembribus' v. 11. et xlv. 16. Nomina enim mensium natura sunt adjectiva. Hinc 'mensis Januarius,' 'Februarius,' et similia tum apud Livium tum apud alios. Infra xxxix. 5. 'Triumphare mense Januario statuerat.' Calpurn. Ecl. ii. 81. 'Mille ridenti dabimus tibi cortice Chias, Castaneasque nuces totidem, quum sole Novembri Maturis nucibus virides rumpentur echini.' Videndus Sanctius, Minervæ l. iv. cap. de Ellipsi Nomin. in voce 'Mensis.' Quum itaque vix aliter locutus fuisse Livius reperitur, paucis quibusdam locis idem genus loquendi partim ex conjectura, partim ex auctoritate veterum editionum restituendum judicavi, ut xxix. 14. 'In ædem Victoriæ, quæ est in Palatio, pertulere Deam pridie Idus Apriles:' ubi adhuc edebatur *Idus Aprilis*. Sed is quoque accusativus esse potest. xli. 9. 'Ut omnes in suam quisque civitatem ante Kalendas Novembres redirent.' Ita primæ edd. c. 22. 'Legati Nonis Junii ex Africa redierunt:' ubi *Nonis Junii* adhuc editur. xlv. 19. 'Pridie Idus Apriles Latinis esse constitutam diem.' c. 22. 'Latinis, quæ pridie Kalendas Apriles fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato.' c. xxxvii. 'Nocte, quam pridie Nonas Septembres iusecuta est dies.' xlv. 2. 'Ante diem sextum Kalendas Octobres, hora fere secunda, legati urbem ingressi sunt.' Et ita legit quoque variis locis apud Columell. Mstum Sangerman. ubi vulgo aliter edi solet. Ita ii. 10. 'Protinus a Kalendis Octobribus erudis novalibus ingeras:' vulgo *Kalendis Octobris*. Et postea, 'Seritur a Kalendis Octobribus in ortum Aquilæ.' ii. 11. 'Mense ultimo Aprili serito:' non *Aprilis*. xi. 2. 'Igitur a Kalendis Martiis eximia est vitium putatio usque in decimum Kalendas Apriles.'

Postea eodem cap. 'Locis autem tepidus ab Idibus Februariis usque in Idus Apriles; in locis frigidis ab Idibus Martiis usque in Idus Maias omnia recte pecora castrantur. Kalendis Aprilibus Nepa occidit mane.' Et ita sæpe eodem cap. et alibi. Ad hæc *magistratus cæperunt* Harl. 1. Vide ad I. 49. § 1. *magistratum accipere* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Male. Vide quæ notata sunt a Gebhardo ad Livii I. 7. § 6. et a J. F. Gronovio ad XXXI. 50. § 6. Vocem minus obviam in notiores innotiosos librariorum commutasse adparet.

§ 4 *Qui ad id missi erant, retulerunt*] In volumine scripto est *retulerant*. Rhen. *Quia ad id missi erant* Voss. 1. Leid. uterque, et Lov. 1. ac 5. prima litera vocis *ad* perperam ad hærente ad finem præcedentis *qui*. Vide ad VI. 23. § 5. *qui ad id miserant* Klockian. Vide ad XXIII. 29. § 16. Deinde *retulerunt* servant Voss. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Mox a *Latinis*, pro ab *Latinis*, Voss. 2. Gaertn. et Lov. 3.

Nec exercitui scribendo intentiores fuisse] *Nec exercitus scribendo* Lov. 5. et fragm. Hav. a m. pr. *exercitu scribendo* Leid. 1. et Lov. 4. quomodo Livium alibi casum tertium quartæ declinationis formasse, videbimus ad XXIV. 19. § 6. Hic tamen potius ea lectio nata videtur ex altera *exercitus*, ultima litera elisa a vocis præced. initiali. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *exercitum scribendo* Lipsiens.

§ 5 *Aut in perpetuum bellum armatæ oblivioni danda*] In volumine scripto est, *arma bellumque oblivioni danda*. Rhen. Ita jam ante Rhenanum Aldus et pauci eum secuti ediderant, a quibus deinde dissenserant Paris. 1529. et Frobenius 1531. Verum ordinem verborum, quem Rhenanus reduxit, et recentiores recte servarunt,

firmant omnes codd. mei. Infra VII. 20. 'Nec arma aut bellum quisquam adparare.' Utrouque ordine hæc verba Livium junxisse, vidimus ad III. 69. § 2. *Arma belli unquam obl. danda perperam* Lov. 5.

Cum quibus de imperio certetur] *Certatur* fragm. Hav. a m. pr. Male. Mox etiam aberratione scribarum *credendum*, pro *cedendum*. Vide ad III. 21. § 3.

§ 6 *Et C. Sempronius, cui ea provincia sorte evenit*] In volumine scripto est *sorti evenit*. Rhen. *Sorti evenit* Ms. Fuld. ut Virgilius Georg. IV. 165. 'quibus ad portas cecidit custodia sorti.' *Modius*. Pall. duo meliores et Campani ed. *sorti evenit*. Notarunt Rhenanus Modiusque. Virgil. Georg. IV. 165. 'quibus ad portas cecidit custodia sorti.' Sic reperitur cum alibi, tum XXI. 20. in Pall. tribus et antiqua ed. 'Cui Sicilia provincia sorti evenisset.' *Gebh. Sorti evenit* etiam Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. Hos codices secutus eam lectionem recepi. Vide quæ notantur ad XXVIII. 45. § 11. Ceterum omnes iterum codd. Sempronio *Caii* prænomen tribuunt, nisi quod pro C. habeat G. fragm. Hav. Sc. Lov. 3. et Voss. 2. Vide hoc cap. ad § 1. Præterea vocula *et* abest a Gaertn.

Tumquam constantissimæ rei fortuna fretus] Hanc orationem etiam in Ms. volumine quidam ausus est interpolare, quum recte habeat, nempe sic: *tamq. const. rei fortunæ fretus*. Jungit autem participium *fretus* interdum dativo. Sic VI. 13. 'Multitudo hostium,' inquit, 'nulli rei, præterquam numero, freta.' Rursum infra c. 31. 'Discordiæ hostium fretus.' Rhen. *Constantissimæ rei fortunæ fretus* restituit Rhenanus ex suo libro Ms. tentato ab interpolatore, addens locum e VI. 13. 'Multitudo hostium nulli rei, præterquam numero, freta.'

Sed Pall. omnes, qua calamo in membranis picti, qua vetuste cusi, *rei fortuna* repræsentant. Invenit tamen Modius in suo codice xxxix. 51. 'Et fidei regum, nihil sane fretus.' *Gebh.* Quod alios fecisse queritur Rhenanus, veror ne fecerit ipse, id est, locum hunc interpolavit. Mss. omnes et edd. vet. *fortuna*. Repone igitur *tamq. constantissima re fortuna fretus*. Necdum persuasus sum, id verbum veteres cum dandi casu junxisse. Quare et emendandum existimo vi. 13. *Multitudo hostium nulla re, præterquam numero, freta*: ubi editur *nulli rei*. Nec moror Modium, qui xxxix. 51. novo plane, ut ipse ait, modo profert *Fidei regum nihil sane fretus*: nam nostri omnes, ut vulgati, *confisus*. Livius autem ipse vii. 12. 'Apparuitque, occasione magis, quam virtute, fretos venisse.' viii. 22. 'Samnitium infida adversus Romanos societate freta.' Sic enim Sigonins e suo: nec dissentiunt ulli nostri. x. 10. 'Pecunia deinde, qua multum poterant, freti:' et alibi sæpissime. *J. F. Gron.* *Tamquam constantissima reip. fortuna fretus* Harl. 2. sollempni errore librariorum, qui alibi voces *res et respublica* sive breviter *resp.* confundere soliti fuerunt. Vide ad viii. 31. § 2. *tamquam constantissimæ rei fortuna fretus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Klockian. et Hav. *tamquam constantissimæ rei fortunæ fretus* Flor. Leid. 1. Lov. 5. Lipsiens. et Gaertn. quomodo Rhenanus legendum putabat. Et ita etiam a m. pr. præferunt Voss. 1. et fragm. Hav. in quibus a m. altera inter versus *fortuna*, pro *fortunæ*, adscriptum inveni. Verius tamen puto *tamquam constantissima re, fortuna fretus*, quomodo Gronovius legendum censuit, et solus meorum Port. præfert. Passim enim alibi Livius ita loqui solitus est. Exemplis a Gronovio laudatis addi possunt alia plura. Eadem enim locutio obcurrit II. 47. 'Abundante multitudine freti,

subtracta subsidia mittunt ad castra obpugnanda.' c. 65. 'Dum cunctatur consul, virtute militum fretus, locorum fidens.' Infra vi. 29. 'Videsne tu, inquit, A. Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constituisse?' ix. 22. 'Multitudine freti castra eodem, quo antea, loco posuerunt.' x. 32. 'Hac velut latebra insidiarum freti Samnites ad stationem Romanam perveniunt.' xxi. 49. 'Memoria circa ea ipsa loca gestarum rerum freti, et militum multitudine ac virtute.' xxxviii. 1. 'Deinde, paucitate parum freti, parem priori numerum adjecerunt.' xl. 47. 'Sciscitaremur, qua tandem re fretus arma nobis inferres.' Vide Gronov. etiam ad vi. 13. § 1. Fatendum tamen, vi. 31. § 6. quem locum etiam Rhenanus laudavit, in plerisque codd. quidem *discordia hostium fretus* exstare, in optimis tamen *discordiæ* superesse.

Quod victoris populi exercitum aduersus victos duxisset] In scripto codice non legitur *exercitum*; quare suspicor *duxisset* mutandum in *dux esset*. Rhen. Borb. Voss. Chiff. ignorant *quod exercitum*. Helm. *Quod victoris populi aduersus victos dux esset*. Prorsus ut coniecerat Rhenanus. Hoc igitur recipiendum. *J. F. Gron.* Si cui vulgata lectio verior esse videatur, *duxisset*, quod Doujatio displicebat, positum erit pro *duceret*. Quod neque Nostro, neque purgatissimis aliis scriptoribus insolens esse, evicit Gronov. ad xxxiv. 11. § 2. Mihi tamen etiam mendæ suspecta est, quod meorum meliores Leid. uterque, Harl. et Klockian. ut et Lov. 1. 2. 4. 5. vocem *exercitum* non agnoscant. Eandem non agnoscit etiam Flor. in quo a m. sec. *victoris populi* male mutatur in *victores populos*. Vocem *exercitum* autem a libraribus additam esse, illud etiam indicio esse potest, quod non eodem loco in illis codd. qui admittunt, ponatur: nam *quod exercitum victoris populi* est in Harl. 2. *quod ex-*

exercitus victoris populi in Port. Puto itaque non male Rhenanum coniecisse, pro *duxisset* insuper scribendum *dux esset*, legendumque esse *quod victoris populi dux esset*: quod etiam in contextum recepi, quum in Ms. eandem lectionem sibi obviam fuisse Gronovius testetur, mihique in Lov. 4. obcurrerit. Ita sæpe librarii duas voces in unam junxerunt, et unam contra in duas dividerunt. Tali errore nonnulli codd. *dux erat*, pro *duxerat*, præferunt in Epit. Liv. lib. cxxix. Vide similia alia ad 1.47. § 9. et ad xxiii. 29. § 16. Præterea *adversus*, pro *adversum*, non modo Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. verum etiam omnes, quos vidi, impressi usque ad Jac. Gronovium, qui *adversum* edidit, eandem lectionem postea etiam recipiente J. Clerico. Sed alterum revocavi. Vide ad Liv. Epit. lib. XLVII. Mox *neglegenter*, pro *negligenter*, Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 11. § 4.

§ 7 *Ergo fortuna, ut sæpe alias, virtutem est secuta*] *Tergo fortuna* Leid. 1. Sed prima litera initio vocis adhæsit ex fine præcedentis *esset*. Vide ad xxxvii. 29. § 8. Tum *ut spes alias* Lov. 3. Vide ad VII. 7. § 6. *Tò est* insuper abest a Lov. 5. Port. et Hav.

§ 8 *Primo prælio, quod ab Sempronio incaute inconsulteque commissum est, non subsidiis*] J. Perizonius in margine Livii monuit, distinctionem mutandam, atque ita interpungendum esse: *virtutem est secuta primo prælio, quod ab Semp. inc. inconsulteque comm. est. Non subsidiis*. Ceterum a Sempronio Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. et Hav. cum priscis edd. Aldina antiquioribus. Deinde *inconsulto*que Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 5. Harl. 1. et Lipsiens. idque voluisse videtur librarius Klockian. qui per errorem dedit *incommissoque consultum est*. In cod. Flor. a m. pr.

scriptum fuisse excerpta ejus testantur *incauto inconsulteque*, ex eo autem postea *incaute* factum esse. Supra III. 40. 'Quum ex consularibus ad ultimum dicendi locum consulto servatus esset.' Auctor ad Herenn. III. 5. 'Ne Deos quidem esse auxilio iis, qui se inconsulto in periculum mittant.' Alibi etiam, ubi nunc *inconsulte* editur, modo quidam codd. modo typis impressi vetustiores *inconsulto* præferunt. Vide ad Livii II. 37. § 6. et Curtium ad Sall. Cat. c. 42. Mox *non equitate*, pro *non equite*, Harl. 1. An voluit librarius *non equitatu apte locato*? Sed in vulgatam consentiunt omnes reliqui.

§ 9 *Clamor indicium primum fuit*] Pal. 2. *clamor deinde primum fuit ind.* Diodorus I. XVII. p. 568. Αἱ δὲ παρ' ἀμφοτέροις δυνάμεισιν ὑφ' ἓνα καιρὸν συναλάλαξαν. Gebh. Eandem lectionem ex meis solus agnoscit Hav. Reliqui omnes a vulgata scriptura non recedunt.

Quo res inclinatura esset] *Scribe qua res inclinatura*. Nam hoc adverbium usurpat Livius, sicut et *eadem*. Rhen. Pall. 1. 3. et Camp. ed. *qua res*. Gebh. *Qua* etiam Flor. Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. posteriori inter versus adscriptum erat *quo*: sed *quam* præferunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. et Lipsiens. Supra I. 27. 'Quo postquam fuga inclinavit.' VII. 32. 'Eo namque omnem belli molem inclinaturam censebant.' Ceterum *inclinata* Lipsiens. in contextu, pro quo *inclinatura* emendatur in marg.

Ab hoste sublatus, ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus] In Ms. volumine est *segnius sæpe iteratus*. Rhen. Pall. 1. ac 3. *segnius sæpe iteratus*. Neque alterat Campani ed. Gebh. *Ab hostibus sublatus* Harl. 2. Deinde *a Romanis* Lov. 5. Port. et Gaertn. Tandem *segnius sæpe iteratus* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn.

Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. Id etiam verius esse videtur. Non enim 'sæpe iteratus clamor' pavorem animorum in exercitu Romano ostendit, sed potius alacritatem militum, de felici eventu non desperantium; qui, ubi fortiter resistentes hostes victoriam dubiam faciebant, novo impetu in eos euntes etiam clamorem renovare soliti fuerunt. Supra II. 65. 'Restitere primo obstinatis animis: deinde, ut in obtinentes locum vires ferebant, audent ultro gradum inferre, et clamore renovato commovent aciem: tum rursus impetu capto enituntur, atque exsuperant iniquitatem loci.' IX. 35. 'Stantes et expositos ad ictus quum jam satis nihil tegeter, quosdam etiam pedem referentes, fluctuantemque et instabilem aciem redintegrato clamore strictis gladiis hastati et principes invadunt.' c. 40. 'Quum ex parte utraque circumvasisset aciem, et ad terrorem hostium legiones Romanæ redintegrato clamore intulissent gradum, tum fuga ab Samnitibus cœpta.' Huc refer, sæpius Livium, ut indicaret hostes facili victoria superatos esse, narrare eos 'primo impetu et clamore,' vel 'primo clamore et impetu' pulsos esse, eos ne 'primum' quidem 'clamorem' Romanorum sustinuisse. VI. 4. 'Ad Cortuosam nihil certaminis fuit: improvise adorti, primo clamore atque impetu cepere: ubi alia vide. Contra in ancipiti prælio 'non iterati clamoris' mentio fit; et eo ipso pugnam quam maxime ancipitem fuisse probatur, quod clamor non fuerit iteratus. VIII. 38. 'At, Hercule, illo die ab hora diei tertia ad octavam ita anceps dicitur certamen stetisse, ut neque clamor, ut primo semel concursus est sublati, iteratus sit, neque signa promota loco retrove recepta, neque recursum ab ulla sit parte.' At contra omnino pavoris signum erat, quod 'clamor,' licet 'sæpe,' attamen 'seguis iteratus

fuerit.' Eam itaque lectionem in contextum recipere non dubitavi.

Iteratus, incerto clamore prodidit pavorem animorum. Eo ferocior] Post *iteratus* colon ponendum puto. Deinde legendum, *Quo majorem incerto clamore Romanus prodidit pavorem animorum, eo ferocior illutus hostis, &c.* Atque ita quidam habent libri. Alioqui enim, si *Romanus* omittitur, ut facit Aldinus codex, sensus est, clamor incerto clamore prodidit pavorem animorum. *Clar.* Suspectam habeo hanc dicendi formam, 'Clamor dissonus incerto clamore prodidit pavorem;' malimque legi, *incerto tenore.* Ut c. 10. 'Quinque consulatus eodem tenore gesti:' et VIII. 38. 'Fremitus æqualis, tenorque idem pugnae.' *Sigon.* Recte Sigonius monuit de vitio. Quæ est enim hæc forma dicendi? 'Clamor incerto clamore prodidit.' Reponit igitur ipse *incerto tenore.* Ad sententiam, recte: ad scripturam, sane quam licenter. Arbitror verius *incerto clangore.* Lipsius, *Antiq. Lect.* IV. 15. Florus IV. 2. 'Elephantum consternati subito clangore.' Sed de tubis ibi sermo et signis classicis; ut etiam apud Latin. Pacat. in Theod. Paneg. 'Ingentiumque lituorum clangor.' *Lego sonore, vel clarore, vel canore.* Petron. c. 5. 'bella truci memoranda canore.' *Kloetz.* *Incerto clamore prodidit pavorem* Pal. 1. ac 2. Nam Pal. 3. *incerto pavore clamore prodidit pavorem.* Sigonius rescibere ausus, sed præter libros, *incerto tenore prodidit.* Ego, si mei juris esset Livius, illud *incerto clamore* prorsus ei adimerem; forsitan etiam voces tres sequentes, tamquam supervacuas, et a margine in contextum admissas. Imo spurium quid etiam mihi adhuc videtur dictio 'sublati.' De uniformi et forti virorum clamore, ut etiam de infracto et dissono paventium, multa posui in Discursu ad Tacitum XII. *Grut.* Mira illa locutio doctis accidit, 'clamor

incerto clamore prodidit pavorem.' Et, ut verum fatear, mihi satisfacere non potest vulgata hæc lectio, neque ipse Sigonius conjectura sua *incerto tenore prodidit pavorem*. Quid enim hic 'tenor?' Cui si omnia concessero, epitheton 'incertus' adplicari per analogiam nequit. Offendit hunc nodum quoque Camp. sed audaci exemplo secuit, *segnius sæpe iteratus, incertus prodidit pavorem*. Non ita versetur literas, illasque temeritate nostra affligamus. Pal. 3. præfert, *incerto pavore clamore prodidit pavorem*. Hæsitans de veritate lectionis librarius utrumque in contextum retulit. Forte verum est *incerto pavore prodidit pavorem*; ex pavidi atque incerti clamoris inæquabilitate enituisse pavorem animi. Lipsius Antiq. Lect. iv. 15. legit *incerto clangore*. Gebh. An non inter tot divinationes et nostræ aliquod fuerit? ea est *tenore*. T. Faber. *Clamor sublatus dissonus incerto clamore* non potest non esse suspectum, etsi nihil scripti juvent. Sigonius *incerto tenore*. Lipsius *incerto clangore*. Gruterus duo vocabula delet, ut et ante *sublatus*. Sed ille hac re nimius. Lipsianum si cui placeat, non repugno. Veniebat tamen in mentem *incerto languore*. Non enim incommode 'languidum excitato' componitur. x. 36. 'Segnis pugna clamore incerto atque impari cæpit.' Forte *dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incertus, prodidit*. J. F. Gron. Ipsæ literæ videntur dictare *incerto etiam ore*. Jac. Gron. *Clangore* conjiciebat Lipsius Ant. Lect. iv. 15. Deinde de Milit. Rom. iv. Dial. 2. hunc locum laudans molesta hæc verba omisit, quasi delenda putavisset. Duk. Lectionem, quam Glareanus probavit, male Rhenano adtribuit Donjatins. Eam non alibi, quam in edd. Ascensii annorum 1513. et 1516. reperi. Sed trium vocum *quo majorem et Romanus* nulla in scriptis codd. superest, quare eas nolentis

Livii verbis interponere insignis est audaciæ. Ascensio autem hoc potius, quam alio modo, locum, sine dubio corruptum, interpolandi ansam dedisse videntur voces sequentes 'Eo ferocior,' quasi illæ necessario requirerent, ut *quo* cum alio comparativo præcedere debuerit. Verum ibi 'Eo ferocior,' pro 'ideo ferocior,' commodo sensu accipi potest. Vide ad i. 11. § 8. Lipsii conjectura *incerto clangore* proxime ad vulgatum accedit. Et solent etiam librarii has voces invicem commutare. Vide Nic. Heinsium et Burmann. ad Nasou. Metam. xii. 528. Quo minus tamen placere possit, ea ratio obstat, quod Livius illo vocabulo non de sono vocis humanæ, sed animalium, uti solet. Ita de aquila i. 34. 'Aquila, suspensis demissa leniter alis, pileum aufert; superque carpentum cum magno clangore volitans rursus capiti apte reponit.' De anseribus v. 47. 'Anseres non fefellerent. Namque clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius,' &c. At *incerto tenore*, quod Sigonio et Fabro in mentem venit, nisi nimium a vulgata scriptura discederet, omnino recipiendum putarem. Id enim non modo huic loco convenit, sed et passim Livius voce 'tenor' delectatus videtur. Ita ii. 42. 'Fabium inde nomen ingens post tres continuos consulatus, uno velut tenore omnes expertos tribuniciis certaminibus habitum.' v. 5. 'Brevis enim profecto res est, si uno tenore peragitur.' vii. 32. 'Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque, æque tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus, colo atque colui.' c. 40. 'Eodem tenore duo insequentes consulatus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura gretur.' xxii. 37. 'Virum bonum egregiumque socium Hieronem esse, atque uno tenore, ex quo in amicitiam

populi Romani venit, fidem coluisse.' xxxvii. 57. 'M. Cato ante alios testes conspiciebatur, cujus auctoritatem, perpetuo tenore vitæ partam, toga candida elevabat.' xl. 12. 'Ut et hoc, quod jam, quale sit, scies, suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret.' xli. 15. 'Interrumpi tenorem rerum, in quibus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime convenire.' xlii. 13. 'Attalum fratrem ejus et remansisse apud consulem, et sinceram ejus fidem æquali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.' Apud alios etiam frequenter obcurrit. Vide viros doctos ad Val. Max. i. 1. ex. 8. ii. 7. ex. 14. et vii. 3. ex. 7. Ita sensus erit clamorem sublato, segnius sæpe iteratum fuisse incerto tenore. Nondum tamen per omnia hæc lectio satisfacit, uti neque pleræque aliorum conjecturæ, inprimis non illa Gebhardi *incerto pavore prodidit pavorem*; ut nec illa, quas Klockius protulit. Certiores itaque codd. exspectandos existimo.

§ 10 *Altera ex parte nutant circumspectantibus galeæ*] Pall. tres *micant* elegantissima dilogia. Dicit enim a Volscis micare gladios, id est, stricturis fulgoribusque præstringere aciem oculatorum. Ast ex parte altera Romanis micare circumspectantibus galeas, hoc est, tremere circumacto nutu cristas. Vel micare hostibus Volscis gladios in perniciem: at Romanis saltem galeas fulgere ac micare, conditis gladiis sine peste hostium. Campan. edidit *nutant circumspectantibus galeæ*. Gebh. *Micant* etiam Voss. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. et Hav. *micavit* Lov. 5. Alibi sæpe hæ voces in Mss. confunduntur culpa librario- rum. Vide Modinum et N. Heinsium ad Silii i. 460. et Burmann. ad Ovidii Metam. iii. 108. Quemadmodum hoc loco gladii dicuntur 'micare,' galeæ autem 'nutare,' ita etiam

apud Silium xvii. 392. 'Ibat Agenorens præfulgens ductor in ostro, Excelsumque caput penna nutante levabat Crista rubens: sævus magno de nomine terror Præcedit, Latioque micat bene cognitus ensis.' Potest tamen ibi 'nutans' accipi quasi proprium epitheton galeæ sive cristæ, ut etiam apud eundem i. 525. 'Direptumque decus nutantum in cæde jubarum.' Hic vero nutatio galeæ pavorem militis indicat. Tum *circumstantibus* Lov. 2. Mox *adplicant se turbæ*, sine conjunctione *que*, est in Port.

§ 11 *Signa nunc resistentia deseruntur ab antesignanis, nunc inter suos manipulos*] Non, pro *nunc*, utroque loco præfert Hav. priori vero *tunc* legit Lipsiens. Deinde *deferuntur* Leid. 2. Lipsiens. et edd. antt. Frobenio priores. *Deferruntur* Lov. 1. cui errori similitudo literarum *f* et *s* causam dedit. Similiter lapsi erant primi editores hoc lib. cap. 46. § 6. Eodem modo *confertus* et *confer-tus* confundi solent. Vide ad xxii. 28. § 10. *Differuntur* est in Hav. qualem varietatem etiam Nic. Heinsius invenit in Mss. Claudiani in Rufin. ii. 200. Tum *ab antesignariis* Leid. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 47. § 2. Denique, *inter suos manipulos* se in duobus Pall. invenisse, monuit Gebhard. ad Liv. ii. 39. § 7. quod mihi etiam in Lov. 3. obvium fuit. Sed nostri reliqui *manipulos* tulerunt. Vide ad iii. 56. § 4.

Tegi magis Romanus, quam pugnare. Volscus inferre signa] Pal. 3. *Volsci instrare signa*. Gebh. *Volscos* Hav. *Volsci* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et prisæ edd. ante Aldum. Si meliores codd. in cam scripturam consentirent, Livius, ut alibi sæpe, ita etiam hic numeri varietatem *Romanus, Volsci* captasse videri posset, de quo vide ad xxxv. 40. § 6. Sed quum ii omnes vulgatum tueantur, id etiam mutandum non videtur. Præterea *regi magis* Lov. 2. pro varia

lectione in marg. quomodo sæpe librarios lapsos esse, videbinus ad xxxvii. 11. § 3. ita *regimen*, pro *tegimen*, in quibusdam codd. est hoc lib. c. 39. § 3.

Plus cædis hostium videre, quam fugæ] Vox *hostium* in Port. aberat a m. pr. sed a m. altera deinceps datum est *plus hostium cædis videre*. Præterea *quam fugere* Leid. 2. Lov. 1. a m. pr. et Hav. Id inde natum est, quia librarii scriptum crediderunt *fug'e*. Vide ad Liv. xxxiv. 27. § 9.

CAP. xxxviii. § 1 *Jam in omnibus locis ceditur*] Emenda *Jam omnibus locis ceditur*. Rhen. Pall. omnes *Jam in omnibus locis ceditur*. Gebh. Similiter præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C.

Nequidquam Sempronio consule objugante atque hortante] Monstrum verbi Pal. 3. alit *nequiquam Semp. consule obmergante*. Gebh. *Nequiquam* Flor. et Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Deinde *atque orante* Lov. 2. Lipsiens. Port. et, teste Hearnio, Oxon. L. 1. et C. Alibi sæpe *orans* et *hortans* inter se confunduntur. Vide ad xxx. 7. § 7. Et quidem tanto facilius, quod sæpe ommissa adspiratione scriptum sit *ortans*, pro *hortans*. Ita sane *ortante* exhibet hoc loco Leid. 1. Vide hoc cap. § 4. Sed *hortante* hic servandum. Infra enim de Sempronio Tempanius testatur cap. 41. 'Vidisse autem se, priusquam ab acie intercluderetur, consulem in prima acie pugnantem, adhortantem, inter signa Romana telaque hostium versantem.'

Nihil nec imperium nec majestatis valebat] Iterum σφάλμα. Alioquin est in omnibus *nec majestas valebat*. Gebh. Illud *majestatis* errore operarum inrepsit in edd. Gruterianas. Quod, licet interim in Blaviana 1633. emendatum fuerit, Elzeviriana tamen, quæ eam biennio post secuta est, perperam revocavit. Ceterum *nihil tum*

imp. nec majestas Lov. 5. Harl. 2. et Hav. *nihil tum imp., vel majestas* Lov. 4. Male. Vide ad iii. 26. § 5.

§ 2 *Decurio equitum, labente jam re, præsentis animo subvenisset*] *Labente jam re* legendum esse, Gronovius monuit ad Præfat. § 9. Omnes mei constanter editam lectionem exhibent, nisi quod male *dec. eq. labentem jam se præferat* Lipsiens. *equitem* etiam est in Lov. 1.

Ut equites, qui salvam rempublicam vellent esse, ex equis desilirent] Vox *vellent* perperam omittitur in Voss. 2. Deinde quum errore operarum in ed. Sigonii a. 1555. datum esset *salvam rem. vellent esse*, pro *remp.* in illis quæ postea ejus nomine vulgatæ sunt, excusum est *salvam rem vellent esse*. Præterea *desilirent* Port. Lov. 2. et Lipsiens.

§ 3 *Velut ad consulis imperium motis*] Ultima vox negligentia scribarum deficit in Gaertn. et Hav. *velut a consulibus imp. victis* sine sensu est in Lov. 5.

Nisi hæc, inquit, armata cohors sistat inpetum hostium] Melius Pall. duo *sistit*: Pal. 2. autem cum Campano *sistet*. Gebh. Legendum esse *parmata cohors*, probant illa panlo post seqq. c. 39. 'Ut parmatis, novæ cohorti hostium, locus detur:' 'Parmata' autem, ut 'cohors cetrata,' 'togata,' 'scutata.' R. H. Schelius ad Hygin. et Polyb. de Castram. Rom. p. 1280. Cur hæc magis, quam alia, *armata*? Scribe cum R. H. Schelio, cujus morte nuper irreparabile damnum literæ fecerunt, *parmata cohors*. Sequitur enim c. 39. 'Ut parmatis, novo cohorti hostium, locus detur.' J. F. Gron. Alibi etiam ita peccarunt librarii. Vide ad Liv. xxv. 18. § 15. Eam emendationem firmant etiam verba hoc cap. 'Eo se inferunt objectis parmis.' Equitum autem 'parmas' fuisse, docet Lipsius de Milit. Rom. iii. Dial. 7. *Sistit*, quod Gebhardus probat, etiam offerunt Flor.

Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. quod idem a m. sec. cum Lov. 4. Harl. 2. et Hav. sistet præfert. Tum *Ni hæc* Lov. 3. *Ubi hæc* Lov. 5.

Nec peditibus esse pedites pares] *Neque peditibus* Hav. et vetustæ, quas vidi, edd. Quomodo legendum esse, existimasse videntur librarii, quod præcesserit ‘neque equitibus.’ Sed vide ad Livii IX. 9. § 14. Præterea, trajectis vocibus, *peditibus esse pares pedites* Harl. 2. Hav. et Lov. 4. *pedites esse peditibus pares* Lov. 5.

§ 4 *Quum clamore comprobata adhortatio esset*] Pall. 1. ac 3. *abhortatio*. Pal. 2. *cohortatio*. Diodorus I. XVII. ‘Ομοῦ δ’ ἦν κατὰ τὰς ἐν τοῖς ἀγῶσι συμπλοκὰς μυγῆς, καὶ βοῆ, καὶ παρακλευσμός. Rectè ergo habet τὸ *adhortatio*. Gebh. *Clumore approbata* antiquiores typis impressi usque ad Aldum, qui primus dedit *clumore comprobata*. Et ita etiam omnes manu exarati, nisi quod *clamore probata* præferat Hav. Vide ad v. 9. § 7. Præterea *abortatio* Lov. 3. *abhortatio* Voss. 2. Vide ad III. 21. § 7. *cohortatio* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. Reliqui stant pro vulgato, nisi quod sine adspiratione *adortatio* sit in Lipsiens. et Leid. 1. Vide hoc cap. § 1.

Quacumque incedunt, vi viam faciunt] Pal. 1. *ibi viam faciunt*. Pal. 3. *incedunt, viam faciunt*. Campanus *in viam faciunt*. Ceterum vulgata auctorem habet Pal. 2. et Andreae ed. Gebh. *Quacumque incedunt* etiam fragm. Hav. a m. pr. eodem errore, quo ‘accedere’ et ‘accendere’ in Mss. commutari solent. Vide ad XXIII. 46. § 2. Tum *incedunt, ibi viam faciunt* Voss. 2. et Lov. 3. *incedunt, viam faciunt* Port. a m. pr. neglecta voce *vi*, quæ a seq. vocabuli prima syllaba elisa est. Eadem etiam deest in Lipsiens. contextu, et demum a m. sec. margini adscripta est. Vulgatum rectum est. Virgil. Æneid. II.

494. ‘Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant.’ Id ἀνὰ κράτος βιάσασθαι πάροδον vocat Plut. in vita Flaminini p. 370. Ἐγὼ προσβαλῶν ἀνὰ κράτος διὰ τῶν ἔκρων βιάσασθαι τὴν πάροδον. Statuit per montium juga viam aperire. Mox subjectis *parmis*, pro *objectis* p. Flor. sed litera sibilans postea a m. altera erasa est.

Ubi suorum plurimum laborem vident] *Suorum plurimum laborem* Lov. 3. quomodo etiam codd. scripti variant hoc lib. c. 35. § 2. *suorum plerum laborem* Gaertn. Præterea trajectis vocibus *plurimum suorum laborem* Voss. 2. Leid. 2. et Lov. *suorum laborem plurimum* Harl. 2. et Hav.

§ 5 *Restituitur omnibus locis pugna, in quæ cos impetus tulit*] Pall. 1. ac 3. et Andreae ed. *restituunt omnibus locis pugnam*. Gebh. *Restituunt omnibus locis pugnam, in quam* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *restituunt omnibus locis pugnam, qua* Lov. 3. *restituunt omnibus locis pugnam, in quæ* edd. principes usque ad Aldum, a quo illud promanavit, quod vulgo exstat. *Restituunt* etiam habet Leid. 1. a m. pr. Deinde *in quem eos impetus* Leid. 2. a m. pr. *in quem eos impetus* Lov. 2. *uiq; eos impetus* Lov. 4. *in qua eos impetus* Lov. 5. *inque cos impetus* Harl. 2. Mox *ne dubium, pro nec dubium*, Harl. 1.

Obire omnia possent, terga daturi hostes fuerint] *Omnia obire* Harl. 2. et Hav. *omnia obijcere* Lov. 4. *obijcere omnia* Lov. 2. 5. Lipsiens. Gaertn. Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. Præterea *daturi hostes fuerunt* Gaertn. *daturi hostes ferunt* Leid. 2.

CAP. XXXIX. § 1 *Et quum jam parte nulla sustinerentur, dat signum Volscis imperator*] *An Volscus?* Sic Helm. et Voss. uterque, et Rott. *J. F. Gron. Vulscus*, sive *Volscus*, non modo ex meis, præter Voss. 2. a Gronov. laudatum, (nam ex Voss. 1. in excerptis meis nihil varietatis notatum video,) præferunt Flor. Leid. 2. Lov. quju-

que, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Klockian. Hav. et fragm. Hav. atque ex Hearnii Oxon. codd. B. L. 2. et C. verum etiam omnes inpressi usque ad ultimam Gruteri, quæ prima *Volscis* exhibuit. Conjecturæ Gronovianæ favet etiam Gaertn. in quo *Volscos* scriptum erat. Priscam itaque lectionem *Volscus* reduxi, licet Leid. 1. de quo excerpta nihil moment. Gruteri lectionem *Volscus* habuisse videatur. Præterea *jam nulla parte sustinerentur* præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Voculam *jam* omiserunt Lov. 2. et Lipsiens. quorum prior etiam præfert *dat signa*.

Ut parmatis, novæ cohorti hostium, locus detur] Voces *ut parmatis* exsulant ab Hav. Deinde *parmatis novæ cohortis* fragm. Hav. a m. pr. Sed *parmatis novæ cohorti* dictum est per adpositionem: tota enim illa cohors constabat ex parmatis, neque alii parmatis in exercitu erant, quam hi novæ istius cohortis milites.

Donec inpetu inlati ab suis excludantur] Scio quid scribat Gronov. Observ. II. 8. Dubito tamen, an hic potius legendum sit *inpetu elati*, id est, longius progressi, quam ut ad suos recipere se possent. Nam qui inpetu inferuntur, non statim ab suis excluduntur, quod hic factum dicit Livius. Ita III. 5. 'Furium legatum longius extulit cursus, nec suos ille redeuntes persequendi studio, neque hostium ab tergo incursum vidit: ita exclusus.' IV. 29. 'Messium impetus per stratos cæde hostes cum globo fortissimorum juvenum extulit ad castra Volscorum.' Duk. Verba *donec inpetu inlati ab suis exclud.* deficiebant in Leid. 2. et Lov. 1. *inpetu illato* habent Voss. 2. et Lov. 3. Verum non tam 'inpetus inferitur,' quam homines dicuntur 'inpetu inferri,' et 'inpetu inlati esse.' Liv. II. 14. 'Adeo concitato inpetu se intulerant Etrusci, ut funderent ipso incurso Aricinos.' Dicuntur etiam 'inferre se in

aliquem,' vel 'alicui.' Vide ad III. 5. § 7. *Impetu illatis a suis* Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. quasi sensus esset, parmata hanc cohortem excludendam esse ab suis inpetu inlati. Quum contra Livius voluerit, ipsis parmatis, qui se inpetu inferebant, viam dandam esse, donec eo progressi essent, ut a suis excludi possent. Supra enim dixit cap. præc. 'Eo se inferunt, objectis parmatis, ubi suorum plurimum laborem vident: restituitur omnibus locis pugna, in quæ eos inpetus tulit.' Denique *a suis excludantur* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *excludantur ab suis* Harl. 2. et Hav.

§ 2 *Interclusi equites quum nec prorumpere eadem, qui transierant, possent*] Vitiatus locus est. Tu expunge cum adverbium; et loco verbi *prorumpere, perrumpere*, pro *possent* scribe *posse*. Ut legas quemadmodum est in archetypo Wormaciensi, nimirum hoc modo: *interclusi equites nec perrumpere eadem, qua transierant, posse*. Expone, *Quod ubi est factum, interclusi equites, (subaudi 'sunt,') nec perrumpere eadem, qua transierant, posse*, id est, poterant. Hic vides duo loci adverbia *eadem* et *qua* eleganter conjuncta. *Rhen.* Tò *quum* in nullo codice inveni; ut nec in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Deinde *prorumpere* tantum est in Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. in quo *prorumpere* fuerat a m. pr. Vide mox ad § 4. Præterea *possent* habent Voss. 1. in marg. Leid. 2. Lov. 1. Oxon. Hearnii C. et Neapol. Latini. *possunt* Harl. 2. Port. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Quæ lectio nata est ex eo, quod librarii locutionem per infinitivum conceptam non intellexerint. Vide ad I. 50. § 5. Emendationem Rhemani probant etiam Gebhardus ad I. 12. § 1. et Gronovius ad VI. 27. § 10. Insuper *qua transieverant* præfert Harl.

2. et paullo ante, transpositis dictionibus, *Quod ubi factum est* Lov. 2. Lipsiens. et edd. ante Aldum. Denique eadem, qua, quemadmodum ea, qua vi. 24. 'Volsci, qua modo simulato metu cesserant, ea in veram fugam effusi:' ubi plura vide.

Ibi maxime confertis hostibus] *Ibi maximis conf. host.* Harl. 2. *ibi maxime confeceris hostibus* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 3 *Cum quo tegumen modo omnis exercitus fuerat*] Malim, ut in vett. libris est, *cum, quod teg. modo, &c.* Sigon. Sigonius quomodo defensurus sit lectionem suam *cum quid teg. modo*, nescio. Vulgata lectio optima procedit sententia. Nihilominus Pall. tres omittit vocabulum *exercitus*. Gebh. Quemadmodum Sigonius legendum contendit, non modo omnes scripti, (excepto solo Lov. 3. in quo est *cumque*), sed et omnes excusi, quos videre contigit, constanter præferunt. Gebhardo autem, ut crederet Sigoninum *cum quid* legendum censuisse, frandi fuit ed. Gruteri, in qua operarum errore ita editum oberrat. Ceterum *tegmen* est in Voss. 2. et Harl. 2. *tegimen* in Leid. 2. Lov. 1. Lipsiens. Port. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Vide ad xxxvi. 32. § 6. *regimen* Lov. 4. et 5. eodem errore, quo *regi* et *tegi* sæpe confundi solent. Vide ad xxxvii. 11. § 3. Denique *quod tegumen*, vel *tegimen omnibus fuerat*, duabus vocibus omissis, Port. et Hav. *quod tegumen montibus fuerat* Gaertn. et Lov. 2. *quod regimen modo omnibus fuerat* Lov. 4. *quod regimen modo omnis fuerat* Lov. 5. *quod tegimen modo omnis fuerat* Lov. 3. et Lipsiens. In verbis seqq. *extendunt in quemc. pro tendunt in quemc.* Lov. 4. Vide ad xxviii. 8. § 2. In præcedd. *consul*, pro *et consul*, edd. Rom. 1472. et Parm. 1480.

§ 4 *Hinc consulem ac legiones sustinere*] Pal. 3. *consulem has legiones subst.* Campani ed. *atque legiones.*

Gebh. Omnes mei in vulgatam lectionem conspirant, nisi quod unus Gaertn. præferat *hinc consulem ac legiones sustinere*. Præterea *legiones subsistere* Lipsiens. quod, si plures consentirent codd. Livio non indignum foret. Ita enim jam locutus est I. 4. 'Non feras tantum subsistere, sed in latrones præda onustos inpetum facere.' ix. 31. 'Romanum nec acies subsistere ullæ, nec castra, nec urbes poterant:' ubi male alii codd. dederunt *sustinere*. Mox *instantes Tempanio*, pro *instare Temp.* Port. a m. pr. *instare Tempanius atque equites* Lov. 4. *et altera fronte instare Tempanio atque equi* Lov. 5.

Nequissent perumpere ad suos] *Prorumpere* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quomodo etiam paullo ante erratum fuit in vetustis edd. et nonnullis Mss. hoc cap. § 2. et cap. seq. § 3. et § 8. c. 41. § 5. III. 18. § 8. xxxi. 46. § 15. vii. 24. § 7. et alibi. Compendium, quo utraque vocula *per* et *pro* scribi solet, librariis errandi causa exstitit. Vide ad ix. 9. § 7.

In orbem se tutabantur, nequaquam inulti] *Sese tutabantur* Voss. 1. et Leid. 2. *in orbem se turbantur* edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Sed 'tutari se in orbem,' ut 'defendere sese in orbem' xxviii. 33. 'Quum diu in orbem sese stantibus equis defendissent.' 'In orbem pugnare' dixit ibidem c. 22. 'In orbem pugnantes ad unum omnes occidit.' Deinde *nequaquam multi* Lov. 3. et quædam ex prisicis excusis, solito errore. Vide ad III. 38. § 3.

§ 5 *Consul quoque nusquam remisso certamine*] *Consul quæque* Harl. 1. *Tum nullo remisso cert.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Malc. Vide ad III. 42. § 4. *nusquam revulso cert.* Lov. 4. et 5. *Remisso certamine* est 'relaxato.' xxxv. 5. 'Partim labore, partim metu remisisse ardorem pugnae.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 60. § 3. Ita

‘animus remittere’ est xxxii. 5. ‘Simul animos corporaque remiserant.’ Et hoc sensu id verbum etiam accipiendum in locutionibus, ‘pestilentia,’ ‘dolor remittit;’ de quibus vide ad ii. 34. § 6.

Dum quidquam superfuit lucis, hostem tenuit. Nox incertos diremit] *Dum quidq. sup. luminis* edd. quas consului, principes, Aldo priores: is enim *lucis* substituit, concinentibus omnibus manu exaratis. Alterum natum est ex glossa. Infra vii. 34. ‘Ite mecum, ut, dnm lucis aliquid superest, quibus locis præsidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus.’ xxxv. 39. ‘Quoad lucis superfuit quidquam, deviis callibus medio saltu se recipiebat.’ Deinde *superfluit* Lipsiens. At vulgatum probum esse, loca laudata Livii docent. ‘Fluit’ et ‘fuit’ alibi errore scribarum commutantur in membranarum antiquis. Vide ad xxxv. 29. § 9. Præterea *incertos dirimit*, pro *inc. diremit*, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Infra ix. 23. ‘Non cædes, non fuga alterius partis, sed nox incertos, victi victoresne essent, diremit.’

§ 6 *Tantusque ab imprudentia eventus utraque castra tenuit pavor]* Sola Andree ed. custodit hanc lectionem. Alias Pall. tres et Campani ed. *ab imprudenti eventu*. Gebh. *Ab imprudenti eventu* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 1. N. et C. et Neapol. Latini. *ab imprud. ventu* inperite divisis vocibus Leid. 1. *ab impudenti eventu* Gaertn. Sed vulgatum, quod Flor. Harl. 1. Klockian. et Voss. 1. servant, (in cujus tamen posterioris margine *eventu*, pro *eventus*, pro varia lectione adscriptum erat,) unice verum est. *Ab imprudentia eventus*, id est, quod eventum præli nescirent. Vell. Pat. i. 13. ‘Non tamen, puto, dubites, Vinici, quin magis pro republica fuerit, manere adhuc rudem

Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi, et quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit convenientior.’

Se in montes proximos recipent] *In montes proximos se recip.* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 7 *Tumulus tamen circumsessus ultra mediam est noctem]* In archetypo Wormaciensi est *ultra mediam noctem* est. Rhen. Ordinem, in quem vocabula fide codicis sui Rhenaanus digessit, servant etiam Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. et Harl. 1. Reliqui adhærent alteri lectioni. Insuper *Tumultuatus tamen* Lov. 3. *Tumultus tamen* Lov. 3. et Lipsiens. in contextu. Vide ad xxvii. 9. § 11. *Tumultus tū* Lov. 4. Vide ad xxii. 17. § 5.

Quum circumsedentibus nunciatum esset] Pall. 1. et 3. *quod cum circumsed.* Pal. 2. et Andree recensio *quo cum a circum.* Gebh. A sexaginta annis sic editum reperio. Cæterum et Mss. omnes et typis expressi usque ad Gryphium et Curionem, *quo cum circum.* J. F. Gron. Videtur editores turbasse diversum genus præcedentis substantivi *noctem*. Sed hoc non novum est. Liv. iii. 23. ‘Fames postremo inde detraxit hostem. Quo postquam ventum ad extrema est.’ xxxiv. 26. ‘Jam per aliquot ætates, ex quo tyranni teuebant Lacedæmonem:’ in quo et genus et numerus discrepant: numerus solus xxvii. 50. ‘Numquam per omnes dies, ex quo Claudium consulem profectum fama adtulit.’ et apud Terent. Heant. i. 1. 10. ‘Annos sexaginta natus es, aut plus eo.’ In his deest ‘negotio’ vel ‘tempore.’ Adi c. 54. *Duk.* Si demum a sexaginta annis, non tantum usque ad Gryphium et Curionem, sed et diu postea sic editum esse debuit. Et sane eam lectionem reperio in omnibus excusis usque ad Francofurtanam ed. 1578. quæ prima *td* quo omisit. Sed *quod cum circum.* est in Voss. 2. Lov. 3. et Neapol.

Latinii : quocumque circums. in Leid. 2. quo circums. in Lov. 5. quo cum circumsed. in Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Harl. ntroque, Port. Klockian. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. quo cum a circums. in Hav. Mox nunciatum est, pro nunciatum esset, exhibet Leid. 2. denunciatum esset typis descripti ventiosiores ante Aldum. Ceterum, Gronovium priscam lectionem, quom circumms. nunciatum esset, ut Donjatius existimat, probasse, nondum ex verbis ejus colligere potui. Primus itaque eam contextui reddidi, et 'quo nunciatum' acepio eodem modo dictum, quo 'nunciare in urbem,' 'nunciare Romam,' et similia. Vide ad xxv. 12. § 1.

Et ipsi, quo quemque in tenebris pavor tulit, fugerunt] Hæc verba cum quatuor seqq. deficiunt in Gaertn. culpa librarii, cui fraudi fuit vocis suos repetitio. Vide ad ix. 11. § 11. Tum et ipsi quacumque in tenebris habet Leid. 2. et Lov. 1. Sed præpositio in non compareret in fragm. Hav. Tandem fugere obfert Port. fugerent fragm. Hav.

§ 8 Digressus deinde ipse cum paucis speculatum] Deigressus Lov. 1. digressus Lov. 2. Vulgatum vero digressus constanter superest in reliquis, quos consului, scriptis. Neque etiam impressi dissentiunt, nisi quod quædam Sigonii edd. (prima enim ejus εκδοσις cum reliquis facit) degressus præferant; quod etiam verum existimo. Tempanius enim et equites, quos secum habuerat, quum sæpe conati nequissent perrumpere ad suos, tumulum occuparunt, in quo ultra mediam noctem obsessi sunt. Inde nunc Tempanius, quum circummsedentes, qua quemque in tenebris pavor tulit, fugisse comperisset, speculatum cum paucis 'degreditur,' descendit. Vide hoc lib. ad c. 17. § 11. In Lov. 1. existimari posset librarius duplicem lectionem degressus et di-

gressus simul exprimere voluisse. Præterea rō ipse non adparet in Lov. 2. Mox a sauciis, pro ab sauciis, Voss. 2. Gaertn. et Lov. 3.

Lætus ab tumulo suos devocat] Lætus ab tumulo suos Harl. 1. Vulgatum tamen, in quod reliqui omnes conspirant, verius arbitror. Insuper a tumulo Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. In verbis seqq. vox Romana deficit in Lov. 5.

§ 9 Quum vasta desertaque omnia] Voculam que ignorat fragm. Hav. a m. pr.

Præquam Volscos cognitus error reduceret, quibus poterat sauciis ductis secum] Præquam in Volscos cognitus error Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. præquam Volscos cognitus error Gaertn. Præterea sauciis doctis Gaertn. idem, quomodo alibi errarunt librarii. Vide ad xxi. 27. § 4. Sauciis ductis Flor. et Hav. qui etiam error infinitis locis in codd. calamo exaratis obviis est. Vide ad Livii xxxviii. 43. § 1.

CAP. XL. § 1 Deplorati erant equites non privato magis, quam publico, luctu] Deploraverant equites Hearnii Oxon. L. 1. deplorati erant equi Lov. 4. Deinde non in priv. magis, quum pub. luctu Gaertn.

§ 2 Fabiusque consul terrore urbi quoque injecto] Pal. 2. Fabius consul terrore quoque urbi injecto. Gebh. Fabiusque consul terrore quoque urbi injecto Hav. et Harl. 2. Sed vocula quoque deficit in Lov. 2. Lipsiens. Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr.

Stationes ante portam agebat] Lectio vetus, stationem ante portas agebat. Rhen. Ita etiam omnes mei manu descripti.

Quum equites, procul visi non sine terrore ab dubiis, quinam essent] Ita ex Pall. omnibus pro ac dubiis legendum esse Gebhardus monuit ad hujus libri c. 31. § 9. Verum non modo eadem lectio in codd. meis superest, nisi quod a dubiis habeant Voss. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. sed

etiam omnibus impressis, solis Gruterianis prioribus exceptis, qui operarum aberratione præferunt *ac dubiis*. Sed eundem errorem ipse Gruterus in ultima ed. deprehensum sponte emendavit. Vir doctus in margine ed. Curionis legendum conjecerat *ac dubio*. Sed cui bono? *Ab dubiis*, nempe consule ejusque militibus. Ceterum *procul nisi*, pro *proc. visi*, Hav. quod peccatum alibi sæpe in Mss. obcurrit. Vide quæ notavi ad Sillii Ital. v. 284. Deinde *qui novi essent* Leid. 2. *quidnam esset* Gaertn.

Mox cogniti, tantam ex metu lætitiã fecere] *Mox cognitis* Leid. ambo, Lov. 1. 4. Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *tantum ex motu læt.* Hav. Vide ad III. 69. § 2. *tantum læt. ex metu* Lov. 3. Deinde *læt. ferre* Lov. 1. et Hav. Paulo post *salvos victores*, pro *salvos victoresque*, Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. ac 3.

§ 3 *Et ex mæstis paullo ante domibus, quæ conclamaverant suos, procurreretur in vias*] Primam voculam neglexit Harl. 2. Dein *cum clamaverant* Leid. 1. Lipsiens. in contextu, et Klockian. Vide ad IV. 24. § 7. *comploraverant* Lipsiens. a m. sec. in margine, et prisca edd. usque ad Aldum, qui *conclamaverant* substituit. Utrumque verbum in hac re proprium ac sollemne est. Ita ‘conclamare’ obcurrit apud Val. Max. IV. 1. ex. 12. ‘Cum intererent Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit.’ Vide Kirchmann. de Funer. I. 13. ‘Complorare’ I. 41. ‘Tum demum palam facto, et comploratione in regia orta, Servius voluntate Patrum regnavit.’ v. 39. ‘Complorati omnes, pariter vivi mortuique, totam prope urbem lamentis inpleverunt.’ XXXI. 55. ‘Quum vivi mortuique per omnes pene domos promiscue complorarentur.’ Standum itaque auctoritate codicum scriptorum, qui *conclamaverant* probant. Deinde *percurreretur* Voss. 1. et Leid. 2. Vide cap.

præc. ad § 4. *percurreretur* Lov. 3. et 5. quum forte *percurreretur* scriptum fuisset. Vide ad II. 56. § 7. *percurritur* fragm. Hav.

Matres ac conjuges, oblitate præ gaudio decoris] *Timoris ostentant* Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. *Mox accurrerent, pro occurrerent*, edd. Rom. a. 1472. et Parm. 1480. Vide ad XXXIII. 24. § 3.

In suos quæque, simul corpore atque animo vix præ gaudio compotes, effusæ] *Lectio vetus, præ gaudio compote effusæ*. Rhen. *Ludicra est Rhenani divinatio præ gaudio compote*. Ubi non meminit, quorsum prius corpore rejiceretur. Vult et corpore et animo effusas fuisse, vix præ gaudio compotes; corpore, quia advenientibus amplexus objecerunt; animo, quia lætitiã actæ fere extra decorum, et modum non tenuerint gaudendi. *Gebh. Rhenanus compote*. Frustra. Intellegitur enim corpore et animo effusas vix compotes sui. Sed et tam ‘compos animo,’ quam ‘animi,’ bene dicitur. Attius Clytemnestra: ‘Cur me miseram irrides magnis compotem et multis malis?’ *J. F. Gron. Animo vix præ gaudio compote effusæ* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Harl. 1. Klockian. et Gaertn. *Præfero tamen vulgatum, quod et Gronovius probavit. ‘Compos animo’ ut III. 71. ‘Prædaque ingenti compotem exercitum reducunt.’ Sallust. in Fragm. apud Donat. ad Terentii Adelph. III. 2. 12. ‘Septimium neque animo neque lingua satis compotem.’ Virgil. in Culic. vs. 189. ‘Impiger, exanimis, vix compos mente refugit.’ Utrum vero corpore atque animo etiam ad sequens effusæ referri possit, dubito. Certe N. Heinsius ‘compos’ absolute dici negat, ideoque mendæ suspectum habebat locum Sillii IV. 808. ‘Tum vero trepidare metu vix compos I-milce:’ et tentabat *trepidare sui vix compos*. Nisi ibi τὸ sui subintelligendum sit, quemadmodum id licet etiam*

subintelligi debere Gronovius existimat: utrum eorum eligatur, patebit necesse non esse, ut cum viro docto ad marginem ed. Curionis legamus *corpore atque animo, vix præ gaudio sui compotes, effusa*. Præterea in suos quoque Voss. 2. Lov. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. Vide ad xl. 5. § 5. in suos quamquam Gaertn. Tum corpore et animo Hav. corpore ac animo Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad x. 36. § 17. Denique vix compotes præ gaudio, trajectis dictionibus, Harl. 2. et Hav.

§ 4 *Tribunis plebi, qui M. Postumio et T. Quinctio diem dixerant*] *Tribunus pl.* Lov. 5. Hav. et ed. Parm. 1480. *Tribuni plebis* Leid. 2. Lov. 2. et Lipsiens. *Tribunis plebis* Lov. 1. 3. Harl. 2. Gaertn. fragm. Hav. et edd. omnes usque ad Gronovianam 1678. qui dedit *tribunis plebi*, ut præfert Flor. Deinde vox *diem* deficit in Leid. utroque, *dixerant* in Harl. 2.

Quod ad Veios eorum opera male pugnatum esset] *Opera eorum* alio ordine Lov. 1. et Leid. 2. Tum *pugnatum est* Leid. 1. Lov. 2. 5. Port. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. *pugnatum est, etiam occasio* Voss. 1. et Leid. 2. *pugnatum est, et occasio* Lov. 1. Deinde *renovandæ eos invidiæ*, sine præpositione *in*, Hav. *renovandæ invidiæ*, omissis duabus vocibus mediis, Lov. 4. *revocandæ eos invidiæ* Lipsiens. a m. pr. *revocandæ in eos invidiæ* Lov. 2. Vide ad III. 51. § 7.

§ 5 *Proditam Veis rempublicam esse ab ducibus*] *Proditam remp. Veis* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *a ducibus* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr.

Proditum deinde, quia illis impune fuerit, in Volscis ab consule exercitum] *Peditum*, pro *proditum*, dederunt alia cogitantes scribæ Leid. 2. et Lov. 1. *illis in pugna fuerit* iidem codd. In Voss. 1. scriptum fuerat *impugne* a m. pr. pro quo deinceps partim *impune*, partim *in pugna* substitutum est. *Il-*

lud impune fuerit Lov. 4. Deinde a consule Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. et Gaertn.

Traditos ad caedem fortissimos equites, deserta fæde castra] *Ad ædem* Leid. 2. *ad sedem* Hav. Postea *deserta sede castra* Voss. 2. Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *deserta fæda castra* Harl. 2. *deserta fortissimu castra* Leid. 2. *deserta castra* Lov. 3.

§ 6 *C. Julius unus ex tribunis*] Ita primus edidit Aldus, et omnes etiam præferunt scripti, nisi quod *Q. Julius* fuerit in Port. At Aldina priores edd. quascumque vidi, præferant *C. Junius*: quod etiam probandum videtur. Alibi enim 'Julii' plebei hoc tempore non occurrunt. Et ita etiam legisse videtur Pighius, qui in Annal. ad a. cccxxx. p. 189. quæ vulgo *C. Julio* hic tribuuntur, tribuit *C. Junio C. F. C. N. Bubulco*. 'Junius' autem et 'Julius' in Mss. commutari, videbimus ad xxiii. 32. § 14.

Tempanium equitem] 'Eques' sane dici potest, qui decurio equitum erat, c. 38. *equitem* tamen hic frigere videtur: et fortassis ab aliquo in margine scriptum fuit. *Duk*.

Coramque eis, Sexte Tempani, inquit, quæro de te, arbitrerisne] *Coramque eo* Lov. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *coramque ei* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Sed ultima litera τῶν *eis* elisa est a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. *coram eis* nempe M. Postumio et T. Quinctio, in quos tribunus hic et collegæ per recens odium Sempronii consulis invidiam renovare volebant. Contra *coramque eis ex te, Tempani* Leid. 2. *coramque eis ex Tempani* Flor. a m. pr. ubi a m. sec. emendatur ex *Tempanio*, quum nihil aliud in scriptura primigenia commissum foret, quam quod ultima litera vocis *eis* interceperit primam proximæ *Sexte*, vel *Sex*. Vide ad xxx. 3. § 8. Prænomen *Sexte* deficit in ed. Rom. 1472. Denique *arbitrarisne* Leid. 1. a m. pr.

C. Sempronium consulem aut in tempore pugnam inisse] Prænomen *Caius* Sempronio tribuitur in omnibus Mss. nisi quod *Gaium* habeant Flor. Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Contra *Aulum* vocant edd. principes usque ad Aldum. Sed male. Vide ad c. 37. hujus lib. § 1. Præterea *pugnam inisse* Lov. 4. et 5. Vide ad xxvii. 19. § 10. *pugnam jus- sisse* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Pari modo variant scripti xxxii. 22. § 12. 'Jubere pugnam' autem, ut 'jubere bellum;' de quo vide ad xxvii. 24. § 3. Quum tamen alii omnes codd. editam lectionem tueantur, eam etiam non mutandam censeo. Mox *ullo bono consuli* Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. a m. pr. et Port. Sed *boni consulis*, ut editum vulgo exstat, verius esse, quilibet facile intelligit.

§ 7 *Et, tunc ipse, &c. equitem ad pedes deduxeris*] Vocula *et* exsulat ab Harl. 1. pro qua *es et* habet Gaertn. Tum *cum*, vel *quum*, pro *tunc*, edd. principes, quæ Aldina priores sunt. Ea enim *tunc* substituit, quomodo et habent omnes Mss. nisi quod *tunc ipse* sit in Lipsiens. et *tu cum ipse* in Hav. Hinc *ad pedes adduxeris* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Harl. 2. *ad pedites* Lov. 4. et edd. antiquæ, pro quo iterum Aldus *ad pedes* recepit, coincidentibus Mss. omnibus. Vide ad xxi. 46. § 6.

Excluso deinde ab acie nostra tibi atque equitibus num aut consul ipse subvenerit] *Deinde excluso* Lov. 5. Tum *ab acie num tibi atque eq.* Lov. 4. *ab acie vestra tibi atque eq.* Gaertn. *ab acie nostratibus atque eq.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Postea *non aut* Harl. 2. *non ut* Port. a m. pr. Denique *ipse consul subv.* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. *consul ipse subvenit* Gaertn. Vide ad xl. 14. § 10.

§ 8 *Postero denique die ecquid præsidii usquam habueris*] *Postero deinde die* Klockian. Sed *deinde* modo præcessit: licet bis adhuc *denique* se-

quatur. *Postero die denique* Gaertn. Sed *vox die* non est in Hav. Deinde *et quid præc. usquam hab.* Voss. 1. *et quid præsidii usq. hab.* Voss. 2. et Lov. 3. *et quid præsidii quam hab.* Lov. 1. *causam præsidii quam hab.* Lov. 2. 4. et 5. *hæc quem præsidii quam hab.* Lipsiens. *hæc quid præsidii quam hab.* Leid. 1. *ecquid præsidii quam hab.* Flor. a m. pr. in quo postea litera ultima *roû præsidii* a m. altera erasa est. *Ecquid præsidii quam h'm^o* Leid. 2. sed pro ultima voce margini *hujus* adscriptum est. *Nequicquam præsidii hab.* Port. a m. sec. priori lectione erasa. *Præsidii nequicquam hab.* Harl. 2. *hecquid præsidii usquam hab.* Gaertn. *etquid præsidii nequicquam hab.* Hav. 'Et quid' atque 'ecquid' passim in Mss. commutantur. Vide ad v. 36. § 5.

In castra vestra virtute proruperitis] Lectio vetus *virtute perruperitis*. Rhen. *In castra nostra* Lipsiens. et Hav. Tum *proruperitis* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Verum alterum, quod Rhenanus vindicavit, firmant certiores codd. Vide ad cap. præc. § 4.

Ecquem in castris consulem, ecquem exercitus] *Et quem* utroque loco præferunt Voss. ambo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. posteriori tantum Flor. Vide ad v. 44. § 2. *et qm*, id est *et quoniam*, utroque iterum loco Leid. 2.

An deserta castra, relictos saucios milites] *Ante deserta castra* Lov. 4. *an castra deserta* fragm. Hav. Tum *relictosque saucios mil.* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec.

§ 9 *Hæc pro virtute tua fideque, qua una hoc bello republica stetit*] Præpositio *pro* deficit in ed. Parm. 1480. Particulam *que* non agnoscunt Harl. 2. et Hav. sed ea intercepta est a voce seq. ob literarum similitudinem. Vide ad xxiii. 48. § 12. Præterea

hoc in bello respublica iidem Mss. cum Lov. 4. et 5. *hæc bello respublica* Lipsiens. at pronomen *hoc* omittitur in ed. Parm. 1480. Deinde *præstitit* Lov. 5. Male. 'Stare' dicuntur, qui in columas supersunt. Supra hoc lib. c. 3. 'Si populo Romano liberum suffragium datur, stare urbs hæc non poterit.' v. 11. 'Quia stare diutius respublica his manentibus in magistratu non posset.' c. 44. 'Hac arte in patria steti.' VIII. 7. 'Disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvistis.' XLV. 19. 'Regnum eorum novum fraterna stare concordia.'

Denique, ubi C. Sempronius, ubi legiones nostræ sint] *Denique inde ubi*, inserta perperam media voce, Lov. 3. *Denique nisi* Lipsiens. Codd. autem etiam hic in prænomen Sempronii *Caius* conspirant, nisi quod *ubi consul Sempronius* habeant Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Perperam vetustæ edd. *ubi A. Sempronius*. Vide ad c. 37. § 1. Tum *legiones nostræ* Port. et Gaertn. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Paulo post vocula *que* non adparet in Lov. 5. Tum *victi deinde*, pro *victi denique*, est in Lov. 4. *sumus*, pro *simus*, in Harl. 2. et *vicimus*, pro *vicerimus*, in vetustis edd. quæ Aldino tempore priores sunt, invitis omnibus scriptis. Vide ad XL. 14. § 10.

CAP. XLI. § 1 *Adversus hæc Tempanii oratio incompota fuisse dicitur*] *Ingens mendum est. Scribe incompta fuisse dicitur*. Rhen. Quemadmodum Rhenanus emendandum censuit, inveni in omnibus scriptis. Alterum vero non nisi in margine Harl. 2. hærebat. Cic. in Oratore c. 23. 'Ut mulieres esse dicuntur nonnullæ inornatæ, quas id ipsum deceat; sic hæc subtilis oratio etiam incompta delectat.' De Senect. c. 9. 'Facitque persæpe ipsa sibi audientiam disertis senis compta et mitis oratio:' ubi Gifanius observ. in Ling. Lat. voce 'Coctus' male legendum censet *cocta*

et mitis oratio. Tacit. Ann. VI. 15. 'Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familia erat: mitis ingenio et comtæ faecundia.' Præterea *Adversus hoc* Hav. Deinde *Tempanii oratio* Lov. 5. et Harl. 1. quomodo *comitis*, pro *comitiis*, in nonnullis Mss. mox obcurrit § seq. *Postumi*, pro *Postumii*, § 10. Vide ad XXXVI. 19. § 2. Pro eo, literis, quæ olim continua serie scriptæ erant, inperite in voces distributis, *Tempanio ratio* habent Leid. 1. et Lov. 3. ac I. a m. pr. Hinc tandem enatum *Tempanio oratio*, quod superest in Voss. utroque, in contextu Lov. 2. et pro varia lectione in marg. Lipsiens. Id autem minus placet ob ingratum quartæ vocalis concursum 'Tempanio oratio,' quod moratur orationem, eamque impeditam reddit.

Ceterum militariter gravis] *Ceterum militari gravis* Lov. 4. et Harl. 2. *ceterum militari* ã *gravis* Leid. 1. *ceterum militaris*. T. *gravis* Port. *ceteris militaris ter gravis* Lipsiens. *ceterum militari tribuno gravis* Lov. 2. *ceterum militati tribuno gravis* Gaertn. Mox verba *non suis vana laudibus* desunt in Lov. 4. culpa librarii propter repetitionem particulae *non*. Denique *crimine alieno lenta* Lov. 4. pro *cr. al. læta*. Vide ad III. 26. § 12.

§ 2 *Quanta prudentia rei bellica in C. Sempronio esset*] *Prudentia rei belli* Harl. 1. In Sempronii autem prænomen C. conspirant omnes codd. invitis vetustis edd. quibus A. vocatur. Sed vide hoc lib. ad c. 37. § 1.

Non militis de imperatore aestimationem esse] Tres Mss. membranæ *existimationem*. Nam ea vox interdum significat iudicium, censionem, sententiam. Cicero in Verrem III. 82. 'In hoc genere facilius est existimatio, quam reprehensio: ideo quod eum, qui hoc facit, avarum possumus existimare; crimum in eo constituere

non tam facile possumus.' De Provinciis c. 17. 'Quo minus sæpe interpellari a nonnullis, aut tacitorum existimatione reprehendar.' Seneca de Vita Beata c. 26. 'Existimatione vestra non meo nomine, sed vestro moveor: odisse aut lacessere virtutem bonæ spei ejuratio est.' Suetonius in Tiberio c. 58. 'Dictum ullum factumque ejus existimatione læsisse.' Nec sane commodum 'æstimare de aliquo,' ut 'judicare,' vel 'existimare.' Livius ix. 26. 'De qua caussa vos existimare, quam me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est.' Cicero de Legibus 1. 2. 'Nisi qui forte non ediderunt, de quibus existimare non possumus.' J. F. Gron. In vulgatam scripturam nullus meorum codd. consentit, nisi Lov. 2. et forte Harl. 1. ex quo in excerptis nihil notatum video. *Extimiationem* habent Voss. 2. Lov. 3. 5. et fragm. Hav. *existimationem* Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 4. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. eamque scripturam etiam probat Jac. Perizonius in Animadv. Histor. c. 7. p. 280. verba, 'non militis de imperatore existimationem esse,' exponens, de eo judicare non esse militis, non licere militi cui datus est imperator, sed fuisse populi Romani. Ubi eandem significationem vocis 'existimatio' aliis exemplis illustrat. Vide etiam Gronovium ad Liv. xxiii. 47. § 8. et ad xxxiv. 2. § 5. ad quem locum etiam quædam notabo. Mox τὸ eum deficit in Lov. 4. Tum *comitis*, pro *comitiis*, habent Flor. a. m. pr. Leid. 1. et Harl. 1. Vide paullo ante ad § 1. hujus cap.

§ 3 *Ne ab se imperatoria consilia, neu consulares artes exquirerent*] *Ab se ne imperatoria consilia* Hav. *ne a se* Voss. 2. Lov. 2. 3. Lipsiens. et Gaertn. Tum *nec consulares artes* Hav. et quædam ex vetustis edd. pro quo Aldus iterum *neu* reposuit. *Non consulares artes* Gaertn. a. m. pr. *neu consulares*

res Lov. 4.

Quæ pensitanda quoque magnis animis atque ingeniiis essent] Ni fallor, sententia postulat, *quæ pensitare quoque magni animi atque ingenii esset*: hoc est, cogitando assequi. J. F. Gron. A vulgato nihil recedunt qua manu qua typis expressi, nisi quod *pensitandaque magnis* Harl. 2. et *ingentis essent* Harl. 1. præferant.

Sed, quod viderit, referre posse] Pall. 1. ac 3. *referri*. Campan. *se, quod viderit, referre posse*. Gebh. Voces *se* et *sed* nonnumquam confunduntur. Vide ad vi. 6. § 10. *Si quid viderit* Lov. 4. *sed quid viderit* Gaertn. Tum *referri posse* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ferri posse* Lipsiens.

§ 4 *Vidisse autem se, priusquam ab acie intercluderetur*] *Vidisse autem priusq. se ab acie inconcluderetur* Port.

Pugnantem, adhortantem, inter signa Romana telaque hostium versantem] Recentiore calamo super addidit quidam particulam *atque*. *Pugnantem atque adhortantem*. Rhen. *Pugnantem atque hortantem* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Verum mox additum sine conjunctione *versantem* eidem neque hic locum esse posse ostendit. Ceterum *telaque hostium se versantem* Lov. 1. 2. et 3.

§ 5 *Versantem: postea ab conspectu suorum ablatum. Ex strepitu tamen et clamore sensisse*] Ita primus Gruterus vulgavit in ultima ed. Priores legunt ac distinguunt *versantem, postea se ab consp. suorum abl. ex str. tamen*. Et ita fere codd. scripti. Certe *postea se a conspectu* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 2. 5. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. *postea ab se consp.* Hav. *postea se ab consp.* Oxonienses B. N. et C. ut Hearne auctor est. Sensus vero postulat, ut distinguamus *versantem: postea se, ab consp. suorum ablatum, ex strep. tamen et clamore sen-*

sisse, &c. Ceterum *ablatum, e strepitu tamen et clamore* Lov. 2. *ablatum, tū ex strepitu tum et clamore* fragm. Hav. *ablatum, ex strepitu tū et clamore* Lov. 4. 5. et Gaertn. Prius illud *tum* in fragm. Hav. natum est ex repetitione ultimæ syllabæ proximæ vocis *ablatum*; posterius vero, quod in eodem et seqq. obcurrit, ex compendio *tū*, quo vox *tamen* notari solet. Vide ad xxii. 17. § 5. Excusi vetustissimi male neglexerant τὸ *tamen*, quod Aldus retraxit, reliquis codd. meis eam lectionem adprobantibus. In prioribus edd. Gronovianis errore operarum vulgatum est et *strepitu tamen et clamore*, quod tamen fideliter etiam Doujatius recepit. Paulo post *exercitum certamen*, pro *extractum cert.* perperam Port.

Credere perumpi potuisse] Bene ita prisca edd. Attamen Pall. Mss. tres *prorumpi*: ut supra modo c. 39. 'Qui quum sæpe conati nequissent prorumpere ad suos.' c. 40. 'An tu cohorsque in castra vestra virtute proruperitis.' Gebh. *Prorumpi potuisse* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Verum ea lectio et hic et locis a Gebhardo laudatis ex librariorum aberratione nata esse censi debet. Vide quæ notantur ad c. 39. § 4. Vox autem *credere* abest ab omnibus editis, quos vidi, Aldo antiquioribus. Is autem primus addidit, et omnes scriptos concinentes habet.

§ 6 *Exercitus ubi esset, se nescire*] *Exercitum si ibi esset* Flor. Unde suspicio nasci posset, legendum esse, *Exercitum, ubi esset, se nescire*. Ita Plantus in Menæchm. ii. 1. 21. 'Ego illum scio, quam cordi carus sit meo.' Livius ii. 57. 'Distractam lacertamque rempublicam magis, quorum in manu sit, quam ut incolumis sit, quæri:' ubi plura notantur. Ita et Græci loquuntur. Lucian. in Amor. p. 874. Οὐκ ἀγνοεῖς τὸν θεόν, ὡς ὄξυς ἦν πρὸς Ἀφροδίτην. In Revivisc. p.

419. Οἶσθα τοῦτον, ὅστις ἦν. Xenoph. Hist. Græc. i. i. p. 439. Ἐσκόπει αὐτοῦ ἐπιτηδείους, εἰ παρέλησαν. Similiter D. Lucas in Euang. iv. 34. Οἶδά σε, τίς εἶ. Quum tamen reliqui nihil mutant, a vulgato non recedo. Quin et ipse librarius cod. Flor. vel quem ille secutus est, sese emendasse et scripsisse *exercitum s ubi esset* videtur, ut litera *s* indicet, pro *exercitum* legendum esse *exercitus*. Pro *s ubi* deinde datum est *si ibi*, litera *u* in duplicem *i* divisa.

Velut ipse in re trepida loci præsidio se suosque sit tutatus, sic consul] *Qui velut ipse Gaertn. velut ipse qui* Lov. 2. Deinde in *trepida re loci præsidio* idem Lov. 2. atque insuper Lipsiens. Harl. 2. et Hav. in *trepido loci præsidio* Lov. 4. et 5. Tum vox *loci* exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. Denique *si consulem* Leid. 1. et Lov. 5. ultima litera τῶ *sic* intercepta a prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. *sed consulem* Lov. 2. et Lipsiens. *etsi consulem* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *sic consul est* Gaertn.

§ 7 *Nec Volscorum meliores res esse credere, quam populi Romani fortunam*] Non potest esse Livii. Primum inanis est abundantia in illis, *res, fortuna*. Dein 'populi Romani fortuna' est aliquid amplius angustiusque, quam ut huc conveniat. Lege cum splendidissimo Schelio nostro, *quam populi Romani. Fortunam noctemque*. J. F. Gron. Ita minima interpunctionis mutatione Gronovius, præeunte Schelio, locum hunc restituit, quam etiam Doujatius et Clericus receperunt. In priori ed. notarum ad vi. 30. § 6. Gronovius monuerat, scribendum *Romanorum*, deleto τῶ *populi*. Quin et conjici posse, *Nec Volsc. meliorem esse credere quam Romanorum fortunam*. Sed recte secundis entis hanc conjecturam deseruit. Mox vocula connectens que omittitur in Lov. 2. Tum *terroris mutui*, pro *erroris mut.* vetustiores impressi; pro

quo Aldus quidem in contextu *erroris* restituit, in erratis tamen *terroris* revocavit. Frobenius deinde 1531. alterum iterum admisit; idque recentiores servarunt. Utrumque sensui convenire potest. Quum tamen scripti constanter stent a lectione Aldina et Frobenii, eam etiam a Livii manu profectam esse, non dubito. Alibi sæpe hæc vocabula in scriptis membranarum permutantur. Vide ad XXIV. 30. § 6.

Precauemque deinde, ne se fessum labore ac vulneribus tenerent] *Precauemque demum* edd. principes usque ad Aldum, qui dedit *deinde*. Neque aliter præferunt omnes scripti. 'Demum' et 'deinde' sæpe in scriptis confundi solent. Vide ad XL. 22. § 1. Præterea *lab. ac vulnere tenerent* Leid. 2. et Lov. 1. *lab. ac vulnere teneretur* Leid. 1. solito errore. Ita mox § 10. *damnant*, pro *damnatur*. Vide plura ad XXXVIII. 40. § 1. *lab. ac tenerent vuln.* Port.

Cum ingenti laude, non virtutis magis, quam moderationis, dimissum] Hæc ab iis pendunt quæ in principio capituli leguntur: 'Adversus hæc Tempanii oratio incompta fuisse dicitur.' Sic in simili hyperbato nominativo subjicitur accusativus II. 5. 'Forte ibi tum seges farris dicitur fuisse matra messi:' et multis interjectis: 'ita in vadis hæsitantis frumenti acervos sedisse illitos limo:' et apud Sueton. in Othon. c. 7. c. 12. et in Vespas. c. 5. *Duk.* Oratio hic videtur hiare, neque habere *τὸ dimissum*, ut et præcedens *precauemque*, quo referri possit. Sæpe quidem Livius, post relatam atque historiæ contextui insertam alicujus sermonem, orationem eodem modo eademque forma per texere solitus est, qua eam ante sermonem illum inceperat. Tale exemplum occurrit II. 32. ubi quum dixisset, 'Nihil aliud quam hoc narrasse fertur:' interjecto deinde apologo, quem Agrippa Menenius adhibuit,

ita pergit: 'Comparando hinc, quam intestina corporis seditio similis esset iræ plebis in Patres, flexisse mentes hominum:' ubi illud *flexisse* pendet a præcedenti *fertur*. Simile autem hic prætendi nequit. Quum enim præcesserit 'Tempanii oratio incompta fuisse dicitur,' hic etiam, si inde penderet oratio, dicere debuisset, *precansque deinde, ne se fessum labore ac vulneribus tenerent, cum ingenti laude, non virtutis magis, quam moderationis, dimissus*, nempe 'fuisse dicitur,' quod in principio capituli præcessit. Vel itaque dicendum, Livium in compositione orationis variasse, atque unum verbum dupliciter construxisse, 'dicitur oratio incompta fuisse' et 'dicitur precauem dimissum fuisse.' Ita 'imperarunt, ut sacerdotes conquirent, &c. ædiles plebis videre,' &c. dixit XXXIX. 14. § 9. ubi vide plura exempla. Non tantum autem priorem, sed et alteram constructionem Livio usurpatam fuisse, probant ea quæ notantur ad I. 31. § 8. Vel probanda est lectio cod. Neapol. Latini, ut et quarumdam ex priscais edd. *dimissum accipio*. Verbum autem 'accipio,' quod in nullo meorum codd. repertum profiteor, non habent etiam vetustiores edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Postea vero in contextum admissum primus omiserat Aldus, inter errata vero id iterum addendum monuerat. Unde sequentes nonnulli servarunt usque ad Froben. qui 1531. eiecit. Id tamen vocabulum in simili processu orationis Livius sæpius adhibuit. Supra III. 67. 'Ibi in hanc sententiam locutum accipio.' c. 69. 'Hæc omnia adeo nature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die, a quæstoribus ex ærario prompta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo sint:' ubi alia vide. c. 70. 'Trinmphum nec ipsos postulasse, nec delatum iis ab senatu accipio:' ubi etiam in uno cod. deerat verbum *accipio*. Infra

hoc lib. c. 54. 'Auctores fuisse tam liberi populo suffragii Icilius accipio.' VI. 39. 'Id ægre Patres passos accipio; dictatorem propinqua cognatione Licinii se apud Patres excusare solitum.'

§ 8 *Quum hæc agerentur, jam consul via Lavicana*] *Tò hæc deficit in Leid.* 1. *Quum agerentur hæc præferunt vetustiores excusi usque ad Aldum.* Deinde *via Lanicana* Lipsiens. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. 1480. *via Lavicina* Voss. 1. a m. pr.

§ 9 *Non ab se magis enixe amovens culpam*] Pal. Ms. 2. *non ab se enixe magis movens culpam.* Gebh. *Non a se magis enixe amovens* Voss. 1. et Lov. 3. *non ab se enixe magis amovens* Harl. 2. et Hav. *non a se magis amovens* Leid. 2. *enixe amovens* fragm. Hav. *enixe amovens* Lov. 4. *enixe amovens* Leid. 1. et Harl. 1. *non a se magis enixe amovens* Gaertn. Paulo ante *in urbem ingressus est consul* Harl. 2.

Meritis laudibus ferens] *Laudibus meritibus ferens* Port. *meritis ferens laudibus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 10 *Mæstæ civitati ab re male gesta et iratæ ducibus*] Mirum lectionis monstrum est in Lov. 2. 4. et Gaertn. *a re male gesta et ex inanite mittit ducibus.* in Lov. 5. *et exinatute ducibus.* Voss. 2. *habet et mite ducibus.* Lov. 3. *et inite ducibus.* Lipsiens. *et irupte duplicibus.* Mox prænomen Postumii Marcus deest in Lov. 2.

Tribunus militum pro consule ad Veios fuerat, decem militibus æris gravis damnatur] 'Tribuni militum pro consulibus magistratum inveniunt' dicit Liv. IV. 7. id est, loco consulum creati. Sed nusquam alibi, credo, ita, ut hic, loquitur de tribuno militum hujus generis. An fuit *Tribunus militum P. C.* id est, potestate consulari? Duk. *Proconsul* Lov. 4. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *Tum damnatus* Leid. 2. Lov. 1. et Lipsiens. *damnant* Voss. 2. Vide hoc cap. ad

§ 7. *damnat* Gaertn. Vide ad x. 10. § 1.

§ 11 *T. Quinctium collegam ejus*] Tres apud Veios tribuni male pugnant, M. Posthumius, C. Furius, et T. Quinctius: ait enim c. 31. 'Docummentoque fuere, quam plurimum imperium bello inutile esset.' Hic duobus dies dicta narratur. C. Furius nulla mentio. Id etiam mirum, quarto demum anno reos factos, quum triennio ante magistratum abissent. *Glar.* Ratio, cur C. Furius mentio non fiat, illa esse posset, quod forte paulo post gestum tribunatum consularem obierit, antequam collegæ ejus accusarentur.

Quia et in Volscis consul, &c. res prospere gesserat] Voculam *et*, a prioribus omissam, primus addidit Aldus. Eandem servant omnes scripti. Deinde *in Volscos* Port. quod exponi posset, adversus Volscos, quomodo 'bellum in Italiam,' pro Italiæ inlatum, adversus Italiam. Vide ad Epit. Liv. lib. XXI. At reliqui editam lectionem tuentur, quam propterea etiam præfero. *In Volscis* est in agro Volso, in regione Volscorum. Supra II. 31. 'Dum hæc in Volscis geruntur.' c. 63. 'Melius in Volscis imperatum est.' cap. 64. 'Et in Volscis respublica egregie gestatum ducis, tum militis opera.' Ita 'in Æquis' II. 60. 'In Æquis inter consulem ac militem comitate ac beneficiis certatum est.' III. 3. 'In Æquis nihil deinde memorabile actum.' 'In Sabinis' II. 62. 'Alter consul Æmilius in Sabinis bellum gessit.' Præterea *rem prospere gesserat* Lov. 4. Vide ad III. 70. § 10.

Dictatoris Postumii Tuberti, et ad Fidenas legatus dictatoris] *Dictatoris alterius Post.* Lov. 1. Sed *τò alterius* ex seqq. perperam repetitum est. *Postumi* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide ad § 1. hujus cap. et ad VI. 27. § 4. Deinde *Tuberti* Hav. Tum vocula *et* non adparet in Port.

At omnia hæc verba deficient in Leid. 2. ob vocis *dictatoris* repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11. Deinde *Marci Æmilii*, pro *Mamerci*, Gaertn. *M. Æmilii*, vel *Æmilii* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad cap. 31. § 5.

Culpam ejus temporis in prædamnatum collegam transferentem, omnes tribus absolverunt] *Culpam temporis ejus* Lov. 4. Tum in *damnatum coll.* Lov. 5. in *Postonium damnatum coll.* Voss. 2. Male. Eodem verbo etiam alibi utitur Liv. ut v. 11. 'Et tamen eos tot judiciis confossos prædamnatosque venire ad populi judicium.' xxxvii. 18. 'Prædamnata spe æquo dimicandi campo.' Præterea *omnis tribunus absolventur* Harl. 2.

§ 12 *Profuisse ei Cincinnati patris memoria dicitur*] *Profuisse et Cincinnati memoriæ patris dicitur* Port. a m. pr. pro quo *memoria* factum est a m. sec. *profuisse ei memoria Cincinnati dicitur patris* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tum *virî venerabilis* trajectis vocibus iidem Leid. 2. et Lov. 1. Vox *virî* deest in Lov. 4. et 5.

Ne se brevi reliquo vitæ spatio tam tristem nuncium ferre ad Cincinnatum paterentur] Mirum est, nisi habuit in memoria illa Neoptolemi ad Priamum Virgîlii *Æneid.* ii. 548. 'referes ergo hæc, et nuncius ibis Pelidæ genitori: illi mea tristia facta Degeneremque Neoptolemmum narrare memento.' *Grut. Perbrevis reliquo vitæ spatio* Harl. 2. et Hav. *brevi reliquæ vitæ spatio* ed. Mediol. 1505. Male. *Brevi reliquo vitæ spatio* dictum est per ellipsin participii verbi substantivi, quod Livio frequens est. Vide hoc lib. ad c. 47. § 7. Hinc *tam triste nuncium* Lov. 5. et edd. Francof. 1578. omnesque seqq. usque ad Gronov. qui a. 1665. *tam tristem nuncium* restituit; ut non modo omnes priores excusi, sed et scripti reliqui præferunt. Quum itaque hunc locum lau-

dasset Ol. Borrich. in *Analect.* ad *Cogitat. de Ling. Lat.* p. 44. ut doceret *nuncium* neutro genere usurpari apud optimos scriptores, recte Cellar. in *Cur. Poster.* c. 5. p. 199. ci obposuit vetustiores edd. recentemque Gronovianam *tam tristem nuncium* præferentes; de qua lectione ne dubium superesse possit, efficit consensus Mss. Tum ad *Cincinnatum ferre pateretur* Port. *comperentur* Gaertn.

CAP. XLII. § 1 *Plebs tribunos plebis absentes Sex. Tempanium*] Hoc *absentes* qua ratione dictum sit, lector despiciat. Ceterum horum tribunorum quatuor fuere, qui sub C. Sempronio militaverant adversus Volscos, ut statim subnectit auctor: quare disjungendum *Antistium et Spurilium*, quos quidam codd. unum faciunt. *Glar.* Nescio quid difficultatis invenerit Glareanus in voce *absentes*, ut lectorem despiciere jusserit, qua ratione id dictum sit. Sæpius absentium ad honores evectorum meminit Livius. Mox hoc lib. cap. 48. 'Spurii Mæcilius quartum et Metilius tertium tribuni plebis, ambo absentes, creati.' vii. 26. 'Æmulumque decoris sui absentem M. Valerium Corvum consulem renunciavit.' x. 22. 'Consules creati Q. Fabius et P. Decius: Ap. Claudius prætor, omnes absentes:' ubi recte Sigonius monet, non tantum *absentes* in hac re vocari, qui ab Urbe aberant, sed etiam qui, quum in Urbe sint, tamen absunt a campo, ubi comitia habentur, et honorem non petunt. xxvi. 22. 'M. Claudium Marcellum, fulgentem tum Sicilia domita, et M. Valerium absentes consules dixerant:' ubi iterum vide Sigonium. Ceterum *Plebes tribunos plebis* Hav. *Plebs tribunos plebi* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. quod eorum fide admisi. Deinde *absentem* Hav.

Sex. Tempanium, A. Sellium, et Antistium et Spurilium fecit] In duobus

posterioribus tribunis puto esse mendum. Movet enim me nova nominandi ratio, quod *Tempanium*, de quo ante locutus est, prænominis suo afficiat, ignotos homines *Antistium* et *Spurilium* suo spoliis. Suspicio autem prænominis horum latere in illis duobus vocibus *et, et*, legendumque esse, *Sex. Tempanium, A. Sellium, Sex. Antistium, et Sex. Pompilium*. Nam *Sex. Pompilium* hoc anno cum *Antistio* tribunum post tradit Livius c. 44. cum inquit, 'Petentibusque inter aliquot plebeis filio Antistii tribuni plebis, et fratre alterius tribuni *Sex. Pompilii*.' Nostram porro conjecturam adjuvat etiam vetus lectio, quæ, pro *Spurilio, Sex. Polium* habet. Errorem inde ortum puto, quod, qui *Sex. Pompilium* scripturus erat, *S. Pompilium* scripsit: inde alius *Spurilium*. Sigon. Placuit Sigonio repone *Sex. Pompilium*. Sed id remotius est a vestigiis literarum lectionis antiquæ *Spurilium*. Grut. Quos veteres libros intelligat Sigonius, non assequor. Nam mirifice eorum auctoritate paratragediatur, legens *Sex. Antistium et Sex. Pompilium*. Vulgatum agnoscunt Pall. tres. Campanus et *Antistium et Spurillum fecit*. Gebh. *A. Sellium, et Antistium, et Spurillium* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *A. Sellium, et Antistium Spurillium*, Lov. 3. *A. Sellium, et Antistium Spurillum* Voss. 2. *A. Sellium, Antistium et Spurillum* Harl. 2. *A. Sellium, Antistium et Spurium* Hav. *A. Sellium, et Antistium, et Spurillium* Harl. 1. *A. Sellium, et Antistium, et Spurillum* Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. et pleræque edd. ante Sigonium. *A. Sellium et Antistium Spurillum* tres Ascensii edd. priores et Parisina 1529. Sigonius deinde, quem admodum conjectit, etiam edidit *A. Sellium, Sex. Antistium et Sex. Pompilium*. Eo posteriores nonnulli editores plerarumque præcedentium edd. lectionem revocarunt. Pighius deinde in *Annal.* ad CCCXXI. p. 190.

duos posteriores tribunos hujus anni vocat *L. Antistium* et *Sp. Icillum*; quam lectionem recepit Gruterus in postrema ed. exhibens *L. Antistium, Sp. Icillum*. Gronovius denique, partim Pighii, partim Sigonii lectione probata, vulgari curavit *L. Antistium, Sex. Pompilium*, quod recentiores ad hunc diem omnes admiserunt. Si tamen omnium fere codicum lectioni quam proxime inhaerere velimus, adparet, id in Sigonii et Pighii conjecturis rejiciendum esse quod vulgo probatur, et contra id probandum esse quod vulgo rejicitur. Ipsi enim literarum ductus aperte indicant, legendum esse *A. Sellium, Sex. Antistium, et Sp. Icillum*. Antistii prænomen *Sextus* sive *Sex.* latet in priori vocula *et*. Ex vocibus autem *et Spurillum* vel *et Spurillum* formare *et Sp. Icillum*, sive, ut scribi debet, *et Sp. Icillum*, facillimum est. Cur vero Antistio prænomen *Lucii* tribuat Pighius, nulla probabilis ratio obcurrit. Prænomen id quidem in gente Antistia receptum fuit, verum similiter etiam *Sextus* XXVII. 36. 'Missi deinde cum iis legati ab Roma *Sex. Antistius* et *M. Retius* ad rem inspiciendam.' Deinde falsum est quod Sigonius ex Livio probare conatur, *Sex. Pompilium* hoc anno tribunum plebis fuisse. Ipse enim locus, quem laudat, pertinet ad res biennio post hunc annum gestas. Præterea qua fronte, quæso, *Sex. Pompilium*, tribunus plebis creatus, hoc anno collegæ *L. Hortensio, C. Sempronium* anni prioris consulem ob res male in Volscis gestas accusare conanti, obstitisset, et tamen ipse eidem Sempronio ejusdem criminis biennio postea diem dixisset? cujus accusationis iniquitas multo conspectior foret, si, ut Sigonius arbitratur, eodem anno, quo professus erat, se pro imperatore suo, qui sibi parentis esset loco, vestem mutaturum, eundem ejusdem criminis accusasset, ac condemnasset. Immo

hoc uno argumento satis evinci potest, tribunum plebis, qui hoc anno apud collegas pro Sempronio deprecatus est, diversum esse ab eo, qui biennio postea ipsum reum egit, adeoque ex vocibus *et Spurilium* non fingendum esse *et Sex. Pompilium*: præterquam quod conjectura hæc, ut Gruterus observat, a vestigiis literarum veteris lectionis remotior sit: quum contra ductus literarum in vocibus *et Spurilium* non multum recedant a vocibus *et Sp. Icilium*. Accedit prænomen *Spurii* in gente *Icilia* non incognitum fuisse. Certe *Sp. Icilius* memoratur II. 58. Objici posset, inter accusatores Sempronii biennio postea etiam exstitisse Antistium tribunum plebis, licet etiam hoc anno Antistius tribunus plebis pro eo apud collegam Hortensium deprecatus fuerit; adeoque id in Pompilio tanto perire obstare non posse. Verum aliunde constare nequit, Antistium, qui hoc anno, eumque, qui biennio post tribunatum plebis obtinuit, unum eundemque fuisse; quod tamen de *Sex. Pompilio* hujus et illius anni tribuno plebis Sigonius sibi persuadebat. Quin immo Pighius, qui hujus anni tribunum *L. Antistium* vocavit, illum a. cccxxxiii. *M. Antistium* dixit. Quum itaque lectio edita, quæ tantum ex conjectura sine codicis auctoritate recepta est, verisimilis non videatur, eaque, quæ in codd. et priscis excusis obcurrat, aperte mendosa sit, neminem vitio mihi versurum spero, si et ipse conjecturam, a codicum scriptura quam minime recedentem, in contextum receperim.

Quos et pro centurionibus sibi præferant, Tempanio auctore, equites] Atqui centuriones peditum sunt, non equitum. Sed dicit, ut puto, Livius equites, quum ad pedes descendissent, se in centurias divisisse, et sibi, ut qui tum pedibus pugnarent, centurionum instar duces præfecisse. *Duk.*

§ 2 *Quum odio Sempronii consulare nomen offenderet*] Id est, offensum, invisum esset: vel *offenderet*, nempe cives, populum. Cic. pro Milone c. 36. 'Quæ si vos cepit oblivio, aut si in me aliquid offendistis, cur non id meo capite potius luitur, quam Milonis?' ubi vide Manutium, Hotomannum, et Grævium; Gronovium etiam ad Gellii Noct. Att. I. IX. c. 15. *quum odio Sempronii consulare nomen hæbat*, id est *habebat*, Lov. 5. *Sempronius*, pro *Sempronii*, Lipsiens.

L. Manlius Capitolinus] *Julius*, pro *Lucius*, Harl. 2. Deinde *Manilius* Lov. 3. *Manillius* Lov. 1. *Manilius* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et editi ante Aldum. Passim has voces commutari, dicendum erit ad xxxiv. 53. § 2. Paullo ante *creare*, pro *creari*, Gaertn. Paullo post autem *Quintius Antonius Merenda* Hav. Vide ad III. 1. § 1. *Q. Antonius Nerenda* Lov. 3.

L. Papirius Mugillanus] Hic deest nomen quarti tribuni: is est *L. Servilius Structus*, quem Livius a. cccxxviii. iterum fuisse tradit c. 47. nec tamen apparet, quo anno primum fuerit, nisi hoc anno fuisse dicamus, quo tres tantum videmus tribunos militum nominari, quum jam quatuor quotannis cæpissent fieri. Multos autem etiam alios in vulgatis libris desiderari, infra ostendam. *Sigon.* Sigonio consentit Pighius in *Annal.* ad a. cccxxxi. p. 190. Alibi etiam nomina tribunorum militum consulari potestate in Livio desiderari, Sigonius docet hoc lib. ad c. 44. § 13. et ad c. 47. § 7. et § 8. Ceterum *Mugillanus* habent Flor. Voss. 1. Lov. 4. 5. Gaertn. et Hav. *Mugillanus* Leid. 1. Harl. 1. et Voss. 2. *Mugillianus* Lov. 1. *Mugulinus* Lov. 2. Lipsiens. et Port. Vide hoc lib. c. 7. § 10.

§ 3 *C. Sempronio consuli anni prioris diem dixit*] In hoc prænomen Sempronii consentiunt iterum codd. invitis edd. principibus, qui male *A.*

Sempronio usque ad Aldum præferunt. In uno tantum Lov. 3. prænomen omittitur. Vide hoc lib. ad c. 37. § 1. Tum vox *consuli* deficit in Lov. 3. Hinc prioris anni diem dixerat præfert Port.

Orarent, ne imperatorem suum innoxium] *Clamarent* Harl. 2. et Hav. Deinde *obnoxium* primæ edd. invitis omnibus codd. qui in *innoxium*, quod jam Aldus recepit, conspirant.

In quo nihil, præter fortunam, reprehendi posset.] Gebhardus ad II. 56. § 11. ex Pal. 3. legebat *repreudi*. Vide ad II. 29. § 4. Hic tamen omnes codd. in receptam lectionem conspirant. Soli tantum Leid. 2. et Lov. 1. transpositis vocibus præferunt *posset reprehendi*.

§ 4 *Quæ in speciem modo jactentur]* *Quæ in spem modo jactantur* Gaertn. Voces *spes* et *species* passim in libris vetustis a librariis confunduntur. Vide ad III. 9. § 13. *in paciendo perperam* Flor. *In speciem*, ut lib. III. c. 40. 'Alia sententia, asperior in speciem, vim minorem aliquanto habuit:' ubi vide. Panllo ante *ne precibus*, pro *nec prec.* Lov. 5. Vide ad III. 47. § 7.

§ 5 *Modo ad eum conversus, ubi illi patricii spiritus, ubi subnixus et fidens]* *Ad eum modo* alio ordine Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tum *conversum* Gaertn. Mox *illi* dceat in Lipsiens. et Port. Hinc *ut subnixus* habet Gaertn. alibi etiam obvio errore. Vide ad XXIV. 15. § 1. *Ubi submissus* Lov. 3. et Voss. 2. simili errore ac obcurrit III. 26. § 9. cap. seq. § 5. et alibi. *ubi subnoxius* Lov. 4. Vide ad VI. 12. § 8. *ubi subnixus* fragm. Hav. Vide ad II. 50. § 9.

Sub tribunicia umbra consularem vi- rum delituisse] Lectionem codicis Pal. 1. non extrico, *deutuisse*. Camp. edidit *delicuisse*. Gebh. *Delicuisse* unus meorum Harl. 2. Reliqui omnes vulgatum constanter tuentur. Doujatius tamen, caussatus in re præseuti

agi, scribendum existimat *delitescere*.

§ 6 *Vos autem, si reum perago, quid acturi estis? an erepturi jus populo]* *Aut, pro autem*, Gaertn. Ita alibi etiam peccarunt librarii. Vide ad Livii III. 52. § 6. IV. 6. § 6. V. 34. § 4. et sæpe. Tum *si rerum perago* Flor. Vide ad V. 47. § 10. *si rem perago* Lov. 5. Lipsiens. a m. pr. et edd. principes, invitis scriptis reliquis; qui Ascensio a. 1516. *reum perago* recte substituenti, constanter consentiunt. De locutione 'reum peragere' vide Brisson. de Verborum, quæ ad jus pertin. signific. in voce 'Peragere,' et Cortium ad Plinii Epist. III. 9. § 4. *Res autem* et *reus* etiam alibi commutari solent. Vide ad XLV. 37. § 8. *si reum peragro* Harl. 1. Mox *qui acturi estis?* Hav. Hinc vocula *an* deficit in Lipsiens. Denique *erepturi jus populo* Ro. Lov. 4. Harl. 2. Port. a m. sec. et Hav. Vide ad cap. seq. § 5. *Erepturi quidem jus populo* pris-cæ edd. Sed vocem *quidem*, quam Aldus expunxit, ignorant etiam omnes scripti.

Et eversuri tribuniciam potestatem] Antiqua lectio et *eversuri tribuni potest. pl.* Itaque scribe, et *eversuri tribuniciam potestatem plebi*. Rhen. Rhenanus adstruxit contra omnes et scriptos et cudos libros *potestatem plebi*. Ergo iterum eo pedem ferat, unde intulit. *Gebh.* Vox ultima, *plebi*, et insolentem reddit orationem, et reperta nusquam in excerptis nostris. Rhenanus adlevit, nos abrasimus. *J. F. Gron.* Vocem *plebi*, quum Rhenanus ex suo cod. addidit, Gebhardus autem et Gronovius in nullo suorum inventam, iterum delendam monuerunt, in meis etiam ut et illis, quos Hearne Oxonii consuluit, non adparuit. Omnium igitur consensus unius dissentientis auctoritati merito prælatum est.

§ 7 *De omnibus summam populi Romani potestatem esse dicerent]* *Summam primam potestatem*, id est *Patrum*, Lov. 2.

quæ lectio nata est ex compendio scribendi *p. r. pro populi Romani. Summam potestatem populi Romani, ordine vocabulorum mutato, Harl. 2. qui paullo ante Quum illi, de Sempronio exhibet, vocula et neglecta. Vide ad II. 44. § 3. Verbum esse etiam exsulat a Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Paulo post *judicium tollere*, exsulante media voce *populi*, iidem Leid. 2. et Lov. 1. Mox etiam aut omittitur in Lov. 3.*

Si preces suæ pro imperatore, &c. non valuisse] *Si præcessum aut pro imperatore* Lipsiens. *si proconsule aut pro imperatore* Lov. 2. et 4. *si proconsule ac pro imperatore* Lov. 5. Duplici lectione juncta *si preces suæ pro consule ac imperatore* Hav. Mox *se vestem mutatuos cum eo* trajectis vocabulis Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 8 *C. Sempronium nihil moror, quando hoc est in imperio consecutus]* Solennia videntur fuisse verba absolutentis reum judicis et dimittentis. *Rhen. Livius VIII. 35. 'Quum se nihil morari magistrum equitum pronunciasset, degressum eum templo lætus senatus, lætior populus, circumfusi ac gratulantes hinc magistro equitum, hinc dictatori, prosecti sunt:'* ubi vide Sigonium. XLIII. 16. *'Absoluto Claudio, tribunus plebis negavit, se Gracchum morari:'* quæ utraque exempla, una cum eo quod hic obcurrit, jam observavit Brissonius de Formul. lib. v. p. 488. Quin et eadem fere formula utebatur consul, vel quicumque senatum habens eum dimittebat, dicendo *'Nihil vos moramur, Patres conscripti.'* Vide eundem Brisson. de Formul. II. p. 191. Ceterum et hic codd. conspirant in Sempronii prænomen *C.* præter solos Leid. 2. et Lov. 1. qui *consulem Sempronium* præferunt: quum Aldo priores excusi legant *A. Sempronium*. Vide ad hujus lib. c. 37. § 1. *C. Sempronius* exhibent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Port. Hav. et fragm. Hav. a

m. pr. *C. Sempronius nihil majus, quam hoc, est in imp. cons.* Lov. 4. 5. et Gaertn. *C. Sempronius nihil majus, quam hoc, est imp. cons.* Lov. 2. et Harl. 2. *quando hoc imp. est cons.* Hav. deficiente præpositione *in*, quæ exclusa est ob similitudinem ductum literarum in voce proxima *imperio*. Vide ad III. 41. § 6. Paulo ante *proles Romana*, pro *plebs Romana*, quasi varia lectio adscribebatur in cod. Oxon. N. teste Hearnio. Sed forte manus librarii aberravit, et scribere voluit *plebes Romana*. Præterea vox suos deficit in Lov. 5.

§ 9 *Nec pietas quatuor tribunorum, quam Hortensii tam placabile ad justas preces ingenium]* *Nec pietas minor trib.* Lov. 3. fragm. Hav. et ed. Rom. 1472. *Nec pietas minor tibi trib.* Voss. 2. penultimæ tamen voci subjiciuntur notæ, quibus eam expungendam esse librarius indicavit. *Nec pietas minor quatuor tribunorum*, duplici lectione juncta, ed. Parm. 1480. Vox autem *minor* nata est ex non intellecto, quo vox *quatuor* scribebatur, compendio $\overline{ij}^{or}$. Illud *minor* deinceps a librario Gaertn. mutatum est in *major*. Solent autem alibi librarii eas voces commutare. Vide ad XLV. 25. § 7. Deinde *quumq; Hortensii* Lov. 2. Mox *tam plac. ad tam justas preces ing.* Leid. 2.

Paviter plebi Patribusque gratior fuit] Vet. lib. *gratius*, ut respondeat voci proximæ *ingenium*, non remotæ *pietas*. Sigon. Scholium hoc in postrema Sigonii ed. quæ eo diu mortuo demum prodiit, omissum restitui. Eandem autem, quam in vet. lib. invenit, lectionem *gratius fuit* servant edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. ut et ex codd. meis Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. nisi quod in codice, ultimo loco memorato, a m. pr. exstiterit *fuit gratius*.

§ 10 *Qui ambiguam victoriam Vol-*

scorum pro sua amplexi fuerant] Ablegant τὸ *Volseorum* Pall. tres et antiquissima ed. *Gebh.* Vocem *Volseorum* ignorant etiam Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. a m. pr. Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. et vetustiores edd. usque ad Aldinam, quæ prima eam exhibuit. Ei vero concinunt Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. altera. Neque causam video, cur illud vocabulum negligendum sit, præsertim optimæ fidei codd. id constanter tinentibus.

CAP. XLIII. § 1 *Cn. Fabio Vibulano*] *Numerius*, quod prænomen litera *N.* notatur, erat Fabiis familiare, ut ostendi in prænominibus ex Festi sententia. Hic autem *Fabius Numerius* dictus est, auctoribus scriptoribus Capitolinis. Nota autem *Numerii N.* ubique fere per mendum in *Cn.* conversa. *Sigon.* In *Livio* aliisque etiam auctoribus *Fabii* prænomen *Numerius* fere intercidit, quod per *N.* literam signare solent veteres, veluti hoc loco clare ostendunt *Fastorum Romanorum* fragmenta Capitolina, quæ hunc consulem recte *N. Fabium* vocant, non *Cnæum*, sicut in *Livio* depravarunt hujus prænominis ignari. Romanis quidem marmoribus apud prime congruit *Sex. Pompeius*, adserens *Numerii* prænomen numquam prius fuisse in gente *Fabia*, quam *Q. Fabius*, qui solus, reliquis ad *Cremeram cæsis*, superfuit, divitiarum causa *Numerii Otacilii* filiam duxit ea conditione, ut, qui primus ex ea natus esset, filius prænomine avi materni contra morem Romanum *Numerius* appellaretur. Quod datum a *Fabio* fuisse dicit, et postmodum aliquamdiu illud prænomen in ea gente permansisse. Adstipulatur his etiam *Valerius* de prænominibus, qui eadem fere narrat. *Pighius* in *Annal.* ad a. cccxxxii. p. 190. Pall. 1. ac 3. *Cn. M.* utrumque prænomen librarius adnotavit,

quia noluerat electione deerrare. *Marci* prænomen habet quoque *Andreas*. Sed *Sigonius* existimat *Numerio Fabio Vibulano* legi debere fragili admodum ratione. Ceterum pro *Vibulano* plerumque expressit *Campanus Babulano*, ut supra quoque adnotare memini. *Gebh. Cn. M. Fabio* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et *Kloekian. cum Fabio* Voss. 2. *cum M. Fabio* Lov. 2. et Port. Voci tamen priori in posteriori Ms. adiectæ sunt notæ, quibus librarii aliquid perperam scriptum atque expungendum esse indicare consueverunt. *M. Fabio* Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *M. M. Fabio* Lov. 1. *Cons. M. Fabio* fragm. Hav. *Cn. M.* pro *Numerio*, præfert etiam Lipsiens. sed in eo nomen gentile *Fabio* non exstat. *Sigonio* et *Pighio* adsentiendum esse, nullus dubito. Nam etiam alibi infra prænomen *N.* sive *Numerius*, abiit in *Cn.* sive *Cnæus*. Vide ad *XLI.* 28. § 5. Illud enim indoctis librariis incognitum in quævis alia mutatum est, unde hæc lectionum prodigia, quæ hoc loco in Mss. obcurrunt, enata sunt. Id autem tum in *Fabia* tum etiam in quibusdam aliis gentibus reperiri, constare potest ex illis, quæ notat *Spanhem. de Præst. et Usu Numism.* tom. ii. dissert. 10. p. 25. et 26. Cur autem *Gebhardus* tradat, fragili ratione nisum *Sigonium* ita scripsisse, non adsequor; siquidem conjectura hæc nitatur auctoritate marmorum Capitolinorum, ut *Sigonius* et postea *Pighius* docuerunt. Et quidem reducendæ antiquitatis causa, quæ jam pene oblitterata est, prænomen hoc unica litera *N.* scribendum curavi, ut viri docti præceperunt. Vide *Sigonium* de *Nominib. Roman.* c. 3. p. 345. Utrum vero *Q. Fabius N. Otacilii* filiam uxorem ducens filio primogenito socii prænomen inposuerit, quemadmodum ipsum promississe *Festus* in voce '*Numerius*,' et *Valer. Max. lib. x.* nar-

rant, incertum puto. Fabio enim hic memorato fratres majores fuisse verosimile est. Certe autem enim consules memorantur M. Fabius Vibulanus hoc lib. c. 11. et Q. Fabius Vibulanus c. 37. qui vulgo ejus fratres statuuntur. Nisi quis contendere vellet, priores ex alia priorum uxore susceptos esse, hunc vero primogenitum ex N. Otacilii filia; vel N. Fabium Vibulanum nihilominus omnium fratrum maximum fuisse, sed morbum vel aliam causam obstitisse, ne honores ante fratres minores gerere potuerit. Quod vero Doujatius ad hunc locum tradat, alium horum Fabiorum fratrem Marcum sive Cæum postea consulatum obtinuisse, vereor ne in eo graviter erraverit. Alius enim paullo post hæc tempora consul ex gente Fabia non obcurrit, quam memoratus c. 52. Verum is *Quinti* prænomen habuit, et non hujus Numerii frater, sed ex fratre ejus *Marco* prognatus esse statuitur. Ceterum *Vibulano* Voss. 2. *Jubulano* Leid. 2. Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *Jubilano* Lov. 4. 5. et Hav. *Vibilano* Port. et Gaertn. Vide ad III. 35. § 11. Vox *Vibulano* non conspicitur in fragm. Hav.

T. Quintio, Capitolini filio, Capitolino consulibus] *T. Quintio Capitolino, filio Capitolini, consulibus* Lov. 2. 4. Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. cum edd. principibus; quarum etiam quædam *T. Quintio Capitolino, Capitolini filio, consulibus* exhibent: et *Quintio Capitolino, filio Capitolini* Lov. 3. *T. Quintio, Capitolini filio, consulibus* Lov. 5. et Leid. 2. *T. Quintio, filio Capitolini, consulibus* Gaertn. Vulgata lectio primum mihi obvia fuit in edit. Frobenii 1535. eaque vera est. Vide hoc lib. ad c. 45. § 5.

Cui sorte ea provincia evenerat] *Cui sorte ea provincia* Gaertn. *cui forte ea provincie venerat* Leid. 1. et Lov. 3. 'forte' et 'sorte' ubique commutari, dictum

est ad I. 4. § 4. forte hic etiam præferunt quædam ex edd. principibus, quas vidi; ut Rom. 1472. Parm. 1480. Mediol. 1480. Tarvisina utraque, et quædam aliæ. Præterea *ea provincie venerat* Lov. 1. *provincia venerat* Klockian. Vide ad v. 12. § 6.

§ 2 *Quum trepidam tantum ostendissent aciem*] *Offendissent* Hav. Similiter in uno cod. peccatum erat hoc lib. c. 11. § 6. *ostendisset* Lov. 3. *Mox funditur, pro funduntur*, Port. a m. pr.

Itaque triumphus negatur] *Itaque ei triumphus* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. Deinde *triumphus negatus* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. et omnes edd. usque ad Gronovium, qui primus *negatur* edidit, pro quo iterum Hearne *negatus* revocavit.

Ob Sempronianæ cladis levatam ignominiam] *Sempronie cladis* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *Tum elevatam ignominiam* edd. vetustissimæ invitis scriptis, qui, ut Aldus edidit, *levatam* præferunt. Vide ad III. 72. § 7.

§ 3 *Minore, quam timuerant, dimicatione erat perfectum*] *Quam timuerat* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed τὸ *dimicatione* deficit in Harl. 2. Præterea *erat perfectum* Lipsiens. Vide ad xxxvii. 6. § 7.

Nec opinata moles discordiarum inter plebem ac Patres exorta est, cepta ab duplicando] *Nec inopinata moles* Lov. 5. duplicem lectionem *necopinata* et *inopinata* jungens. Vide ad III. 44. § 4. Sed vulgatum verius est, tum quod pro hac lectione stent omnes reliqui Mss. tum quod vox *necopinatus* apud Livium frequens sit. Vide ad IV. 27. § 8. Deinde *intra plebem* Voss. 2. et Lov. 3. passim obvio errore. Vide ad v. 27. § 3. Hinc a *duplicando* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et excusi Aldo priores. *ad duplicando* Leid. 1. Præterea *plebem et Patres* Lipsiens.

§ 4 *Quam rem, ut, præter duos urbanos quæstores, duo consulibus*] Mss. et

quicquid est mihi antiquitus pressorum, Andr. Tarvis. Ven. utraque, Bechar. Asc. Mog. Junt. Frob. *rem præter duos urbanos quæstores, duo qui consulibus*. Primus apud me alterum habet Cælius Curio. Nec magni momenti res est: sed tamen videntur dictare tot priores, *quam rem (præter duos urbanos quæstores, duo ut consulibus ad ministeria belli præsto essent) a consulibus relata*. J. F. Gron. Eadem lectionem, quam Gronovius in Mss. suis invenit, Hearne quoque reperit in Oxon. L. 2. N. et C. et ego in omnibus meis, nisi quod insuper Hav. præferat *duos qui consulibus*. Vulgatum autem non apud primum Curionem obvium fuit, sed jam antea exstare vidi in Frobeniana 1535. Basileensi 1539. Vascos. et Gryphiana 1548. omnia etiam hæc verba, *ut, præter duos urbanos quæstores, duo consulibus ad ministeria belli præsto essent*, deficient in ed. Mediol. 1480. Gronovii tamen conjecturam verisimilem puto. Mox *ad ministeria belli præsta essent* Leid. 1. Tum *ab consulibus*, pro *a consulibus*, Hav. Tà *a consulibus* exsulant a Lov. 4.

Consulibus tribuni plebis certamen intulerunt] Mire Pal. 2. *a consulibus ad tribunos plebis certamen intulerunt*. Gebh. Eadem lectio apud me superest in Lov. 2. Lipsiens. et Hav. Sed *a consulibus tribuni plebis*, vel *plebi, certamen intulerunt* habent Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et Port. *a consulibus ad tribunos plebis certam intulerunt* Gaertn.

Nam ad id tempus patricii creati erant] *Nam in id tempus* Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *nam id tempus* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. *nam id tempore* Flor. Leid. 2. in marg. Lov. 1. 2. et Lipsiens. in contextu. Nihil muto. *Ad id tempus*, est usque ad id tempus. Vide ad Epit. Liv. lib. cii. *ad id*, ommissa voce *tempus*, dixit m. 22. 'Quum

Delph. et Var. Clas.

ad id spectator pugnae adstitisset.' Mox *ex plebe fierent* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. 'Pars fierent,' ut 'pars fugerent' v. 38. § 5. ubi plura vide. Eorum tamen codicum auctoritas non satis gravis videtur. Reliqui enim omnes, etiam optimæ notæ, libri scripti constanter in vulgatum *fieret* conspirant.

§ 5 *Adversus quam actionem primo et consules et Patres summa ope enixi sunt*] Ms. Fuldensis *summa ope adnisi sunt*. Modius. Pall. tres Mss. et Andree, ut et Campani edd. *adnisi*. Gebh. *Adnisi sunt*, vel *adnixi sunt*, etiam omnes scripti mei, uno excepto Hav. qui *admissi sunt* præfert errore scribarum. Simili lapsu *submissus*, pro *subnisi*, habuimus c. 42. § 5. *Adnisi sunt* etiam omnes, quas vidi, edd. usque ad Cælium Curionem, qui primus vulgavit *enixi sunt*. Pro eo Gronovius recte iterum prisecam lectionem revocavit. Præterea *Adversus quam actionem ppl'i et consules*, id est *populi*, Gaertn.

Quemadmodum tribunis consulari potestate creandis usi sunt] Assuta videtur *usi sunt* a glossatoribus. *Grut. In ante tribunis revocandum* videtur e Mss. Hearnii et aliis edd. et potuit facile intercidere ob præcedens *m. Dnk. Verba usi sunt* in omnibus manu et typis exaratis exstant. Sed Gruterò familiare fuit quæ sine damno sensus abesse poterant invitis libris expungere. Vide ad xxiii. 34. § 15. *Insuper quemadmodum in tribunis* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et, ut Hearne auctor est, Oxon. B. et N. Neque aliter omnes excusi usque ad Grut. qui in postrema ed. voculam *in* neglexit, quam loco, unde perperam depulsa erat, restitui. Præterea *sunt usi*, transpositis vocibus, Gaertn.

Id æque in quæstoribus liberum esset arbitrium populi] Pro duabus vocibus

Livius.

21 H

id *æque* repone unum adverbium *ad-æque*. Rhen. *Id æque*, quod bene Rhenanus in *adæque* mutandum monuit, superest tamen in Hearnii Oxon. omnibus B. L. 1. 2. N. et C. Idem in meis inveni Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. a m. sec. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed certiores reliqui emendationem Rhenani firmant. Sæpissime apud Plautum adverbium hoc obcurrit. Tum vox *liberum* deficit in Lov. 4. Sed 'arbitrium populi' erat, licet quæstores ex solis patriciis crearet; at 'liberum arbitrium,' quum sive ex Patribus sive ex plebe eligi possent. Et sane 'liberum arbitrium' Livio in hac re familiare esse, vel Lexica jam diu monuerunt. 'Liberum suffragin' dixit hoc cap. 'Quæstores promiscue de plebe ac Patribus libero suffragio populi fierent:' et hoc lib. c. 3. 'Si populo Romano liberum suffragium datur, ut, quibus velit, consulatum mandet.' Deinde esse, pro *esset*, præfert Lipsiens. Præterea *arbitrium populi Romani* edd. antiquæ. Sed additam vocem, quam uno ore rejiciunt libri exarati, recte Aldus neglexit. Eamdem male quidam codd. etiam interponebant c. 42. § 6. Contra vocem *populi* negligent etiam Lov. 2. et Lipsiens. quæ tamen necessaria est.

Quum parum proficerent, totam rem de augendo quæstorum numero omittunt] *Proficiscerent* Hav. Tum de augendo numero quæst. alio ordine dictionum Harl. 2. et Hav.

§ 6 *Aliæ subinde, inter quas et agrariæ legis, seditiosæ actiones existunt] Seditiosæ factiones* Voss. 2. aberratione scribæ. Supra § præc. 'Adversus quam actionem primo et consules et Patres summa ope adnisi sunt.' 11. 31. 'Omnium actionum in senatu primam habuit pro victore populo.' 11. 1. 'Tribunicis se jactare actionibus principem civitatis querentes.' c. 20. 'Suscepisse collegam priorem actionem tam gravis rei facile passus.'

c. 24. 'Obtinuit tamen P. Lucretius præfectus urbis, ut actiones tribunicia in adventum consulum differrentur.' 11. 44. 'Mentio in senatu de agris dividendis inlata est, cui actioni semper acerrime C. Sempronius restiterat.' c. 55. 'Nulla erat consularis actio, quam impediendo id, quod petebant, exprimerent.' Et eodem cap. 'Ea adversa civitati res vires tribunicia actioni adjecit.' v. 24. 'Quin illa quoque actio movebatur, quæ post captam utique Romam a Gallis celebratior fuit, transmigrandi Veios:' ubi alia vide. *Agrariæ legis seditiones existunt* male est in Lov. 4. Simili errore *seditiones*, pro *conciones seditiosæ*, in edd. vet. erat hoc lib. c. 35. § 5. *exissent*, pro *existunt*, in Klockian.

Propter quos motus quum senatus consules] *Per quos motus* edd. principes usque ad Aldum, qui substituit *propter quos*, concinentibus omnibus Mss. Et solent hæ voces in codd. vetustis perperam confundi. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXIV. Præterea *quum senatusconsultum* Gaertn. errore ex non intellecto compendio scribendi orto. Vide ad xxii. 10. § 1. et mox ad verba seqq.

Neque posset per intercessionem tribunorum senatusconsultum fieri] *Sine consulibus*, pro *senatusconsultum*, Lov. 2. et Gaertn. *sine c.* Voss. 2. et Lov. 3. *sine* Lipsiens. §. iii. c. Lovel. 1. et Klockian. *senatusconsultus* Lov. 4. Vide modo ad verba præced.

§ 7 *Respublica a consulibus ad interregnum, &c. redit] Res a consulibus* Leid. 2. Quod, si plures codd. firmerent, non insuper habendum putarem: passim enim alibi Livius ita loqui consuevit. 1. 22. 'Numæ morte ad interregnum res rediit.' c. 32. 'Mortuo Tullo, res, ut institutum jam inde ab initio erat, ad Patres redierat; hi que interregem nominaverant:' hoc l. c. 25. 'Quum res prope ad interregnum perducta esset:' infra cap. 50. 'Res ad interregnum rediit.' vi.

5. ' Ut renovarentur auspicia, res ad interregnum rediit.' VII. 17. ' Res ad interregnum redit.' c. 21. ' Pro latandis igitur comitiis, quum dictator magistratu abisset, res ad interregnum rediit.' cap. 28. ' Res haud ulla insigni ad memoriam causa ad interregnum rediit.' VIII. 17. ' Quia pestilentia insecuta est, velut omnibus eo vitio contactis auspiciis, res ad interregnum rediit.' cap. 23. ' Tamen ad interregnum res redit.' IX. 7. ' Quia tædebat populum omnium magistratum ejus anni, res ad interregnum rediit.' XXII. 33. ' His vitio creatis, jussisque die quartodecimo se magistratu abdicare, ad interregnum res rediit.' Alibi autem *resp. sive respublica*, et *res* non raro confunduntur. Vide ad VIII. 31. § 2. Quum tamen reliqui codd. vulgato adhæreant, inde in diversum abire non audeo.

Neque id ipsum (nam coire patricios tribuni prohibebant) sine certamine] Neque ad ipsum fragm. Hav. a m. pr. neque ad id ipsum a m. sec. quod etiam præfert Hav. Tum tribuni plebis, voce adjuncta, Harl. 2. et Hav. reliquis in vitis. Denique cogebant Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. in contextu, qui prohibebant pro varia lectione in margine obfert.

§ 8 *Quum major pars insequentis anni per notos tribunos plebis] Si major pars anni exacta jam erat, et verisimile est, non in aliquot menses creatos sequentes tribunos militum, sed in integrum annum, ante quem credo non facile abiisse magistratu, certe hic annus nobis perditur. Quare mirari desino, quod Veientibus datæ induciæ in annos xx. ut habes A. U. C. CCCXXX. apud Liv. hoc lib. cap. 35. res tamen ab eis repetantur a. CCCXLVIII. apud Liv. hoc lib. c. 58. Neque enim verisimile est, a. XVIII. res repetitas, sed ad finem anni XIX. Essent autem decem et octo duntaxat anni, si annum hoc in loco non numeraverimus. Et Camilli supputatio ad*

finem v. 54. eandem opinionem juvat: et qui eo anno, quo decemviri sunt depositi, creatos consules putant L. Valerium et M. Horatium, hic annum invenient ad Camilli supputationem congruentem. Quidam hæc excusant per diem solemnem magistratibus ineundis: at ille mirum quam varius apud Romanos invenitur: nam A. U. C. CCCV. Idus Maiæ nominantur: A. U. C. CCCXXXII. et CCCLIII. Idus Decembres, annoque eodem Kalendæ Octobres. A. U. C. CCCXLIV. et CCCXXV. Kalendæ Quintiles, alibi Kalendæ Sextiles. Porro anno CCLXI. cum plebs in sacrum montem abiit, Kalendas Septembres diem solemnem nominat Dionysius Antiq. lib. VI. p. 378. magistratibus ineundis. Multis item locis nominantur Idus Martiæ, ut anno secundo secundi belli Punici, et ejusdem belli anno XVII. ad finem, et primo anno belli Macedonici, et secundo, omnia apud Livium, apud Dionysium item lib. IX. p. 583. solstitium æstivum anno CCLXXVIII. Hæc ideo a nobis referuntur, ut notum faciamus, in unius anni discrimine nullam nos facere difficultatem, quod etiam Dionysius lib. VII. admonet. Ea fuit causa, cur in chronologia nostra hunc annum omiserimus. Glar. Pall. tres iterum *insequentis*: quam lectionem et scholia Glareani agnoscunt. *Gebh.* Si unum Gaertn. excipias, qui *sequentis anni* præfert, reliqui omnes codd. scripti constanter *insequentis* legunt. Neque aliter est in excensis vetustis usque ad Calium Curionem, qui primus vulgavit *sequentis*, et, præter Gryphium ac Sigonium, idem verum esse reliquis recentioribus persuasit, usque dum Gronovius iterum priorem scripturam revocaret, qui ita ex Mss. et vet. edd. legendum esse docuit hoc lib. ad c. 30. § 12. ubi vide quæ notavi. Ceterum annum hic inserendum non esse, ut statuere videtur Glareanus, atque omnino statuit Sigonius in Chronolo-

gia Liviana, multis docet Dodwell. De Cyclis Dissert. x. Sect. 84. Quum autem tribus ante hunc annis consules Idibus Decembribus magistratum iniisse dixerit Livius hoc lib. cap. 37. ' Consules ii, quos diximus, Idibus Decembribus magistratum occepere : ' idemque dies inenendi magistratum adhuc multis annis postea observatus fuerit, ut constat ex v. 9. ' At enimvero Sergius Virginiusque, propter quos penitere magistratum ejus anni senatum adparebat, primo deprecari ignominiam, deinde intercedere senatusconsulto; negare, se ante Idus Decembres, sollemnem inenendis magistratibus diem, honore abituros esse.' Hinc consequens est, contra quam Glareanus existimabat, tribunos militum, qui ex interregno magistratum occeperunt, non in integrum annum, sed tantum in reliquos menses anni, honorem gessisse. Præterea *tribunos plebi*, non *plebis*, Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 42. § 6. et post ad § seq. Horum codicum fidem secutus sum.

Et aliquot *interreges certaminibus extracta esset*] Prima vocula deest in fragm. Hav. a m. pr. ad aliquot *interreges* interpolavit manus sec. Deinde *exacta esset* Oxon. L. 1. et C. apud Hearnium. Nihil mutò. Infra xxxii. 9. ' Ni timuisset, ne sine ullo effectu æstas extraheretur.' XLII. 52. ' Fallaci deinde colloquio per speciem reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut tempus ad comparandum haberet.' XLIV. 37. ' Ibi, quod rei gerendæ tempus esset, loquendo et intempestive consultando videbatur quibusdam extrahere.' xxxii. 18. ' Ne nihil actum censeret, extracta prope ætate per ludificationem hostis : ' ubi alia exempla et similis locutionis, et similis in codd. scriptis varietatis videri possunt. *Extracta res esset* habet Harl. 2. Sed ita supra legendum foret *Quum partem majorem insequentis anni extracta res esset.*

Quum tamen *pars major* in omnibus supersit membranis, verius est, ut statuamus vocem *res* hoc loco a librario ad priora non attendantem insertam esse; quam etiam alibi sæpe nolenti Livio additam fuisse, vidimus ad II. 18. § 2.

Modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem] *Modo prohibendum tribunis patr. coire ad prod. interreges* Hav. ad prod. *interreges* etiam Lov. 1. a m. pr. ad prod. *interregnum* Lov. 2.

Modo interregem interpellantibus, ne senatusconsultum, &c. faceret] Duæ priores voces deficiunt in Lipsiens. et Hav. deficiunt etiam in Port. a m. pr. Sed postea margini adscriptæ sunt. Causa omittendi fuit repetitio vocis *interregem*, quæ proxime præcesserat. Vide ad IX. 11. § 11. Solam vocem *interregem* neglexerunt librarii Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. Tum *interpellantibus regem* habet Lov. 5. *interregem appellantis* Gaertn. Deinde *ne sententiæ* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ne s. m. c.* Lov. 1. *ne sē.* C. Lov. 3. *ne soŕc* Klockian. Vide ad xxii. 10. § 1. Denique *facerent* Gaertn. et Lipsiens. Sed ea vox deerat in Voss. 2.

§ 9 *L. Papius Mugillanus*] *Mugillanus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 7. § 10. Mox *nunc tribunos plebi* Flor. et Leid. 1. Vide ad § præced. Deinde *ab omnibus, pro ab hominibus*, Lov. 1. 2. 4. et Leid. 2. Vide ad III. 54. § 6. Insuper *reip. pro rempublicam*, Lov. 5.

Exceptam memorabat Veientibus induciis] Quidam castigavit *Veientium induciis*. Rhen. Hoc quoque *Veientium induciis* ante Curionem non reperio in meis. Omnis eadem manus, quam modo invocavimus, *Veientibus induciis*. Id quod mutandum non fuit: neque enim durius sonat, quam c. 49. et 57. ' Veiens bellum.' v. 20. ' Edictum itaque est, ad prædam Ve-

entem, quibus videretur, in castra ad dictatorem proficiscerentur.' *J. F. Gron. Veientium induciis* Lov. 5. Port. a m. sec. Hav. et Hearnii Oxon. B. Ex editis autem ante Cælium Curionem ita præferunt Frobeniana ed. 1535. Basileensis 1539. Vascos. et Gryphiana 1548. ut id ex adnotationibus Rhenavi receptum videatur, et forte eo invito, qui non ita legendum, sed quemdam ita in Ms. castigasse monuit. Alternum tamen *Veientibus induciis* omnino verius est. Passim enim *Veiens* tamquam adjectivum, quemadmodum etiam est, usurpari solet. Ita II. 7. 'Tantus terror Tarquinium atque Etruscos incessit, ut, omissa irrita re, nocte ambo exercitus, *Veiens* Tarquiniensisque, suas quisque abirent domos.' c. 15. 'Aurum *Veientem*, fœdere ad Janiculum ieto ademptum, restituit.' c. 44. 'Inde ad *Veiens* bellum profecti, quo undique ex Etruria auxilia convenerant.' c. 45. 'Veiens hostis Etrusci que eo magis præpropere agere.' et eodem cap. 'Nec *Veiens* hostis Etruscæque legiones detrectant.' c. 48. 'A *Veiente* hoste clades accepta.' Iterum: 'Veiens hostis assiduus magis, quam gravis.' Et iterum: 'Assiduo magis quam magno præsidio bellum *Veiens* eget.' c. 49. 'Veiens bellum in privatam curam, in privata arma versum.' Mox: 'Unius familiæ viribus *Veienti* populo pestem minitantes.' c. 50. 'Rursus cum Fabiis erat *Veienti* populo sine ullo majoris belli adparatu certamen.' c. 51. 'Oppressum temeritate felici *Veiens* bellum.' Infra hoc lib. c. 58. 'Veiens bellum motum ob superbum responsum *Veientis* senatus.' v. 5. 'Etruscum bellum pro *Veiente* concitatum.' et sæpe alibi. *Veientibus iudiciis* Voss. 2. et Lov. 3. Sæpe hæ voces commutantur in Mss. Vide ad II. 61. § 8. *Veientibus iudiciis* Lipsiens. *Veientibus iudiciis*, duplici lectione *iudiciis* et *induciis* juncta,

Flor. Præterea *acceptam*, pro *exceptam*, Hav. Sæpe hæ voces in scriptis commutari solent. Vide ad II. 47. § 7. Vulgatum probum est. 'Excipere' enim hic est suscipere, in tutelam accipere. Cic. pro Leg. Manil. c. 9. 'Hunc in illo timore et fuga Tigranes, rex Armenius, suscepit.' Pro Rabir. Post. c. 16. 'Equitem Romanum veterem amicum suum, experientia patrimonii amplificandi labentem, exceptit, corruere non sivit, fulsit, et sustinuit re, fortuna, fide.' Justin. xxvii. 3. 'Victus tandem ad socerum suum Artamenem, regem Cappadociæ, provelitur. A quo cum primum benigne exceptus esset.'

§ 10 *Unde si quid instrepat terroris*] Hoc alii mutarunt in *increpet*. Post verbum autem 'opprimi' ponunt punctum interrogativum. *Glar.* Fulcitur hæc lectio *increpet* sola Pal. secundi sublesta auctoritate. Nam ceteri duo cum *Audiæ* ed. retinent *si quid instrepat terroris*. Campanus edidit *Unde si quid increparet terroris*. Retineo vulgatum. Auctor dialogi, qui Tacito vulgo tribuitur, c. 5. 'Sin proprium periculum increpuit, non hercule lorica aut gladius in acie firmiter munimentum, quam reo et periclitanti eloquentiæ præsidium simul et telum.' *Gebh.* Pro *instrepat*, quod præferunt vetustissimæ edd. primus Aldus *increpet* reposuit. Codd. variant. *Instrepat* habent Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *instrepet* Hav. *increpat* Lov. 2. 5. Lipsiens. et Port. In Leid. 1. verba *si quid increpet, &c. opprimi? non* desunt culpa librarii. Reliqui omnes, quorum etiam apud me potior est auctoritas, *increpet*. Vide Lipsium ad I. laud. Auctoris dial. Præterea *Bene si quid*, pro *Unde si quid*, est in Voss. 2. et Lov. 3. Tum *terrores* Harl. 2. Sed ita legendum foret *Unde si quid increpet terrores*, atque existimandum esset τὸ quid abundare: de quo

ad III. 47. § 4. Sed melius esse puto, ut reliquorum codd. in vulgatum conspirantium consensui adhæreamus. Insuper *inde patricio mag. pro sine pat. mag.* Hav. frustra. *patr. sine mag.* Lov. 4. *sine patrio magistratu* Lipsiens. in contextu. Deinde *non duce[m] scribendum exercitui esse* Lov. 4. *exercitui esse, pro exercitui esse,* Voss. 2. Lov. 3. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Quæ scriptura defendi posset ex illis quæ notantur ad XXIV. 19. § 6. Sed hic etiam potius reliquis adsentio. Denique post verba ‘obprimi’ et ‘esse,’ ubi vulgo *στίγμα τέλειον* est, interrogandi signum admisi. Id autem hic requiri, sequens ‘an bello intestino’ docere potest. Semel enim posita particula interrogandi etiam ad verba præcedd. intelligi debet. Vide ad II. 8. § 7. Id non observatum ansam præbuisse videtur locum prave interpungendi.

Bello intestino bellum externum propulsaturos] Ant. Perizonius ad marginem Livii monuit, *bellum* abesse posse. Invisit tamen libris nihil mutandum. Vide ad I. 3. § 9. *Bellum exercitum* perperam præfert Harl. 1.

§ II *Vix Deorum opibus, quin obruat[ur] Romana res, resisti posse*] Gro-novius priori ed. notarum ad Liv. IV. 12. § 6. *sisti posse* restituendum esse, et sine dubio incertiam *resisti* genuisse putabat: quod tamen melius curis secundis omisit. Infra XLV. 19. ‘Accessisse etiam novam tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu et concordia regum resisti queat.’ *Resisti* omnes tuentur codd. Præterea *vix de eorum opibus* Lov. 3. *vix duorum opibus* ed. Medioli. 1480. operarum peccato. Tum *quin obruantur* Voss. 2. et Lov. 3. sed ita etiam *Romanæ res* scribendum foret. At, vulgatum rectum esse, patebit ex illis quæ notata sunt ad II. 9. § 5. *Quin obruat[ur], Romanæ rei resisti posse* mendose præfert Gaertn.

Mediis copularent concordiam] Sarta

tecta præstat[ur] hæc lectio in Pall. 1. ac 3. Mss. Nam Pal. 2. depravatus est; *medii copularent concordiam*. Deterius illo Andreas *remediis copularent concordiam*. Campan. *mediis diis copularent concordiam*. Gebh. Andreas Romæ edidit *remediis*. Campanus, Zan. Vercel. Bec. Asc. Mog. Juntas, Savet. *mediis Diis*: quod etiam de sua conjectura mihi commendavit vir omni doctrina ornatus, quem nominabo, ubi sequar. Et possum ego quoque illud probare, si Mercurius aut aliquis alius de machina Deus interventu suo rem composuit. Sin nullum hic apparet singulare Deorum ministerium, verum dante Romanis, ut alias, bonam mentem Deo, suasit interrex, ut utrimque aliquid concedendo eo temperamento deciderent, quo concordia inveniretur; Patres non urgendo ut crearentur consules; tribuni non instando ut novi quæstores, utique aliqui, fierent de plebe; melius profecto *mediis*, quod ita plane et solum habent duo Pall. (Pal. 3. *medii copularent*) et inter editos in primo invenio Frobenio. Lib. VII. c. 39. ‘Nihil medium, aut imperium atque honorem, aut, ubi restitaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes.’ VIII. 13. ‘Jam Latio is status erat, ut neque bellum neque pacem pati possent. Mediis consiliis standum videbatur.’ IX. 3. Samnites ad senem Pontium: ‘Quid si media via consilii caperetur.’ Et iidem sera pœnitentia c. 12. ‘Laudare senis Pontii utraque consilia, inter quæ se media lapsos.’ X. 15. ‘Fabius silentio facto media oratione studia hominum sedavit.’ XXVI. 21. Marcello ex Sicilia petente triumphum: ‘Medium visum, ut ovans Urbem iniret.’ XXXI. 13. ‘Quum et privati æquum postularent, nec tamen solvendo ære alieno respublica esset, quod medium inter æquum et utile erat, decreverunt.’ J. F. Gron. *Remediis cop. conc.* unus

Voss. 2. *medii cop. conc.* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *mediis cop. cum conc.* Voss. 1. *mediis cop. conc.* Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. Lipsiens. fragm. Hav. et quos Hearn. Oxon. consuluit codd. scripti. Ex editis vero non primus Frobenius, sed ante eum Aldus, eam lectionem recepit. Locutioni huic illustrandæ faciunt, quæ notavit Joseph. Wasse ad Sall. Jug. c. 45. Cic. Acad. r. 10. 'Cetera autem, etsi nec bona nec mala essent, tamen alia secundum naturam dicebat, alia naturæ esse contraria: iis ipsis alia interjecta et media numerabat: quæ autem secundum naturam essent, ea sumenda et quadam æstimatione dignanda docebat; contraque contraria: neutra autem in mediis relinquebat.'

§ 12 *Tribuni plebis non intercedendo, quo minus quatuor quaestores promiscue de plebe*] *Tribunos plebis* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. a m. sec. Lipsiens. Klockian. fragm. Hav. a m. pr. Gaertn. et editi ante Aldum. *Tribunos plebi* Flor. Leid. 1. Harl. et Port. a m. pr. Deinde *promiscue* Flor. Leid. 1. Harl. I. et Klockian. Vide ad III. 47. § 7. Tum *ex plebe* Leid. 2. et Lov. 1. a m. sec. in quo a m. pr. omissa fuerat præpositio. Denique *liberos suffragio*, pro *libero suff.* Harl. I. prima litera vocis seq. in fine præced. perperam repetita. Quod in hac litera frequens esse, dictum est ad XXVIII. 25. § 2. *Libero suffragio*, ut *libero arbitrio* hoc cap. § 5. ubi vide.

CAP. XLIV. § 1 *L. Quinctius Cincinnatus tertium, Sex. Furius Medullinus iterum*] Legendum est *L. Furius Med.* Neque enim aut ante aut post fit mentio *Sexti* cujusquam Furii tribuni militum, ut nunc iterum aut primum esse possit. Favent etiam conjecturæ nostræ libri Mss. qui *L. Sex. Furius Med.* habent. Sed quoniam tres per hos annos L. Furii Medullini tribunatum ceperunt, de quibus Livio

cum Capitolinis scriptoribus non convenit, ne quis in errorem inducatur, omnes eos ordine explicabo, ut quisque causam errandi agnoscat, de qua Glareanus desperavit. ['Glareanus has nugas non tanti facit, ut propterea desperare velit.']

A. U. C. 322 L. Furius Medullinus.

— 329 L. Furius Medullinus.

— 335 L. Furius Medullinus II. is, qui vulgo *Sex.* dicitur.

— 344 L. Furius Medullinus III.

— 350 L. Furius Medullinus IIII.

— 355 L. Furius Medullinus.

— 357 L. Furius Medullinus IIII.

— 358 L. Furius Medullinus IV.

— 360 L. Furius Medullinus V.

— 361 L. Furius Medullinus VI.

— 364 L. Furius Medullinus VII.

Sigon. Cum in fragmento Capitolino legatur CINCINNATUS II. et MEDULLINUS IIII. facile colligimus, non *L. Quinctium* esse, quem tribunum militum IIII. legimus in Livio, mendose fortasse; sed ejus fratrem *T. Quinctium*, qui semel tantum antea tribunus fuit, A. U. C. CCCXXVII. apud Liv. IV. 31. Deinde ex hoc tertio Medullini tribunatu constat *L. Furius* hunc esse, qui tribunus militum II. a. CCCXXVIII. fuit, licet in Livio *Sex. Furius II.* habeatur. Quæ differentia errore prorepro provenit, an ex annalium diversitate, vix liquet. A. Sempronio insuper in Livio numerus II. addendus est, nam idem ante tribunus fuit a. CCCXXVIII. filius L. Sempronii primi censoris, nepos A. Sempronii bis consulis. Hæc autem diligentius Capitolina marmora conferenti facile patebunt. Non enim memoria lapsus est Livius, ut videtur quibusdam: sed inextricabilem errorum labyrinthum struxit in ejus historia librarium negligentia. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXXXIII. p. 192. Quæ Sigonius de tribus L. Furiis Medullinis, qui omnes per hos annos tribunatus militares consulari po-

testate gesserunt, notavit, evincunt inter Livium et fastos Capitolinos non convenire in assignandis unicuique eorum honoribus, adeoque cum Pighio, ut in concordiam redigantur, *iterum* in *tertium* mutandum non esse; neque etiam in Quinctio pro *tertium* substituendum esse *iterum*. Unde vicissim aliam Pighii emendationem, qua *T. Quinctius*, pro *L. Quinctius*, substituit, non necessariam esse patet: *T. Quinctius* hic bis antea consul, semel tribunus militum fuit. In primo consulatu Livio vocatur 'T. Quinctius, Lucii filius, Cincinnatus; eidem et Penno cognomen additur,' hoc lib. c. 26. In altero autem consulatu et in tribunatu 'T. Quinctius Pennus' cap. 30. et 31. Si itaque nunc *iterum* tribunus consularis creatus esset, miræ inconstantiae Livius reus foret, si ei nunc *T. Quinctius Cincinnatus*, et non *T. Quinctius Pennus* adpellatus fuisset. Præterea quum tantum biennio ante in iudicium vocatus, quod ejus opera ad Veios male pugnatum esset, et partim ob res antea prospere gestas, partim culpam in collegam transferendo, partim denique ob patris memoriam absolutus sit, non tam cito ad summum *iterum* honorem evehi posse videtur. Accedit in omnibus scriptis constanter ei *Lucii* prænomen tribui; constanter etiam dici Cincinnatum *tertium*, vel, ut omnes codd. le-

gunt, *tertio*, *Farinum iterum* hunc honorem gerere; nisi quod *item*, pro *iterum*, sit in Gaertn. Alio etiam ordine *L. Cincinnatus Quintius* est in Lov. 5. Ceterum Glareanus, (ut inveniret, ubi *Sex. Furius*, qui hic tribunus consulari potestate *iterum* dicitur, primum honorem gesscrit,) IV. 25. § 5. pro *L. Furius* emendabat *Sex. Furius*. Sed veriolem puto Sigonii conjecturam. Nam *Sex. Furius* hoc loco præferunt quidem Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Port. Lipsiens. et Gaertn. *S. Furius* fragm. Hav. At *L. Sextus* vel *L. Sex. Furius* est in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Præterea *Medulinus* est in Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. *Modulanus* in Harl. 2. et Hav. Vide ad hujus lib. c. 51. § 1. Notator Sigonii, sive Glareanus, hoc loco non videtur meminisse eorum quæ ipse Glareanus notavit hoc lib. ad c. 61. § 1. ubi 'se de *L. Furiis* DESPERARE' fatetur.

M. Manlius, A. Sempronius Atratinus] Glareanus legendum esse docet *L. Papirius*. Movet eum, quod Livius in a. CCCXXXIX. c. 47. *A. Sempronium Atratinum tertium* scribit fuisse, cum tamen *quartum* fuerit scribendum, si idem hic nunc esset *tertium*. Verum errat: nam qui fuit anno trecentesimo decimo non est idem eum hoc. Id quod ex sequenti stemmate Atratinorum intelligitur.

A. Sempronius Atratinus consul a. 257. et 263.

A. Sempronius Atratinus tr. mil.
a. 310.

L. Sempronius Atratinus, frater
Auli, Cos. 310. Dionys.

C. Sempronius Atratinus, ex Dionys. patruelis Auli, Cos. a. 331. male re in Volscis gesta damnatus.

A. Sempronius L. F. A. N. Atratinus tr. mil. a. 329. 335. 339.

Sigon.

M. Mallius Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *M. Manlius* Lov. 4. Harl. 2. et Hav. Vide ad xxxiv. 53. § 2. *Martius Manlius* vetustiores,

quos vidi, excusi: pro quo Aldus *M. Mallius*, Frobenius tandem a. 1535. *M. Manlius* dederunt. Et ita in fragm. Fastor. Capit. *M. Manli* vocatur. Deinde *A. Sempronius At-*

tracinus Hav. *A. Sempronius Atracinius* Lov. 4. et *A. Sempronius*, omisso cognomine, edd. ante Aldum, qui primus *Atracinus* adjecit; quod postea Frobenius a. 1531. mutavit in *Atratinus*. Vide hoc lib. ad c. 7. § 1. Ceterum Glareanus non *L. Papius*, ut Sigonius tradit, sed *L. Sempronius*, legendum existimat ad § 6. Quam conjecturam recte refellit Sigonius. In fragmentis enim Fastor. Capitolin. A. SEMPR. . . . vocatur. Quamvis autem jam antea c. 35. tribunatum militarem gessisse legatur, iterati tamen honoris notam cum Pighio addi necesse non est, ut patet ex illis quæ notavimus ad II. 16. § 7.

§ 2 *Hoc tribuno comitia quæstorum habente*] *Hæc tribuno* Port. *Hoc tribuni* Harl. 2. *Hoc tribunatū* Gaertn. *Hoc tribunatu* Lov. 2. Deinde *com. quæst. inde habita* Harl. 2. *com. quæst. n̄ habita* Hav. *comitia quæstorum habita* Lov. 2. et 4. *com. quæst. habite* Lov. 5. *quæst. com. habente* typis impressi ante Aldum.

Potentibusque inter aliquot tribunos plebeios filio Antistii tribuni plebis] Quia nullus rectus possit sensus ex ea lectione elici, vide ne multo melius *tribunicios*, quam *tribunos*, scribi possit, id est viros plebeios, qui tribuni aliquando fuerint, sed tunc privati essent. *Sabell.* in *Observ.* p. 187. Si Livius *tribunicios* scripsisset, vocem *plebeios* omisisset: ut III. 35. 'Ipse medius inter tribunicios Dnilius Iciliusque in foro volitare.' Melius itaque Aldus, voce *tribunos* expuncta, legebat *inter aliquot plebeios*: quod recentiores receperunt, et auctoritate Mss. meorum firmatur, nisi quod aliquos sit in Lov. 4. et 5. De hoc errore scribarum vide ad VI. 37. § 8. Præterea *potentibusque* Voss. I. cujus tamen margini pro var. lect. adscriptum est *petentibusque*. Vide ad v. 14. § 5. Deinde *intra aliquot* Voss. 2. Vide ad v. 27. § 3. Tum *filios Antistei* Harl. 2.

Fratre alterius tribuni plebis Sex. Pompilii] *Fratri alterius* fragm. Hav. Tum *Sex. Furii* Lov. 2. *Sexti et Populi* Lipsiens. *Sex. Populi* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *Sex. Popli* Leid. 1. *Sex. Ppl'i* Gaertn. *Sex. Polii* Harl. ambo, et Hav. *Sex. Polli* Flor.

Nec potestas, nec suffragatio eorum valuit] Est in vetusto exemplari *nec suffr. horum valuit*. Rhen. *Horum* etiam omnes mei, præter solum Harl. 2. qui *eorum* exhibet. Deinde *suffragio* Lov. 3. Harl. 1. et Hav. *suffragium* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. in quo tamen etiam emendatum *suffragatio*. Et recte. Vide vim ejus vocis illustrantem Cortium ad Sall. Jug. c. 65. *Mox proferrent* Lipsiens. Similiter et peccabatur III. 12. § 9.

§ 3 *Furere omnes tribuni plebis, ante omnes Pompilius Antistiusque, repulsa suorum accensi*] *Fuere omnes tribuni* Gaertn. et Hav. Pari errore sæpissime fuit et *farit* in Mss. libris commutantur. Vide viros doctos ad Flor. I. 16. § 12. et Broekhus. ad Propertii Eleg. III. 21. 28. et ad IV. 6. 56. Tum *tribuni plebi* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 42. § 6. Hinc *Polius* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. *Pollius* Lipsiens. *Sempronius* Lov. 2. Deinde *Antisteiusque* Harl. 2. *Antistius*, sine conjunctione *que*, Lov. 2. 3. et Gaertn. Denique *repulsus* Leid. 2. et Lov. 1. a m. pr. in quo *repulsis* est a m. sec. *repulsaque* Port. a m. pr. *qua repulsa* Hearnii Oxon. L. 1. *qui repulsa* Lov. 2. fragm. Hav. et excusi ante Aldum: *quasi repulsa* Lov. 3.

§ 4 *Quidnam id rei esset*] Fortassis *esse*: ea forma, de qua copiose in *Observ.* II. 14. *J. F. Gron.* Gronovii conjecturam veram puto. Eam tamen codicum nullus firmat. In Lov. 4. 5. Harl. 2. et ed. Parm. 1480. deficit pronomen *id*. Male. Vide ad v. 15. § 5.

Non suis beneficiis, non Patrum injuriis] *Quod non suis ben.* omnes Mss. mei, et apud Hearnium Oxon. N. et C. Sed eam voculam recte abesse ab omnibus, quos vidi, excusis verba finalia hujus periodi, 'si non tribunalum militare, ne quæstorem quidem quemquam ex plebe factum,' satis probant.

Quam licent, quod antea non licuerit] Ita primum Cælium Curionem edidisse video. Omnes enim apud me priores *quod ante*. Et ita Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. ambo, Port. et Gaertn. Per compendium autem *quod añ* Leid. 1. Hav. et fragm. Hav. quomodo alibi semper pro *ante*, non vero pro *antea*, scriptum obcurrit. Quare ita edi curavi. Deinde *quod non ante* Lov. 2. et excusi ante Aldum. Hinc *licuerat* Harl. 2. et Lov. 5.

Ne quæstorem quidem quemquam ex plebe factum] *Nec quæst. quidem quem.* Lov. 4. et 5. *ne quæst. quemq. ex plebe quidem factum* Harl. 2. et Hav. Male. Vide ad 1. 10. § 3. *ne quæstoꝛe quidem quemq.* Leid. 1. Res eodem redit: optimi tamen codicis auctoritas persuadet Livium ita scripsisse.

§ 5 *Tribunorum plebis, potestatis sacrosanctæ*] *Tribun. plebis, majestatis sacros.* Lov. 4. Harl. 2. et apud Hearnium Oxon. B. L. 2. et C. Notissimum est passim 'tribunitiam potestatem' memorari. Supra 11. 35. 'Auxilii, non pœnæ, jus datum illi potestati: plebisque non Patrum tribunos esse.' 111. 37. 'Id modo plebes agitabat, quoniam modo tribuniciam potestatem, munimentum libertati, rem intermissam repararent.' c. 41. 'Ab residuo tribunicia potestatis odio.' c. 53. 'Potestatem etiam tribuniciam provocationemque repetebant:' et sæpissime alibi. *Tribun. plebis vel potest. sacrosanctæ* Hav. Id autem accipiendum foret pro etiam potestatem sacrosanctam. Vide Gronov. ad Liv. xxxvi. 41. § 2. Alii ta-

men omnes stant pro vulgato. Et recte: nam *potestatis sacrosanctæ*, dictum per adpositionem, ut in loco ex 111. 37. laudato 'tribuniciam potestatem, munimentum libertati:' et similia alia passim. Mox *Aulium Semp. aberrantes librarii* codd. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Neque melius *Antistium Semp.* Lov. 2. *Auxilium Semp.* Lov. 4.

Ejus injuria queri suos honore dejectos] *Ejus injuriaque suos* Voss. 2. et Lov. 3. Scriptum fuerat *qu'i*: ut compendium veræ lectioni frandi fuerit, ut sæpe alibi. Tum *suos vos honore dejectos* Leid. 2. et Lov. 1. Sed vocula *vos* nata est ex repetitis ultimis literis vocis præced. Tandem *suos honores dejectos* Harl. 2. et Hav. Perperam. xl. 46. 'Questum quum alia, tum bis se certo consulatu dejectum.' Infinitis locis librarii, etiam cum manifesta sensus injuria, id agere soliti fuere, ut voces vel cum præcedd. vel cum seqq. genere, numero et casu convenirent. Vide 11. 60. § 5. 111. 45. § 5. hoc lib. c. 33. § 10. mox hoc cap. § 7. 10. et 11. c. 47. § 3. c. 56. § 5. v. 45. § 1. vi. 3. § 8. et alibi. Ex eo fonte profluxisse Corte recte existimavit, *hac*, pro *hoc*, editum esse apud Plin. Ep. 11. 13. § 2. *Religiosissimam*, pro *religiosissime*, apud eundem Ep. 111. 15. § 2.

§ 6 *Flexere iras in C. Sempronium, patruelem A. Sempronii*] Pro *A. Sempronii*, quidam *Atratinii* posuerunt, quasi Cains non etiam *Atratinus* sit cognominatus, ut A. et L. fratres. Mirum vero, quod hic rursus damnetur, qui paullo ante ab Hortensio die dicta absolutus sit precibus quatuor tribunorum. Neque vero hic alius esse Sempronius potest, quod hic de belli Volsci ignominia fiat mentio, in quo Sempronius idem fuit dux, quocumque prænomine eum vocatum contendas. Sed et hoc male habet, quod a. cccxxxix. A. Sempronius 'tertium' dicatur tribunus militum

consulari potestate, cum tamen hic tertium sit: quare hoc loco ego *L. Sempronium* hujus anni tribunum militum consulari potestate puto, cuius mentio est a. cccxi. Fuit enim Auli frater. *Glar. Atracini*, pro *A. Sempronii*, primus recepit Aldus, a quo stant omnes scripti, nisi quod *Aretini* sit a. m. pr. in Gaertn. *Aracini* in Flor. *Atracini* in Lov. 2. *Atracini* in Lov. 4. et *Attracini*, solito errore, in Harl. 2. et Hav. Vide ad § 1. Duplicem autem errorem Glareani *L. Sempronii*, pro *A. Sempronii*, emendantis, et hujus anni tribunum consulem a. etiam cccxi. memorari existimantis, quum hic eo tempore memorati filius sit, jam recte damnavit Sigonius ad § 1. Præterea verum etiam non est, C. Sempronium, quum paullo ante dies ei ab Hortensio dicta esset, absolutum fuisse precibus quatuor tribunorum; sed potius quatuor tribunis, qui pro eo orabant, præ se ferentibus se vestem cum eo mutaturos, Hortensius ab accusatione destiterat. Vide c. 42. Mirum itaque non est, eum, cui quidem dies ad populum dicta fuerat, sed de cuius crimine populus nondum iudicaverat, iterum in jus vocari. Denique in istius Sempronii prænomen *Caius* hic et § seq. non tantum jam scripti consentiunt, sed etiam editi, qui enim perperam antea semper *Aulum* vocarant. Vide ad cap. 37. § 1. Paullo ante *Idque quum*, pro *Itaque quum*, Hav. et *in quo erat*, neglecta voce *tunc*, Hearnii Oxon. C.

Ob ignominiam Volsci belli, adjutore collega M. Canuleio, dicim dixere] *Ob ignom. Volsci, bellique adjutor collega M. Camileio diem dixere* Hav. *Camileio* etiam Lov. 4. *Canuleio* Leid. 2. Lov. 1. et Port. *Canulegio* Harl. 1. *Camulcio* Harl. 2. *Canulleio* Gaertn. *Denique dixit* Leid. 1.

§ 7 *Cui actioni semper acerrime C. Sempronius restiterat*] *Cui actionis semper* Harl. 1. fini vocis *actioni* ad-

hærescente prima litera seq. Vide ad xxviii. 25. § 2. Tum alio ordine *acerrime semper* fragm. Hav. Deinde *resisterat* Flor.

Ratus, id quod erat, aut deposita causa, &c. aut perseverantem sub iudicii tempus] *Legendum aut perseverante.* Subanditur 'caussa.' Nam præcessit *deposita causa*. Rhen. *Perseverante* est correctio Rhenani. Alioquin omnes libri scripti et vetuste cusi *perseverantem*. Amplius *Andreas perseverantem per sub iudicii tempus*. Gebb. Si Livius ipsum Sempronium ista opinatum vel arbitratum voluisset scribere; non profecto *reum*, sed *sese* scripsisset: nam illud simpliciter prolatum de alia persona intelligitur. Tribunis illa spes, illa præsumtio erat: si accusabimus hominem, alterutrum faciet; aut, ut effugiat reatum iudiciumve, desistet impedire legem agrariam, et sic levior erit apud Patres auctor; aut si non desistet, iratam plebem iudicem habebit. Hæc eo spectant, ut agnoscas scribendum esse *ratis* (ut est in ed. Francof. a. 1587.) et referendum ad τὸ *tribunis*. Deiu *perseverante* infelix est correctio Rhenani, cum scriptis et editis primis omnibus adsit *perseverantem*: quod, præterquam quod magis sit Latinum, rei quoque aptius est. Poterat enim durare causa per se, quamvis a Sempronio deserta, ceteris eam Patribus sustentibus: at *perseverantem* dicit ipsum Sempronium, persistentem in ea tenenda. Mox *nec tum agrum*. Malim, si liceat, *nec enim agrum plebi*. Sensus similis isti Martialis Ep. 111. 2. 'Proscriptum famulus servavit fronte notatus. Non fuit hæc domini vita, sed invidia.' Sed et mutanda distinctio, omnisque locus ita concipiendus: *subinde ab iisd. trib. mentio in sen. de agris div. illata est, (cui act. semper acerr. C. Semp. rest.) ratis id quod erat, aut dep. causa lev. fut. apud P. reum, aut perseverantem sub iud.*

tempus plebem offensurum. Adversæ invidiæ objici maluit, &c. J. F. Gronov. *Perseverantem* recte contra Rhēnanum vindicavit Gronovius; idque codd. mei uno ore tuentur. Pro *ratus* vero, quod et in omnibus scriptis superest, ante Francofurtanam Gronovio memoratam, *ratis* substituerunt Frobeniana utraque, Basileenses 1539. et 1549. Vascos. Gryphianæ annorum 1548. et 1554. Lugdun. 1553. Paris. 1573. et plures aliæ; eandemque lectionem se in Oxon. N. reperisse, Hearne profitetur. Contra Jac. Perizonius ad marginem Livii adscripsit vulgatum servari posse, intellectu *τῶ* se ad vocem *reum*; et *se reum* dici, ut post § 9. ‘se civem.’ Verum tum ita distinguendum foret: *C. Semp. restiterat. Ratus, id quod erat, aut dep. caussa lev. fut. apud P. reum, aut perseverantem sub jud. tempus plebem offensurum, adversæ invidiæ objici maluit.* Et *Ratus* positum erit pro *Hic*, vel *Is*, vel *Qui ratus*. Vide Gronov. ad Liv. 1. 1. § 11. et ad xxii. 15. § 3. *reum* autem, pro *se reum*, ut Perizonius monuit. Infra xxvii. 19. ‘Quem quum percunctaretur Scipio, quis, et cujus, et cur id ætatis in castris fuisset? Nummidam esse, ait; Massivam populares vocare:’ pro ‘se Nummidam esse.’ Quum tamen, ut Gronovius observat, illud *se* omissum hic nimis obscuram et ambignam orationem efficeret, cum eodem Gronovio *ratis* probare malui. Ceterum *depositæ caussæ* Harl. 2. *rerum*, pro *reum*, Leid. 1. Similes librariarum aberrationes vide ad xlv. 37. § 8. Tum *per jud. tempus* Flor. Voss. 1. Lov. 1. Klockian. et Oxon. N. apud Hearnium. *Pro jud. tempore* Leid. 2. Denique *plebem offensuram* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. a m. pr. Gaertn. et fragm. Hav. Originem hujus erroris modo indicavi ad § 5.

§ 8 *Adversæ invidiæ objici maluit*] Aut. Perizonius in margine Livii ma-

lebat *At ipse invidiæ*. Displicuit, credo, compositio orationis, quæ nimis dissoluta visa est. At aliud Livio, peritiori ejus rei judici, visum est, cui invito plurimis locis has similesque particulas obtrudere librarii conati sunt. Vide ad vi. 32. § 8. Præterea *objici se maluit* Hav. *objici voluit* Voss. 2. Par varietas etiam occurrit in Mss. xxxvii. 54. § 2.

§ 9 *Cessura in trium gratiam tributorum fieret*] *Cess. interim gratia trib.* Gaertn. *gessura* Lov. 2. in contextu, pro quo *cessura* emendatur in margine. Alibi scribæ ‘cessi’ et ‘gessi’ commutare soliti fuerunt. Vide ad xxxvii. 52. § 3. Paulo ante *Neque largitio*, pro *Ne qua largitio*, male Lipsiens.

Nec tum agrum plebi, sed sibi invidiam quæri] Gronov. ad § 7. scribendum conjiciebat *nec enim agrum*. Sane Bentl. ad Horat. Satyr. 11. 3. 132. *tu* et *ñ*, id est *enim*, facile confundi potuisse censet; similiter ergo *ñ* et *tū*, id est *tum*. *Nec cum agrum* Harl. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. xlviii. in fine. *nec tamen agrum* Lipsiens. *nec tū agrum* Lov. 2. 5. et Gaertn. Vide ad xxii. 17. § 5. Præterea *sed sibi in invidiam quæri* Lov. 1. et Leid. 2. Vocula in nata est ex prima syllaba seq. *invidiam*. Vide h. lib. ad c. 6. § 11.

Se quoque subiturum eam tempestatem forti animo] Probo hanc lectionem, expressam in Pal. 2. et Campani ed. Sed Pall. 1. ac 3. *se quæque sub. cu tempestate forti animo*. Quid autem in mentem venerit Andreae nescio legenti, *se quoque subit. eam potestatem forti animo*. Gebh. *Se quæque sub. ea tempestate etiam* Voss. 2. et Lov. 3. *Tum eam potestatem* Gaertn. *eam potestatem* edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Male. *Eam tempestatem* scilicet invidiæ, quam sibi quæri modo dixerat. Supra iii. 38. ‘Haud ignari, quanta invidiæ inmineret tempestas.’ Cic. Orat. Catil. 1. 9. ‘Quanta tempestas invidiæ nobis inpen-

deat.' Mox esse debere, trajectis vocibus, Gaertn. Tum *quemque alium*, pro *quenquam*, edd. Rom. 1472. et Parm. 1480.

§ 10 *Nihilo demissiore animo*] *Remissiore animo* Neapol. Latinii. Male. Cic. pro Fonteio c. 11. 'Existimatis eos hic sagatos braccatosque versari, animo demisso atque humili.' Pro Cluent. cap. 21. 'Erigebat animum, jam demissum et obpressum, Oppianicus.' De Finib. v. 15. 'Si vincunt, efferunt se lætitia: victi debilitantur, animosque demittunt.' Error ortus est ex adfinitate literarum *D* et *R*, unde passim voces ex particulis *de* et *re* compositæ permutantur. Vide ad ix. 10. § 6. Ceterum *Nihil demissiore* Lipsiens. qualem varietatem etiam habuimus hoc lib. c. 35. § 8.

Causa ipse pro se dicta, nequidquam omnia expertis Patribus] Ita primus edidit Aldus. Plerique priores dederant *causa ipsa pro se dicta*. Originem aberrationis diximus hoc cap. ad § 5. *causa ipsa ipse pro se dicta* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Klockiav. Gaertn. et fragm. Hav. quorum scribæ hac ratione duplicem lectionem, quam in codd. suis invenerant, jungere voluerunt. Vide ad iii. 44. § 4. Utramque lectionem etiam servant edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. ex quibus mendosam elegerunt, qui ante Aldum Livio manus admoverunt. Pejus adhuc cū *ipsa ipse pro se dicta* Hav. Sed *cā*, id est *causa*, abiit ibi in *ca*, sive *cum*. Vide hoc lib. ad c. 25. § 13. ad c. 58. § 4. vii. 2. § 2. c. 33. § 2. et aliis locis. Præterea *nequidquam* Flor. et Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Tum *expertis ipsis Patribus* Lov. 2. et Lipsiens.

§ 11 *Postumia virgo Vestalis de incestu causam dixit*] *Postumiana* Voss. 2. Lov. 2. 3. 1. 5. Lipsiens. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Postumialis* Port. Tum *de incestu* Lov. 4.

Crimine innoxia, ob suspicionem prop-

ter cultum amœniorem] Vix mihi patior persuaderi, a bona manu esse illud *ob suspicionem*. Satius subintel ligatur. *Grut. Crimini obnoxia* Neapol. Latinii, et multæ ex vet. edd. Pro eo Aldus *erimine innoxia* recepit, quod etiam superest in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. et in plerisque manu descriptis, et *crimine innoxia* exhibet Lov. 4. *crimine innoxio* Hav. Indicavi hujus vitiosæ lectionis fontem hoc cap. ad § 5. *Criminis innoxia* Flor. Codici huic multum tribuo. Ei tamen soli fidem habere vix audeo, quod non subpetant exempla ubi Livius ita locutus sit. At contra 'innoxia crimine,' ut 'insons crimine' iv. 15. 'Etiamsi regni crimine insons fuerit:' et 'noxius crimine' vii. 20. 'In Faliscos eodem noxios crimine vis belli conversa est.' Pro *ob suspicionem* δ πᾶν Gronovius ad verba seqq. hujus § legendum censet *ab suspicionem*. Vide ad xxiv. 30. § 1. *Ob suspicionem* habet Lipsiens.

Cultum amœniorem ingeniumque liberius, quam virginem decet] *Ingenium liberius* Harl. 2. *ingeniumque liberalius* Lov. 4. a m. pr. Deinde *virginem deceret* Hav. Pro *decet* crediderat librarius *decet* et scriptum fuisse. Alia ejus erroris exempla vide ad xxxix. 52. § 6.

Parum abhorrens famam] Non offendor hoc genere loquendi. Nam sic et xl. 57. 'Facile Bastarnis Scordiscos iter daturus: nec enim lingua aut moribus æquales abhorre.' Sed universa oratio habet nescio quid pingue et supervacuum. Itaque Gruterus τὰ *ob suspicionem* delenda censuit. Nec juvant alii. Sed optimus omnium hujus partis librorum Flor. pro *famam* habet *eum*. Vide numquid satis Livianum videatur, *crim. inn.; ab susp. prop. cult. amœn. ingeniumque lib., quam virg. deceret, parum abhorrens. Eam ampl., deinde abs. &c.* J. F. Gron. Cod. Flor. lectio admodum est ambigua. Præfert enim *parum*

abhorrens cam am. Posterius autem *am* a manu altera erasum est. At, si statuamus, codicem Flor. ex altero descriptum fuisse, qui exaratus fuerat literis majusculis, facili errore librarium *cam am* pro *FAMAM* dedisse, suspicio nasci posset ob similitudinem, quæ est inter ductus literarum *E* et *F*. Vide Sciopp. de Arte Crit. p. 40. qui et literas Longobardicas *e* et *f* sæpius in Mss. commutari ibidem observat p. 45. Hac ratione *eidem* et *fidem* in Mss. commutantur. Vide Gruter. ad Plin. Epist. iv. 10. § 1. Vide insuper an *abhorrens ab suspicione Postumia*, ut Gronov. emendat, dici possit, pro *Postumia*, de qua haud abhorrentia, a vero non aliena, suspicantur homines. Fateor tamen *râ ob suspensionem propter cultum* non satis placere. Aliquid latet, quod acutioribus indagandum relinquo.

§ 12 *Ampliatam deinde absolutam*] Intelligimus dictum esse ex consuetudine Romanorum judiciorum, quæ hoc modo peragebantur. Namque ant statim sententia dicebatur a iudicibus, si absolvendus esset reus, aut amplius pronunciabatur, si videretur esse damnandus, et tunc iudices dicebant ‘non liquet,’ hoc est, obscura causa est. Et ut eleganter docet Asconius Pedianus ad Cic. in Verr. 1. 9. ampliandi signum erat *N. L.* quod significabat ‘non liquere.’ Unde ‘ampliatio’ nascebatur, quæ appellata ab eo videtur, quasi amplius dicendi pronunciatio; quia, qui ampliabatur, interposita dilatione, rursus ad agendam causam redibat. De hac ampliatione intelligendum est apud Plinium ita scribentem in libro, cujus titulus est de *Viris Illustribus* cap. 24. *Manlius* ‘reus factus, et ob conspectum Capitolii ampliatus.’ Sensus Livii est, virginem Vestalem, cum de incestu accusaretur, fuisse ‘ampliatam,’ hoc est, per ampliationem in secundam actionem, interposita dilatione, protractam, ut scilicet

bis causam dicere posset, ex ritu Romanorum judiciorum. De hac ampliatione intelligit Cicero in tertia in Verrem c. 9. ‘Etsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti sibi turpe existimant, non primo judicare.’ Idem in Oratione pro Cæcina c. 10. inquit: ‘Cum ampliandi potestas esset, dixisse, sibi liquere’ *Beroaldus* in Annotat. p. 222. Vide Sigonium de Judic. II. 22.

Pontifex maximus abstinere jocis jus sit] Nomen hujus pontificis maximi fuit *Sp. Minucius*, ut ait Plutarchus de Utilitate ex inimico capienda p. 89. *Sigon.* *Abstinere locis* Leid. 1. solito errore scribarum. Vide ad Livii xxxvi. 14. § 2. Paulo post de *Campanis*, pro *a Campanis*, Haverk. *Cumea*, literis transpositis, Voss. 2. Paulo ante *abs. collegi sent.* neglecta præpositione pro, Leid. 2. quæ tamen hic ordinaria fuisse videtur. Gellius Noct. Att. xi. 3. ‘Aliter enim dici videbam, pontifices pro collegio decrevisse; aliter quempiam testem introductum pro testimonio dixisse.’ Liv. iv. 26. ‘Occasionem oblatam rati tribuni agendam potestatis secedunt, proque collegio renunciant.’ ‘Ex collegii sententia’ dixit hoc lib. c. 53. ‘Novem tribuni sustulerunt certamen, pronunciaveruntque ex collegii sententia.’ *Pro sententia collegii* est in Lov. 4.

§ 13 *P. Lucretium Tricipitinum, Sp. Nautium. Annus*] Lego *Sp. Nautium et C. Servilium*. Desideratur enim nomen quarti tribuni militum *C. Servilii*, qui est in tabulis Capitolinis. *Sigon.* Tribunos militum consulari potestate tres duntaxat reperimus in Livio. Nam *C. Servilius Axilla*, quem quarto loco ponunt Capitolina fragmenta, et secundum anno sequenti tribunatum gessisse monstrant, librorum, ni fallor, errore omissus est. *Pighius* in Annal. ad a. cccxxxiv. p. 193. Sigonius monet legendum *C. Servilium*. In Mss. Pall.

Servilii nominis nullum vestigium reliquum est, ut nec in ed. Andree. In Campani vero apparet *Sp. Nautium Rutulium*. Gebh. Postremum *C. Servitium* in libris omnibus neglectum est. Capitulinis addidit Sigonius. Flor. *Sp. Nautium Rutulium*. Legendum *Sp. Nautium Rutulum*. Et finis hujus cognominis corrupti prima videtur occasio librariis fuisse omittendi *C. Servilium*. J. F. Gron. *T. Lucretius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Verum biennio postea non modo apud Liv. cap. 47. sed etiam in fragmentis Fastor. Capitolin. *P. Lucretius* vocatur. Cognomen Nautii *Rutulium* ex sententia Gronovii in contextum recepi, licet ipsius in codd. meis mentio non fiat. Id enim hic excidisse Gronovii codex Flor. et ed. Camp. apud Gebhard. persuadent. Utrum vero quartum tribunum *C. Servilium* prioribus adjicere debeam, incertus hæreo. Ingeniosam puto conjecturam Gronovii, qua rationem dare conatus est, cur illud a librariis omissum sit. Interdum etiam tribunorum nomina apud Livium librariorum culpa excidisse, dictum est ad hujus lib. c. 42. § 2. Quare tamen id hoc loco statuere debeam, nullam video necessitatem. Alibi enim in Livio iterum vel tertium hunc honorem gessisse non dicitur, quod indicio foret semel ejus nomen excidisse. Id quidem auctores Fastor. Capitol. credidisse, docent eorum fragmenta quæ supersunt. Verum ab iis Livius dissentire potuit, immo interdum dissentit, et quidem in ipso hoc *C. Servilio*, quem in secundo tribunatu magistrum equitum fuisse Fasti Capit. testantur, quum Livius aliam sententiam sequatur. Vide ad c. 46. § 11. Quin et, si *C. Servilius*, qui anno sequenti tribunus exstitit, eandem dignitatem etiam hoc anno gessisset, vel verbo id Livius monuisset, ut sæpe solet. Minus me peccaturum existinavi, si voces *C. Servilius* nullius libri, sive

editi sive scripti, auctoritate subnixas delerem: quas etiam hanc ob causam expunxi.

CAP. XLV. § 1 *Annus felicitate populi Romani*] Tò *Annus* suspicor inse-
ruisse, quibus arduum fuit, a tribus superioribus versibus mente repetere τὰ *insequens annus*. Scripserat Livius, *Ins. ar. trib. mil. cons. pot. hab. Ag. Men. Lan., P. Lucr. Tricip., Sp. Naut., C. Serv., fel. pop. Rom., per. potius ing., quam clade insignis*. J. F. Gron. *Vox Romani* deficit in Lipsiens. *Paullo post quam plebe clade insignis* habet Hav.

Servitia, urbem ut incenderent distantibus locis, conjurarunt] *Servi* inter urbem Voss. 2. et Lov. 3. quomodo etiam in quibusdam codd. male legi, monuit Gebhardus ad Liv. III. 15. § 9. *Servi urbem* se in Oxon. C. invenisse, notavit Hearne. Nihil mutandum est. Vide ad Liv. locum laud. Ut autem ita legeret, librariorum illud permovisse videtur, quod mox sequatur *armati*, et ‘*Servitia armati*’ dici non posse sibi persuaderent. Sed alibi etiam Livius ita loqui solet. Supra II. 10. ‘Nunc singulos provocare, nunc increpare omnes, *servitia* regum superbiorum, suæ libertatis inmemores, alienam obpugnatum venire.’ Plura similia hujus generis notantur ad XXXVII. 39. § 12. Præterea *conjurant* Port. *conjurare* Harl. 1. Mox autem, vocibus in alium ordinem digestis, *ad opem fer. passim tectis int.* Hav. et Lov. 4. *Vox intento* non exstat in Lov. 2.

§ 2 *Indicioque duorum comprehensi*] *Judicioque* Harl. 2. et Hav. Quorum posterior mox etiam *judicibus*, pro *inducibus*. Vide ad v. 26. § 6. Insuper *deorum* a m. pr. Voss. 1. altera lectione inter versus adscripta. *Paullo post, x. millia aris*, pro *dena millia*, Lov. 2. *decem millia* Lipsiens. Male. Cuique enim iudici decem millia data fuisse Liv. indicat. Infra XXXVII. 3. ‘*Inducibus libertas et aris dena mil-*

lia data.' Præterea habentur Flor. Tum, trajectis vocibus, *libertas fuit præmium* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 3 *Bellum inde ab Æquis reparari captum*] Cogor probare hanc scripturam, victus consensu Pal. secundi deinde editionum vetustissimarum. Pall. Mss. 1. et 3. *Bellum inde ab Æquis captum, excusso verbo reparari.* Gebh. Omissio τοῦ *reparari* sine dubio adscribenda est negligentiae librariorum. Omnes nostri id verbum constanter servant. Et ita loquitur Livius xxiv. 42. 'Gens nata instantandis reparandisque bellis.' xxx. 7. 'Ad Syphacem legati missi, summa ope et ipsum reparantem bellum.' Justin. iii. 6. 'Tertium quoque bellum Messenii reparavere.' xxiv. 1. 'Reparantibus deinde Spartanis bellum auxilium multæ civitates negaverunt.' et alibi sæpe.

Haud incertis auctoribus Romam est adlatum] *Haud meritis auctoribus* Harl. 2. *Tum Romam esse allatum* Leid. 1. Lov. 2. 5. Port. et fragm. Hav. *Romanam esse allatum* Lipsiens. *Romæ est allatum* Harl. 2. et Hav. Male. Supra iii. 42. 'Romam tanti terrores adlati.' Infra cap. seq. 'Quæ quum adlata Romam essent.' xxii. 54. 'Romam ne has quidem reliquias superesse civium sociorumque adlatum fuerat.' c. 14. 'Quo die dictatorem eum ex auctoritate Patrum jussuque populi dictum Veios adlatum est.' xli. 14. 'Id ubi Romam adlatum est.' Paulo ante *cum Veientibus*, pro *cum veteribus*, priscae edd. quod recte mutavit Aldus, subscribentibus omnibus manu exaratis. *Cum veteribus*, nempe hostibus Æquis. Veientium mentio inopportuna est, quibus induciæ annorum viginti datae erant, ut supra tradit Liv. h. lib. c. 35. Earum autem hic tantum septimus annus agebatur.

§ 4 *Æquorum jam velut anniversariis armis*] Recte. 'Anniversarium' est, quod singulis annis revertitur, ἐνιαύ-

σιον. Male ergo alii codd. *adversariis*. Gebh. *Anniversariis velut* alio ordine Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *velut adversariis* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. quod merito Gebhardo displicuit. Florus 1. 12. 'Assidui vero et anniversarii hostes ab Etruria fuere Veientes.' Vox *armis* perperam abest ab Harl. 2. Eam interceperant ultimæ literæ vocis præced.

Assuerat civitas] Ut sic edi juberem, putavi satis momentosam esse auctoritatem primi Voss. cæteri servant vulgatum *assueverat*. Jac. Gron. *Assuerat*, ut recte Jac. Gronovius restituit, servant etiam duo Leid. et Lov. 1. Ita *adsuesse* est ii. 2. *adsuescent* xxx. 28. xlii. 17. Variis autem aliis locis similiter errare soliti fuerunt librarii. Vide Rhenan. ad Liv. v. 6. § 15. J. F. Gronov. ad Liv. xxiv. 24. § 2. et xxxix. 9. § 5. Jac. Gronov. ad Liv. xxviii. 27. § 2. xxxi. 35. § 3. et xxxviii. 34. § 9. Similiter utitur Livius 'consuestis,' 'consuesse,' 'consuesset,' vi. 18. et 23. xxxi. 11. xlv. 20. et 41. Et ita optimus Ms. Saugerman. apud Columell. exhibet v. 6. 'Plurimum enim refert, ut eam partem cæli spectent, cui ab tenero consuerunt.' ubi vulgo etiam *consueverunt*. Similibus contractionibus in aliis verbis ubique Livium delectatum fuisse, pluribus exemplis probabo ad vi. 18. § 10.

Quum responsa inde retulissent dubia, nec tunc bellum parari] Vet. lib. *nec dum bellum parari*. Sigon. Meorum unus tantum Lov. 5. lectionem Sigonii probat. *Natum bellum parari* habet Gaertn. *nec tum bellum probari* Lipsiens. 'Parare' et 'probare' sæpe commutantur. Vide ad xxxiv. 33. § 7. Reliqui omnes, quorum fidem secutus sum, *nec tum bellum parari*. Voculæ *dum* et *tum* passim confunduntur. Vide ad xl. 42. § 7. Præterea voculam *inde* omisit Harl. 2.

Paullo post *pacem fore adparebat* Hav.

Negotium datum, adverterent animos, ne quid novi tumultus Laricis oriretur] *Negotium datur* Leid. 2. Deinde *adverterent animas* Gaertn. quomodo erratum erat in cod. Ms. apud Jac. Gronov. ad Liv. xxvi. 19. § 1. *Adverterent animo* Neapol. Latini. Ita etiam peccabatur in Mss. etiam optimæ notæ, xxviii. 14. § 6. Vulgatum rectum est. De locutione 'animum advertere' vide ad xxiv. 48. § 4. Pro eo autem interdum transpositis vocibus 'advertere animum' dici, docebunt quædam exempla a Cortio congesta ad Sall. Jug. c. 93. § 2. *Arerterent animos* perperam est in Lipsiens. et nonnullis edd. vetustis. Præterea a *Laricis* emendandum arbitrabatur vir doctus ad marginem edit. Curionis; sed sine causa. Denique *orietur* Harl. 2. sed *oreretur* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad xxiii. 16. § 7.

§ 5 *Ad insequentis anni tribunos militum consulari potestate*] *At insequentis anni tribunis* Gaertn. Vox autem postrema potestate deficit in Leid. 1.

Inito magistratu legati ab Tusculo venerunt] *Inito magistrato* Gaertn. Tum *legati a Tusculo* idem codex cum Lov. 3. et 4. *ab Tusculo legati* editi ante Aldum invitis codd. scriptis. Deinde *venere* Harl. 1.

L. Sergium Fidenatem, M. Papium Mugillanum] Hic Sergius etiam tribunus mil. fuit A. U. C. cccxxii. quare hic adjiciendum *iterum*: nisi quis putet alium. Fuit item hic Sergius bis consul. *Glar.* Non semel, ut Glareanus putat, sed bis ante hunc annum L. Sergium tribunatu consulari functum fuisse, docent fragm. Fastor. Capitolin. quæ Glareani ætate nondum ex ruinis urbis Romæ eruta erant. Prior autem tribunatus memoratur c. 25. alter c. 35. ubi ex emendatione Sigonii repositum est L. *Sergius*, pro *T. Sergius*, quemadmodum vulgo edebatur, quum Glarea-

Delph. et Var. Clas.

nus adnotationes in Livium ederet. Non necesse autem esse, ut vel cum Glareano ejus nomini addatur τὸ *iterum*, vel cum Pighio in Annal. ad a. cccxxxv. p. 194. *tertium*, evincant quæ notantur ad ii. 16. § 7. *Mugillanum* præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et prisca edd. Male. Vide ad iv. 7. § 10.

C. Servilium, Q. Servilii Prisci filium] Habet vetustum exemplar tantum *C. Servilium, Prisci filium*. Rhen. Lege *C. Servilium, Prisci filium*. Nam ubi patris cognomen illustre est, solet Livius fere a cognomine patris filium indicare, ut c. 43. 'T. Quinctius Capitolini filius.' Item c. 16. 'T. Quinctius, Cincinnati filius:' et lib. x. cap. ult. 'Q. Fabius, Maximi filius.' Huic etiam observationi favet hoc loco vetus lectio, quæ ita, ut dixi, habet. *Sigon.* Legendum, ut dudum docti monuerunt, præcipiuntque Pall. omnes, *C. Servilium, Prisci filium*. Gebh. Quemadmodum viri docti emendarunt, præferunt etiam non tantum fere omnes, quibus usus sum, codd. scripti, sed etiam apud Hearnium Oxon. L. 1. 2. B. et N. *Q. Servilium, Prisci filium* habet Lov. 5. *C. Servilium, Quintii filium* Lov. 4. Sed lectio a viris doctis reposita verior est. Ita unus cod. apud Gronov. præfert xxviii. 9. *Quum Q. Fabius, Maximi filius, legatus ab M. Livio consule, Romam ad senatum nunciasset.* Ita Gronov. scribendum conjicit in Epit. Liv. lib. cxiii. *Cn. Pompeius, Magni filius, in Hispania, contractis viribus, bellum adversus Cæsarem renovavit*: ubi vide quæ notantur. Et ita accipiendum esse docebo, quod habebimus ix. 1. 'Sannites eo anno imperatorem C. Pontium, Herennii filium, habuerunt.' Mox *quod dictatore, pro quo dictatore*, Leid. 1. Sed ultimæ vocis litera prima perperam in præcedentis sine repetita est. De quo errore vide ad xl. 7. § 8. quamvis

Livius,

21 I

etiam alibi, ubi similis erroris causa dari nequit, *quod et quo* in Mss. commutentur. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Ceterum Pighius in Annal. ad a. CCCXXXV. p. 194. monens mendose *Claudium Servilium*, pro *C. Servilium*, apud Livium vocari, consuluit tantum vetustissimas ejus edd. Si enim Aldinam et inde propagatas reliquas respexisset, in iis recte *C. Servilium* repositum deprehendisset. Quod vero ei honoris iterati notam addendam judicet, assentiri nequeo. Non modo enim incertum esse, utrum elapso anno eundem honorem gesserit, patebit ex illis, quæ ad cap. præc. § ult. notavi; verum etiam, quamvis id verissimum esse concederetur, ne ita quidem id necesse fore, docebunt superius notata ad II. 16. § 7.

§ 6 *Nunciabant legati*] Et his diffido, et auctorem sequens membrum continuisse præcedenti, aut suspendisse censeo ab illis: 'legati ab Tusculo venerunt, Lavicanos arma cepisse.' Sic certe solent intellectui relinquere 'nunciantes.' *J. F. Gron.* Patris sui conjecturam probavit *Jac. Gronov.* ad c. 20. hujus lib. § 7. Quanta autem animi attentione Gronovii notas eolverit *Doujatius*, insigni specimine ad hunc locum docuit, ubi nihil aliud notavit, quam se Gronovio libenter accedere, qui nomen *legati* frustra nec ex auctoris more repetitum putabat, ideoque delendum: quum, si ejus sententiæ accedere vellet, non tantum nomen *legati*, sed et verbum *nunciabant* inducere deberet. Ceterum optimos scriptores, et imprimis Livium, ita locutos esse, quemadmodum Gronovius hic emendandum censuit, certum est. Ita IX. 30. 'Ejus rei religio tenuit senatum, legatosque Tibur miserunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis restituerentur:' ubi deest, 'petitum,' vel 'orantes:' quæ vox hodie additur in vulgatis edd. XXXI. 14. 'Ibi ei præsto fuere Athe-

niensium legati, orantes, ut se obsidione eximerent:' in Voss. tamen *rd orantes* deficit. Ejus generis est 'remissi nuncii, se venturum,' de quo vide ad XXXVIII. 1. § 4. Item *præmissis literis, ut convenirent*, et similia, de quibus vide ad h. lib. c. 20. § 7. Quum tamen codd. nihil mutant, iis invitis duo vocabula expungere audacius esse videtur, quam ut tuto admitti possit.

§ 7 *Tum Lavicanis bellum indictum, factoque senatusconsulto, ut duo ex tribus] Tunc Lavicanis* Lipsiens. Vide ad II. 12. § 15. Præterea *bellum indictum est* Port. qui etiam præfert *factoque senatusconsultu*. De quo vide ad V. 13. § 5. *factoque SOC, ut duo* Klockian. *factoque sic, ut duo* Voss. 2. Quæ lectio ex non intellecto scribendi compendio s. c. vel se. c. nata est. Vide quæ notabo ad XXII. 10. § 1. Vocula *ut* deficit in Lov. 1. a m. pr.

Unus res Romæ curaret] Expungo *rd res*. Sæpe Sallust. *Klock.* quem etiam vide in Syllog. Epist. quas edidit Burmann. tom. I. p. 393. Non inprobarem conjecturam Klockii, si Mss. alienius auctoritate adjuvaretur. Sallust. Catil. c. 59. 'Pæsulanium quemdam in sinistra parte curare jubet.' Jug. c. 46. 'In postremo C. Marius cum equitibus curabat.' Sic 'administrare' absolute idem in Jug. c. 93. *Duk.* Sallustium ita loqui solitum fuisse, evincunt, quæ Cortius notavit ad Sall. Jug. c. 100. § 2. Verum quodnam hoc argumentum esse dicam? Sallustius sæpe 'curare,' pro præesse, absolute posuit; ergo Livius idem verbum eo sensu cum casu addito usurpare non potuit; sed ubicumque (nisi enim ubique fieri debeat, cur hic præsertim faciendum sit, non video) nunc vulgo casus adjungitur, invitis etiam codd. (Klockius enim Ms. consensum non memoravit, neque etiam ullum meorum suffragantem habet) id mutan-

dum, adeoque etiam hic τὸ *res* expungendum erit. Verum ita ‘curare bellum maritimum’ Livius dixit VII. 26. ‘Ipse, jussus ab senatu bellum maritimum curare, cum prætore junxit castra.’ Vellem vel unum ex Livio adlatum exemplum foret, unde probari posset, alibi eum ita loqui solitum fuisse. Certe nullum observavi. *Curaverat* est in fragm. Hav. a m. pr.

Certamen subito inter tribunos exortum] *Inter tribunos ortum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Supra III. 30. ‘Inde, posito legis certamine, nova de delectu contentio orta:’ ubi antea etiam *exortu* edebatur. Similiter paullo ante hoc cap. ‘Ne quid novi tumultus Lavicis oriretur.’ Sed vulgatum præfero. ‘Subito exortum’ ut I. 14. ‘Inde subito exorti Romani transversam invadunt hostium aciem.’ hoc lib. c. 43. ‘Necopinata moles discordiarum inter plebem ac Patres exorta est.’ VI. 21. ‘Hostes novi, &c. subito exorti.’ XXXIV. 47. ‘Alius tumultus ex aversa parte castrorum est exortus.’ Alibi sæpe ita variant libri scripti. Vide Curtium ad Sall. Jug. c. 57. § 3. et ad Liv. VI. 21. § 9.

Se quisque belli ducem potiolem ferre] In Pal. 2. superscriptum *potiolem fore*. Male. *Gebh. Potiolem ferre* Flor. a m. pr. pro quo, altero r eraso, factum est postea *potiolem fore*. Et hoc posterius præferunt etiam Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. reliquis invitis, qui tuentur *ferre*, id est, prædicare, dicere. Vell. Pat. I. 11. ‘Pseudophilippus a mendacio simulatæ originis adpellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis ferebat.’ Val. Max. IX. 15. ex. 4. ‘Quid Trebellius Calca, quam asseveranter se Clodium tulit!’ Tacit. Histor. II. 26. ‘Timuisse se Paulinus ferebat tantum insuper laboris atque itineris.’ De Morib. German. c. 31. ‘Seque tum demum prætia nascendi retulisse, dignosque pa-

tria ac parentibus ferunt.’ Mox *curam urbis ignatam*, pro *cur. urb. ut ingratam*, Gaertn. ut *ingratam, ignobilem*, omissa vocula que, Flor.

§ 8 *Parum decorum inter collegas certamen*] Vox *decorum* exsulat a Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tum *intra collegas* Voss. 2. et Lov. 3. solito librariorum errore. Vide ad v. 27. § 3. Mox *Quintius Servilius*, pro *Q. Servilius*, Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad Liv. III. 1. § 1.

Quando nec ordinis hujus ulla, inquit, nec reipublicæ est verecundia] Ant. Perizonius ad Livii exemplar suum adscripserat, legendum forte *nec reipublicæ est reverentia*. At cui hono? *verecundia* enim est reverentia. Et quidem ‘verecundia hujus ordinis, reipublicæ,’ est reverentia, quam auctoritas senatus aut reipublicæ in animis eorum excitare debebat. Supra I. 4. ‘Plus tamen vis potnit, quam voluntas patris, aut verecundia ætatis.’ c. 6. ‘Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset.’ II. 36. ‘Verecundia majestatis magistratum timorem vicit.’ Infra hoc lib. c. 56. ‘Soluti legum magistratumque verecundia.’ VI. 33. ‘Inde eos nec sua religio, nec verecundia Deum arcuisse dicitur.’ X. 13. ‘Acuebat hæc moderatione tam justa studia, quæ verecundia legum restringenda ratus, legem recitari jussit.’ XXIV. 44. ‘Lictoresque verecundia majestatis ejus taciti anteirent.’ XXXIX. 11. ‘Nec vitrici, nec parentis, nec Deorum verecundiam habere.’ Ita ‘pudor patris’ est, quem reverentia paternæ in animo filii suscitavit, apud Terent. in Andr. I. 5. 27. ‘Verecundia adversus regem,’ quod locutione hic usurpata ‘verecundia regis’ diceretur, obcurrit XXXVII. 54. ‘Verecundia nostra adversus regem nobis obstat.’

Altercationem istam dirimet] *Altricationem* Leid. 2. et Gaertn. Vide

hoc lib. c. 6. § 1. Deinde *dirumet* Lipsiens. *diremit* Lov. 5. a m. pr. Mox *prærit urbi*, ordine vocabulorum mutato, Lov. 2. et edd. quas vidi, ante Aldum.

Bellum utinam qui adpetunt, consideratius concordiusque, quam cupiunt, gerant] *Bellum ut qui appetunt* Lov. 3. Tum *confideratius* Flor. a m. pr. in quo prius *i* postea mutatum est in *e*, ut sit *confederatius*; quomodo etiam præfert Leid. 2. Sed *confederatus* non est ævi Liviani. Nihil itaque muto. Cic. pro Quinct. c. 3. 'Paterfamilias et prudens et adtentus, una in re paullo minus consideratus.' Quinctil. Decl. 1. c. 2. 'Non inprobe speraverim futurum, ut suspecta sint vobis, quæ tam considerate ficta sunt:' ubi vide Burmann. Tum *quam capiunt* Voss. 2. et Lov. 3. De quo scribarum errore vide ad Præfat. § 10. Adde Markland. ad Statii Silv. 1. 2. 107. *Gerant, quam cupiunt* alio ordine Lovel. 4.

CAP. XLVI. § 1 *Delectum haberi*] *Dilectum haberi* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

§ 2 *Pro sententia pugnare: sua consilia velle, sua imperia sola rata esse*] *Pro sententia sua*, addita ultima voce, legunt Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Hinc voces *pugnare: sua consilia, sua exsulant* a Leid. 2. et Lov. 1. quemadmodum *sua* ultimo loco ab Harl. 2. et τὸ *rata* ab Hav. *rata esse sola* trajectis vocabulis exhibent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Paullo ante *sentire iidem*, pro *sent. idem*, erat in Hav.

§ 3 *Castigantibus legatis tandem ita comparatum est*] *Tam*, id est *tamen*, pro *tandem*, præfert Flor. sollempni librarium lapsu. Vide ad xxii. 2. § 11. *Castig. leg. certamen ita comp. est* codex Neapol. Latinii. Male; non enim 'certamen,' sed 'imperium compararunt.' Τὸ *est* non comparet in Hav.

Ut alternis diebus summam imperii haberent] Andreas edidit *vel alternis*. Gebh. *Vel alternis* editum inveni Romæ 1472. et Parmæ 1480. Sed *ut et vel* etiam alibi commutantur. Vide ad xxxvi. 41. § 2.

§ 4 *Quæ quum adlata Romam essent*] *Ablata* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad iii. 42. § 6. Tum *Roma*, ommissa virgula literæ finalis *m* nota, idem fragm. Hav. In similem codicem forte etiam inciderunt librarii Lov. 4. et Hav. qui, eam scripturam non admittendam videntes, deinde *Romæ* reposuerunt: non melius. Vide ad cap. præc. § 3.

Dicitur Q. Servilius, ætate et usu doctus] Non displicet, quod apparet in Pal. 3. *usu doctior*. Gebh. *Dicitur Quintus Servilius* Voss. 2. Vide ad iii. 1. § 1. *Diciturque Servilius* Lov. 1. *dicitur quod Servilius* Port. Cui errori ansam dedit, quod librarius pro litera Q. qua prænomen Quintus notatur, scriptum crediderit q; vel q, quæ notæ sunt τῶν *que* et *quod*. Ceterum *doctior* in nullo meorum reperi; quare unico Gebhardi ita præferenti, fidem habere nequeo. Mox *precatu* a Diis Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. *precatu sub Diis* Harl. 1. Quæ lectio inde nata est, quod litera finalis τῶν *precatu* perperam repetita sit in voculæ seq. initio. Vide ad x. 17. § 10. ex *sub* deinde proclive fuit formare *sub*.

Damnosior reip. esset, quam ad Veios fuisset] Ita primus edidit Aldus; neque aliter præferunt scripti omnes. Priores edd. exhibuerunt *lacrimosior*. Præterea voces *quam ad Veios fuisset*, desunt in Gaertn. voces autem *ad Veios fuisset, et velut* in Harl. I. Paullo ante *nec discordia*, pro *ne disc.* habent Lov. 3. et Lipsiens.

Et, velut haud dubia clade imminente, instilisse filio] Pal. 3. *astitisse*. Ex idiotismo vero Italico edidit Andreas *et, velut haud dubiu clade imm. intinasse filio*. Apage talia ab auctore nitidis-

simo. *Gebh. Dubia haud clade* trajectis vocibus Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Tò haud* exsulat a Port. Præterea *intimasse* excusi, quos vidi, Aldo priores. Aldus enim deinde *institisse* recepit, quomodo etiam constanter exhibent omnes scripti. Hinc recte Vossius de Vitiis Sermon. iv. 11. et Cellar. in Antibarb. c. 2. p. 130. reprehendunt lexicographos aliosque, qui ex hoc loco vocem illam Livio vindicare conati sunt; qua nullus ante Solinum, Apuleium, Capitolinum, Spartianum, aliosque ejus ætatis scriptores usus est. In legibus autem utriusque codicis, Theodosiani et Justiniani, frequentissime obcurrit. Vide Jac. Gothofr. Glossar. Nomic. Cod. Theodos. et Brisson. de verb. quæ ad jus pertinent, signif. ea voce. Contra 'instare' hoc sensu apud Liv. passim obvium. III. 19. 'Instare tum tribuni Patribus, ut P. Valerii fidem exsolvent.' c. 46. 'Quum instaret adsertor puellæ, ut vindicaret, sponsoresque daret:' et alibi sæpe.

§ 5 *Nam ductu L. Sergii*] Ultima vox deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. *Nam ductu L. Fidenatis* præfert ejusdem N. Mox dictio *iniquo* deficit in Gaertn. Paulo ante vero *Ne falsus*, pro *Nec falsus*, legit Lov. 2. Sæpius hæ voculæ commutantur. Ita mox habuimus § præc. Vide ad III. 47. § 7.

Quum, quia simulato metu receperat se hostis ad vallum, spes] *In quæ simulato metu* Harl. 2. *quam simulato metu* Lov. 2. *tum quia sim. metu rec. se hostis ad val. tum quia spes* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Similiter præfert etiam Port. nisi quod ultima verba ita exhibeat, *ad vallum, cum spes.* Prima vox *quum* exsulat a Lipsiens. et Gaertn. Deinde *quæ simulato* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo sæpius lapsos esse indoctos

scribas videbimus ad XL. 29. § 8. *Quibus simulato* Lov. 4. et 5.

Spes vana expugnandi castra eo traxisset] Pall. tres *eo retraxisset*. *Gebh. Spes varia* Harl. 1. Sed ubique ea varietas in scriptis obvia est. Vide ad XXII. 7. § 4. Deinde *oppugnandi* Lipsiens. Vide ad XXI. 57. § 6. Tum *retraxisset* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Impetu Æquorum per supinam vallem fusi sunt] *Impeto Æq. Hav.* Sed vide ad I. 15. § 7. Tum *effusi* Gaertn. Vide ad Livii XLI. 7. § 10. *perfusi* Lipsiens. De 'valle supina' vide ad VI. 24. § 3.

§ 6 *Castraque eo die ægre retenta*] Voculam *que*, quæ aberat a prioribus excusis, addidit primus Aldus, cui concinunt omnes scripti. Tum *eadem die* Leid. 1. Lov. 2. Lipsiens. et Port. Vide ad X. 10. § 6.

Circumfusi jam magna ex parte hostibus, per aversam portam turpi fuga deferuntur] Habet vetustum exemplar *per aversam portam turpi fuga deseruntur*. Subandi 'castra.' *Rhen. Circum*, pro *circumfusi*, est in Leid. 2. *circumis* in Lov. 1. *circumfusi* in Lov. 3. Tum *jam ex magna parte*, transpositis vocabulis, Leid. 2. et Hav. Vide ad II. 48. § 1. Sed non tantum alio ordine voces obcurrunt in Lov. 2. et Lipsiens. sed in illis etiam deest *τὸ jam*. Deinde *per aversam portam* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Male. *Per portam aversam* foret per illam, quæ ducit in hostem; at *per aversam portam*, ut servant optimi Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. est per eam, quæ est ab hoste remotissima. Infra IX. 12. 'Pertinacior pars armata per aversam portam erupit.' X. 34. 'Per aversam portam silentio excesserunt.' 'Aversissima ab hoste porta' vocatur II. 11. 'Porta Esquilina, quæ aversissima ab hoste erat, expellerent pecus.'

Sæpe 'aversus' et 'adversus' perperam commutantur. Vide ad II. 31. § 6. *Per adversam partem* Port. ubi primo idem error commissus est, adeoque restituendum *aversum*. Deinde et alterum *partem* admitti nequit. Quamvis enim *aversa pars castrorum, urbis*, alibi obcurrant (vide ad IV. 22. § 4.) hic tamen ferri non potest, quum mox præcesserit 'magna ex parte,' et reliqui omnes libri, vulgatum *portam* verius esse, uno ore testentur. Simili modo nonnumquam in Mss. peccatur. Vide Oudendorp. ad Frontini Strat. II. 6. ex. 7. et III. 9. ex. 2. Tum vocabulum *fuga* non recte scribæ culpa neglectum est in Hav. Denique optime *deseruntur* Rhenanus. Neque aliter omnes scripti et cum iis edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *Deferuntur* primum vidi in Mediolan. ed. 1480. et inde in recentioribus. Alibi ita errasse librariorum antea vidimus hoc libro c. 37. § 11.

§ 7 *Palati alii per agros passim multis itineribus*] Ita edidit primus Aldus, eique concinunt omnes scripti. Priores editores vulgaverunt *Palantes alii*. Vide ad I. 11. § 1. Præterea *itineribus multis* fragm. Hav. Paullo ante etiam trajectis vocabulis *quod roboris circa signa* Lov. 4. Deinde *fuit de exercitu* præferunt Voss. 2. et Lov. 1. Sed voces *de exercitu* desunt in Lipsiens.

Cladis nuncii Romam contenderunt] *Cladis Romam nuncii* Leid. 2. Deinde *contendeñ* Harl. 1. *tetenderant* Harl. 2. et Hav.

§ 8 *Quod eventus timori hominum congruens fuerat*] *Quam eventus* Harl. 2. et Hav. Vide ad V. 51. § 7. Tum vocem *hominum* neglexit librariorum Voss. 2. Denique *congruens erat* Leid. 2. et Lov. 1.

Subsidia, quæ respicerent in re trepida, præparata erant ab tribuno militum] Primo Pal. 2. *quæ resp. in rem trepidam*. Deinde Pall. tres, quod

subsidia, quæ r. i. r. tr. præparaverant: ab tribuno militum ejusque jussu. Gebh. *Despicerent* Gaertn. Vide ad IX. 10. § 6. Supra hoc lib. c. 17. 'Obstringi Fidenatium populum, ne respicere spem ullam ab Romanis posset, conscientia tanti sceleris, voluisse.' Hinc *respicerent in rem trepidam* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Klockian. et Hav. quod eo modo dictum erit, quo obcurrit xxxiv. 6. 'In navis administratione alia in secundam, alia in adversam tempestatem usni sunt.' Deinde *præparaverant*, pro *præparata erant*, Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. etiam Port. a m. sec. qui a m. pr. habet *præpararent*. Similes aberrationes in Mss. frequenter obcurrunt. Vide ad xxiii. 29. § 16. Denique *a tribuno* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. et Gaertn.

§ 9 *Speculatores prope missi nunciavere*] Pal. 1. *prope remissi*. Forte *prope emissi*. Pal. 3. *prope demissi*. Quid si fuit *dimissi*? Gebh. Male distinctis vocabulis *prope remissi* Leid. 1. Lipsiens. Lov. 2. 3. 4. 5. et Gaertn. *prope missi* Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Vide ad xxxix. 31. § 4. *Prope remissi*, repetita syllaba finali vocis præced. in vocis seq. initio, Voss. 2. a m. pr. Vide ad xxxvii. 41. § 5. Tum *nunciare* fragm. Hav. Paullo ante *mitiores magistratus*, pro *minores mag.* Lov. 4. perperam litera *n* in *ti* dissoluta. Vide ad vi. 36. § 3.

Hostem castra loco non movisse] *Castra non movisse* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *castra non commovisse* Hearnii Oxon. N. cui tamen etiam vulgata scriptura pro varia lectione adscripta erat. Si plures ac fide digniores codd. τὸ loco delerent, illud facile abesse pateret. Infra v. 26. 'Castris multa nocte motis, prima luce aliquanto superioribus locis se ostendit.' Vide de ea locutione Tenul. ad Front. I. 1. ex. 13. Vocem

tamen loco servandam esse, censet Burm. ad Suet. Tiber. c. 64. *Castra locum non movisse* est in Hav. *castra loco movisse* in Voss. 2.

§ 10 *Et quod plurimum animorum fecit*] *Ei loco τὸῦ et præfert* fragm. Hav. Vide ad xli. 15. § 6. *Tum quod plur. eis anim.* Lov. 3. *quam plur. anim.* Harl. 1. *quam plurimorum anim.* Leid. 2. *quod plerum anim.* Gaertn. Deinde *fuil*, pro *fecit*, Lov. 4. errore etiam alibi in Mss. obvio. Vide ad xxxi. 45. § 2.

Ex senatusconsulto dictus Q. Servilius Priscus] *Senatusconsultu* Port. a m. pr. Vide ad v. 13. § 5. *Tum dicitur*, id est *dicitur*, Lov. 4. Deinde prænomen *Quintus* deest in Harl. 1. *Mox Sulpicius Priscus* Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 1. Lipsiens. Flor. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. Similiter etiam a m. pr. præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Verum ibi inter versus *Servilius* adscribitur. Utramque lectionem, *Q. Servilius Sulpicius Priscus* præfert Lov. 1.

Vir, ejus providentiam in republica quam multis aliis] *Ut cujus providia* Harl. 1. *vir cujus providentia* Leid. 1. Lov. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Verum vel librarii virgulam, ultimæ literæ *n* signum, præcedenti literæ addere neglexerunt, ut infinitis aliis locis factum est, vel litera illa *n* intercepta est a proxima vocula *in*. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Denique *tum multis aliis* Voss. 2. Lov. 2. 3. Hav. et fragm. Hav. Vide ad vi. 23. § 3. *Cum aliis tempestatibus*, ommissa voce, Lov. 5.

Quod uni certamen tribunorum suspectum ante rem male gestam fuerat] *Quo certamen* offerunt Harl. 2. et Lov. 5. a m. sec. *quo dum certamen* Voss. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. *quod dum certamen* Voss. 2. *dum certamen*, prima voce neglecta, Leid. 2. et Lov. 1. *quod tum certamen* Port. Conspirant tamen omnes in servanda voce *certamen*, quam pro glossemate habuit vir

doctus in ora ed. Curionis. Sed ad sensum Livii non addendit. Non enim Q. Servilius unus tribunorum fuisse dicit, quod tamen ejecta voce *certamen* statuet, sed C. Servilii unius tribunorum patrem fuisse. Ei autem uni certamen tribunorum non sine causa suspectum fuisse eventus belli docuit. Hinc *inspectam ante rem male gestum* Lov. 5. Vocula vero male omittitur in contextu Lov. 4. ejusque margini tantum adhæret. *Suspectum ante res male gesta* Lipsiens. Deinde *fuerant* fragm. Hav.

§ 11 *A quo ipso tribuno militum dictator erat dictus*] *Scribe a quo ipse trib. mil. dict. erat dictus* Rhen. *Ilud ipso superest* in Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Reliqui recte Rhenano concinunt. Vir doctus ad marginem ed. Cælii Curionis vocem *tribuno* librarii glossema esse credidit, in qua servanda tamen conspirant omnes codd. Præterea ubi Livius unquam dixit 'dictator militum?' *Dictator dictus erat* habet Leid. 2. *Mox filius suus*, pro *filio suo*, Lov. 2. et 4.

Nam alii Halam Servilium magistrum equitum eo anno fuisse scribunt] Ex veteribus lapid. nummis, itemque ex aliquot Mss. libris *Ahalam* scribendum. *Signon*. Capitulinorum fastorum auctores eos etiam sequuntur, qui alium magistrum equitum fuisse volunt, non Q. Prisci dictatoris filium; sed C. *Servilium Axillam* appellant, non *Ahalam*, qui error forsitan in Livio librariorum negligentia est introductus, ubi, pro *Axilla*, nunc *Ahalam* legitur. *Pighius* in *Annal.* ad a. cccxxxv. p. 191. *Ahalam* etiam omnes mei, præter Voss. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Atque ita id nomen scribendum esse, etiam *Signonius* monuit ad *Epit. hujus libri*. *Pighii* vero sententiam probare non possum, qui, pro *Ahalam*, reponendum existimabat *Axillam*. Incertum enim pu-

to, an non *Axilla* et *Ahala* idem habendum sit cognomen, alia tantum orthographia exaratum. Neque ob stare potest, AXILLAM quidem Fastos Capitolinos hoc loco, sed passim alibi AHALAM scribere. Cicero enim *Alam*, quem alii *Ahalam* vocant, et *Axillam* idem cognomen esse testatur. Scribens enim ad M. Brutum, cujus mater Servilia ἀνέφερε τὸ γένος εἰς Ἄλαν Σερβίλιον, teste Plutarcho in vita M. Bruti p. 984. inquit in Orat. c. 45. 'Quomodo enim vester Axilla Ala factus est, nisi fuga literæ vastioris?' Hinc sequeretur, aliam Livium, aliam Capitolinorum Fastorum auctores scribendi rationem secutos esse. Ceterum non tantum in eo, qui magister equitum fuit, sed et in eo, qui tertius hujus anni tribunus militum consulari potestate fuit, non convenit inter Livium et Fastos Capitolinos, licet Livius de tribuno scriptores dissentire non monuerit. Tribunus enim Livio est filius dictatoris, at in Fastis Capitolinis C. SERVILIUS Q. F. C. N. AXILLA vocatur, quum dictator dicitur Q. SERVILIUS P. F. SP. N. STRVCTVS. FIDENAS. Id igitur inter eos constat, eundem tribunum fuisse, qui deinde a dictatore magister equitum creatus est. Sed de nomine ejus diversam sententiam proharunt. Hinc colligendum videtur, non semper verba Livii ad fragmenta Fastorum eorum exigenda atque emendanda esse. Præterea vocem *Servilium* non agnoscit Hav. τὸ *equitum* autem deficit in Port. et Lipsiens. Denique *fuisse scribunt eo anno* alio ordine vocabulorum exhibet Voss. 2.

§ 12 *Novo exercitu profectus ad bellum*] Duæ voces *ad bellum* absunt a Pall. 1. ac 3. *Gebh.* Easdem tuentur omnes mei, solo tantum Lov. 3. excepto, in quo itidem omittuntur. Contra vir doctus ad marginem edit. Cælii Curionis vocem inserendam ac legendum censuit *cum novo ex.* quod nec ipsum necessarium est, præsertim

in vitis codd. manu et typis exaratis. Vide ad XXII. 9. § 6.

CAP. XLVII. § 1 *Transierat ex re bene gesta superbia negligentiaque*] Tres mediæ voces desunt in Port. quas omnes reliqui recte servant. *Ab re bene gesta* legunt Lov. 2. et Lipsiens. quod vel accipi posset pro post rem bene gestam. Eo enim sensu Livium sæpe præpositione *a* usum fuisse, videbimus ad XXIII. 6. § 1. Vel etiam pro 'propter rem bene gestam.' Nam et hoc sensu passim præpositio illa apud Livium occurrit. Vide ad Livii XXIV. 30. § 1. Ob reliquorum tamen codicum dissensum vulgatum præfero. Et quidem *ex re bene gesta* eodem modo vel 'post' vel 'propter rem bene gestam' notabit. Ita pro 'post' accipitur x. 26. 'Constare res incipit ex eo tempore, quo profecti ad bellum sunt.' Eo sensu 'prorogatum ex imperio consulatum' sæpe apud Livium occurrit, ut xl. 1. 25. et alibi: quamvis tamen ibi specialiter notet prorogatum proximo post consulatum anno. Vide ad Liv. iv. 31. § 1. Pro 'propter' autem accipitur II. 51. 'Ex hac clade atrox ira majoris cladis causa atque initium fuit.' c. 52. 'Ex copia deinde otioque lascivire rursus animi.' Sall. Catil. c. 12. 'Ex divitiis juventutem luxuria atque avaritia cum superbia invasere:' ubi vide Cortium, et ad Jug. c. 7. § 5. Pro *superbia* autem Port. tantum præfert *super*. Tum *neglegentiaque* Flor. Vide ad II. 11. § 4. At transpositis dictionibus *negligentia superbiaque* exhibent edd. principes, Aldo vetustiores, in vitis scriptis. Landandus itaque Aldus, qui ita dedit, ut nunc editur. Mox alio etiam ordine *in ducibus Romanis* Harl. 2.

§ 2 *Quum dictator equitatu inmisso antesignanos hostium turbasset*] Τὸ *quum* neglexit librarius Harl. 1. Tum *dictator equitū* Gaertn. et Hav. Hinc *inmisso* deest in Voss. 2. Lov. 3. Lip-

siens. Gaertn. Hearnii Oxoniensi L. 1. et editis, quos vidi, Aldo prioribus. Eandem vocem non agnoscunt etiam Port. et fragm. Hav. sed postea tamen margini adscriptam præferunt. Deinde *autesignarios* Leid. 2. Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo et alibi a librariis peccatum est. Ita 11. 20. § 10. hoc lib. c. 37. § 11. vi. 8. § 3. vii. 16. § 6. c. 33. § 9. aliisque locis. Literæ autem *ri* et *n* sæpissime ob ductum adfinitatem in scriptura Longobardica culpa scribarum commutatæ sunt. Vide ad III. 30. § 3.

[*Inde signa inferri propere jussit*] *Insigna inferri* Lov. 3. *signa inferre* Harl. 1. *inferri signa*, trajectis vocibus, Harl. 2. *propere inferri* Lov. 2. *inferri prope* Lov. 1. 4. 5. Leid. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Vide ad XXXIX. 31. § 4.

[*Signiferumque ex suis unum cunctantem occidit*] *Signiferum ex suis* sine copula fragm. Hav. *signiferum quoque ex suis* editi ante Aldum. Tum vox *unum* deest in Harl. 2. Deinde *cunctatum* Voss. 1. *cunctatur* Lov. 1. et Leid. 2. pro quo in margine posterioris *cunctantem* emendatur. At in Leid. 1. inter versus superscriptum exstat *dubitantem, tardantem*. Alio ordine *cunctantem unum* habet Lov. 5. Denique *cecidit* Harl. 2. Quæ voces sæpe commutari inter se solent. Vide ad XXXVI. 36. § 6.

§ 3 *Tantus ardor ad dimicandum*] *Ardor ad dimicationem* Leid. 2. invitis reliquis omnibus. Vide ad VIII. 13. § 18. Mox *fuga petita petissent castra* Lipsiens. errore scribæ, cujus animo jam obversabatur vox sequens, cum pro *effusa* scriberet *petita*.

[*Brevior tempore et certamine minor castrorum obpugnatio fuit*] Ita primus Frobenius edidit a. 1535. Et recte, licet non modo omnes vetustiores typis exarati, verum etiam quoscunque codd. vidi, vel quorum excerpta habui, præferant *breviore tempore*;

nisi quod ultima litera *τὸν brevior* in Flor. addita videatur ab alia manu. Idem hic scribis frandi fuit, quod sæpe ipsos in errorem perduxisse notatum est hoc lib. c. 44. § 5. Vide etiam ad § 5. et 6. ad c. 48. § 2. ad c. 54. § 7. ad v. 27. § 6. Præterea *τὸ minor* non adparet in Harl. 1. ut nec *castrorum* in Lov. 4. *minor et castrorum* habet Harl. 2.

§ 4 *Captis direptisque castris, quum prædam dictator militi concessisset*] Primam vocem, quæ in antiquioribus excusis neglecta erat, sed in omnibus exstat scriptis, restituit recte Aldus. Infra XXIII. 1. 'Post Cannensem pugnam, castra capta ac direpta, in Samnium moverat.' Præterea ordine alio *Castris captis direptisque* est in Harl. 2. Deinde *militi dictator concessisset* in Voss. 1. et Lov. 1. *militi dictator concessit* in Leid. 2. *τὸ militi* a m. pr. deerat in Lov. 5. pro quo in margine adscriptum est *militibus*: ita tamen ut, alio loco inserta voce, præferat *prædam dictator consensisset* (pro *concessisset*) *militibus*. Male. Vide ad VII. 35. § 2. Commutantur autem errore scribarum 'consensi' et 'concessi.' Vide ad IX. 7. § 7.

[*Secutique fugientem ex castris hostem equites renunciassent*] *Sicutique* Hav. *ex castris militem hostem* Port. Sed vocem *militem* librarius ex verbis proximis hic repetiit. Tum *nunciassent* Harl. 2. et Hav. Mox. *magnamque partem* Gaertn. et Lov. 3. et *magnam partem* Lov. 2.

§ 5 *Ad Lavicos ductus exercitus: oppidumque, corona circumdatum, scalis captum ac direptum est*] *Lavicos ductum* sine præpositione unus Harl. 2. Sed reliqui eam servant: *ad Lavicos deductus* Lov. 5. *Perperam*. Tum *oppidum quasi corona circumdata* Lov. 5. *oppidumque corona circumdata* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Utraque locutio 'corona circumdata' et 'circumdatum' proba est. Vide ad XXX. 19. § 8. Verum,

ut hoc loco, etiam infra locutus est auctor XXIII. 41. 'Oppidum corona circumdedit.' Et eam etiam lectionem veriore esse puto. Eadem enim hic peccandi origo, ac modo § 3. *Vox scalis* deest in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. At similiter 'scalarum' mentio fit, ubi urbs corona obpugnatur, VII. 27. 'Quum corona militum cincta jam scalis caperetur nrbs.' XLIII. 18. 'Corona eam capere conatus est: quum sine intermissione interdium noctuque, alii aliis succedentes, pars scalas muris, ignem portis inferrent.' Hinc *captum atque directum* Lov. 2. et Lipsiens. *captum ac directum* Lov. 1. Flor. et Leid. 2. lapsu scribæ. Etiam alibi ita peccatur. Vide ad XXXVII. 31. § 5.

§ 6 *Exercitu victore Romam ducto*] *Victoria* Leid. 2. et Lov. 1. Sed vox *victore* deficit in Lov. 2. Port. et Hearnii Oxon. L. 1. Tum *Romam ducto* Leid. 2.

Die octavo, quam creatus erat] *Octava die* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *die octava* editi ante Aldum, qui *octavo* dedit, reliquis scriptis adprobantibus. Vide ad VIII. 11. § 15. Deinde *qua creatus erat* Voss. 1. Leid. 2. et ed. Parm. 1480. *quo creatus erat* Port. Male. *Quam* hic ponitur pro 'postquam.' Vide ad XXVIII. 16. § 14.

Et opportune senatus, priusquam ab tribunis plebi agrariæ seditiones, mentione inlata de agro Lavicano dividendo, fierent] *Vocula et exsulat* ab Lov. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *senatu*, pro *senatus*, habet fragm. Hav. Tum *ab trib. plebis agr. seditionis mentio illata de agro Lav. div. fieret* Neapol. Latini: *a trib. plebis agr. seditionis mentiones illatæ, &c. fierent* editi ante Aldum, qui deinde emendavit, ut nunc editur, nisi quod tamen *tribunis plebis* retinuerit: nam *plebi* primus dedit Jac. Gronovius. Aldo fere ac Gronovio consentiunt scripti mei, in paucis tantum ab illis in diversa abeunt. *A tribunis plebis* habent

Leid. 2. Lov. 5. Port. et Gaertn. *a tribunis plebi* Voss. ambo, et Lov. 1. ac 3. *ab tribunis plebi* Harl. 2. Lov. 2. 4. et Flor. *ab tribunis plebei* Lipsiens. *ab tribunis plebi plus* Hav. Tum *agrariæ seditionis* Lipsiens. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Denique *fieret* idem fragm. Hav.

Censuit frequens coloniam Lavicos] *Censuit frequentem col.* Lov. 2. et Gaertn. De caussa erroris vide paullo ante hoc cap. ad § 3. Non intellexerat etiam librarius vim *τοῦ frequentis*. Vide ad II. 45. § 6. Deinde *in Lavicos* Lov. 5. et Harl. 2. Verum præpositio nata est ex ultima litera proximæ vocis *colonia*. Vide ad XXXVII. 11. § 4.

§ 7 *Coloni ab urbe mille et quingenti missi*] *Mille quingenti* excusi ante Aldum, qui interposuit *τὸ et*, quod et omnes agnoscunt scripti. Sed *missi mille et quingenti* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *acceperant*, pro *acceperunt*, Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Idque dare voluisse videtur librarius Lipsiens. qui tamen per errorem scripsit *acceperat*. Mox etiam *Lavicanis*, pro *Lavicis*, Flor. Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 2. Klockian. et Voss. 1. a m. pr.

Ac deinde tribunis militum consulari potestate Agrippa Menenio] Veteres plerique libri *ac deinde tribunis militum consulari potestate creatis Agrippa, &c.* Sigon. Intrusit Sigonius *τὸ creatis* ex suo: neque aliter Pal. 2. Ast reliqui duo cum vetuste cuspis ejiiciunt; meo animo, optime. *Gebh.* Veniam des, licet, et commeatum *τῆ creatis*; sufficit participium verbi substantivi subintelligi. *J. F. Gron.* Libris Sigonii consentiunt ex meis soli Lov. 2. et Gaertn. ex Hearnii Oxon. unus N. proxime vero accedit Hav. præferens *tribunis militum creatis consulari potestate*. Sed recte Gronovius ac Gebhardus *τὸ creatis* a mala m. esse, et ab interpolatore additum

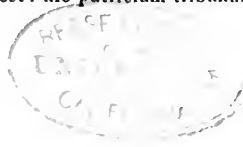

monnerunt. Alibi sæpe participium verbi substantivi subintelligi solet, quod non adsecuti librarii variis modis Livium corruerunt. Vide ad 111. 15. § 8. hoc lib. ad c. 41. § 12. ad v. 34. § 9. VII. 27. § 7. XXI. 31. § 5. XXVI. 39. § 10. XXXIV. 30. § 2. XXXVI. 6. § 3. XXXIX. 16. § 3. et alibi. Idem, qui hic, error etiam in quibusdam codd. committitur VI. 31. § 1. Præterea *Agrippa Menio Lov.* 3. Sed librarius duas literas in repetere neglexit. Eodem modo plures codd. peccarunt in hac voce IV. 11. § 5.

Et *L. Servilio Structo*, et *P. Lucretio Tricipitino iterum omnibus his*] Hic *Servilius* in plerisque codd. omissus erat, sed omnino tres esse oportuit: neque enim de duobus Livius dixisset *omnibus*. At in prioribus *L. Servilium* inter tribunos militum consulari potestate non reperias, sed prioris anni tribunus *C. Servilius Prisci* filius fuit, qui etiam *Structus* dictus est. Quamquam hoc fortassis lectorem moratur, quod nulla causa referatur continuati honoris. At Livius aliquando causas recitat, aliquando omittit; ut patet a. CCCXLVII. hoc lib. c. 56. de Cn. Cosso, ubi nulla causa continuati honoris narratur. At a. CCCXLVIII. c. 57. de C. Servilio Hala utique narratur. Quare *C. Servilius*, non *L.* videtur legendum. *Glar.* In vetustioribus Livii exemplaribus *L. Servilius Structus* non reperitur, quem desiderari ex Livii verbis facile collegimus, quum prioribus nominatis præter Veturium, adjiciat *omnibus his iterum*, quod de duobus solis alioquin non dixisset. Atque Diodorus XIII. 334. quatuor eo anno fuisse tribunos testatur, et nominat P. Lucretium, C. Servilium, Agrippam Menenium et Sp. Veturium. Ex quo C. Servilium postea in Livio a correctoribus adjectum fuisse fit verisimile. Attamen non C. Servilium Axillam esse, qui jam ante bis tribunus militum fuerat, ex eodem Livio

colligimus; quum omnes hujus anni præter Sp. Veturium tribunos iterum dicat. Sed *L. Servilium Structum* potius existimamus, qui antea semel tribunus militum a. CCCXXXI. librariorum culpa prætermisus erat. Frustra igitur miretur aliquis, quod Livius rationem non reddat, cur Servilio sit honos continuatus, cum hic plane alius ab illo superioris anni sit, quem dictatoris filium volunt quidam Annales, Fasti Capitolini *C. Axillam* vocant. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXXXVI. p. 195. Voces et *L. Servilio Structo*, quæ a vetustioribus excusis aberant, primus adjecit Aldus. Eum autem non ex Diodoro, ut Pighius censuit, sed ex Mss. potius illas revocasse existimo. Certe easdem servant omnes nostri codd. nisi quod voculam et omittant Lov. 4. et Hav. *Strectio* autem, pro *Structo*, legit Lov. 3. *Strāco* Lov. 4. Servasse eadem vocabula videntur etiam Hearnii Oxon. qui ex illis nihil aliud notavit, quam cod. C. præferre *L. Servilio*, omissio τῶ *Structo*. Recte autem Pighius vulgatum *L. Servilio* tuetur contra Glareanum emendantem *C. Servilio*. Glareanum autem hic verum videre non potuisse, mirum non est. Supra enim hoc lib. c. 42. § 2. ubi primus *L. Servilii Structi* tribunatus consularis memorari debuerat, nomen ejus culpa librariorum omissum fuisse post Glareanum demum viri docti docuerunt. *Tricipitino* male Lipsiens. Ceterum *iterum cum omnibus his* præfert Hav. Sed vocula cum perperam nata est ex proximæ ultimis literis. *Iterum et omnibus his* Lipsiens, qui sequentem voculam et ante ultimi tribuni nomen omisit. At voces *omnibus his* deficiunt in Lov. 2.

Et *Sp. Rutilio Crasso*] Lege *Sp. Veturio*, ex Diodoro l. XIII. p. 334. qui Σπόριον Ουερούριον habet, non Πουτίλιον: et recte. Nam Rutilia gens plebeia est: hic patricium tribunalum

militum quærimus. Et vero 'Crassus' cognomen 'Veturiorum,' non 'Rutiliorum.' *Sigon.* *Veturium* magis probarem, quod plebeios illa ætas non admittebat ad summos magistratus, ex quorum numero erant *Rutilii*. *Pighius* in *Annal.* ad a. cccxxxvi. pag. 196. Vulgatum nostri omnes servant, nisi quod *Rutilo* sit in *Hav.* et *Grasso* in *Leid.* 1. *Lov.* 2. et *fragm.* *Hav. Grosso* in *Lipsiens.*

§ 8 *Et insequenti anno A. Sempronio Atratino tertium*] *Insequente anno Flor.* *Voss.* uterque, *Leid.* uterque, *Lov.* quinque, *Harl.* uterque, *Lipsiens.* *Gaertn.* *Hav. fragm.* *Hav.* et *edd. Rom.* 1472. ac *Parm.* 1480. quorum auctoritate in contextum admisi. Vide ad xxxviii. 24. § 5. ac *Sempronio*, pro *A. Sempronio*, *Voss.* 1. et *Lov.* 1. *L. Sempronio Lov.* 2. 4. *Lipsiens.* et *Gaertn.* *Male.* Vide ad iv. 44. § 1. Deinde *Atratino Harl.* 2. *Port.* et *vetustæ edd.* *Atratino Lov.* 4. *Atractino Lov.* 3. *Attratino Lipsiens.* Vide hoc lib. ad c. 7. § 1. Denique *tertio Voss.* ambo, *Leid.* 2. *Lov.* 1. et *Hav.* Mox *Mugillano*, pro *Mugillano*, *Flor.* *Voss.* 1. *Leid.* uterque, *Lov.* 1. 2. 4. 5. *Port.* *Gaertn.* et *Hav.* *Mugillano Lipsiens.* Vide hoc lib. ad c. 7. § 10.

Et Sp. Nautio Rutilio biennium] Hoc item anno desideratur nomen quarti tribuni militum. Itaque lege *Sp. Nautio Rutilo*, et *Q. Fabio Vibulano*, *biennium*. Hic enim ab auctoribus *Capitolinis* et a *Diodoro lib. xiiii. p. 335.* in hunc annum editur. Intercidit autem, ut alii superiores, librariorum vitio, non *Livii*: quod ex eo intelligi potest, quod *Livius* biennium post *Q. Fabium Vibulanum* iterum tribunatum ait cepisse; cum tamen, quando primum ceperit, nunquam tradiderit, nisi hoc anno dicamus. Hæc autem quæstio quantopere torserit *Glareanum*, ex scriptis ejus intelligi potest. *Sigon.* *Q. Fabius* in *Livii* *codd.* culpa librariorum omnino

omissus est. Monstrant hoc *Capitolina* fragmenta et etiam *Diodorus I. xiiii. p. 335.* qui *Fabium* non præterit, et quatuor ejus anni tribunos recenset. Insuper *Livius* ipse paullo post c. 49. recte *Q. Fabium tribunum II.* nominat. Quod merito torsit *Glareanum*, quum priorem hunc ejus tribunatum non inveniret. *Pighius* in *Annal.* ad a. cccxxxvii. p. 196. Vulgo omissus *Q. Fabius Vibulanus* etiam deest in omnibus scriptis. Huc tamen revocandum non dubito. Alibi vulgo tribunorum nomina in *Livio* neglecta fuisse, dictum est ad c. 42. § 2. Ceterum *voculam et* omittunt *Lov.* 5. *Harl.* 2. et *Hav. Surio*, pro *Spurio*, præfert *Harl.* 1. Tum *Rutilio Flor.* *Voss.* uterque, *Leid.* 2. *Lov.* 1. 2. 3. 5. *Harl.* ambo, *Port.* *Lipsiens.* *Klockian.* *Gaertn.* *Hav. fragm.* *Hav.* et *vetustæ edd.* usque ad *Sigonium*. Vide ad c. 52. § 4. Deinde *biennio tranquillæ fragm.* *Hav.* Denique mox *res externæ*, transpositis vocibus, *Hav. hesternæ res Gaertn.* passim obvio errore. Vide ad *xl. 14. § 2.*

CAP. XLVIII. § 1 *Turbatores vulgi erant Sp. Mecilius quartum et Metilius tertium*] Puto legendum esse *Spurii Mecilius*; ut intelligatur, ambos eos prænomine *Spurii* præditos. *Sigon.* *Pal.* 2. et *Messius tertium*. Ut et mox 'quam *Mecilius* *Messiusque* largitione pessimi exempli concirent.' *Gebh.* recte *Sigonium Spurii* legendum monuisse; ut innuat *Livius*, utrique tribuno idem illud *Spurii* prænomen fuisse. Nam et alibi *Livius*, si duo junctim memorati eodem prænomine adpellantur, id ita efferre solet. *Infra xl. 18.* 'Prætores inde facti duo *Q. Fabii Maximus* et *Buteo*,' &c. Id vero non intelligentes librarii verba *Livii* corruerunt. Ita recte *J. F. Gronovius* edidit x. 40. 'Equitibus legatos alios *Caïos Cædicium* et *Trebonium præfecit.*' Similiter etiam restituendum credidit xxxv. 5. 'Præfecti socium

quatuor Marci Gemcius et Marcus tribuni militum secundæ legionis:’ ubi tamen vulgatam lectionem veriorum puto. Vide etiam Casanb. ad Sueton. Cæs. c. 9. Sigonii conjectura Pighio etiam placuit, qui in *Annal.* ad a. cccxxxvii. p. 197. utriusque tribuno *Spurii* prænomen tribuit. Præterea *Sp. Metilius quarto et Mecilius tertio* Lov. 1. *Sp. Metilius quarto et Metilius tertio* Voss. 1. *Sp. Metilius quarto et Metilius tertio* Voss. 2. Lov. 4. 5. et Lipsiens. *Sp. Metilius quarto et Mecilius tertio* Port. et fragm. Hav. *Sp. Metilius quartum, et Meilius tertium* Leid. 2. *Sp. Metilius quarto et Messius tertio* Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *Sp. Mecilius quarto et M. Cecilius tertio* Lov. 3. Vide etiam hoc cap. ad § 12. Vulgato consentiunt soli Flor. Leid. 1, et Harl. 1. nisi quod *quarto et tertio* præferant. Scribendum autem cum diphthongo *Mæcilius*, ut Gruterus postrema ed. eumque secuti recentiores fecere. In eo autem Gruterus Pighium secutus videtur. Quare miror, ipsum non similiter etiam scripsisse 11. 58. § 2. ubi vide quæ notantur. Ceterum videri posset Livius rotundius scripsisse, *Turbatores vulgi Spurii Mæcilius quartum, et Metilius tertium tribuni plebis, ambo absentes creati, quum rog. prom.* Verum invitis scriptis voces erant atque et delere non audeo. Vide ad *xxi.* 36. § 4.

Tribuni plebis, ambo absentes creati] Præsentes in antiquis Aldinis. Puto *præsentes*. Nam *præsentes*, ut continuarentur propter rogationem ab ipsis promulgatam. Despicce, lector, quid probes: nam vulgata lectio *ambo absentes creati* sane vitiosa videtur. Pighius in *Annal.* ad a. cccxxxvii. p. 197. Quia in Aldino *præsentes* invenit, *præsentes* corrigiit Pighius in *Annal.* ad hunc annum. Si soli hi *præsentes* facti, patior: siu id plerorumque omnium, cur de his solis dicatur, causa nulla est. Sic cap. 42.

‘*Plebs tribunos absentes Sex. Tempanium,*’ &c. Sed, inquit, *præsentes*, ut prorogaretur illis magistratus propter rogationem promulgatam. Immo ex Livio nihil amplius colligas, quam promulgasse, postquam erant creati. *J. F. Gron.* Non tantum omnes, quos vidi, excensi, verum etiam varii Aldini, sive qui a. 1518. et cum notis Sigonii postea aliis annis ex officina Aldina prodierunt, sine ulla varietate *absentes* præferunt. Nescio itaque, quos veterum Aldinorum *præsentes* exhibitium nomine innuat Pighius, nisi forte ipsi videre contigerit codd. scriptos, quos Aldus Livium editurus consuluit. Verum iis merito obponimus meorum omnium consensum, similiter *absentes* præferentium: quare cum Gronovio vulgatam scripturam adversus ejus conjecturam defendendam arbitror. Quinam autem in hac re ‘*absentes*’ vocentur, vide ad hujus lib. c. 42. § 1. Ceterum vox *ambo* deest in Harl. 2. *creati absentes* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *absentes creati* Harl. 2.

§ 2 *Ager ex hostibus captus viritim divideretur] Ex hostibus captis* Hav. Vide ad cap. præc. § 3. Mox *plebe scito* Lov. 5. An librarius voluit *plebeiscito*? Sed reliqui nihil mutant.

§ 3 *Quidquam agri, ut in urbe alieno solo posita, non armis partum erat] Vox agri deficit* in Voss. 2. Deinde *in urbe, alieno in solo posita* Neapol. Latini. Livius 1. 21. ‘*Castra, non urbem, positam in medio ad sollicitandam omnium pacem crediderant.*’ xxxviii. 13. ‘*In finibus Pisidarum posita est urbs, in ea parte, quæ vergit ad Pamphylium mare.*’ Justin. xxii. 5. ‘*Huc accedere, quod urbes castellaque Africae non muris cinctæ, non in montibus positæ sint.*’ xxiv. 6. ‘*Templum Apollinis Delphici positum est in monte Parnaso.*’ Ovid. Met. xv. 58. ‘*Talia constabat certa primordia fama Esse loci, positæque Italii in finibus urbis.*’ At reliqui

codd. a vulgata scripturastantes præpositionem non admittunt. Ita Silius, perpetuus Livii imitator, III. 3. 'Extemplo positos finiti cardine mundi Victor adit populos.' Præterea *alieno posita solo* Port. a m. pr. Tum *nisi armis partum* Lov. 2. 5. Gaertn. et Port. a m. sec. in quo primæ lectionis vestigia tanta cura deleta sunt, ut, quid olim exaratum fuerit, intelligi nequeat. *Nisi per armis partum* Lipsiens.

Nec, quod venisset adsignatumve publice esset, præterquam plebs habebat] *Ne quid* Lov. 2. et Lipsiens. *ne quod venisset* Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 3. 5. Port. a m. pr. et fragm. Hav. *neque venisset* Lov. 4. et Harl. 2. Deinde *ad signanū reipublicæ* idem Harl. 2. *adsignatum publice* Lipsiens. *adsignatumne publice* Lov. 2. et Hav. Tum *præter quem plebs* Lov. 4. *præterquam quod plebis* Voss. 2. et Lov. 2. *præterquam plebes* Hav. quomodo etiam in Pal. 2. esse, Gebhard. monuit ad II. 55. § 2. Vide ad I. 20. § 6. Reliqui mei omnes receptum tument. Denique *habebant* Lipsiens.

§ 4 *Nunc in conciliis privatis principum cogendis viam consilii inveniebant*] Ita primus edidit Cælius Curio, verosimiliter eam ob causam, quod mox § 6. suo tempore receptum videret in contextum *minimus natu ex Patrum concilio*. Vel potius, quoniam Aldus inter errata ita reponendum monuit. Priores omnes, quos vidi, vulgaverunt *consiliis*. Et ita præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Klockian. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ambigue *consiliis* Lipsiens. quemadmodum plerumque alibi. Si hic intelliguntur congressus secreti sive cæti ac coitiones principum, legendum erit *conciliis* secundum illa quæ Gronov. notat ad Liv. XLIV. 2. § 5. et ad II. 54. § 7. Vide etiam ad IV. 6. § 6. Deinde vox *privatis* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. neque in contextu fragm.

Hav. cujus tamen margini a m. sec. adscripta est. Hinc *principium* Lov. 1. Vide ad II. 27. § 12. Tum *cogendi viam consilii* Voss. 2. et Lov. 5. Non intellexerunt librarii locutionem 'cogere senatum,' quam inlustravit Gronov. ad Liv. xxx. 4. § 1. *Consilii veniebant* Flor. Sed prima syllaba *i* vel *in* elisa est a proxime præced. vocis syllaba finali. Vide ad xxxv. 8. § 9. Paulo ante *plebi Patribus propositum*, expuncta vocula *que*, Hav. *plebi Patribusque positum* Lov. 2. et Lipsiens. Etiam alio ordine *certamen videbatur* Lov. 4.

§ 5 *Quum Ap. Claudius, nepos ejus, qui decemvir*] Primus Appius Claudius, qui anno sexto ab Urbe liberata Romam profectus erat, id consilii, cujus hic fit mentio, dedit, M. Fabio et Cn. Manlio consulibus A. U. C. cclxxxiv. ac ab Urbe liberata tricesimo. Hic autem dnos habuit filios Appium Caiumque Claudios. De Appio Claudio Appii filio Livius lib. II. sub finem, qui cum T. Quintio Capitolino consul fuit A. U. C. cclxxxiii. et die dicta a M. Duillio et Cn. Siccio mortuus est. De Caio vero Claudio Appii filio Liv. I. III. c. 15. qui cum P. Valerio Publicola consul fuit A. U. C. ccxciv. quo anno Herdonius Capitolium cum exsulibus ac servis occupaverat. Rursus tertius Appius, secundi Appii filius, fuit decemvir, cujus hic nepos a Livio dicitur, sed errore, ut puto, codicum. Nam ego filium credo, idque ea potissimum de causa, quod post quinquagesimum ab hoc annum nepos decemviri Appius Claudius ad finem libri sexti c. 40. nominatur. Præterea primus Appius non ejus proavus erat, siquidem ipse nepos decemviri fuit, sed potius abavus. Certe temporum ratio non convenit, ut et hic nepos fuerit decemviri, et item ille, qui libro sexto adversus tribunos habet concionem. Ipse etiam Livius A. U. C. cccxxxi. decemviri filium vocat hunc

Appium iv. 36. Est et ejus mentio ab initio libri seq. c. 2. *Glar.* Hoc loco nihil eram dicturus, nisi me ad hanc orationem suscipiendam Glareanus impulsisset, qui inquit, legendum esse, *Ap. Claudius filius ejus, qui decemvir.* Movetur autem Glareanus, quod 'proavum' suum hic memoret *Ap. Claudium* illum, qui primus ex Sabinis venit, quem 'abavum' fuisse dicturus, sic hic vere nepos decemviri fuisse. Errat autem, quia non intelligit 'proavum' sæpe improprie poni, et Ciceronem, ad *Ap. Pulchrum* cum scriberet, *Ap. Claudium Cæcum* pro-

avum ejus vocasse ad *Fam. iii. 11.* qui ne atavus quidem proprie dici posset. Quoniam autem is multos alios Livii locos in his *Claudii* male habere putat, et sine ratione, ut uno loco occurram omnibus, *Claudiorum* gentem hic usque ad *Ap. Claudium Cæcum* exponam. ['Glareanus de proprietate linguæ recte judicavit: quod si auctor improprie locutus est, nihil ad Glareanum. Sed vide hic ingenium Sigonii: qui quum majorem hujus genealogiæ partem ex Glareano habuerit, gratiam scilicet rependit convitiis.]

Actius Clausus,
qui post *Ap. Claudius*, ex Sabinis venit: auctor intercessionis
per tribunos plebis: consul a. CCLIX.

Ap. Claudius Sabinus consul a.
CCLXXXI.

C. Claudius Sabinus Ap. F. decemviri patruus, consul an.
CCXCII.

Ap. Claudius Ap. F. Ap. N. Crassinus decemvir ann. ccc. cccii.
ccci. mortuus.

Ap. Claudius Crassus tribunus mil. cccxxx. idemque
decemviri filius et juvenis a *Livio* dicitur iv. 36.

Ap. Claudius Crassus Sabinus Regillensis trib. mil.
ccclii. dictator a. cccxciii. Idem a *Livio* iv.
48. dicitur a. cccxxxix. minimus natu ex *Patrum*
concilio et decemviri nepos. Itemque in ann.
ccclii. et cclxxxvii.

P. Claudius Crassus,
de quo nihil accepimus.

C. Claudius Regillensis dictator a. CDXVIII.

P. Claudius P. F. Crassus consul a. CDVI.

Ap. Claudius C. F. Ap. N. Cæcus censor an. CDXLII. consul an. CDXLVI.
CDLVI.

Ap. Claudius C. F. Ap. N. Caudex consul a. CDLXXXVI. Cæci frater. *Gellius* xvii. 21.

Sigon. Incertus hæreo, utrius, *Glareani* an *Sigonii*, sententiam probem. Quamvis enim contententi *Sigonio* libenter concedam, 'avus,' proavus,' ac similiter 'nepos,' 'pronepos' non semper stricte apud historicos accipi, sed iis vocabulis in genere nonnumquam majores ac posteros indicari, non displiceret tamen *Glareani* conjectura, si codicis auctoritas accederet. Ad id enim permoverent verba 'minimus natu ex *Patrum* concilio,' si constaret, ea non ita acci-

pienda esse, quasi *Livius* vellet, *Ap. hunc Claudium* omnium senatorum natu minimum fuisse, sed definite eorum senatorum, quos tribuni militares in 'concilia privata' evocant. Eo autem tantum 'principes senatus' evocatos fuisse, supra dixerat: 'Nec tribuni militum nunc in senatu, nunc in conciliis privatis principum cogendis, viam consilii inveniebant.' Per 'principes' autem 'senatus' indicantur summis honoribus functi, et ita auctoritate, rerum

gestarum amplitudine, et dignitate reliquis senatoribus præcellentes. Hinc sequeretur, intelligi Ap. Claudium, quem Livius c. 35. tribunatum militarem gessisse narrat, et c. 36. 'inpigrum juvenem' vocat, quo eodem 'juvenis' adpellatione etiam adficitur § 10. hujus cap. id est octavo anno post gestum tribunatum. Juventas autem vulgo fiebatur anno ætatis XLV. Obstabat etiam non nihil Sigonii sententiæ, quod vix senator esse posse videatur filius ejus, qui ipse octavo anno ante adhuc 'juvenis' vocatur. Præterea illud etiam, ipsum hunc Ap. Claudium, licet minimum natu ex Patrum concilio, tamen, quum tam promptæ ac maturæ indolis experimentum edidisset, ad honores summos non promotum fuisse, nisi demum tertio decimo anno postea. Contra Sigonii sententiam probant verba Livii hoc cap. 'Misso senatu,' quæ docent, Ap. Claudium non in privato concilio, sed in senatu, vetus ac familiare proavi consilium subgressisse, adeoque non minimum natu 'inter principes senatorum,' sed 'inter senatores' fuisse. Arbitrium itaque hujus rei sit penes lectorem. Ceterum tum Ap. Claudius Voss. 1. Gaertn. Lov. 1. 2. et Leid. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. prope fin. Tum cum Ap. Claudius, utraque lectione juncta, Hav. tunc Ap. Claudius Lipsiens. et inpressi ante Aldum, quorum plerique insuper distinguunt *viam consilii inveniebant.* Tunc Ap. Claudius. Paulo post *legionibus scribendis* Lov. 1. Vide ad VI. 39. § 7. *Licibus scribendis* Flor. sed litera *c* altera manu mutata est in *g.* *Legibus inscribendis* Lov. 5.

Minimum natu ex Patrum consilio] Ita primus edidit Aldus. Tempore priores præferunt *ex Patrum concilio*; quam lectionem servarunt etiam Lov. 2. 4. Port. Gaertn. et Hav. *ex Patrum consilio* more solito habet Lipsiens.

In reliquis *concilio* fuisse videtur; idque præstare puto non tantum ob illa quæ supra dicta sunt ad § 4. verum etiam quod 'consilium' pro senatu quidem dicatur, sed 'consilium Patrum' vel 'senatorum,' pro ipsis senatoribus, alibi me legere non meminerim. At 'concilium senatus' est apud Silium XIII. 306. 'Matronæ puerique ruunt, mæstumque senatus Concilium.' Utrum autem hic intelligendi sint senatorum principes, an vero senatores in genere, dubium esse dixi ad verba præc. Ceterum vox *natu* deficit male in Lov. 3. Supra III. 35. 'Comitorum illi habendorum, quando minimus natu sit, minus consensu injungunt.'

§ 6 *Proavum enim suum Ap. Claudium ostendisse Patribus viam unam*] Voces enim et *Patribus*, quæ a prioribus excusis exsularant, primus Aldus recepit. Easdem etiam agnoscunt omnes scripti mei. *Proavumque enim suum* est in Lov. 4. Paulo ante *ferre*, pro *adferre*, habet Leid. 2. et Lov. 1.

§ 7 *Quam majestatis memor adhibetur oratio*] *Majestatis* Leid. 1. quomodo alibi sæpe culpa librariorum, vel corrupta temporum orthographia, vel prava verba præeuntium pronuntiatione in Mss. exaratum occurrit. Ea autem scriptura causa exstitit, cur alii deinceps ulterius corrumperent, et scripserint *magistratus*, quem admodum præferunt Voss. 2. Harl. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. et fragm. Hav. Præterea *adhibebatur* Voss. 1. a m. pr. et Lipsiens.

§ 8 *Pro fortuna illis animos esse: ubi videant collegas*] *Pro fortuna vel animos esse* Port. *Pro fortuna animos illis esse* Hav. *Per fortunam illis animos esse* Lov. 4. et 5. *Tum ubi vidcat* Lov. 5. *ubi vidcantur* Hav. Mox in eo *relictum*, pro *in ea rel.* Gaertn.

§ 9 *Haud gravate adclinaturos se ad causam senatus*] *Gravare* Harl. 2. *Dein declinaturos* Lov. 2. et Gaertn.

inclinaturos Lov. 4. Sed duplici lectione juncta *adinclinaturos* Lov. 5. Harl. 2. et Port. a m. sec.

Per quam universo ordini cum primoribus se Patrum concilient] *Lego cum universo ordini tum primoribus se Patrum.* T. Faber. Fabri conjectura a nullo codice probatur: quare vulgatum servo. Donjatus etiam Fabri emendationem non omnino necessariam judicat; sed vulgatam lectionem hoc modo exponit, 'accessuros ad partes senatorum, quas' si 'amplexi' fuerint, agentes 'cum primoribus senatorum possint totius senatus favorem sibi comparare.' Verum unde ita supplendi licentiam sibi datam esse probabit? Snadebat Ap. Claudius, ut principes senatus tribunos prensarent, quos tanto facilius se ad causam senatus adelinaturos ominatur, quod intelligant, ita se universo ordini cum primoribus Patrum, sive non tantum primoribus Patrum, sed etiam universo ordini, conciliari; se conciliati universo ordini senatorio, quo tempore conciliabantur primoribus Patrum. Mox hoc cap. 'Suadendo, monendo, pollicendoque, gratum id singulis privatim, gratum universo senatui fore.' *Prim. Patr. se conc.* alio ordine habet Hav. *prioribus se Patr. conc.* Gaertn. Male. Vide ad III. 36. § 5.

§ 10 Q. *Servilio Prisco, quod non degenerasset ab stirpe Claudia*] *Quintio Servilio* Voss. 2. Vide III. 1. § 1. Tum vox *Prisco* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1. Hinc *a stirpe* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Denique *Claudia* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vulgatum *Claudia* præstat. Vide Gronov. ad Livii I. 3. § 7. Mox *collaudato juveni* perperam Gaertn. et Lov. 2. *collaudatim juveni* Lov. 4.

Ad intercessionem perlicerent] *Polliceret* Voss. 1. et Leid. 2. pro *pellicet*

Delph. et Var. Clas.

rent, facili lapsu: perliceret fragm. Hav. *ad interc. tribunorum perlicerent*, addita voce ex præcedenti, Lov. 1. Paulo ante *collegiis tribunorum*, pro *collegio trib.* Lov. 5.

§ 11 *Misso senatu prehensantur a principibus tribuni*] *Vet. lib. prensantur.* Sigon. Ita et omnes mei, nisi quod *pensantur* sit in Lov. 1. a m. pr. et in Gaertn. Vide Sigoninum ad III. 35. § 2. c. 47. § 2. IV. 6. § 9. c. 58. § 13. c. 60. § 1. et v. 30. § 4. Vide etiam Rhenan. ad II. 61. § 6. et quæ notantur ad I. 47. § 7. III. 58. § 1. et ad XXVIII. 30. § 6. Similiter passim nunc *prendere*, pro *prehendere*, præferunt scripti. Vide ad II. 29. § 4. Hinc *ab principibus* Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Neque aliter voluit librarius Harl. 1. qui tamen aberrante calamo scripsit *ad principibus*. *Ab principibus* servant etiam omnes editi usque ad Modium, a quo procurata ed. Francofurt. a *principibus* prima a. 1588. vulgavit: quare alterum revocavi. Denique Oxon. L. 1. teste Hearnio, et Lipsiens. non agnoscunt vocem *tribuni*. At *tribunis* a m. pr. fuerat in Flor. sed ultima litera postea est erasa.

Suadendo, monendo, pollicendoque] *Media vox* abest a Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. Deinde *publicendoque* præfert Leid. 1. *pellicendoque* Lov. 3.

Gratum id singulis privatim, gratum universo senatui fore] *Gratum* Hav. *gratum a singulis* Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. Tum *privatum* Lov. 4. et 5. Mox *gratum universo fore*, ommissa voce *senatui*, Voss. 2. *gratum universo senatu fore* Leid. 1. Vide ad XXIV. 19. § 6.

Sex ad intercessionem comparavere] *Se ad interc. comp.* Lov. 4. 5. et Harl. 2. Quasi sensus esset, tribunos, a principibus prensatos, eorum persuasionibus, adhortationibus ac promissis evictos, se parasse, ut legi a collegis promulgatæ intercedant. Simi-

Livius.

21 K

liter 'comparare se ad iter' l. XXVIII. c. 33. 'Ad iter se comparare in diem posterum jubet.' Sed reliqui codd. vulgatum probant, unde etiam optimus sensus efficitur, principes fuisse, qui tribunos sex ad intercessionem comparaverunt. Neque obtendi debet, magis convenire, ut verbum *comparare* referatur ad eos, de quibus proxime locutus erat, nempe 'tribunos,' quam ad remotiores 'principes;' quia, si Livii is sensus esset, potius dixisset *comparati sunt*. Id, inquam, lectioni Harl. 2. defendendæ merito obtendi nequit, quum potius in eo figura Livio usitata agnosci debeat, ut recte observavit Jac. Gronovius ad Liv. 1. 46. § 9. Quin forte inde potius librarius receptam scripturam mutandi ansam adripuisse videtur, quod stili Liviani indolem ignorarit. Nisi potius dicendum sit, ultimam literam τὸν sex interceptam esse obductam adfinitatem a prima vocis seq. Tanta enim inter literas X. et A. similitudo est, ut sæpe in scriptis commutentur. Vide ad xl. 59. § 8. Ceterum *comparare* male Leid. 2.

§ 12 *Posteroque die, quum ex composito relatum ad senatum esset de seditione*] *Postero quoque die* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad v. 27. § 1. *Postero die* Harl. 2. Lov. 5. Gaertn. Hearnii Oxon. B. et edd. ante Aldum. Tum vox *die* deficit in Port. a m. pr. Deinde *quum exposito relatum* Harl. 1. *Ex composito*, id est, quemadmodum convenerat inter senatores et sex tribunos ad intercedendum comparatos. Vide ad i. 9. § 10. Denique *relatum ad senatum deesset*, omissa voce *seditione*, Harl. 2. Videtur librarius scribere voluisse *ad senatum de seditione esset*.

Quam Macilius Metiliusque largitione pessimi exempli concitent] Debet esse *larg. pess. ex. concirent*. Rhen. Membranæ Fuldenses *concirent*, longe indubie melius. *Modius*. Si *Modius* alias edd. consulisset, omnes eas con-

cirent præferre deprehendisset, præter Parm. 1480. in qua *concirent*, et Aldinam, in qua *concirent* editur, sed culpa operarum, quum inter errata *concirent* legendum esse monetur, et Paris. 1573. quæ male *concitent* exhibet, sine dubio etiam typographorum aberratione, quum insecta postea Francofurtana 1578. *concirent* restituerit. Et ita est in omnibus scriptis, nisi quod Oxon. N. teste Hearnio, utramque lectionem *concitent* et *concirent* exhibeat, et *concitent* legatur in Lipsiens. Lov. 2. 4. 5. et fragm. Hav. *concitaret* in Lov. 3. et *concitarent* in Voss. 2. quomodo alibi etiam peccari solet. Vide ad ix. 37. § 1. De locutione 'concire seditionem' vide ad xli. 8. § 4. Insuper vox *Macilius* deest in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. eorum primus etiam et secundus non agnoscunt voculam *que*. Sed *Metilius Metiliusque* præferunt Leid. 2. et Port. *Metilius Meliusque* Harl. 2. *Metilius Messiusque* Gaertn. Hav. et Lov. 2. ac 4. *Metilius Mesiusque* Lov. 5. *Metilius Meciliusque* Lipsiens.

§ 13 *Eæ orationes a primoribus Patrum habitæ sunt*] Præterquam quod plerique codd. vel *hæc*, vel *hec*, vel *hec orationes* præferant, insuper et *orationes* est in Voss. 2. Lov. 3. et quibusdam excensis antiquioribus: *orationes*, omis-a vocula præcedente, in Lov. 2. 4. Tum *ab prim. Patr. sunt habitæ* Hav.

Quisque jam nec consilium sibi subpetere dicerent, nec se ullam opem] *Quisquam* Harl. 2. *jam quisque* Lov. 5. Deinde *jam hæc* vel *hec consilium* aberrante manu scripserunt librarii Leid. 1. et Lov. 1. In quales codices incidisse plures alii videntur, qui manifestum mendum emendaturi dederunt *jam hoc cons.* a m. pr. *Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav.* Similiter *jam h' consilium* dedit Lov. 2. *neque* et hic et mox, pro *nec*, est in Harl. 2. *jam nec*

consulum in Port. a m. sec. Tum $\tau\delta$ ullam exsulat ab Hav. Mox *præt. trib. aux.* sine præpositione in, Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Sed eam interceptit ultima litera vocis præced. Vide ad x. 13. § 3.

In ejus potestatis fidem circumventam rempublicam, tamquam privatam inopem, confugere] Antiqua lectio, tamquam privatam inopem confugere. Subintellige 'civem.' Rhen. In cujus potestatis fidem Leid. 2. fide Lov. 4. et Port. a m. sec. quorum codicum posterior ita verba seqq. exhibet: circumvectum (circumvectam fuerat a m. pr.) Romanum populum, tamq. priv. in urbem confugere. Circumventum Romanum populum præferunt quoque Lipsiens. et Hearnii Oxon. C. Sæpius librarii ex literis R. P. quæ notabant 'respublica,' fecerunt 'Romanus populus.' Vide ad ix. 26. § 8. Tamquam privatam inopem etiam omnes reliqui codd. præter Lov. 2. 3. et Gaertn. qui privatam exhibent: privatam similiter edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Effugere, pro confugere, habet Flor.

§ 14 *Ipsis potestatique esse, non ad vexandum*] In ipsis male Lipsiens. Deinde potestatique ad vex. omissis duabus vocibus, Harl. 2. esse non adparet in Flor. Tum plusque in tribunatu Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 15 *Quum ex omnibus partibus curiæ tribuni adpellarentur*] Partibus curiæ et tribuni Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. et fragm. Hav. partibus curiæ tribuni Harl. 2. partibus et tribuni Gaertn. partibus curiæ et tribuni Port. Mox tū (id est, tamen) silentio facto Hav. Vide ad Liv. xxii. 17. § 5.

Quam rogationem a collegis promulgatam] Forsau fuit quoniam rogat. Grut. Alibi quam et quoniam in Mss. confundi solent. Exempla vide ad ii. 40. § 2. etiam ad vii. 34. § 4. et alibi. Hic tamen $\tau\delta$ quam non est mutandum. Vide ad iii. 71. § 8. Deinde

quam rogatiosi est a collegis promulgata Leid. 1. quam rogatio si est a collegis promulgata Lov. 4. et 5. quum rogatiosi et a collegis promulgata Lov. 2. quam rogatione si est a collegis promulgata Harl. 2. quam relatio si est a collegis promulgata Lipsiens.

Dissolvendæ reipublicæ esse, ei se intercessuros] Dissolvendo reip. esse Lov. 2. et Gaertn. dissolvendi reip. esse Lipsiens. dissolvendam reip. esse Lov. 3. Tum esse, eis intercessuros Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Gaertn. esse, eis se intercessuros Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 16 *Proditores plebis commodorum ac servos consularium adpellantes*] Proditores publicorum commodorum plebis Lov. 4. a m. pr. in quo vox publicorum a m. altera expuncta est. Commodorum plebis etiam edd. principes. Aldus primus ordinem invertit; cui consentiunt reliqui scripti. Tum consulum Port. consularum Leid. 1. Præterea appellatis Port. a m. pr. Paulo ante a senatu Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. et excusi ante Aldum.

Aliaque truci oratione in collegas inventi actionem deposuere] Voces in collegas non comparent in Port. Lipsiens. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Tum actione deposuere Gaertn.

CAP. XLIX. § 1 *Duo bella insequens annus habuisset*] Video quosdam in Ms. volumine legisse *Ardua bella ins. a. hab.* Rhen. Vett. libri aliquot *Duo assidua bella.* Sigon. *Duo assidua bella ins. a. hab.* sola est scriptura Pal. secundi. Nam reliqui duo omittunt $\tau\delta$ assidua. Andreas edidit *Ardua bella ins. a. hab.* Campan. *Ardua duo bella assidua ins. a. hab.* Gebh. *Ardua bella* præferunt edd. vetustæ, quod in nullo meorum codicum inveni. *Duo bella* primus substituit Aldus, ejus lectionem firmantibus Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. aliisque

codd. *Assidua bella* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *p. duo bella* Klockian. Soli minimæ auctoritatis Mss. Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. *Duo assidua bella*. Doujatius, in Ms. cod. apud Rhenanum esse *Duo ardua bella* notans, se admodum negligenter ejus adnotationes consuluisse ostendit: neque rationem habuit subjungendi, id nequaquam deterius sibi videri, quum ea lectio in nullo vel scripto vel excuso codice inveniat. Mihi omnino *Duo assidua bella*, quam *Ardua*, vel *Duo ardua bella*, magis placet. *Assidua bella* autem, si ea lectio probatur, eodem sensu accipio, quo 'Assidui et anniversarii hostes ab Etruria fuere Veientes' dixit Florus 1. 12. in princ. et ipse Liv. 11. 48. 'Veiens hostis assiduus magis, quam gravis.' Diffiteri tamen nequeo, ipsam etiam vocem *assidua* mihi a mala m. additam videri. Id enim optimi codd. eam nescientes, clamant.

P. Cornelius Cossus, C. Valerius Potitus] *P. Cossus Corn.* Leid. 2. et Lov. 1. *A. Corn. Cossus* Harl. 2. Deinde Valerii prænomen omittitur in Hav. ejus vero loco est præfert Lov. 3. Tum *Pontius* Lov. 2. et Gaertn. *Poticus* Hav.

Quinctius Cincinnatus] Intercidit prænomen Quinctii culpa librarium; neque enim probare possum, id ipsum a Livio fuisse omisum, quum reliquorum tribunorum prænomina non prætermiserit. *Sigon*. Utrum prænomen Quinctii sponte a Livio omisum sit, an vero inertia librariorum interciderit, dubium puto; licet Pighins in Ann. ad a. cccxxxviii. p. 197. Sigonio consentiens, prius statuere videatur. Alibi sæpe, duobus pluribusve simul memoratis, unius prænomen omittitur. Supra hoc lib. c. 17. 'Legatos Quinctium Capitolinum et M. Fabium Vibulanum sequi se dictator jussit.' VI. 40. 'Hoc portenti non fiat in urbe Romana, ut Sextium atque hunc C. Licinium

consules videas.' VIII. 29. 'Consulibus L. Furio Camillo iterum, Junio Bruto Scævæ.' c. 35. 'Haud minus periculo Q. Fabii, quam supplicio miserabili adolescentis Manlii.' XXII. 32. 'M. Atilius Fabiano, Geminus Servilius Minuciano exercitu accepto, Fabii artibus bellum gesserunt.' c. 39. 'Cn. Servilius atque Atilius proximi consules.' c. 40. 'Consulum anni prioris M. Atilium, ætatem excusantem, Romam miserunt; Geminum Servilium in minoribus castris,' &c. XXIV. 12. 'Profecti, P. Cornelius ad exercitum, Otacilius qui maritimæ oræ præesset.' XXVI. 5. 'Ap. Claudius Campanis, Fulvius Hannibali est obpositus.' c. 28. 'Qui in exercitu M. Claudii, M. Valerii, Fulviique fuissent.' XXXIII. 25. 'Acilius Glabrio, C. Lælius eos ludos fecerunt;' et paulo ante eodem cap. 'Ædilibus carnalibus Cornelio Scipione et Cn. Manlio Vulsonæ:' ita enim primæ aliæque eam secutæ edd. XXXVII. 51. 'Quale patrum memoria inter L. Metellum et Postumium Albinum fuerat.' XLI. 6. 'Tribuni plebis Licinius Nerva et C. Papirius Turdus.' c. 15. 'Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt.' XLIII. 2. 'Citerioris Hispaniæ populi M. Catonem et Scipionem; ulterioris L. Paullum et Gallum Sulpicium patronos sumserunt.' XLV. 40. 'Filii duo Maximus et P. Scipio.' Plerisque horum locorum viri docti, alterum prænomine spoliandum non esse, quum alter eodem ornetur, existimantes, partim ex codd. scriptis, sed plerumque ex ingenio ac conjectura, supplerunt, quod librariorum culpa excidisse putabant. Si itaque prænomen et hoc loco culpa librariorum deesse censeatur, ut id etiam ex conjectura restituere tentemus, sciendum est, L. Quinctii Cincinnati memorari quatuor filios: Kæsonem, qui capitis accusatus, quum primus vades publicos dedisset, exsilii causa

solum vertit, vide Livium III. 11. 12. et 13. et præter Kæsonem tres liberos, quorum nemo Kæsoni cedebat magnitudine animi, c. 19. qui etiam patrem, quum dictator creatus esset, obviam egressi exceperunt, ibid. c. 26. Eorum unus fuit L. Quinctius Cincinnati filius, tribunus militum hoc lib. c. 16. iterum c. 35. et tertium c. 44. alter T. Quinctius, L. F. Cincinnatus, cui et Penno cognomen additur, consul c. 26. et iterum c. 30. tribunus militum autem c. 31. Tertius is esse putatur, qui hic memoratur. Eum autem vel *Caii* vel *Quinti* prænomen habuisse conjicio: utrumque enim non tantum in gente Quinctia, verum etiam in ejus familia Cincinnatorum occurrit. 'C. Quinctius Cincinnatus' tribunus consularis memoratur VI. 32. quem Pighius ad a. CCCLXXVII. T. F. L. N. esse existimat. 'Q. Quinctius Cincinnatus' tribunus consularis b. lib. c. 61. qui Pighio ad a. CCCXLVIII. L. F. L. N. vocatur: et alius 'Q. Quinctius Cincinnatus' similiter tribunus militaris VI. 36. eum autem Pighius ad a. CCCLXXXII. Q. F. appellat. Jam vero si prius prænomen restituendum videatur, minima mutatione legi posset *Caii Valcrius Potitus, Quinctius Cincinnatus*. Vide ad cap. præc. § 1. Sin alterum excidisse existimetur, id a voce *Quinctius* interceptum erit, quemadmodum etiam factum IV. 61. § 1. Ita prænomen 'Marcus' ante nomen 'Manlius' excidit XI. 34. § 1. Quin et hoc loco Q. *Cincinnatus* legunt Lov. 5. et edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Immo Q. *Quintius Cincinnatus* Flor. optimum exhibere, ejus excerpta docent. Ita igitur edendum duxi.

M. Fabius Vibulanus] Addendum iterum. Nam tribunus antea fuit, A. U. C. CCCXXII. *Glar. N. Fabius* ex tabulis Capitolinis legendum est. *Sigon. Marcus* vel *M. Fabius* omnes mei constanter; quod idem etiam de

snis monuit Hearne. *Numerii* vero prænomen ipsi tribuendum esse, constat quidem, ut Sigonius ad hunc locum monuit, ex Fastis Capitol. sed non ex hoc anno; ejus enim duo tantum priores tribuni in fragmentis illorum Fastorum supersunt, Fabius vero cum Quinctio interciderunt; sed, ut Sigonius in comment. ad Fastos ad a. CCCXXXVIII. aperte scribit, ex ejus secundo tribunatu, quem octo annis postea gessit. Vide hoc lib. ad c. 58. § 6. et quæ ibi notantur. Præterea Fabii hujus prænomen *Numerium* fuisse, non obscure ex lectione veterum edd. constat, quæ ante Moguntinam præferunt *Gn.* vel *Cn.* vel *C. Martius et M. Fabius*. Ceterum indoctis librariis minus notum hoc prænomen, quod unica litera *N.* olim scriptum fuit, proclivi errore in *M.* mutari potuit, quomodo primi Moguntini ediderunt. Et ita quidam codd. peccarunt hoc lib. c. 57. § 12. aliisque locis. Alibi vero pro eo subposuerunt prænomen *Cn.* Vide ad XL. 28. § 5. Error autem a Moguntinis commissus novi erroris Glareano causa existit, atque effecit, ut Fabio iterum addendum crediderit. Verum, recepta Sigonii emendatione, non jam erit ille Fabius, qui tribunus militum memoratur c. 25. sed qui consulatum gessisse dicitur c. 43. adeoque vox *iterum* addi nequit. Quin etiam, licet idem fuisset, tamen eam non necessariam putassem. Vide ad II. 16. § 7. Præterea *Jubulanus* Leid. 2. Lov. 4. 5. et Hav. *Jubulanus* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *Mugilanus* Gaertn. Vide ad III. 35. § 11. Mox *fuē*, pro *fuēnt*, Harl. 1. *fuērint* Leid. 1. *fuērant* Lov. 4. et vetustæ edd. ante Aldum, quī *fuērant* vulgavit, concinentibus reliquis exaratis.

§ 2 *Ni Veiens bellum religio principum distulisset*] *Nisi* edd. principes usque ad Aldum, qui ejus loco *ni* recepit. Neque aliter codd. mei, nisi quod ꝑ præferat Hav. in Lipsiens. in

contextu, pro quo a m. sec. in margine emendatur nisi. Vide ad XXI. 1. § 8. Præterea *depulisset* Hav. et Hearnii Oxon. B. Simili errore 'distuli' et 'discipuli' confunduntur hoc lib. c. 33. § 10.

Super ripas effusus, maxime ruinis villarum vastavit] *Effusus maxime ruinis* Hav. *effusus maximis ruinis* Gaertn. *effusus maxime villis villarum* Harl. 2. Vocem *villarum* non agnoscit Voss. 2.

§ 3 *Triennio ante accepta clades*] *Trienni* Harl. 1. *triennium ante* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *trirenium ante* Lipsiens.

Volanis, suæ gentis populo] Quod docui ante de 'Lavicis' ad II. 39. § 4. idem dico de 'Volis.' Nam modo *Bolas*, modo *Volas*, apud auctorem hunc ceterosque scribi invenio. Virgilius illud præterea affert, quod singulari numero hoc nomen prodidit, cum dixit *Æn.* VI. 776. 'Coramque Bolamque.' Fuerunt autem oppida duo, non admodum, ut videtur, inter se distantia, 'Bolæ' et 'Bovillæ,' quibus in nominandis mirum in modum depravati Græcorum libri sunt, ut Dionysii et Plutarchi. Uterque enim eorum, ille I. VIII. p. 493. 494. et 495. hic in Vit. Coriol. p. 227. in bello Coriolani explicando duo ab eo oppida Latiniorem eversa scribit, quorum prius Βωλανῶν πόλιω, alterum Βῶλας vocant, non longe a Lavicis, qui et ipsi capti ab eo sunt. Est autem mendum in voce Βῶλας pro Βοῖλλας: siquidem Stephanus ait, Βοῖλλαι oppidum Latinorum. Gentile nomen est Βοῖλλανός, ut tradit Dionys. Rom. Antiq. I. VIII. Quod ipsum in eo libro non est, nisi Βοῖλλας, pro Βῶλας, legamus. Idem mendum est etiam I. V. p. 326. ubi populos nominat Latinos, qui in populum Romanum conjuraverant: inquit enim Ἀρικινῶν, Βοιαλανῶν, pro Βοῖλλανῶν. Quod ex Floro intelligi potest, qui in ejus belli

expositione I. 11. ait, 'De Bovillis etiam triumphatum.' Eandem vicinitatem agnoscit etiam Cicero pro Plancio c. 9. cum ait, 'Lavicana aut Bovillana vicinitas.' De 'Bola' autem sic Stephan. Βῶλα πόλις Ἰταλίας τὸ ἐθνικὸν, Βωλανός. Sigon. Nolanis Voss. 2. Lov. 2. 3. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. in quorum plerisque ita etiam hoc cap. peccatur. *Novanis* Lipsiens. *Volantus* Harl. 2. Cluverius Ital. Antiq. II. 16. p. 782. censet, Livium scripsisse *Bolanos*; sed posterioris ævi exscriptores grammaticos pro litera *B.* supposuisse confinem literam *V.* Male enim Cellarius Geogr. Antiq. II. 9. p. 496. dubitare Cluverium putat, num ipse Livius *Volas* per *V* scripserit, an permutatio elementi ab exscribentibus sit grammaticis. Subjungit autem, quoniam Livius illo cap. sexies *Volas* aut *Volanos* scripserit, eripere eum vel constantia sua dubitationem. Contra addit Cluverius suæ sententiæ eam rationem, quod Plinius Hist. Nat. III. 5. inter reliqua vocabula, quæ a *B* litera incipiunt, etiam memoraverit populum *Bolanos*. Cui accedit ita et scriptum reperiri VI. 2. § 14. Eandem itaque orthographiam etiam hic restituendam putavi.

§ 4 *Excursiones inde in confinem agrum Lavicanum factæ erant*] Verbum *erant* sententiam lutulæ potius, quam illuminat. *Grut.* τὸ *erant*, quod Græteris displicebat, superest quidem in omnibus scriptis, at exsulat ab edd. ante Aldum. Nam video tamen causam, cur ea vox sententiam potius lutulare, quam illuminare, dici possit. Præterea *excursiones* Leid. 1. Tum *deinde* Harl. 2. Sed *inde* est a Bolanis, ex urbe Bolis. Alibi vocalæ illæ in scriptis commutantur. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Hinc *et confinem agrum* Hav. *in agrum confinem* Harl. 2. Mox *novisque coloniis* idem Harl. 2. Male. Innuotur

novi coloni, quos mille et quingentos ab urbe Lavicos missos esse, Livius narravit c. 47. Denique *inlatum bellum* alio vocabulorum ordine Leid. 2. et Lov. 1.

§ 5 *Quam noxam quum se consensu omnium Æquorum defensuros sperassent*] Videre est, et tutemet forsitan altius rimatus mecum sentias, ut non inepte facturus sit aliquis, qui pro *consensu*, quæ dictio inolevit, *contemptu* malit legere. *Sabell.* in *Observ.* p. 188. Lectio edita sana est, et notat, Bolanos sperasse, se excursions in agrum Lavicanum impune habituros, quod omnes Æqui factum suum probaturi essent. Non video quo sensu *Sabellicus contemptu*, pro *consensu*, restitutum malit. Præterea vocula *quam* deficit in Hav. Tum *consensu omni Æquorum* est in Leid. 2. Vide ad v. 9. § 6. Tandem *defensuros superassent* Lipsiens. Vide ad vi. 2. § 12.

Deserti ab suis, ne memorabili quidem bello] *Deferri ab suis* Harl. 2. *deserti a suis* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. Tum *nec memorabili quidem* Leid. 2. et Voss. 1. a m. pr. Vide ad i. 10. § 3. *nemo morali quidem bello* Flor. a m. pr. quod deinde emendatum *ne morali quidem*. Mox alio ordine *pugnam unam* Hav.

Et oppidum et fines amisere] Prins et deest in Leid. 2. Lov. 1. et editis ante Aldum; cum quo eam particulam addente stant omnes reliqui mei. *Oppidum in fines* se in cod. suo invenisse notavit Klockius.

§ 6 *Tentatum ab L. Sextio tribuno plebis, ut rogationem ferret*] *Ab L. Dexio* Voss. uterque Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. Lipsiens. et Port. *ab L. Q. Dexio* Klockian. *ab L. Desio* Harl. 2. *a L. Decio* Gaertn. *ab L. Decio* Leid. 2. Lov. 2. Hearnii Oxon. N. et editi ante Aldum. Sed eam lectionem mendosam pronunciat Pighius in *Annal.* ad a. cccxxxviii. p. 198. Infra hoc cap. etiam ‘Sextius tribu-

nus plebis’ memoratur, sed anno sequenti: quare dignitas ei prorogata esse debuit: prorogationis tamen nulla mentio fit. Vide quæ eo loco notantur. Præterea vocula *ut* deest in *fragm.* Hav. a m. pr. Eadem autem cum duabus seqq. exsulant a Port. sed manu altera ad marginem deinde adscriptæ sunt. *Legationem*, pro *rogationem*, præfert Gaertn. *Mox quo Volis*, pro *qua V.* id est ‘ut V.’ Hav. sed reliquis adversantibus. *Nolis* habent Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. et *fragm.* Hav. a m. pr. Vide hoc cap. ad § 3.

Nisi ex auctoritate senatus passuros se perferri ostenderunt] *Nisi auctoritate* impressi vetustiores, omissa vocula *ex*, quam tamen habent omnes scripti, et primum inveni in *Mediol.* ed. 1505. tum in *Aldina*, eamque secutis plerisque recentioribus. *Nisi ex auctoritate plebis senatus passuros* Leid. 2. et Lov. 1. a m. pr. voce *perperam* interposita. Hinc *se ferri* Voss. 2. et Lov. 3. *se proferri* Harl. 2. Vide ad v. 4. § 12. *sæpe ferri* Leid. 1. et Lov. 4. ac 5. *sæpe fieri* Gaertn. Lov. 2. et Lipsiens. Alibi etiam *fieri* et *ferri* commutantur. Vide ad v. 54. § 6.

§ 7 *Volis insequente anno receptis Æqui, coloniaque eo deducta, novis rivibus oppidum firmarunt*] Vox *Æqui* non suum videtur tenere locum, si plerisque Mss. libris credimus, verum hoc ordine legenda: *Volis ins. anno rec. coloniaque eo ded. Æqui novis, &c.* Sigon. Eundem, quem Sigonius in plerisque suis, ordinem verborum tantum inveni in Harl. 2. et Hav. qui passim ejus codici interpolato concinere solent. Reliqui omnes trajectionis vocabulorum adversantur. Pighius in *Annal.* ad a. cccxxxix. p. 198. τῶν *que* deleto, legit *colonia eo deducta*. Et ita etiam Ant. Perizonius in margine Livii conjecerat. Sed particulam illam ἀπὸξ omnes mei tuentur. Et sane recepta distinc-

tione, quam in contextum admisi, in vulgata scriptura nihil superesse putato, quod offendere possit. *Nolis*, pro *Folis*, habent Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide hoc cap. ad § 3. Hinc *sequenti anno* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *insequenti anno* Lov. 4. et 5. Tum *receptis Æquis* Voss. 1. *receptis armis Æquis* Leid. 2. *receptis annis Æquis* Lov. 1. a m. pr. sed *annis* postea inductum est. Hinc *coloniaque eo ducta* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Tandem *firmaverunt* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav.

Romæ consulari potestate Cn. Cornelio Cosso, L. Valerio Potito] *Vox Romæ* deficit in Hav. Deinde *cū cō Cosso* Lov. 2. *cons.* *Cornelio Cosso* Lipsiens. *consule Cornelio Cosso* Gaertn. *M. Cornelio Cosso* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Hearnii Oxon. N. *P. Cornelio Cosso* Lov. 4. Port. Hav. et Hearnii B. ac C. Denique *Potito* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. Lov. 3. 5. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. *Potitio* Harl. 2. et Hav.

Q. *Fabio Vibulano iterum*] Inter tribunos militum consulari potestate hunc antea non invenies, sed consulem a. cccxxxii. atque inde fortassis error. *Glar. qm. Fabio* Hav. quasi voluisset *L. Valerio Potito quintum, Fabio Vibulano iterum. M. Fabio* fragm. Hav. a m. sec. et apud Hearnium Oxon. B. contra fidem reliquorum codd. et marmorum Capitolinorum. Tum *Jubilano* Leid. 2. Lov. 4. 5. et Hav. *Jubulano* Lov. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *Vibulano* Gaertn. Vide ad III. 35. § 11. *Vox autem iterum* in Mss. constanter superest, nisi quod desit in uno Lov. 2. et errore scribæ item legatur in Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XIV. Ejus primus quidem tribunatus hodie in Livio non exstat; sed hoc lib. c. 47. § 8. excidisse viri docti monuerunt: ubi vide quæ notantur.

M. Postumio Regillensi] Capitolina monumenta una cum veteribus libris *P. Postumio* edunt. *Signon.* Nescio, quos veteres libros Signonius vocet. Certe omnes scripti mei et, quos vidi, excusi uno ore servant *M. Postumio*: quod librarius errore factum esse existimat Pighius in *Annal.* ad a. cccxxxix. p. 198. et *M. Postumio* habent editi ante Aldum, qui τὸ et expunxit. Id autem etiam ab omnibus editis exsulat. Tum *Regillensi* Flor. Leid. 1. Lov. 2. et Gaertn. unde transpositis literis *Religiensi* datum in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. et Harl. 1. atque inde iterum litera extrita *Religiensi* in Voss. 2. et Lipsiens. *Regilensi* habent vetustæ edd. Similiter variant scripti v. 16. § 1. VI. 22. § 5. c. 27. § 4. aliisque locis. Sed 'Regillensis' tum Postumiorum, tum Claudiorum, cognomen passim scribunt Fasti Capitolini.

§ 8 *Huic bellum adversus Æquos permissum est*] *Hinc bellum* Lov. 2. et Hav. passim obvio errore. Vide ad xxv. 40. § 2. Deinde *commissum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et apud Hearnium Oxon. N. quod pro alterius lectionis glossemate habeo. Liv. I. 6. 'Numitori Albana permissa re, Romulum Remumque cupido cepit urbis cendendæ.' Cic. pro Font. c. 14. 'Frugis igitur hominem videtis positum in vestra fide ac potestate: atque ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati.' ad Q. Frat. II. 9. 'Totum ei negotium permisi, meque in ejus potestate dixi fore.' Vide Ondenorp. ad Lucaii VII. 286. τὸ est non Gaertn.

Pravæ mentis homini, quantum victoriæ magis, quam bellum, ostendit] *Vet. lib. quam tum* divisus vocibus habent. *Signon.* *Pall. omnes quam tamen.* *Gebh. Quam tum victoria* ab Signonio est. Sed excerpta nostra et vet. edd. *quam tamen.* Poterat enim quis præsumere, audito aut lecto

pravæ mentis hominem fuisse, nihil quoque boni bello eum gessisse. Itaque erat ille quidem, inquit, moribus talis; non tamen id bello durante, sed jam parta victoria, nudavit: nam secundæ res acrius, quam dubiæ, hominum animos explorant. *J. F. Gron. Qua inde victoriam* Lov. 4. *quam inde victoria* Lov. 5. *quam non victoria* Harl. 2. a m. interpolatrice. Sed *quam tamen* servant reliqui, quibus usus sum, scripti, ut et Neapol. Latini, ac præcæ edd. pro quo, quum breviter *quam tū* scriptum fuisset, librarii codicum, quibus Sigonius usus est, facili errore *quam tū*, sive *quam tum*, dederunt. Vide ad Livii xxii. 17. § 5. *Quantum*, scholio Sigonii præscriptum, primum invenio in Froben. 1531. Ita *quam tum* et *quantum* commutantur ii. 9. § 8. iv. 13. § 11. vii. 9. § 8. et alibi. Similiter *quod tum* et *quantum* vi. 17. § 3. Ceterum quis credere poterit, Doujâtium, qui ad hunc locum notavit, *quam*, non *tum*, ut Sigonius censebat, legendum esse, nunquam ad notas Sigonii, quum eas legeret, animo advertisse? Et tamen oportuerat ut meminisset, se Livium interpretatione et notis illustrare in usum serenissimi Delphini; cui si sedulo inservire voluisset, non modo ne tam latam negligentiam, sed etiam ne longe leviolem culpam committeret, antecessorum Parisiensium primicerius diligentius operam dare debuisset. *Quum tamen victoriam* præfert Leid. 1. et Hav. Verum præterquam quod τὸν m finalis nota in codd. scriptis, et præsertim in Leid. 1. contra mentem Livii pro arbitrio librarii passim vel addi vel omitti soleat, id eo facilius hic evenisse censendum est, quod vox sequens ab eadem litera incipiat. Vide ad xl. 7. § 8. Denique *parvæ mentis homini* Leid. 2. literis perperam transpositis. Vide ad xxix. 37. § 16.

§ 9 *Ductoque ad Volas, quum levi-*

bus præliis] *Ductoque* Leid. 1. et Harl. 1. *Tum ad Nolas* Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide ad § 3. Hinc *levibus præliū* Leid. 1. *levibus plus* Voss. 2.

Postremo in oppidum irrupit] *Irrumpit* Voss. 1. et Leid. 1. *postremo oppidum irrupit* Harl. 2. Ita Livius xxvi. 5. ‘Minore conatu, quam condensam aciem irrupissent, in castra inrupturos.’ Auctor Epit. Liv. lib. xlix. ‘Quum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupissent.’ Justin. ii. 11. ‘Sexcenti viri castra quingentorum millium inrumpunt.’ Et ita Silius, Livii imitator, alique poetæ sæpissime locuti sunt. Vide quæ notavi ad Silli ii. 378. et ad ix. 365. Vulgatum tamen, pro quo stant reliqui scripti, præfero, tum ob illorum codicum auctoritatem, tum quod melius consuetudini loquendi Livii convenire videatur, qui in regimine præpositionem, eum qua verbum componitur, repetere solet. Vide ad Præfat. § 11.

Et quum inter obpugnationem prædam militis fore edixisset] Legendum omnino *nam quum*. Est enim ætiologia horum verborum ‘ab hostibus in civem certamen vertit.’ Quare, o Livi! *Num quum*. T. Faber. Particula *et* in omnibus meis sine varietate superest. Neque necesse puto, ut ei cum Fabro alteram *nam* substituamus. Illud *nam* enim jam in initio hujus § præcessit, ex quo deinde omnia hæc pendent. Præterea *intra oppugnationem* est in Voss. 2. Vide infra ad v. 27. § 3. Tam *prædam milites fore* aberrans dedit scriba Gaertn. *prædam militibus fore* Hav. De quo errore dicam ad xxii. 8. § 7. *Prædam militum fore* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed neque eo opus. Vide ad vii. 35. § 2. Deinde *fore dixisset* Leid. 2. et Lov. 1. Verum primam literam *e* interceptit ultima præced. vocis *fore*: quod alibi sæpe accidisse,

vidimus ad II. 44. § 6. *Fore eduxisset* Leid. 1. sollempni librariorum lapsu, qui passim verba 'educere' et 'educere' commutarunt. Vide ad Liv. xxxix. 15. § 11.

§ 10 *Eam, magis adducor, ut credam iræ caussam exercitui fuisse*] Hearne monet *Eo magis* esse in marg. ed. principis Romanæ. Præterea adducere habent Voss. 2. et Lov. 3. Tum ut cedam Gaertn. Vide ad III. 21. § 3. Hinc *iram caussam* Harl. 1. Denique *fuisse exercitui* Hav. et Harl. 2. Paulo post τὸ *nova* non adparet in Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Præterea *minus præd. trib. p. fuerit* Harl. ut *tribuni plebis dare voluisse* errans scriba videatur. *Fuit, pro fuerit*, Lov. 4. Vide ad XL. 14. § 10. et mox ad § seq.

§ 11 *In Urbem revertit. Audita vox ejus*] J. F. Gronovius in priori ed. notarum monuit, distinctionem hoc modo mutandam esse: *postq. ab coll. arc. propter sed. trib. in Urbem revertit, audita vox ejus*. Et ita fere ab omnibus fuit interpunctum prioribus usque ad Gruterum, qui in postrema ed. majorem distinctionem primus admisit. Quamvis autem in curis secundis ea Gronovii admonitio ommissa sit, illam nihilominus veram, et in contextum recipiendam esse judicavi; quod etiam ab Hearnio factum vidi, eumque secuto nupero editore Londinensi. Hinc *ejus* deficit in Hav. Paulo ante *Auxerit*, pro *Auxit*, Lov. 4. Vide ad § præc. Tum *a collegis* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Lipsiens. Port. Gaertn. et Hav.

Qua Sextio tribuno plebis legem agrariam ferenti] Ita primus edidit Aldus. Vetustiores excusi dederant *qua M. Festo, vel qua M. Festio*. Verum ea lectio nata videtur ex altera paullatim depravata. Nam pro *Sextio* primo *Sestio*, et ita *Festio* scriptum fuit, quod recte jam damnavit Pighius in Annal. ad a. cccxxxix. p. 198. Neque etiam hæc scriptura in ullo cod.

obvia fuit. *Qua M. Sextio* præferunt Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. sec. *qua M. Sexto* Gaertn. *quam Sextio* Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. pr. Lipsiens. et Klockian. *quam Sexto* Leid. 2. *qua Sexto* Lov. 1. et 2. Reliqui Flor. Lov. 4. 5. Harl. ambo, Hav. fragm. Hav. a m. pr. et Port. a m. sec. Aldinam lectionem probant, quam etiam verioremi puto. Innuitur enim L. Sextius prioris anni tribunus, hoc cap. memoratus, cui dignitas etiam hoc anno prorogata fuit; quod inde colligendum videtur, quoniam prænomen omittitur. Id enim Livius tum fere solitus est facere, quum jam paullo antea ejusdem meminerit. Vox *plebis* deficit etiam in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Simul Volus quoque ut mitterentur coloni] Primam vocem neglexit librarium Gaertn. Tum *Nolis* Harl. 2. *Nolus* Voss. 2. Lov. 2. 3. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide hoc cap. ad § 3.

Dignos enim esse, qui armis cepissent, eorum urbem agrumque Volanum esse] Quid hoc? 'dignos esse Vol. agr. esse illorum?' Quare ne dubita quin legendum sit *dignum*, id est, æquum, ut infra et alibi passim. Sic Græce, ἄξιον γὰρ, εἶναι τούτων τὴν τῶν Βολάνων πόλιν, ὅπερ ἂν καὶ καθέλαινο. T. Faber. Conjecturam Fabri juvat hoc e II. 48. 'Verum esse habere eos' (agrum,) 'quorum sanguine ac sudore partus sit;' et *dignum* pro 'æquo,' 'justo,' I. 14. 'Eam rem minus ægre, quam dignum erat, tulisse Romulum ferunt.' Nec tamen omnino necessaria videtur esse emendatio. Duk. Conjecturam Fabri firmant Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. Verum quum tantum in minoris auctoritatis codd. ea lectio supersit, et reliqui optimæ fidei stent a vulgata, eam etiam verioremi esse non dubito. Faber *dignum* hic accipit pro 'æquum.' At vellem, ut hanc τοῦ *dignus* significationem aliis exemplis firmasset.

Eo sensu 'verum' poni, vidimus ad II. 48. § 2. *dignum* autem nondum observavi. Locus hic duplici modo accipi posse videtur. Vel enim hoc modo construendum, 'urbem agrumque Bolanum esse dignos, esse eorum.' Et quidem 'urbem agrumque dignos esse' similiter dictum erit, quemadmodum XXI. 50. 'Rex regiaque classis una profecti.' XLIV. 19. 'Ptolemæum et Cleopatram Romam venturos:' ejusque generis plura alia, non modo apud Livium, verum etiam apud quoscumque scriptores obvia. Vel etiam Fabro frandi fuit, quod non animadverterit, deesse pronomen demonstrativum, hoc modo: 'Illos, qui armis cepissent, dignos esse, urbem et agrum Volanum esse eorum,' sive ut urbs et ager Volanus sint eorum. Vide ad Livii XXIII. 15. § 4. Ceterum accepissent Port. Deinde Nolanum, Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc cap. ad § 3.

Malum quidem militibus meis, inquit, nisi quieverint] Mss. *si quieverint*. Lego *si qui ierint*. Klock. Tò malum inlustrant, quæ notavit J. F. Gronovius ad Senecæ de Ira I. 16. 'Tum militibus in eis, inquit Hav. militibus nris, id est, nostris, Lov. 5. Deinde si acquirerint Hav. nisi acquirerint Harl. 2. quomodo Gebhardus hic ex omnibus Pall. legendum monnit hoc lib. ad c. 60. § 2. *si quieverint* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. fuerat *si quieverit*, id est, *quieverunt*. Certe si *quieverunt* præferunt Lov. 4. et 5. Sed recepta lectio unice vera est. 'Quiescere' enim obponitur τῶν 'turbare,' 'seditionem movere.' Videnda sunt quæ notantur ad XLV. 37. § 2. Mox quod *auditum non conc. mugis, quod Pat. offendit* mendose Harl. 2.

§ 12 *Et tribunus plebis, vir acer nec infacundus*] Prima et quarta vox de-

erant in edd. ante Aldum, cui eas addenti consentiunt omnes, quibus utor, codices scripti; nisi quod quarta quidem sit in Lipsiens. sed primæ loco idem præferat *quam*. Paulo post *agitando irritandoque* alio dictionum ordine Port. Sed *irritandoque* tantum, omisso *agitando*, Lov. 5. legit.

Sed causæ atque universo ordini, essent] *Sed eis atque univ. ordini* Lov. 4. *causæ et univ. ordini* Voss. 2. et Lov. 3. Tò *essent* vero deficit in Harl. 2.

Neminem ex collegio tribunorum militum] Tò *neminem* deficit in Lov. 5. Tum *ex collegis* præfert Gaertn. Male. Vide hoc lib. ad c. 17. § 9. Mox *in disceptionem trahebat* Port. a m. pr. *in disceptatione trahebat* Harl. 2. *in discept. ita habebat* Lov. 5.

§ 13 *Tum vero secundum tam sævum*] *Cum vero* Lov. 5. Hinc *secū tū*, pro *secundum*, Gaertn. Sed librarius non vidit, *secundum* hic poni pro 'post;' de quo vide ad XXIV. 10. § 11.

Sicut servis malum minantem militibus] Vide Dousam Plant. Explan. I. 1. Klock. Vide hoc cap. ad § 11.

§ 14 *Qui sedem senectuti vestræ prospiciunt*] *Senectui vestræ* Leid. 2. *senectuti nostræ* Hav. Ita paullo ante *dignior nobis pro dig. vobis*, Voss. 2. Lov. 3. et Lipsiens. Vide ad XXXIV. 2. § 2. et mox ad § 16. *Vox vestræ* deficit in Gaertn. Tum *prospiciunt* Harl. 1. Paulo post *superbos adversarios, sine copula que, fragm.* Hav.

§ 15 *Incipite deinde mirari*] Vennstior antiqua lectio, *Incipite demum mirari*. Sigon. Sigonius *demum*. Male: particula *deinde* ponitur eleganter, ut significet, 'post talia.' Plinius pro omnibus in Paneg. c. 9. 'Ut vero ad te fortunæ tuæ nunciis venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras; sed non erat liberum. An non obsequeris principi civis, legatus imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina? ubi mos a majoribus traditus?' J. F. Gron. *Incipite demum*

solus apud me Hav. *Incipite inde* Lov. 4. 5. et Harl. 2. Reliqui τὸ *deinde* teneant, quod recte Gronov. exposuit. Vide Torren. ad Valer. Max. III. 2. ex. 10. et VI. 8. ex. 5. Solent autem sæpe voces ‘deinde’ et ‘demum’ in membranis vetustis commutari. Vide ad XL. 22. § 1. Mox cum, pro cur, Lov. 3. Deinde suscipiunt, pro suscipiant, Lov. 4. et Port. *incipiant* Klockian. Et paullo post *quid aut a vobis*, pro *quid ut a v.* Voss. 2. *quid aut a vobis spernerent* Lov. 3. *qui ut a vobis sperent* Lov. 4. *quid utra vobis sperent* Lov. 5. *quidve a vobis sperent* Port. Ceterum huic oratione fere convenit illa hoc lib. c. 35. ‘Desinerent ergo mirari, cur nemo de commodis plebis ageret,’ &c.

Quam populi Romani propugnatoribus, datus] *Quam pro pop. Rom. propugn.* Lov. 4. Sed voces *populi Romani*, quæ in omnibus codd. scriptis exstant, tamen desunt in editis ante Aldum. Causa esse videtur, quod olim per compendium scriptum fuerit *quam P. R. propugn.* et literæ *P. R.* vel *p. r.* sive, ut erat in Ms. Klockii, *pr.* interceptæ sint a primis vocis seq. *propugnatoribus*.

§ 16 *Quid id refert]* Indicat tribunus, nullam plebeiorum principes utilitatem inde percipere, quod, tam sævo atque inhumano tribuni consularis ac patricii dicto audito, cives gemitu indignationem indicaverint. Locutionem alii exemplis instravit N. Heins. ad Nason. Epist. Heroid. VI. 137. *quid id referet* est in Lov. 1. Paulo ante *voce hujusmodi audita* Lov. 4. Sed *hujus*, scilicet Postumii tribuni consularis.

Jam si suffragium detur, hunc, qui malum vobis minatur] *Nam si suffragium* Lov. 2. et Lipsiens. quomodo sæpe variant codd. Vide ad IX. 17. § 5. Tum vocula *si*, in omnibus perstans m. exaratis, deficit in excusis prioribus. Sed a principio vocis seq. absorpta videtur. Primi Moguntini

ediderunt *suffragium si detur*, mox Aldus *si suffragium detur*: quo ordine est in scriptis. Hinc *vobis malum minatur* Leid. 2. Lipsiens. 1. Harl. 2. et Hav. Deinde *nobis minatur* Gaertn. Vide hoc cap. § 14.

Qui agros sedesque ut fortunas stabilire volunt] *Sedesque atque fortunas* Lov. 5. et Harl. 2. *sedes atque fortunas* Hav. Tum *stabilire nolunt* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad XXXIX. 15. § 11. *Stabilire volunt* Harl. 1. quod exponi posset, id animo agitant ut stabiliant. Sæpe verba ‘volvo’ et ‘volo’ permutantur. Vide ad II. 49. § 5. VI. 28. § 7. et alibi. Sed nihil muto.

CAP. L. § 1 *Multo in castris majorem indignationem movit]* *In castris multo maj.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. quasi vero nefas esset, inter voces *multo majorem* aliquid medium interponi. At ita I. 48. ‘Multo et ætate et viribus validior:’ et alibi sæpe. *Multo in castris indign. maj. movit* Hav.

Etiam malum minitari militibus] Ita primum Francofurti editum vidi a. 1578. Omnes priores præferunt *minari*. Et ita est in Flor. Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. quorum auctoritatem secutus eam lectionem admisi, quamvis alibi sæpe τῶν *minitari* Livius utatur. Vide ad II. 12. § 12. Paulo ante *fundatoremque*, pro *fraudatoremque*, Gaertn.

§ 2 *Quæstor P. Sextius]* *P. Sextius* legendum: est enim patricius, ‘Sextii’ autem plebei, ut diximus ad III. 32. *Signon.* P. Sextii decemviri legum ferendarum fuisse filium puto, quamvis male in plerisque Livii exemplaribus *P. Sextius* appelletur. Nam ‘Sextii’ plebei fuere, et nondum ex plebe fieri cœperant tum quæstores. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXXXIX. p. 199. Sigonii et Pighii emendationem probo, licet plerique meorum codi-

cum dissentiant. Sane *P. Sextius* est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Contra *P. Sextius* est in excusis usque ad Aldum, qui *P. Sextius* primus edidit. Passim utriusque gentis nomina in codd. scriptis commutari dictum est ad III. 32. § 5.

[*Coërceri putaret seditionem*] Ita edidit Aldus. Antea excusum erat *coërcere seditionem putaret*. Aldo consentiunt nostri, nisi quod *coërceri* vel *coherceri seditionem putaret* præferant Lov. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. et quod *seditionem* deficiat in Port. a m. pr. Lov. 2. et Lipsiens. Mox *quam mota* Lipsiens. Sed ultima litera $\tau\phi$ quam adhæsit ex initio vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8.

[*Misso ad vociferantem quemdam militem lictore*] *Misso avociferante q. mil. lictore* Leid. 1. Ceterum quæstori, cui neque lictorem neque viatorem adparnisse notavit Varro apud Gellium Noct. Att. XIII. 12. hic tamen Livius lictorem diserte tribuit. Verum eum non ut quæstorem hunc lictorem habuisse, sed quod, absente consule, castris præisset, docet Lipsius Elect. 1. 23. Contra vero Manut. ad Cic. Orat. pro Planc. c. 41. et Hotom. ad Cic. in Verr. II. 4. existimant, quæstores in Urbe lictores non habuisse, at in provinciis habuisse. Qui autem consules in bellum comitabantur, non tam urbani, quam provinciales fuerunt. Mox *oreretur* Flor. et Leid. 1. Vide quæ notantur ad XXIII. 16. § 7.

§ 4 *Acerbis questionibus, crudelibus suppliciis* *Crudelibusque supp.* Lov. 2. et Gaertn. Paulo ante *excitum*, pro *accitum*, Lov. 2. invitis reliquis codd. Voces autem *Postumius asperiora omnia* desunt in Flor. *Postumius asperiora*, &c. *modum iræ nullum* in Lipsiens. Etiam § præc. *esset minutus militibus*, mutato ordine, præferunt Leid. 2. et Lov. 1.

[*Quum modum iræ nullum faceret*] *Motum iræ* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Gaertn. Klockian. et Port. a m. pr. qui error ex prava verba præeuntis pronuntiatione ortus videtur. Snpra III. 40. 'Quum decemviri nec iræ nec ignoscendi modum reperirent.' Justin. IX. 8. 'Huic, ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat.' Vide ad VII. 16. § 3.

[*Quos necari sub crate jusserat*] Hæc verba Tacitus in opusculo de moribus Germanorum c. 12. exponit: 'Ignavos et imbelles et corpore infames cæno ac palude, injecta insuper crate, mergunt:' et ipse Livius I. 51. 'Dejectus ad caput aquæ Ferentinæ, crate superne injecta saxisque congestis, mergeretur.' Plautus in Pænulo v. 2. 65. 'Sub cratim ut jubeas sese supponi, atque eo Lapidem imponi multos, ut sese nece.' Hoc supplicii genus Carthaginensibus peculiare fuisse, memoriæ a nonnullis proditur. *Brodaus*, Miscell. I. 28. Vide etiam Stewich. ad Veget. III. 4. *Quos necare subito jusserat* est in Lov. 2. et Gaertn. *subito jusserat* etiam in Hearnii Oxon. L. 1. *subite jusserat* Lipsiens. *sub crato* Harl. 1. *sub grate* Klockian. Flor. et fragm. Hav. a m. pr. *sub rate* Voss. 2. Leid. 1. et Lov. 3. Præterea mox *occurso*, pro *concurso*, Lov. 4. Vide ad XXXVI. 24. § 4.

[*Ad interpellantes pœnam recors de tribunali decurrit*] *Ad interpellandis pœnam* Flor. *ad interpellantis pœnam* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. fragm. Hav. et excusi usque ad Gronov. qui a. 1665. *interpellantes* recte substituit. Priores non adverterant, librariorum more antiquo *interpellantis* pro *interpellantes* scripsisse; adeoque, quum id passim alibi mutatum esset, etiam hic ambigni vitandi causa mutari debuisset. *Interpolantis* est in ed. Mediol. 1480.

§ 5 *Ibi quum summoventes passim*

lictiores centurionesque vexarent turbam] *Ibi eum summ.* Leid. 2. *Ibi quum moventes* Voss. 2. et Lov. 3. *Ibi quum summonentes* Hav. Deinde *vexarent turbam lictiores centurionesque* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *vexaret* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *vexare* Lipsiens.

Eo indignatio erupit, ut tribunus militum ab exercitu suo lapidibus cooperiretur] *Ea indignatio* Gaertn. Tum *irrupit, ut trib. mil. exercitu lap. coop.* Hav. *operiretur* Port. a m. pr. Ita 'coopertus flagitiis' Sallust. Cat. c. 23. 'Q. Curtius natus haud obscuro loco, flagitiis atque facinoribus coopertus:' ubi vide Corte, et ad Jug. c. 14. § 11.

§ 6 *Quod tam atrox facinus postquam est Roman nunciatum*] *Vocula tam exulata* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *Romæ nunc.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 5. Male. Vide ad xxv. 22. § 1. *Roman est nunc.* Lov. 4.

Per senatum quæstiones decernentibus] *Quæstionis* Flor. a m. pr. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. quod eodem modo accipiendum, quo 'interpellantis' modo habuimus § 4. Id tamen minus adsecuti librarii, et aperte mendosum arbitrati in *quæstionem* mutarunt, quomodo præferunt Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Sed vulgatum verius est. Ita mox 'metu quæstionum iraque.' At cap. seq. 'De quæstione Postumianæ cædis:' et iterum 'Plebesque præficeret quæstioni.' Vide ad xxxix. 41. § 6. Voces *per senatum* deficiunt in editis ante Aldum, *decernentibus* in Lov. 4. 5. Lipsiens. Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. At Port. margini manus altera *cernentibus*, postremi *decernentibus* adscripsit. *Decernentibus* autem est 'decernendas censentibus.' Vide ad xxvii. 25. § 3.

§ 7 *Quod cura incesserat Patres*] *Incesserat* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Klockian. Similiter a m. pr. præfe-

runt Port. Voss. 1. et fragm. Hav. in quibus omnibus a m. sec. correctum est *incesserat*, quod recte reliqui servant. Vide ad xxii. 12. § 5. Præterea *quæ cum incesserat* Lov. 4. *quæ cura incesserat* Lov. 5. Paulo ante in *certamine*, pro *ex certamine*, Lov. 4.

Ne metu quæstionum plebs irata] *Flor. Rott. Voss. alter metu quæst. plebs iraque.* Immo quicquid est editionum ante Sigonianam. Nec mutari debuit: nam 'metus' est illorum, qui peccaverant ipsi; 'ira' eorum, qui aut communem causam plebis tuebantur, aut propinquos vel amicos affines culpæ haberent. Est autem genus loquendi frequens Livio, 'ira quæstionis,' id est, ob quæstionem. Sic c. 57. 'Tribuni militum mentione nulla comitorum consularium habita (credo ob iram dictatoris creati) tribunorum militum comitia edixerunt.' v. 33. 'Arruntem Clusinum ira corruptæ uxoris.' viii. 29. 'Ingenti ardore militum aut vulnere ira.' Voss. 1. *irata*, sed in locum veteris lectionis erasæ. *J. F. Gron.* Sigonius, in priori ed. Scholiorum testatus, vet. lib. aliquot præferre *ne metu quæstionum plebs irata*, eandem lectionem in contextum recepit; quam, licet ipsum Scholion postea omissum sit, non modo ipse retinuit, sed et alii, ut eam reciperent, persuasit. Et sane superest in plerisque scriptis meis. At contra optimi Flor. Leid. 1. et Harl. 1. etiam Lipsiens. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. præferunt *iraque*, quemadmodum etiam in Klockiano fuisse videtur. *Plebs ira* habet Lov. 5. *plebs irata* Lov. 2. Recte autem Gronovius *iraque* probavit, et 'ira quæstionum' exposuit ira ob quæstionem. Liv. xxiv. 30. 'Tanto ardore militum est usus ab ira inter conditiones pacis interfectæ stationis.' xxvii. 28. 'Ab ira, non defec-tionis modo, sed etiam equitum interfectorum, rati occasionem supplicii peti.' xxxvii. 51. 'Ita provin-

cia ereptæ præterem, magistratu abdicare se conantem, Patres auctoritate sua deterruerunt: ubi vide etiam. Ceterum edd. Mediol. 1480. et utraque Tarvisina præferunt *ne metu questionum plebs itaque*. Et ita se quoque in Romana principe invenisse testis est Hearne, addens ejus in margine aliquem notasse, quædam hic desiderari. Edd. tamen Rom. 1472. et Parm. 1480. servant *iraque*. Mox *tendebatque*, pro *tendebantque*, Voss. 2.

§ 8 *Quum senatusconsultum fieri tribuni plebis non paterentur*] *Quum Sc C. fieri* Leid. 1. *Quum secum fieri* Lipsiens. Vide ad XXII. 10. § 1. *Quum senatusconsulto fieri* Lov. 4. *Quum senatusconsulta fieri* Lov. 5. Per notas scriptum fuerat *S. C.* quod quomodo reddendum foret, non intellexerunt librarii. Vide ad XLII. 33. § 4. Tum *fieri* deest in fragm. Hav. a m. pr. *plebis* in Harl. 2. et Hav. *tribunos plebis* præferunt Lov. 1. 4. Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *patere* tur Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1.

Idem intercederent consularibus comitiis] *Idem intercederent* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XL. 22. § 14. *Et idem intercederent* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. et *idem* Hearnii Oxoniensis N. Mox *redit*, pro *rediit*, Voss. 2. Lov. 3. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

CAP. LI. § 1 *Q. Fabio Vibulano in terra comitia habente*] *M. Fabio* Lov. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Tum *Jubulano* Leid. 2. Lov. 2. et Harl. 2. et Lipsiens. *Jubilano* Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad III. 35. § 11. Ceterum hæc ita præcedentibus junguntur in vetustioribus edd. *Victoria deinde penes Patres fuit, quod Q. Fabio Vibulano*. Sed illud quod hoc loco admodum fatuum. Verbis enim seqq. prioris effati ratio non redditur; nisi quis pro ratione haberet, aut dicen-

tem ferre posset, *Victoria penes Patres fuit, quod vicerunt*. Recte igitur Aldus τὸ quod expunxit, quod in nullo etiam scripto notavi, et ex seq. prænomine Q. natum pnto.

Consules creati sunt A. Cornelius Cossus et L. Furius Medullinus] Quidam codd. sustulerunt *L.* in sequente consule. Sed hic fit primum consul. Quinto dehinc anno fit iterum consul, quum antea sæpius tribunus militum consulari potestate fuerit. Auli autem numerus omittitur, quod a. CCCXVIII. dubius consul fuerit, certus autem a. CCCXXVII. *Glar. Aulus Cornelius* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. ambo, Lipsiens. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses L. 2. N. et C. *A. Cornelius* Flor. Leid. 1. Lov. 4. Klockian. et Hav. cum edd. usque ad posteriorem Gruteri. Sed *M. Cornelius* vocatur apud Diodor. Sic. lib. XIII. p. 352. et apud Cassiod. in Chron. quos sequitur Pighius in Annal. ad a. CCCXL. p. 199. in Livio mendum esse suspicatus; Pighii deinde lectionem *M. Cornelius* Gruterus in postremam ed. recepit, quod deinceps apud omnes recentiores obtinuit. Sententiam autem hoc argumento Pighius firmavit, quia Livius numerum non addidit, et tamen *A. Cornelius* antea consul fuit. Verum, præterquam quod Pighius hic, æque atque innumeris aliis locis, iterati consulatus notam addere potuisset, et ita prænomen *A.* servare, quanti ponderis hoc argumentum existimari debeat, patet ex illis quæ notantur ad II. 16. § 7. Alterius consulis prænomen *L.* omittitur in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 1. Lipsiens. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus L. 2. et C. Cujus codex N. ut et ex meis Harl. 2. et Hav. *C. Furius* præferunt. Sed *L. Furius* non tantum Diod. Sic. et Cassiod. verum etiam omnes edd. tuentur. Particula tamen *et*, quæ inter utrius-

que consulis nomina interponitur, et a primo Aldo ommissa est, non conspicitur etiam in libris scriptis. Vide ad II. 17. § 1. Denique *Medullinus* Leid. 1. a m. pr. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. *Medullius* Gaertn. Sed Fasti Capit. passim hoc nomen per duplex *ll* MEDVLLINVS scribunt.

§ 2 *His consulibus principio anni senatusconsultum factum est*] *Hiis pr. anni consulibus* Port. Tum *statum consuli*, pro *senatusconsultum*, Voss. 2. *senatusconsulto factum est* Lov. 4. Vide ad XLII. 33. § 4.

De quæstione Postumianæ cædis tribuni] *Tò Postumianæ* deficit in Gaertn. *tribuni* in Harl. 2. pro quo *Turquinus* est in Voss. 2. Vide hoc lib. ad c. 55. § 6. Sed loco *tribuni* Lov. 4. habet *tunc*.

Plebesque præficeret quæstioni, quem vellet] *Plebesque* habent Flor. Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. omnes etiam excusi usque ad Gronov. qui a. 1665. *plebesque* substituit. Et ita præferunt Voss. 1. Leid. 1. Harl. uterque, et Klockian. Vide ad I. 20. § 6. Præterea *quæstioni præficeret* Lov. 4. *Tum quem vellet* Leid. 1. a m. pr.

§ 3 *Quos sibimet ipsis conscisse mortem satis creditum est*] Ita demum inveni in ed. Jac. Gronovii 1679. sed sine dubio operarum errore. Non modo enim ed. ejus, quæ anno præcedenti in forma minori prodit, verum etiam omnes priores edd. ut et codd. quoscumque vidi, exhibent *sibimet ipsos*, quod iterum restitui. Vide ad II. 19. § 5. Perperam etiam vir doctus ad marginem ed. Curionis forte *sibimetipsis* scribendum coniecerat. Tum *conscisse*, pro *conscisse*, Lipsiens. *conscise* Port. *morte*, pro *mortem*, Lov. 3. et *scitis*, pro *satis*, Gaertn. Paulo ante etiam *Ab plebe* Hav. *mandatum*, pro *mandatur*, Lov. 4. *a levitate*, pro *ac lenitate*, Lov. 3. *ac levitate* Lov. 5. Port. et Gaertn. Alibi sæpe error hic in Mss. obvius est. Vide ad

XXXVI. 31. § 8. In verbis seqq. *tū consequi*, pro *tamen cons.* Lov. 5. et Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. *Nequivere caussam consequi* Lipsiens. Contra *tañ*, id est *tamen*, pro *cām*, id est *caussam*, datum fuisse vidimus hoc lib. c. 17. § 2. Præterea *ut non* deficit in Flor. pronomen *id* in ed. Parm. 1480. ac tandem *plebis*, pro *plebs*, est in Lov. 3. cujus librarius *plebes* dare voluisse videtur. Sed alii vulgatum servant.

§ 4 *Jacere tumdiu irritas sanctiones, quæ de suis commodis ferrentur*] *Scribe jac. tumd. irr. actiones*. Rhen. Placet magis vox *sanctiones*, quæ reprobatæ est a Rhenano. Dictum est enim ‘ferre sanctionem,’ ut ‘legem,’ non ‘actionem.’ *Sigon.* Recte Sigonius vulgatum contra Rhenanum tnetur, quod etiam firmant omnes codd. scripti, quibus usus sum; ut et, quos Hearne Oxonii consuluit. Nam, ut observat, recte dici potest ‘ferre sanctionem,’ quemadmodum ‘ferre legem,’ non autem ‘ferre actionem.’ ‘Sanctio’ autem hic in genere ponitur pro lege; quemadmodum fere apud Cic. pro Balbo c. 14. ‘Sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obstatione et consecratione legis aut pœnæ.’ Deinde *qua de suis commodis* Hav. *quæ de suis modis* Lipsiens. Tum *ferrent* Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad X. 10. § 1.

Quum interim de sanguine et supplicio suo lutam legem confestim exercerim] In Ms. est, *de sanguine ac supplicio*. Rhen. *Tamen*, quod in quibusdam erat libris, quidam in *cum* mutarunt. Ego non minus planum sensum existimarim, si neutrum legatur: at si alterum omnino adesse debet, ego *tamen* malim, quam *cum*. Glar. Absesse poterat *quum*. Imo paulo post illud totum et *tantam vim habere*. Frustum mihi videtur non Livii, sed ineptientis pædagogi. *Grut.* Grutero abesse poterat illud *quum*: immo paulo post illud totum, *et tantam vim*

habere, frustum videtur non Livii, sed ineptientis pædagogii. Sane et alibi potuit abesse τὸ *quum*, ubi tamen veteres id abesse debere non judicaverunt. Abduxit eum Glareanus, conquestus et ipse, aliquos mutasse *tamen* in *cum* (ego nusquam reperio *tamen*, præterquam apud Ascensium: Andreas Romæ dedit *cum interim*, et similiter Bec. Zan. Tarv. Mog. Juntas) nec minus planum sensum existimavit, si neutrum legatur: at si adesse alterum debet, malit *tamen*, quam *cum*. Sed simillimum est vi. 27. 'Fugere senatum testes, tabulas publicas, census cujusque, &c. quum interim obæratam plebem objectari aliis atque aliis hostibus.' Desumptum ex orationibus finitis, in quibus has duas particulas jungere solent. Eodem lib. c. 11. 'M. Furium tantum jam eminere, quum interim, si quis vere æstimare velit, a M. Furio recuperari patria ex obsidione hostium non potuerit, nisi a se prius Capitolinum atque arx servata esset.' Sallust. Jug. c. 12. 'Clansa effringere, strepitu et tumultu omnia miscere, cum interim Hiempsal reperitur.' Sed nec alterum illud nihil addit orationi, aut Livio indignum est. Quædam enim exercentur et usurpantur 'vi adempta,' ut ipse locutus i. 17. *J. F. Gron.* *Quum interim* recte Gronovius contra Glareanum et Gruterum vindicavit. Eadem lectio in omnibus meis superest, ut et in Hearnii Oxoniensibus, præterquam in Lov. 2. qui præfert *tum*. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. in fine: et in Gaertn. qui *tamen interim* legit. Et ita præter Ascensium 1513. et 1516. etiam Parisiis editum est 1529. Ea autem lectio ex altera *tum interim* magis corrupta est ob compendiorum *tū* et *tū* similitudinem. Vide ad xxii. 17. § 5. *Cum iterum* habet Lov. 5. Vide ad x. 18. § 1. Deinde *sanguine et supplicio*, quod Rhenanus mutavit, revocandum censui, quod ita præfe-

rant Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Lipsiens. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea *legem suam confestim exerceri*, addita perperam voce, Lov. 5. offert. Denique voces *et tantum vim habere*, quas et ipsas adversus Gruterum recte Gronovius vindicavit, perstant in scriptis meis, nisi quod sola vocula *et* deficit in Port. et contra vocula auctior Harl. 2. legat *et jam tantam vim habere*. Errore denique librarii *et tum vim habere* præferant Lov. 4. et 5. *tantum viam habere* Flor. *Tantum et tum* etiam commutantur vii. 2. § 8. ubi vide. *Vis* autem et *via* xxxii. 9. § 8. ubi alia exempla indicantur ejusdem erroris.

§ 5 *Aptissimum tempus erat*] In Ms. volumine est *Apt. tempus fuerat*. Rhen. Omnes mei conspirant in vulgatum *erat*. Sed mox *vindicantis*, pro *vindicatis*, male est in Lipsiens.

Delinimentum animis Volani agri divisionem objici] Secundus ita solus ex Palatinis. Nam Pall. 1. ac 3. *delinimentum*. Onomasticum *Delinimentum*, Θέλγητρον. Livius xxx. 13. 'Illam Furiam pestemque omnibus delinimentis animum suum avertisse atque alienasse.' xxxix. 11. 'Hispalæ concubitu carere eum decem noctes non posse. Illius excetræ delinimentis et venenis imbutum nec parentis, nec vitrici, nec Deorum verecundiam habere.' xl. 11. 'Imbuti illic et infecti Romanis delinimentis redeunt.' Sallustius Oratione Lepidi: 'Simul comparant delinimentis, et differunt vos.' Afranius Vopisco apud Non. Marcell. voce 'Senium:' 'Si possent homines delinimentis capi, Omnes haberent nunc amatores anus. Ætas et corpus tenerum et morigeratio, Hæc sunt venena formosarum mulierum. Mala ætas nulla delinimenta invenit.' Liv. l. v. c. 21. 'Ea largitio sperni cœpta, quia spei majoris averteudæ solatium objectum censebant.'

Gelb. Delinitum Lov. 1. 4. 5. et fragm. Hav. *delinimentum* Flor. Voss. uterque, Leid. 1. et Lov. 3. quod recipiendum duxi. Vide ad v. 31. § 1. Tum *Voloni agri* Port. *Nolani* Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide ad c. 49. § 3. Denique *abici* Harl. 1. et Port. a m. sec. Vide ad vi. 14. § 12. *obici* Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. sec. Vide ad ii. 10. § 9.

Minuissent desiderium agrariae legis, quæ possessio per injuriam agro publico Patres pellebat] *Imminuissent* Lov. 2. et Hav. *meminissent* Lov. 4. Deinde *quæ possessio* Voss. uterque, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Port. a m. sec. *quæ possessi*, et mox *pallebat*, Flor.

§ 6 *Tunc hæc ipsa indignitas angebat animos*] Quidam *angebat* per u legunt, non per n. Sed non placet. Est enim *angebat* ab ‘ango’ tertiæ conjugationis, non ab ‘angeo’ secundæ. Et sensus non bene attendenti subobscurus videtur, sed fit facilis bene rimanti. *Glar.* Juretus ad Symmachum apud Hearnium *angebat*. Nihil mutandum est. Livius ii. 7. ‘Hæc dicta vulgo creditaque quum indignitate angerent consulis animum.’ Symmachus ipse Epist. v. 64. ‘Externos quoque et memorati viri nescios causæ urit indignitas.’ Nam *urit* idem est quod *angit*. Suetonius ‘urere’ et ‘anxius’ conjungit in Tiberio c. 66. ‘Urebant insuper anxiam mentem varia undique convicia.’ *Duk.* *Tunc hæc ipsa* superest in Flor. Voss. ambobus, Leid. ambobus, Lov. 2. 3. 5. Harl. ambobus, Lipsiens. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnibusque editis usque ad Jac. Gronov. qui an. 1678. *Tum hæc ipsa* subposuit, eandem scripturam retinentibus recentioribus; cujus loco priscam revocavi. Hinc *dignitas* Leid. 2. Tandem *agebat* est in Voss. 1. a m. pr. in Lipsiens. et in Gaertn. a m. pr. Vide

ad xxix. 6. § 7. Postea in utroque codice, sed in priori inter versus, a m. sec. emendatum est *ugebat*; quomodo etiam præferunt Voss. 2. Lov. quinque, Port. Hav. fragm. Hav. et editi ante Aldum: quod Jureto placuit ad Symmachi Epist. i. 21. Sed *angebat* verius est, quomodo Aldus reposuit, et præferunt Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, et Klockian. Vide quæ notantur ad ii. 7. § 7. ‘Angere’ et ‘augere’ alibi etiam in scriptis vetustis commutantur. Vide ad iii. 6. § 3. et ad vi. 23. § 8. Mox *ut in retinendis*, pro non in retinendis, Lipsiens.

Quos vi teneret, pertinacem nobilitatem esse] Placet etiam magis hujus loci prisca lectio *quos ut teneret*. Sigon. *Quos ut teneret* etiam non modo omnes scripti mei, et quos Hearne Oxonii adhibuit, verum etiam excusi omnes usque ad Froben. qui a. 1531. *quos vi teneret* recte reposuit. Neque dubito, quin Sigonius etiam cod. sui lectionem sprevisset, si ad verba præced. animum adtendisset, quæ efficiunt, ne *quos ut teneret* ullo modo defendi possit. Nam quemadmodum ferri potest ‘nobilitas pertinax est, ut agros teneat;’ ita nemini placebit, ‘nobilitas pertinax est in retinendis agris, ut eos teneat,’ sed recte, ‘nobilitas pertinax est in retinendis agris, quos vi tenet,’ id est, possidet. Passim alibi voculæ *ui* et *ut* in Mss. antiquis commutari solent. Vide ad i. 4. § 2. ad xxv. 24. § 3. xxxix. 32. § 13. Sigonium ad Livium xxvi. 41. § 6. et Burmann. ad Phædri Fab. i. 2. 12. ad Valer. Flacc. i. 671. ad Nemes. Cyneg. vs. 71. et ad Calpurn. Ecl. iii. 73.

Agrum, nuper ex hostibus captum, plebi dividere: mox paucis, ut cetera, futurum prædæ] Vocula *ex* non adparet in Harl. 1. Deinde *divideret* Gaertn. Lov. 2. et Hav. Tum *inter cetera* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. et fragm.

Hav. Vide ad xxxviii. 57. § 6.

§ 7 *Populantes Hernicorum fines legiones ductæ a Furio consule*] *Hernicorum sedens* Harl. 1. ut librarius *Hernicorum sedes* dare voluisse videatur. Vulgatum tamen, ob reliquorum codd. consensum, alteri huic lectioni præferendum esse puto. Tum *ductæ a F. cons. leg.* Lov. 3. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *ductæ ab F. cons. leg.* Lov. 4. et Hav. *Ductæ legiones a F. cons.* Lov. 2. 5. et Lipsiens. Mox *cum magna mult.* Volsc. Leid. 2. *quo magna multitudine Vols.* Harl. 1.

§ 8 *Oppidum reliquerunt*] *Lege reliquerant* ex vet. lib. *Sigon.* *Reliquerant* etiam Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. Neque multum abt Flor. qui *relinquerant* præfert. At *reliquere* est in Gaertn. In verbis præcedd. *sublatis opibus*, pro *sub. rebus*, Lov. 4.

Hernicis ipse ager dono datus] *Hernicus ipse ager* Hav. *Hernicis ipse agerque* Flor. Deinde *dono datur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. Paulo ante *postremo die*, pro *postero die*, Lov. 2. Vide ad III. 55. § 4.

CAP. LIV. § 1 *Excepit tribunus plebis Licinius Q. Fabio Ambusto, C. Furio Petilio consulibus*] Quidam *Lucilius* legunt. Ego *Licinium* malim, quod statim subjungat, 'Is cum principio statim anni, velut pensum nominis familiæque, seditiones agrariis legibus promulgandis ciceret.' Enere enim *Licinii* maxime *Patribus* adversarii, ut sequentibus patet libris. Quidam *L. Icilius* legunt, quod maxime placet. Et horum etiam consulum prioris prænomen *Q.* posterioris cognomen *Patilius*, suspēcta. *Glar. Pacilo*, ut dixi. *Sigon.* In quibusdam codd. hic plane lectionum monstra exhibentur. *Trib. pleb. Lucius Quintius Fabio Ambusto cum Furio Pactilo* Voss. 1. præfert, et similiter fere Leid. 2. et Lov. 1. nisi quod eorum prior habeat *Furio Pancilo*, posterior *Furio Paticulo*. Alibi etiam pronomen *C.*

sive *Caius*, in *cum* librariorum culpa mutatur. Vide mox hoc cap. ad § 4. *Tribunus plebis Lucilius q̄. a Fabio Ambusto est Furio factis consulibus* Lov. 3. *tribunis plebis Lucilio Q. Fabio Ambusto C. Furio Petilio consule* Lov. 4. *tribunus plebis Lucilio Q. Fabio Ambusto C. Furio Petilio consulibus* Lov. 5. *tribunus plebis Lucilius Quintius Fabio Ambusto C. Furio Pactilo consulibus* Kloc-kian. *tribunus plebis Lucilius Tiberius Romulus Publius Lucilius que a Fabio Ambusto est Furio factis consulibus* Voss. 2. sed τῶ *Lucilius* priori loco notis adjectis, quibus librarius eam vocem perperam scriptam ac delendam esse indicavit. Qua deleta, voces *Tiberius Romulus Publius* effectæ sunt ex vocibus præcedentibus *tribunus plebis*, sive earum notis *TR. PL.* quas non intellectas simili modo librarii corrumpere soliti fuerunt. Vide ad xxxi. 6. § 4. Quum itaque librarius duplicem lectionem *tr. pl.* et *Tiberius Romulus Publius*, alteram in contextu, alteram in margine invenisset, utramque conjunxit. In tribuni nomine variant etiam alii codd. *Ancilius* vocatur in Lov. 2. et Lipsiens. *Lucilius* in Flor. Leid. 1. Harl. utroque, Gaertn. fragm. Hav. ed. Aldina, et nonnullis sequentibus. *Licinius* in Port. *Icilius* in Hav. *Licinius* in edd. Aldina antiquioribus. Frobenius deinde *L. Icilius* a. 1531. restituit; quod etiam probavit Pighius in *Annal.* ad a. cccxli. p. 200. Hearne, etiam testatus ita in optimis codd. legi, addit in aliis (ut in ed. Romana principe et Oxon. B. atque L. 2.) *Licinius* vel *Lucilius* legi. *L. Icilius* recte etiam probat Donjatius, qui enumeratis *Iciliis* supra memoratis subjungit etiam locum ex Liv. hoc lib. c. 54. 'Auctores fuisse tam liberi populo suffragii *Icilius* accipio, ex familia infestissima *Patribus* tres in eum annum tribunos plebis creatos.' Cur autem *Fabii* prænomen *Q. Gla-reano* suspectum fuerit, nullam ra-

tionem video. In eo servando consentiunt non modo Diod. Sic. l. XIII. pag. 359. et Cassiod. in Chron. ut Pighius d. l. monnit, sed et plerique codd. scripti Liviani; reliquorum autem vestigia, quæ jam modo recensui, manifeste eo nos ducunt. Vide Sigonius hoc lib. ad c. 58. § 6. At meliori jure alterius consulis cognomen *Patilius*, vel *Petilius*, ei displi- cuit, quod etiam in solis tantum Flor. Harl. 2. et Hav. obvium fuit. Sed pro eo *Pactilo* præferunt Leid. 1. Lov. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. *Pactilio* Gaertn. Port. et fragm. Hav. a m. sec. *Paculo* Harl. 1. *Pacilio* Frobenius a. 1531. eumque secuti recentiores usque ad Basileenses, qui a. 1554. *Pacilo* recte substituerunt. Et id Furiorum cognomen fuisse, non modo Sigonius hoc loco, verum etiam jam monnit hoc lib. ad c. 12. § 1. Vide etiam Pighium in Annal. loco laud. Ceterum initialia hujus capituli verba corrupte ita exhibet Lipsiens. *Anno modestia tribunorum equitum ex- cepit.*

§ 2 *Is tum principio statim anni*] Ita primi ediderunt Francofurtenses 1578. sed, ut videtur, operarum errore, quem tamen recentiores editores, præter Hearnium et nuperos Londinenses, emendare neglexerunt, quamquam aperte sensum vitaret. Omnes priores excusi et quidquid est codicum recte præferunt *Is cum*, vel *quum pr. stat. a.* quod etiam in contextum recepi. Similiter etiam legendum esse in margine Livii monuit Ant. Perizon.

Pensum nominis familiaque, seditio- nis ... cietet] *Pessum nominis* librarii errore est in Flor. optimo; in qualem codicem etiam incidisse videtur librarius Lov. 4. qui id quasi ex ingenio emendaturus *pessimi nominis* inepte dedit. Tum copula *que* non adparet in Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *seditiois* habent Voss. 1. Leid. uterque, et Lov. 1. At tota vox illa

exsulat a Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tandem *sciret* Voss. 1. et Lov. 3. litera prima voci huic adhærente ex fine præcedentis. Vide ad xxxvii. 29. § 8.

§ 3 *A foro certaminibusque publicis ad domum curamque corporum nutriendorum advertit*] Tolle glossema *nutriendorum*. T. Faber. Est hic aliquid scabrum. Quare enim *ad domum*? Tum divertunt scripti. Flor. *ad domumque curamque*. Helm. *ad domum cura corporum*. Censeo scribas *domum ad curam*. De verbo 'nutrire,' ut medicorum proprium est, diximus ad vii. 4. J. F. Gron. *Ab foro* Ha- verk. *foro*, ommissa præpositione, Flor. *curamque nutr. corp.* idem Hav. *curamque corp. nutriendum* Klockian. *curamque corp. muniendorum* Leid. 2. Sed *nutriendorum*, licet pro glossemate Faber haberit, verius est; quod recte etiam per 'fovere,' 'curare' hoc loco exponendum esse vidit Turneb. Advers. xxviii. 34. Denique *advertit* Lov. 1. et Leid. 2. quomodo sæpissime variant librarii in codd. scriptis. Vide ad vi. 23. § 8. Paulo ante *minacior tamen perniciosior*, sine τῆ quam, Lipsiens.

§ 4 *Defuncta civitate plurimorum morbis, perpaucis funeribus*] Recte sibi displicere Doujatius testatus est expositionem, quam ex Budæi annotationibus prioribus Godelevæus ad hunc locum dedit, quasi sensus Livii dicentis *defuncta civitate plurimorum morbis*, esset, 'cum civitas a morbis liberata esset.' Si tamen ipsum Budæum, ad l. 11. § 12. ff. de Act. Emi, inspicere voluisset, non ab eo, sed a solo Godelevæo errorem hunc commissum esse deprehendisset. Budæus enim loc. laud. late quidem de verbo 'defungi' agit, variaque Livii loca, ubi id obvium est, exponit; hunc tamen non adtiguit. Sed contra alia quædam protulit, ubi id eodem, quo hic, sensu accipi de-

bet, et recte etiam accepit. Talia sunt x. 29. 'Vicisse Romanos, defunctos consulis fato.' Quod ita Bndæus interpretatur, consulis sese devotentis spontanea morte ab imminentibus periculis liberatos et exemptos: et II. 35. 'Adeo coorta erat infensa plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus:' quorum verborum hunc sensum constituit; ut M. Coriolani damnatione ab illa populari consternatione liberandus esset. Similiter ergo hoc loco sensus erit, plurimorum morbis, perpaucis funeribus liberata civitate a turbis, quæ ex seditione a L. Icilio mota imminebant. *Civitateque perperam præfert Lipsiens. morbus Lov. 3.*

Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, (ut plerumque fit,) accepit] Repone excepit. Rhen. Accepit quidem superest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sed melius excepit, ut Rhenanus emendat, oberunt Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 61. § 1. Præterea pestil. in. annum frugum, perperam turbato vocabulorum ordine, Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. pestil. inop. annum, neglecta voce frugum, Lov. 4. Tum ut plerumque, omisso τῆ fit, Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. Lipsiens. et Port. Verbum illud commode subintelligi posse, non diffiteor, hic tamen ob reliquorum codicum consensum delere non audeo, præsertim quum apud Livium frequens sit illa formula 'ut fit.' Supra III. 1. 'Fecit statim, ut fit, fastidium copia.' c. 26. 'Crevit ex metu alieno, ut fit, audacia.' v. 19. 'Omnia ibi summa ratione consilioque acta fortuna etiam, ut fit, secuta est.' c. 32. 'Id, ut fit, propter auctoris humilitatem spretnum.' vi. 3. 'Soluta omnia rebus, ut fit, secundis invenit.' ix. 24. 'Saxa erant, et temere jacentia, ut fit, in aspretis.' c.

26. 'Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat, quæstio per clara nomina reorum vignet.' c. 38. 'Dulcedine, ut fit, prædæ longius progressi.' xxiii. 27. 'Quam ubi negligentiam ex re, ut fit, bene gesta oriri senserat Hasdrubal.' Et sæpe alibi. Similiter 'ut plerumque solet' vi. 34. 'Parva, ut plerumque solet, rem ingentem moliundi causa intervenit:' ubi alia vide. Pro eo quoque simpliciter 'ut solet' dixit Livius ix. 38. 'Ob hæc etiam aucta fama, ut solet, ingens terror Patres invasit.'

P. Atratino, C. Nautio Rutilio consulibus] Pro P. Atratino alii M. Papirium Atratinum reposuerunt; alii, quod cognomen 'Atratinius' Postumiorum sit, non Papiriorum, Mugillanum addiderunt, quod incertum relinquimus, donec feliciores nacti fuerimus codd. Glar. Legendum est M. Papirio, C. Nautio Rutilo. Diodorus enim in hunc annum l. XIII. p. 367. Μάρκον Παπίριον, Cassiodorus M. Papirium edit. Quod autem cognomen Atratino delendum sit, intelligi potest partim ex eo, quod 'Atratinius' non Papiriorum, sed Semproniorum cognomen est; partim ex eo, quod in veteribus libris P. Atratinius, pro M. Papirio, legitur: vitiose. Fuit autem hæc causa vitii. Qui enim M. Papirius erat scripturus, M. Patratinius scripsit, quomodo apud Dionysium est etiam l. XI. p. 736. Πατρίκιος, pro Παπίριος. Quem errorem cum alii tollere vellent, M. P. Atratinius scripserunt. Ne autem duo prænominata uni tribuerentur, demum P. Atratinius mansit. Fuisse autem huius consulis cognomen 'Mugillanum,' non 'Atratinum,' ostendit etiam tabula quædam antiqua, in qua bini consules in singulos annos suis tantum cognominibus nominati sunt: cujus sæpe testimonium profert Cuspinianus. Ea enim ita hos consules edit, Mugillano et Rutilio. Quorum illud est Papirii, hoc Nautii consulis.

M. autem Papirius Mugillanus ante tribunus militum fuit. *Sigon.* Edd. principes præferunt *P. Atratino*, vel *P. Atracino* usque ad Aldum, qui primus ei substituit *M. Papyrio Atracino*. Et ita fere codd. scripti, nisi quod omisso prænomine *inde Papyrio Atratino*, vel *Atracino*, præferant Lov. 4. 5. et fragm. Hav. sollemni errore librariorum, qui *inde Flavoleius* similiter dederunt, pro *M. Flavoleius*, II. 45. § 13. *inde Volscium*, pro *M. Volscium*, III. 24. § 3. Vide etiam ad IV. 21. § 1. hoc lib. ad c. seq. § 2. ad VI. 34. § 5. VII. 3. § 8. et aliis locis. Contra sæpe etiam *in*, id est *inde*, ut per compendium scribi solet, abiit in literam *m*, sive prænomen *Marcus*. Vide ad II. 11. § 7. et c. 15. § 1. Hinc factum est etiam, ut *inde annus*, sive *in* *ānus*, coalescentibus vocibus et neglectis notis, abierit in *manus* II. 61. § 1. Utramque lectionem *inde M. Papyrio Atracino* præfert Hav. *Papyrio M. Atratino* Gaertn. *M. Papyrio Atracino* Lov. 1. Sed cognomen delendum conjicienti Sigonio fidem habeo, quamvis codicum meorum nullus eam conjecturam probet. Deinde *Cornelio Nautio* Voss. 2. *cum Nautio* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Similiter etiam Lov. 4. a m. pr. verum additis notis librarius indicavit, τδ *cum* delendum esse. Interdum *C.* sive prænomen *Caius*, inperitia scribarum abiit in *cum*. Exempla hoc ipso cap. § 1. VII. 38. § 8. aliisque locis occurrunt. Tum *Rutilio* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *Rutilio* Port. Lipsiens. et Hav. Sed *Rutilus* Nantiorum cognomen esse, pro quo passim *Rutilius* scriptum fuit, jam supra monitum est. Vide hoc lib. ad c. 35. § 4. c. 47. § 8. c. 61. § 4. et alibi sæpe.

§ 5 *Pestilentia tristior erat, ni, dimissis]* *Tristicior erat* Harl. 1. Ita etiam peccatur VII. 25. § 10. c. 28.

§ 9. VIII. 35. § 11. IX. 6. § 3. Plura vide ad II. 15. § 6. *Tristicior fuit* Port. Tum *nⁱ dimissis*, id est *nisi dimissis*, idem Port. Vide ad XXIII. 1. § 8. *in dimissis* Hav. literis transpositis. Vide ad XXXVIII. 50. § 1. *in dimissis* Lipsiens. *in missis* Lov. 4. *inde missis* Lov. 5. *ne dimissis* Flor. *ni missis* Hearnii Oxon. C. Ita quidem hoc lib. c. 12. 'Quum multis circa finitimos populos legationibus terra marique nequidquam missis nullum momentum annonæ fecisset.' Vulgatum tamen, pro quo stant reliqui codd. præfero. Et ita *dimissis* est quaqua versus, in varias partes missis. Supra II. 34. 'Ni consules providissent, dimissis passim ad frumentum coemendum.' XLII. 51. 'Literisque circa præfectos dimissis, Citium copias omnes contrahit.' Et eo sensu illa vox accipienda etiam est XXXVIII. 13. 'Dimisso tribuno edixit, ne Romani milites acciperent, priusquam Attali auxilia accepissent.' ubi etiam multi codices *misso tribuno*. Paulo post *annona scret*, pro *annonæ for*. Harl. 2. Lov. 2. et Lipsiens.

§ 6 *Superbe ab Samnitibus legati prohibiti]* *Ad Samn.* Flor. a m. pr. in quo τδ *d* a m. altera expunctum est. *Ac Samn.* Lipsiens. *a Samn.* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et editi ante Aldum. Deinde *prohibitique* Hav.

Contra ea benigne ab Siculorum tyrannis adjuti] *Contra eos* Klockian. cujus librarius non intellexit elegantiam τὼν *contra ea* pro 'e contrario,' 'contra.' Vide ad III. 57. § 1. et ad XI. 24. § 8. Præterea *a Siculorum tyrannis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Mox *devererat*, pro *deverexit*, Leid. 2. *deverat* Lov. 1. *divexit* Lov. 2. et Lipsiens. Ceterum verba *contra ea benigne, &c. experti consules sunt* omituntur in Gaertn. Cui errori causa exstitit repetita vox *sunt*.

§ 7 *Quum in legationes non plus singulis senatoribus inventis]* Pro *inventis*

alii *invenientes* legunt: sed utraque lectio obscurum habet sensum. Verum, quia intelligitur, nolim esse auxinus. *Glur.* Veteres aliquot libri, *non plus sing. sen. missis invenientes.* Recte: nam paulo ante dixit, 'Dimissis circa omnes populos legatis.' *Sigon.* Miror ubi haberit mentem atque animum Sigonius, cum ex suo nihili libro infulcit *singulis senatoribus missis*: quæ vocula et in Pal. 2. ad-suta est, tam necessaria, quam Livio Sigonii præpostera credulitas. Reliqui Mss. corrupti sunt; quippe Pall. 1. 3. et Campan. ed. in *Veientes.* Andreae recensio, *non plus sing. sen. inventis.* Gebh. Illud *missis*, quod sibi in aliquot libris inventum fuisse Sigonius testatur, apud me tantum superfuit in Harl. 2. Hav. et a m. pr. in fragm. Hav. In reliquis omnibus nullum ejus vocis vestigium adparet. Et recte. Non enim bini equites missis senatoribus, sed priusquam adhuc ab domo proficiscerentur, adjecti sunt. Insuper Hearne auctor est, ed. Romanam Aleriensis episcopi *senat. inventis invenientes* præferre, ex quo eodem Gebhard. tantum laudat *senatoribus inventis.* Nescio utrum ed. Romana 1472. illa sit, qua Hearnus usus fuerit; quæ tamen mihi ad manus est, et præfert, ut Gebhardus se invenisse testatur. Similiter etiam habent omnes reliqui antiquitus excusi usque ad Aldum, qui primus *invenientes* substituit. Id autem verius puto, quod in eam lectionem consentiant plerique codd. mei; aliorum autem, in *Veientes* legentium, quales sunt Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. vestigia eo manifeste ducant. Nam alibi sæpe voces 'Veientes' et 'venientes' ab inperitis scribis commutatæ sunt. Exempla videri possunt 1. 15. § 3. 11. 46. § 4. c. 48. § 5. c. 54. § 1. 111. 16. § 1. hoc lib. c. 1. § 4. c. 2. § 13. c. 7. § 2. c. 17. § 1. infra v. 13. § 13. c. 51. § 6. et variis aliis locis. Editores

autem prisci substituerunt *inventis* propter sequens verbum 'adjicere,' quasi foret 'adjicere inventis non plus singulis senatoribus.' At non viderunt aliter etiam sensum constare: nam 'invenientes non plus singulis senatoribus coacti sunt adjicere binos equites,' nempe singulis illis senatoribus, quos tantum invenerant. Similem ellipsin sive verborum præcedentium repetitionem in-lustrat Gronov. ad x. 7. § 9. Et ea forte ratio, quod hanc locutionem non intelligeret, causa exstitit, cur lectionem illam obscurum sensum habere crediderit Glareanus. At cur idem vitium etiam alteri, quæ in edd. priscis exstat, lectioni insidere crediderit, nondum adsequor: nisi forte ei vox *plus* negotium exhibuerit. At eam inlustramus ad xxii. 23. § 6. Præterea in *civit. agr. Flor. in civitate erga Lov. 5.* Denique *tum in legatione*, pro *cum*, vel *quum* in *leg. præfert* Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. in fine. *Cum in legiones* Gaertn. Vide ad vii. 30. § 14.

Coacti sunt binos equites adjicere] *Sunt coacti* Port. Deinde *bonos equites* Lov. 3. Tam *adicere* Flor. Leid. ambo, Lov. 1. 3. Lipsiens. Gaertn. et Port. quemadmodum hæc et similia verba in optimis Mss. exarari solita fuisse, dictum est ad 11. 10. § 9. Inde tamen inperitiores Lov. 2. et 5. librarii *ad-dicere* effluerunt, et *adducere* in Hav.

§ 8 *Præterquam ab morbo amonæque nihil eo biennio]* *A morbo* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Præt. ab morbo namque nihil præferunt* Voss. 2. et Lov. 3. *Præt. ab morbo amonu namque udnihil* Lipsiens. *Præt. a morbo amonæque nihil eo biennio* Lov. 4. *Præt. a morbo amonæque nihil enim eo biennio* Lov. 5.

Ubi hæ sollicitudines discessere] *Lege decessere*: ut 1x. 29. 'Priusquam ea cura decederet Patribus Romanis.' Sallustius Jug. c. 41. 'Ubi illa formido mentibus decessit.' Quod ta-

men mutavere nuper. At ego contra mutandum existimo apud Cæsarem Gall. II. 7. 'Et Remis cum spe defensionis studium propugnandi accessit, et hostibus eadem de causa spes potiundi oppidi decessit:' ubi editur *discessit*. J. F. Gron. Conjecturam Gronovii rejicere videntur Joseph. Wasse et Gotti. Cortius ad laud. Sall. locum. Contra eandem probavit non modo et in contextum recepit J. Davies. ad d. I. Caesar. sed etiam vulgata lectione longe elegantiorum esse docuit Burmann. ad Quinctil. Declam. VI. 6. ubi eam aliis tum Livii, tum Horatii locis firmavit. Adde Livium II. 31. 'De domesticarum rerum eventu nec Patribus nec plebi cura decesserat.' XXXIII. 31. 'Chalcidem ac Demetriadem retineri, donec cura de Antiocho decessisset.' Curt. VIII. 2. 'Postquam ira mente decesserat.' Justin. in Præfat. 'Sufficit enim mihi in hoc tempore iudicium tuum, apud posteros, cum obtreccionis invidia decesserit, industriæ testimonium habituro.' Et hoc modo 'decessus morbi' Gellius IV. 2. 'Quod vitium perpetuum, morbus cum accessu decessuque sit:' ita Gronov. in duobus Mss. invenit, quem ibi vide. Quum tamen omnes codd. etiam mei constanter *discessere* servant, alterum in contextum recipere, quamvis verius videatur, ausus non sum. Præterea *solitudines* Leid. 2. Gaertn. et Hav. Vide quæ notantur ad I. 11. § 1. Pati errore 'solitus' et 'sollicitus' commutata sunt. Vide ad V. 22. § 5. Forte librarii ita dederunt, quod perperam sibi persuaderent, respici ad 'solitudinem in civitate,' ejus § præc. meminit. Verum 'hæ sollicitudines' intelliguntur natæ ex morbo et annona artiore.

CAP. LIII. § 1 *M. Emilio, C. Valerio Potito consulibus*] Scribe *M'. Emilio*, ex Capitolinis tabulis et Diodoro I. XIII. p. 371. qui *Μάνιον Αἰμίλιον* nominat. *Signon*. Diod. Sicul. duplici

eum prænomine *Γάϊον Μάνιον Αἰμίλιον* vocat: ubi Rhodomann. prius expungendum monuit; quod etiam ex hoc loco firmatur. Quamvis enim in scriptis constanter *M. Emilio* legatur, in editis autem vetustis *Martio Emilio*, ex ejus tamen lectionis vestigiis non *Μάνιον*, sed *Γάϊον*, inducendum satis patet. Deinde *Μάνιον* Diodori, quam Livii *M.* præferendum inde colligo, quod aut raro aut numquam notissimum prænomen 'Marcus' in minus cognitum 'Manius' mutatum sit, at contra sæpissime. Vide ad XXVII. 25. § 2. Pro emendatione sua laudat quidem Sigonius etiam tabulas Capitolinas; verum consules hujus anni in illis hodie periere. Ad illas tamen provocando respexit Sigonius ad hujus *Emilii* primum tribunatum consularem, quem quinque, et ad tertium, quem octo annis postea gessit, quemadmodum Comment. in Fast. testatur. Vide etiam Pighium in Annal. ad ann. CCCXLIII. p. 202. Ceterum quamvis Sigonius *M'. Emilio* in contextum receperit, altera tamen lectio *M. Emilio*, quam primus Aldus pro *Martio Emilio* substituit, a recentioribus servata est usque ad Gruterum, qui in postrema ed. turpiter lapsus est; nisi potius error alteri adscribi debeat, cui contextus emendationem aut curam editionis commiserat. Sigonii enim ac Pighii lectionem, quicumque demum fuerat, expressurus, sed non unica, verum omnibus literis, prænomen scripturus, pro *Manio*, nobis dedit *Manerco*: quem hujus hominis errorem nimis patienter omnes Gruterum sequenti tulerunt. Eum itaque emendavi. Alterius consulis prænomen omittitur in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. et fragm. Hav. Sed *L. Valerio* legunt Harl. 2. et Hav. *Cos. Valerio* Lipsiens. et Port. voculæ tamen *Cos.* adjectis notis, quibus eam delendam esse vulgo librarii indicare solent: utraque lec-

tione juncta *consule L. Valerio* habet Lov. 5. *Cosso Valerio* Lov. 2. et Gaertn. *consul Valerio* Leid. 1. *P. Valerio* typis descripti usque ad Aldum, qui *C. Valerio* emendavit. Et recte. Ita enim præferunt Flor. Voss. 2. Diodor. Sic. loc. laud. et Cassiod. in Chron. Eodem etiam prænomine tribunus consularis in Fastis Capit. quinquennio antea, et tribunus tertium sexennio post memoratur. Præterea *Petito* male Flor. Mox *in publico*, pro *non publico*, Port.

§ 2 *Jam enim in Latinum Hernicumque transcederant agrum*] *Transderat* Flor. a m. pr. sed literæ *cen* omissæ postea superscriptæ sunt: *transcenderant* primus edidit Aldus, consentientibus reliquis scriptis meis; quum priores dedissent *descenderant*. Præterea præpositionem *in* omittit Hav. quam ab ultima litera vocis præced. elisam puto. Vide ad x. 13. § 3. Ut autem ita sentiam, permovet hinc auctoritas reliquorum codicum, qui in ea servanda conspirant, inde Livii consuetudo, qui alibi sæpe ita loqui solitus est. Supra III. 8. ‘Nunciantibus Hernicis, in fines suos transcendisse hostes, impigre promissum auxilium:’ ubi vide quæ notantur. XI. 23. ‘Interim Clevas, adsumto Philostrato, in agrum Antigonensem transcendit.’ Mox *dilectum*, pro *delectum*, Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. Port. Lipsiens. et Klockian. Ita etiam mox § 5. 6. 7. Vide ad XXXVII. 51. § 1.

Consulem M. Menenius tribunus plebis legis agrariæ lator quum impediret] Scribe *M. Manius*. Gens enim ‘*Menenia*’ patricia est, ‘*Mænia*’ plebeia. Infra autem apertius ostendam, pro *Manio Menenio* in plebeio dictatore esse mendosum. Hæc cum ita emendassem, inspexi librum etiam veterem ita habentem. *Sigon*. *Inde* pro tribuni prænomine *M.* præferunt Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad cap. præc. § 4. *Martius* impressi ante Al-

dum. Tum *Menenius* legunt Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. etiam Voss. 1. a m. sec. *Mænius* Flor. Voss. 2. et Lov. 3. *Meneius* Leid. 2. et Lov. 1. Sed recte *Manius*, sive *Menius*, legunt Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. et N. Infra tamen toto hoc capite tantum non omnes, qui hic veræ scripturæ adhærent, aliique *Menenium* male eum vocarunt. Sigonio subscribit Pighius Annal. ad a. CCCXLIII. p. 202. eodem argumento usus. Alibi sæpe nomina hæc *Mænius* et *Meneius* in Mss. commutantur. Vide ad VIII. 13. § 1. Ceterum *Manii* dictatoris plebeii meminit Livius IX. 26. ubi tamen Sigonius id, quod hoc loco promiserat, non præstitit.

Nemo invitus sacramento diceret] *In victus* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad Epitom. Liv. lib. III. *Injuratus sac. diceret* Hav. *nemo juratus sac. nemo diceret* Lipsiens.

§ 3 *Arcem Carventanam ab hostibus occupatam esse*] Steph. Καρὸνέρτος πόλις Ἀατίνων. τὸ ἐθνικόν, Καρὸνερταῖος. *Sigon*. *Carmentanam* Harl. 2. et Hav. *Carventanam* Lov. 2. Lipsiens. et Gaertn. *Carventinam* Lov. 4. *Carventancam* Lov. 5. Vide hoc cap. ad § 9. ad c. 55. § 4. et ad c. 56. § 4.

§ 4 *Quum apud Patres invidia Mænio fuit*] In Mss. fuit *tum*. *Tum* etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide ad VI. 23. § 3. Sed totam vocem omisit Hav. *Tum ad Patres* Leid. 2. et Hav. quod, si certiores codd. accederent, verum esse putarem. Ita enim sæpe alibi Livius loqui solitus est. Vide ad VII. 7. § 4. et ad XXXVIII. 55. § 4. Præterea *Menenio* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Mennio* Lov. 1. Vide hoc cap. § 4. Mox *tunc ceteris*, pro *tum cct.* Leid. 1. Vide ad

11. 12. § 15. *Cum ceteris* Harl. 2. et Lov. 2. ac 5.

Præbuit justiore caussam] *Justicionem* Gaertn. Vide ad VII. 15. § 8. Sed tota illa vox deest in Flor. qui paullo ante *legatis*, pro *legis*, exhibet.

§ 5 *Iuque quum res diu ducta per altercationem*] Vox prima exsulat ab Flor. quam alii omnes constanter servant. Tum *quum residui dicta* sine sensu Lipsiens. Deinde *per alterationem* Flor. a m. pr. et Harl. 2. *per atricationem* Leid. 2. Lov. 5. et Gaertn. Vide hoc lib. c. 6. § 1.

Culpam penes Manium fore, qui delectum impediret] *Apud*, pro *penes*, Gaertn. Tum *Menenium*, et mox *Menenio* tantum non omnes codd. mei, nisi quod *Mæninium* sit in Flor. a m. pr. *Mænenum* a m. sec. Vide hoc cap. ad § 2. Deinde *quod delectum* Lov. 4. et Harl. 2. Vide ad XXXVII. 35. § 4. *dilectum* Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. fragm. Hav. Klockian. et Port. a m. pr. Vide hoc cap. ad § 2.

§ 6 *Mænio contra vociferante, si iniusti domini*] Vocem *contra*, quæ a prioribus edd. aberat, primus adoptavit Aldus, eamque omnes scripti agnoscunt. Tum *contra vociferantes* Lov. 5. et fragm. Hav. litera finali s repetita ex prima vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. ‘*Contra vociferari*’ est vicissim vociferari, ut ‘*contra inveni.*’ De quo vide ad I. 16. § 6. Insuper *vidisti*, pro *injusti*, Leid. 2. et Lov. 1. Mox iterum *dilectui* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Klockian. Vide hoc cap. ad § 2. Tum *de certo*, transpositis literis, pro *decreto*, Lipsiens.

§ 7 *C. Valerio consuli se damnum aliamque coercitionem*] In Mss. fuit *damnum aliamque coercitionem*. Rhen. Quid sibi velit hæc tribunorum promissio præter auxilium, non hercule intelligo. Quidam *coërtionem*, quidam *coërcitionem* legunt. Mihi posterius placet. *Glar.* Pal. 3. habet *tortionem*.

Campani ed. *coërcitionem*. Gebh. *Correctionem* Voss. 2. quod ex glossemate atque interpretatione natum videtur. *Coërcionem* Flor. Lipsiens. Lov. 1. 2. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *coërtionem* Leid. 2. Harl. 2. et Port. Vide ad XXVI. 36. § 12. Contrarius hic error illi est, quo *amicitior*, pro *amicior*, et similia alia supra scribæ dederunt, de quibus vide ad II. 15. § 6. *tortionem* Lov. 3. *cohortationem* Lov. 5. Insuper *Lucio Valerio consuli* Voss. 2. cui pro varia lectione adscriptum est *M. Valerio. T. Valerio consuli* Flor. Sed vide hoc cap. ad § 1. *C. Valerio consule damnum* Leid. 2. *C. Valerio consule se damnum* Gaertn.

Delectus causa detrectantibus militiam inhibenti] Illud *inhibenti* facessit negotium non parvum lectori. Est autem obscurus sensus. *Glar.* Pro *inhibenti*, quidam libri habent *ferenti*: et recte. Verba autem sic ordinantur. Novem tribuni ex collegii sententia pronunciaverunt, se auxilio futuros adversus intercessionem collegæ *C. Valerio consuli* damnum aliamque coërcitionem ferenti detrectantibus delectus causa militiam. *Sigon.* ‘*Damnum et coërcitionem inhibere*’ eo modo dictum est, quo III. 38. ‘*Privati pro decemviris, neque animis ad imperium inhibendum inminutis, neque ad speciem honoris insignibus, prodennt* :’ et c. 50. ‘*Imperium si quis inhiheret, et viros, et armatos se esse, respondetur.*’ *Klock.* Placuit Sigonio reponere glossarium loci, ejecta voce genuina, *ferenti*. Quippe ‘*inhibere*’ notat exercere. De qua re ad Plautum Gulielmii noster Quæstion. in Bacchid. c. 2. *Grut.* Quidquid pravum illegitimumque sciorum scævitas atque impudentissima ruditas Livio adfricuit, continuo laudatorem ac defensorem repperit Sigonium; qui, ne hic locus integer exstaret, pro virili est admissus. Verum, rogo te, Sigoni, per Mnsas, qui sint isti libri veteres?

An codex tunc, Pal. secundo Ms. recentissimi ac juxta pravissimi commatis libro quam simillimus? Deinde quis dixit 'coërcitionem ferre?' Audi me: probissimæ Latinitatis auctoribus, qualis est Livius, 'inhibere' peculiari et vulgatæ contraria significatione adhibetur. Sic Plantus dixit 'inhibere imperium' Bacchid. III. 3. 43. 'Isthocine hic pacto potest Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?' Idem Casina II. 6. 57. 'siquidem me vivo mea uxor imperium inhibet.' Livius III. 50. 'Imperium si quis inliberet, et viros et armatos se esse, respondetur;' pro 'adhibere imperium.' Hic autem 'inhibere damnum coërcitionemque' est infligere damnum et adhibere coërcitionem. Ceterum cur ab omnibus melioribus membranarum et prisca edd. desciscerem, fascinatus deteriore libro? Gebh. *Ferenti*, pro *inhibenti*, apud me in nullo exstat cod. nisi in Hav. et in margine Harl. 2. apud Hearnium autem in Oxon. B. et N. Quorum posteriori etiam altera lectio *inhibenti* adscripta est. Vel autem, qui eam mutarunt, elegantiam verbi non intellexerunt, vel *ferenti* primum, tamquam eruditori sensu usurpatæ vocis expositio, margini adscripta est, unde deinde in contextum inrepsit. Locutionem pluribus inlustrat Gronovius ad III. 59. § 1. Ceterum *inhibentibus* habent Leid. 2. et Lov. 1. *inhibendo* Gaertn. Præterea *dilectus* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Port. Lipsiens. fragm. Hav. et Klorkian. Vide hoc cap. § 2. Tum *causam* Leid. 2. et Lov. 1. eam Gaertn. Scriptum fuerat per compendium *cā*, id est, *caussa*; qui eorum errorum imperitis librariis fons exstitit. Vide ad XXXVIII. 58. § 11. Denique *detractantibus* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide ad XXXIV. 15. § 9.

§ 8 *Cum paucis adpellantibus tribunum collum torsisset*] Magistratus, si quem aliquando parum obedientem viderent imperio suo, manum ei ipsi injiciebant, in collumque invadabant, ac torquebant, quod tamquam genus pænæ et coërcitionis erat. Aurel. Vict. in libro de Viris Illustribus c. 66. 'Consuli legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit, ut multus sanguis efflueret e naribus.' Non tamen hæc legitima pœna erat; et in Druso, qui id fecit, ut injuria maxima scribitur, cum ita vis maxima adhiberi videretur. Cicero Act. in Verr. VI. 10. 'Quem obtorta gula de convivio in vincula atque in tenebras abripi jussit:' pro Cluent. c. 21. 'Ut illum obtorto collo ad subsellia reduceret:' quod est, per vim. Turnebus, Advers. XXVII. 34. Vide Valer. Max. IX. 5. ex. 2. leg. 7. D. ad l. Jul. de vi publ. ibique Gothofr. et Cujac. Observ. XI. 22. *Klock*. Vulgaris nobis ac familiaris dicendi modus *ti torcerò il collo*, quum alicui mortem minamur; quamobrem prima statim lectione arbitratus sum, consulem nomina dare nolentibus mortem ministrasse. At, re intinuis perspecta, veriozem interpretationem nactus sum, lucem præferente doctissimo Turnebo; siquidem antiquis mos dicendi fuit, 'collum obstringere,' vel 'obtorquere,' pro vim inferre, nam rei collo constricto inviti in jus tendebantur. Ita D. Hieronymus inquit, 'Obtorto collo me in jus trahit.' Et Plautus in Curenl. v. 3. 15. et 29. 'Collum obstringe:' et in Rudent. III. 6. 15. 'Rapi obtorto collo.' Cic. in Verr. VI. cap. 10. Et in Orat. pro Cluent. c. 21. In Viris Illustribus c. 66. Sic itaque interpretandum, consulem detrectantibus militiam collum torsisse, id est, manum injecisse, ac vi facere quæ sponte remuebant coëgisse. Quo pacto et eleganter dictum a classicis auctoribus observamus 'torquere ju-

ra, hoc est, pervertere, illisque vim inferre. Cic. in Orat. pro A. Cæcina c. 27. 'Verbo ac litera jus omne torquere.' Hinc et 'legum tortores' eodem in sensu apud eosdem. *M. Donatus*. Vide Lipsium de Milit. Rom. 1. 4. At Gothofred. et Cujac. quos videndos monnerat Klockius, huc vix pertinent. Ceterum *paucis appellantis*, *tribuni collum torsisset* perperam Lov. 2. 3. 5. et Gaertn. quorum posterior etiam mox τὸ metu omittit.

§ 9 *Quamquam invisus infestusque consuli erat*] Nota *invisus* hic active sumi de eo qui invidet, qui odit. Ita etiam v. 8. 'Virginus privatim Sergio invisus infestusque.' Curtius x. 7. 'Quem Meleager infestus invisusque Perdicæ strenne perducit in regiam.' Tacit. Histor. iv. 70. 'Invisus avunculo infensusque:' ubi tamen propria significatione, et forte rectius, sumi potest. De aliis adjectivis eodem sensu acceptis vide quæ olim notavi ad Siliu 11. 98. Præterea *erat consuli* fragm. Hav. Paulo ante *Carretunam arcem* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Carmentanam arcem* Harl. 2. et Hav. *Carmentanam* Lov. 2. et Lipsiens. Vide hoc cap. ad § 3.

Erat, in pigre primo statim inpetu, dejectis, qui in præsidio] Exsulant hæc verba ab Gaertn. Cui negligentiae causa fuit repetitio vocum *erat, erant*. Vide § 13. et ad ix. 11. § 11. At *in pigro primo statim inpetu* Lov. 2. et fragm. Hav. præferunt. *Primo* non adparet in Harl. 1.

Arcem recepit] In Ms. fuit *arcem recipit*. Rhen. *Arcem recipit* obferunt etiam Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Gaertn. quorum auctoritate in contextum adsevi. Mox *neglegentiam* Flor. Vide ad 11. 11. § 4. Deinde *aperuere*, pro *aperuere*, idem Flor. *apparuerunt* Lipsiens. et ed. Parm. 1480. *aperiere* Lov. 4.

§ 10 *Venditum sub hasta consul in ærarium redigere quæstores jussit*] Pall.

1. ac 3. *in ær. redire ad quæst. jussit*. Gebh. Recte se habet vulgatum. Sed quia duo Mss. *ad quæstores*, suspicio mihi mota fieri posse, ut τὰ in *ærarium* sint ab interprete, scripseritque Livius, *venditum sub hasta consul redigere ad quæstores jussit*. Ut v. 19. 'Ingentique præda est potius, cujus pars maxima ad quæstores redacta est, haud ita multum militi datum.' Et iterum c. 26. 'Castra capta, præda ad quæstorem redacta, magna militum ira.' Fortassis et males, *Prædam (ex assiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum) venditam: ut xxviii. 1. vel quod omnis in locum tutum congesta erat*. J. F. Gron. *Rediere*, una litera omissa, Klockian. *redië*, id est *rediere*, Port. *redire* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. a m. pr. Lipsiens. et Gaertn. in quales codd. quum etiam librarii duorum Pall. incidissent, eamque lectionem aperte mendosam esse animadvertissent, quasi emendaturi magis corruperunt, substituentes, addita præpositione, *redire ad quæstores*. Hinc jam nata Gronovio conjectura, quam primo loco proposuit, ut, duabus primo vocibus ejectis, deinde partim deserta eorum codicum lectione, ex vulgato servaret *redigere*, partim iterum codd. illis adhærens, addita vocula, legeret *ad quæstores*. Sed eam probare nequeo, non modo quoniam voces *in ærarium* supersint in omnibus omnino scriptis, nisi quod *in ærium* habeat Harl. 1. sed etiam optimi codd. alii constanter τὸ ad excludant, quod ex meis unus tantum adsevit Lov. 3. Dionys. Halic. Antiq. Rom. vii. p. 468. Ἰστε δὴ που πάντες, ὅτι ὁ ταμίης, αὐτὰ (scil. τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα) παραλαβὼν, ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα. Omnes profecto scitis, quæstorem prædam acceptam vendere, et pecuniam in ærarium redigere. Sed nec alterutram posteriorum conjec-

turarum necessariam judico, quamvis *Prædam*, pro *Præda*, præferat Lov. 3. Eas autem proposuisse videtur, ut omnis Livii oratio magis cohæreat, et unico ambitu contineatur. Sed vide quæ notantur ad XXI. 36. § 4. Ad hæc *Præda aliquantum* vere Livianum videtur. Infra ipse Gronov. restitendum recte conjecit XXVII. 1. *Præda (et aliquantum ejus fuit) militi concessa.* Alia vide ad XXI. 28. § 11. Insuper *sub hastam* perperam Flor. Leid. 1. et Lipsiens. *consules*, pro *quæstores*, Leid. 2. In verbis autem præcedd. *quæ omnia in locum tutum congesta* Lov. 3. *quod omnia in tutum locum congesta* Lov. 2. et 5. *in locum tutum gesta* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Tum prædicans participem prædæ fore exercitum, quum militiam non abnuisset] *Cum prædicans* Port. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *non participem prædæ*, fragm. Hav. At contra, neglecta negatione, *militiam abnuisset* Leid. 2. et Lov. 1. *militiam non abnuisset* Harl. 1.

§ 11 *Urbem ovans introiret, alternis inconditi versus militari licentia jactati*] *Urbem ovans intraret* Lov. 4. invitis reliquis codd. quare ex glossa natum puto. Solent hæ voces et alibi commutari. Vide ad VII. 39. § 14. 'Introire in urbem' dixit Livius XLII. 22. ubi vide Gronovium. Præterea *alterum inconditi versus* sine sensu Lipsiens. *alteri inconditi versus* Lov. 5. a m. sec. *alterni inconditi versus* Leid. 2. et Hav. Quod ferri posset, si aliorum codicum consensus accederet. Virg. Ecl. VII. 18. 'Alternis igitur contendere versibus ambo Cæpere:' ubi 'alterni versus' sunt qui per vices canuntur. Vide Emmen. ad Virgil. Ecl. III. 59. Ceteroquin 'alterni versus,' 'alterna carmina' sunt elegiaca. Vide Ciofan. ad Nason. Epist. Heroid. xv. 5. Unde elegia dicitur 'facere alternum pedem' apud Statium Silv. I. 2. 9. ubi vide Mark-

land. et Gronov. in Diatr. Stat. c. 8. *Altius inconditi versus* fragm. Hav. Primo scriptum fuerat *all'nis*, quod ab indocto librario ob ductum similitudinem mutatum est in *all'ius*, id est *alterius*, quomodo hoc loco præferunt Lov. 4. et 5. a m. pr. ac librarii alibi sæpe peccarunt. Vide ad II. 2. § 9. hoc lib. ad c. 57. § 2. VII. 1. § 6. c. 2. § 7. Bentlei. ad Horat. Epist. II. 2. 176. et Cortium ad Plinii Epist. II. 17. § 16. qua eadem ratione commutantur 'interius' et 'internis.' Vide Nic. Heins. ad Claud. Bell. Getic. vs. 50. Inde tandem, ommissa, quæ addi debebat, nota, factum *altius*. Vide ad XXI. 28. § 5. Verum vulgatum præstare certum est. *Alternis*, ut II. 2. 'Agere varie, rogando alternis suadendoque, cæpit.' Indicat ergo, non omnes milites simul, sed vicissim, per vices, modo hos modo illos, versus jactasse. Præterea *increditi versus* Port. a m. pr. *incondicti versus* Lov. 5. Livius hoc lib. c. 20. 'In eum milites carmina incondita, æquantes eum Romulo, canere.' v. 49. 'Triumphans in Urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ adpellatur.' VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam militariter jocularantes Torquati cognomen auditum.' c. 38. 'Quum incondito militari joco haud minus tribuni celebre nomen, quam consulum, esset.' Tum *militari scientia* Voss. 2. Sed altera lectio inter versus adscripta est. Deinde *jactari* Klockian. Paullo ante *in consule iræ*, pro *in consulum iræ*, Flor. et Harl. 1. et *senatusconsultu* Port. hic etiam altera lectione inter versus adjecta. Vide ad v. 13. § 5.

§ 12 *Quibus consul increpitus Mæni celeberrimum nomen fuit*] *Increpitus* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Sed non necesse vulgatum mutari. Vide hoc lib. ad c. 32. § 1. ad XXIV. 17. § 7. et ad XXVII. 13. § 10. Præterea *Mæni* vel

Menenii omnes codd. manu exarati. Vide hoc cap. § 2. Deinde τὸ fuit exsolat a Leid. 2.

Plausque et adsensu cum vocibus militum certaret] Prima vox non conspicitur in Port. *plausu et assensu* habet Lov. 4. Male. Vide plura ad v. 49. § 1. Hinc *cum voce militum* Harl. 2. *cum vocibus multum certaret* Lov. 4. Postea cessaret, pro *certaret*, Gaertn.

§ 13 *Plusque ea res, quam prope sollemnis militum*] *Plusque ea re prope* Hav. Tum *sollemnius* Gaertn. Deinde *militum sollemnis* Lov. 1. et Voss. 1. quorum hic in margine exhibet *militum insolens*, quid ipsum est in Leid. 2. Verum lascivia hæc militum in pompa triumphii non ‘insolens’ ac nova, sed ‘prope sollemnis’ atque usitata erat. Vide loca supra laudata hoc cap. § 11. Ceterum omnia hæc verba cum præcedenti etiam *certaret* deerant in Voss. 2. et Lov. 3. culpa scribarum, quibus peccandi causa fuit iterata vox *militum*. Vide hoc cap. § 9.

Haud dubius inter tribunos militum honos Mæniū] Τὸ *haud* deficit in Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. et Gaertn. Deficit etiam in Port. sed manus sec. postea margini adscripsit. *Aut dubius* est in Leid. 1. Vide ad xxviii. 2. § 11. *intra tribunos* Voss. 2. Vide ad v. 27. § 3. *in tribunos* Lov. 4. et Harl. 2. Verum ibi ultima syllaba τὸν *inter* elisa est a prima vocis seq. Vel etiam librarii confuderunt *int’*, id est *inter*, et *in*, ut sæpe alibi fecerunt. Vide ad xxxviii. 57. § 6. Tum *Menenii* omnes scripti præter Gaertn. qui præfert *Meneniū*. In verbis seqq. *consulibus*, pro *consularibus*, Leid. 2. et Lov. 1. Et ita in contextu ostentat Voss. 1. Verum ejus margo alteram lectionem servat. *Comitiis etiam exclusus* Lipsiens. Sed verba *si peteret, cons. com. est excl.* desunt in Lov. 3.

CAP. LIV. § 1 *Cn. Cornelius Cossus*,

L. Furius Medullinus iterum] *M. Cornelius Cossus* vocatur in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. P. *Cornelius Cossus* in Voss. 2. *Pub. Cornelius Cossus* in Lov. 3. Verum *Cn. Cornelius* etiam appellatur Cassiodoro in Chronico, et in idem prænomen consentit etiam Diodor. Sicul. l. xiiii. p. 367. licet in ipso nomine erratum sit. Vide Pighium in Annal. ad a. cccxliv. p. 203. Tum et *L. Furius* antiquitus typis descripti. Sed copulam, quæ etiam constanter ab omnibus scriptis abest, primus Aldus expunxit. Vide ad ii. 17. § 1. Hinc *Medullinus* cum vetustioribus edd. codd. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. et Hav. *Medullinus*. *Item non alias* fragm. Hav. ‘Item’ et ‘iterum’ passim commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. xiv.

§ 2 *Ægrius plebs tulit, tribunicia sibi comitia non commissa*] Τὸ *plebs* deest in fragm. Hav. Eamdẽm vocem omisit etiam Lov. 3. at ejus loco *ægrius pertulit* dedit. *Tulit plebs* habent Lov. 4. et vetustiores excusi ante Aldum. Deinde *tribunicia comitia sibi non commissa* omnes scripti; nisi quod vox *comitia* desit in Lipsiens. Ordinem forte editores immutarunt, quod vitare voluerint vocum *tribunitia comitia* similiter desinentium conjunctionem; a quo tamen non semper religiose Livium abstinuisse, videbimus ad xxvi. 46. § 6.

Eum dolorem quæstorii comitiis simul ostendit, et ultra est] *Ea dolorem* Harl. 2. Deinde *quæstori* Gaertn. *quæstoribus* Port. Tum *ostendit* omittitur in fragm. Hav. Tandem *ultra est* Hav. *ultæ*, omisso τῶν *est*, Lipsiens. *ultra* Lov. 2.

Tunc primum plebeiis quæstoribus creatis] *Tun primum* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Lipsiens. et Hav. *cum primum* Port. Insuper *plebis quæstoribus* Leid. ambo, Lov.

1. 2. 3. Harl. 2. Lipsiens. Port. a m. sec. Gaertn. et fragm. Hav. *plebis quæstori* Hav. *plebes quæstoribus* Harl. 1. *plebs quæstoribus* Lov. 5.

§ 3 *Uni patricio C. Fabio Ambusto relinquere locus*] Ex Capitolino hujus tribunatu *N. Fabio* est scribendum. *Signon.* Tantum non omnes codd. scripti priscam lectionem servant, nisi quod *Gn. Fabio* sit in fragm. Hav. *Cornelio Fabio* in Voss. 2. *Signonio* adsentire *Dodwellum* in *Tabb.* ad *Dissert. de Cyclis*, *Hearne* testatur. Vereor tamen, ne erraverit, et *N. Fabii quæstoris* *Dodw.* ibi non meminerit, sed tantum tribuni consularis, quem memorat p. 895. ad annum CCCXLVIII. Contra *Pighius* in *Annal.* ad a. CCCXLIV. p. 204. existimat *K. Fabio* restituendum, eumque esse, qui annis quinque, octo, et quatuordecim postea ter tribunus consularis occurreret. Ex ejus autem sententia ea lectio deinceps in ultimæ ed. *Gruterianæ* contextum recepta est, quam etiam omnes postea recentiores retinuerunt. Et sane prænomen *N.* sive *Numerius*, potius in *M.* sive *Marcus*, vel commutare soliti fuerunt librarii, cum in *Cn.* sive *Cnaus*. Vide hoc lib. ad c. 49. § 1. Contra *K.* sive *Kæso*, abiit in *C.* sive *Caius*, quomodo plerique codd. servant. Similiter erratur hoc lib. c. 61. § 4. v. 10. § 1. et alibi. Quare *Pighii*, quam *Signonii*, sententiam veriorem esse puto.

Q. Silius, P. Ælius, P. Pupius] *Q. Fabius, P. Pupius*, medio omissio, Lov. 2. et Lipsiens. *Q. Silius, P. Pupius*, Lov. 4. et Gaertn. *Q. Silius et P. Pupius* Harl. 2. et Hav. *Q. Silius, P. Pupius*, Leid. 1. Lov. 3. 5. fragm. Hav. et Port. in quo *P. Pupius* a m. sec. emendatur. *Q. Silius Postumius, P. Pupius* Voss. 2. *Q. Silius, P. Ælius Pupius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *C. Silius, P. Ælius, P. Pupius* Harl. 1. *Quintius Silius, P. Ælius, et P. Pupius* edd. vetustiores usque ad Aldum, qui substituit *Q. Silius, P.*

Ælius, P. Pupius; idque obtinuit usque ad ultimam *Gruteri*, in quam receptum est *P. Pupius* ex sententia *Pighii*, qui ita eum adpellaverat in *Annal.* ad a. CCCXLIV. p. 204. Et sane nulla Romæ gens existit, ‘*Pipia*’ nomine nota; contra ‘*Pupia*’ ibi notissima fuit, cujus mentio non modo fit apud *Liv. Cic.* aliosque scriptores, sed etiam passim in marmoribus literatis. Mox *preferrentur*, pro *præferrentur*, Leid. uterque, Lov. 2. et Lipsiens. Contrario errore *prælatas*, pro *perlatus*, a librariis datum esse, videbimus ad XXXVIII. 28. § 8.

§ 4 *Tribunos plebis creatos, multarum magnarumque rerum molem*] *Castiga Hi multarum magnarumque rerum molem.* *Rhen.* Aut oratio inconsequens est, aut tollenda est vox *Hi*, quæ non est in quibusdam libris. *Signon.* Ab *Rhenano* est τὸ *Hi*: et habent sane et scripti et editi quidam veteres. Vere tamen *Signonius* statuit tollendum, dummodo mutetur distinctio hoc modo: *ex fam. inf. Patr. tres in eum annum trib. plebis cr. mult. magn. rerum molem avid. adeo populo ostentantes: cum affirmasset nihil se moturos.* In vulgato ἀνατραπόδοτος est inexcusabile. *J. F. Gron.* τὸ *Hi* a *Rhenano* additum, vel ejus loco *Hii*, ut tempore barbaro scribebant librarii, superest in *Flor. Voss.* utroque, *Lov.* quinque, *Harl.* utroque, *Leid.* utroque, *Port.* Lipsiens. *Gaertn.* Hav. fragm. Hav. *Hearnii Oxon.* *Neapol.* Latinii, omnibusque excusis, usque ad *Frobenium*, qui a. 1531. proxime ante *Rhenanum* ejecerat. Quamvis autem *Rhenanus* deinde id pronomen restituendum censuerit, non tamen in contextum revocatum est, nisi a *Basileensibus* 1555. unde id iterum ejiciendum monuit *Signonius*; quod tamen neque ipse neque aliquis sequentium fecit aucto *Gronovium*, qui tandem a. 1665. vocem expunxit. Id autem recte factum existimo, licet

Gebhardus ad § seq. adversetur. Paulo ante *Cilios*, pro *icilios*, Flor. sed primam literam intercepit ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

Avidissimo adeo populo ostentantes] Grævius Sylloges Epistol. Burmanni, tom. IV. 520. *avidissimo ad ea populo* eleganti conjectura. Nec obstat diversitas generis. Terentius Heaut. v. I. 3. 'In me quidvis harum rerum convenit, quæ sunt dicta in stultum.' Vide ad c. 39. Rivinum ad Terent. Hecyr. III. 1. 20. et Broekhus. ad Prop. El. I. 18. 23. Sed nihil in vitis libris scriptis tentandum est, et *adeo* hic elegantiam suam habere potest. Duk. *Avidissimo ad ea populo* scribendum conjicit Grævius in epistola ad Nic. Heinsium, quam edidit Burmann. in Syllog. Epistol. tom. IV. p. 573. Et ita editum video Mediolani annis 1495. et 1505. et Venetiis 1498. Similiter peccabatur in uno cod. III. 11. § 6. Infra VI. 15. § 7. et alibi. 'Avidus ad ea,' ut apud Terent. in Eunucho I. 2. 51. 'Ejus frater aliquantum ad rem est avidior.' 'Avidus in aliquid' dixit Livius XXII. 21. 'Ipsorum Hispanorum iniquita avidaque in novas res sunt ingenia.' Præterea *magn. rer. ad ea*, pro *mag. rer. ad eas*, ut III. 10. 'Auget gloriam adveniens, exposita omni in campo Martio præda, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret. Reliqua vendita, quibus domini non exstiteret.' Infra v. 16. 'Biduum ad recognoscendas res datum dominis: tertio incognita (erant autem ea pleraque hostium ipsorum) sub hasta venire.' Vide ad II. 5. § 4.

§ 5 *Quum adfirmassent, nihil se moturos*] Huc revocanda sunt superiora, 'hi multarum magnarumque rerum molem,' &c. et non accedendum Sigonio, expungenti provocabulum *hi* contra omnes libros. Porro pro *moturos* Pall. 1. ac 3. referunt *inituros*. Gebh. *Quum adfirmantes* Lov. 4. et 5. sine sensu. Tum *nil se moturos*

Lov. 4. 5. et Harl. 2. *nihil se inituros* Voss. 2. et Lov. 3. *nihil se mortuos*, literis transpositis, Hav.

Si ne quæstoriis quidem comitiis, quæ sola, &c.] Ita, si Rom. ed. a. 1472. excipias, primum exhibuit Frob. ed. a. 1531. Priores reliquæ ita legabant ac distinguebant: *nihil se moturos sine quæstoriis quidem comitiis*. Et ita præferunt etiam Gaertn. et fragm. Hav. *se*, pro *si ne*, est in Hav.

Reliquisset senatus, satis animi populo esset ad id] *Reliquissent senatus* Lov. 1. Leid. 2. et Gaertn. Ita quidem τῶ *senatus* tamquam colectivo jungi numerum pluralem, videbimus hoc lib. ad c. 58. § 4. Hic tamen cum reliquis codd. nihil mutò. Tum *satis jam populo esset* Lov. 2. *satis cum populo esset* Lov. 4. 5. *satis animi esset populo* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Denique *esset et ad id* Lov. 2. Port. et Hav. *esse ad id* ed. Mog. et panæ alia. Paulo ante *plebei*, pro *plebi*, Flor.

§ 6 *Quæsturamque non honoris ipsius finem æstimabant*] Castiga *quæst. eam non honoris ipsius finem æst.* Rhen. Melior antiqua lectio *quæsturam namque non honoris*. Sigon. Pall. 1. et 3. ac Campani ed. *quæsturamque eam non honoris*. At Pal. 2. ut et Sigonii *quæsturam namque*. Voluit aliquis adjuvare orationem, ne durius currat. Gebh. Incassum Sigonius *quæsturam namque*. Bene Rhenanus *eam* addit; quod et Mss. nostri faciunt, et Campanus. Sed et litera tollenda una *quæsturamque eam non honoris ipsius fine æst.* Id est, supra, quam erat, taxabant, ultra illum modum dignitatis et finem, quem habebat, æstimando extendebant et producebant. 'Fivis' sæpe ponitur pro certo modo ac mensura. De quo alibi. Sensus Livii est: non tanti modo æstimabant quæsturam plebeiis mandatam, quanti erat ipse quæsturæ honos, sed etiam quanti via ad consulatus et triumphos sui ordinis ho-

minibus aperta poterat æstimari. *J. F. Gron.* *Quæstura namque eam* Lov. 2. et 4. *Quæstus namque eam* Lipsiens. *quæsturam namque eam* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *quæsturam namque*, omissa voce *eam*, se in Oxon. B. vidisse, testis est Hearne. Reliqui mei omnes *quæsturamque eam*; quod recte Rhenanus et Gronovius probaverunt, quorum posterior etiam voculam *namque* additam existimavit ab homine, qui se ita optime orationem Livii suffulcire posse arbitrabatur. Vide quæ notavit ad Livii xxxvii. 20. § 7. Quum itaque, paucissimis, iisque minimæ fidei, codd. exceptis, omnes alii servent voculam *eam*, non audiendum censeo Doujatium, cui non magis necessarium videtur pronomen *eam*, quam particula *namque*. Aliud Livio, quam Doujatio, visum fuisse, conspirantium optimorum codicum consensus docet. Præterea Gronovio optime reponenti *honoris ipsius fine* consentiunt Hearnii Oxon. B. omnesque mei, præter Voss. 2. Lov. 3. Port. et Hav. qui *finem* servant. Bene etiam *fine* exposuit 'modo,' 'mensura.' Cic. de Orat. 1. 34. 'Oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere.' Eo sensu sæpe 'finis et modus' junguntur. Apud Cic. de Offic. 1. 29. 'Qui adpetitus longius evagantur, hi sine dubio finem et modum transeunt.' Lucan. 11. 380. 'Hi mores, hæc duri inmotæ Catonis Secta fuit, servare modum, finemque tenere.' ubi vide Oudend. Præterea *extimabant* Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. qui a m. sec. præfert *existimabant*, quomodo etiam est in Leid. 2. In verbis præcedd. *ad fuit plebi*, vel *affuit plebi*, pro *id fuit plebi*, legunt Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Lipsiens.

Patefactus ad consulatum ac triumphos locus novis hominibus videbatur] *Ad consulatus* Port. a m. pr. quasi Livius,

Delph. et Var. Clus.

quæ sequitur *triumphos*, eodem numero etiam *consulatus* dicere debuerit. At aliud sæpe Livio placuisse, videbimus ad xxxv. 40. § 6. Præterea Gntnerius de Vet. Jure Pontif. Urb. Romæ 1. 14. emendandum existimat *novis honoribus*. Quod forte hoc sensu accepit, plebeios existimasse, *novis honoribus*, id est, per novos honores, per communicatam secum quæsturam, aditum sibi datum esse ad consulatum ac triumphos. Verum quum receptam lectionem servant omnes libri scripti, eaque optimum sensum efficiat, cur ab ea discedendum sit, nihil causæ esse arbitror. 'Novi homines' apud Romanos dicuntur, vel qui magistratum gerunt, quem antea non gesserunt; vel etiam, quo sensu hic sumitur, quorum majores, vel certe patres et avi, nullos honores curules gesserant; et tum 'novi homines' obponuntur 'nobilibus.' Liv. hoc lib. c. 48. 'Facile homines novos auctoritate principum de sententia deduci, si temporum interdum potius, quam majestatis memor adhibeatur oratio.' Infra vii. 1. 'Annus hic erit insignis novi hominis consulatu.' xxi. 34. 'Nec finem ante belli habituros, quam consulem vere plebeium, id est, hominem novum fecissent; nam plebeios nobiles jam iisdem initiatos esse sacris.' xxxix. 41. 'Coierantque candidati omnes ad deiciendum honorem eum; non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur, novum hominem censorem videre; sed etiam quod tristem censuram expectarent.' Sallust. in Cat. c. 23. 'Nobilitas invidia æstuabat, et quasi polni consulatum credebatur, si eum, quamvis egregius, homo novus adeptus foret.' Ad quem locum videndi sunt viri docti, præsertim vero Wasse et Cortius. Cic. in Verr. v. 71. 'Videmus, quanta sit invidia, quantoque in odio apud quosdam homines nobiles novorum hominum virtus et

Livius.

21 M

industria.' Ascon. ad Fragm. Orat. Cic. pro Scauro: 'Scanius ita fuit patricius, ut tribus supra eum ætatis jacuerit domus ejus fortuna. Nam neque pater, neque avus, neque etiam proavus, ut puto, propter tenues opes et nullam vitæ industriam, honores adepti sunt. Itaque Scauro æque ac novo homini laborandum fuit.' Ita Cicero, qui majoribus præluxit, et primus suæ gentis Romæ ad honores proventus est, passim se 'novum hominem' fuisse fatetur. Ita Orat. Agrar. II. 1. 'Me perlongo intervallo prope memoriæ temporumque nostrorum primum hominem novum consulem fecistis, &c. sed ita fecistis, quomodo pauci nobiles in hac civitate consules facti sunt, novus ante me nemo:' et ad Famil. I. 7. 'Video, non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meæ: in te enim homine omnium nobilissimo similia invidorum vitia perspexi:' ubi videndus est Manut. Id etiam Catilinam Ciceroni objecisse, testatur Appian. Bell. Civil. I. II. p. 428. Κατὶλῖνας δ' αὐτὸν (Κικέρωνα) ἐς βῆριν τῶν ἐλομένων ἐπέσκοπτεν, ἐς μὲν ἀγνωσίαν γένους καὶ τὸν ὀνομάζων (καλοῦσι δ' οὕτω τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων, γνωρίμους) ἐς δὲ ξενίαν τῆς πόλεως Ἰγκουίλιον.

§ 7 *Patres contra non pro communis, sed pro amissis honoribus fremere*] *Patres esse, non pro* Voss. 2. et Lov. 3. *Patres contra pro non comm. si pro am. hon.* Hav. *sed a promissis honoribus* Harl. 1.

Pulsi majorum loco, cernentesque alios in possessione] *Pulsi majorum locorum* Hav. Vide ad c. 47. § 3. *Tum vincta que deficit in* Leid. 2. et Lov. 1. *Paullo ante, addita conjunctione, tollendosque esse* Klockian.

Salii Flaminesque] Cur hos potius nominant patricii, quam pontifices et augures, quum horum quoque sacerdotia tum nondum cum plebe communicata essent? Videtur hic idem

accidisse Livio, quod XXXIV. 5. ubi Origines Catonis memorat, observantur docti, ut hæc non tam e ratione præsentis temporis scripserit, quo hæc dicta fuisse narrat, quam posterioris, quo, quum plebs ad alia sacerdotia admissa fuisset, rex sacrorum Salii et Flamines e solis patriciis creabantur, ut auctor est Cicero pro Domino c. 14. Sic paullo post c. 58. et II. 68. 'stipendia' per prolepsin dicit: nam tum nondum institutum erat stipendium. *Duk. Soli flaminesque male* Lov. 4. et 5. *salii flamineque* Lipsiens.

Nusquam alio . . . sine imperiis] *Nusquam* Gaertn. Vide ad XXXVI. 17. § 10. *Tum sine imperio* Port.

§ 8 *Quum et spiritus plebs sumisset*] *Spem* Voss. 1. *Leid.* 2. *Lov.* 2. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Cujus erroris causa fuit scribendi compendium. Certe *sp̄m* erat in fragm. Hav. *sp̄s* in Gaertn. et Hav. Vide ad II. 35. § 6. ad VI. 18. § 4. VII. 40. § 8. et alibi. *Tum plebis* Lov. 1. *plebs* Flor. Voss. 1. *Leid.* uterque, *Lov.* 2. 3. 4. 5. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *plebi* Voss. 2. Vide ad I. 20. § 6. In verbis seqq. vir doctus ad marginem edit. Curionis legendum putabat, *et res ad popularem, pro et tres ad pop.* Sed male. Modo enim hoc cap. præcessit, 'Ex familia infestissima Patribus tres in eum annum tribunos plebis creatos:' et cap. seq. 'Tres erant, et omnes acerrimi viri, generosi jam, ut inter plebeios.'

Omnia quæstoriis comitiis, ubi utrumque plebi liceret, similia fore] *Tò omnia* in multis edd. vett. deerat, ut in Rom. 1472. Parm. 1480. Mediol. anni ejusdem, Tarvis. utraque, Venet. anno 1459. et 1506. Prima, quæ τὸ *omnia* exhibuit, erat Mediol. 1495. et inde reliquæ. Superest etiam in omnibus scriptis. Deinde *quæst. com.* Lov. 5. Vide ad XXXII. 6. § 6. *Tum nisi utrumque* Voss. 2. et Lov. 2. Hinc

similima fore Hav.

§ 9 *Iciliū contra tribunos militum creandos dicere*] *Andrææ* ed. consensu Pall. primi ac tertii *Iciliū cum tribunos militum creandos dicerent*. Gebh. Eadem superest lectio in Voss. 2. Lov. 3. et ed. Rom. 1472. *Iciliū contra tribunos militum creandos dicerent* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et reliqui editi ante Aldum, qui recte *Iciliū contra dicere*; præcessit enim 'Patres tendere ad consulum comitia.' Dubium non est, *Iciliū contra dicerent*, et corruptius *Iciliū cum dicerent* scripsisse librarios, quod locutionem per infinitivum conceptam non adsequerentur. Vide ad 1. 50. § 5. Mox *inpartendos*, pro *inpartendos*, Flor. et Leid. 1. cum multis edd. vett. quæ orthographia politorii sæculo adscribitur apud Dausqueim in Orthogr. part. sec. ea voce. Vide ad xxxviii. 36. § 8.

CAP. LV. § 1 *Sed nulla erat consularis actio, quam impediendo id, quod petebant, exprimerent*] *Consularem actionem* vocat, ut *delectum*, bellum, et similia, quæ consules absque plebis auxilio perficere nequibant. Quidam libri habent *quæ*, pro *quam*; sed non placet. *Clar.* Pal. 2. ad marginem *eximerent*. Gebh. *Quæ imped. id, quod pet., exprimeret* Harl. 2. et Hav. *exprimeret* etiam Port. a m. sec. quum antea scriptum fuisset *exprimeretur*. *Quæ imped. id, quod pet., exprimeretur* Lov. 2. 4. 5. *quam imp., id quod petebat, exprimeretur* Lipsiens. Vide ad 11. 26. § 4. Sed, rectum esse vulgatum, bene agnovit Glareanus. *Eximerent* autem in nullo meorum inveni. Supra 111. 28. 'Ut exprimat tandem confessio, subactam domitamque esse gentem.' c. 30. 'Expressit hoc necessitas Patribus.' XLII. 46. 'Quibus expressum invitit existimabatur, ut, relicta regia societate, Romanis adjungerentur.' c. 47. 'Cui confessio expressa sit, se neque arte

neque casu superatum.'

§ 2 *Ubi ex senatusconsulto consules delectum habere occipiunt*] *Ex senatusconsultu* Port. altera lectione inter versus adscripta. Vide ad v. 13. § 5. *ex senatoribus consilium* Voss. 2. Sed passim inperitos librarios in hac voce, quæ plerumque *Sen. Cons.* vel aliis compendiis scribi solebat, errasse videbimus ad xxii. 10: § 1. *Vox consules* aberat a Leid. 2. Lov. 5. et fragm. Hav. ejus loco *omnes* habet Lov. 4. Tum *dilectum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Port. Lipsiens. fragm. Hav. et Klockian. Vide mox § 4. 7. et ad xxxvii. 51. § 7. Hinc vocem *habere* omittit Harl. 2. pro qua *haberet* præfert Lov. 2. Denique *incipiunt* male in Pal. 2. interpolatum esse, Gebhardus monuit ad 1. 7. § 6. quomodo etiam sibi in Oxon. L. 2. et C. obvium fuisse, Hearne testatus est. Eamdem lectionem inveni in Lov. 2. 4. 5. *accipiunt* in Gaertn. Passim hoc verbum, librariis minus notum, quo tamen Livius sæpius uti gavisus est, pari modo immutatum fuisse, vide ad xxxi. 50. § 6.

Obstare tunc cnixe tribuni] *Obstare tunc ex tribuni* Voss. 1. a m. pr. *obnixæ* Lov. 2. Harl. 2. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 24. § 12. *cnixæ* Lov. 5. et Lipsiens. *enixissime* Lov. 4. et Lipsiens.

§ 3 *Generosique etiam, ut inter plebeios, duo singuli singulos*] Aldus primus dedit *generosique et jam*. Hunc secuti vulgatum fecere. Priores *generosique jam, ut inter plebeios*. Et ita scripti omnes. Eoque contenti esse debuerunt. Sic xxii. 35. 'Duobus nobilibus jam, familiarum plebei, C. Atilio Serrano, Q. Ælio Pato.' J. F. Gron. *Generosique jam* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *generosique, ut inter plebeios*: tota voce omissa, Leid. I. quæ etiam, si plures codd. accine-

rent, omitti posset. Vide ad xxxii. 33. § 9. *Ut inter duos plebeios, singuli singulos* Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. *ut inter plebeios duos, singuli singulos* Harl. 1.

Sibi consules adservandos assidua opera desumunt] *Ad fervandos* Harl. 1. *ac servandos* Leid. 2. in quo inter versus *ad servandos* adscriptum est. *servandos* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Sed in composito, quod in reliquis codd. superest, emphasis esse videtur; quamquam etiam 'servare,' pro 'observare,' alibi non raro obcurrat. Vide Nic. Heins. ad Sillii Ital. iii. 380. *Adservandos sibi*, addita voce, Lov. 2. et Port. *sibi* etiam agnoscunt Lov. 4. et 5. quum tamen jam præcesserit. Verba *adservandos assidua*, &c. *Nec delectum consules* desunt in Gaertn. quibus omittendis repetitio vocis *consules* ausam dedit. Vide ad ix. 11. § 11. *Desumunt*, pro *desumunt*, præferunt Lov. 3. 4. et 5.

Uni concionibus data nunc detinenda nunc concienda plebs] *Uni condicionibus* Port. a. m. pr. Vide ad iv. 12. § 7. *virii concionibus* Lipsiens. ita 'virum' et 'unum' commutantur alibi. Vide ad vii. 26. § 1. Deinde *continenda plebs*, pro *concienda plebs*, Hav. *certinenda plebs* Lipsiens.

§ 4 *Inclinante deinde fortuna ad causam plebis*] Ita primus edidit Curio. In edd. antiquissimis editum fuerat *inclinante se deinde fortuna*, quod etiam servant Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Aldus deinde mutato ordine substituit *inclinante deinde se fortuna*; quomodo præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. Port. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. L. 2. et N. Utrumque genus loquendi Livio usitatum est. 'Inclinare se' est ix. 32. 'Prius sol meridie se inclinavit.' Ita 'inclinare rem' Liv. vi. 39. 'P. Manlius deinde dictator rem in causam plebis inclinavit:' 'inclinare animos' viii. 21. 'In hauc sententiam maxime consul

ipse inclinavit animos.' xl. 5. 'Ad quæ jam sponte animum inclinasset.' At 'inclinare' absolute sine casu positum inlustravi ad iii. 61. § 4. Et quidem Gebhardus ad ii. 52. § 8. vulgatum malebat. Quum tamen scripti et editi antiqui pertinaciter pronomen *se* interponant, eorum auctoritati ac consensui fidem habendam existimans lectionem illam contextui restitui. Paulo ante *dilectum*, pro *delectum*, Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Lipsiens. et Port. Vide hoc cap. ad § 2. Paulo post *arcem Cavertinam* Leid. 2. et Lov. 1. *arcem Carmertanam* Harl. 1. *arcem Carmentanam* Harl. 2. *arcem Carmentanam* Lov. 2. Vide hoc lib. c. 53. § 3. et hoc cap. ad § 8. Mox in *præsidiis*, pro *in præsidio*, Lov. 4.

Interfectis paucis custodibus arcis] Ant. Perizonius ad Livii oram adscripsit, vocem *arcis* abesse posse; forte ea ipsi displicuit, quoniam modo sequatur 'alios recurrentes in arcem,' et præcesserit etiam 'arcem Carmentanam.' Sed vide quæ notavi ad i. 3. § 9. In omnibus meis constanter vox illa superest. Mox *in agros*, pro *in agris*, Gaertn.

§ 5 *Ea adversa civitati res*] Castiga *Ea adversa civitatis res*. Rhen. *Civitatis* præferunt etiam Flor. Leid. 1. Lov. 5. Harl. uterque, et Voss. 1. in quo posteriore tamen signum ultimæ literæ *s* subjectum indicat, librarium eam delendam existimasse. Port. etiam eandem scripturam probare videtur, in quo errantis librarii negligentia datum erat *Ea adversa civitis res*. At *Ea adversa civitas tres* Lov. 4. *tres*, pro *res*, etiam est in Lov. 2.

Nequidquam enim tentati, ut tum denique] *Nequidquam* Flor. et Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Hinc *ut cum denique* Voss. 1. Lov. 5. Lipsiens. et fragm. Hav. a. m. pr. *ut quom denique* Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *utrum denique* Lov. 2.

Non cessere nec publicæ tempestati] Publicæ intempestati Leid. 1. Lov. 2. 4. et Lipsiens. Ejus vocis exemplum laudarunt nobis lexicorum compilatores ex Plinii XVIII. 6. 'Malum patremfamilias, quisquis interdum faceret, quod noctu posset, nisi intempestate cæli.' Verum ibi optimæ edd. nuper procuratæ præferunt divisis vocibus *in tempestate cæli*. Vereor itaque ne vox 'intempestat' simili errore obtrudatur, qua nuper nobis laudare conati sunt verbum 'recommendarè' ex Phædri Prolog. II. 7. 'Recommendatur, non auctoris nomine:' ubi hodie constanter *Re commendatur* editum prostat. Vide quæ Burmann. ad eum locum notavit. Attamen sive vox 'intempestat' admittenda, sive proscribenda sit, eam certe, omnibus reliquis scriptis et editis libris adversantibus, hic minime admittendam censeo. Alibi Livius 'tempestat' vocabulo bellum indicavit. Infra XLIII. 18. 'Quum pars scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen eam tempestatem.' xxxi. 10. 'Tempestatem illam Punici belli subterfugissent.' Vide quæ Duker. notavit ad Flori II. 6. § 9.

Pervincunt, ut senatusconsultum fiat] Permittunt Lipsiens. quod est ex glossa: utroque juncto *pervincunt ac permittunt* præfert Gaertn. Id autem in hoc codice frequens est, ut genuinæ lectioni ejus interpretatio, sive vera, sive, ut hoc loco, falsa, interposita copula, jungatur, et utraque simul in contextu exprimitur. Ita habet I. 25. in princ. 'Fœdere icto ac inito.' c. 26. § 14. 'Quo loco perierat ac corruerat.' c. 39. § 5. 'Tantus illi honos allatus ac habitus.' c. 44. § 5. 'Mœnia processura ac protensura erant.' c. 45. § 2. 'Dianæ Ephesiæ templum ac fanum.' c. 50. § 7. 'Opes domi nactus ac adeptus.' c. 51. § 2. 'Vim magnam armorum ac gladio- rum.' c. 52. § 3. 'Fortuna Romana

ac populi Romani.' II. 23. § 4. 'Pro- missa seu prolixa barba et capilli efferaverant speciem oris.' c. 33. § 4. 'Ad id feriendum ac firmandum.' c. 35. § 1. 'Fame se jam sicut hostes pati (pro *peti*) ac affligi.' c. 40. § 13. 'Prælium et bellum ortum.' c. 50. § 6. 'Sparsi palatique.' c. 51. § 6. 'Fusi magna clade ac cæde.' § 7. 'Hesterna felicitate pugnae et audacia ferox.' c. 58. § 8. 'Acerbitate prompta ac mota.' III. 11. 'Non consilio regenda ac gerenda.' c. 17. 'O- tium suppetat ac superet.' c. 30. 'In- terempto ac interfecto.' c. 39. 'Quant- o fortior ferociorque dolor.' c. 52. 'Redigi ac redire in concordiam.' v. 10. 'Seniores etiam coacti ac con- stricti nomina dare.' c. 49. 'Injussu suo ab inferioris juris gradus magis- tratu facta esset.' Eodem cap. 'Ar- ma parare ac aptare.' VI. 23. 'Quod ad exercitum attingat vel attingat.' c. 27. 'In armis tentant ac teneant plebem.' c. 36. § 12. 'Repleri vinctis nobiles ac nobilium domos.' VII. 25. 'Priusquam intrent ac inirent novi consules magistratum.' c. 34. 'Viam ac itinera patefacere:' et ita sæpe alibi. 'Pervincere' autem hic non est permittere, sed obtinere, extor- quere. Vide ad XLII. 45. § 4. Præ- terea *ut senatusconsultus fiat* Voss. 2. Lov. 3. et Port. a m. pr. et ita etiam Lov. a m. sec. quum *senatusconsultatus* sit a m. pr. Vide ad v. 13. § 5. Or- dine mutato *ut senatusconsultum de trib. mil. cr. fiat* fuit in Lov. 5.

§ 6 *Neve quis reficeretur in annum tribunus plebis]* Vet. aliquot lib. *refic. in annum sequentem*. Sigon. Sigonius hic intulit pessimum insicium, *neve quis refic. in annum sequentem*, quod respiciunt Pall. meliores scripti et vetulæ edd. *Gebh.* Nec boni libri est indicium immittere *quod sequentem*: nec res ipsa hoc indiget adminiculo. Sic v. 25. 'Tribunos plebis in annum eosdem reficiunt:' ubi, ne dissentiret ab se, Sigonius idem in *eum annum*.

Quoties apud Livium 'prorogatum in annum imperium est?' nec intelligitur alius, quam sequens. Lib. xxvii. c. 6. 'Magistratibus in annum creatis, Q. Fulvius dictatura se abdicavit.' xli. 14. 'Creatisque in annum magistratibus, in provinciam redire.' J. F. Gron. Codicibus Sigonii favent ex meis Harl. 2. et Hav. ex Hearnii autem Oxon. unus B. Ita locutus est Livius iii. 14. 'Nec cetera modo tribuni tranquille peregere, sed reflecti quoque in insequentem annum.' Hoc lib. c. 30. 'Irae adversus Veientes in insequentem annum dilatae sunt.' Id tamen hic illam lectionem suspectam reddit, quod ea non nisi in pejoris notæ codd. supersit. Censeo igitur, recte Gebhardum et Gronovium a Sigonio in alia omnia discessisse, praesertim quum et altera locutio apud Livium frequens esse evincunt quæ Gronovius notavit. Adde Livium xlii. 18. 'Quum Macedonicum bellum in annum dilatatum esset.' xlii. 17. 'In sermonibus homines habebant, quos in annum consules ad finiendum tandem id bellum crearent.' Paulo ante, *Tarquinius plebeius esset, pro tribunus plebis esset*, Voss. 2. quomodo etiam ejusdem codicis librarius erravit hoc lib. c. 51. § 2. Pari modo *plebis tribunus, pro P. Tarquinius*, restituendum docuerunt viri docti apud Jul. Obseq. de Prodig. c. 114. *Tò esset deerat* in Lov. 3.

§ 7 *Haud dubie Icilius denotante senatu*] *Cicilius* Harl. 1. *Tum denotando senatu* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *denotantes senatu* Lov. 4. *donante senatu* Port. *damnante* Lov. 2. et Lipsiens.

Quos mercedem seditiosi tribunatus pectere consulatum insimulabant] *Quod merc. seditioni trib.* Lov. 5. *quos mercede seditiosi trib.* Voss. 2. Lov. 3. fragm. Hav. a m. sec. et Neapol. Latioii. Insuper *insimulabat* interpolatum est a m. sec. in Port. quasi

vero aliter referri non posset ad præcedens 'senatu.' Sed Livium sæpe eam vocem tamquam collectivam cum plurali construxisse, videbimus hoc lib. ad c. 58. § 4.

Tum delectus haberi, bellumque . . . ceptum] *Tunc delectus* Harl. 1. Vide ad ii. 12. § 15. *Tum dilectus* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 2. Vox *ceptum* deficit in Lov. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav.

§ 8 *Consules an ambo profecti sint ad arcem Carventanam, an alter*] *Leccio vetus, consules ambo profecti sint ad arcem Carventanam, an alter.* Rhen. Vet. libri quidam *Ceterum consulum ambo*. Sigon. *Ceterum consules an ambo* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. *Ceterum an consules ambo* Lov. 4. *Consules tum ambo* Lov. 2. et Port. *Ceterum consules tum ambo* fragm. Hav. *Consules tamen ambo* Lipsiens. *Ceterum consules ambo* Hearnii Oxon. B. et L. 2. Vocem *Ceterum* additam esse ab homine, qui orationem Livianam minus coherere existimabat, jam olim docuit Gronov. ad Livii xxxvii. 20. § 7. Quum tamen multi eorum codicum illam præferant, qui vocem præcedentem *ceptum* omitunt, ex ea etiam nata esse potest, quod ductus vocum *ceptum* et *cetum* parum distent. Particulam autem *an*, quam etiam principes edd. omiserunt, et Aldus demum addidit, recte Rhenanus iterum ejecit. Sufficit enim voculam dubitandi semel poni. Infra v. 28. 'Ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.' vii. 36. 'Ignari, cives an hostes essent, præsidium erumpere, an consul castra cepisset.' Idem restituendum puto Valer. Max. iii. 2. ex. 8. 'Prælium nocte dirimente, victores, an victi discederent, incerti abierunt.' Ita præfert Traject. 1. et unus Brandenb. apud Vorstium. Vulgo editur *victoresne, an victi*. Vide quæ dicta sunt ad ii. 8. § 8. et adde Cortium ad Plin. Ep. vi. 16. § 15.

Mox *profecti sint* Lov. 5. qui error ex inperita verba præeuntis pronuntiatione natus esse potest. Tò *sint* deficit in Leid. 2. Port. et edd. quas vidi, ante Aldinam: sed pro eo *sunt* præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *Carventina* Leid. 2. *Carmentana* Harl. 2. *Carmentana* Lov. 2. Vide hoc cap. ad § 4. et mox ad verba seqq.

Illam pro certo habendam] *Illam pro certa habendam* Lov. 5. et fragm. Hav. *illam pro certis habendam* Voss. 2. et Lov. 3. Infra xxxvii. 11. 'Hæc ne pro veris audirentur, animus errore et spe vana præoccupatus fecit.' Verum, unius et alterius, eorumque nec optimorum codicum auctoritatem, reliquis invitis, sequi, nimis temerarium foret. Vide ad r. 3. § 2. Paulo ante *diversi ordines*, pro *diversi auctores*, Port. Verum ejus scribæ menti ex § præc. 'omnium ordinum' adhuc obversatum fuisse puto. Mox *ab arce Carventina* Leid. 1. *ab arce Carmentana* Harl. 2. *ab arce Carmentana* Lov. 2. *ab arce Caruenda* Lov. 3. Vide modo ad verba præcedd.

Quam diu nequidquam obpugnata esset] Tò *diu* non visitur in Lov. 2. Tum *nequidquam* præfert Leid. 1. Vide ad xl. 47. § 9. Deinde *oppugnatum* Port. a m. pr.

Verruginem in Volscis eodem exercitu receptam] Hæc ab initio hujus libri cap. 1. a Romanis munita dicitur. Sed quando capta ex hostibus, non dixerat uspam auctor. Rursus hoc loco dicitur recepta a Romanis, cum non dixerit ubi a Volscis expugnata, ut recipi a Romanis potuerit. Præterea hanc urbem aliquando Volscorum, nonnumquam Æquorum facit. *Glar.* *Verrugō* Volscorum arx, *Carventina* Æquorum fuit. Cæterum non apparet, quando amissa 'Verrugo' sit, cum receptam esse eam hoc anno scribat. Valerius Maximus iii. 2. ex. 2. C. Sempronium consulem male rem gessisse in Volscis apud

'Verruginem' scribit, de qua clade etiam loquitur Livius c. 37. *Sigon.* Verum est, alibi Livium dedita opera non memorare, quando Romani vel *Verruginem* Volscis ademerint, vel Volsci receperint. Verum hujus generis multa in Livio passim occurrunt, quæ suis locis monere neglexit, et postea demum data occasione aperuit. Vide Perizon. in *Animadv. Histor.* cap. 4. Ceterum *Veruginem* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Lipsiens. *Virginem* Hav. Mox *populationes et prædas* Hav. idem: *populationesque ad prædas* Harl. 2. *populationesque ad prædas* ed. Parm. 1480. Tum *prædas cum Æquis et in Volscis* Port. *prædas in Æquis et in Volscis* editi ante Aldum.

CAP. LVI. § 1 *Romæ sicut plebis victoria fuit in eo, ut, quæ mallent, comitia haberent*] *Roma* Harl. 1. Tum *victoria in eo fuit* Harl. 2. Mox, *ut, qui mallent* Lov. 2. Deinde *comitia haberentur* Hav.

Ita eventu comitiorum Patres vicere] Pal. 2. iterum *evicere*, sicut et Campani ed. v. 5. 'Agrum non coluit, et culta evastata sunt bello.' *Gebh.* *Patres vicere* etiam Flor. Ita x. 18. 'Evicit omnia adsueta præda milia.' Reliqui omnes tamen, quos consului, uno ore *vicere*. Contra itaque *eventu* Gaertn. quæ voces passim confundi solent. Vide ad xxi. 53. § 7.

§ 2 *Namque tribuni militum consulari potestate contra spem omnium*] *Namque tribuni militum cons. pot. contra spes omni.* primæ edd. usque ad Aldum, qui vulgata lectionem substituit. Aldo consentiunt codd. scripti, nisi quod *namque* tribuni etiam habeat Lov. 2. Vide vii. 28. § 7. præterea quod *esse spem*, pro *contra spem*, præferat Leid. 2. *contra spe* Harl. 1.

C. *Julius Tullus*] *Julius Julius*, ut dixi ad iv. 35. § 4. *Sigon.* C. *Julius Tullus* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinquæ, Harl. 1. Port. Lip-

siens, et Hav. *C. Julius Tullius* fragm. Hav. *Servilius Tullius* Gaertn. *C. Julius*, cognomine omissis, Harl. 2. Sed recte Sigonius ei cognomen *Julus* vindicat, quod marmora Capitolina probant. Quamvis enim nomina tribunorum militum hujus anni maximam partem in iis perierint, supersunt tamen omnium trium cognomina, et illud quidem Julii est *IVLVS*. Solent autem voces *Julus* et *Tullus*, *Julius* et *Tullius* passim in Mss. commutari. Vide ad I. 30. § 2.

Cn. Cornelius Cossus] Libri omnes veteres, præterea Diodorus I. XIII. p. 387. *P. Cornelium* edunt, non *Cn. Cornelium*. Sigon. Cornelii Cossi prænomen mire in exemplaribus Livianis variatur. In aliquibus enim *Cn. Cornelius* legitur, ut videatur idem cum superioris anni consule; in aliis *Marcus*. In pluribus tamen, ut etiam in Diodoro, *P. Cornelius* appellatur. Videtur itaque *Cn. Cornelii* consulis frater fuisse. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXLV. pag. 204. Omnes editi, quos vidi, in prænomen *Cn. Cornelius* conspirant, nisi quod in edd. Gryphii 1548. et 1554. vocetur *C. Cornelius*. Contra omnes codd. scripti præferunt *P. Cornelius*. Nondum vero codicem vel typis vel calamo descriptum inveni, in quo, quemadmodum *Pighius* tradit, *M. Cornelius* appellatur.

C. Servilius Ahala] Hic jam scripti mei omnes in nomen *Ahala* consentiunt, exceptis Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. qui *Hala* exhibent. Vide quæ notantur ad Epit. hujus libri.

§ 3 *Cujus eos Iciliū tum quoque insimulabant*] Pall. 1. ac 3. *cujus eo Iciliū cetum quoque insim*. Gebh. Idem monstrum lectionis superest in Voss. 2. et Lov. 3. Sed *cujus eo Iciliū cetum quoque insim*. habent Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. et Gaertn. *cujus eo Iciliū tum quoque insim*. Harl. 1. *cujus eo Iciliū scitum quoque insim*. fragm. Hav. *cujus eos Iciliū cetum quo-*

que insim. Flor. et Port. in quorum posteriore tamen postea duabus prioribus literis τὸν *citum* subscripta signa, eas delendas esse, indicant. *Cujus eos Iciliū et tum quoque insim*. Lipsiens. *cujus conciliū ritum quoque insim*. Lov. 5. *cum Iciliū consulatum quoque insim*. Lov. 2. et 4. In verbis præcedd. *Artem habitam* exhibet Leid. 1. *Artem adhibitam* Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 2. et Hav. Alibi sæpe hæ voces ab indoctis librariis commutatæ sunt. Vide mox ad § seq. ad III. 45. § 8. Nic. Heinsium ad Claudian. de Laud. Stilic. III. 124. Oudendorp. ad Lucani IV. 500. et quæ olim notavi ad Sillii XIII. 770. Mox *ut turbam indignorum*, pro *quod turbam indign.* Gaertn.

Tædio sordium in quibusdam insignium populum a plebeis avertissent] Alii libri ita habent: alii, pro *insignum*, habent *inscium*. Ego autem utramque vocem retinendam esse puto, ut legatur, *tædio sord. in quib. insignium pop. a pleb. av.* Sigon. Coco aut popa natum patre crediderim Sigonium, quod ita passim superfluis farciat Livium. Et hic intulit pessimum *inscium*, *tædio sord. in quib. insignium pop. a pleb. av.* quod respiciunt Pall. meliores scripti et vetulæ edd. Gebh. *Inscium*, pro *insignum*, in solis meorum Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. a m. sec. et Hav. quorum levior fides, quam ut iis præenuntiis credere velim. Tum *ab plebis avertissent* Hav. *ad plebeis avertissent* Flor. qui voluisse videtur *ab plebeis avertissent*.

§ 4 *Volscos deinde et Æquos, seu Carventana arx retenta in spem, seu Verrugine amissum præsidium ad irum cum impulisset, fama adfertur, summa vi ad bellum coortos*] Mss. *compulisset*, una voce pro duabus. Lege igitur, *ad iram compulsisse sumam affertur: summa vi ad bellum coortos*, &c. Memineris τὸν *fama* accipere ablativo casu. Sic I. 42. 'Ut Servium, conditorem om-

nis in civitate discriminis, &c. posteri fama ferrent.' xxxiv. 36. 'Has conditiones quamquam ipse in secreto volutaverat cum amicis, vulgo tamen omnes fama ferebant.' *J. F. Gron.* Est perfectus et absolutus hic sermo, *Volscos, . . . ad iram compulsisset*; quem optime, ut recte me submonebat meus Perizonius, sic constituunt Mss. in quo nihil porsus est mutandum. Alternam enim horum causam belli fama ferebat. Et, eodem adnotante, solent veteres his particulis ita uti, siquidem causa rei, quam narrant, duplex reddi possit. Lib. v. c. 9. 'Primores Patrum, sive culpa, sive infelicitate imperatorum tam ignominiosa clades accepta esset, censuere,' &c. Deest hic iterum *quod*, aliis locis sæpe non neglectum. Cæsar Bell. Gall. 1. 23. 'Helvetii, seu quod timore perterritos discedere existimarent, sive quod re frumentaria intercludi posse confiderent, nostros insequi ac lassere cœperunt.' *Jac. Gron.* Vellem viri docti distinctius monuissent, quinam codd. forent, qui *compulsisset*, pro *cum impulsisset*, præferant, ut intelligi posset, quorum auctoritate ea lectio niteretur. Certe apud me tantum superest in suspectæ fidei libris Harl. 2. et Hav. apud Hearnium autem in Oxon. N. et B. Contra *cum impulsisset* expresse præferunt Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 3. 5. Harl. 1. Klockian. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Eodem etiam ducunt reliquorum meorum vestigia: nam *eum impulsisset* est in Voss. 2. sollemni errore. Vide hoc lib. ad c. 19. § 2. *tum impulsisset* in Lov. 1. 2. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem: *cum compulsisset* in Lov. 4. Aqua igitur mihi hæret, utrum *cum impulsisset* servandum sit, an vero existimandum, eam lectionem inde natam esse, quod librarius duplicem lectionem *compulsisset* et *impulsisset*, exprimere voluerit, scri-

bendo *com*, *impulsisset*; unde deinde factum sit *cum impulsisset*. Equidem τὸ *cum* ejectum mallem. Si quis tamen priscam scripturam servandam putet, non adversabor. Nam et illa commode ferri potest. Ceterum utrum eorum præferas, τὸ *fama* vel *cum Gronovio* sexto, vel primo casu capi potest. Nam 'adfertur,' 'adlatum est,' sæpe absolute Livius usurpavit. Vide ad xxii. 14. § 11. Contra 'fama adfertur' est XLII. 67. 'Eo fama adfertur, Atlesbim regulum Thraciæ in Cottis fines inpetum fecisse.' Et ita 'fama adfert,' si cod. Moguntino credimus, Livius dixit xxxix. 6. 'Disciplinam militarem, severe ab eo conservatam, successor ipse omni genere licentiæ corrupisse fama adtulerat.' 'Fama fert' II. 7. 'Regnum eum adfectare fama ferebat:' ubi vide alia exempla. Præterea *Æquos deinde et Volscos*, alio ordine, Harl. 2. Voces et *Æquos* omittit Gaertn. quas tamen necessarias esse docent verba § seq. 'utriusque gentis populos.' Tum *Carventa* Leid. 1. *Arventana* Harl. 1. *Carmentana* Harl. 2. et Hav. *Carmentana* Lov. 2. et Lipsiens. *Carvetana* Flor. Vide ad cap. 53. § 3. Hinc *ars recepta* fragm. Hav. Vide ad § præc. *arx re certa* Lov. 4. Deinde *Verugine* Leid. 2. et Lov. 1. 4. ac 5. *Verruginem* Lipsiens. Denique *admissum præsidium* Lov. 5.

§ 5 *Populabundos in agris vagari Romanos*] *Popul. in agros* Voss. 1. Gaertn. et ed. Parm. 1480. *in agris vagare Romanis* Hav. Utriusque erroris originem indicavi hoc lib. c. 44. § 5. *Vagare* autem etiam est in Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. quod quoque membranas Pall. habere, Gebhardus testatur ad III. 5. § 13. Sed vide quæ ad eundem locum notantur. Paulo ante *circuisse* Lov. 2. et 5. Vide ad III. 6. § 9. Hinc *castigantesque ignaviam* Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port.

Gaertn. Hav. fragm. Hav. et editi priores usque ad Frobenium, qui τὸ que a. 1531. expunxit. Tum additi intra muros, pro abditis in mur. Lov. 4. et 5. Verba hæc etiam alibi commutari solent. Vide quæ notavi ad Siliū Ital. II. 595. *adhibiti intra muros* ed. Parm. 1480. Paulo post *priori anno*, pro *priore a.* Lov. 2. et *essent passi*, trajectis vocibus, Port. Lov. 2. et Lipsiens.

§ 6 *Jam non exercitus modo armatos, sed colonias etiam in suos fines mitti] Jam vero exer. non modo arm.* Hav. Tum *sed colonias et in suos fines mitti* Voss. 2. Vide ad verba seqq. Vocem etiam omittunt principes excusi. Tò *sed*, pro ‘sed etiam,’ inlustratur II. 6. § 1. Quum tamen eamdem vocem, quam primus Aldus recepit, tueantur reliqui scripti, eam etiam servandam puto.

Nec ipsos modo Romanos sua divisa habere] Potest utcumque tolerari: sed si Livium loquentem ore suo volumus, scribamus *sua divisui habere*. Sic XXXIII. 46. ‘Vectigalia publica partim negligentia dilabebantur, partim prædæ ac divisui principibus quibusdam et magistratibus erant.’ XLV. 30. ‘Quanta Macedonia esset, quam divisui facilis.’ A. Gellius XX. 1. ‘Neque pejus nllum facinus existimatum est, quam si cui probaretur, clientem divisui habuisse.’ Sed et Livii I. 54. ‘Absentium bona juxta et interemptorum divisa fuere.’ Non sine suspitione sum, scriptum auctori *divisui fuere*. J. F. Gron. *Divisui habere*, quomodo Gronovius hic ex conjectura legebat, ab Adr. Turneb. Advers. XXIV. 43. exponitur ‘quæstui habere,’ ‘cum altero dividere.’ Sed scripti in vulgatum conspirant, nisi quod *hoc ipsos modo Romanos præferat* Port. *nec ipsos non Romanos* Hav. Scriptum fuerat *mō*, pro *modo*; quod dein minima mutatione mutatum est in *nō*, id est, *non*. Vide Burmann. ad Rutilii Itiner. I. 125. et infra ad v.

27. § 10. *Mox Ferentinum et de se captum Port.* Vide ad XXII. 47. § 9. et modo ad verba præcedd.

§ 7 *Ut ad quosque ventum erat, numerus juniorum conscribatur]* *Ut ad quosdam ventum erat* antiquitus excusi; pro quo jam Venetiis 1495. *quosque* emendatum video. Et ita codd. mei omnes, exceptis Lov. 5. et Harl. 2. qui præferunt *ad quoscumque*. Vide ad I. 32. § 6. Deinde *num. jun. conscribebantur* Harl. 2. fragm. Hav. et Lov. 1. a m. pr. Paulo ante *Ad hoc quum inflammarentur* Lov. 4. Vide ad XXI. 52. § 10. *Ad hæc tum inflammarentur* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Ibi castris positus hostem opperiebantur] *Juventus opperiebantur*, quemadmodum ‘juventus obsistebant’ XXII. 7. ‘Juventus delecta, ubi plurimum periculi ac laboris ostendebatur, ibi vi majore obsistebant:’ ubi alia vide. Non audiendi itaque Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 2. qui *opperiebatur* offerunt. *Opperiebant* Lov. 4. de quo errore vide ad X. 10. § 1. Ceterum tota hæc periodus *Ita omnium populorum, &c. opperiebantur* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Vox *ibi* sola non adparet in Harl. 1.

§ 8 *Senatus extemplo, &c. dictatorem dici jussit]* *Ex senatu* Voss. 1. a m. pr. sed vox *senatus* exsulabat a Leid. 2. Deinde *dictatorem dicere* Port. Lov. 2. 4. 5. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. L. 1. N. et C. sed male. Paulo ante *quam erat res transpositis dictionibus* Lov. 5.

§ 9 *Quam rem ægre passos Julium Corneliumque ferunt]* *Ægre passos tribunos militum J. Cornel. ferunt* Neapol. Latini. Sed additæ voces, quæ in aliis constanter desunt, ex margine in contextum inrepsisse videntur. *J. Cornelium*, omisso τῶ que, Port. Deinde *J. Cornelium fert*, id est *fertur*, Lov. 5. Sed vide quæ notantur ad I. 31. § 8. et ad VII. 6. § 3.

Certamine animorum rem actum] *Rem*

auctam Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad XXI. 61. § 4. *rem actam esse* habent verbo auctiores Hav. et Harl. 2.

§ 10 *Et consulis quoque ab ea potestate vim super tali re inhibitam referrent*] Codex Vormaciensis habet abbreviatam lectionem et *coss.* ut legi possit *et consulum*. Rhen. De Quintio loqui videtur. Vide ad A. U. C. CCCXXIV. supra hoc lib. c. 26. *Glar.* Glareanus existimat Quinctium indigari. Pall. 1. ac 3. *consules quæque ab ea potestate jura super tali re inhibita referrent*. Pal. 2. *consulibus quoque ea potestate*. Gebh. *Et consules quoque ab ea potestate* Leid. 1. Lov. 2. 4. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *et consules quæque ab ea potestate* Lov. 3. 5. et *cons. quæque ea potestate* fragm. Hav. a. m. pr. in quo deinceps a m. sec. emendatum *ab ea potestate*. Reliqui omnes et mei et Hearnii codd. vel per compendium et *coss. quoque ab ea potestate*, vel omnibus literis scriptum præferunt et *consulibus quoque ab ea potestate*, quod recte probat, et explicat Gronovius ad III. 59. § 1. Erroris, qui olim in editis exstitit, illa causa fuit, quod nesciverint librarii, quemadmodum compendiarie scriptura efferri deberet: in qua re sæpissime lapsi sunt. Vide ad X. 10. § 2. Et hinc factum est, ut postea in margine Voss. 1. pro varia lectione adscriptum sit *et consilium quoque*: quo eodem modo etiam scribæ alibi peccarunt. Vide ad XXXVI. 35. § 8. Tum *jura super tali re inhibita* Lov. 3. Verba autem *tribunos plebei adpellarent, &c. inhibitam referrent* desunt in Voss. 2. ob τῶν *tribunos plebei, tribuni plebei* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11. una vox *referrent* deficit in fragm. Hav. Paulo ante *nequiquam conquesti* Flor. et Leid. 1. Vide ad XL. 47. § 9. Tum *tribunos plebis*, et postea *tribuni plebis* Gaertn. Vide ad II. 33. § 2. *tribunos plebis* etiam Lov. 3. et 2. in margine, qui in contextu

habebat *tribunos ppli*, id est *populi*. Is autem error ex compendii similitudine natus est; quamvis et alibi *plebs* et *populus* commutentur. Vide ad V. 11. § 4. Ambigue *tribunos pl.* Lov. 1. 4. et 5. Mox vero *tribuni*, ommissa voce *plebei*, Lov. quinque.

§ 11 *Nihil esse in his auxilii dicerent, qui non civium, non denique hominum numero essent*] Vide num *dicere* magis quadret. *Glar.* E Fulvii et CnJacii libris notaverat *Puteanus quibus non civium*. Videntur voluisse et superius legi, *nihil esse in se his*. Sed vulgatæ sententia eadem est: *Patribus nihil auxilii in his, qui eorum studio ac fastidio non civium, immo ne hominum quidem numero essent, vel haberentur*. J. F. Gron. Tò dicerent omnes mei tuentur. Tum *quum nihil esse* habent vetustiores excusi. Voculam autem *quum*, quam etiam Mss. ignorant, primus expuixit Aldus. *Nihil in his auxilium* Lov. 1. *nihil esse et in his auxilii* Lipsiens. Voces *esse in his auxilii* deficiunt in Leid. 2. Deinde *quibus non civium* præferunt Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Klockian. et Hearnii Oxon. C. Mox *non hominum numero essent* Leid. 2. *non denique hominum essent* Gaertn. *non denique numero hominum essent* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 12 *Si quando promiscui honores, communicata respublica esset*] *Promiscui honores* Flor. et Leid. 1. quomodo sæpe ea vox in his codd. exarata occurrit. Vide ad Liv. III. 47. § 7. *promiscui* etiam est in Harl. 1. et Klockian. Deinde *honores, comm. respublica, essent* Voss. 2. et Lov. 3. *honores, communicata res esset publica* Leid. 2. *honores, conjuncta respublica esset* Harl. 2. Ceterum omnia hæc verba, quæ constanter supersunt in Mss. meis, deierant in prioribus edd. Ea deinde primum addita inveni in Mediol. ed. 1505. ita tamen, ut ibi datum sit *sed*

quando: quomodo in uno ex meis Gaertn. obvium fuit. Nullæ vero sequentium eam audiverunt ante Aldum, qui jam dedit *si quando*: quomodo etiam præferunt scripti reliqui; nisi quod vocula *si* exsulet ab Harl. 1.

Tum se animadversuros] Ita primus edidit Aldus. Priores præferunt *tantum vel tñ se animadversuros*: sed *tum* etiam in omnibus scriptis meis, nisi quod ejus loco *tñ*, id est *tamen*, præferat Lipsiens. Deinde *se ad animad.* Flor. a m. pr. Lov. 5. et Port. *se enim animad.* Leid. 1. *id se animad.* Neapol. Latini.

Ne qua superbia magistratum irrita senatusconsulta essent] *Neq; superbia* Lipsiens. *ne quæ* fragm. Hav. quod ex margine in contextum inrepsisse puto. Margini autem a grammatico adscriptum erat, ut doceret, non 'qua superbia,' sed 'ne qua senatusconsulta' jungi debere. Liv. III. 5. 'Metu substitit, ne qua, ex parte altera, in castra vis fieret.' Præterea *irrita senatusconsulta* Flor. *inīta senatusconsulta* Voss. 2. qui error profluxit ex similitudine ductuum, quibus literæ *rr* et *n* in scriptura Longobardica exarari solent. Vide hoc lib. ad c. 10. § 1. *irritata senatusconsulta* Port. Eadem varietas etiam est in Mss. v. 12. § 6. Contrario errore *irritatus* cum τῷ *irritus* confunditur xxxi. 3. § 2. Denique *irrita essent senatusconsulta*, mutato ordine dictionum, fragm. Hav. a m. pr. *irrita sint senatusconsulta essent* Lov. 1. additis notis, quæ docent, τὸ *sint* perperam scriptum ac delendum esse.

§ 13 *Per se quoque tribuniciam potestatem agerent*] *Tribunitum potest.* Harl. 1. An voluit *tribunorum potestatem*? fragm. Hav. habet *tribuniciam potestatemque*. Lov. 5. autem *tribuni etiam potestatem*: qui idem stulte *vecordia*, pro *verecundia*, præfert. De voce *verecundia* vide ad hujus lib. c. 45. § 8.

Magistratuque verecundia Flor.

CAP. LVII. § 1 *Quum tantum belli in manibus esset, occupaverat cogitationes hominum*] *Vox tantum* deficit in Lov. 5. *cur tantum bellum in manibus esset* Voss. 2. Male. Infra xxxiv. 27. 'Quum terra marique tantum belli circumstaret tyrannum:' ubi plura vide. *Tum occup. occupationes hom.* Voss. 2. *occup. cogitationes hom.* Port.

§ 2 *Donec ubi diu alternis Julius Corneliusque*] *Voculam ubi* negligunt Harl. 2. et Hav. *Tum alterius* Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 53. § 11.

Non esse æquum, mandatum sibi a populo eripi honorem] *Tò esse* deficit in Lipsiens. et Voss. 2. Gebhardo vero adsentiri nequeo, qui ad II. 48. § 2. existimat, *non esse verum* legendum esse. Quamvis enim *verum* pro æquum sæpe, etiam apud Livium, obcurrat, non tamen ubique Livius, in vitis libris, in eamdem formulam adigendus est. *Insuper ab populo* Hav.

§ 3 *Tacuisse se tandiu, ait*] Gronovius ad Liv. xl. 42. § 3. *voculam se* ex auctoritate codicum Fulviani, Cujaciani, et Voss. 2. delendam monet, pluribusque exemplis in medium adductis docet, sæpe eam omissam subintelligi debere. Deest autem etiam hoc loco in Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Vide etiam quæ notantur ad Liv. I. 23. § 5. Fatendum tamen est, eam existimari posse hoc loco excidisse ob ultimam syllabam vocis præced. Vide ad xxxiv. 11. § 7. Paulo ante *tum vero Hala*, addita media voce, edd. vett. quam primus expunxit Aldus. Neque in illo etiam codice obvia fuit. Mox verbis seqq. alio ordine *non quia sententiæ incertus sit* Leid. 2. *non quia sententiæ incertus fuerit* Lov. 1.

Secernere sua a publicis consilia] Prima vox deficit in Hav. qui idem co-

dex etiam præfert *sua ab pub. cons.* Sed vox *sua* deficit in Lov. 3.

Quia maluerit collegas *sua sponte cedere auctoritati senatus*] *Mat. collega sua sponte cedere* Flor. a m. pr. Leid. 1. et Gaertn. Sed ultima litera τῶ collegas intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Tum *cedere auctoritate senatus* Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. a m. pr. et ed. Mediol. 1480. ac Tarvisina utraque. Male. Vide ad iii. 34. § 8.

§ 4 *Quum belli necessitates non expectent humana consilia*] *Quum belli necessitate non expeditioni humana consilia* Lipsiens. *non expetent* Hav. Alii sæpe ita variant codd. scripti. Vide ad x. 7. § 12. *belli necessitas non expectet* Harl. 2. et Port. a m. pr. quos non audiendos censeo. Infra xxxviii. 22. ‘Extra necessitates belli, præcipuum in Romanos gerebant odium.’ XLIV. 27. ‘Contraxisse eum necessitates ratus ad bellum utique cum Romanis.’ In verbis præcedd. *adacturum tempus*, pro *daturum temp.* Lov. 5. et Harl. 2. *se addacturum tempus* Lov. 4. *iis tempus fuisse excusi* Aldo priores.

Potiorē sibi collegarum gratia *republicam fore*] *Republicam in fore*, id est *tamen fore*, Harl. 1. Quam vocem nulli alii codd. agnoscunt. Præterea *reipublicæ fore* Flor. Similis sententia apud Cæsarem Bell. Civil. i. 8. ‘Velle Pompeium se Cæsari purgatum, ne ea, quæ reipublicæ causa egerit, in suam contumeliam vertat: semper se reipublicæ commoda privatis necessitatibus habuisse potiora.’

§ 5 *Et si maneat in sententia senatus*] *Et si maneant* Port. a m. sec. quomodo Livius sæpe alibi loqui solitus est. Vide ad cap. seq. § 4. Aliis tamen omnibus libris vulgatum servantibus, ei controversiam non movendam puto. Mox *proxima nocte*, trajectis dictionibus, Lov. 4.

Ac, si quis intercedat, senatusconsulti auctoritate se fore contentum] Obscure

hoc dictum, et haud scio, quam facile explicatu. Credo, vult dicere, si quis ex suo collegio intercedat, se tamen contentum fore senatusconsulti auctoritate, nec advocaturum tribunorum plebis auxilium. Glar. Nescio an locus alius aut pulchrior sit, aut obscurior; cujus quæ sit sententia, jure se ignorare Glareanus profiteatur. [‘Glareanus fatendo ingenue, quod ignorabat, bene fecit, ac Sigonio cogitandi occasionem dedit: quare humanus cum eo agendum erat.’] Quis enim sensus ex tam mendosis et male interpunctis verbis elici posset? Sic igitur lege: *at, si quis intercedat senatusconsulto, auct. se fore cont.* Particulam *at* habent veteres libri: reliqua Romani moris observatione sunt comparata. Nam inter ‘senatusconsultum’ et ‘senatus auctoritatem’ illud interesse comperio; quod ‘consultum’ decretum sit ratum magis, quam ‘auctoritas.’ Nam si forte senatores omnes, qui vocati erant, non convenissent, habebatur senatus ille quidem, et, quod decretum erat, scribebatur, at scitum tamen id pro imperfecto, nec rato habebatur. Verum auctoritas scribebatur tantummodo, ut senatorum voluntas atque iudicium de re exstaret. Quoties autem nec legitimo in loco, nec die idoneo, nec edicto legitimo, sed ambitiose convocatus senatus esset, aut tribunus plebis interdixisset, tum vero ‘consultum senatus’ non poterat fieri, sed ea ‘auctoritas’ dicebatur. Quæ vero dico, ea ex Dionis sententia dico, l. LV. p. 550. Εἰ δὲ οὖν ποτε ἐκ συντυχίας τινὸς μὴ συλληχθεῖεν, ὅσους ἢ χρεῖα ἐκάστοτε ἐκάλει, ἐβουλευόντο μὲν, καὶ ἤγε γνώμη συνεγράφετο, οὐ μὲν τοι καὶ τέλος τι ὡς κεκυρωμένη ἐλάμβανεν, ἀλλ’ αὐκτῶριτας ἐγίνετο, ὅπως φανερὸν τὸ βούλευμα ἦ τοιοῦτον γάρ τι ἢ δύναμις τοῦ ὑνόματος δηλοῖ, ἐλληγίσαι γὰρ αὐτὸ καθάπαξ ἀδύνατόν ἐστιν· τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦτο καὶ εἶποτε ἐν τόπῳ τινὶ μὴ νενομισμένῳ, ἢ ἡμέρᾳ μὴ καθηκούσῃ, ἢ

καὶ ἔξω νομίμου παραγγέλματος ὑπὸ σπουδῆς ἠθροίσθησαν, ἢ καὶ ἐναντιωθέντων τινῶν δημάρχων τὸ μὲν δόγμα οὐκ ἠδυνήθη γενέσθαι, τὴν δὲ δὴ γνώμην σφῶν οὐχ ὑπέμενον ἀποκρυφθῆναι, ἐνομίζετο, καὶ αὐτὴ μετὰ ταῦτα ἢ κύρωσις κατὰ τὰ πάτρια ἐπηγάγετο, καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ δόγματος ἐπεφέρετο. Hic idem mos explicatur etiam in epistola Cælii apud Cic. ad Fam. VIII. 8. 'Quod M. Marcellus V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. senatum existimare, neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de republica quam primum ad senatum ferri, S. Q. C. fieri possit. Qui impedierit, eum senatum existimare contra rempublicam fecisse. Si quis huic S. C. intercesserit, senatui placere, auctoritatem perscribi, et de ea re ad senatum populumque referri.' De senatus autem consulto faciendo idem ait, 'Senatusconsultum factum est, auctoritatesque perscriptæ prid. Kal. Octob. in æde Apollinis : scribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, C. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio.' Et ad Lentulum Cicero I. 2. 'De his rebus senatus auctoritas gravissima intercesserat. Cui cum Cato et Caninius intercessissent, tamen est perscripta.' Hinc legimus etiam apud Livium, dictatorem modo factum ex senatusconsulto, modo ex auctoritate senatus: cum tamen non sit idem. His verbis satis et Livii locum emendatum, et quid sit 'senatus' cum 'auctoritas,' tum 'consultum,' declaratum puto. *Sigon.* Locum hunc optime integritati restituit, atque exposuit Sigonius. *At si quis intercedat præferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hearnii Oxon. B. et edd. Mediolan. annorum 1495. et 1505. ac Veneta 1498. Sæpius hæ voculæ in Mss. vetustis socordia scribarum perperam commutantur. Videnda sunt quæ notantur ad III. 61.*

§ 4. Præterea *senatusconsulti auctoritate* tantum apud me superest in Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Port. a m. sec. qui a m. pr. præfert 'si quis intercedat senatus consultus:' quemadmodum etiam erat in Lov. 3. Contra *si quis intercedat, senatusconsultum auctoritate fore contentum* habet Gaertn. Reliqui codd. vel *senatusconsulto* legunt, vel per epitomen ant S. C. aut, ut est in Kloekian. S. C. Patet caussam, cur errantes librarii *senatusconsulti auctoritate* dederint, eam fuisse, quod adsecuti non sint, quemadmodum notæ illæ reddi debuerint. Vide ad XXXVIII. 60. § 1. De 'auctoritate senatus,' et quemadmodum a 'senatusconsulto' differebat, videndi etiam sunt Manutius ad Cic. ad Fam. Ep. I. 2. et Brisson. de Formulæ I. II. p. 192. Denique *contemptum Flor. librarii lapsu.* Vide ad XXV. 38. § 20.

§ 6 *Quo facto quum haud inmeritam laudem gratiamque apud omnes tulisset* Quod factum haud in m. laudem, &c. tulit Lov. 4. Quo facto haud in m. laudem, &c. tulit Lov. 5. Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. qui a m. pr. tulisset habuerat. Quo facto haud immeritum laudem, &c. tulisset Lipsiens.

Magister equitum creatus est. Exempto fuit collegis eumque intuentibus Legendum, ut est in omnibus libris Mss. mag. eq. creatus exemplo fuit. Gebh. Tò est Mss. omnibus ignorabile. Distingue et emenda: *ipse, ab eo mag. eq. creatus, exemplo fuit collegas eumque int.* Non enim ipsis 'collegis' haud dubie malignis: sed illis, qui remoti a causa utrosque compararent, et ex utrorumque facto documentum caperent. XXII. 39. 'Nunc et collegam tuum et te talem virum intuenti mihi tecum omnis oratio est.' Hoc quum notassem, accepi ab Rubenio, in Chiflet. quoque legi *collegas.* J. F. Gron. Recte τὸ est, quod etiam deficit in Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. Voss. 2. et

Hearnii Oxoniensibus L. 1. 2. C. et N. delendum docuerunt Gebhardus et Gronovius, quamvis adhuc in multis meorum, sed varia ratione, superest. Nam *creatus est: exemplo fuit* habent Neapol. Latini, Flor. Lov. 2. Lipsiens. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. *creatus est exemplo, τῶ fuit* omisso, Port. quæ eadem vox non modo, sed et, ut dixi, præcedens *est* exsulant a Voss. 2. *dictus est: exemplo fuit* præfert Hearnii Oxoniensis B. *creatus est: exemplum fuit* fragm. Hav. Ita *exemplum esse* VIII. 35. 'In oculis exemplum erat Q. Fabius M. Valerio legato, qui castris præerat.' Ovid. Art. Am. III. 686. 'Exemplum vobis non leve Procris erit.' Vide ad XXIV. 8. § 20. Præferendum tamen *exemplo fuit*, quod reliqui defendunt. Vide ad v. 54. § 5. Præterea *collegis eum intuentibus* vetustiores excusi; pro quo Aldus substituit *collegas eumque intuentibus*. Eam autem lectionem deinde Frobenius eumque secuti recentiores servarunt usque ad Feyerabendios, qui a. 1578. Francofurti dederunt *collegis eumque intuentibus*. Et ita exhibent Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 4. Harl. uterque, Port. a m. sec. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. *collegis eum qui intuentibus* Gaertn. *collegis cumque intuentibus* Lov. 3. Sed recte Gronovius revocavit lectionem Aldi *collegas eumque intuentibus*, quæ etiam superest in Leid. 1. Port. a m. pr. et, nisi Hearnius hic dormitavit, in Oxoniensibus L. 2. C. et B. Paulo ante voces *P. Cornelio* omittebantur in Lov. 4. et 5.

Quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus] Omnia hæc verba deerant culpa librarii in Harl. 1. Causa erat, quod ultimum horum verborum, ut et vox quæ proxime præcedebat, finirent syllabis *entibus*. Præterea *q gratia*, id est *quod gratia*, Lov. 3. Vide ad v. 51. § 7. Tum *opportuniores* habent

Voss. 2. et Lov. 3. quomodo fere XXI. 50. 'Rex regiaque classis una profecti.' Sed reliqui stant pro vulgato, et recte. Ejusdem enim generis est XXXV. 21. 'Formiis portam murumque de cælo tacta.' XL. 14. 'Misericordia hæc et metus crapulam excusserunt; quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus.' XLI. 16. 'Graviscis murum portamque de cælo tacta.' XLIV. 24. 'Natura inimica inter se esse liberam civitatem et regem.' Vide Jac. Gronov. ad XXIII. 12. § 5.

§ 7 *Castellum ad lacum Fucinum vi expugnatum*] Hujus lacus aliquoties meminit Plinius. Virgilius VII. 759. 'vitrea te Fucinus unda.' Plinius III. 12. in Marsis, Livius in Volscis ponit. Sed haud scio, potueruntne hi duo populi alicubi esse confines. *Glar*. Confines fuisse Volscos et Marsos, constat ex tabulis geographorum. *Lacum Fucinum* Lov. 4. 5. et Port. Tum *vi* deficit in Harl. 2. ejus loco *inexpugnatum* habet Lov. 3. Vide ad VII. 33. § 8. *vi oppugnatum* præfert Port. a m. pr. Sed alibi sæpe ita peccarunt librarii. Vide ad XXI. 57. § 6.

In eo tria millia hominum capta, ceteris Volscis, &c.] Præpositio *in* non adparet in Harl. 2. *in ea* male præfert Hav. *ceterum Volscis* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Harl. 1. Lipsiens. Port. et Gaertn. *ceterum Volscis intra mœnia compulsis* Lov. 2. a m. pr. pro quo *compulsis* emendatum erat a m. sec.

§ 8 *Ut tantum non defuisse fortuna videretur*] *Ut tñ non*, id est *ut tamen non*, Lov. 2. sollemni errore scribarum. Vide ad XXI. 17. § 5. sed *vocula non* perperam deest non modo in Mediol. ed. 1480. sed etiam in Voss. 2. et Lov. 3. qui iidem scripti post *videretur* addunt *ait*, nullo sensu. Ceterum *tantum non* hic capi non debet ea significatione, qua particulæ illæ expositæ sunt hoc lib. ad c. 2.

§ 12. pro 'parum abest quin,' 'propemodum;' sed pro 'tantummodo non,' 'solum non.' Dictator tantum videbatur non defuisse fortunæ; adeoque felicius, quam fortius, bellum gessisse; omni hoc bello, propter ignaviam hostium, qui uno eoque facili prælio victi sunt, nulla fortitudinis ac prudentiæ indicia edendi occasione habuisse: et hinc etiam, ut Livius addit, 'felicitate quam gloria major in Urbem rediit.'

Felicitate, quam gloria, major in Urbem rediit] Vet. lib. *felicitate, quam gloria, majore*. Quæ locutio venusta est, et bonis scriptoribus usitata. Sigon. Ex codd. meis non alii lectionem a Sigonio probatam tuentur, quam Harl. 2. et Hav. qui perpetui codicum ejus adseclæ esse solent. Quamvis autem Doujatius etiam Sigonii emendationem probarit, ego tamen vulgatum, quod firmant reliqui codd. mei, et, ut videtur, Hearnii Oxonienses, qui ex illis post memoratam Sigonii emendationem nihil tamen monnit, præferendum puto. Nam 'felicitate majore in Urbem rediit,' quod recte de eo diceretur cujus felicitati adscribendum esset quod in Urbem rediisset, hic convenire non posse existimo de eo, qui post hostes felicius, quam fortius, subactos revertitur. Ceterum *in urbe redit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *in urbem redit* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Cui lectioni non potest obstare, quod mox subjungatur *abdica-vit*. Frequenter enim diversa, et quidem hæc ipsa, tempora jungi dictum est ad III. 46. § 9. Quo minus tamen eam probare audeam, illud efficit, quod passim librarii duplex in uno majusculo exprimere soliti sint, et quidem in ipsa hac voce *rediit*. Vide ad xxxvi. 35. § 2. Denique omnia hæc verba deficiebant in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 9 *Tribunorum militum comitia edix-*

erunt] Duas priores voces non adpare in Oxoniensibus L. 1. 2. et C. Hearne testatur. *Tribuni mil. com. edix.* præferunt Leid. 2. Gaertn. et Port. a m. pr. quod aperte mendosum videns librarius Neapol. Latini, pro eo *tribunis militum* scripsit. 'Comitia rogandis consulibus,' 'creandis regibus,' ac similia apud Livium passim obcurrunt. Verum 'comitia consulibus, tribunis edicere' eo sensu nondum notavi, sed 'consulum, tribunorum.' Vulgatum ergo servandum. Error autem codicum *tribuni* vel *tribunis* præferentium ortus erit ex compendio scribendi *tr. mil.* vel *trib. mil.* quomodo etiam hoc ipso loco in nonnullis Mss. superest. Ex eadem causa *tribunum militarem*, pro *tribunum militum* dederunt VI. 6. § 3. Vide Torrent. ad Sueton. Cæsar. c. 5. Similia alia exempla videri possunt ad X. 10. § 2. *Tr. inde mil. com.* habet Lov. 3. Insuper *edixere* Harl. 1. *eduxerunt* Hav. Vide ad xxxix. 15. § 11.

§ 10 *Quum prodi causam ab suis cernerent*] *A suis* Voss. ambro, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. *Tum cerneret* Leid. 1. et Flor.

§ 11 *Per indignissimos ex plebeis candidatis omnium etiam dignorum tadium fecerant*] *Per dignissimos* Gaertn. *Tum ex plebis cand.* Lov. 2. Deinde *digniorum* Lov. 1. *indigniorum* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Paullo ante vocula *sicut* omittebatur in Lov. 5. a m. pr. Mox autem in verbis seqq. *cum primoribus*, pro *tum prim.* Lov. 2. et 4. *tū primoribus* Lipsiens. *tum de primoribus*, addita præpositione, Gaertn. Tandem *favore gratia* sine addita conjunctione Lov. 3.

Præparatis omnia loca obtinere, ne cui plebeio aditus esset] *Imperatis* Hav. Deinde *summa loca* Voss. 1. cujus margini tamen *omnia* adscriptum exstat. Hinc *nec cui plebeio* Harl. 1. litera initiali *c* perperam repetita in fine vocis præced. quomodo etiam

peccatum erat III. 2. § 5. c. 36. § 9. et alibi. Vide ad XL. 7. § 8. *ne tum cui plebeo* Gaertn. Denique *additus* Leid. 2. ac Lov. 1. et 5. quomodo etiam in quibusdam Mss. peccabatur II. 10. § 5. III. 36. § 2. c. 60. § 10. Infra v. 26. § 5. VII. 20. § 3. c. 22. § 11. et aliis locis pluribus. Ita etiam *additi*, pro *aditi*, quidam codd. male exhibent III. 10. § 7. *addimus*, pro *adimus*, v. 5. § 8.

§ 12 *Omnes jam functi eo honore*, L. *Furius Medullinus*] Attamen L. Medullinus non antea tribunus militum fuerat, quod monstrat fragmentum Capitolinum, sed bis antea consul. Quapropter illi non est addendus numerus II. nam filius est L. Furii Medullini, qui ter tribunus militum fuit. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXLVI. p. 205. An ergo legendum *omnes jam functi honore*, vocula *eo* expuncta, ut habent Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. cum edd. vetustis ante Aldum. Potius tamen est, ut agnoscamus, in hoc L. Furio Medullino, quo nomine varii his annis tribunatu militari functi sunt, non convenire inter Livium et Fastos Capitolinos, ut Sigonius docuit hoc lib. ad c. 44. § 1. *Medulinus* est in Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Hav. et quibusdam edd. antiquioribus. *Medulius* in Lipsiens.

Cn. Fabius Vibulanus] Legendum puto Q. *Fabius*, pro *Cn. Fabius*. Nam Q. *Fabius* etiam fuit tribunus militum A. U. C. CCCXII. IV. 49. § 7. *Cn.* autem *Fabius* nusquam: at consul fuit a. CCCXXXIV. hoc lib. c. 43. *Glar.* Lege N. *Fabius Vibulanus* ex monumentis Capitolinis et ex Diodoro lib. XIV. p. 396. qui *Νουμέριον Φάβιον* edit. *Sigon.* *Numerii* prænomen tribuunt Fabio Capitolina fragmenta et Diodorus lib. XIV. principio. Incorrecte igitur *Cn. Fabius* legitur in Livio. *Pighius* in Annal. ad a. CCCXLVI. pag. 205. *M. Fabius* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. *C. Fabius* Voss. 1. Leid. 2. Lov.

Delph. et Var. Clas.

1. 2. Lipsiens. et Gaertn. *Cn. Fabius* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. Sed recte Sigonius et Pighius *Numerii* prænomen habuisse docuerunt. Id vero librariis minus notum, et unica litera N. scribi solitum, passim abiit vel in literam M. (vide ad Livii XL. 28. § 5.) vel in literas Cn. aut Gn. (vide ad Livii IV. 43. § 1.) Sigonii emendationem firmare codd. Oxon. L. 1. 2. B. et C. et ed. Romanam principem, testatur Hearne. Q. *Fabius*, quomodo hic Glareanus reponendum censuit, et quem primum tribunum militarem a. CCCXII. fuisse existimat, eo anno 'iterum' illam dignitatem gessisse dicitur apud Liv. c. 49. At N. *Fabius* primum hoc honore perfunctus est a. CCCXL. apud Liv. eod. loc. sed ibi male tempore Glareani *M. Fabius* edebatur. Tum *Jubulanus* Lov. 4. 5. et Hav. *Jubulanus* Lov. 1. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *Vibulanus* Leid. 2. Vide ad III. 35. § 11.

C. Servilius Ahala] *Hala* Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et editi antiqui. Vide ad Epit. hujus lib.

Refectus continuato honore, quum ob alias virtutes, tum] Hoc loco, cur Servilio *Hala* continuatus fuerit honos, ratio assignatur, cum de Cn. Cossio non fuerit data priore anno cap. 56. *Glar. Refertus* Lov. 4. *defectus* Gaertn. Alibi sæpe literæ D et R commutantur. Vide ad IX. 10. § 6. *Refectus* est 'iterum creatus.' v. 18. 'Omnesque deinceps ex collegio ejusdem anni refici adparebat.' Eodem cap. 'Si collegas eosdem reficiti etiam usu meliores factos.' c. 25. 'Tribunos plebis latores legis in annum eosdem reficiunt.' Et mox 'Ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti.' VI. 36. 'Præter Sextium Liciniumque latores legum, jam octavum tribunos plebis refectos.' c. 39. 'Esse, quod eosdem reficerent tribunos plebis.' Vide Gebhard. ad Liv. III. 14. § 6. Præterea *quo ob alias virtutes*

Livius.

21 N

Gaertn. Verum quum in eo cod. plerumque *quom* scribatur, librarius dare voluisse videtur quō, sed lineam ultimæ literæ addere oblitus est. Tum ob alias virtutes Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Vide ad vi. 23. § 3. In fine *moderatione Partum*, transpositis literis, pro *modpartum*, Leid. 2. et Port. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 60. § 3.

CAP. LVIII. § 1 Quia tempus induciarum cum Veienti populo exierat] Qui ante tempus Hearnii Oxon. B. C. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. qui a m. sec. præfert quia ante tempus, quomodo etiam est in Lov. 2. et Harl. 2. quod ante tempus in Hav. Deinde cum Veiente populo Flor. et Harl. 2. Vide ad v. 52. § 9. Mox legatos feciales, pro legatos fecialesque, idem Harl. 2. reliquis omnibus dissentientibus, quorum etiam nullus concinit Lov. 4. res peti exhibenti. Alio ordine repeti res habet Lipsiens.

Venientibus ad finem legatio Veientium obviam fuit] Alins dixisset ad fines. Sed Noster sæpe altero numero usus, ut x. 35. xxxv. 27. &c. quod et observatum Gifanio nostro. Grut. Convenientibus habent Lov. 5. et Port. a m. sec. Veientibus Lov. 3. Deinde ad fidem Harl. 1. Alibi similiter peccasse librarios, observabimus ad viii. 24. § 15. ad fines Gaertn. Et ita vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum coniecerat. Sed recte Gruterus monnit, sæpe Livium eo sensu hanc vocem numero singulari adhibuisse. Vide ad xxxviii. 15. § 10. Hinc obviam fuit Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad i. 26. § 2. et ad xxvi. 25. § 15. Optimi tamen stant pro vulgato. Et ita x. 12. 'Fecialibus obviam missi ab Samnitibus, qui denunciarent.' Et alibi sæpe.

§ 2 Quam ipsi senatum Romanum adissent] Adiissent Gaertn. et Hav.

Vide ad xxxvi. 42. § 3. Præterea ipsis senatum Hav. prima vocis seq. litera perperam repetita in fine præcedentis. Quod in litera s frequentissime evenisse, videbimus ad xxviii. 25. § 2.

Ne res ab iis repeterentur] Voces ab iis exsulant a Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. sed earum prior tantum deficit in Harl. 1. Tum repeterentur Lipsiens. in contextu a m. pr. Vide ad ii. 56. § 7.

Tantum abfuit, ut ex incommodo alieno sua occasio peteretur] Vox tantum perperam non comparat in Leid. 1. qui idem codex cum Flor. et Harl. 2. præferunt afuit, quod recepi. Affuit erat in Lov. 4. et 5. adfuit in Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 12. § 6. Tum alienos sua occasio, iterum litera s male repetita in fine vocis ex initio sequentis. Vide modo ad h. §. Hinc repeteretur Leid. 2. sua occasione petiretur dormitans scriba Voss. 2. dedit. Ceterum quod Livius hic dicit, ita exprimit Terent. in Andr. iv. 1. 3. 'Ut malis gaudeant, atque ex incommodis Alienis sua ut comparent commoda.'

§ 3 Et in Volscis accepta clades, amisso Verrugine præsidio] Accepta clades et amisso Hav. accepta clade et amisso Harl. 2. et Lov. 4. accepta clade, amisso Verugine et præsidio Lov. 5. Mox ubi in tempore fuit momento Flor. ubi tantum in tempore fuit momentum Lov. 5. a m. pr. pro quo a manu altera recte emendatum est tantum momenti. Vide ad xxxiv. 27. § 1.

Qui ibi a Volscis obsidebantur, succurri, si maturatum esset, potuissent] Ab Volscis Hav. Tum succurri his, si Neapol. Latin. succurris si, prima litera τὸν si repetita in fine vocis præced. Flor. Vide modo ante ad § 2. Deinde si matutum esset Leid. 2. Præterea potuissent Lipsiens. potuisse Flor. Paulo ante prec. mil. opem alio ordine editi usque ad Aldum. Is autem dedit, ut nunc vulgatur; et ita habent codic. scripti.

Ad id venerit exercitus subsidio mis-

sus, ut ab recenti cæde palati ad prædandam] Ad id veniret ex. Hav. Inde a recenti cæde Vos. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Hinc palantes quædam ex vetustis excensis, pro quo Aldus palati substituit. Et ita antea editum inveni in ed. Rom. 1472. ac Parm. 1480. neque aliter habent omnes codd. mei. Vide ad i. 11. § 1. Denique ad prendendum Leid. 2. ad precandum Lipsiens.

§ 4 *Tarditatis causa in senatu magis fuit, quam in tribunis] Repone quam tribunis: nam mox præcessit in. Tarditatis causa in senatu magis fuit. Rhen. Vet. lib. quam in tribunis. Sigon. Unus est Voss. I. qui vet. lib. Sigonii consentit; reliqui omnes cum Rhenano habent quam tribunis. Et ita se in codd. suis reperisse etiam Hearne auctor est. Si res mei arbitrii foret, mallet quam in tribunis. Facillime enim τὸ in intercepti potuit ab ultima litera vocis præced. quam. Vide ad x. 13. § 3. Et præterea sæpissime in his similibusque locutionibus ‘ minus, quam;’ ‘ magis, quam;’ ‘ plus, quam’ præpositionem repetere Livius solitus est. Supra i. 23. ‘ Quæ nihilo minus ad rem Romanam, quam ad Albanam pertineant.’ ii. 43. ‘ Fabio aliquanto plus negotii cum civibus, quam cum hostibus fuit.’ iii. 61. ‘ Turpe esse, contra cives plus animi habuisse, quam contra hostes.’ iv. 34. ‘ Nec minor cædes in urbe, quam in prælio fuit.’ vi. 5. ‘ Multo eum infestiores agrum ab nobilitate esse, quam a Volscis fuerit.’ vii. 4. ‘ Sævitia non magis in alienis, quam in proximis et sanguine ipse suo exerceret.’ c. 22. ‘ Cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt bella.’ c. 25. ‘ Latinos pro sua libertate potius, quam pro alieno imperio, luros arma.’ c. 37. ‘ Pluribus hostium in tentoriis suis, quam in portis valloque, cæsis:’ ubi etiam unus codex præpositionem*

posteriori loco omittit. xxvii. 25. ‘ Pestilentia gravis incidit in urbem agrosque, quæ tamen magis in longos morbos, quam in perniciosas evasit.’ xxxiii. 22. ‘ Ut non magis de triumpho ejus, quam de honore Diis immortalibus habendo, dubitari posset.’ xxxvii. 1. ‘ Ætoli, ut quibus plus in misericordia senatus, quam in causa, spei esset, suppliciter egerunt:’ et alibi sæpe. Similiter etiam Phædr. Fab. iv. 4. 1. ‘ Plus esse in uno sæpe, quam in turba, boni, Narratione posterioris tradam brevi:’ ubi id recte contra Scheffer. posteriori loco præpositionem expungentem, defendit Burmann. Quin et, in aliis locutionibus sæpe præpositionem iterari, videbimus ad vi. 28. § 6. Quum tamen hoc loco omnes codd. mei, uno excepto, τὸ in secundo loco omittant, eorum conspirationi adversari nolo, præsertim quum interdum pro arbitrio scribentis præpositio modo in priori, modo in sequenti membro negligi soleat, ut Burmann. dicto loco monuit. At tamen ex contextu ejicere non sustinui, quod nec ipsum Sigonius facere ausus est, licet is quoque eam delendam censeret.

Qui quia summa vi resistere nunciabantur] Est in codice Vormaciensi summa vi restare nunciabantur. Rhen. Ita sola Campani ed. Reliqui Pall. tres Mss. et Andreae ed. summa vi restare. Lib. xxvi. c. 3. ‘ Quid autem solum se restantem prodesse republicæ potuisse?’ vi. 30. ‘ Ibi dum iniquo loco sola virtute militum restantes cæduntur, cæduntque.’ In Pall. duobus τὸ cæduntque perperam omissum est: in Campani vero edit. inversum cædunt cædunturque. c. 32. ‘ Longa societate militiam Romanam edoctæ restabant.’ xxiii. 45. ‘ Nunc paucis plures vix restatis.’ Ita Pal. 1. Propertius Eleg. iii. 7. 31. ‘ Dum pugnant Danaï, dum restat barbarus Hector.’ Lucilius lib. xxviii. ‘ Cæde ostium, gnave

urge; restant, perimus.' *Gebh.* Duplex hic mendum. *Qui* non potest respicere nisi τὸ *tribuni*: at *cogitaverunt* respicit *senatum* seu *Patres*, non *tribunos*, qui ab hac culpa excusantur. Cancellandum igitur; quippe sine illo oratio constat, nihilque habet ambigui. Deinde tres Pall. et Rhenani codex et Romana ed. Andree *restare*, non *resistere*, quod ex Campano omnes adoptarunt. Sic VI. 39. 'Ibi dum iuquo loco sola virtute militum restantes cæduntur, cæduntque.' Ibidem c. 32. 'Æqua virtute fortunaque Latinæ maxime legiones, longa societate militiam Romanam edoctæ, restabant.' VIII. 39. 'Pedes restantes circumventos cecidit, ab equite fugientium strages est facta.' XXIII. 45. 'Qui pauci plures vincere soliti estis, nunc paucis plures vix restatis.' Vera igitur Livii manus hæc fuit: *Tarditatis causa in senatu magis fuit, quam tribunis. Quia summa vi restare nunciabantur* (milites, qui Verrugine in præsidio erant), *parum cogitaverunt* (Patres), *nulla virtute superari humanarum virium modum.* Conceptum similiter XXXVIII. 28. 'Samæi desciverunt. Quia opportuno loco urbs posita esset, timuisse se aiebant, ne demigrare cogerentur.' *J. F. Gron.* Gronovii τὸ *qui* delentis conjecturam firmant Leid. 2. et Lov. 1. Quum tamen reliqui pronomen hoc servant, potius id ob similitudinem seq. vocis *quia* intercidisse existimo. Certe simili ratione *quia* propter præcedens *qui* periit in quibusdam Mss. in Epit. Liv. lib. XLVI. in princ. Neque exemplo caret, relativum aliaque pronomina non ad nomen propinquius, sed interdum etiam ad remotius, referri; præsertim, ut hoc loco, si sensus scriptoris ex ipsis verbis aperte colligi queat. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 18. § 9. et quos laudavit, ubi inprimis huic similem locum Flori produxit ex III. 5. 'Fidu-

ciam oppidanis resistendi nunciavit, docens adventare Lucullum, qui per medias hostium naves utre suspensus evaserat.' Neque multum differt, quod figuram Livio usitatam esse, ut posterius verbum non ad eos, de quibus loquitur proxime, referatur, sed ad remotiores, agnoscat Jac. Gronov. ad I. 46. § 9. Præterea recte viri docti *restare* ex scriptis et prima ed. revocantur: neque aliter præferunt omnes mei (solo Harl. 2. excepto) et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et N. Infra XXXIV. 14. 'Et jam a dextra parte, uude terror et fuga cæperat, ægre Romanus restabat.' cap. 15. 'Consul omnia oculis perlustrat, ut, qua minima vi restatur, ea parte irrupat.' Ita ex Mss. restitui, ubi vulgo etiam *resistitur*, vel *resistatur* editum fuerat. Priori autem loco id Gronov. revocavit ex codd. manu exaratis; quem etiam vide ad XXVI. 6. § 4. Similiter Ovidius Fastor. II. 749. 'Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas, Inproba; quæ nostros cogis abesse viros.' Tacit. Annal. I. III. c. 46. 'Paullum moræ adtulere ferrati, restantes laminis adversum pila et gladios.' Et eo sensu 'restitare' Livius utitur X. 19. 'Prope restantes consules in concionem pertraxerunt.' Vide Gulielm. Quæst. Plantin. ad Amphitr. c. 5. Broekhus. ad Propertii Eleg. III. 6. 31. et Cortium ad Sall. Fragm. Histor. I. I. p. 995. Præterea *quia cum summa restare* Lov. 4. *quia cum summa vi restare* Lov. 2. 5. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Quod eodem modo dictum esse accipi potest, quo 'cum hand dubia expugnandi spe succedere ad castra' VII. 7. 'accipiunt eo majore cum gaudio,' de quo vide ad I. 25. § 13. 'cum gratulatione et favore reducere,' de quo vide ad IV. 24. § 7. 'cum tanto clamore ad arma discursus est,' de quo vide ad XXIV. 31. § 10. 'cum cura

coacto agmine procedere,' de quo vide ad xxxviii. 18. § 7. Ejus loco *quia caussa summa vi restare* præferunt Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. Lipsiens. et margo Voss. 1. *quia caussa summa vires stare*, insuper inperite in voces distinctis literis olim perpetua serie scriptis, Lov. 3. *quia caussa summa vi restare* fragm. Hav. a m. pr. et Neapol. Latini. Alibi autem 'caussa,' sive, ut breviter scribi solet, 'cā' et 'cum' sive 'cū' confundi solent. Vide hoc lib. ad c. 44. § 10. Quum tamen optimi codd. vocula illa omis-
sa, *quia summa vi* exhibeant, quemadmodum etiam vulgo constanter excusum exstat, id omnino præferendum. Ita 'sola virtute militum restantes' vi. 30. quem locum Gebhard. et Gronov. laudarunt: 'minima vi restatur' xxxiv. 15. et passim aliis locis.

Parum cogitaverunt] J. Clericus, postquam Gronovii conjecturam memorasset, addit forte *cogitaverunt in cogitavit* mutandum esse. Verum non attendit vir doctus ad syllepsin Livio familiarissimam 'in senatu, qui parum cogitaverunt.' Supra hoc lib. c. 55. 'Icilios denotante senatu, quos mercedem seditiosi tribunatus petere consulatum insimulabant.' v. 30. 'Senatum vero incitare adversus legem hand desistebat, ne aliter descenderent in forum.' vi. 21. 'Ita placide ab senatu responsum est, ut minus credi de criminibus, quia nolent ea vera esse, adpareret.' c. 27. 'Fugere senatum testes, tabulas publicas census cujusque, quia nolint conspici summam æris alieni.' viii. 14. 'Senatus inde abductus, jussique trans Tiberim habitare.' c. 19. 'Senatus Fundanorum obcurrit, negant se pro Vitruvio sectamque ejus secutis precatum venisse.' Eodem cap. 'Eam deditionem ab senatu non acceptam, quod egentium atque humilium pœna defungi velle Fundanum populum censerent.' xxvi. 14. 'Se-

natum Campanum ire in castra ad imperatorem Romanum jussit: quom venissent,' &c. ubi male Sigon. ex vet. lib. substituendum docet *renisset*. xxvii. 5. 'Ita movere senatum, ut non exspectanda comitia consuli censerent.' xxxi. 49. 'Ita triumphum decrevisse senatum, ut nullius, nisi ejus, qui triumphaturus esset, verba audirent:' ita nonnulli codices pro *audiret*, ut vulgo editur. xxxviii. 42. 'Retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romæ juris dicendi caussa.' c. 48. 'Atqui cum Antiocho, non cum Gallis, bellum his senatus decreverat, et populus jusserat. Sed simul, ut opinor, cum his decreverant, jusserantque,' &c. xxxix. 24. 'Maxime moverat senatum, quod jam Æni et Maroneæ adfectari possessionem audierant; minus Thessalos curabant.' c. 39. 'Dimissis comitiis senatum vocavit. Censuerunt frequentes, quoniam Flaccum,' &c. c. 54. 'Senatus ita responderi jussit, se cum iis legatos ad consulem missuros.' xlii. 19. 'Ea regis legatio grata senatui fuit. Decreverunt, ut Cn. Sicinius,' &c. xliii. 1. 'Enimvero senatus indignari, &c. Decernunt frequentes, ut C. Sulpicius,' &c. c. 4. 'Indigna senatui visa: decreveruntque eadem de Abderitis, quæ de Coronæis decreverant priore anno.' c. 8. 'Senatus jussu Chalcidensibus Q. Mænius prætor respondit, &c. literas se ad L. Hortensium prætorem duros esse.' xlii. 19. 'Orabant senatum, ut opem regno regibusque amicis imperio ferrent:' ita enim, pro *ferret*, ex editis vetustis restituendum ibi docebo. Vide quæ eo loco notantur, et ad xxxii. 36. § 8. xxxv. 20. § 15. xxxix. 47. § 10. ad Epitom. Liv. lib. xxvi. Gronov. ad Liv. xxxix. 14. § 6. et Cortium ad Sall. Jug. c. 15. § 1. c. 28. § 2. c. 84. § 3. et alibi.

Nulla non virtute superari humanarum virium modum] Hic non erat

opus infulcire negationem, quæ non est in exemplari Vormaciensi. Nam sic scripsit indubie Livius: *parum cogitaverunt, nulla virtute superari*. Expone, quantumlibet egregia virtus adsit, esse tamen suum modum humanis viribus, ultra quem nemo eniti possit. *Rhen. Nulla virtute superari* Pall. tres et edd. priscae. Sigonij Modiique edd. interseruerant *non*, quæ etiam in mediæ ætatis exemplaribus apparet: sed explosa deinde jure a Rhenano; cujus interpretatione nihil verius. *Grut. Lego nimiarum virium*. T. Faber. Fabri conjecturam refellit Donjatins observando, quod 'nimium' est, 'modum' non habere. *Nulla non virtute* mihi primum obvium fuit in Mogunt. ed. inde apud Cervicornum, Ascensium 1530. Frobenium 1531. quod quidem vitiosum, et *non* ejiciendum esse a. 1535. Rhenanus monuit, nullum tamen recentiorum editorum, præter Vascosanum, obsequentem habuit usque ad Gruterum; a quo lectio ab Rhenano probata in postrema ed. recepta, et ab aliis recte servata est; ita enim omnes codd. mei, ut et Neapol. Latini. Pro *nulla virtute* Clericus libenter legeret *multitudine superari*. Verum quid adinet lectionem, omnium scriptorum vetustarumque edd. consensu firmatam, et cui optime sensus constat, ut Rhenanus docuit, tentare? Mihi sententia, quam Rhenanus indagavit, longe elegantior esse videtur, quam quæ ex Clerici emendatione recepta emergit.

§ 5 *Non tamen nec vivi nec post mortem inulti fuere*] *Non tum* sollemni scribarum errore Lipsiens. Vide ad xxii. 17. § 5. Sed vocula *non* deficit in Lov. 2. sine qua sensus quidem constat: negatio enim, quæ sequitur, *nec vivi, nec post mortem*, sufficere potest: attamen unum hunc testem non audiendum esse, reliquorum omnium in vocula *non* servanda con-

sensus palam evincit: præsertim quum passim Livius hoc modo negationem iterare solitus fuerit. Ita r. 26. 'Non tulit populus nec patris lacrimas, nec ipsius parem in omni periculo animum,' xxviii. 32. 'Non enim eos neque natos in eadem terra, neque ulla secum societate junctos esse.' Alia vide hoc lib. ad c. 7. § 5. Deinde *nec vi* Leid. 2. Klockian. Lov. 1. et in contextu Port. ut adpareat librariorum neglexisse easdem literas in voce *vivi* repetere. Aliter vero distinctis vocibus *ne cui præferunt* Lov. 2. 4. et 5. Tum *non* secundo loco omittitur in Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 3. Gaertn. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Præterea *multi fuerunt* Lov. 3. *multi fuere* Lov. 4. 5. Port. a m. pr. Hav. et edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *ml'ti fuere* Lipsiens. per compendium. Passim vocabula 'multus' et 'inultus' ob ductum similitudinem in Mss. antiquis commutari solent. Vide ad iii. 38. § 3.

§ 6 *Insequenti anno P. et Cn. Cornelii Cossis*] *P. et Cn. Cornelius Coss* Flor. *P. et Cn. Cornelius Cossus* Voss. ambo, Lov. 3. Port. Lipsiens. Gaertn. et vetustæ edd. usque ad Moguntinam. *P. et M. Cornelius Cossus* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *P. Caius Cornelius Cossus* Lov. 2. et 4. *P. et Cn. Cornelio Cosso* Hav. et fragm. Hav. *M. Caio Cornelio Cosso* Harl. 2. *P. et Cn. Cornelio consularibus* Harl. 1. *P. et M. Cornelii Cossis* apud Hearnium Oxon. N. et L. 1. Præterea *In sequenti anno* tribus vocibus primæ edd. pro quo recte Ascensius a. 1516. *Insequenti anno* substituit. Vide hoc lib. c. 61. § 3. De voce 'insequens' vide hoc lib. ad c. 30. § 12.

C. Fabio Ambusto L. Valerio Potito tribunis militum consulari potestate, Veiens bellum] Scribe item *N. Fabio Ambusto*, secutus et marmora Capitolina et Diodorum l. xiv. p. 401. Vixerunt autem hoc tempore duo Numerij Fabii, alter Vibulanus Q.

F. alter Ambustus M. F. Quod ut omnes ita esse intelligant, Fabiorum stemma subjungam ex Livii, Dionysii, Diodori, auctorum-
que Capitolinorum sententia usque ad Q. Fabium Maximum Rullianum.

K. FABIVS VIBVLANVS.

K. Fabius K. F. Vibulan. Cos. 268. 271. 273.	M. Fabius K. F. Vibulan. Cos. 269. 272.	Q. Fabius K. F. Vibulan. Cos. 267. 270.
Q. Fabius M. F. K. N. Vibulan. qui puer ad Cremeram superfuisset a. cccvii. Fabiis interfectis. Cos. 285. 287. 294. Decemvir 302. 303.		
Q. Fabius Q. F. M. N. Vibulan. Cos. 331. Trib. milit. 339. 341.	M. Fabius Vibulanus Cos. 312. Tribun. mil. 321.	N. Fabius Q. F. M. N. Vibulan. Cos. 333. Tribun. milit. 340. 348.
M. Fabius Ambustus, de quo nihil.	Q. Fabius Ambustus Cos. 343.	K. Fabius M. F. Q. N. Ambustus Trib. mil. 351. 354. 360.
Q. Fabius cum duobus fratribus M. Ambusti F. legati ad Gallos. Trib. mil. 365.	M. Fabius N. F. M. N. Ambustus Cos. 395. 399. 401. Dict. 405.	M. Fabius K. F. M. N. Ambustus Trib. mil. 375. 386. Pont. Max. socer Stolonis.
	Q. Fabius M. F. N. N. Maximus Rullianus Cos. 432.	M. Fabius Ambustus Mag. equit. 432.

Sigon.

G. *Fabio Ambusto* fragm. Hav. Cn. *Fabio Ambusto* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Lipsiens. Harl. 1. Port. et Hav. cum *Fabio Ambusto* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Hart. 2. Gaertn. et editi antiqui usque ad Moguntinos, qui *Claudio Fabio Ambusto* dederunt, pro quo *Aldus Cn. Fabio Ambusto*, Frobenius 1531. et reliqui usque ad Sigonium C. *Fabio Ambusto* substituerunt. M. *Fabio Ambusto* quam proxime veram scripturam est in Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. Alibi sæpe prænomen N. in prænomina M. vel Gn.

corruptum esse dictum est ad cap. præc. § 12. Tum et *L. Valerio* Hav. Hinc *Fotito* Harl. 2. *Petito* Gaertn. et Lov. 3. Totum prænomen exsulat a Lov. 2. Lipsiens. et Port. Tandem *tribuni militum consulari potestate. Veiens bellum* Gaertn. et Mediolan. ed. 1505.

Bellum motum ob superbum responsum Veientis senatus, qui legatis] *Bellum novum* Lov. 2. in contextu, Lov. 3. 4. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *responsum Veientium, qui legatis* Hearnii Oxon. B. qui mox etiam propterea *jusserunt*, pro *jussit*, præfert. *Responsum Veientis, qui legatis senatus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *responsum Veientis, qui senatus legatis* Lov. 1. Neque aliter Leid. 2. nisi quod ab eo exsulat vox *legatis*. Sed nihil muto. ‘*Veiens senatus*,’ quemadmodum ‘*Veiens bellum*’ modo hoc §. et ‘*Veientes induciæ*’ hoc lib. c. 43. § 7. ubi plura vide.

§ 7 *Repentibus res, ni facessent prope urbe finibusque*] Voces *res* et *finibusque* deficiunt in Leid. 2. et Lov. 1. Præterea *prope*, pro *propere*, Lov. 2. 5. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad xxxix. 31. § 4. Denique *urbem* Lov. 2.

Daturos pœnas, quas Larti Tolumnio dedissent, responderi jussit] Locus hic misere est interpolatus. Nam accusativus *pœnas* superadditus est, et, pro *Lars Tolumnius, Larti Tolumnio*, pro *dedisset, dedissent* scriptum. Restituemus tamen ex veteri codice germanam lectionem, qui sic habet: *daturos, quos Lars Tolumnius dedisset, responderi jussit*. Lego *daturos, quod Lars Tolumnius dedisset*: hoc est, mortem. Nam Fidenates C. Fulginius, Clælium Tullum, Sp. Antium, L. Roscium legatos Romanos, causam defectionis ad Veientes exquirentes, jussu Tolumnii interfecerunt, ut ante dixit Livius hoc ipso libro c. 17.

Porro *daturos* refertur ad participium ‘*repentibus*.’ Siquidem qui *repetit*, petit aliquid sibi dari. Vides igitur totam sententiæ elegantiam fuisse corruptam. *Rhen*. Ita quidam hunc locum legunt, *quod Lars Tolumnius dedisset*, ut per quod mortem intelligant: *pœnas* autem adjectum putant verbum. Sed alii legunt, *quas Larti Tolumnio dedissent*: et utrumque intelligitur: ad legatos enim, a Fidenatibus jussu Tolumnii cæsos, refertur hoc dictum, de quibus A. U. C. cccxvii. hoc lib. c. 17. *Glar. Lar Tolumnius* est in veteribus libris, atque ita scribendum esse ex Charisii, Prisciani, et Servii, nobilium grammaticorum, auctoritate docui in Prænominibus. *Signon. Lars Tolumnius* Leid. 2. et Lov. 1. *Lars Columinus* Gaertn. *Lars Columnius* Lov. 4. *Lartes Tolumnius* Harl. 2. *Lartius Tolumnius* Neapol. Latini. *L. Aristolupnius* Lipsiens. *L. Aristolum tuus* Lov. 2. *Licteras Tolumnius* Lov. 3. Reliqui *Lars Tolumnius* præferunt, nisi quod *Lar* sit in Hav. De dissensu autem doctorum, utrum *Lar* an *Lars* prænomen hoc scribendum sit, vide Duker. ad Flor. i. 12. § 9. Præterea *daturos quod, &c. dedisset*, ut Rhenanus emendavit, est in Flor. Voss. 1. Lov. 1. 2. 3. 5. Klockian. Port. Harl. 2. et Hav. Neque aliter legitur in Lov. 4. nisi quod in eo omittitur *τὸ dedisset*. Reliquorum vestigia eodem ducunt. Nam *daturos equos, &c. dedisset* Lipsiens. in contextu, pro quo *daturos penes quos, &c. dedisset* præfert margo a m. sec. *daturos, quos, &c. dedisset* Leid. uterque et Harl. 1. *daturos, quas, &c. dedisset* Voss. 2. Gaertn. Neapol. Latini, et fragm. Hav. in contextu, cujus margo exhibet *pœnas daturos, quas, &c. dedisset*. Lectio illa, quam misere interpolatam esse Rhenanus recte adfirmat, demum obvia fuit in edit. Mogunt. et hinc iu Colon. 1525. tum apud Cervicornum, in Ascensiana

1530. et in Frobeniana 1531. Antiquiores habent *datturos pœnas, quas Lar Tolunnius dedisset*: nisi quod *Lartius* sit in Rom. 1472. et Parm. 1480. Sed illud *pœnas* ex interpretis glossa adscitum esse, margo fragm. Hav. docet. Ea autem voce recepta, τδ *quod*, ut illi conveniret, mutandum erat in *quas*. Ex hac deinde lectione ansam adripuerunt Moguntini verbis ultimis *Lar Tolunnius dedisset* substituendi *Larti Tolunnio dedissent*. Putasse enim videntur, vocabulum *datturos* referendum esse ad τδ *legatis*, quasi foret ‘eos legatos *datturos*.’ Jam autem sponte videbant, verba ‘legatos *datturos*, quod,’ vel ‘*datturos* pœnam quam’ historiæ superius hoc lib. c. 17. memoratæ adversari. Non enim *Lartem* Tolunnum pœnam dedisse, sed pœna affecisse legatos Romanos, ideoque, *Lars Tolunnius dedisset*, mutant in *Larti Tolunnio dedissent*. Verum ab ea mutatione abstinuissent, si animadvertissent τδ *datturos* respicere præcedens ‘Veientis senatus.’ Id autem ne animadvertere potuerint, duplex obstitit causa: primo quod non viderint ad vocem *datturos* intelligendum pronomen, *se datturos*; de qua ellipsi vide ad I. 23. § 5. deinde, ut illud viderint, obstitit etiam, quod crediderint, eam hic locum habere non posse, quia putabant non convenire ‘se senatum Veientem *datturos*.’ Eam tamen locutionem apud Livium frequentissime obcurrere, ipso hoc cap. supra docui ad § 4.

§ 8 *Primo quoque die ad populum ferrent*] *Primo quoque tempore* Neapol. Latini. Ea formula alibi sæpe obvia est; ut constat ex iis quæ dicuntur ad XLII. 8. § 8. Hic tamen, quum alterum servent reliqui libri, qua scripti, qua editi, id ex interpretatione marginali in contextum inrepsisse censeri debet; quemadmodum contra eandem ob causam *primo quoque die*, pro *primo quoque tempore*, datum

est in uno codice VI. 3. § 2. Ceterum *primo quoque die* apud Livium etiam non semel obcurrit. Infra XLII. 20. ‘Ludos per decem dies Jovi Optimo Maximo primo quoque die faciendos.’ c. 30. ‘Centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules jusserunt.’ c. 48. ‘Denunciatum, ut exercitui diem primam quamque diceret ad conveniendum:’ et alibi. Paulo ante *decreverunt* vetustiores edd. usque ad Aldum, qui substituit *decrevere*. Id deinde reverentiores omnes probarunt, et superest in codd. meis.

§ 9 *Modo duo præsidia occisione occisa cum periculo retineri*] *Scribe modo duo præ. occisione occisa et cum per. ret.* Rhen. Copula *et*, quam Rhennus addidit, abest a Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Klockian. Præterea *duo modo præsidia* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. *Tum occisione occisa* Flor. Vide ad III. 10. § 11. Deinde *retineri domum*, addita ultima voce, Lov. 5. Paulo ante ordine mutato *nondum cum Volscis debell. esse* præfert Port.

§ 10 *Nullum annum esse, quo non prælio dimicetur*] *Nullum annum esse* Leid. 1. solito errore. Vide ad XXXII. 5. § 2. *Vox annum deficit* in Lov. 5. Præterea *dimiceretur* Hav.

Novum bellum cum finitimo populo et potentissimo parari] *Bellum novum* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *cum finitimo bello* Harl. 2. *Tum quæ omnium Etr.* Leid. 2. *qui omnium Etr.* Hav. Denique *excitaturus, pro concitaturus*, Lov. 2. et 4.

§ 11 *Hæc sua sponte agitata: insuper tribuni plebis accendant*] *Vox insuper deficit* in Voss. 2. Idem etiam codex male præfert *accidunt*. Eum errorem in Mss. frequentem esse, dicam ad XXXIII. 46. § 2. Præterea mutavi distinctionem, quæ post vocem *agitata* in plerisque edd. vel minor erat, vel plane omittebatur. At *tri-*

bunos plebis est in Lov. 4.

Maximum bellum Patribus cum plebe esse dicitant] *Dictant* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Vide ad III. 20. § 8. *Voces cum plebe esse dicitant: eam desunt* in Flor.

Eam de industria vexandam militia trucidandamque hostibus objici] *Et eam de industria addita vocula* Hav. *eam de industria vex. militia* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *ea industria vex. militia* Lipsiens. *eadem industria vex. militia* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. et Gaertn. *eadem industria vex. militia* Harl. 1. Simili errore scribas *eodem*, pro *eo de*, dedisse, videbimus ad VI. 35. § 4. *Ea de industria vex. militia* Leid. 1. *ea de industria vexandum militia trucidandumque* Klockian.

§ 12 *Eam procul urbe haberi atque ablegari*] *Procul urbe atque haberi atque abl.* Flor. *procul haberi urbe* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Insuper alligari* Gaertn. *allegari* Lov. 5. et fragm. Hav. Vide ad V. 2. § 4. VI. 39. § 7. Solent autem passim verba ex præpositionibus *ad* et *ab* composita confundi in Mss. Ita peccabatur I. 35. § 2. VII. 39. § 2. Vide et quæ notantur ad XL. 55. § 2. *oblegari* Lov. 3. Vide ad VII. 13. § 8. Mox etiam vocula *ne* deficit in Gaertn.

Per otium memor libertatis coloniarumque, aut agri publici aut suffragii libere ferendi consilia agitet] *Otium memor lib. &c. agitet*, ommissa præpositione *per*, Lov. 4. De locutione ‘*agitare otia*’ vide ad Silli Ital. xv. 423. Reliqui tamen recte *per otium* tuerentur. Infra XXI. 28. ‘*Ceteris copiis per otium trajectis.*’ c. 23. ‘*Nec per otium modo, sed prope silentio mox omnes traducti.*’ c. 55. ‘*Cibo per otium capto alacer animis corporibusque arma capit.*’ Alibi sæpe præpositio *per* cum addito casu circumscribendo adverbio inservit. Eo sensu ‘*per scelus,*’ ‘*per crimen,*’ ‘*per facinus*’ obcurrunt. Ovid. Epist. Her. x. 6. ‘*Per facinus somnis in-*

sidiare meis:’ ubi vide Heins. ac Baumann. Tum, alio ordine, *libertatis memor* Leid. 2. Deinde *coloniarum aut agri publici* nonnullæ ex primis edd. Aldus postea vulgare curavit *libertatis coloniarumque*. Et ita omnes codd. quibus utor. Nec aliter edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. *coloniarumque, agri publici aut suffragii* Gaertn. Præterea *agitaret* jam omnes antiquitus excusi: quod iterum Aldus mutavit, substituens *agitet*. Is autem hic quoque codd. meos omnes adsentientes habet, nisi quod solus Port. præferat *agitat*.

§ 13 *Prehensantesque veteranos, stipendia cujusque et vulnera ac cicatrices numerabant*] *Vet. lib. prensantesque.* Sigon. *Pensantesque* Harl. 1. Gaertn. Lipsiens. et Hav. Reliqui omnes *prensantesque*, nisi quod in Port. *prensantes* sit, sine τῶν *que*. Contra vero *et prensantesque* in Florentini excerptis. Vide hoc lib. ad c. 48. § 11. Deinde *et vulnera* Flor. Vide ad XXXIX. 53. § 2. *et vulnera et cicatrices* Harl. 2. et principes edd. ante Aldinam, cum qua reliqui scripti servant ac *cicatrices*.

Quid jam integri esse in corpore loci ad nova vulnera accipienda] *Quid jam integri in corpore esse loci* Hav. *quid jam integri esse loci in corpore* Harl. 2. *quid jam integri esset in corpore loci* Lov. 3. *quid jam esse integri in corpore loci* edd. Aldina vetustiores. *Qui, pro quid, præfert* Lipsiens. At *vox loci* non adparet in Lov. 2. Hinc *ad vulnera nova acc.* Gaertn.

Quid superesse sanguinis, qui dari pro republica possent] *Liber vetustus tantum habet quid super sang.* intelligendum vel ‘*superare,*’ vel ‘*superesse.*’ Rhen. Ut Rhenani, sic et Flor. Voss. 1. Rott. Gud. *quid super sanguinis.* Quare id reddere Livio non metnam. Virgilius Æneid. III. 489. ‘*O mihi sola mei super Astyanactis imago.*’ Hoc tamen mollius, quia in vicinia τὸ *esse* adparet. J. F. Gron. *Qui su-*

per sanguinis Lov. 4. qui super sanguis Lov. 5. quid superesset sanguinis Voss. 2. et Lov. 3. quid superesset sanguis Hav. qui superesset sanguis Harl. 2. quid supersit sanguinis Lov. 2. Lipsiens. et Hearnii Oxon. N. et C. quid superesse sanguinis fragm. Hav. a m. pr. quid insuper sanguinis Port. a m. pr. Reliqui mei, ut, præter Flor. et Voss. 1. Gronovio memoratos, Leid. uterque, Harl. 1. Gaertn. Port. a m. pr. fragm. Hav. a m. pr. Klockian. ut et apud Hearnium Oxon. L. 1. 2. et B. habent quid super sanguinis, quod recte Rhenanus et Gronovius probaverunt. Ita Valer. Flacc. VIII. 157. 'Vellus habe, et, nostris si quid super, accipe, templis:' ubi videndus est Schottus. Hinc quid dari pro republica posset Leid. 2. Lov. 1. Klockian. et Harl. 1. quid dari pro rep. posse fragm. Hav. qui pro rep. dari posset Harl. 2. et Hav. Tò dari deficit in Lov. 4. et 5.

§ 14 Hæc quum in sermonibus concionibusque interdum agitantibus avertissent plebem ab suscipiendo bello] Præpositio in deficit in Lov. 4. Harl. 2. et Hav. Male. Cic. pro Cluent. c. 1. 'Negem illam rem agitatum in concionibus, jactatam in judiciis, commemoratam in senatu?' Pro Domo c. 4. 'Sententiam dixi, quæ erat superioribus diebus agitata in senatu.' Tò in absorptum fuerat a proximæ vocis ultima litera m. Vide ad x. 13. § 3. Præterea conjunctio que et vox agitantibus perperam omittuntur in Lov. 2. Port. et Lipsiens. Tandem a suscipiendo bello Voss. ambo, Leid. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ab suscipiendo bello, transpositis literis, Flor. et Klockian. Vide quæ notantur ad XXVIII. 6. § 12. In eadem etiam locutione suspicere bella, pro suscipere bella, in Voss. 1. peccabatur apud Curtium VI. 3. § 18.

Profertur tempus ferendæ legis, quod, si subjecta invidiæ esset] Pro quod alii quam legunt. Si clarum esset qua

de lege loqueretur, agrariane, an de consule ex plebe creando, clarior utique esset et sensus. Subjectam autem invidiæ esse, quis dubitat? Ego locum suspectum puto. Glar. Legem intelligit, non de consule ex plebe creando, quæ post tribunos militum creatos refrixit, relata postea a L. Sextio et C. Licinio tribunis plebis, verum legem de bello Veientibus indicendo. Sigon. Nam decreta de bellis indicendis dicuntur quoque 'leges.' Justinus II. 7. 'Capital esse apud Athenienses cæpit, si quis legem de vindicanda insula tulisset.' J. F. Gron. Scholion hoc Sigonii est ex ejus secunda ed. In priori enim aliam sententiam amplexus erat, et 'legem' accipiebat de lege agraria, quam L. Sextius a. cccXL. sine effectu promulgarat. Eam autem legem, quia tribunorum plebis concionibus in Patres habitis subjectam invidiæ antiquari adparebat, tribunos in aliud tempus ferendam distulisse putat. Hac priori Scholiorum ejus ed. usus Gronovius, quum auctas annotationes a. 1665. ederet, recte Sigonii illam sententiam falsam esse, et non legem agrariam, sed, quod in repetita ed. Sigonius etiam verius esse viderat, legem de bello Veientibus indicendo indicari monuit, eamque 'legem' vocari docuerat ex illis quæ sequuntur hoc lib. c. 60. 'Lege perlata de indicendo Veientibus bello.' Postea Jac. Gronov. novam Livii ed. a. 1679. parans, quum ex adposito Sigonii Scholio ex secunda ed. petito vidisset eum sententiam emendasse, partem illam adnotationis paternæ, qua Glareani et Sigonii priorem opinionem erroris convincebat, resecurit, idque, quod edidi, reliquum fecit. Ab his latius enarrandis abstinuissem, nisi ejus rei notitiam necessariam judicasset ad refellendam calumniam Donjatii; qui, ubique spoliis Gronovianis, inhonesto latrocinio sive plagio relatis, superbiens, nunc obji-

cere non dubitavit, Gronovium Sigonii sententiam sibi vindicasse, qui tantum inprudens eodem modo verba Livii accipienda docuit, quomodo Sigonius ea acceperat in iterata ed. quam Gronovius a priori, quum eam refelleret, dissentire ignorabat. Ceterum *tenaps ferundæ legis* Flor. Leid. 1. atque omnes typis excusi, quos vidi, usque ad ultimam Gruteri ed. quæ *ferendæ* substituit. Proxime etiam hanc lectionem accedit Harl. 1. præferens *servandæ*. Hanc igitur scripturam revocavi. Vide ad xxvi. 36. § 11. Hinc quæ si *subjecta invidiæ* Lov. 1. et Harl. 2. *quæ nisi subj. inv.* Lov. 4. *quam, si subj. inv. esset* Gaertn. a m. pr. Sed voces *quam si* deficiunt in Lov. 5. lacuna tamen ac spatio vacuo relicto. *Antiquaria apparabat* Lov. 5. *antiquari præparabat* Lov. 2. *antiquaria præparabat* Lov. 4.

CAP. LIX. § 1 *Interim tribunos militum in Volscum agrum ducere exercitum placuit*] Ita primus Frobenius 1535. vulgari curavit, quam scripturam plerique codd. firmant. Priores dederant *tribunis militum placuit*, quomodo præferunt Lov. 4. Harl. 2. et Hearnii Oxon. C. *tribuni militum* habet Gaertn. et, ut conjicio, Lov. 2. per compendium enim *tBz* in eo scriptum exstat. *Tribunus militum* Hav. *tribuno militum* Voss. 2. Sed accipiendum 'placuit' (nempe Patribus) 'tribunos militum in Volscum agrum ducere exercitum.' Deinde *ducere ex. in Volscum agrum* trajectis vocibus Lov. 4.

Cn. Cornelius unus Romæ relictus] *M. Cornelius* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. quorum prior quidem eo prænomine unum tribunorum hujus anni adpellarat, alter vero reliquis adsentiens eum *Cnæum* dixerat cap. præc. *Cossus Cornelius* Lov. 2. et Gaertn. Sed præfero vulgatum partim ob aliorum codicum auctoritatem, partim quod duo fuerint tribuni militum hujus anni *Cornelii Cossi* dicti, unde,

omisso prænomine, incertum foret, quis eorum innueretur.

§ 2 *Nullo loco castra Volscorum esse, nec commissuros se prælio*] *Nullo agro* Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. Verum vox *agro* menti librariorum obversata est ex præcedenti *in agrum Volscum*. Deinde *commissuros esse prælio* vetustiores excusi: pro quo tamen jam Tarvisina utraque, mox Venetæ 1495. et 1505. hinc Ascensius, aliique recentiores *commissuros se prælio* exhibuerunt; quod etiam omnes scripti præferunt.

Tripartito ad devastandos fines discessere] *Tripertito* Flor. et Leid. 1. cum edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. quæ etymologia temporis Liviano convenire nequit, sed corrupto ævo librariorum accepta referenda est. Vide Dansquei. Orthogr. part. sec. in voce 'Bipartitus.' *Tripartitos* habet Voss. 1. Tum *ad levastandos* Harl. 1. ut videri possit legendum esse *evastandos*, ac primam literam ex ultima vocis præced. repetitam esse. Sæpe quidem 'evastare,' sed passim etiam 'devastare,' apud Livium obcurrit; quare nihil mutandum reor, præsertim reliquis codd. in vulgatum consentientibus; nisi quod *devastando fines* præferat Leid. 1. ubi ultima litera excidit ob similitudinem primæ in voce seq. Vide hoc lib. ad c. 33. § 11. et *devastandas fines* Flor. Eo genere vocem 'fines' pro termino regionis Latinis usurpatam fuisse, docet locus ex cenotaphio Pisano laudatus hoc lib. ad c. 2. § 4. unius tamen cod. testimonio nescio an credendum sit. Insuper *discessere* non adparet in Gaertn. Quasi hæc cum seqq. conjungenda essent, sublata vel mutata distinctione, *trip. ad devast. fines, Valerius Antium petit, Cornelius, &c.* Sed reliqui codd. eam vocem tuentur.

§ 3 *Valerius Antium petit, Cornelius Ectras: quacumque incessere*] Omnia hæc desunt in Port. et Lipsiens.

sed culpa scribarum, quibus errandi ansam dedit similitudo vocum *discescere* et *incessere*. Vide ad IX. 11. § 11. *Valerius Antium pergīt* legit Leid. 2. Sed illud *pergīt*, in nullo præterea cod. obvium, natum videtur ex interpretis expositione. Tum *Fabius*, pro *Cornelius*, habent Lov. 2. et Gaertn. At Fabii expeditionem et res gestas mox demum Livius narrabit. In loco, quem Cornelius petierit, mire variant libri scripti. *Gitras* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Klockian. *Giras* Hav. et *Girus* Leid. 1. et *Gitras* fragm. Hav. et *Girus* Harl. 1. et *Caius* Lov. 2. 4. 5. et Harl. 2. et C. Gaertn. *Ægritas* Lov. 3. *Egitras* Flor. *Egritas* Voss. 2. et edd. pleræque antiquiores, quædam earum *Egitras*. Frobenius demum *Ecetras* substituit, quemadmodum etiam erat in Port. Vide ad II. 25. § 6.

Ut distinerent Volscos] Non duplicet hoc verbum, non minus elegans, quam hoc loco conveniens. Sic lib. seq. c. 20. 'Duæ senatum,' inquit, 'distinebant sententiæ.' Sed, quia Borbetomagense volumen habet in ipso contextu *desternerent*, in margine *distinerent*, cogitandum an Livius scripserit *ut externarent Volscos*, id est, percellerent Volscos, mentem et consilium adimentes. Quod verbi reposuimus etiam apud Ciceronem in libello de Senectute. *Rhen.* Alii *distenderent*. Vet. lib. Borbetomagensis habet *ut desternerent Volscos*. Forte *ut disternarent*: quamquam *de desternerent* probum verbum esse existimem. Vide Festum in 'Consternatio.' *Klock.* Lectio hæc in nullo vetusto, neque scripto, neque excuso, libro mihi obvia fuit, sed demum in Moguntina ed. occurrit. Gebhardus tamen se jam in ed. Campani, invenisse auctor fuit ad III. 23. § 1. *Destinerent* habet Flor. *detinerent* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. *detererent* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Hav. Neapol. Latini, et

Pall. tres apud Gebhard. l. laud. *discernerent* Lov. 2. et Gaertn. *desternerent* Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Port. Totum verbum deficit in tribus Mediolan. edd. annorum 1480. 1495. 1505. et Veneta 1498. *discernerent* præferunt Rom. 1472. Parm. 1480. et Tarvis. utraque. *Disternerent* Venetæ annorum 1495. et 1506. et Ascensianæ tres annorum 1510. 1513. et 1516. Non placet alterutra Klockii conjectura: non *disternarent*, quoniam a vulgato longius discedit; præterquam quod non modo Livium, sed ne alios quidem ejus ætatis scriptores eodem verbo usos esse recorder. Errant enim lexicographi, qui, id apud Lucretium inveniri, nobis persuadere conantur. Verba enim quæ laudant, exstant apud Lucan. l. I. vers. 215. Non placet etiam altera *desternerent*, quod me alibi id verbum reperire non meminerim. Quod enim Festum laudet, is nuice de verbo 'Consternare' ibidem egit. Neque probare possum *diterent*, quod Gebhardo loco supra laud. in mentem venit; nam neque hoc verbum alibi observavi. Nulla etiam lectionum in Mss. vel edd. vetustis exstantium admitti posse videtur. *Exsternerent*, quod Rhenanus reponendum credidit, proxime accedit ad scripturam eorum, qui *desternerent*, *disternerent*, vel *discernerent* præferunt. Cur tamen recipiendum non existimem, dicam ad XXXVII. 24. § 7. Nihil itaque verius esse puto, quam, quod vulgo exstat, *distinerent*; quo nos ducunt vestigia codicum, in quibus est *destinerent* et *detinerent*. Ideo, exercitu tripartito diviso, Valerius Antium, Cornelius Ecetras petentes late tecta agrosque populati sunt, ut, Volscis distractis, atque ad se avocatis, Volscis exercitum dividitibus, et partim in Valerium, partim in Cornelium, late tecta agrosque populantes, aversis, Fabius incantus Anxur obpugnandi commodam oc-

casionem haberet. Verbum autem 'distinere' Livio familiare ac frequens est. Vide ad v. 20. § 4.

Fabius, quod maxime petebatur, ad Anxur obpugnandum] Nec hoc satis clarum est: 'Fabius petebat, Anxur petebatur.' Sed quare *maxime petebatur*? an quia locupletius oppidum, et plus ibi prædæ sperandum? *Glar.* Glareanus non attendit hoc loco ad verba Livii. Non enim dicit 'Fabium petisse Anxur, quod petebatur;' sed eum 'accessisse ad Anxur.' Ideo vero additur *quod maxime petebatur*, ut constaret non ideo præcipue duces Romanos tripartito discessisse, ut Valerius et Cornelius prædas in agro Volso agerent, sed ut Volscos deprædatione hac distinerent, donec Fabius Anxur expugnasset. Ceterum *Arur*, an *Anxur*, scribendum sit, disceptant viri docti. Vide Cluverium Italiæ Antiq. III. 7. p. 1010. et Dausquei. in Orthogr. parte sec. in voce 'Axur.' Omnes autem codd. Liviani hic literam *n* servant, nisi quod ejus loco *u* sit in Lov. 1. et Hav. *Ancxur* vel *Auxur*, facili errore ob ductum similitudinem. Sed præterea *Ancxur* scribunt Leid. 1. et Voss. 1. *Ancxur* Flor. Harl. 1. et Klockian. *Anxur* Voss. 2. et Lov. 3. *Anxur* Lov. 4. et fragm. Hav. a m. sec. *Anxur* Lipsiens. quæ eadem diversitates etiam mox in iisdem codd. reperiuntur. Vide etiam ad v. 8. § 2. c. 12. § 6. c. 13. § 1. c. 16. § 2. VII. 39. § 6. et alibi. Deinde *sine ulla adpellatione* Lipsiens. in contextu, quod recte in margine a m. sec. postea emendatum est.

§ 4 *Anxur fuit, quæ nunc Terracinae sunt*] V. C. habet *Terracinae*, ut in antiqua etiam inscriptione habetur, quæ ibi reperta est. Et ita habet Porphyrius liber, qui est apud me vetustissimus, in quo ita scriptum est ad Horat. Satyr. I. 5. 26. 'Olim Anxur dicebatur, ubi Jovem Anxurum colebant, cujus et Virgilius me-

minit, cum ait, 'Jupiter Anxurus arvis Præsidet,' &c. 'Merito autem reperimus,' inquit Horatius, et, 'impositum saxi,' quoniam illis temporibus Terracensis urbs in altissimo monte erat, unde postea in æquiorum locum deposita est, ut non solum sint adhuc vestigia ædificiorum in monte, sed et murorum,' &c. IOVIS autem antiqui, pro IVPITER, et AXUR, non AVXURVS, in argenteis denariis Vibia familiae signatum est. *Ursin. Tavⁱcinæ* Klockian. *Tarritinæ* Voss. 1. in ejus margine emendatur *Terracinae*, quod posterius servant etiam Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et fragm. Hav. *Terracinae* autem, atque inde formatum *Terracensis* scribendum, etiam Ursin. contendit ad Sall. Cat. c. 46. quem refellit Cluverius Ital. Ant. III. 7. p. 1009. Et recte. Ex inscriptione enim ab Ursino laudata, et a Grutero edita in Corpore Inscr. p. CLII. num. 8. quæ tempore Theodoricæ regis Gothorum posita est, nihil aliud colligi potest, quam ejus tempore vitiosam hanc orthographiam in usu fuisse: quemadmodum ex alia apud eundem Gruter. p. CCCLXXXI. num. 1. TARRICINENSIS tempore Imp. Alexandri Severi scriptum fuisse. Vide etiam Dausquei. de Orthogr. part. II. voc. 'Tarracina:' et Cortium ad Sall. eundem locum. Præterea *fuit* in Leid. 2. et Lov. 1. *sunt* autem in Harl. 2. definiunt.

Urbs prona in paludes] *Urbs parva in paludes* Gaertn. *urbs parva in palude* Lov. 4. *in palude* etiam Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Port. *in paludem* Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Ovidio Metam. xv. 717. vocatur 'Trachas obsessa palude:' qui locus ferme persuadet, ut, aliorum codicum lectionem secutus, aliorum vero vestigiis insistens, legendum censeam *in paludem*. Sed et vulgatum commode servari potest. Mox, *ab ea parte qua Fabius* in Oxon. L. I. se invenisse,

testatur Hearne.

§ 5 *Quum iminentem urbi collem cepissent; ex loco altiore]* *Im. collem urbi* Leid. 2. et Lov. 1. *Tum loco altiori* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Ceterum eadem ratione, qua nunc Fabius, Vitelliani etiam Tarracinas ceperunt apud Tacit. Histor. III. 77. Paulo ante circumvisisse, pro *circummissæ*, Lipsiens. ob similitudinem litterarum *m* et *in* in scriptura Longobardica. In verbis seqq. *quia nullum erat præsidium* præferunt edd. antiquæ usque ad Aldinam, quæ prima *qua nullum* substituit. Et ita legitur etiam omnes scripti. Alibi sæpe hæ voculæ in Mss. confundi solent. Vide ad XL. 29. § 8.

§ 6 *Obstupescit, qui adversus Fabium urbem infimam tuebantur]* *Stupescit* Lov. 2. et Lipsiens. Sed reliqui codd. receptam lectionem defendunt. Deinde *urbem infirmam* Flor. Sed vulgatum verum esse, narratio Livii docet; qui refert Ahalam, imminente urbi colle capto, ex loco superiore inpetum fecisse; Fabium autem eam partem urbis, quæ prona erat in paludes, id est infimam urbem, invasisse.

Et in muris diu cædes] Emenda, *et immitis diu cædes*. Sic Flor. Rott. Helm. Vossiani duo, Mureti codd. *immitis* scilicet, vel *immitis*. Sine misericordia aut parcendi discrimine. Sic restitimus nuper Plauto Bacchid. III. 4. 1. 'Immitiorem nunc utrum credam magis Sodalemne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.' *J. F. Gron.* Eandem lectionem, quam ex suis produxit ac probavit Gronovius, etiam apud me superest in Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Klockian. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. ac C. et in Neapol. Latini. Illud *in muris* tantum erat in Harl. 2. Port. et Hav. Insuper *diu pariter cædes*, transpositis vocabulis, Hav. *Tum et inermium*, pro *atque inermium*, Port.

Lov. 2. et Lipsiens. Denique *fuit deficit* in Lov. 2.

§ 7 *Cogebantur itaque victi, quia cedentibus spei nihil erat]* *Cogebantur itaque cuncti* Voss. 1. Lov. 1. et apud Hearnium Oxon. N. in quo tamen mutatum est in *victi*. *Tum nihil spei* Lov. 4. Harl. 2. et Hav. *spei nil erat* Flor.

Quum pronunciatum repente, ne quis præter armatos violaretur] *Tum pronunciatum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. et Hav. Vide ad Epit. Livian. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *præter armatus* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Lipsiens. et Hav. ut *præter* ponatur pro 'præterquam;' de quo plura vide ad v. 52. § 13. Locutionem, qua participia neutra, ut hoc loco *pronunciatum*, pro substantivis ponuntur, illustravi ad 1. 53. § 1. *Mox omnium multitudinem*, pro *omnem mult.* Hav. Male. Vide ad vi. 22. § 6.

Quorum ad duo millia et quingenti viri capiuntur] Legendum *ad duo millia et quingentos, viri capiuntur*. T. Faber. Pessime ita Faber conjicit, quum omnes nostri stent pro recepta lectione. Neque felicis hic versatus est bonus ille Doujatius, titulis quam eruditione conspectior, qui Fabrum quidem, *ad duo millia et quingentos viri capiuntur* legendum putantem, grammaticæ regnlis inliærere notat, sed nihil vetare quo minus *quingenti* ad nomen sequens *viri* referatur; quasi dicas *ad duo millia, et præterea quingenti viri*. Pudet, viros doctos, qui Livium illustrare et cum notis edere voluerunt, ignorare potuisse, familiare ipsi esse, *ad* numero additum pro 'circiter' sine casu ponere. Vide plura ad x. 17. § 8. Ceterum *viri capiuntur*, pro *viri cap.* Lov. 5. et fragm. Hav. quomodo in uno codice etiam peccabatur III. 18. § 10. Errori autem causam præbuit similitudo litterarum *v* et *r* in scriptura Longobardica: de quo vide ad

xlv. 39. § 15. Sed vox *vivi* exsultabat a Lov. 4.

§ 8 *A cetera præda Fabius militem abstinnit*] *Ad cetera præda* Voss. 1. et Lov. 1. a m. pr. quorum librarii dare voluisse videntur *ab cetera præda*, quemadmodum præfert Hav. Præpositio vero abest a Lov. 5. Sæpius Livium, præter casum quartum, etiam sextum sine præpositione verbo 'abstinere' addere solitum fuisse, videbimus ad v. 43. § 8. Sed nec insolens Livio est, eidem etiam præpositionem addere. Supra II. 45. 'Clades Latinos ne ab legatis quidem violandis abstinnit.' xxxiv. 35. 'Seque ipse suosque ab his abstineret.' Quum itaque, uno minoris auctoritatis codice excepto, reliqui omnes vulgatum servent, illud etiam præferendum esse, non dubito. Deinde *militem Fab. abst.* alio ordine, Leid. 2.

§ 9 *Qui ceteros Volscos a præsidio*] *Ceteros Volscorum* Harl. 2. et Hav. Tum *ab præs.* Haverk. a *prædio* Harl. 2.

§ 10 *Plebem Patribus conciliavit*] *Patribus plebem conc.* Gaertn. *reconciliavit* Hearnii Oxon. N. quod ex interpretis expositione natum videtur.

§ 11 *Additum deinde omnium maxime tempestive præcipuum in multitudinem munus*] Reponenda antiqua lectio, quæ habet, *maxime tempestivo principum in multitudine munere*. Scribe tamen *in multitudine*. Expone, 'Additum deinde omnium maxime tempestivo,' (id est, summe tempestivo,) 'munere,' (id est, per munus,) 'principum,' (hoc est, istorum ducum sive imperatorum,) 'in multitudine.' q. d. Nullum umquam munus ab ulla principibus magis tempestive collatum est multitudini; nam populo sæpe sunt exhibita munera. Rhcn. Ita, *maxime tempestivo in multitudine munere* legendum putavit Rhenanus, cum antea legeretur, *maxime tempestive præcipuum in multitudinem munus*. Quæ utraque lectio non

satis probatur. Probatur autem ea, quæ est in libris vett. quos ipse inspexi: *maxime tempestive principum in multitudinem munerum*. Principium autem donandæ multitudinis stipendium fuisse ait, tum primum de publico militibus datum. Sigon. Ad hunc locum recte et constituendum et intelligendum mire faciunt quæ tradit Lipsius in lectissimis suis electis I. 2. *Modius*. Quod ait Sigonius lectum ante Rhenanum, *tempestive præcipuum in multitudinem munus*, id non nisi apud Moguntinos et Frobenium reperio. Andreas et Juntas *principium muneris*. A quo duabus literis distat, quod ille ex suis veteribus probat: *maxime tempestive principum in multitudinem munerum*. At minime omnium id probat mihi. Quis, quæso, mortalium, præter ipsum, interpretetur 'principium munerum in multitudinem' stipendium tum primum de publico datum? Nam extra illud, falsum est nullam ante in multitudinem esse liberalitatem exercitam. Quo illa blandimenta plebi post reges exactos data? toties levata annonæ? toties agri divisi? toties et cum maxime præda concessa? Perpulchra sane oratio, 'Additum est principium munerum in multitudinem,' hoc est, præter illa, quæ dicta sunt, factum est initium stipendiorum. Sic scribere Livium? Et hæc posse probare quemquam contra scripturam tam Latinam, tam apertam et planam, tam aptam, *tempestivo principum in multitudinem munere*: quam non modo Mss. sed Becharius, sed Veneta Zanensis, sed Tarvisina Vercellensis, sed Ascensii et Saveterii Parisiensis dudum prodiderunt? Non enim fuit 'principium munus,' qui ultro decreverunt ex ærario? qui ut censum habebant maximum, ita plurimum contulerunt; qui aliis conferendi pigritiam excusserunt. Non fuit 'omnium maxime tempestivam?' instante gravissimo bello, tergiver-

sante et fremente juventute, tribunis incenditibus plebem, erogatum, quo, præter hos solos, omnes homines, non tantum omnes ordines, Patribus sunt mire conciliati. Vir præstantissimus præter solitum hic dormitavit. *J. F. Gron.* Quam maxime in hujus loci scriptura variant codd. calamo exarati. *Additum deinde*, pro *Additum deinde*, est in Leid. 2. *Additum deinde* in Lipsiens. Præterea Sigonii libris vett. ex Oxoniensibus suis consentire B. et N. Hearne testatur. Inde unica tantum litera distat Hav. *tempestive principium in multitudine munerum* exhibens. *Tempestive principium in multitudine munus* præfert Gaertn. *tempestive principium in multitudine munus* Lov. 3. et 5. *tempestive principium in multitudine munus* Harl. 2. *tempestive principium in multitudine munere* Oxon. L. 1. 2. et C. apud Hearnium. *tempestive principium in multitudine munere* Leid. uterque et Lov. 1. *tempestive principium in multitudine nimius* Lov. 4. *tempestivo principium in multitudine munere* Klockian. *tempestive principium in multitudine munere* Voss. 1. *tempestive principium in multitudine munere* Port. et Lipsiens. *tempestivo principium in multitudine munere* Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. *Additum deinde omnium maxime tempestivo principium in multitudine muneri* invenio in Venetis edd. 1495. et 1505. *tempestive præcipuum in multitudine munus* præter edd. Gronovio memoratas habent etiam Ald. Cervicorni. Colon. 1525. et Ascensiana 1530. Reliquæ omnes, quas vidi, servant, ut nunc editur. Patet, ex codd. vestigiis legendum esse, vel *Additum deinde omnium maxime tempestive principium in multitudine munus*; vel potius, ut Rhenanus et Gronovius voluerunt, ac Voss. 2. et Lov. 3. firmarunt, *Additum deinde omnium maxime tempestivo principium in multitudine munere*. Multi codd. *tempestive*, pro *tempestivo*, dederunt propter præcedens mar-

Delphi. et Var. Clas.

ime, ut hæc vox ei conveniret. De simili errore dictum ad IV. 44. § 5. Qui autem præferunt *principium*, non eam vocem casu recto acceperunt, sed casu patrio numero multitudinis a recto ‘*princeps*.’ Vide ad II. 27. § 12. Denique in multis exstat *in multitudine*, quia ultimam literam *m* intercepit prima vocis seq. Vide ad XXI. 8. § 9. *munere in multitudine*, ut v. 3. ‘*Munere Patrum in plebem tribunos plebis offensos ac concitatos esse.*’

Ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve decerneret senatus] Est in veteri libro *plebis tribunorumque*. Rhen. In hanc lectionem conspirant excusi. At in diversa abierunt scripti. *Tribunorumque*, ut Rhenanus in suo invenit, præfert Flor. *ut ante mentionem plebis tribunorumve decerneret et senatus* habent Lipsiens. et fragm. Hav. Verum illud *et*, quod etiam in aliis codd. superest, ex ultimis literis vocis præced. perperam repetitum natum videtur. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *Ut ante ment. ullam plebis tribunorum vel decerneret senatus* Gaertn. *ut ante ment. plebis tribunorum ut decerneret et senatus* Lov. 4. et 5. a m. pr. qui *ut ante ullam ment. offert* a m. sec. *ut ante ment. ullam plebis tribunorum ut decerneret et senatus* Voss. 1. Lov. 1. a m. pr. (in quo a m. sec. τὰ *ut* atque *et* expunguntur) Lov. 3. et Port. a m. sec. a quo a m. pr. τὸ *ullam* exsulabat, et *decernerent*, pro *decerneret*, exaratum erat. *Ut ante ment. plebis tribunorum ut decerneret senatus* Lov. 2. *ut ante mentionem ullam plebis tribunorum decerneret et senatus* Leid. 2. *ante ment. ullam plebis tribunorum ut decerneret senatus*, τὸ *ut* in principio neglecto, Harl. 2. et Hav. *ut ante ment. ullam plebis tribunorum decerneret senatus* Voss. 2. Et hæc lectio vera esse videri posset. *Plebis tribuni*, inverso ordine vocabulorum, quemadmodum ‘*plebis ædiles*’ apud Ovid. Fast. v. 287. ‘*Plebis ad ædiles*

Livius.

21 O

delata licentia talis.' Ne quis vero id poëtae, non historico, permissum excipiat, ita 'curulis ædilitas' et 'curules ædiles' ipse Livius VII. 1. 'Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, insignis novis duobus magistratibus, prætura et curuli ædilitate.' XXIV. 43. 'Ludos scenicos per quatrimum eo anno primum factos ab curulibus ædilibus, memoriæ proditur.' Similiter 'plebis tribuno' verosimili admodum conjectura Julio Obseq. viri docti restituerunt c. 114. 'Livio Druso plebis tribuno leges ferente, quum bellum Italicum consurgeret, prodigia multa adparuerunt urbi.' Et ita vulgo editur apud Colum. I. 3. 'Liciniana illa septena jugera, quæ plebis tribunus viritum diviserat, majores quæstus antiquis retulere, quam nunc nobis præbent amplissima vervacta:' ubi tamen forte legendum est *quæ plebi tribunus viritum diviserat*: ut innuat, plebem viritum hæc septena jugera a Licinio tribuno accepisse. Infra denique apud Livium ita editur VI. 38. 'Plebis tribunos eosdem, duos utique, qui legum latores erant, plebes reficiebat:' ubi variant quidem codd. ut videbimus; eam tamen lectionem, quæ vulgo exstat, verioremi puto. Non aliter etiam Plinius XVIII. 3. 'Farris pretium in trinis nudinis ad assem redegit, undecimus plebei tribunus.' Præstat tamen hic apud Livium nihil mutare, quum pro vulgato stent Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. nisi is forte *tribunusque* legat. Ita Liv. cap. seq. hanc munificentiam Patrum in plebem 'non a tribunis plebis unquam agitatam, non suis' (nempe plebis) 'sermonibus efflagitatam' fuisse ait.

Quum ante id tempus de suo quisque Duæ priores voces desunt in Gaertn. *quum ante ad id tempus præfert* fragm. Hav. *quum ante tempus* Voss. 2.

CAP. LX. § 1 *Prensatasque exeuntium manus et Patres vere adpellatos*

Ita primus Sigonius edidit, neque aliter plerique codd. scripti, Voss. uterque, Leid. 1. Harl. uterque, Klockian. et fragm. Hav. Priores excusi præferunt *prehensatasque*, quod in solo superest Hav. *pensatasque* habent Port. et Gaertn. *presentasque* Lov. 1. *prentatasque* Leid. 2. Vide ad c. 58. § 13. et ad c. 48. § 11. Tum vocula et omittitur in Voss. 2. et Lov. 3. vero autem, pro *vere*, idem codex exhibet. Infra x. 23. 'Nec se viri honoremve ejus ac rerum gestarum pœnitere vero gloriaretur:' ubi vide. Unius tamen auctoritas contra omnium aliorum consensum levior est. In verbis præced. *ab plebe*, pro *a plebe*, habet Hav.

Pro tam munifica patria, donec quidquam virium superesset Pro tam munifica patria Harl. 1. Vide mox etiam ad § 3. *pro tam magnifica* Lov. 5. a m. pr. quod recte a m. altera mutatum est. 'Munificus' enim est liberalis, qui multa munera dat: 'munifice largiri' Livius dixit I. 54. 'munifice et propenso animo facere' XXXVII. 54. Deinde *quidquam* deest in Leid. 2. Sed *virium quicquam* trajectis vocabulis præferunt Lov. 2. et Lipsiens.

§ 2 *Quum commoditas juvaret rem familiarem, saltem acquiescere eo tempore* Et hic videtur aliquid navi. Sed alii distinguunt ante *rem familiarem*: ut *acquiescere* compositum nihilo plus significet, quam simplex 'quiescere.' Glar. Suspectum habet verbum *acquiescere* Glareanus, quasi vero non v. 23. ita locutus sit Livius: 'Ut fessa diutino bello acquiesceret civitas:' id est, quiesceret. [Quid dicis, Sigoni? Non exponit etiam Glareanus *acquiescere*, pro 'quiescere?' imo vero facit.] Sigon. Emendo cum *commoda ita juvaret: rem familiarem saltem accrescere eo tempore, quo*. Lipsius Elect. I. 2. Ms. *familiarum*. id est, *familiarem enim*. Lego: *parceret*. Cum *comm. juvaret*, (*rem*

*fum. enim saltem acquiescere eo tempore, quo corpus add. atque oper. reip. esset, tum quod ultro sibi obl. esset, non a trib. pl. umq. ag., non suis serm. eflag., id vero effie. mult. gand. &c. Juvaret, pro 'delectaret.' Mallem tamen juvabat. Klock. Trigam horum verborum quum commoditas juraret ceuseo esse librarii alicujus prolem. Lipsius Elect. i. 2. emendatione aptat rei propositæ. Sed an dextere? Grat. Bene saltem acq. eo tempore Pall. omnes. Supra quoque ex iisdem ita legendum c. 49. 'Malum quidem militibus meis, inquit, nisi acquieverint.' Lipsius Elect. i. 2. legit 'Cum commoda ita juvaret, rem familiarem saltem accrescere eo tempore.' Gebh. Lipsius hic legit, cum commoda ita juvaret, rem famil. saltem accrescere. Et cubat haud dubie in vitio locus, et de commodis militaribus hic agi perspicuum est. Sed non placet illud 'commoda juvare.' Non enim juvabant commoda jam data, neque, si hoc vellet, sic loqueretur Livius. Sed commodis juvabant militem, et rem familiarem ejus sublevabant, commoda dabant. Legendum itaque arbitror *Quum commodis juvaret, vel potius commodis datis* (eo enim vox corrupta *commoditas* nos ducit) *juvet. rem familiarem, &c.* Notum illud ingeniosissimi poetæ, Ovidii Art. Am. i. 131. 'Romule, militibus scisti dare commoda solus.' R. H. Schemlius de Stipend. Milit. Lego, cum *commodis suis ita servirent, ut res familiaris saltem acquiesceret.* T. Faber. Jam dudum hoc pro desperato. Lipsius, cum *commoda ita juvaret: rem familiarem saltem accrescere.* Equidem τὸ *accrescere* nequam puto, vel ob id, quod sequitur, *operatum*: nam ante data stipendia non modo manus et corpora, sed et patrimonium militantium republicæ serviebat et fatigabatur: quod acquievit, nec perinde attritum est, ex quo æra meruerunt. Alterum non placet magno viro, etsi*

cubare locum in mendo fateatur: non enim juvabant, inquit, commoda jam data: nec, hoc si vellet, sic loqueretur Livius. Quid ni ille? Quum Suetonius Calig. c. 41. 'Quasi adjuvantium Cæsaris reditus.' Nam quod ait *jam data*, hæc captio est. *Commoda* sunt militum; sed non solorum sunt *commoda* militum. Sunt uniuscujusque fructus, reditus, vectigalia, salaria, honoraria, propter quæ vivit facilius. Sic 'sacerdotum commoda auxisse' dicitur Augustus c. 31. et Claudius 'magna commoda constituisse naves fabricantibus' c. 18. Sic igitur civium 'commoda,' quas quisque rationes haberet commode vivendi, decreto stipendio, 'juvisse' belle patria vel Patres dicerentur. Mavult ille *Cum commodis juvaret*: vel, *Quum commodis datis juvet: rem familiarem saltem*: et, quum Lipsius hanc faciat partem membri præcedentis, ille sequenti adjudicat. Quorum ego facile optionem cuius relinquo, si modo satis acceptum habeat, vitium subesse, de quo incipio dubitare. Video enim duas ponere causas Livium, quæ huic muneri mirificum lenocinium addiderunt: alteram ipsius rei fructum, quæ molesta quemque impensa levabat, quo tempore minime attendere domesticis rationibus possent; alteram promptam largientium voluntatem, quæ ante cujusquam spem aut desiderium munifica fuerat. Sic Justinus de Alexandro solvente militum æs alienum, XII. II. 'Insignis hæc munificentia non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit.' Fausta omnia et laudes, quas donati congerunt in donantes, finiuntur cum periodo illa in verbo *parceret*. 'Quum commoditas' (pergit hinc auctor suo, non tenuium civium, ore) id est, utilitas, opportunitasque hujus muneris, in eo sita, quod permittebatur, 'rem familiarem' cujusque 'saltem acquiescere eo tempore, quo corpus ad-

dictum atque operatum reipublicæ esset; ista igitur quum commoditas 'juvaret,' delectaret accipientes, grata accideret accipientibus: 'tum quod ultro oblatum,' &c. 'Commoditas' sic Ciceroni de Offic. II. 4. 'Qui ex bestiis fructus, quæ commoditas percipi posset?' Malles forte *juvabat*: sed sic quoque III. 34. 'Quum promptum hoc jus velut ex oraculo incorruptum pariter ab his summi infimique ferrent; tum legibus condendis opera dabatur.' VIII. 21. 'Quum ipsa per se res anceps esset, prout cujusque ingenium erat, atrocius mitiusve suadentibus; tum incertiora omnia unus ex Privernatibus legatis fecit.' *J. F. Gron. E. Puteanus* de Stipend. Milit. c. 4. priorem partem emendationis Lipsianæ *quum comoda ita juvaret* admittit. Verum *accrescere* non substituendum putat τῶν *acquiescere*: ei enim Livium statim *operatum* obponere: *acquiescere* autem exponit 'non deteri,' 'non consumi;' et rem familiarem *acquiescere* docet, cui gravis impensa non est. Cœtierius in margine Livii emendat *quum commodis ita juvaret*. Sed verissime totius loci sensum pervidit, ac docuit vir summus *J. F. Gronov.* monendo duplicem proponi causam gaudii plebeiorum, primo commoditas juvabat rem familiarem, &c. secundo id multipliciter gaudium angebat, quod sponte datum foret. *Commoditas*, ut fere est apud Terent. in Andr. III. 3. 37. 'At si corrigitur, quot commoditates vide: Principio amico filium restitueris; Tibi generum firmum, et filia invenias virum.' Cicer. de Amicit. c. 7. 'Quumque plurimas et maximas commoditates amicitia contineat, tum illa nimirum præstat omnibus, quod bona spe præluet in posterum.' *Juvaret*, id est, delectaret. Justin. XXXI. 8. 'Juvabat Ilienses, nepotes suos, occidente et Africa domita, Asiam ut avitum regnum vindicare.' Ovid.

Epist. Her. III. 116. 'Pugna nocet: citharæ, voxque, Venusque juvant.' Et infinitis aliis locis. Neque, ut recte monuit idem Gronov. *quum juvaret* mutandum est in *quum juvabat*, quia mox sequitur *tum efficiebat*. Similiter enim VI. 38. 'Adversus ea quum contentim tribuni plebis rem nihilo segnius peragerent, tum percitus ira Camillus lictores misit.' Cic. ad Fam. X. 10. 'Quum rebus enim ipsis essent et studiis beneficiisque in rempublicam gratissimæ, tum erant gravissimis verbis et sententiis.' XVI. 21. 'Nam quum maximam cepissem lætitiâ ex humanissimi et carissimi patris epistola, tum vero jucundissimæ tuæ literæ cumulum mihi gaudii adtulerunt?' et de Amic. cap. 7. loc. laud. *Acquiescere* denique est 'quiescere.' Vide ad V. 23. § 12. In vulgatam hanc lectionem omnes codd. conspirant, nisi quod *inconmoditas* sit in Lov. 2. et Lipsiens. *inconmodū* in Lov. 4. et 5. deinde quod *juvarebat* sit in Flor. quasi duplicem lectionem *juvaret* et *juvabat* dare volnerit; denique quod *acquiesceret* præferant Harl. 2. et Lov. 4. ac 5.

Corpus addictum atque operatum reipublicæ esset] *Adictum* Port. *additum* Lov. 4. 5. fragm. Hav. et ed. Parm. 1480. Vide ad VI. 15. § 9. *adjectum* Hav. Ita 'adjicere' et 'addicere' in Mss. commutari, vidimus ad IV. 8. § 5. Verbum autem *esset* non adparet in Voss. 2. nec in Lov. 3.

Tum quod ultro sibi oblatum esset, non a tribunis plebis] *Cumque ultro* Voss. 2. et Lov. 3. sed errore librariorum, qui non modo voculas *tum* et *cum*, sed etiam *que* et *quod* passim in Mss. commutarunt. De priori vide ad Epitom. Liv. lib. XLVIII. circa fin. de posteriore ad II. 41. § 8. Præterea *non a tribuno* Lov. 2. et Lipsiens. *non ab tribunis* Hav. *non tribunis plebis umquam agitata* Leid. I. omisssa præpositione *a*. Numquam, pro

umquam, et aflagitatum, pro efflagitatum, est in Lipsiens. Ceterum, quamquam non a tribunis plebis hoc umquam agitatum fuerit, ejus rei tamen a plebeis, tribunatus consularis candidatis, populo antea spem factam fuisse, ipse Livius retulit hoc lib. c. 36. 'Incitavere quosdam ad petendum tribunatum militum, alium alia de commodis plebis laturum se in magistratu profitentem, &c. ostentatæ spes, vectigali possessoribus agrorum inposito, in stipendium militum erogandi æris.'

Id efficiebat multiplex gaudium, cumulationemque gratiam rei] Hoc in primo video Junta. Voss. Rott. et Helm. Ms. Andreas, Tarvis. Beccar. Ven. utraque, Ascens. Mogunt. et post Junta etiam Saveter. ignorant vocabulum *rei*. Tollaturque: nemo enim tam fatuus, qui non facile id intelligat: certe multo facilius, quam supra in τῶν 'commoditas:' ubi si additum fuisset, nulla istius loci summos viros percepisset obscuritas: et tamen Livio addere non placuit. *J. F. Gron.* Non primus Junta est qui *gratiam rei*, addita ultima voce, ediderit; sed ita ante eum jam vulgarat Aldus. Quamvis autem ex meis τὸ *rei* ignorent Voss. 1. a Gronovio etiam laudatus, Leid. 2. et Lov. 1. id tamen superest in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. utroque, Lipsiens. et fragm. Hav. Superfuisse etiam videtur in plerisque Oxoniensibus. Hearne enim monens Gronov. veterum codic. auctoritate τὸ *rei* delere, ejus vero loco in C. legi *reip.* de reliquis quatuor silet, tacite iudicans eos receptæ lectioni favere. *Reip.* autem, pro *rei*, etiam est in Lov. 2. 4. 5. Gaertn. Port. et Hav. Alibi autem *res* et *resp.* sive *respublica* in vetustis membranis sæpe commutantur. Vide ad VIII. 31. § 2. Ceterum *id vero efficiebat*, adjecta media voce, præfert Klockian. *id afficiebat* Lipsiens.

§ 3 *Tribuni plebis communis ordinum lætitiæ concordiaque soli expertes]* *Communis omnium lætitiæ* Neapol. Latinii; quod in contextum ex margine inrepsisse videtur. Ibi vero primo adscriptum fuerat, ut indicaretur innui concordiam lætitiæque omnium ordinum, patriciorum et plebeiorum. Supra III. 58. 'Virtute libertatem recuperatam esse, clementia concordiam ordinum stabiliri posse:' ubi male etiam unus *hominum*, pro *ordinum*, exhibet. c. 63. 'Ita demum liberam civitatem fore, ita aequatas leges, si sua quisque jura ordo, suam majestatem teneat.' c. 65. 'Alter semper ordo gravis alterius modestiæ erat: quiescenti plebi ab junioribus Patrum injuriæ fieri cœptæ.' c. 67. 'Discordia ordinum est venenum urbis hujus.' c. 68. 'In concordia ordinum nullos se usquam esse vident.' Infra V. 3. 'Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum?' c. 7. 'Accepta calamitas apud Veios et superiorem Appium in causa, et concordiam ordinum majorem fecit.' c. 12. 'Alii' credunt, 'orationem ipsam tempestivam de concordia ordinum, Patribus plebique gratam, habuisse.' VI. 42. 'Ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus.' VII. 27. 'Quum et foris pax et domi concordia ordinum otium esset.' IX. 34. 'Summaque invidia omnium ordinum solus censuram gessit.' Et alibi. *Insuper lætitiæque concordiaque* Leid. 1. *concordiæ lætitiæque* Lov. 1. *lætitiæ concordiaque* Flor.

Negare, tam id lætum partibus universis, nec prosperum fore, quam ipsi crederent] Est in vet. lib. *Patribus universis*. Rhen. *Negare tam id lætum* Harl. 1. ubi *tam* pro *tamen* dedisse librarius videtur, quomodo et peccarat hoc cap. § 1. Vide ad XXII. 59. § 13. *Negare id tam lætum* Hav. *Tum Patribus universis* etiam omnes mei manu

exarati. Passim voces 'partes' et 'Patres,' literis duabus transpositis, confunduntur. Vide Bynkersh. in prætermissis ad l. 2. § 11. ff. de Or. Jur. p. 33. et Burmann. ad Valer. Flacc. l. 72. Adde quæ notantur ad III. 10. § 10. c. 38. § 9. ad xxxix. 39. § 6. et alibi. Simili errore 'partium' et 'patrium' commutantur hoc lib. c. 9. § 5. 'partum' et 'patrum' c. 57. § 12. 'partis' et 'Patris,' a recto 'Patræ,' xxxviii. 7. § 2. Præterea Hearne, monens Doujatium malle aut *prosperum fore*, non satis ad verba ejus auidm adtendit. Doujatius enim rogat quidem, nonne ita melius foret? et causam subjungit, cur melius videri posset, quod particula *nec* adjungitur nomini *prosperum*, quum similis particula priori *lætum* nequaquam addita fuerit. Sed deinde reddidit rationem, cur ea lectio placere nequeat: negationem nempe, quæ adjuncta non fuerat τῶ *lætum*, includi verbo præcedenti *negare*. Idem enim esse ac si scripsisset 'dicere, non tam id lætum.' Deinde *quæ ipsi crederent*, id est *quoniam i. c.* habet Leid. 2. sed recte in margine emendatur *quam*. Vox *ipsi* tandem exsulat ab Harl. 2. et Hav. quam meliores omnes servant.

Consilium specie prima melius fuisse, quam usu adpariturum] *Spem*, pro *specie*, habent Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 3. qui error natus est ex compendio scribendi *spē*. Simillimus error obcurrit xxxv. 31. § 12. 'Spes' autem et 'species' eam ob causam passim commiscuntur. Vide ad III. 9. § 13. Deinde *propria*, pro *prima*, Voss. 2. et Lov. 3. Similiter etiam nonnumquam scribæ aliis locis in codd. exaratis turbarunt. Vide N. Heins. ad Claud. in Rufin. II. 96. Denique *aperiturum* multæ ex antiquioribus, quas vidi, edd. pro quo Veneta 1495. jam recte *appariturum* substituit; quemadmodum etiam habuerant Rom. 1472. et Parm. 1450. Et ita habent

libri Mss. nisi quod aberrantes librarii dederint *apparitum* in Leid. 2. et Lov. 1. *apparitorum* in fragm. Hav.

§ 4 *Unde enim eam pecuniam confici posse, nisi tributo populo inposito*] Abest a tribus Pall. vox *populo*, quæ rectius subintelligitur. *Gebh.* Eadem vox etiam abest a Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et C. Sed meorum optimi Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. eam servant. Præterea *Unde ei eam pec.* Gaertn. *Unde enim tam pec.* Hav. Vox enim deficit in Lipsiens.

Ex alieno igitur aliis largitos] *Ex alieno igitur aliis largitiones* Lov. 4. *ex alieno igitur ære aliis largituros* Harl. 2. Hav. et Port. in margine, qui in contextu habet *ex alieno igitur aliis largituros*: quemadmodum præfert quoque Lov. 5. Illud *ære* interpretis glossema est, qui ea voce locutionem ellipticam supplendam docuit. Similiter locutus est Livius III. 1. 'Principem civitatis largiendo de alieno popularem fieri querentes.' v. 5. 'Necessitate inposita ex alieno prædandi, quum sua amiserint.' Plinius Epist. IV. 13. 'Qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erant.' Terent. Adelphi. I. 2. 37. 'Obsonat, potat, olet unguenta de meo.' Et ita Cuperus accipiendum existimat locum VIII. 34. 'Senes faciles de alieno, imperio spreto, tamquam rei parvæ, disciplinæ militaris eversæ juventuti gratiam facere.' Alibi autem librarios locutiones quas elliptice proferre optimi scriptores soliti fuerunt, additis vocibus omissis supplere conatos fuisse, pluribus exemplis probabo ad xxxvii. 18. § 1.

Neque id etiam si ceteri fecerant, passuros eos] Vet. lib. *Neque enim id.* Quod placet. *Sigon.* Tò *id* omittitur in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et fragm.

Hav. Præterea enim, pro etiam, habent Harl. 2. et fragm. Hav. quæ voces et alibi confunduntur. Vide ad xxxvi. 41. § 3. *Neque enim id*, ut Sigonius in suis invenit, habet etiam Klockian. Id autem male Sigonius probabat. Nam τῶ enim hic locus non est: et præterea mox etiam præcessit. Distingue *neque, id etiamsi ceteri ferant, passuros eos*. Mox *conditione meliore alios militare*, transpositis dictionibus, Gaertn. Præterea *fecissent, pro fecisse*, Lov. 4.

§ 5 *Indicto jam tributo, edixerunt etiam tribuni, auxilio se futuros*] *Jam indicto tributo* Hav. *Tum edixerunt tribuni etiam* Leid. 2. *edixerunt et tribuni, auxilio sese futuros* Voss. 2. et atque *etiam* sæpe commutantur. Vide ad xxi. 47. § 9. In verbis præcedd. *moverunt plebem*, pro *partem plebis*, habebat Oxon. L. 1. teste Hearnio. In verbis seqq. *non contulissent*, pro *non contulisset*, Flor. Sed ita etiam scribendum foret *si qui in mil. stip. trib. non contulissent*.

§ 6 *Bene captam rem perseveranter tueri: conferre ipsi primi*] *Bene gestam rem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hearnii Oxon. N. in margine. *Pene captam rem* Lipsiens. qui error ex verba præeuntis inperita pronuntiatione ortus videtur. Tum *rem perseverant tueri* Lipsiens. Scriptum fuisse puto *perseverant'*, pro *perseveranter*. Sed postea signum compendiarie scripturæ oculos librarii effugit: qua ratione sæpe ut datum est, pro *uter*. Vide ad xxvi. 48. § 8. *Rem perseverantem tueri* fragm. Hav. *rem perseverantes tueri* Gaertn. Hinc *conferre itaque ipsi* Voss. 2. Additæ tamen notæ τῶ *itaque*, quibus librarii indicare solent, vocem perperam scriptam esse. *Primum*, pro *primi*, Harl. 2. et Hav.

Quia nondum argentum signatum erat, æs grave] *Quia nondum signatum erat arg.* Leid. 2. et *grave æs* Port. Mox *quiddam*, pro *quidam*, Hav.

Æs grave plaustris quidam ad ararium convehentes, &c.] Quod 'æ s grave' diceretur antiquis Romanis, nullus haec tenus, quod sciam, recte, et quantum satis sit, iudicio meo explicavit. Budæus (quem tamen semper honoris gratia nomino) in Annot. ad Pandectas, et de Asse 1. et v. ex hoc loco 'æ s grave' interpretatus est non signatum. Eandem interpretationem recepit Alex. ab Alex. Genial. iv. 15. At præclarissimos viros deceptos manifeste colligimus ex Festo, ubi de denario loquitur his verbis: 'Grave æ s dictum, quia deni asses (singuli pondo libræ) efficiebant denarium, ab hoc ipso dictum denarium.' Et ex Plinii xxxiii. 3. 'Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, unde etiam libella dicitur, et diplus appendebatur assis. Quare æris gravis pœna dicitur. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur, item impendia et pondera. Quin et militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ, pensatores libripendes dicuntur: qua consuetudine in iis emptionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur. Servius rex primus signavit æs, antea rudi usus Romæ.' Ex his colligimus duo; scilicet Romanus non usus ære rudi et informi, nisi ante Servium regem; et signatum æs in solutionibus pendi consuevisse, et ob id 'grave' dictum. Quamobrem manifestum fit, Livii dicta de 'ære gravi' minime intelligenda esse de rudi et informi, quum tunc temporis signato ære uterentur Romani. Sed 'æs grave' appellatum, quia penderetur, non numeraretur, in solutionibus. Namque si parva summa erat solvenda, numerabantur nummi ærei; si magna, appendebantur. Quod enim tam penso, quam numero, olim fierent solutiones, clare docet Cassiodorus Variar. Epist. vii. 32. Prioris exstat exemplum apud eundem Livium xxxiv. 46. ubi

scribit, M. Catonem militibus divisisse ex præda 'in singulos ducentos septuaginta æris,' hoc est, asses, nummos scilicet æreos 270. qui numero dati, non pondere, et ideo non adjecta particula illa 'gravis,' sed tantum dixit simpliciter 'æris.' Exemplum secundi apud eundem Livium plura observamus. Nam IV. 41. tradit, Postumium ob rem male gestam in Veios 'decem millibus æris gravis' damnatum. Idem V. 12. 'His orationibus incitata plebs denis millibus æris gravis condemnavit.' Et paullo post C. 29. 'Et pessimo exemplo innoxii denis millibus æris gravis condemnati sunt.' Audiamus et Gellium X. 6. ita scribentem: tempore primi belli Punici, Claudiæ Cæci filia ob dictum quodpiam petulantius 'mulctam æris gravis viginti quinque millia' dictam. Livius iterum V. 32. ubi de M. Furio Camillo ait, 'Absens quindecim millibus gravis æris damnatur.' Item I. X. sub finem C. 46. ubi de triumpho Papirii de Samnitibus: 'Æris gravis magna vis transvecta, vicies centies millies et quingenta triginta millia.' Et paullo post, 'Æris gravis tulit in ærarium trecenta nonaginta millia.' Et XXXII. 26. 'Egregia,' inquit, 'dnorum opera servorum indicum et unius liberi fuit. Ei centum millia gravis æris dari Patres jusserunt.' Et XXXII. 33. 'Indici data libertas et æris gravis viginti millia.' Quibus omnibus in locis intelligendum millibus assium æris gravis, auctoritate Varronis Ling. Lat. I. VIII. p. 118. scribentis 'æs' pro assibus accipi antiquis, unde et 'mille æris legasse' eos dixisse ait, id est, mille asses. Assem enim libralem fuisse, præter Plin. loco citato, docet Cornutus in Persium; unde et 'libram' pro asse usurpatam tradidit Priscianus. Hinc emptiones per æs et libram, quando æs ponderabatur, non numerabatur. Horat. Ep. II. 2. 158. 'Si proprium est, quod

quis libra mercatur et ære.' Livius VI. 14. 'Inde rem creditori palam populo solvit, libraque et ære liberatum emittit:' hoc est, pecuniam Manlii [leg. *Manlius*] nexi nomine feneratori exsolvit, adhibito libripende, qui æra penderet. Sic in Aug. Suet. c. 64. inquit, 'Caium et Lucium adoptavit domi per æs et libram emtos a patre Agrippa:' non enim *per as et libram* legendum puto, quod nonnulli habent textus. Inde fluxit et appellatio 'testamenti per æs et libram,' quum familiæ emptor adhibebatur, cui testator rem suam dicis causa mancipio vendebat, de quo Gellius XV. 27. et Ulpian. Instit. c. 20. Itaque concludendum 'æs grave' dictum, quod pendebatur; ita et 'pœna gravis æris.' Possimus quoque dicere, a mulctæ gravitate pœnam æris gravis dictam, ex Gellio scribente XX. 1. de legibus XII. tabularum: 'Sed enim ipsum vide, quod iniurias factas quinque et viginti assibus sanxerunt: non omnino omnes, mi Phavorine, iniurias ære isto pauco dilnerunt, tametsi hæc ipsa paucitas assium grave æris pondus fuit. Nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est.' Illud tamen firmiter statutum sit, 'grave æs' eo quod libraretur statera dictum, idque persolvi solitum in majoribus solutionibus, quamvis et id quoque in minoribus observatum quandoque non negaverim. Magnitudinem sane æris, quod Patres contributebant, significare volens Livius, 'æs grave' plaustris in ærarium convectum scribit, quum nondum argentum Romæ signatum esset. Ex quo elicimus, æs illud signatum fuisse: namque ab argenti contributione abstinere, eo quod nondum signatum esset. Alioquin si æs illud rude extitisset, et minori molestia profecto et rude informeque argentum in ærarium contulissent, et minore labore saltem decupla proportione: quod

alias ostendemus factum, quum posterioribus temporibus argentea moneta frequenti esset in usu, raro admodum, ne dicam nunquam, 'æris gravis' ulla fiat a scriptoribus mentio: nam hæc numerabatur; illud vero ut plurimum pendebatur, præsertim si quantitas persolvenda non esset exigua, sed magna. Quod potissimum colligimus ex Seneca de Consolatione ad Albinum (ad Helviam c. 12.): 'Beatiioresne istos putas, quorum pantomimæ decies sestertio nubant, quam Scipionem, cujus liberi a senatu tutore suo in dotem æs grave acceperunt?' Nec post cusum argentum (quod in Epit. Flori xvi. sub a. CCCCLXXXIV. factum legimus, et ex Plinio devicto Pyrrho rege,) unquam a Livio 'æris gravis' mentionem factam observamus. Nec profecto F. Hottom. lib. de Re Nummaria, sententia recipienda, dum ait, 'Quum primus assis æris vetustissimis temporibus libralis esset, dicta æris gravis ad differentiam assis levioris, quæ postea fuit in usu.' Nam quomodo antiquiores hac de causa 'æs grave,' eo quod assis ærea libralis esset, dicere potuerint, non video quam levissimi, qui successit posterioribus temporibus nullam cognitionem habere potuerint. Ad hæc, quæ ex Gellio adducit de Veratio, qui pro delectamento habebat, obvii cujusque liberi hominis os verberare, servumque præsto habere, qui crumenam assium plenam gestaret, ut cuicumque, quem depalmaverat, asses secundum legem viginti quinque numeraret, nihil ad rem facit; constat enim ex eodem Gellio ibidem, tunc temporis asses librales fuisse, non leviores, ut ipse probare proficitur. Unde nec tam vasta crumena et immane marsupium imaginandum, ad eos asses continendos, quales librales essent, ut ipse imaginatur: nam non multos quotidie palma verberasse Veratium existimandum,

atque etiam semel ea exhausta iterum repleri potuisse. At quoquo modo se res habeat, palam est, Gellium hæc addere, eodem in libro et capite paullo infra: 'Nam librariis assibus in ea tempestate usus est populus Romanus.' Postremo et e Livii verbis demendus scrupus; namque ait nondum cusum argentum, et ideo æs grave in ærarium delatum. Cujus contrarium alibi affirmasse videtur: namque l. 53. tradit, Snessa Pometia vii capta, prædaque divendita 'quadraginta argenti aurique talenta' redacta: ex quibus videtur innuere, argentum signatum tunc fuisse. Respondemus, talentum duplex fuisse, numarium unum, ponderale alterum, et talentum ponderale accepisse Livium, non numarium; hoc autem septuaginta librarum fuisse, quam sæpissime tradit Servius auctoritate Plauti, Æneid. l. v. vs. 112. eo loco, 'auri argentique talenta:' et l. ix. vs. 265. ibi: 'auri duo magna talenta.' Africanus talentum omne pondo sexaginta tradit. Numarium talentum Hebræorum tetradrachmam fuisse, scribit Budæus de asse lib. iv. Sed de re hæc alibi plura, quum multiplicia reperiantur apud scriptores talenti gravia pondera, et valore inter se, uti et nomine, valde differentia. *M. Donatus.* Pleraque, quæ Donatus ad hunc locum notavit, hant ex F. Hotomanno de Re Numm. c. 7. et 8. quibus agit 'de ære gravi et de assibus levioribus;' adeo ut ne quidem manifesta vitia sive aberrantis Hotomanni, sive operarum, emendarit; quale est, quod 'Manlii nexi nomine' pecuniam solutam dixerit, et Senec. 'De Consolatione ad Albinum' laudavit, pro *ad Albinam*: ita enim hic liber olim a quibusdam inscribatur. Ex ejus itaque scriptis quum tantum in hac re profecerit, laudari nequit, quod tamen ipsum accusaverit, quasi crediderit, asses, quo tempore adhuc librales essent,

'æſ grave' dictos fuiſſe; quem errorem, a Salmaſio commiſſum, refellit Gronov. de Pecun. Vet. III. 15. Ea autem an etiam Hotom. ſententia fuerit, mihi non conſtat. Verba enim, quæ Donatus ex eo laudavit, quæſita invenire non potui. Poſſet quidem ſimile quid colligi ex illis c. 7. 'Æſ grave permansiſit, uſque ad id tempus, quo uncialia et ſemuncialia aſſes facti ſunt.' Verum hiſ verbis tantum indicat, poſt Servium regem omnes aſſes fuiſſe librales, (qui deinceps 'gravis æriſ' nomine indicati ſunt) uſque dum uncialia et ſemuncialia fierent. Aliam ſententiam Hotom. fuiſſe patet ex cap. ſeq. 'Locis omnibus ejuſmodi gravium aſſium mentio fit, quaſi de re antiqua et obſoleta, atque ita gravium appellatione adjecta, ut eo tamquam ſigno a levioribus diſtinguerentur:' ubi ideo 'gravium' appellationem adjectam ſcribens, ut a levioribus diſtinguerentur, ſatis indicat, tum demum ita dictos eſſe, quum jam leviores, a quibus diſtinguendi erant priores, cuſi cœpti eſſent. Quod etiam ad factum Veratii a Gellio memoratum adinet, utrum ibi nummi librales intelligantur, incertum eſt; mihi tamen Hotom. ſententia magis probatur. Verba enim Gellii 'librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uſus eſt' referenda ſunt ad tempus, quo leges duodecim tabularum late ſunt. Non addit autem ad idem tempus factum Veratii pertinere; immo 'prætorum,' pœnam duodecim tabularum ob factum illud Veratii mutantium, ſubjuncta mentio oſtendit, Veratium hunc alio tempore vixiſſe; fortasſe igitur vixit, poſtquam jam aſſes uncialia vel ſemuncialia facti eſſent. Ceterum, quid per 'æſ grave' intelligendum ſit, haud levis noſtro tempore liſ enata eſt inter Lud. Kuſterum, et Perizonium. Quorum ille in Diatrib. Antigronov. p. 61. J. F. Gronovii ſententiam, loco laud. propoſi-

tam, refellens, per 'æſ grave' intelligebat quoscumque nummos æreos, cum argento et auro ſignato comparatos; ea enim metalla, ſi pretii et æſtimationis ratio habeatur, pondere æri longe cedere. Id probare conatur ex hoc loco, ubi 'æſ grave,' tum quidem adhuc aſſes librales, non tamen quatenus erant librales, ſed quatenus erant ærei, comparantur cum 'argento ſignato.' Hic vero in Diſſert. de Ære Gravi Gronovii ſententiam defendit, docens, poſtquam aſſes ſextantarii, uncialia et denique ſemuncialia ſignari cœpti ſunt, 'æriſ gravis' adpellationem invaluiſſe, eo-que nomine indicatos fuiſſe aſſes librales, ut diſtinguerentur ab aſſibus alterius ac levioris ponderis. Hoc loco autem apud Livium nullum uſum habere poſſe vocem 'gravis,' ſi id notaret, quod Kuſterus voluit; certe non opus fuiſſe, lectorem iſto epitheto monere, 'æſ' illud de ipſo ære, non argento, ſignato intelligendum, quum diſerte dicatur 'nondum fuiſſe' tunc 'argentum ſignatum.' Cujus etiam ſententia longe verior videtur. Præterea *nondum ſignatum erat argentum* alio ordine legit Lov. 1. etiam *es gravis*, pro *æſ grave*, Lipſiens. qui inſuper ad *cranum*, pro *ad ævarium*, præfert literis *ri* male in *n* coaleſcentibus. Vide ad III. 30. § 3.

§ 7 *Ex composito conferre incipiunt*] *Ex composito ferre* Leid. 2. Lov. 4. et Hav. Vide ad v. 20. § 5. In verbis præcedd. *fide ſumma*, trajectis vocibus, Harl. 2.

§ 8 *Quum et a Patribus collaudari, et a militari atate*] *Quum et Patr. coll.* Voss. 2. et Lov. 3. *quum ex Patr. coll.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *quum a Patr. coll.* Lov. 2. et Lipſiens. *quum ab pluribus coll.* Hav. Deinde *et militari atate* Lov. 3. et Harl. 2. *et ab militari atate* Lov. 3. et Harl. 2. Mox in verbis ſeqq. *vulguſ humanum*, pro *v. hominum*, præfert Harl. 1.

Spreto tribunicio auxilio certamen

conferendi est ortum] *Samto tribun. aux. Port. et Lipsiens.* quod tamen in margine utriusque cod. emendatum est, altera lectione *spreto* ei adscripta. *Spreto aux. trib.* Lov. 3. Tum *conferendi certamen* Port.

§ 9 *Exercitum magna ex parte voluntarium novi tribuni*] *Magis ex parte* Voss. 2. Vide ad II. 48. § 1. *Tum ne vi tribuni* Leid. 2. *Paullo ante at lege perlata, pro et lege perl.* Hav. solito errore. Vide ad XXXVI. 35. § 7. *et in lege perlata* Lov. 3.

CAP. LXI. § 1 *Fuere autem tribuni*] Et hic sarcinatorum cento est meo quidem iudicio. Dederat Livius, 'novi tribuni militum consulari potestate Veios duxere, T. Quinctius Capitolinus,' &c. *J. F. Gronov.* Ita Livium loqui potuisse, certum est; an vero ita scriptum reliquerit, admodum dubito. Vide ad III. 22. § 3.

P. Quinctius Cincinnatus] Ita primus Curio edidit. Omnes priores habent *Q. Quintius*, vel *Qu. Quintius*. Et ita etiam præferunt Port. et Klockian. *Quintus Quintius* vel *Quinctus Quinctius* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. et Harl. 1. *Quintus* vel *Q. Cincinnatus*, nomine gentili, quod a prænomine interceptum est, omisso, Lov. 5. et Hav. quemadmodum contra prænomen *Quintus*, a gentilitio *Quinctius* interceptum, deerat in Flor. Lov. 2. 4. Lipsiens. Harl. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Vide ad IV. 49. § 1. *T. Quintius Capitolinus quinto, Quintius Cincinnatus* habet fragm. Hav. *Quinti* itaque prænomen, quo eum etiam adpellat Pighius in *Annal.* ad a. CCCXLVIII. p. 307. recepi in contextum. Certe *Publii* prænomen in gente Quinctia rarissime, in ejus autem familia Cincinnatorum numquam obcurrit.

C. Julius Tullus iterum] *Julius Julius*, ut dixi ad IV. 35. § 4. *Sigon.* Prænomen deest in Harl. 2. et Hav. *Cn. Julius* vocatur in fragm. Hav. *Clau-*

dus Julius in edd. vetustis usque ad Moguntinos, qui *Caii* prænomen restituerunt. *Tullius* ejus cognomen scribitur in Voss. 2. Lov. 3. Lipsiens. et Hav. *Tullus* in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. utroque, Port. Gaertn. fragm. Hav. et edd. ante Sigonium. Voces *Tullus* et *Julus* passim commutari vidimus ad II. 30. § 2. *IVLVS* autem diserte in fragm. Fastor. Capitolin. vocatur.

A. Manilius] *A. Manlius* ex tribunatu hujus Capitolino: præterea 'Manilii' plebei: hic patricium quaerimus. Item *Aulus* prænomen 'Manliorum,' non 'Maniliorum.' *Sigon. A. Manilius* ex meis tantum præferunt Voss. 2. Lov. 3. 4. et Gaertn. *A. Mallius* priscae edd. pro quo Tarvis. 1485. *A. Manlius* substituit; Aldus *A. Manilius*. Sed recte Sigonius *A. Manlius* revocavit, quod servant reliqui scripti. Vide ad XXXIV. 53. § 2.

L. Furius Medullinus tertium] *A. U. C. CCLVII.* rursus tertium fit hic Lucius tribunus mil. cons. potestate v. 14. Quare necesse est, ut alterntro in loco *Sex. Furius* legatur: neque enim idem bis potest 'tertium' fuisse tribunus. Eadem de causa a. CCLV. v. 12. 'Sextum Furium Medullinum quartum' legam. Omnino in his prænominibus tantus est error, et tam nulla propemodum via ad veritatem, ut de eis desperarim. Furium enim Medullinum ab a. CCCXXIII. ad a. CCLXIV. decies ter habebis in magistratibus. In chronologia nostra hæc magna cura digessimus, ideoque hic obiter ea annotamus. Lector ipse despiciat. *Glur.* Pighius in *Annal.* ad a. CCCXLVIII. p. 207. auctoritatem Fastorum Capitolin. secutus, L. Furium hoc anno secundum tribunatum obtinuisse existimat, ideoque τὸ *tertium* ex errore forsán libreriorum natum esse. Ejus præcæntis vestigiis institit postea Gruterus, qui in postrema ed. *iterum*, pro *tertium*, in contextum recepit; quod recen-

tiores omnes retinuerunt, sed invitis, quoscumque consului, codd. scriptis. Nam *tertium* est in Flor. Voss. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *tercium* in Leid. utroque, et Port. *tertio* in Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. et Hav. *III.* in Hearnii Oxon. B. et N. in quorum posteriori etiam exstabat *III.* Omnino *tertium* legendum esse evincunt quæ notantur ad Liv. iv. 44. § 1. ubi monitum est, inter Livium et Pastos Capitolinos dissensus in hac re esse. Quum autem idem dissensus in iisdem *L. Furiis* etiam in aliis locis obcurrat, in quibus Gruterus Pastos illos secutus non est; eos uno hoc loco probare, et ita capiti humano cervicem equinam jungere, non debuerat. Ex iisdem, quæ loc. laud. dicta sunt, etiam patet, Glareani, prænomen Furii mutantis, conjecturam admitti non posse. Id enim non modo in scriptis et editis, sed in Fastis Capitolinis etiam constanter est *Lucius*. Ceterum quum Lugdunenses 1553. per errorem operarum *Purius*, pro *Furiis*, edidissent, eundemque errorem Parisini a. 1573. iterassent, proximi editores pro eo dederunt *Spurius*; quod recentiores secuti sunt usque ad Gronovium, qui recte mutavit a. 1665. revocans *Furius*.

M. Æmylius Mamercus] *M. Æmilius Mamercinus* ex tribunatu hujus Capitolino. *Sigon. C. Æmilius* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. 2. et *C. Cn. Æmilius* fragm. Hav. *M. Æmilius* Flor. Leid. ambo, Lov. 1. et editi ante Sigonium; cum quo, *M. Æmilius* restituente, faciunt Voss. 1. et Harl. 1. In hoc prænomine sæpissime a librariis peccatum est, qui plerumque pro *Manio*, quod minus notum erat, dederunt *Marcus*. Vide ad xxvii. 25. § 2. *Mamercus*, pro quo Sigonius recte emendavit *Mamercinus*, superest in plurimis scriptis. Alibi etiam

similiter peccatur. Vide ad VIII. 12. § 4.

§ 2 *Quum Etruscorum concilium ad fanum Voltumnæ frequenter habitum esset*] Codex antiquus habet ad *fanum Voltumnæ*. Sic VI. 2. 'Hinc,' inquit, 'Etruriæ principum ex omnibus populis conjurationem de bello ad fanum Voltumnæ factam mercatores afferebant.' *Rhen. Etruscorum concilium* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Lipsiens. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et multi ex editis ante Aldum, qui *concilium* substituit; quod similiter exstiterat in edd. Rom. 1472. et Parm. 1480. Et recte, siquidem communis conjunctorum populorum respublica non *consilium*, sed *concilium*, vocetur teste Gronovio ad Livii XLIV. 2. § 5. Et ita servant optimi codd. Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et cum iis Harl. 2. Pari modo in quibusdam codd. peccatur v. 1. § 8. Tum *Voltumnæ* Voss. 2. et Lov. 3. *Voltumie* Leid. 2. *Voltumnæ* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et excusi antiquiores. Sed *Voltumnæ* non modo præferunt reliqui scripti, sed et ex edd. Rom. 1472. Parm. 1480. Tarvis. utraque, Venetæ 1495. et 1506. Ascensianæ 1510. 1513. 1516. 1530. Mogunt. Cervicorni, et Paris. 1529. *Voltumnæ* Froben. prior. Vide ad IV. 23. § 5. Præterea A. Perizonius in marg. Livii conjecit scribendum *frequens habitum*, ut sensus esset, plurimorum populorum legatos convenisse. Vide ad II. 45. § 6. Sed et vulgatum ferri potest, indicans legatos populorum Etruriæ non semel convenisse, sed plura concilia habita fuisse, quo sensu 'omnia concilia' Etruriæ memorantur v. 1. et 5. 'Periculi, quod differendo bello adimus, nunc oblivisci nos hæc tam crebra Etruriæ concilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur?' Vel etiam *frequenter* eodem sensu, quo 'frequens' accipi potest, in concilio magnam legato-

rum multitudinem adfuisse : ut I. 11. 'Romam inde frequenter migratum est, a parentibus maxime ac propinquis raptarum.' In verbis præcedd. *subsidiōnis, pro obsidiōnis*, habet Gaertn.

Bellone publico gentis universæ tuendi Veientes essent] Hæc verba a m. pr. desunt in Port. Postea tamen a m. sec. margini adscripta sunt. Tum *universi tuendi Veientes* Gaertn. et Flor. a m. pr. contra *gentis universæ tuendæ* Lov. 5. Deinde *venientes* Lov. 1. Vide ad cap. 52. § 7. Paulo ante *constituit*, pro *constitit*, Lov. 4. et 5.

§ 3 *Parte tribunorum exercitusque ad Volscum advocata bellum*] Codex antiquus habet *avocata*. Rhen. *Advocata* quidem in plerisque codd. superest, *avocata* tamen præferunt Harl. 1. Gaertn. Klockian. et edd. principes, pro quo Moguntini demum *advocata* subposuerunt. Verba hæc sæpe commutantur. Vide ad I. 6. § 1. et Cortium ad Plin. Epist. 1. 24. *avocata ad Volscum bellum*, nempe ab obpugnatione Veiorum. Infra xxxvii. 9. 'Inter hæc Phocææ seditio orta, quibusdam ad Antiochum multitudinis animos advocantibus : ubi etiam male *advocantibus* Voss. Vide plura similia ad I. 57. § 8. ad *Volscum advocatum bellum* Lov. 4. 5. et Lipsiens. Cujus erroris fontem vide hoc lib. c. 44. § 5. Paulo ante *in sequenti anno*, divisis vocibus, pro *in sequenti*, primæ edd. Ita et in edd. vetustis peccatum erat hoc lib. cap. 58. § 6.

§ 4 *C. Valerium Potitum tertium*] *Cn. Valerium* fragm. Hav. invitis Fastis Capitolinis et Diod. Sicul. 1. xiv. pag. 405. *Claudium Valerium* vetusti impressi usque ad Mogunt. Tum *Pontum*, pro *Potitum*, librarii aberratione, Leid. 2. *Potutum* Lipsiens. Præterea *tert.* Leid. 1. *tertio* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav.

Paullo ante *hīs annis*, pro *is annus*, Lipsiens.

M. Sergium Fidenatem] Scribe *M'*. *Sergium* ex tribunatu ejus Capitolino et ex Diodoro lib. xiv. pag. 405. qui *Μάριον Σέργιον* hunc vocat : præterea ex veteribus libris, qui *Mantium Sergium* habent. Fuisse autem Sergio- rum prænomen *Manius*, argentei nummi indicant, qui multi eum apud alios, tum apud clarissimum patrem tuum sunt, cum his literis *M' SERGI. SILUS. Sigon. M. Sergium* scribendum etiam Pighius opinatur in Annal. ad an. cccxlix. p. 208. Ejus loco *M. Sergium* est in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. et edd. vet. solito errore. Vide hoc cap. ad § 1. Proxime ad veram scripturam accedunt Lov. 2. 5. Harl. et Port. qui *Mantium Sergium* exhibent : ut et Lipsiens. in quo est *Malium Sergium*. Ex eo factum est *Manilium Sergium* in Voss. 2. Lov. 4. Gaertn. et Hav. *Mamilium Sergium* in Lov. 3. *Mallium Sergium* in fragm. Hav. Solus Harl. 1. recte *Manium Sergium* præfert ; cui suos consonare monnit Hearne.

P. Cornelium Maluginensem, Cn. Cornelium Cossum] *P. Corn. Coss.* reliquis omissis Leid. 2. *Fidenatem nelium Cossum* Harl. 1. Repetita vox *Cornelium* librariorum negligentia occasionem dedit. Vide ad IX. 11. § 11. *P. Cornelium Cossum, P. Corn. Malug.* in Oxon. N. legi, testis est Hearne. Maluginensis Cornelii prænomen *P.* omittitur in Lov. 1.

Cn. Cornelium Cossum, C. Fabium Ambustum, Sp. Nautium Rutilum iterum] Et horum tribunorum nomina mire variant codd. Cornelius sæpe ante fuit, sæpins et Fabii Ambusti. Itaque *Cn. Cornelium Cossum IIII.* legam, et *C. Fabium Ambustum iterum*. Porro *Sp. Nautius Rutilus* a. cccxxxix. tertium fuit tribunus militum consular. potest. Quare, si modo non est alius, hic *quartum* adiciendum : nisi quis dicat codd. er-

rare, ut certe sæpiuscule. Sequentē etiam libro c. 10. a. cccliv. pro *C. Cornelio* quidam *Cn. Cornelium* reposuerunt, cum eo tamen in loco iterum dicatur, qui tum *quintum* fuerat, *Glar.* Diodorus l. xiv. p. 405. hunc *C. Fabium Ambustum* *Καίωνα Φάβιον* vocat, id est *Cæsonem Fabium*, itemque Capitolini scriptores, apud quos est hoc anno κ. **FABIVS**. Quare ita legendam est. *Signon.* *M. Cornelium* est in Voss. 1. et Lov. 1. *T. Cornelium* in Harl. 2. et Hav. *P. Cornelium* in Lov. 5. *C. Cornelium* in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Lipsiens. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Sed *Cn.* vel *Gn. Cornelium* cum edd. præferunt Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Deinde Cosso notam iterati tribunatus addunt Fasti Capitolini. Et quidem duo alii *Cn. Cornelii Cossi* ante hunc annum tribuni militum consulares memorantur: unus, qui eam dignitatem gessit ante decem annos c. 49. alter, qui biennio ante c. 58. Quin et alius adhuc *Cn. Cornelius Cossus* iterum tribunus militum consulari potestate obcurrit v. 10. Forte igitur, qui nunc eo munere fungitur, idem est atque ille, qui priori loco Livii memorabatur, quem Pighius in Annal. ad a. cccxxxix. *Marci filium Marci nepotem* vocat; hic vero patris et avi prænomina omittit. Forte etiam, qui v. 10. refertur, is est, qui c. 58. obcurrit. Certe Pighius utrumque illum *Auli filium Marci nepotem* adpellat. Licet itaque revera *Cn. Cornelius Cossus* hoc anno iterum tribunus militum consulari potestate fuerit, non tamen propterea etiam contextui Liviano iteratæ dignitatis nota inserenda est. Vide ad II. 16. § 7. Præter modo memoratos nulli alii *Cn. Cornelii Cossi* eo munere functi obcurrunt. Ex his itaque patet, perperam Glareanum legendum credidisse *Cn. Cornelium Cossus III.* Neque feliciter rem gessit conjiciendo *C. Fabium Ambustum iterum* scribendum esse. Alibi enim *C.*

Fabius Ambustus, qui tribunatu consulari usus est, ante hunc annum non invenitur. Ei autem *Caii* prænomen tribuunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Prænomen omittitur in Port. Sed editi antiquiores *Claudium Fabium* vocant. Recte vero Sigonius *Kæsonem Fabium* emendat. Vide quæ notantur ad IV. 58. § 6. Prænomina *Caius* et *Kæso* sæpissime commutantur. Vide hoc lib. ad c. 54. § 3. Denique *Rutilium* perperam non modo edd. prisæ, sed et omnes codd. scripti, nisi quod *Rutullium* sit in Hav. Vide hoc lib. ad c. 52. § 4. Eum 'tertium' illam dignitatem hoc anno adeptum esse, statuunt Fasti Capitolini, quorum sententiam probat Pighius in Annal. ad a. cccxlix. p. 208. Contra Glareani sententiam probari a quodam Von Trewen in Fastis Livianis auctor est Hearne. Ter jam antea quidam Sp. Nantius *Rutilus a Livio* memoratus est tribunus consularis hoc lib. c. 35. c. 44. et c. 47. Verum non unum eundemque Nantium fuisse, qui, ut Glareanus credidit, omnibus illis annis hanc dignitatem gessit, constat tum ex Livio, qui posteriori loco memoratum tantum 'iterum' eo anno tribunum fuisse testatur, tum ex Livii hoc loco, qui nunc memoratum Nantium similiter 'iterum,' et ex Fastis Capitolinis, qui eum 'tertium' illa dignitate functum tradunt. His autem invitis quo colore 'quartum' substituendum esse, viri docti contendere velint, non adsequor: præsertim quum controversiam non moverint loco c. 47. § 8. ubi 'iterum' tribunus militum consulari potestate dicitur. Ceterum *iterum* pertinaciter hoc loco servant libri scripti et editi. An ergo dissensus inter Livium et Fastos Capitolinos statuendus? qui in eo consentiunt, quod quatuor illorum annorum tribunatus militares a duobus Rutiliis administratos tra-

dant; verum in eo in diversa abeunt, quod illorum Rutiliorum secundum Fastos alter semel, alter ter; secundum Livium uterque bis magistratum illum adeptus sit. Et forte quidem, qui c. 35. memoratur, hanc dignitatem iterum gessit c. 47. qui vero refertur c. 44. hoc loco secunda vice ad eam dignitatem subvehitur.

§ 5 *Inter Ferentinum atque Ecetram*] *Intra* Voss. 2. errore admodum frequenti. Vide mox § seq. et ad v. 27. § 3. Tum *Ferentium* Lov 5. *Feretinum* Harl. 2. Vide ad vii. 9. § 1. Hinc e *cetera* Leid. 1. *Eceteram* Flor. Voss. 1. Lov. 1. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. *Eteteram* Leid. 2. et Lov. 5. *Ecoteram* Gaertn. *Ecoteriam* Lov. 4. *Aceteram* Harl. 2. *Aceterā* Hav. *Afcenam* Port. *Ceretam* Voss. 2. *ceteram* Lipsiens. *Cecetum* Lov. 3. Vide ad ii. 25. § 6.

Romanis secunda fortuna pugnae fuit] *Secunda fortuna pugna fuit* Lov. 2. 4. 5. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *secunda fortunæ fuit* Harl. 2. *secunda fortuna fuit* Hearnii Oxon. B.

§ 6 *Artena inde Volscorum oppidum ab tribunis obsideri capta*] *Artena* Leid. 2. litera *n* in *ri* dissoluta. Ut etiam mox § 9. et 10. Vide ad iii. 30. § 3. *Artena* Lov. 2. *Artena* Lov. 5. Hinc a *tribunis* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Lov. 1. 4. et Lipsiens. Tum *capta obsideri* Lov. 2.

Inde inter eruptionem tentatam, compulso in urbem hoste] *Intra eruptionem* Voss. 2. Vide modo ad § præc. *inter eruptionem tentatum* Hav. et Lov. 4. Ex quibus prior etiam *comp. in urbe hoste* præfert. Verba autem *inde inter eruptionem tentatam, &c. cetera capta* deerant in Leid. 2. Cui errori causam dedit similitudo vocum *capta* et *capta*.

Præterque arcem cetera capta] Ita Froben. primus edidit 1531. Priores edd. non modo, sed etiam scripti *præterquam arcem* exhibent. Tum *cetera capta* Lipsiens. Paulo ante *Ro-*

manis irrumpendo, pro R. irrumpendi, Lipsiens. irrumpendis Flor. a m. pr. Qui error unde proflexerit vide ad c. 44. § 5.

In arcem munitam] Valde molestum est, sexies tam propinquis locis *arcem* nominari: nec fecisse Livium puto. Quis enim hæsitaret, si sic legeretur? *præterque arcem cætera capta: in eam munitam natura globus armatorum concessit. Infra arcem cæsi captique multi mortales. Ipsa deinde obsidebatur, &c. tædioque recessum inde foret, ni servus prodidisset.* Sed quia scripti nihil mutant, feramus oportet. *J. F. Gron.* Vide ad i. 3. § 9. Supra hoc lib. c. 55. ‘Nuncii veniunt, arcem Carventanam, dilapsis ad prædam militibus, qui in præsidio erant, Æquos, interfectis paucis custodibus arcis, invasisse: alios recurrentes in arcem, alios palantes in agris cæsos.’

§ 7 *Infra arcem cæsi captique multi mortales*] *Intra arcem* apud Hearnium Oxon. B. Vide ad xxxiv. 50. § 2. *Infra arcem cæsi captique loci satis præsidii habebat, reliquis omissis, Gaertn.*

Nec aut vi capi poterat, quia pro spatio loci satis præsidii habebat] *Nec aut vi capi poterat* Lov. 1. *necavit vi capi* Harl. 2. qui idem etiam *pro spatio loci satis præsidium habebat* præfert. Tò quia exsulat a Voss. 2. et Lov. 3. *Mox loci et satis præsidii habebat, voce perperam adscita, Lov. 4. dabatur, pro dabat, Harl. 2. Vide ad xxxix. 22. § 8. Tum aut spem dabat perperam deest in Flor. Erroris causa fuit similitudo syllabæ finalis vocum habebat et dabat.*

Omni publico frumento, &c. in arcem convecto] *Omnia* Harl. 2. Deinde *publico strumento* Voss. 2. *publico instrumento* Lov. 3. Tandem *in arcem convecto* Leid. 1. *in arcem convectæ* Harl. 1. *in arcem convectos* Harl. 2.

§ 8 *Ni servus arcem Romanis prodidisset*] *Nisi* priscae edd. Primus Al-

dns vulgari curavit *ni serrus*. Et ita omnes scripti. Vide ad XXIII. 1. § 8. Hinc *Romanis arcem prodidisset* Voss. 2. Vox *arcem* non comparet in Lipsiens.

Per locum arduum accepti cepere: a quibus] Accipi Voss. 2. et Lov. 3. Tum *capere: ab quibus* Hav. *ceperet: a quibus* Harl. 2. Mox *repentino favore* Lov. 1. Vide ad III. 33. § 7. *repentino clamore* editi usque ad Aldum, qui reposuit *pavore*, consentientibus reliquis libris exaratis. Alibi ‘clamor’ et ‘pavor’ commutantur. Vide ad VII. 36. § 3. Postea *inde dicationem, pro in deditioem*, Leid. 1.

§ 9 *Diruta et arce et urbe Artena]* *Dirupta* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Lipsiens. et Hav. solito errore. Vide ad IX. 45. § 17. P:æterea *Arcena* Port. et Lov. 2. *Arteria* Leid. 2. Vide ad § 6. et mox ad § 10.

Vis Romana Veios conversa esi] *Veios versa est* Hav. *Veios commissa est* Voss. 1. Sed in margine deinde emendatum erat *conversa est*.

§ 10 *Proditori, præter libertatem, duarum familiarum bona in præmium data]* *Proditori autem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Lipsiens. Port. et Hav. Sed reliqui additam vocem non agnoscunt. Vide ad XXI. 40. § 11. Tum *propter libertatem* Leid. 1. et fragm. Hav. Alibi pari modo variare librarii soliti fuerunt. Ita III. 40. § 5. VI. 18. § 9. c. 29. § 6. c. 35. § 1. IX. 2. § 6. Vide Burmann. ad Nason. Metam. v. 159. VIII. 458. et ad XIII. 713. Tum *duarum familiarum bonorum* Leid. 1. *duarum familiarium bona* Gaertn.

Serrus Romanus vocitatus] Vet. lib. *serrus*. Sigon. *Serrus* etiam Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Pariter *serrus* et *Serrus* commutantur I. 40. § 3. At omnia hæc tria vocabula deficere in Oxon. C. auctor est Hearne.

Sunt qui Artenam Veientium, non Volscorum, fuisse credant] Vellem Li-

vium et in aliis tam sollicitum fuisse oppidorum nominibus, nec barbarorum tantum, sed ipsius Italiæ; quod nimis sæpe fortasse querimur, at non absque caussa, ut suis locis ostendimus. *Gl'ar. Arcenam* Lov. 2. et Port. *Arteriam* Leid. 1. Vide ad § 9. Tum una voce auctior *Veientium, non Volscorum, urbem fuisse* Oxon. L. 1. apud Hearnium; quod a scriba profectum puto. Mox *sed eam reges Romani delevere, Cæretumque, non Veientium, fuerat*. Deinde *credunt* Voss. 2. Lov. 2. 3. Port. et fragm. Hav. Vide ad XLII. 66. § 9.

§ 11 *Quod ejusdem nominis urbs inter Cære atque Veios]* Quo Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *eius nominis urbs inter Cære et Veios* Harl. 2. *inter cæretam atque Veios* Voss. 2. et Lov. 3. Td fuit autem in Port. tantum exstat in margine.

Sed eam reges Romani delevere] Vet. lib. *diruere*: ut VII. 27. ‘Restitutaque urbs, quam Latini diruerant.’ Sigon. Significantius hoc verbum *delevere*, quam Sigonii *diruere*, stabilitum consensu Pall. dnorum; Pal. 2. autem *diluere* mendose. *Gebh. Diluere* etiam Harl. 2. et Hav. quam proxime accedentes ad Sigonii *diruere*. Ita paullo ante hoc cap. ‘Diruta et arce et urbe Artena.’ I. 29. ‘Legiones inde ductæ ad diruendam urbem:’ XLII. 63. ‘Urbs diruta a fundamentis.’ Et alibi sæpe. Hic tamen reliquis Mss. adhæreo, qui constanter *delevere* præferunt. Infra v. 21. ‘Tuoque nomine instinctus pergo ad delendam urbem Veios.’ c. 42. ‘Non omnibus delendæ urbis libido erat.’ Justin. II. 12. ‘An ideo mœnia vestra condidimus, ut essent, qui nostra delerent?’ Florus II. 15. ‘Quanta urbs deleta sit, vel ignium mora probari potest.’ Ovid. Met. XIII. 219. ‘Non sinat hoc Ajax: delendaque Pergama poscat.’ Et vs. 320. ‘Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt.’ Silius xv. 558. ‘Serus de-

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data.

In addition, the document outlines the procedures for handling discrepancies. If there is a difference between the recorded amount and the actual amount received or paid, it is crucial to investigate the cause immediately. This could be due to a clerical error, a missing receipt, or a more serious issue like fraud.

The document also provides guidelines for the frequency of audits. Regular audits are essential to catch errors early and prevent them from becoming larger problems. It suggests that audits should be conducted at least once a month for smaller businesses and more frequently for larger ones.

Finally, the document stresses the importance of confidentiality. Financial records often contain sensitive information that could be used to the company's disadvantage if leaked. Therefore, it is necessary to implement strict access controls and to educate employees on the importance of keeping financial data secure.

The second part of the document focuses on the role of technology in financial management. It highlights how modern accounting software can streamline processes, reduce the risk of human error, and provide real-time insights into the company's financial health.

However, the document also warns against over-reliance on technology. It notes that while software can handle a lot of data, it cannot replace the judgment and oversight of a skilled professional. Regular reviews and updates to the software are also necessary to ensure it remains effective and secure.

The document concludes by reiterating the need for a strong internal control system. This system should be designed to prevent, detect, and correct errors and fraud. It should be tailored to the specific needs of the business and should be reviewed and updated as the business grows and evolves.

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 857 5

University Of California, Los Angeles

L 007 625 849 0

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES

